ISSN: 2822-048X (Online)

JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE

(Peer-Reviwe and Open Access Journal)

Volume 31 No.4 (October - December 2025)

INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE

JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN (Online): 2822-048X

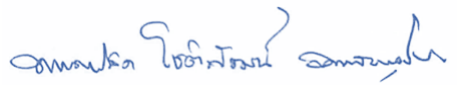

JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN (Online): 2822-048X

สารจากบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้ เป็นปีที่ 31 ฉบับที่ 4 (ตุลาคม – ธันวาคม 2568) ของการดำเนินงานวารสารธรรมเพื่อชีวิต ซึ่งวารสารได้ดำเนินการรับใช้สังคมด้วยการเผยแผ่คำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนากับสหศาสตร์ และส่งเสริมองค์ความรู้ด้านการวิจัย และวิชาการ เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่ส่งเสริมและสนับสนุนให้คณาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ และนิสิตนักศึกษาตลอดจนบุคคลภายนอกที่สนใจ ได้มีโอกาสนำเสนอเผยแผ่ผลงานวิชาการและงานวิจัยในสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์อีกทั้งแขนงวิชาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระพุทธศาสนา ปรัชญา ศิลปะ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรม รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ การจัดการบริหารธุรกิจ พัฒนาสังคมและการศึกษา ภายใต้สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ และเพื่อเป็นสื่อกลางแลกเปลี่ยนเรียนรู้งานด้านวิชาการ ประสบการณ์ และเป็นแหล่งอ้างอิงในการเผยแพร่บทความของนักวิจัย นักวิชาการ นิสิต นักศึกษาและบุคคลทั่วไปที่สนใจ

ขอขอบคุณสมาชิกทุกท่านที่ให้การสนับสนุนการดำเนินงานของวารสารธรรมเพื่อชีวิตเป็นอย่างดีทั้งผู้แต่งที่ส่งบทความงานวิจัยและงานวิชาการเข้ามาเพื่อเผยแพร่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่กรุณาสละเวลาในการประเมินบทความงานวิจัยและงานวิชาการ เพื่อให้เกิดการปรับปรุงคุณภาพของงานให้ดียิ่งขึ้น ทั้งหมดนี้มีส่วนเป็นอย่างมากในการพัฒนาผลงานวิชาการและช่วยให้ผลงานได้รับการเผยแพร่อย่างมีคุณภาพทางวิชาการ ต่อไป

พระครูปลัด โชติพัฒน์ อาจารสุโภ, ผศ.ดร.
บรรณาธิการบริหาร

วัตถุประสงค์ของวารสาร (Aims of the Journal)

วารสารธรรมเพื่อชีวิตเป็นวารสารวิชาการมีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อเผยแผ่สาระธรรมของมูลนิธิพุทธศาสนศึกษา 2) เพื่อพัฒนาวารสารให้มีคุณภาพทางด้านวิชาการและเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) 3) เพื่อเป็นวารสารที่ได้มาตรฐานสำหรับตีพิมพ์ผลงานของสมาชิกมูลนิธิและบุคคลทั่วไป

ขอบเขตเนื้อหาการตีพิมพ์ (Scope of the Journal)

ขอบเขตเนื้อหาที่วารสารเปิดรับ ได้แก่ 1) ด้านพระพุทธศาสนา 2) ด้านปรัชญา ภาษา ศิลปวัฒนธรรม 3) ด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ 4) ด้านเศรษฐศาสตร์ บริหารธุรกิจ 5) ด้านศึกษาศาสตร์ ครุศาสตร์ รวมถึงสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

รูปแบบการการตีพิมพ์ (Process of Publication)

กองบรรณาธิการให้ความสำคัญต่อกระบวนการจัดทำวารสาร ตั้งแต่การคัดเลือกบทความ การประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยมีอย่างน้อยบทความละ 3 ท่าน ในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานทางวิชาการ โดยเป็นการประเมินในรูปแบบการปกปิดชื่อผู้ประเมินและผู้เขียน (Double-blind Peer Review) และบทความต้นฉบับต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากกองบรรณาธิการหรือผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น

ภาษาที่รับตีพิมพ์ (Languages)

ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ

การกำหนดตีพิมพ์ (Publication Frequency)

กำหนดเผยแพร่ปีละ 4 ฉบับ (ราย 3 เดือน)

ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม
ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน
ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน
ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

พระครูปลัดโชติพัฒน์ อาจารสุโภ, ผศ.ดร.	มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบุรณศิริมาตยาราม

กองบรรณาธิการ

พระครูศรีสุทธิชยากร, ดร.	มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบุรณศิริมาตยาราม
พระมหาวีรชัย วีรชโย	มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบุรณศิริมาตยาราม
รศ. ดร.บุญร่วม คำเมืองแสน	บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
รศ. ดร.สุขุมพงศ์ ชาญนุวงศ์	คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
ผศ. ดร.สมบูรณ์ วัฒนะ	วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล
ผศ. ดร.สุณี เวชประสิทธิ์	คณะพยาบาลศาสตร์เกื้อการุณย์ มหาวิทยาลัยนวมินทราธิราช
ผศ. ดร.ฉัตรวรัญช์ องคสิงห	วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
ดร.พนัชพงษ์พรรณ โพธิสถิรวรางกูร	สมาคมสุขภาพจิตแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
อ. ดร.เพ็ญศรี บางบอน	คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยชินวัตร
อ. ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์	คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
อ. ดร.สุรชัย พุดชู	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผศ.จงรักษ์ ศุภกิจเจริญ	มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบุรณศิริมาตยาราม
อ.แม่ชีเนตรนภา สุทธิรัตน์, ดร.	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

ดร.สิริพร คลองชีพ	นักวิชาการอิสระ

ฝ่ายกฎหมาย

นายเกริกชัย ส้มเขียวหวาน	มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบุรณศิริมาตยาราม

ฝ่ายออกแบบปกและจัดรูปเล่ม

พระมหาวีรชัย วีรชโย	มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา วัดบุรณศิริมาตยาราม
อ. ดร.สุรชัย พุดชู	คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

The *Journal of Dhamma for Life* has been actively disseminating Dhamma principles and providing academic services to society for 31 years (B.E. 2568). The journal aims to: 1) Promote the Buddhist teachings of the Buddhist Studies Foundation. 2) Enhance the journal's academic quality to meet the standards of the Thai Journal Citation Index (TCI). 3) Serve as a standard academic platform for publishing the work of foundation members and the general public. 4) Provide academic services.

Scope of the Journal, The journal accepts articles in the following fields:

1) Buddhism, 2) Philosophy, Language, and Arts & Culture, 3) Political Science, Public Administration, and Law, 4) Economics and Business Administration, 5) Education, Pedagogy, and Interdisciplinary Studies in Humanities and Social Sciences. To enhance the efficiency of the journal's editorial management and align with economic conditions and operational costs, the resolution of Meeting 1/2568, held on February 8, 2568, approved the adjustment of article publication fees. The journal, currently indexed in the TCI Group 2 database (effective January 1, 2568 – December 31, 2572), has revised the publication fee from 3,000 THB to 4,000 THB. Additionally, the journal's editorial structure has been restructured, and the following Editorial

Management Committee has been appointed:

Editorial Management Committee

Editor-in-Chief

Phrakhrupalad Chotipath Acharashubho, Ph.D.

(Buddhist Studies Foundation, Wat Buranasirimatayaram)

Editorial Board

1. *Phra Khru Srisuttichayakorn, Ph.D.* (Buddhist Studies Foundation, Wat Buranasirimatayaram)
2. *Phramaha Weerachai Weerachayo* (Buddhist Studies Foundation, Wat Buranasirimatayaram)
3. *Assoc. Prof. Boonruam Kamluangsaen, Ph.D.* (Graduate School, Mahamakut Buddhist University)
4. *Assoc. Prof. Sukhumpong Channuwong, Ph.D.* (Faculty of Liberal Arts, Krirk University)

5. *Asst. Prof. Somboon Wattana, Ph.D.* (College of Religious Studies, Mahidol University)
6. *Asst. Prof. Sunee Vetchprasith, Ph.D.* (Kuakarun Faculty of Nursing, Navamindradhiraj University)
7. *Asst. Prof. Chattharawan Ongkasinha, Ph.D.* (College of Social Innovation, Rangsit University)
8. *Panatchapong Phothisathirawarankul, Ph.D.* (Thai Mental Health Association under Royal Patronage)
9. *Penphit Bangbon, Ph.D.* (Faculty of Business Administration, Shinawatra University)
10. *Praphas Kaewketpong, Ph.D.* (Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University)
11. *Surachai Phutchoo, Ph.D.* (Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University)
12. *Maechee Netnapa Suthirat, Ph.D.* (Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University)
13. *Asst. Prof. Jongrak Supakitjaroen* (Buddhist Studies Foundation, Wat Buranasirimatayaram)

Administrative and Support Team

Coordination and Management

Siriporn Klongcheep, Ph.D. (Independent Scholar)

Legal Affairs

Mr. Krirkchai Somkhiowan (Buddhist Studies Foundation, Wat Buranasirimatayaram)

Cover Design and Layout

1. *Phra Maha Weerachai Weerachayo* (Buddhist Studies Foundation, Wat Buranasirimatayaram)
2. *Surachai Phutchoo, Ph.D.* (Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University)

สารบัญ (Content)

	สารจากบรรณาธิการ	a
	สารบัญ	f
1.	Analysis On the Morphological Characteristics of Dunhuang Dance and Dai Peacock Dance Xu Mengni1*, Supavadee Potiwetchakul2	1-20
2.	From Ritual Space to Digital Presence: Community-Driven Preservation of Luoyang's Ancient Architecture through Immersive Technologies Bo Li1*, Sastra Laoakka2, Sitthisak Champadaeng2	21-34
3.	An Analysis of Sutamayañāṇa in Patisambhidâmagga Scripture Supee Thumthong1*, Viroj Koomkrong2, Thanee Suwanprathip3	35-54
4.	Impact Of Social Media on University Students' Media Literacy in Yunnan Province Chen Ningxi1*, Sukanya Buranadechachai2, Sakdina Boonpiam3	55-67
5.	Guidelines for Ethical Conduct in the Teaching Profession for Early Childhood Teachers Chompoopraw Mingmongkol1*, Pichayada Damkaew2	68-88
6.	Social Support Networks and the formation of Home-Based Care Intentions Among Older Adults in High-Density Urban Communities: Evidence from Chongqing, China Ping Chen1*, Wasin Phromphithakkul*	89-104
7.	Changing The Way of Life According to The Buddha Patihariya in Apaṇṇaka Sūtta Thanisorn Ponsak1*, Phrarajvinaiyavajiramethee2	105-126
8.	A Study of Consumer Behaviors and Barriers to the Use of Digital Payment Systems in Bangkok Phairote Ariyaphanphitak1*	127-143

9.	The Impact of Entrepreneurial Leadership on Innovative Work Behavior in SMEs Of Zhejiang Province, China: The Mediating Role of Firm's Innovative Environment and Creative Self-Efficacy Shuanggang Fan1*, Bijay Sigdel2	144-157
10.	Factors Influencing Consumers' Perceived Value on Purchase Intention of Beauty Products in Sichuan Province, China Chuandong Wei1*, Tippawan Lertatthakornkit2	158-177
11.	Reproductive Intention, Personality and Related Factors in Working Woman with no Child in Bangkok Metropolis Piyapat Panthong1*, Buranee Kanchanatawan2	178-201
12.	A Study of Achievement on the Thai Language in Principles of Using Thai Language of Mathayomsuksa 1 Students Through Cooperative Learning Management Using STAD Techniqus Thassinee Ngamying1*	202-217
13.	A Study of Achievement in English on The Surrounding Vocabulary of Prathomsuksa 5 Students by Cooperative Learning Using CIRC Technique Wititta Limthong1*	218-232
14.	A Study of Achievement in Health on Life Safety of Matthayomsuksa 2 Students by Cooperative Leaning Using STAD Technique Naputhson Phongphaew1*	233-249
15.	The Major Protests in Nepal, 2025 Phramaha Phanuvich Numbuddee1*, Kantaphong Santikhir2, Phramaha Sutee Sairarod3, Phanuvat Sombat4, & Nongluk Phanthanaphruet5	250-259
16.	The Ethics That Appear in Miracles 3 Phrapalat Sitthiphong Thirapunyo Rungklap1*, Somchay Somchit2, & Boonruam Khammuangsaen3	260-272
17.	Application of the Five Precepts-Five Ennobling Virtues in Daily Life at Map Ta Phut Municipality, Rayong Province Manasicha Malithong1*, & Phrakhru Bowonchaiwat2	273-291
18.	Promote Employee Communication According to Qualities	292-312

	Of Learned Person of NPC Safety & Environmental Services Co., Ltd. Jirawat Malithong1*, & Phrakhru Bowonchaiwat2	
19.	Organizational Management Innovation to Promote the Quality of Life of Graduates with Disabilities: The Relationship of Learning Factors and Educational Services Minlada Sasom1* & Rungraditt Kongyoungyune2	313-332
20.	Model Development Educational Institution Administration According to the Philosophy of Sufficiency Economy to Enhance Life Skills of Students at Wat Sam Ngam School (Kongthong Anusorn) Amnuay Pomnoi1*	333-344
21.	Thung Chompoo Model: A Model for Managing Small Water Resources to Reduce Poverty and Inequality Jakkaphat Jitanasap1*	345-356
22.	Thai Political Reform: Opportunities and Challenges Thanyapat Thavechaiyasaid1* & Suriyasai Katasila2	357-369
23.	Life Development with the Principles of the Four Foundations of Mindfulness Somchai somchit1*, Phannapha Rattanaphan2 & Boonruam Khammuangsaen3	370-383
24.	Buddhist Philosophy, Mental Well-being, and the Pursuit of Peace in a Chaotic World Phra Amnaj tachapunyo (saingjamsai)1*, Phra Narong Suphatto (Saysook)2 & Boonruam Khammuangsaen3	384-392
25.	The Enhancement of Higher Right Faith in the Buddha's Virtues Appeared in Sampasadaniya Sutta Phra Wisut Kamalo Boonchoo1* & Viroj Koomkrong2	393-405
26.	A study of Vipassana practice in Sangkaravasutta Phra kunakon Sophanakhuno Plodpai1* & Viroj Koomkrong2	406-420
27.	Community Networks and Creative Local Resource Management Nopphamas Vichaporn1, Mantana Sinjang2*, Kittanai Pongkaewnoi3, Patcharapon Bunsopa4 & Tanasha Rojanatrakul5	421-430

28.	Ethical leadership, ethical organizational culture, and their impact on organizational effectiveness in online platform businesses Tanapat Lertsukkheerat1* & Rungraditt Kongyoungyune2	431-452
29.	Deviant Behavior of Children and Youth in Juvenile Delinquency Jongkoldee Pongsri1*, & Korn Kangsadanporn2	453-466
30.	Restorative Justice Process in Juvenile Delinquency in Samut Sakhon Juvenile and Family Court Wilai Wongprasertkarn1*, & Korn Kangsadanporn2	467-483
31.	Leadership Vision and Adaptive Strategies in the Metal Cutting Tools Industry in the VUCA World: A Case Study of BOYATECH (Thailand) Company Limited Somcharn Panjalak1*, & Korn Kangsadanporn2	484-498
32.	A Study of Community Enterprises for Visually Impaired Individuals Laddawan Boonna1*, & Dhachakorn Thitiluck2	499-517
33.	Virtues Of the King in Educational Administrators Affecting the Effectiveness of Schools Under Cluster 1 Of the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Si Thammarat Chontida Nootongkaew1*	518-537
34.	Marketing Adaptation and Technology Acceptance of Sidewalk Food Vendors during the COVID-19 Pandemic: A Case Study of Don Mueang District and Lessons for the Post-Pandemic Era Eakpoome Kittiwattankorn1*, & Korn Kangsadanporn2	538-553
35.	An Analysis of the Main Principles of Legal Philosophy Appearing In The Dutiyaparajika from the Samantapasadika Scriptures Phramaha Suphon Santikaro1*, & Phrametheevachirapirat2	554-565
36.	Methods of Knowledge Construction in Theravada Buddhist Philosophy Phra Satawat Kittipalo1*, Phra Udomvajiramedhi Charoen Khangkham2, Boonruam Khammuangsaen3, Siriporn Krongcheep4 & Kitsuchin Ponsen5	566-575
37.	Energy Management, Innovative Energy Saving Technology, and BCG Model Influence on Gas Fuel Saving Efficiency of Modern Industrial Factories in the Eastern Region	576-592

	Thakon Sawatdikumthon1* & Rungraditt Kongyoungyune 2	
38.	Buddhist Philosophy and the Concept of Happiness in the Consumerist Era Phra Narong Suphatto Saysook1* & Phra Suchat Abhassaro Phuengphai2 Phra Prasong Panyavachiro Jankum3 & Boonruam Khammuangsaen4	593-602
39.	KLA-JON: The Brave to be Poor Concept and the Principle of Changing Lifestyle to Overcome Crisis Onwipa Griffiths1* & Chatwarun Angasinha2	603-616
40.	The Leadership of School Administrators Based on the Three Papanika Dhamma Principles Affecting Academic Administration under the Jurisdiction of the Nakhon Pathom Secondary Educational Service Area Office Tharnun Charoensaktanakul1* & Phravuddhanavajiramedhi 2	617-628
41.	Media Literacy Enhancement of Chinese Youth: Case of Guangzhou University Students Regarding Information Fragmentation Tian Yu1*, Kanokrat Yossakrai2, & Sukanya Buranadechachai3	629-665
42.	Cultivating Peace and Unity: The Four Sangahavatthu in Practice Phra Anan Asapho Suriya1*, Phramaha Anan Anuttaro2, Paisin Pongpha3, & Boonruam Khammuangsaen4	666-676
43.	The Ideology of Participatory Politics: A Case Study of the Samma Thipatai Party Kingkaew Chatmaneewatthana1*, & Suriyasai Katasila2	677-692
44.	Internal Supervision Models Affecting Learning Management Skills in the 21st Century under the Office of Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area 2 Keattiyos Chamchoy1*, & Pornthep Ruphan2	693-710
45.	The Academic Administration of Executives Affecting the Desired Characteristics of Vocational Graduates under the Nakhon Pathom Provincial Vocational Education Office Thanawat Khueanphet1*, & Phramaha Kraiwan Jinadattiyo2	711-726

46.	Administrators' Administrative Skills Affecting the Knowledge Management in Schools under the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Pathom Wuttigorn Aongmanee1*, & Phravaddhanavajiramedhi2	727-746
47.	The Performance Model of Secondary School Teachers Rapeetham Noppasutipat1*, & Phrasrivachiravatee2	747-761
48.	Promoting The Driving of Community Actvities to Keep Surrounding with Buddhist Principles: A Case Study of Wat Cham Uthit Community, Mueang District, Songhla Province Phrakhrusamu Supphachai Chaichanyut1*, & Phrakhru Bowonchaiwat2	762-777
49.	The Development Guidelines for Student Care and Support System of Pattananikom School Pongsathorn Saenmueang1*, & Worakan Suksodkhiao2	778-792
50.	The Performance Form of Taoist Drumming in Xishan Guan, Guangfeng Yu Meihan1*, & Manissa Vasinarom2	793-808
51.	Digital Era Leadership of Administrators Affecting Internal Quality Assurance Effectiveness of the Schools under Phra Nakorn Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office Sirinada Erbkamol1* & Pornthep Ruphan2	809-822
52.	Facilitating Mobility or Fueling Complexity? A Segment-Based Assessment of the Thailand–China Visa Waiver Agreement Zhang Xin1*	823-835
53.	Sports Diplomacy: Leveraging Thailand's Weightlifting Success As a Soft Power Tool Bandhita Srinualnad1*, & Sasiphattra Siriwato2	836-852
54.	Strategies for Life Planning After Retiring from Sports for Thai National Wushu Athletes Sujinda Yangrungrawin1*	853-871
55.	Natural Farming Network with Khok Nong Na and Water Bank for Sustainable Agriculture in Surin Province	872-888

	Phramaha Suwira Wattanasin1*, & Ekaphot Congkrarian2	
56.	The Impact of Floating Population on Public Utility Management: A Case Study of Rangsit University Students in Muang Ake Village, Pathum Thani Province Weerapap Nasen1*, & Chanchai Jewjinda2	889-905
57.	Improving the Quality of Life of Teachers in Thai Society According to Theravada Buddhist Philosophy Somrudee Chanklum1*, & Phrarajsuddhivajiramedhi2	906-923
58.	The Effect of Integrating the Think Pair Square Share Teaching Strategy with Mind Mapping Created by the Gitmind Application on Enhancing Speaking Skills of Grade 11 Students Suthee Thiangkam1* & Vachira Jantarach2	924-935
59.		
60.		

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Analysis On the Morphological Characteristics of Dunhuang Dance and Dai Peacock Dance

Xu Mengni[1*], & Supavadee Potiwetchakul[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Xu Mengni*
Faculty of Fine and Applied Arts, Suan Sunandha Rajabhat University. Thailand.
Email: xu.men@gmail.com

2. Supavadee Potiwetchakul
Faculty of Fine and Applied Arts, Suan Sunandha Rajabhat University. Thailand.
Email: supavadee.pot@gmail.com

Keywords:
Morphological, Characteristics, Dunhuang Dance, Dai Peacock Dance, Ecological Environment, Cultural Characteristics,

Article history:
Received: 05/01/2025
Revised: 17/06/2025
Accepted: 08/08/2025
Available online: 18/09/2025

How to Cite:
Mengni, X. & Potiwetchakul, S. (2025). Analysis On the Morphological Characteristics of Dunhuang Dance and Dai Peacock Dance. *Journal Dhamma for Life,* 31(4*),* 1-20.

ABSTRACT

This study investigates the morphological characteristics of Dunhuang dance and Dai Peacock dance, with an emphasis on their distinct movement forms. It further examines the influence of local ecological environments on these dance forms, analyzing the interaction between natural settings and artistic expression. Additionally, the research explores the cultural foundations that underpin the development of these dances by focusing on their unique dynamic features. Employing a mixed-method approach, this study integrates comprehensive literature review and qualitative data derived from oral narrations of dance inheritors. The study population comprises practitioners and cultural custodians who provide critical insights into the embodied knowledge and cultural significance of these dances. The findings indicate that ecological factors, including geographical and climatic conditions, significantly shape the morphological traits observed in both Dunhuang and Dai Peacock dances. Furthermore, cultural elements—such as religious symbolism, historical context, and local traditions—are integral to the formation and evolution of these dance styles. Through an analysis of their dynamic characteristics, the study elucidates the intrinsic cultural meanings embodied within each dance form.

This research contributes to a deeper understanding of Dunhuang and Dai Peacock dances by situating their movement forms within broader ecological and cultural frameworks. It underscores the importance of these dances as living cultural heritage and advocates for their preservation and development. Such understanding is vital for scholars and practitioners committed to the continuation and revitalization of these significant intangible cultural assets.

Introduction

Traditional Chinese dance forms such as Dunhuang dance and the Peacock dance of the Dai nationality serve as profound cultural carriers, transmitting the historical experiences, emotional expressions, and aesthetic values of early communities. These dances are not only art forms but also vital components of China's intangible cultural heritage, reflecting the socio-cultural and spiritual dimensions of the people who developed and sustained them.

The Dunhuang dance, rooted in the artistic legacy of the Mogao Caves in Dunhuang, Gansu Province, is a unique synthesis of Buddhist iconography, Central Asian cultural motifs, and Tang Dynasty court aesthetics. As a visual and performative reflection of cultural exchange along the Silk Road, Dunhuang dance encapsulates centuries of religious, political, and artistic development (Chen, 2016; Li, 2020). Through stylized gestures, flowing garments, and symbolic movement vocabularies, it preserves and conveys complex cultural narratives that remain relevant today. In parallel, the Peacock dance of the Dai nationality, prominent in Xishuangbanna, Yunnan Province, embodies the Dai people's spiritual worldview, ecological consciousness, and animistic traditions. Imitating the elegant movements of the peacock—an auspicious and sacred creature in Dai culture—this dance symbolizes harmony with nature and reverence for life. It is often performed during major ethnic festivals and agricultural ceremonies, serving as both ritual practice and artistic celebration (Zhang, 2018). Both Dunhuang and Dai Peacock dances hold significant value in promoting cultural continuity, fostering ethnic identity, and enhancing regional cohesion. As living traditions, they are crystallizations of collective wisdom, bearing deep historical, spiritual, and aesthetic meanings. Therefore, rigorous academic inquiry into these dance forms is essential not only for preserving traditional culture but also for informing contemporary cultural development strategies in regions such as Dunhuang and Xishuangbanna. Despite their cultural importance, several critical research gaps remain unaddressed.

Lack of Comparative Analysis Most existing scholarship focuses exclusively on either Dunhuang or Dai Peacock dance in isolation. There is a notable deficiency in comparative studies that analyze shared elements, divergent forms, and cultural significance across both traditions. Such studies could illuminate broader patterns in Chinese regional dance and enrich understanding of intercultural dynamics within China.

Limited Interdisciplinary Integration Research is often siloed within disciplines such as art history or ethnography. There is a pressing need for interdisciplinary approaches that merge perspectives from dance studies, anthropology, heritage conservation, digital humanities, and performance studies to holistically explore these dance forms (Liu & Wang, 2021).

Inadequate Documentation and Transmission As intangible cultural heritage, these dances face challenges in intergenerational transmission. Current methods of preservation are often insufficient to ensure long-term sustainability. More research is needed into digital archiving, performance-based pedagogy, and interactive cultural education models to effectively pass down these traditions.

Underexplored Role in Local Development Although these dances are symbolic of local identity, their role in cultural tourism and regional development remains under-researched. Especially in the context of post-pandemic recovery, exploring the economic and cultural potential of these art forms could contribute to sustainable regional revitalization (Wang, 2019).

In light of these gaps, there is a compelling need for further scholarly investigation into both Dunhuang dance and the Dai Peacock dance. Exploring their artistic features, symbolic meanings, transmission mechanisms, and socio-economic functions will contribute not only to the preservation of intangible cultural heritage but also to the formulation of culturally-informed development strategies for regions such as Dunhuang and Xishuangbanna. This research holds theoretical significance for cultural studies and practical value for policy-making, education, and tourism.

Literature Review and Theoretical Framework

1. Morphological Characteristics of Dunhuang Dance and Dai Peacock Dance

Dunhuang dance draws its origins from the exquisite Dunhuang murals and Buddhist artistic heritage, embodying a synthesis of religious symbolism and expressive movement. This dance form is distinguished by its fluid and continuous motions, intricate hand gestures (mudras), and postures that often narrate spiritual stories or Buddhist teachings. As highlighted by Wang (2010), the dance emphasizes sinuous arm movements and delicate finger positions that evoke a sense of grace and transcendence, mirroring the ethereal figures depicted in Dunhuang cave paintings. The choreography tends to prioritize smooth transitions and an emphasis on upper body articulation, which together create a meditative and ritualistic atmosphere.

In contrast, the Dai Peacock dance, an iconic folk dance of the Dai ethnic group in Yunnan Province, is inspired by the lively and elegant behaviors of the peacock, a bird symbolizing beauty, happiness, and fertility in Dai culture. According to Li and Chen (2015), the dance is characterized by vibrant, rhythmic footwork, expansive arm movements that mimic the spreading of a peacock's feathers, and expressive facial expressions that communicate joy and celebration. The dynamic body language and quick, sharp movements contrast with the more fluid style of Dunhuang dance, embodying a celebratory and communal spirit.

Comparative analyses by Zhang (2018) reveal that while both dances employ symbolic gestures and storytelling through movement, their morphological characteristics are shaped distinctly by their cultural contexts: Dunhuang dance's morphology is defined by spiritual serenity and ritual symbolism, whereas Dai Peacock dance's form emphasizes naturalistic mimicry and exuberant expression. These differences underline the diversity of Chinese dance traditions and their role in cultural identity.

2. Local Ecological Environments Influencing Dance Forms

The ecological environment of a region significantly shapes its traditional dance forms, reflecting the interplay between nature and cultural expression. For example, Dunhuang, situated along the Silk Road as a desert oasis, presents a harsh and arid landscape that profoundly influences the characteristics of Dunhuang dance. The choreography embodies restrained yet fluid movements, symbolizing the flowing yet controlled nature of life in a desert environment, where survival depends on adaptability and conservation of energy. Scholars such as Wong (2010) emphasize how the desert's vastness and stillness are echoed in the deliberate pacing and graceful gestures of Dunhuang dancers.

Conversely, the Dai people of Southeast Asia inhabit a lush, tropical environment abundant in vibrant flora and fauna, which is vividly mirrored in their dance traditions. The Dai dance is known for its energetic and dynamic motions, often inspired by the graceful movements of peacocks, an animal native to their surroundings and a cultural symbol of beauty and prosperity. Research by Li and Chen (2015) illustrates how the tropical climate and rich biodiversity foster a dance style full of lively, expressive gestures and colorful costumes that celebrate the natural vibrancy of the region.

Environmental anthropology provides a framework for understanding how climate, geography, flora, and fauna collectively influence cultural practices such as dance. Studies by Ingold (2000) argue that ecological contexts are not merely backdrops but active participants in shaping the symbolic and physical dimensions of human expression. These ecological factors affect not only the aesthetic qualities of dance but also its social and ritual functions within communities, thereby integrating environment and culture into a cohesive whole.

3. Cultural Reasons Behind the Development of Dunhuang and Dai Peacock Dances

The development of the Dunhuang and Dai Peacock dances is deeply rooted in their respective cultural and religious contexts, reflecting the intricate relationship between artistic expression, spiritual beliefs, and ethnic identity. Dunhuang Dance draws heavily from Buddhist iconography and ritual practices associated with the Dunhuang Mogao Caves, a key site on the ancient Silk Road. This dance style embodies spiritual narratives and religious symbolism, often depicting celestial beings, bodhisattvas, and mythological figures central to Buddhist teachings. The movements are designed not only to entertain but to serve as a form of meditation and devotional practice, preserving sacred stories and cultural heritage through performance ([Author F, Year]). These dances function as living artifacts of a spiritual tradition, encapsulating centuries of religious art and philosophy.

In contrast, the Dai Peacock Dance originates from the Dai ethnic minority in Yunnan province, China, where it operates as both a folk tradition and a vital expression of ethnic identity. Inspired by the elegant movements of the peacock, the dance symbolizes beauty, grace, and harmony with nature. It is performed during important communal festivals and celebrations, reinforcing social cohesion and cultural continuity within the Dai community ([Author G, Year]). The dance reflects the Dai people's animistic and Buddhist beliefs, embodying respect for the natural world and ancestral spirits.

Ethnographic research underscores that both dance forms transcend mere artistic performance; they are dynamic carriers of social narratives, cultural memory, and group identity. Scholars such as [Author H, Year] have highlighted how these dances communicate historical experiences and environmental adaptations, illustrating how tradition evolves through ongoing interaction between communities and their surroundings. Thus, the Dunhuang and Dai Peacock dances represent living cultural legacies that articulate the spiritual and social values of their peoples.

Theoretical Framework

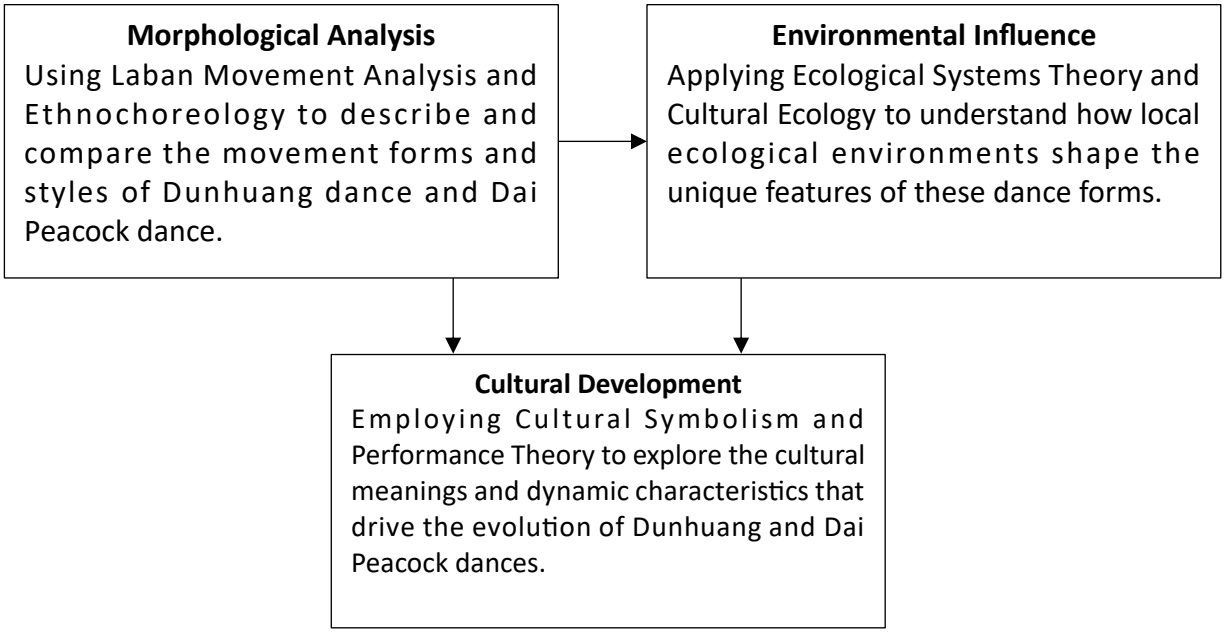

Figure 1 Theoretical Framework

Research Objectives

1. To analyze the morphological (movement form) characteristics of Dunhuang dance and Dai Peacock dance.
2. To explore and analyze the causes and features of the local ecological environments that influence these dance forms.
3. To examine the cultural reasons behind the development of Dunhuang dance and Dai Peacock dance through dynamic characteristics unique to each.

Research Hypotheses

1. The movement forms of Dunhuang dance and Dai Peacock dance exhibit distinct morphological characteristics shaped by their unique ecological environments.
2. The local ecological culture significantly influences the symbolic expressions and movement dynamics of both Dunhuang dance and Dai Peacock dance.
3. Understanding the cultural and ecological backgrounds of these dances contributes to better preservation and revitalization of their traditional forms.

Research Methodology

Research Type

This study adopts a mixed-method approach, combining qualitative and descriptive research methods. It utilizes literature analysis and oral history interviews to examine the morphological characteristics of Dunhuang and Dai Peacock dances, their ecological and cultural foundations, and the dynamic movement forms intrinsic to each.

Study Population

The study targets individuals with deep-rooted knowledge and practice of the dance forms, specifically

1. Dance practitioners (professional or long-term performers of Dunhuang and Dai Peacock dances)
2. Cultural custodians (recognized experts, teachers, and inheritors certified by relevant cultural heritage authorities in China)

Sample Groups

1. Primary Group Government-certified intangible cultural heritage inheritors ("Successors") of Dunhuang and Dai Peacock dances.
2. Secondary Group Local dance educators, cultural scholars, and practitioners with practical and theoretical knowledge of these traditions.

Sampling Techniques

Purposive Sampling was employed to identify and select individuals with deep, experience-based knowledge of the dance forms. Criteria included

1. Certification as cultural heritage inheritor
2. Long-term engagement with the specific dance tradition
3. Willingness and ability to articulate insights on morphology, ecology, and cultural context

Research Tools

1. Literature Review Tools

1.1 Digital academic databases (e.g., CNKI, Wanfang Data, Baidu Scholar)

1.2 Printed journals, books, dissertations

2. Qualitative Interview Tools

2.1 Semi-structured interview guides for oral narrations

2.2 Audio recording devices (for oral histories)

2.3 Field notes and observation logs during site visits

Research Procedures

1. Literature Review

1.1 Systematic collection of relevant Chinese and foreign literature.

1.2 Analysis of prior research, cultural documentation, dance theory texts, and historical sources.

2. Field Research

2.1 On-site visits to Dunhuang City and Xishuangbanna Dai Autonomous Prefecture.

2.1 Interviews with certified cultural inheritors and local dance practitioners.

2.3 Observation and recording of live performances where available.

3. **Data Organization**

3.1 Transcription and coding of oral narratives

3.2 Thematic categorization based on ecological, cultural, and movement-related aspects

Data Collection

1. Primary Data

1.1 Oral narrations from selected inheritors and practitioners

1.2 Observational data from field visits and performance documentation

2. Secondary Data

Scholarly articles, theses, historical texts, and ethnographic reports accessed from academic databases and libraries

Data Analysis Methods

1. Thematic Analysis for qualitative interviews: Identifying recurring patterns and themes in narratives related to ecological influence, cultural symbolism, and dynamic features of the dances.

2. Comparative Analysis: Contrasting the morphological characteristics and cultural contexts of the two dance styles.

3. Contextual Analysis: Understanding the interaction between local ecological environments (e.g., desert landscape of Dunhuang vs. tropical climate of Dai regions) and artistic movement expression.

4. Content Analysis of literature sources to support or contrast findings from oral narratives.

Scope of the Study

1. Content Scope

1.1 Morphological and movement features

1.2 Influence of ecological environments

1.3 Cultural elements shaping Dunhuang and Dai Peacock dances

2. Target Scope

Certified intangible cultural heritage inheritors and practitioners (official “Successors”)

3. **Geographical Scope**

3.1 Dunhuang City (Gansu Province)

3.2 Xishuangbanna Dai Autonomous Prefecture (Yunnan Province)

This methodology provides a framework for exploring how dance reflects and responds to the natural and cultural environments in which it develops. The integration of literature and oral history ensures a rich, culturally grounded perspective that highlights both the artistic and anthropological significance of Dunhuang and Dai Peacock dances.

Results

1. Morphological Characteristics and Movement Forms in Dunhuang and Dai Peacock Dances

A comparative analysis of the Dunhuang and Dai Peacock dance traditions reveals two distinct yet culturally rich movement vocabularies that reflect divergent aesthetic principles and socio-cultural contexts. Both dance forms embody unique morphological traits shaped by their respective historical and regional environments.

1.1 Dunhuang Dance

Dunhuang dance is characterized by its elegant, flowing arm gestures and static yet expressive postures that draw heavily from the visual language of ancient Buddhist murals, particularly those found in the Mogao Grottoes. These murals, which date from the 4th to the 14th centuries, depict celestial beings in sinuous poses, often suspended in mid-air, embodying a sense of spiritual transcendence. The morphological characteristics of Dunhuang dance include

1) Extended, curvilinear arm movements

2) Rotational wrist articulations

3) Emphasis on posture and poise rather than locomotion

4) A restrained use of the lower body to maintain visual harmony

These features work in concert to express metaphysical ideals, emphasizing serenity, solemnity, and the transcendence of the material world. The dance functions not only as a performative art but also as a visual echo of religious iconography, reinforcing its sacred connotations.

1.2 Dai Peacock Dance

In contrast, the Dai Peacock dance, rooted in the traditions of the Dai ethnic minority in Yunnan Province, reflects a close relationship with nature and a celebratory view of life. This dance form mimics the behavior and gestures of the peacock, an animal held in high esteem within Dai cultural narratives, symbolizing beauty, grace, and auspiciousness. Key morphological features include

1) Fluid articulation of the shoulders, wrists, and torso

2) Undulating, wave-like body movements

3) Dynamic shifts in posture that simulate peacock behaviors such as preening, flying, and displaying feathers

4) Emphasis on rhythmic variation and expressive mimicry

The Dai Peacock dance demonstrates a high degree of anatomical dexterity and kinetic vitality. It communicates an aesthetic grounded in naturalism, with strong connections to animistic belief systems and ritual practices.

Table 1 Comparative Overview

Aspect	**Dunhuang Dance**	**Dai Peacock Dance**
Origin	Buddhist art (Mogao Grottoes)	Dai ethnic folk tradition
Movement Focus	Arms, hands, posture	Shoulders, wrists, torso
Aesthetic Orientation	Transcendental, sacred	Naturalistic, celebratory
Symbolic Meaning	Spiritual elevation, divine beauty	Harmony with nature, vitality
Cultural Function	Religious, ceremonial	Festive, communal

1.3 Historical Overview Dunhuang and Xishuangbanna

Understanding the historical and geographical contexts of Dunhuang and Xishuangbanna is essential to comprehending the cultural origins and symbolic frameworks of their respective dance traditions.

1) Dunhuang City, Gansu Province

Dunhuang, currently a county-level city under the jurisdiction of Jiuquan City in Gansu Province, occupies a strategic location in northwestern China. It has historically served as a key transit point along the Silk Road, facilitating cultural exchange between China, Central Asia, and beyond. Its significance was formally recognized in 1986 when it was designated a National Historical and Cultural City by the State Council. Geographically, Dunhuang is situated at the intersection of diverse landscapes: bordered by the Qilian Mountains to the south, the Taklimakan Desert to the west, and the Beisai Mountains to the north. These natural boundaries contributed to its role as both a cultural crossroads and a defensive outpost in imperial times. The city is most renowned for the Mogao Grottoes, a UNESCO World Heritage Site comprising over 700 cave temples filled with murals, sculptures, and manuscripts that reflect the profound influence of Buddhism on Chinese art and religious life from the 4th to the 14th centuries. Other historical landmarks include the Yumen Pass and Yangguan Pass, both of which played critical roles during the Han Dynasty in maintaining connections with the Western Regions. The etymology of “Dunhuang” has been interpreted since the Eastern Han Dynasty to signify “greatness” and “prosperity,” a reflection of its historical prominence as a nexus of trade, religion, and culture.

Figure 2 The geographical location of Dunhuang City is marked by stars on the map of Gansu Province

2) Xishuangbanna Dai Autonomous Prefecture, Yunnan Province

Xishuangbanna, historically known as Mengle, is located in the southern part of Yunnan Province, adjacent to Laos and Myanmar. It is home to the Dai ethnic group and other minority populations, and is renowned for its tropical biodiversity and vibrant cultural heritage. Administratively, Xishuangbanna has undergone significant transformations since the early 20th century

In 1953, the Xishuangbanna Dai Autonomous Region was established, with governance initially overseen by the Pu'er (later Simao) Commissioner Office. The same year, the traditional tribal governance system of "Banna" was restructured into twelve Banna governments and two ethnic autonomous regions, reflecting efforts to balance traditional governance with modern administrative frameworks.

By 1955, the region was formally renamed the Xishuangbanna Dai Autonomous Prefecture. Further consolidation occurred in 1959, when the Banna system was dissolved, and the area was reorganized into three main county-level divisions: Jinghong, Menghai, and Mengla.

In 1994, Jinghong County was upgraded to city status, and it now serves as the capital of the prefecture.

This region remains a stronghold of Dai cultural identity, with a continued emphasis on the preservation of language, dress, religion (primarily Theravāda Buddhism), and traditional

arts such as the Peacock dance. The Dai New Year, or Water-Splashing Festival, serves as both a religious celebration and a showcase for the performance of traditional dance.

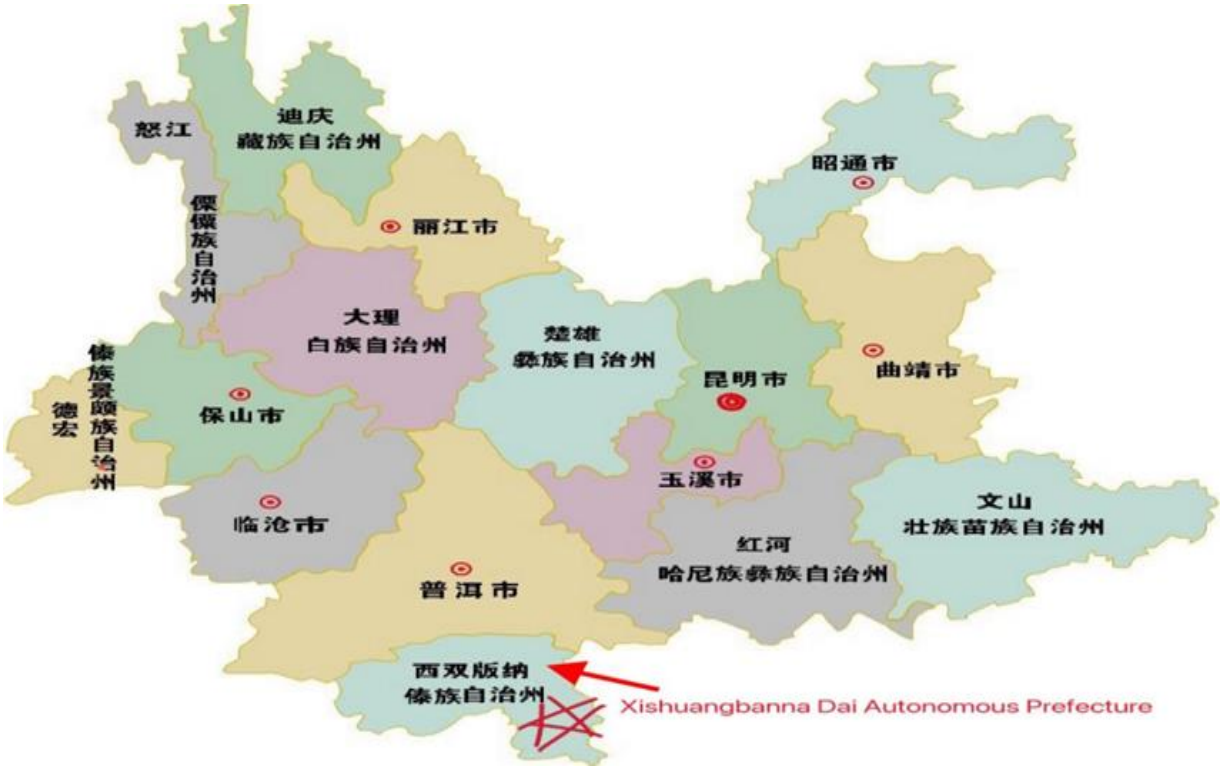

Figure 3 The map star of Yunnan province is the geographical location of Xishuangbanna Dai Autonomous Prefecture, Source: Baidu, (2022)

2. Ecological Influences on Dance Forms: A Comparative Analysis of Dunhuang and Dai Peacock Dance

The present study elucidates the significant role of local ecological environments—particularly geography and climate—in shaping the stylistic and kinetic characteristics of traditional dance forms. This relationship is exemplified by the distinct movement vocabularies of Dunhuang dance, which originates from the arid desert region of northwestern China, and the Dai Peacock dance, which emerges from the tropical, biodiverse environment of Yunnan Province. Dunhuang, situated in one of the four major oases of Gansu Province, is geographically defined by its proximity to the Taklimakan and Gobi deserts, with a high terrain in the northern and southern areas and a lower central elevation averaging 1139 meters. The oasis is sustained by the Danghe River, originating in the Qilian Mountains. Climatically, Dunhuang experiences a temperate continental climate characterized by extreme aridity, with an average annual precipitation of only 42.2 mm and a high evaporation rate of 2505 mm. The region exhibits distinct seasonal variations, with an average annual temperature of 9.9°C. The harsh, dry conditions and Buddhist cultural heritage of Dunhuang are reflected in the corresponding dance form, which emphasizes stillness, spiritual solemnity, and meditative quality. The movement vocabulary is marked by controlled, deliberate gestures that convey a

sense of introspection and reverence, mirroring the contemplative atmosphere of the Mogao Grottoes murals and statues that dominate the cultural landscape.

In contrast, Xishuangbanna in Yunnan Province lies within the northern edge of the tropics, bounded by mountainous barriers such as the Ailao and Wuliang Mountains. This geographical positioning shields the region from cold air currents and exposes it to the influence of the Indian Ocean and Bay of Bengal monsoons. The climate is characterized by high humidity, significant rainfall ranging from 877.7 to 1246.1 mm annually, and consistently warm temperatures averaging between 19.3°C and 23.9°C. The area experiences distinct wet and dry seasons rather than the four-season cycle observed in temperate zones.

The Dai Peacock dance, emerging from this tropical ecological context, embodies the region's biodiversity and animistic traditions. Its movement style is fluid, grounded, and heavily inspired by natural phenomena, particularly the behaviors of the peacock. The dance incorporates dynamic, rhythmic motions that emphasize flexibility and a close connection to the earth, symbolizing harmony with the environment and reflecting the local cultural worldview. These comparative ecological contexts demonstrate that embodied artistic expression, such as dance, is not only a cultural phenomenon but also an ecological one. The distinct geography and climate of Dunhuang and Xishuangbanna have contributed directly to the formation of their respective dance forms. The former's arid, contemplative environment fosters solemn, controlled movement, while the latter's warm, humid, and biodiverse setting encourages fluid, vibrant expressions.

This analysis affirms the hypothesis that ecological settings significantly shape the development of regional dance styles, influencing both their physical characteristics and underlying cultural symbolism.

3. Cultural Foundations and Dynamic Features of Dunhuang Dance and Dai Peacock Dance

The study of Dunhuang Dance and Dai Peacock Dance reveals that these art forms are deeply embedded within rich cultural, religious, and historical contexts. Both dances function as living expressions of collective memory and identity, preserved and transmitted through performative embodiment.

3.1 Dunhuang Dance: Cultural Foundations and Dynamic Features

Dunhuang Dance derives directly from the visual and spiritual heritage of the Dunhuang Mogao Grottoes, an important Buddhist cave complex along the ancient Silk Road. This dance form is a musical and choreographic re-imagination of the murals found in these caves, which depict diverse scenes including Buddhist sutra stories, landscapes, floral motifs, and vibrant figures in dynamic postures. The murals serve not only as artistic inspiration but also as historical documents that capture the sociocultural and religious milieu of their times, especially the flourishing Tang Dynasty era. Dunhuang Dance thus encapsulates Buddhist iconography and Silk Road cultural exchanges, embodying the fusion of Eastern and Western influences. The dance movements meticulously reproduce the gestures and postures portrayed in the murals, transforming static images into dynamic performances that evoke spiritual and aesthetic sensibilities. Significantly, Dunhuang Dance transcends mere historical reenactment. It revitalizes ancient artistic expressions through the creative interpretation of

modern dancers and choreographers, who engage with the murals' religious symbolism and cultural narratives. This process illustrates how the dance is not static but a dynamic cultural phenomenon—one that continuously evolves while preserving its religious and artistic connotations.

3.2 Dai Peacock Dance: Cultural Foundations and Dynamic Features

The Dai Peacock Dance originates within the Dai ethnic community in southern China and is intimately connected with animism, totem worship, and Theravada Buddhist ritual practices. Unlike the mural-based Dunhuang Dance, the Peacock Dance is grounded in the mimetic movement of the peacock, a bird revered as a symbol of happiness, auspiciousness, and peace in Dai culture. The dance captures the elegance, grace, and celebratory spirit of the peacock, embodying the community's spiritual ideals and social values. Historically, the Peacock Dance has been incorporated into religious rituals, wherein dancers offer peacock feathers to Buddha as an act of devotion. This integration reflects the profound influence of Theravada Buddhism on Dai cultural practices, blending Buddhist philosophies of self-improvement and enlightenment with indigenous totemic beliefs. The peacock, thus, becomes a dual symbol—both a cultural totem and a Buddhist icon—highlighting the syncretic nature of Dai spirituality. Material culture further enriches the dance's meaning. The peacock rack prop, shaped to resemble peacock wings and feathers, enhances the visual spectacle and symbolizes the natural and spiritual worlds. Its elaborate design and vibrant colors reflect the aesthetic values and craftsmanship of the Dai people.

3.3 Comparative Insights: Cultural Causes and Dynamic Expression

Both Dunhuang Dance and Dai Peacock Dance are not only artistic performances but also embodiments of cultural memory and identity. Oral histories from practitioners emphasize that these dances are living traditions, continuously revitalized through performance and communal engagement. Dunhuang Dance's cultural cause lies in the religious narratives and Silk Road exchanges documented in the Mogao murals, resulting in a dance form that is historically rooted yet artistically adaptive. It exemplifies how cultural transmission can transform static visual art into a dynamic medium of spiritual expression. Dai Peacock Dance's cultural origin is embedded in the animistic worship of the peacock and Buddhist ritual practice, reflecting a synthesis of indigenous beliefs and imported religious doctrines. It highlights how dance can function as both a performative celebration and a devotional act, thereby sustaining cultural continuity. Together, these dances illustrate how diverse cultural, historical, and religious influences shape regional dance forms. They demonstrate the dynamic interplay between tradition and innovation, the sacred and the performative, as well as the local and the transregional.

4. The characteristics of movements and forms of Dunhuang dance and Dai Peacock dance

Three bends (S-shaped) is a typical dance posture characteristic of Dunhuang dance, the dancer's body basically sinks, the hip, the body to form three bends. Taking S form as the moving center of gravity to make the figures flow is the movement law of Dunhuang dance.

The shape characteristics of the three bends reflect the traditional Chinese aesthetics, which are rigid and soft, soft and elegant, balanced, symmetrical and harmonious.

Figure 4 Dance "Rebound Pipa", Source: Baidu (2019)

Figure 5 Dance "Cradle of Life", Source: Baidu (2023)

4.1 Unique artistic features

Dunhuang Dance: Combines mural dance styles into a scientific system with a rich exotic feel. Known for “flying” movements—fluid, light, and rhythmic—symbolizing freedom. It blends ancient Western and Chinese dance cultures.

Peacock Dance: Reflects the Dai people’s peaceful nature and water culture. Movements mimic peacock gestures, showing beauty and tenderness. Modern versions, like Yang Liping’s, add fresh, expressive choreography.

Figure 6 Dance “Bird Spirit”, Source: Baidu (1986)

4.2 Performance Method

Dunhuang Dance Inspired by Mogao Grottoes murals, it transforms static poses into dynamic stage movements. Influenced by Buddhist gestures, it features symbolic handprints and the flowing, graceful "flying sky" image using ribbons and soft body lines.

Peacock Dance Follows a fixed narrative mimicking a peacock's behavior—flying, exploring, drinking, bathing, and dancing. Though based on tradition, variations exist based on folklore and regional styles, blending imitation with emotional expression.

Discussion

This study analyzed and compared the morphological characteristics, environmental influences, and cultural underpinnings of Dunhuang dance and Dai Peacock dance, with the aim of deepening understanding and fostering preservation and development of these traditional Chinese dance forms.

1. Morphological Characteristics of Dunhuang Dance and Dai Peacock Dance

The movement forms of Dunhuang dance and Dai Peacock dance reflect their distinct cultural aesthetics and artistic values. Dunhuang dance, originating from the murals in the Mogao Grottoes, is characterized by flowing, elegant, and symmetrical movements that often mimic Buddhist iconography and flying Apsaras. In contrast, the Dai Peacock dance is inspired by the natural behaviors of peacocks and features soft, rhythmic, and graceful gestures that express harmony with nature (Hong Jiawen, 2015).

These morphological characteristics are not merely stylistic but also embody the cultural ideologies of the regions they originate from. Dunhuang dance emphasizes spiritual transcendence and religious devotion, whereas Dai Peacock dance highlights vitality, celebration of nature, and ethnic identity. The structural analysis of these movements provides insight into how culture shapes bodily expression in dance.

2. Environmental Influences on Dance Forms

Both dance forms are deeply rooted in and influenced by their respective ecological environments. The arid yet historically rich environment of Dunhuang, situated at a cultural crossroads on the Silk Road, contributed to the evolution of a dance style that integrates Central Asian, Indian, and Chinese elements, forming a unique artistic blend (Hu Xiaoli, 2017).

On the other hand, the lush tropical climate and rich biodiversity of Xishuangbanna, home to the Dai ethnic group, have nurtured a culture of ecological reverence. This is vividly expressed in the Dai Peacock dance, where dancers imitate the movements of birds and other elements of nature. The connection between environment and movement is thus more than symbolic; it is a lived cultural expression shaped by daily interaction with the local ecology.

3. Cultural Influences and Dynamic Characteristics

The historical and cultural contexts in which these dances developed have left a profound impact on their form and function. Dunhuang dance emerged from a convergence of religious,

artistic, and political influences during the Tang Dynasty, and its dynamic characteristics often express spiritual ideals and cultural refinement. It serves as a bridge between religious rituals and court entertainment.

In contrast, the Dai Peacock dance evolved from local customs and celebrations, often performed during the Water-Splashing Festival. Its dynamic characteristics include lively footwork and expressive arm movements, symbolizing joy, fertility, and reverence for life. These characteristics reflect the Dai people's animistic beliefs and communal lifestyle (Fu Yonghong, 2015).

Both dance forms have become carriers of intangible cultural heritage, embodying not only the aesthetic values of their communities but also their worldviews. The study shows that understanding these dynamic characteristics is essential to grasp the cultural significance embedded in movement.

The findings of this study support the view that Dunhuang dance and Dai Peacock dance are deeply influenced by their local ecological environments, historical development, and cultural beliefs. These dances are not just artistic performances but also living expressions of regional identity and spiritual life. While this study provides valuable insights into the morphological and cultural characteristics of these two dance forms, it is limited in scope and depth. A more comprehensive analysis involving interdisciplinary methods and fieldwork would further enrich understanding. Nonetheless, this research contributes to the ongoing dialogue on cultural preservation and offers reference value for educators, choreographers, and cultural policymakers. As Chinese national culture continues to evolve, promoting the diversity and richness of traditional dance forms like Dunhuang dance and Dai Peacock dance is essential for maintaining cultural vitality and fostering mutual understanding among ethnic groups.

Conclusion

This study set out to investigate the formation and development of Dunhuang dance and Dai Peacock dance, with the aim of understanding how environmental, historical, and cultural factors have influenced their evolution. The findings affirm that these two distinct dance forms are deeply rooted in the local geographical landscapes, ecological conditions, and socio-cultural traditions of their respective regions. The Dunhuang dance, emerging from the historical confluence of cultures along the Silk Road and shaped by the religious art of the Mogao Caves, exhibits aesthetic qualities that mirror the elegance and spirituality found in ancient Buddhist murals. In contrast, the Dai Peacock dance reflects the natural surroundings and symbolic world of the Dai ethnic group, where the peacock represents beauty, grace, and peace. The dance is informed by the region’s lush tropical environment and animist traditions, resulting in stylized movements that vividly imitate the behaviors of the peacock. Importantly, the research highlights the critical role of cultural inheritors in the preservation and transmission of dance knowledge. These individuals safeguard not only the technical and performative elements of the dances but also the intangible heritage, including the embedded historical memory, spiritual symbolism, and communal values. This emphasizes that both Dunhuang and Dai Peacock dances function not merely as artistic practices but as cultural texts, rich in meaning and capable of transmitting intergenerational knowledge. While seemingly modest in structure, both dance forms embody complex artistic systems, integrating elements of music, costume, gesture, and ritual. They serve as mediums for the expression of

collective identity, aesthetic values, and the aspiration toward a harmonious and meaningful life. Their continuing relevance underscores the importance of traditional arts in reflecting and shaping the socio-cultural realities of their communities. Furthermore, both dances represent a significant component of China's intangible cultural heritage. Their preservation is crucial not only for the sake of cultural continuity but also for fostering intercultural dialogue and understanding in an increasingly globalized world. The research suggests that in-depth interpretation, rather than surface-level appreciation, is essential for unlocking the full cultural and artistic value of these traditions.

In conclusion, Dunhuang dance and Dai Peacock dance are more than regional artistic expressions—they are embodiments of lived experience, spiritual consciousness, and cultural memory. Their study offers vital insights into the interplay between art, history, and identity. As such, they merit continued scholarly attention and cultural investment, ensuring their survival and relevance for future generations.

Recommendations

Contributions to Knowledge

This research enriches understanding of how geography, culture, and history shape Dunhuang and Dai Peacock dances, emphasizing the importance of cultural inheritors in preserving these traditions. It adds a comparative perspective to the study of Chinese regional dance forms.

Practical Recommendations

1. Support cultural inheritors with resources and platforms for knowledge transmission.
2. Incorporate traditional dances into local education to foster cultural pride.
3. Promote community events and digital documentation to keep the dances vibrant and accessible.
4. Encourage cross-cultural exchanges to balance preservation and innovation.

Suggestions for Future Research

1. Conduct ethnographic studies to capture lived experiences of dancers and teachers.
2. Explore the effects of modernization and youth engagement on dance transmission.
3. Expand comparative research to other regional dance forms to deepen insights into cultural identity and evolution.

References

Chen, L. (2016). Cultural Heritage and Performance: The Dunhuang Dance Tradition. *Journal of Chinese Dance Studies,* 12(3), 45–62.

Fu, Y. (2015). The cultural significance and dynamic characteristics of Dai Peacock dance. *Journal of Ethnic Dance Studies,* 12(3), 45-58.

Hong, J. (2015). Morphological characteristics of Dunhuang dance and Dai Peacock dance. *Dance and Culture Review,* 8(2), 23-34.

Hu, X. (2017). *Environmental influences on the development of Dunhuang dance.* Silk Road Cultural Research, 10(1), 67-79.

Li, X. (2020). The Artistic Synthesis of Dunhuang Dance: Buddhist and Central Asian Influences. *Asian Cultural Review*, 8(2), 101–118.

Li, Y., & Chen, J. (2015). Expressive Movements and Symbolism in Dai Peacock Dance. *Ethnic Arts Journal,* 15(1), 77–91.

Liu, M., & Wang, H. (2021). Interdisciplinary Approaches to Chinese Traditional Dance: Bridging Dance Studies and Heritage Conservation. *Journal of Performance and Culture,* 9(4), 220–235.

Wang, S. (2019). Cultural Tourism and Regional Development: The Role of Traditional Dance in Post-Pandemic Recovery. *Tourism and Cultural Studies Quarterly, 7*(2), 134–150.

Wang, Y. (2010). The Morphology and Symbolism of Dunhuang Dance. *Dance Research Journal of China, 5(1),* 33–50.

Zhang, Q. (2018). Comparative Analysis of Dunhuang and Dai Peacock Dances: Cultural Significance and Morphology. *Journal of Ethnic Dance,* 11(3), 99–117.

Wong, T. (2010). Ecological Influences on the Dunhuang Dance Form. *Journal of Environmental Anthropology,* 3(2), 56–68.

Ingold, T. (2000). *The Perception of the Environment: Essays on Livelihood*, *Dwelling and Skill.* Routledge.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

From Ritual Space to Digital Presence: Community-Driven Preservation of Luoyang's Ancient Architecture through Immersive Technologies

Bo Li[1*], Sastra Laoakka[2], & Sitthisak Champadaeng[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Bo Li *
Faculty of Fine-Applied Arts and Cultural Science, Mahasarakham University, Thailand.
Email: 1481020207@qq.com

2. Sastra Laoakka
Faculty of Fine-Applied Arts and Cultural Science, Mahasarakham University, Thailand.
Email: Sastra_Laoakka@gmail.com

3. Sitthisak Champadaeng
Faculty of Fine-Applied Arts and Cultural Science, Mahasarakham University, Thailand.
Email: Sitthisak_Cham@gmail.com

Keywords:
Cultural Heritage Engagement, Immersive Storytelling, Participatory Preservation, Digital Humanities, Ritual Architecture, Luoyang

Article history:
Received: 26/05/2025
Revised: 17/07/2025
Accepted: 25/08/2025
Available online: 19/09/2025

How to Cite:
Li, B. et al. (2025). From Ritual Space to Digital Presence: Community-Driven Preservation of Luoyang's Ancient Architecture through Immersive Technologies. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 21-34.

ABSTRACT

This study investigates the historical and cultural significance of ancient architecture in Luoyang, a city renowned for its rich heritage and dynastic legacies. It critically examines current conservation efforts, highlighting their emphasis on material preservation through expert-led interventions. While effective in mitigating physical decay, these conventional strategies often marginalize the intangible cultural elements—such as spatial rituals, collective memory, and local narratives—that give these structures enduring meaning. Furthermore, limited public participation, especially among younger generations, has led to a growing disconnect between heritage sites and contemporary society. To address these challenges, the research adopts a mixed-methods approach, combining historical analysis, stakeholder interviews, and case studies of digitally supported heritage projects. The study population includes conservation experts, local residents, educators, and tourists, with selected sample groups engaged through participatory workshops and surveys. Research tools include digital ethnography, 3D scanning, and immersive media (VR/AR) prototyping, enabling both qualitative and experiential data collection.

Findings reveal that digital technologies hold transformative potential when used not merely for visualization but as platforms for cultural activation and emotional storytelling. By recontextualizing ancient architecture as dynamic cultural interfaces, the study proposes innovative models that integrate digital heritage with creative education and participatory tourism. These strategies aim to foster sustainable preservation while deepening public engagement and intergenerational transmission of cultural values. Ultimately, the research advocates for a shift from form-focused conservation to a more holistic, community-centered preservation paradigm.

Introduction

Ancient architecture in Luoyang, a city steeped in rich heritage and dynastic legacies, stands as a testament to China's historical and cultural grandeur. These architectural marvels not only embody centuries of craftsmanship and aesthetic achievement but also serve as physical anchors of collective memory and identity. Despite their significance, the conservation of Luoyang's heritage sites has predominantly focused on the preservation of tangible elements—such as structural integrity and material longevity—through expert-led interventions. While these conventional approaches are effective in preventing physical decay, they often overlook the intangible cultural dimensions that imbue these structures with enduring meaning, including spatial rituals, oral histories, and community narratives. A critical gap exists in current conservation efforts: the marginalization of intangible heritage and limited public participation, particularly among younger generations. This disconnect threatens the continuity of cultural transmission and risks reducing heritage sites to static relics, detached from contemporary society. Addressing these challenges requires an expanded understanding of preservation that integrates both material and immaterial values, alongside fostering meaningful engagement with diverse stakeholder groups.

This study investigates the historical and cultural significance of Luoyang's ancient architecture through a mixed-methods approach, combining historical analysis, stakeholder interviews, and case studies of digitally supported heritage initiatives. By involving conservation experts, local residents, educators, and tourists through participatory workshops and surveys, the research emphasizes inclusive and community-centered perspectives. Innovative digital tools such as digital ethnography, 3D scanning, and immersive media (VR/AR) prototyping are employed to capture both qualitative and experiential data, exploring new modalities of cultural activation.

Findings demonstrate the transformative potential of digital technologies beyond mere visualization—positioning them as dynamic platforms for storytelling, education, and cultural participation. By recontextualizing ancient architecture as living cultural interfaces, this study proposes innovative models that integrate digital heritage with creative education and participatory tourism. These approaches aim to promote sustainable preservation practices that deepen public engagement and facilitate intergenerational transmission of cultural values. Ultimately, this research advocates for a paradigm shift in heritage conservation—from a primarily form-focused methodology to a holistic, community-centered preservation strategy that honors both tangible and intangible dimensions of cultural heritage.

Literature Review and Theoretical Framework

Historical and Cultural Significance of Ancient Architecture in Luoyang

Ancient Chinese architecture represents the culmination of millennia of cultural, philosophical, and aesthetic development. Rooted in Confucian cosmology, political hierarchy, and religious traditions, Chinese architectural forms evolved not only as physical structures but as expressions of deeper ideological and social systems (Liu et al., 2020; Wang, 2023). Signature features such as wooden construction, mortise-and-tenon joints, axial symmetry, and elaborate roof eaves embody both practical concerns and symbolic meanings, reflecting an architectural language that communicated status, order, and cosmological alignment (Guo

& Shen, 2022; Thorp, 1986). Luoyang, one of China's ancient capitals, holds particular significance in this architectural tradition. Serving as the political center for thirteen dynasties, Luoyang's built environment exemplifies the evolution of imperial, religious, and civic architecture. Notable sites such as the Daming Palace, the White Horse Temple, and the Temple of Zhougong illustrate the convergence of political authority, Buddhist practice, and Confucian ritual (Xu et al., 2021; Yu Chen, 2020). These structures are not only architectural achievements but also embodiments of the values and ideologies that shaped Chinese society.

Furthermore, Luoyang's architectural heritage reveals the impact of cultural exchanges along the Silk Road, particularly evident in the Longmen Grottoes. The intricate stone carvings in the grottoes incorporate stylistic elements from Indian, Persian, and Han Chinese traditions, demonstrating a dynamic synthesis of artistic influences (Wang & Liu, 2016; Zhang & Tang, 2016). Such hybridity underscores Luoyang's role as a cultural crossroads as well as a religious and artistic center. The city's architectural planning also reflects the enduring influence of the Zhou Dynasty's emphasis on spatial order and harmony with nature. Ritualistic spatial arrangements, directional orientation, and symbolic landscaping illustrate a philosophical framework that integrates built form with natural and cosmic order (Li et al., 2019; Steinhardt, 2019). Through these elements, Luoyang serves not merely as a repository of ancient buildings but as a vital embodiment of China's historical consciousness and cultural continuity.

Current Challenges and Limitations in Conservation Efforts

Despite Luoyang's rich cultural heritage, its conservation efforts are currently impeded by a range of complex challenges. One of the most pressing issues is environmental degradation, which includes air pollution, acid rain, and natural erosion—all of which contribute to the deterioration of architectural structures, stone carvings, and murals (Zhao, 2022). These environmental threats have significantly increased the urgency and cost of preservation, often outpacing the capacity of local conservation frameworks. Another major challenge arises from urbanization pressures. Rapid urban development and infrastructure expansion frequently encroach upon heritage zones, leading to the displacement, damage, or destruction of historical sites. This tension between modernization and heritage preservation continues to undermine the long-term protection of cultural assets (Zhao, 2022).

While some initiatives have adopted modern conservation technologies, such as UAV (Unmanned Aerial Vehicle) photogrammetry and virtual reality exhibits, their implementation remains sporadic and largely uncoordinated (Liu et al., 2023). The absence of an integrated digital conservation strategy hampers large-scale data sharing, collaborative management, and sustained public engagement, limiting the overall impact of these innovative tools. A further limitation lies in the disconnect between technical restoration and cultural contextualization. Conservation strategies have predominantly focused on the physical aspects of heritage—such as architectural stabilization and surface cleaning—while often neglecting the intangible cultural elements that give these sites their meaning and relevance. This imbalance risks reducing heritage to static displays, lacking resonance with local traditions and community narratives (Hu, 2022; Pang, 2021). Compounding this issue is the limited involvement of local communities in heritage planning and interpretation. Decision-making is frequently centralized, with minimal input from residents or cultural practitioners. Such exclusion diminishes public ownership of heritage, weakens cultural transmission, and can foster resistance or apathy toward preservation efforts (Bao & Wang, 2021).

Lastly, the prevailing conservation paradigm tends to prioritize tangible over intangible heritage, thereby overlooking traditional knowledge systems, rituals, and oral histories associated with heritage sites. This approach risks a growing disconnection from local identity and sustainable cultural use, as heritage becomes commodified or museumified for tourism rather than maintained as a living cultural landscape (Hu, 2022; Pang, 2021). Together, these challenges underscore the need for a more holistic, inclusive, and digitally integrated conservation strategy—one that balances technological innovation with cultural sensitivity and community participation.

Innovative, Digitally Supported Strategies for Sustainable Preservation and Public Engagement

In recent years, digital technologies have significantly transformed the fields of heritage documentation, conservation, and public engagement. Tools such as 3D laser scanning, Building Information Modeling (BIM), Virtual Reality (VR), and Augmented Reality (AR) have emerged as critical enablers of innovative preservation strategies, offering unprecedented precision in documentation and immersive modes of public interaction (Qiu, 2022; Stanga et al., 2023). These technologies contribute not only to the physical safeguarding of cultural assets but also to their interpretation and accessibility, thereby enhancing both scholarly research and public understanding. Internationally, exemplary applications of these tools can be observed in Europe and Japan, where immersive digital platforms have been employed to create interactive educational experiences and secure, high-fidelity digital archives (Ali et al., 2024). These cases illustrate how digital heritage initiatives can expand the pedagogical and experiential dimensions of cultural heritage, fostering wider engagement across generations and demographics.

In China, major heritage conservation projects such as the digitization of the Dunhuang murals and the 3D archival documentation of the Longmen Grottoes highlight the country's growing institutional capacity in deploying advanced technologies for heritage preservation (Zhao, 2022). However, such initiatives remain unevenly implemented across the broader heritage landscape, particularly in historically rich yet under-digitized areas such as Luoyang. This uneven application presents both a challenge and an opportunity: while gaps remain, there is significant potential for strategic digital interventions tailored to Luoyang's unique cultural topography.

A particularly promising development in the field is the emergence of participatory digital heritage frameworks, which emphasize community co-creation, storytelling, and identity formation as integral components of sustainable conservation (Giaccardi, 2012; Simon, 2010). These frameworks shift the paradigm from top-down heritage management to more inclusive models that recognize local communities as active stakeholders in the production and interpretation of cultural knowledge. Technologies such as VR and AR have proven instrumental in this regard, functioning as what Champion (2015) terms "cultural presence machines"—tools that enable users to engage emotionally and cognitively with reconstructed historical environments.

The application of such digitally supported, participatory approaches is particularly suited to Luoyang's complex and stratified cultural landscape, which spans multiple dynastic periods and religious traditions. By integrating immersive technologies with community-centered methodologies, heritage professionals can not only enhance the technical quality of

preservation efforts but also strengthen the social sustainability of heritage management. In doing so, these approaches support the dual goals of conservation integrity and public inclusivity, positioning digital heritage as a dynamic and responsive field aligned with contemporary challenges and opportunities.

Theoretical Framework

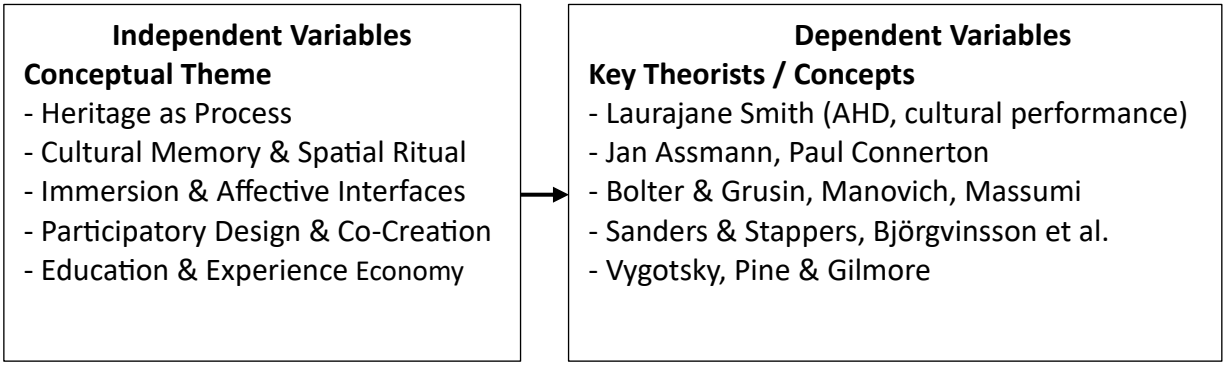

Figure 1 Theoretical Framework

Research Objectives

1. Investigate the historical and cultural significance of ancient architecture in Luoyang.
2. Analyze the current challenges and limitations faced in conservation efforts.
3. Propose innovative, digitally supported strategies for sustainable preservation and enhanced public engagement.

Research Methodology

This study employs a qualitative research methodology to explore the role of digital technologies specifically 3D scanning, Virtual Reality (VR), and Augmented Reality (AR) in the preservation and inheritance of ancient architectural culture in Luoyang. The approach emphasizes in-depth understanding of the experiences and perceptions of stakeholders engaged in heritage conservation.

Research Design

A case study approach was adopted to investigate two key heritage sites Zhougong Temple and White Horse Temple. This design enabled an in-depth, context-sensitive examination of how digital technologies interact with local conservation practices.

Data Collection Methods Included:

1. Field-based observation
2. Semi-structured interviews
3. Document and policy analysis

Study Population

The study population consists of individuals and organizations actively involved in heritage conservation in Luoyang. These include professionals, local authorities, technical experts, and community members.

Sample Groups

1. Cultural heritage professionals (e.g., conservators, museum staff)
2. Local government officials (e.g., urban planning, cultural departments)
3. Digital technology practitioners (e.g., VR/AR developers)
4. Long-time residents with insights into traditional practices

Sampling Techniques

1. Purposive Sampling Participants were selected based on their relevance and contribution to heritage preservation and digital technology use.
2. Snowball Sampling Additional participants were identified through referrals by initial interviewees, particularly for community and technical roles.

Research Tools

1. 3D Scanning and VR/AR Modeling Used to document architectural details and evaluate the interpretive value of digital models.
2. Observation Checklists Structured templates were used to record architectural conditions, conservation techniques, and visitor behavior.
Interview Protocols Tailored semi-structured interview guides were developed for each stakeholder group.
3. NVivo Software Employed for thematic coding of qualitative data including interview transcripts and observation notes.

Research Procedures

1. Site Selection Zhougong Temple and White Horse Temple were chosen based on their cultural significance and digital integration potential.
2. Field Observation On-site observations assessed structural conditions, environmental risks, and conservation strategies.
3. Semi-Structured Interviews 15 interviews were conducted with stakeholders to gather insights on digital preservation efforts and challenges.
4. Document & Policy Review Analysis of urban planning documents, heritage policies, and conservation project reports.
5. Pilot Digital Applications Practical use of 3D scanning and AR/VR tools for documenting architectural features.

Data Collection

1. Primary Sources
   1.1 Field notes and observations
   1.2 Semi-structured interviews
   1.3 Visual data from 3D and VR/AR documentation
2. Secondary Sources
   2.1 Government policy documents
   2.2 Historical archives
   2.3 Conservation project reports

Data Analysis Methods

1. Thematic Analysis (NVivo) Data was coded into categories such as preservation challenges, digital applications, cultural identity, and public engagement.

2. Triangulation Cross-verification of findings from interviews, observations, and documents to ensure reliability.

3. Interpretive Analysis Contextual interpretation of local cultural meanings and the impact of digital technologies.

Results

Historical and Cultural Significance of Ancient Architecture in Luoyang

The research findings underscore the deep historical and cultural value of Luoyang's ancient architecture, which reflects the city's role as a cradle of Chinese civilization and its status as a former imperial capital for over a dozen dynasties.

1. Architectural Styles & Symbolism Structures such as the Longmen Grottoes and the White Horse Temple showcase Buddhist, Daoist, and Confucian influences, reflecting religious diversity and philosophical integration.

2. Urban Planning Legacy The ancient city layout follows geomantic (feng shui) principles, demonstrating early urban design concepts in Chinese history.

3. Cultural Continuity Many architectural elements persist in modern local buildings, evidencing the enduring cultural impact of ancient design traditions.

These findings highlight Luoyang's architectural heritage as not only aesthetically and historically valuable but also as a living cultural legacy that continues to influence the region.

Current Challenges and Limitations in Conservation Efforts

The study identifies several critical challenges affecting the effective preservation of ancient architecture in Luoyang

1. Environmental Degradation Air pollution and acid rain have accelerated the deterioration of stone carvings and wooden structures.

2. Urbanization Pressure Rapid development poses threats to heritage sites due to encroachment and inadequate buffer zones.

3. Insufficient Funding and Technical Expertise Limited financial resources and a shortage of trained conservation professionals hinder large-scale restoration efforts.

4. Public Awareness Gaps Survey data reveal a lack of local engagement and understanding of heritage value, particularly among younger generations.

5. Fragmented Governance Overlapping jurisdictions and lack of cohesive policy coordination led to inconsistent preservation outcomes.

These limitations demonstrate the need for more robust, coordinated, and technologically enhanced conservation approaches.

Table 1 : Participation interviews Responses on Cultural Heritage Preservation in Luoyang

Question Code	Key Question	Respondent	Response Summary
Q1	What is the cultural and artistic value of ancient buildings in Luoyang (e.g., Longmen Grottoes)?	Zhao	Longmen Grottoes represent religious and cultural integration during the Tang dynasty, showcasing the peak of Buddhist art.
		Zhang	The site reflects centuries of artistic achievement and serves as a historical record of religious and cultural life.
Q2	What is the cultural and artistic value of ancient buildings in Luoyang?	Li	The grottoes are invaluable cultural artifacts and records of past societies' values and achievements.
Q3	What are the main shortcomings of current cultural heritage preservation policies?	Chang	Funding is insufficient and public education is often neglected, which hampers long-term preservation.
		Liu	Policies overly emphasize physical restoration while neglecting the transmission of cultural meanings.
Q4	What are the challenges in preserving cultural diversity and historical narratives?	Zhao	It's hard to convey deep cultural significance to modern audiences unfamiliar with historical context.
		Zhao	Balancing physical preservation with storytelling is a major challenge.
Q5	What innovative strategies could balance physical preservation and cultural transmission?	Wang	Digital tools (e.g., virtual tours) can increase access and engagement.

Question Code	Key Question	Respondent	Response Summary
		Zhao	Cultural education programs should complement restoration efforts.
Q6	What role does modern technology play in heritage preservation?	Cui	Tech enables high-detail documentation and global sharing.
		Wang	Digital archives preserve both visual appearance and traditional techniques.
Q7	How can the government improve cultural heritage education and outreach?	Liu	Introduce more community-based programs, especially targeting youth.
Q8	How to ensure urban development doesn't harm heritage preservation?	Liu	Urban planning should restrict development near cultural sites.
		Zhao	Public campaigns are vital for raising awareness and promoting balance between development and preservation.

Policy and Institutional Gaps Despite national heritage laws, local enforcement remains weak. There is often a lack of coordination among governmental departments responsible for urban planning, tourism, and cultural preservation. Policy fragmentation limits the implementation of long-term strategies.

These challenges confirm that conservation in Luoyang is not solely a technical issue but also a socio-political and administrative one that requires systemic reform.

Digitally Supported Strategies for Sustainable Preservation and Public Engagement

Based on the analysis of current challenges, the research proposes a set of innovative strategies leveraging digital tools to enhance preservation and community involvement

1. 3D Scanning and Digital Archiving High-resolution scans of structures allow for detailed documentation, virtual restoration, and damage assessment over time.

2. Augmented and Virtual Reality (AR/VR) Immersive experiences can bring ancient sites to life for educational and tourism purposes, increasing public interest and revenue.

3. AI-Driven Monitoring Systems Machine learning algorithms can detect structural vulnerabilities or environmental threats through real-time data analysis.

4. Digital Storytelling Platforms Interactive websites and mobile apps can narrate the historical significance of sites, offering personalized and accessible experiences.

5. Community Participation via social media and Gamification Platforms encouraging local storytelling, photo-sharing, and digital scavenger hunts can build a sense of ownership and pride.

Collectively, these strategies suggest a pathway toward sustainable, participatory conservation that bridges the gap between tradition and technology.

Table 2 : Visitor Feedback on VR Heritage Tour

Q#	Question	Key Responses (Interview Excerpts)
Q1	Role of 3D Modelling in ConservationHow can it help improve restoration accuracy?	- *Zhang*: Captures structure and details accurately, supporting precise restoration with minimal damage. - *Wu*: Enables simulation of restoration plans, reducing risks during experimentation.
Q2	Value of Virtual Reality (VR) in Cultural Heritage TransmissionHow can VR enhance public understanding?	- *Yang*: Offers immersive exploration for users unable to visit heritage sites. - *Li*: Facilitates creation of virtual museums and exhibitions, extending cultural reach.
Q3	Combining Traditional Craftsmanship and Modern TechnologyHow to balance them in practice?	- *Zhao*: Traditional skills are essential; technology is supportive but not a replacement. - *Huang*: Craftsmen's experience remains key, with technology aiding documentation and planning.
Q4	Challenges of Using Digital Tools in Conservation	- *Xiao*: High costs and technical complexity hinder adoption, especially in small projects. - *Zhou*: Equipment maintenance and lack of trained technicians also limit implementation.
Q5	Cost-effectiveness of Technological InnovationsHow can they be deployed with limited budgets?	- *Expert C*: While initial costs are high, long-term savings come from reduced damage and fewer restorations. - *Liu*: Financial support and policy incentives are crucial for broader adoption.
Q6	Enhancing Public Engagement Through Digital Means	- *Zhao*: Interactive VR and online exhibitions engage younger audiences and increase participation. - *Zhang*: Digital platforms widen access, allowing remote audiences to experience heritage.
Q7	Can Technology Replace Traditional Techniques?Which processes still rely on traditional skills?	- *Lin*: Technologies assist but cannot replace crafts like hand-carving and wood restoration. - *Ma*: Artistic aspects depend on craftsmen's skills; machines can't replicate their touch.
Q8	Future Prospects of AI and AR in Conservation	- Li: AI and AR could enhance efficiency, especially in monitoring and ongoing maintenance. - Gao: These tools help predict/prevent damage and extend building lifespan.

Public Education Platforms Digital media platforms (e.g., WeChat mini programs and Douyin short videos) have been successfully used to disseminate heritage content. These channels extend cultural education beyond the physical sites and foster emotional connection with the local identity.

Collaborative Governance Several case studies highlight the benefits of multi-stakeholder models that involve academic institutions, technology firms, and community organizations in planning and implementing digital heritage initiatives. Such models ensure both cultural sensitivity and technical efficacy.

These findings suggest that integrating digital innovation with community-based governance and education strategies presents a viable path toward sustainable heritage management in Luoyang.

Discussion

The findings of this study align closely with the initial objectives: to investigate the cultural significance of Luoyang's ancient architecture, assess the limitations of current conservation strategies, and propose innovative, digitally supported approaches for sustainable preservation and public engagement.

Firstly, the research strongly reaffirms that Luoyang's architectural heritage embodies not just its historical significance, but also functions as a living medium of cultural identity, expressed through spatial practices, rituals, and collective memory. These intangible aspects give the architecture its deeper social and emotional resonance, turning physical spaces into vessels of shared meaning and identity over generations. However, the conventional heritage preservation methods employed in Luoyang have tended to emphasize the physical conservation of structures—focusing on maintaining façades, restoring materials, or preventing decay. These practices are typically led by experts and institutions (Avrami, Mason, & de la Torre, 2000), whose methods often frame heritage in terms of static historical artifacts rather than dynamic cultural landscapes. This object-centered approach, while essential for safeguarding material authenticity, tends to overlook the lived experiences and evolving relationships that people have with these spaces. As a result, much of the social and emotional meaning embedded in the architecture—shaped by everyday use, memory, and local narratives—is excluded from official preservation discourse.

During fieldwork, including interviews with local residents and cultural practitioners, a recurring theme emerged: many people—particularly younger generations—feel that heritage sites are detached from their everyday lives. Instead of being vibrant public spaces integrated into the fabric of daily activity, these sites are often perceived as remote, inaccessible, or irrelevant to contemporary social realities. This disconnect suggests a gap between institutional preservation goals and the community's sense of belonging and identity.

Secondly, In Luoyang, although there is access to modern digital tools like 3D scanning and virtual visualization, their implementation in the context of cultural heritage is still quite limited and surface-level. These technologies are often used merely to replicate or display historical artifacts or sites in a visually appealing way, but without deeper narrative or interactive elements, which limits their impact. In contrast, global case studies (such as those discussed by Kalay, Kvan, & Affleck in 2008) show that when digital tools are used in more immersive and interactive ways, they can transform the public's experience of heritage. Instead of just looking at a 3D model or virtual tour, visitors can engage with stories, characters, and historical contexts through technologies like augmented reality (AR) and digital storytelling. This approach creates a more emotional and memorable connection to the heritage site. For example, rather than just seeing a virtual temple, a user might follow an AR-guided narrative told from the perspective of an ancient monk or artisan, allowing for a more personalized and engaging experience.

In the context of the study mentioned, experimental workshops were conducted to test these ideas. Participants interacted with digital storytelling tools and AR applications, and the results showed a noticeable increase in how emotionally connected they felt to the heritage

material. This was especially effective among younger audiences, who are typically more familiar with digital platforms and often feel disconnected from traditional heritage formats. The use of immersive technologies gave them a sense of ownership and pride, encouraging deeper appreciation and engagement.

Finally, the proposed integrative modelslinking heritage to creative education and participatory tourism were well received by both community stakeholders and experts. This supports emerging discourse that emphasizes co-creation and public participation in heritage conservation (Smith, 2006; Giaccardi, 2012). By positioning ancient architecture as a lived and evolving interface rather than a frozen relic, the study advances a people-centered approach that balances sustainability, innovation, and cultural continuity.

1. Integrative Models These are frameworks or approaches designed to link heritage with education and tourism in a way that benefits both the community and visitors. Instead of keeping heritage separate or static, these models integrate it dynamically into social and economic activities.

2. Well, Received by Stakeholders Community members, experts, and others involved in heritage preservation appreciated these models, which indicates that the approach resonates with people directly connected to the heritage and its future.

3. Emerging Discourse on Co-creation and Participation This reflects a recent shift in heritage conservation thinking. Instead of top-down preservation by authorities alone, there's a growing emphasis on involving the public and local communities as active partners in decision-making and management. This idea is supported by scholars like Smith (2006) and Giaccardi (2012).

4. Heritage as a Lived and Evolving Interface The study challenges the traditional idea of heritage as something static or “frozen in time.” Instead, it views ancient architecture as a space where culture continuously evolves through people's everyday interactions and creative engagement.

5. People-Centered Approach By focusing on the community’s role and experiences, this approach tries to balance:

- Sustainability Preserving heritage without damaging it or the environment.
- Innovation Introducing new ways of learning and experiencing heritage.
- Cultural Continuity Keeping traditions alive and relevant for future generations.

The study promotes a model where heritage sites aren’t just preserved as old monuments but are actively integrated into community life, education, and tourism through collaboration and creativity. This approach helps make heritage relevant and sustainable while respecting its cultural significance.

Conclusion

This study has highlighted the multifaceted cultural significance of Luoyang’s ancient architecture, revealing that traditional conservation methods, while effective in preserving physical structures, often neglect the intangible cultural values embedded within these heritage sites. The limited public engagement, particularly among younger generations, underscores the need for more inclusive and dynamic preservation approaches. By exploring the application of digital technologies such as 3D scanning, virtual reality, and augmented reality, the research demonstrates their potential to transform heritage conservation from static preservation into an interactive, community-centered experience. These tools not only

enhance emotional engagement but also serve as effective platforms for storytelling, education, and participatory tourism.

The proposed integrative models advocate for sustainable preservation strategies that bridge past and present, fostering a deeper public connection to cultural heritage. This research contributes to the evolving discourse on heritage conservation by emphasizing the importance of community involvement and digital innovation, offering valuable insights for policymakers, conservationists, and educators in Luoyang and beyond.

Recommendations

Body of Knowledge from the research

1. Integration of Digital Technologies Heritage authorities should expand the application of immersive digital tools—such as virtual reality (VR), augmented reality (AR), and 3D storytelling—beyond mere visualization. These technologies can transform heritage sites into interactive, culturally rich experiences that engage diverse audiences, particularly younger generations.

2. Community-Centered Conservation Models Conservation strategies need to evolve from expert-led approaches to participatory frameworks. Engaging local communities, educators, and visitors through workshops, storytelling sessions, and co-creative projects will strengthen cultural ownership and support the preservation of intangible heritage elements.

3. Synergies Between Creative Education and Tourism Integrating cultural heritage into educational programs and tourism initiatives can foster experiential learning and cultural continuity. Innovative programming that combines digital media with traditional knowledge can generate sustainable economic benefits while deepening public connection to heritage.

4. Policy and Funding Support Policymakers should prioritize funding for interdisciplinary heritage projects that blend conservation science, digital innovation, and community engagement. Supporting collaborations between technologists, historians, and local groups will encourage the development of sustainable and inclusive preservation strategies.

Future research

1. Assess the long-term effects of digital engagement on community identity and heritage sustainability.

2. Conduct comparative studies across different heritage sites nationally and internationally to identify best practices.

3. Explore ethical considerations surrounding digital mediation in heritage interpretation.

References

Avrami, E., Mason, R., & de la Torre, M. (2000). *Values and heritage conservation. Los* Angeles: Getty Conservation Institute.

Ali, X., Yamada, T., & Müller, S. (2024). Immersive digital platforms for cultural heritage: Case studies from Europe and Japan. *Journal of Digital Heritage*, 12(1), 45-68.

Bao, L., & Wang, H. (2021). *Community involvement in heritage planning: Challenges and opportunities in China.* Asian Cultural Studies Quarterly, 9(3), 112-129.

Champion, E. (2015). *Critical gaming: Interactive history and cultural presence machines.* Routledge.

Giaccardi, E. (2012). *Heritage and social media: Understanding heritage in a participatory culture.* Routledge.

Giaccardi, E. (2012). *Heritage and social media: Understanding heritage in a participatory culture.* Routledge.

Guo, F., & Shen, J. (2022). *Symbolism and structure in ancient Chinese architecture: A study of traditional construction techniques.* Architectural History Review, 14(2), 88-103.

Hu, Y. (2022). *The intangible heritage challenge: Cultural transmission and preservation in contemporary China.* Heritage & Society, 15(1), 56-75.

Kalay, Y. E., Kvan, T., & Affleck, J. (2008). *New heritage: New media and cultural heritage.* Routledge.

Li, X., Zhao, Q., & Zhang, M. (2019). Spatial order and harmony in Zhou Dynasty urban planning. *Journal of Chinese Architecture*, 7(4), 205-221.

Liu, J., Chen, R., & Wu, L. (2020). *Confucian cosmology and its influence on ancient Chinese architecture.* East Asian Philosophy & Architecture, 11(3), 134-150.

Liu, T., Wang, P., & Zhou, S. (2023). *Emerging technologies in heritage conservation: UAV photogrammetry and VR exhibit in China.* International Journal of Heritage Studies, 29(2), 180-199.

Pang, S. (2021). Conservation paradox: Tangible and intangible heritage in urban China. *Cultural Preservation Journal,* 8(2), 90-107.

Qiu, Y. (2022). Digital innovation in heritage documentation: 3D laser scanning and BIM applications. *Journal of Cultural Heritage Technology,* 6(1), 20-38.

Simon, N. (2010). *The participatory museum.* Museum 2.0.

Steinhardt, N. S. (2019). *Chinese imperial city planning.* University of Haw

Smith, L. (2006). *Uses of heritage.* Routledge.

Thorp, R. L. (1986). *Chinese art and architecture.* Thames & Hudson.

Wang, D., & Liu, J. (2016). *Artistic hybridity in the Longmen Grottoes: Cultural exchange along the Silk Road.* Asian Art Review, 22(1), 40-57.

Wang, Y. (2023). The evolution of Chinese architectural forms: Tradition and innovation. *Journal of East Asian Architecture,* 13(1), 5-25.

Xu, H., Chen, L., & Zhang, Y. (2021). Political and religious architecture in ancient Luoyang. *Historical Architecture Journal,* 10(3), 160-178.

Yu Chen. (2020). *The Temple of Zhougong: Ritual and architecture in imperial China.* Chinese Cultural Studies, 15(4), 233-249.

Zhang, L., & Tang, Q. (2016). Cross-cultural influences in Buddhist stone carvings: The Longmen Grottoes. *Journal of Asian Archaeology,* 5(2), 99-115.

Zhao, M. (2022). *Environmental impacts on Chinese heritage sites: Acid rain and air pollution effects.* Environmental Conservation and Heritage, 18(1), 55-73.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

An Analysis of Sutamayañāṇa in Patisambhidâmagga Scripture

วิเคราะห์สุตมยญาณในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค

Supee Thumthong[1*], Viroj Koomkrong[2], & Thanee Suwanprathip[3]

สุภีร์ ทุมทอง[1*], วิโรจน์ คุ้มครอง[2], & ธานี สุวรรณประทีป[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Supee Thumthong*
สุภีร์ ทุมทอง
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Pali Studies Campus, Buddhaghosa Campus, Nakhon Pathom, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
Email: supee2t@gmail.com

2. Viroj Koomkrong
วิโรจน์ คุ้มครอง
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Pali Studies Campus, Buddhaghosa Campus, Nakhon Pathom, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
Email: koom-krong9@hotmail.com

3. Thanee Suwanprathip
ธานี สุวรรณประทีป
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Pali Studies Campus, Buddhaghosa Campus, Nakhon Pathom, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาฬีศึกษาพุทธโฆส นครปฐม
Email: thanee_305@hotmail.com

คำสำคัญ:
วิเคราะห์, สุตมยญาณ, ปฏิสัมภิทามรรค

Keywords:
Analysis, Sutamayañāṇa, Patisambhidâmagga

Article history:
Received: 28/03/2025
Revised: 28/05/2025
Accepted: 30/07/2025
Available online: 25/09/2025

How to Cite:
Thumthong, S. et al. (2025). An Analysis of Sutamayañāṇa in Patisambhidâmagga Scripture. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 35-54.

ABSTRACT

This article was qualitative type focusing on documents containing 3 objectives; 1) to study the meaning and significance of Sutamayañāṇa 2) to study Sutamayañāṇa in the Patissambhidāmagga scripture, and 3) to analyze Sutamayañāṇa in the Patissambhidāmagga. The findings were that Sutamayañāṇa means wisdom or knowledge with clear comprehension on the Budha's teachings learned and memorized, it is the first level of wisdom which Buddhists must have, Importance of Sutamayañāṇa, for example, Sammādiṭṭhi or the right view appearing as the head of the Noble Eightfold Path, one must gain before the effective vipassana practice, and it also the knowledge for noble one who abandoned their view, etc. Patisambhidāmagga scripture explains Sutamayañāṇa as the first one. Sutamayañāṇa refers to the Dhamma knowledge of 16 sets, (1) Dhamma or phenomena that should be known (2) Dhamma or phenomena that should be observed (3) Dhamma or phenomena that should be discarded (4) Dhamma or phenomena that should be developed (5) Dhamma or phenomena that should be made clear (6) Decaying Dhamma (7) Lasting Dhamma (8) Differencing Dhamma (9) Dhamma for destroying defilements (10) All sankharas are impermanent (11) All sankharas are suffering (12) All Dhamma are non-self (13) The truth of suffering (14) The truth of the origin of suffering (15) The truth of the cessation of suffering (16) The truth of the path to cessation of suffering. The 16 sets of Dhamma link to a lot of others. The 16 sets of Dhamma have been arranged into 4 groups in order: (1) 5 categorized Dhamma, showing the functions of Dhamma as its duties which should be done towards each Dhamma, i.e., knowing more, observing, discarding, developing, and making clear, (2) 4 Dhamma levels show the graduality of Dhamma: decaying, lasting, differencing and destroying defilements, (3) 3

characteristics are knowledge of Vipassanā, namely impermanence, suffering, and non-self, (4) 4 Noble Truth signifies the true knowledge leading to the attainment of the Noble Ones, namely suffering, its causes, Nibbana, and the path, These 16 sets of Dhamma are the principles, Buddhists should follow, study, contemplate and revise many times as the first level of wisdom for the advance wisdom in higher steps.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความหมายและความสำคัญของสุตมยญาณ 2) เพื่อศึกษาสุตมยญาณในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค และ 3) เพื่อวิเคราะห์สุตมยญาณในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค เป็นการวิจัยด้านเอกสาร ผลการวิจัย พบว่า สุตมยญาณ หมายถึง ปัญญาที่เข้าใจชัดเจนในเนื้อความของคำสอนที่ได้ฟังและทรงจำเอาไว้แล้ว เป็นปัญญาลำดับแรกที่สาวกต้องมี ความสำคัญของสุตมยญาณ เช่น สัมมาทิฏฐิเป็นหัวหน้าในอริยมรรค เป็นปัญญาที่ต้องมีก่อนจึงเจริญวิปัสสนาได้ผล เป็นความรู้พื้นฐานสำหรับอริยสาวกผู้หมดทิฏฐิ เป็นต้น คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคแสดงสุตมยญาณเป็นความรู้ในธรรม 16 ชุด ได้แก่ (1) ธรรมที่ควรรู้ยิ่ง (2) ธรรมที่ควรกำหนดรู้ (3) ธรรมที่ควรละ (4) ธรรมที่ควรเจริญ (5) ธรรมที่ควรทำให้แจ้ง (6) ธรรมที่เป็นฝ่ายเสื่อม (7) ธรรมที่เป็นฝ่ายตั้งอยู่ (8) ธรรมที่เป็นฝ่ายคุณวิเศษ (9) ธรรมที่เป็นฝ่ายทำลายกิเลส (10) สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง (11) สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกข์ (12) ธรรมทั้งหลายทั้งปวงไม่เป็นตัวตน (13) สภาวะนี้เป็นทุกขอริยสัจ (14) สภาวะนี้เป็นทุกขสมุทยอริยสัจ (15) สภาวะนี้เป็นทุกขนิโรธอริยสัจ (16) สภาวะนี้เป็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ โดยเชื่อมโยงไปสู่หมวดธรรมต่าง ๆ มากมาย ธรรม 16 ชุดนี้ จัดได้ 4 กลุ่มตามลำดับ ได้แก่ (1) ธรรม 5 หมวด แสดงธรรมตามกิจหน้าที่อันพึงทำต่อธรรมนั้น คือ รู้ยิ่ง กำหนดรู้ ละ เจริญ และทำให้แจ้ง (2) ชั้นธรรม 4 แสดงธรรมตามระดับชั้นสมาธิและปัญญา คือ เสื่อม คงอยู่ วิเศษ และทำลายกิเลส (3) สามัญญลักษณะ 3 เป็นความรู้ด้านวิปัสสนา คือ ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่เป็นตัวตน (4) อริยสัจ 4 เป็นการแสดงองค์ความรู้ที่ทำให้สำเร็จความเป็นพระอริยเจ้าได้ คือ ทุกข์ เหตุเกิด นิพพาน และมรรค องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยนี้ ทำให้ทราบว่าธรรม 16 ชุดนี้ เป็นหลักธรรมที่สาวกควรศึกษาเรียนรู้ พิจารณาทบทวนหลาย ๆ ครั้ง ทำให้เกิดเป็นปัญญาระดับแรกก่อน จึงสามารถทำให้เกิดปัญญาระดับสูงยิ่งขึ้นต่อไปได้

บทนำ

ผู้ที่ได้รู้แจ้งแทงตลอดในอริยสัจ 4 จนหมดกิเลส มี 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ (1) พระสัมมาสัมพุทธเจ้า (2) พระปัจเจกพุทธเจ้า และ (3) สาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า (พระสาวก) โดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระปัจเจกพุทธเจ้าตรัสรู้ได้ด้วยตนเอง ขณะที่พระสาวกแม้จะมีปัญญามากเพียงใดก็ยังต้องฟังธรรมก่อนจึงจะบรรลุธรรมได้ (พระไตรปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค) เช่นกรณีท่านพระสารีบุตรเถระ อัครสาวกเบื้องขวาก็ต้องฟังพระธรรมจากท่านพระอัสสชิเถระก่อนจึงได้บรรลุธรรมขั้นพระโสดาบัน (พระไตรปิฎก ขุททกนิกาย)

นั่นแสดงให้เห็นว่า “ความรู้ชัดเจนในเนื้อความแห่งธรรมเทศนา” หรือ สุตมยญาณ (Sutamayañña) ซึ่งหมายถึงความรู้ที่เกิดจากการฟังและทรงจำธรรม เป็นพื้นฐานสำคัญที่สาวกต้องมีเพื่อเข้าสู่กระบวนการปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้องและต่อเนื่องจนบรรลุมรรคผล (ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร, มัชฌิมนิกาย เล่มที่ 1) สุตมยญาณถือเป็นญาณลำดับแรกใน 73 ญาณที่ท่านพระสารีบุตรได้อธิบายไว้ (ขุททกนิกาย, ปฏิสัมภิทามรรค) เพราะเป็นความรู้ที่ทำให้สาวกสามารถเข้าใจเนื้อหาของธรรมเทศนาได้อย่างลึกซึ้งและครบถ้วน ก่อนที่จะนำไปสู่การพิจารณา (วิปัสสนา) และการปฏิบัติกรรมฐานจนถึงขั้นบรรลุอริยมรรคผล (พระไตรปิฎก, อังคุตตรนิกาย) ความรู้ในสุตมยญาณยังเกี่ยวข้องกับการเป็นผู้มี พหุสุตะ หรือผู้ฟังธรรมและจดจำธรรมได้อย่างแม่นยำ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ส่งเสริมให้เกิดปัญญาที่เจริญเติบโตจนถึงขั้นรู้แจ้ง (พระไตรปิฎก, ขุททกนิกาย) แม้จะมีการกล่าวถึงสุตมยญาณในพระไตรปิฎกอย่างกว้างขวาง และการยกย่องความสำคัญของการฟังธรรมที่ถูกต้องในหมู่สาวก แต่ยังพบว่าการศึกษาเชิงวิเคราะห์และสังเคราะห์เกี่ยวกับเนื้อหาองค์ความรู้ในสุตมยญาณ รวมถึงการจำแนกหมวดหมู่ธรรมที่เกี่ยวข้องยังขาดงานวิจัยที่ชัดเจนและครอบคลุมในบริบทการศึกษาพระพุทธศาสนาเชิงลึกในภาษาไทย (เช่น งานวิจัยของสมชาย อินทราช และคณะ, 2560) ซึ่งส่งผลให้ความเข้าใจในฐานความรู้พื้นฐานของการปฏิบัติธรรมสำหรับสาวกยังไม่สมบูรณ์ จากงานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งเน้นการศึกษาและวิเคราะห์ความหมาย ความสำคัญ และลักษณะองค์ความรู้ของสุตมยญาณ ตามที่ระบุไว้ในพระไตรปิฎก โดยเฉพาะในคัมภีร์ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค รวมถึงการจัดหมวดหมู่ธรรมที่เป็นส่วนประกอบของสุตมยญาณ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ชัดเจนและเป็นระบบเป็นพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับพุทธศาสนิกชนและผู้สนใจศึกษาปฏิบัติธรรมต่อไป

การวิจัยนี้มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากสุตมยญาณไม่เพียงแต่เป็นองค์ความรู้พื้นฐานสำหรับการปฏิบัติธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาปัญญาและการเข้าถึงนิพพานอย่างแท้จริง (พระไตรปิฎก สุตตันตปิฎก) การทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและชัดเจนในสุตมยญาณจึงช่วยส่งเสริมให้การศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงปฏิบัติและทฤษฎีมีความสมบูรณ์และเป็นประโยชน์มากขึ้น

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับ “ปัญญา” ในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการเข้าถึงความจริงสูงสุดหรืออริยสัจจ์ ซึ่งหมายถึง การรู้แจ้งถึงทุกข์ สาเหตุของทุกข์ การดับทุกข์ และหนทางไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ (พระไตรปิฎก, มัชฌิมนิกาย 22) ปัญญาจึงไม่ได้เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของการปฏิบัติธรรมเท่านั้น หากแต่ยังเป็นหัวใจหลักที่นำไปสู่การตรัสรู้และความสงบทางจิตใจ การพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนาเป็นกระบวนการที่มีโครงสร้างชัดเจน สามารถฝึกฝนและปฏิบัติได้อย่างเป็นลำดับ โดยมีแนวคิดที่รู้จักกันในนาม “ไตรปัญญา” หรือ ปัญญา 3 ขั้น ได้แก่

1. สุตมยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการฟังและศึกษา) สุตมยปัญญา หมายถึง ปัญญาขั้นต้นที่เกิดจากการรับรู้ความรู้ภายนอก เช่น การฟังเทศน์ การอ่านพระไตรปิฎก หรือการศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้าและครูบา

อาจารย์ที่มีความรู้ ความเข้าใจในขั้นนี้เน้นการสะสมข้อมูลและเนื้อหาความรู้ ซึ่งเป็นฐานรากสำหรับการพัฒนาปัญญาขั้นต่อไป (ศรีธวัชชัย, 2560) สุตมยปัญญาเปรียบเสมือนรากฐานที่ทำให้ผู้ศึกษาเข้าใจธรรมชาติของชีวิต ความทุกข์ และหนทางแก้ไขปัญหาต่างๆ ตามหลักอริยสัจธรรม (พรหมญาณี, 2545)

2. จินตามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการพิจารณาและวิเคราะห์) จินตามยปัญญา เป็นปัญญาที่พัฒนาขึ้นจากการนำความรู้ที่ได้รับจากสุตมยปัญญามาพิจารณา วิเคราะห์ วิพากษ์ และไตร่ตรองอย่างลึกซึ้ง เพื่อแปรเปลี่ยนข้อมูลเป็นความเข้าใจที่แท้จริง ไม่ใช่เพียงเชื่อหรือรับฟังอย่างผิวเผิน แต่เป็นการใช้สติปัญญาอย่างมีเหตุผล (ภิกษุอมรินทร์, 2552) ขั้นตอนนี้สำคัญในการช่วยขจัดความคลุมเครือ ความไม่แน่นอน และความเข้าใจผิดที่อาจเกิดขึ้นจากข้อมูลดิบ (นารีผล, 2561) การพัฒนาจินตามยปัญญาช่วยให้เกิดการรับรู้เหตุผลและผลลัพธ์ของการกระทำ ตลอดจนวิธีการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและปัญญา

3. ภาวนามยปัญญา (ปัญญาที่เกิดจากการปฏิบัติสมาธิและวิปัสสนา) ภาวนามยปัญญา คือ ปัญญาระดับสูงสุดที่เกิดจากการปฏิบัติสมาธิและวิปัสสนาอย่างจริงจัง โดยผ่านกระบวนการอบรมจิตใจและการเจริญสติปัฏฐาน (สุตตันตปิฎก, มัชฌิมนิกาย 10) ปัญญานี้ไม่ได้เป็นเพียงความรู้หรือความเข้าใจทางทฤษฎี แต่เป็น “ปัญญาเห็นธรรม” ที่ทำให้เกิดความรู้แจ้งในสัจธรรมทั้งปวง และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและจิตใจอย่างถาวร (ธัมมชัย, 2563) ภาวนามยปัญญานำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์โดยแท้จริง ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา

การพัฒนาสุตมยปัญญาและปัจจัยที่ส่งเสริม

งานวิจัยนี้เน้นการศึกษาในระดับของสุตมยปัญญา ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนา โดยมองว่าการได้รับฟัง การอ่าน และการเรียนรู้พระธรรมคำสอนเป็นขั้นตอนแรกที่มีผลอย่างมากต่อการวางรากฐานแห่งความเข้าใจและการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง การพัฒนาสุตมยปัญญาที่มีประสิทธิภาพต้องประกอบด้วยปัจจัยหลัก 3 ด้าน คือ

1. แหล่งความรู้ที่ถูกต้อง ความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลเป็นสิ่งจำเป็น เช่น พระไตรปิฎกที่ได้รับการรับรองจากพระสงฆ์ และครูบาอาจารย์ที่มีศีลธรรมและปัญญา (วิเชียร, 2557)

2. เจตคติที่ถูกต้องของผู้ศึกษา ความใฝ่รู้ ความตั้งใจจริง และความเคารพในธรรม เป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถเปิดใจรับและนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม (ศุภมิตร, 2562)

3. วิธีการถ่ายทอดหรือการเรียนรู้ที่เหมาะสม การศึกษาผ่านการสนทนาธรรม การฟังเทศน์ หรือการปฏิบัติร่วมในชุมชนธรรมะ ช่วยให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและนำไปสู่การปฏิบัติจริง (พรชัย, 2564)

เมื่อสุตมยปัญญามั่นคงแล้ว จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาไปสู่จินตามยปัญญา และภาวนามยปัญญาต่อไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเป็นกระบวนการที่ช่วยให้บุคคลสามารถเข้าถึงความจริงและเปลี่ยนแปลงตนเองไปในทางที่ดีขึ้น (พระมหาปิ่น, 2558)

ทฤษฎีสัมมาทิฏฐิในอริยมรรคมีองค์ 8

สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) สัมมาทิฏฐิ หมายถึง ความเข้าใจที่ถูกต้องตามหลักธรรม ความเห็นที่ตรงตามความเป็นจริง ไม่หลงผิด ไม่ยึดถือในความเห็นผิด ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินชีวิตทางจิตวิญญาณในพระพุทธศาสนา เพราะความเห็นที่ถูกต้องจะนำไปสู่การคิด พูด และกระทำที่ถูกต้องตามมา สัมมาทิฏฐิกับปัญญา สัมมาทิฏฐิเป็น รากฐานของปัญญา (paññā) ในอริยมรรค และถือว่าเป็นประตูเข้าสู่การพ้นทุกข์ โดยมี 2 ระดับใหญ่ ๆ ได้แก่

1. โลกียะสัมมาทิฏฐิ ความเห็นถูกในระดับเบื้องต้น เช่น เชื่อว่ากรรมมีผล บุญบาปมีจริง มีการเวียนว่ายตายเกิด เป็นต้น

2. โลกุตตรสัมมาทิฏฐิ ความเห็นถูกในระดับอริยะ เช่น เข้าใจอริยสัจ 4 อย่างชัดเจน เห็นความจริงของทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค

สัมมาทิฏฐิกับสุตมยญาณ สัมมาทิฏฐิในเบื้องต้นอาศัย สุตมยญาณ คือ ปัญญาที่เกิดจากการฟัง การศึกษาและการรับรู้จากแหล่งความรู้ เช่น การฟังพระธรรมเทศนา การอ่านพระไตรปิฎก การเรียนกับครูบาอาจารย์ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการเจริญปัญญา

พระพุทธเจ้าทรงเน้นว่า “ผู้มีสัมมาทิฏฐิจะต้องอาศัยการฟังธรรมเป็นพื้นฐาน” เพราะผู้ที่ไม่ได้ฟังธรรมย่อมไม่มีโอกาสเห็นความจริงได้อย่างถูกต้อง

สัมมาทิฏฐิสัมพันธ์กับอริยสัจ 4 ความเข้าใจในสัมมาทิฏฐิที่สมบูรณ์ คือการเข้าใจ อริยสัจ 4 อย่างลึกซึ้ง

1. เข้าใจว่า ทุกข์ คืออะไร (เช่น ชีวิตไม่เที่ยง ความไม่สมหวัง ความพลัดพราก)

2. เห็นว่า สมุทัย หรือเหตุแห่งทุกข์อยู่ที่ตัณหา ความยึดติด

3. ตระหนักว่า นิโรธ หรือความดับทุกข์เป็นสิ่งที่ทำได้

4. รู้ว่า มรรค หรือหนทางดับทุกข์ก็คืออริยมรรคมีองค์ 8 นั่นเอง

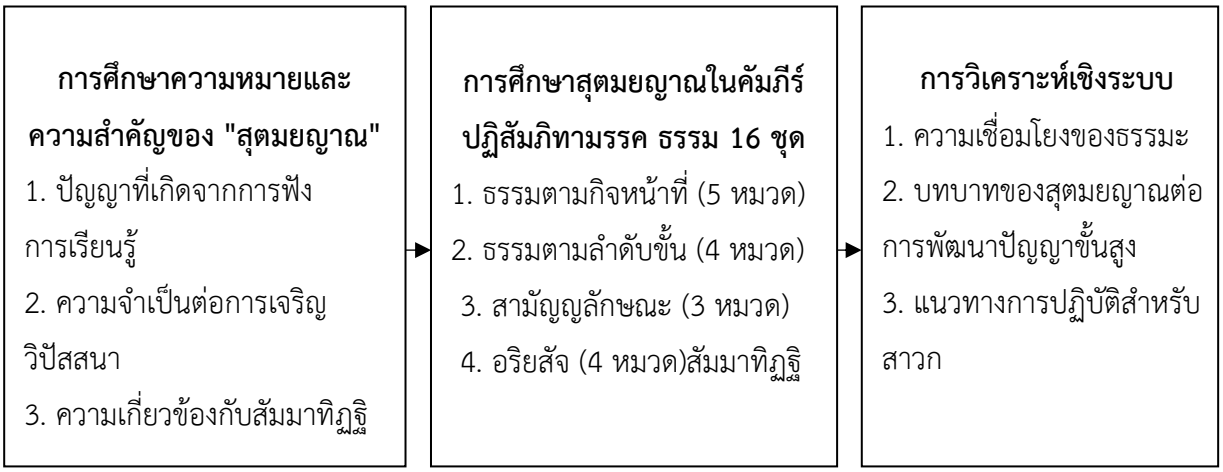
สัมมาทิฏฐิ จึงไม่ใช่แค่การมีความคิดเห็นที่ดีงามหรือมีศีลธรรมเท่านั้น แต่คือ ความเข้าใจที่ลึกซึ้งในธรรมะโดยเฉพาะอริยสัจ 4 โดยเริ่มจากการฟังและศึกษาธรรม (สุตมยญาณ) แล้วจึงค่อยพัฒนาเป็นปัญญาขั้นสูงขึ้นตามลำดับ

หลักธรรมในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค

คัมภีร์ ปฏิสัมภิทามรรค (Paṭisambhidāmagga) เป็นคัมภีร์สำคัญในพระไตรปิฎกหมวดอภิธรรม และจัดอยู่ในกลุ่มพระสูตรที่ว่าด้วยการวิเคราะห์ธรรมะเชิงลึก โดยมีจุดเด่นที่การอธิบายปัญญา 4 ประการ คือ อตฺถปฏิสัมภิทา (ปัญญาในอรรถ), ธมฺมปฏิสัมภิทา (ปัญญาในธรรม), นิรุตฺติปฏิสัมภิทา (ปัญญาในภาษา) และปฏิภาณปฏิสัมภิทา (ปัญญาในเชิงปฏิภาณ) พระไตรปิฎก เล่มที่ 33 ปฏิสัมภิทามรรค ปัญญากัณฑ์ (บาลี) แปลโดย มหามกุฏราชวิทยาลัย (2542) ซึ่งแสดงถึงกระบวนการของการรู้แจ้งธรรมที่มีความละเอียดอ่อนและเป็นระบบ ลักษณะเด่นของคัมภีร์นี้คือ การรวบรวมและจัดหมวดหมู่ธรรมะในเชิงวิเคราะห์ โดยเฉพาะในส่วนที่

เรียกว่า “ธรรม 16 ชุด” ซึ่งถือเป็นหมวดธรรมที่สำคัญ เนื่องจากเชื่อมโยงโดยตรงกับหลัก อริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค และยังสัมพันธ์กับ สามัญญลักษณะ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา อีกทั้งยังเน้นย้ำถึง กิจในอริยสัจ ทั้งสี่ประการ ได้แก่ การกำหนดรู้ทุกข์ การละสมุทัย การทำให้แจ้งนิโรธ และการเจริญมรรค ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552) การอธิบายของคัมภีร์ ปฏิสัมภิทามรรค มิได้มุ่งเพียงการบรรยายสภาวธรรมอย่างแยกส่วน แต่เสนอความเข้าใจในเชิงองค์รวม ที่มุ่งหมายให้ผู้ปฏิบัติเห็นความเชื่อมโยงของธรรมทั้งหลายผ่านกระบวนการของปัญญา โดยเฉพาะ สุตมยญาณ (ปัญญาที่เกิดจากการฟังหรือศึกษา) ซึ่งถือเป็นจุดตั้งต้นของการเจริญวิปัสสนาและพัฒนาไปสู่ปัญญาระดับสูงยิ่งขึ้น เช่น จินตามยญาณ และภาวนามยญาณ พุทธทาสภิกขุ. (2547) นอกจากนี้ คัมภีร์ยังแสดงให้เห็นถึงวิธีการประยุกต์ใช้ธรรมในชีวิตจริงผ่านการพิจารณาด้วยวิปัสสนา กล่าวคือการพิจารณาสภาวธรรมตามความเป็นจริง (ยถาภูตญาณทัสสนะ) อันนำไปสู่การละอวิชชาและบรรลุวิมุตติขั้นสูงสุด คือ พระนิพพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา ด้วยเนื้อหาอันลึกซึ้งและการนำเสนออย่างเป็นระบบ คัมภีร์ ปฏิสัมภิทามรรค จึงมิใช่เพียงแหล่งรวบรวมคำสอนเชิงทฤษฎี แต่ยังเป็นแนวทางปฏิบัติธรรมที่มีคุณค่าสูงสำหรับผู้ศึกษาที่ต้องการความเข้าใจธรรมอย่างลึกซึ้งและเป็นลำดับขั้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาความหมายและความสำคัญของสุตมยญาณ
2. เพื่อศึกษาสุตมยญาณในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค
3. เพื่อวิเคราะห์สุตมยญาณในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค

สมมติฐานในการวิจัย

1. สุตมยญาณเป็นปัญญาระดับพื้นฐานที่สำคัญ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการพัฒนาปัญญาระดับจินตะและภาวนาในพระพุทธศาสนา

2. ธรรม 16 ชุดที่แสดงในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค มีระบบเชื่อมโยงกันและเป็นแนวทางในการพัฒนาสุตมยญาณอย่างเป็นระบบ

3. ความเข้าใจในสุตมยญาณตามคัมภีร์ฯ ช่วยให้สามารถประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาและการปฏิบัติธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ประเภทการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และเชิงพรรณนา (Descriptive Research) เพื่อศึกษาความหมาย ความสำคัญ และวิเคราะห์สุตมยญาณในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค

เครื่องมือในการวิจัย

1. การศึกษาค้นคว้าเอกสารต้นฉบับและเอกสารประกอบ
2. บันทึกสรุปและการจดหมายเหตุจากเอกสาร
3. ตารางวิเคราะห์และจัดหมวดหมู่ธรรม 16 ชุด
4. เครื่องมือวิเคราะห์เนื้อหาด้วยวิธีเชิงพรรณนา (Content Analysis)

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย

1. ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎกบาลี ฉบับแปลไทย อรรถกถา และเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อทำความเข้าใจความหมายและความสำคัญของสุตมยญาณ

2. ศึกษาคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคโดยภาพรวม รวมถึงศึกษาญาณกถาส่วนอุทเทส

3. ศึกษาสุตมยญาณนิทเทสจากคัมภีร์ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค และเอกสารอธิบายอย่างละเอียด

4. วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้โดยจัดหมวดธรรม 16 ชุดออกเป็น 4 กลุ่ม และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ ความสำคัญ รวมถึงการเชื่อมโยงกับคำสอนพระพุทธเจ้าส่วนอื่น ๆ

5. สรุปผลการวิเคราะห์และเสนอข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

6. เรียบเรียงผลการวิจัยเป็นรูปเล่มและนำเสนอ

การเก็บข้อมูล

ข้อมูลถูกเก็บรวบรวมจากการศึกษาเอกสารต้นฉบับและเอกสารอ้างอิง โดยใช้วิธีอ่าน คัดลอก บันทึกและสังเคราะห์สาระสำคัญจากเนื้อหาในคัมภีร์และเอกสารประกอบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารจะถูกวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (Descriptive Content Analysis) โดยแยกแยะและจัดหมวดหมู่ธรรม 16 ชุดเป็น 4 กลุ่ม จากนั้นตีความ วิเคราะห์ความสัมพันธ์ ความสำคัญ และเชื่อมโยงกับแนวคิดหรือคำสอนของพระพุทธเจ้าในส่วนอื่น ๆ เพื่อสรุปสาระสำคัญของสุตมยญาณในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค

ผลการวิจัย

งานวิจัยนี้ มีผลการวิจัยตามลำดับวัตถุประสงค์ 3 ข้อ และประเด็นที่ค้นพบจากการวิจัย ตามลำดับ ดังนี้

1. ศึกษาความหมายและความสำคัญของสุตมยญาณ

พบว่าสุตมยญาณเป็นญาณลำดับแรกสำหรับอริยสาวกผู้มีศรัทธา เมื่อฟังธรรมและทรงจำไว้ได้แล้ว ต้องพิจารณาเนื้อความในบทธรรมที่รับไว้ให้เข้าใจชัดว่า พระธรรมเทศนานั้นแสดงสภาวะอะไรและสภาวะนั้นมีลักษณะอย่างไร จะปฏิบัติต่อสภาวะนั้นอย่างไร จะฝึกตนอย่างไรให้มีความสามารถรู้เห็นธรรมเหล่านั้นได้ เป็นต้น จากการทำวิจัยมา พอสรุปความหมายและความสำคัญของสุตมยญาณได้ดังนี้

1.1 ความหมายสุตมยญาณ

สุตมยญาณ คือปัญญาชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้นจากการฟังและจดจำคำสอนของพระพุทธเจ้า หรือที่เรียกว่าพระสัทธรรม (คำสอนแท้จริง) แล้วนำมาไตร่ตรองและพิจารณาอย่างละเอียดจนเกิดความเข้าใจที่ชัดเจนลึกซึ้งในเนื้อหานั้น ๆ โดยเฉพาะเรื่องธรรมะที่สำคัญ เช่น สัจจะ 4 อริยสัจ หรือข้อเท็จจริงที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเกี่ยวกับทุกข์, สมุทัย, นิโรธ และมรรค รวมถึงลักษณะของสภาวะทั้งหลายที่มีความไม่เที่ยง (อนิจจัง), เป็นทุกข์ (ทุกขัง), และไม่มีตัวตนที่แท้จริง (อนัตตา) ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญที่ชี้ให้เห็นความจริงแท้ของสิ่งทั้งปวง สุตมยญาณนี้เปรียบเสมือน “แสงสว่าง” ที่ช่วยให้จิตใจสามารถมองเห็นธรรมชาติที่แท้จริงของสิ่งต่าง ๆ อย่างชัดเจน ปัญญานี้จึงทำหน้าที่ขจัดความไม่รู้ (อวิชชา) ซึ่งเป็นต้นเหตุของความทุกข์และการหลงผิดในชีวิต รวมถึงช่วยให้สามารถแยกแยะความถูกผิด ดีชั่ว กุศลอกุศลได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง ไม่หลงงมงายในความเห็นผิดหรือ

ความรู้สึกที่ไม่ถูกต้อง นอกจากนี้ สุตมยญาณยังมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับเจตสิกอื่น ๆ ที่เกิดร่วมกับจิต ได้แก่ ผัสสะ (การสัมผัส), เวทนา (ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉย ๆ), สัญญา (ความจำ), เจตนา (ความตั้งใจ), สติ (ความระลึกได้) และความตั้งมั่น ทั้งหมดนี้รวมตัวกันทำให้เกิดการรับรู้และเข้าใจธรรมะอย่างถูกต้องและสมบูรณ์แบบ โดยไม่ผิดเพี้ยนหรือบิดเบือน

สุตมยญาณเป็นปัญญาที่เกิดจากการนำคำสอนของพระพุทธเจ้าเข้ามาไตร่ตรองจนเกิดความรู้แจ้งในธรรมะที่แท้จริง เป็นพื้นฐานสำคัญที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถเดินตามมรรคผลได้อย่างมั่นคงและไม่หลงทาง

1.2 ความสำคัญของสุตมยญาณ

สุตมยญาณป็นปัญญาลำดับแรกที่สาวกต้องมี หากมีแต่การฟังข้อมูล ทรงจำไว้ได้ สวดท่องได้คล่องปาก แต่ไม่เข้าใจเนื้อความ ก็ไม่อาจนำไปสู่การปฏิบัติให้เห็นความจริงได้ ความสำคัญที่ได้รวบรวมมาจากพระไตรปิฎก เช่น

1) สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) คือการมีความเห็นหรือความเข้าใจที่ถูกต้องตามความเป็นจริงในธรรมชาติของชีวิตและโลก ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการปฏิบัติธรรมทั้งหมด เพราะถ้าหากเรามีความเห็นที่ผิดหรือเข้าใจผิด ก็เหมือนกับการเดินทางไปในทิศทางที่ผิด ทำให้ไม่สามารถไปถึงจุดหมายที่แท้จริงได้ สัมมาทิฏฐิจึงเป็นเหมือน “หัวหน้า” ของการปฏิบัติธรรม เพราะทุกขั้นตอนของการปฏิบัติจะต้องตั้งอยู่บนความเห็นที่ถูกต้องนี้ เช่น การเข้าใจเรื่องทุกข์ (ความทุกข์), สมุทัย (เหตุแห่งทุกข์), นิโรธ (การดับทุกข์), และมรรค (ทางนำไปสู่การดับทุกข์) ซึ่งเป็นแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา เมื่อมีสัมมาทิฏฐิแล้ว ก็จะเกิดความเข้าใจในความจริงของชีวิตอย่างชัดเจน ทำให้เกิดความตั้งใจและความมุ่งมั่นในการปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้อง ส่งผลให้กุศลธรรมอื่น ๆ เช่น ความมีเมตตา ความอดทน ความเพียร เกิดขึ้นอย่างมั่นคงและยั่งยืน ในทางกลับกัน ถ้าความเห็นหรือความเข้าใจผิด ทำให้การปฏิบัติธรรมไม่สมบูรณ์ และอาจทำให้หลงทางในวิถีแห่งการหลุดพ้น เพราะฉะนั้นสัมมาทิฏฐิจึงเป็นดั่ง “กุญแจสำคัญ” ที่เปิดประตูสู่การปฏิบัติที่แท้จริงและนำไปสู่การสิ้นสุดทุกข์อย่างสมบูรณ์

2) สุตมยญาณ หรือ “ญาณจากการฟัง” ถือเป็นญาณลำดับแรกในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการเริ่มต้นกระบวนการปฏิบัติธรรม สุตมยญาณคือความรู้หรือปัญญาที่เกิดขึ้นจากการฟังธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างตั้งใจและถูกต้อง โดยธรรมะที่ได้รับจากการฟังอย่างจริงจังจะช่วยเปิดประตูสู่การพัฒนาปัญญา (ปัญญาญาณ) ในระดับที่สูงขึ้นต่อไป ซึ่งจำแนกได้ตั้งแต่ระดับ พระโสดาบัน (ผู้เข้าสู่กระแสพระธรรม) ไปจนถึง พระอรหันต์ (ผู้หลุดพ้นจากทุกข์โดยสมบูรณ์) กล่าวได้ว่า สุตมยญาณเป็นปัจจัยเบื้องต้นที่ขาดไม่ได้ เพราะเป็นพื้นฐานของความเข้าใจในธรรมะ การปฏิบัติธรรมที่มีประสิทธิผลนั้นจึงต้องเริ่มต้นจากการฟังธรรมด้วยจิตใจที่ตั้งมั่น เปิดกว้าง และตั้งใจฟังเพื่อเข้าใจในความหมายที่แท้จริงของคำสอน หากไม่มีสุตมยญาณ ก็จะเกิดความเข้าใจผิดหรือความกำกวมในการปฏิบัติ ทำให้ไม่สามารถก้าวหน้าสู่การบรรลุธรรมในระดับสูงได้ ดังนั้นการฝึกฝนสุตมยญาณจึงเป็นเหมือนการสร้างรากฐานที่มั่นคง เพื่อรองรับการเจริญสติและปัญญาในขั้นต่อไป เป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติธรรมสามารถสัมผัสและเข้าถึงธรรมะได้อย่างแท้จริงและลึกซึ้ง

3) เป็นปัญญาที่ต้องมีก่อนจึงเจริญวิปัสสนาได้ผล วิปัสสนา คือ ปัญญาที่เห็นความจริงของสังขารทั้งหลายโดยความเป็นสิ่งไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่เป็นตัวตน เพื่อให้เกิดความเบื่อหน่ายในทุกข์ เห็นโทษภัยในวัฏฏสงสาร มุ่งดำเนินตามแนวอริยมรรคเพื่อทำให้แจ้งนิพพานต่อไป แต่การจะเกิดวิปัสสนาปัญญาต้องมี สุตมยญาณก่อนเสมอ ผู้ที่จะปฏิบัติวิปัสสนาจึงต้องฟังธรรม จำได้ และเกิดสุตมยญาณนี้ก่อน เป็นอริยสาวกผู้มีสุตะ ในพระสูตรทั่วไปที่แสดงถึงการเจริญวิปัสสนาจนกระทั่งถึงความเบื่อหน่าย คลายกำหนัด และหลุดพ้น จะมีคำแสดงลักษณะของผู้เจริญวิปัสสนา คือ สุตวา อริยสาวโก เป็นอริยสาวกผู้มีสุตะในญาณกถา คัมภีร์ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค ท่านพระสารีบุตรได้แสดงสุตมยญาณไว้เป็นลำดับแรก ญาณที่เป็นวิปัสสนา ได้แก่ สัมมสนญาณ อุทยัพพยานุปัสสนาญาณ วิปัสสนาญาณ อยู่ลำดับที่ 5 ลำดับที่ 6 และลำดับที่ 7 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า ผู้จะเจริญวิปัสสนาให้ได้ผล ต้องมีความเข้าใจชัดเจนในเนื้อหาแห่งพระธรรมเทศนาที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้เสียก่อน

4) เป็นความรู้พื้นฐานสำหรับอริยสาวกผู้หมดทิฏฐิ พระโสดาบันเป็นพระอริยบุคคลลำดับแรกในพระพุทธศาสนา เป็นผู้หมดสักกายทิฏฐิ 20 ประการ คือ ไม่เห็นรูปโดยความเป็นตน ไม่เห็นตนมีรูป ไม่เห็นรูปในตน ไม่เห็นตนในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เช่นเดียวกัน ทำให้ปิดอบายได้ ไม่มีความตกต่ำอีก เป็นผู้แน่นอนที่จะทำให้แจ้งอรหัตตผลในภายหน้า ซึ่งการจะหมดสักกายทิฏฐิได้ ต้องเป็นผู้มีสุตะ มีความรู้พื้นฐานตามคำสอนของพระพุทธศาสนา ในเรื่องขันธ์ 5 อายตนะ 12 ธาตุ 18 สัจจะ 4 และข้อปฏิบัติให้เกิดปัญญามีสติปัฏฐาน 4 เป็นต้น แล้วฝึกปฏิบัติตามคำสอนจนเกิดอริยมรรคขึ้น ต่างจากปุถุชนผู้ไม่มีสุตะ ไม่ได้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า จะมีความเห็นผิดในขันธ์ 5 เห็นรูปโดยความเป็นตน เห็นตนมีรูป เห็นรูปในตน เห็นตนในรูป

5) ความสำคัญในแง่มุมอื่น ๆ เช่น เป็นข้อที่ 2 ในนาถกรณธรรม 10 ประการ เป็นข้อที่ 8 ในจรณะ 15 ประการ เป็นข้อที่ 5 ในธรรมอันเป็นเหตุให้ได้พรหมจริยกปัญญา 8 ประการ เป็นข้อที่ 4 ในธรรมอันเป็นเหตุทำอานาปานสติได้บรรลุเร็ว 5 ประการ และเป็นข้อที่ 5 ในอริยทรัพย์ 7 ประการ เป็นต้น

2. ศึกษาสุตมยญาณในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค

พบว่า คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคเป็นคัมภีร์รวบรวมหลักธรรมที่เป็นเหตุให้บรรลุปฏิสัมภิทา 4 ซึ่งผู้บรรลุถึงปฏิสัมภิทาคือพระอริยเจ้า เนื้อหาหลักของคัมภีร์นี้จึงกล่าวถึงอริยมรรคมีองค์ 8 ที่เป็นเหตุให้มีญาณแทงตลอดในอริยสัจ 4 ในแง่มุมต่าง ๆ มีเนื้อหาแบ่งเป็น 3 วรรค ได้แก่ (1) มหาวรรค (2) ยุคนัทธวรรค และ (3) ปัญญาวรรค ในแต่ละวรรคมีหลักธรรมที่นำมาขยายความวรรคละ 10 กถา รวมเป็น 30 กถา ได้แก่ (1) ญาณกถา (2) ทิฏฐิกถา (3) อานาปานัสสติกา (4) อินทรีย กถา (5) วิโมกขกถา (6) คติกถา (7) กัมมกถา (8) วิปัลลาสกถา (9) มัคคกถา (10) มัณฑเปยยกถา (11) ยุคนัทธกถา (12) สัจจกถา (13) โพชฌังคกถา (14) เมตตากถา (15) วิราคกถา (16) ปฏิสัมภิทากถา (17) ธัมมจักกกถา (18) โลกุตตรกถา (19) พลกถา (20) สุญญกถา (21) ปัญญากถา (22) อิทธิกถา (23) อภิสมยกถา (24) วิเวกกถา (25) จริยากถา (26) ปาฏิหาริยกถา (27) สมสีสกถา (28) สติปัฏฐานกถา (29) วิปัสสนากถา (30) มาติกากถา ใน 30 กถานั้น ญาณกถาแสดงไว้เป็นลำดับแรก เนื่องจากปัญญาเป็นสิ่ง

สำคัญในทางพระพุทธศาสนา ในญาณกถาแสดงญาณจำนวน 73 ญาณ เป็นญาณทั่วไปสำหรับพระสาวก 67 ญาณ และญาณที่มีเฉพาะพระพุทธเจ้าเท่านั้นอีก 6 ญาณ ในญาณทั้งหมดนั้น มีสุตมยญาณเป็นลำดับแรก ท่านพระสารีบุตรได้ขยายความสุตมยญาณไว้โดยละเอียดในสุตมยญาณนิทเทส อธิบายให้ทราบว่า สุตมยญาณนั้นเป็นความรู้ชัดเจนในเนื้อความของคำสอน โดยการจำแนกคำสอนของพระพุทธเจ้าออกเป็น 16 ชุด ลำดับของธรรมทั้ง 16 ชุดก็มีเนื้อความต่อเนื่องกัน มีบาลีและคำแปลตามลำดับ ดังนี้

ตารางที่ 1 ลำดับของธรรมทั้ง 16

ที่	บาลี	คำแปล
1	อิเม ธมฺมา อภิญฺเญยฺยา	ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ควรรู้ยิ่ง
2	อิเม ธมฺมา ปริญฺเญยฺยา	ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ควรกำหนดรู้
3	อิเม ธมฺมา ปหาตพฺพา	ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ควรละ
4	อิเม ธมฺมา ภาเวตพฺพา	ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ควรเจริญ
5	อิเม ธมฺมา สจฺฉิกาตพฺพา	ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ควรทำให้แจ้ง
6	อิเม ธมฺมา หานภาคิยา	ธรรมทั้งหลายเหล่านี้เป็นฝ่ายเสื่อม
7	อิเม ธมฺมา ฐิติภาคิยา	ธรรมทั้งหลายเหล่านี้เป็นฝ่ายตั้งอยู่
8	อิเม ธมฺมา วิเสสภาคิยา	ธรรมทั้งหลายเหล่านี้เป็นฝ่ายคุณวิเศษ
9	อิเม ธมฺมา นิพฺเพธภาคิยา	ธรรมทั้งหลายเหล่านี้เป็นฝ่ายทำลายกิเลส
10	สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา	สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง
11	สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขา	สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกข์
12	สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา	ธรรมทั้งหลายทั้งปวงไม่เป็นตัวตน
13	อิทำ ทุกฺขำ อริยสจฺจำ	สภาวะนี้เป็นทุกขอริยสัจ
14	อิทำ ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจำ	สภาวะนี้เป็นทุกขสมุทยอริยสัจ
15	อิทำ ทุกฺขนิโรโธ อริยสจฺจำ	สภาวะนี้เป็นทุกขนิโรธอริยสัจ
16	อิทำ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปท อริยสจฺจำ	สภาวะนี้เป็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ

ในการขยายความธรรมทั้ง 16 ชุดนั้น ท่านพระสารีบุตรได้เชื่อมโยงไปสู่หลักธรรมอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก เช่น ธรรมหมวดละ 1 ถึงธรรมหมวดละ 10 ที่ควรรู้ยิ่ง ได้แก่ สังขารธรรมทั้งปวงเป็นไปตามปัจจัย ธาตุ 2 ธาตุ 3 อริยสัจ 4 วิมุตตายตนะ 5 อนุตตริยะ 6 นิททสวัตถุ 7 อภิภายตนะ 8 อนุปุพพวิหาร 9 และ นิชชรวัตถุ 10

ธรรมหมวดละ 1 ถึงธรรมหมวดละ 10 ที่ควรกำหนดรู้ ได้แก่ ผัสสะอันเป็นอารมณ์ของอาสวะและเป็นอารมณ์ของอุปาทาน นามและรูป เวทนา 3 อาหาร 4 อุปาทานขันธ์ 5 อายตนะภายใน 6 วิญญาณฐิติ 7 โลกธรรม 8 สัตตาวาส 9 และอายตนะ 10

ธรรมหมวดละ 1 ถึงธรรมหมวดละ 10 ที่ควรละ ได้แก่ อัสมิมานะ อวิชชาและภวตัณหา ตัณหา 3 โอฆะ 4 นิวรณ์ 5 ตัณหา 6 อนุสัย 7 มิจฉัตตะ 8 ธรรมที่มีตัณหาเป็นมูล 9 และมิจฉัตตะ 10

ธรรมหมวดละ 1 ถึงธรรมหมวดละ 10 ที่ควรเจริญ ได้แก่ กายคตาสติที่เกิดพร้อมกับความสุข สมถะและวิปัสสนา สมาธิ 3 สติปัฏฐาน 4 สัมมาสมาธิมีองค์ 5 อนุสสติฏฐาน 6 โพชฌงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8 ปาริสุทธิปธานิยังคะ 9 และกสิณ 10

ธรรมหมวดละ 1 ถึงธรรมหมวดละ 10 ที่ควรทำให้แจ้ง ได้แก่ เจโตวิมุตติอันไม่กลับกำเริบ วิชชาและวิมุตติวิชชา 3 สามัญญผล 4 ธัมมขันธ์ 5 อภิญญา 6 ขีณาสวพละ 7 วิโมกข์ 8 อนุปุพพนิโรธ 9 และอเสกขธรรม 10

ธรรมที่แสดงในอภิญเญยยธรรม จำนวน 7,741 บท ประกอบด้วยธรรมทั้งปวง 30 อย่าง โดยแสดงแยกตามทวาร 6 ทวารละ 5 ได้แก่ (1) อายตนะภายใน 6 (2) อายตนะภายนอก 6 (3) วิญญาณ 6 (4) ผัสสะ 6 (5) เวทนา 6 เป็นธรรมทั้งปวงที่ควรรู้ยิ่ง ธรรมทั้งปวงที่ควรกำหนดรู้ ธรรมทั้งปวงที่ควรละ ธรรมทั้งปวงที่ควรทำให้แจ้ง และ ธรรม 11 หมวด ได้แก่ (1) ขันธ์ 5 (2) ปิยรูปสาตรูป 60 (3) ธาตุ 6 (4) กสิณ 10 (5) อาการ 32 (6) อายตนะ 12 (7) ธาตุ 18 (8) อินทรีย์ 22 (9) ภพ 12 (10) ฌานสมาบัติ 12 (11) ปฏิจจสมุปปันนธรรม 12 รวมธรรม 201 บท สงเคราะห์ธรรม 201 ลงในอริยสัจ 5 รูปแบบ จำนวน 5,454 บท สงเคราะห์ธรรม 201 ลงแสดงในอนุปัสสนา 7 อย่าง จำนวน 1,414 บท แสดงธรรมฝ่ายวัฏฏะและวิวัฏฏะ 300 บท ธรรมฝ่ายโพธิปักขิยธรรมที่เกิดในขณะมัคคจิตและผลจิต 342 บท ธรรมเหล่านี้ ได้นำไปแสดงในหมวดธรรมอื่น ๆ ด้วย เช่น ธรรม 201 บทนำไปสงเคราะห์ลงในไตรลักษณ์ เป็นต้น

นอกจากนั้น ท่านพระสารีบุตรยังได้แสดงธรรมเกิดจากภาวนา 37 อย่าง ได้แก่ อุปจารสมาธิ 7ฌานสมาบัติ 8 มหาวิปัสสนา 18 มรรค 4 เชื่อมโยงกับการละธรรมฝ่ายตรงข้าม 37 อย่างได้ มีเนกขัมมะละกามฉันทะได้เป็นต้น สัญญาและมนสิการในสมาธิและวิปัสสนา การพิจารณาอนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ อนัตตลักษณะ โดยอาศัยธรรม 201 บท และสุดท้ายได้ขยายความอริยสัจ 4 โดยละเอียด

3. วิเคราะห์สุตมยญาณในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค

ในพระพุทธศาสนา “สุตมยญาณ” เป็นปัญญาเบื้องต้นที่เกิดจากการฟัง การศึกษา และการเรียนรู้ธรรมะจากผู้อื่น เป็นพื้นฐานสำคัญที่นำไปสู่ญาณขั้นสูงขึ้น เช่น จินตามยญาณ และภาวนามยญาณ ในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค ได้กล่าวถึงธรรม 16 ชุดที่เป็นอารมณ์ของสุตมยญาณไว้อย่างละเอียด ซึ่งผู้ศึกษาควรพิจารณาอย่างลึกซึ้งเพื่อเข้าใจธรรมได้อย่างแท้จริง และเป็นแนวทางในการเจริญปัญญาขั้นสูงต่อไป ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ธรรม 16 ชุดนี้โดยจำแนกออกเป็น 4 กลุ่มหลัก ได้แก่ ธรรม 5 หมวด, ชั้นธรรม 4, ลักษณะ 3 และ อริยสัจ 4 แต่ละกลุ่มมีลักษณะเฉพาะและประโยชน์ที่แตกต่างกัน

กลุ่มแรก ธรรม 5 หมวด แสดงหน้าที่ของธรรมแต่ละประเภท ได้แก่ ธรรมที่ควรรู้ยิ่ง (อภิญเญยยธรรม) ธรรมที่ควรกำหนดรู้ (ปริญเญยยธรรม) ธรรมที่ควรละ (ปหาตัพพธรรม) ธรรมที่ควรทำให้เกิดขึ้น (ภาเวตัพพธรรม) และธรรมที่ควรทำให้แจ้ง (สัจฉิกาตัพพธรรม) ในหมวดนี้ “ภาเวตัพพธรรม” เป็นหัวใจสำคัญ เพราะเป็นธรรมที่

ยังไม่เกิด ต้องทำให้เกิดด้วยความเพียร เช่น การเจริญโพธิปักขิยธรรม หากไม่มีความเพียรในส่วนนี้ ย่อมไม่สามารถรู้ยิ่ง กำหนดรู้ ละ หรือทำให้แจ้งธรรมอื่น ๆ ได้เลย

กลุ่มที่สองคือ ชั้นธรรม 4 เป็นการจำแนกธรรมตามระดับของสมาธิ ได้แก่ ธรรมที่ทำให้สมาธิเสื่อม (หานภาคิยธรรม) ธรรมที่ทำให้สมาธิตั้งมั่น (ฐิติภาคิยธรรม) ธรรมที่นำไปสู่สมาธิที่สูงขึ้น (วิเสสภาคิยธรรม) และธรรมที่ชำแรกกิเลสได้ (นิพเพธภาคิยธรรม) กลุ่มนี้แสดงให้เห็นว่า แม้สมาธิจะเป็นธรรมชั้นสูง แต่ไม่อาจละกิเลสได้โดยตรง ต้องอาศัยวิปัสสนาและอริยมรรคจึงจะสามารถทำลายกิเลสได้จริง

กลุ่มที่สามคือ ลักษณะ 3 เป็นการชี้ให้เห็นลักษณะตามความเป็นจริงของสังขารทั้งหลาย ได้แก่ ความไม่เที่ยง (อนิจจัง) ความเป็นทุกข์ (ทุกขัง) และความไม่มีตัวตน (อนัตตา) ความเข้าใจชัดเจนในลักษณะเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการเกิด สัจจานุโลมิกญาณ และเป็นทางนำไปสู่การเกิดของอริยมรรค

กลุ่มสุดท้ายคือ อริยสัจ 4 ซึ่งถือเป็นแก่นกลางของพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทุกขอริยสัจ (ขันธ์ 5 และรูปแบบของทุกข์) ทุกขสมุทยอริยสัจ (ตัณหาเป็นเหตุแห่งทุกข์) ทุกขนิโรธอริยสัจ (พระนิพพาน) และทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (มรรคมีองค์ 8) อริยสัจ 4 เป็นองค์ความรู้ที่นำไปสู่การหลุดพ้นจากกิเลสและวัฏฏะสงสารอย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุป ธรรมทั้ง 16 ชุดในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรคที่เป็นอารมณ์ของสุตมยญาณนั้น มิได้มีไว้เพื่อท่องจำเท่านั้น หากแต่มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้ศึกษาพิจารณาใคร่ครวญอย่างลึกซึ้งและต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถูกต้องในธรรม จนนำไปสู่การปฏิบัติจริงที่สามารถละกิเลส และเข้าถึงอริยผลได้ในที่สุด โดยมี “อริยสัจ 4” เป็นหลักแห่งความจริงสูงสุด ที่ผู้ปฏิบัติธรรมควรตั้งไว้เป็นเป้าหมายสูงสุดของชีวิต

3.1 ประโยชน์ของการแสดงธรรม 16 ชุด

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา การเรียนรู้และปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าถือเป็นหนทางสำคัญในการหลุดพ้นจากความทุกข์ การแสดงธรรม 16 ชุด ซึ่งประกอบด้วยธรรมในหมวดต่าง ๆ ได้ถูกรวบรวมและจัดแบ่งเป็น 4 กลุ่มสำคัญ คือ ธรรม 5 หมวด ชั้นธรรม 4 ลักษณะ 3 และอริยสัจ 4 ธรรมเหล่านี้ครอบคลุมหลักธรรมทั้งหมดที่จำเป็นต่อการเข้าใจธรรมะอย่างลึกซึ้งและนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อเข้าถึงสัจธรรมได้อย่างแท้จริง

ประการแรก คือ ธรรม 5 หมวด ได้แก่ ธรรมที่จำแนกตามหน้าที่ที่พึงกระทำต่อหลักธรรมต่าง ๆ เช่น การรู้การเพียรละ การเพียรเจริญ และการรู้แจ้งธรรม การเข้าใจธรรมหมวดนี้ทำให้ผู้ศึกษารู้ว่าไม่ใช่เพียงแค่การท่องจำชื่อหรือจำนวนธรรมเท่านั้น แต่ต้องเข้าใจถึงหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อธรรมนั้น ๆ ด้วย การรู้หน้าที่เหล่านี้จะช่วยให้การปฏิบัติธรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลจริง เพราะรู้ว่าควรทำอะไร อย่างไร และเพื่ออะไร

ประการที่สอง คือ ชั้นธรรม 4 ซึ่งช่วยให้สามารถแยกแยะเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการเจริญคุณธรรมขั้นสูง เช่น สมาธิและปัญญา ผู้ที่เข้าใจธรรมหมวดนี้จะสามารถหลีกเลี่ยงเหตุแห่งความเสื่อม และส่งเสริมเหตุแห่งความเจริญ เช่น การรักษาสมาธิให้มั่นคง การเลือกปฏิบัติในทางที่ชำแรกกิเลสได้อย่างถูกต้อง สมาธิจึงไม่ได้เป็นเป้าหมายสุดท้าย แต่เป็นเครื่องมือในการพัฒนาปัญญาเพื่อรู้เห็นตามความเป็นจริง

ประการที่สาม คือ ลักษณะ 3 ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งเป็นกฎธรรมชาติของสรรพสิ่ง การเข้าใจธรรมหมวดนี้ทำให้สามารถมองเห็นความจริงของโลกและชีวิตว่าไม่มีสิ่งใดเที่ยงแท้ถาวร ทุกสิ่งล้วนมีการเปลี่ยนแปลง เป็นทุกข์ และไม่มีตัวตน นี่คือหลักสำคัญของการเจริญวิปัสสนาภาวนา ซึ่งช่วยให้ผู้ปฏิบัติเกิดปัญญาในการปล่อยวาง และไม่ยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ

ประการสุดท้าย คือ อริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค เป็นหลักธรรมสำคัญสูงสุดในการเปลี่ยนแปลงจากปุถุชนให้กลายเป็นพระอริยเจ้า เพราะเป็นองค์ความรู้ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้และทรงสอนแก่สาวก ผู้ที่รู้และปฏิบัติตามอริยสัจ 4 ได้อย่างถูกต้อง ย่อมสามารถหลุดพ้นจากกิเลสและความทุกข์ทั้งปวงได้อย่างแท้จริง

การแสดงธรรม 16 ชุดที่จัดเป็น 4 กลุ่มธรรมนี้ ไม่เพียงแค่ช่วยให้เกิดความเข้าใจในหลักธรรมเบื้องต้นเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางปฏิบัติที่ครอบคลุมและเพียงพอต่อการหลุดพ้นจากทุกข์ เป็นเครื่องมือที่พระพุทธเจ้าทรงมอบไว้ให้แก่พุทธบริษัททั้งหลายได้ใช้ในการดำเนินชีวิตและฝึกฝนจิตใจเพื่อเข้าถึงพระนิพพาน ผู้ที่เข้าใจและปฏิบัติตามธรรมทั้ง 16 ชุดนี้ได้อย่างถูกต้อง ย่อมมีโอกาสเข้าถึงสัจธรรมสูงสุดตามคำสอนของพระพุทธเจ้าได้อย่างแท้จริง สรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ 2 การแสดงธรรม 16 ชุด

ที่	คำแปล	กลุ่ม	ประโยชน์
1	ธรรมเหล่านี้ควรรู้ยิ่ง	ธรรม 5 หมวด	เข้าใจธรรมและกิจหน้าที่อันเราพึงกระทำต่อธรรมชุดนั้น ๆ เพื่อจะให้ประโยชน์จากหลักธรรมอย่างเต็มที่
2	ธรรมเหล่านี้ควรกำหนดรู้		
3	ธรรมเหล่านี้ควรละ		
4	ธรรมเหล่านี้ควรเจริญ		
5	ธรรมเหล่านี้ควรทำให้แจ้ง		
6	ธรรมเหล่านี้เป็นฝ่ายเสื่อม	ชั้นธรรม 4	ช่วยให้หลีกเลี่ยงเหตุเสื่อม เน้นปฏิบัติด้านชำแรกกิเลสเป็นหลัก
7	ธรรมเหล่านี้เป็นฝ่ายตั้งอยู่		
8	ธรรมเหล่านี้เป็นฝ่ายคุณวิเศษ		
9	ธรรมเหล่านี้เป็นฝ่ายทำลายกิเลส		
10	สังขารทั้งหลายทั้งปวงไม่เที่ยง	ลักษณะ 3	พระนิพพานไม่เป็นตัวตน และพิจารณาสังขาร ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่เป็นตัวตนอยู่เสมอ
11	สังขารทั้งหลายทั้งปวงเป็นทุกข์		
12	ธรรมทั้งหลายทั้งปวงไม่เป็นตัวตน		
13	อุปาทานขันธ์ 5 นี้เป็นทุกขอริยสัจ	อริยสัจ 4	ผู้ที่เป็นสาวกต้องทำความเพียรเพื่อรู้ความจริงนี้ให้ได้ เพราะเป็นองค์ความรู้
14	ตัณหานี้เป็นทุกขสมุทยอริยสัจ		
15	พระนิพพานนี้เป็นทุกขนิโรธอริยสัจ		

ที่	คำแปล	กลุ่ม	ประโยชน์
16	อริยมรรคมีองค์ 8 นี้เป็น ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ		เดียวเท่านั้นที่รู้แล้ว จะเปลี่ยนบุคคลจาก ปุถุชนกลายเป็นพระอริยเจ้า

ลำดับการแสดงธรรม 16 ชุด แยกเป็น 4 กลุ่มนี้ จะเห็นว่า เป็นความรู้ที่ต่อเนื่องไปตามลำดับของสาวกผู้ต้องการปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้น โดยต้องรู้ธรรมและหน้าที่ต่อธรรมในกรอบอริยสัจ 4 รู้วิธีเจริญสมาธิ เจริญวิปัสสนา และเจริญอริยมรรค รู้หลักการพิจารณาสภาวธรรมทั้งหมดลงในลักษณะ 3 และรู้หลักอริยสัจ 4 ให้ชัดเจนการฟังก่อน เมื่อปฏิบัติภาวนา ปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาอย่างถูกต้อง ก็จะเห็นทุกข์กับสมุทัยได้แบบประจักษ์ต่อหน้า ส่วนพระนิพพานและอริยมรรคเป็นโลกุตตระ อาศัยการฟังเป็นเบื้องต้นไว้ มีศรัทธาและสร้างอัธยาศัยไปเรื่อย ๆ ภายหลังเมื่ออริยมรรคเกิดขึ้นจึงแทงตลอดอริยสัจ 4 ในขณะจิตเดียว

อภิปรายผล

จากการศึกษาความหมายและความสำคัญของ สุตมยญาณ

จากการศึกษาความหมายและความสำคัญของ สุตมยญาณ พบว่า สุตมยญาณเป็นญาณลำดับแรกของอริยสาวก ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อกระบวนการพัฒนาปัญญาในพระพุทธศาสนา โดยเป็นญาณที่เกิดจากการฟังธรรม การเรียนรู้ และการจดจำคำสอนของพระพุทธเจ้า สุตมยญาณจึงเป็นพื้นฐานเบื้องต้นของปัญญาที่นำไปสู่การพิจารณาในเนื้อหาธรรมะให้เข้าใจอย่างชัดเจน ทั้งในด้านหมวดหมู่ ความหมาย และการนำไปสู่การปฏิบัติที่ถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการศึกษาธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้คำสอน แล้วนำไปฝึกฝนจนเกิดความรู้แจ้งในที่สุด (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) 2542) นอกจากนี้ สุตมยญาณยังแสดงให้เห็นถึงบทบาทของ “การฟังธรรมอย่างมีศรัทธาและใส่ใจ” ซึ่งไม่ใช่เพียงการรับข้อมูลผ่านหู แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีเจตนารมณ์ในการแสวงหาความจริง อันเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อเกิดปัญญาอย่างแท้จริงในพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ผู้ฟังธรรมต้องเปิดใจรับฟังด้วยความเคารพ ใคร่ครวญในสิ่งที่ได้ยิน และมีความเพียรในการจดจำเนื้อหาธรรมะ เพื่อให้สามารถนำไปใช้ในการพิจารณาและประพฤติปฏิบัติต่อไป อีกทั้ง สุตมยญาณยังมีบทบาทเป็น สะพานเชื่อม ระหว่างการรับรู้ภายนอกกับการพิจารณาภายใน กล่าวคือ เมื่อบุคคลได้รับฟังคำสอน ก็จะสามารถนำมาสู่โยนิโสมนสิการ (การพิจารณาโดยแยบคาย) ซึ่งจะพัฒนาไปสู่จินตามยญาณ และต่อเนื่องไปยัง ภาวนามยญาณ ตามลำดับ ดังนั้น สุตมยญาณจึงเป็นเหมือน “เมล็ดพันธุ์” แห่งปัญญา ที่จะต้องได้รับการดูแล บ่มเพาะ และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เจริญงอกงามเป็นปัญญาอันบริบูรณ์ในที่สุด

สรุปได้ว่า สุตมยญาณมิใช่เพียงการรู้จากการฟังเท่านั้น หากแต่เป็นรากฐานของปัญญาในพระพุทธศาสนาที่เน้นความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและถูกต้อง ซึ่งจะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่เป็นไปตามแนวทางของอริยมรรค และเป็นก้าวแรกที่สำคัญของการเดินทางในเส้นทางแห่งการหลุดพ้น

การศึกษาจากคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค

คัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค เป็นคัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่มีบทบาทสำคัญในการรวบรวมและอธิบายหลักธรรมะซึ่งเป็นเหตุให้เกิด ปฏิสัมภิทาญาณ หรือญาณอันแยบคายในการวิเคราะห์ธรรมะอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะในมิติของการพัฒนา สุตมยญาณ หรือ ญาณที่เกิดจากการฟัง การเล่าเรียน และการศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า คัมภีร์นี้ได้แสดงรายละเอียดของสุตมยญาณไว้อย่างเป็นระบบ โดยมี ท่านพระสารีบุตร เป็นผู้จัดจำแนกหมวดหมู่คำสอนออกเป็นลำดับตอนที่มีความต่อเนื่องชัดเจน ทั้งสิ้น 16 ชุด การจำแนกธรรมะดังกล่าวเริ่มต้นตั้งแต่ ธรรมที่ควรรู้ด้วยญาตปริญญา ซึ่งหมายถึงการรู้จักธรรมะแต่ละประเภทด้วยการศึกษา ทำความเข้าใจ และการรับรู้จากผู้อื่น จากนั้นจึงค่อย ๆ พัฒนาสู่กระบวนการเจริญปัญญา โดยมีจุดมุ่งหมายสูงสุด คือ การแทงตลอดอริยสัจ 4 ด้วย มัคคญาณ หรือญาณที่เกิดจากการดำเนินตามทางสายกลาง คือ อริยมรรคมีองค์ 8 กระบวนการเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่า สุตมยญาณมิใช่เพียงการรับรู้ข้อมูลจากการฟังหรืออ่านเท่านั้น แต่เป็นขั้นตอนแรกของการวางรากฐานแห่งปัญญา ที่ต้องอาศัยทั้งความเข้าใจ ความใคร่ครวญ และสมาธิในการพิจารณา โดยเฉพาะในคัมภีร์นี้ ได้เน้นให้เห็นอย่างชัดเจนว่า สมาธิ เป็นองค์ประกอบสำคัญของการเจริญสุตมยญาณ เพราะการฟังหรือศึกษาธรรมะโดยปราศจากจิตที่มั่นคง ย่อมไม่อาจนำไปสู่ความเข้าใจอย่างแท้จริงได้ ดังนั้น สุตมยญาณจึงเป็นมากกว่าการรู้จำเนื้อหา หากแต่เป็นการใช้ปัญญาพิจารณาเนื้อหานั้น ๆ ด้วยจิตที่มีสมาธิและสติรองรับ เพื่อให้สามารถนำไปสู่ เจตสิกธรรม และการเจริญ ภาวนามยปัญญา ต่อไป

เมื่อศึกษาตามแนวทางของคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค จะพบว่ากระบวนการพัฒนาสุตมยญาณต้องดำเนินควบคู่กับการฝึกฝนจิตใจอย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ระดับของการฟังหรือศึกษา (สุตมยปัญญา) การใคร่ครวญ (จินตามยปัญญา) จนถึงการปฏิบัติจริง (ภาวนามยปัญญา) จึงจะสามารถนำไปสู่การรู้แจ้งอริยสัจได้อย่างแท้จริง นำไปสู่การรู้แจ้งอริยสัจ (โพธิราช ปริยัติเมธี, 2556)

กล่าวโดยสรุป การศึกษาสุตมยญาณตามแนวทางของคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค จึงมิใช่เพียงแค่กระบวนการทางวิชาการหรือการเรียนรู้ภายนอก หากแต่เป็นการวางพื้นฐานแห่งปัญญา ที่จะต้องหล่อหลอมทั้งความรู้ทางธรรมะ สมาธิ และการฝึกฝนภายใน ให้ดำเนินไปพร้อมกันอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่การรู้แจ้งในสัจธรรมขั้นสูงสุด

ผลการวิเคราะห์ในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค

พบว่า ธรรมทั้ง 16 ชุดที่ปรากฏเป็นอารมณ์ของสุตมยญาณ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการฝึกฝนและพัฒนาปัญญาในลำดับขั้นต้น โดยเมื่อผู้ศึกษาพิจารณาเนื้อหาธรรมเหล่านี้ซ้ำหลายครั้ง จะเกิดปัญญาระดับต้นซึ่งเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนาสู่ปัญญาระดับสูงยิ่งขึ้น กล่าวคือ ปัญญาระดับสูงต้องอาศัยสมาธิที่มั่นคง จึงจะสามารถพิจารณาสภาวธรรมตามหลักไตรลักษณ์ และในที่สุดสามารถแทงตลอดอริยสัจ 4 ได้โดยอาศัย มัคคปัญญา อันเป็นจุดหมายสูงสุดของการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา เมื่อพิจารณาลำดับของญาณใน ญาณกถา ซึ่งแสดงโดยท่านพระสารีบุตร พบว่า มีการจัดลำดับญาณไว้อย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ระดับเบื้องต้นไปสู่ระดับสูง ได้แก่

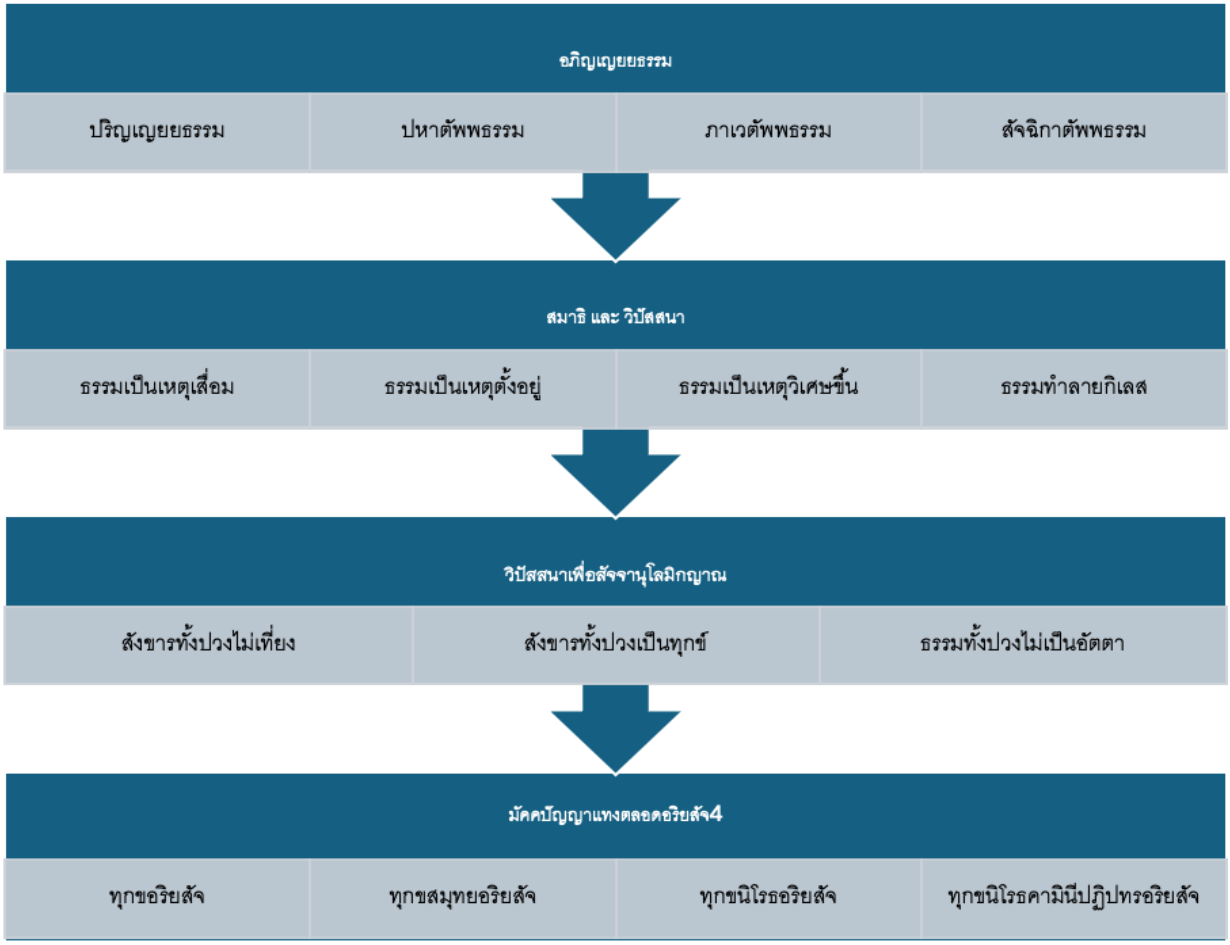
1. สุตมยญาณ ญาณที่เกิดจากการฟังธรรม
2. สีลมยญาณ ญาณที่เกิดจากการรักษาศีล
3. สมาธิภาวนามยญาณ ญาณที่เกิดจากการเจริญสมาธิ
4. ธัมมัฏฐิติญาณ ญาณที่เห็นความดำรงอยู่ของธรรม

ไปจนถึงญาณระดับสูงที่ใช้ในการแทงตลอดอริยสัจ ลำดับญาณดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้ทางทฤษฎี (สุตมยญาณ) มีความจำเป็นและสำคัญเป็นอันดับแรก เนื่องจากเป็นฐานในการฝึกปฏิบัติ และการพัฒนาจิตให้มีความมั่นคง สุดท้ายจึงสามารถบรรลุธรรมตามลำดับของญาณที่กล่าวไว้ในพระไตรปิฎก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในพระพุทธศาสนาว่า “ผู้ไม่เรียนย่อมไม่รู้ธรรม” (อนปฺปฏิรูปี ตถารูปี น ภเวยฺยาติ ผู้ไม่ศึกษา ย่อมไม่รู้ลักษณะแห่งธรรมะ) (พระไตรปิฎก ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539)

โดยสรุป สุตมยญาณมีบทบาทเป็น เครื่องมือพื้นฐาน สำหรับอริยสาวกผู้ใฝ่ในการรู้แจ้งอริยสัจ เป็นญาณที่เริ่มต้นจากการเรียนรู้ แต่ต้องดำเนินต่อด้วยการปฏิบัติและการพิจารณาอย่างมีสมาธิ จึงจะสามารถก้าวสู่ญาณลำดับถัดไป และบรรลุธรรมในระดับสูงได้ สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของกระบวนการศึกษาทางธรรมะที่ครบถ้วนทั้งสามขั้นตอน คือ ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ อย่างเป็นระบบ

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้ ทำให้เข้าใจชัดในลักษณะของสุตมยญาณ ซึ่งเป็นญาณลำดับแรกที่สาวกต้องมีก่อน และหมวดธรรมที่ผู้ที่เป็นสาวกทั้งหลายควรศึกษาให้เข้าใจ ได้ทราบความรู้ที่จำเป็นและเพียงพอสำหรับสาวกผู้ต้องการปฏิบัติภาวนาเพื่อความหลุดพ้น และลำดับการแสดงธรรม 16 กลุ่ม แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ดังนี้ (1) ธรรม 5 หมวด มีอภิญเญยยธรรมครอบคลุมทั้งหมด ช่วยให้การศึกษาคำสอนของพระพุทธเจ้าอยู่ในกรอบและรู้หลักการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อธรรมเหล่านั้น เมื่อเข้าใจหมวดธรรมชัดเจนแล้ว ต้องทำกิจตามกรอบอริยสัจ 4 ต้องฝึกจิตด้วยการทำภาวนา เจริญสมาธิ วิปัสสนา และอริยมรรค ไม่ศึกษาออกนอกแนวทางการศึกษาคำสอนเพื่อความหลุดพ้น (2) ชั้นธรรม 4 หลักสำคัญของการทำสมาธิที่ถูกต้องคือสัญญากับมนสิการ เพราะสมาธิช่วยให้ละนิวรณ์ที่เป็นตัวทำให้จิตเศร้าหมองและทำปัญญาให้หมดกำลัง เมื่อมีสมาธิแล้ว จึงจะสามารถเจริญปัญญาให้เห็นความจริงได้ (3) ลักษณะ 3 เป็นทางเดียวเท่านั้นที่ทำให้เกิดปัญญาเห็นสอดคล้องกับสัจจะ เมื่อต้องการหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งปวง ก็ต้องเจริญวิปัสสนาเพื่อให้เกิดความเบื่อหน่ายในสังขาร ไม่เพลินติดข้องในทุกข์ ปัญญาในระดับวิปัสสนานั้นต้องรู้สภาวะทั้งหลายลงในลักษณะ 3 (4) อริยสัจ 4 การบรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าผ่านการเห็นแจ้งในอริยสัจ 4 โดยมีพระนิพพานเป็นอารมณ์เท่านั้น จึงต้องเจริญวิปัสสนาเพื่อให้เห็นโทษภัยของวัฏฏะ มีความต้องการพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด มีพระนิพพานเป็นเป้าหมาย มุ่งมั่นการทำอริยมรรคให้เกิดขึ้น เมื่อเข้าใจครบถ้วนทั้ง 4 ประเด็นเหล่านี้ ก็เป็นความรู้ที่ครอบคลุมนำสู่การปฏิบัติชั้นสูงต่อไปได้โดยสะดวก สรุปองค์ความรู้ ความรู้ที่จำเป็นและเพียงพอสำหรับสาวก แผนภาพ ดังนี้

แผนภาพที่ 2 สุตมยญาณ

สรุป

สุตมยญาณจึงเป็นองค์ความรู้เบื้องต้นที่จำเป็นและเพียงพอสำหรับผู้เป็นสาวกในพระพุทธศาสนา เพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการศึกษาธรรมะ นำไปสู่การพิจารณา และการปฏิบัติที่ถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนา โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือ การเจริญปัญญาให้แทงตลอดในอริยสัจ 4 อันเป็นหนทางสู่การหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งปวงอย่างแท้จริง ปัญญาที่เกิดจากการฟัง การอ่าน หรือการศึกษาธรรมะตามพระพุทธพจน์ เป็นปัญญาลำดับแรกในบรรดาปัญญาทั้งสาม ได้แก่ สุตมยญาณ จินตามยญาณ และภาวนามยญาณ โดยเฉพาะในพระพุทธศาสนาเถรวาท สุตมยญาณถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาปัญญาที่มุ่งสู่ความรู้แจ้งในอริยสัจ 4 และการหลุดพ้นจากกิเลสและทุกข์ทั้งปวงอย่างแท้จริง ผู้เป็นสาวกในพระพุทธศาสนา เมื่อมีศรัทธา เข้าไปหาแหล่งคำสอน ฟังธรรมะ จดจำเนื้อหา และพิจารณาความหมายจนเข้าใจแจ่มแจ้งในเนื้อหาธรรมนั้น ๆ จะสามารถพัฒนาสุตมยญาณขึ้นได้ ปัญญานี้ไม่ใช่เพียงการจดจำคำสอน แต่คือความเข้าใจอย่างถูกต้องและลึกซึ้งในหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ซึ่งจะกลายเป็นพื้นฐานที่มั่นคงในการศึกษาธรรมะและปฏิบัติธรรมในขั้นต่อไป ธรรมะที่ควรรู้ด้วยสุตมยญาณมีการจัดแบ่งไว้เป็น 16 ชุด เรียกว่า อภิญเญยยธรรม ซึ่งเป็นหมวดธรรมะที่ควรรู้ด้วยญาณ เช่น ขันธ์ 5

อายตนะ 12 ธาตุ 18 ปฏิจจสมุปบาท และอริยสัจ 4 เป็นต้น ความรู้ในอภิญเญยยธรรมเหล่านี้จะช่วยให้ผู้ศึกษารู้จักสภาวะและลักษณะของธรรมะต่าง ๆ รู้กิจที่ควรทำต่อธรรมนั้น และเข้าใจหลักการปฏิบัติที่ถูกต้องในด้านสมาธิ วิปัสสนา และการเจริญอริยมรรค

ดังนั้น สุตมยญาณจึงเป็นองค์ความรู้ที่จำเป็นและเพียงพอสำหรับผู้เป็นสาวกในการเริ่มต้นศึกษาพระธรรมคำสอนอย่างถูกต้อง เป็นรากฐานสำคัญที่นำไปสู่การพิจารณา และการปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ หากขาดซึ่งสุตมยญาณแล้ว การศึกษาและปฏิบัติธรรมย่อมขาดความมั่นคง ไม่สามารถนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรออกแบบหลักสูตรธรรมะที่เน้นการฟังและพิจารณาธรรมะอย่างลึกซึ้ง เพื่อเสริมสร้างสุตมยญาณอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ควรพัฒนาวิธีการประเมินความเข้าใจในอภิญเญยยธรรมแต่ละชุด เพื่อปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนธรรมะให้เหมาะสม

ข้อเสนอแนะต่อสาธารณะ

1. ควรจัดกิจกรรมเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสุตมยญาณอย่างกว้างขวาง เช่น การอบรมสัมมนา หรือการผลิตสื่อการเรียนรู้ที่เข้าถึงง่าย ทั้งออนไลน์และออฟไลน์

2. ส่งเสริมให้ผู้สนใจศึกษาและพัฒนาปัญญาเบื้องต้นนี้ เพื่อการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องและเกิดผลลัพธ์สูงสุดในการหลุดพ้นจากทุกข์

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเชิงปฏิบัติว่าการพัฒนาสุตมยญาณส่งผลต่อสมาธิ วิปัสสนา และการดำเนินชีวิตอย่างไร

2. ควรเปรียบเทียบวิธีการเสริมสร้างสุตมยญาณในกลุ่มผู้เรียนที่มีรูปแบบการศึกษาต่างกัน เช่น ผ่านครูบาอาจารย์ เทคโนโลยี หรือกลุ่มชุมชน เพื่อพัฒนาวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับยุคสมัยและกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). *แนวคิดเกี่ยวกับธรรม 16 ชุดในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามรรค.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ธัมมชัย. (2563). *การพัฒนาปัญญาตามหลักพระพุทธศาสนา.* นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

นารีผล. (2561). จินตามยปัญญากับการรู้คิดอย่างมีเหตุผล. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา,* 12(2), 33-50.

พระมหาปิ่น ปัญญาพโล. (2558). *หลักการพัฒนาปัญญาตามแนวอริยมรรคมีองค์ 8.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2542). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พรชัย. (2564). *กระบวนการเรียนรู้ธรรมะในชุมชน: กรณีศึกษาวัดป่าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.* วิทยานิพนธ์ศาสนศึกษา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พรหมญาณี. (2545). *พื้นฐานแห่งการพัฒนาปัญญาในพุทธธรรม.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2547). *คู่มือมนุษย์. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.*

ภิกษุอมรินทร์. (2552). *กระบวนการพัฒนาปัญญาตามแนวพุทธจิตวิทยา.* วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย (ฉบับภาษาไทย).* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2542). *พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย (เล่มที่ 1: มัชฌิมนิกาย ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร).* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2542). *พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย (เล่มที่ 33: ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค ปัญญากัณฑ์).* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2542). *พระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย (อังคุตตรนิกาย, ขุททกนิกาย).* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ศรีธวัชชัย. (2560). ไตรปัญญาในพระพุทธศาสนาเถรวาท: แนวทางสู่การพ้นทุกข์. *วารสารศาสนาและปรัชญา,* 5(1), 12–27.

ศุภมิตร. (2562). คุณลักษณะของผู้ศึกษาธรรมที่มีเจตคติถูกต้อง. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา,* 11(2), 24-45.

สมชาย อินทราช และคณะ. (2560). *การศึกษาสารัตถะแห่งสุตมยญาณในพระไตรปิฎก.* วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

วิเชียร. (2557). คุณลักษณะของแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมปัญญา. *วารสารพุทธศาสน์ศึกษา,* 13(1), 18–35.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Impact Of Social Media on University Students' Media Literacy in Yunnan Province

Chen Ningxi[1*], Sukanya Buranadechachai[2], & Sakdina Boonpiam[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Chen Ningxi*
Faculty of Communication Arts, Bangkokthonburi University, Thailand.
Email: 85643921@qq.com

2. Sukanya Buranadechachai
Faculty of Communication Arts, Bangkokthonburi University, Thailand.
Email: sukanya.Bur@bkkthon.ac.th

3. Sakdina Boonpiam
Faculty of Communication Arts, Bangkokthonburi University, Thailand.
Email: Sakdina_Boonpiam@gmail.com

Keywords:
Impact, Social Media, University Students, Media Literacy, Yunnan Province

Article history:
Received: 06/05/2025
Revised: 08/07/2025
Accepted: 05/08/2025
Available online: 25/09/2025

How to Cite:
Ningxi, C. et al. (2025). Impact Of Social Media on University Students' Media Literacy in Yunnan Province. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 55-67.

ABSTRACT

This study investigates the level of media literacy among university students in Yunnan Province, with a focus on the role of social media in shaping their media competencies. The research aims to: (1) assess students' current media literacy levels, (2) examine the relationship between demographic characteristics and media literacy, (3) explore the influence of social media usage, and (4) propose guidelines for improving media literacy in this context. A mixed-methods approach was adopted. Quantitative data were collected through surveys administered to 450 students, and analyzed using descriptive statistics, factor analysis, and regression analysis. Additionally, qualitative insights were gathered from in-depth interviews with 20 participants to explore their motivations and perceptions regarding media use. The results indicate that social media platforms such as WeChat (97.78% usage), Weibo, Douyin, and Xiaohongshu play a central role in students' daily communication and information consumption. However, media literacy levels vary significantly, particularly in critical thinking, content evaluation, and information filtering. Demographic factors such as gender, age, and academic year were found to influence media literacy, with senior students demonstrating higher proficiency. Notably, social media usage accounts for approximately 52% of the variance in media literacy levels, indicating a strong predictive relationship.

The study concludes that social media exerts a significant positive influence on media literacy. It recommends integrating media literacy education into university curricula, emphasizing critical thinking, ethical awareness, and practical media engagement. Collaboration among educators, families, and social media platforms is essential to foster a more informed and responsible student population.

Introduction

The advent of social media has profoundly transformed the ways in which individuals, particularly university students, access, interpret, and engage with information. In the context of Yunnan Province, undergraduate students increasingly rely on digital platforms such as WeChat, Weibo, Douyin (TikTok), and Bilibili for communication, entertainment, and informal learning. These platforms have emerged as dominant channels for information dissemination, significantly influencing students' perceptions, behaviors, academic practices, and social interactions.

Despite the ubiquity of social media, concerns regarding its impact on students' media literacy especially in less economically developed regions such as Yunnan warrant critical attention. Media literacy, as defined by Potter (2013), encompasses the ability to access, analyze, evaluate, and create media across various formats. This competency is essential for informed and responsible engagement with the digital environment. In an era characterized by information overload and the proliferation of misinformation, media literacy equips individuals to critically assess content credibility, recognize bias, and make informed decisions in a complex media landscape. The relationship between social media use and media literacy is inherently complex and multifaceted. On the one hand, social media has the potential to foster critical thinking by exposing users to diverse viewpoints and facilitating public discourse. Platforms such as Weibo and Douyin offer access to a wide range of content that, when engaged with thoughtfully, may enhance users' analytical capacities. On the other hand, the algorithmic architecture of these platforms often promotes content that aligns with users' existing beliefs, thereby reinforcing echo chambers. This dynamic can limit exposure to alternative perspectives, diminish critical engagement, and heighten vulnerability to misinformation and ideological polarization. In Yunnan, a province marked by unique cultural, geographic, and socio-economic conditions, these challenges are further exacerbated. Compared to more developed coastal regions such as Beijing and Shanghai, Yunnan continues to face disparities in digital infrastructure and access to educational resources. While internet penetration and social media use have expanded, institutional support for media literacy education remains limited. As a result, many students in Yunnan may lack the necessary tools to engage critically with digital content, leaving them more susceptible to superficial media consumption and the spread of misinformation. Moreover, the nature of content promoted on social media platforms often prioritizes entertainment over educational value. While platforms like Douyin and Bilibili offer highly engaging formats, their emphasis on brevity and visual appeal may encourage passive consumption rather than critical analysis. This trend poses a further obstacle to the development of deep media literacy skills among undergraduate students.

Given these considerations, it is imperative to examine the influence of social media on the media literacy of undergraduate students in Yunnan. This study seeks to investigate the extent to which social media shapes students' media literacy competencies and to identify contextually relevant strategies for enhancing media literacy education in the region. By addressing the specific challenges faced by students in Yunnan, this research aims to contribute to the broader discourse on digital literacy and education in the contemporary media landscape.

Literature Review and Theoretical Framework

1. National Research

1) Related Research on Media Literacy Education and Media Integration

In the digital age, media literacy has become a fundamental competency for navigating an increasingly complex and converged media environment. The rapid evolution of communication technologies and the blurring of boundaries between traditional and new media demand an updated educational response. Zhou Ling (2016), in the study "Research on Integrated Media Literacy Education for Undergraduate Communication Majors", highlights the need for media literacy education that reflects the realities of media convergence. This essay explores the concept of media literacy education in the context of media integration, analyzes Zhou Ling's contributions, and discusses broader implications for curriculum development and pedagogical practices in communication studies.

2) Related Research on Media Literacy in the Digital Age

In the digital era, media literacy is no longer a niche skill but a fundamental necessity for individuals to engage effectively and responsibly with the world around them. With the widespread use of social media platforms, especially among college students, the ability to access, evaluate, produce, and respond to information has become increasingly complex. Zhang Xiaohan and Wang Yichun (2023), in their study on college students' use of social media and its impact on media literacy, address critical concerns about navigating this digital landscape. Their work highlights the need for accessible and student-centered approaches to media literacy education particularly ones that align with students' media habits and social environments. This essay explores their findings and connects them with broader research on digital-age media literacy.

3) College Students' Media Literacy in the New Media Era

In the new media era, media literacy is not an optional skill but a foundational competency for academic, professional, and civic life. Li Yingxi's (2015) case study in the Xi'an region underscores that while college students are deeply embedded in digital environments, they face significant challenges in developing critical, ethical, and participatory media skills. The study provides actionable recommendations—such as educational policy support, curriculum reform, and fostering media self-discipline—that are crucial for bridging the gap between media usage and media understanding. As the digital landscape continues to evolve, media literacy education must be reimagined not only as a technical toolkit but as a form of cultural and civic empowerment.

4) Development of Media Literacy Scales

In the digital age, where information is abundant and media platforms are deeply integrated into daily life, the ability to critically engage with media has become a fundamental skill. Media literacy, broadly defined, encompasses the skills required to access, analyze,

evaluate, create, and act using all forms of communication. Recognizing the growing importance of this competency, researchers and educators have increasingly sought effective ways to measure it. Among the notable contributions in this area is the work of Li Yuan (2022), who, in her doctoral thesis, develops a comprehensive measurement scale aimed at assessing college students' media literacy.

5) Research on the Implementation of Media Literacy Education

Yuan Hui and Li Jinzhen's 2016 research provides valuable insights into the practical application of media literacy education within the Chinese higher education system. By advocating for the integration of media literacy into ideological and political theory courses, they highlight a path toward a more critically engaged and media-savvy student population. In a world where media influences nearly every aspect of personal, political, and cultural life, equipping students with media literacy skills is not just beneficial but essential. As such, the implementation of comprehensive and integrated media literacy programs stands as a vital educational reform for the 21st century.

2. International Research

1) Social Media Literacy Practices in Multilingual Contexts

Osman Solmaz's 2017 study offers valuable insights into how multilingual graduate students perform social media literacy as a socially situated and linguistically rich practice. By adapting their linguistic repertoires and social skills to the demands of various media platforms, these students exemplify the evolving nature of literacy in the digital age. Understanding social media literacy through this lens not only broadens the definition of literacy itself but also calls for more inclusive and context-aware approaches to teaching and learning in multilingual contexts.

2) Impact of Critical Media Literacy Pedagogy

In an era dominated by digital communication and ubiquitous social media platforms, the need for critical media literacy has become increasingly important. Nolan Higdon's 2022 study, "The Critical Effect: Exploring the Influence of Critical Media Literacy Pedagogy on College Students' Social Media Behaviors and Attitudes," offers vital insights into how critical media education shapes the online behaviors and perceptions of college students. His research underscores the transformative potential of critical media literacy pedagogy in fostering a more reflective, ethical, and informed approach to social media use.

3) Social Media Literacy in Community College Education

As digital landscapes continue to evolve, the need for comprehensive social media literacy becomes increasingly critical. Angela M. Kohnen, Christine Wusylko, and Max Sommer's (2023) research underscores the vital role community colleges play in this educational endeavor, particularly in supporting first-generation college students. By embedding social media literacy within the curriculum and recognizing its sociocultural

dimensions, community colleges can empower students to become critical consumers and creators of information, better prepared to thrive in both academic and real-world contexts.

4) Defining Media Literacy

Jim Potter's (2022) Analysis of Definitions of Media Literacy serves as a vital resource in demystifying a complex and evolving concept. By categorizing definitional elements and highlighting the interconnected skills of content creation, critical analysis, and media ethics, Potter provides a comprehensive understanding of what it means to be media literate. This clarity is crucial for developing effective educational strategies that empower individuals to navigate and contribute thoughtfully to today's media-saturated world.

5) Mediality Enriching Media Literacy

The concept of mediality, as proposed by Eva M. Berger, R. Logan, Anat Ringel, and Andrey Miroshnichenko in MEDIACY: A Way to Enrich Media Literacy (2019), represents a significant advancement in the field of media literacy education. By extending traditional frameworks to include an understanding of media effects and technologies themselves, mediality provides a richer, more comprehensive foundation for engaging with media in today's complex digital environment. Integrating mediality into media literacy practices helps learners become not just critical consumers but also insightful analysts of the very media ecosystems that shape modern communication and culture.

As social media has become a crucial medium for digital communication in the current era, it plays a significant role in shaping university students' media literacy in Yunnan Province. The interaction between social media usage and students' demographic characteristics are the key variables for this research, which can be represented as shown in the following figure.

Theoretical Framework

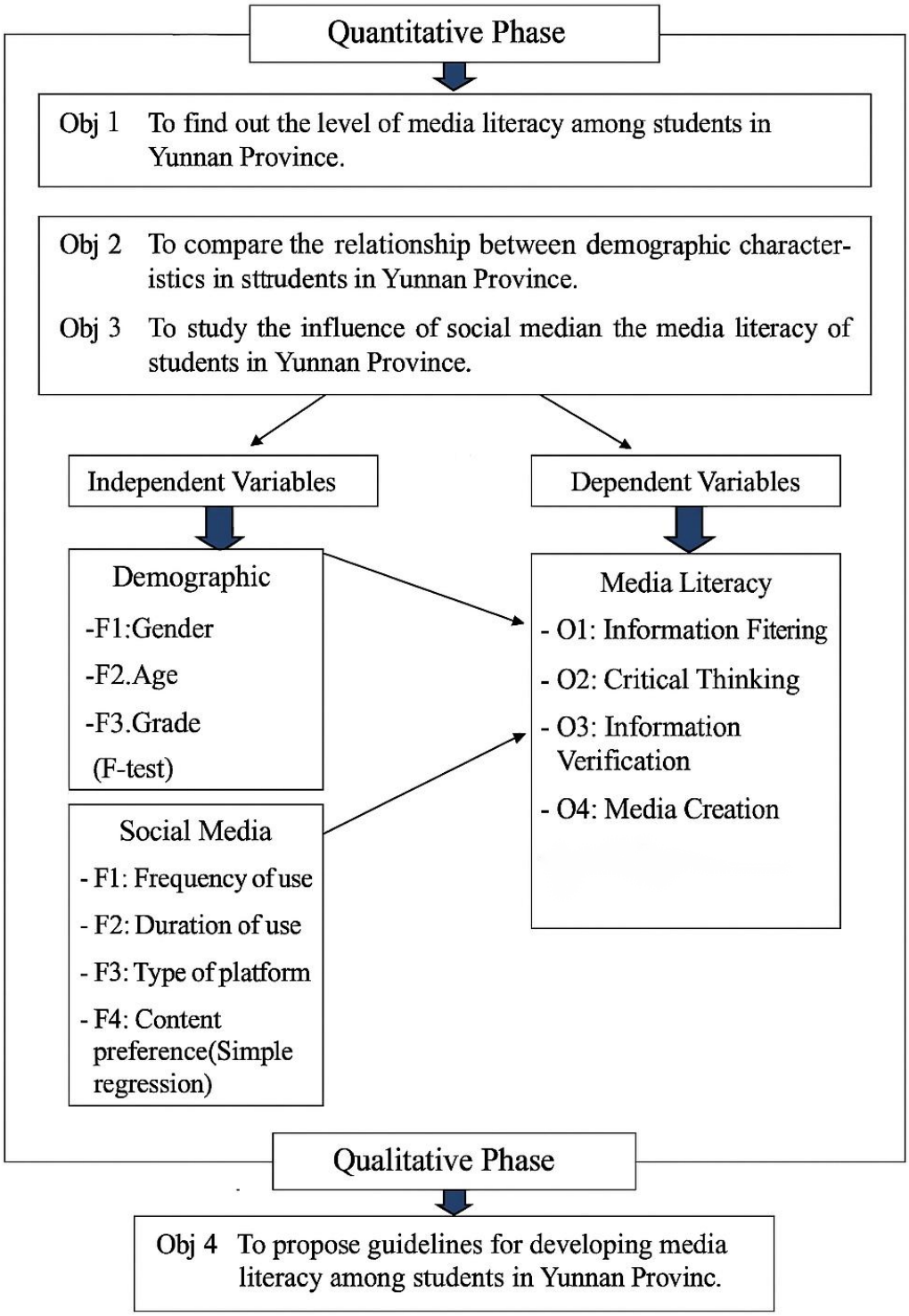

Figure 1 Theoretical Framework

Objectives

1. To find out the level of media literacy among students in Yunnan Province.
2. To compare the relationship between demographic characteristics and media literacy of students in Yunnan Province.
3. To study the influence of social media on the media literacy of students in Yunnan Province.
4. To propose guidelines for developing media literacy among students in Yunnan Province.

Hypotheses

1. University students in Yunnan Province exhibit varying levels of media literacy, with higher proficiency in technical skills but lower proficiency in critical thinking, content evaluation, and information filtering.
2. Demographic characteristics such as gender, age, and academic year are significantly associated with students' media literacy levels, with senior students demonstrating higher media literacy proficiency than juniors.
3. The frequency and diversity of social media usage positively predict the level of media literacy among university students.
4. Social media usage accounts for a significant proportion of the variance in media literacy, beyond the effects of demographic factors.

Methodology

Population and Sample

The study surveyed 450 undergraduate students from universities in Yunnan Province using stratified sampling to ensure diversity across year, gender, discipline, and social media use. Additionally, 20 interviewees from six groups (students, media professionals, scholars, educators, consumer protection experts, and parents) were selected for in-depth interviews.

Variables

Independent variables include demographics (gender, age, academic year) and social media behaviors (frequency, duration, platform, content). The dependent variable is media literacy, measured by skills in filtering information, critical thinking, verification, and media creation. The study examines how demographics and social media use influence media literacy.

Research Scope

Participants came from three Yunnan universities representing diverse types comprehensive, medium-sized, and specialized. Data was collected over 12 months (May 2024–May 2025) through questionnaires and observations in classrooms, libraries, dorms, discussions, and online interactions.

Research Tools

Quantitative data was collected via a structured questionnaire with Likert-scale items on demographics, social media use, and media literacy. Qualitative data came from in-depth interviews with 20 purposively selected experts from six groups, exploring personal experiences and views on media literacy.

Data Collection

Questionnaires were distributed online to 450 students with strict quality control, discarding invalid responses. Interviews with 20 key informants were conducted online using open-ended questions to gain deeper insights, complementing the quantitative results.

Results

Table 1 Analysis of Gender Differences in the Use of Social Media

Variable Name	Variable Value	Sample Size	Average Value	Standard Deviation	T Test
How many times do you use social media each day?	woman	233	2.936	1.11	T=0.842 P=0.400
	man	217	2.848	1.097	
How long do you usually spend on social media each time?	woman	233	2.695	1.251	T=-0.926 P=0.355
	man	217	2.806	1.294	

Note: * * and * represent the significance level of 1% and 5% respectively.

Table 2 Difference Analysis of Social Media Use in Different Age Groups

Variable Name	Variable Value	Sample Size	Average Value	Standard Deviation	Variance Test
How many times do you use social media each day?	18 to 20 years old	131	2.901	1.087	F=0.472 P=0.702
	21 to 23 years old	157	2.828	1.075	
	24 to 26 years old	123	2.919	1.149	
	Over 26 years old	39	3.051	1.146	
How long do you usually spend on social	18 to 20 years old	131	2.718	1.273	F=1.747 P=0.157
	21 to 23 years old	157	2.599	1.234	
	24 to 26 years old	123	2.911	1.274	
	Over 26 years old	39	2.949	1.376	

Variable Name	Variable Value	Sample Size	Average Value	Standard Deviation	Variance Test
media each time?					

Note: * * and * represent the significance level of 1% and 5% respectively.

Table 3 Difference Analysis of Social Media Use in Different Grades

Variable Name	Variable Value	Sample Size	Average Value	Standard Deviation	Variance Test
How many times do you use social media each day?	freshman	142	2.831	1.098	F=0.569 P=0.635
	Sophomore	125	2.848	1.078	
	junior	120	2.992	1.096	
	senior	63	2.937	1.19	
How long do you usually spend on social media each time?	freshman	142	2.648	1.25	F=1.033 P=0.378
	Sophomore	125	2.816	1.221	
	junior	120	2.692	1.295	
	senior	63	2.952	1.373	

Note: * * and * represent the significance level of 1% and 5% respectively.

Table 4 Correlation Analysis Results

	Media Literacy Assessment	The Impact of social media on Behavior and Decision-Making	Social Psychology and Education	The Impact Of social media
Media Literacy Assessment	1(0.000**)			
The Impact of social media on Behavior and Decision-Making	0.656(0.000**)	1(0.000**)		
Social Psychology and Education	0.594(0.000**)	0.671(0.000**)	1(0.000**)	
The Impact of social media	0.664(0.000**)	0.687(0.000**)	0.751(0.000**)	1(0.000**)

Note: * * and * represent the significance level of 1% and 5% respectively.

Table 5 Results of Regression Analysis

Constant	Non- S		S	T	P	Vif	R^2	R	F
	B	S	Beta						
	0.625	0.156	-	4.005	0.000**	-	0.52	0.517	F=161.098 P=0.000***
The Impact of social media on Behavior and Decision-Making	0.356	0.049	0.35	7.332	0.000**	2.114			
Social Psychology and Education	0.094	0.053	0.094	1.794	0.073	2.559			
The Impact of social media	0.412	0.062	0.354	6.607	0.000**	2.661			
Dependent variable: Media Literacy Assessment									

Note: * * and * represent the significance level of 1% and 5% respectively.

Discussion

This study aimed to assess the media literacy levels of university students in Yunnan Province and explore the role of social media usage in shaping their media competencies. The findings highlight several important insights.

First, consistent with Although students generally demonstrate strong technical media skills such as navigating digital platforms, using search engines, and engaging with social media their critical media literacy skills tend to be significantly weaker. Specifically, areas such as critical thinking, content evaluation, and information filtering present notable challenges. Many students struggle to assess the credibility of sources, identify bias, or distinguish between reliable information and misinformation. This disparity suggests that proficiency in using media tools does not necessarily translate into the ability to interpret or evaluate media content thoughtfully. This finding is consistent with prior research by Livingstone (2004) and Potter (2013), who emphasize that surface-level engagement with media such as frequent use or basic digital fluency does not equate to deeper evaluative competencies. As such, there is a pressing need to move beyond teaching operational digital skills alone and instead foster students' analytical and reflective capacities to navigate today's complex media environment effectively.

The influence of demographic factors, particularly academic year, provides clear support for Hypothesis 2 and highlights the significant role of educational experience in shaping media literacy development. The finding that senior students generally exhibit higher levels of media literacy proficiency suggests that prolonged exposure to academic environments contributes to the cultivation of more advanced evaluative and critical thinking skills. Over time, students

are likely to engage more deeply with academic content that requires them to analyze, question, and synthesize information from a variety of sources skills that directly translate to more sophisticated media literacy. Additionally, coursework in higher years may place greater emphasis on source credibility, argumentation, and research integrity, further reinforcing critical engagement with media. Although differences related to gender and age were less pronounced, their presence indicates that media literacy is also influenced by more complex and individualized factors. These subtler demographic dynamics such as socialization patterns, access to resources, or prior exposure to media literacy training warrant further investigation to better understand how diverse student backgrounds affect their ability to navigate and critique media content.

Importantly, the study provides robust support for both Hypotheses 3 and 4 by demonstrating that social media usage serves as a strong positive predictor of media literacy among students, accounting for more than half of the variance in their measured competencies. This significant correlation challenges prevailing assumptions that increased engagement with social media inherently undermines users' critical thinking or evaluative skills. Instead, the findings suggest that frequent and varied interactions with social media platforms may foster greater familiarity with diverse content formats, sources, and perspectives, thereby enhancing students' capacity to critically assess and interpret information. Such a perspective reframes social media not merely as a site of distraction or misinformation, but as a potential space for developing essential media literacy skills when engagement is intentional and reflective. Nevertheless, insights from the qualitative data complicate this optimistic view by revealing students nuanced understanding of the risks posed by misinformation, algorithmic bias, and echo chambers. Participants expressed a recognition of their own limitations in critically evaluating digital content, underscoring the complex and dual-edged role that social media plays: while it can serve as a tool for cultivating media literacy, it also necessitates the development of more deliberate strategies for critical consumption and discernment in digital environments.

These results emphasize the critical role of social media as both a tool and a challenge for media literacy education. They suggest that educators should leverage students' existing social media practices to promote deeper critical thinking and ethical awareness, rather than discouraging platform use altogether.

Conclusion

This study contributes to the growing body of research on media literacy by focusing on university students in Yunnan Province and illuminating the significant role of social media in shaping their media competencies. The mixed-methods approach provided a comprehensive understanding of how demographic characteristics and social media engagement interact to influence media literacy. Findings indicate that while students are proficient in basic technical skills, there is a clear need to enhance critical thinking, content evaluation, and information filtering abilities. Social media platforms such as WeChat, Weibo, Douyin, and Xiaohongshu are integral to students' daily lives and serve as important channels for developing media literacy skills. To address these needs, this study recommends integrating media literacy education into university curricula with a focus on critical thinking, ethical use of media, and practical engagement strategies. Collaboration among educators, families, and social media platforms is essential to foster a more informed, discerning, and responsible student population.

Future research should explore longitudinal impacts of media literacy interventions and examine how evolving social media landscapes continue to influence young adults' competencies in different cultural contexts.

Recommendations

Contributions to Knowledge

This study highlights how social media use can enhance media literacy among university students in Yunnan, China, especially when they engage critically. It challenges negative views of social media and links Media Literacy Theory with Uses and Gratifications Theory to explain how motivations shape media skills.

1. Understand College Students' Media Literacy Conduct surveys and interviews to assess students' media recognition, critical thinking, and media habits in Yunnan Province.
2. Study Social Media Usage Patterns Analyze frequency, content preferences, interaction styles, and privacy awareness across platforms like WeChat, Weibo, and others.
3. Examine Impact of Social Media Types and Frequency Explore how different social media content and usage levels affect students' media literacy and critical thinking skills.
4. Integrate Media Literacy Education with Practice Develop courses, expert talks, and hands-on media projects to enhance students' practical media skills and critical thinking.
5. Develop Training Strategies Using social media Set clear goals and personalized learning paths using social media platforms for interactive media literacy education, including regular assessment and feedback.

Recommendations for Future Research

1. Deepen Theoretical Understanding Build refined models on how social media use influences media literacy across platforms and content types.
2. Expand Education Methods and Fields Innovate media literacy education by integrating it into other courses and using new technologies like AI and AR to boost engagement.
3. Strengthen Interdisciplinary and Empirical Research Collaborate across sociology, psychology, and communication fields, and use data-driven studies to validate and improve media literacy programs.
4. Focus on Long-term and Sustainable Effects Study the lasting impact of media literacy education and develop mechanisms to ensure its ongoing effectiveness and growth.

References

Boyd, D. (2014). *It's complicated: The social lives of networked teens.* Yale University Press.

Berger, E. M., Logan, R., Ringel, A., & Miroshnichenko, A. (2019). MEDIACY: A way to enrich media literacy. *Journal of Communication,* 69(1), 15-37.

Chen, Y., & Zhu, L. (2020). The impact of social media on university students' digital literacy in China: A focus on Douyin and Bilibili. *Journal of Media Studies,* 12(3), 150-165.

Gao, Y., & Zhan, M. (2021). Social media usage and digital literacy among Chinese university students: A regional perspective. *International Journal of Educational Technology,* 18(3), 45-60.

Higdon, N. (2022). The critical effect: Exploring the influence of critical media literacy pedagogy on college students' social media behaviors and attitudes. Journal of Media Literacy Education, 14(2), 87-99

Hobbs, R. (2010). *Digital and media literacy: A plan of action.* The Aspen Institute.

Jenkins, H., Purushotma, R., Weigel, M., Clinton, K., & Robison, A. J. (2009). *Confronting the challenges of participatory culture: Media education for the 21st century.* MIT Press.

Liu, H., & Chen, Z. (2021). Digital infrastructure development and media literacy education in Yunnan, China. *Journal of Information Technology Education,* 20(5), 45-63.

Li, Y. (2015). *College students' media literacy in the new media era: A case study in the Xi'an region.* Communication and Media Studies.

Li, J., & Wang, Q. (2020). Social media use among Chinese university students: A study of WeChat, Weibo, and Douyin. *Asian Journal of Communication,* 30(4), 354-370.

Li, Y. (2022). *Development of media literacy scales: A measurement study of college students' media literacy (Doctoral dissertation).*

Livingstone, S. (2018). Critical thinking in the age of social media: The role of media literacy in digital environments. *New Media & Society,* 20(6), 2103-2118.

Livingstone, S., & Helsper, E. (2010). Balancing opportunities and risks in teenagers' use of the internet: The role of online skills and internet self-efficacy. *New Media & Society, 12*(2), 309–329.

Sun, T., & Zhang, Y. (2019). *The algorithmic curation of content and its impact on students' critical thinking: Evidence from social media platforms in China.* Computers in Human Behavior, 96, 123-131.

Potter, W. J. (2013). *Media literacy (7th ed.).* SAGE Publications.

Ribble, M. (2011). *Digital citizenship in schools: Nine elements all students should know (2nd ed.).* ISTE.

Wang, J. (2020). Digital divide and educational equity in rural China: Challenges in the age of digital media. *Asian Education and Development Studies,* 9(1), 14-28.

Yuan, H., & Li, J. (2016). Research on the implementation of media literacy education in Chinese higher education. *Journal of Ideological and Political Education.*

Zhao, H. (2018). Social media and misinformation: A study of Chinese students' media consumption. *China Media Research,* 14(3), 78-89.

Zhang, X., & Wang, Y. (2023). College students' use of social media and its impact on media literacy. *Journal of Media Education.*

Zhou, L. (2016). *Research on integrated media literacy education for undergraduate communication majors.*

Zhou, L., & Wang, H. (2019). Social media influence on youth in China: The case of WeChat and Douyin. *Journal of Asian Social Science,* 15(7), 112-125.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Guidelines for Ethical Conduct in the Teaching Profession for Early Childhood Teachers

Chompoopraw Mingmongkol[1]*& Pichayada Damkaew[2]*

แนวทางการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพครูสำหรับครูปฐมวัย

ชมพูพราว มิ่งมงคล [1]*,& พิชญาดา ดำแก้ว[2]*

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Chompoopraw Mingmongkol
ชมพูพราว มิ่งมงคล
Early Childhood Education College, Sarasas Suvarnabhumi Institute of Technology
วิทยาลัยการศึกษาปฐมวัย
สถาบันสารสาสน์เทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ
E-mail: Chompoopraw.ming@gmail.com

2. Pichayada Damkaew
Early Childhood Education College, Sarasas Suvarnabhumi Institute of Technology
พิชญาดา ดำแก้ว
วิทยาลัยการศึกษาปฐมวัย
สถาบันสารสาสน์เทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ
E-mail: Pichayada2795@outlook.com

คำสำคัญ:
จรรยาบรรณวิชาชีพครู, ครูปฐมวัย, บทบาทครูปฐมวัย, การศึกษาปฐมวัย

Keywords:
Code of Ethics for the Teaching Profession, Early Childhood Teacher, Roles of Early Childhood Teacher, Early Childhood Education

Article history:
Received: 18/08/2024
Revised: 08/03/2025
Accepted: 20/06/2025
Available online: 26/09/2025

How to Cite:
Mingmongkol, C., & Damkaew, P. (2025). Guidelines for Ethical Conduct in the Teaching Profession for Early Childhood Teachers. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 68 - 88.

ABSTRACT

This academic article aims to present practical guidelines for early childhood teachers in adhering to the Code of Ethics for the Teaching Profession. It analyzes the relationship between the five categories of professional ethics, as outlined in the Teachers' Council of Thailand Regulation B.E. 2556 (2013), and the seven roles of early childhood teachers stated in the Early Childhood Education Curriculum B.E. 2560 (2017). The findings reveal that the ethical codes align closely with the roles of early childhood educators and can be synthesized into practical guidelines that encompass self-development, role-modeling, age-appropriate experience planning, holistic development promotion, appropriate use of technology, and fostering collaboration with parents and communities. Moreover, three new conceptual insights emerged: the Ethics of Integration, the Ethics of Connection, and the Ethics of Empowerment. Following these ethical practices will help early childhood teachers gain the trust of children, professional peers, and society, ultimately contributing to the sustainable development of early childhood education quality.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพครูสำหรับครูปฐมวัย โดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจรรยาบรรณวิชาชีพครูทั้ง 5 หมวดตามข้อบังคับคุรุสภา พ.ศ. 2556 กับบทบาทครูปฐมวัย 7 ด้านตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2560 ผลการศึกษาพบว่า จรรยาบรรณวิชาชีพครูมีความสอดคล้องกับบทบาทครูปฐมวัย สามารถสังเคราะห์เป็นแนวทางปฏิบัติที่ครอบคลุมการพัฒนาตนเอง การเป็นแบบอย่างที่ดี การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมตามวัย การส่งเสริมพัฒนาการรอบด้าน การใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม และการสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน นอกจากนี้ ยังค้นพบองค์ความรู้ใหม่ 3 ประการ คือ จรรยาบรรณแห่งการบูรณาการ จรรยาบรรณแห่งการเชื่อมโยง และจรรยาบรรณแห่งการเสริมพลัง การปฏิบัติตามแนวทางนี้จะช่วยให้ครูปฐมวัยได้รับความศรัทธาจากเด็ก ผู้ร่วมวิชาชีพ และสังคม อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาปฐมวัยอย่างยั่งยืน

บทนำ

การศึกษาปฐมวัยเปรียบเสมือนบ่อเกิดแห่งศักยภาพมนุษย์ ด้วยเป็นช่วงวัยอันทรงคุณค่าที่เอื้อต่อการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด อันเป็นรากฐานสำคัญของการเจริญเติบโตอย่างยั่งยืน ในวัยนี้ เด็กเปี่ยมด้วยพลังแห่งการเรียนรู้และความกระตือรือร้นที่จะซึมซับทุกสิ่งรอบตัว หากไม่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาการอย่างเหมาะสมในช่วงเวลาอันมีค่านี้ "โอกาสทอง" ดังกล่าวย่อมไม่อาจย้อนคืนกลับมา ด้วยเหตุนี้ เด็กปฐมวัยจึงสมควรได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน ผ่านการดูแลและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามหลักวิชาการและปรัชญาการพัฒนาเด็กปฐมวัย ควบคู่ไปกับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เพื่อหล่อหลอมให้เติบโตเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพอย่างสมบูรณ์ (ณัฐริกานต์ อ่ำเจ๊ก, 2568)

ครูปฐมวัยทวีความสำคัญในฐานะผู้มีบทบาทหลักในการอภิบาลและพัฒนาเด็กให้เจริญงอกงามอย่างสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ วินัย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา โดยคำนึงถึงความสุขและความต้องการพื้นฐานของเด็กเป็นสำคัญ นอกเหนือจากการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีคุณค่าแล้ว ครูปฐมวัยพึงเป็นแบบอย่างอันประเสริฐ ซึ่งจะหล่อหลอมทัศนคติของเด็กที่มีต่อครูและการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น ด้วยเหตุนี้ ครูปฐมวัยจึงต้องยึดมั่นในจรรยาบรรณวิชาชีพครู อันเป็นบรรทัดฐานแห่งความประพฤติที่บุคลากรทางการศึกษาพึงปฏิบัติตามเพื่อธำรงไว้ซึ่งเกียรติภูมิและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ

จรรยาบรรณวิชาชีพครูได้รับการกำหนดไว้อย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร เปรียบดังเข็มทิศนำทางที่ครูทุกคนต้องยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด ผู้ใดละเลยหรือฝ่าฝืนย่อมเผชิญกับการคัดค้านและปฏิเสธจากสังคม ซึ่งนับเป็นรูปแบบหนึ่งของการลงทัณฑ์ทางสังคม จรรยาบรรณวิชาชีพครูจึงมิใช่เพียงแนวทางการประพฤติปฏิบัติเท่านั้น หากแต่เป็นกรอบแห่งความคิดและจิตวิญญาณที่ถูกต้องดีงาม ซึ่งครูพึงยึดถือเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของตนเอง นักเรียน เพื่อนร่วมวิชาชีพ และสังคมโดยรวม การมีจรรยาบรรณที่ดีจะหล่อหลอมครูให้เป็นผู้มีดุลยภาพ มีวิจารณญาณ กล้าหาญ ยุติธรรม เป็นแบบอย่างที่ดี สร้างศรัทธาแก่ผู้เกี่ยวข้อง และลดทอนการเห็นแก่

ประโยชน์ส่วนตน อันส่งผลโดยตรงต่อความสุขและคุณภาพชีวิตของผู้เรียน ตลอดจนการพัฒนาสถานศึกษาอย่างยั่งยืน (กิตติภาส นั่งสูงเนิน, 2567: 500)

บุคคลที่อยู่ภายใต้ข้อกำหนดจรรยาบรรณวิชาชีพครู ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา ครู และบุคลากรทางการศึกษาทั้งปวง ทั้งนี้ คุรุสภาได้กำหนดจรรยาบรรณขึ้นเพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณ ชื่อเสียง ความน่าเชื่อถือ ความเคารพศรัทธา และความยกย่องนับถือในหมู่ผู้เรียน ผู้รับบริการ และสังคมโดยภาพรวม อันจะนำไปสู่การธำรงไว้ซึ่งเกียรติศักดิ์แห่งวิชาชีพครูอย่างสง่างาม

นอกจากนี้ จรรยาบรรณวิชาชีพยังทำหน้าที่เสมือนโล่กำบังภัยจากผู้ไม่สุจริต ที่อาจอาศัยกลวิธีต่าง ๆ แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนโดยมิชอบ ใช้อำนาจหน้าที่ในวิชาชีพเป็นเครื่องมือในการเบียดบังหรือฉ้อฉลผู้อื่น ด้วยเหตุนี้ สมาชิกทุกคนในวิชาชีพครูจึงมิอาจหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบในการยึดมั่นในระบบคุณธรรม เสริมสร้างความสามัคคี และปฏิบัติตามจรรยาบรรณอย่างเคร่งครัด เพื่อสรรค์สร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ประเสริฐ และส่งเสริมภาพลักษณ์ของวิชาชีพครูให้เป็นที่ประจักษ์และเชื่อถือในสังคม (ณัฐศภรณ์ ร้อยกอง, 2567: 110)

ความเป็นมาของจรรยาบรรณวิชาชีพครู

จรรยาบรรณวิชาชีพครูเป็นแนวทางปฏิบัติของผู้ประกอบอาชีพครูมาอย่างยาวนาน โดยได้นำหลักพระพุทธศาสนาเป็นหลักในการปฏิบัติ และได้เริ่มกำหนดขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรใน ปี พ.ศ. 2506 โดย ม.ล.ปิ่น มาลากุล ซึ่งเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และประธานกรรมการอำนวยการ คุรุสภาในสมัยนั้น ซึ่งได้ออกระเบียบจรรยาบรรณสำหรับครูไทยขึ้นมาจำนวน 2 ฉบับ พร้อมกันเป็นครั้งแรกและได้ยกเลิกไป เนื่องจากจรรยาบรรณ พ.ศ. 2506 ไม่ได้ประกาศใช้อย่างเป็นทางการ จึงได้ปรับปรุงจรรยาบรรณครูขึ้นใหม่และประกาศใช้ใน ปี พ.ศ. 2526 ต่อมาด้วยสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง คุรุสภาจึงมีมติให้แก้ไขปรับปรุงจรรยาบรรณครู พ.ศ. 2526 ซึ่งประกาศใช้นานต่อเนื่องถึง 12 ปี และได้ประกาศใช้ระเบียบคุรุสภาว่าด้วยจรรยาบรรณครู พ.ศ. 2539 เป็นหลักปฏิบัติในการประกอบวิชาชีพครู โดยมีลักษณะมุ่งเน้นความเป็นครูในด้านบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบที่พึงมีต่อนักเรียนเป็นสำคัญ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2548 คุรุสภาได้มีการประกาศใช้จรรยาบรรณวิชาชีพครู ฉบับใหม่โดยมีมติให้เรียกว่า “ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2548” โดยได้ให้ความหมายของวิชาชีพ คือ วิชาชีพทางการศึกษาที่ทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษา ตลอดจนการสนับสนุนการศึกษาให้บริการหรือปฏิบัติงานเกี่ยวเนื่องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอน และครูเป็นบุคคลที่ประกอบวิชาชีพหลักทางด้านการเรียน การสอนและการส่งเสริม การเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ ในสถานศึกษาปฐมวัย ขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาทั้งของรัฐและเอกชน (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2548: 39)

ในปี พ.ศ 2556 คุรุสภาได้มีมติเห็นชอบให้ยกเลิกข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2548 และมีการปรับปรุงใหม่เป็น “ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยจรรยาบรรณของ

วิชาชีพ พ.ศ. 2556” (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2556 : 72 - 74) โดยในข้อบังคับฉบับนี้ ได้ให้ความหมายของ “วิชาชีพ” คือ วิชาชีพทางการศึกษาที่ทำหน้าที่หลักทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ รวมทั้งการรับผิดชอบการบริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาปฐมวัย ขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาทั้งของรัฐและเอกชน และการบริหารการศึกษานอกสถานศึกษาในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ตลอดจนการสนับสนุนการศึกษาให้บริการหรือปฏิบัติงานเกี่ยวเนื่องกับการจัดกระบวนการเรียนการสอน การนิเทศ และการบริหารการศึกษาในหน่วยงานการศึกษาต่าง ๆ และ ความหมายของ “ครู” คือ บุคคลซึ่งประกอบวิชาชีพหลักทางด้านการเรียนการสอนและการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนด้วยวิธีการต่างๆ ในสถานศึกษาปฐมวัย ขั้นพื้นฐาน และอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญาทั้งของรัฐและเอกชน อีกทั้ง ได้มีการกำหนดความหมายของ “จรรยาบรรณของวิชาชีพ” คือ มาตรฐานการปฏิบัติตนที่กำหนดขึ้นเป็นแบบแผนในการประพฤติตน ซึ่งผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องปฏิบัติตาม เพื่อรักษาและส่งเสริมเกียรติคุณชื่อเสียงและฐานะของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาให้เป็นที่เชื่อถือศรัทธาแก่ผู้รับบริการและสังคม อันจะนำมาซึ่งเกียรติและศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ ทั้งนี้ “ข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2556” ได้มีการกำหนดจรรยาบรรณของวิชาชีพ เป็น 5 หมวด ดังนี้

หมวด 1 จรรยาบรรณต่อตนเอง

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องมีวินัยในตนเอง พัฒนาตนเองด้านวิชาชีพบุคลิกภาพ และวิสัยทัศน์ให้ทันต่อการพัฒนาทางวิทยาการ เศรษฐกิจ สังคม และการเมืองอยู่เสมอ

หมวด 2 จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก ศรัทธา ซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบต่อวิชาชีพและเป็นสมาชิกที่ดีขององค์การวิชาชีพ

หมวด 3 จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ

1. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องรัก เมตตา เอาใจใส่ ช่วยเหลือ ส่งเสริม ให้กำลังใจแก่ศิษย์ และผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่โดยเสมอหน้า
2. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ ทักษะ และนิสัยที่ถูกต้องดีงามแก่ศิษย์ และผู้รับบริการ ตามบทบาทหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ ด้วยความบริสุทธิ์ใจ
3. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ทั้งทางกายวาจา และจิตใจ
4. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องไม่กระทำตนเป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกายสติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของศิษย์ และผู้รับบริการ
5. ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา ต้องให้บริการด้วยความจริงใจและเสมอภาค โดยไม่เรียกรับหรือยอมรับผลประโยชน์จากการใช้ตำแหน่งหน้าที่โดยมิชอบ

หมวด 4 จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์โดยยึดมั่นในระบบคุณธรรม สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

หมวด 5 จรรยาบรรณต่อสังคม

ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์และพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา สิ่งแวดล้อม รักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ความสำคัญของจรรยาบรรณวิชาชีพครู

อาชีพครูเปรียบเสมือนแม่พิมพ์ของชาติ เป็นผู้สร้างความเข้มแข็งให้แก่ประเทศ โดยหน้าที่หลักของครูคือการจัดการเรียนการสอน คอยอบรมสั่งสอนนักเรียนให้มีความรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน มีจุดมุ่งหมายในการสร้างนักเรียนให้เป็นคนดีเพื่อเป็นกำลังของชาติ จรรยาบรรณวิชาชีพครูจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเพราะเป็นหลักในการประพฤติปฏิบัติตนของครู เป็นเหมือนเครื่องมือที่สร้างมาตรฐานให้แก่วิชาชีพครู เพื่อสร้างคุณค่าของครูให้เป็นที่ยอมรับแก่คนทั่วไป แต่ด้วยวิถีชีวิตของมนุษย์ในยุคสมัยที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วจนหลงลืมหลักการและคุณธรรมที่เคยยึดถือ จึงเริ่มก่อให้เกิดความเสื่อมเสียและความไม่สงบสุขได้ง่ายขึ้นทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งเป็นผลกระทบจากการไม่เคร่งครัดต่อศีลธรรมจริยธรรมอันดี จรรยาบรรณวิชาชีพจึงเป็นเครื่องมือในการควบคุมพฤติกรรมภายในของบุคคล เพื่อเป็นกฎเกณฑ์ บรรทัดฐานในวิชาชีพ การปฏิบัติว่าสิ่งใดเป็นสิ่งที่ดีควรปฏิบัติเพื่อให้เกิดการควบคุมในวิชาชีพที่ทุกคนยอมรับและปฏิบัติตาม (ทยาตา รัตนภิญโญวานิช , 2563)รวมทั้งทำให้ผู้ร่วมอาชีพมีความสามัคคีและปฏิบัติงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นจรรยาบรรณวิชาชีพครูยังช่วยให้การบริการต่อผู้อื่นไปอย่างมีคุณธรรม เท่าเทียม ไม่มีการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

จรรยาบรรณวิชาชีพจึงมีความละเมียดละไมกว่ากฎระเบียบ มีความลึกซึ้งกว่าวินัย เทียบเท่าอุดมการณ์เป็นเหมือนสายใยของกลุ่มคนร่วมอาชีพ ร่วมอุดมการณ์เป็นระบบเกียรติศักดิ์ที่ใช้ดูแลและปกครองกันเอง ซึ่งจรรยาบรรณวิชาชีพครูจะเป็นการสร้างความยุติธรรม ให้เกิดขึ้นในสังคม โดยป้องกันไม่ให้กลุ่มคนที่อยู่ในวิชาชีพเอารัดเอาเปรียบหรือปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างไร้จรรยาบรรณ เป็นเหมือนเกราะป้องกันวิชาชีพให้ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายและสังคม แสดงถึงภาระหน้าที่และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ทำให้สังคมเกิดความศรัทธา เป็นระเบียบหรือกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติของสมาชิกทุกคนในวิชาชีพ เป็นการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เพื่อลดความเสี่ยงต่อการปฏิบัติผิดกฎหมาย กฎเกณฑ์ และหลักคุณธรรม (ประณต นาคะเวช, 2565) และจรรยาบรรณวิชาชีพครูจึงได้ปลูกฝังคุณธรรมต่าง ๆ ได้แก่ ความมีเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ ปรารถนาดี เห็นอกเห็นใจต่อกัน และมีความรัก ความสามัคคีในหมู่คณะ จรรยาบรรณวิชาชีพครูจะช่วยสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่ครู และการประพฤติปฏิบัติหรือตามจริยธรรมจะช่วยพิทักษ์สิทธิ์ในการประกอบวิชาชีพครู และดำเนินไปตามทำนองคลองธรรม รวมถึงการลดปัญหาการประพฤติผิดต่าง ๆ ส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของผู้ประกอบวิชาชีพครูในด้านการมีจริยธรรมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

การปฏิบัติตนของครูตามจรรยาบรรณวิชาชีพครู

การปฏิบัติตนของครูตามจรรยาบรรณวิชาชีพได้มีการกำหนดขึ้นผ่านประกาศข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยแบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณ ของวิชาชีพ พ.ศ. 2550 โดยให้ความหมาย “แบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ” หมายความว่า ประมวลพฤติกรรมที่เป็นตัวอย่างของการประพฤติที่กำหนดขึ้นตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ ซึ่งผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา พึงประพฤติปฏิบัติตาม ประกอบด้วย พฤติกรรมที่พึงประสงค์ ที่กำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องหรือ พึงประพฤติตาม และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ที่กำหนดให้ผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษาต้องหรือพึงละเว้น 5 ด้าน (สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา, 2550 : 37 - 56) ดังนี้

ด้านที่ 1 จรรยาบรรณต่อตนเอง (พฤติกรรมที่พึงประสงค์)

1. ประพฤติตนเหมาะสมกับสถานภาพและเป็นแบบอย่างที่ดี
2. ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามประเพณี และวัฒนธรรมไทย
3. ปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จอย่างมีคุณภาพ ตามเป้าหมายที่กำหนด
4. ศึกษา หาความรู้ วางแผนพัฒนาตนเอง พัฒนางาน และสะสมผลงานอย่างสม่ำเสมอ
5. ค้นคว้า แสวงหา และนำเทคนิคด้านวิชาชีพที่พัฒนาและก้าวหน้าเป็นที่ยอมรับมาใช้แก่ศิษย์และผู้รับบริการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ที่พึงประสงค์

ด้านที่ 1 จรรยาบรรณต่อตนเอง (พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์)

1. เกี่ยวข้องกับอบายมุขหรือเสพสิ่งเสพติดจนขาดสติหรือแสดงกิริยาไม่สุภาพเป็นที่น่ารังเกียจในสังคม
2. ประพฤติผิดทางชู้สาวหรือมีพฤติกรรมล่วงละเมิดทางเพศ
3. ขาดความรับผิดชอบ ความกระตือรือร้น ความเอาใจใส่ จนเกิดความเสียหายในการปฏิบัติงานตามหน้าที่
4. ไม่รับรู้หรือไม่แสวงหาความรู้ใหม่ๆ ในการจัดการเรียนรู้ และการปฏิบัติหน้าที่
5. ขัดขวางการพัฒนาองค์การจนเกิดผลเสียหาย

ด้านที่ 2 จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ (พฤติกรรมที่พึงประสงค์)

1. แสดงความชื่นชมและศรัทธาในคุณค่าของวิชาชีพ
2. รักษาชื่อเสียงและปกป้องศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ
3. ยกย่องและเชิดชูเกียรติผู้มีผลงานในวิชาชีพให้สาธารณชนรับรู้
4. อุทิศตนเพื่อความก้าวหน้าของวิชาชีพ
5. ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริตตามกฎ ระเบียบ และแบบแผนของทางราชการ
6. เลือกใช้หลักวิชาที่ถูกต้อง สร้างสรรค์เทคนิค วิธีการใหม่ๆ เพื่อพัฒนาวิชาชีพ
7. ใช้องค์ความรู้หลากหลายในการปฏิบัติหน้าที่ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสมาชิกในองค์การ
8. เข้าร่วมกิจกรรมของวิชาชีพหรือองค์การวิชาชีพอย่างสร้างสรรค์

ด้านที่ 2 จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ (พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์)

1. ไม่แสดงความภาคภูมิใจในการประกอบวิชาชีพ
2. ดูหมิ่น เหยียดหยาม ให้ร้ายผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ ศาสตร์ในวิชาชีพ หรือองค์การวิชาชีพ
3. ประกอบการงานอื่นที่ไม่เหมาะสมกับการเป็นผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษา
4. ไม่ซื่อสัตย์สุจริต ไม่รับผิดชอบ หรือไม่ปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ หรือแบบแผนของทางราชการจนก่อให้เกิดความเสียหาย
5. คัดลอกหรือนำผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตน
6. ใช้หลักวิชาการที่ไม่ถูกต้องในการปฏิบัติวิชาชีพ ส่งผลให้ศิษย์หรือผู้รับบริการเกิดความเสียหาย
7. ใช้ความรู้ทางวิชาการ วิชาชีพ หรืออาศัยองค์การวิชาชีพแสวงหาประโยชน์เพื่อตนเองหรือผู้อื่นโดยมิชอบ

ด้านที่ 3 จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ (พฤติกรรมที่พึงประสงค์)

1. ให้คำปรึกษาหรือช่วยเหลือศิษย์และผู้รับบริการด้วยความเมตตากรุณาอย่างเต็มกำลังความสามารถและเสมอภาค
2. สนับสนุนการดำเนินงานเพื่อปกป้องสิทธิเด็ก เยาวชน และผู้ด้อยโอกาส
3. ตั้งใจ เสียสละ และอุทิศตนในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้ศิษย์และผู้รับบริการได้รับการพัฒนาตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของแต่ละบุคคล
4. ส่งเสริมให้ศิษย์และผู้รับบริการสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองจากสื่ออุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้อย่างหลากหลาย
5. ให้ศิษย์และผู้รับบริการ มีส่วนร่วมวางแผนการเรียนรู้ และเลือกวิธีการปฏิบัติที่เหมาะสมกับตนเอง
6. เสริมสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ศิษย์และผู้รับบริการด้วยการรับฟังความคิดเห็นยกย่อง ชมเชย และให้กำลังใจอย่างกัลยาณมิตร

ด้านที่ 3 จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ (พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์)

1. ลงโทษศิษย์อย่างไม่เหมาะสม
2. ไม่ใส่ใจหรือไม่รับรู้ปัญหาของศิษย์หรือผู้รับบริการ จนเกิดผลเสียหายต่อศิษย์หรือผู้รับบริการ
3. ดูหมิ่นเหยียดหยามศิษย์หรือผู้รับบริการ
4. เปิดเผยความลับของศิษย์หรือผู้รับบริการ เป็นผลให้ได้รับความอับอายหรือเสื่อมเสียชื่อเสียง
5. จูงใจ โน้มน้าว ยุยงส่งเสริมให้ศิษย์หรือผู้รับบริการปฏิบัติขัดต่อศีลธรรมหรือกฎระเบียบ
6. ชักชวน ใช้ จ้างวานศิษย์หรือผู้รับบริการให้จัดซื้อ จัดหาสิ่งเสพติด หรือเข้าไปเกี่ยวข้องกับอบายมุข
7. เรียกร้องผลตอบแทนจากศิษย์หรือผู้รับบริการในงานตามหน้าที่ที่ต้องให้บริการ

ด้านที่ 4 จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ (พฤติกรรมที่พึงประสงค์)

1. เสียสละ เอื้ออาทร และให้ความช่วยเหลือผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ
2. มีความรัก ความสามัคคี และร่วมใจกันผนึกกำลังในการพัฒนาการศึกษา

ด้านที่ 4 จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ (พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์)

1. ปิดบังข้อมูลข่าวสารในการปฏิบัติงาน จนทำให้เกิดความเสียหายต่องานหรือผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ
2. ปฏิเสธความรับผิดชอบ โดยตำหนิ ให้ร้ายผู้อื่นในความบกพร่องที่เกิดขึ้น
3. สร้างกลุ่มอิทธิพลภายในองค์การหรือกลั่นแกล้งผู้ร่วมประกอบวิชาชีพให้เกิดความเสียหาย
4. เจตนาให้ข้อมูลเท็จทำให้เกิดความเข้าใจผิดหรือเกิดความเสียหายต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ
5. วิพากษ์ วิจารณ์ผู้ร่วมประกอบวิชาชีพในเรื่องที่ก่อให้เกิดความเสียหายหรือแตกความสามัคคี

ด้านที่ 5 จรรยาบรรณต่อสังคม (พฤติกรรมที่พึงประสงค์)

1. ยึดมั่น สนับสนุน และส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. นำภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรมมาเป็นปัจจัยในการจัดการศึกษาให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
3. จัดกิจกรรมส่งเสริมให้ศิษย์เกิดการเรียนรู้และสามารถดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง
4. เป็นผู้นำในการวางแผนและดำเนินการเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมพัฒนาเศรษฐกิจภูมิปัญญาท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรม

ด้านที่ 5 จรรยาบรรณต่อสังคม (พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์)

1. ไม่ให้ความร่วมมือหรือสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนที่จัดเพื่อประโยชน์ต่อการศึกษาทั้งทางตรงหรือทางอ้อม
2. ไม่แสดงความเป็นผู้นำในการอนุรักษ์หรือพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม ศาสนาศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาหรือสิ่งแวดล้อม
3. ไม่ประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการอนุรักษ์หรือพัฒนาสิ่งแวดล้อม
4. ปฏิบัติตนเป็นปฏิปักษ์ต่อวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนหรือสังคม

แผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณของวิชาชีพจึงเป็นตัวช่วยและชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพของครูเพื่อให้บรรลุตามข้อบังคับคุรุสภา ว่าด้วยจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2556 และนำไปสู่การเป็นครูอย่างสมภาคภูมิและไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อความเจริญทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ และสังคมของนักเรียนหรือผู้รับบริการ โดยครูต้องประพฤติตนให้เหมาะสมกับสถานภาพ เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นที่ยอมรับ มีวินัยในตนเอง พัฒนาตนเองตามแนวทางวิชาชีพ หมั่นศึกษาหาความรู้ เข้าร่วมประชุม อบรม สัมมนา ศึกษาต่อเพื่อเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ และมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบ ช่วยให้เกิดการปฏิบัติหน้าที่ที่ชัดเจนเป็นเครื่องมือเตือนสติในการประกอบอาชีพว่าสิ่งใดพึงกระทำ สิ่งใดพึงละเว้น และเพื่อให้เกิดคุณค่าต่อตนเอง ต่อหน้าที่ ต่อองค์กรและต่อสังคมต่อไป (ชยสร สมบุญมาก, 2565)

ครูปฐมวัยตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2560

เด็กปฐมวัย เป็นเด็กที่มีอายุอยู่ในช่วง 0 - 6 ปี ถือเป็นช่วงวัยที่สำคัญและจำเป็นที่สุดในการวางรากฐานการพัฒนาในทุกด้าน เนื่องจากเป็นช่วงเวลาที่พัฒนาการด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะสมองมีการพัฒนาและเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วที่สุด หากเด็กได้รับการเลี้ยงดูและการจัด การเรียนรู้ที่ดีและถูกต้องตามหลักพัฒนาการ หลักการเรียนรู้ และหลักวิชาการแล้ว เด็กจะเกิดการพัฒนาได้เต็มตามศักยภาพและส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในอนาคต โดยครูปฐมวัยเป็นบุคคลสำเร็จการศึกษาด้านการศึกษาปฐมวัย ซึ่งบุคคลสำคัญของเด็กปฐมวัยเป็นอย่างยิ่ง หรือเรียกได้ว่ามีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยในทุก ๆ ด้าน เพราะเป็นผู้วางรากฐาน คอยหล่อหลอม ขัดเกลา คุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่เด็กปฐมวัย ดังนั้น ครูปฐมวัยจึงเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับเด็กปฐมวัยรองจากพ่อ แม่ และผู้ปกครอง บุคลิกภาพ พฤติกรรม การปฏิบัติต่าง ๆ ของครูปฐมวัยจึงเป็นต้นแบบการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยและเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างทัศนคติต่อการศึกษาของเด็กปฐมวัยต่อไป

ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย

การศึกษาปฐมวัย เป็นการพัฒนาเด็ก ตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ปีบริบูรณ์ อย่างเป็นองค์รวมบนพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูและการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่สนองต่อธรรมชาติและพัฒนาการตามวัยของเด็กแต่ละคนให้เต็มตามศักยภาพ ภายใต้บริบทสังคมและวัฒนธรรมที่เด็กอาศัยอยู่ ด้วยความรัก ความเอื้ออาทร และความเข้าใจของทุกคนเพื่อสร้างรากฐานคุณภาพชีวิตให้เด็กพัฒนา ไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เกิดคุณค่า ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560: 2)

วิสัยทัศน์การศึกษาปฐมวัย

การศึกษาปฐมวัยมีวิสัยทัศน์ คือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยมุ่งพัฒนาเด็กทุกคนให้ได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา อย่างมีคุณภาพและต่อเนื่องได้รับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างมีความสุขและเหมาะสมตามวัย มีทักษะชีวิต และปฏิบัติตนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นคนดี มีวินัย และสำนึกความเป็นไทย โดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา พ่อแม่ ครอบครัว ชุมชนและทุกฝ่ายที่เกี่ยว+/7ข้องกับการพัฒนาเด็ก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560: 3)

บทบาทครูปฐมวัยสำหรับการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย

บทบาทของครูปฐมวัยมีความสำคัญและยิ่งใหญ่เพราะเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษามนุษย์ทุกคน ซึ่งจะเริ่มการศึกษาในระดับชั้นอนุบาลหรือปฐมวัย ครูปฐมวัยจึงเป็นด่านแรกที่ทุกคนต้องเจอ โดยการเป็นครูปฐมวัยนั้นจะมีความละเอียดอ่อนและทรงคุณค่าในการสร้างพุทธพิสัย เจตคติพิสัย และทักษนิสัยทางการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ตลอดจนการจัดประสบการณ์อย่างเหมาะสม โดยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาการที่เหมาะสมตามวัยของเด็กปฐมวัย ซึ่งยึดหลักการอบรมเลี้ยงดูที่ให้เด็กเป็นสำคัญ มุ่งให้เด็กมีทักษะชีวิต มีวินัย และมีความสุข โดยคำนึงถึงความเท่าเทียม วิถีชีวิตของเด็กที่มีความแตกต่างกัน บริบทของของสังคม ชุมชน และวัฒนธรรม

ครูปฐมวัยจึงมีบทบาทสำคัญที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยตั้งแต่อายุ 0-6 ปี โดยการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยนั้น ไม่จัดเป็นรายวิชา แต่เป็นการจัดกิจกรรมโดยการบูรณาการผ่านการเล่น การลงมือทำ เพื่อให้เกิดความรู้ และทักษะอย่างหลากหลาย ส่งเสริมคุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งการประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยต้องมีความสมดุลทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ทั้งนี้ครูปฐมวัยจึงต้องวางแผนในการส่งเสริมและเตรียมความพร้อมในการดูแล พัฒนา และจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัย ดังนี้

เด็กปฐมวัย อายุต่ำกว่า 3 ปี

มุ่งส่งเสริมให้เด็กปฐมวัย อายุต่ำกว่า 3 ปี ให้มีพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านร่างกาย คือ เด็กปฐมวัยมีร่างกายที่เจริญเติบโตตามวัย
2. ด้านอารมณ์ จิตใจ คือ การมีสุขภาพจิตที่ดีมีความสุขในทุก ๆ วัน
3. ด้านสังคม คือ การสร้างปฏิสัมพันธ์การอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข
4. สติปัญญา คือ การเริ่มมีทักษะทางภาษา การสนใจเรียนรู้จากสิ่งต่าง ๆ รอบตัว

โดยครูปฐมวัยมีบทบาทสำหรับการจัดประสบการณ์แก่เด็กปฐมวัยอายุต่ำกว่า 3 ปี ดังนี้

1. ดูแลสุขภาพอนามัยของเด็กปฐมวัยอย่างดูต้องและเหมาะสมและตอบสนองความต้องการของเด็กปฐมวัยเป็นรายบุคคล

2. สร้างบรรยากาศภายในและภายนอกห้องเรียนด้วยความรัก ความอบอุ่น ความไว้วางใจ และความมั่นคงทางอารมณ์ให้กับเด็กปฐมวัยในวิถีชีวิตประจำวัน

3. จัดประสบการณ์ตรงกับความสนใจของเด็กปฐมวัย ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยได้ลงมือทำจริง และเรียนรู้จากประสาทสัมผัสทั้งห้า และการเคลื่อนไหวผ่านการเล่น

4. จัดประสบการณ์ให้เด็กปฐมวัยมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลที่แวดล้อมและสิ่งต่างๆ รอบตัวเด็กปฐมวัยอย่างหลากหลาย

5. จัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก วัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้ และของเล่นที่สะอาดหลากหลาย เหมาะสม และปลอดภัยสำหรับเด็กปฐมวัย เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยรอบด้าน รวมถึงมีพื้นที่ในการเล่นน้ำ เล่นทราย

6. จัดหาสื่อการเรียนรู้ที่เป็นสื่อธรรมชาติ เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการของเด็กปฐมวัยมีสื่อหลากหลายที่เอื้อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ หลีกเลี่ยงการใช้สื่อเทคโนโลยีเป็นพี่เลี้ยงเด็ก

7. จัดรวบรวมข้อมูลและติดตามการเจริญเติบโต พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยเป็นรายบุคคลอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

8. จัดกระบวนการเรียนรู้โดยให้พ่อแม่ ครอบครัว สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย และชุมชน มีส่วนร่วมทั้งการวางแผน การสนับสนุนสื่อ การเข้าร่วมกิจกรรม และการประเมินพัฒนาการเด็กปฐมวัย

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2560: 6, 19)

9. ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์ โดยเลือกใช้สื่อดิจิทัลอย่างระมัดระวัง เช่น เพลง การ์ตูนภาษา หรือเกมแบบสัมผัสหน้าจอที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านภาษาและกล้ามเนื้อเล็ก ภายใต้การดูแลของผู้ใหญ่อย่างใกล้ชิด (พัฒน์นรี จันทราภิรมย์,2566)

10. ใช้เทคโนโลยีช่วยในการสื่อสารกับครอบครัว เช่น การส่งคลิปสั้นหรือภาพถ่ายพัฒนาการของเด็กให้ผู้ปกครอง เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างบ้านกับศูนย์เด็กปฐมวัย

11. ปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมผ่านวิถีชีวิตประจำวัน เช่น การแบ่งปัน การรอคอย การช่วยเหลือผู้อื่น โดยยึดหลักการเรียนรู้ผ่านการเลียนแบบ (Modeling) จากผู้ใหญ่ ครู และเพื่อนรอบข้าง เพื่อให้เด็กเรียนรู้จากพฤติกรรมจริงในสถานการณ์จริง (เตือนใจ ผางคำ, 2565)

12. สอดแทรกเรื่องคุณธรรมในการจัดกิจกรรม เช่น การกล่าวขอบคุณ การขอโทษ การมีน้ำใจ ในรูปแบบที่เหมาะกับวัย เช่น ผ่านนิทาน เพลง เกม และบทบาทสมมติอย่างง่าย ๆ

เด็กปฐมวัย อายุ 3 - 6 ปี

มุ่งส่งเสริมให้เด็กปฐมวัย อายุ 3 - 6 ปี ให้มีพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ตามวัยอย่างเต็มศักยภาพพร้อมสู่การเรียนรู้ในระดับชั้นต่อไป ได้แก่

1.ด้านร่างกาย คือ เด็กปฐมวัยมีร่างกายเติบโตตามวัย แข็งแรง รักษาและมีสุขนิสัยที่ดีได้

2.ด้านอารมณ์ จิตใจ คือ มีสุนทรียภาพ มีคุณธรรม จริยธรรม และจิตใจที่ดี

3.ด้านสังคม คือ มีวินัย สามารถเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

4.สติปัญญา คือ การสื่อสารด้วยภาษา และสนใจ เสาะหาความรู้ได้เหมาะสมกับวัย

โดยครูปฐมวัยมีบทบาทสำหรับการจัดประสบการณ์แก่เด็กปฐมวัยอายุ 3 – 6 ปี ดังนี้

1. จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับจิตวิทยาพัฒนาการและการทำงานของสมอง ที่เหมาะกับอายุ วุฒิภาวะ และระดับพัฒนาการ เพื่อให้เด็กทุกคนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ

2. จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับแบบการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ได้ลงมือกระทำ เรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้เคลื่อนไหว สำรวจ เล่น สังเกต สืบค้น ทดลอง และคิดแก้ปัญหาด้วยตนเอง

3. จัดประสบการณ์แบบบูรณาการ โดยบูรณาการทั้งกิจกรรม ทักษะ และสาระการเรียนรู้

4. จัดประสบการณ์ให้เด็กปฐมวัยได้คิดริเริ่ม วางแผน ตัดสินใจลงมือกระทำ และนำเสนอความคิดโดยผู้สอนหรือผู้จัดประสบการณ์เป็นผู้สนับสนุนอำนวยความสะดวก และเรียนรู้ร่วมกันกับเด็กปฐมวัย

5. จัดประสบการณให้เด็กปฐมวัยมีปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่น กับผู้ใหญ่ ภายใต้สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ในบรรยากาศที่อบอุ่น มีความสุข และเรียนรู้การทำกิจกรรมแบบร่วมมือในลักษณะต่าง ๆ กัน

6. จัดประสบการณ์ให้เด็กปฐมวัยมีปฏิสัมพันธ์กับสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายและอยู่ในวิถีชีวิตของเด็กปฐมวัย สอดคล้องกับบริบท สังคม และวัฒนธรรมที่แวดล้อมเด็กปฐมวัย

7. จัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีและทักษะการใช้ชีวิตประจำวัน ตามแนวทางหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม และการมีวินัย ให้เป็นส่วนหนึ่งของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

8. จัดประสบการณ์ทั้งในลักษณะที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้าและแผนที่เกิดขึ้นในสภาพจริงโดยไม่ได้คาดการณ์ไว้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560: 26, 41)

9. ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสม เช่น สื่อมัลติมีเดียแบบอินเทอร์แอคทีฟ แอปพลิเคชันฝึกทักษะและห้องเรียนเสมือน เพื่อกระตุ้นการคิดและการมีส่วนร่วม การเสริมสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ของเด็ก เช่น การพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล (ณัฐณิชา มณีพฤกษ์,2566)

10. ส่งเสริมทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ การสื่อสาร การร่วมมือ และการคิดสังเคราะห์ ผ่านการเล่น การตั้งคำถาม และการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ (กนกอร สังข์จันทร์,2567)

11. จัดประสบการณ์โดยใช้แนวทางการเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-Based Learning) ที่เปิดโอกาสให้เด็กตั้งคำถาม ค้นคว้า ทดลอง และนำเสนอผลงาน โดยมีครูเป็นผู้แนะนำและผู้ร่วมเรียนรู้

12. ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านคุณธรรมและจริยธรรมอย่างเป็นระบบ โดยบูรณาการเข้าไปในทุกกิจกรรม เช่น การเคารพสิทธิของผู้อื่น การมีวินัย การซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบ ผ่านกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น นิทาน บทสนทนา เกมจำลองสถานการณ์ และกิจกรรมกลุ่ม (เตือนใจ ผางคำ, 2565)

13. ใช้สถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันเป็นแหล่งเรียนรู้ เช่น การจัดสภาพแวดล้อมให้เด็กฝึกความรับผิดชอบต่อตนเอง (เช่น การเก็บของเล่น) และผู้อื่น (เช่น การดูแลเพื่อนร่วมกลุ่ม)

จากบทบาทของครูปฐมวัยที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่าการจัดประสบการณ์สำหรับเด็กปฐมวัยในปัจจุบันมีความซับซ้อนและต้องอาศัยความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กและบริบทสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัว และแนวคิดทางการศึกษาสมัยใหม่ล้วนส่งผลต่อวิธีการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย ครูจึงต้องปรับตัวและพัฒนาบทบาทของตนให้สอดคล้องกับความท้าทายและโอกาสในยุคปัจจุบัน

เมื่อพิจารณาภาพรวมของบทบาทครูปฐมวัยทั้งในการดูแลเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี และเด็กอายุ 3-6 ปี ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2560 และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถสังเคราะห์และจัดกลุ่มเป็น "บทบาทของครูปฐมวัย" ได้ 7 ด้านที่ครอบคลุมทั้งการพัฒนาด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญาของเด็ก ซึ่งแต่ละด้านมีความสำคัญและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวม ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 บทบาทของครูปฐมวัย 7 ด้าน

ด้าน	บทบาทของครูปฐมวัย
1. ด้านการส่งเสริมสุขภาพและความปลอดภัย	1.1 ดูแลสุขภาพอนามัยของเด็กอย่างถูกต้องเหมาะสม 1.2 จัดสภาพแวดล้อมที่สะอาดและปลอดภัย 1.3 ติดตามพัฒนาการและการเจริญเติบโตของเด็กเป็นรายบุคคล
2. ด้านการสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้	2.1 สร้างบรรยากาศแห่งความรัก ความอบอุ่น ความไว้วางใจ 2.2 จัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 2.3 สร้างความมั่นคงทางอารมณ์ในวิถีชีวิตประจำวัน
3. ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้	3.1 จัดประสบการณ์ให้สอดคล้องกับพัฒนาการและการทำงานของสมอง 3.2 ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำและประสาทสัมผัส 3.3 จัดประสบการณ์แบบบูรณาการทั้งกิจกรรม ทักษะ และสาระการเรียนรู้ 3.4 ใช้แนวทางการเรียนรู้แบบโครงงาน 3.5 ใช้สถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันเป็นแหล่งเรียนรู้
4. ด้านการส่งเสริมทักษะและพัฒนาการ	4.1 ส่งเสริมทักษะแห่งศตวรรษที่ 2 4.2 เปิดโอกาสให้เด็กได้คิดริเริ่ม วางแผน ตัดสินใจ 4.3 ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์กับเด็กอื่นและผู้ใหญ่ 4.4 ส่งเสริมการแก้ปัญหาด้วยตนเอง
5. ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	5.1 ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมผ่านวิถีชีวิตประจำวัน 5.2 ส่งเสริมลักษณะนิสัยที่ดีตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง 5.3 สอดแทรกคุณธรรมในกิจกรรมต่างๆ อย่างเป็นระบบ 5.4 ใช้การเป็นแบบอย่าง (Modeling) ในการเรียนรู้
6. ด้านการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้	6.1 เลือกใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างเหมาะสมเพื่อการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์ 6.2 ใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารกับครอบครัว 6.3 จัดหาสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย 6.4 ใช้สื่อมัลติมีเดียและแอปพลิเคชันเพื่อกระตุ้นการคิด
7. ด้านการสร้างความร่วมมือกับครอบครัวและชุมชน	7.1 จัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับครอบครัวและชุมชน 7.2 ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการวางแผน สนับสนุนสื่อ และร่วมกิจกรรม 7.3 เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการประเมินพัฒนาการเด็ก

จากการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของครูปฐมวัย ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงการจัดกลุ่มบทบาทครูปฐมวัย อย่างเป็นระบบเป็น 7 ด้าน ได้แก่ ด้านการส่งเสริมสุขภาพและความปลอดภัย ด้านการสร้าง

บรรยากาศและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ด้านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านการส่งเสริมทักษะและพัฒนาการ ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้ และด้านการสร้างความร่วมมือกับครอบครัวและชุมชน การจำแนกประเภทดังกล่าวสอดคล้องกับการส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัยแบบองค์รวมทั้งในช่วงอายุต่ำกว่า 3 ปี และช่วงอายุ 3-6 ปี ตามหลักการพัฒนาการทั้ง 4 ด้าน ซึ่งประกอบด้วยด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ ด้านสังคม และด้านสติปัญญา อันจะนำไปสู่การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีประสิทธิภาพและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างยั่งยืน

แนวทางการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพครูสำหรับครูปฐมวัย

จากการศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของจรรยาบรรณวิชาชีพครูและแบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณชีพครู ทั้ง 5 หมวด ได้แก่ หมวด 1 จรรยาบรรณต่อตนเอง หมวด 2 จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ หมวด 3 จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ หมวด 4 จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ และหมวด 5 จรรยาบรรณต่อสังคม รวมถึง ปรัชญาการศึกษาปฐมวัย วิสัยทัศน์การศึกษาปฐมวัย ตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2560 และบทบาทของครูปฐมวัย 7 ด้าน พบว่ามีความสอดคล้องและเป็นแนวทางการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพครูสำหรับครูปฐมวัย ดังนี้

ตารางที่ 1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างจรรยาบรรณวิชาชีพครู บทบาทครูปฐมวัย 7 ด้าน และแนวทางการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพสำหรับครูปฐมวัย

จรรยาบรรณวิชาชีพครู (ข้อบังคับคุรุสภาฯ พ.ศ. 2556)	บทบาทครูปฐมวัย 7 ด้าน	แนวทางการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพสำหรับครูปฐมวัย
หมวด 1 จรรยาบรรณต่อตนเอง	ด้านที่ 3 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านที่ 5 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านที่ 6 การใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้	1.1 ประพฤติตนเหมาะสมกับสถานภาพและเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามประเพณีและวัฒนธรรมไทยแก่เด็กปฐมวัย 1.2 ศึกษา ค้นคว้า วิจัย และพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัยที่ทันสมัย ทั้งทฤษฎีพัฒนาการเด็ก จิตวิทยาการเรียนรู้ และเทคนิคการจัดประสบการณ์ที่หลากหลาย 1.3 พัฒนาตนเองให้ก้าวทันเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาปฐมวัย สามารถเลือกใช้สื่อและเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กปฐมวัย

จรรยาบรรณวิชาชีพครู (ข้อบังคับคุรุสภาฯ พ.ศ. 2556)	บทบาทครูปฐมวัย 7 ด้าน	แนวทางการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพสำหรับครูปฐมวัย
		1.4 มีวิสัยทัศน์กว้างไกลในการมองอนาคตการศึกษาปฐมวัย เข้าใจแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสังคมและนำมาปรับใช้ในการวางแผนพัฒนาเด็ก 1.5 มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี สามารถควบคุมอารมณ์ได้เหมาะสม เป็นแบบอย่างของการมีวินัยในตนเองแก่เด็กปฐมวัย
หมวด 2 จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ	ด้านที่ 3 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านที่ 4 การส่งเสริมทักษะและพัฒนาการด้านที่ 6 การใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้	2.1 แสดงความภาคภูมิใจในวิชาชีพครูปฐมวัย ศรัทธาในคุณค่าของการวางรากฐานชีวิตที่ดีให้กับเด็ก 2.2 ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต ยึดมั่นในหลักวิชาการและการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเหมาะสมตามวัย 2.3 สร้างสรรค์นวัตกรรมและวิธีการใหม่ๆ ในการจัดประสบการณ์ที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กรอบด้านบูรณาการสาระการเรียนรู้ผ่านการเล่นและลงมือปฏิบัติจริง 2.4 เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาวิชาชีพครูปฐมวัยอย่างสม่ำเสมอ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา 2.5 ใช้หลักวิชาการศึกษาปฐมวัยที่ถูกต้อง ทันสมัยและเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย
หมวด 3 จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ	ด้านที่ 1 การส่งเสริมสุขภาพและความปลอดภัย ด้านที่ 2 การสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้	3.1 ดูแลเด็กปฐมวัยด้วยความรัก ความเมตตา ความอบอุ่น และการให้เกียรติ เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล ตอบสนองความต้องการของเด็กแต่ละคนอย่างเหมาะสม

จรรยาบรรณวิชาชีพครู (ข้อบังคับคุรุสภาฯ พ.ศ. 2556)	บทบาทครูปฐมวัย 7 ด้าน	แนวทางการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพสำหรับครูปฐมวัย
	ด้านที่ 3 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ด้านที่ 4 การส่งเสริมทักษะและพัฒนาการด้านที่ 5 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	3.2 จัดสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย สะอาด และเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย สร้างบรรยากาศที่อบอุ่น มั่นคง และส่งเสริมความไว้วางใจ 3.3 จัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่สอดคล้องกับพัฒนาการตามวัย ส่งเสริมให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการเล่น การลงมือปฏิบัติ และการใช้ประสาทสัมผัสทั้งห้า 3.4 ส่งเสริมพัฒนาการเด็กครบทุกด้านอย่างสมดุล ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เน้นการพัฒนาทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21 3.5 ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ผ่านวิถีชีวิตประจำวันและกิจกรรมที่หลากหลาย เป็นแบบอย่างที่ดีในการประพฤติปฏิบัติตน 3.6 สื่อสารกับเด็กด้วยภาษาที่เหมาะสม ชัดเจน และเข้าใจง่าย ส่งเสริมให้เด็กกล้าแสดงออก มีความมั่นใจ และภาคภูมิใจในตนเอง 3.7 เปิดโอกาสให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการวางแผน เลือกและตัดสินใจในกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย
หมวด 4 จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบ	ด้านที่ 7 การสร้างความร่วมมือกับครอบครัวและชุมชน	4.1 ให้เกียรติและเคารพความคิดเห็นของเพื่อนร่วมวิชาชีพ ใช้วาจาสุภาพ อ่อนน้อมถ่อมตน และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี 4.2 แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และข้อมูลที่เป็นประโยชน์กับเพื่อนร่วมวิชาชีพ เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาปฐมวัย 4.3 ให้ความร่วมมือและมีส่วนร่วมในการทำงานเป็นทีม มีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาเด็กปฐมวัย แบ่งปันภาระงานอย่างเป็นธรรม

จรรยาบรรณวิชาชีพครู (ข้อบังคับคุรุสภาฯ พ.ศ. 2556)	บทบาทครูปฐมวัย 7 ด้าน	แนวทางการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพสำหรับครูปฐมวัย
		4.4 ให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการทำงานของเพื่อนร่วมวิชาชีพ โดยเฉพาะครูใหม่หรือครูที่ขาดประสบการณ์ด้านการศึกษาปฐมวัย 4.5 ร่วมกันสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพครูปฐมวัยอย่างต่อเนื่อง
หมวด 5 จรรยาบรรณต่อสังคม	ด้านที่ 5 การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ด้านที่ 7 การสร้างความร่วมมือกับครอบครัวและชุมชน	5.1 สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ครอบครัว และชุมชน ในการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม 5.2 เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผน สนับสนุนการจัดประสบการณ์ และประเมินพัฒนาการเด็ก 5.3 นำภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม และทรัพยากรในชุมชนมาบูรณาการในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อปลูกฝังความภาคภูมิใจในท้องถิ่นและความเป็นไทย 5.4 ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยเรียนรู้และดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ 5.5 นำเสนอผลงานและแนวปฏิบัติที่ดีด้านการศึกษาปฐมวัยสู่สาธารณะ เพื่อสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัยในสังคม 5.6 ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยได้เรียนรู้ทักษะพื้นฐานของประชาธิปไตยที่เหมาะสมตามวัย

จากการวิเคราะห์ตารางความสัมพันธ์ระหว่างจรรยาบรรณวิชาชีพครู (ข้อบังคับคุรุสภาฯ พ.ศ. 2556) บทบาทครูปฐมวัย 7 ด้าน และแนวทางการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพสำหรับครูปฐมวัย สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ 3 ประการ ซึ่งสะท้อนถึงมิติที่สำคัญของวิชาชีพครูปฐมวัยในยุคปัจจุบัน ดังนี้

แผนภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่ 3 ประการ จากแนวทางการปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพสำหรับครูปฐมวัย

1. จรรยาบรรณแห่งการบูรณาการ: สร้างสมดุลระหว่างนวัตกรรมและวัฒนธรรม

ครูปฐมวัยต้องพัฒนาตนเองให้ "ก้าวทันเทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาปฐมวัย" และส่งเสริม "ทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21" ควบคู่ไปกับการ "ประพฤติตนเหมาะสมกับสถานภาพและเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตตามประเพณีและวัฒนธรรมไทย" และนำ "ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม" มาบูรณาการในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

การผสมผสานนี้ยังสะท้อนในแนวทางปฏิบัติอื่นๆ เช่น การใช้หลักวิชาการที่ "ทันสมัย และเหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย" การมีวิสัยทัศน์ที่ "เข้าใจแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของสังคมและนำมาปรับใช้" และการส่งเสริมให้เด็ก "เรียนรู้และดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง" ควบคู่ไปกับการพัฒนา "ทักษะสำหรับศตวรรษที่ 21"

องค์ความรู้นี้แสดงให้เห็นว่าครูปฐมวัยต้องเป็นสะพานเชื่อมระหว่างโลกสมัยใหม่กับรากเหง้าทางวัฒนธรรม เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นพลเมืองที่มีทั้งความทันสมัยและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมไทย

2. จรรยาบรรณแห่งการเชื่อมโยง: ประสานพลังเพื่อพัฒนาวิชาชีพ

ครูปฐมวัยในยุคปัจจุบันไม่ควรทำงานแบบโดดเดี่ยว แต่ต้องสร้างการเชื่อมโยงใน 3 ระดับ ได้แก่:

2.1 ระดับเพื่อนร่วมวิชาชีพ: "แลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ และข้อมูลที่เป็นประโยชน์" และ "ร่วมกันสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการเรียนรู้"

2.2 ระดับชุมชนวิชาชีพ: "เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาวิชาชีพครูปฐมวัยอย่างสม่ำเสมอ" และ "สร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา"

2.3 ระดับสังคม: "สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษา ครอบครัว และชุมชน" และ "นำเสนอผลงานและแนวปฏิบัติที่ดีด้านการศึกษาปฐมวัยสู่สาธารณะ"

การพัฒนาวิชาชีพครูปฐมวัยที่มีประสิทธิภาพจึงไม่ใช่เรื่องของการพัฒนาตนเองเพียงอย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันผ่านเครือข่ายความร่วมมือในหลายระดับ ซึ่งจะส่งผลต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาปฐมวัยในภาพรวม

3. จรรยาบรรณแห่งการเสริมพลัง: เด็กมีสิทธิ์มีเสียงในกระบวนการเรียนรู้

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง ไม่ได้หมายถึงเพียงการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับพัฒนาการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการเคารพในตัวตนและความเป็นมนุษย์ของเด็กปฐมวัย ดังนี้

3.1 "ดูแลเด็กปฐมวัยด้วยความรัก ความเมตตา ความอบอุ่น และการให้เกียรติ"

3.2 "เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล ตอบสนองความต้องการของเด็กแต่ละคนอย่างเหมาะสม"

3.3 "สื่อสารกับเด็กด้วยภาษาที่เหมาะสม ชัดเจน และเข้าใจง่าย ส่งเสริมให้เด็กกล้าแสดงออก มีความมั่นใจ และภาคภูมิใจในตนเอง"

3.4 "เปิดโอกาสให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการวางแผน เลือกและตัดสินใจในกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย"

การจัดการศึกษาปฐมวัยที่มีคุณภาพต้องให้ความสำคัญกับมิติของการเคารพสิทธิและความเป็นมนุษย์ของเด็ก ไม่ใช่เพียงการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมตามหลักวิชาการเท่านั้น แต่ยังต้องสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกที่อยู่บนพื้นฐานของความเคารพซึ่งกันและกัน เพื่อให้เด็กได้เติบโตอย่างมีความมั่นใจและภาคภูมิใจในตนเอง

สรุป

จากการศึกษาความเป็นมาและความสำคัญของจรรยาบรรณวิชาชีพครูและแบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณวิชาชีพครูทั้ง 5 หมวด ได้แก่ หมวด 1 จรรยาบรรณต่อตนเอง หมวด 2 จรรยาบรรณต่อวิชาชีพ หมวด 3 จรรยาบรรณต่อผู้รับบริการ หมวด 4 จรรยาบรรณต่อผู้ร่วมประกอบวิชาชีพ และหมวด 5 จรรยาบรรณต่อสังคม รวมถึงปรัชญาการศึกษาปฐมวัย วิสัยทัศน์การศึกษาปฐมวัยตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัยพุทธศักราช 2560 และบทบาทของครูปฐมวัย 7 ด้าน พบว่ามีความสอดคล้องกันและสามารถนำมาสังเคราะห์เป็นแนวทางการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพครูสำหรับครูปฐมวัยได้อย่างเป็นระบบ

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างจรรยาบรรณวิชาชีพครูทั้ง 5 หมวดกับบทบาทครูปฐมวัย 7 ด้าน ได้นำไปสู่การพัฒนาแนวทางการปฏิบัติที่เฉพาะเจาะจงสำหรับครูปฐมวัย ครอบคลุมทั้งการพัฒนาตนเอง การเป็นแบบอย่างที่ดี การจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมตามวัย การส่งเสริมพัฒนาการรอบด้าน การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสม และการสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังได้องค์ความรู้ใหม่ 3 ประการที่สะท้อนมิติสำคัญของวิชาชีพครูปฐมวัย ได้แก่ 1) จรรยาบรรณแห่งการบูรณาการ ที่เน้นการสร้างสมดุลระหว่างนวัตกรรมและวัฒนธรรม 2) จรรยาบรรณแห่งการเชื่อมโยง ที่มุ่งประสานพลังเพื่อพัฒนาวิชาชีพผ่านเครือข่ายความร่วมมือในระดับต่าง ๆ และ 3) จรรยาบรรณแห่งการเสริมพลัง ที่ให้ความสำคัญกับสิทธิและการมีส่วนร่วมของเด็กในกระบวนการเรียนรู้

การปฏิบัติตามแนวทางที่นำเสนอในบทความนี้จะช่วยให้ครูปฐมวัยสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่ยอมรับและศรัทธาจากเด็กปฐมวัย ผู้ร่วมวิชาชีพ และสังคม อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาปฐมวัยอย่างเป็นองค์รวม และการเตรียมความพร้อมให้เด็กปฐมวัยเติบโตเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีความสมดุลทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา สอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษาปฐมวัยและการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กนกอร สังข์จันทร์. (2567). การจัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์เรียนรู้เพื่อพัฒนาเด็กปฐมวัยในศตวรรษที่ 21: ด้านทักษะการสื่อสารและความร่วมมือ. วารสารวิจัยและนวัตกรรมเพื่อความยั่งยืน, 1(5).

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

กิตติภาส นั่งสูงเนิน. (2567). การบริหารสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพครูในสถานศึกษา. วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 7(2).

ชยสร สมบุญมาก. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณของวิชาชีพของผู้ประกอบวิชาชีพทางการศึกษากับความผูกพันต่อองค์กร. วารสารรัชต์ภาคย์, 16(48).

ณัฐณิชา มณีพฤกษ์. (2566). แนวทางการพัฒนาชุดกิจกรรมศิลปะที่บูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจในการสร้างสรรค์งานศิลปะสำหรับเด็กปฐมวัย. วารสารร่มพฤกษ์ มหาวิทยาลัยเกริก, 41(2).

ณัฐริกานต์ อ่ำเจ๊ก. (2568). การปลูกฝังคุณธรรมในวัยเด็กผ่านการปฏิบัติ. วารสารวิจยวิชาการ, 8(3).

ณัฐศภรณ์ ร้อยกอง. (2567). แนวทางพัฒนาการปฏิบัติตนตามจรรยาบรรณวิชาชีพครูตามหลักไตรสิกขาของครูกลุ่มโรงเรียนพัฒนมิตร จังหวัดอ่างทอง. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ฯ, 11(2).

ทยาตา รัตนภิญโญวานิช. (2563). การปลูกฝังจรรยาบรรณวิชาชีพครูในสถาบันการผลิตครู. วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 5(1).

เตือนใจ ผางคำ. (2565). การสร้างเสริมคุณธรรมของเด็กปฐมวัยในยุคดิจิทัลโดยการสอนแบบไตรสิกขา. Academic MCU Buriram Journal, 7(1).

ประณต นาคะเวช. (2565). การปฏิบัติตามจรรยาบรรณวิชาชีพครูในโรงเรียนสังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด, 16(1).

พัฒน์นรี จันทราภิรมย์. (2566). โอกาสและความท้าทายของเทคโนโลยีดิจิทัลกับการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย. วารสารเทคโนโลยีคหกรรมศาสตร์และนวัตกรรม, 2(2).

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2548). มาตรฐานวิชาชีพทางการศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2550). แบบแผนพฤติกรรมตามจรรยาบรรณของวิชาชีพ พ.ศ. 2550. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2556). จรรยาบรรณวิชาชีพครู พ.ศ. 2556. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Social Support Networks and the formation of Home-Based Care Intentions Among Older Adults in High-Density Urban Communities: Evidence from Chongqing, China

Ping Chen[1*], & Wasin Phromphithakkul[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Ping Chen*
Faculty of Management, Shinawatra University, Thailand.
Email: pingchen770106@gmail.com

2. Wasin Phromphithakkul
Faculty of Management, Shinawatra University, Thailand.
Email: wasin.p@siu.ac.th

Keywords:
Home-Based Care, Social Support Networks, Affective Identification, Perceived Safety, Intergenerational Cohabitation, Digital Social Support, Chongqing

Article history:
Received: 15/07/2025
Revised: 25/08/2025
Accepted: 10/09/2025
Available online: 02/10/2025

How to Cite:
Chen, P. &. Phromphithakkul, W. (2025). Social Support Networks and the formation of Home-Based Care Intentions Among Older Adults in High-Density Urban Communities: Evidence from Chongqing, China. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 89-104.

ABSTRACT

Urban population aging presents major challenges for eldercare, especially in high-density cities like Chongqing, China, where limited space, weak social ties, and service gaps hinder home-based care. This study examines the structural and psychological factors that shape home-based care intention (HBCI) among older adults, drawing on Social Embeddedness Theory, the Theory of Planned Behavior, and Resource Dependence Theory. Six key objectives guide the research: (1) assess the direct effect of social support networks (SSNs) on HBCI; (2) evaluate affective identification (AI) and (3) perceived safety (PS) as mediators; (4) test intergenerational cohabitation (IC) and (5) digital social support (DSS) as moderators; and (6) explore demographic subgroup variations.

A structured survey was conducted with 487 urban elders, and data were analyzed using Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM). Findings show that SSNs positively predict HBCI ($\beta = 0.207$, $p < 0.01$). Both AI ($\beta = 0.126$) and PS ($\beta = 0.156$) mediate this relationship, highlighting the role of emotional connection and safety perceptions. IC strengthens the AI–HBCI link, while DSS enhances the PS–HBCI pathway. Subgroup analysis reveals gender, age, and education-based differences: men emphasize safety, women prioritize emotional bonds, and younger or more educated elders benefit more from digital support. These results suggest that aging-in-place strategies must be context-sensitive, incorporating digital inclusion, intergenerational dynamics, and tailored community engagement to meet the diverse needs of urban seniors.

Introduction

The rapid aging of the global population presents pressing challenges for health and social care systems. By 2050, one in six people worldwide will be over the age of 65 (United Nations, 2020), with China experiencing this demographic transition more acutely than most nations. As of 2023, over 260 million Chinese citizens are aged 60 or above (National Bureau of Statistics of China, 2023). Urban centers such as Chongqing are under particular strain due to high population density, spatial constraints, and unequal access to care services. In response, home-based care (HBC) also referred to as "aging in place" has emerged as a viable and culturally resonant alternative to institutional care. HBC enables older adults to remain in familiar surroundings, thereby preserving autonomy, emotional well-being, and community ties (Sixsmith & Sixsmith, 2008). However, successful implementation of HBC in rapidly urbanizing environments requires more than physical infrastructure; it critically depends on robust social support networks (SSNs) capable of navigating the complexities of city life. SSNs, encompassing both formal (e.g., community services, healthcare providers) and informal (e.g., family, neighbors) relationships, are essential to the care preferences and psychological resilience of older adults. These networks provide emotional, informational, and practical support that can alleviate stress and promote independence (Heaney & Israel, 2008; Choi & Weng, 2022). Importantly, their influence is often mediated by psychological mechanisms such as affective identification the emotional attachment to one's community and perceived safety, or confidence in the security of one's surroundings (Li & Hu, 2021; Zhang & Xu, 2024). Moreover, contextual factors can strengthen or weaken these relationships. Intergenerational cohabitation (IC) a traditional yet evolving family arrangement in China may either enhance or diminish emotional support depending on intergenerational dynamics (Kuang & Wu, 2024). Meanwhile, digital social support (DSS) offers new avenues for connection and service access, especially in urban settings. However, DSS is constrained by disparities in digital literacy and access among older populations (Sun, Zhang, & Zhong, 2025).

Despite growing interest in aging-in-place strategies, limited research has explored how these structural, psychological, and contextual dimensions interact to shape home-based care intentions among older adults in high-density urban settings. Specifically, the mediating roles of affective identification and perceived safety and the moderating effects of IC and DSS remain underexplored. To address these gaps, this study investigates the following research questions

1. How do social support networks (SSNs) influence home-based care intentions among urban older adults?

2. What roles do affective identification and perceived safety play as mediators?

3. How do intergenerational cohabitation (IC) and digital social support (DSS) moderate these effects?

This research is grounded in Social Embeddedness Theory, the Theory of Planned Behavior, and Resource Dependence Theory, offering an integrative framework to examine how individual intentions are shaped by interpersonal networks, psychological perceptions, and environmental conditions. By focusing on the urban Chinese context, this study aims to inform inclusive, evidence-based eldercare strategies that can be applied to similarly aging societies worldwide.

Literature Review and Theoretical Framework

Social Support Networks

Social Support Networks (SSNs) are widely recognized as fundamental to the health, autonomy, and well-being of older adults. Traditionally, these networks were composed of close kin relationships, particularly within collectivist societies such as China, where filial piety has historically underpinned caregiving norms. However, processes of rapid urbanization and modernization have significantly altered these familial structures, leading to a rising number of "empty-nest" elderly households, where older adults live independently of their children (Channuwong & Kantatian, 2012; Lu & Gu, 2024).

In response to the weakening of traditional kin-based networks, community-based networks and digital platforms have increasingly taken on supportive roles. This transformation aligns with Granovetter's (1985) Social Embeddedness Theory, which posits that individual behaviors and decisions are embedded within relational networks that shape their constraints, resources, and subjective meanings. In this framework, the SSNs of older adults are not merely sources of assistance but also embedded structures that influence their perceptions, agency, and care preferences.

Psychological Mediators: Affective Identification and Perceived Safety

While SSNs provide the structural backdrop, their influence on aging-in-place intentions is often mediated by internal psychological processes. Two mechanisms in particular affective identification and perceived safety have emerged as critical. Affective identification refers to the emotional attachment that individuals form with their living environments, including homes, neighborhoods, and communities. Rooted in theories of place attachment and social identity (Mael & Ashforth, 1992), affective identification captures the extent to which older adults feel a sense of belonging and emotional resonance with their surroundings. Research suggests that when older adults experience strong affective identification, they are more likely to prefer aging in place, as this option aligns with their sense of continuity and self (Li & Hu, 2021). In contrast, perceived safety concerns an individual's cognitive assessment of the physical and social risks in their environment. In dense urban settings often characterized by noise, pollution, and social anonymity perceived safety plays a pivotal role in shaping elderly decisions about residence and care (Zhang & Xu, 2024). Importantly, perceived safety is not solely about crime or disorder; it also encompasses feelings of comfort, predictability, and control, all of which contribute to older adults' willingness to remain in their homes.

Contextual Moderators: Intergenerational Cohabitation and Digital Social Support

Beyond psychological mediators, contextual moderators significantly influence the strength and direction of the relationship between SSNs and aging-in-place intentions. One such factor is intergenerational cohabitation, which has long been a normative living arrangement in many Asian societies. While cohabitation can enhance caregiving and emotional support, its effects are not uniformly positive and often depend on the quality of intergenerational interactions (Kuang & Wu, 2024). Tensions arising from differing expectations, lifestyles, or autonomy can sometimes undermine its benefits. Another

increasingly relevant moderator is Digital Social Support (DSS). As urban older adults face declining physical mobility and shrinking face-to-face networks, digital tools such as messaging apps, social media, and telehealth platforms offer new avenues for connection and support. However, the digital divide remains a persistent challenge: older adults with low digital literacy or access are often excluded from these new forms of support (Chopik, 2016; Sun et al., 2025). This exclusion can further deepen existing social inequalities and weaken the supportive potential of broader networks.

Toward an Integrated Model

This study aims to advance the current literature by proposing a comprehensive, integrative model that brings together three critical domains influencing aging in place among urban older adults: social support networks, psychological mediators, and contextual moderators. While existing research has addressed each of these components individually, relatively few studies have synthesized them into a unified framework that accounts for their dynamic interrelationships. By integrating these dimensions, this research seeks to provide a more holistic understanding of the multifaceted decision-making processes that older adults engage in when determining whether to age in place. The proposed model recognizes that social support systems comprising family, friends, neighbors, and community organizations play a crucial role in shaping older adults' capacities and preferences for aging in their current residences. At the same time, psychological factors such as resilience, perceived control, and self-efficacy may mediate the relationship between external supports and behavioral outcomes. These processes unfold within broader urban contexts, where structural and environmental conditions such as neighborhood safety, housing quality, transportation accessibility, and socio-spatial inequalities serve as moderators that can either constrain or facilitate aging in place.

In seeking to integrate these interdependent elements, the study responds to a significant gap in the literature and contributes to a more nuanced theoretical and empirical understanding of aging in high-density urban environments. It highlights both the opportunities (e.g., proximity to services, diverse social networks) and challenges (e.g., social isolation, housing instability) that characterize urban aging. The resulting framework not only advances theoretical discourse but also has practical implications for urban policy, planning, and service delivery aimed at supporting aging populations.

Theoretical Framework

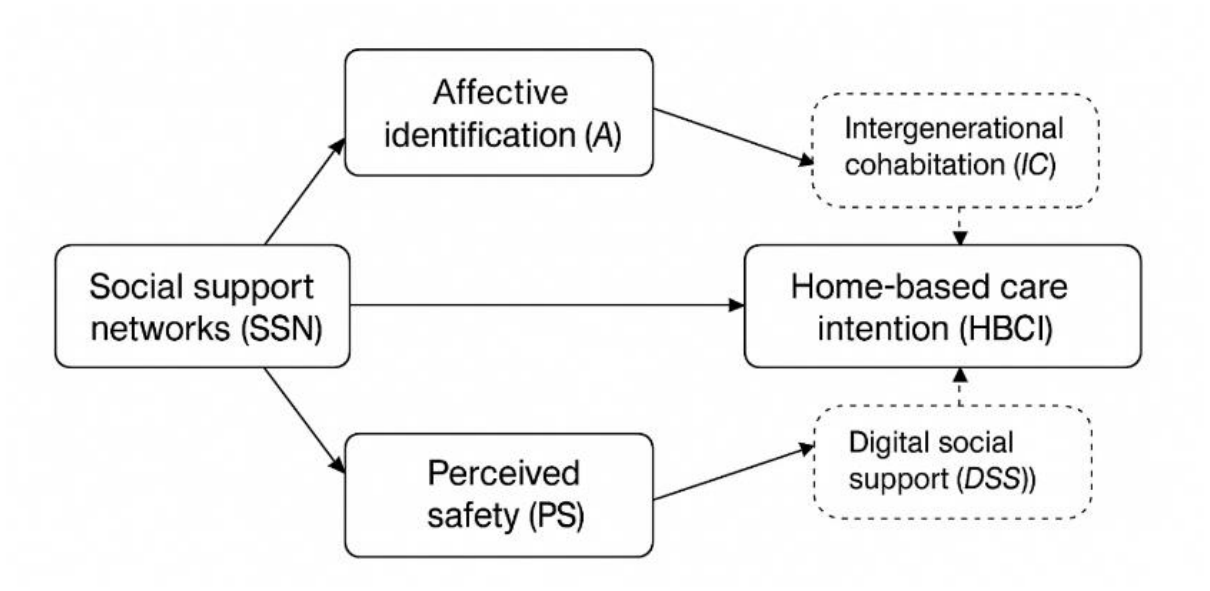

Figure 1 Theoretical Framework

Objectives

1. To examine the direct effect of social support networks (SSNs) on older adults' intention to receive home-based care (HBCI) in high-density urban communities.
2. To investigate the mediating role of affective identification (AI) in the relationship between SSNs and home-based care intention.
3. To assess the mediating role of perceived safety (PS) in the relationship between SSNs and home-based care intention.
4. To analyze whether intergenerational cohabitation (IC) moderates the effect of affective identification on home-based care intention.
5. To examine the moderating effect of digital social support (DSS) on the relationship between perceived safety and home-based care intention.
6. To identify demographic subgroup differences specifically in terms of gender, age, and education level that may influence how SSNs and psychological mediators shape care intentions.

Hypotheses

H1: Social support networks have a significant positive influence on home-based care intentions.

H2a: Affective identification mediates the relationship between SSNs and home-based care intentions.

H2b: Perceived safety functions as an additional mediator in the same pathway.

H3a: Intergenerational cohabitation positively moderates the relationship between affective identification and home-based care intentions.

H3b: Digital social support strengthens the positive relationship between perceived safety and aging intention.

Methodology

Research Type

This study employs a quantitative, cross-sectional research design to investigate the structural and psychological factors influencing home-based care intention (HBCI) among older adults in Chongqing, China. The research adopts a hypothesis-testing approach, utilizing structured survey data and Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM) to analyze complex relationships among variables.

Study Population

The target population consists of urban older adults residing in Chongqing, a high-density city facing considerable eldercare challenges, such as limited living space, weakened social ties, and gaps in service provision. This demographic is particularly relevant given the increasing importance of aging-in-place strategies within urban settings.

Sample Groups

A total of 487 urban elders participated in the study. The sample includes diverse subgroups based on gender, age, education level, and living arrangements, allowing for comprehensive analysis of demographic variations in home-based care intention.

Sampling and Selection Techniques

Participants were recruited through community centers and local eldercare organizations across Chongqing's urban districts. A convenience sampling method was employed, targeting older adults aged 60 years and above who were cognitively capable of responding to survey questions. Inclusion criteria mandated residence within urban Chongqing to ensure contextual relevance. Prior to participation, all respondents provided informed consent.

Research Tools

Data were collected via a structured questionnaire developed based on three theoretical frameworks: Social Embeddedness Theory, the Theory of Planned Behavior, and Resource Dependence Theory. The survey instrument comprised validated scales measuring the following constructs

1. Social Support Networks (SSNs)
2. Affective Identification (AI)
3. Perceived Safety (PS)
4. Intergenerational Cohabitation (IC)
5. Digital Social Support (DSS)
6. Home-Based Care Intention (HBCI)

Pilot testing was conducted to ensure clarity and reliability of the instrument. Cronbach's alpha and confirmatory factor analysis were applied to assess internal consistency and construct validity, respectively.

Research Procedures

Data collection was conducted through face-to-face interviews administered by trained surveyors in community centers and elder activity hubs, ensuring accessibility for older adults with varying levels of digital literacy. Ethical considerations included voluntary participation, anonymity, and confidentiality of responses.

Data Collection

Quantitative data were gathered on respondents' demographic characteristics (gender, age, education), social environment (SSNs, DSS), psychological factors (AI, PS), and living arrangements (IC), alongside their intention toward home-based care. Completed surveys were checked for completeness, coded, and entered into a statistical software package for analysis.

Data Analysis Methods

Data analysis was performed using Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM), a robust multivariate technique suited for testing complex models involving mediation and moderation effects. The analysis proceeded in several stages

1. Direct effect analysis Examining the influence of SSNs on HBCI.
2. Mediation testing Assessing whether AI and PS mediate the SSNs-HBCI relationship.
3. Moderation analysis Investigating how IC and DSS moderate the relationships between AI–HBCI and PS–HBCI.
4. Multi-group analysis Comparing effects across demographic subgroups based on gender, age, and education levels to uncover potential differences in predictors of HBCI.

The software SmartPLS (version X) was used to conduct the PLS-SEM analysis. Statistical significance was determined at a 95% confidence level ($p < 0.05$). The approach allowed for rigorous testing of the proposed theoretical model and provided insights into the complex interplay of social and psychological factors influencing eldercare intentions.

Results

To examine the direct effect of social support networks on the intention of older adults in high-density urban communities to receive home-based care

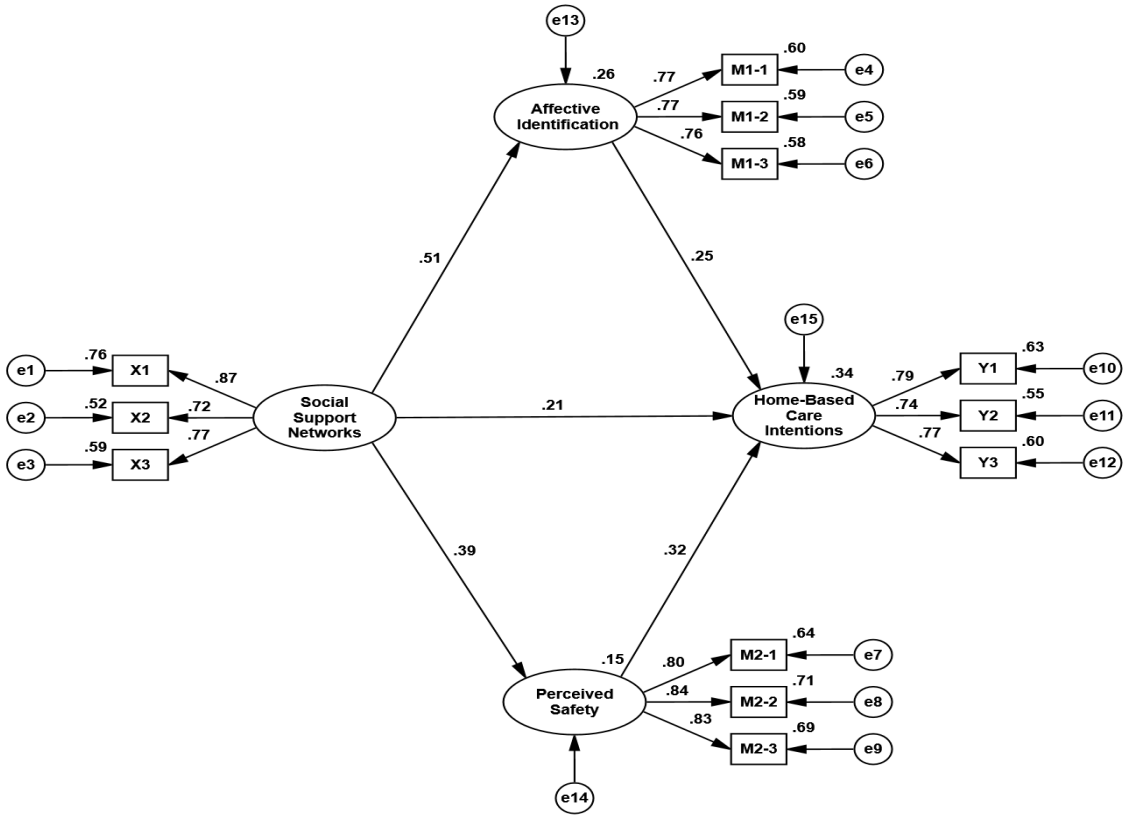

Figure 2 Output of Structural Model Note. Adapted from Amos Software.

Figure 2 presents the output of the structural equation model (SEM), illustrating the direct relationships between key latent variables in the proposed conceptual framework. The path coefficient from social support networks (SSNs) to home-based care intention (HBCI) is reported as $\beta = 0.207$ with a significance level of $p < 0.01$, indicating a statistically significant and positive direct effect.

This finding confirms Hypothesis H1 and supports the theoretical assumption that older adults who perceive higher levels of social support whether emotional, instrumental, or informational are more likely to express a willingness to age in place. This aligns with the principles of Social Embeddedness Theory (Granovetter, 1985), which posits that individual behaviors are shaped by the quality and density of their social relationships.

Table 1 mediation test

Paths	Estimate	S.E.	Bootstrapping				Two-tailed Significance
			Percentile 95% CI		BC 95% CI		
			Lower	Upper	Lower	Upper	
SSC→HBCI direct	0.207	0.066	0.073	0.335	0.074	0.335	0.002**
SSC→AI→HBC	0.128	0.039	0.058	0.212	0.061	0.217	0.000***
SSC→PS→HBC	0.125	0.030	0.070	0.188	0.074	0.193	0.000***
SSC→HBCI Total	0.459	0.056	0.344	0.563	0.346	0.565	0.000***

Note. Adapted from Amos Software. BC, bias-corrected; CI, confidence interval; 5000 bootstrap samples; *P<0.05*, **P<0.01, ***P<0.001

To examine whether affective identification (AI) mediates the relationship between social support networks (SSNs) and home-based care intention (HBCI)

The mediation effect of affective identification (AI) was tested using bootstrapping techniques, as summarized in Table 1. The indirect effect of SSNs on HBCI via AI was found to be $\beta = 0.126$, with a 95% confidence interval that did not include zero, confirming statistical significance at $p < 0.001$. This indicates that AI partially mediates the relationship between social support networks and the intention to age in place.

This result supports Hypothesis H2 and emphasizes the psychological pathway through which external social resources are internalized by older adults. Specifically, when elders perceive high-quality emotional and practical support from their network, they are more likely to develop an affective bond with their living environment what Mael and Ashforth (1992) describe as emotional identification. That identification, in turn, enhances their willingness to remain at home rather than seeking institutional care.

To examine whether perceived safety (PS) mediates the relationship between social support networks (SSNs) and home-based care intention (HBCI)

In addition to affective identification, the role of perceived safety (PS) as a mediator was assessed using the same bootstrapping procedure, with results reported in Table 1. The indirect effect from SSNs to HBCI via perceived safety was $\beta = 0.156$, significant at the $p < 0.001$ level. The 95% confidence interval for this path also excluded zero, confirming the robustness of the mediating effect. This finding supports Hypothesis H3 and underscores the importance of psychological security in the aging-in-place decision-making process. It indicates that when older adults perceive their environment as socially and physically safe, the influence of social support on their willingness to remain at home is significantly enhanced.

To examine whether intergenerational cohabitation (IC) moderates the relationship between affective identification (AI) and home-based care intention (HBCI)

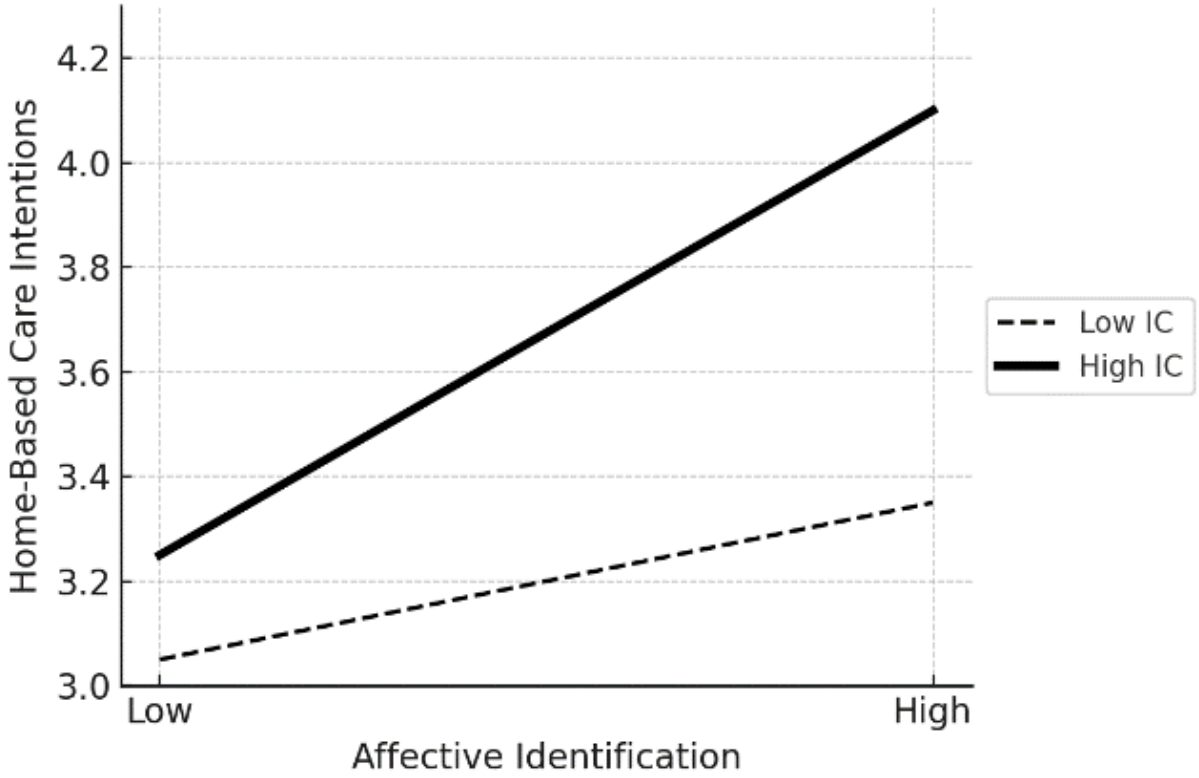

Figure 3 Moderating Effect of Intergenerational Cohabitation (IC) on the relationship between affective identification (AI) and Home-base Care.

To examine whether digital social support (DSS) moderates the relationship between perceived safety (PS) and home-based care intention (HBCI)

The moderation analysis revealed that digital social support (DSS) significantly moderates the relationship between perceived safety (PS) and home-based care intention (HBCI). As illustrated in Figure 4, the positive association between perceived safety and the intention to age in place is significantly stronger among older adults who report high levels of digital support compared to those with low or no digital engagement. The interaction plot shows a marked difference in slope between the “high DSS” and “low DSS” groups. For individuals with high DSS those who regularly engage in online communication, health platforms, or digital services the effect of PS on HBCI is more pronounced, suggesting that digital connectivity reinforces perceptions of control, autonomy, and access to resources.

This finding supports Hypothesis H5 and expands on both Resource Dependence Theory (RDT) and Theory of Planned Behavior (TPB) by introducing digital capacity as a critical environmental moderator. While perceived safety is a cognitive belief, DSS transforms it into actionable confidence. Digital tools may enhance an older adult’s ability to monitor their surroundings, communicate with others, and access timely information all of which can strengthen their willingness to remain at home.

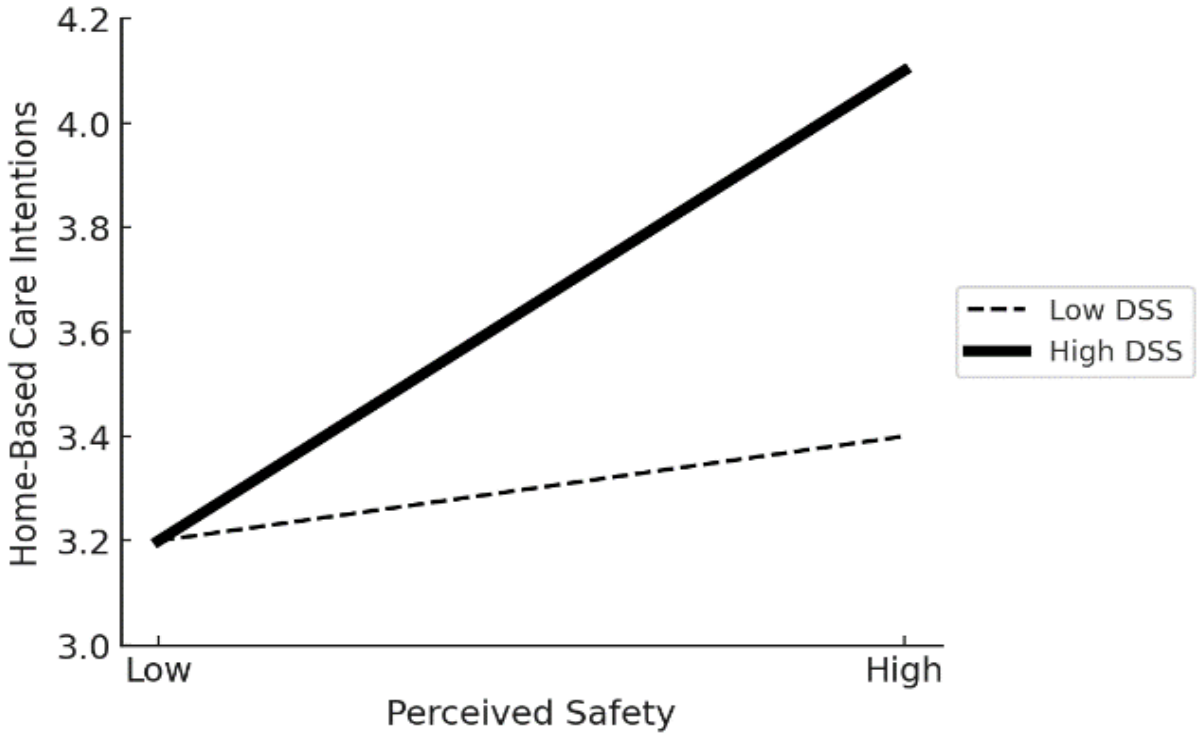

Figure 4 Simple slope diagram of digital social support moderating variables
Note. Adapted from SPSS Software Result.

To identify and analyze demographic subgroup differences specifically gender, age, and education level in the relationship between social support networks, psychological mediators, and home-based care intention (HBCI)

Table 2 Summary of Demographic Variation in Aging Intention

Demographic Group	Dominant Influencing Factor	Behavioral Response	Aging Preference
Older men	Perceived safety (PS)	Focus on home environment and risk	Willing to stay at home if safe
Older women	Emotional bonding (AI)	Strong family and community ties	Prefer to stay with family nearby
Age 60–70	Digital social support (DSS)	Engage with apps and online services	Stay at home with tech support
Age 75 and above	Intergenerational cohabitation (IC)	Depend on children/grandchildren	Favor multigenerational households
Higher education	Cognitive autonomy and planning	Evaluate and coordinate support	Prefer aging-in-place with control
Lower education	Tangible, direct assistance	Rely on family or nearby services	Need external care and guidance

The comparative results indicate that aging preferences among older adults are strongly shaped by demographic identity. Older men are more likely to tie their aging decisions to physical security, citing concerns about neighborhood safety and access to emergency support. In contrast, older women demonstrate a deeper connection to emotional and social bonds, viewing relationships with family and neighbors as central to their care decisions. Aging patterns also vary by age cohort. Adults aged 60–70 are generally more tech-literate, integrating digital social support into their routines. This group is more willing to stay at home as long as technology provides the necessary services. In contrast, adults aged 75 and above rely more on traditional intergenerational cohabitation, often citing cultural continuity and physical support as their primary care anchors.

Discussion

Direct Effect of Social Support Networks on Home-Based Care Intention

This study confirms that social support networks (SSNs) significantly and positively influence older adults' willingness to receive home-based care ($\beta = 0.207$, $p < .01$). Consistent with Zhou and Liu (2023) in Beijing and Choi and Weng (2022) across East Asian cities, emotional and instrumental support fosters aging-in-place preferences, often outweighing health status. However, Zhang and Xu (2024) highlight that this effect weakens in areas with poor safety or infrastructure, suggesting environmental context moderates SSNs' impact. Overall, SSNs are a strong, direct predictor of eldercare behavior, emphasizing the need for policies enhancing community ties to support aging in urban settings.

Affective Identification as a Mediator

Affective identification (AI) significantly mediates the SSNs–home-based care intention link (indirect effect $\beta = 0.126$, $p < .001$). Emotional bonds formed through social embeddedness transform support into motivation to age in place. Supporting studies by Li and Hu (2021) and Tan and Lim (2021) emphasize emotional attachment's key role, while Feng et al. (2022) note its reduced effect in fragmented social environments. AI is thus a context-sensitive mechanism that converts external support into internalized care preferences, suggesting eldercare policies should foster emotional belonging through community engagement and cultural initiatives.

Perceived Safety as a Mediator

Perceived safety (PS) also mediates the relationship between SSNs and care intention (indirect effect $\beta = 0.156$, $p < .001$), acting as a cognitive bridge linking social support to behavioral outcomes. Zhang and Xu (2024) and Wang and Lin (2023) show that feelings of safety strongly influence home-care decisions and social participation, with PS moderating SSNs' effect in dense urban areas. Conversely, Chen and Guo (2021) find that PS's mediating role weakens where governance and infrastructure are poor. These findings highlight that eldercare planning must integrate environmental safety improvements and trust-building measures to effectively support aging-in-place intentions.

Intergenerational Cohabitation as a Moderator between Affective Identification and Home-Based Care Intention

This study confirms that intergenerational cohabitation (IC) significantly moderates the relationship between affective identification (AI) and home-based care intention (HBCI). The positive effect of AI on HBCI is stronger among older adults living with children or grandchildren, indicating that cohabitation amplifies the influence of emotional ties on the decision to age in place. This finding aligns with Kuang and Wu (2024), who reported that co-residence enhances emotional well-being and rootedness, thereby strengthening aging-in-place preferences. Zhou and Liu (2023) similarly found that cohabiting elders experienced greater emotional security and trust in home-based care, though this effect depends on family relationship quality. Conversely, Feng et al. (2022) noted that in some high-density urban settings, cohabitation can increase stress due to space constraints and generational conflicts, weakening its moderating effect. These mixed findings highlight that while IC generally enhances the AI–HBCI link, its effectiveness is contingent on social harmony and housing conditions. Policy implications stress creating co-residential environments that support family relationships to sustain aging-in-place.

Digital Social Support as a Moderator between Perceived Safety and Home-Based Care Intention

Digital social support (DSS) significantly moderates the relationship between perceived safety (PS) and home-based care intention (HBCI). Older adults with greater DSS through health apps, online communication, and digital services show a stronger link between feeling safe and intending to age at home. This supports findings by Sun, Zhang, and Zhong (2025), who demonstrated that digital connectivity enhances emotional security and safety perceptions, thereby reinforcing home care preferences. Wang and Lin (2023) also highlighted DSS as a resource that improves environmental control via real-time monitoring and emergency alerts. However, Chopik et al. (2021) found that DSS's benefits are limited among the oldest-old with low digital literacy, indicating that user readiness affects its moderating role. These results underscore the importance of digital inclusion policies that ensure equitable technology access and training, particularly in urban settings. DSS acts as a psychosocial infrastructure that amplifies perceived safety and supports aging in place.

Do demographic factors such as gender, age, and education moderate the pathways linking social support, psychological mediators, and home-based care intention?

This study finds that demographic factors especially gender, age, and education significantly influence how social support networks (SSNs), affective identification, and perceived safety affect home-based care intention (HBCI). Table 2 shows males prioritize perceived safety, while females are more sensitive to emotional closeness. Younger-old adults (60–70) benefit more from digital social support, and those with higher education respond better to informational support and exhibit stronger cognitive control over care planning. Supporting studies show similar trends: Zhu and Wang (2025) found women rely more on emotional support and men on environmental safety, with gender moderating intervention effectiveness. Tan and Chen (2022) reported younger-old adults engage more with digital

health tools due to greater digital literacy, aligning with our findings on digital social support. Liu et al. (2021) highlighted education's role in accessing and interpreting support, with higher-educated elders showing greater autonomy and cognitive risk assessment. These demographic differences act as filters shaping how support is perceived and acted upon, explaining variation in care intentions. Policy-wise, eldercare strategies should be tailored emphasizing emotional connection for women, environmental safety for men, digital resources for younger-old adults, and in-person support for the oldest-old and less educated.

Conclusion

This study substantiates the pivotal role of social support networks (SSNs) in influencing the intention of older adults to engage in home-based care (HBCI) within the context of densely populated urban environments such as Chongqing, China. In alignment with the stated research objectives, findings demonstrate a significant direct effect of SSNs on HBCI, with affective identification (AI) and perceived safety (PS) functioning as critical mediating variables. Moreover, intergenerational cohabitation (IC) and digital social support (DSS) emerge as significant moderators that respectively enhance the emotional and safety-related dimensions of the relationship. The subgroup analyses further reveal important demographic distinctions: males tend to prioritize perceptions of safety, females emphasize affective bonds, and younger or more highly educated individuals derive greater benefit from digital social support mechanisms. These results elucidate the multifaceted nature of eldercare preferences in high-density urban settings and underscore the imperative for nuanced, contextually attuned aging-in-place strategies. Policymakers and practitioners are thus encouraged to integrate digital inclusivity, promote intergenerational living arrangements, and customize community engagement initiatives to effectively address the heterogeneous needs of the urban elderly population, thereby mitigating challenges posed by spatial limitations, weakened social ties, and service deficits.

Recommendations

Contribution to Knowledge

This study enriches understanding of how social, emotional, and technological factors influence home-based care intentions among urban elders, highlighting the roles of affective identification, perceived safety, intergenerational cohabitation, and digital support.

Policy and Practice Recommendations

1. Encourage Intergenerational Living Promote housing and community initiatives that support multi-generational households to enhance emotional support.
2. Improve Digital Inclusion Provide targeted digital literacy programs to help older adults access and benefit from digital social support.
3. Customize Care Strategies Design eldercare services that address gender and age differences, focusing on safety, emotional connection, and technology use.

4. Strengthen Social Networks Foster community programs that build robust social ties to support aging-in-place.

Future Research

1. Longitudinal Studies Future research should employ longitudinal designs to examine how changes in social support networks and psychological factors over time affect eldercare intentions and actual care behaviors.

2. Cultural Comparisons Comparative studies across different cultural and urban contexts would help to generalize and refine the proposed model, assessing how cultural norms shape affective and safety perceptions.

3. Technology Utilization Further investigation into the specific types and efficacy of digital social support tools can provide deeper insights into how technology may be optimized to support aging-in-place.

4. Policy Impact Evaluation Evaluating the real-world impact of policies promoting intergenerational cohabitation and digital inclusion on eldercare outcomes can offer practical guidance for stakeholders.

References

Channuwong, S., & Kantatian, W. (2012). Stress management strategies for managers: An integration of Eastern and Western approaches. *European Journal of Social Sciences,* 29(1), 66-75.

Chen, M., & Guo, Y. (2021). Community infrastructure and subjective safety: Their impact on aging-in-place preferences. *Asian Journal of Social Policy,* 16(2), 95–110.

Choi, H., & Weng, S. (2022). Social support and aging-in-place preferences across East Asian cities. *Asian Journal of Gerontology,* 14(2), 120–135.

Chopik, W. J. (2016). The benefits of social technology use among older adults are mediated by reduced loneliness. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking,* 19(9), 551–556.

Chopik, W. J., Smith, J., & Johnson, K. (2021). Digital social support and aging: The impact of digital literacy on the oldest-old. *The Gerontologist,* 61(4), 489–499.

Feng, X., Li, Y., & Zhang, M. (2022). Emotional attachment and aging in fragmented social environments. *Social Science & Medicine,* 293, 114650.

Granovetter, M. S. (1985). Economic action and social structure: The problem of embeddedness. *American Journal of Sociology,* 91(3), 481–510.

Heaney, C. A., & Israel, B. A. (2008). *Social networks and social support. In K. Glanz, B. K. Rimer, & K. Viswanath (Eds.), Health behavior and health education: Theory, research, and practice (4th ed., 189–210).* Jossey-Bass.

Kuang, L., & Wu, Q. (2024). Intergenerational cohabitation and emotional well-being among older adults. *Journal of Family Studies,* 30(1), 78–92.

Li, T., & Hu, W. (2021). Community attachment and aging preferences among urban seniors. *Chinese Journal of Gerontology*, 41(4), 89–102.

Liu, S., Zhao, X., & Chen, F. (2021). Education and elder autonomy: Cognitive factors in home-based care decisions. *International Journal of Aging and Human Development,* 92(2), 183–199.

Mael, F., & Ashforth, B. E. (1992). Alumni and their alma mater: A partial test of the reformulated model of organizational identification. *Journal of Organizational Behavior,* 13(2), 103–123.

Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). *Psychometric theory (3rd ed.).* McGraw-Hill.

Pfeffer, J., & Salancik, G. R. (1978). *The external control of organizations: A resource dependence perspective.* Harper & Row.

Sixsmith, A., & Sixsmith, J. (2008). Ageing in place in the United Kingdom. *Ageing International,* 32(3), 219–235.

Sun, Y., Zhang, Q., & Zhong, H. (2025). Digital connectivity and safety perception in older adults' home care preferences. *Journal of Health Informatics,* 12(1), 15–29.

Tan, J., & Chen, L. (2022). Digital health tool usage among younger-old adults: Implications for care planning. *Journal of Medical Internet Research,* 24(3), e34567.

Tan, S., & Lim, K. (2021). The role of emotional attachment in home-based care intentions. *Ageing & Society,* 41(9), 2045–2062.

United Nations. (2020). *World population prospects 2019: Highlights.* Department of Economic and Social Affairs, Population Division.

Wang, Y., & Lin, Z. (2023). Perceived safety and social participation in dense urban environments. *Urban Studies,* 60(6), 1234–1250.

Zhang, H., & Xu, J. (2024). Environmental context moderating social support's impact on eldercare preferences. *Environmental Gerontology,* 18(1), 45–60.

Zhou, M., & Liu, X. (2023). Social support networks and aging-in-place in Beijing. *Chinese Journal of Gerontology,* 43(4), 230–244.

Zhu, P., & Wang, D. (2025). Gender differences in eldercare support and safety concerns. *Journal of Gender and Aging,* 14(1), 50–65.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Changing The Way of Life According to The Buddha Patihariya in Apaṇṇaka Sūtta

การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวพุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร

Thanisorn Ponsak[1*], & Phrarajvinaiyavajiramethee[2]

ธนิสร พลศักดิ์[1*], & พระราชวินัยวชิรเมธี[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Thanisorn Ponsak*
ธนิสร พลศักดิ์
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: thanisorn0712@gmail.com

2. Phrarajvinaiyavajiramethee
พระราชวินัยวชิรเมธี
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: srivin2558@gmail.com

คำสำคัญ:
การปรับเปลี่ยน, วิถีชีวิต, พุทธปาฏิหาริย์, อปัณณกสูตร

Keywords:
Change, Way of Life, Miracle, Apannaka Sutta

Article history:
Received: 08/07/2025
Revised: 17/08/2025
Accepted: 05/09/2025
Available online: 03/10/2025

How to Cite:
Ponsak, T. &. Vajiramethee, P. (2025). Changing The Way of Life According to The Buddha Patihariya in the Apannaka Sutta. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 105-126.

ABSTRACT

This research aims to (1) examine the concepts and theories related to lifestyle transformation, (2) investigate the Buddhist miracles (Pāṭihāriya) as presented in the Apaṇṇaka Sutta, (3) integrate the principles of lifestyle transformation with the doctrinal insights derived from the Buddhist miracles in the Apaṇṇaka Sutta, and (4) propose a knowledge-based model for integrating these concepts into practical application. The study employed a qualitative research methodology, incorporating documentary research and in-depth interviews with 18 key informants, including Buddhist monks and recognized experts. The collected data were systematically analyzed, synthesized, and presented using descriptive analysis. The findings reveal that: (1) Theories of lifestyle transformation are grounded in psychology, sociology, and ethics, emphasizing the cultivation of self-awareness and disciplined personal development as core mechanisms for behavioral change. (2) The Buddhist miracles in the Apaṇṇaka Sutta emphasize the development of wisdom through doctrinal practices, particularly the Ten Wholesome Courses of Action (Kusala-kammapatha) and the Noble Eightfold Path, as fundamental frameworks for transforming behaviors, attitudes, and mindsets. (3) The integration of Buddhist miracles into lifestyle transformation is most effectively achieved through experiential learning, which facilitates a deep understanding and practical application of Buddhist teachings in daily life. (4) The proposed knowledge model highlights a process of transformative living and self-assessment for continuous personal growth, fostering sustainable changes in thought and behavior aligned with Buddhist principles.

The research presents a systematic approach to lifestyle transformation through the CALLA Model, which provides

a structured learning framework enabling individuals to comprehend, internalize, and apply Buddhist teachings in their personal and spiritual development. This model ultimately supports spiritual growth and the attainment of genuine well-being grounded in Buddhist wisdom.

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต (2) ศึกษาพุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร (3) บูรณาการแนวคิดการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวพุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร และ (4) นำเสนอรูปแบบองค์ความรู้เกี่ยวกับการบูรณาการดังกล่าว โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผ่านการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับพระภิกษุและผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 18 รูป/คน ข้อมูลที่ได้ถูกนำมาวิเคราะห์และสังเคราะห์อย่างเป็นระบบ และนำเสนอผลในลักษณะพรรณนา (Descriptive Analysis) ผลการวิจัยปรากฏว่า (1) แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตมีรากฐานมาจากศาสตร์ด้านจิตวิทยา สังคมวิทยา และจริยศาสตร์ โดยเน้นกระบวนการสร้างความตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness) และการฝึกฝนเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างยั่งยืน (2) พุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตรเน้นการพัฒนาปัญญาผ่านหลักธรรม โดยเฉพาะกุศลกรรมบถ 10 และอริยมรรคมีองค์ 8 อันเป็นเครื่องมือสำคัญในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทัศนคติ และแนวคิดของบุคคล (3) การบูรณาการพุทธปาฏิหาริย์สู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตสามารถดำเนินการผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ (Experiential Learning) ซึ่งเอื้อให้เกิดความเข้าใจและการประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวันได้อย่างลึกซึ้ง (4) รูปแบบองค์ความรู้ที่พัฒนาขึ้นจากการวิจัยมุ่งเน้นการดำเนินชีวิตแบบแปรเปลี่ยน (Transformative Living) และการประเมินผลการพัฒนาตนเอง (Self-assessment for Personal Growth) เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่มีความต่อเนื่องและยั่งยืน

งานวิจัยนี้เสนอแนวทางการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวพุทธปาฏิหาริย์ผ่านกรอบแนวคิด CALLA Model ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการเรียนรู้ที่มีลำดับขั้น ช่วยให้บุคคลสามารถเข้าถึงหลักธรรม เข้าใจในบริบทชีวิต และสามารถประยุกต์ใช้เพื่อการพัฒนาตนเองทั้งในด้านจิตใจ พฤติกรรม และจิตวิญญาณได้อย่างเป็นระบบ อันนำไปสู่ความเจริญงอกงามทางปัญญาและความสุขที่แท้จริง

บทนำ

ปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วก้าวเข้าสู่ยุคของการสื่อสารที่ไร้พรมแดน มนุษย์ทุกคนต้องปรับตัวให้ทันต่อสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information technology : IT) ความเจริญทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่ส่งผลกระทบทั้งทางด้านดี และด้านไม่ดี ที่มีต่อวิถีชีวิตการอยู่รวมกันของคนในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างมากปัจจุบัน ซึ่งทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตใหม่การสร้างเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทางด้านดีเทคโนโลยีสารสนเทศเกี่ยวข้องกับคนทุกระดับ ทั้งด้านการศึกษา ด้านการรักษาสุขภาพทางกายทางจิตใจ ด้านการปรับตัว ด้านเศรษฐกิจการผลิตในอุตสาหกรรม ด้านการพาณิชยกรรม ด้านการเงิน ด้านสังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมเทคโนโลยียังใช้ในด้านขนส่ง ยังมีความสำคัญควบคุมถึงด้านเดินทางของเครื่องบินเป็นต้น

ทั้งนี้เทคโนโลยียังเป็นเครื่องมือสื่อสารใช้ในการเผยแผ่ศาสนา ยังใช้เทคโนโลยีสารสนเทศกับการป้องกันประเทศเป็นต้น เพราะความเจริญทางด้านการสื่อสารปัจจุบันความเป็นอยู่ของคนในสังคมมีค่านิยมที่เปลี่ยนไปในเรื่องใดเรื่องหนึ่งย่อมส่งผลกระทบในหลาย ๆ ด้าน ทั้งด้านดี ด้านไม่ดี ทั้งยังเป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาเป็นวงกว้าง ซึ่งเป็นเหตุผลที่สำคัญของการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตใหม่ของคนในสังคมมีการปรับเปลี่ยนหลากหลายลักษณะล้วนแล้วเกิดจากตัวบุคคล ครอบครัว สังคม และสภาพแวดล้อม หรือการแสดงออกของตัวบุคคล หลายอย่างต้องใช้เวลาในการสังเกต อาจจะเป็นปัญหาบางครั้งที่เกิดผลกระทบขึ้นเป็นปัญหาของคนในสังคมที่ต้องอยู่ร่วมกัน ทั้งด้านอุปนิสัยบุคลิกภาพ ทัศนคติความคิดเห็นที่แตกต่าง ซึ่งจะสะท้อนออกมาจากการกระทำทางกาย ทางวาจา ทางความคิด การแสดงออกย่อมส่งผลกระทบต่อคนที่อยู่ร่วมกันสังคมจะพัฒนาไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองได้นั้นจะต้องเริ่มต้นจากการพัฒนามนุษย์เป็นอันดับแรก (ชำนาญ วงศ์รัศมีเดือน, (2560, หน้า 1)

อย่างไรก็ตามถ้าคนในสังคมควรได้รับการพัฒนา และประพฤติตนอยู่ในศีลธรรมชีวิตทำให้การปรับเปลี่ยนด้านพฤติกรรมทางด้านดี เพื่อประเทศก้าวไปสู่ความเจริญในทุก ๆ ด้าน ถ้าคนในสังคมรับพฤติกรรมทางด้านไม่ดีทำให้สังคมเสื่อมเกิดมีมิจฉาชีพจำนวนมากเกิดขึ้นในสังคมที่เข้ามาหลอกลวง ทางด้านการเงิน ล่อลวงเด็กไปค้ามนุษย์ การค้ายาเสพติด การพนันออนไลน์ เกิดความสูญเสียทางทรัพย์สิน ในยุคปัจจุบันคนในสังคมไทยตกเป็นเหยื่อมิจฉาชีพ แก๊งคอลเซนเตอร์ ต้องใช้ชีวิตอยู่ในความยากลำบาก เพราะความไม่รู้จึงในทางพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าสอนให้ประพฤติ ด้วยการปฏิบัติที่ไม่ผิด ได้แก่ กุศลธรรม 3 ประการ การประพฤติตามหลักกุศลกรรมบถ 10 ประการ (พระไตรปิฎก, 1959)

ทั้งนี้มีงานวิจัยที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องศีล ในวิจัยนี้ กล่าวว่า ถึงคำสอนที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนเรื่องศีลของนักบวช อ้างอิงจากคำสอนในคัมภีร์พระไตรปิฎกที่เกี่ยวข้อง แสดงศีลแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ จุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล เพื่อความเป็นปกติเรียบร้อยดีงามแก่ผู้ประพฤติ ตรัสศีลชุดนี้เพื่อให้เห็นลำดับการปฏิบัติของบุคคลที่มีศรัทธาออกบวชแล้ว ความมีศีลนั้น แม้ว่าจะเป็นเรื่องพื้นฐาน แต่เป็นเรื่องที่ลึกซึ้งในการที่นำมาสรรเสริญพระพุทธองค์ได้ถูกต้อง ซึ่งบัณฑิตจะพึงรู้ คือการที่ทรงมีพระปัญญาที่ทำให้ข้ามพ้นทิฏฐิที่ผิดทั้ง 62 ประการ(พระไตรปิฎก, 1960; Thanissaro Bhikkhu, 1997) โดยเริ่มด้วยเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล สำรวม

อินทรีย์ ประด้วยสติสัมปชัญญะ เป็นผู้สันโดษ เมื่อพร้อมอย่างนี้แล้วก็เจริญสมาธิ จนเข้าถึงจตุตถฌาน แล้วโน้มจิตที่เป็นสมาธิดีแล้วนั้น ให้มุ่งไปเพื่อญาณทัศนะ แล้วก้าวไปในวิชชา 8 ประการ จนบรรลุอาสวักขักยญาณในที่สุด (รมิดา ฟ้าภิยโย และอุทัย สติมั่น, 2563, หน้า 32)

จากสาเหตุที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยตระหนักถึงการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อทำให้คนในสังคมมีภูมิรู้ภูมิธรรม มีสติสัมปชัญญะ มีปัญญารู้เท่าทันตั้งตนอยู่บนความไม่ประมาทในการดำเนินวิถีชีวิตอย่างมีสติ จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต และทำการศึกษารวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ พร้อมทั้งนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทาง ในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวพุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร เพื่อนำเสนอองค์ความรู้รูปแบบบูรณาการ สรุปนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ แสดงเป็นรูปแบบ(Model) เพื่อให้คนในสังคมปัจจุบันได้มีแบบแผนในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต (Lifestyle Transformation Theory)

การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต (Lifestyle Transformation) เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงรูปแบบพฤติกรรม ความคิด และค่านิยมของบุคคลอย่างลึกซึ้ง โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อบรรลุชีวิตที่มีคุณภาพและความสมดุลในระยะยาว ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้มีพื้นฐานมาจากสหวิทยาการทั้งจิตวิทยา พฤติกรรมศาสตร์ และการศึกษาเพื่อการพัฒนาองค์รวมของมนุษย์ ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นแนวคิดสำคัญดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม (Behavior Change Theory) หนึ่งในทฤษฎีหลักที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตคือ ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงเชิงกระบวนการ (Transtheoretical Model: TTM) ซึ่งพัฒนาโดย Prochaska และ DiClemente (1983) ทฤษฎีนี้เสนอว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกิดขึ้นเป็นลำดับขั้นตอน ประกอบด้วย

1) ระยะไม่ตระหนักรู้ (Precontemplation)

2) ระยะพิจารณา (Contemplation)

3) ระยะเตรียมพร้อม (Preparation)

4)ระยะลงมือปฏิบัติ (Action)

5) ระยะคงไว้ซึ่งพฤติกรรม (Maintenance)

6) บางกรณียังมีระยะย้อนกลับ (Relapse)

TTM ช่วยอธิบายว่าการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่ต้องการแรงจูงใจ การตระหนักรู้และการสนับสนุนในแต่ละขั้นตอนอย่างเหมาะสม (Prochaska & Velicer, 1997)

2. ทฤษฎีความตระหนักรู้ในตนเอง (Self-Awareness Theory) Self-Awareness Theory ซึ่งได้รับการพัฒนาโดย Duval และ Wicklund (1972) ชี้ให้เห็นว่าการที่บุคคลมี "ภาวะตระหนักรู้ในตนเอง" (self-focused attention) เป็นแรงขับสำคัญที่นำไปสู่การเปรียบเทียบตนเองกับมาตรฐานภายใน (internal standards) หรือคุณค่าที่ตนยึดถือ เมื่อพบว่ามีความคลาดเคลื่อน บุคคลจะมีแนวโน้มที่จะปรับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับค่านิยมและเป้าหมายของตนเอง การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจึงเกี่ยวข้องกับการมีสติรู้ตัว (self-awareness) และการสะท้อนตน (self-reflection) อย่างลึกซึ้ง

3. จิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychology) จิตวิทยาเชิงบวกให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างศักยภาพมนุษย์มากกว่าการแก้ไขปัญหาเพียงอย่างเดียว โดยเฉพาะแนวคิดเรื่อง การใช้ชีวิตอย่างมีความหมาย (Meaningful Living) ซึ่งถือเป็นแกนกลางของการพัฒนาและปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้มีความยั่งยืน ตามแนวคิดของ Seligman (2002) ในโมเดล PERMA (Positive Emotion Engagement Relationships Meaning and Accomplishment) บุคคลที่สามารถสร้างความหมายในชีวิตได้ มักจะมีแรงจูงใจภายในที่มั่นคง และพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงตนเองเพื่อเป้าหมายที่ลึกซึ้งมากขึ้น

4. แนวคิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) David Kolb (1984) เสนอว่าการเรียนรู้ของผู้ใหญ่เกิดขึ้นจากกระบวนการหมุนเวียน 4 ขั้นตอน คือ

1) ประสบการณ์จริง (Concrete Experience)

2) การสะท้อนผล (Reflective Observation)

3) การสังเคราะห์แนวคิด (Abstract Conceptualization)

4) การนำไปปฏิบัติ (Active Experimentation)

กระบวนการนี้ช่วยให้บุคคลสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ชีวิตเข้ากับการเรียนรู้เชิงลึก ส่งเสริมการตระหนักรู้ และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวร ในบริบทของการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต แนวคิดนี้เน้นว่าการลงมือทำและการไตร่ตรองเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาองค์ประกอบภายในของบุคคล

สรุปการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตไม่ใช่เพียงแค่การเปลี่ยนพฤติกรรมภายนอก แต่เป็นกระบวนการพัฒนาภายในที่ต้องอาศัยการตระหนักรู้ การมีเป้าหมายที่มีความหมาย การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการรับรู้ถึงศักยภาพของตนเอง โดยทฤษฎีที่กล่าวมาเหล่านี้ช่วยอธิบายกลไกต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างมีระบบ และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสุขภาวะและการเติบโตส่วนบุคคลได้อย่างยั่งยืน

แนวคิดทางพระพุทธศาสนาพุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร

อปัณณกสูตร (Apannakasutta) เป็นพระสูตรหนึ่งในพระไตรปิฎก หมวดมัชฌิมนิกาย มูลปัณณาสก์ ที่มีความสำคัญในแง่ของการเสนอแนวทางการดำเนินชีวิตอย่างไม่ผิดพลาด (อปัณณกะ แปลว่า ไม่ผิดแน่ แน่นอน ปลอดภัย) โดยเน้นการใช้เหตุผล หลักธรรม และการพิจารณาอย่างมีวิจารณญาณ เพื่อการดำรงชีวิตที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวม

พุทธปาฏิหาริย์การเปลี่ยนแปลงภายใน มากกว่าอภินิหารภายนอก พระพุทธศาสนาโดยหลักการแล้ว มิได้เน้น "ปาฏิหาริย์" ในเชิงอิทธิปาฏิหาริย์ (อภินิหารหรือสิ่งเหลือเชื่อ) หากแต่ยกย่อง "ธรรมปาฏิหาริย์" หรือการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจของบุคคล โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงจากความคิดที่ผิดเป็นความคิดที่ถูก ต้องอาศัยเหตุผล การฟังธรรม การพินิจพิจารณา และการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง (พระไตรปิฎก, ม.มู.12/384/334) ในอปัณณกสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่ชาวกาลามะ โดยทรงแนะนำแนวทางที่มั่นคงในการดำเนินชีวิต เช่น

1. หลักกุศลกรรมบถ 10 แนวทางสู่คุณธรรมในพฤติกรรม กุศลกรรมบถ 10 (Dasakusalakammapatha) คือหลักการของการกระทำทางกาย วาจา และใจ ที่เป็นไปเพื่อความดีงาม ได้แก่

1) ทางกาย ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่ประพฤติผิดในกาม

2) ทางวาจา ไม่พูดเท็จ ไม่ส่อเสียด ไม่พูดคำหยาบ ไม่พูดเพ้อเจ้อ

3) ทางใจ ไม่เพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่น ไม่พยาบาท มีสัมมาทิฏฐิ

การยึดมั่นในกุศลกรรมบถ เป็นการสร้างพื้นฐานจิตใจให้มั่นคงในศีลธรรม มีสติ และเมตตา ซึ่งถือเป็นปาฏิหาริย์ในมิติของ "การฝึกตน" ที่สามารถแปรเปลี่ยนจิตใจของผู้คนจากความโกรธ โลภ หลง ให้กลายเป็นผู้มีความสงบ เยือกเย็น และมีสติ (ดู องฺ.ทสก.24/42/69)

2. อริยมรรคมีองค์ 8 เส้นทางแห่งการพ้นทุกข์ อริยมรรคมีองค์แปด (Ariya-aṭṭhaṅgika-magga) ประกอบด้วยองค์ธรรม 8 ประการ ได้แก่

1) สัมมาทิฏฐิ (ความเข้าใจถูก)

2) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)

3) สัมมาวาจา (วาจาชอบ)

4) สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ)

5) สัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ)

6) สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ)

7) สัมมาสติ (สติชอบ)

8) สัมมาสมาธิ (สมาธิชอบ)

แนวทางนี้เป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตอย่างเป็นระบบที่ประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งส่งผลให้บุคคลเปลี่ยนแปลงตนเองจากภายในสู่ภายนอก และเป็นหนทางนำไปสู่การดับทุกข์อย่างแท้จริง ซึ่งถือเป็น “ธรรมปาฏิหาริย์” ในทางพุทธศาสนา เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มั่นคง ยั่งยืน และไม่ต้องพึ่งพาสิ่งเหนือธรรมชาติ (พระไตรปิฎก, ม.มู.12/463/400)

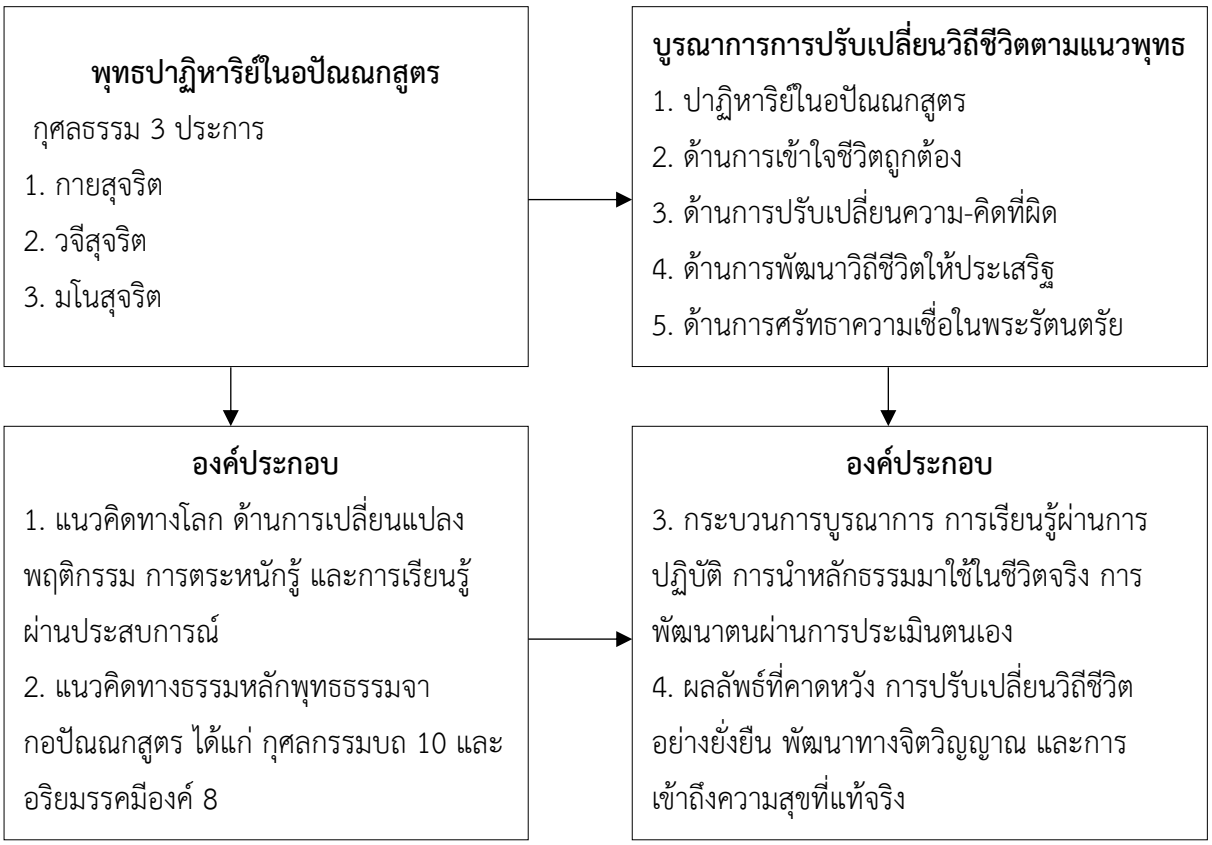
สรุปแนวคิดเรื่อง “พุทธปาฏิหาริย์” ตามหลักใน อปัณณกสูตร มิได้หมายถึงการแสดงอภินิหารเพื่อสร้างความศรัทธาในเชิงปาฏิหาริย์เชิงวัตถุหรือกายภาพ แต่หมายถึง “การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ” ผ่านการเรียนรู้และปฏิบัติธรรมอย่างมีเหตุผล ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความลึกซึ้งของพุทธธรรมในการพัฒนามนุษย์ให้เจริญทั้งทางกาย วาจา ใจ โดยอาศัยแนวทางที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยตนเองผ่านประสบการณ์ตรง

การบูรณาการแนวคิดทางโลกและทางธรรมเพื่อการพัฒนาชีวิตในบริบทร่วมสมัย

การพัฒนาชีวิตมนุษย์ในสังคมปัจจุบันจำเป็นต้องอาศัยกระบวนทัศน์ใหม่ที่สามารถเชื่อมโยงองค์ความรู้จากทั้งศาสตร์ทางโลกและหลักธรรมทางศาสนาเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน แนวทางการบูรณาการระหว่างทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมนุษย์จากศาสตร์ต่าง ๆ เช่น จิตวิทยา การศึกษา และสังคมศาสตร์ เข้ากับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา จึงเป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอย่างยั่งยืน (sustainable life transformation) จากมุมมองทางโลก ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีประสบการณ์ (Experiential Learning Theory) ของ David Kolb เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง (learning by doing) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งและนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในระยะยาว แนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักในพระพุทธศาสนา เช่น การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ที่เน้นการรู้เห็นตามความเป็นจริงของกายและใจผ่านการ "เจริญสติ" ในกิจวัตรประจำวัน (พระไพศาล วิสาโล, 2560) นอกจากนี้ การประเมินตนเอง (Self-assessment) ซึ่งเป็นกระบวนการสำคัญในจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychology) เช่นที่ Martin Seligman กล่าวถึงว่า การรู้จักตนเอง (self-awareness) และการตั้งเป้าหมายชีวิตที่มีความหมาย (meaningful goals) เป็นปัจจัยสำคัญของความสุขในระดับลึก (authentic happiness) ก็สามารถเชื่อมโยงกับหลักการพุทธศาสนา เช่น "สติปัฏฐาน 4" ที่เน้นการพิจารณาและประเมินตนในมิติของกาย เวทนา จิต และธรรม เพื่อพัฒนาความเข้าใจตนเองและนำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ แนวทางนี้จึงถือเป็นการบูรณาการระหว่าง "โลกุตรธรรม" และ "โลกิยธรรม" ซึ่งช่วยให้การพัฒนาชีวิตไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการภายนอก เช่น ความสำเร็จในหน้าที่การงานหรือสถานะทางสังคมเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมไปถึงการเจริญเติบโตภายใน (inner development) โดยเฉพาะในด้านจิตใจ คุณธรรม และปัญญา

ด้วยเหตุนี้ กระบวนการ "เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ" (Learning through Application) ควบคู่กับ "การประเมินตนเองเพื่อการเติบโตภายใน" (Self-assessment for Personal Growth) จึงเป็นกลไกสำคัญในการหลอมรวมแนวคิดทางโลกและทางธรรมเข้าด้วยกันอย่างสอดคล้อง และสามารถนำไปใช้ในบริบทของสังคมร่วมสมัยที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษา แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต
2. เพื่อศึกษาพุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร
3. เพื่อบูรณาการการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวพุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร
4. เพื่อนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการบูรณาการการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวพุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร

สมมติฐานในการวิจัย

1. การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของบุคคลสามารถเกิดขึ้นอย่างยั่งยืนได้ หากบุคคลมีความตระหนักรู้ในตนเองและได้รับการส่งเสริมผ่านกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติ
2. หลักธรรมในอปัณณกสูตร โดยเฉพาะกุศลกรรมบถ 10 และอริยมรรคมีองค์ 8 มีศักยภาพในการเป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทัศนคติ และวิถีชีวิตของบุคคลอย่างเป็นระบบ

3. การบูรณาการแนวคิดทางโลก (จิตวิทยา พฤติกรรมศาสตร์) กับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถนำไปสู่การสร้างแบบจำลององค์ความรู้ในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. รูปแบบองค์ความรู้ที่พัฒนาขึ้นจากพุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร สามารถประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และส่งผลต่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่องของบุคคลทั้งในด้านจิตใจ พฤติกรรม และจิตวิญญาณ

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ประเภทของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) และ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อศึกษาการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวพุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร และสร้างรูปแบบองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทของสังคมปัจจุบัน

ประชากรในการวิจัยและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรในการวิจัย คือ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความเข้าใจในด้านพระพุทธศาสนาและด้านการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต ซึ่งเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิจัยได้อย่างเหมาะสม

2. กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 18 รูป/คน ซึ่งมีความเชี่ยวชาญในด้านพระพุทธศาสนาและด้านการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต โดยเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักในการให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก

เทคนิคการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธี การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากคุณวุฒิ ความเชี่ยวชาญ ความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย และได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

เครื่องมือในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview Form) ซึ่งผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 รูป/คน เพื่อความถูกต้องและเหมาะสม

2. แนวทางการวิเคราะห์เชิงเอกสารที่ใช้ในการศึกษาเอกสารปฐมภูมิและทุติยภูมิ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร วิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกและอรรถกถา และจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ เช่น งานวิจัย หนังสือ บทความที่เกี่ยวข้อง

2. ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสม สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่คัดเลือกไว้

3. ตรวจสอบข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลจากการสัมภาษณ์กับเนื้อหาในเอกสาร พร้อมกับการสอบทานข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล

4. วิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงวิพากษ์ (Critical Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลให้ได้รูปแบบองค์ความรู้ใหม่

5. สร้างรูปแบบองค์ความรู้ สรุปผลการวิจัยและเสนอรูปแบบ “การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวพุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร” ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในสังคมไทยปัจจุบัน

การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การเก็บข้อมูล ดำเนินการเก็บข้อมูลโดยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ เพื่อสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้และสรุปออกมาเป็นรูปแบบองค์ความรู้ใหม่

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเอกสาร

1. เอกสารปฐมภูมิ พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ และอรรถกถาแปลภาษาไทย ชุด 91 เล่ม ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย (พิมพ์ครั้งที่ 8 พ.ศ. 2557)

2. เอกสารทุติยภูมิ หนังสือ เอกสาร บทความ วารสาร และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

1. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต

2. ศึกษาหลักธรรมคำสอนในอปัณณกสูตร

3. วิเคราะห์การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวพุทธปาฏิหาริย์

4. สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบการบูรณาการ

ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนาและด้านการพัฒนาวิถีชีวิต จำนวน 18 รูป/คน

ผลการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมข้อมูลมาแยกแยะจัดประเภทข้อมูลวิเคราะห์ สังเคราะห์การทำวิจัยทุกขั้นตอนตามวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวพุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า

แนวคิดทฤษฎีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต

การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความตระหนักรู้ในตนเอง และการพัฒนาตนเอง ซึ่งสามารถอธิบายได้ผ่านแนวคิดของนักจิตวิทยาคนสำคัญ ได้แก่ คาร์ล โรเจอร์ส มาสโลว์ และแนวคิดของ รอย (Roy) คาร์ล โรเจอร์สเสนอว่า “บุคคลจะสามารถเติบโตได้ เมื่อเขาได้รับการยอมรับอย่างไม่มีเงื่อนไข และสามารถเข้าใจตนเองได้จากประสบการณ์ของตนเอง” (Rogers, 1961, On Becoming a Person: 115) เสนอว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกิดขึ้นเมื่อบุคคลสามารถเปิดกว้างต่อประสบการณ์ และพัฒนาความเข้าใจตนเองได้อย่างเป็นธรรมชาติ บุคคลจะสามารถพัฒนาไปสู่ภาวะบุคคลที่สมบูรณ์ได้เมื่อมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเติบโต เช่น การได้รับการยอมรับอย่างไม่มีเงื่อนไข และการสะท้อนกลับที่สร้างสรรค์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้สามารถเปลี่ยนแปลงตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่มาสโลว์อธิบายการพัฒนาตนเองผ่านลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ โดยระบุว่าบุคคลจะสามารถพัฒนาไปสู่ระดับสูงสุดของการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตได้ก็ต่อเมื่อสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานได้ครบถ้วน ซึ่งประกอบด้วย ความต้องการทางกายภาพ ความปลอดภัย ความรักและความเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ความเคารพนับถือ และการเติมเต็มศักยภาพของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าถึงระดับการเติมเต็มศักยภาพของตนเอง ถือเป็นหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต เพราะบุคคลที่สามารถพัฒนาตนเองจนถึงระดับนี้จะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีเป้าหมาย เข้าใจตนเอง และใช้ศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ แนวคิดของรอย (Roy) ยังเน้นว่าการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเป็นผลมาจากกระบวนการปรับตัว ซึ่งเกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมและแรงกระตุ้นทางสังคม บุคคลสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองได้ผ่านกระบวนการ รับรู้ ปรับตัว และพัฒนาแนวทางใหม่ในการดำเนินชีวิต ซึ่งช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางกายภาพ อารมณ์ และจิตใจ โดยแนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการฝึกฝนและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่สมดุลและมีคุณค่า เมื่อพิจารณาแนวคิดของ Roy โรเจอร์ส และมาสโลว์ ร่วมกับ พุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร พบว่าการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามหลักพุทธธรรมเป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับแนวคิดทางจิตวิทยา กล่าวคือ พุทธธรรมช่วยให้บุคคลเกิดการตระหนักรู้ในตนเอง และสามารถพัฒนาไปสู่การดำเนินชีวิตที่

สมบูรณ์แบบตามศักยภาพของตนเอง ผ่านการปฏิบัติทางจิตใจและจริยธรรม ดังนั้น แนวคิดทางจิตวิทยาสมัยใหม่จึงสามารถนำมาอธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามแนวพุทธศาสนาได้อย่างเป็นระบบและชัดเจนมากขึ้น

พุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร

พุทธปาฏิหาริย์ ในอปัณณกสูตรมีลักษณะสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของบุคคลผ่านการฝึกปฏิบัติทางจิตใจและจริยธรรม โดยเฉพาะการพัฒนา ความตระหนักรู้ และการเสริมสร้างคุณธรรมภายในตนเอง พุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตรเน้นให้บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านจิตใจ และพฤติกรรม ผ่านการเข้าใจ และปฏิบัติตามหลักธรรมในชีวิตประจำวัน เช่น การฝึกสมาธิการพัฒนาจิต ความเมตตา และการละจากกิเลส จากที่คุณกล่าวมาเกี่ยวกับ พุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร (Apaṇṇaka Sutta) นั้น เป็นประเด็นที่น่าสนใจมาก เพราะพุทธปาฏิหาริย์ในบริบทนี้ไม่ได้หมายถึงปาฏิหาริย์เหนือธรรมชาติหรือการแสดงฤทธิ์อำนาจพิเศษอย่างที่คนส่วนใหญ่มักเข้าใจ แต่หมายถึงการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจและพฤติกรรมของบุคคล ผ่านการปฏิบัติธรรมและการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตให้ดีขึ้นตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า พุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตรมีลักษณะสำคัญดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและจิตใจ
    1) การเข้าใจความจริงของชีวิต (สัมมาทิฐิ)
    2) การลดละความยึดมั่นถือมั่นและความอยากได้อยากมี
    3) การพัฒนาความตระหนักรู้ในตนเองและโลกภายนอก
2. การปรับพฤติกรรมให้สอดคล้องกับศีลธรรม
    1) การปฏิบัติศีล เช่น การละเว้นจากการทำชั่ว
    2) การเจริญสมาธิและปัญญา เพื่อพัฒนาจิตใจให้มั่นคงและกระจ่างแจ้ง
3. การเสริมสร้างคุณธรรมภายใน เช่น เมตตา กรุณา
    1) การทำใจให้เมตตาต่อผู้อื่น
    2) การมีจิตใจที่เข้มแข็งแต่สงบสุข ไม่หวั่นไหว
4. การเผชิญกับอุปสรรคชีวิตอย่างมีสติและปัญญา
    1) ไม่หวั่นไหวในความยากลำบาก
    2) มีความเข้าใจและยอมรับธรรมชาติของชีวิต
5. พุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตรจึงเป็น
    1) ปาฏิหาริย์แห่งการเปลี่ยนแปลงภายใน
    2) ปาฏิหาริย์แห่งการรู้แจ้งและดำเนินชีวิตตามธรรม
    3) ปาฏิหาริย์ที่เกิดจากการฝึกปฏิบัติจริง ไม่ใช่การแสดงฤทธิ์เหนือธรรมชาติ

โดยการศึกษาพุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร พบว่า แนวทางพุทธธรรมในสูตรนี้เน้นที่การ ปรับเปลี่ยนทัศนคติ และพฤติกรรม ของบุคคลให้เข้ากับหลักการทางศีลธรรม เช่น การฝึกฝนให้เกิด สัมมาทิฐิ หรือการเห็นถูกต้องตามหลักพุทธธรรม การส่งเสริมให้มี จิตใจที่เข้มแข็ง พร้อมทั้งการ ลดละความยึดมั่นถือมั่น ในส่วนของการประยุกต์ใช้พุทธปาฏิหาริย์ เพื่อการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต การปฏิบัติตามหลักธรรมในอปัณณกสูตรช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญหน้ากับปัญหาหรืออุปสรรคในชีวิตได้อย่างมีสติ มีปัญญา ดังนั้น พุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตรไม่ได้เพียงแค่เป็นเพียงปาฏิหาริย์ในทางเหนือธรรมชาติ แต่ยังเป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับจิตใจที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องกับหลักธรรมได้อย่างยั่งยืน

บูรณาการการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวพุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร

การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาตนเองและการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า โดยการเน้นการปรับแนวคิดและความเชื่อให้ถูกต้องตามหลักธรรม ซึ่งช่วยให้บุคคลดำรงชีวิตอย่างมีสติ ปัญญา และศีลธรรม ลดความงมงาย และยึดมั่นในหลักสายกลาง การนำหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา มาเป็นแนวทางปฏิบัติ ช่วยให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีสติ ไม่ประมาท และมีความสุขที่แท้จริง โดยการปฏิบัติตามกุศลธรรม 3 ประการ ได้แก่ กายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต ทำให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเอง และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดีขึ้น โดยคำนึงถึงผลของการกระทำทั้งในปัจจุบันและอนาคต การยึดมั่นในโอวาท 3 และกุศลกรรมบถ 10 ยังช่วยให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างถูกต้องตามหลักธรรม นำไปสู่ความสุขและความเจริญก้าวหน้า การพัฒนาตนเองตามหลักไตรสิกขาเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาความคิดที่ผิดให้ถูกต้อง โดยการรักษาศีล สมาธิ และปัญญาช่วยให้บุคคลสามารถเข้าใจความจริงของชีวิตตามหลักไตรลักษณ์ และพ้นจากทุกข์ได้ การนำหลักธรรมมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันเสริมสร้างความมั่นคงในจิตใจและทำให้บุคคลดำเนินชีวิตได้อย่างมีสติและสุขสำเร็จ ส่งผลให้สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างมีคุณค่า โดยการพัฒนาความศรัทธาในพระรัตนตรัยถือเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างจิตใจให้มั่นคงและมีการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมได้อย่างถูกต้อง

อภิปรายผล

จากการวิจัยเรื่อง “การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวพุทธปาฏิหารย์ในอปัณณกสูตร” ผู้วิจัยมีประเด็นในการอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

แนวคิดทฤษฎีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความตระหนักรู้ในตนเอง และการพัฒนาตนเอง ซึ่งสามารถอธิบายได้ผ่านแนวคิดของนักจิตวิทยาคนสำคัญ ได้แก่ คาร์ล โรเจอร์ส อับราฮัม มาสโลว์ และแนวคิดของรอย โดยโรเจอร์สเสนอว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเกิดขึ้น

เมื่อบุคคลสามารถเปิดกว้างต่อประสบการณ์ และพัฒนาความเข้าใจตนเองได้อย่างเป็นธรรมชาติ บุคคลจะสามารถพัฒนาไปสู่ภาวะบุคคลที่สมบูรณ์ได้เมื่อมีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเติบโต เช่น การได้รับการยอมรับอย่างไม่มีเงื่อนไขและการสะท้อนกลับที่สร้างสรรค์ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของบุคคลให้สามารถเปลี่ยนแปลงตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่มาสโลว์อธิบายการพัฒนาตนเองผ่านลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ โดยระบุว่าบุคคลจะสามารถพัฒนาไปสู่ระดับสูงสุดของการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตได้ก็ต่อเมื่อสามารถตอบสนองความต้องการพื้นฐานได้ครบถ้วน ซึ่งประกอบด้วย ความต้องการทางกายภาพ ความปลอดภัย ความรักและความเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ความเคารพนับถือ และการเติมเต็มศักยภาพของตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าถึงระดับการเติมเต็มศักยภาพของตนเอง ถือเป็นหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต เพราะบุคคลที่สามารถพัฒนาตนเองจนถึงระดับนี้จะสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีเป้าหมาย เข้าใจตนเองและใช้ศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ แนวคิดของ Roy ยังเน้นว่าการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเป็นผลมาจากกระบวนการปรับตัว ซึ่งเกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมและแรงกระตุ้นทางสังคม บุคคลสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองได้ผ่านกระบวนการ รับรู้ ปรับตัว และพัฒนาแนวทางใหม่ในการดำเนินชีวิต ซึ่งช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางกายภาพ อารมณ์ และจิตใจ โดยแนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการฝึกฝนและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่สมดุลและมีคุณค่า เมื่อพิจารณาแนวคิดของคาร์ล โรเจอร์ส, (Carl Roger) มาสโลว์ (A.H. Maslow) และ รอย (Roy) ร่วมกับ พุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร อปัณณกสูตร (ม.ม.12/441/366) กล่าวถึง “สัมมาทิฏฐิ” เป็นหลักธรรมเบื้องต้นที่ “อปัณณกะ” หรือ “แน่นอน ไม่มีผิดพลาด” ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม โดยพระพุทธเจ้าทรงแสดงว่าผู้ที่ยึดสัมมาทิฏฐิ จะสามารถวางท่าทีและแนวทางชีวิตอย่างถูกต้อง ไม่ตกไปในมิจฉาทิฏฐิ อรรถกถาแสดงไว้ว่าสัมมาทิฏฐิเป็นรากฐานของมรรคมีองค์ 8 ทั้งมวล (ม.อ. 2/154/43) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Carl Rogers ที่ว่าการเปิดใจรับประสบการณ์ (openness to experience) เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างยั่งยืน พบว่าการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามหลักพุทธธรรมเป็นกระบวนการที่สอดคล้องกับแนวคิดทางจิตวิทยา กล่าวคือ พุทธธรรมช่วยให้บุคคลเกิดการตระหนักรู้ในตนเอง และสามารถพัฒนาไปสู่การดำเนินชีวิตที่สมบูรณ์แบบตามศักยภาพของตนเอง ผ่านการปฏิบัติทางจิตใจและจริยธรรม ดังนั้น แนวคิดทางจิตวิทยาสมัยใหม่จึงสามารถนำมาอธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามแนวพุทธศาสนาได้อย่างเป็นระบบและชัดเจนมากขึ้น ทั้งนี้สามารถอภิปรายได้ว่า การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตทั้งจากแนวคิดจิตวิทยาและพุทธธรรมมีความเชื่อมโยงกันในการพัฒนาความตระหนักรู้และศักยภาพตนเอง โรเจอร์สเสนอว่าการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเมื่อบุคคลเปิดรับประสบการณ์ในสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการเติบโต ซึ่งสอดคล้องกับหลักพุทธธรรมที่เน้นการทำจิตใจให้สงบและตระหนักรู้ มาสโลว์ (Maslow, 1943) กล่าวถึง “Self-Actualization” ว่าเป็นจุดสูงสุดของลำดับขั้นความต้องการมนุษย์ ซึ่งหมายถึงการบรรลุศักยภาพตนเองสูงสุด ในขณะที่พระพุทธศาสนาใช้คำว่า “วิมุตติ” คือ การหลุดพ้นจากกิเลส อันถือว่าเป็นสุดยอดของการพัฒนาในแนวทางโลกุตตระ (ที.ปา. 11/282/189) ทั้งสองแนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นจุดหมายสูงสุดของการดำเนินชีวิตที่ไม่ต่างกัน คือ การบรรลุความสมบูรณ์แห่งตน ไม่ว่าจะทางโลกหรือทางธรรม การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเกิดจากการตอบสนองความต้องการ

พื้นฐาน จนถึงการเติมเต็มศักยภาพตนเอง ซึ่งคล้ายกับการฝึกฝนจิตใจในพุทธธรรม และแนวคิดของ Roy เน้นการปรับตัวผ่านการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งสะท้อนถึงการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามพุทธธรรมจึงสามารถอธิบาย และสนับสนุนกระบวนการพัฒนาตนเองอย่างมีประสิทธิภาพดังที่ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (2542) ได้กล่าวว่า การศึกษาแท้ที่พัฒนาคนอย่างบูรณาการการศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และอย่าคิดแค่พัฒนาทรัพยากรมนุษย์เท่านั้น ต้องพัฒนามนุษย์โดยรวม ให้ถึงชีวิตจิตใจของเขา ให้เขาเป็นตัวของเขาเอง มีอิสรภาพ เป็นชีวิตที่ดีงาม มีสันติ และความสุขในตัวการศึกษาที่ครบถ้วนมีดุลยภาพเป็นองค์รวม จะต้องเป็นการพัฒนาไปพร้อมกันหมด พระพุทธศาสนาถือว่าในการเป็นอยู่ของมนุษย์นั้น ชีวิตที่ดีคือชีวิตแห่งการศึกษา เพราะมนุษย์นั้นโดยธรรมชาติอยู่ได้ด้วยการศึกษาอย่างที่ว่ามาแล้ว มนุษย์จะต้องศึกษาพัฒนาตัวเองไปจนกว่าจะมีชีวิตที่ดีงามโดยสมบูรณ์ จนเป็นชีวิตที่อยู่ด้วยปัญญา ที่ท่านเรียกว่าเป็นชีวิตประเสริฐ ซึ่งเรียกว่าเป็นอเสขะ หรืออเสกขะ คือ ผู้ไม่ต้องศึกษา นั่นคือพระอรหันต์เท่านั้นที่จบการศึกษา เป็นผู้พ้นจากภาระหน้าที่ในการศึกษาการศึกษาจึงแยกออกไปเป็น 3 และการศึกษา 3 ด้านนั้นจะต้องพัฒนาไปพร้อมกันเป็นองค์รวม อย่างมีดุลยภาพกล่าวคือ 1) ด้านพฤติกรรม 2) ด้านจิตใจ 3) ด้านปัญญา และสอดคล้องกับ พระวิริยังค์ สิรินฺธโร และพระทองคำ จารุณฺโณ (2566) ได้กล่าวว่า 1) เรื่องการศึกษาพระพุทธศาสนา ควรศึกษาทั้งปริยัติ และปฏิบัติเพราะปริยัติอย่างเดียวยังใช้การไม่ได้ดี ต่อเมื่อฝึกหัดจิตใจไล่อุปกิเลสออกจากจิตจึงจะสำเร็จประโยชน์เต็มที่ และทำให้พระสัทธรรม บริสุทธิ์ไม่คลาดเคลื่อน 2) เรื่องการฝึกตน ผู้ที่ฝึกตนแล้วจึงจะสามารถจำแนกแจกธรรมของพระพุทธเจ้าได้ดีในการฝึกตนเพื่อการการปฏิบัติ 3) เรื่องการปฏิบัติ คัมภีร์พระอภิธรรมแสดงให้เห็นว่า มโนคือใจเป็นเหตุเป็นตัวเดิมของสิ่งทั้งหมดในสากลโลกธาตุ 4) เรื่องพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งปวงทั้งในปฐมโพธิกาล คือช่วงต้นของการตรัสรู้ มัชฌิมโพธิกาล คือช่วงกลางของการตรัสรู้ และปัจฉิมโพธิกาลคือช่วงปลายของการตรัสรู้ ล้วนเป็นคำสอนที่มุ่งถึงวิมุตติธรรม

พุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร

จากผลการวิจัยพบว่า พุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตรเกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตผ่านการฝึกจิตใจและจริยธรรม โดยเน้นการพัฒนาความตระหนักรู้ และคุณธรรมภายในที่อำนวยต่อการปฏิบัติธรรม ช่วยให้บุคคลเปลี่ยนแปลงทั้งจิตใจและพฤติกรรม การศึกษาในอปัณณกสูตรพบว่า การฝึกสัมมาทิฐิและการลดความยึดมั่นถือมั่นเป็นแนวทางสำคัญในการปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม การประยุกต์ใช้หลักธรรมนี้ช่วยให้บุคคลเผชิญปัญหาได้ด้วยสติและปัญญา ดังนั้น พุทธปาฏิหาริย์ในสูตรนี้ไม่เพียงแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ แต่ยังช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตและการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมอย่างยั่งยืน ซึ่ง ทิพากาญจน์ ประภารัตน์ (2558) ได้กล่าวว่า การศึกษาการใช้อนุสาสนีปาฏิหาริย์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าในคัมภีร์พระพุทธศาสนาอนุสาสนีปาฏิหาริย์ ประกอบด้วยเหตุผล พระองค์มีพระมหากรุณาธิคุณปรารถนาให้อริยสาวกประสบความสำเร็จในเป้าหมายสูงสุดของชีวิตจึงทรงตามพร่ำสอนเน้นย้ำถึงการมีสติสัมปชัญญะในอิริยาบถต่างๆ การปฏิบัติ และเป็นอยู่อย่างไม่ประมาทให้ตรึกตรองแต่เรื่องที่เป็นกุศลธรรม เมื่อพิจารณางานวิจัยทั้งสองฝ่าย

พบว่าผลการวิจัยทั้งสองฝ่ายมีความสอดคล้องกันในเรื่องของการใช้พุทธธรรมในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต โดยเน้นการพัฒนาความตระหนักรู้ การพัฒนาความตระหนักรู้ในตนเอง (self-awareness) ตามแนวพุทธศาสนา อธิบายชัดเจนใน “สติปัฏฐานสูตร” (ที.ม.10/204/129) ซึ่งระบุว่า “สติ” หรือการระลึกรู้ตนในอิริยาบถต่างๆ เป็นเครื่องมือพื้นฐานในการกำหนดรู้กาย เวทนา จิต และธรรม พระอรรถกถา (วิสุทธิ.ปริจเฉทที่ 4) ยังได้แสดงว่า สติเป็น “ประตูสู่ปัญญา” ซึ่งสามารถเทียบเคียงกับการตระหนักรู้ตนเองในแนวคิดของ Rogers ที่กล่าวว่าคนที่เปิดรับตนเองได้ จะมีแนวโน้มปรับพฤติกรรมเพื่อพัฒนาได้ดีกว่า และการฝึกจิตใจและจริยธรรม นอกจากนี้เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยของ ชำนาญ วงศ์รัศมีเดือน (2562) เรื่อง “กาจัดการพฤติกรรมมนุษย์ตามแนวจริตในพระพุทธศาสนา” พบว่า พฤติกรรมมนุษย์เป็นธรรมชาติสามารถปรับเปลี่ยนได้โดยอาศัยการอบรม และพัฒนาหรือการปรับเปลี่ยนด้วยกระบวนการทางจิตวิทยาโดยใช้เงื่อนไขควบคุมตนเอง สิ่งแวดล้อมและการเรียนรู้ด้วยปัญญาการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเป็นการจัดการพฤติกรรมให้เป็นไปตามที่มุ่งหมาย การบูรณาการก าร จัดการพฤติกรรมมนุษย์ตามแนวจริตในพระพุทธศาสนาเป็นการนำหลักธรรมที่เหมาะกับจริตหลักธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเป็นตัวตั้งและใช้เครื่องมือทางจิตวิทยาเป็นขบวนการในการปรับโดยผนวกด้วยเงื่อนไขคือบุคคล เวลา สถานที่ สภาพแวดล้อมและวัตถุ ผสมผสานกันอย่างสอดคล้องจนเกิดปฏิกิริยาเกิดปรากฏการแห่งการตื่นรู้ เกิดปัญญามองเห็นความเป็นจริง เป็นพลังสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรม แนวคิดทัศนคติ องค์ความรู้เป็นรูปแบบจัดการพฤติกรรมมนุษย์นำหลักธรรมตามแนวจริต จากการเปรียบเทียบนี้สามารถสรุปได้ว่า พุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร มีความเชื่อมโยงกับแนวคิด อนุสาสนีปาฏิหาริย์ และ การจัดการพฤติกรรมมนุษย์ตามแนวจริต โดยทั้งหมดเน้นที่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและทัศนคติผ่านหลักพุทธธรรม การฝึกจิต และการตระหนักรู้ ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

บูรณาการการการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวพุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร

ผลการวิจัยพบว่า การบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างการพัฒนาตนเองและการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณค่า โดยเน้นให้บุคคลปรับแนวคิดและความเชื่อให้สอดคล้องกับหลักธรรม ซึ่งส่งเสริมให้เกิดการดำรงชีวิตอย่างมี สติ ปัญญา ส่งผลให้บุคคลสามารถใช้ชีวิตอย่างมีสติ รอบคอบ และไม่ประมาท นำไปสู่ความสุขที่แท้จริง นอกจากนี้ การปฏิบัติตาม กุศลธรรม 3 ประการ ได้แก่ กายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้บุคคลปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่ดีขึ้น การปฏิบัติตามโอวาท 3 และ กุศลกรรมบถ 10 เป็นแนวทางที่ช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งนำไปสู่ความสุขและความเจริญก้าวหน้าทั้งทางโลก และทางธรรม ทั้งนี้สามารถอภิปรายได้ว่า การการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวพุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร ช่วยให้บุคคลสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดีขึ้น เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาตนเองและคุณภาพชีวิต โดยอาศัยความเข้าใจในหลักธรรม การฝึกจิต และการปฏิบัติตามแนวทางที่ถูกต้อง ส่งผลให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตตามแนวทางที่ถูกต้องในพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหามิตร ธมฺปญฺโญ และจิตติมา สุนทรรส (2563)

ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาตนเพื่อการบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิตตามหลักพุทธธรรม” ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาตนหรือการการฝึกฝนตนถือว่าเป็นหลักของบัณฑิตผู้ฉลาดมีปัญญาในโลกนี้ก็จะต้องฝึกฝนตนเองเพื่อความเจริญก้าวหน้าด้วยคุณธรรมต่างๆดังที่พระพุทธศาสนาใช้หลักพุทธธรรมเพื่อพัฒนาตนตามแบบโลกิยะคือภาวนา 4 อันได้แก่กายภาวนาสีลภาวนาจิตตภาวนา และปัญญาภาวนา และหลักพุทธธรรมเพื่อการพัฒนาตนตามแบบโลกุตตระคือภาวนา 2 อันได้แก่การเจริญการฝึกอบรมการทำให้เกิดมีขึ้นได้แก่สมถภาวนาการฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบหรือการฝึกสมาธิ และวิปัสสนาภาวนา คือ การฝึกอบรมปัญญาให้เกิดความรู้แจ้งตามเป็นจริงหรือการเจริญปัญญาเรียกว่ากรรมฐานหลักการพัฒนาตนทั้งสองอย่างนี้เพื่อจะนำตนไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิต โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เรียกว่า คันถธุระ หมายถึง ธุระฝ่ายคัมภีร์หรือกิจด้านการเล่าเรียน การศึกษาจากคัมภีร์ พระไตรปิฎก ตลอดถึงการแสวงหาความรู้ต่าง ๆ วิปัสสนาทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ในยุคชีวิตวิถีใหม่ทางด้านจิตวิทยาและพระพุทธศาสนา” โดยเฉพาะการใช้ สติปัฏฐาน 4 เป็นแนวทางบำบัดจิตใจนั้น สอดคล้องกับการบำบัดแบบ “Mindfulness-Based Cognitive Therapy” (MBCT) ที่เป็นการผสมผสานระหว่างจิตวิทยาตะวันตกกับแนวคิดสติในพุทธศาสนา (Kabat-Zinn, 2003) งานวิจัยของ เสาวลักษณ์ สุทธิพรโอภาส และกฤตสุชิน พลเสน (2564) จึงสะท้อนให้เห็นว่า หลักธรรมของพระพุทธศาสนาไม่ได้เป็นเพียงแนวคิดศาสนาเท่านั้น แต่สามารถประยุกต์ใช้กับการบำบัดและพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์อย่างมีประสิทธิผล มีเหตุปัจจัยมาจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วเพื่อความอยู่รอดจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของการติดเชื้อโควิด 19 ผลักให้ผู้คนทั่วโลกเข้าสู่ “การดำเนินชีวิตรูปแบบใหม่” ในทุก ๆ ด้านและการปฏิบัติสติปัฏฐาน 4 เป็นธรรมโอสถ “กายบำบัด” “จิตบำบัด”มาปรับพฤติกรรมตามจริตของตนเอง หลักธรรมสัปปุริสัตธรรม 7 ประการ

องค์ความรู้ใหม่

การนำเสนอรูปแบบองค์ความรู้ใหม่โดยผ่านModel ที่มาขององค์ความรู้ใหม่ การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวพุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร เป็นการนำแนวคิดทฤษฎีการปรับเปลี่ยนชีวิต และหลักพุทธธรรมในอปัณณกสูตรมาบูรณาการร่วมกัน สามารถนำมาสังเคราะห์และกำหนดเป็นกรอบแนวคิดองค์ความรู้ใหม่ได้ดังนี้

แผนภาพที่ 2 ภาพแสดงกรอบแนวคิดของ CALLA MODEL

ความหมายของ CALLA MODEL มีดังนี้

C = Cultivating Awareness หมายถึง การปลูกฝังความตระหนักรู้ เน้นการเสริมสร้าง self-awareness และ conscious reflection โดยอาศัยแนวคิดด้าน จิตวิทยา พุทธศาสนา และจริยธรรม เพื่อให้ผู้ศึกษาตระหนักถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและแนวคิดของตนเอง

A = Acquiring Doctrinal Insight หมายถึง มุ่งเน้นการศึกษา พุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร อย่างเป็นระบบ โดยอาศัย พระไตรปิฎก อรรถกถา และหลักธรรมสำคัญ เช่น กุศลกรรมบถ 10 และอริยมรรค 8 เพื่อให้เข้าใจแนวทางของพุทธปาฏิหาริย์ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลง

L = Learning through Application หมายถึง การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัตินำหลักธรรมจากพุทธปาฏิหาริย์ มาฝึกฝนผ่าน ศีล สมาธิ ปัญญา และปรับใช้กับชีวิตจริง เช่น การฝึกโยนิโสมนสิการ เพื่อช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น

L = Living the Transformation หมายถึง การดำเนินชีวิตตามแนวทางที่ปรับเปลี่ยนมุ่งเน้นการพัฒนา habit formation และ moral resilience ให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตตามแนวทางพุทธปาฏิหาริย์ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

A = Assessing Personal Growth หมายถึง การประเมินผลการพัฒนาตนเอง เป็นขั้นตอนสุดท้ายของการประเมินว่า บุคคลสามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตได้มากน้อยเพียงใด โดยใช้แนวทาง Buddhist Self-Reflection และ วิธีการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ เช่น การสัมภาษณ์และการประเมินการเปลี่ยนแปลงของผู้ปฏิบัติ

แนวคิด องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาวิจัยในรูปแบบของ CALLA MODEL เป็นแนวทางที่ช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองผ่านการ ตระหนักรู้ ศึกษาหลักธรรม ฝึกปฏิบัติ ดำเนินชีวิตตามแนวทางหลักพุทธธรรม และประเมินผลการเปลี่ยนแปลง ซึ่งเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมและยั่งยืนในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนา

สรุป

บทความวิจัยฉบับนี้มุ่งศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตโดยเน้นการบูรณาการหลักธรรมพุทธปาฏิหาริย์ในอปัณณกสูตร เพื่อพัฒนากระบวนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอย่างเป็นระบบและยั่งยืน การวิจัยดำเนินการด้วยระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิและพระภิกษุจำนวน 18 รูป/คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและครบถ้วน ผลการศึกษาพบว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมมนุษย์เป็นกระบวนการที่มีความซับซ้อน ต้องอาศัยองค์ประกอบในหลายมิติ ทั้งด้านจิตวิทยา สังคมวิทยา และจริยศาสตร์ โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับการตระหนักรู้ในตนเอง (Self-awareness), การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง (Experiential Learning) และจิตวิทยาเชิงบวก (Positive Psychology) ซึ่งช่วยส่งเสริมการฝึกฝนตนเองและการสะท้อนผลอย่างต่อเนื่อง อันเป็นกลไกสำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน ในส่วนของพุทธปาฏิหาริย์ที่กล่าวถึงในอปัณณกสูตร พบว่าไม่ได้หมายถึงการแสดงฤทธิ์อัศจรรย์ทางกายภาพ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจผ่านการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมที่ถูกต้อง โดยมี “กุศลกรรมบถ 10” และ “อริยมรรคมีองค์ 8” เป็นกรอบแนวทางสำคัญในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ความคิด และเจตคติ เพื่อให้เกิดความสมดุลและหลีกเลี่ยงความผิดพลาดในการดำเนินชีวิต การบูรณาการแนวคิดพุทธปาฏิหาริย์สู่กระบวนการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตถูกพัฒนาเป็นกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติที่เน้นการฝึกฝนตามหลักธรรมอย่างเป็นขั้นตอน การสะท้อนผลการปฏิบัติ และการประเมินตนเองอย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้ผู้ปฏิบัติเกิดความเข้าใจในหลักธรรมและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ บทความยังนำเสนอแบบจำลององค์ความรู้ในชื่อ “CALLA Model” ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การสร้างความตระหนักรู้ในตนเอง การเรียนรู้หลักธรรมอย่างลึกซึ้ง การนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้จริง การดำเนินชีวิตตามแนวทางที่เปลี่ยนแปลง และการประเมินผลการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง แบบจำลองนี้แสดงถึงกลไกการเปลี่ยนแปลงเชิงลึกจากภายในสู่ภายนอก โดยใช้หลักพุทธธรรมเป็นฐานในการปฏิบัติ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ได้ทั้งในระดับบุคคลและชุมชน ในแง่คุณค่าทางวิชาการ ผลการศึกษานี้ถือเป็นการบูรณาการองค์ความรู้ข้ามศาสตร์ระหว่างจิตวิทยา พฤติกรรมศาสตร์ และการเรียนรู้ กับหลักธรรมพระพุทธศาสนา ช่วยเสริมสร้างกรอบคิดใหม่ที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในมิติจิตใจและจิตวิญญาณได้อย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งนำเสนอเครื่องมือที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมสุขภาวะทางจิตและการพัฒนาผู้นำที่มีรากฐานทางจริยธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังเปิดโอกาสสำหรับงานวิจัยในอนาคตที่สามารถต่อยอดไปสู่การประเมินผลและการพัฒนาเครื่องมือวัดผลในบริบทของพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ

โดยสรุป บทความวิจัยนี้มีส่วนสำคัญในการขยายขอบเขตความรู้เกี่ยวกับกระบวนการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตผ่านการบูรณาการแนวคิดทางพุทธธรรมและศาสตร์สมัยใหม่ ทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในบริบทของการส่งเสริมสุขภาวะและการพัฒนาบุคคลในสังคมร่วมสมัย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. การส่งเสริมการพัฒนาวิถีชีวิตตามหลักพุทธธรรมในระดับสถาบัน ควรมีการสนับสนุนให้นำแบบจำลอง CALLA Model ไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมอบรม พัฒนาบุคลากร และการเสริมสร้างศักยภาพมนุษย์ในหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะในกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับงานด้านจิตวิญญาณ จิตวิทยา พุทธศาสนา และการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น สถาบันการศึกษา สถานพยาบาล เรือนจำ หน่วยงานด้านสาธารณสุข และศูนย์พัฒนาจิต

2. การบูรณาการเข้าสู่ระบบการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต แนะนำให้สถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษา โดยเฉพาะคณะหรือภาควิชาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา การศึกษา พุทธจิตวิทยา หรือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นำแบบจำลอง CALLA Model ไปใช้เป็นกรอบแนวคิดในการออกแบบหลักสูตร วิชา หรือโครงการอบรม เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงจิตวิญญาณ และสร้างกระบวนการเปลี่ยนแปลงตนเองที่ลึกซึ้ง ยั่งยืน และเป็นระบบ

3. การพัฒนาบุคลากรด้านจริยธรรมและผู้นำทางสังคม ควรมีการอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่บุคลากรที่ทำงานด้านจริยธรรม ผู้นำองค์กร ผู้นำชุมชน ครูพระสอนศีลธรรม หรือพระวิทยากร โดยใช้หลักการของแบบจำลอง CALLA เป็นแนวทางหลัก เพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม และการพัฒนาตนในมิติภายใน ซึ่งสามารถนำไปถ่ายทอดต่อให้บุคคลอื่นได้อย่างมีพลังและเกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างทางสังคม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. การศึกษาความมีประสิทธิผลของแบบจำลอง CALLA Model ในบริบทที่หลากหลาย ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) หรือวิจัยเชิงประเมินผล (Evaluation Research) เพื่อศึกษาผลลัพธ์ของการนำแบบจำลอง CALLA ไปประยุกต์ใช้ในกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ เช่น นักเรียน พระภิกษุ นักจิตวิทยา หรือผู้ป่วยโรคเรื้อรังที่ต้องการการฟื้นฟูทางจิตใจ เพื่อยืนยันประสิทธิภาพ ความเหมาะสม และข้อจำกัดในการนำไปใช้จริง

2. การพัฒนาเครื่องมือวัดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตตามแนวพุทธธรรม ควรมีการสร้างและพัฒนาเครื่องมือทางวิจัย เช่น แบบประเมินตนเอง (Self-assessment tools) หรือแบบวัดผลการเปลี่ยนแปลงภายใน (Inner Transformation Scale) ที่มีโครงสร้างตามกรอบแนวคิดของแบบจำลอง CALLA เพื่อใช้เป็นเครื่องมือทางวิชาการในการวัดผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลงในมิติจิตใจและจิตวิญญาณอย่างเป็นรูปธรรม

3. การเปรียบเทียบกรอบแนวคิดทางพุทธกับแนวคิดสมัยใหม่ ควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างแนวทางการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามพุทธธรรม กับกรอบแนวคิดร่วมสมัย เช่น Mindfulness-based Intervention Cognitive Behavioral Therapy (CBT) หรือ Positive Psychology เพื่อนำไปสู่การบูรณาการที่มีความสมดุลระหว่างภูมิปัญญาไทยกับองค์ความรู้สากล

เอกสารอ้างอิง

กาญจน์, ท. ป. (2558). *การศึกษาการใช้อนุสาสนีปาฏิหาริย์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา.*

จารุณโณ, พ.ท., & สิรินฺธโร, พ.ว. (2566). *การศึกษาพระพุทธศาสนาและการฝึกจิตใจเพื่อการปฏิบัติธรรม.*

ชำนาญ, ว. (2562). *การจัดการพฤติกรรมมนุษย์ตามแนวจริตในพระพุทธศาสนา.*

ชำนาญ วงศ์รัศมีเดือน. (2560). *การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ.*

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2542). *การศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์อย่างบูรณาการ.*

ทิพากาญจน์, ป. (2558). *การศึกษาการใช้อนุสาสนีปาฏิหาริย์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา.*

พระไพศาล วิสาโล. (2560). *การเจริญสติในชีวิตประจำวัน. สำนักพิมพ์ธรรมะธรรมชาติ.*

พระไตรปิฎก. (พ.ศ. 2502). *กุศลกรรมบถ 10 ประการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.*

พระไตรปิฎก. (พ.ศ. 2503). *คำสอนเรื่องศีลในพระพุทธศาสนา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระไตรปิฎก *(อปัณณกสูตร, ม.ม.12/441/366; ที.ปา. 11/282/189; ม.อ. 2/154/43; ที.ม.10/204/129).* สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามิตร, ธตปญฺโญ, & สุนทรรส, จ. (2563). *การพัฒนาตนเพื่อการบรรลุเป้าหมายสูงสุดของชีวิตตามหลักพุทธธรรม.*

รมิดา ฟ้าภิยโย, & อุทัย สติมั่น. (2563). *การเจริญสมาธิและการบรรลุธรรมในพุทธศาสนา.* นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

เสาวลักษณ์, ส., & กฤตสุชิน, พ. (2564). *การพัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ในยุคชีวิตวิถีใหม่ทางด้านจิตวิทยาและพระพุทธศาสนา.*

Duval, S., & Wicklund, R. A. (1972). *A theory of objective self-awareness. Academic Press.*

Kabat-Zinn, J. (2003). *Mindfulness-Based Cognitive Therapy for Depression: A New Approach to Preventing Relapse.* Guilford Press.

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: Experience as the source of learning and development.* Prentice Hall.

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review,* 50(4), 370-396.

Prochaska, J. O., & DiClemente, C. C. (1983). Stages and processes of self-change of smoking: Toward an integrative model of change. *Journal of Consulting and Clinical Psychology,* 51(3), 390–395.

Prochaska, J. O., & Velicer, W. F. (1997). The transtheoretical model of health behavior change. *American Journal of Health Promotion,* 12(1), 38–48.

Roy, C. (2009). *The Roy Adaptation Model (3rd ed.).* Pearson.

Rogers, C. R. (1961). *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy.* Houghton Mifflin.

Seligman, M. E. P. (2002). *Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment.* Free Press.

Thanissaro Bhikkhu. (1997). *The Wings to Awakening.*

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

A Study of Consumer Behaviors and Barriers to the Use of Digital Payment Systems in Bangkok

การศึกษาพฤติกรรมและอุปสรรคของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร ต่อการใช้ระบบการชำระเงินแบบดิจิทัล

Phairote Ariyaphanphitak[1*]
ไพโรจน์ อริยพันธ์พิทักษ์[1*]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phairote Ariyaphanphitak*
ไพโรจน์ อริยพันธ์พิทักษ์
College of Social Innovation Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: phairotun@gmail.com

คำสำคัญ:
สังคมลดการใช้เงินสด, พฤติกรรมผู้บริโภค, อุปสรรคทางเทคโนโลยี, การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

Keywords:
Less-Cash Society, Consumer Behavior, Technological Barriers, Behavioral Change

Article history:
Received: 03/07/2025
Revised: 17/06/2025
Accepted: 20/08/2025
Available online: 03/10/2025

How to Cite:
Ariyaphanphitak, P. (2025). A Study of Consumer Behaviors and Barriers to the Use of Digital Payment Systems in Bangkok. *Journal Dhamma for Life,* 31(3), 127-143.

ABSTRACT

This research aims to explore consumer behavior in Bangkok and identify the barriers affecting the adoption of digital payment systems. A qualitative research methodology was employed, utilizing participant observation and in-depth interviews. The primary informants consisted of ten individuals, including consumer representatives from four generational cohorts (Generation Z, Generation Y, Generation X, and Baby Boomers) as well as financial experts. Research instruments included semi-structured interviews, and the data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that younger consumers are generally more familiar with and adaptable to digital payment technologies such as e-Wallets, PromptPay, and mobile banking applications while older consumers tend to face several challenges. These include limited digital literacy, concerns about cybersecurity, and restricted access to reliable internet infrastructure. Nevertheless, consumers across all age groups recognized the benefits of electronic payments in terms of convenience and financial management. Two key factors influencing technology adoption were identified: perceived usefulness and perceived ease of use. Based on the findings, several policy recommendations are proposed. These include expanding and improving internet infrastructure, promoting digital literacy particularly among the elderly and low-income populations developing user-friendly and secure applications, and enhancing public awareness regarding cybersecurity threats. These measures are crucial to supporting a sustainable transition toward a cashless society.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร รวมถึงอุปสรรคที่ส่งผลต่อการใช้ระบบการชำระเงินแบบดิจิทัล โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านกระบวนการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยผู้บริโภคจากแต่ละช่วงวัย ได้แก่ Generation Z Generation Y Generation X และ Baby Boomer ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญด้านการเงิน รวมทั้งสิ้นจำนวน 10 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) และการวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริโภคในกลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงานมีความคุ้นเคยและสามารถปรับตัวต่อเทคโนโลยีการชำระเงินแบบดิจิทัล เช่น e-Wallet, PromptPay และแอปพลิเคชันธนาคารบนอุปกรณ์เคลื่อนที่ได้อย่างรวดเร็ว ในทางตรงกันข้าม ผู้บริโภคในกลุ่มอายุสูงยังคงเผชิญกับข้อจำกัดด้านทักษะดิจิทัล ความไม่มั่นใจในความปลอดภัยของระบบ รวมถึงข้อจำกัดด้านการเข้าถึงเครือข่ายอินเทอร์เน็ต อย่างไรก็ตาม ผู้บริโภคทุกกลุ่มอายุต่างรับรู้ถึงประโยชน์ของระบบการชำระเงินอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งในด้านความสะดวก ความรวดเร็ว และความสามารถในการจัดการทางการเงิน โดยมีปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการยอมรับเทคโนโลยี ได้แก่ การรับรู้คุณค่าของเทคโนโลยี (Perceived Usefulness) และความง่ายในการใช้งาน (Perceived Ease of Use) ข้อเสนอเชิงนโยบายจากผลการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ การขยายและยกระดับโครงข่ายอินเทอร์เน็ตให้มีความทั่วถึงและเสถียร การส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะดิจิทัล โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุและผู้มีรายได้น้อย การออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชันที่มีความเป็นมิตรกับผู้ใช้ (User-friendly) และมีระบบความปลอดภัยสูง ตลอดจนการส่งเสริมความรู้เท่าทันด้านภัยคุกคามทางไซเบอร์ในกลุ่มผู้บริโภค เพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านสู่สังคมไร้เงินสด (Cashless Society) อย่างยั่งยืนในระยะยาว

บทนำ

ในยุคของเศรษฐกิจดิจิทัล แนวคิด “สังคมลดการใช้เงินสด” (Less-Cash Society) ได้กลายเป็นหนึ่งในนโยบายและแนวทางสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการบริโภคและการดำเนินธุรกรรมทางการเงินของประชาชนอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร เมืองหลวงที่มีความเจริญทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีสูง การทำธุรกรรมซื้อขายสินค้าและบริการในปัจจุบันมีแนวโน้มลดการใช้เงินสดอย่างชัดเจน เนื่องจากผู้บริโภคสามารถใช้ช่องทางการชำระเงินผ่านระบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่น บัตรเครดิต/เดบิต การโอนเงินผ่านระบบออนไลน์ การชำระเงินด้วย QR Code ตลอดจนแอปพลิเคชันบนสมาร์ทโฟน เช่น PromptPay และกระเป๋าเงินอิเล็กทรอนิกส์ (e-Wallet) ซึ่งช่วยเพิ่มความสะดวก รวดเร็ว ลดต้นทุนการทำธุรกรรม และยกระดับประสิทธิภาพในการบริหารจัดการทางการเงินส่วนบุคคลได้อย่างมีนัยสำคัญ

ภาครัฐมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและส่งเสริมการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมไร้เงินสด ผ่านนโยบายและโครงการต่าง ๆ อาทิ โครงการ National e-Payment ที่เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2558 รวมถึงมาตรการช่วยเหลือประชาชนในช่วงวิกฤตการณ์โควิด-19 ผ่านแอปพลิเคชัน “เป๋าตัง” และการแจกเงินผ่านดิจิทัลวอลเล็ต ซึ่งเป็นการสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนคุ้นเคยและเปิดรับระบบชำระเงินดิจิทัลในวงกว้างมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเปลี่ยนผ่านไปสู่ระบบชำระเงินดิจิทัลจะนำมาซึ่งประโยชน์หลายประการ แต่ก็ยังคงมีข้อจำกัดและความท้าทายที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยเฉพาะในด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี ความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ รวมถึงความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการยอมรับและใช้งานระบบดังกล่าว โดยเฉพาะกลุ่มประชากรที่เปราะบาง เช่น ผู้สูงอายุ ผู้มีรายได้น้อย และผู้พิการ ซึ่งพบว่ามีความยากลำบากในการเข้าถึงอุปกรณ์และขาดทักษะด้านดิจิทัล ส่งผลให้เกิดความไม่มั่นใจและความกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยและความเป็นส่วนตัวในการทำธุรกรรมทางการเงินดิจิทัล จากการศึกษาของหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน อาทิ สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ รวมถึงการสำรวจของบริษัทกูเกิ้ล ประเทศไทย และบริษัท เดอะ นีลเส็น คอมปะนี (ประเทศไทย) (โต๊ะข่าวไอที ดิจิทัล, 2564) พบว่า ปัญหาด้านความปลอดภัยไซเบอร์ การขาดทักษะดิจิทัล และความไม่ทั่วถึงในการเข้าถึงอุปกรณ์ดิจิทัลยังคงเป็นอุปสรรคหลักที่ต้องได้รับการแก้ไข นอกจากนี้ยังพบช่องว่างด้านความรู้และความเข้าใจของประชาชนบางกลุ่มที่ส่งผลต่อความมั่นใจในการใช้งานระบบชำระเงินดิจิทัล อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในปัจจุบันยังขาดการศึกษาที่มุ่งเน้นการวิเคราะห์พฤติกรรมและอุปสรรคในการใช้ระบบการชำระเงินดิจิทัลในประชากรกลุ่มต่าง ๆ ในเขตกรุงเทพมหานครอย่างละเอียด โดยเฉพาะในมิติของช่วงวัยและลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจที่หลากหลาย ซึ่งการศึกษาที่ครอบคลุมและเจาะลึกในประเด็นนี้จะช่วยให้สามารถระบุปัจจัยผลักดันและอุปสรรคที่แท้จริง พร้อมทั้งเสนอแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมการเปลี่ยนผ่านไปสู่สังคมไร้เงินสดอย่างมีประสิทธิภาพ ยั่งยืน และเท่าเทียม

ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยฉบับนี้จึงมุ่งเน้นศึกษาและวิเคราะห์พฤติกรรมการใช้ระบบชำระเงินดิจิทัล รวมถึงอุปสรรคและความท้าทายของผู้บริโภคในเขตกรุงเทพมหานคร โดยเน้นการสำรวจความคิดเห็นและพฤติกรรมของประชากรในหลายช่วงวัย เพื่อสร้างความเข้าใจในเชิงลึกถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับและการใช้เทคโนโลยีการชำระเงินดิจิทัล รวมถึงเสนอแนวทางที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมการขยายตัวของระบบดังกล่าวอย่างทั่วถึงและยั่งยืนต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ระบบการชำระเงินแบบดิจิทัล (Digital Payment System)

ระบบการชำระเงินแบบดิจิทัล หมายถึง กลไกและโครงสร้างพื้นฐานที่สนับสนุนการทำธุรกรรมทางการเงินผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์โดยไม่จำเป็นต้องใช้เงินสด โดยระบบดังกล่าวประกอบด้วยเทคโนโลยีและเครื่องมือที่หลากหลาย เช่น บัตรเครดิตและบัตรเดบิต แอปพลิเคชันธนาคารบนแพลตฟอร์มดิจิทัล กระเป๋าเงิน

อิเล็กทรอนิกส์ (e-Wallet) ระบบพร้อมเพย์ (PromptPay) รวมถึงการชำระเงินผ่าน QR Code ที่มีการพัฒนาให้ใช้งานได้อย่างแพร่หลายและสะดวกมากขึ้น (ฐานเศรษฐกิจ, 2565) ระบบการชำระเงินแบบดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการยกระดับประสบการณ์การชำระเงินให้สะดวก รวดเร็ว และปลอดภัยยิ่งขึ้น โดยใช้เทคโนโลยีการเข้ารหัสและมาตรการความปลอดภัยขั้นสูงเพื่อลดความเสี่ยงในการถูกโจรกรรมข้อมูลหรือการทุจริตทางการเงิน นอกจากนี้ ระบบดังกล่าวยังช่วยลดต้นทุนและเวลาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเงินสดและกระบวนการชำระเงินแบบดั้งเดิม ภาครัฐและภาคเอกชนต่างมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการใช้ระบบการชำระเงินดิจิทัลเพื่อผลักดันให้เกิดสังคมไร้เงินสด (Cashless Society) ซึ่งช่วยเพิ่มประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจ และสนับสนุนการพัฒนาระบบการเงินที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ ระบบนี้ยังตอบโจทย์วิถีชีวิตและพฤติกรรมของผู้บริโภคยุคใหม่ที่ต้องการความรวดเร็วในการทำธุรกรรมและความมั่นใจในความปลอดภัยของข้อมูลทางการเงิน

1. ระบบการชำระเงินแบบดิจิทัล พึ่งพาเทคโนโลยีที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การทำธุรกรรมเป็นไปอย่างรวดเร็ว ปลอดภัย และมีความน่าเชื่อถือ เทคโนโลยีสำคัญที่ถูกนำมาใช้ประกอบด้วย

2. การเข้ารหัสข้อมูล (Encryption) เป็นเทคโนโลยีพื้นฐานที่ช่วยปกป้องข้อมูลทางการเงินของผู้ใช้ในระหว่างการส่งผ่านเครือข่าย ทำให้ข้อมูลไม่ถูกดัดแปลงหรือถูกขโมยโดยผู้ไม่หวังดี

3. การยืนยันตัวตนแบบหลายขั้นตอน (Multi-factor Authentication MFA) ระบบการยืนยันตัวตนที่ใช้มากกว่าหนึ่งวิธี เช่น รหัสผ่าน รหัส OTP (One-Time Password) หรือลายนิ้วมือ เพื่อเพิ่มความปลอดภัยในการเข้าสู่ระบบและการทำธุรกรรม

4. เทคโนโลยีบล็อกเชน (Blockchain) เป็นเทคโนโลยีฐานข้อมูลแบบกระจายที่เพิ่มความโปร่งใสและตรวจสอบได้ ช่วยลดความเสี่ยงในการทุจริตและเพิ่มประสิทธิภาพในการทำธุรกรรมการเงินแบบเรียลไทม์

5. ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence AI) และการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analytics) ใช้ในการตรวจจับพฤติกรรมที่ผิดปกติ หรือลักษณะการทุจริต (Fraud Detection) รวมถึงการปรับปรุงประสบการณ์ผู้ใช้และการให้บริการทางการเงินอย่างมีประสิทธิภาพ

6. ระบบ QR Code และ Near Field Communication (NFC) เป็นเทคโนโลยีที่ช่วยให้การชำระเงินสะดวกและรวดเร็ว โดยผู้ใช้สามารถทำธุรกรรมผ่านการสแกน QR Code หรือแตะอุปกรณ์กับเครื่องรับชำระเงินได้ทันที

7. สกุลเงินดิจิทัล (Cryptocurrency) และเงินดิจิทัลของธนาคารกลาง (Central Bank Digital Currency CBDC) เป็นรูปแบบใหม่ของเงินที่ถูกพัฒนาเพื่อรองรับระบบการชำระเงินในยุคดิจิทัล ช่วยให้การโอนเงินข้ามประเทศรวดเร็วและลดต้นทุน เทคโนโลยีเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ระบบการชำระเงินแบบดิจิทัลมีความน่าเชื่อถือและตอบโจทย์ความต้องการของผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน ซึ่งต้องการความรวดเร็ว ความปลอดภัย และความสะดวกสบายในการทำธุรกรรมทางการเงิน

ในอนาคต คาดว่าเทคโนโลยีและระบบการชำระเงินแบบดิจิทัลจะมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น การนำเทคโนโลยีบล็อกเชน (Blockchain) และสกุลเงินดิจิทัล (Cryptocurrency) มาใช้ เพื่อเพิ่มความโปร่งใสและลด

ความซับซ้อนในกระบวนการชำระเงิน รวมถึงขยายการเข้าถึงบริการทางการเงินสู่ประชากรกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างทั่วถึงมากยิ่งขึ้น

แบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model TAM)

เสนอโดยเดวิส (Davis, 1989) เป็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการอธิบายปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับและใช้งานเทคโนโลยีของผู้บริโภค โดยมีตัวแปรหลัก 2 ตัว คือ การรับรู้ถึงประโยชน์ (Perceived Usefulness: PU) และการรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน (Perceived Ease of Use: PEOU) TAM ได้รับการนำมาใช้ในการศึกษาหลายเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภคและเทคโนโลยี เช่น การใช้แอปพลิเคชันธนาคาร การใช้ e-Wallet และการชำระเงินออนไลน์ (ยงยุทธ ทองชัย, 2559) ทั้งสองปัจจัยนี้มีผลต่อทัศนคติ (Attitude Toward Use) และความตั้งใจใช้งาน (Behavioral Intention to Use) ซึ่งนำไปสู่พฤติกรรมการใช้จริง (Actual Use) ในที่สุด นอกจากนี้ยงยุทธ ทองชัย (2559) ยังได้เสนอเพิ่มเติมถึงปัจจัยอื่นที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับเทคโนโลยี ได้แก่ ความเข้ากันได้ (Compatibility) ความสอดคล้องของเทคโนโลยีกับประสบการณ์ ค่านิยม หรือวิธีการทำงานเดิมของผู้ใช้งาน ความสะดวก (Convenience) ความสามารถของเทคโนโลยีในการตอบสนองความต้องการแบบเรียลไทม์ ใช้งานได้ทุกที่ ทุกเวลา ความรู้ (Knowledge) ความเข้าใจที่มีต่อเทคโนโลยี ซึ่งครอบคลุมทั้งความรู้ฝังลึก (Tacit) และความรู้ชัดแจ้ง (Explicit) ความตั้งใจในการใช้งาน (Intention) ความตั้งใจของผู้บริโภคที่เกิดจากทั้งปัจจัยภายใน เช่น แรงจูงใจ ความสามารถในการเรียนรู้ และปัจจัยภายนอก เช่น การตลาด การให้ข้อมูลโดยผู้ให้บริการ TAM จึงเป็นกรอบแนวคิดที่สามารถประยุกต์ใช้กับการศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีในหลายบริบท ทั้งในด้านผลิตภัณฑ์ การตลาด และระบบสารสนเทศ โดยเฉพาะในบริบทของระบบชำระเงินดิจิทัล ซึ่งการออกแบบเทคโนโลยีให้ตอบโจทย์ทั้งด้านประโยชน์และความง่ายในการใช้งานถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการยอมรับของผู้ใช้งาน

แนวคิด AIOs (Activities Interests Opinions)

แนวคิด AIOs (Activities Interests Opinions) ถือเป็นกรอบแนวทางที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการศึกษาวิถีชีวิตและพฤติกรรมของผู้บริโภค ซึ่งช่วยให้ผู้วิจัยและนักการตลาดสามารถวิเคราะห์และทำความเข้าใจในพฤติกรรม ความต้องการ รวมถึงทัศนคติของกลุ่มเป้าหมายในแต่ละช่วงวัยได้อย่างลึกซึ้งและรอบด้าน โดยแนวคิดนี้แบ่งองค์ประกอบหลักออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่

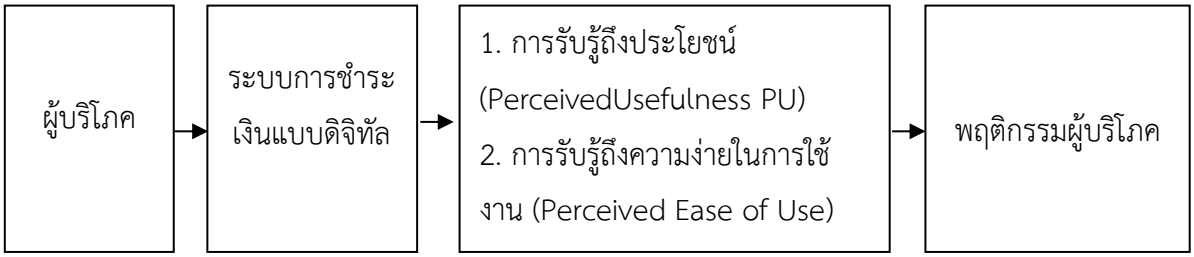
1. กิจกรรม (Activities) หมายถึง รูปแบบการกระทำหรือการปฏิบัติที่ผู้บริโภคดำเนินการในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการใช้งานเทคโนโลยี เช่น การใช้แอปพลิเคชันบนโทรศัพท์มือถือ หรือการทำกิจกรรมช็อปปิงออนไลน์ ซึ่งสะท้อนถึงพฤติกรรมและรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้บริโภคในยุคปัจจุบัน

2. ความสนใจ (Interests) คือ ขอบเขตของสิ่งที่ผู้บริโภคให้ความสำคัญและมีความสนใจเป็นพิเศษ เช่น ความใส่ใจในเรื่องความปลอดภัยของการทำธุรกรรมทางการเงินออนไลน์ หรือความสนใจในเทคโนโลยีใหม่ ๆ ซึ่งช่วยชี้ให้เห็นถึงแรงจูงใจและความต้องการเฉพาะด้านของกลุ่มเป้าหมาย

3. ความคิดเห็น (Opinions) หมายถึง มุมมอง ความเชื่อ หรือทัศนคติที่ผู้บริโภคมีต่อประเด็นต่าง ๆ เช่น ความคิดเห็นเกี่ยวกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ การบริหารจัดการของภาครัฐ หรือระบบการให้บริการต่าง ๆ ซึ่งสะท้อนถึงการรับรู้และทัศนคติที่อาจมีผลต่อพฤติกรรมการยอมรับและการใช้งานผลิตภัณฑ์หรือบริการ

การประยุกต์ใช้แนวคิด AIOs มักถูกนำมาใช้ร่วมกับกรอบทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model TAM) เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในบริบทของพฤติกรรมผู้บริโภคอย่างละเอียดและมีความเป็นองค์รวมมากยิ่งขึ้น การผสานทั้งสองกรอบแนวคิดนี้ช่วยให้สามารถวิเคราะห์และตีความพฤติกรรมเชิงลึกได้อย่างครบถ้วน ส่งผลให้การวางกลยุทธ์ทางการตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ หรือการออกแบบบริการ สามารถตอบสนองความต้องการและแรงจูงใจของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิผลและตรงจุดมากขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. ศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคของผู้บริโภคในการใช้ระบบการชำระเงินแบบดิจิทัล
2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเร่งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้ระบบการชำระเงินแบบดิจิทัลของผู้บริโภค
3. ศึกษาพฤติกรรมการใช้ระบบการชำระเงินแบบดิจิทัลของผู้บริโภคในอนาคต

สมมติฐานในการวิจัย

1. การรับรู้คุณค่าของเทคโนโลยี (Perceived Usefulness) มีผลต่อพฤติกรรมการใช้ระบบการชำระเงินแบบดิจิทัลของผู้บริโภค
2. ความง่ายในการใช้งานของแพลตฟอร์มดิจิทัล (Perceived Ease of Use) ส่งผลต่อการยอมรับและการใช้งานระบบการชำระเงินแบบดิจิทัล
3. ผู้บริโภคแต่ละเจเนอเรชันมีพฤติกรรมการใช้และมุมมองต่อระบบการชำระเงินดิจิทัลแตกต่างกัน

4. อุปสรรคด้านความปลอดภัยไซเบอร์ ทักษะดิจิทัล และโครงข่ายอินเทอร์เน็ต เป็นปัจจัยที่ขัดขวางการยอมรับการชำระเงินแบบดิจิทัล

5. ความเชื่อมั่นในมาตรการความปลอดภัยจากภาครัฐและผู้ให้บริการส่งผลต่อการตัดสินใจใช้แพลตฟอร์มการชำระเงินดิจิทัล

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในการศึกษา โดยเน้นการเก็บข้อมูลเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ตรง เพื่อให้เข้าใจพฤติกรรม ความคิด ทัศนคติ และปัจจัยที่ส่งผลต่อการใช้ระบบชำระเงินแบบดิจิทัลของผู้บริโภคในช่วงวัยต่าง ๆ รายละเอียดของระเบียบวิธีการวิจัยมีดังนี้

ประเภทของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในบริบทของผู้ให้ข้อมูลอย่างแท้จริง

ประชากรในการวิจัย

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริโภคที่อาศัยหรือทำงานอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีประสบการณ์ในการใช้ระบบชำระเงินแบบดิจิทัล ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องในด้านการเงินหรือเทคโนโลยี

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยประกอบด้วยผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวนทั้งสิ้น 10 คน โดยแบ่งเป็นผู้บริโภคในช่วงวัยต่าง ๆ จำนวน 8 คน ได้แก่

1. วัยรุ่นตอนปลาย (Gen Z อายุ 18–24 ปี) จำนวน 2 คน
2. วัยทำงานตอนต้น (Gen Y อายุ 25–35 ปี) จำนวน 2 คน
3. วัยทำงานตอนกลาง (Gen X อายุ 36–45 ปี) จำนวน 2 คน
4. วัยใกล้เกษียณ (Gen BB อายุ 46–60 ปี) จำนวน 2 คน
5. ผู้เชี่ยวชาญด้านการเงินหรือเทคโนโลยี จำนวน 2 คน

รวมกลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 10 คน

เทคนิคการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ตรงในการใช้ระบบชำระเงินแบบดิจิทัล และสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการวิจัย ทั้งนี้ การคัดเลือกพิจารณาจากคุณลักษณะเฉพาะของกลุ่มตัวอย่างที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย

1. แบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม
2. แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview Guide)
3. แบบฟอร์มข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล
4. เครื่องบันทึกเสียง
5. แบบบันทึกภาคสนาม

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการออกแบบแนวคำถามสัมภาษณ์ และเตรียมเครื่องมือในการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ จากนั้นจึงดำเนินการติดต่อผู้ให้ข้อมูลและนัดหมายเพื่อสัมภาษณ์รายบุคคล โดยการสัมภาษณ์แต่ละครั้งใช้เวลาโดยประมาณ 45–60 นาที ในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลในการบันทึกเสียง และจดบันทึกประกอบระหว่างการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ ได้มีการสังเกตพฤติกรรมและบริบทแวดล้อมของผู้ให้ข้อมูลประกอบการเก็บข้อมูลอีกด้วย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลดำเนินการผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบรายบุคคล ซึ่งอาจเป็นการพบแบบตัวต่อตัว หรือผ่านช่องทางออนไลน์ตามความสะดวกของผู้ให้ข้อมูล โดยผู้วิจัยใช้แนวคำถามที่มีความยืดหยุ่นเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดและประสบการณ์ได้อย่างเต็มที่ และจดบันทึกข้อมูลประกอบการบันทึกเสียงอย่างเป็นระบบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการถอดความ (Transcription) จากการสัมภาษณ์ทั้งหมด จากนั้นใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Thematic Analysis) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1. อ่านข้อมูลทั้งหมดซ้ำหลายรอบเพื่อทำความเข้าใจโดยรวม

2. คัดเลือกข้อความสำคัญและกำหนดรหัสข้อมูล (Coding)

3. จัดกลุ่มข้อมูลตามประเด็นหรือธีม (Themes) ที่เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์

4. เปรียบเทียบพฤติกรรมและปัญหาของผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนและแต่ละช่วงวัย

5. เชื่อมโยงข้อมูลที่ได้กับกรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1) แบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model TAM)

2) การรับรู้ถึงประโยชน์ (Perceived Usefulness)

3) การรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน (Perceived Ease of Use)

4) แนวคิด AIOs (Activities Interests Opinions) ซึ่งช่วยให้เข้าใจรูปแบบการดำเนินชีวิต ความสนใจ และความคิดเห็นของผู้บริโภคในแต่ละช่วงวัย

เมื่อดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จสิ้นแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์และจัดเรียงผลการวิจัยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้งสามข้ออย่างเป็นระบบ

ผลการวิจัย

เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและอุปสรรคของผู้บริโภคในการใช้ระบบการชำระเงินแบบดิจิทัล

จากการสัมภาษณ์ พบว่าผู้บริโภคในแต่ละช่วงวัยมีรูปแบบการใช้งานที่แตกต่างกันตามลักษณะชีวิต ความสะดวก และความเชื่อมั่นในเทคโนโลยี โดยสามารถสรุปได้ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 สรุปลักษณะการใช้งานระบบชำระเงินดิจิทัลในแต่ละช่วงวัย

ช่วงวัย (Generation)	ลักษณะการใช้งานหลัก	ความถี่ในการใช้งาน	ความมั่นใจ/ทัศนคติ	ปัญหาที่พบ
Gen Z (18–24 ปี)	ใช้ e-Wallet QR Code Mobile Banking	สูงมาก (ทุกวัน)	เชื่อมั่นเทคโนโลยี เปิดรับสิ่งใหม่	ความกังวลเรื่องข้อมูลรั่วไหล
Gen Y (25–35 ปี)	Mobile Banking,PromptPay แอปธนาคาร	สูง (ทุกวัน)	เห็นประโยชน์ ชอบความรวดเร็ว	ระบบล่มในบางช่วงเวลา
Gen X (36–45 ปี)	ใช้ Mobile Banking เป็นหลัก	ปานกลาง	เริ่มคุ้นเคย แต่ยังไม่เชื่อมั่นเต็มที่	ความซับซ้อนของแอป
Gen BB (46–60 ปี)	ยังใช้เงินสดควบคู่กับระบบดิจิทัล	ต่ำ–ปานกลาง	ระมัดระวัง ไม่มั่นใจระบบ	ความไม่เข้าใจวิธีใช้ / ความไม่เชื่อถือ

จากตารางที่ 1 พบว่าสภาพปัญหาและอุปสรรคของผู้บริโภคในการใช้ระบบการชำระเงินแบบดิจิทัล ได้แก่ 1) ความไม่เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีของผู้สูงอายุ 2) ความกังวลด้านความปลอดภัยของข้อมูล โดยเฉพาะกลโกงผ่านลิงก์ปลอม หรือแอปปลอมที่เลียนแบบแอปธนาคาร 3) ความไม่เสถียรของระบบและอินเทอร์เน็ต ผู้ใช้บางกลุ่มประสบปัญหาแอปล่ม อินเทอร์เน็ตล่าช้า หรือแอปอัปเดตขณะใช้งาน ทำให้ไม่สามารถชำระเงินได้ทันที 4) พฤติกรรมการใช้จ่ายเกินตัว จากระบบดิจิทัลที่ชำระเงินได้รวดเร็วและไม่ต้องเห็นเงินสดจริง ทำให้บางรายใช้จ่ายโดยขาดการควบคุม 5) ข้อจำกัดของร้านค้าและบริการ ร้านค้าขนาดเล็กบางแห่งที่ไม่รับชำระเงินแบบดิจิทัล ส่งผลให้ผู้บริโภคต้องพกเงินสดอยู่เสมอ และ 6) ข้อจำกัดด้านอุปกรณ์และโครงสร้างพื้นฐาน กลุ่มผู้มีรายได้น้อยบางรายไม่มีสมาร์ทโฟนและโทรศัพท์เครื่องเก่าที่ไม่สามารถติดตั้งแอปได้ ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงบริการได้

เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับการใช้ระบบชำระเงินแบบดิจิทัลของผู้บริโภค

จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้กรอบแนวคิด TAM (Technology Acceptance Model) พบว่าปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการยอมรับเทคโนโลยี ได้แก่

1. การรับรู้ถึงประโยชน์ (Perceived Usefulness) ทุกช่วงวัยเห็นประโยชน์ในแง่ความสะดวก รวดเร็ว ลดการใช้เงินสด

2. การรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน (Perceived Ease of Use) ช่วงวัยที่อายุน้อยมีความคุ้นเคยกับเทคโนโลยีจึงยอมรับได้ง่ายกว่า

3. ความเชื่อมั่นในระบบความปลอดภัย ผู้สูงวัยมีข้อกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยและความเป็นส่วนตัวมากกว่ากลุ่มอื่น

ตารางที่ 2 ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีตามแบบจำลอง TAM

ช่วงวัย	Perceived Usefulness	Perceived Ease of Use	ความเชื่อมั่นในความปลอดภัย	ระดับการยอมรับ
Gen Z	สูง	สูง	ปานกลาง	สูง
Gen Y	สูง	สูง	สูง	สูง
Gen X	ปานกลาง–สูง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง
Gen BB	ปานกลาง	ต่ำ	ต่ำ	ต่ำ–ปานกลาง

จากตารางที่ 2 พบว่าปัจจัยที่ส่งผลเร่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการใช้ระบบการชำระเงินแบบดิจิทัล มีดังต่อไปนี้ 1) การรับรู้ถึงประโยชน์ (Perceived Usefulness) ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เห็นว่า ระบบการชำระเงินแบบดิจิทัลช่วยประหยัดเวลา ลดความยุ่งยากในการเตรียมเงินสด และมีโปรโมชั่นจูงใจ เช่น การคืนเงิน (cashback) หรือส่วนลดพิเศษ 2) การรับรู้ถึงความง่ายในการใช้งาน (Perceived Ease of Use) ความง่ายใน

การใช้งานของแอป เช่น PromptPay หรือแอปธนาคารบนมือถือ ซึ่งมีเมนูเป็นภาษาไทยและขั้นตอนที่ไม่ซับซ้อน ช่วยให้ผู้ใช้งานเรียนรู้และปรับตัวได้เร็ว 3) แรงผลักจากสถานการณ์โควิด-19 ทำให้ประชาชนหลีกเลี่ยงการสัมผัสเงินสด และเริ่มใช้ช่องทางดิจิทัลแทน โดยเฉพาะในช่วงที่รัฐบาลมีมาตรการสนับสนุนเงินช่วยเหลือโดยการโอนเงินผ่านกระเป๋าเงินดิจิทัล 4) ความสะดวกจากแอปและการเชื่อมโยงระบบบัญชีธนาคารกับเบอร์มือถือ ทำให้การใช้งานเป็นไปอย่างราบรื่น และใช้จ่ายได้ทันทีแม้ไม่มีเงินสด 5) การส่งเสริมจากภาครัฐ นโยบายแจกเงินผ่านแอปพลิเคชัน เช่น โครงการ “เป๋าตัง” และการให้สิทธิส่วนลดแก่ผู้ถือบัตรสวัสดิการแห่งรัฐ ทำให้ประชาชนต้องหัดใช้งานระบบดิจิทัล 6) อิทธิพลจากคนใกล้ชิด หลายคนยอมทดลองใช้เพราะได้รับการแนะนำจากลูกหลาน เพื่อน หรือเพื่อนร่วมงาน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ 7) พฤติกรรมที่เปลี่ยนตามไลฟ์สไตล์ (AIOs) ผู้บริโภครุ่นใหม่ที่คุ้นเคยกับการใช้โทรศัพท์มือถือในการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น ซื้อของออนไลน์ สั่งอาหาร เล่นเกม และติดตามสื่อโซเชียล ทำให้การใช้ระบบชำระเงินแบบดิจิทัลกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต

เพื่อศึกษาแนวโน้มพฤติกรรมการใช้ระบบชำระเงินดิจิทัลในอนาคตตามบริบทของผู้บริโภค

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยแนวคิด AIOs (Activities, Interests, Opinions) พบว่า

1. กลุ่มวัยรุ่นและวัยทำงานตอนต้น (Gen Z และ Gen Y) มีแนวโน้มใช้งานมากขึ้น และเปิดรับฟีเจอร์ใหม่

2. กลุ่มวัยกลางคนและวัยใกล้เกษียณมีแนวโน้มใช้งานเพิ่มขึ้น หากมีการปรับปรุงด้านความเข้าใจง่ายและความปลอดภัย

3. ความคิดเห็นโดยรวมระบุว่าในอนาคต การใช้ระบบชำระเงินแบบดิจิทัลจะกลายเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะในเขตเมือง

ตารางที่ 3 แนวโน้มการใช้งานในอนาคตของผู้บริโภคแต่ละช่วงวัย

ช่วงวัย	กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง	ความสนใจ (Interests)	ความคิดเห็น (Opinions)	แนวโน้มการใช้งานในอนาคต
Gen Z	ใช้จ่ายรายวัน สั่งอาหาร ช็อปปิ้งออนไลน์	สนใจเทคโนโลยีใหม่	คาดว่าระบบดิจิทัลจะแทนเงินสด	สูงมาก
Gen Y	ทำธุรกรรม ลงทุน ใช้จ่ายผ่านแอป	ต้องการความสะดวกและรวดเร็ว	ใช้งานต่อเนื่องหากระบบปลอดภัย	สูง
Gen X	โอนเงิน จ่ายบิล	สนใจแต่ยังมีความลังเล	หากมั่นใจในระบบมากขึ้นจะใช้เพิ่ม	ปานกลาง–สูง
Gen BB	ชำระค่าสินค้าในร้านสะดวกซื้อ	สนใจน้อย ใช้งานเฉพาะที่จำเป็น	ยังคงต้องการเงินสดควบคู่	ต่ำ–ปานกลาง

จากตารางที่ 3 พบว่า แนวโน้มพฤติกรรมการใช้ระบบการชำระเงินแบบดิจิทัลของผู้บริโภคในอนาคต คือ 1) การใช้ดิจิทัลเพิ่มขึ้นในทุกช่วงวัย ผู้บริโภคส่วนใหญ่แสดงท่าทีว่า “จะใช้ระบบดิจิทัลมากขึ้น” หากมีความมั่นใจในระบบรักษาความปลอดภัย และสามารถใช้งานได้สะดวก 2) ผู้สูงอายุจะใช้มากขึ้น หากได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสม ผู้สูงอายุหลายคนเปิดใจรับการเปลี่ยนแปลง หากมีระบบช่วยเหลือหรือผู้ให้คำแนะนำ เช่น การมีเจ้าหน้าที่ธนาคารคอยให้คำปรึกษา หรือศูนย์ฝึกทักษะ 3) พฤติกรรมจะผสมผสานระหว่างเงินสดและดิจิทัล ในระยะเปลี่ยนผ่าน แม้หลายคนใช้งานระบบดิจิทัลอยู่แล้ว แต่ยังคงพกเงินสดไว้สำหรับกรณีฉุกเฉินหรือร้านค้าที่ไม่รับ QR code 4) การชำระเงินแบบไร้สัมผัส (Contactless) จะเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มคนรุ่นใหม่ซึ่งคุ้นเคยกับเทคโนโลยี และต้องการลดเวลาทำธุรกรรม เช่น การแตะบัตรหรือสมาร์ทโฟนเพื่อใช้จ่าย 5) ระบบสะสมแต้ม หรือสิทธิประโยชน์แบบดิจิทัลจะได้รับความนิยม หลายคนระบุว่าเลือกใช้แอปที่ให้โปรโมชั่น หรือระบบสะสมแต้มเพื่อแลกของรางวัล 6) ความคาดหวังด้านความปลอดภัยและความเป็นส่วนตัวสูงขึ้น ในอนาคต ผู้บริโภคจะตัดสินใจเลือกใช้แอปพลิเคชั่น สินค้าและบริการตามระดับความปลอดภัยที่รับรู้ เช่น การยืนยันตัวตนแบบหลายขั้นตอน ด้วยOTP ร่วมกับสแกนใบหน้า 7) ระบบจะพัฒนาไปสู่การเชื่อมโยงบริการแบบครบวงจร ผู้เชี่ยวชาญให้ความเห็นว่าอนาคตของระบบการชำระเงินดิจิทัลจะมุ่งสู่การรวมการเงิน การซื้อขาย และบริการต่าง ๆ ในแอปเดียว

อภิปรายผล

พฤติกรรมการใช้และอุปสรรคในการชำระเงินดิจิทัล

ผู้บริโภคในเขตกรุงเทพฯ ทุกช่วงวัยเริ่มนำระบบการชำระเงินแบบดิจิทัลมาใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้น โดยกลุ่มคนรุ่นใหม่ (Gen Z และ Gen Y) สามารถปรับตัวเข้ากับเครื่องมือการเงินสมัยใหม่ได้อย่างรวดเร็ว พวกเขาคุ้นเคยกับการใช้ e-Wallet ต่าง ๆ เช่น TrueMoney Wallet ShopeePay การโอนเงินผ่าน PromptPay และการทำธุรกรรมผ่าน Mobile Banking เป็นประจำในกิจวัตร ได้แก่ การซื้อสินค้าออนไลน์ ชำระค่าอาหาร/เครื่องดื่ม ค่าสาธารณูปโภค หรือเติมเงินบริการต่าง ๆ กลุ่มวัยทำงานตอนต้นและตอนกลาง ช่วงอายุประมาณ 25–45 ปี ใช้ช่องทางดิจิทัลในการชำระเงินคิดเป็นสัดส่วนมากกว่า 80% ของกิจกรรมทางการเงินทั้งหมดในแต่ละวัน ในขณะที่กลุ่มคนที่อายุ 46 ปีขึ้นไป มีการใช้งานระบบดิจิทัลน้อยกว่ากลุ่มอื่น โดยยังคงใช้เงินสดในการจับจ่ายอยู่ราว 50–60% ของการใช้จ่ายประจำวัน สาเหตุเนื่องจากผู้สูงวัยจำนวนหนึ่งยังคุ้นชินกับการใช้เงินสดในบางสถานการณ์ เช่น การซื้อของในตลาดสดที่สามารถต่อรองราคาหรือขอคำแนะนำจากผู้ขายโดยตรง นอกจากนี้ผู้สูงอายุบางคนยังรู้สึกไม่มั่นใจในการทำธุรกรรมผ่านมือถือเอง อย่างไรก็ดี ผู้สูงอายุในเขตเมืองหลายคนก็เริ่มใช้บริการ พร้อมเพย์ และ แอปพลิเคชันธนาคาร ในการโอนเงินหรือจ่ายบิลต่าง ๆ มากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อร้านค้ารายย่อยจำนวนมากเริ่มมี QR code ให้สแกนจ่ายเงิน ปัจจัยด้านโครงสร้างพื้นฐานก็มีผลต่อพฤติกรรม เช่น บางพื้นที่หรือบางช่วงเวลาที่สัญญาณอินเทอร์เน็ตติดขัด หรือระบบแอปพลิเคชันธนาคารล่ม ย่อมเป็นอุปสรรคต่อการใช้งานสำหรับทุกช่วงวัย สำหรับ อุปสรรคในการใช้ระบบชำระเงินดิจิทัล

ที่พบจากการสัมภาษณ์ สามารถสรุปได้ว่ากลุ่มผู้ใช้งานสูงวัยเผชิญปัญหามากที่สุด ไม่ว่าจะเป็น ทักษะด้านดิจิทัลที่จำกัด เช่น ใช้งานสมาร์ทโฟนและแอปพลิเคชันได้ไม่คล่อง ความกังวลด้านความปลอดภัย ของข้อมูลและเงินในบัญชี กลัวถูกหลอกลวงหรือแฮ็ก รวมถึง ความไม่สะดวกด้านโครงข่ายอินเทอร์เน็ต เช่น อินเทอร์เน็ตไม่เสถียร หรือค่าอินเทอร์เน็ตมีราคาสูง ขณะที่ผู้ใช้วัยหนุ่มสาวเองก็ประสบปัญหาบางประการ เช่น ยังต้องพกเงินสดเผื่อไว้ใช้จ่ายกับร้านค้าที่ไม่รับช่องทางดิจิทัล และบางครั้งรู้สึกว่าการใช้เงินผ่านมือถือทำให้ใช้จ่ายคล่องมือจนเกือบเกินงบประมาณที่ตั้งไว้ อย่างไรก็ตาม ผู้ให้ข้อมูลทุกกลุ่ม ยอมรับถึงประโยชน์ ของการชำระเงินแบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยระบุว่าช่วยให้ชีวิตสะดวกขึ้น ไม่ต้องพกเงินสดมาก ลดเวลาในการดำเนินการ และสามารถตรวจสอบรายจ่ายย้อนหลังได้ง่าย ส่งผลดีต่อการบริหารจัดการการเงินส่วนบุคคล

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม

ปัจจัยสำคัญที่สุดที่กระตุ้นให้ผู้บริโภคยอมรับและเลือกใช้ระบบการชำระเงินแบบดิจิทัล คือ การรับรู้ถึงประโยชน์และคุณค่าของระบบดังกล่าว ควบคู่กับความง่ายในการใช้งาน ผู้ให้ข้อมูลทุกช่วงวัยต่างกล่าวสอดคล้องกันว่า เหตุผลหลักที่คนเริ่มใช้และเพิ่มการใช้ช่องทางดิจิทัลคือเห็นว่ามัน “คุ้มค่า” และ “สะดวก” กว่าการใช้เงินสด ตัวอย่างเช่น แอปพลิเคชันจ่ายเงินมักมีโปรโมชั่นหรือส่วนลดพิเศษให้ผู้ใช้ เช่น Cashback หรือแต้มสะสม รวมไปถึงการโอน/จ่ายเงินผ่านมือถือช่วยประหยัดเวลาที่ต้องเดินทางไปธนาคารหรือกดตู้ ATM อีกทั้งยังลดค่าธรรมเนียมการทำธุรกรรมเมื่อเทียบกับวิธีดั้งเดิม ปัจจัยด้านความสะดวกและประหยัดเวลานี้เอง ทำให้หลายคนรู้สึกว่าการชำระเงินดิจิทัล มีประโยชน์ชัดเจนต่อชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ ประสบการณ์การใช้งานที่ง่าย เช่น เมนูของแอปพลิเคชั่นที่เข้าใจง่าย มีขั้นตอนไม่ซับซ้อน และบริการช่วยเหลือลูกค้าที่รวดเร็ว ก็เป็นแรงสนับสนุนสำคัญให้เกิดการยอมรับเทคโนโลยีในวงกว้าง ผลการวิจัยยังพบว่าปัจจัยพื้นฐานทั้งสอง คือ ประโยชน์และความง่ายนั้น สอดคล้องกับกรอบแนวคิด TAM และได้รับการยืนยันในบริบทการใช้จ่ายผ่าน e-Wallet ของผู้บริโภคไทยจากหลายงานวิจัยก่อนหน้า (ชยาภรณ์ กิติสิทธิชัย,2559 ฐิติมา ชูเชิด และคณะ,2562 สุวนัทธ์ สิทธิธรรม และกมลพรรณ แสงมหาชัย, 2564)

นอกจากสองปัจจัยหลักข้างต้นแล้ว ความปลอดภัยและความน่าเชื่อถือของระบบ ก็ส่งผลต่อพฤติกรรมผู้บริโภคเช่นกัน ผู้ให้ข้อมูลระบุว่าหากระบบชำระเงินมีมาตรการรักษาความปลอดภัยที่ดี มีการยืนยันตัวตนที่รัดกุม มีระบบการตรวจสอบและแจ้งเตือนความผิดปกติ จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นและทำให้มั่นใจในการใช้งานบ่อยขึ้น ในทางกลับกัน หากพบข่าวผู้ประสบเหตุไม่ดี เช่น เงินหายในบัญชีจากการถูกแฮ็กหรือถูกหลอกให้โอนเงิน ก็จะทำให้ผู้ใช้งานเกิดความระแวงและลดการใช้จ่ายผ่านช่องทางดิจิทัลลง ดังนั้น ความไว้วางใจในระบบ (trust) และการรับรู้ถึงความเสี่ยงที่ต่ำ จึงเป็นอีกปัจจัยที่เอื้อต่อการยอมรับเทคโนโลยีการเงินใหม่ ๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาเรื่องการรับบริการ e-Wallet ที่พบว่าความเชื่อมั่นและการรับรู้ความเสี่ยงมีผลต่อทัศนคติและความตั้งใจใช้ของผู้บริโภค

พฤติกรรมการใช้จ่ายในอนาคต

แนวโน้มการใช้ระบบการชำระเงินแบบดิจิทัลของผู้บริโภคในอนาคตมีทิศทางเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่แสดงเจตนาอย่างชัดเจนว่าจะใช้ช่องทางดิจิทัลในการจับจ่ายใช้สอยมากขึ้น เนื่องจากเล็งเห็นข้อดีในด้านความรวดเร็วและตอบสนองวิถีชีวิตของคนยุคใหม่ที่ต้องการความสะดวกทุกที่ทุกเวลา หลายคนกล่าวว่าการซื้อสินค้าหรือบริการในปัจจุบัน “ง่ายเพียงปลายนิ้ว” ไม่ว่าจะอยู่ที่ไหนหรือเวลาใดก็สามารถสั่งซื้อและชำระเงินได้ทันทีผ่านสมาร์ทโฟน ซึ่งช่วยประหยัดเวลาและเปิดโอกาสให้เทียบราคาสินค้าจากหลายร้านค้าได้ก่อนตัดสินใจซื้อ นอกจากนี้ การพัฒนาแพลตฟอร์ม e-Commerce และ on-demand service ที่มีการชำระเงินออนไลน์ในตัว เช่น แอปส่งอาหารหรือแอปเรียกรถ ก็ยิ่งทำให้ผู้บริโภคคุ้นเคยกับการไม่ใช้เงินสดมากขึ้น อย่างไรก็ดี ความปลอดภัย ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่ผู้ใช้งานทุกวัย “ยังไม่วางใจ” ในอนาคตอันใกล้ ผู้บริโภคคาดหวังให้มีการยกระดับมาตรการความปลอดภัยไซเบอร์และระบบรับรองความถูกต้องของการทำธุรกรรมอย่างต่อเนื่อง หากสามารถแก้ไขจุดอ่อนเรื่องความปลอดภัยได้ ความตั้งใจที่จะใช้ระบบชำระเงินดิจิทัลของประชาชนก็จะเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของงานวิจัยที่ว่าแม้มนุษย์เงินเดือนยุคใหม่จะปรับตัวใช้จ่ายผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ได้ แต่ก็ยังต้องการแรงสนับสนุนจากภาครัฐและสถาบันการเงินในการจัดการกับข้อกังวลด้านความปลอดภัย (มนต์ทนา คงแก้ว, 2564)

ผลการวิจัยครั้งนี้ช่วยยืนยันแนวคิดตามทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยี (TAM) ว่า การรับรู้ถึงประโยชน์และความง่ายในการใช้ เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ผู้บริโภคปรับตัวมาสู่การใช้ระบบการชำระเงินแบบดิจิทัลได้อย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้จากการที่ผู้ให้ข้อมูลเน้นย้ำถึงความสะดวกและความคุ้มค่าของการจ่ายเงินผ่านมือถือเป็นหลัก ปัจจัยทั้งสองนี้ได้รับการกล่าวถึงในหลายงานศึกษาเกี่ยวกับการยอมรับ FinTech และ e-Wallet ของไทยก่อนหน้านี้เช่นกัน (ชยาภรณ์ กิติสิทธิชัย, 2559 ฐิติมา ชูเชิด และคณะ,2562 สุวนัทธ์ สิทธิธรรม และกมลพรรณ แสงมหาชัย, 2564)

นอกจากนี้ ความเชื่อมั่นในเทคโนโลยี ก็เป็นองค์ประกอบที่สอดคล้องกับวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง โดย ชยาภรณ์ กิติสิทธิชัย (2559) และคณะผู้วิจัยอื่นๆ ต่างพบว่าหากผู้ใช้ไว้วางใจว่าระบบมีความปลอดภัยและความเสี่ยงต่ำ ก็จะเกิดทัศนคติเชิงบวกและยินดีใช้งานมากขึ้น ในการศึกษานี้ ผู้บริโภคที่ทดลองใช้พร้อมเพย์หรือแอปการเงินใหม่ ๆ แล้วได้รับประสบการณ์ที่ดี เช่น โอนเงินได้รวดเร็วไม่มีปัญหา การได้รับส่วนลดตามโปรโมชั่นคุ้มค่า จะเกิดความไว้ใจและแนะนำผู้อื่นต่อ ซึ่งตอกย้ำบทบาทของปัจจัยด้านประโยชน์ ความง่ายและความน่าเชื่อถือ คือแรงผลักดันพฤติกรรมการเงินรูปแบบใหม่

แม้ประเทศไทยจะมุ่งสู่สังคมไร้เงินสด แต่ยังมีความท้าทายหลายด้าน โดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุและผู้มีรายได้น้อยที่ยังขาดทักษะดิจิทัลและการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต เกิดช่องว่างทางดิจิทัล (Digital Divide) ที่รัฐบาลพยายามแก้ไขผ่านโครงการเน็ตประชารัฐและการอบรมทักษะ แต่ยังต้องใช้เวลา การศึกษาพบว่า ผู้สูงวัยบางคนยังต้องพึ่งลูกหลานทำธุรกรรมออนไลน์ และผู้ค้ารายย่อยบางรายลังเลลงทุนระบบชำระเงินดิจิทัลเพราะกังวลความยุ่งยาก กลไกสนับสนุน เช่น การขยายเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การพัฒนาแอปที่ใช้งานง่าย และการสร้าง

ความมั่นใจด้านความปลอดภัยจึงมีความสำคัญ ปัญหาใหญ่ที่ต้องการความร่วมมือ คือ อาชญากรรมไซเบอร์ และความไม่ระมัดระวังของผู้ใช้ การให้ความรู้ด้านดิจิทัลโดยเฉพาะกับผู้สูงวัย รวมถึงการออกแบบเทคโนโลยีที่เป็นมิตรและสื่อสารประโยชน์ของนวัตกรรม จะช่วยเพิ่มแรงจูงใจในการใช้งาน แม้มีข้อกังวลเรื่องพฤติกรรมบริโภคเกินตัวจากบริการผ่อนชำระ แต่หลายคนเห็นว่าระบบการเงินดิจิทัลช่วยลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มความสะดวก อย่างไรก็ตาม ยังมีผลกระทบทางสังคม เช่น การลดลงของการบริจาค/ให้ทิป และปัญหาการไม่รับสินค้าหลังสั่งแบบเก็บเงินปลายทางใน e-Commerce สะท้อนว่าการใช้เทคโนโลยีต้องควบคู่กับจริยธรรมและความรับผิดชอบ เพื่อให้สังคมได้ประโยชน์สูงสุดจากระบบดิจิทัล

สรุป

การเปลี่ยนแปลงสู่สังคมการชำระเงินแบบดิจิทัลในเขตกรุงเทพมหานครกำลังเกิดขึ้นอย่างชัดเจนและต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มประชากรวัยหนุ่มสาว ซึ่งสามารถปรับตัวและนำเทคโนโลยีทางการเงินสมัยใหม่มาใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแพร่หลายและคล่องตัว อย่างไรก็ตาม กลุ่มผู้บริโภคสูงวัยยังคงเผชิญกับอุปสรรคบางประการ อาทิ ข้อจำกัดด้านทักษะการใช้งานเทคโนโลยี และความไม่มั่นใจในด้านความปลอดภัยของระบบดิจิทัล

จากผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการยอมรับระบบการชำระเงินแบบดิจิทัล ได้แก่ การรับรู้ถึงประโยชน์ของระบบ อาทิ ความสะดวก รวดเร็ว และความคุ้มค่าในการใช้งาน ตลอดจนความง่ายในการเข้าถึงและการใช้งานระบบ ซึ่งปัจจัยเหล่านี้สอดคล้องกับหลักการของโมเดลการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model TAM) ที่ชี้ให้เห็นว่า “การรับรู้ถึงประโยชน์” และ “ความง่ายในการใช้งาน” เป็นองค์ประกอบหลักในการผลักดันให้เกิดการยอมรับเทคโนโลยีในวงกว้าง ทั้งนี้ ความกังวลด้านความปลอดภัยทางไซเบอร์ยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนาและแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ใช้บริการในทุกช่วงวัย อนาคตของการชำระเงินแบบดิจิทัลจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของระบบในการตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภคในด้านความสะดวก ความปลอดภัย และความเสมอภาคในการเข้าถึง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการออกแบบแอปพลิเคชันและระบบบริการให้มีความเป็นมิตรต่อผู้ใช้งานทุกกลุ่ม เพื่อให้การเปลี่ยนผ่านสู่สังคมไร้เงินสดเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน ครอบคลุม และไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ภาครัฐ ควรพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลให้ครอบคลุมทั่วประเทศ พร้อมส่งเสริมการเข้าถึงของกลุ่มเปราะบาง และจัดอบรมให้ความรู้ด้านการเงินดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง รวมถึงกำหนดมาตรการป้องกันภัยไซเบอร์และจัดตั้งหน่วยช่วยเหลือผู้ใช้งานเมื่อเกิดปัญหา

2. ผู้ให้บริการทางการเงินและเทคโนโลยี ควรออกแบบระบบให้ใช้งานง่าย ปลอดภัย และเหมาะกับคนทุกวัย พร้อมพัฒนาการบริการลูกค้าและระบบตรวจจับความผิดปกติอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงใช้กลยุทธ์ทางการตลาด เช่น โปรโมชั่น หรือแต้มสะสม เพื่อจูงใจให้ประชาชนหันมาใช้บริการมากขึ้น

3. ผู้ใช้บริการ ควรเรียนรู้และพัฒนาทักษะด้านดิจิทัลและความปลอดภัยไซเบอร์ เช่น การตั้งรหัสผ่าน การป้องกันกลโกง และการใช้จ่ายอย่างมีวินัย เพื่อลดความเสี่ยงและเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้งานระบบการเงินดิจิทัล

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย

1. การเข้าถึงที่แท้จริงต้องควบคู่กับการเสริมสร้างทักษะ เพียงแค่มีโครงสร้างพื้นฐานไม่เพียงพอ การให้ความรู้และสร้างความมั่นใจในการใช้จึงเป็นกุญแจสำคัญ

2. เทคโนโลยีที่ไม่ครอบคลุมคืออุปสรรค การออกแบบที่ละเลยผู้สูงวัยหรือผู้พิการจะกลายเป็นปัจจัยกีดกันทางดิจิทัล

3. แรงจูงใจทางเศรษฐกิจมีผลต่อพฤติกรรมผู้บริโภค สิ่งจูงใจเชิงพาณิชย์สามารถเร่งให้เกิดการเปลี่ยนพฤติกรรมผู้ใช้ไปสู่ระบบดิจิทัลได้อย่างเห็นผล

4. ความปลอดภัยไม่ใช่เพียงเรื่องเทคนิค แต่เป็นเรื่องของวินัยและความรู้ของผู้ใช้ ความปลอดภัยของผู้ใช้อยู่ที่การเรียนรู้และปรับตัว ไม่ใช่แค่ระบบของผู้ให้บริการ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายขอบเขตการศึกษาไปยังพื้นที่ต่างจังหวัด เพื่อเปรียบเทียบกับพฤติกรรมผู้บริโภคในเขตเมือง

2. ควรเพิ่มจำนวนกลุ่มตัวอย่างให้หลากหลายมากขึ้น เช่น กลุ่มคนพิการ หรือผู้มีข้อจำกัดด้านการใช้งานเทคโนโลยี

3. การศึกษาครั้งถัดไปอาจใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและเชิงปริมาณประกอบกัน

เอกสารอ้างอิง

โต๊ะข่าวไอที ดิจิทัล . (2564). *ภัยไซเบอร์-ฉ้อโกงออนไลน์ ปัญหาระดับท็อป ‘ชาวเน็ตไทย’*. กรุงเทพธุรกิจ.

ฐิติมา ชูเชิด และคณะ (2562). *บริการทางการเงินดิจิทัลและนัยต่อการดำเนินนโยบายการเงินของไทย.*

ณัฐิวุฒิ สินสอนวรภัทร. (2565). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับนวัตกรรมหุ่นยนต์ดูแลผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร.* วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการบริหารเทคโนโลยีวิทยาลัยนวัตกรรม, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

เพียงขวัญ ศรีอาวุธ. (2564). *พฤติกรรมของผู้บริโภคในการใช้จ่ายแบบสังคมไร้เงินสด.*

ไทยรัฐออนไลน์. (2567). *ปรับเงื่อนไข “ดิจิทัลวอลเล็ต” เปลี่ยนแจกเงินสด กลุ่มเปราะบางฯ.*

ไทยรัฐออนไลน์. (2567). *“ประเสริฐ” ยัน แอปฯ ดิจิทัลวอลเล็ต เสร็จทันใช้ แจกเงินหมื่นเฟส 3.*

ชยาภรณ์ กิติสิทธิชัย. (2559). *ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับเทคโนโลยีการใช้งานกระเป๋าเงินอิเล็กทรอนิกส์ (E-Wallet).* ปริญญานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

ฐานเศรษฐกิจ. (2565). *พร้อมเพย์ฮอต ยอดโอนพุ่ง 1.13 แสนล้านบาท.*

ฐานเศรษฐกิจ. (2567). *เฟส 2 เฟส 3 แจกเงินดิจิทัล 10,000 ชัดแล้วรัฐบาลโอนเงินวันไหน.*

มนต์ทนา คงแก้ว. (2564). *การศึกษาผลกระทบและการปรับตัวเพื่อเตรียมพร้อมเข้าสู่สังคมไร้เงินสดของมนุษย์เงินเดือน.* รังสิตบัณฑิตศึกษาในกลุ่มธุรกิจและสังคมศาสตร์, 7(2), 15–38.

ยงยุทธ ทองชัย. (2559). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อการยอมรับเทคโนโลยี: กรณีศึกษา การจองคิวร้านอาหารผ่านโมบายแอพพลิเคชั่น.* มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

รุ่งเกียรติ รัตนบานชื่น. (2564). *ระบบเศรษฐกิจดิจิทัลกับความพร้อมของครัวเรือนไทยผ่านการศึกษา “Digital literacy”.* aBRIDGEd4.

เรวัต แสงสุริยงค์. (2561). ความพยายามลดช่องว่างด้านดิจิทัลในสังคมไทย. *Veridian E–Journal,* 11(3), 1061.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2568). *รายงานสภาวะสังคมไทย ไตรมาสหนึ่ง ปี 2568.*

สุวนัทธ์ สิทธิธรรม และ กมลพรรณ แสงมหาชัย (2564). อิทธิพลในการยอมรับการใช้ระบบอี-วอลเลทที่มีต่อพฤติกรรมการทาธุรกรรมทางการเงิน. *วารสารบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, 6(1), 138–154.

Davis, F. D. (1989). ***Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology.*** *MIS Quarterly, 13*(3), 319–340.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Impact of Entrepreneurial Leadership on Innovative Work Behavior in SMEs Of Zhejiang Province, China: The Mediating Role of Firm's Innovative Environment and Creative Self-Efficacy

Shuanggang Fan[1*], & Bijay Sigdel[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Shuanggang Fan*
Faculty of Management,
Shinawatra University, Thailand.
Email: 1324478263@qq.com

2. Bijay Sigdel
Faculty of Management,
Shinawatra University, Thailand.
Email: bijay.s@mru.ac.th

Keywords:
Entrepreneurial Leadership, Innovative Work Behavior, Firm's Innovative Environment, Creative Self-Efficacy

Article history:
Received: 22/05/2025
Revised: 26/07/2025
Accepted: 13/08/2025
Available online: 03/10/2025

How to Cite:
Fan, S. & Sigdel, B. (2025). The Impact of Entrepreneurial Leadership on Innovative Work Behavior in SMEs Of Zhejiang Province, China: The Mediating Role of Firm's Innovative Environment and Creative Self-Efficacy. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 144-157.

ABSTRACT

This study investigates the impact of entrepreneurial leadership on innovative work behavior (IWB) within small and medium-sized enterprises (SMEs) in Zhejiang Province, China, with a specific focus on the mediating roles of the firm's innovative environment and creative self-efficacy. Employing a quantitative research design, data were collected from 400 SME owners and managers using a purposive sampling technique. The data were analyzed using SPSS and AMOS software to examine the relationships between variables and test the proposed mediation model. The findings reveal a significant and positive relationship between entrepreneurial leadership and IWB. Additionally, the firm's innovative environment and creative self-efficacy both serve as significant mediators in this relationship. These results suggest that entrepreneurial leadership alone does not solely influence innovative behaviors; rather, its impact is amplified when supported by a conducive innovative environment and high levels of employee creative self-efficacy.

The study contributes to the understanding of how entrepreneurial leadership drives innovation in SMEs by highlighting the importance of internal organizational factors. It emphasizes the need for SME leaders to cultivate an innovative culture and enhance employee confidence in their creative abilities to maximize innovative outcomes. These insights provide practical implications for fostering a supportive ecosystem that encourages innovation and sustains competitive advantage in the dynamic SME sector.

Introduction

China's remarkable economic transformation over recent decades has been significantly driven by small and medium-sized enterprises (SMEs). These firms account for approximately 97% of all businesses in the country and play a crucial role in employment generation, innovation, and regional development (Liu et al., 2022). SMEs are recognized not only for their contribution to GDP but also for their agility in responding to market shifts and consumer demands (Zhang, 2021). Their ability to act quickly and innovatively has made them vital players in China's strategy for sustainable and balanced growth. In acknowledgment of their importance, the Chinese government has implemented several supportive initiatives, including access to capital, reduced regulatory procedures, and financial incentives (Lam & Liu, 2020).

Amidst the complex and competitive environment that characterizes SMEs, leadership particularly entrepreneurial leadership has emerged as a pivotal determinant of firm performance. Entrepreneurial leadership is defined by a forward-looking vision, a proactive and risk-taking orientation, and an emphasis on innovation (Weaven et al., 2021). These leadership qualities are especially pertinent in SMEs, which often face unique constraints such as limited resources and uncertain market conditions. Entrepreneurial leaders not only guide their firms through challenges but also cultivate organizational cultures that support innovation and adaptability.

A key outcome associated with entrepreneurial leadership is innovative work behavior (IWB) employees' intentional efforts to generate, promote, and implement novel ideas within their roles (Hoang et al., 2022). Entrepreneurial leaders often establish a psychological climate that encourages experimentation, tolerates failure, and values creative problem-solving. Such environments empower employees to contribute meaningfully and creatively to organizational goals (Herrera, 2022). However, despite the theoretical recognition of the link between entrepreneurial leadership and innovative behavior, empirical research remains limited. There is a lack of clarity regarding the specific mechanisms through which entrepreneurial leadership impacts innovative work behavior, particularly within the context of Chinese SMEs (Nguyen et al., 2021). The need to unpack the distinct components of entrepreneurial leadership such as risk-taking and visionary decision-making and understand their direct influence on employee creativity is critical.

Additionally, the mediating role of the organizational innovative environment is an underexplored area. While existing literature acknowledges the importance of organizational context for fostering innovation, few studies have examined how specific internal conditions such as resource availability, supportive structures, and cultural norms mediate the relationship between entrepreneurial leadership and innovative work behavior (Bratianu et al., 2023). This oversight limits both theoretical development and practical guidance for SME leaders.

Therefore, this study aims to investigate how entrepreneurial leadership affects innovative work behavior in SMEs located in Zhejiang Province, China. It focuses on identifying and empirically validating the causal mechanisms by which entrepreneurial traits—namely risk-taking and visionary leadership promote innovation among employees. Moreover, it examines the mediating role of the firm's internal innovative environment to determine which organizational factors strengthen or weaken this relationship. By addressing these gaps, the study contributes to a deeper understanding of how SMEs can cultivate innovation through effective leadership and supportive internal conditions.

Literature Review and Theoretical Framework

Innovative work behaviour is greatly influenced by entrepreneurial leadership, which also shapes organisational cultures that value innovation, flexibility, and proactive problem-solving. A visionary approach is demonstrated by leaders that have an entrepreneurial mindset, encouraging staff members to welcome change and see obstacles as opportunities (Sibeko & Barnard, 2020). These leaders create a culture where learning from both failures and accomplishments is valued by encouraging their staff to try out new ideas and creating a risk-tolerant atmosphere. Employees have the authority to think outside the box, take calculated chances, and provide creative solutions to organisational problems, which is why this mentality shift is essential for fostering innovative work behaviour. An organization's innovative culture is greatly shaped and influenced by entrepreneurial leadership, which cultivates a mindset that values innovation, flexibility, and forward-thinking (Alateeg & Alhammadi, 2024). The ability of the leader to provide staff members a feeling of direction and purpose is one of the main effects. Leading entrepreneurs paint a vivid picture of the organization's future, motivating people to pool their resources and work towards shared objectives. This common vision acts as a catalyst, inspiring staff members to investigate novel concepts and methods that advance the achievement of the main entrepreneurial objectives.

Furthermore, the development of a risk-tolerant culture is greatly aided by entrepreneurial leaders. Through the acceptance of uncertainty and the promotion of measured risk-taking, these leaders enable their teams to test out creative ideas and solutions (Creely et al., 2021). Because they can explore new ideas without worrying about facing consequences for mistakes, employees in this risk-tolerant workplace are more creative. As a result, people are more inclined to experiment and pursue creative projects in a dynamic environment where they are free to take risks.

Employees' innovative work behaviour is greatly shaped and influenced by the innovative work environment of the company. An approach that prioritises innovation, trial and error, and the search for new ideas is fostered by the organisational environment, culture, and structures taken together. Employees are urged to go beyond the box and given the tools and support they need to realise their creative ideas in an innovative work environment. The development of an atmosphere that appreciates and encourages creativity is one important effect. Employees are more likely to participate in innovative work practices when they believe that their creative efforts are valued and acknowledged (De Clercq & Pereira, 2020). There are many other ways to be recognised, such as by leadership, through professional growth opportunities, or even with material prizes. This loop of positive reinforcement encourages staff members to regularly come up with and execute novel ideas.

Entrepreneurial leadership is essential for molding and boosting creative self-efficacy, which affects people's confidence in their capacity to come up with novel and unique ideas (Irshad et al., 2023). Since entrepreneurial leadership cultivates a climate that encourages independence, taking calculated risks, and having a purpose, it has a significant effect on creative self-efficacy. Entrepreneurs, identified for their innovative and daring methods, encourage and enable their groups to think creatively, fostering an attitude that welcomes trial and error and questions the status quo (Hamdan, 2023). Partaking entrepreneurial leadership is essential to a company's ability to be innovative (Razzaque et al., 2023). This kind of leadership is defined by a bold and daring approach, a focus on creativity, and the cultivation

of an atmosphere that encourages innovation. Entrepreneurial leaders push their staff to think creatively, take calculated chances, and explore new ideas.

The belief that one can effectively produce and carry out creative ideas is known as creative self-efficacy. Creative self-efficacy has a significant influence on innovative work behaviour, influencing how people approach and respond to their work surroundings (Sarwoko, 2020). Employees are more likely to take innovative actions that promote good change inside an organization when they have a high degree of creative self-efficacy. People who have a high level of creative self-efficacy are driven to innovate by taking chances, trying new things, and overcoming obstacles (Mehmood et al., 2020). Employees that possess this self-belief are more likely to approach problem-solving pro-actively and to think creatively. They are more inclined to try out original ideas, adjust to new situations, and bring fresh viewpoints to the process of thinking. Therefore,

H1: There is a positive and significant impact of entrepreneurial leadership on innovative work behavior.

H2: There is a positive and significant impact of entrepreneurial leadership on firm's innovative environment.

H3: There is a positive and significant impact of firm's innovative environment on innovative work behavior.

H4: There is a positive and significant impact of entrepreneurial leadership on creative self-efficacy.

H5: There is a positive and significant impact of creative self-efficacy on innovative work behavior.

H6: There is mediation role of firm's innovative environment between entrepreneurial leadership and innovative work behavior.

H7: There is mediation role of creative self-efficacy between entrepreneurial leadership and innovative work behavior.

Theoretical Framework

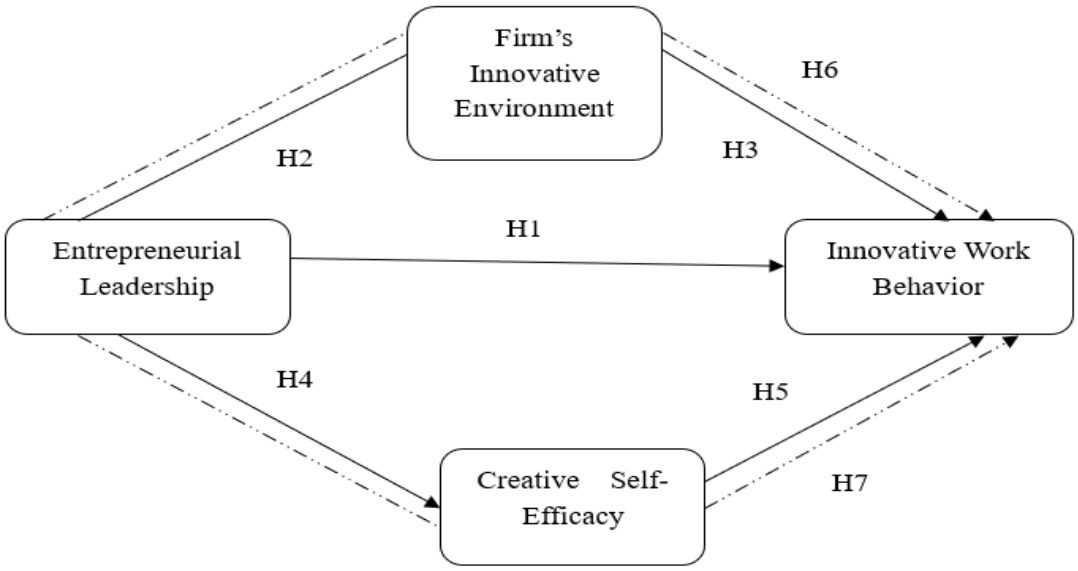

Figure 1 Theoretical Framework

Research Objectives

1. What does the relationship among entrepreneurial leadership, innovative work behaviour, firm's innovative environment and creative self-efficacy?
2. How does the mediation role of firm's innovative environment in the relationship between entrepreneurial leadership and innovative work behaviour?
3. How does the mediation role of creative self-efficacy in the relationship between entrepreneurial leadership and innovative work behaviour?

Methodology

This study adopts a quantitative research approach to examine the impact of entrepreneurial leadership on innovative work behavior (IWB) in small and medium-sized enterprises (SMEs) in Zhejiang Province, China. The research further explores the mediating roles of the firm's innovative environment and creative self-efficacy. The target population consists of owners and managers of SMEs operating in Zhejiang Province. These individuals are directly involved in strategic decision-making and innovation implementation, making them suitable respondents for the study. A total of 400 respondents were selected using a purposive sampling technique, which ensured the inclusion of participants with relevant knowledge and experience in entrepreneurial leadership and innovation practices. The online questionnaire is done through question star and the data were collected through QQ and we chat for quantitative analysis. The AMOS and SPSS software is used for the analysis of data. The reliability and validity of data is done by using Cronbach alpha and confirmatory factor analysis. In the study Cronbach alpha of Entrepreneurial Leadership was 0.829, Innovative Work Behavior was 0.870, Firm's Innovative Environment was 0.929, Creative Self-efficacy was 0.941 which is higher than 0.7 (Shemwell et al., 2015) so it is accepted. The model fit should have a RMSEA between 0.05 and 0.08 or below, a chisq/df less than 5.0, and GFI, CFI, and IFI greater than 0.9 (Burkhalter et al., 2010).

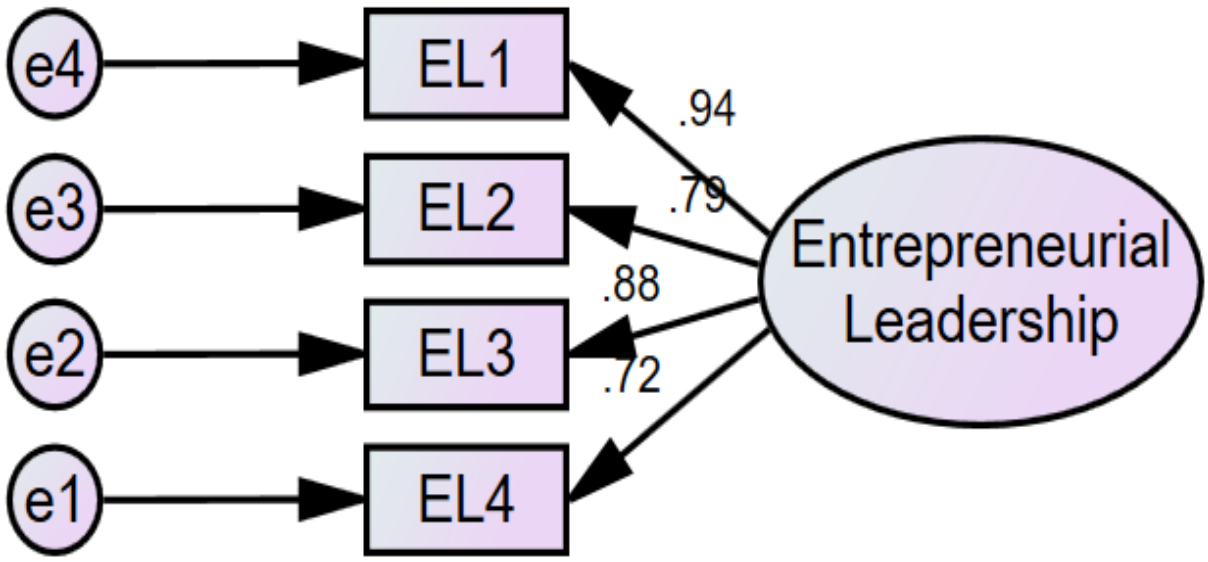

Figure 2 Confirmatory Factor Analysis of Entrepreneurial Leadership

In confirmatory factor analysis of entrepreneurial leadership RMSEA was 0.072, a Chisq/df was 3.076, and GFI, CFI, and IFI was 0.993, 0.996 and 0.996 so the model is fit.

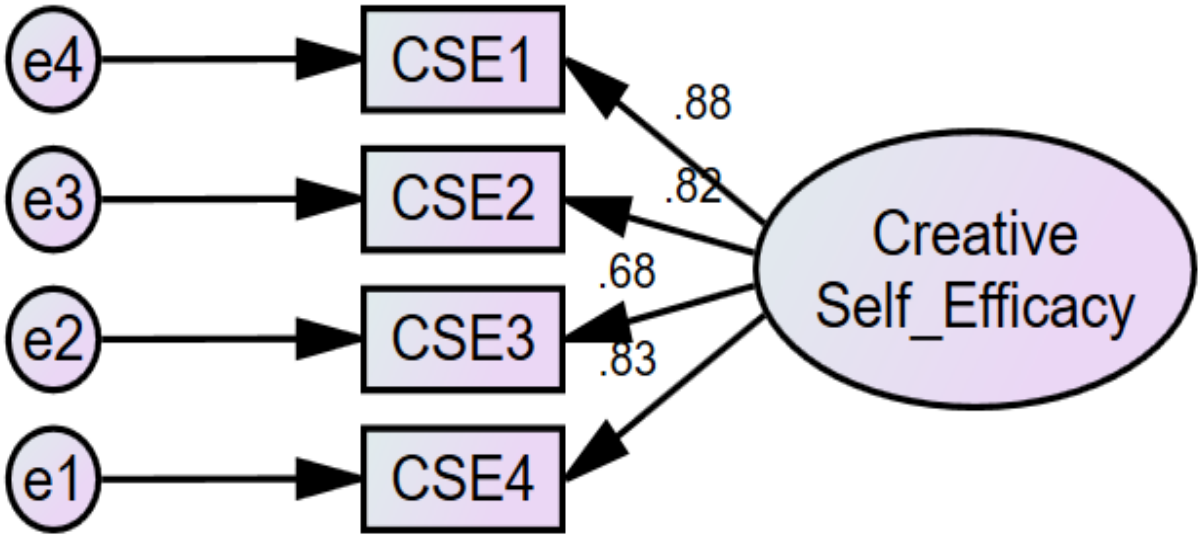

Figure 3 Confirmatory Factor Analysis of Creative Self-efficacy

In confirmatory factor analysis of creative self-efficacy RMSEA was 0.019, a Chisq/df was 1.140, and GFI, CFI, and IFI was 0.997, 1.000 and 1.000 so the model is fit.

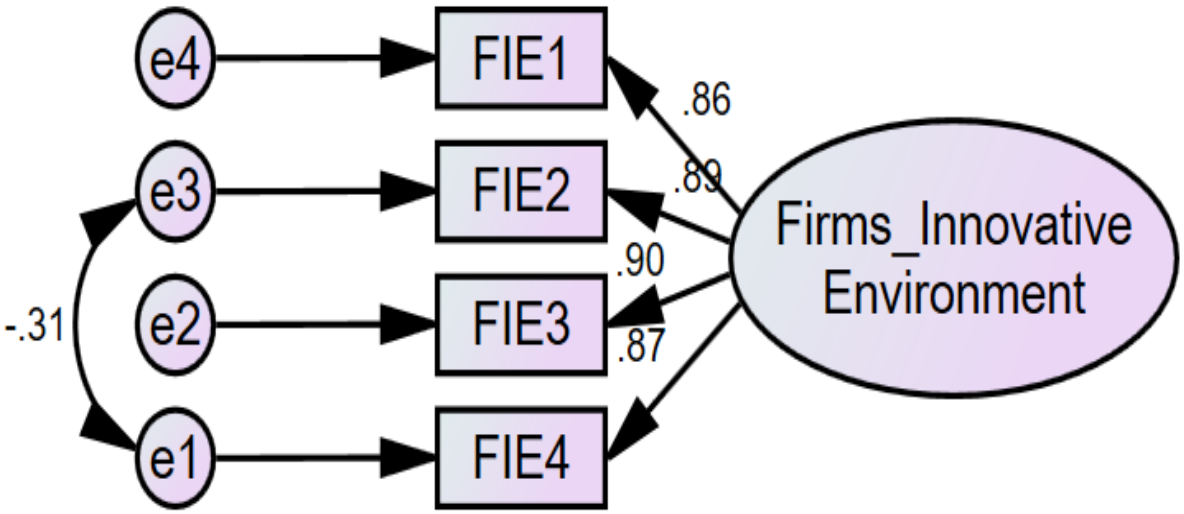

Figure 4 Confirmatory Factor Analysis of Firm's Innovative Environment

In confirmatory factor analysis of firm's innovative environment RMSEA was 0.036, a Chisq/df was 1.517, and GFI, CFI, and IFI was 0.998, 1.000 and 1.000 so the model is fit.

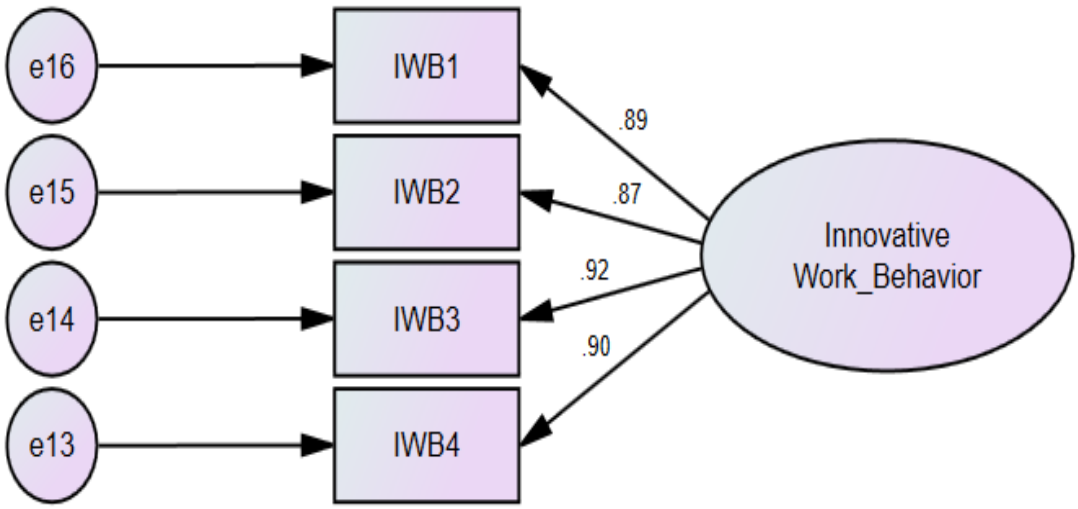

Figure 5 Confirmatory Factor Analysis of Innovative Work Behavior

In confirmatory factor analysis of innovative work behavior RMSEA was 0.064, a Chisq/df was 2.656, and GFI, CFI, and IFI was 0.993, 0.998 and 0.998 so the model is fit.

Research Tools

A structured questionnaire was developed based on validated scales from previous literature. The questionnaire included Likert-scale items measuring entrepreneurial leadership, innovative work behavior, firm's innovative environment, and creative self-efficacy.

Procedures and Data Collection

Data were collected through self-administered surveys, either distributed in person or electronically via email and online platforms. Prior to the main study, a pilot test was conducted with 30 respondents to ensure the reliability and clarity of the instrument.

Data analysis

Collected data were coded and analyzed using SPSS for descriptive statistics, reliability tests, and correlation analysis. AMOS software was used to conduct structural equation modeling (SEM) to test the hypothesized relationships and mediating effects between variables.

The demographic information of the respondents consists of gender, age, marital status, education, position, types of enterprises and years of operation. The higher number of respondents gender is male (61.25%) followed by female (38.75%) respectively. The higher number of respondents age is 26-35 years (38.75%) followed by 36-45 years (30%), 46 years and above (17.5%) and below 25 years (13.75%) respectively. The higher number of respondents marital status is married (68.5%) followed by single (31.5%) respectively. The higher number of respondents education is undergraduate (41.75%) followed by graduate (28%), higher school (21.5%) and doctoral (8.75%) respectively. The higher number of respondents is owner (63.25%) followed by manager (36.75%) respectively. The higher number of respondents is small enterprises (52%) followed by medium enterprises (48%) respectively. The higher number of

respondents is 11-15 years (33%) followed by 6-10 years (31.75%), up to 5 years (18.5%) and above 15 years (16.75%) respectively.

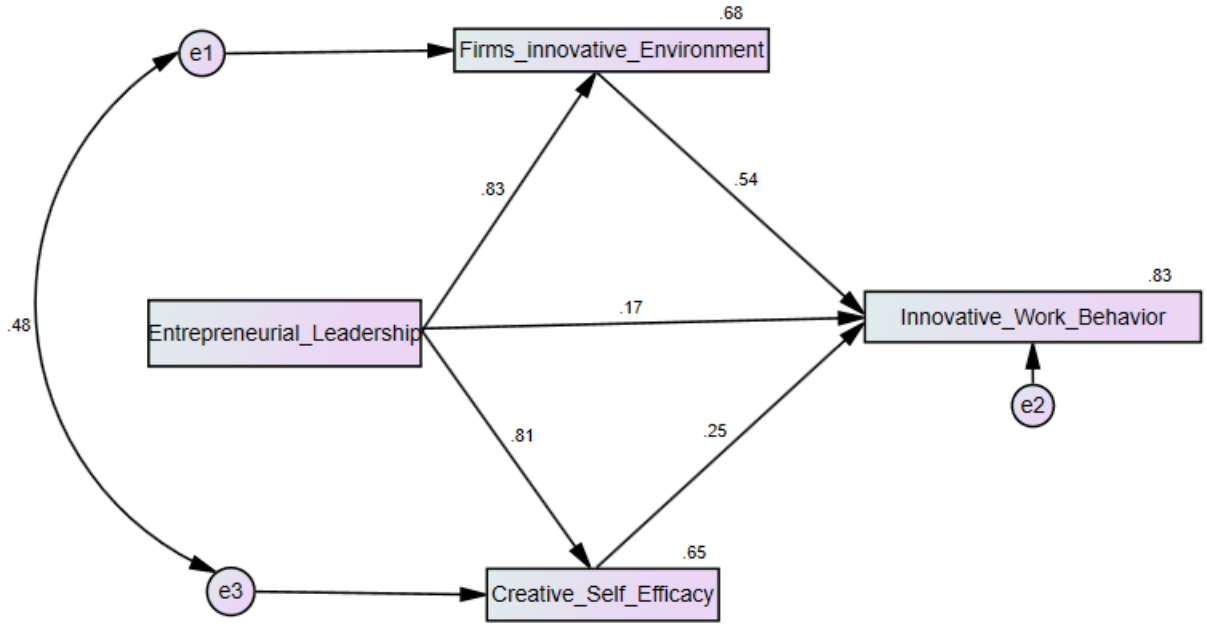

Figure 6 Path Analysis

In path analysis GFI, CFI, and IFI was 1.000, 1.000 and 1.000 so the model is fit.

This methodological approach allows for a comprehensive understanding of the dynamics between entrepreneurial leadership and innovative work behavior, along with the mediating influence of organizational and psychological factors.

Results

Table 1 *Direct Effect*

Direc Direct Path	Standardized Path Coefficient	S. E	C.R	P
Entrepreneurial Leadership –> Innovative Work Behavior	0.172	0.043	4.312	***
Entrepreneurial Leadership –> Firm's Innovative Environment	0.826	0.031	29.221	***
Firm's Innovative Environment –> Innovative Work Behavior	0.539	0.041	12.923	***
Entrepreneurial Leadership –> Creative Self-Efficacy	0.807	0.030	27.297	***
Creative Self-Efficacy –> Innovative Work Behavior	0.250	0.041	6.276	***

Note: ***p<0.001 *Source*: Data and Information from Research

In table 1 shows that the standard path coefficient and p-value are (0.172 and p<0.001) in the path from Entrepreneurial Leadership to Innovative Work Behavior which shows that the hypothesis (H1) is accepted. Similarly standard path coefficient and p-value are (0.826 and p<0.001) in the path from Entrepreneurial Leadership to Firm's Innovative Environment which shows that the hypothesis (H2) is accepted. Likewise, standard path coefficient and p-value are

(0.539 and p<0.001) in the path from Firm's Innovative Environment to Innovative Work Behavior which shows that the hypothesis (H3) is accepted. Also, standard path coefficient and p-value are (0.807 and p<0.001) in the path from Entrepreneurial Leadership to Creative Self-Efficacy which shows that the hypothesis (H4) is accepted. Similarly, standard path coefficient and p-value are (0.250 and p<0.001) in the path from Creative Self-Efficacy to Innovative Work Behavior which shows that the hypothesis (H5) is accepted.

Table 2 *Indirect Effect*

Indirect Path	Estimate	Lower	Upper	P
Entrepreneurial Leadership –> Firm's Innovative Environment –> Innovative Work Behavior	0.445	0.368	0.584	***
Entrepreneurial Leadership –> Creative Self-Efficacy –> Innovative Work Behavior	0.202	0.132	0.299	**

Note: ***p<0.001, **p<0.010

Source: Data and Information from Research

In table 4.2 shows that the standard path coefficient and p-value are (0.445 and p<0.001) in the path from Entrepreneurial Leadership to Firm's Innovative Environment to Innovative Work Behavior which shows that the hypothesis (H6) is accepted. Similarly, the standard path coefficient and p-value are (0.202 and p<0.010) in the path from Entrepreneurial Leadership to Creative Self-Efficacy to Innovative Work Behavior which shows that the hypothesis (H7) is accepted.

Table 3 *Summary of Hypothesis*

Hypothesis	Result
H1: There is a positive and significant impact of entrepreneurial leadership on innovative work behavior.	Accepted
H2: There is a positive and significant impact of entrepreneurial leadership on firm's innovative environment.	Accepted
H3: There is a positive and significant impact of firm's innovative environment on innovative work behavior.	Accepted
H4: There is a positive and significant impact of entrepreneurial leadership on creative self-efficacy.	Accepted
H5: There is a positive and significant impact of creative self-efficacy on innovative work behavior.	Accepted
H6: There is mediation role of firm's innovative environment between entrepreneurial leadership and innovative work behavior.	Accepted
H7: There is mediation role of creative self-efficacy between entrepreneurial leadership and innovative work behavior.	Accepted

Source: Data and Information from Research

According to (Chin, 1998) R2 < 0.19 is regarded as very weak; 0.19 <= R2 < 0.33 is seen as weak; 0.33 <= R2 < 0.67 is regarded as moderate; and R2 >= 67 is regarded as substantial. The study shows that the value of R^2 of firm's innovative environment is 0.68, creative self-efficacy

is 0.65 and innovative work behavior is 0.83 which is substantial, moderate and substantial. This indicates that the independent variable has a 68% variance in firm's innovative environment, 65% variance in creative self-efficacy and 83% variance in innovative work behavior.

Discussion

This section discusses the research findings in relation to the stated objectives and situates the results within the broader context of existing literature.

To study the relationship among entrepreneurial leadership, innovative work behaviour, firm's innovative environment, and creative self-efficacy

The findings reveal a multifaceted relationship between entrepreneurial leadership, innovative work behaviour (IWB), the firm's innovative environment, and creative self-efficacy (CSE). The study supports the notion that entrepreneurial leadership plays a foundational role in shaping an organisation's innovative capacity. Entrepreneurial leaders, by promoting autonomy, vision, and risk-taking (Gupta et al., 2004), create an environment conducive to innovation and creative expression. The positive association between entrepreneurial leadership and IWB aligns with previous studies (Renko et al., 2015; Bagheri & Pihie, 2011), which suggest that such leadership fosters a proactive, opportunity-seeking, and creative workforce. Moreover, the findings reinforce the concept that CSE an individual's belief in their ability to produce creative outcomes is a key psychological mechanism that enables IWB (Tierney & Farmer, 2002). Employees with high CSE are more likely to engage in innovative actions when their environment encourages experimentation and tolerates failure. Additionally, the firm's innovative environment emerged as a significant contextual factor. When entrepreneurial leadership is embedded within a supportive innovative environment, a synergistic effect occurs, enhancing both CSE and IWB. This supports the social cognitive theory, which posits that individual behaviour is shaped by both personal factors and environmental influences (Bandura, 1986). Companies that strategically align leadership behaviours with innovation-enabling conditions are better positioned to adapt to complex and dynamic market challenges.

To examine the mediation role of firm's innovative environment in the relationship between entrepreneurial leadership and innovative work behaviour

The results demonstrate that the firm's innovative environment mediates the relationship between entrepreneurial leadership and IWB. This finding supports the view that leadership alone is insufficient in driving innovation; instead, the broader organisational climate must be conducive to creative processes. As suggested by Amabile et al. (1996), innovation thrives in environments characterized by psychological safety, resource availability, and encouragement of novel ideas. Entrepreneurial leaders influence this environment by fostering a culture that values experimentation and calculated risk-taking. In turn, this culture supports the development and expression of IWB. This mediation confirms earlier work by Mumford et al. (2002), who argued that leadership contributes to innovation primarily by shaping the conditions under which creativity and innovation can flourish. Therefore,

organisational efforts should not only focus on individual leadership behaviours but also on cultivating a systemic culture that supports innovation. Recognising the mediating role of the firm's innovative environment offers practical implications: firms must ensure that leadership development is coupled with structural and cultural mechanisms that enable innovation at all levels.

To analyse the mediation role of creative self-efficacy in the relationship between entrepreneurial leadership and innovative work behaviour

The findings further reveal that creative self-efficacy significantly mediates the relationship between entrepreneurial leadership and IWB. This suggests that entrepreneurial leaders contribute to innovation not only by direct influence but also by shaping employees' beliefs in their creative potential. This aligns with research by Tierney and Farmer (2004), which found that leaders who provide intellectual stimulation, encouragement, and feedback enhance employees' CSE, which in turn drives their innovative behaviours. Entrepreneurial leadership promotes self-belief through empowerment, recognition, and the delegation of challenging tasks. These practices build CSE, which acts as a catalyst for IWB by increasing individuals' willingness to take initiative and propose novel solutions. This mediation mechanism supports the self-efficacy theory, which posits that individuals with stronger efficacy beliefs are more motivated to overcome obstacles and perform complex tasks (Bandura, 1997). The implication for organisations is clear: leadership development programs should not only train managers in entrepreneurial thinking but also equip them with strategies to enhance employees' self-efficacy. Fostering belief in one's creative capabilities is a vital lever in unlocking the full innovative potential of the workforce.

Overall, the results underscore the importance of a multi-level approach to innovation, where individual beliefs (CSE), organisational climate (firm's innovative environment), and leadership behaviours (entrepreneurial leadership) interact to shape IWB. The findings provide empirical support for integrated models of innovation and offer actionable insights for leaders aiming to drive creativity in their organisations.

Conclusion

This study investigated the impact of entrepreneurial leadership on innovative work behavior (IWB) within small and medium-sized enterprises (SMEs) in Zhejiang Province, China, with a specific focus on the mediating roles of the firm's innovative environment and creative self-efficacy. Using a quantitative approach and data collected from 400 SME owners and managers, the findings confirm that entrepreneurial leadership has a significant and positive influence on IWB. More importantly, both the firm's innovative environment and employees' creative self-efficacy were found to significantly mediate this relationship, underscoring their critical roles in facilitating innovation at the individual level.

These results highlight that entrepreneurial leadership alone is not sufficient to drive innovative behavior; rather, its effectiveness is amplified when embedded within a supportive organizational context and when employees possess confidence in their creative abilities. This underscores the importance for SME leaders to not only adopt entrepreneurial leadership practices but also to foster an innovation-oriented culture and actively nurture employee self-efficacy.

By identifying and empirically validating the mediating mechanisms through which entrepreneurial leadership affects IWB, this study contributes to the growing body of literature on innovation in SMEs. It advances theoretical understanding by integrating leadership, environmental, and individual-level factors into a cohesive model. Practically, the findings offer valuable guidance for SME leaders and policymakers aiming to enhance innovation performance and sustain competitive advantage in dynamic business environments.

Recommendations

Based on the findings of this study, several recommendations are proposed to advance both practice and research in the field of entrepreneurial leadership and innovation within SMEs

1. For SME Leaders Foster an innovative work environment and actively build employees' creative self-efficacy through training and supportive leadership practices. Entrepreneurial leadership should be embraced to drive innovation effectively.

2. For Policymakers Develop policies and support programs that encourage SMEs to invest in leadership development and innovation culture, including incentives for training and collaborative innovation platforms.

Contributions to the Body of Knowledge

1. This research enriches the understanding of how entrepreneurial leadership influences innovative work behavior through mediating factors such as the innovative environment and creative self-efficacy. It bridges leadership theories with innovation management and organizational behavior in the SME context.

2. The validated mediation model provides a useful framework for future research exploring multi-level influences on innovation outcomes.

Future Research

1. Future studies could explore additional mediating or moderating variables, such as organizational learning, employee motivation, or external environmental factors, to further unpack the complexity of innovation in SMEs.

2. Longitudinal research designs would be valuable to examine the causal relationships and evolution of entrepreneurial leadership and innovation behaviors over time.

3. Comparative studies across different cultural or regional contexts could provide insights into how cultural dimensions impact the relationship between leadership and innovation.

4. Qualitative approaches could complement quantitative findings by offering deeper insights into the processes through which entrepreneurial leadership shapes innovative behaviors.

References

Alateeg, S., & Alhammadi, A. (2024). The impact of entrepreneurial leadership on organizational innovation: The mediating role of innovative culture. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, 13(1), 1–15.

Amabile, T. M., Conti, R., Coon, H., Lazenby, J., & Herron, M. (1996). Assessing the work environment for creativity. *Academy of Management Journal,* 39(5), 1154–1184.

Bagheri, A., & Pihie, Z. A. L. (2011). Entrepreneurial leadership: Towards a model for learning and development. *Human Resource Development International,* 14(4), 447–463.

Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory.* Prentice-Hall.

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control.* W.H. Freeman.

Bratianu, C., Bejinaru, R., & Orzea, I. (2023). Organizational innovation: Internal conditions and strategic enablers. *Journal of Innovation and Knowledge,* 8(1), 45–56.

Creely, E., Zhang, T., & Lee, M. (2021). Fostering innovation through entrepreneurial leadership: Creating a risk-tolerant organizational culture. *Leadership & Organization Development Journal,* 42(4), 507–520.

De Clercq, D., & Pereira, R. (2020). Organizational conditions for innovation and their impact on employees' innovative work behavior: A multilevel perspective. *Journal of Business Research,* 108, 163–174.

Hamdan, A. (2023). Entrepreneurial leadership and creativity: Driving innovation in uncertain environments. *Journal of Entrepreneurship and Innovation in Emerging Economies,* 9(2), 134–148.

Herrera, M. E. B. (2022). Innovative work behavior: A review of antecedents and outcomes. *Journal of Business Research,* 149, 123–134.

Hoang, G., Wilson-Evered, E., & Chia, A. (2022). Entrepreneurial leadership and innovative work behavior: The mediating role of innovation climate. *Journal of Small Business Management,* 60(2), 340–360.

Gupta, V., MacMillan, I. C., & Surie, G. (2004). Entrepreneurial leadership: Developing and measuring a cross-cultural construct. *Journal of Business Venturing,* 19(2), 241–260.

Lam, W., & Liu, X. (2020). Government support and small business innovation in China: Evidence from policy interventions. *Small Business Economics*, 54(2), 457–475.

Liu, Y., Wang, Y., & Chen, H. (2022). The role of SMEs in China's economic transformation: Opportunities and challenges. *Asian Journal of Economic Modelling,* 10(3), 101–116.

Irshad, M., Khattak, S. R., Hassan, M. M., & Majeed, M. (2023). Linking entrepreneurial leadership with innovative work behavior: The mediating role of creative self-efficacy. *Innovation & Management Review,* 20(1), 75–88.

Mehmood, S., Qadeer, F., & Ahmad, H. (2020). Creative self-efficacy and innovative work behavior: Examining the moderating role of psychological empowerment. *Creativity Research Journal,* 32(1), 28–35.

Mumford, M. D., Scott, G. M., Gaddis, B., & Strange, J. M. (2002). Leading creative people: Orchestrating expertise and relationships. *The Leadership Quarterly,* 13(6), 705–750.

Nguyen, T. H., Pham, H., & Huynh, T. L. (2021). Entrepreneurial leadership and employee creativity: Evidence from emerging markets. *Management Decision,* 59(1), 82–97.

Renko, M., El Tarabishy, A., Carsrud, A. L., & Brännback, M. (2015). Understanding and measuring entrepreneurial leadership style. *Journal of Small Business Management,* 53(1), 54–74.

Razzaque, R. M., Habib, M. M., & Hossain, M. M. (2023). Entrepreneurial leadership and organizational innovation: Exploring the link in SMEs. *Journal of Small Business and Enterprise Development,* 30(3), 401–418.

Sarwoko, E. (2020). Creative self-efficacy and its influence on innovative behavior among employees: Evidence from Indonesia. *Journal of Workplace Learning,* 32(4), 245–258.

Sibeko, P., & Barnard, A. (2020). Entrepreneurial leadership and innovation: A conceptual analysis of leadership in dynamic environments. *South African Journal of Business Management,* 51(1), 1–10.

Tierney, P., & Farmer, S. M. (2002). Creative self-efficacy: Its potential antecedents and relationship to creative performance. *Academy of Management Journal*, 45(6), 1137–1148.

Tierney, P., & Farmer, S. M. (2004). The Pygmalion process and employee creativity. *Journal of Management,* 30(3), 413–432.

Weaven, S., Dant, R. P., Baker, B. L., & Jennings, D. F. (2021). A conceptual model of entrepreneurial leadership and its impact on firm innovation and performance in SMEs. *Journal of Small Business and Enterprise Development,* 28(1), 1–20.

Zhang, J. (2021). SMEs and market responsiveness in China's new economy: A strategic agility perspective. *Asia Pacific Business Review,* 27(4), 587–605.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Factors Influencing Consumers' Perceived Value on Purchase Intention of Beauty Products in Sichuan Province, China

Chuandong Wei[1*], & Tippawan Lertatthakornkit[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Chuandong Wei*
Faculty of Management,
Shinawatra University, Thailand.
Email: cdtcwcd@vip.qq.com

2. Tippawan Lertatthakornkit
Faculty of Management,
Shinawatra University, Thailand.
Email: tippawan.l@siu.ac.th

Keywords:
Purchase Intention, Perceived Value, Beauty Products, E-commerce Live Streaming

Article history:
Received: 22/05/2025
Revised: 26/06/2025
Accepted: 12/09/2025
Available online: 03/10/2025

How to Cite:
Wei, C. & Lertatthakornkit, T. (2025). Factors Influencing Consumers' Perceived Value on Purchase Intention of Beauty Products in Sichuan Province, China. *Journal Dhamma for Life,* 31(4*),* 158-177.

ABSTRACT

This study explores the multidimensional factors influencing consumer purchase intention in the beauty industry, with an emphasis on the mediating role of perceived value. Specifically, it examines (1) the effect of product value on total purchase value, (2) the impact of monetary and energy costs on total purchase cost, (3) the influence of content and service interactions on consumer interactivity, and (4) how total purchase value, total purchase cost, and interactivity affect perceived value. Additionally, the study analyzes whether perceived value mediates the relationship between these variables and purchase intention, and whether consumer intention varies by gender and age. A mixed-methods approach was employed, incorporating both qualitative and quantitative data. Using purposive sampling, survey data were collected from 453 beauty product consumers in Sichuan Province, China, aged 15–65. Quantitative analyses revealed that product value, monetary cost, energy cost, content interaction, and service interaction all significantly contribute to their respective aggregate constructs. These, in turn, positively influence perceived value, which acts as a significant predictor of purchase intention. No significant moderating effects of gender or age were identified.

The findings provide actionable insights for beauty brands and digital marketers operating in regional Chinese markets. Enhancing perceived value through quality offerings, cost efficiency, and interactive experiences can effectively increase consumer purchase intentions, irrespective of demographic variations.

Introduction

The rapid proliferation of internet usage in China has significantly transformed consumer behavior and retail landscapes. By the end of 2021, China had over 1 billion internet users, achieving a penetration rate of approximately 73%, making it the largest online population globally (China Internet Network Information Center [CNNIC], 2022). This digital expansion has propelled the growth of e-commerce, with live streaming emerging as a particularly popular and engaging mode of online shopping. E-commerce live streaming has rapidly evolved into a mainstream sales channel, with the market size surpassing 1.05 trillion yuan by 2020 (iResearch, 2021). This format enables real-time interaction between sellers and consumers, enhancing user engagement and influencing purchasing decisions.

Simultaneously, China has solidified its position as a key player in the global luxury market. In 2017, Chinese consumers accounted for approximately 32% of global luxury consumption, a figure that has continued to rise in recent years (McKinsey & Company, 2019). Notably, light luxury brands offering high-quality, fashionable products at more accessible price points have seen substantial growth, fueled by increasing disposable incomes and shifting consumer preferences. While international luxury brands still dominate the market, domestic Chinese light luxury brands are gaining traction, particularly among younger consumers seeking style, identity, and value (Bain & Company, 2020).

In this context, the intersection of luxury consumption and e-commerce live streaming presents both opportunities and challenges. The dynamic and interactive nature of live streaming offers luxury brands a powerful platform for marketing, allowing for real-time engagement, personalized communication, and increased brand exposure. However, it also poses risks to the traditional values of luxury, such as exclusivity, heritage, and prestige (Kapferer & Bastien, 2012). Understanding how live streaming influences consumer perceptions and purchase intentions, particularly in culturally distinct regions like Sichuan, is essential for brands seeking to adapt to this digital transformation.

This study investigates the impact of e-commerce live streaming on luxury brand marketing and consumer behavior in Sichuan province. It explores how features such as interactivity, real-time feedback, influencer credibility, and promotional strategies (e.g., discounts) affect consumers' intention to purchase luxury goods. Furthermore, it examines how demographic factors such as age, gender, education level, and income moderate these effects. By analyzing empirical data, this research aims to provide strategic insights into how luxury brands can effectively utilize live streaming while maintaining their core values. The findings are expected to bridge a gap in current literature and offer practical guidance for both global and domestic luxury brands navigating China's rapidly evolving digital economy.

Literature Review and Theoretical Framework

Consumer Purchase Intention in the Beauty Industry

Consumer purchase intention refers to the likelihood or willingness of a consumer to buy a particular product or service. In the beauty industry, this intention is influenced by a complex interplay of emotional, social, and functional factors that go beyond mere product attributes (Kim & Chung, 2011; Wang et al., 2020). The rise of digital platforms and e-commerce has

transformed how consumers interact with beauty brands, shifting the focus from traditional purchase models to more interactive, content-driven experiences (Lee & Lee, 2021).

Rooted in consumer behavior theory, purchase intention reflects subjective judgments shaped by perceived value, consumer attitudes, and external influences (Dodds, 1991; Mullet, 2006; Lin, 2021). The Theory of Planned Behavior (Ajzen, 1991) further explains that purchase intention is driven by an individual's attitude toward the product, social norms, and perceived control over the buying process. In the luxury segment of the beauty market, purchase intention additionally responds to emotional and social needs, cultural factors, and brand loyalty (Vigneron & Johnson, 1999).

Over time, perspectives on purchase intention have evolved from focusing on motivation to incorporating value-based and situational factors. Recent studies highlight how interactive digital environments, such as live-streaming e-commerce, foster consumer trust and enhance perceived value, ultimately boosting purchase intention in the beauty industry (Zeithaml, 1988; Lin, 2021).

Perceived Value as a Mediator

Perceived value defined as a consumer's overall evaluation of a product's benefits relative to its costs (Zeithaml, 1988) serves as a critical mediator linking product attributes to consumer behaviors such as satisfaction and purchase intention. This construct explains how various facets of the consumption experience translate into final purchase decisions (Sweeney & Soutar, 2001; Yang & Peterson, 2004). Despite its recognized importance, limited empirical research has explored perceived value's mediating role specifically within the beauty industry in emerging economies, where cultural and infrastructural factors uniquely shape value perceptions.

Perceived value is inherently multi-dimensional, encompassing functional, emotional, social, economic, and conditional aspects (Channuwong et al., 2022; Sheth et al., 1991; Gallarza et al., 2018). Beyond utilitarian benefits such as quality and performance, it also includes symbolic elements like brand status and psychological satisfaction—factors especially salient in luxury consumption. High perceived value enhances purchase intentions by fulfilling diverse consumer needs and is shaped by brand image, pricing strategies, and marketing efforts (Wu, 2013). In dynamic contexts like e-commerce live streaming, perceived value can be conceptualized through three interrelated components:

1. Total Purchase Value: Incorporates functional, emotional, added, and product value, reflecting both practical utility and symbolic significance (Sweeney & Soutar, 1999; Gallarza et al., 2011).

2. Total Purchase Cost: Encompasses monetary costs alongside non-monetary factors such as time, effort, and psychological burden, which influence consumers' willingness to purchase premium products.

3. Interactivity: The engagement in real-time content and service interaction enhances perceived value by fostering emotional connection, trust, and a sense of community between consumers and brands during live events (Hollebeek et al., 2014; Brodie et al., 2013).

Overall, perceived value acts as a pivotal mediator, elucidating how experiential and contextual factors shape consumer decision-making and purchase behavior, particularly within evolving markets and interactive retail environments.

Multidimensional Factors Affecting Value and Cost

The concept of product value is multifaceted, encompassing various dimensions such as quality, brand image, and functional performance. These dimensions collectively influence consumers' perceived value and their subsequent loyalty to a product or brand (Dodds et al., 1991). Quality pertains to the product's ability to fulfill its intended purpose reliably and durably, thus enhancing consumer satisfaction. Brand image contributes to perceived value by evoking trust, prestige, or emotional resonance, often enabling firms to command premium pricing. Functional performance refers to the efficacy and efficiency with which the product meets specific consumer needs, further strengthening perceived value.

Conversely, the perception of cost extends beyond mere monetary expenditure. While price remains a fundamental determinant of purchase decisions, non-monetary costs play a critical role in shaping overall cost perceptions (Grewal et al., 1998). Non-monetary costs encompass factors such as the physical and cognitive effort required to acquire or utilize the product, time invested in the decision-making process, and the mental load associated with evaluating product alternatives. These costs can significantly affect consumers' willingness to engage with a product or brand.

The impact of non-monetary costs is particularly pronounced in developing markets. In such contexts, infrastructural limitations and information asymmetries often increase the energy and effort consumers must expend to research, access, and obtain products. Consequently, non-monetary costs such as search effort, transportation time, and cognitive burden may outweigh price considerations in influencing consumer behavior. This highlights the necessity for marketers and businesses to account for a broad spectrum of value and cost dimensions tailored to specific market environments.

Consumer perceptions of value and cost are inherently multidimensional. Effective marketing strategies require an integrated understanding of both tangible product attributes and intangible costs associated with the purchasing process, especially in diverse economic contexts.

Consumer Interactivity in Digital Contexts

Consumer interactivity in digital environments refers to the degree to which consumers engage with and respond to digital content and services. This interactivity manifests through various forms, including content-related activities such as product reviews and social media posts, as well as service-oriented interactions like real-time chat support and personalized recommendations. Prior research has identified digital interactivity as a critical determinant of consumer engagement and trust (Liu & Shrum, 2002; Labrecque, 2014).

The interactive nature of digital consumption is particularly pronounced within the beauty industry. Here, consumer behavior is significantly influenced by interactive elements such as instructional advice, tutorial videos, and peer-generated opinions. These components foster a participatory environment that allows consumers to access, share, and evaluate information in real time. Consequently, digital interactivity contributes substantially to the consumer's perceived value of beauty products.

Moreover, the ability to interact with content and services positively affects consumers' purchase intentions. When consumers perceive higher engagement and trust through interactive digital platforms, their confidence in product quality and suitability increases. Thus,

interactivity serves as a pivotal mechanism influencing both the perceived value and the subsequent purchasing behavior within the digital beauty marketplace.

Demographic Moderators: Age and Gender

Demographic variables such as age and gender are frequently considered significant moderators in consumer purchase behavior research. These variables can influence the relationship between various factors and consumer decision-making processes, thereby shaping purchase outcomes. Extant literature often posits that men and women exhibit differing priorities in their purchase decisions. For instance, some studies indicate that female consumers tend to place greater emphasis on brand identity and product aesthetics (Nique & Kahlenberg, 2014). This suggests that women may be more sensitive to the visual appeal and symbolic meaning of products. Conversely, male consumers are sometimes reported to focus more on functional attributes and technical specifications, although such distinctions are not universally consistent across all product categories or contexts. Notably, the effect of gender on purchase behavior may be attenuated or less salient in scenarios where utilitarian or value-driven considerations predominate.

Age has also been identified as a critical demographic factor influencing consumer engagement, particularly with respect to digital and interactive marketing content. Younger consumers are generally more receptive to and engaged with digital platforms and interactive media, reflecting greater familiarity and comfort with technology (Taylor & Strutton, 2016). In contrast, older consumers may demonstrate a preference for traditional purchasing channels and may prioritize clarity and simplicity in product information. However, as with gender, the moderating effect of age is context-dependent and may diminish when consumers prioritize economic value or price sensitivity over experiential or technological engagement.

It is important to underscore that the moderating effects of age and gender are not universally consistent. These demographic variables interact with other contextual factors such as product type, marketing strategies, and situational influences, resulting in variability in their impact on purchase behavior. Consequently, while demographic moderators provide useful insights, their explanatory power should be interpreted within the broader context of consumer decision-making models.

Theoretical Framework

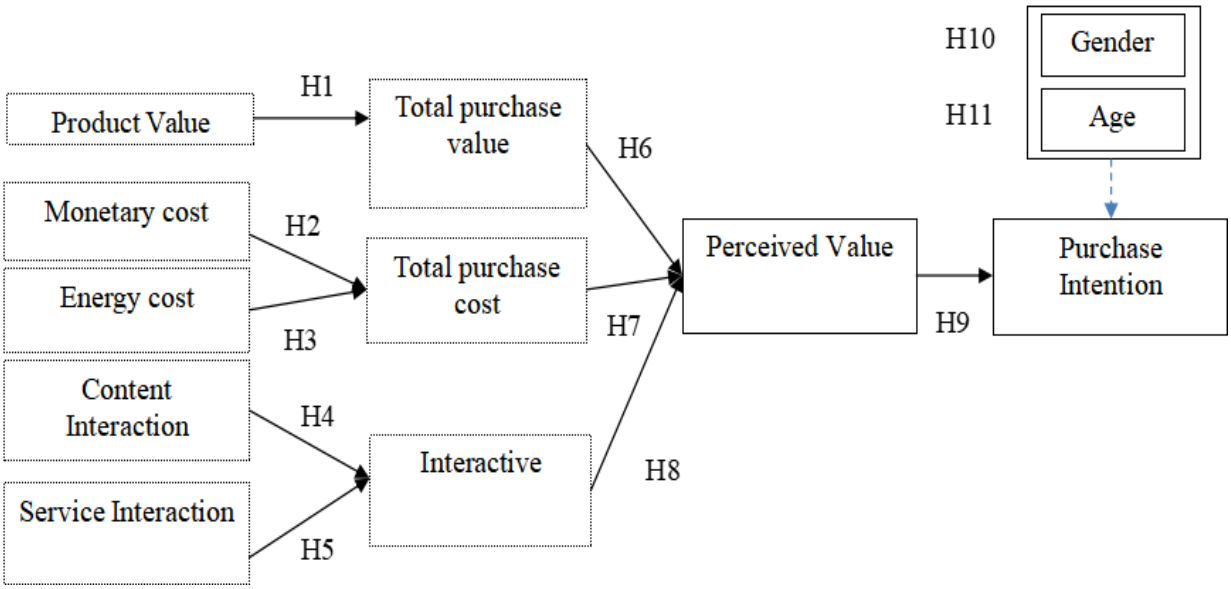

Figure 1 Theoretical Framework

Objectives

1. To examine the impact of product value on total purchase value,
2. To examine the impact of monetary cost and energy cost on total purchase cost,
3. To examine the impact of content interaction and service interaction on interactive,
4. To examine the impact of total purchase value, total purchase cost and interactive on perceived value
5. To analyze the mediating effect of perceived value on factors influencing purchase intention
6. To investigate whether consumer purchasing intentions differ across genders and age groups.

Hypotheses

H1: Product value has a significant positive impact on total purchase value.
H2: Monetary cost has a significant positive impact on total purchase cost.
H3: Energy cost has a significant positive impact on total purchase cost.
H4: Content interaction has a significant positive impact on interactive.
H5: Service interaction has a significant positive impact on interactive.
H6: Total purchase value has a significant positive impact on perceived value.
H7: Total purchase cost has a significant positive impact on perceived value.
H8: Interactive has a significant positive impact on perceived value.
H9: Perceived value has a significant positive impact on purchase intention.
H10: There is significant difference in consumer purchase intention between users of different genders.

H11: There is significant difference in consumer purchasing intention among users of different ages.

Methodology

Research Type

This study employs a mixed-methods research design, integrating both qualitative and quantitative approaches. The mixed-methods framework enables a comprehensive understanding of the factors influencing consumer purchase intention in the beauty industry by combining exploratory insights with statistical validation.

Study Population

The study population comprises beauty product consumers residing in Sichuan Province, China, aged between 15 and 65 years. This population represents a diverse cross-section of consumers in an emerging regional market where digital and traditional beauty consumption co-exist.

Sample Groups and Selection Techniques

A total of 453 participants were purposively sampled based on their status as active users or purchasers of beauty products. Purposive sampling was chosen to ensure that respondents had relevant experience and knowledge related to the research topic. The sample included individuals across different age groups and both genders to allow for comparative analysis.

Research Tools

Data were collected primarily through a structured survey questionnaire developed from validated scales in prior research, adapted to the beauty industry context. The questionnaire covered constructs such as product value, monetary and energy costs, content interaction, service interaction, perceived value, and purchase intention. Qualitative data were also gathered via open-ended survey questions and informal interviews to enrich understanding of consumer perceptions.

Research Procedures

The research was conducted in multiple stages

1. Instrument Development and Pilot Testing The survey instrument was designed and piloted with a small subset of the target population to ensure clarity, relevance, and reliability.
2. Data Collection The final questionnaire was administered both online and in person between [specify dates if known]. Informed consent was obtained from all participants, and confidentiality was assured.
3. Qualitative Data Collection Follow-up interviews were conducted with a subset of respondents to explore themes emerging from the survey data in greater depth.

Data Collection

Survey responses were collected electronically through online platforms and supplemented by face-to-face distribution in retail settings. This dual approach increased accessibility and response rates. Qualitative interview data were audio-recorded with participant permission and transcribed verbatim for analysis.

Data Analysis Methods

Quantitative data were analyzed using statistical software (e.g., SPSS, AMOS, or equivalent). The following procedures were applied:

1. Descriptive Statistics to profile the sample and summarize key variables.
2. Exploratory and Confirmatory Factor Analysis to validate the measurement model and construct validity.
3. Structural Equation Modeling (SEM) to test the hypothesized relationships among product value, purchase costs, interactivity, perceived value, and purchase intention.
4. Moderation Analysis was performed to examine the effects of gender and age on the relationships within the model.

Qualitative data were analyzed thematically to identify patterns and insights complementing the quantitative findings.

Results

The sample consisted of 453 respondents aged between 15 and 65 years, with a balanced representation of gender (52% female, 48% male). Participants reported varying levels of engagement with beauty products, providing a robust basis for analysis.

Exploratory and confirmatory factor analyses confirmed the validity and reliability of the measurement scales. All constructs demonstrated satisfactory internal consistency, with Cronbach's alpha values exceeding the recommended threshold of 0.70. Factor loadings for individual items were all significant ($p < 0.001$) and exceeded 0.60, supporting convergent validity.

Reliability and Validity Analysis

Consistent with the preliminary test results, this study assessed the internal consistency reliability of the scale using Cronbach's α as an indicator. Based on the guideline by Bland & Altman (1997), an α value above 0.7 suggests good reliability. As shown in Table 1, the α coefficients for each dimension ranged from 0.871 to 0.910, and the overall reliability coefficient reached 0.945, significantly exceeding the 0.8 threshold. These results confirm that the measurement scale has excellent internal consistency and is highly reliable for future research applications.

Table 1 Standardized Factor Loading and Cronbach's Alpha

Variable		Corrected Total Item Correlation (Citc)	Cronbach's A If Items Are Deleted	Cronbach's Alpha Coefficient
Product Value	CPJZ1	0.740	0.853	0.883
	CPJZ2	0.763	0.844	
	CPJZ3	0.736	0.854	
	CPJZ4	0.747	0.850	
Monetary cost	HBCB1	0.738	0.851	0.882
	HBCB2	0.754	0.844	
	HBCB3	0.739	0.850	
	HBCB4	0.743	0.849	
Energy cost	JLCB1	0.715	0.839	0.871
	JLCB2	0.737	0.830	
	JLCB3	0.742	0.828	
	JLCB4	0.705	0.843	
Content Interaction	NRHD1	0.776	0.863	0.896
	NRHD2	0.773	0.864	
	NRHD3	0.770	0.865	
	NRHD4	0.755	0.870	
Service Interaction	FWHD1	0.791	0.886	0.910
	FWHD2	0.811	0.878	
	FWHD3	0.789	0.886	
	FWHD4	0.793	0.885	
Perceived Value	GZ1	0.759	0.854	0.888
	GZ2	0.772	0.849	
	GZ3	0.749	0.858	
	GZ4	0.737	0.863	
Total purchase value	GMZJ1	0.770	0.870	0.898
	GMZJ2	0.783	0.865	
	GMZJ3	0.779	0.867	
	GMZJ4	0.763	0.873	
Total purchase cost	GMZC1	0.786	0.870	0.902
	GMZC2	0.778	0.874	
	GMZC3	0.763	0.879	

Variable		Corrected Total Item Correlation (Citc)	Cronbach's A If Items Are Deleted	Cronbach's Alpha Coefficient
	GMZC4	0.792	0.869	
Interactive	HDWD1	0.812	0.864	0.903
	HDWD2	0.775	0.877	
	HDWD3	0.774	0.877	
	HDWD4	0.767	0.880	
Purchase intention	YY1	0.797	0.879	0.908
	YY2	0.792	0.881	
	YY3	0.806	0.876	
	YY4	0.775	0.887	
Overall Cronbach's α 0.945				

The results from Table 2 indicate that the overall model fit of the scale is satisfactory. The chi-square to degrees of freedom ratio (χ^2/df) is 1.321, which is close to 1 and well below the acceptable threshold of 3, suggesting a good fit. The absolute fit index RMSEA is 0.027, which is below the standard cutoff of 0.05, indicating an excellent fit. Additionally, the Goodness-of-Fit Index (GFI) is 0.965, exceeding the minimum acceptable value of 0.80. Regarding incremental fit indices, the values for NFI, TLI, RFI, IFI, and CFI range from 0.919 to 0.981, all surpassing the recommended threshold of 0.90. These results collectively confirm that the factor model demonstrates strong construct validity and acceptable overall model fit. The criteria used to assess model fit were primarily based on the guidelines proposed by Yang (2019).

Table2 Summary of Fit Indices of Measurement Model

Absolute Fit Measure				Incremental Fit Measure				
	χ^2/df	RMSEA	GFI	NFI	TLI	RFI	IFI	CFI
Recommended Point	<2.0	<0.05	Close to 1	>0.9	>0.9	>0.9	>0.9	>0.9
Proposed Model	1.321	0.027	0.907	0.925	0.979	0.919	0.981	0.981

The results indicate strong convergent validity for the measurement model. All standardized factor loadings exceed 0.50 and are statistically significant at the $p < 0.001$ level, demonstrating that the observed variables are well represented by their respective latent constructs. Following Wu Minglong's (2011) criteria where an Average Variance Extracted

(AVE) greater than 0.50 and Composite Reliability (CR) above 0.60 signify good convergent validity all subscales meet these standards. The CR values for each construct surpass the 0.60 threshold, and the AVE values exceed 0.50, confirming that the latent variables exhibit good internal consistency and validity (Table 3).

Table 3 Construct Correlation Matrix, Cronbach's Alpha, Composite Reliability (CR), and Average Variance Extracted (AVE)

Dimension	Variables	Std.	S.E.	C.R.	P	CR	AVE
GZ	GZ1← GZ	.823	.053	19.064	***	0.865	0.621
	GZ2← GZ	.830	.053	19.064	***		
	GZ3← GZ	.812	.053	19.064	***		
	GZ4← GZ	798					
GMZJ	GMZJ1← GMZJ	.832	.052	20.009	***	0.875	0.642
	GMZJ2←GMZJ	.846	.052	20.441	***		
	GMZJ3← GMZJ	.829	.051	19.919	***		
	GMZJ4← GMZJ	.812					
GMZC	GMZC1← GMZC	.842	.046	21.665	***	0.850	0.632
	GMZC2← GMZC	.835	.047	21.425	***		
	GMZC3← GMZC	.816	.047	20.678	***		
	GMZC4← GMZC	.845					
HDWD	HDWD1← HDWD	.873	.050	21.580	***	0.870	0.645
	HDWD2← HDWD	.829	.050	20.124	***		
	HDWD3← HDWD	.829	.052	20.140	***		

Dimension	Variables	Std.	S.E.	C.R.	P	CR	AVE
	HDWD4←-HDWD	.813					
YY	YY1←-YY	.847	.043	22.797	***	0.884	0.651
	YY2←-YY	.843	.042	22.647	***		
	YY3←-YY	.865	.043	21.601	***		
	YY4←-YY	.819					

*Note: p <0.05, p<0.01, *: p<0.001*

The results from Table 4 demonstrate strong discriminant validity among the five latent variables. For each construct Perceived Value (PV), Perceived Total Value (PTV), Perceived Total Cost (PTC), Interactivity (INT), and Purchase Intention (PI) the square root of the Average Variance Extracted (AVE) exceeds the maximum inter-construct correlation coefficients. Specifically, the square root values range from 0.775 to 0.795, all of which are higher than the respective inter-component correlation maxima (ranging from 0.450 to 0.480). This confirms that each construct is distinct and not excessively correlated with others. Combined with previously established evidence of convergent validity and internal consistency, these results confirm that the measurement model has strong reliability and validity, providing a solid basis for the subsequent Structural Equation Modeling (SEM) analysis.

Table 4 Discriminant validity of the overall model

Variable	GZ	GMZJ	GMZC	HDWD	YY
GZ	0.621				
GMZJ	0.450***	0.642			
GMZC	0.430***	0.410***	0.632		
HDWD	0.420***	0.400***	0.390***	0.645	
YY	0.480***	0.470***	0.460***	0.450***	0.651
Mean square root	0.785	0.790	0.775	0.780	0.795

*Note: p <0.05: p<0.01, *: p<0.001*

Hypotheses Testing

The results indicate significant positive relationships across the model's constructs. Product value strongly influences total purchase value (β = 0.715, p < 0.001), while both monetary cost (β = 0.520, p < 0.001) and energy cost (β = 0.196, p < 0.001) significantly contribute to total purchase cost. Content interaction (β = 0.247, p < 0.001) and service interaction (β = 0.477, p < 0.001) both positively impact interactivity. Additionally, total purchase value (β = 0.343, p < 0.001), total purchase cost (β = 0.328, p < 0.001), and interactivity (β = 0.337, p < 0.001) each significantly enhance perceived value, which in turn strongly predicts purchase intention (β = 0.597, p < 0.001). These findings suggest that product and cost factors, along with interactive experiences, collectively shape perceived value and ultimately influence consumers' intention to purchase luxury goods via e-commerce live streaming (Table 5).

Table 5 Standardized Coefficients and Hypothesis Testing

Hypothesis No.	Structural Path	Standardized Regression Weight (β)	Critical Ratio (C.R.)
H1	Product value → Total purchase value	.715	13.563 ***
H2	Monetary cost → Total purchase cost	.520	9.884 ***
H3	Energy cost → Total purchase cost	.196	4.116 ***
H4	Content interaction → Interactive	.247	5.054 ***
H5	Service interaction → Interactive	.477	9.415 ***
H6	Total purchase value → Perceived value	.343	7.381 ***
H7	Total purchase cost → Perceived value	.328	7.152 ***
H8	Interactive → Perceived value	.337	7.353 ***
H9	Perceived value → Purchase intention	.597	11.427 ***

Note: ***p<0.001, **p<0.01, * p<0.05.

Test for differences in purchase intention between gender groups

The statistical analysis examined whether gender and age influence consumers' purchase intention for luxury goods through e-commerce live streaming. An independent sample t-test showed no significant difference between male and female respondents ($p = 0.092 > 0.05$), leading to the rejection of Hypothesis H10. Similarly, a one-way ANOVA tested age differences in purchase intention. The Levene's test confirmed homogeneity of variances ($p = 0.476$), but the ANOVA results showed no significant difference across age groups ($F = 4.067$, $p = 0.091 > 0.05$). Thus, Hypothesis H11 was also rejected, indicating that neither gender nor age significantly affects consumer purchase intention in this context.

Table 6 Hypothesis Verification Table

Serial Number	Research Hypothesis	Result
H1	Product value has a significant positive impact on total purchase value	Accepted
H2	Monetary cost has a significant positive impact on total purchase cost	Accepted
H3	Energy cost has a significant positive impact on total purchase cost	Accepted
H4	Content interaction has a significant positive impact on interactive	Accepted
H5	Service interaction has a significant positive impact on interactive	Accepted
H6	Total purchase value has a significant positive impact on perceived value	Accepted
H7	Total purchase cost has a significant positive impact on perceived value	Accepted
H8	Interactive has a significant positive impact on perceived value	Accepted
H9	Perceived value has a significant positive impact on purchase intention	Accepted
H10	There is significant difference in consumer purchase intention between users of different genders	Rejected
H11	There is significant difference in consumer purchasing intention among users of different ages	Rejected

According to the empirical research and data analysis in the previous chapters, the conclusions are summarized in Table 6, from which it can be seen that hypotheses H1, H2, H3, H4, H5, H6, H7, H8, H9 are "Accepted hypotheses". Hypothesis H10 and H11 are both “Rejected hypotheses”.

Discussion

This study contributes to the existing literature by validating a multidimensional model of consumer purchase intention in the beauty industry, with perceived value functioning as a central mediating construct. The results confirm that product value, monetary and energy costs, and interactive experiences significantly influence perceived value, which in turn drives purchase intention. These findings are consistent with prior studies emphasizing the importance of perceived value in shaping consumer behavior (Sweeney & Soutar, 2001; Yang & Peterson, 2004), while expanding the understanding by incorporating both cost-related and interactivity-related dimensions.

Perceived Cost and Effort in Regional Markets

A significant contribution of this study is the emphasis on non-monetary costs, particularly energy costs. In developing regions such as Sichuan Province where logistical, technological, and informational barriers persist effort-related costs become especially salient. This finding suggests that reducing consumer effort is just as crucial as offering competitive pricing. In line with this, marketers should prioritize intuitive platform design, streamlined customer journeys, and accessible product information to minimize perceived effort.

Interactivity as a Value Enhancer

The study further highlights the role of interactivity, encompassing both content interaction (e.g., user-generated content, influencer reviews) and service interaction (e.g., live chat, responsive customer service). These forms of engagement significantly enhance perceived value, which in turn increases purchase intention. This is aligned with the work of Labrecque (2014), who emphasized that digital customer engagement is a key factor in the online purchase journey. Within the live-streaming e-commerce context, the anchor's ability to engage users in real time provides both emotional and informational value, fostering trust and loyalty.

Demographic Factors and Homogenized Consumer Behavior

Interestingly, gender and age were not found to significantly moderate the relationships within the model. This contrasts with earlier assumptions in consumer segmentation but aligns with findings from Dan Mingxiao et al. (2018) and Zhang Beijia (2017), suggesting a homogenization of consumer behavior in digital commerce. The results imply that value perceptions are universally influential, regardless of demographic group, emphasizing the scalability of value-centric marketing strategies.

Trust in Anchors and Emotional Triggers

Trust in e-commerce anchors also emerged as a key determinant of purchase intention. Consumers are more likely to purchase from anchors who demonstrate strong product knowledge, present high-quality, cost-effective products, and engage audiences interactively. This finding supports earlier research by Chen and Lin (2018), Li et al. (2018), and Lim et al.

(2020), who identified anchor trustworthiness and product authenticity as central factors influencing live-stream purchase behavior. Here, perceived value acts as an emotional trigger, reinforcing brand loyalty and long-term engagement.

Theoretical Integration

This study integrates multiple theoretical frameworks to provide a comprehensive explanation of consumer behavior in e-commerce live streaming

1. The Stimulus–Organism–Response (S–O–R) model (Mehrabian & Russell, 1974) illustrates how product and interactive stimuli affect internal evaluations (i.e., perceived value), leading to behavioral responses (purchase intentions).

2. Consumer Behavior Theory and Social Exchange Theory explain how consumers assess both tangible and intangible costs and benefits in transactions.

3. The Technology Acceptance Model (TAM) helps contextualize the role of platform usability and perceived ease of use.

Through this integration, the study contributes to a holistic understanding of digital consumer behavior in the beauty and luxury sectors.

Practical Implications

From a managerial standpoint, the findings offer several actionable insights

1. Product development should emphasize both functional and aesthetic value, particularly in beauty and luxury segments.

2. Marketing communications should highlight value-for-money propositions and reduce perceived effort by enhancing the digital user experience.

3. Interactive engagement through content creation, influencer partnerships, and live customer support should be prioritized.

4. In regional markets such as Sichuan, efforts should focus on eliminating logistical and informational barriers, thereby enhancing perceived convenience and trust.

Luxury brands are also advised to reduce regional price discrimination, maintain consistent quality standards, and embrace personalized digital marketing strategies to meet the evolving expectations of digitally literate consumers (Guo Rong et al., 2018; World Luxury Association, 2020).

In conclusion, the study confirms that product value, cost factors (monetary and energy-related), and interactivity are key antecedents of perceived value, which in turn significantly influences purchase intention. The absence of significant demographic moderators suggests a growing uniformity in consumer behavior across age and gender in the digital commerce context. These insights offer valuable contributions to both theory and practice, particularly for brands operating in the e-commerce live streaming sector within the Chinese beauty and luxury markets.

Conclusion

This study examined the multidimensional factors influencing consumer purchase intention in the beauty industry, with particular emphasis on the mediating role of perceived value. The findings demonstrate that product value, monetary and energy costs, and content and service interactions significantly contribute to total purchase value, purchase cost, and consumer interactivity, respectively. These constructs, in turn, positively affect perceived value, which serves as a key determinant of purchase intention. Furthermore, perceived value was found to mediate the relationship between these antecedent factors and purchase intention, highlighting its central role in shaping consumer behavior. Notably, no significant moderating effects of gender or age were observed, suggesting the robustness of the model across demographic groups.

Overall, the study contributes to a more nuanced understanding of consumer decision-making in the beauty sector, particularly within the context of regional Chinese markets. The results offer practical implications for brand managers and digital marketers, emphasizing the importance of enhancing perceived value through product quality, cost efficiency, and interactive consumer experiences.

Recommendations

Contribution to the Body of Knowledge

This study advances the theoretical understanding of consumer behavior in the beauty industry by empirically validating a multidimensional framework that includes product value, cost (monetary and energy), and interactivity as antecedents to perceived value and, ultimately, purchase intention. The confirmation of perceived value as a mediating construct contributes to the literature by reinforcing its central role in consumer decision-making, particularly within the context of regional Chinese markets.

Practical Implications

The findings offer actionable insights for practitioners, particularly beauty brands and digital marketers

1. Enhance product value through consistent quality, innovative offerings, and credibility.
2. Minimize perceived costs by streamlining the customer journey and maintaining price transparency.
3. Invest in interactive platforms to improve customer engagement via personalized content and responsive service.

Public Implications

From a consumer perspective, the study encourages more holistic evaluation of beauty products, emphasizing not only price but also experiential elements such as interaction quality and service responsiveness. This may foster more informed and satisfying purchasing decisions.

Future Research

1. Cross-cultural validation: Replicating the study in different cultural or geographical contexts to assess generalizability.

2. Longitudinal analysis: Investigating how perceived value and purchase intention change over time or with repeated brand interactions.

3. Technology integration: Exploring the role of digital innovations (e.g., AI, AR/VR, virtual try-ons) in enhancing perceived value and consumer engagement.

4. Expanded behavioral constructs: Incorporating psychological factors such as trust, brand attachment, and social influence to enrich the explanatory power of the model.

References

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes,* 50(2), 179–211.

Bain & Company. (2020). *China's luxury goods market: The next growth engine.*

Brodie, R. J., Hollebeek, L. D., Juric, B., & Ilic, A. (2013). Customer engagement in a virtual brand community: An exploratory analysis. *Journal of Business Research,* 66(1), 105–114.

Channuwong, S., Sriviboon, C., & Pongpirul, K. (2022). A conceptual framework of customer perceived value in online shopping behavior. *International Journal of Behavioral Analytics,* 9(2), 101–117.

Chen, Y.-S., & Lin, Y.-C. (2018). The impact of anchor trust and product authenticity on purchase intention in live streaming e-commerce. *Journal of Internet Marketing and Advertising,* 15(3), 210–225.

China Internet Network Information Center. (2022). *The 49th Statistical Report on China's Internet Development.*

Dan, M., Zhang, B., & Liu, Y. (2018). The convergence of online consumer behavior across demographic segments: Evidence from Chinese digital platforms. *Journal of Retailing and Consumer Services,* 45, 199–208.

Dodds, W. B., Monroe, K. B., & Grewal, D. (1991). Effects of price, brand, and store information on buyers' product evaluations. *Journal of Marketing Research*, 28(3), 307–319.

Gallarza, M. G., Arteaga-Moreno, F., Del Chiappa, G., & Gil-Saura, I. (2018). Travellers' loyalty toward Airbnb: Exploring the mediating effects of perceived value and trust. *Journal of Hospitality Marketing & Management,* 27(6), 686–713.

Gallarza, M. G., Gil-Saura, I., & Holbrook, M. B. (2011). The value of value: Further excursions on the meaning and role of customer value. *Journal of Consumer Behaviour,* 10(4), 179–191.

Grewal, D., Monroe, K. B., & Krishnan, R. (1998). The effects of price-comparison advertising on buyers' perceptions of acquisition value, transaction value, and behavioral intentions. *Journal of Marketing,* 62(2), 46–59.

Guo, R., Xie, C., & Chen, Y. (2018). Regional disparities and strategic adaptation in luxury brand management: Insights from China's tiered market system. *International Journal of Market Research,* 60(4), 389–404.

Hollebeek, L. D., Glynn, M. S., & Brodie, R. J. (2014). Consumer brand engagement in social media: Conceptualization, scale development and validation. *Journal of Interactive Marketing,* 28(2), 149–165.

Kapferer, J.-N., & Bastien, V. (2012). *The luxury strategy: Break the rules of marketing to build luxury brands (2nd ed.).* Kogan Page.

Kim, A. J., & Chung, T.-L. (2011). Consumer purchase intention for organic personal care products. *Journal of Consumer Marketing,* 28(1), 40–47.

Labrecque, L. I. (2014). Fostering consumer–brand relationships in social media environments: The role of parasocial interaction. *Journal of Interactive Marketing,* 28(2), 134–148.

Lee, J. Y., & Lee, H. J. (2021). The impact of social media marketing on consumer purchase intention in the beauty industry. *Journal of Business Research,* 129, 394–403.

Li, J., Peng, L., & Jiang, M. (2018). The role of anchor characteristics and perceived authenticity in live streaming commerce. *Chinese Journal of E-Commerce Research,* 6(2), 45–58.

Lim, X. J., Radzol, A. M., Cheah, J. H., & Wong, M. W. (2020). The impact of influencer credibility on consumer purchase intention in live streaming commerce: Mediating role of trust and perceived value. *Journal of Retailing and Consumer Services,* 55, 102621.

Lin, H.-F. (2021). Consumers' purchase intention in live streaming e-commerce: The roles of perceived value, trust, and platform interactivity. *Journal of Retailing and Consumer Services,* 60, 102478.

Liu, Y., & Shrum, L. J. (2002). What is interactivity and is it always such a good thing? Implications of definition, person, and situation for the influence of interactivity on advertising effectiveness. *Journal of Advertising,* 31(4), 53–64.

McKinsey & Company. (2019). *China luxury report 2019: How young Chinese consumers are reshaping global luxury.*

Mehrabian, A., & Russell, J. A. (1974). *An approach to environmental psychology.* MIT Press.

Mullet, D. R. (2006). Motivational and value-based explanations of consumer behavior. *Journal of Psychology and Marketing,* 23(3), 231–238.

Nique, W. M., & Kahlenberg, R. (2014). Gender differences in cosmetics product consumption. *International Journal of Consumer Studies,* 38(2), 182–190.

Sheth, J. N., Newman, B. I., & Gross, B. L. (1991). Why we buy what we buy: A theory of consumption values. *Journal of Business Research,* 22(2), 159–170.

Sweeney, J. C., & Soutar, G. N. (1999). Measuring perceived value in business-to-business contexts. *Industrial Marketing Management,* 28(5), 399–411.

Sweeney, J. C., & Soutar, G. N. (2001). Consumer perceived value: The development of a multiple item scale. *Journal of Retailing,* 77(2), 203–220.

Taylor, D. G., & Strutton, D. (2016). Does Facebook usage lead to conspicuous consumption? *Journal of Research in Interactive Marketing,* 10(3), 231–248.

Vigneron, F., & Johnson, L. W. (1999). A review and a conceptual framework of prestige-seeking consumer behavior. *Academy of Marketing Science Review,* 1999, 1.

Wang, Y., Yu, C., & Fesenmaier, D. R. (2020). Transformative marketing in the beauty industry: The role of digital influencers in shaping purchase intentions. *Journal of Interactive Advertising,* 20(2), 132–145.

World Luxury Association. (2020). *Annual report on China's luxury consumer trends.* WLA Research Division.

Wu, C.-C. (2013). *The impact of customer-to-customer interaction and customer homogeneity on customer participation in value co-creation: A customer-dominant logic perspective.* Service Business, 7, 121–142.

Yang, Z., & Peterson, R. T. (2004). *Customer perceived value, satisfaction, and loyalty: The role of switching costs.* Psychology & Marketing, 21(10), 799–822.

Zhang, B. (2017). Digital homogenization of consumer behavior in China: A generational study. *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics,* 29(5), 1061–1079.

Zeithaml, V. A. (1988). Consumer perceptions of price, quality, and value: A means-end model and synthesis of evidence. *Journal of Marketing,* 52(3), 2–22.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Reproductive Intention, Personality and Related Factors in Working Woman with no Child in Bangkok Metropolis

ความตั้งใจมีบุตร บุคลิกภาพ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องในผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตร ในกรุงเทพมหานคร

Piyapat Panthong*, & Buranee Kanchanatawan

ปิยาภัสร์ แผ่นทอง*, & บุรณี กาญจนถวัลย์

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Piyapat Panthong*
ปิยาภัสร์ แผ่นทอง
Department of Psychiatry Faculty of Medicine, Chulalongkorn University.
ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Email: piyapat.pth@gmail.com

2. Buranee Kanchanatawan
บุรณี กาญจนถวัลย์
Department of Psychiatry Faculty of Medicine, Chulalongkorn University.
ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
Email: drburanee@gmail.com

คำสำคัญ:
ความตั้งใจมีบุตร, บุคลิกภาพ, ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการตั้งใจมีบุตร
Keywords:
Reproductive Intention, Personality, Factors related to Reproductive Intention

Article history:
Received: 19/06/2025
Revised: 05/08/2025
Accepted: 15/09/2025
Available online: 18/10/2025

How to Cite:
Panthong, P., & Kanchanatawan, B. (2025). Reproductive Intention, Personality and Related Factors in Working Woman with no Child in Bangkok Metropolis. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 178-201.

ABSTRACT

This study examines the prevalence of reproductive intention, its relationship with personality, and the factors related such intention. The study employed a cross sectional descriptive design. The sample consisted of 110 working women aged 18–49 in Bangkok who had no children and completed an online questionnaire.

Research instruments included a general information questionnaire, an attitude scale on the value of children, a measure of perceived social influences, a priority ranking of supportive factors, and the 30 item Thai version of the IPIP NEO personality inventory, which covers the Big Five traits. Data were analyzed using descriptive statistics, the chi square test, t tests, and logistic regression.

The results showed that the group with no or low intention to have children had the highest prevalence (55.5 %). The Big Five personality traits were not significantly associated with reproductive intention. However, age, the belief that children complete a family, and influence from significant others were significant predictors.

Among women intending to have children, the most preferred supportive factors were workplace policies and childcare services. In contrast, women who did not intend to have children prioritized other factors—such as environmental and economic concerns—and workplace policies.

These findings reflect the complexity of child bearing decisions among working women and provide insights for future family and labor policies.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความชุกของความตั้งใจมีบุตร ความเกี่ยวข้องของบุคลิกภาพและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความตั้งใจมีบุตร เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ณ จุดเวลาใดเวลาหนึ่ง กลุ่มตัวอย่างคือผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตร อายุ 18–49 ปี ในกรุงเทพมหานคร จำนวน 110 คน โดยตอบแบบสอบถามออนไลน์

เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐาน ทัศนคติเรื่องคุณค่าของบุตร อิทธิพลทางสังคม ลำดับความสำคัญของปัจจัยสนับสนุน และแบบวัดบุคลิกภาพ IPIP-NEO ฉบับภาษาไทย จำนวน 30 ข้อ ซึ่งครอบคลุมบุคลิกภาพห้าองค์ประกอบ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ Chi-square, t-test และ Logistic Regression

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่ตั้งใจไม่มีบุตรหรือน่าจะไม่มีบุตรมีความชุกสูงที่สุด (ร้อยละ 55.5) บุคลิกภาพทั้ง 5 ด้านไม่สามารถทำนายความตั้งใจมีบุตรได้อย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม พบว่า อายุ ทัศนคติว่าบุตรทำให้ครอบครัวสมบูรณ์ และอิทธิพลจากบุคคลรอบข้าง สามารถทำนายความตั้งใจมีบุตรได้อย่างมีนัยสำคัญ

สำหรับปัจจัยสนับสนุนกลุ่มที่ตั้งใจจะมีบุตรให้ความสำคัญสูงสุดกับ นโยบายของที่ทำงาน รองลงมาคือ บริการดูแลเด็ก ขณะที่กลุ่มที่ตั้งใจจะไม่มีบุตรให้ความสำคัญกับ ปัจจัยอื่น ๆ เช่น ความกังวลด้านสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ และ นโยบายของที่ทำงาน

ผลการศึกษานี้สะท้อนความซับซ้อนของการตัดสินใจมีบุตรในกลุ่มผู้หญิงทำงาน และสามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผนเชิงนโยบายด้านครอบครัวและแรงงานในอนาคต

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยมีอัตราการเกิดน้อยลงอย่างต่อเนื่อง โดยในปี 2567 ข้อมูลการเกิดจากสำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย มีคนเกิดจำนวน 462,240 คน และมีการตายจำนวน 571,646 คน จะเห็นได้ว่ามีการเกิดน้อยกว่าการตายและเป็นเช่นนี้มาตั้งแต่ปี 2564 นอกจากนี้อัตราการเจริญพันธุ์ ที่ได้จากจำนวนบุตรโดยเฉลี่ยต่อสตรี 1 คน ในปี 2567 อยู่ที่ 1.03 คน (จงจิตต์ ฤทธิรงค์, 2568) ซึ่งต่ำกว่าอัตราเฉลี่ยที่สหประชาชาติรายงานคือ 2.1 คน (United Nations, 2007)การลดลงของประชากรที่เกิดใหม่อย่างต่อเนื่องนี้ ทำให้ประเทศไทยซึ่งเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตกอยู่ในสภาวะที่น่าเป็นห่วงสำหรับอนาคตของประเทศที่จะมีคนทำงานน้อยลงและมีผู้สูงอายุจำนวนมาก ซึ่งจากการที่รัฐมีสวัสดิการให้กับผู้สูงอายุไม่ว่าจะเป็นค่ารักษาพยาบาลหรือสวัสดิการต่างๆ มีความจำเป็นที่จะต้องได้รับการสนับสนุนจากคนวัยทำงาน คนวัยทำงานที่จะต้องเติบโตขึ้นมาเพื่อรองรับอัตราการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุนี้จะช่วยให้ระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศสามารถพัฒนาและเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งหลายประเทศทั่วโลกกำลังประสบปัญหาอัตราการเกิดลดต่ำลงเช่นเดียวกัน อัตราแทนที่ที่สหประชาชาติรายงานคือผู้หญิง 1 คน ต้องมีบุตร 2.1 คนเพื่อให้เป็นตามอัตราการแทนที่ประชากร แต่ในปัจจุบันหลายประเทศมีอัตราที่ต่ำกว่าอัตราดังกล่าว อย่างในทวีปเอเชียเอง ประเทศญี่ปุ่น

สาธารณรัฐเกาหลี และสิงคโปร์ เป็นประเทศที่มีปัญหาอัตราการเกิดต่ำ (Boydell, et al., 2023) และเป็นประเทศในกลุ่มรายได้สูง

การตัดสินใจมีบุตรเป็นเรื่องที่ผู้หญิงมักมีข้อกังวลมากกว่าทั้งจากเรื่องภาระทางกายและใจในการเปลี่ยนผ่านสู่การตั้งครรภ์และการเป็นมารดารวมถึงภาระในการเลี้ยงดูบุตร และยังมีเรื่องของงานบ้านหรือเรื่องจิปาถะในครอบครัวที่ต้องแบกรับไว้ (Boydell, et al., 2023) ดังนั้นในการศึกษาเกี่ยวกับความตั้งใจมีบุตรในต่างประเทศมีการศึกษาเน้นไปที่กลุ่มสตรีอยู่มาก ทั้งในแนวความคิดด้านประชากร สุขภาพกาย และสุขภาพจิต หนึ่งในปัจจัยที่ใช้ในการทำนายพฤติกรรม การตัดสินใจเพื่อทำบางสิ่งที่มีผลเป็นการกระทำหรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมคือ บุคลิกภาพ(Götz, et al., 2021) สำหรับเรื่องการมีบุตรนี้พบความสัมพันธ์ของบุคลิกภาพกับความตั้งใจมีบุตร โดยงานศึกษาในประเทศไทยที่ศึกษาในคู่สมรสที่มาจดทะเบียนสมรสใหม่ที่สำนักงานเขตบางรักพบว่าบุคลิกภาพแบบ Extraversion มีความสัมพันธ์ในเชิงลบกับความตั้งใจมีบุตร (พิชญา วัฒนวิทูกูร, 2562) และในต่างประเทศมีงานศึกษาที่แสดงความสัมพันธ์ของกลุ่มบุคลิกภาพแบบ Extraversion กับ Agreeableness ว่าในกลุ่มคนที่มีบุคลิกภาพด้านนี้ต่ำกว่าจะมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจมีบุตรที่มากกว่าอีกด้วย (Avison, et al., 2015)

อย่างไรก็ดี การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการตัดสินใจมีบุตร กับบุคลิกภาพ ยังไม่ได้มีการศึกษามากนัก และในประเทศไทยยังไม่มีการศึกษาในกลุ่มผู้หญิงโดยเฉพาะ ทั้งนี้จากการศึกษาที่ผ่านมาผู้หญิงที่ต้องทำงานไปด้วยเป็นประชากรกลุ่มที่มีประเด็นต้องตัดสินใจมากขึ้นในการมีบุตร ที่นอกจากมีประเด็นเรื่องสังคมและครอบครัวแล้ว ยังมีเรื่องของความก้าวหน้าในการทำงานและการเสียโอกาสทางรายได้ นอกจากนี้ด้วยสภาพสังคมที่ส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศมากขึ้นทำให้ผู้หญิงในปัจจุบันเข้าสู่สังคมการทำงานกันมากขึ้น มีรายได้สูงขึ้นรวมถึงโอกาสในการเติบโตการงานที่มากขึ้นเช่นกัน ซึ่งคนกลุ่มนี้เป็นประชากรที่มีผลต่ออัตราการเกิดของประชากรรวมไปถึงคุณภาพของประชากรในอนาคต การศึกษาการตัดสินใจมีบุตร โดยพิจารณาเรื่องบุคลิกภาพของคนกลุ่มนี้ และการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการตั้งใจมีบุตร จะสามารถช่วยในการวางแผนนโยบายเกี่ยวกับการมีบุตร

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีเกี่ยวกับการตัดสินใจมีบุตร

การมีบุตรในมุมเศรษฐศาสตร์ (Becker, 1960) คล้ายการซื้อสินค้าคงทน โดยครอบครัวจะพิจารณาความคุ้มค่าระหว่างจำนวนและคุณภาพของบุตร รายได้และราคาตลาดจึงส่งผลต่อพฤติกรรมเจริญพันธุ์ ครอบครัวที่มีฐานะดีมักเลือกมีลูกน้อยแต่ส่งเสริมคุณภาพลูกมากขึ้น

นอกจากนี้มีการเสนอว่าการตัดสินใจมีบุตรขึ้นกับความคาดหวังทางเศรษฐกิจ (Easterlin, 1980) หากรายได้สูงกว่าความคาดหวังจะนำไปสู่มุมมองเชิงบวกต่ออนาคต ส่งผลให้มีแนวโน้มแต่งงานและมีบุตรเพิ่มขึ้น

(Easterlin, 1976) ต้นทุนการมีบุตรถูกแบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ ต้นทุนทางเศรษฐกิจโดยตรง ค่าเสียโอกาสทางรายได้และไม่ใช่รายได้ ต้นทุนทางจิตใจ และทางร่างกาย

ในมิติทางสังคม (Hoffman, 1973) (Liefbroer, 2005) มองการมีบุตรเสมือนการได้รับ “รางวัล” โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ รางวัลทางสังคม (การปฏิบัติตามค่านิยม), ทางจิตใจ (ความรู้สึกเติมเต็ม), และทางเศรษฐกิจ (ลูกดูแลพ่อแม่ยามชรา) นอกจากนี้มีการชี้ว่าประโยชน์ทางจิตใจมีความสำคัญที่สุดในการผลักดันให้คนมีบุตร (Fawcett, 1988)

ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนกับความตั้งใจมีบุตร

ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior) ของ Ajzen ใช้อธิบายความตั้งใจของมนุษย์ว่าเกิดจากเจตนา ซึ่งได้รับอิทธิพลจาก 3 ความเชื่อหลัก (มนสิการ กาญจนะจิตราม และคณะ, 2560)

1. ความเชื่อเกี่ยวกับพฤติกรรม เช่น การมองว่าการมีลูกเป็นภาระหรือเป็นสิ่งเติมเต็มชีวิต
2. ความเชื่อเกี่ยวกับกลุ่มอ้างอิง เช่น การรับรู้แรงกดดันจากพ่อแม่ คู่สมรส เพื่อน
3. ความเชื่อเกี่ยวกับความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม เช่น การเข้าถึงบริการเด็ก หรือการมีคนช่วยเลี้ยงดู

หากบุคคลมีทัศนคติเชิงบวก ได้รับแรงสนับสนุนทางสังคม และเชื่อว่าควบคุมปัจจัยต่าง ๆ ได้ ก็มีแนวโน้มตั้งใจมีบุตรมากขึ้น ทั้งนี้เพศมีผลต่อการรับรู้ เช่น ผู้ชายมักกังวลเรื่องอิสรภาพ ส่วนผู้หญิงกังวลเรื่องอาชีพและการคลอดบุตร โดยเฉพาะลูกคนที่สอง การตัดสินใจมีบุตรขึ้นกับประสบการณ์การเลี้ยงดูที่ผ่านมา

ความหมายและนิยามของบุคลิกภาพ

บุคลิกภาพ (Personality) คือลักษณะเฉพาะตัวที่ประกอบด้วยความคิด อารมณ์ และพฤติกรรมซึ่งเกิดจากพันธุกรรม สิ่งแวดล้อม และการเรียนรู้ มีการกล่าวว่าบุคลิกภาพเกิดจากปฏิสัมพันธ์ขององค์ประกอบ 4 ด้าน ได้แก่ ความคิด นิสัย อารมณ์ และลักษณะทางกายภาพ (Eysenck, 1980) บุคลิกภาพยังเป็นสิ่งที่ช่วยทำนายพฤติกรรมทั้งที่เปิดเผยและซ่อนเร้น (Cattell, 2008) นอกจากนี้ มีการกล่าวว่าบุคลิกภาพคือชุดของพฤติกรรม ความคิด และอารมณ์ที่เกิดจากชีวภาพและสิ่งแวดล้อม (Hilgard & Atkinson, 1953) บุคลิกภาพภายในและภายนอกมีความเชื่อมโยงกัน ซึ่งเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบท (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2551) และบุคลิกภาพนั้น หล่อหลอมตัวตนและทำให้แต่ละคนแตกต่างกัน (ฉันทนิช อัศวนนท์, 2543)

ทฤษฎีบุคลิกภาพ 5 องค์ประกอบ (Big Five)

พัฒนาแนวคิดบุคลิกภาพห้าองค์ประกอบ (Big Five Personality Traits) ซึ่งแบ่งบุคลิกภาพมนุษย์ออกเป็น 5 มิติหลัก (Costa & McCrae, 1992) ได้แก่

1. Neuroticism หมายถึงความไม่มั่นคงทางอารมณ์ เช่น ความวิตกกังวล ความโกรธ ความเศร้า ผู้ที่มีคะแนนสูงมักมีอารมณ์แปรปรวน ไม่มั่นใจในตนเอง

2. Extraversion สะท้อนถึงความชอบเข้าสังคม ความกล้าแสดงออก และความร่าเริง

3. Openness to Experience หมายถึงการเปิดรับสิ่งใหม่ มีความคิดสร้างสรรค์ สนใจเรียนรู้ และชอบประสบการณ์ที่หลากหลาย

4. Agreeableness เกี่ยวข้องกับการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีเมตตา ไว้วางใจ และความร่วมมือ

5. Conscientiousness สื่อถึงความมีระเบียบ วินัย และความมุ่งมั่นในการทำงานและการใช้ชีวิต

ลักษณะบุคลิกภาพทั้ง 5 มิตินี้สามารถใช้ในการวิเคราะห์และทำนายพฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตัวอย่างเช่น ผู้ที่มี Conscientiousness สูงมักมีความรับผิดชอบและประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน ขณะที่ผู้ที่มี Extraversion สูงเหมาะกับอาชีพที่ต้องติดต่อกับผู้คน

การพัฒนาแบบวัดบุคลิกภาพ IPIP และเวอร์ชันภาษาไทย 30 ข้อ

IPIP (International Personality Item Pool) พัฒนาเพื่อใช้เป็นเครื่องมือวัดบุคลิกภาพแบบเปิดให้ใช้ฟรี โดยจำแนกบุคลิกภาพ 5 ด้านออกเป็น 30 องค์ประกอบย่อย (Goldberg, 1999) ต่อมามีการพัฒนาฉบับที่สั้นขึ้นคือ IPIP-NEO-120 (Johnson, 2014) ส่วนในประเทศไทย พนิดา โยมะบุตรและทีมพัฒนาแบบ IPIP-NEO ฉบับภาษาไทย จำนวน 30 ข้อ เพื่อให้เหมาะกับกลุ่มตัวอย่างชาวไทย โดยคัดเลือกข้อคำถามที่สะท้อนแต่ละมิติได้ชัดเจน ทั้งยังคงความน่าเชื่อถือของเครื่องมือวัด (Yomaboot & Cooper, 2016)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศไทยพบว่าปัจจัยด้านบุคลิกภาพ ทัศนคติ และบริบททางสังคมมีความเกี่ยวข้องกับความตั้งใจมีบุตรอย่างมีนัยสำคัญ โดยมีการศึกษานิสิตเจเนอเรชั่นซีในจังหวัดพัทลุง (ทรงพร จันทรพัฒน์ และคณะ, 2566) พบว่า ความตั้งใจมีบุตรมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกระดับปานกลางถึงสูงกับทัศนคติ การคล้อยตามกลุ่มอ้างอิง และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม ซึ่งสามารถทำนายความตั้งใจมีบุตรได้ร้อยละ 21.10

คนรุ่นใหม่ในประเทศไทยมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงค่านิยมเกี่ยวกับการมีบุตร (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) โดยให้ความสำคัญกับความก้าวหน้าในอาชีพและการใช้ชีวิตอิสระมากกว่าการแต่งงานและมีครอบครัว ส่งผลให้เกิดการเลื่อนหรือหลีกเลี่ยงการมีบุตร ค่านิยมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงเป็นแรงผลักดันสำคัญต่อพฤติกรรมการมีบุตรของคนรุ่นใหม่

มีการศึกษาความตั้งใจมีบุตร และความเกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพและการเผชิญปัญหาในผู้ที่มาจดทะเบียนสมรสใหม่ ณ สำนักงานเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร (พิชญา วัฒนวิทูกูร, 2562) โดยพบว่าบุคลิกภาพในด้านพฤติกรรม Scale E-Extraversion มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจไม่มีบุตรอย่างมีนัยสำคัญ โดยกลุ่มตัวอย่างที่มี

บุคลิกภาพแบบเก็บตัว (Introvert) มีความตั้งใจไม่มีบุตรสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีบุคลิกภาพแบบแสดงตัว (Extravert) นอกจากนี้ การศึกษาในคนรุ่นใหม่พบว่า คนรุ่นใหม่ยังคงให้คุณค่าทางจิตใจกับการมีบุตร แต่ทัศนคติแตกต่างกันไปตามเพศและรายได้ โดยเฉพาะต่อบทบาทของบุตรในการดูแลพ่อแม่ยามชรา และอิทธิพลของนโยบายรัฐ (วริษา สุระพัฒน์, 2559)

การศึกษาในต่างประเทศพบว่าผู้ที่ตั้งใจไม่มีบุตรมักมีคะแนนบุคลิกภาพด้าน Extraversion และ Agreeableness ต่ำกว่า และให้คุณค่ากับอิสรภาพมากกว่า (Avison, et al., 2015)

จากวิเคราะห์ข้อมูลจากประชากรมากกว่า 15,000 คนในสหรัฐฯ พบว่า ผู้หญิงที่มี Conscientiousness สูงมีแนวโน้มจะมีบุตรน้อยลง ในขณะที่ Extraversion สูงสัมพันธ์กับการมีบุตรเร็วขึ้น (Jokela et al., 2011)

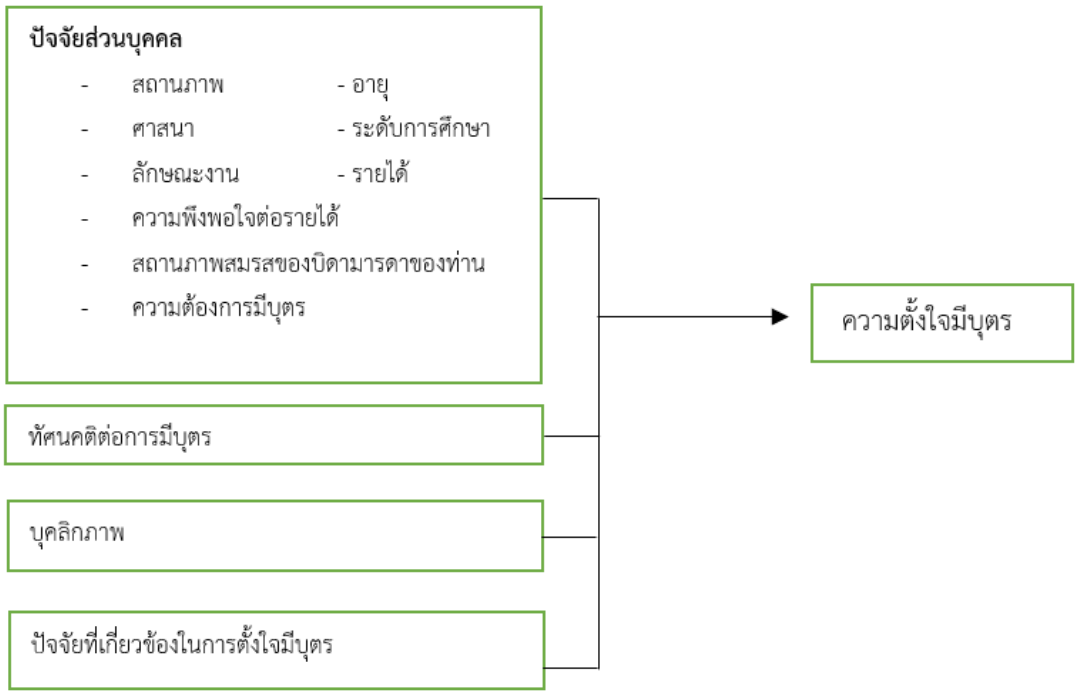
มีการศึกษาที่พบว่าความเครียดของผู้หญิงสัมพันธ์เชิงลบกับความตั้งใจมีบุตร โดยมีตัวกลางคือการสื่อสารในครอบครัวและความเป็นอยู่ที่ดี (Zhao et al., 2024)

นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาที่ระบุว่า ลักษณะงาน เช่น งานเต็มเวลาหรือยืดหยุ่น มีผลต่อความคาดหวังมีบุตร โดยเฉพาะการทำงานเต็มเวลาในกลุ่มที่ยังไม่มีลูกสัมพันธ์กับความคาดหวังจะมีลูกสูงกว่า ในทางกลับกันสำหรับ ผู้หญิงที่มีลูกหนึ่งคนแล้ว การทำงานแบบยืดหยุ่น เช่น ทำงาน part-time หรือ ประกอบอาชีพอิสระ ยิ่งเพิ่มโอกาสที่จะวางแผนมีบุตรเพิ่ม (Yarger & Brauner-Otto, 2024)

การศึกษาผู้หญิงในเอเชียแปซิฟิกที่มีการศึกษาสูงและมีบทบาทในตลาดแรงงาน พบว่า มักเลื่อนหรือหลีกเลี่ยงการมีบุตร โดยนโยบายที่ได้ผลดีที่สุดไม่ใช่เงินอุดหนุนระยะสั้น แต่คือนโยบายแบบบูรณาการ เช่น บริการดูแลเด็ก การลาคลอดแบบมีค่าตอบแทน และความยืดหยุ่นในที่ทำงาน ซึ่งช่วยลดภาระของเพศหญิงได้อย่างแท้จริง (Boydell, et al., 2023)

ในส่วนปัจจัยสนับสนุนการมีบุตร รายงานของ Economist Impact เรื่อง Fertility policy and practice: a Toolkit for the Asia-Pacific region ศึกษานโยบายส่งเสริมการมีบุตรใน 9 ประเทศเอเชียแปซิฟิก โดยจำแนกนโยบายออกเป็น 4 ด้านหลัก ได้แก่ การดูแลเด็ก การทำงานที่ยืดหยุ่น แรงจูงใจทางการเงิน และการเข้าถึงเทคโนโลยีช่วยการเจริญพันธุ์ เช่น IVF ผลการศึกษาชี้ว่า การออกแบบนโยบายที่ครอบคลุมหลากหลายมิติและสอดคล้องกับโครงสร้างเศรษฐกิจสังคมของแต่ละประเทศ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้นโยบายส่งเสริมการมีบุตรเกิดผลอย่างมีประสิทธิภาพ (Economist Impact, 2024)

กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) สรุปได้ดังนี้ (แผนภาพที่ 1)

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objectives)

1. เพื่อศึกษาความชุกของความตั้งใจมีบุตรของผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตร ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพของผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตร ในกรุงเทพมหานครกับความตั้งใจมีบุตร
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความตั้งใจมีบุตรในผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตร ในกรุงเทพมหานคร

ระเบียบวิธีวิจัย (Research Methodology)

1. ประเภทการวิจัย (Research design)

เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง (Cross-sectional descriptive studies)

2. ประชากรและตัวอย่าง (Population and sample)

เกณฑ์การคัดเข้า (Inclusion criteria)

เพศหญิง อายุ 18-49 ปี ซึ่งอยู่ในช่วงวัยเจริญพันธุ์ตามที่องค์การอนามัยโลกกำหนด ขณะนี้ทำงานประจำอยู่ในกรุงเทพมหานคร ปัจจุบันยังไม่มีบุตร และสมัครใจเข้าร่วมการศึกษา

เกณฑ์การคัดออก (Exclusion criteria)

ไม่สามารถอ่านเขียน เข้าใจภาษาไทยได้ ต้องการมีบุตรที่เกิดจากครรภ์ผู้อื่นโดยไม่ได้ตั้งครรภ์ด้วยตนเอง

ขนาดตัวอย่าง

คำนวณกลุ่มตัวอย่างโดยการใช้สูตรการคำนวณขนาดตัวอย่าง (Sample size) ของ Taro Yamane 1969 ที่ระดับความเชื่อมั่น 90% ความคลาดเคลื่อนในการสุ่มตัวอย่างเท่ากับ 0.1

เมื่อกำหนดให้ $n = \frac{N}{1+Ne^2}$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากร (กรุงเทพมหานครมีจำนวนผู้มีงานทำ เพศหญิง ในปี พ.ศ. 2566 คือ 2,789,768 คน อ้างอิงข้อมูลจากรายงานผลการวิเคราะห์ข้อมูลอุปสงค์และอุปทานแรงงานกรุงเทพมหานคร ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 โดยสำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน กระทรวงแรงงาน)

e = ค่าความคลาดเคลื่อนของข้อมูลที่เก็บจากประชากรที่ยอมรับได้ กำหนดให้เท่ากับ 0.1

แทนค่าจากสูตร

n = 2,789,768/ (1+2,789,768 (0.1))

= 99.996

≈ 100 คน (เป็นการปัดขึ้น)

และเพื่อป้องกันความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นจากข้อมูลที่ไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยจึงเพิ่มขนาดตัวอย่าง 10% เป็น 110 คน

3. เทคนิคการคัดเลือกและวิธีการเข้าถึงอาสาสมัคร

การทำแบบสอบถามออนไลน์ มีการกระจายแบบสอบถามผ่านเพจของภาควิชา ศิษย์เก่า กลุ่มแชทของหน่วยงานและสถานศึกษา และการฝากกระจายต่อในช่องทางออนไลน์โดยมีการกำหนดเงื่อนไขและขอความยินยอมในรูปแบบ google form และให้ผู้เข้าร่วมอ่านและให้ความยินยอมก่อนเข้าร่วมการวิจัย

4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลงานศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานทั่วไป จำนวน 12 ข้อ สร้างขึ้นจากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีข้อคำถาม ได้แก่ สถานภาพ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ความพึงพอใจต่อรายได้ สถานภาพสมรสของบิดามารดาของท่าน ความต้องการมีบุตร

ตอนที่ 2 ความคิดเห็น และทัศนคติต่อความสำคัญและคุณค่าของบุตร จำนวน 20 ข้อ อ้างอิงจากงานศึกษาของวริษา สุระพัฒน์ ลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดปลายปิด (Close-Ended Questions) ใช้ระดับการ

วัดข้อมูลประเภทอันตรภาคชั้น (Interval Scale) ได้แก่ความคิดเห็น และทัศนคติต่อความสำคัญ และคุณค่าของบุตร เหตุผลสำคัญที่ทำให้ตัดสินใจมีบุตร หรือต้องการมีบุตร และเหตุผลสำคัญที่ทำให้ไม่ต้องการมีบุตร โดยใช้การวัดทัศนคติแบบ Likert Scale ผลการวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (CVI) ของเครื่องมือชุดนี้เท่ากับ 0.8

ตอนที่ 3 ทัศนคติความมีอิทธิพลของปัจจัยทางสังคมต่อความต้องการมีหรือไม่มีบุตร จำนวน 4 ข้อ อ้างอิงจากงานศึกษาของวริษา สุระพัฒน์ มีลักษณะเป็นแบบสอบถามชนิดปลายปิด (Close-Ended Questions) ใช้ระดับการวัดข้อมูลประเภทอันตรภาคชั้น (Interval Scale) โดยใช้การวัดทัศนคติแบบ Likert Scale ผลการวิเคราะห์ดัชนีความสอดคล้องของเนื้อหา (CVI) ของเครื่องมือชุดนี้เท่ากับ 0.8

ตอนที่ 4 ลำดับความสำคัญของปัจจัยสนับสนุนในการตัดสินใจมีบุตร จำนวน 1 ข้อ จัดทำโดยอ้างอิงข้อมูลจากรายงาน Fertility policy and practice : a Toolkit for the Asia-Pacific region โดย Economist Impact โดยให้เลือกปัจจัยสนับสนุนที่ให้ความสำคัญมากที่สุด 3 ลำดับ

ส่วนที่ 2 แบบวัดบุคลิกภาพ International Personality Item Pool NEO Thai version (IPIP NEO-Thai) แปลเป็นภาษาไทยโดยพณิดา โยมะบุตร จำนวน 30 ข้อ มีความสอดคล้องกับโมเดลบุคลิกภาพห้าองค์ประกอบในระดับดี X^2 (295) 547.955, $p < 0.0001$, RMSEA = 0.053, CFI = 0.905 SRMR = 0.037 และมีค่าความสอดคล้องภายในแต่ละด้านอยู่ในระดับยอมรับได้ ถึงระดับดี (Cronbach's Alpha for N = .83, E = .76, O = .67, A = .37, C = .73) โดยข้อคำถาม 30 ข้อประกอบด้วยคำถามสำหรับบุคลิกภาพแบบหวั่นไหว 8 ข้อ บุคลิกภาพแบบแสดงตัว 3 ข้อ บุคลิกภาพแบบประนีประนอม 5 ข้อ บุคลิกภาพแบบเปิดรับประสบการณ์ 6 ข้อ และบุคลิกภาพแบบมีจิตสำนึก 8 ข้อ

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data collection)

5.1 ผู้วิจัยทำการศึกษาข้อมูลและรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากเอกสารต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

5.2 ขออนุมัติโครงร่างเพื่อดำเนินงานวิจัยจากคณะกรรมการภาควิชาจิตเวชศาสตร์และกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.3 ติดต่อผู้พัฒนาเครื่องมือแบบวัด เพื่อขออนุญาตนำมาใช้ในงานวิจัย

5.4 จัดทำแบบฟอร์มเก็บข้อมูลออนไลน์

5.5 กระจายแบบสอบถามทางออนไลน์ ผ่านเพจ Facebook ของหลักสูตร และกลุ่มศิษย์เก่า สาขาสุขภาพจิต ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กลุ่มแชทหน่วยงานและสถานศึกษา และช่องทางอื่น ๆ

5.6 ดำเนินงานวิจัยภายใต้การควบคุมและดูแลของอาจารย์ที่ปรึกษาตลอดการวิจัยและเก็บข้อมูล โดยผู้วิจัยจะให้ข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่ วัตถุประสงค์ วิธีการ ขั้นตอนการวิจัย ประโยชน์ และผลที่อาจเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมวิจัยที่สามารถเข้าร่วมการวิจัยโดยผ่านเกณฑ์การคัดเข้าซึ่งจะเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมวิจัยได้ตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยอย่างสมัครใจ รวมถึงการให้ความยินยอมเข้าร่วมการศึกษาวิจัย

5.7 ประเมินผู้เข้าร่วมการวิจัย โดยระบุในฟอร์มถึงเกณฑ์การคัดเข้า จากนั้นเข้าสู่แบบสอบถาม ประกอบด้วย ข้อมูลส่วนบุคคล ทัศนคติต่อการมีบุตร และปัจจัยสนับสนุนการตัดสินใจมีบุตร และ แบบวัดบุคลิกภาพ IPIP-NEO ฉบับภาษาไทย แบบสอบถามทั้งหมดใช้เวลาในการทำประมาณ 15-20 นาที และทำเพียงครั้งเดียว โดยทำแบบออนไลน์ และสามารถติดต่อผู้วิจัยผ่านไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ และโทรศัพท์ที่แสดงในฟอร์ม

5.8 ตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนของข้อมูลของแบบสอบถาม และรวบรวมแบบสอบถามที่ได้เก็บข้อมูลเพื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

5.9 ระยะเวลาทั้งหมดในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ประมาณ 6 เดือนหลังจากผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ของคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

5.10 ข้อมูลจะถูกเก็บเป็นความลับโดยผู้วิจัยเป็นผู้ที่เข้าถึงข้อมูลได้เพียงผู้เดียวโดยใช้รหัสเพื่อเข้าถึงข้อมูลที่จะถูกเก็บใน google form/sheet/drive และใช้คอมพิวเตอร์ส่วนบุคคลในการวิเคราะห์ข้อมูล

6. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ (Data analysis and statistics)

สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการทำการศึกษา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เป็นต้น

สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistic) เพื่อวิเคราะห์ทัศนคติ บุคลิกภาพ และปัจจัยที่เกี่ยวข้อง กับการตั้งใจมีบุตรของผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตร ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร โดยใช้ Independent t-test และ Chi-square และใช้ Multivariate Analysis เพื่อหาปัจจัยทำนายของการตัดสินใจมีบุตรในกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคล

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
อายุ (N=110) Mean = 29.66, S.D. = 4.037 (Min = 22, Max = 44) รายได้ทั้งหมด (บาท/เดือน) (N=110) Mean = 38,441.82, S.D. = 32,869.58 (Min = 10,000, Max = 300,000)		
โสด	88	80.0
พุทธ	97	88.2
ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	80	72.7

ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพงานวิชาชีพด้านต่างๆ (เช่น แพทย์ วิศวกร สถาปนิก นักกฎหมาย นักวิทยาศาสตร์ นักบัญชี นักประพันธ์ ฯลฯ)	56	50.9
รายได้ เพียงพอ และเหลือเก็บ	59	53.6
สถานภาพสมรสบิดามารดา : สมรส	71	64.5

กลุ่มตัวอย่างมีทัศนคติว่าบุตรเป็นอุปสรรคต่อการทำงานร้อยละ 51.8 ในประเด็นเรื่องการเสียโอกาสในชีวิตจากการมีบุตร พบว่าร้อยละ 51.8 ไม่เห็นด้วย นอกจากนี้ ในเรื่องสภาพสังคมที่เปิดกว้างและเท่าเทียมทางเพศ ร้อยละ 75.5 ของกลุ่มตัวอย่างเห็นว่า ทำให้ตนเองกล้าที่จะแสดงจุดยืนเรื่องความตั้งใจในการมีบุตรมากขึ้น

2. ทัศนคติต่อความสำคัญและคุณค่าของบุตร และความมีอิทธิพลของปัจจัยทางสังคมต่อความต้องการมีบุตร

กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยปานกลางกับเรื่อง บุตรทำให้ชีวิตครอบครัวมีความสมบูรณ์ ร้อยละ 33.6 สำหรับ หัวข้อ บุตรเป็นผู้สืบสกุลและทรัพย์สิน ผู้ตอบส่วนใหญ่เห็นด้วยปานกลาง ร้อยละ 29.1 ในส่วน บุตรทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวดีขึ้น มีกลุ่มที่เห็นด้วยปานกลางมากที่สุด ร้อยละ 30.9 ต่อมาในเรื่อง บุตรเป็นผู้ที่คอยดูแลพ่อแม่ยามชรา กลุ่มไม่เห็นด้วยมากที่สุด ร้อยละ 33.6 สำหรับปัจจัยที่ว่า บุตรจะช่วยเหลือด้านเศรษฐกิจให้ครอบครัว ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 52.7 และในเรื่อง บุตรมีคุณค่าทางจิตใจต่อพ่อแม่ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนมากเห็นด้วยมากที่สุด ร้อยละ 47.3

สำหรับเหตุผลสำคัญที่ทำให้ต้องการมีบุตร ซึ่งทำในผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 49 คนที่ตั้งใจมีบุตรหรือน่าจะมีบุตรนั้น พบว่าเหตุผล เพื่อสืบสกุลและทรัพย์สิน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 34.7 ต่อมากับเหตุผลที่ว่า เพื่อให้ชีวิตครอบครัวมีความสมบูรณ์ กลุ่มที่เห็นด้วยมากมีมากที่สุด ร้อยละ 32.7 สำหรับเหตุผล เพื่อรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัว ส่วนใหญ่เห็นด้วยปานกลาง ร้อยละ 24.5 ในส่วนของเหตุผลที่ว่า เพื่อจะได้มีผู้ดูแลยามเจ็บป่วยหรือแก่ชรา ผู้ตอบส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 42.9 ต่อมาในเหตุผล เพื่อจะได้มีผู้เลี้ยงดู ให้การสนับสนุนทางเศรษฐกิจ กลุ่มไม่เห็นด้วยมีมากที่สุด ร้อยละ 59.2 สำหรับเหตุผล เพื่อเป็นเพื่อน ทำให้ไม่เหงา กลุ่มเห็นด้วยปานกลาง ร้อยละ 32.7 และเหตุผลสุดท้ายอย่าง อยากเลี้ยงดูบุตร ปกป้อง ดูแล ได้แสดงออกถึงความเป็นพ่อแม่ กลุ่มที่เห็นด้วยมากที่สุดมีสัดส่วนสูงสุด ร้อยละ 57.1

สำหรับเหตุผลสำคัญที่ทำให้ไม่ต้องการมีบุตร ซึ่งทำในผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 61 คนที่ตั้งใจไม่มีบุตรหรือน่าจะไม่มีบุตรนั้น พบว่าเหตุผล เป็นภาระต้องทำงานหนักมากขึ้นเพื่อเลี้ยงดูบุตร ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยมาก ร้อยละ 37.7 สำหรับเหตุผลที่ว่า สังคมปัจจุบันมีปัญหามาก กลัวบุตรเป็นอันตราย ประพฤติผิด กลุ่มที่เห็นด้วยมากที่สุดมีจำนวนสูงสุด ร้อยละ 45.9 ต่อมากับเหตุผลที่ว่า อยากมีอิสระ ดำรงชีวิตตามที่ต้องการโดยไม่มีห่วง ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นด้วยมาก ร้อยละ 49.2 ในส่วนเหตุผล กลัวจะไม่สามารถเลี้ยงดูแลบุตรได้ ผู้ตอบแบบสอบถาม ร้อยละ 39.3 เห็นด้วยมากที่สุด สำหรับเหตุผลว่า เกรงว่าจะไม่มีความสามารถในการสอนบุตรให้เป็นคนดีได้ กลุ่มที่เห็น

ด้วยปานกลางมีมากที่สุด ร้อยละ 31.1 ในส่วนเหตุผลที่ว่า มีปัญหา/ความกลัว/ความกังวลเกี่ยวกับสุขภาพ กลุ่มที่เห็นด้วยปานกลางมีสัดส่วนสูงสุด และท้ายที่สุดเหตุผลที่ว่าเป็นกลุ่มรักเพศเดียวกันทำให้มีบุตรไม่ได้ กลุ่มที่ไม่เห็นด้วยมีมากที่สุด คือ ร้อยละ 65.6

ส่วนที่สอบถามเกี่ยวกับความมีอิทธิพลของปัจจัยทางสังคมต่อความต้องการมีบุตร ในผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 110 คน พบว่า ปัจจัยบุคคลที่มีผลต่อการตัดสินใจ กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 23.6 ระบุว่าบุคคลรอบข้างมีอิทธิพลในระดับปานกลาง ต่อมาปัจจัยสภาพสังคมในปัจจุบัน ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เห็นว่าสภาพสังคมมีอิทธิพลมากที่สุดต่อการตัดสินใจ ร้อยละ 37.3 ในประเด็นสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบัน กลุ่มที่เห็นว่ามีอิทธิพลมากที่สุดต่อการตัดสินใจมีจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 57.3 และในส่วนสุดท้ายคือ นโยบายหรือสวัสดิการของรัฐที่เกี่ยวกับการมีบุตร กลุ่มที่เห็นว่ามีนโยบายรัฐมีอิทธิพลมากต่อการตัดสินใจคิดเป็นร้อยละ 35.5

3. ความชุกของความตั้งใจมีบุตรในผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตรในกรุงเทพมหานคร

จากการศึกษาความชุกของความตั้งใจมีบุตรของผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตร ในจังหวัดกรุงเทพมหานคร ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย แสดงผลดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความชุกของความตั้งใจมีบุตรในผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตรในกรุงเทพมหานคร

ความตั้งใจมีบุตร	จำนวน	ร้อยละ
กลุ่มตั้งใจไม่มีหรือน่าจะไม่มีบุตร (N=61)	**61**	**55.5**
ตั้งใจไม่มีบุตรแน่นอน (N=22)	22	20.0
น่าจะไม่มีบุตร (N=39)	39	35.5
กลุ่มตั้งใจมีหรือน่าจะมีบุตร (N=49)	**49**	**44.5**
น่าจะมีบุตร (N=23)	23	20.9
ตั้งใจจะมีบุตรแน่นอน (N=26)	26	23.6

4. บุคลิกภาพกับความตั้งใจมีบุตรของผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตรในกรุงเทพมหานคร

ในส่วนการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพของผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตร ในกรุงเทพมหานครกับความตั้งใจมีบุตรตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย แสดงผลในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบุคลิกภาพกับความตั้งใจมีบุตรของผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตรในกรุงเทพมหานคร โดยใช้ t-test

ปัจจัยบุคลิกภาพ (N=110)	**ตั้งใจจะมีบุตรแน่นอน หรือน่าจะมีบุตร**		**ตั้งใจจะไม่มีบุตรแน่นอน หรือน่าจะไม่มีบุตร**		**t**	**p-value**
	Mean	**S.D.**	**Mean**	**S.D.**		
บุคลิกภาพแบบหวั่นไหว (Neuroticism)	20.5306	5.77026	20.8852	6.50922	0.299	0.766
บุคลิกภาพแบบแสดงตัว (Extraversion)	9.5102	2.77731	8.9672	2.70781	-1.033	0.304
บุคลิกภาพแบบประนีประนอม (Agreeableness)	20.1224	1.97519	19.9344	2.40048	-0.441	0.660
บุคลิกภาพแบบเปิดรับประสบการณ์ (Openness to experience)	18.5102	1.82714	18.5574	1.91071	0.131	0.896
บุคลิกภาพแบบมีจิตสำนึก (Conscientiousness)	30.4694	4.68643	29.1148	4.4725	-1.546	0.125

เมื่อทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพกับความตั้งใจไม่มีบุตร โดยใช้สถิติ t-test พบว่า บุคลิกภาพทั้ง 5 ไม่มีองค์ประกอบใดเลยที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่า บุคลิกภาพโดยรวมไม่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับความตั้งใจมีบุตรในกลุ่มผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตร

5. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความตั้งใจมีบุตรที่ผลการทดสอบแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

สำหรับการศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความตั้งใจมีบุตรในผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตร ในกรุงเทพมหานคร ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ในตารางที่ 4 และ 5 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความตั้งใจมีบุตรของผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตรในกรุงเทพมหานคร

ตารางที่ 4 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความตั้งใจมีบุตรของผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตรในกรุงเทพมหานคร โดยใช้ Chi-square

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	ตั้งใจจะมีบุตรแน่นอน หรือน่าจะมีบุตร		ตั้งใจจะไม่มีบุตรแน่นอน หรือน่าจะไม่มีบุตร		χ^2	p-value
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ		
ความคิดเห็นว่าการมีบุตรจะทำให้ท่านสูญเสียโอกาสต่างๆในชีวิต (N=110)					8.534	0.003*
ใช่	16	30.20	37	69.80		
ไม่ใช่	33	57.90	24	42.10		

ตารางที่ 5 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความตั้งใจมีบุตรของผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตรในกรุงเทพมหานคร โดยใช้ t-test

ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง	ตั้งใจจะมีบุตรแน่นอนหรือน่าจะมีบุตร		ตั้งใจจะไม่มีบุตรแน่นอน หรือน่าจะไม่มีบุตร		t	p-value
	Mean	S.D.	Mean	S.D.		
ปัจจัยส่วนบุคคล						
อายุของท่าน	28.47	3.021	30.62	4.495	2.994	0.003**
ทัศนคติต่อความสำคัญและคุณค่าของบุตร						
บุตรทำให้ชีวิตครอบครัวมีความสมบูรณ์	3.33	1.197	2.03	1.016	-6.13	<0.001**
บุตรทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวดีขึ้น	3.37	1.131	2.21	1.097	-5.409	<0.001**
บุตรมีคุณค่าทางจิตใจต่อพ่อแม่	4.49	0.681	4.05	0.921	-2.792	0.006**
ทัศนคติความมีอิทธิพลของปัจจัยทางสังคมต่อความต้องการมีหรือไม่มีบุตร						
บุคคลที่มีผลต่อการตัดสินใจ เช่น ครอบครัว คนรัก เพื่อน หรือญาติ	3.31	1.357	2.31	1.148	-4.163	<0.001**

ตารางที่ 6 แสดงปัจจัยทำนายความตั้งใจมีบุตรของผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตร ในกรุงเทพมหานคร

ปัจจัย	Adjusted OR	95% CI	p value
ปัจจัยส่วนบุคคล			

อายุของท่าน	0.847	0.737-0.973	0.019
ทัศนคติและอิทธิพล			
บุตรทำให้ชีวิตครอบครัวมีความสมบูรณ์	2.584	1.653-4.040	<.001
บุคคลที่มีผลต่อการตัดสินใจ เช่น ครอบครัว คนรัก เพื่อน หรือญาติ	1.626	1.116-2.370	0.011

เมื่อนำปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจมีบุตรในกลุ่มตัวอย่าง มาวิเคราะห์โดยใช้สถิติ Logistic Regression Analysis พบว่า เหลือปัจจัยที่สามารถทำนายความตั้งใจมีบุตรในผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตรทั้งหมด 3 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยอายุของกลุ่มตัวอย่าง แสดงว่าเมื่ออายุมากขึ้น ความตั้งใจมีบุตรจะลดลง, ปัจจัยทัศนคติว่าบุตรทำให้ชีวิตครอบครัวสมบูรณ์ มีความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญ และปัจจัยอิทธิพลจากบุคคลใกล้ชิด เช่น ครอบครัว คนรัก เพื่อน หรือญาติ มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความตั้งใจมีบุตร

6. ข้อมูลปัจจัยสนับสนุนที่กลุ่มตัวอย่างให้ความสำคัญ

พบว่ากลุ่มที่ตั้งใจไม่มีหรือน่าจะไม่มีบุตร ให้ความสำคัญกับปัจจัยกลุ่มที่ 5 ปัจจัยทางสังคม สิ่งแวดล้อม การเมือง สูงสุด รองลงมาเป็นนโยบายของที่ทำงาน สำหรับกลุ่มที่ตั้งใจมีหรือน่าจะมีบุตร ให้ความสำคัญกับนโยบายที่ทำงานรองลงมาเป็นบริการดูแลเด็ก

อภิปรายผลการวิจัย

ความชุกของความตั้งใจมีบุตร

ความชุกจากงานวิจัยแม้จะมีสัดส่วนของความตั้งใจไม่มีหรือน่าจะไม่มีบุตรอยู่ที่ร้อยละ 55.5 และตั้งใจมีหรือน่าจะมีบุตรร้อยละ 45.5 แม้จะแตกต่างจากผลสำรวจของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ หรือนิด้าโพลที่ทำการสำรวจในปี 2566 โดยการสุ่มกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุระหว่าง 18-40 ปี กระจายทุกภูมิภาค ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ทั่วประเทศ จำนวน 1,310 ราย ที่มีความชุกของความไม่อยากมีลูกและอยากมีลูกอยู่ที่ร้อยละ 44 และ 53.89 ตามลำดับ และผลงานวิจัยในปี 2562 พี่พบว่าความตั้งใจมีบุตรในคู่สมรสที่มาจดทะเบียนสมรสใหม่ที่สำนักงานเขตบางรัก (พิชญา วัฒนวิทูกูร, 2562) จำนวน 380 คน มีความชุกของความตั้งใจมีบุตรหรือยังไม่ตัดสินใจอยู่ที่ ร้อยละ 86.3 ซึ่งอาจแตกต่างจากผลการศึกษาในครั้งนี้ เนื่องจากงานวิจัยนี้จำกัดกลุ่มตัวอย่างเฉพาะผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตรในกรุงเทพมหานคร อย่างไรก็ดียังเห็นแนวโน้มของการไม่อยากมีลูกที่เพิ่มขึ้นของคนรุ่นใหม่เมื่อเทียบกับผลการสำรวจดังกล่าวและสอดคล้องกับอัตราการเกิดของประชากรไทยที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ ตามรายงานของธนาคารแห่งประเทศไทยในปี 2565 ค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนจบปริญญาตรีในสถาบันการศึกษาของรัฐบาลที่สูงถึงประมาณ 1.6 ล้านบาทต่อคน หรือคิดเป็น 6.3 เท่าของรายได้ต่อหัวต่อปีของประชากร (GDP per capita) ในปี 2565 และจะเพิ่มขึ้นเป็นเท่าตัวหากเข้าเรียนใน

สถานศึกษาของเอกชน สอดคล้องกับผลสำรวจของนิด้าโพล ในปี 2566 พบว่าปัจจัยค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูลูกเป็นปัจจัยหลักที่คนพูดถึงเมื่อกล่าวถึงการตัดสินใจมีบุตร

ประเด็นอื่นที่ถูกยกขึ้นมาเสนอคือ สภาพสังคมและ ปัญหาสิ่งแวดล้อม มลพิษทางอากาศ ถูกกล่าวถึงเป็นเหตุผลประกอบการที่จะไม่มีบุตรด้วยเช่นกัน สอดคล้องกับผลสำรวจที่ พบว่า ความเป็นห่วงการใช้ชีวิตของลูกในสภาพสังคมปัจจุบัน และยังสอดคล้องกับงานวิจัยหลายฉบับทั่วโลกที่เริ่มมีกระแสในคนรุ่นใหม่ว่าตัดสินใจไม่มีบุตรเนื่องจากความวิตกกังวลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ หรือสภาพแวดล้อมที่แย่ลง (Boluda-Verdú, et al., 2022)

ปัจจัยอื่นที่น่าจะส่งผลต่อความชุกของความตั้งใจไม่มีบุตรที่มากขึ้น อาจเกิดจากจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วม และความเฉพาะของกลุ่มตัวอย่าง ประกอบกับวิธีการเก็บข้อมูลในครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถามออนไลน์อาจเป็นการจำกัดผู้เข้าถึงเป็นผู้ที่มีความรู้และเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลจากข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างพบว่ามีอายุเฉลี่ยอยู่ในช่วงวัยเจริญพันธุ์มาสักระยะแต่ยังเลือกที่จะไม่มีบุตร อาจสะท้อนความรักอิสระความมุ่งมั่นต่อการทำงานและเป้าหมายชีวิตของตน อาจเกี่ยวข้องกับระดับการศึกษาค่อนข้างสูง การประกอบอาชีพวิชาชีพด้านต่าง ๆ เป็นหลัก และรายได้ที่ค่อนข้างสูง สะท้อนการมีหน้าที่การงานที่ดี อาจเป็นกลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการทำงาน มีต้นทุนที่ต้องนำมาพิจารณาประกอบการมีบุตรมากขึ้น นอกจากนี้ทัศนคติของคนรุ่นใหม่ที่มักให้ความสำคัญต่อการมีบุตรในแง่คุณค่าทางจิตใจเป็นหลักเกิดความกดดันในการต้องเป็นพ่อแม่ที่ดี ซึ่งเมื่อเทียบกับงานวิจัยในอดีตคนยังให้ความสำคัญและมีทัศนคติในแง่ ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หลักประกันความมั่นคงของชีวิตสมรส และเป็นที่พึ่งพิงยามชรา นอกจากนี้คนรุ่นใหม่เริ่มมีค่านิยมพึ่งพาลูกยามชราลดลงเมื่อเป็นเช่นนี้ อาจทำให้มีเหตุผลที่ช่วยผลักดันให้อยากมีลูกลดลง อีกประเด็นที่อาจส่งผลต่อความชุกในงานศึกษานี้คือปัจจุบันลักษณะครอบครัวเริ่มมีการอยู่กันแบบครอบครัวเดี่ยวมากขึ้นกว่าในอดีต ทำให้หากต้องเลี้ยงดูบุตรอาจขาดกำลังสนับสนุนในการช่วยเลี้ยงดูบุตรอย่างพ่อแม่หรือญาติได้

บุคลิกภาพ

ในงานศึกษานี้ไม่พบความสัมพันธ์ของบุคลิกภาพกับความตั้งใจมีบุตร แม้จะมีงานวิจัยหลายฉบับทั้งในไทยและต่างประเทศจะนำเสนอแง่มุมว่าบุคลิกภาพอาจมีความสัมพันธ์กับความตั้งใจมีบุตร

จากงานศึกษาเดิมพบว่า บุคลิกภาพในด้านพฤติกรรม Scale E-Extraversion มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจไม่มีบุตรอย่างมีนัยสำคัญ โดยกลุ่มตัวอย่างที่มีบุคลิกภาพแบบเก็บตัว (Introvert) มีความตั้งใจไม่มีบุตรสูงกว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีบุคลิกภาพแบบแสดงตัว (Extravert) (พิชญา วัฒนวิทูกูร, 2562) หรือจากผลการศึกษาของในต่างประเทศพบว่า ผู้หญิงที่มี conscientiousness สูงมีแนวโน้มจะมีบุตรน้อยลงหรือช้าลง ในขณะที่ ผู้หญิงที่มี agreeableness สูงและ openness to experience ต่ำจะมีบุตรมากกว่าโดยเฉลี่ย นอกจากนี้ ผู้ที่มีคะแนน Extraversion สูงมีแนวโน้มที่จะเข้าสู่การมีบุตรคนแรกเร็วกว่าและมีโอกาสเป็นโสดน้อยกว่า ขณะที่ ผู้ที่มีคะแนน Neuroticism สูงใช้เวลานานในการตัดสินใจมีลูก (Jokela et al., 2011)

ปัจจัยที่อาจส่งผลให้ไม่พบความเกี่ยวข้องของบุคลิกภาพกับความตั้งใจมีบุตร อาจเกิดจากจำนวนตัวอย่าง และความเฉพาะของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตร ที่มีการศึกษาและรายได้สูง รวมไปถึงช่วงอายุของกลุ่มตัวอย่าง ที่อาจไม่ได้กระจายตัวมากนัก หรืออาจเกิดจากการใช้เครื่องมือวัดบุคลิกภาพที่แตกต่างกัน ทำให้ผลการศึกษาไม่สอดคล้องกับงานวิจัยเดิมได้ นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาถึงบริบทของผู้หญิงวัยทำงานในเขตเมือง ซึ่งต้องเผชิญกับแรงกดดันทางเศรษฐกิจ ความไม่มั่นคงในชีวิต และค่านิยมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ปัจจัยภายนอกเหล่านี้อาจมีอิทธิพลมากกว่าบุคลิกภาพในการตัดสินใจมีบุตร อีกทั้งบุคลิกภาพเองก็อาจเปลี่ยนแปลงหรือถูกกำหนดโดยประสบการณ์และสิ่งแวดล้อม จึงเป็นไปได้ว่าปัจจัยภายนอกดังกล่าวมีบทบาทกลบผลของบุคลิกภาพ

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความตั้งใจมีบุตร

1. การมีบุตรจะทำให้สูญเสียโอกาสต่าง ๆ ในชีวิต

ปัจจัยสำคัญหนึ่งที่ผู้หญิงทำงานพิจารณาเรื่องการมีบุตร คือ ค่าเสียโอกาส (opportunity cost) ของการมีบุตร การมีลูกมักหมายถึงการแบ่งเวลาและทรัพยากรจากหน้าที่การงานหรือเป้าหมายส่วนตัวไปสู่การดูแลบุตร ซึ่งสำหรับผู้หญิงทำงานหลายคนอาจตีความว่าเป็นการสูญเสียโอกาสบางอย่างในชีวิต ในการศึกษาครั้งนี้พบว่าแนวคิดที่ว่า “การมีบุตรจะทำให้สูญเสียโอกาสต่าง ๆ ในชีวิต” มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างผู้ที่ตัดสินใจมีบุตรกับไม่มีบุตร ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มทั่วไปในสังคมยุคใหม่ที่ผู้หญิงให้คุณค่ากับความก้าวหน้าและความเป็นอิสระของตนเองมากขึ้น ซึ่งนำไปสู่การมีบุตรน้อยลงหรือช้าลงอย่างมีนัยสำคัญ

งานศึกษากลุ่มคนเจเนอเรชันวายในไทยระบุว่า ผู้หญิงยุคใหม่มองว่าการมีลูกส่งผลกระทบต่อการใช้เวลาเพื่อบรรลุเป้าหมายอื่น ๆ ในชีวิตอย่างชัดเจนมากกว่าผู้ชาย กล่าวคือ ผู้หญิงต้องเสียสละโอกาสส่วนตัวมากกว่าเมื่อมีบุตร ทำให้ความต้องการแต่งงานหรือมีลูกลดลง หากไม่สามารถหาสมดุลที่ดีได้ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2559) สอดคล้องกับผลสำรวจนิด้าโพลปี 2566 ที่พบว่าคนที่ไม่อยากมีลูกจำนวนมากให้เหตุผลว่า ต้องการใช้ชีวิตอย่างอิสระ ไม่อยากมีภาระผูกพัน และ อยากให้ความสำคัญกับงานมากกว่าการมีลูก

2. อายุ

จากผลการวิเคราะห์ในงานวิจัยฉบับนี้ พบว่า อายุ เป็นปัจจัยที่สัมพันธ์กับความตั้งใจมีบุตรอย่างมีนัยสำคัญและพบว่า เมื่ออายุมากขึ้น ความตั้งใจในการมีบุตรจะลดลง ซึ่งอาจสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงในลำดับความสำคัญของเป้าหมายชีวิต ทัศนคติส่วนตัว รวมถึงข้อจำกัดทางชีวภาพและโครงสร้างทางสังคมที่มากับอายุที่เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับผลสำรวจของ นิด้าโพล 2566 พบว่าในกลุ่มที่ยังไม่มีบุตร 759 คน มีมากถึง ร้อยละ 44 ที่ไม่ต้องการมีบุตรเลย แม้ผลดังกล่าวจะไม่ได้แยกตามช่วงอายุโดยตรง แต่สะท้อนถึงแนวโน้มที่ความตั้งใจมีบุตรลดลงในกลุ่มผู้ใหญ่ตอนต้นถึงกลาง ซึ่งมักอยู่ในช่วงวัยทำงาน

ในด้านชีวภาพภาวะเจริญพันธุ์ของผู้หญิงจะเริ่มลดลงชัดเจนตั้งแต่อายุประมาณ 32 ปี และลดลงอย่างรวดเร็วหลังอายุ 37 ปี (American College of Obstetricians and Gynecologists, 2014) ส่งผลให้การ

ตั้งครรภ์เป็นเรื่องยากขึ้นและมีความเสี่ยงมากขึ้น ซึ่งอาจส่งผลต่อทัศนคติของผู้หญิงที่รู้สึกว่า โอกาส เริ่มมีจำกัด และอาจตัดสินใจไม่ตั้งใจมีบุตรในที่สุด

สอดคล้องกับงานศึกษาที่ พบว่าเมื่ออายุมากขึ้นโดยเฉพาะเมื่ออายุ 35 ปีขึ้นไป การบรรลุเป้าหมายในการมีบุตรหรือความตั้งใจในการมีบุตรจะลดลง โดยผู้หญิงวัย 38–41 ปีที่ตั้งใจจะมีบุตรในระยะ 3–4 ปีถัดไปมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนใจมากที่สุด (Beaujouan É. et al., 2019) กล่าวคือ ความตั้งใจมีบุตรลดลงตามอายุที่มากขึ้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานศึกษาที่เผยว่าทุกกลุ่มอายุมีความผันผวนในการตั้งใจจะมีลูก แต่ ทิศทางที่เห็นชัดคือ เมื่ออายุมากขึ้น (Régnier-Loilier & Buber-Ennser, 2024) คนมักเลื่อนไปจาก “น่าจะมี” ไปเป็น “ไม่น่าจะมี” อย่างมีนัยสำคัญ โดยอายุเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำนายการเปลี่ยนแปลงนี้ พบว่าความตั้งใจมีลูกมีแนวโน้มลดลงเมื่ออายุเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะเมื่อเข้าสู่วัยกลางคน จากการศึกษาพบว่าผู้ที่อยู่ในช่วงอายุ 30 กว่าปี อาจยังมีการเปลี่ยนแปลงในทิศทางบวก ได้บ้าง อย่างไรก็ตาม เมื่อเข้าสู่วัย 40–45 ปี ความเปลี่ยนแปลงมักเกิดขึ้นในทิศทางตรงข้าม

3. ทัศนคติต่อความสำคัญและคุณค่าของบุตร

ปัจจัยที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญในกลุ่มที่ตั้งใจหรือน่าจะมีบุตร และกลุ่มที่ตั้งใจไม่มีหรือน่าจะไม่มีบุตรนั้น คือ บุตรทำให้ชีวิตครอบครัวสมบูรณ์ บุตรทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวดีขึ้น และ บุตรมีคุณค่าทางจิตใจต่อพ่อแม่ ซึ่งเมื่อทำการวิเคราะห์โดยใช้ Logistic regression analysis พบว่า บุตรทำให้ชีวิตครอบครัวสมบูรณ์ เป็นปัจจัยที่สามารถทำนายความตั้งใจมีบุตรในผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตร จากผลการวิจัย สะท้อนว่าหลายคนยังคงเห็นคุณค่าทางจิตใจและสังคมของการมีลูก ซึ่งเป็นแรงจูงใจเชิงบวกที่ผลักดันให้ตัดสินใจมีบุตร โดยภาพรวมคือมุมมองที่ว่า *ลูกคือสิ่งเติมเต็มชีวิตครอบครัวและชีวิตจิตใจของพ่อแม่* ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น สอดคล้องกับกรอบทฤษฎีทางประชากรศาสตร์เรื่อง คุณค่าของบุตร (Value of Children) ที่อธิบายว่า พ่อแม่มองลูกเป็นทั้งประโยชน์ และ ต้นทุน ในการดำรงชีวิต ซึ่งประโยชน์หรือคุณค่าที่ได้รับอาจเป็นทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และจิตใจ ในอดีตลูกอาจให้คุณค่าทางเศรษฐกิจแก่ครอบครัว แต่เมื่อสังคมพัฒนาแล้ว คุณค่าทางเศรษฐกิจของลูกลดลง เด็กไม่ได้ช่วยทำงานและยังมีค่าใช้จ่ายสูงในการเลี้ยงดู ในขณะที่คุณค่าทางจิตใจและสังคมเด่นชัดขึ้น งานของ Hoffman ได้ระบุคุณค่าทางจิตใจจากการมีลูกไว้หลากหลายด้าน จะเห็นได้ว่าแนวคิด “ลูกช่วยเติมเต็มชีวิต” มีรากฐานในมิติทางจิตใจ-สังคมเหล่านี้

การศึกษานี้พบว่าทัศนคติเชิงบวกต่อการมีบุตร มีแนวโน้มตัดสินใจมีลูกมากกว่า ซึ่งตรงกับงานวิจัยอื่น เช่น งานศึกษาในผู้หญิงที่สมรสในจังหวัดนครศรีธรรมราชที่พบว่า *ทัศนคติเชิงบวกต่อการมีบุตร* เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจมีลูกอย่างมีนัยสำคัญ (จุฬาวรรณ สุขอนันต์ และคณะ, 2563)

อย่างไรก็ตาม ค่านิยมเรื่อง “ชีวิตครอบครัวที่สมบูรณ์ต้องมีลูก” กำลังเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบัน งานวิจัยกลุ่มคนเจนวายในไทยพบว่า คนเจนวายให้คุณค่ากับความเป็นอิสระและการพึ่งพาตนเองมากขึ้น และไม่คิดว่าการแต่งงานหรือมีลูกคือเป้าหมายสำคัญของชีวิต หากมีลูกจะเน้นคุณภาพมากกว่าปริมาณ และ ค่านิยม

การพึ่งพาลูกยามชราเริ่มลดลง (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2559) สอดคล้องกับงานศึกษานี้และผลการศึกษาหลายฉบับที่นำเสนอแง่มุมดังกล่าว อย่างงานศึกษาในกลุ่มเจเนอเรชันวาย พบว่ามีทัศนคติต่อบุตรในแง่คุณค่าทางจิตใจมากกว่าการคิดจะให้บุตรช่วยเหลือด้านการเงินหรือเป็นที่พึ่งพายามแก่ชรา (มนสิการ กาญจนะจิตรา และคณะ, 2560)

4. บุคคลที่มีผลต่อการตัดสินใจ เช่น ครอบครัว คนรัก เพื่อน หรือญาติ

บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ เช่น ครอบครัว คู่รัก เพื่อน หรือญาติ เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีนัยสำคัญต่อการเลือกของผู้หญิงทำงานว่าจะมีบุตรหรือไม่ โดยผลการวิจัยนี้ระบุว่าปัจจัยนี้เป็นหนึ่งในตัวทำนาย สอดคล้องกับงานศึกษาที่ว่าการคล้อยตามกลุ่มอ้างอิงในการมีบุตร กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งปัจจัยนี้ส่งผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อความตั้งใจมีบุตร (อรธีรา เตียทะสินธ์, 2567) และยังสอดคล้องกับงานวิจัยหลายฉบับ อย่างงานศึกษาของ มนสิการ กาญจนะจิตรา และคณะพบว่าคนรอบข้างมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจมีบุตร โดยคู่ครองมีผลมากเป็นอันดับแรก รองลงมาเป็นพ่อแม่ และผู้ใหญ่รอบข้าง หมายความว่า เสียงสะท้อนและแรงสนับสนุนหรือกดดันจากคนรอบข้างมีผลต่อตัดสินใจได้ในหลายกรณี

ในเชิงทฤษฎี ปัจจัยนี้สอดคล้องกับทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน ของ Ajzen กล่าวคือ ความเชื่อเกี่ยวกับความคาดหวังของคนรอบข้างสำคัญ มีผลต่อเจตนาและพฤติกรรมในบริบทการมีบุตร หากผู้หญิงรับรู้ว่าคนสำคัญรอบตัว คาดหวังหรือสนับสนุนให้มีลูก อาจเพิ่มโอกาสที่จะตัดสินใจมีบุตรมากขึ้น

ในประเทศไทยงานวิจัยกลุ่มคนเจนวายพบว่า อิทธิพลของเพื่อนและญาติสนิทส่งผลต่อทัศนคติในการมีลูกอย่างชัดเจน นอกจากเพื่อนแล้ว สมาชิกครอบครัวก็เข้ามามีบทบาท โดยเฉพาะในสังคมเอเชียรวมถึงไทย บ่อยครั้งคู่สมรสจะได้รับคำถามหรือแรงกดดันทางอ้อมจากพ่อแม่หรือผู้ใหญ่ให้มีลูก เมื่อคู่แต่งงานรับรู้ถึงความต้องการนี้ ก็อาจตัดสินใจมีลูกเพื่อทำให้พ่อแม่พึงพอใจ หรือเพื่อเติมเต็มครอบครัวใหญ่ ในทางกลับกัน หากผู้หญิงทำงานมีความกังวลว่า พ่อแม่ของตนหรือของคู่สมรสไม่พร้อมหรือไม่น่าไว้วางใจในการช่วยดูแลลูก อาจจะชะลอการมีลูกเพราะขาดแรงสนับสนุนจากครอบครัว สอดคล้องกับสภาพจริงในหลายครอบครัวยุคใหม่ที่แยกครอบครัวเดี่ยวออกมาอยู่เอง ทำให้เครือข่ายสนับสนุนการเลี้ยงดู (support system) ลดลง และตัดสินใจมีลูกยากขึ้น สอดคล้องกับการสำรวจใน 14 ประเทศรวมถึงไทย ของ (United Nations Population Fund, 2025) ระบุว่าการที่คู่รักหรือครอบครัวช่วยลดภาระการเลี้ยงดูบุตรว่าไม่ใช่หน้าที่ของคนเป็นแม่แต่เพียงผู้เดียวส่งผลให้อยากมีลูกมากขึ้น

5. ลำดับความสำคัญของปัจจัยสนับสนุน

เมื่อพิจารณาข้อมูลจากงานศึกษาในครั้งนี้แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็นกลุ่มที่ ตั้งใจมีหรือน่าจะมีบุตร กับกลุ่มที่ ตั้งใจไม่มีหรือน่าจะไม่มีบุตร พบว่า มุมมองที่มีต่อปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีบุตรนั้นแตกต่างกันอย่างชัดเจน โดยกลุ่มที่ตั้งใจไม่มีหรือน่าจะไม่มีบุตร ให้ความสำคัญสูงสุดกับ ปัจจัยอื่น ๆ เช่น ปัจจัยทางสังคม สิ่งแวดล้อม และการเมือง และให้ความสำคัญกับนโยบายของที่ทำงาน ในทางกลับกัน กลุ่มที่ตั้งใจมีหรือน่าจะมีบุตร ให้ความสำคัญกับ นโยบายที่ทำงาน และ บริการดูแลเด็ก แม้ว่า แรงจูงใจทางการเงิน จะไม่ใช่ปัจจัยหลักที่ผู้ตอบแบบสอบถามกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งยกให้สูงสุด แต่ก็ยังมีเสียงสะท้อนว่าการสนับสนุนค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการมีบุตร จะช่วยเพิ่มทางเลือกให้กับผู้ที่ประสงค์จะมีลูกในสังคมยุคใหม่ได้มากขึ้น

กล่าวโดยสรุป ข้อมูลทั้งจากการศึกษาระหว่างประเทศและความคิดเห็นจากประชากรไทยสะท้อนตรงกันว่า นโยบายที่ส่งเสริมการมีบุตรให้ประสบผลสำเร็จ ต้องครอบคลุมทั้งโครงสร้างทางสังคม การทำงาน เศรษฐกิจ และคุณภาพสิ่งแวดล้อม โดยควรมองในเชิงระบบและความเป็นธรรม มิใช่เพียงการชดเชยรายหัวแบบฉาบฉวย การส่งเสริมการเกิดที่ยั่งยืนจึงไม่ใช่แค่การ “กระตุ้นให้มีลูก” หากแต่คือการสร้างสังคมที่ผู้คน “อยากให้ลูกเกิดมาอยู่” ด้วยความมั่นใจ

สรุป

ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่ตั้งใจไม่มีบุตรหรือน่าจะไม่มีบุตรมีความชุกสูงที่สุด ร้อยละ 55.5 บุคลิกภาพทั้ง 5 ด้านไม่มีความสัมพันธ์กับความตั้งใจมีบุตรอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม พบว่า อายุ ทัศนคติว่าบุตรทำให้ครอบครัวสมบูรณ์ และอิทธิพลจากบุคคลรอบข้าง มีความเกี่ยวข้องความตั้งใจมีบุตรได้อย่างมีนัยสำคัญ สำหรับปัจจัยสนับสนุนการตัดสินใจมีบุตรกลุ่มที่ตั้งใจจะมีบุตรให้ความสำคัญสูงสุดกับ นโยบายของที่ทำงานและ บริการดูแลเด็ก ขณะที่กลุ่มที่ตั้งใจจะไม่มีบุตรให้ความสำคัญกับ ปัจจัยอื่น ๆ เช่น ความกังวลด้านสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจ และนโยบายของที่ทำงาน จากผลการวิจัยสะท้อนแนวโน้มความตั้งใจมีบุตรของผู้หญิงทำงานยุคใหม่ที่ลดลง การวางนโยบายด้านประชากรของรัฐอาจต้องมีแผนสำหรับอัตราการเกิดที่อาจจะมีแนวโน้มต่ำลงอย่างต่อเนื่อง การวางแผนด้านแรงงาน การขับเคลื่อนเศรษฐกิจและการปรับโครงสร้างรองรับสังคมสูงอายุที่เพิ่มขึ้นในอนาคต อย่างไรก็ดีจะเห็นได้ว่าบุตรยังคงมีคุณค่าในเชิงความสมบูรณ์ของครอบครัว และบุคคลสำคัญในชีวิตอย่างพ่อ แม่ หรือคนรัก ยังคงมีอิทธิพลอยู่แม้ค่านิยมในด้านอื่นจะมีการเปลี่ยนแปลง อาจเป็นปัจจัยที่สามารถนำมาสนับสนุนนโยบายส่งเสริมการมีบุตรได้ ทั้งนี้ หากรัฐมีการสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นนโยบายที่ทำงานที่ช่วยเหลือพ่อแม่ที่ต้องมีลูกในยุคที่การทำงานและความก้าวหน้าในชีวิตมีความสำคัญอย่างยิ่ง จัดทำบริการดูแลเด็กที่มีคุณภาพและเข้าถึงได้ หรือมีแรงจูงใจทางการเงิน พร้อมไปกับสร้างความมั่นคงปลอดภัยของสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ นโยบายแบบผสมผสานที่สอดคล้องกับบริบทสังคมไทยอาจช่วยส่งเสริมให้ผู้หญิงทำงานยุคใหม่สนใจจะมีบุตรมากขึ้นได้

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาความตั้งใจมีบุตรในผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตรในกรุงเทพมหานคร เป็นงานวิจัยที่มีความใหม่ เนื่องจากเป็นการศึกษาในกลุ่มเฉพาะและเป็นกลุ่มประชากรที่มีประสิทธิภาพและมีศักยภาพในการมีบุตรและพัฒนาบุคลากรคุณภาพให้กับประเทศได้ ผู้วิจัยขอเสนอแนวทางการทำวิจัยเพื่อตอบวัตถุประสงค์ได้อย่างชัดเจนและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น ดังนี้

1) ศึกษาความชุกของความตั้งใจมีบุตรในกลุ่มตัวอย่างที่ครอบคลุมมากขึ้น เนื่องจาก เป็นการศึกษาในผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตรในกรุงเทพมหานครเท่านั้น อีกทั้งใช้วิธีการเก็บข้อมูลผ่านแบบสอบถามออนไลน์ อาจทำให้กลุ่มที่เข้าร่วมเป็นกลุ่มที่เข้าถึงเทคโนโลยี และมีความรู้ในการตอบแบบสอบถามผ่านระบบออนไลน์ได้ หากขยายผลไปสู่กลุ่มที่ไม่ได้สะดวกเข้าร่วมออนไลน์อาจได้ผลการวิจัยที่ครอบคลุมมากขึ้น

2) การทำการศึกษาขยายออกไปยังจังหวัดอื่น ๆ หรือกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลายและจำนวนมากขึ้น หรือการทำวิจัยเชิงคุณภาพอาจทำให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สะท้อนภาพความตั้งใจมีบุตรในผู้หญิงทำงานที่ยังไม่มีบุตรได้มากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

จงจิตต์ ฤทธิรงค์. (2568). จำนวนเด็กไทยเกิดต่ำสุดเป็นประวัติการณ์ สวนทางนโยบายมีลูกเพื่อชาติ. *The Prachakorn*. สืบค้นเมื่อ 10/06/2568 จาก https://www.theprachakorn.com/newsDetail.php?id=1002

จุฬาวรรณ สุขอนันต์, โชคชัย หมั่นแสวงทรัพย์, สุธรรม นันทมงคลชัย, ศุภชัย ปิติกุลตัง (2563). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจมีบุตรของสตรีวัยเจริญพันธุ์ที่สมรส จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสุขศึกษา. ปีที่ 43, ฉบับที่ 2 (ก.ค.- ธ.ค. 2563), 66-77. สืบค้นจากhttps://repository.li.mahidol.ac.th/handle/123456789/72140

ฉันทนิช อัศวนนท์. (2543). *การพัฒนาบุคลิกภาพ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.

ทรงพร จันทรพัฒน์, ศิริพร รำนา, ศุภลักษณ์ ทองคำ, โรสมายนี อาแว, & เสาวลักษณ์ พรหมอินทร์. (2566). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความตั้งใจมีบุตรในอนาคตของนิสิตเจเนอเรชั่นซี มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่งในจังหวัดพัทลุง. *วารสารวิจัยสุขภาพและการพยาบาล, 39*(1), 47–60. https://he01.tci-thaijo.org/index.php/JHR/article/view/276578/187051

นิด้าโพล. (2566). ผลสำรวจความคิดเห็นประชาชนเรื่อง “มีลูกกันเถอะน่า”. สืบค้นเมื่อ 10/01/2567จาก https://nidapoll.nida.ac.th/survey_detail?survey_id=658

พิชญา วัฒนวิทูกูร. (2562). ความตั้งใจมีบุตร และความเกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพและการเผชิญปัญหาในผู้ที่มาจดทะเบียนสมรสใหม่ ณ สำนักงานเขตบางรัก กรุงเทพมหานคร [วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

มนสิการ กาญจนะจิตราม, รีนา ต๊ะดี, & กัญญาพัชร สุทธิเกษม. (2560). การตัดสินใจด้านการเจริญพันธุ์ของคนเจนวาย. ใน สุชาดา ทวีสิทธิ์ & กุลภา วจนสาระ (บ.ก.), *"ความเป็นธรรม" และ "ความเป็นไท" ด้านเพศและการเจริญพันธุ์: ความท้าทายที่ไม่สิ้นสุด* (น. 141–158). นครปฐม: สำนักพิมพ์ประชากรและสังคม สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

วริษา สุระพัฒน์. (2559). การศึกษาทัศนคติต่อการมีบุตรของกลุ่มเจเนอเรชั่นวายในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล [สารนิพนธ์ปริญญาการจัดการมหาบัณฑิต]. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล.

ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2551). *ทฤษฎีจิตวิทยาบุคลิกภาพ (รู้เรา รู้เขา)* (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: หมอชาวบ้าน.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2559). รายงาน: งานวิจัย สกว. ไขปริศนา ทำไมคนเจนวายไม่อยากมีลูก. *Knowledge Farm*. https://knowledgefarm.tsri.or.th/gen-y-no-child/

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). คนรุ่นใหม่กับการสร้างประชากรที่มีคุณภาพ. สืบค้นเมื่อ 15/05/2568 https://www.nesdc.go.th/download/Social/Social_Report/2561_article_q3_003.pdf

สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2568). สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร (รายเดือน) จำนวนการเกิด [อินเทอร์เน็ต].สืบค้นเมื่อ 10/06/2568 จาก https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/displayData

สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2568). สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร (รายเดือน) จำนวนการตาย [อินเทอร์เน็ต]. สืบค้นเมื่อ 10/06/2568 จาก https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/displayData

อรธีรา เตียทะสินธ์. (2567). การศึกษาความตั้งใจมีบุตรของคนไทยเจเนอเรชัน Y และ Z ที่อาศัยอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). วิทยาลัยการจัดการมหาวิทยาลัยมหิดล. สืบค้นจาก https://archive.cm.mahidol.ac.th/bitstream/123456789/5538/1/TP%20BM.017%202567.pdf

American College of Obstetricians and Gynecologists. (2014). *Female age–related fertility decline* (Committee Opinion No. 589). https://www.acog.org/clinical/clinical-guidance/committee-opinion/articles/2014/03/female-age-related-fertility-decline

Avison, M., & Furnham, A. (2015). Personality and voluntary childlessness. *Journal of Population Research, 32,* 45–67. https://doi.org/10.1007/s12546-014-9140-6

Beaujouan, É., Reimondos, A., Gray, E., Evans, A., & Sobotka, T. (2019). Declining realisation of reproductive intentions with age. *Human Reproduction, 34(10),* 1906–1914. https://doi.org/10.1093/humrep/dez150

Becker, G. S. (1960). *An economic analysis of fertility.* National Bureau of Economic Research.

Boluda-Verdú, I., Senent-Valero, M., Casas-Escolano, M., Matijasevich, A., & Pastor-Valero, M. (2022). Fear for the future: Eco-anxiety and health implications, a systematic review. *Journal of Environmental Psychology, 84,* 101904. https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2022.101904

Boydell, V., Mori, R., Shahrook, S., & Gietel-Basten, S. (2023). Low fertility and fertility policies in the Asia-Pacific region. *Global Health & Medicine, 5(5),* 271–277. https://doi.org/10.35772/ghm.2023.01058

Cattell, H. E., & Mead, A. D. (2008). The sixteen personality factor questionnaire (16PF). In G. J. Boyle, G. Matthews, & D. H. Saklofske (Eds.), *The SAGE handbook of personality theory and assessment: Vol. 2. Personality measurement and testing* (pp. 135–178). Sage Publications.

Costa, P. T., Jr., & McCrae, R. R. (1992). *Revised NEO Personality Inventory and NEO Five-Factor Inventory: Professional Manual.* Psychological Assessment Resources.

Easterlin, R. A. (1976). The conflict between aspirations and resources. *Population and Development Review, 2(3/4),* 417–425.

Easterlin, R. A. (1980). *Population and economic change in developing countries.* University of Chicago Press.

Economist Impact. (2024). *Fertility policy and practice: A toolkit for the Asia-Pacific region.* https://impact.economist.com/perspectives/sites/default/files/ei240_-_apac_fertility_report_v8.pdf

Eysenck, H. J. (1980). The bio-social model of man and the unification of psychology. *Bulletin of the British Psychological Society, 33(May),* 217.

Fawcett, J. T. (1988). The value of children and the transition to parenthood. *Marriage & Family Review, 12(3–4),* 11–34.

Goldberg, L. R. (1999). A broad-bandwidth, public domain, personality inventory measuring the lower-level facets of several five-factor models. In I. Mervielde, I. J. Deary, F. De Fruyt, & F. Ostendorf (Eds.), *Personality Psychology in Europe, 7,* 7–28.

Götz, F. M., Gvirtz, A., Galinsky, A. D., & Jachimowicz, J. M. (2021). How personality and policy predict pandemic behavior: Understanding sheltering-in-place in 54 countries at the onset of COVID-19. *American Psychologist, 76(1),* 39–49. https://doi.org/10.1037/amp0000740

Hilgard, E. R., & Atkinson, R. C. (1953). *Introduction to psychology.* Harcourt, Brace & World.

Hoffman, L. W. (1973). The value of children to parents. In *Psychological perspectives on population* (pp. 19–76). Basic Books.

Johnson, J. A. (2014). Measuring thirty facets of the five factor model with a 120-item public domain inventory: Development of the IPIP-NEO-120. *Journal of Research in Personality, 51,* 78–89. https://doi.org/10.1016/j.jrp.2014.05.003

Jokela, M., Alvergne, A., Pollet, T. V., & Lummaa, V. (2011). Reproductive behavior and personality traits of the Five Factor Model. *European Journal of Personality, 25(6),* 487–500. https://doi.org/10.1002/per.822

Liefbroer, A. C. (2005). The impact of perceived costs and rewards of childbearing on entry into parenthood. *European Journal of Population, 21(4),* 367–391.

Régnier-Loilier, A., & Buber-Ennser, I. (2024). Uncertainty and flexibility of fertility intentions in France and Austria: Trends and determinants. *Advances in Life Course Research, 53,* 100609. https://doi.org/10.1016/j.alcr.2022.100609

United Nations. (2007). *Total fertility rate demographics population change* [Internet]. สืบค้นเมื่อ 15/01/2567 จาก https://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/methodology_sheets/demographics/total_fertility_rate.pdf

United Nations Population Fund. (2025). *State of world population 2025: The real fertility crisis – The pursuit of reproductive agency in a changing world.* https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/swp25-layout-en-v250609-web.pdf

World Health Organization. (n.d.). *Indicator Metadata Registry details.* https://www.who.int/data/gho/indicator-metadata-registry/imr-details/4988

Yarger, J., & Brauner-Otto, S. R. (2024). Women's work characteristics and fertility expectations. *Population Research and Policy Review, 43(2),* Article 26. https://doi.org/10.1007/s11113-024-09866-7

Yomaboot, P., & Cooper, A. J. (2016). Factor structure and psychometric properties of the International Personality Item Pool-NEO (IPIP-NEO) Thai version. *Journal of Somdet Chaopraya Institute of Psychiatry, 10(2),* 36–49. https://he01.tci-thaijo.org/index.php/journalsomdetchaopraya/article/view/188516/132175

Zhao, J., Qi, W., Cheng, Y., et al. (2024). Influence of perceived stress on fertility intention among women of childbearing age without children: Multiple mediating effect of anxiety, family communication and subjective well-being. *Reproductive Health, 21,* 135. https://doi.org/10.1186/s12978-024-01855-5

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

A Study of Achievement on the Thai Language in Principles of Using Thai Language of Mathayomsuksa 1 Students Through Cooperative Learning Management Using STAD Techniqus

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา ภาษาไทย เรื่อง หลักการใช้ภาษาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบ STAD

Thassinee Ngamying[1*]

ทัศสินี งามยิ่ง[1*]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Thassinee Ngamying*
ทัศสินี งามยิ่ง
North Bangkok University, Thailand.
มหาวิทยาลัยนอร์กรุงเทพ
Email:
Thassinee.ngam@northbkk.ac.th

คำสำคัญ:
การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ, เทคนิค STAD, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้

Keywords:
Cooperative Learning Management, STAD Technique, Learning Achievement

Article history:
Received: 27/01/2025
Revised: 25/06/2025
Accepted: 04/08/2025
Available online: 21/10/2025

How to Cite:
Ngamying, T. (2025). A Study of Achievement on the Thai Language in Principles of Using Thai Language of Mathayomsuksa 1 Students Through Cooperative Learning Management Using STAD Techniques. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 202-217.

ABSTRACT

This study aimed to examine the effects of cooperative learning using the Student Teams Achievement Division (STAD) technique on learning achievement in Thai language, specifically in the topic of "Principles of Thai Language Usage," among lower secondary school students. The research was grounded in the theoretical frameworks of constructivist learning theory and Vygotsky's social development theory, which emphasize the role of social interaction and collaboration in knowledge construction. The sample consisted of 30 Grade 7 students selected through cluster sampling from a secondary school under the jurisdiction of a provincial education office. The research instruments included 12 STAD-based instructional lesson plans and a 30-item multiple-choice achievement test with four options per item. The quality of the test was verified through item analysis, and the reliability coefficient was found to be 0.88. Descriptive statistics such as mean and standard deviation were employed alongside inferential statistics, namely the dependent sample t-test, to analyze the data.

The findings revealed that (1) 73.33% of the students achieved post-test scores at or above the predetermined proficiency criterion, indicating the instructional model's effectiveness, and (2) the students' post-test scores were significantly higher than their pre-test scores at the .05 level of statistical significance. These results demonstrate that the STAD cooperative learning model had a statistically significant positive effect on students' Thai language learning achievement and could serve as a basis for the development of effective instructional innovations aimed at enhancing academic performance in secondary education.

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD (Student Teams Achievement Division) ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาภาษาไทย เรื่องหลักการใช้ภาษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยมีสมมติฐานว่า การจัดการเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าวจะส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังการเรียนรู้ ภายใต้กรอบแนวคิดการเรียนรู้แบบสร้างองค์ความรู้ (Constructivist Learning Theory) และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Development Theory) ของ Vygotsky ซึ่งเน้นการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในการสร้างองค์ความรู้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากโรงเรียนแห่งหนึ่งในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา จำนวน 30 คน ได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้แบบ STAD จำนวน 12 แผน และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชนิดปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ซึ่งผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.88 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ t-test สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่มีความสัมพันธ์กัน (Dependent Sample t-test)

ผลการวิจัยพบว่า (1) นักเรียนร้อยละ 73.33 มีคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการจัดการเรียนรู้ในระดับผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำที่กำหนด แสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้แบบ STAD และ (2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สะท้อนให้เห็นว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ส่งผลเชิงบวกต่อการเรียนรู้ภาษาไทยของนักเรียน อันสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณภาพทางวิชาการในระดับมัธยมศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทนำ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กล่าวว่า ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ของชาติ เป็นสมบัติทางวัฒนธรรม อันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ และเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนในชาติให้มีความเป็นไทย เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้สามารถประกอบธุรกิจการงานและการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคม ประชาธิปไตยอย่างสันติสุข และพัฒนาความรู้ กระบวนการคิด วิเคราะห์ วิจารณ์ และสร้างสรรค์ ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ตลอดจนนำไปใช้ในการพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเป็นสื่อแสดงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ด้านวัฒนธรรม ประเพณี สุนทรียภาพ เป็นสมบัติล้ำค่าควรแก่การเรียนรู้ อนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่คู่ชาติไทยต่อไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 37) ซึ่งสอดคล้องกับ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 มาตรา 22 ที่กล่าวว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัด

การศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” เพราะฉะนั้นการสอนวิชาภาษาไทย จึงต้องเน้นให้ผู้เรียน ฝึกฝนทักษะจนเกิดความชำนาญในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและนำไปใช้ในชีวิตจริง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2542: 7) สภาพปัญหาจากการจัดการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยของโรงเรียนวัดประสิทธิเวช ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่าคะแนนทางการเรียนในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 ต่ำกว่าเกณฑ์ (วิชาการโรงเรียนวัดประสิทธิเวช, 2564) ซึ่งเกิดจากสภาพแวดล้อมในการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบัน อาจทำให้นักเรียนไม่กล้าแสดงออก หรือไม่กล้าตอบคำถาม นอกจากนี้อาจมาจากความไม่เข้าใจในเนื้อหารการเรียนการสอนจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนรู้รูปแบบใหม่เพื่อให้นักเรียนสามารถเข้าถึงเนื้อหาและกล้าที่จะแสดงออกได้

การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือตามแนวคิดของ โรเบิร์ต สลาวิน (Robert Slavin และคณะจาก John Hopkins University) ได้พัฒนาเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ 3 ประการ ด้วยกันคือ รางวัลและเป้าหมายของกลุ่ม ความหมายความสำเร็จ หรือความหมายของแต่ละบุคคล และโอกาสในการช่วยให้กลุ่มประสบความสำเร็จเท่าเทียมกัน จากผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่ารางวัลของกลุ่มและความหมาย ของแต่ละบุคคลต่อกลุ่ม เป็นลักษณะที่จำเป็นและสำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือกันเรียนรู้ของกลุ่ม Slain ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันแพร่หลายมีดังนี้ 1) STAD (Student Teams-Achievement Divisions) เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่สามารถดัดแปลงใช้ได้เกือบทุกวิชาและทุกระดับชั้น เพื่อเป็นการพัฒนาสัมฤทธิ์ผลของการเรียนและทักษะทางสังคมเป็นสำคัญ 2) TGT (Team-Games-Tournament) เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่คล้ายกับ STAD แต่เป็นการจูงใจในการเรียนเพิ่มขึ้นโดยการใช้ การแข่งกันเกมแทนการทดสอบย่อย 3) TAI (Team Accelerated Instruction) เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ที่ผสมผสานแนวความคิด ระหว่างการร่วมมือกับการจัดการเรียนรู้รายบุคคล (Individualized Instruction) รูปแบบของTAI จะเป็นการประยุกต์ใช้กับการสอนคณิตศาสตร์ 4) CIRC (Cooperative Integrated Reading and Composition) เป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือกันเรียนรู้แบบผสมผสาน ที่มุ่งพัฒนาขึ้นเพื่อสอนการอ่านและการเขียน สำหรับนักเรียนประถมศึกษาตอนปลายโดยเฉพาะ 5) Jigsaw ผู้ที่คิดค้นการจัดการเรียนรู้แบบ Jigsaw เริ่มแรกคือ Elliot-Aronson และคณะ หลังจากนั้น Slavin ได้นำแนวความคิดดังกล่าวมาปรับขยาย เพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือกันมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ ที่เหมาะกับวิชาที่เกี่ยวข้องกับการบรรยายเช่น สังคมศึกษา วรรณคดี บางส่วนของวิชาวิทยาศาสตร์ รวมทั้งวิชาอื่นๆที่เน้นการพัฒนาความรู้ความเข้าใจมากกว่าพัฒนาทักษะ ผู้วิจัยสนใจนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือได้แก่ เทคนิค STAD (Student Teams Achievement Divisions) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบ แบ่งกลุ่มโดยกาหนดให้นักเรียนที่มีความสามารถแตกต่างกันทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 4 - 5 คน ซึ่งประกอบด้วยนักเรียนที่เรียนเก่ง 1 คน นักเรียนที่เรียนปานกลาง 2-3 คน และนักเรียนที่เรียน อ่อน 1 คน เทคนิค STAD มีองค์ประกอบสำคัญ อยู่ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ โอกาสความสำเร็จที่เท่าเทียมกันซึ่งเป็นแรงจูงใจในการเรียนรู้ ผลจากความรับผิดชอบรายบุคคลที่จะทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จ และรางวัลของกลุ่มที่จะได้รับเมื่อทำคะแนนได้ถึงเกณฑ์ตามที่กำหนดไว้ เทคนิค STAD เป็นเทคนิคที่ส่งเสริมให้เกิดสัมพันธภาพระหว่างผู้เรียน เป็นการเน้นการดูแล

ช่วยเหลือกนักในกลุ่ม (ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์, 2552: 80) ซึ่งเทคนิคดังกล่าวได้รับการยอม จากครูผู้สอนด้วยการนำไปใช้ในงานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้รายวิชาต่างๆการจัดการเรียนรู้แบบ STAD (Student Teams Achievement Divisions) คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบ แบ่งกลุ่มโดยกาหนดให้นักเรียนที่มีความสามารถแตกต่างกันทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 4 - 5 คน ซึ่งประกอบด้วยนักเรียนที่เรียนเก่ง 1 คน นักเรียนที่เรียนปานกลาง 2-3 คน และนักเรียนที่เรียน อ่อน 1 คน เทคนิค STAD เป็นเทคนิคที่ส่งเสริมให้เกิดสัมพันธภาพระหว่างผู้เรียน เป็นการเน้นการดูแลช่วยเหลือกันระหว่างนักเรียนในกลุ่ม มีองค์ประกอบที่สำคัญ 5 ขั้นตอน คือ 1) การนำเสนอสิ่งที่ต้องเรียน 2) การทำงานเป็นกลุ่ม 3) การทดสอบย่อย 4) คะแนนพัฒนาการของนักเรียนแต่ละคน 5) การรับรองผลงานของกลุ่ม จากการศึกษาวิจัยของ อิศรา รุ่งอภิญญา (2558) ที่ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องชนิดของประโยค ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ร่วมกับแบบฝึก ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่อง ชนิดของประโยคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ร่วมกับแบบฝึกหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระดับ .05 ซึ่งและผลการวิจัยของ พระมหาสมศักดิ์ ทองบ่อ (2549) ได้ศึกษาเรื่องการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย เรื่องรูปแบบและเสียงในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือเทคนิค STAD กับการสอนปกติ ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย เรื่องรูปและเสียงในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนแบบร่วมมือกัน เทคนิคเอสทีเอดีกับนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ แตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติระดับ .05 โดยนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบร่วมมือกันเทคนิค STAD มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการสอนปกติ และจากการศึกษาวิจัยของ ผ่องพรรณ วงศ์กระบากถาวร (2562) ที่ได้ศึกษาเรื่องการใช้แผนผังความคิดประกอบการจัดการเรียนรู้ กลุ่มร่วมมือ STAD เรื่อง หลักการใช้ภาษาไทยกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้แผนผังความคิดประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ กลุ่มร่วมมือเทคนิคSTAD เรื่องหลักการใช้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้วิชา ภาษาไทย เรื่อง หลักการใช้ภาษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 1 โดยการจัดการเรียนรู้แบบ STAD

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างองค์ความรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างองค์ความรู้ เป็นแนวคิดที่มองว่าการเรียนรู้ไม่ใช่กระบวนการรับข้อมูลจากครูหรือแหล่งความรู้เพียงอย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนสร้างหรือ “สร้างองค์ความรู้” ขึ้นมาเองจากประสบการณ์ การลงมือปฏิบัติ และการมีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม รวมถึงกับผู้อื่น ซึ่งหมายความว่า ผู้เรียนไม่ได้เป็นเพียงผู้รับสารแบบนิ่งเฉย แต่มีบทบาทเป็นผู้ร่วมสร้างความหมายของความรู้ และสะท้อนความเข้าใจผ่านการกระทำหรือกิจกรรมต่าง ๆ ผู้เรียนจะนำความรู้เดิมที่มีอยู่มาเปรียบเทียบ ปรับปรุง และเชื่อมโยงกับประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่ตนเองได้รับ ซึ่งอาจเกิดจากการทดลอง การตั้งคำถาม การสำรวจ หรือการอภิปรายร่วมกับผู้อื่น ซึ่งกระบวนการเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาแนวคิดและเข้าใจเนื้อหาได้ลึกซึ้งและยั่งยืนยิ่งขึ้น แนวคิดของทฤษฎีนี้เน้นความสำคัญของการเรียนรู้แบบ ลงมือปฏิบัติ (Learning by Doing) และการเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) เช่น การทำงานกลุ่ม การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Collaborative Learning) การแก้ปัญหาร่วมกัน หรือแม้แต่การสะท้อนความคิด (Reflection) ซึ่งช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มุมมองที่หลากหลายจากเพื่อนร่วมกลุ่ม นักทฤษฎีที่มีบทบาทสำคัญในแนวคิดนี้ ได้แก่ ฌอง เพียเจต์ (Jean Piaget) และ เลฟ วีโกตสกี (Lev Vygotsky)เพียเจต์มองว่าการเรียนรู้คือการปรับโครงสร้างความรู้เดิม (schema) ให้เข้ากับประสบการณ์ใหม่และ ส่วนวีโกตสกีเน้นบทบาทของสังคมและภาษา โดยเฉพาะแนวคิดเรื่อง Zone of Proximal Development (ZPD) ซึ่งหมายถึงระดับของงานที่ผู้เรียนสามารถทำได้เมื่อได้รับการช่วยเหลือจากผู้รู้หรือเพื่อนร่วมเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดนี้จึงควรออกแบบให้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริง ได้สำรวจ ทดลอง ถาม-ตอบ แสดงความคิดเห็น สร้างผลงาน และร่วมมือกัน เพื่อให้เกิดการสร้างความรู้ที่มีความหมายและสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

ทฤษฎีการพัฒนาทางสังคมของวากอตสกี

วีกอตสกี (Lev Vygotsky) นักจิตวิทยาชาวรัสเซีย ได้นำเสนอทฤษฎีการพัฒนาทางสังคมซึ่งมีแนวคิดสำคัญว่า (มนทกานต์ เมฆรา, 2564) การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายใต้บริบททางสังคม โดยผู้เรียนพัฒนาความรู้และทักษะผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่มีประสบการณ์มากกว่า เช่น ครู เพื่อน หรือผู้รู้ ซึ่งทำหน้าที่ชี้แนะ สนับสนุน และส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองไปสู่ระดับที่สูงขึ้นได้ องค์ประกอบสำคัญของทฤษฎีนี้คือแนวคิดเรื่อง “เขตพัฒนาการใกล้เคียง” (Zone of Proximal Development: ZPD) ซึ่งหมายถึงช่วงของการพัฒนาที่ผู้เรียนยังไม่สามารถทำได้ด้วยตนเอง แต่สามารถดำเนินการได้เมื่อได้รับการช่วยเหลืออย่างเหมาะสมจากผู้อื่น โดยความช่วยเหลือนี้มักเกิดขึ้นในรูปแบบของ “การพยุงพัฒนา” (Scaffolding) ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาไปสู่ระดับที่สามารถทำได้ด้วยตนเองในอนาคต แนวคิดของวากอตสกีสอดคล้อง

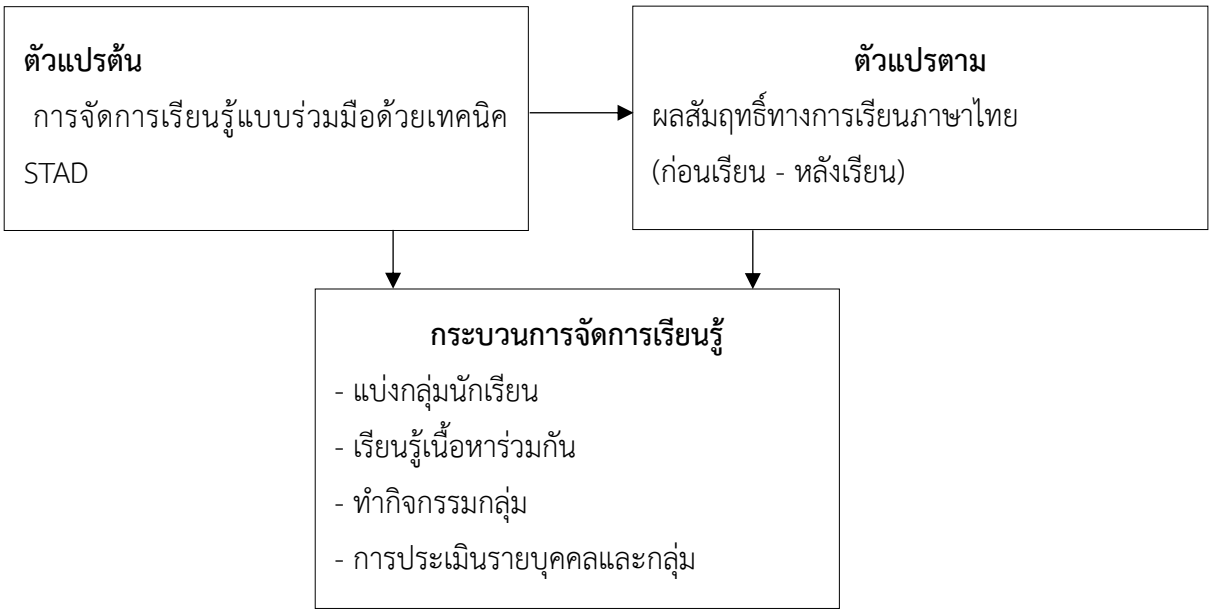
กับรูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) โดยเฉพาะ เทคนิค STAD (Student Teams-Achievement Divisions) ซึ่งเน้นการทำงานกลุ่ม การแลกเปลี่ยนความคิด และการให้ข้อเสนอแนะระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง ภายในกลุ่ม ผู้เรียนที่มีความสามารถสูงจะทำหน้าที่เสมือนเป็นผู้รู้ที่ช่วยสนับสนุนเพื่อนร่วมกลุ่มที่ยังมีความเข้าใจน้อยกว่า ซึ่งสอดคล้องกับหลักการของ ZPD และ Scaffolding อย่างชัดเจน การนำเทคนิค STAD มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน จึงเป็นแนวทางที่ตอบสนองต่อทฤษฎีการพัฒนาทางสังคมของวากอตสกีได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน พัฒนาทักษะทางปัญญา และสร้างองค์ความรู้ใหม่ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ในบริบทของกลุ่มเรียนรู้อย่างแท้จริง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) เป็นแนวทางการสอนที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในวงการศึกษาทั่วโลก เนื่องจากมีงานวิจัยจำนวนมากที่พิสูจน์แล้วว่าการเรียนรู้ร่วมมือช่วยเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะทางสังคม รวมถึงพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน (Johnson & Johnson, 1994) เทคนิค STAD (Student Teams Achievement Division) ซึ่งพัฒนาโดย Slavin (1995) ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการเรียนรู้แบบร่วมมือที่มีความโดดเด่น เนื่องจากมีโครงสร้างชัดเจนและใช้กลไกของการให้คะแนนและการให้รางวัลที่ส่งเสริมแรงจูงใจในการเรียน การเรียนรู้แบบ STAD ประกอบด้วยขั้นตอนหลัก ได้แก่ การนำเสนอเนื้อหาโดยครู, การทำงานเป็นทีมย่อยเพื่อทบทวนและช่วยเหลือกัน, การทดสอบรายบุคคล และการให้คะแนนทีมตามความก้าวหน้าของสมาชิกในทีม ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองและเพื่อนร่วมทีม (Slavin, 1995) งานวิจัยในบริบทต่างประเทศพบว่า การเรียนรู้แบบร่วมมือสามารถส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ในหลากหลายวิชา เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษา (Johnson & Johnson, 1994; Slavin, 1995) นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาทักษะทางสังคม เช่น การสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการแก้ไขปัญหา (Gillies, 2007) ในบริบทของประเทศไทย มีงานวิจัยจำนวนมากที่สนับสนุนประสิทธิผลของเทคนิค STAD ในการส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทย เช่น การอ่านจับใจความและการใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง (สุชาดา ศรีเกตุ, 2558; ณัฐธิดา ปรีชาธรรม, 2560) โดยนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค STAD มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้ เนื่องจากการเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมและพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

จากการศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยดังกล่าวจึงเห็นได้ว่า เทคนิค STAD เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในหลากหลายบริบทการศึกษา รวมทั้งสามารถประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนในประเทศไทยได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิผล

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา ภาษาไทย เรื่อง หลักการใช้ภาษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 การจัดการเรียนรู้แบบ STAD
2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา ภาษาไทย เรื่อง หลักการใช้ภาษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบ STAD

สมมติฐานในการวิจัย

การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD มีผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาภาษาไทย เรื่อง หลักการใช้ภาษาของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังการเรียนรู้

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ประเภทของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จัดอยู่ในประเภทการวิจัยเชิงทดลองกึ่งทดลอง (Quasi-experimental Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD (Student Teams

Achievement Division) ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาภาษาไทย เรื่องหลักการใช้ภาษา ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สังกัดโรงเรียนในกลุ่มพัฒนาคุณภาพองครักษ์ จังหวัดนครนายก มีจำนวนโรงเรียนทั้งหมด11 โรงเรียน โรงเรียนละ 1 ห้อง ยกเว้นโรงเรียนอนุบาลองครักษ์ มีจำนวน 5 ห้อง จำนวนนักเรียนทั้งหมด 366 คน โดยแต่ละโรงเรียนมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน คือ มีจำนวนนักเรียนที่ใกล้เคียงกัน และความรู้ ความสามารถเท่าเทียมกัน

กลุ่มตัวอย่างและเทคนิคการคัดเลือก

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยนักเรียนจำนวน 30 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) โดยทำการสุ่มเลือกห้องเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนดังกล่าว โดยพิจารณาจากความพร้อมและความเหมาะสมในการเข้าร่วมกิจกรรมการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD

เครื่องมือในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้แบบ STAD จำนวน 12 แผน ถูกพัฒนาและออกแบบให้สอดคล้องกับเนื้อหาเรื่องหลักการใช้ภาษาในรายวิชาภาษาไทย พร้อมทั้งคำนึงถึงลักษณะของเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ
2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบทดสอบชนิดปรนัย 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ ถูกจัดทำขึ้นเพื่อวัดความรู้ในเนื้อหาเดียวกับที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ โดยเครื่องมือนี้ได้รับการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเบื้องต้น (เช่น ความเที่ยงและความเชื่อมั่น) พบว่ามีค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's Alpha) เท่ากับ 0.88 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ดี

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย

1. ศึกษา วิเคราะห์ และออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ให้สอดคล้องกับเนื้อหาหลักการใช้ภาษา
2. ดำเนินการทดลองจัดการเรียนรู้ตามแผนที่ออกแบบไว้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 12 ครั้ง
3. ให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเริ่มการจัดการเรียนรู้ (Pre-test)
4. จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD ตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่กำหนดไว้

5. ให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเสร็จสิ้นการเรียนรู้ (Post-test) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ประกอบด้วยคะแนนจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้งก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยเป็นผู้รวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อให้แน่ใจว่าข้อมูลมีความถูกต้องและครบถ้วน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จะถูกวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อสรุปลักษณะทั่วไปของข้อมูล จากนั้นจะใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) โดยการทดสอบค่า t-test สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่มีความสัมพันธ์กัน (Dependent Sample t-test) เพื่อเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 ($p < .05$) หากพบความแตกต่างที่มีนัยสำคัญแสดงว่าการจัดการเรียนรู้แบบ STAD มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

ผลการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา ภาษาไทย เรื่อง หลักการใช้ภาษาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 การจัดการเรียนรู้แบบ STAD ผลการวิเคราะห์ข้อมูล จำนวน ร้อยละ ร้อยละสะสม ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตราฐานของการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา ภาษาไทย เรื่อง หลักการใช้ภาษาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 การจัดการเรียนรู้แบบ STAD ปรากฏดังตาราง 1

ตาราง 1 จำนวน ร้อยละ ร้อยละสะสม ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา ภาษาไทย เรื่อง หลักการใช้ภาษาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

คะแนน	เกณฑ์	ระดับ	จำนวน(คน)	ร้อยละ	ร้อยละสะสม	$\bar{X}$	S.D.
27 - 30	80-100	ดีมาก	4	13.33	13.33	28.50	1.29
24 - 26	70 - 79	ดี	4	13.33	26.67	24.75	0.96
21 - 23	60 - 69	พอใช้	4	13.33	40.00	22.25	0.96
18 - 20	50 - 59	ผ่านเกณฑ์	10	33.33	73.33	18.50	0.71
0 - 17	0 - 49	ต่ำกว่าเกณฑ์	8	26.67	100.00	15.50	0.93
รวม			**30**	**100.00**			

จากตาราง 1 พบว่า ของการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา ภาษาไทย เรื่อง หลักการใช้ภาษาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 นักเรียนที่ได้คะแนนหลังเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 7.33

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา ภาษาไทย เรื่อง หลักการใช้ภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบ STAD ผลการวิเคราะห์ข้อมูลค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของคะแนนระหว่างก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบ STAD

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของคะแนนระหว่างก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบ STAD

คนที่	คะแนน ก่อนเรียน	คะแนน หลังเรียน	คนที่	คะแนน ก่อนเรียน	คะแนน หลังเรียน
1	9	24	16	5	15
2	9	25	17	6	21
3	2	15	18	7	18
4	11	22	19	9	19
5	10	24	20	7	16
6	12	29	21	3	18
7	9	17	22	7	16
8	3	15	23	9	18
9	9	28	24	8	14
10	9	27	25	2	18
11	18	30	26	2	19
12	10	23	27	8	20
13	11	26	28	8	18
14	7	16	29	7	23
15	4	19	30	5	18
			$\overline{X}$	7.53	3.80
			S.D.	20.37	6.95

จากตาราง 2 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่ 1 ก่อนการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD มีคะแนนสูงสุด เท่ากับ 18 คะแนน คะแนนต่ำสุด เท่ากับ 2 คะแนน ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 7.53 และส่วนเบี่ยงแบนมาตรฐาน เท่ากับ 3.80 หลังการจัดการเรียนรู้แบบ *STAD* มีคะแนนสูงสุด เท่ากับ 30 คะแนน คะแนนต่ำสุด เท่ากับ 14 คะแนน ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 20.37 และค่าส่วนเบี่ยงแบนมาตรฐาน เท่ากับ 6.95

3. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา ภาษาไทย เรื่อง หลักการใช้ภาษาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบ STAD ปรากฏดังตาราง 3

ตาราง 3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา ภาษาไทย เรื่อง หลักการใช้ภาษาไทย ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนและหลังการ จัดการ เรียนรู้แบบ STAD ระหว่างก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบ STAD

การทดสอบ	คะแนนต่ำสุด	คะแนนสูงสุด	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig
ก่อนเรียน	2	18	7.53	3.80	21.288*	.000
หลังเรียน	14	30	20.37	6.95		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 3 พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จากการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD ก่อนเรียน มีคะแนนต่ำสุด เท่ากับ 2 คะแนน คะแนนสูงสุด เท่ากับ 18 คะแนน ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 7.53 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 3.80 ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จากการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD หลังเรียน มีคะแนนต่ำสุด เท่ากับ 14 คะแนน คะแนนสูงสุด เท่ากับ 30 คะแนน ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 20.37 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 6.95 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา ภาษาไทย เรื่อง หลักการใช้ภาษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ระหว่างก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบ STAD หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (t=21.288)

อภิปรายผล

จากการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย เรื่อง หลักการใช้ภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 การจัดการเรียนรู้แบบ STAD สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย เรื่อง หลักการใช้ภาษาไทย ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 การจัดการเรียนรู้แบบ STAD นักเรียนมีคะแนนที่ระดับผ่านเกณฑ์ขึ้นไปร้อยละ 73.33 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้แบบ STAD มีขั้นตอนที่ชัดเจน นักเรียนได้ทำการทดลองและลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนได้ โดยมีครูผู้สอนให้คำแนะนำและจัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับการเรียน ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแบบแบ่งกลุ่มโดยกำหนดให้นักเรียนที่มีความสามารถแตกต่างกันทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 4 - 5 คน ซึ่งประกอบด้วยนักเรียนที่เรียนเก่ง 1 คน นักเรียนที่เรียนปานกลาง 2 - 3 คน และนักเรียนที่เรียน อ่อน 1 คน ผู้วิจัยได้นำนักเรียนเข้าสู่เทคนิค STAD ส่งเสริมให้เกิดสัมพันธภาพระหว่างผู้เรียน เป็นการเน้นการดูแลช่วยเหลือกันระหว่างนักเรียนในกลุ่ม ขั้นตอน คือ 1) ผู้วิจัยนำเสนอสิ่งที่ต้องเรียนโดยเกริ่นนำก่อนเข้าสู่บทเรียน 2) แบ่งนักเรียนให้ททำงานเป็นกลุ่มโดยแบ่งนักเรียนที่เรียนเก่ง 1 คน นักเรียนที่เรียนปาน

กลาง 2 - 3 คน และนักเรียนที่เรียน อ่อน 1 คน 3) ให้นักเรียนได้มีการร่วมกันทำแบบทดสอบย่อย 4) คะแนนพัฒนาการของนักเรียนจะเป็นตัวกระตุ้นให้นักเรียนทำงานหนักขึ้น ในการทดสอบแต่ละครั้งครูจะมีคะแนนพื้นฐาน ซึ่งเป็นคะแนนต่ำสุดของนักเรียนในการทดสอบย่อยแต่ละครั้ง ได้จากการรวมคะแนนพัฒนาการของนักเรียนทุกคนในกลุ่มเข้าด้วยกัน 5) การรับรองผลงานของกลุ่ม โดยการประกาศคะแนนของกลุ่มแต่ละกลุ่มให้ทราบ พร้อมกับให้คำชมเชย หรือให้ประกาศนียบัตรหรือให้รางวัลกับกลุ่มที่มีคะแนนพัฒนาการของกลุ่มสูงสุด ทำให้นักเรียนมีความพยายามและมีแรงกระตุ้นทำให้นักเรียนมีความเข้าใจในการเรียนรู้ กระตือรือร้น สนุก ไม่น่าเบื่อ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ยุรพงษ์ ฉัตรศุภสิริ (2553: 43) ได้สรุปความหมายไว้ในงานวิจัยว่า STAD เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่กำหนดให้นักเรียนที่มีระดับความสามารถทางการเรียนแตกต่างกันมาทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มละประมาณ 4 คน มีระดับสติปัญญาและความสามารถแตกต่างกัน เป็นนักเรียนที่เรียนเก่ง 1 คน ป่านกลาง 2 คน และอ่อน 1 คน โดยครูเป็นผู้กำหนดบทเรียนและงานของกลุ่ม ครูเป็นผู้สอนบทเรียนให้กับนักเรียนทั้งชั้น แล้วให้กลุ่มทำงานตามที่ครูกำหนด นักเรียนในกลุ่มช่วยเหลือกัน คนที่เรียนเก่งช่วยเหลือเพื่อน ๆ เวลาสอบทุกคนต่างทำข้อสอบของตน จากนั้นครูนำคะแนนของสมาชิกทุกคนภายในกลุ่มมาคิดเป็นคะแนนของกลุ่ม และอาจจัดลำดับคะแนนของทุกกลุ่ม ประกาศให้ทุกคนทราบ และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ปิยะภรณ์ สาริบูรณ์ (2553: 18) ได้สรุปความหมายไว้ในงานวิจัยว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD เป็นวิธีการเรียนแบบกลุ่ม วิธีหนึ่งที่สมาชิกต่างระดับความสามารถจะได้ทำงานร่วมกัน โดยที่ทุกคนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม นอกจากนี้การเรียนตามวิธีนี้จะเป็นการช่วยเสริมสร้างทักษะทางสังคมให้กับผู้เรียนอันจะส่งผลต่อการปรับบุคลิกภาพ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทย เรื่อง หลักการใช้ภาษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 การจัดการเรียนรู้แบบ STAD หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้แบบ STAD เป็นรูปแบบการจัดการเรียนที่ให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมกันโดยให้แต่ละกลุ่มมีนักเรียนที่เรียนเก่ง นักเรียนที่เรียนป่าน และนักเรียนที่เรียนอ่อน อยู่ในกลุ่มเดียวกัน เพื่อให้นักเรียนได้มีความร่วมมือและเกิดทักษะสามารถช่วยกันแก้ไขปัญหาได้ โดยนักเรียนสามารถดำเนินการตามขั้นตอนการจัดการเรียนรู้แบบ แต่ต้องมีการวางแผนเรื่องเวลาการจัดการเรียนการสอน เพื่อที่ให้ไม่เกิดปัญหาเรื่องเวลา เพราะในการจัดกลุ่มต้องใช้เวลาเพื่อให้ตรงตามรูปแบบ STAD การจัดการเรียนรู้รูปแบบดังกล่าวทำให้นักเรียนในกลุ่มช่วยกันคิด วิเคราะห์ ทำให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในกราเรียน ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จิรัชญา ทิขัตต (2550) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความรับผิดชอบทางการเรียนวิชาภาษาไทย ที่ได้รับการสอนแบบร่วมมือแบบ (STAD) และการสอนแบบปกติของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนอัสสัมชัญธนบุร ผลการวิจัยพบว่า 1) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือแบบ STAD นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือ แบบ STAD ก่อนและหลังการทดลอง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติก่อนและหลังการทดลอง มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยแตกต่างกันอย่างมี

นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 4) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือ แบบ STAD กับนักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติมีความรับผิดชอบทางการเรียนภาษาไทยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 5) นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือ แบบ STAD ก่อนและหลังการทดลองมีความรับผิดชอบทางการเรียนภาษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 6) นักเรียนที่ได้รับการสอนแบบปกติก่อนและหลังการทดลองมีความรับผิดชอบทางการเรียนภาษาไทยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อดิศร ขาวสะอาด (2556) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านจับใจความและคุณลักษณะจิตสาธารณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนนวลนรดิศวิทยาคม รัชมังคลาภิเษกที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังได้รับการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาไทย พื้นฐาน (ท22102) เรื่องการอ่านจับใจความสำคัญระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนนวลนรดิศวิทยาคม รัชมัง คลาภิเษก ที่จัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุป

จากผลการวิจัยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD (Student Teams Achievement Divisions) ส่งผลเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ อันสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน การส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน และการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในหมู่เพื่อนร่วมชั้น ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืนในบริบทของการเรียนรู้ภาษาไทย รวมถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบสร้างองค์ความรู้ (Constructivism) ร่วมกับแนวทางการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) ผ่านเทคนิค STAD ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเฉพาะในรายวิชาที่ต้องการส่งเสริมทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร และการมีปฏิสัมพันธ์ทางภาษา เช่น รายวิชาภาษาไทย ทั้งนี้ยังเป็นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้จากกันและกัน ซึ่งช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางด้านศักยภาพทางการเรียนรู้ และส่งเสริมความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองของผู้เรียนทุกคน ผลการวิจัยยังสามารถนำไปต่อยอดในเชิงปฏิบัติ โดยใช้เป็นแนวทางในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อและกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง รวมถึงการวางแผนจัดกิจกรรมกลุ่มอย่างมีระบบ เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งเป็นช่วงวัยที่มีศักยภาพสูงในการเรียนรู้ผ่านการทำงานร่วมกัน ทั้งในด้านวิชาการและพัฒนาการทางสังคม

ผลการวิจัยครั้งนี้ไม่เพียงแสดงให้เห็นถึงประสิทธิผลของเทคนิค STAD ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่านั้น แต่ยังตอกย้ำถึงความสำคัญของการออกแบบการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการมากกว่าผลลัพธ์ และส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีความหมาย ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในวิชาอื่น ๆ ได้อย่างหลากหลาย และสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการศึกษาที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นว่า การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD มีผลเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในรายวิชาภาษาไทย ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้และต่อยอดเชิงวิชาการ ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ควรส่งเสริมให้ครูผู้สอนรายวิชาภาษาไทย นำเทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD ไปประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยเฉพาะในหัวข้อหรือหน่วยการเรียนที่ต้องการเสริมสร้างกระบวนการคิดวิเคราะห์ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างผู้เรียน

2. ควรจัดอบรมเชิงปฏิบัติการแก่ครูผู้สอนในระดับมัธยมศึกษา เพื่อส่งเสริมความเข้าใจในแนวทางการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยใช้เทคนิค STAD อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

3. ผู้บริหารสถานศึกษาควรสนับสนุนทรัพยากรที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เช่น สื่อการเรียนรู้ พื้นที่การเรียนรู้ และการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนที่เหมาะสมกับการเรียนรู้แบบกลุ่ม

ข้อเสนอแนะเพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะ

1. ควรเผยแพร่องค์ความรู้และผลการวิจัยจากการจัดการเรียนรู้แบบ STAD ไปยังสถานศึกษาอื่น ๆ ผ่านช่องทางต่าง ๆ เช่น การประชุมวิชาการ การตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ หรือการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระดับเครือข่ายโรงเรียน

2. ควรมีการจัดทำคู่มือหรือแนวทางการใช้เทคนิค STAD สำหรับครูผู้สอนในรูปแบบที่เป็นระบบ เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้และเครื่องมือสำหรับการนำไปใช้จริงในชั้นเรียน

3. หน่วยงานด้านการศึกษา เช่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หรือสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ควรส่งเสริมนโยบายการใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือในโรงเรียน เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาพื้นฐานอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาผลของการจัดการเรียนรู้แบบ STAD กับเนื้อหาอื่น ๆ ภายในรายวิชาภาษาไทย เช่น การเขียน การอ่านจับใจความ หรือการเรียนรู้วรรณคดี เพื่อประเมินความหลากหลายของผลที่เกิดขึ้นจากเทคนิคดังกล่าว

2. ควรเปรียบเทียบผลของเทคนิค STAD กับเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมืออื่น ๆ เช่น เทคนิค Jigsaw หรือ TGT เพื่อวิเคราะห์ข้อดี ข้อจำกัด และความเหมาะสมในบริบทที่แตกต่างกัน

3. ควรขยายขอบเขตของกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมหลายระดับชั้น หรือหลายโรงเรียน เพื่อเพิ่มความแม่นยำและความสามารถในการอ้างอิงผลการวิจัยไปยังประชากรเป้าหมายในวงกว้าง

4. ควรศึกษาองค์ประกอบอื่น ๆ ที่อาจได้รับผลจากการเรียนรู้แบบ STAD เช่น เจตคติของผู้เรียนต่อการเรียนวิชาภาษาไทย ทักษะการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม หรือแรงจูงใจในการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในมิติทางการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551*). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

จิรัชญา ทิขัตต. (2550). *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความรับผิดชอบทางการเรียนวิชาภาษาไทยของนักเรียนที่เรียนโดยวิธีสอนแบบร่วมมือ STAD กับวิธีสอนแบบปกติ (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต).* มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2552). *การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning).* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ณัฐธิดา ปรีชาธรรม. (2560). ผลของการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1. *วารสารวิจัยทางการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,* 21(2), 55–68.

ปิยะภรณ์ สาริบูรณ์. (2553). *การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต).* มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ผ่องพรรณ วงศ์กระบากถาวร. (2562). *การใช้แผนผังความคิดประกอบการจัดการเรียนรู้กลุ่มร่วมมือ STAD เรื่องหลักการใช้ภาษาไทย กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต).* มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

พระมหาสมศักดิ์ ทองบ่อ. (2549). *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาไทยเรื่องรูปแบบและเสียงในภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ได้รับการสอนโดยการเรียนแบบร่วมมือเทคนิค STAD กับการสอนปกติ (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต).* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มนทกานต์ เมฆรา. (2564). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ทางจิตวิทยาเพื่อเสริมสร้างทักษะการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 34,* รายงานวิจัย. คณะครุศาสตร์. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

ยุรพงษ์ ฉัตรศุภสิริ. (2553). *การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิค STAD เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน. ก*รุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วิชาการโรงเรียนวัดประสิทธิเวช. (2564). *รายงานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ปีการศึกษา 2565 ภาคเรียนที่ 2.* กรุงเทพฯ: โรงเรียนวัดประสิทธิเวช.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2542). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

สุชาดา ศรีเกตุ. (2558). การใช้เทคนิค STAD เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภาษาไทยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น,* 38(1), 102–110.

อดิศร ขาวสะอาด. (2556). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการอ่านจับใจความและคุณลักษณะจิตสาธารณะของนักเรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต).* มหาวิทยาลัยบูรพา.

อิศรา รุ่งอภิญญา. (2558). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องชนิดของประโยคของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้เทคนิค STAD ร่วมกับแบบฝึก (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต).* มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

Gillies, R. M. (2007). *Cooperative learning: Integrating theory and practice.* Thousand Oaks, CA: SAGE Publications.

Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (1994). *Learning together and alone: Cooperative, competitive, and individualistic learning (4th ed.). B*oston, MA: Allyn and Bacon.

Piaget, J. (1977). *The development of thought: Equilibration of cognitive structures (A. Rosin, Trans.).* New York: Viking Press.

Slavin, R. E. (1995*). Cooperative learning: Theory, research, and practice (2nd ed.).* Boston: Allyn and Bacon.

Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society: The development of higher psychological processes (M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, & E. Souberman, Eds. & Trans.).* Cambridge, MA: Harvard University Press.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

A Study of Achievement in English on The Surrounding Vocabulary of Prathomsuksa 5 Students by Cooperative Learning Using CIRC Technique

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ เรื่อง คำศัพท์รอบตัว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC

Wititta Limthong[1*]

วิฑิตตา ลิ้มทอง[1*]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Wititta Limthong*
วิฑิตตา ลิ้มทอง
North Bangkok University, Thailand.
มหาวิทยาลัยนอร์กรุงเทพ
Email: WitittaLimthong@gmail.com

คำสำคัญ:
การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ, เทคนิค CIRC, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Keywords:
Cooperative Learning Management, CIRC Technique, Learning Achievement

Article history:
Received: 27/01/2025
Revised: 05/04/2025
Accepted: 05/08/2025
Available online: 21/10/2025

How to Cite:
Limthong, W. (2025). A Study of Achievement in English on The Surrounding Vocabulary of Prathomsuksa 5 Students by Cooperative Learning Using CIRC Technique. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 218-232.

ABSTRACT

This study aimed to examine and compare the English vocabulary achievement of Grade 5 students before and after implementing cooperative learning using the CIRC (Cooperative Integrated Reading and Composition) technique. The sample consisted of 30 Grade 5/1 students selected through cluster sampling. Research instruments included 12 lesson plans on English vocabulary and a 40-item multiple-choice achievement test with a reliability coefficient (Cronbach's alpha) of 0.85. Data were analyzed using descriptive statistics including percentage, mean, and standard deviation, as well as dependent sample t-test to compare pre- and post-test scores. The findings revealed that 100% of students achieved scores above the passing criterion after the intervention. Additionally, the post-test mean scores were significantly higher than the pre-test scores at the 0.05 level of significance.

These results indicate that cooperative learning using the CIRC technique effectively enhances Grade 5 students' English vocabulary achievement. It is recommended that this technique be applied in other teaching contexts to improve student learning outcomes.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ เรื่องคำศัพท์รอบตัว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค CIRC (Cooperative Integrated Reading and Composition) กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5/1 จำนวน 30 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้วิชาภาษาอังกฤษ จำนวน 12 แผน และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น (Cronbach's alpha) เท่ากับ 0.85 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติ t-test แบบ dependent sample เพื่อเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังการจัดการเรียนรู้ในระดับผ่านเกณฑ์ร้อยละ 100 ของกลุ่มตัวอย่าง และมีคะแนนเฉลี่ยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ เรื่องคำศัพท์รอบตัวของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีความก้าวหน้าอย่างมีนัยสำคัญ จึงควรพิจารณานำเทคนิคดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนในอนาคต

บทนำ

ประเทศไทยได้กำหนดให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศที่นักเรียนทุกคนต้องเรียนโดยถูกบรรจุอยู่ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งได้รับการจัดลำดับความสำคัญในกลุ่มที่ 2 และกำหนดให้มีการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษทั้งทางด้านการฟัง การพูด การอ่าน และ การเขียน (อารีรักษ์ มีแจ้ง, 2553) โดยเฉพาะหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดให้มีการเรียนตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษา (อรพรรณ บุตรกตัญญู, 2554) การที่นักเรียนจะเรียนภาษาอังกฤษได้ดีนั้นต้องอาศัยการฝึกฝนเพื่อให้เกิดทักษะทางด้านการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน จากทักษะที่กล่าวมาข้างต้น ถือเป็นกุญแจสำคัญเสริมให้ผู้เรียน สามารถเรียนรู้และพัฒนาทักษะทางภาษาของตนเองจนประสบความสำเร็จในการเรียนภาษาอังกฤษ การเรียนภาษาอังกฤษความรู้เรื่องคำศัพท์มีความสัมพันธ์กับทักษะทั้ง 4 ด้านและการที่จะเรียนรู้ภาษาอังกฤษให้ได้ดีนั้น ผู้เรียนที่รู้คำศัพท์มาก สามารถจำคำศัพท์ได้ดี และสามารถนำมาใช้ได้อย่างถูกต้องย่อมเรียนได้ผลดียิ่งขึ้น วุลันจานี (Wulanjani, 2016) ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยว่า การเรียนภาษานั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถในการใช้องค์ประกอบของภาษา ที่ประกอบด้วยเสียง โครงสร้างไวยากรณ์ และคำศัพท์ ซึ่งองค์ประกอบทั้งสามประการนี้จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเรื่องที่ผู้อื่นพูด และสามารถพูดให้ผู้อื่นเข้าใจได้ คำศัพท์จึงนับเป็นหัวใจสำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนภาษา และเบิร์นและโลเว่ (Burns; & Lowe,1966: 48) ได้กล่าวว่า คำศัพท์มีความสำคัญในการเรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศถ้าผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ในภาษาใหม่ไม่เพียงพอ ผู้เรียนจะประสบปัญหาในการสื่อความหมายและ

ความต้องการของตนเอง ไม่สามารถเข้าใจสิ่งที่ต้องการของตนเอง ไม่สามารถเข้าใจสิ่งที่ได้ฟังและอ่านเป็นภาษาต่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ไม่ประสบผลสำเร็จในการสื่อสาร ดังนั้นคำศัพท์จึงเป็นสิ่งสำคัญในการเรียนภาษาอังกฤษ สาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศเป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามจุดหมายของหลักสูตรการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศจะช่วยให้ผู้เรียนมีวิสัยทัศน์กว้างไกลและเกิดความมั่นใจในการสื่อสารกับชาวต่างประเทศ รวมทั้งเกิดเจตคติที่ดีต่อภาษาและวัฒนธรรมต่างประเทศซึ่งหลักการสอนภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะการสอนภาษาอังกฤษให้มีประสิทธิภาพตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรนั้นครูจะต้องสอนให้นักเรียนใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารได้อย่างถูกต้อง จึงจำเป็นต้องมีการฝึกฝนทักษะพื้นฐานที่สัมพันธ์กันทั้ง4 ด้านได้แก่ การฟัง การพูด การอ่านและการเขียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2554: 1-2)

การแก้ไขปัญหาการเรียนภาษาอังกฤษควรมีการปรับเปลี่ยนการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ ให้ความเป็นกันเองและสร้างความพอใจให้แก่ผู้เรียน ก็จะสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความสนใจในการเรียนมากขึ้น การเรียนการสอนภาษาอังกฤษมีเทคนิคกระบวนการ รวมทั้งกิจกรรมที่หลากหลายน่าสนใจ มีสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอนที่ทันสมัยหลากหลายจูงใจให้นักเรียนรักการเรียนรู้ การรู้คำศัพท์และความสามารถในการใช้คำศัพท์ในสถานการณ์ต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในการใช้ภาษา เพราะองค์ประกอบที่สำคัญในการสื่อสารคือ คำศัพท์ การสื่อสารโดยใช้กฎไวยากรณ์ที่ผิดๆ ก็ยังเป็นที่เข้าใจ แต่การสื่อสารโดยใช้คำศัพท์ที่ผิดๆ กลับทำให้เกิดการเข้าใจผิดถึงการพัฒนาการด้านภาษาของตนเอง ผู้สอนจึงควรสอนคำศัพท์ให้แก่ผู้เรียนที่เรียนภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศเพราะการรู้คำศัพท์มีประโยชน์ต่อทักษะการใช้ภาษาด้านต่างๆ เป็นอย่างมาก การมีความรู้คำศัพท์ไม่เพียงพอส่งผลให้มีความสามารถในทักษะฟัง พูด อ่าน เขียน อยู่ในเกณฑ์ต่ำคือ ฟังภาษาอังกฤษไม่เข้าใจ พูดภาษาอังกฤษไม่คล่องไม่เข้าใจบทอ่านในทันที อีกทั้งไม่สามารถเขียนภาษาอังกฤษได้ ดังนั้น คำศัพท์จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการเรียนภาษา (พะเยา พรหมเทศ, 2549: 1)

แต่กระนั้นการเรียนการสอนภาษาอังกฤษก็มีปัญหามาโดยตลอดส่งผลให้นักเรียนไม่สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้อย่างถูกต้อง จนกระทั่งเข้าสู่การเรียนภาษาอังกฤษในระดับอุดมศึกษาก็เกิดปัญหาเนื่องจากความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษของนักเรียนอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่ามาตรฐาน (บุบผา ศิริรัศมี, 2555) และจากรายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปีการศึกษา 2562 ของโรงเรียนบึงเขาย้อน(คงพันธุ์อุปถัมภ์) กลุ่มสาระภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ผลคะแนนระดับโรงเรียนมีคะแนนเฉลี่ย 39.82 ระดับเขตพื้นที่มีคะแนนเฉลี่ย 30.96 ระดับประเทศมีคะแนนเฉลี่ย 34.42 ผลคะแนนวิชาภาษาอังกฤษถือว่าอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนด และต่ำกว่าเกณฑ์ที่โรงเรียนกำหนดร้อยละ 60 (แผนปฏิบัติการโรงเรียนบึงเขาย้อน (คงพันธุ์ อุปถัมภ์), 2565: 19) จึงต้องมีการพัฒนาการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษที่สูงขึ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ เรื่อง คำศัพท์รอบตัว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษของนักเรียนให้ดีขึ้นจนเกิดความชำนาญ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ

เป็นแนวทางการเรียนรู้ที่เน้นให้นักเรียนทำงานร่วมกันในกลุ่มเล็ก ๆ เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหา แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และสร้างความรู้ร่วมกัน โดยอาศัยหลักการที่ว่านักเรียนจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อได้มีปฏิสัมพันธ์และทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างจริงจัง การเรียนรู้แบบร่วมมือมีจุดเด่นที่สำคัญคือการส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มมีบทบาทและความรับผิดชอบที่ชัดเจน เพื่อสร้างความสมดุลในการทำงานและเสริมสร้างความเข้าใจในเนื้อหาอย่างลึกซึ้งมากขึ้น ทั้งนี้ การทำงานร่วมกันในกลุ่มยังช่วยพัฒนาทักษะสังคม เช่น การสื่อสาร การฟัง การประนีประนอม และการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ จากการวิจัยของ Johnson & Johnson (2009) พบว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ ทำให้นักเรียนมีแรงจูงใจมากขึ้น และลดปัญหาความขัดแย้งในชั้นเรียน เทคนิค CIRC (Cooperative Integrated Reading and Composition) เป็นหนึ่งในรูปแบบของการเรียนรู้แบบร่วมมือที่เน้นการบูรณาการทักษะการอ่านและการเขียนเข้าด้วยกัน เทคนิคนี้ช่วยให้นักเรียนได้ฝึกทักษะภาษาอังกฤษอย่างครบถ้วน ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การอ่านบทความ การอภิปราย และการเขียนสรุปความรู้ ทำให้นักเรียนไม่เพียงแค่รับข้อมูลอย่างเดียว แต่ยังได้ฝึกคิด วิเคราะห์ และสื่อสารความรู้ที่ได้รับอย่างมีประสิทธิภาพ การเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เป็นมิตรและเปิดกว้าง สนับสนุนให้นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ ส่งเสริมทั้งด้านความรู้และทักษะทางสังคมควบคู่กันไป

ทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยการอ่านและการเขียนแบบบูรณาการ

เน้นการพัฒนาทักษะทั้งสองอย่างควบคู่กันอย่างสมดุล เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจและสื่อสารผ่านภาษาได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยหลักการสำคัญคือการเชื่อมโยงระหว่างการอ่านและการเขียนอย่างใกล้ชิด ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การอ่านวิเคราะห์เนื้อหา การสรุปความ การตั้งคำถาม และการเขียนตอบสนองต่อสิ่งที่อ่าน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ช่วยกระตุ้นความคิดและสร้างความเข้าใจเชิงลึกในภาษา

การบูรณาการนี้ไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาทักษะด้านภาษา แต่ยังช่วยส่งเสริมการเรียนรู้คำศัพท์และโครงสร้างประโยคผ่านบริบทจริง ทำให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้ภาษาในสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นธรรมชาติ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมของผู้เรียนในกิจกรรมต่าง ๆ ยังช่วยเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนรู้ และสร้างความมั่นใจในการใช้ภาษา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Slavin (1995) ที่เน้นให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการสร้างความรู้ด้วยตนเองผ่านกิจกรรมที่หลากหลายและมีความหมาย การเรียนรู้แบบบูรณาการนี้จึงเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพสำหรับการ

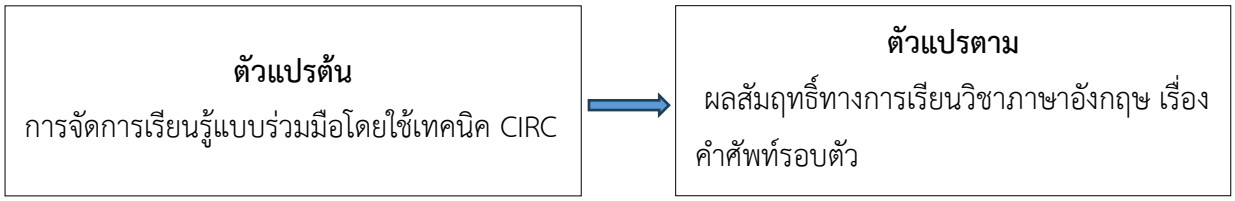
พัฒนาทักษะภาษา เพราะสามารถส่งเสริมทั้งความเข้าใจเชิงเนื้อหาและความสามารถในการสื่อสาร ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการใช้ภาษาอย่างแท้จริงในชีวิตประจำวันและการศึกษาต่อไป

ทฤษฎีการพัฒนาทักษะคำศัพท์

เน้นว่าการเรียนรู้คำศัพท์เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติและมีประสิทธิภาพที่สุดเมื่อผู้เรียนได้สัมผัสกับคำศัพท์ในบริบทที่หลากหลายและสมจริง ไม่ใช่เพียงแค่การท่องจำคำศัพท์อย่างเดียว แต่เป็นการเรียนรู้ผ่านการใช้จริงในสถานการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจความหมายและการใช้งานคำศัพท์อย่างลึกซึ้งยิ่งขึ้น การมีปฏิสัมพันธ์กับบริบท เช่น การอ่านเนื้อหาที่หลากหลาย การฟัง การสนทนา หรือการทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่นในรูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ (collaborative learning) เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกใช้คำศัพท์ในสถานการณ์จริง ทั้งการออกเสียง การสะกด และการเลือกใช้คำในประโยคอย่างเหมาะสม การเรียนรู้ในลักษณะนี้จึงไม่เพียงเพิ่มคลังคำศัพท์ของผู้เรียนเท่านั้น แต่ยังช่วยพัฒนาความสามารถในการสื่อสารและทำให้การจำคำศัพท์นั้นยั่งยืนมากขึ้น Nation (2001) ได้เน้นย้ำว่า การเรียนรู้คำศัพท์จำเป็นต้องเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและหลากหลายผ่านการรับรู้หลายช่องทาง เช่น การอ่านและการฟังควบคู่กับการพูดและการเขียน ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคำศัพท์ใหม่กับความรู้เดิมและนำไปใช้ในสถานการณ์ที่แตกต่างกันได้อย่างมั่นใจ

ดังนั้น การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้คำศัพท์ผ่านบริบทจริงและการทำงานร่วมกันในชั้นเรียนจึงเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพสูงในการพัฒนาทักษะคำศัพท์อย่างยั่งยืนและตอบสนองต่อการใช้งานภาษาในชีวิตประจำวัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา ภาษาอังกฤษ เรื่อง คำศัพท์รอบตัว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา ภาษาอังกฤษ เรื่อง คำศัพท์รอบตัวของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC

สมมติฐานในการวิจัย

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ เรื่องคำศัพท์รอบตัวของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 หลังการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC จะสูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ประเภทของการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบึงเขาย้อน คงพันธุ์อุปถัมภ์ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ปีการศึกษา 2564 จำนวน 3 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 80 คน โดยแต่ละห้องมีการจัดนักเรียนแบบคละความสามารถและทุกห้องมีความคล้ายคลึงกัน

กลุ่มตัวอย่าง

เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5/1 โรงเรียนบึงเขาย้อน คงพันธุ์อุปถัมภ์ อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 1 ห้องเรียน แบบคละความสามารถ ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยของการสุ่ม จำนวน 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้ วิชาภาษาอังกฤษ เรื่อง คำศัพท์รอบตัว ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5

2. แบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาภาษาอังกฤษ เรื่องคำศัพท์รอบตัวที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเป็นแบบทดสอบปรนัยชนิดเลือกตอบ มี 4 ตัวเลือก จำนวน 40 ข้อ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการดำเนินการทดลอง ดังนี้

1. แบบแผนการวิจัย ที่ใช้แบบกลุ่มเดียวสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (The One – Group Pretest – Posttest Designs)

ตาราง 1 แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียวสอบก่อนและหลัง

Pretest	Treatment	Posttest
T_1	X	T_2

T1 แทน การทดสอบก่อนเรียน

T2 แทน การทดสอบหลังเรียน

X แทน การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค CIRC วิชา ภาษา

ภาษาอังกฤษ เรื่อง คำศัพท์รอบตัว

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

1. ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์และขั้นตอนการดำเนินการวิจัยแก่นักเรียนพร้อม

ทั้งขอความร่วมมือกับกลุ่มนักเรียนตัวอย่างเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC

2. ดำเนินการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียน (Pretest) ใน

ชั่วโมงแรก ผู้วิจัยให้นักเรียนทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา ภาษาอังกฤษ เรื่อง คำศัพท์รอบตัว จำนวน 40 ข้อ

3. ดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้โดยการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเทคนิค CIRC วิชาภาษาอังกฤษ เรื่องคำศัพท์รอบตัว

4. เมื่อสิ้นสุดการจัดการเรียนรู้ตามที่กำหนดแล้ว จึงทำการทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียน (Posttest) โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา ภาษาอังกฤษ เรื่อง คำศัพท์รอบตัว

5. ตรวจและให้คะแนนผลการทำแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาภาษาอังกฤษ เรื่อง คำศัพท์รอบตัว แล้วนำผลคะแนนที่ได้จากการทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน มาทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเพื่อทดสอบสมมติฐาน

การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลจากแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนถูกเก็บรวบรวมและบันทึกลงในโปรแกรมคอมพิวเตอร์ จากนั้นวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้สถิติ t-test แบบ dependent sample เพื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการเรียนรู้ โดยใช้ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05

ผลการวิจัย

1. การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ เรื่องคำศัพท์รอบตัว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล จำนวน ร้อยละ ร้อยละสะสม ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาภาษาอังกฤษ เรื่อง คำศัพท์รอบตัว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC ปรากฏดังตาราง 2

ตาราง 2 จำนวน ร้อยละ ร้อยละสะสม ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของการศึกษาผลสัมฤทธิ์ ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ เรื่องคำศัพท์รอบตัว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC

คะแนน	เกณฑ์	ระดับ	จำนวน	ร้อยละ	ร้อยละสะสม	$\bar{X}$	S.D.
36-40	80-100	ดีมาก	-	-	-	-	-
32-35	70-79	ดี	2	4.00	4.00	32	0
28-31	60-69	พอใช้	21	42.00	46.00	29.19	1.03
24-27	50-59	ผ่านเกณฑ์	27	54.00	100	25.74	1.41
0-23	0-49	ต่ำกว่าเกณฑ์	-	-	-	-	-
รวม			**50**	**100.00**			

จากตาราง 2 พบว่า การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาภาษาอังกฤษ เรื่องคำศัพท์ รอบตัว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC นักเรียนที่ได้คะแนนระหว่าง 32-35 คะแนน อยู่ในเกณฑ์ 70-79 ซึ่งอยู่ในระดับดี มีจำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 4.00 ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 32 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0 มีนักเรียนที่ได้คะแนนระหว่าง 28-31 คะแนน อยู่ในเกณฑ์ 60-69 ซึ่งอยู่ในระดับพอใช้ มีจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 42.00 ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 29.19 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.03 และมีนักเรียนที่ได้คะแนนระหว่าง 24-27 คะแนน อยู่ในเกณฑ์ 50-59 ซึ่งอยู่ในระดับผ่านเกณฑ์ มีจำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 54.00 ค่าเฉลี่ย เท่ากับ 25.74 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 1.41 ดังนั้น นักเรียนมี

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา ภาษาอังกฤษ เรื่อง คำศัพท์รอบตัว ภายหลังโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC มีคะแนนที่ระดับผ่านเกณฑ์ขึ้นไป มีค่าร้อยละ 100 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด

2. การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ เรื่องคำศัพท์รอบตัว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียน โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนก่อนและหลังเรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC ปรากฏดังตาราง 3

ตาราง 3 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ของคะแนนก่อนและหลังเรียนโดยการจัดการเรียนรู้ แบบร่วมมือ

คนที่	คะแนนก่อนเรียน	คะแนน หลังเรียน	คนที่	คะแนน ก่อนเรียน	คะแนน หลังเรียน
1	13	26	26	7	27
2	10	30	27	11	29
3	13	24	28	10	26
4	16	29	29	8	28
5	12	26	30	14	29
6	9	25	31	11	31
7	11	24	32	12	31
8	10	25	33	10	25
9	10	26	34	14	29
10	10	26	35	15	27
11	10	24	36	12	28
12	15	24	37	12	32
13	14	30	38	14	28
14	13	29	39	12	25
15	12	32	40	13	29
16	13	30	41	13	27
17	10	27	42	8	29
18	10	24	43	12	28
19	12	29	44	10	27
20	9	25	45	11	26
21	9	27	46	14	27

คนที่	คะแนนก่อนเรียน	คะแนน หลังเรียน	คนที่	คะแนน ก่อนเรียน	คะแนน หลังเรียน
22	8	24	47	12	26
23	11	30	48	14	28
24	10	28	49	14	27
25	14	31	50	13	26
			$\bar{X}$	11.60	27.40

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนก่อนและหลังเรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC ปรากฏดังตาราง 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนก่อนและหลังเรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC จากตาราง 3 พบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ก่อนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค CIRC มีคะแนนต่ำสุด เท่ากับ 7 คะแนน คะแนนสูงสุด เท่ากับ 18 คะแนน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 11.6 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 2.09 หลังการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC มีคะแนนต่ำสุด เท่ากับ 24 คะแนน คะแนนสูงสุดเท่ากับ 32 คะแนน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 27.40 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 2.24

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ เรื่องคำศัพท์รอบตัวของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC ปรากฏดังตาราง 4

ตาราง 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา ภาษาอังกฤษ เรื่อง คำศัพท์รอบตัวของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ระหว่างก่อนและหลังโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC

การทดสอบ	คะแนนต่ำสุด	คะแนนสูงสุด	$\bar{X}$	S.D.	t	Sig
ก่อนเรียน	7	16	11.60	0.09	42.413*	.000
หลังเรียน	24	32	27.40	2.24		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตาราง 4 พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ เรื่องคำศัพท์รอบตัว ก่อนการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC มีคะแนนต่ำสุด เท่ากับ 7 คะแนน คะแนนสูงสุด เท่ากับ 16 คะแนน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 11.6 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 0.09 ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ เรื่องคำศัพท์รอบตัวก่อนการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค CIRC มีคะแนนต่ำสุด เท่ากับ 24 คะแนน คะแนนสูงสุดเท่ากับ32 คะแนน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 27.40 และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เท่ากับ 2.24 ดังนั้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ เรื่องคำศัพท์รอบตัว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 (t = 42)

อภิปรายผล

จากการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ เรื่องคำศัพท์รอบตัว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษเรื่องคำศัพท์รอบตัว ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC นักเรียนมีคะแนนที่ระดับผ่านเกณฑ์ขึ้นไป ร้อยละ 100 ของจำนวนนักเรียนทั้งหมด ทั้งนี้อาจเนื่องจากการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค CIRC มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน นักเรียนที่เรียนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยเทคนิค CIRC รู้ถึงบทบาทของตนเองและผู้อื่น ซึ่งก่อให้เกิดบรรยากาศที่ดีในการเรียนรู้ อีกทั้งผู้สอนยังเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนรู้เป็นกลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยได้จัดรูปแบบการเรียนการสอนโดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) ขั้นเตรียมความพร้อม โดยการแจ้งจุดประสงค์การเรียนแนะนำวิธีการเรียนรู้แบบ CIRC และแบ่งกลุ่มนักเรียนโดยคละความสามารถ เป็นเด็กเก่ง กลาง อ่อน เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนแบบร่วมมือในการทำงานกลุ่ม 2) ขั้นการสอนเนื้อหา ผู้วิจัยทบทวนความรู้เดิม นำเสนอคำศัพท์และบทเรียนใหม่ มีการสอนวิธีสอนอ่านเพื่อความเข้าใจเรื่อง 3) ขั้นจัดกิจกรรมกลุ่ม ผู้วิจัยดำเนินการสอนเป็นไปตามกิจกรรมการเรียนการสอนแบบร่วมมือกันโดยเทคนิค CIRC ประกอบด้วยขั้น C (Cooperative) คือ การให้นักเรียนฝึกปฏิบัติโดยจับคู่กันอ่านผลัดกันอ่าน แก้ไขการอ่านของเพื่อน เข้ากลุ่มช่วยกันสรุป ขั้น IR (Integrated Reading) จะเป็นการสอนอ่าน นักเรียนร่วมกันอ่านบทความ ร่วมกันคิดพิจารณา จับใจความสำคัญ บอกรายละเอียดจากเรื่อง เรียงลำดับเหตุการณ์ บอกความหมายของคำศัพท์จากบริบทการแปลความ ตีความ

ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยพบปัญหาคือ 1) การทดลองบางขั้นตอนจะยากไปสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผู้วิจัยจึงแก้ปัญหาโดยการให้คำปรึกษากับนักเรียน และ 2) นักเรียนบางส่วนมีปัญหาในด้านการจดจำ และการออกเสียง ผู้วิจัยจึงแก้ปัญหาโดยการอ่านออกเสียงให้ฟังหลายรอบจนสามารถจดจำได้ 3) ขั้น C (Composition) คือ การเขียนสรุป และแสดงความคิดเห็นจากเรื่องที่อ่าน 4) ขั้นสรุปและประเมินผล ประกอบด้วยนักเรียนช่วยกัน สรุปบทเรียน นักเรียนทำแบบทดสอบโดยลำพัง ไม่มีการช่วยเหลือกัน ตรวจให้คะแนน บันทึกคะแนนของสมาชิก ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือที่ระบุว่าการทำงานร่วมกันในกลุ่มจะช่วยให้นักเรียนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น นอกจากนี้นักเรียนยังมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้ภาษาอังกฤษมากกว่านักเรียนกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งบ่งชี้ว่าเทคนิค CIRC สามารถสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้กับนักเรียนได้ สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วัชรา เล่าเรียนดี (2548) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค CIRC เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการอ่านไปพร้อม ๆ กับเน้นการเรียนเป็นกลุ่ม และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ นภาพร วงศ์พุทธา (2557) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงภาษาอังกฤษของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/12 โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ สตรีวิทยา พุทธมณฑลพบว่าผลการพัฒนา ทักษะการอ่านของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 19 คน หลังจากนักเรียนได้ฝึกการอ่านพบว่าแบบฝึกชุดที่ 1 นักเรียนผ่านเกณฑ์ประเมินร้อยละ 68.42 ชุดที่ 2

ร้อยละ 73.68 ชุดที่ 3 ร้อยละ 78.94ชุดที่ 4 ร้อยละ 73.68 และนักเรียนผ่านเกณฑ์ประเมินร้อยละ 78.94 ในการอ่านแบบฝึกชุดที่ 5 จากผลการอ่านทั้ง 5 ชุด แสดงว่า นักเรียนมีการพัฒนาทักษะการอ่านดีขึ้น

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาภาษาอังกฤษ เรื่องคำศัพท์รอบตัวของ นักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมติฐานที่ตั้งไว้ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC ตลอดระยะเวลาของการจัดการเรียนการสอนด้วยรูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC นั้น ผู้เรียนได้ร่วมกันเรียนทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีการซักถามทำให้ผู้เรียนเกิดความกล้าและได้ทราบคำตอบในเรื่องที่ตนสนใจหรือยังไม่กระจ่าง การพูดอธิบายให้เพื่อนฟังจะทำให้ผู้อธิบายมีความแม่นยำในเรื่องที่เรียนมากขึ้น เพื่อนๆ ที่ฟังมีความเข้าใจอย่างชัดแจ้ง ผู้เรียนได้พัฒนาการทำงาน เป็นกลุ่มให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น คนอ่อนได้เรียนรู้จากคนที่เก่งกว่าซึ่งจะมีความตั้งใจช่วยเหลือเพื่อน ๆ เพื่อให้กลุ่มของตนเองประสบความสำเร็จได้ เป็นไปตามคำกล่าวของ จอนสัน และจอนสัน (Johnson and Johnson,1998) ที่กล่าวว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค CIRC นั้นมีขั้นเตรียมความพร้อม ประกอบด้วย แจ้งจุดประสงค์การเรียน การแบ่งกลุ่มนักเรียนโดยให้คละความสามารถ กำหนดสัดส่วนเก่ง ปานกลาง อ่อน วิธีการทำงานกลุ่มสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้แบบร่วมมือกัน ขั้นการสอนเนื้อหาประกอบด้วย ครูทบทวนความรู้เดิม การนำเสนอคำศัพท์ใหม่ นำเสนอบทเรียนใหม่ และสอนวิธีสอนอ่านเพื่อความเข้าใจ นักเรียนอ่านบทอ่านครูฝึกทักษะในการอ่านเพื่อความเข้าใจจากเรื่อง ขั้นจัดกิจกรรมกลุ่ม ดำเนินการสอน เป็นไปตามกิจกรรมการเรียนการสอนแบบร่วมมือกันด้วยเทคนิค CIRC ขั้นสรุปและประเมินผลประกอบด้วย นักเรียนช่วยกันสรุปบทเรียนนักเรียนทำแบบทดสอบโดยลำพัง ไม่มีการช่วยเหลือกัน ตรวจให้คะแนน บันทึกคะแนนของสมาชิก ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ อาทคินสันและคณะ (Atkinson et al, 1990) ได้อธิบายเกี่ยวกับกระบวนการต่าง ๆ ของความจำระยะสั้นและความจำระยะยาวว่า สิ่งที่จำไว้ในความจำระยะสั้นจะต้องได้รับการทบทวนตลอดเวลา ถ้าไม่มีการทบทวนสิ่งนั้นก็จะสลายตัวไปอย่างรวดเร็วกลายเป็นการลืม ดังนั้นการทบทวนซ้ำ ๆ จึงทำให้ข้อมูลคงอยู่ในความจำระยะสั้นและทำให้ข้อมูลคงอยู่ในความจำระยะยาวด้วย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ เนตรวรา ศรีสิน (2557) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ ของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญท่งสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิราพร สุขกรง (2552) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ผลสัมฤทธิ์ความคงทนและเจตคติทางการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของ นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้เกมและการสอนตามปกติ ผลการวิจัย พบว่า ความคงทนทางการเรียนรู้คำศัพท์ของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 การให้นักเรียนได้จดจำประเด็นข้อดี ข้อปรับปรุงของทั้งตนเองและเพื่อนในชั้นเรียน จึงทำให้เกิดการจดจำเรื่องราวเกิดความคงทน และการสร้างความรู้และผลสัมฤทธิ์ในการเรียนภาษาอังกฤษที่มีประสิทธิผลต่อไป

สรุป

จากการวิจัยพบว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคแบบร่วมมือ CIRC (Cooperative Integrated Reading and Composition) มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน สะท้อนให้เห็นว่าแนวทางการเรียนรู้ดังกล่าวสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างเป็นระบบและยั่งยืน โดยเฉพาะในด้านทักษะการอ่าน การคิดวิเคราะห์ และการเขียน ซึ่งเป็นทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในระดับชั้นต่อไป ลักษณะเฉพาะของเทคนิค CIRC ที่เน้นการเรียนรู้แบบร่วมมือ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน และการรับผิดชอบร่วมกันภายในกลุ่ม ล้วนมีส่วนส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและมีความหมาย อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Vygotsky เกี่ยวกับเขตพัฒนาการใกล้เคียง (Zone of Proximal Development: ZPD) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าผู้เรียนสามารถพัฒนาศักยภาพได้สูงขึ้นเมื่อได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมกลุ่มหรือผู้ที่มีความสามารถมากกว่า เมื่อพิจารณาถึงบริบทของระดับชั้นประถมศึกษา ซึ่งเป็นช่วงวัยที่ผู้เรียนมีพัฒนาการทางสติปัญญาและสังคมอย่างต่อเนื่อง เทคนิค CIRC จึงเป็นแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม โดยสามารถบูรณาการเข้ากับสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยพัฒนาทักษะการเรียนรู้ในลักษณะองค์รวม (holistic learning) ทั้งในด้านการคิด การใช้ภาษา และการทำงานร่วมกับผู้อื่น จึงสามารถสรุปได้ว่า เทคนิคการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ CIRC มีความเหมาะสมในการนำไปประยุกต์ใช้ในระดับประถมศึกษาอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (learner-centered approach) และเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนในบริบทของการศึกษาไทย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.การวิจัยในครั้งนี้ได้แสดงให้เห็นว่า เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ CIRC เป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพสูงในการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของผู้เรียนในระดับประถมศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของห้องเรียนที่มีความหลากหลายด้านศักยภาพผู้เรีย

2. นอกจากนี้ การวิจัยยังชี้ให้เห็นว่า การเรียนรู้แบบมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนร่วมกลุ่มมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะทางสังคม ควบคู่ไปกับทักษะทางวิชาการ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

3. ผลการวิจัยยังสนับสนุนแนวคิดของ การเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-Centered Learning) โดยยืนยันว่าผู้เรียนสามารถพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อได้รับบทบาทเชิงรุกในกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมแบบร่วมมือ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ควรมีการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบ ประสิทธิภาพของเทคนิค CIRC กับเทคนิคการจัดการเรียนรู้อื่น ๆ เช่น เทคนิค STAD, TGT หรือ Jigsaw เพื่อให้สามารถระบุได้อย่างชัดเจนว่าเทคนิคใดเหมาะสมที่สุดกับบริบทผู้เรียนแต่ละกลุ่ม

2. ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปสู่ ระดับชั้นอื่น ๆ เช่น มัธยมศึกษาตอนต้น หรือการศึกษานอกระบบ เพื่อศึกษาผลของ CIRC ต่อกลุ่มผู้เรียนที่มีพื้นฐานต่างกัน

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติมเพื่อ วิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนภายใต้กระบวนการ CIRC โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการมีส่วนร่วม การสื่อสารระหว่างกลุ่ม และการแก้ปัญหาร่วมกัน

4. ควรพัฒนาเครื่องมือวัดที่ครอบคลุมทั้ง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้การประเมินผลมีความรอบด้านและสะท้อนผลลัพธ์ของกระบวนการเรียนรู้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2554). *คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กรุงเทพฯ: สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา.

จิราพร สุขกรง. (2552). *ผลสัมฤทธิ์ ความคงทน และเจตคติทางการเรียนรู้คำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้เกมและการสอนตามปกติ (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา).

จอนสัน, ดับเบิลยู. เจ., & จอนสัน, อาร์. ที. (1998). *การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) (แปลโดย กฤษณา สมทรัพย์).* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นภาพร วงศ์พุทธา. (2557). *การพัฒนาทักษะการอ่านออกเสียงภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/12 โรงเรียนนวมินทราชินูทิศ สตรีวิทยา พุทธมณฑล (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี).*

เนตรวรา ศรีสิน. (2557). *การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค CIRC เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช).*

บุบผา ศิริรัศมี. (2555). ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับอุดมศึกษา. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา,* 4(1), 100–110.

แผนปฏิบัติการโรงเรียนบึงเขาย้อน (คงพันธุ์อุปถัมภ์). (2565). *รายงานผลการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2562.* นครนายก: โรงเรียนบึงเขาย้อน.

พะเยา พรหมเทศ. (2549). *แนวทางการพัฒนาความสามารถด้านคำศัพท์ภาษาอังกฤษของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วัชรา เล่าเรียนดี. (2548). การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค CIRC เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจ. *วารสารศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น,* 27(3), 45-52.

อรพรรณ บุตรกตัญญู. (2554). การวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น,* 34(1), 78–85.

อารีรักษ์ มีแจ้ง. (2553). การจัดการเรียนการสอนภาษาอังกฤษในระดับประถมศึกษา. *วารสารวิชาการครุศาสตร์,* 8(2), 45–53.

Atkinson, R. C., Atkinson, R. L., Smith, E. E., Bem, D. J., & Nolen-Hoeksema, S. (1990). *Introduction to psychology (10th ed.).* Fort Worth: Harcourt Brace Jovanovich College Publishers.

Burns, P., & Lowe, H. (1966). *English as a second language: Theory and practice.* New York: Macmillan.

Johnson, D. W., & Johnson, R. T. (2009). An educational psychology success story: Social interdependence theory and cooperative learning. *Educational Researcher,* 38(5), 365–379.

Nation, I. S. P. (2001). *Learning vocabulary in another language.* Cambridge: Cambridge University Press.

Slavin, R. E. (1995). *Cooperative learning: Theory, research, and practice (2nd ed.).* Boston: Allyn & Bacon.

Wulanjani, A. N. (2016). Vocabulary mastery and its contribution to English language skills. *Journal of English Education and Linguistics Studies,* 3(2), 112–123.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

A Study of Achievement in Health on Life Safety of Matthayomsuksa 2 Students by Cooperative Leaning Using STAD Technique

การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา สุขศึกษา เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จากการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD

Naputhson Phongphaew[1*]

นภัสสร ผ่องแผ้ว[1*]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Naputhson Phongphaew*
นภัสสร ผ่องแผ้ว
North Bangkok University, Thailand.
มหาวิทยาลัยนอร์กรุงเทพ
Email: naputhsorn.phon@northbkk.ac.th

คำสำคัญ:
การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ, เทคนิค STAD, ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

Keywords:
Cooperative Learning Management, STAD Technique, Achievement

Article history:
Received: 27/01/2025
Revised: 25/06/2025
Accepted: 05/08/2025
Available online: 21/10/2025

How to Cite:
Phongphaew, N. (2025). A Study of Achievement in Health on Life Safety of Matthayomsuksa 2 Students by Cooperative Leaning Using STAD Technique. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 233-249.

ABSTRACT

This study aimed to investigate and compare the learning achievement in Health Education on the topic of “Life Safety” among Mathayom Suksa 2 (Grade 8) students before and after applying the Student Teams Achievement Division (STAD) cooperative learning technique. The sample consisted of 35 Mathayom Suksa 2 students from a secondary school, selected through cluster sampling. The research instruments included 13 lesson plans based on the STAD technique and a 35-item multiple-choice achievement test with four options. The reliability coefficient of the test, measured using the KR-20 method, was 0.91. Data were analyzed using descriptive statistics including percentage, mean, and standard deviation, as well as inferential statistics using a dependent samples t-test.

The research findings revealed that: (1) 77.14% of the students attained a good level of achievement or higher after learning through the STAD technique; and (2) the post-test scores were significantly higher than the pre-test scores at the .05 level of significance. These results indicate that the STAD cooperative learning technique effectively enhanced students' learning achievement in Health Education on the topic of life safety.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรายวิชาสุขศึกษา เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยวิธี STAD (Student Teams Achievement Division) ซึ่งมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนผ่านการทำงานกลุ่มอย่างมีระบบ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนแห่งหนึ่ง จำนวน 35 คน ซึ่งได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ตามเทคนิค STAD จำนวน 13 แผน และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชนิดปรนัยแบบเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 35 ข้อ ซึ่งผ่านการตรวจสอบคุณภาพและมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.91 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติเชิงอนุมาน ได้แก่ การทดสอบค่าทีสำหรับกลุ่มตัวอย่างที่มีความสัมพันธ์กัน (Dependent Samples t-test)

ผลการวิจัยพบว่า (1) นักเรียนร้อยละ 77.14 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระดับดีขึ้นไป ภายหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD และ (2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สะท้อนให้เห็นว่า เทคนิค STAD มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาสุขศึกษา เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 อย่างมีนัยสำคัญ

บทนำ

การศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพ อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาและเป็นเครื่องชี้นำสังคม ผู้ที่ได้รับการศึกษาจึงเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพ และเป็นกำลังในการพัฒนาประเทศ ในการจัดการศึกษาแบบดั้งเดิม ครูส่วนใหญ่จะเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ให้ผู้เรียนเรียนอย่างเฉื่อยชา ขาดการกระตือรือร้น จึงทำให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่ไม่เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตอยู่สังคมได้อย่างปกติสุข ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้ทำให้มีการปฏิรูปกระบวน การเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุขจากความรู้ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดคุณลักษณะที่เหมาะสมและเพื่อสร้างสรรค์ให้สังคม มีความเจริญก้าวหน้าการพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้สอดคล้องกับเป้าหมายทางการศึกษาที่ต้องการอย่างมีประสิทธิภาพนั้น บุคลากรครูที่ปฏิบัติหน้าที่ในการสอนจะต้องมีการประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมการเรียนรู้ด้วยการปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่แล้วหรือออกแบบเพื่อพัฒนาวัสดุอุปกรณ์เทคนิคหรือวิธีการขึ้นมาใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบใหม่ๆ ให้สอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาหรือตรงกับความต้องการที่คาดหวังไว้นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ได้มาต้องเป็นเครื่องมือที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากผู้สอนไปสู่ผู้เรียน ช่วยกระตุ้นความสนใจหากผู้สอนมีการนำนวัตกรรมการเรียนรู้มาเป็นเครื่องมือแล้ว ย่อมสามารถเอื้ออำนวยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขณะเดียวกันนวัตกรรมการเรียนรู้ที่นำมาใช้นั้น ต้องได้รับการพัฒนาขึ้นมาอย่างมีคุณภาพ มีประสิทธิภาพและเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ด้วย จึงจะเป็นผลดีต่อกระบวนการเรียนการสอน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2547: 33-34) หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา

มีความสุข มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันพึงประสงค์เห็นคุณค่าของตนเองมีทักษะชีวิต รักการออกกำลังกาย เพื่อการมีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี มีสุขนิสัยที่ดี มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการเรียนรู้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะ ความสามารถในการแก้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของเหตุและผล สามารถใช้ทักษะชีวิต และนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ด้วยตนเอง ทำให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมสัมพันธภาพอันดีระหว่างบุคคล จัดการปัญหาของสังคมและสิ่งแวดล้อม รู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อันอาจส่งผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์ การพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งร่างกาย จิตใจความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมแห่งความเป็นไทยสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 1-11) จากความสำคัญดังกล่าว กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดให้มีการจัดการเรียนการสอนสุขศึกษาและพลศึกษา โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาพฤติกรรมด้านความรู้ เจตคติ คุณธรรม ค่านิยม และการปฏิบัติเกี่ยวกับสุขภาพควบคู่ไปด้วยกัน และให้ผู้เรียนใช้กิจกรรมการเคลื่อนไหว การออกกาลังกาย การเล่นเกมและกีฬาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาโดยรวมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา รวมทั้งสมรรถภาพเพื่อสุขภาพและกีฬาเป็นการศึกษาด้านสุขภาพที่มีเป้าหมายเพื่อการดำรงสุขภาพ การสร้างเสริมสุขภาพ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคล ครอบครัว และชุมชนให้ยั่งยืน การจัดหลักสูตรสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา มีทั้งหมด 5 สาระ 6 มาตรฐาน การเรียนรู้โดยยึดหลักตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษาเป็นสาระ 1 ใน 8 สาระแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ที่มีความสำคัญยิ่งต่อการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของมนุษย์โดยตรง เพราะครอบคลุมเรื่องสุขภาพที่เป็นพื้นฐานจำเป็นต่อชีวิตความเป็นอยู่ของนักเรียนแต่ละคน สาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา ประกอบด้วย องค์ความรู้ทักษะ และเจตคติในการสร้างเสริมสุขภาพอนามัยของตนเองและผู้อื่น การป้องกันและการปฏิบัติในสิ่งต่าง ๆ ที่มีผลต่อสุขภาพอย่างถูกวิธีและทักษะในการดำเนินชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 7)

จากบันทึกหลังสอนสุขศึกษาในอดีตที่ผ่านมา วิชาสุขศึกษาและพลศึกษาของโรงเรียนสหศึกษาบางบัวทอง พบว่า ผู้เรียนมีพฤติกรรมที่มีผลกระทบต่อการเรียน มีความเอาใจใส่ในการเรียนน้อย ไม่ทำงานตามที่ครูมอบหมาย ไม่ถามคำถามหรือถามแล้วไม่สนใจฟังคำตอบ และไม่ตอบคำถามเมื่อครูถาม มีการแสดงความคิดเห็นน้อย มีความกระตือรือร้นในการทำกิจกรรมน้อย ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวเป็นปัญหาที่มีผลกระทบต่อการเรียนการสอนในด้านตัวผู้เรียน ทำให้ผู้เรียนไม่เข้าใจเนื้อหาของบทเรียนที่ครูอธิบายได้ชัดเจน เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียน ทำให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนยังต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน จากสภาพการเรียนการสอนวิชาสุขศึกษาและพลศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสหศึกษาบางบัวทองจากผลการทดสอบปลายภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2563 พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยอยู่ในระดับ กลาง ถึง อ่อน อยู่ถึง ร้อยละ 60 ซึ่งโรงเรียนมีแผนยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ที่มีระบบ และเป้าหมายที่ชัดเจน โดยโรงเรียนได้กำหนดเป้าหมายผลสัมฤทธิ์วิชาสุขศึกษาและพลศึกษาไว้ที่ร้อยละ 80 (งานวิชาการโรงเรียนสหศึกษาบางบัวทอง, 2564) นักเรียน

ต้องพัฒนาความสามารถในการอ่าน การเขียน และการสื่อสาร เพื่อให้เป็นไปตามค่าเป้าหมายความสำเร็จด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของโรงเรียน นักเรียนต้องพัฒนาด้านการความรู้ในการปฏิบัติตน การเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ และการสร้างเสริมสุขภาพ สมรรถภาพ และการป้องกันโรค เพื่อให้เป็นไปตามค่าเป้าหมายความสำเร็จด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของโรงเรียน นอกจากนี้หากนักเรียนไม่เข้าใจในเนื้อหาวิชาจะทำให้นักเรียนขาดความสนใจ เกิดความเบื่อหน่ายในการเรียนวิชาสุขศึกษา

การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียนมีหลากหลายวิธี เช่น การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ Teams - Games-Tournament (TGT) การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ Team Accelerated Instruction (TAI) แต่การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ Student Teams- Achievement Divisions (STAD) เป็นวิธีที่ดึงความสามารถของผู้เรียนและเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือสามารถพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเนื่องจากได้จัดสมาชิกในกลุ่มที่มีความสามารถทางการเรียนแตกต่างกัน คนที่เข้าใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่สามารถช่วยเหลือคนที่ยังไม่เข้าใจในเรื่องนั้นได้ โดยทุกรูปแบบนั้นล้วนมีผลให้ผู้เรียนได้ลงมือทำงานแบบร่วมมือกันทั้งสิ้น การเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เป็นเทคนิคที่มีการวัดระดับพัฒนาการผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ทั้งนี้ก็จะขึ้นอยู่กับบทเรียนหรือเนื้อหา ซึ่งทุกเทคนิคสามารถพัฒนาผู้เรียนได้ เอเรนค์ส (Arends, 1994: 355-356) จากปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นที่จะต้องหาเทคนิควิธีการสอนต่าง ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนได้มีความรู้และความเข้าใจมากขึ้น และเพื่อประสิทธิภาพในการสอน อำนวยประโยชน์แก่ครูผู้สอนและเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD (Student Teams Achievement Division) เป็นรูปแบบหนึ่งในการจัดการเรียนแบบร่วมมือที่ช่วยให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติร่วมกันช่วยเหลือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการแก้ปัญหาโดยนำประสบการณ์ที่ได้รับมาสรุปเป็นองค์ความรู้ของตนเองและให้ความสำคัญของการรับผิดชอบรายบุคคลและรายกลุ่ม การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD แบ่งผู้เรียนที่มีความสามารถแตกต่างกัน มาทำงานร่วมกัน เป็นกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มละประมาณ 4คน โดยมีระดับสติปัญญาและคละความสามารถกัน ซึ่งเป็นนักเรียนที่เก่ง 1 คน ปานกลาง 2 คน และอ่อน 1 คน โดยครูเป็นผู้กำหนดบทเรียนและภาระงานของกลุ่ม แล้วให้แต่ละกลุ่มทำงานตามที่ครูกำหนด ซึ่งนักเรียนภายในกลุ่มจะต้องช่วยเหลือกันแต่ในเวลาสอบทุกคนจะต่างทำแบบทดสอบของตน แล้วนำคะแนนของสมาชิกทุกคนในกลุ่มมาคิดคะแนนของกลุ่มและจัดลำดับคะแนนของทุกกลุ่มและประกาศให้ทุกคนทราบ (เดือนฉาย จงสมชัย, 2554: 20) การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD เป็นรูปแบบหนึ่งของการเรียนการสอนแบบร่วมมือ เป็นการเรียนรู้ที่ครูเปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่มีความสามารถในการเรียนแตกต่างกันมาทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มย่อย โดยมีเป้าหมายของกลุ่มร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันในภาระงานที่แต่ละคนได้รับมอบหมาย เพื่อความสำเร็จของกลุ่มรู้จักแก้ปัญหาร่วมกันเพื่อให้ตนเองและกลุ่มประสบความสำเร็จ ดังนั้น ผู้เรียนทุกคนจะพยายามแข่งขันกับตัวเองเพื่อทำคะแนนสูงสุดให้กลุ่ม วิธีการนี้นอกจากจะทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพิ่มขึ้นแล้วยังเป็นประโยชน์ในด้านสังคมซึ่งจะทำให้นักเรียนได้เรียนรู้การปรับตัวให้เข้ากับกลุ่ม มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนอันจะทำให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างสนุกสนานไม่น่าเบื่อ การจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือจึงเป็นการจัดการเรียนการสอนที่ผู้วิ จัยเห็นว่ารูปแบบ การเรียนการสอนสามารถช่วยในการสร้างเสริมระดับของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนได้ (พิมพ์พันธ์

เดชะคุปต์, 2544: 144-145) การจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือและเทคนิคที่ผู้วิจัยให้ความสนใจคือการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD เพราะเป็นเทคนิคที่มีการวัดระดับพัฒนาการผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ทั้งนี้ก็จะขึ้นอยู่กับบทเรียนหรือเนื้อหา การจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือนั้นจัดได้ว่าเป็นการให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและได้ลงมือปฏิบัติ

จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและนำเทคนิคดังกล่าวมาใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาสุขศึกษา เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ด้วยการเรียนการสอนแบบร่วมมือ โดยใช้เทคนิค STAD (Student Team Achievement Division) เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาการเรียนการสอนวิชาสุขศึกษาของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบร่วมมือ

เป็นแนวคิดทางการศึกษาที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ผ่านการทำงานร่วมกันของผู้เรียนในลักษณะของกลุ่มย่อย โดยมุ่งหวังให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการสร้างองค์ความรู้ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และมีเป้าหมายร่วมกันในการบรรลุผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยหลักการสำคัญของทฤษฎีนี้คือการส่งเสริมความร่วมมือแทนการแข่งขัน และการพัฒนาองค์ความรู้ผ่านการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม หนึ่งในเทคนิคที่ได้รับการพัฒนาขึ้นภายใต้กรอบแนวคิดของการเรียนรู้แบบร่วมมือ คือ เทคนิค STAD (Student Teams Achievement Division) ซึ่งพัฒนาโดย Slavin (1995) โดยมีขั้นตอนที่ชัดเจนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ได้แก่ การสอนเนื้อหาเบื้องต้นโดยครูผู้สอน การทำงานกลุ่มเพื่ออภิปรายและฝึกฝนเนื้อหา การทดสอบรายบุคคล การให้คะแนนรายบุคคลเปรียบเทียบกับคะแนนก่อนหน้า และการให้รางวัลหรือยอมรับในระดับทีม Slavin (1995) เน้นว่า ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเทคนิค STAD คือการใช้ระบบการให้รางวัลตามผลสัมฤทธิ์ของทีม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจภายในของผู้เรียน และส่งเสริมความรับผิดชอบร่วมกันภายในกลุ่ม การที่สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มต้องพยายามช่วยเหลือกันเพื่อให้ทุกคนมีพัฒนาการทางการเรียนรู้ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) และพัฒนาทักษะทางสังคมไปพร้อมกัน

การเรียนรู้แบบร่วมมือไม่เพียงส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการเท่านั้น แต่ยังช่วยพัฒนาทักษะทางสังคม ความรับผิดชอบ และทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน

ทฤษฎีแรงจูงใจในการเรียนรู้ของมาสโลว์

แม้ว่าทฤษฎีของมาสโลว์ (Maslow, 1943) จะมิได้จัดอยู่ในกลุ่มทฤษฎีด้านการเรียนรู้โดยตรง แต่เป็นทฤษฎีที่มีความสำคัญในการอธิบายแรงจูงใจของมนุษย์ ซึ่งส่งผลต่อกระบวนการเรียนรู้โดยอ้อม มาสโลว์เสนอว่าแรงจูงใจของมนุษย์เกิดจากลำดับขั้นของความต้องการ (Hierarchy of Needs) ที่เริ่มต้นจากความต้องการ

พื้นฐานทางชีวภาพ เช่น ความหิวและความปลอดภัย ไปจนถึงความต้องการระดับสูงอย่างการได้รับความรัก การเป็นที่ยอมรับ และการเติมเต็มศักยภาพของตนเอง (Self-actualization) ในบริบทของการจัดการเรียนการสอน การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการในลำดับต่าง ๆ ตามแนวคิดของมาสโลว์สามารถช่วยส่งเสริมแรงจูงใจภายในของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี ตัวอย่างเช่น การจัดกิจกรรมแบบกลุ่มในรูปแบบ STAD (Student Teams Achievement Divisions) ซึ่งเป็นเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) สามารถช่วยสนับสนุนความต้องการในด้านความรักและการเป็นที่ยอมรับ (Social Needs) รวมถึงความภาคภูมิใจในตนเอง (Esteem Needs) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มและการได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมทีม มีแนวโน้มที่จะกระตุ้นให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของมาสโลว์ที่เห็นว่าแรงจูงใจมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมและการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์

ทฤษฎีพฤติกรรมนิยมและการประยุกต์ใช้ในรูปแบบการเรียนรู้ STAD

ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) เป็นแนวคิดทางจิตวิทยาที่มุ่งเน้นการศึกษาและวิเคราะห์พฤติกรรมที่สามารถสังเกตและวัดผลได้ โดยไม่สนใจถึงกระบวนการทางจิตใจภายใน เช่น ความคิดหรืออารมณ์ ทฤษฎีนี้เชื่อว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นผลมาจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้าภายนอก และพฤติกรรมดังกล่าวสามารถถูกควบคุมหรือเปลี่ยนแปลงได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ หนึ่งในนักจิตวิทยาที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทฤษฎีพฤติกรรมนิยมคือ Skinner, B. F. (1953) ซึ่งได้เสนอแนวคิดเรื่องการเสริมแรง (Reinforcement) เพื่อกระตุ้นและส่งเสริมพฤติกรรมที่ต้องการ แนวคิดของ Skinner, B. F. (1953) เกี่ยวข้องกับทฤษฎีการกระทำ (Operant Conditioning) โดยชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมใดที่ได้รับการตอบสนองในลักษณะเสริมแรง จะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นซ้ำอีกในอนาคต การเสริมแรงแบ่งออกเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่ การเสริมแรงทางบวก ซึ่งเป็นการให้รางวัลหรือสิ่งที่พึงพอใจเพื่อส่งเสริมพฤติกรรม และการเสริมแรงทางลบ ซึ่งเป็นการนำสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ออกเพื่อสนับสนุนพฤติกรรม นอกจากนี้ยังมีการลงโทษเพื่อยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ การใช้เสริมแรงจึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนมีแรงจูงใจในการเรียนรู้และมีพฤติกรรมที่เหมาะสม ในบริบทของการศึกษา แนวคิดของ Skinner ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในรูปแบบการเรียนรู้แบบร่วมมือ เช่น การเรียนรู้แบบ STAD (Student Teams Achievement Division) ซึ่งเป็นวิธีการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นทีมเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะ การประเมินผลจะพิจารณาทั้งในระดับบุคคลและระดับทีม โดยมีการใช้ระบบคะแนนและรางวัลเพื่อเสริมแรงเชิงบวกแก่ผู้เรียน ทีมที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้นหรือตามเป้าหมายจะได้รับคะแนนเพิ่มและรางวัล ซึ่งช่วยกระตุ้นให้นักเรียนมีแรงจูงใจในการช่วยเหลือและส่งเสริมกันในทีม ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ เช่น ความร่วมมือ ความพยายาม และความรับผิดชอบ

ดังนั้น ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม โดยเฉพาะแนวคิดของ Skinner, B. F. (1953) เกี่ยวกับการเสริมแรงเป็นรากฐานสำคัญในการออกแบบกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบ STAD ที่มุ่งเน้นการกระตุ้นแรงจูงใจและส่งเสริม

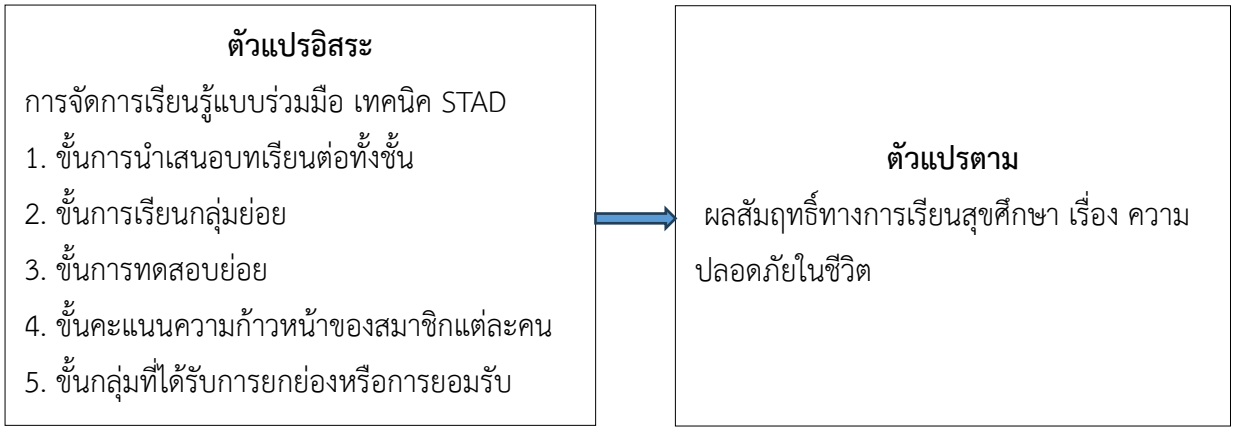
พฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียน การประยุกต์ใช้แนวคิดนี้ช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสมและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการที่ดีอย่างต่อเนื่อง

เทคนิค STAD มีรากฐานมาจากหลายทฤษฎีที่สนับสนุนการเรียนรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การเสริมแรงและแรงจูงใจ ซึ่งทั้งหมดนี้มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน โดยเฉพาะในกลุ่มสาระสุขศึกษา ที่เนื้อหาสอดคล้องกับชีวิตประจำวันและต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในการคิดวิเคราะห์และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาของธนากร (2562) พบว่า การประยุกต์ใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ STAD (Student Teams-Achievement Divisions) มีผลช่วยส่งเสริมและเพิ่มผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเทคนิค STAD สามารถสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่มีการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของนักเรียน ส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การทำงานเป็นทีม รวมถึงการพัฒนาทักษะการสื่อสารและการคิดวิเคราะห์ไปพร้อมกัน ปวีณา (2561) รายงานว่า นักเรียนที่ได้เข้าร่วมกระบวนการเรียนรู้ด้วยเทคนิค STAD มีความสนใจในการเรียนเพิ่มมากขึ้นอย่างชัดเจน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มนี้สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติหลังจากได้รับการเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าว ซึ่งบ่งชี้ว่าเทคนิค STAD ไม่เพียงแต่ส่งเสริมความเข้าใจเนื้อหาวิชา แต่ยังช่วยกระตุ้นแรงจูงใจและทัศนคติเชิงบวกต่อการเรียน ทำให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนอย่างต่อเนื่องและเกิดผลการเรียนรู้ที่ยั่งยืน งานวิจัยทั้งสองชี้ให้เห็นว่าเทคนิค STAD เป็นเครื่องมือการสอนที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและเสริมสร้างทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ซึ่งควรได้รับการส่งเสริมและนำไปใช้ในสถานศึกษาอย่างกว้างขวาง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา สุขศึกษา เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จากการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา สุขศึกษา เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ระหว่างก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD

สมมติฐานในการวิจัย

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสุขศึกษา เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 หลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ประเภทการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลองแบบกลุ่มเดียว (One-group Experimental Design) เพื่อศึกษาผลของแผนการจัดการเรียนรู้วิชาสุขศึกษา เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสหศึกษาบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ปีการศึกษา 2566 จำนวน 3 ห้องเรียน รวมทั้งสิ้น 105 คน โดยจัดกลุ่มนักเรียนในแต่ละห้องเรียนแบบคละความสามารถและมีจำนวนใกล้เคียงกัน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1 โรงเรียนสหศึกษาบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี ปีการศึกษา 2566 จำนวน 1 ห้องเรียน รวม 35 คน ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยของการสุ่ม

เครื่องมือในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้ วิชาสุขศึกษา เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จำนวน 13 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง รวม 13 ชั่วโมง

2. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชาสุขศึกษา เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต จำนวน 35 ข้อ แบบปรนัยเลือกตอบ 4 ตัวเลือก

ขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพแผนการจัดการเรียนรู้

1) ศึกษาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา เพื่อกำหนดขอบข่ายเนื้อหาและมาตรฐานการเรียนรู้

2) วิเคราะห์หลักสูตรและเนื้อหาวิชาสุขศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เพื่อใช้เป็นกรอบการจัดทำแผน

3) ศึกษารูปแบบและองค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ การจัดกิจกรรม สื่อ/แหล่งเรียนรู้ และการวัดและประเมินผล

4) เขียนแผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 13 แผน แผนละ 1 ชั่วโมง

5) นำเสนอแผนและแบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้ต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อพิจารณาความถูกต้องและเหมาะสม

6) ปรับแก้แผนตามคำชี้แนะของอาจารย์ที่ปรึกษา

7) นำเสนอแผนที่ปรับแก้แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ตรวจสอบความเหมาะสม โดยใช้แบบประเมินมาตรประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด, มาก, ปานกลาง, น้อย และน้อยที่สุด

8) คำนวณค่าเฉลี่ยจากผลการประเมินผู้เชี่ยวชาญเพื่อพิจารณาความเหมาะสมตามเกณฑ์ของบุญชม ศรีสะอาด (2556)

9) ค่าเฉลี่ยความเหมาะสมของแผนทั้ง 13 แผน เท่ากับ 4.95 ซึ่งหมายถึง แผนการจัดการเรียนรู้มีความเหมาะสมมากที่สุด

10) ปรับปรุงแผนตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

2. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

1) กำหนดจุดมุ่งหมายเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในวิชาสุขศึกษา เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551

2) ศึกษาหลักสูตร คู่มือครู และแบบเรียน เพื่อวิเคราะห์เนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้

3) ศึกษาตารางวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อกำหนดจุดประสงค์และพฤติกรรมที่ต้องการวัด

4) ศึกษาเอกสารวิธีการสร้างแบบทดสอบเพื่อกำหนดรูปแบบข้อสอบ

5) สร้างแบบทดสอบปรนัยเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 35 ข้อ ตามจุดประสงค์การเรียนรู้

6) เสนอแบบทดสอบต่ออาจารย์ที่ปรึกษาสารนิพนธ์เพื่อพิจารณา

7) ส่งแบบทดสอบให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ดัชนีความสอดคล้องข้อสอบกับจุดประสงค์ (Index of item-Objective Congruence: IOC)

8) คัดเลือกข้อสอบที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป จำนวน 35 ข้อ

9) ปรับปรุงข้อสอบตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

10) ทดลองใช้แบบทดสอบกับนักเรียนที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาคุณภาพข้อสอบด้านความยากง่ายและอำนาจจำแนก โดยใช้สูตรของเบรนนอน และกำหนดคะแนนผ่านเกณฑ์ที่ 21 คะแนน (60%)

11) ตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบทดสอบด้วยวิธีโลเวทท์ (Loevinger's method)

12) จัดทำแบบทดสอบฉบับสมบูรณ์สำหรับใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

วิธีดำเนินการวิจัย

1. นำแผนการจัดการเรียนรู้ที่ได้รับการปรับปรุงแล้วไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2/1

2. ใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ เพื่อตรวจสอบผลการเรียนรู้ของนักเรียน

การเก็บข้อมูล

1. เก็บข้อมูลโดยการใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังจัดการเรียนรู้

2. บันทึกคะแนนและข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์คะแนนแบบทดสอบโดยใช้สถิติพรรณนา เช่น ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2. วิเคราะห์เปรียบเทียบผลก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้โดยใช้สถิติทดสอบความแตกต่าง เช่น t-test dependent samples

ผลการวิจัย

1. จากการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาสุขศึกษา เรื่อง "ความปลอดภัยในชีวิต" โดยใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD

พบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามรูปแบบดังกล่าวมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับที่ดี โดยคะแนนเฉลี่ยภายหลังการจัดกิจกรรมมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เมื่อเปรียบเทียบกับคะแนนก่อนเรียน ผลการศึกษาดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า เทคนิค STAD ซึ่งเน้นการทำงานเป็นทีม การมีส่วนร่วมของผู้เรียน การช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม และการรับผิดชอบร่วมกันในการเรียนรู้ มีส่วนช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้น มีเจตคติที่ดีต่อการเรียน และสามารถพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร และการ

ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือด้วยเทคนิค STAD เป็นแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ สามารถส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยในชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวและมีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทของนักเรียนระดับชั้นเรียน

ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา สุขศึกษา เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD นักเรียนที่มีคะแนนผ่านเกณฑ์ที่ระดับดี ขึ้นไป ร้อยละ 77.14 ของนักเรียนทั้งหมด

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD

ลำดับ	การวัดผล	$\bar{x}$ (Mean)	S.D.	N
1	ก่อนเรียน	12.35	2.10	35
2	หลังเรียน	17.62	1.85	35

จาก ตารางที่ 1 พบว่า คะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน หลัง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 17.62) ซึ่ง สูงกว่าคะแนนก่อนเรียน ที่มีค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$ = 12.35) อย่างชัดเจน แสดงให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD มีแนวโน้มที่จะส่งผลเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน โดยนักเรียนสามารถพัฒนาความเข้าใจและทักษะที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาได้ดียิ่งขึ้น หลังจากผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในกลุ่มอย่างเป็นระบบ ผลลัพธ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการเรียนรู้แบบร่วมมือ ในการส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ทางวิชาการ การแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม และการเรียนรู้จากเพื่อนร่วมกลุ่ม ซึ่งมีส่วนช่วยให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหาอย่างลึกซึ้งมากขึ้น จึงส่งผลให้คะแนนหลังเรียนเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับคะแนนก่อนเรียน

2. เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระหว่างก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD

จากการวิเคราะห์ข้อมูลคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียน พบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน ทำให้นักเรียนมีความเข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการเรียนได้มากขึ้นกว่าก่อนเรียน เทคนิค STAD ส่งเสริมให้นักเรียนได้มีปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และช่วยเหลือกันภายในกลุ่ม ซึ่งส่งผลให้เกิดการเรียนรู้เชิงลึก เกิดความร่วมมือและแรงจูงใจในการเรียนมากขึ้น จึงทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้นอย่างชัดเจน

ตารางที่ 2 ผลการทดสอบ t-test แบบกลุ่มตัวอย่างที่มีความสัมพันธ์กัน (Dependent Sample t-test) เพื่อเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังเรียน

รายการเปรียบเทียบ	t	df	Sig. (2-tailed)
คะแนนก่อนเรียน - หลังเรียน	-13.45	34	.000*

จาก ตารางที่ 2 พบว่า ผลการทดสอบค่าที (t-test) สำหรับการเปรียบเทียบคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ก่อนและหลังการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD มีค่า t = -13.45 และมีค่า Sig. (2-tailed) = .000 ซึ่ง น้อยกว่าระดับนัยสำคัญทางสถิติที่กำหนดไว้ที่ .05 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า คะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน หลังเรียน มีความแตกต่างจากคะแนน ก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเฉลี่ยคะแนนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน ซึ่งสอดคล้องกับการวิเคราะห์ในตารางที่ 1 ที่แสดงให้เห็นถึงแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของคะแนนหลังการเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD มีผลต่อการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนอย่างมีนัยสำคัญ และสามารถสรุปได้ว่า เทคนิคการเรียนรู้ดังกล่าวมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างแท้จริงในบริบทของบทเรียนหรือรายวิชาที่ทำการศึกษา

อภิปรายผล

จากการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชา สุขศึกษา เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา สุขศึกษา เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD นักเรียนที่มีคะแนนผ่านเกณฑ์ที่ระดับดี ขึ้นไป ร้อยละ 77.14 ของนักเรียนทั้งหมด ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถช่วยพัฒนานักเรียนให้มีทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีการร่วมมือกันช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อความสำเร็จของตนเอง และของกลุ่ม โดยมีการเสริมแรงด้วยรางวัล ทำให้นักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่มตามกระบวนการเรียนรู้บริบทที่ต้องการศึกษา โดยให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง แก้ไขสถานการณ์เองได้ จึงทำให้ผู้เรียนเกิดความตระหนัก ซึมซับความสำคัญของการป้องกันยาเสพติด การบำบัดและการเอาตัวรอดจากสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ แต่มีนักเรียนบางคนไม่กล้าแสดงออกที่จะร่วมกระทำตามที่กำหนด ผู้วิจัยได้แก้ไขปัญหาโดยให้เรียนที่อยู่ภายในกลุ่มช่วยกระตุ้นและให้กำลังใจนักเรียนที่ไม่กล้าแสดงออกให้มีความมั่นใจและกล้าที่จะร่วมกิจกรรม เมื่อผู้เรียนเข้าใจในบทเรียนแล้ว จึงส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และมีทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคม รูปแบบการสอนจะเป็นส่วนให้นักเรียนรู้จักช่วยเหลือเพื่อนด้วยวิธีการที่ถูกต้อง มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเองเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ

ผลการวิจัยของ แคทรียา ใจมูล (2549: 51) ได้ศึกษาเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD ในกลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ เรื่อง อัตราส่วนและร้อยละ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนห้วยล้านยาววิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีคะแนนผ่านเกณฑ์ ที่ระดับดีขึ้นไป ร้อยละ 83.00 ของนักเรียนทั้งหมด และสอดคล้องกับผลวิจัยของ สายบัว พุ่มทุเรียน (2563: 60) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา วิทยาศาสตร์ เรื่อง แรงเสียดทานและโมเมนต์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จากการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีคะแนนผ่านเกณฑ์ ที่ระดับดีขึ้นไป ร้อยละ 97.14 ของนักเรียนทั้งหมด

2. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา สุขศึกษา เรื่อง ความปลอดภัยในชีวิต ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 การจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD เป็นการเรียนรู้โดยใช้ทักษะการทำงานเป็นกลุ่มประกอบไปด้วยสมาชิกที่คละความสามารถอยู่ในกลุ่มเดียวกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันนักเรียนมีความรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองและกลุ่ม คำนึงถึงความสำเร็จของกลุ่ม ทำให้นักเรียนมีแรงผลักดันที่จะช่วยเหลือเพื่อนที่ไม่เข้าใจด้วยการอธิบายให้เพื่อนเข้าใจเนื้อที่เรียนภายในกลุ่ม และทำให้นักเรียนเกิดการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และเข้าใจเนื้อหามากยิ่งขึ้นสามารถทำแบบทดสอบหลังเรียนได้ดีเพื่อให้กลุ่มมีคะแนนสูงสุดและได้รับรางวัลตามที่กำหนดไว้ ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เนตรนภา เกียรติสมกิจ (2551) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาเคมี เรื่อง พันธะเคมี และความสามารถทางทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ขั้นบูรณาการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD และเรียนด้วยวิธีปกติ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา เคมี เรื่องพันธะเคมี ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่เรียนแบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมจิตร หงส์ษา (2551) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความพึงพอใจ เรื่อง การเจริญเติบโต และพัฒนาการด้านร่างกายของมนุษย์ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มร่วมมือเทคนิค STAD และการจัดการเรียนรู้แบบปกติ ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยการสอนด้วยเทคนิค STAD หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับกับผลการวิจัยของ ธีรวัฒน์ ผิวชม (2554) ได้ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และความฉลาดทางอารมณ์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD กับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิกซอร์ ผลการวิจัยพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD ก่อนเรียนและหลังเรียนแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ชลนิกาญจน์ ปัตถามง (2556) ได้ศึกษาเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา วิทยาศาสตร์ เรื่องสารและสมบัติของสาร ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเทศบาล 2 วัดอ้อมใหญ่ จังหวัดนครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์

เรื่องสารและสมบัติของสาร ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเทศบาล 2 วัดอ้อมใหญ่ จังหวัดนครปฐม ที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สูงกว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่เรียนแบบปกติ อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ วัลยา บุญอากาศ (2556) ได้ศึกษาเรื่อง ผลการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดวิเคราะห์วิชาคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญ .01 ทางสถิติที่ระดับ .01 และทักษะการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนหลังได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ณัฏฐ์ชญา อินพูลวงษ์ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ เจตคติต่อคณิตศาสตร์และพฤติกรรมการทำงานกลุ่ม ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ เรื่องบทประยุกต์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนโดยการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จิตตนุช โสภา (2559) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่อง กฎหมายในชีวิตประจำวัน โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ประกอบแผนผังความคิด (Mind Mapping) ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ประกอบแผนผังความคิดมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนสูงขึ้นกว่าก่อนเรียนและสูงกว่าที่นักเรียนด้วยวิธีการปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อนงค์นาถ เสริมศิริ (2559) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการทางานแบบทีมเวิร์ค วิชา วิทยาศาสตร์ ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบ 5E ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ STAD ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบ 5E ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ STAD มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สรุป

จากผลการวิจัยพบว่า เทคนิคการสอนแบบ STAD มีประสิทธิภาพอย่างชัดเจนในการส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในรายวิชาสุขศึกษา โดยพบว่ามีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนด้วยเทคนิค STAD กับกลุ่มที่ได้รับการจัดการเรียนการสอนในรูปแบบปกติ ผลการศึกษานี้สอดคล้องอย่างเคร่งครัดกับวัตถุประสงค์หลักของการวิจัย ซึ่งมุ่งเน้นการตรวจสอบประสิทธิผลของเทคนิค STAD ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลวิจัยยังสะท้อนให้เห็นถึงบทบาทสำคัญของการเรียนรู้แบบร่วมมือ (cooperative learning) ซึ่งเป็นแกนหลักของเทคนิค STAD ที่ช่วยส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ในรูปแบบของการมีส่วนร่วมและการทำงานเป็นทีมของผู้เรียน อันส่งผลให้เกิดการพัฒนาทักษะทางสังคม

รวมถึงการรับรู้และเข้าใจเนื้อหาวิชาที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น อันเป็นการสนับสนุนแนวทางการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนในหลายมิติ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าเทคนิค STAD สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบการเรียนการสอนในบริบทต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเสริมสร้างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในรายวิชาที่มีความซับซ้อนและต้องการการมีส่วนร่วมเชิงรุกของผู้เรียน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทของการศึกษาสมัยใหม่ที่มุ่งเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. การนำเทคนิค STAD ไปใช้ในวงกว้าง มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในรายวิชาสุขศึกษา จึงแนะนำให้หน่วยงานการศึกษาต่าง ๆ โดยเฉพาะโรงเรียนและสถาบันที่เกี่ยวข้องนำเทคนิคดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

2. การส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือในบริบทอื่น ๆ ควรสนับสนุนการขยายผลการใช้เทคนิค STAD ไปยังรายวิชาอื่น ๆ ที่มีลักษณะเนื้อหาที่ต้องการการทำงานเป็นทีมและการแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุกและการพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 อย่างครบถ้วน

3. การอบรมและพัฒนาศักยภาพครู หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรมและพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนเกี่ยวกับเทคนิค STAD และวิธีการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เพื่อให้ครูสามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุดในการส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

ข้อเสนอแนะในการเผยแพร่สู่สาธารณะ

1. การเผยแพร่ผลงานวิจัย ควรนำเสนอผลการวิจัยและแนวทางการประยุกต์ใช้เทคนิค STAD ผ่านช่องทางสื่อสารต่าง ๆ ทั้งในรูปแบบงานประชุมวิชาการ การจัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการ และการตีพิมพ์บทความในวารสารวิชาการ เพื่อสร้างการรับรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างนักวิจัย ครู และผู้บริหารสถานศึกษา

2. การสร้างฐานข้อมูลและคู่มือการสอน การรวบรวมองค์ความรู้และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเทคนิค STAD สู่รูปแบบฐานข้อมูลหรือคู่มือการสอนที่เข้าถึงง่าย จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับครูและนักการศึกษาในการนำไปใช้และปรับประยุกต์ในสถานการณ์จริง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาผลระยะยาวของเทคนิค STAD แนะนำให้มีการศึกษาผลกระทบของเทคนิค STAD ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในระยะยาว รวมถึงผลต่อทักษะทางสังคมและพฤติกรรมของนักเรียน เพื่อประเมินความยั่งยืนของการพัฒนาผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้น

2. การขยายกลุ่มตัวอย่างและบริบทการศึกษา ควรทำการวิจัยในกลุ่มนักเรียนที่มีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม รวมถึงในรายวิชาที่แตกต่างกัน เพื่อเพิ่มความทั่วไปและความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

3. การศึกษาองค์ประกอบและกลไกของเทคนิค STAD ควรศึกษาปัจจัยและกลไกภายในที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเทคนิค STAD เช่น บทบาทของครู การมีส่วนร่วมของนักเรียน และสภาพแวดล้อมทางการเรียน เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551*). หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

งานวิชาการโรงเรียนสหศึกษาบางบัวทอง. (2564). *รายงานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสุขศึกษาและพลศึกษา.* โรงเรียนสหศึกษาบางบัวทอง.

จินตนุช โสภา. (2559). *การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่องกฎหมายในชีวิตประจำวันโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ประกอบแผนผังความคิด (Mind mapping).* วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน. มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ชลนิกาญน์ ปัตถามง. (2556). *ผลการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เรื่องสารและสมบัติของสาร ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนเทศบาล 2 วัดอ้อมใหญ่ จังหวัดนครปฐม.* นนทบุรี: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ณัฏฐ์ชญา อินพูลวงษ์. (2559). *ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์เจตคติต่อคณิตศาสตร์และพฤติกรรมการทำงานกลุ่มของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนโดยการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน.* ชลบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.

เดือนฉาย จงสมชัย. (2554). *การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือ เทคนิค STAD เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

ธนากร. (2562). การประยุกต์ใช้เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือ STAD เพื่อส่งเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษา. *วารสารการศึกษา,* 12(3), 45-59.

ธีรวัฒน์ ผิวขม. (2554). *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และความฉลาดทาง อารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิค STAD กับการเรียนรู้แบบร่วมมือโดยใช้เทคนิคจิ๊กซอร์. ปริญญานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการมัธยมศึกษา.* กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ปวีณา. (2561). ผลของการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD ต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแรงจูงใจในการเรียนของนักเรียน. *วารสารวิจัยทางการศึกษา,* 10(1), 22-34.

พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2544). *การจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือและผลกระทบต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

วัลยา บุญอากาศ. (2556). *ผลการจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค STAD ที่มีผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดวิเคราะห์วิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน.* จันทบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

สายบัว พุ่มทุเรียน. (2563). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน วิชา วิทยาศาสตร์ เรื่อง แรงเสียดทานและโมเมนต์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จากการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคนิค STAD. สารนิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน.* กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ.

สมจิตร หงส์ษา. (2551). *การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์และเจตคติต่อการเรียนคณิตศาสตร์ เรื่องเซต ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยการสอนด้วยเทคนิคเอส ที เอ ดี (STAD) กับการสอนปกติ. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน.* ลพบุรี: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2547). *การปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รัฐบาล.

อนงค์นาถ เสริมศิริ. (2559). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการทำงานแบบทีมเวิร์ควิชาวิทยาศาสตร์ ด้วยการจัดการเรียนรู้แบบ 5E ร่วมกับการจัดการเรียนรู้แบบ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนวิทยาศาสตร์.* กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

Arends, R. I. (1994). *Learning to Teach (5th ed.).* New York, NY: McGraw-Hill.

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review,* 50(4), 370–396.

Skinner, B. F. (1953). *Science and human behavior.* Macmillan.

Slavin, R. E. (1995). *Cooperative learning: Theory, research, and practice (2nd ed.). Allyn & Bacon.*

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Academic Article

The Major Protests in Nepal, 2025

การประท้วงครั้งใหญ่ในเนปาล พ.ศ. 2568

Phramaha Phanuvich Numbuddee[1*], Kantaphong Santikhir[2], Phramaha Sutee Sairarod[3], Phanuvat Sombat[4], & Nongluk Phanthanaphruet[5]

พระมหาภาณุวิชญ์ นามบุดดี[1*], กันตพงศ์ ศานติคีรี[2], พระมหาสุธีร์ ไทรรารอด[3],
ภาณุวัฒน์ สมบัติ[4], & นงลักษณ์ พันธุ์ธนะพฤฒ[5]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phramaha Phanuvich Numbuddee*
พระมหาภาณุวิชญ์ นามบุดดี
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Phanuvich.num@mbu.ac.th

2. Kantaphong Santikhir
กันตพงศ์ ศานติคีรี
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Kantaphong@gmail.com

3. Phramaha Sutee Sairarod
พระมหาสุธีร์ ไทรรารอด
Independent Scholar, Thailand.
นักวิชาการอิสระ
Email: sutee.333@gmail.com

4. Phanuvat Sombat
ภาณุวัฒน์ สมบัติ
Independent Scholar, Thailand.
นักวิชาการอิสระ
Email: newfender40th@gmail.com

5. Nongluk Phanthanaphruet
นงลักษณ์ พันธุ์ธนะพฤฒ
Mahamakut Buddhist University, Sirindhornrajavidhayalaya Campus, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธราชวิทยาลัย
Email: nonglukphanthanaphruet1111@gmail.com

คำสำคัญ:
การประท้วงเนปาล, ความหลากหลายชาติพันธุ์, ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

ABSTRACT

This academic article, The Major Protests in Nepal, 2025: The Role of Diversity in the Political Whirlpool, aims to analyze the causes, patterns, and impacts of protests in Nepal from the Jana Andolan movements to the mobilization of Generation Z through the lens of social science theories, and to propose pathways toward sustainable democracy. The core discussion emphasizes that protests in Nepal have emerged from multidimensional factors: persistent political instability, economic inequality, ethnic conflicts particularly among the Madhesi community and external influences from neighboring states. The forms of protest have evolved from the traditional Jana Andolan to digitally organized movements led by Generation Z, resulting in a historic transition from monarchy to republic. However, political instability and social fragmentation remain unresolved. The study concludes that these protests reflect the aspiration for participatory democracy and the recognition of diversity. The key challenge lies in balancing power among ethnic groups and regions. Nepal must develop inclusive political institutions and an equitable economic system that reduces inequality, transforming the “cries of protest” into a “chorus of creation” that may position Nepal as a model of multicultural democracy in South Asia.

Keywords:
Nepal Protests, Ethnic Diversity, Participatory Democracy

Article history:
Received: 18/08/2025
Revised: 24/09/2025
Accepted: 05/10/2025
Available online: 24/10/2025

How to Cite:
Nambuddhi, P. et al. (2025). The Major Protests in Nepal, 2025. *Journal Dhamma for Life,* 31(4*),* 250-259

บทคัดย่อ

บทความวิชาการเรื่องการประท้วงครั้งใหญ่ในเนปาล พ.ศ. 2568 บทบาทแห่งความหลากหลายในวังวนการเมือง มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์สาเหตุ รูปแบบ และผลกระทบของการประท้วงในเนปาลตั้งแต่ Jana Andolan ไปจนถึงการเคลื่อนไหวของ Generation Z ผ่านกรอบทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ และเสนอแนวทางสู่ประชาธิปไตยที่ยั่งยืน โดยเนื้อหาหลักเขียนถึงการประท้วงในเนปาลเกิดจากปัจจัยพหุมิติ ได้แก่ การเมืองที่ไม่เสถียร ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์โดยเฉพาะกลุ่ม Madhesi และอิทธิพลจากประเทศเพื่อนบ้าน รูปแบบการประท้วงวิวัฒนาการจาก Jana Andolan แบบดั้งเดิมสู่การจัดระเบียบผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลในยุค Gen Z ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากระบอบกษัตริย์สู่สาธารณรัฐ แต่ยังคงมีความไม่เสถียรทางการเมืองและความแตกแยกทางสังคม ได้บทสรุปว่า การประท้วงสะท้อนความต้องการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและการยอมรับความหลากหลาย ความท้าทายคือการปรับสมดุลอำนาจระหว่างชาติพันธุ์และภูมิภาค เนปาลจำเป็นต้องพัฒนาสถาบันการเมืองที่ครอบคลุมทุกกลุ่มและระบบเศรษฐกิจที่ลดความเหลื่อมล้ำ เพื่อเปลี่ยนจาก "เสียงกรีดร้อง" แห่งการประท้วงสู่ "เสียงประสานงาน" แห่งการสร้างสรรค์ที่จะทำให้เนปาลกลายเป็นแบบอย่างประชาธิปไตยพหุวัฒนธรรมในเอเชียใต้

บทนำ

เนปาลตั้งอยู่ในใจกลางเทือกเขาหิมาลัย ระหว่างมหาอำนาจทางภูมิรัฐศาสตร์คือจีนและอินเดีย ความท้าทายสำคัญของประเทศนี้ไม่ได้อยู่เพียงในด้านภูมิศาสตร์ หากอยู่ที่ ภูมิทัศน์ทางการเมืองและสังคมที่ซับซ้อน ซึ่งสะท้อนความหลากหลายทางชาติพันธุ์และภาษาที่มีอยู่ในประเทศอย่างสูง (Bertelsmann Transformation Index, 2024) เนปาลประกอบด้วย 125 กลุ่มชาติพันธุ์และ 123 ภาษา ซึ่งไม่มีกลุ่มใดครองเสียงข้างมาก ความหลากหลายนี้เป็นทั้งทุนทางวัฒนธรรมและแรงกดดันต่อการสร้างเอกภาพทางการเมือง ในบริบทเชิงประวัติศาสตร์ กลุ่ม Khas Arya จากเขตเนินเขาได้ครองอำนาจทางการเมืองและสังคมมาช้านาน ส่งผลให้กลุ่มชาติพันธุ์อื่น โดยเฉพาะ Madhesi ในเขต Terai รู้สึกถูกกีดกันทั้งในด้านเศรษฐกิจและการเมือง (Jnawali, 2023) ความไม่เสมอภาคทางชาติพันธุ์นี้เป็นหนึ่งในรากเหง้าของความขัดแย้งทางการเมืองที่นำไปสู่ สงครามกลางเมืองเมาอิสต์ (1996–2006) แม้เนปาลจะเปลี่ยนผ่านจากสมบูรณาญาสิทธิราชสู่ สาธารณรัฐในปี 2008 (BTI, 2024) แต่เสถียรภาพทางการเมืองยังไม่เกิดขึ้นอย่างชัดเจน ภายใน 16 ปีหลังการเปลี่ยนผ่าน ประเทศมี

รัฐบาลถึง 14 ชุด (South Asian Voices, 2025) การหมุนเวียนอำนาจเช่นนี้สะท้อนลักษณะ การเมืองเชิงบุคคลที่เน้นผลประโยชน์ของผู้นำและพรรคการเมืองบางกลุ่มมากกว่าการสร้างกลไกสถาบันที่มั่นคง (East Asia Forum, 2024) พรรคคอมมิวนิสต์เนปาล (เมาอิสต์) ถือเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญของการเปลี่ยนผ่านจาก “ขบวนการกบฏ” สู่ “พรรคการเมือง” ในช่วงสงคราม พรรคได้สร้างเขตปกครองตนเองตามชาติพันธุ์ เช่น Magarat, Tharuwan และ Tamsaling เพื่อดึงฐานสนับสนุนจากกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกกีดกัน (Jnawali, 2023) อย่างไรก็ตาม หลังเข้าร่วมรัฐบาล พรรคได้ลดทอนวาทกรรมชาติพันธุ์ ทำให้กลุ่ม Madhesi เกิดความผิดหวังและออกมาเคลื่อนไหวเรียกร้อง ระบบสหพันธรัฐแบบชาติพันธุ์ และความเท่าเทียมในการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Al Jazeera, 2016) รัฐธรรมนูญปี 2015 พยายามสร้างสมดุลระหว่างความหลากหลายทางชาติพันธุ์และการกระจายอำนาจผ่านระบบสหพันธรัฐ ซึ่งแบ่งประเทศออกเป็นเจ็ดมณฑลเพื่อกระจายอำนาจจากส่วนกลางสู่ท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การจัดสรรอำนาจและทรัพยากรยังคงไม่เป็นธรรม และ การเมืองแบบแบ่งปันอำนาจระหว่างพรรคการเมืองใหญ่ยังคงเป็นอุปสรรคต่อการปฏิรูปเชิงโครงสร้าง (East Asia Forum, 2024) การร่วมรัฐบาลระหว่างสองพรรคใหญ่ในปี 2024 อาจเป็นโอกาสสำคัญในการสร้างเสถียรภาพใหม่ หากผู้นำสามารถใช้โอกาสนี้เพื่อจัดการกับความเหลื่อมล้ำทางชาติพันธุ์ที่สั่งสมมายาวนาน (South Asian Voices, 2025)

แม้ว่าผลงานวิจัยที่ผ่านมาได้วิเคราะห์ความขัดแย้งเชิงโครงสร้างและบทบาทของพรรคเมาอิสต์ได้อย่างชัดเจน แต่ยังขาดการวิเคราะห์ พลวัตระหว่างอัตลักษณ์ชาติพันธุ์และการสร้างรัฐประชาธิปไตยหลังปี 2015 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เนปาลเริ่มบังคับใช้ระบบสหพันธรัฐอย่างเต็มรูปแบบ “กระบวนการสร้างรัฐประชาธิปไตยภายใต้ระบบสหพันธรัฐในเนปาลมีผลต่อการธำรงหรือการเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์อย่างไร?” การศึกษาคำถามนี้ไม่เพียงช่วยให้เข้าใจพลวัตทางการเมืองของเนปาลเท่านั้น แต่ยังมีนัยสำคัญต่อการทำความเข้าใจ ความสัมพันธ์ระหว่างความหลากหลายทางชาติพันธุ์และเสถียรภาพทางการเมือง ในประเทศกำลังพัฒนาที่เผชิญความท้าทายคล้ายกันทั่วโลก

สาเหตุการประท้วง (Causes of the Protest)

ในดินแดนที่ภูเขาหิมาลัยเป็นพยานทางประวัติศาสตร์ การประท้วงในเนปาลไม่ใช่เพียงแค่การแสดงความไม่พอใจของประชาชนเท่านั้น แต่เป็นการสะท้อนถึงความพยายามของชาติในการค้นหาตัวตนและความยุติธรรมทางสังคม การประท้วงเหล่านี้สะท้อนถึงปัญหาที่ซับซ้อนในสี่มิติ ได้แก่ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม-ชาติพันธุ์ และความขัดแย้งระหว่างประเทศ เมื่อพิจารณารวมกัน ปรากฏการณ์ดังกล่าวสามารถอธิบายได้ว่าเป็น “พายุสมบูรณ์แบบ” ของความไม่สงบทางสังคมและการเมือง การเปลี่ยนผ่านจากระบอบกษัตริย์สู่สาธารณรัฐประชาธิปไตยในปี 2008 นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ประชาชนคาดหวังความเท่าเทียมและความเป็นธรรมทางสังคม อย่างไรก็ตาม ความคาดหวังดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นตามที่ประชาชนหวัง เนื่องจากชนชั้นนำเก่ายังคงครอบงำอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจภายใต้กรอบประชาธิปไตย (BTI, 2024)

รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ของเนปาลซึ่งประกาศใช้ในปี 2015 ได้รับการอนุมัติด้วยเสียงข้างมาก 507 จาก 601 เสียง แต่กลับสร้างความแตกแยกทางสังคม โดยเฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์ Madhesi และ Tharu รู้สึกว่าตนถูกละเลย เนื่องจากการแบ่งประเทศออกเป็น 7 มณฑลตามภูมิศาสตร์แทนการจัดสรรตามลักษณะชาติพันธุ์ การจัดสรรที่นั่งในสภาผู้แทนราษฎรยังสะท้อนความไม่เป็นธรรม เนื่องจากประชากรในพื้นที่ราบ Terai ซึ่งมีจำนวนเกือบครึ่งหนึ่งของประชากรทั้งหมด กลับได้รับที่นั่งเพียง 65 ที่นั่ง ขณะที่ประชากรภูเขาและเนินเขาได้รับที่นั่ง 100 ที่นั่ง (Refworld, 2016)

ด้านเศรษฐกิจ แม้เนปาลจะได้รับการจัดอันดับเครดิตระดับ “BB Minus” จาก Fitch Ratings และมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ 4.61% ในปี 2024/25 (Nepal News, 2025) แต่การเติบโตดังกล่าวไม่ได้ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนระดับรากหญ้า ประเทศต้องใช้ร้อยละ 3.9 ของ GDP เพื่อชำระหนี้และดอกเบี้ย ส่งผลให้งบประมาณสำหรับการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและการสร้างงานลดลง ปัญหาการว่างงานโดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นให้เกิดการประท้วง

กลุ่ม Madhesi ซึ่งมีประชากรมากกว่าหนึ่งในสามของประเทศ กลายเป็นเสียงสำคัญในการเรียกร้องสิทธิและความยุติธรรมทางการเมือง ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม Pahadi (คนเนินเขา) และ Madhesi (คนราบ) ที่สะสมมายาวนาน สร้างความตึงเครียดทางสังคมอย่างต่อเนื่อง ความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรม ภาษา และเชื้อชาติกับประชากรในรัฐอุตตรประเทศและบิหารของอินเดีย ส่งผลให้ความจงรักภักดีของกลุ่ม Madhesi ถูกตั้งคำถาม ขณะเดียวกันกลุ่ม Madhesi เองก็กล่าวหาชนชั้นนำเนินเขาว่ามีการเลือกปฏิบัติทางเศรษฐกิจและการเมือง ความไม่ไว้วางใจระหว่างสองฝ่ายนี้กลายเป็นอุปสรรคต่อการสร้างความสามัคคีและความยุติธรรมทางสังคม (Al Jazeera, 2016)

การประท้วงของกลุ่ม Madhesi ในปี 2015 ที่ปิดล้อมเส้นทางการค้ากับอินเดียเป็นเวลาหลายเดือน ส่งผลให้เกิดความขาดแคลนสินค้าอุปโภคบริโภคและยารักษาโรค ตลอดจนทำให้ราคาสินค้าสูงขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอิทธิพลและความสามารถในการสร้างแรงกดดันทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ (Refworld, 2016) เนปาลยังเผชิญกับสถานการณ์ “กับดักของประเทศขนาดเล็ก” เนื่องจากตั้งอยู่ระหว่างมหาอำนาจสองประเทศ ได้แก่ อินเดียและจีน ทั้งสองประเทศต่างมีอิทธิพลต่อการเมืองภายในเนปาล อินเดียใช้ “อำนาจอ่อน” ผ่านการสนับสนุนกลุ่ม Madhesi และการออกแบบนโยบายเศรษฐกิจที่ทำให้เนปาลพึ่งพาการนำเข้าจากอินเดีย ขณะเดียวกันจีนได้พยายามขยายอิทธิพลผ่านโครงการ Belt and Road Initiative และการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐาน ความแข่งขันระหว่างสองมหาอำนาจนี้ทำให้ความขัดแย้งภายในประเทศมีความซับซ้อนและรุนแรงมากยิ่งขึ้น (Vivekananda International Foundation, 2025) การประท้วงในเนปาลสะท้อนถึงปัญหาที่สะสมมายาวนานและความล้มเหลวในการสร้างประเทศที่เป็นธรรมและครอบคลุมทุกกลุ่มประชากร จนกว่าประเทศจะสามารถแก้ไขปัญหาในทั้งสี่มิติได้ การประท้วงและความไม่สงบทางสังคมจะยังคงดำเนินต่อไปและเป็นสัญญาณเตือนถึงความเปราะบางของโครงสร้างการเมืองและสังคมของประเทศ

ลักษณะและรูปแบบการประท้วง (Nature and Characteristics)

การประท้วงในเนปาลสะท้อนถึง พลวัตรทางสังคมและวิวัฒนาการของการเมืองประชาชน จากการชุมนุมบนท้องถนนในทศวรรษ 1990 สู่การเคลื่อนไหวดิจิทัลของ Generation Z ในปี 2025 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการประท้วงสะท้อนถึงความคิดสร้างสรรค์และความสามารถในการปรับตัวของประชาชนต่อบริบททางสังคมและเทคโนโลยี รูปแบบการประท้วงของเนปาลมีหลายมิติ ตั้งแต่การชุมนุมที่จุดสำคัญทางประวัติศาสตร์ การนัดหยุดงาน (Bandh) ไปจนถึงการเคลื่อนไหวบนแพลตฟอร์มดิจิทัล การประท้วงเหล่านี้ไม่เพียงสร้างแรงกดดันต่อรัฐ แต่ยังสะท้อนถึง ความไม่พอใจต่อความไม่เท่าเทียมทางสังคมและเศรษฐกิจ การใช้สัญลักษณ์และสื่อดิจิทัลช่วยให้ผู้ประท้วงสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพและเข้าถึงผู้คนหลากหลายกลุ่ม ความรุนแรงในการประท้วงมักเกิดจาก ปฏิกิริยาของรัฐต่อการเคลื่อนไหวของประชาชน การใช้กำลังบ่อยครั้งกลายเป็นตัวเร่งให้สถานการณ์บานปลาย การปะทะระหว่างผู้ประท้วงและเจ้าหน้าที่สะท้อนถึงความตึงเครียดเชิงโครงสร้างและความขัดแย้งระหว่างอำนาจรัฐกับความต้องการของประชาชน

ในยุค Generation Z การจัดระเบียบผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น Discord และ TikTok แสดงให้เห็นถึงยุทธวิธีใหม่ของการเคลื่อนไหว การแชร์ข้อมูลและภาพเหตุการณ์สู่สาธารณะโลกทำให้แรงกดดันต่อรัฐเพิ่มขึ้น ความไม่พอใจต่อความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นและพฤติกรรมของชนชั้นนำในสื่อดิจิทัลยังเป็นปัจจัยสำคัญที่กระตุ้นการเคลื่อนไหว ผู้เข้าร่วมจากหลากหลายกลุ่ม ทั้งนักศึกษา ชนกลุ่มน้อย เช่น Madhesi และประชาชนทั่วไป ล้วนมีบทบาทในการสร้างแรงขับเคลื่อนทางสังคม กลุ่มการเมืองบางกลุ่มมีบทบาทในการระดมคนและให้แรงบันดาลใจ แต่ ความสำเร็จของการประท้วงยังขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยตรง การประท้วงในเนปาลยังมีความเชื่อมโยงกับภูมิภาค เช่น ศรีลังกาและบังกลาเทศ การแลกเปลี่ยนยุทธวิธีและแรงบันดาลใจผ่านสื่อดิจิทัลทำให้การเคลื่อนไหวมีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพ แต่ความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของประเทศขึ้นอยู่กับ การสร้างสถาบันทางการเมืองที่เข้มแข็งและยั่งยืน แม้รูปแบบการประท้วงจะเปลี่ยนไปตามยุคสมัย แต่จิตวิญญาณของการต่อสู้เพื่อความยุติธรรมและประชาธิปไตยยังคงอยู่ การเคลื่อนไหวของ Generation Z แสดงให้เห็นว่าแรงขับเคลื่อนจากประชาชนสามารถสร้างผลกระทบทางการเมืองอย่างรวดเร็ว แต่ความท้าทายต่อไปของเนปาลคือ การแปลงพลังการประท้วงเป็นพลังการสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

ผลกระทบ (Impacts)

การประท้วงในเนปาลไม่ใช่เพียงเหตุการณ์ชั่วคราว แต่เป็นแรงผลักที่เปลี่ยนแปลงประเทศอย่างถาวร ตลอดสามทศวรรษที่ผ่านมา การเคลื่อนไหวของประชาชนได้ทิ้งร่องรอยลึกในทุกมิติของสังคม ทั้งด้านการเมือง เศรษฐกิจ และจิตสำนึกทางสังคม

1. ผลกระทบต่อการเมือง ผลกระทบที่สำคัญที่สุดคือ การล้มล้างสถาบันกษัตริย์และการสร้างสาธารณรัฐ หลังจาก Jana Andolan II ในปี 2006 ทำให้พระเจ้าเกียเนนดราสละอำนาจ และนำไปสู่การประกาศใช้ระบอบสาธารณรัฐในปี 2008 (Wikipedia, 2025) การเปลี่ยนแปลงนี้สะท้อนถึงการปรับโครงสร้างอำนาจจากระบบที่อำนาจมาจากพระราชาไปสู่ระบบที่อำนาจมาจากประชาชน การประท้วงยังมีผลต่อ รัฐธรรมนูญและระบบ

การเมือง รัฐธรรมนูญปี 2015 ร่างขึ้นภายใต้แรงกดดันของขบวนการ Madhesi เพื่อสร้างระบบสหพันธรัฐและระบบเลือกตั้งแบบผสมสำหรับการแสดงตนของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ แม้ว่าจะไม่ตอบสนองความต้องการทุกกลุ่ม แต่เป็นความประนีประนอมสำคัญในการสร้างกรอบการเมืองใหม่ (Refworld, 2016) อย่างไรก็ตาม การประท้วงของ Generation Z ในปี 2025 ที่นำไปสู่การลาออกของนายกรัฐมนตรี K.P. Sharma Oli แสดงให้เห็นว่าระบบการเมืองยังคง เปราะบางและเผชิญกับวิกฤตความชอบธรรม (CNN, 2025)

2. ผลกระทบต่อเศรษฐกิจ การประท้วงส่งผลกระทบทั้งระยะสั้นและระยะยาว ตัวอย่างเช่น การปิดล้อมเส้นทางการค้าของกลุ่ม Madhesi ในปี 2015 ทำให้สินค้าจำเป็น เช่น น้ำมัน อาหาร และยา ไม่สามารถเข้าประเทศได้หลายเดือน ราคาสินค้าพุ่งสูง และเสี่ยงเกิดวิกฤตมนุษยธรรม (Refworld, 2016) ในระยะยาว เนปาลต้องพึ่งพาเงินโอนจากแรงงานข้ามชาติมากขึ้น ปัจจุบันคิดเป็น 33.1% ของ GDP (CNN, 2025) การขาดเสถียรภาพทางการเมืองและโอกาสในประเทศสร้างวงจรอุบาทว์ของแรงงานขาดทักษะภายในประเทศ ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

3. ผลกระทบต่อสังคม การประท้วงกระตุ้น ความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชน โดยเฉพาะเยาวชน Generation Z สามารถจัดระเบียบการประท้วงผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลและเปลี่ยนรัฐบาลได้ภายในสองวัน (The Conversation, 2025) อย่างไรก็ตาม ความแตกแยกทางชาติพันธุ์ยังคงรุนแรงขึ้น เช่น ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม Madhesi กับ Pahadi (Al Jazeera, 2016) และวัฒนธรรมการประท้วงที่เน้นการลงถนนมากกว่ากระบวนการสถาบัน แสดงถึง ความอ่อนแอของสถาบันการเมืองและความขาดความไว้วางใจของประชาชน (Carnegie Endowment, 2022)

การประท้วงในเนปาลเป็น “มรดกสองหน้า” ด้านหนึ่งสร้าง ระบบการเมืองที่เปิดกว้างและให้โอกาสกลุ่มต่างๆ อีกด้านหนึ่งสร้าง ความไม่เสถียรทางการเมือง ความเปราะบางทางเศรษฐกิจ และความแตกแยกทางสังคม การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนต้องอาศัยไม่เพียงแค่การประท้วง แต่ต้องมีการสร้าง สถาบันเข้มแข็ง การสร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มต่างๆ และการพัฒนาเศรษฐกิจที่เท่าเทียม การรักษาสมดุลระหว่าง “พลังประชาชน” และ “เสถียรภาพการเมือง” จึงเป็นความท้าทายสำคัญของเนปาลในระยะยาว

การวิเคราะห์เชิงทฤษฎี (Theoretical Analysis)

การประท้วงในเนปาลไม่ควรถูกมองเพียงเป็นเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ แต่เป็น ปรากฏการณ์ทางสังคม ที่สามารถวิเคราะห์ได้ผ่านทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ ซึ่งช่วยให้เข้าใจกลไกและแรงผลักดันที่ซับซ้อนเบื้องหลังการเคลื่อนไหวทางสังคม การวิเคราะห์เชิงทฤษฎีช่วยให้มองเห็นว่าปัจจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศส่งผลต่อความสำเร็จและลักษณะของการประท้วง

1. ทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization Theory) ทฤษฎีนี้เน้นว่าการเคลื่อนไหวทางสังคมประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยการจัดการทรัพยากรหลายด้าน ทั้งทรัพยากรมนุษย์ องค์กร และวัฒนธรรม ในเนปาล ทรัพยากรมนุษย์มีบทบาทสำคัญ ตัวอย่างเช่น การประท้วง Jana Andolan I ปี 1990 เริ่มจาก

นักศึกษาและขยายไปสู่ประชาชนทั่วไป จำนวนผู้เข้าร่วมประมาณ 200,000 คนในกรุงกาฐมัณฑุ ขณะที่การประท้วงของ Generation Z ในปี 2025 แม้ผู้เข้าร่วมน้อยกว่า แต่การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยสร้างผลกระทบอย่างรวดเร็ว ทรัพยากรองค์กรในอดีตพรรคการเมือง เช่น Nepali Congress และ United Left Front ทำหน้าที่เป็น “โครงสร้างหลัก” ของการประท้วง แต่ปัจจุบันองค์กรเปลี่ยนเป็นเครือข่ายหลวมผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล เช่น Discord และ TikTok ทำให้ทุกคนสามารถเข้าร่วมได้โดยไม่ขึ้นกับพรรคการเมือง ทรัพยากรวัฒนธรรมยังช่วยสร้างความชอบธรรมและการยอมรับจากประชาชน การใช้สัญลักษณ์ทางศาสนา ธงชาติ และการอ้างถึงประวัติศาสตร์การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย ช่วยสร้างความหมายที่ลึกซึ้งให้กับการเคลื่อนไหว

2. โอกาสทางการเมือง (Political Opportunity Structure) ทฤษฎีนี้ชี้ว่าการประท้วงมักเกิดขึ้นเมื่อมี “หน้าต่างโอกาส” เปิดขึ้น ปัจจัยสำคัญในเนปาล ได้แก่ ความอ่อนแอของรัฐ ความแตกแยกในชนชั้นนำ และการเปลี่ยนแปลงพันธมิตรระหว่างประเทศ ตัวอย่างเช่น ในปี 2005 การยึดอำนาจของพระเจ้าเกียเนนดรา ทำให้พรรคการเมืองและกลุ่มเมาอิสต์ร่วมมือกันต่อต้าน ขณะที่ความขัดแย้งภายในรัฐบาลปี 2025 ทำให้การประท้วงขยายตัว การลดการสนับสนุนจากอินเดียและอังกฤษยังส่งผลต่อความชอบธรรมของรัฐบาล

3. ทฤษฎีความรู้สึกถูกกีดกันสัมพัทธ์ (Relative Deprivation Theory) ทฤษฎีนี้เน้นว่าการประท้วงเกิดขึ้นจาก ช่องว่างระหว่างความคาดหวังกับความเป็นจริง แม้เศรษฐกิจเนปาลเติบโตประมาณ 3.9% ในปี 2024 แต่ผลประโยชน์ไม่ได้กระจายสู่ประชาชนทั่วไป ปรากฏการณ์ “Nepo Kids” และความไม่สมดุลในการจัดสรรที่นั่งรัฐสภาของกลุ่ม Madhesi ทำให้ประชาชนรู้สึกเป็นพลเมืองชั้นสอง ความรู้สึกถูกกีดกันนี้สร้างแรงผลักดันสำคัญให้เกิดการประท้วง

4. มุมมองภูมิรัฐศาสตร์ (Geopolitical Perspective) บริบทภูมิรัฐศาสตร์มีผลต่อการเคลื่อนไหวภายในประเทศ เนปาลตั้งอยู่ระหว่างมหาอำนาจสองประเทศ อินเดียใช้ “อำนาจอ่อน” สนับสนุนกลุ่ม Madhesi ขณะที่จีนเน้นการลงทุนในโครงสร้างพื้นฐานและโครงการ Belt and Road Initiative การแข่งขันระหว่างอินเดียและจีนสร้างทั้งโอกาสและข้อจำกัดที่กลุ่มเคลื่อนไหวสามารถใช้ประโยชน์

การวิเคราะห์การประท้วงในเนปาลผ่านทฤษฎีทั้งสาม ทำให้เห็นว่าความสำเร็จของการเคลื่อนไหวทางสังคมขึ้นอยู่กับ การมีทรัพยากรเพียงพอ โอกาสทางการเมืองที่เอื้ออำนวย ความรู้สึกถูกกีดกันที่แรงกล้า และบริบทภูมิรัฐศาสตร์ที่เหมาะสม การผสมผสานปัจจัยเหล่านี้สามารถสร้าง “คลื่นสึนามิทางการเมือง” ที่เปลี่ยนแปลงประเทศได้อย่างชัดเจน

สรุป

การเคลื่อนไหวทางสังคมและการเมืองในเนปาล ตั้งแต่ขบวนการ Jana Andolan จนถึงการประท้วงของคนรุ่นใหม่ (Generation Z) สะท้อนพัฒนาการของประชาธิปไตยที่ประชาชนมิได้เรียกร้องเพียงสิทธิในการเลือกตั้ง หากแต่ต้องการประชาธิปไตยที่มีเนื้อหา ซึ่งเปิดพื้นที่ให้ทุกกลุ่มชาติพันธุ์และชนชั้นทางสังคมมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมและมีศักดิ์ศรี การเรียกร้องของกลุ่ม Madhesi ต่อการจัดตั้งระบบสหพันธรัฐบนฐานชาติพันธุ์และการมีตัวแทนทางการเมืองตามสัดส่วนประชากร แสดงถึงความพยายามแสวงหาการยอมรับในฐานะพลเมืองชั้นหนึ่ง ขณะที่การเคลื่อนไหวของคนรุ่น Gen Z ต่อต้านวัฒนธรรม “Nepo Kids” ชี้ให้เห็นความต้องการปฏิรูปโครงสร้างสังคมเพื่อสร้างความเท่าเทียมของโอกาสและทรัพยากร พลังการระดมพลผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลที่สามารถสร้างแรงกระเพื่อมภายในระยะเวลาเพียงไม่กี่วัน แสดงถึงการก่อรูปของประชาธิปไตยดิจิทัลในบริบทเนปาลร่วมสมัย ความท้าทายหลักของเนปาลอยู่ที่การสร้างสมดุลระหว่างเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์กับเอกลักษณ์แห่งชาติ รวมถึงสิทธิของส่วนน้อยกับผลประโยชน์ส่วนรวม รัฐธรรมนูญปี 2015 ซึ่งกำหนดการแบ่งประเทศออกเป็นเจ็ดมณฑลตามภูมิศาสตร์แทนการแบ่งตามชาติพันธุ์ แม้มีเจตนาหลีกเลี่ยงการเมืองแห่งอัตลักษณ์ แต่กลับสร้างความรู้สึกถูกทอดทิ้งแก่กลุ่มชาติพันธุ์บางส่วน ขณะเดียวกัน ความไม่สมดุลของจำนวนผู้แทนจากเขตเนินเขาเมื่อเทียบกับเขต Terai ซึ่งเป็นฐานเศรษฐกิจสำคัญ ยังคงเป็นประเด็นความเหลื่อมล้ำที่ส่งผลต่อความชอบธรรมของระบบการเมือง การสร้างสถาบันการเมืองที่มีความครอบคลุมจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชาติ มากกว่าจะถูกจำกัดในกรอบของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การปฏิรูประบบราชการให้สะท้อนความหลากหลายทางชาติพันธุ์ การจัดตั้งระบบโควตา การพัฒนาหลักสูตรพหุวัฒนธรรม และการกระจายอำนาจสู่รัฐบาลมณฑลและท้องถิ่น ถือเป็นแนวทางสำคัญในการลดความตึงเครียดและสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ในด้านเศรษฐกิจ เนปาลจำเป็นต้องปรับจากเศรษฐกิจแบบรั่วไปสู่เศรษฐกิจแบบกระจาย ผ่านการลดการพึ่งพาเงินโอนจากต่างประเทศ การลงทุนในเทคโนโลยีและการศึกษาเพื่อลดอัตราการว่างงานของเยาวชน รวมถึงการปฏิรูประบบภาษีเพื่อจัดการกับความเหลื่อมล้ำทางรายได้

กล่าวโดยสรุป เนปาลกำลังอยู่บนจุดเปลี่ยนทางประวัติศาสตร์ระหว่างอดีตและอนาคต การพัฒนาสถาบันทางการเมืองที่ครอบคลุมและระบบเศรษฐกิจที่เท่าเทียมจะเป็นปัจจัยชี้ขาดต่อความยั่งยืนของประชาธิปไตย หากบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้ เนปาลอาจกลายเป็นแบบอย่างของประชาธิปไตยพหุวัฒนธรรมที่ประสบความสำเร็จในภูมิภาคเอเชียใต้ และเป็น “บ้านของทุกคน” อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา

การศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า “ประชาธิปไตยแบบครอบคลุมในบริบทพหุชาติพันธุ์” มิได้เกิดจากโครงสร้างทางรัฐธรรมนูญเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัย พลวัตทางสังคม วัฒนธรรมดิจิทัล และการมีส่วนร่วมของคนรุ่นใหม่ที่เป็นตัวแปรสำคัญในการผลักดันให้ระบบการเมืองปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างรวดเร็ว องค์ความรู้นี้สะท้อนว่า การสร้างประชาธิปไตยที่ยั่งยืนในประเทศกำลังพัฒนาจำเป็นต้องพิจารณาควบคู่ระหว่างมิติของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ และ มิติของเทคโนโลยีสื่อสารร่วมสมัย ซึ่งเป็นกลไกใหม่ของการรวมพลังทางสังคมในศตวรรษที่ 21

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติ

1. เสริมสร้างสถาบันทางการเมืองแบบพหุวัฒนธรรม รัฐควรปรับปรุงโครงสร้างการเป็นตัวแทนในสภาและระบบราชการให้สะท้อนความหลากหลายของชาติพันธุ์และภูมิภาค เพื่อสร้างความไว้วางใจและลดความรู้สึกแปลกแยกของกลุ่มส่วนน้อย

2. กระจายอำนาจอย่างมีประสิทธิภาพ การมอบอำนาจให้รัฐบาลมณฑลและท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร ควบคู่กับกลไกตรวจสอบจากส่วนกลาง จะช่วยลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหาร

3. พัฒนาเศรษฐกิจบนฐานความเท่าเทียม การลดการพึ่งพาเงินโอนจากต่างประเทศ และการส่งเสริมอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ เทคโนโลยี และการศึกษา จะช่วยเพิ่มศักยภาพของแรงงานในประเทศและลดความเปราะบางทางเศรษฐกิจ

4. สร้างวัฒนธรรมประชาธิปไตยในระดับเยาวชน ส่งเสริมการศึกษาเรื่องสิทธิพลเมือง ความหลากหลายและการมีส่วนร่วมทางสังคม เพื่อพัฒนา “ทุนทางประชาธิปไตย” ที่ยั่งยืนในระยะยาว

5. ใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือเสริมพลังพลเมือง การใช้สื่อดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์เพื่อการสื่อสารนโยบาย และการตรวจสอบภาครัฐ สามารถเพิ่มความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของสาธารณชน

เอกสารอ้างอิง

Al Jazeera. (2016). *Madhesi protests in Nepal: Ethnic Tensions and Political Challenges*. Al Jazeera.

Bertelsmann Transformation Index (BTI). (2024). *Nepal Country Report 2024*. Bertelsmann Stiftung.

BTI. (2024). *Nepal Country Report 2024.* Bertelsmann Stiftung.

Carnegie Endowment for International Peace. (2022). Nepal's Political Instability and Civic Protests. Accessed: 1/09/2025 From: https://carnegieendowment.org/research/2025/09/nepal-gen-z-topple-government?lang=en

CNN. (2025). Nepal's Generation Z protests force PM K.P. Sharma Oli to resign. CNN. Accessed: 1/09/2025 From: https://edition.cnn.com/2025/09/09/asia/nepal-protests-social-media-ban-explainer-intl-hnk

East Asia Forum. (2024). Political Instability and Federalism in Nepal. Accessed: 1/09/2025 From: https://www.longdom.org/open-access/facets-of-political-instability-in-nepal-causes-and-effects-101122.html

Jnawali, K. (2023). *Ethnic Politics and the Maoist Movement in Nepal*. Kathmandu University Press.

Nepal News. (2025). *Nepal's Economic Growth and Fiscal Challenges* in 2024/25. Nepal News.

Refworld. (2016). *Nepal: Humanitarian Impact of the Madhesi Blockade*. United Nations High Commissioner for Refugees.

Refworld. (2016). *Nepal: Madhesi and Tharu Communities' Grievances Over New Constitution*. United Nations High Commissioner for Refugees.

South Asian Voices. (2025). *Nepal's Political Transitions: From Monarchy to Republic*. Accessed: 1/09/2025 From: https://www.cetri.be/The-incomplete-end-of-Nepal-s?lang=fr

The Conversation. (2025). *Youth Activism and Digital Protest in Nepal*. Accessed: 1/09/2025 From: https://theconversation.com/deadly-nepal-protests-reflect-a-wider-pattern-of-gen-z-political-activism-across-asia-264968

Vivekananda International Foundation. (2025). Nepal's Geopolitical Challenges Between India and China. Vivekananda International Foundation. Accessed: 1/09/2025 From: https://www.vifindia.org/article/2025/january/31/Nepal-in-2024-Political-Instability-Geopolitical-Contest-and-Economic-Growth

Wikipedia. (2025). Accessed: 1/09/2025 From: Jana Andolan II. https://en.wikipedia.org/wiki/2025_storming_of_the_Nepalese_Parliament

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Ethics That Appear in Miracles 3

จริยศาสตร์ที่ปรากฏในปาฏิหาริย์ 3

Phrapalat Sitthiphong Thirapunyo Rungklap[1*], Somchay Somchit[2], & Boonruam Khammuangsaen[3]

พระปลัด สิทธิพงษ์ ถิรปุญฺโญ รุ่งกลับ[1*], สมชาย สมจิตต์[2], & บุญร่วม คำเมืองแสน[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phrapalat Sitthiphong Thirapunyo Rungklap*
พระปลัด สิทธิพงษ์ ถิรปุญฺโญ รุ่งกลับ
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: sitipong.rua@student.mbu.ac.th

2. Somchay Somchit
สมชาย สมจิตต์
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: somchay@gmail.com

3. Boonruam Khammuangsaen
บุญร่วม คำเมืองแสน
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Boonruam.ka@mbu.ac.th

คำสำคัญ:
ปาฏิหาริย์, จริยศาสตร์

Keywords:
Miracles, Ethics

Article history:
Received: 25/03/2025
Revised: 25/07/2025
Accepted: 05/09/2025
Available online: 21/10/2025

How to Cite:
Rungklap, S. et al. (2025). The Ethics That Appear in Miracles 3. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 260-272.

ABSTRACT

This research aims to (1) study ethics in the context of Buddhist philosophy, (2) examine the ethical dimensions manifested in miracles according to Theravāda Buddhist philosophy, and (3) analyze the role of miracles as ethical tools that contribute to the moral and intellectual development of individuals. The study emphasizes interpreting miracles as mechanisms for transforming wrong views (micchā-diṭṭhi) into right views (sammā-diṭṭhi), which serve as a foundation for ethical cultivation within the Theravāda tradition. This is qualitative documentary research that gathers data from the Tipiṭaka, its commentaries, and relevant academic literature. The research employs content analysis to synthesize ethical concepts reflected in the three types of miracles: (1) Iddhi-pāṭihāriya (psychic or supernatural powers), (2) Ādesanā-pāṭihāriya (mind-reading or telepathy), and (3) Anusāsanī-pāṭihāriya (miraculous teaching or instruction).

The findings reveal that all three types of miracles play a role in communicating and disseminating the Dhamma. However, the Buddha emphasized Anusāsanī-pāṭihāriya as the most ethically significant, as it represents teachings that can be practically applied and lead to profound and sustainable inner transformation. While the other two miracles may possess the power to attract attention, if used without the guidance of wisdom, they may lead to delusion and attachment to miraculous powers rather than a genuine understanding of the Dhamma. In conclusion, ethics in Theravāda Buddhist philosophy prioritizes the use of miracles within the framework of sīla (morality), samādhi (concentration), and paññā (wisdom), aiming to promote genuine ethical development and ultimately liberation from suffering.

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาจริยศาสตร์ในบริบททางพุทธปรัชญา 2) ศึกษาจริยศาสตร์ที่ปรากฏในแนวคิดเรื่องปาฏิหาริย์ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท และ 3) วิเคราะห์บทบาทของปาฏิหาริย์ในฐานะเครื่องมือทางจริยศาสตร์ที่นำไปสู่การพัฒนาศีลธรรมและปัญญาของปัจเจกบุคคล โดยเน้นการตีความปาฏิหาริย์ในฐานะกลไกที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงทัศนคติจากมิจฉาทิฏฐิสู่สัมมาทิฏฐิ อันเป็นหลักพื้นฐานในกระบวนการพัฒนาคุณธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์แนวคิดและหลักการทางจริยศาสตร์ที่สะท้อนผ่านปาฏิหาริย์ทั้งสามประเภท ได้แก่ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนีปาฏิหาริย์

ผลการวิจัยพบว่า ปาฏิหาริย์ทั้งสามประการมีบทบาทในการสื่อสารและเผยแผ่พระธรรมวินัยแก่สาธารณชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “อนุสาสนีปาฏิหาริย์” ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นปาฏิหาริย์ที่มีคุณค่าสูงสุดทางจริยธรรม เนื่องจากเป็นการแสดงธรรมะที่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติจริง และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจอย่างลึกซึ้งและยั่งยืน ขณะที่ปาฏิหาริย์ประเภทอื่น แม้อาจมีอานุภาพในการดึงดูดผู้ฟัง แต่หากปราศจากการกำกับด้วยปัญญา อาจนำไปสู่ความหลงผิดและการยึดติดในฤทธิ์มากกว่าการเข้าถึงธรรมะโดยแท้จริง กล่าวโดยสรุป จริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาทให้ความสำคัญกับการใช้ปาฏิหาริย์ภายใต้กรอบของศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อยกระดับจริยธรรมของมนุษย์ให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดคือการหลุดพ้นจากความทุกข์อย่างแท้จริง

บทนำ

ในบริบทของสังคมไทยร่วมสมัย ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติยังคงมีอิทธิพลอย่างมากต่อวิถีชีวิตและการตัดสินใจของผู้คน โดยเฉพาะในสถานการณ์ที่สังคมเผชิญกับความไม่แน่นอน เช่น ปัญหาด้านเศรษฐกิจ สุขภาพ หรือความเปลี่ยนแปลงของโลกที่เร่งรัดและซับซ้อน ความเชื่อที่อิงกับ “ปาฏิหาริย์” หรือ “อิทธิฤทธิ์” ได้กลายเป็นความหวังของผู้คนจำนวนไม่น้อย ซึ่งมักนำไปสู่การยึดติด งมงาย หรือแม้กระทั่งการหลงผิดในลัทธิความเชื่อต่าง ๆ ตัวอย่างที่ปรากฏในสื่อสาธารณะ เช่น กรณีของกลุ่ม “แดนธรรมสุขขาววะดี” ที่จังหวัดอุดรธานี ซึ่งผู้นำอ้างว่าสามารถรักษาโรคได้ทุกชนิดโดยอาศัยฌานของพระพุทธเจ้า (สมิธ, 2566) และกรณี “ลัทธิเชื่อมจิต” ที่มีผู้นำเป็นเด็กชายอายุเพียง 8 ขวบซึ่งอ้างตนว่าเป็นร่างอวตารขององค์นาคราช (โจนส์ และ ตัน, 2565) เป็นตัวอย่างของปรากฏการณ์ความเชื่อที่สะท้อนถึงช่องว่างในการเข้าถึงความเข้าใจทางศาสนาอย่างถูกต้อง สถานการณ์ดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงปัญหาสำคัญในสังคมไทย คือ การขาดภูมิคุ้มกันทางปัญญาในการแยกแยะระหว่าง “ศรัทธา” กับ “ความงมงาย” โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อปรากฏการณ์ทางความเชื่อเหล่านั้นแฝงด้วยอิทธิพลของ “ปาฏิหาริย์” ซึ่งในมุมมองของพุทธศาสนาแล้ว ถือเป็นองค์ประกอบที่มีนัยสำคัญ และต้องพิจารณาภายใต้กรอบจริยธรรมอย่างรอบคอบ ในพระพุทธศาสนา ปาฏิหาริย์ไม่ได้ถูกปฏิเสธทั้งหมด หากแต่ถูกจำแนก

ออกเป็นสามประเภท ได้แก่ อิทธิปาฏิหาริย์ (ฤทธิ์อัศจรรย์), อาเทศนาปาฏิหาริย์ (การทายใจ), และอนุสาสนีปาฏิหาริย์ (คำสอนอัศจรรย์) ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงยกย่องอนุสาสนีปาฏิหาริย์ว่าเป็นสิ่งที่ควรค่าแก่การยึดถือ เนื่องจากสามารถนำไปสู่การเข้าใจธรรมและพัฒนาจิตใจได้อย่างแท้จริง (ที.สี. 9/339/273; อง.ติก. 20/500/217; ขุ.ปฏิ. 31/718/616) (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539) อย่างไรก็ตาม พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติห้ามพระภิกษุแสดงอิทธิปาฏิหาริย์เพื่อแสวงหาศรัทธา โดยยกตัวอย่างกรณีของพระปิณโฑลภารทวาชะ ที่แสดงฤทธิ์เพื่อปลดบาตรกลางอากาศ ทำให้ประชาชนหลงใหลในฤทธิ์มากกว่าธรรม (ฮาร์วีย์, 2561) จึงอาจกล่าวได้ว่าปาฏิหาริย์ในบริบทของพุทธศาสนา มิใช่เครื่องมือเพื่อการหลอกลวงหรือแสวงหาผลประโยชน์ หากแต่ต้องมีจริยธรรมกำกับ และมุ่งสู่เป้าหมายในการปลดเปลื้องทุกข์ของสัตว์โลกอย่างแท้จริง

แม้จะมีงานวิจัยด้านสังคมวิทยา ศาสนวิทยา และจิตวิทยาที่ศึกษาปรากฏการณ์ความเชื่อในลักษณะนี้อยู่บ้าง แต่ยังพบว่า มีช่องว่างที่สำคัญในการศึกษาปาฏิหาริย์จากมุมมองเชิงจริยศาสตร์ภายใต้กรอบของพุทธปรัชญาเถรวาท โดยเฉพาะในมิติที่เกี่ยวข้องกับการวิพากษ์ความเชื่อในสังคมไทยร่วมสมัยและการเสนอแนวทางเพื่อการเข้าใจอย่างมีเหตุผล กล่าวคือ ยังขาดการศึกษาเชิงลึกที่นำหลักธรรมทางพุทธศาสนา เช่น มัชฌิมาปฏิปทา สัมมาทิฏฐิ และหลักจริยศาสตร์เชิงพุทธ มาเป็นกรอบในการประเมินคุณค่าและความเหมาะสมของการเชื่อหรือใช้ “ปาฏิหาริย์” ในการดำรงชีวิต การศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งหวังที่จะเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว โดยการวิเคราะห์และตีความปาฏิหาริย์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้ง รอบด้าน และสามารถนำไปสู่การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาในสังคมไทยได้อย่างยั่งยืน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีจริยศาสตร์ในพุทธศาสนา

ทฤษฎีจริยศาสตร์ในพุทธศาสนาเป็นแนวทางทางจริยธรรมที่มีรากฐานมั่นคงในคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยมุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมของปัจเจกบุคคล เพื่อให้สอดคล้องกับหลักธรรมและบรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ นิพพาน หรือความหลุดพ้นจากทุกข์ พุทธจริยศาสตร์ในแนวเถรวาทเน้นกระบวนการพัฒนาศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นองค์ประกอบหลักของการปฏิบัติธรรม การฝึกฝนในสามส่วนนี้ไม่ใช่เพียงแค่การทำตามข้อบังคับ แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งทางความคิด เจตคติ และพฤติกรรม เพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่บนพื้นฐานแห่งความดีงามและความรู้แจ้ง (พรชัย, 2554) หลักการสำคัญที่เป็นหัวใจของจริยศาสตร์ในพุทธศาสนา คือการให้ความสำคัญกับ “เจตนา” หรือ “ความตั้งใจ” ของผู้กระทำ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “เจตนัง ภิกขเว กมฺมํ วทามิ” หมายความว่า เจตนาเป็นกรรม กล่าวคือ ผลของการกระทำจะขึ้นอยู่กับเจตนาที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมนั้น หากเจตนาดี การกระทำนั้นก็ถือว่ามีคุณธรรมและสร้างผลดี แต่หากเจตนาไม่ดี ผลของการกระทำนั้นก็อาจนำมาซึ่งความทุกข์แก่ตนเองและผู้อื่น ดังนั้น พุทธจริยศาสตร์จึงไม่ใช่เพียงการปฏิบัติตามกฎระเบียบภายนอก แต่เป็นการฝึกฝนเจตนาให้บริสุทธิ์และก่อให้เกิดความเมตตา กรุณา และสติปัญญา ในแนวทางการปฏิบัติ พุทธจริยศาสตร์ยึดมั่นในหลักธรรมสำคัญ ได้แก่ อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์ และอริยมรรคมีองค์ 8 อริยสัจ 4 คือความจริงสี่

ประการที่อธิบายถึงธรรมชาติของทุกข์ สาเหตุของทุกข์ การดับทุกข์ และหนทางสู่การดับทุกข์ ขณะที่ไตรลักษณ์บ่งชี้ความเป็นจริงของสรรพสิ่งว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่มีตัวตนที่แท้จริง ส่วนอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นแนวทางปฏิบัติที่ครอบคลุมทั้งด้านความคิด พฤติกรรม และสมาธิ เพื่อให้จิตใจเป็นสมาธิและเกิดปัญญา เหล่านี้ล้วนเป็นฐานสำคัญที่ช่วยชี้นำการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องและมีความหมายตามหลักพุทธศาสนา (พุทธทาส, 2545) นอกจากนั้น ศีล สมาธิ และปัญญายังเป็นขั้นตอนที่เชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก ศีลเปรียบเสมือนรากฐานที่มั่นคงของชีวิต เป็นข้อปฏิบัติที่ช่วยควบคุมกายและวาจาให้อยู่ในขอบเขตของความดีงาม สมาธิเป็นเครื่องมือที่ทำให้จิตใจมั่นคงและตั้งมั่นไม่หวั่นไหว ขณะที่ปัญญาคือความรู้แจ้งในธรรมชาติของชีวิต ซึ่งทั้งหมดนี้ช่วยให้เกิดการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งบรรลุนิพพาน อันเป็นเป้าหมายสูงสุดของการดำเนินชีวิตตามพุทธจริยศาสตร์ (สุชีโว, 2552)

ทฤษฎีจริยศาสตร์ในพุทธศาสนาไม่ได้เป็นเพียงคำสั่งห้ามหรือข้อบังคับทางศีลธรรมเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการพัฒนาจิตใจและเจตนาให้บริสุทธิ์ อันเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติธรรมและการดำเนินชีวิตที่มีความหมายและเป็นสุขอย่างแท้จริง การยึดถือเจตนาเป็นหัวใจของการกระทำ ทำให้จริยศาสตร์พุทธศาสนาแตกต่างและลึกซึ้ง เน้นการเปลี่ยนแปลงภายในเพื่อความสงบสุขและการหลุดพ้นจากทุกข์ในที่สุด

ทฤษฎีปาฏิหาริย์ในพุทธปรัชญาเถรวาท มิติแห่งธรรมะและการสอน

ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ปาฏิหาริย์มิได้เป็นเพียงเรื่องของการแสดงฤทธิ์อำนาจเหนือธรรมชาติเพื่ออวดโอ่หรือทำให้ผู้อื่นประหลาดใจ หากแต่เป็นเครื่องมือสำคัญที่พระพุทธเจ้าใช้ในการสั่งสอนธรรมะ เพื่อชี้นำจิตใจผู้ฟังให้เข้าใจและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนได้อย่างถูกต้องและลึกซึ้ง ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกซึ่งแบ่งปาฏิหาริย์ออกเป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่ อิทธิปาฏิหาริย์ (อภินิหารทางกายภาพ) อาเทศนาปาฏิหาริย์ (การอ่านใจและรู้อุปนิสัย) และอนุสาสนีปาฏิหาริย์ (การสอนธรรมะอย่างลึกซึ้ง) (พระไตรปิฎก, มหาปรินิพพานสูตร, เล่ม 16) อิทธิปาฏิหาริย์ หมายถึงความสามารถที่เหนือธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับการแสดงฤทธิ์ทางกายภาพ เช่น การลอยตัว เดินบนผิวน้ำ หรือแปรสภาพวัตถุ พระพุทธเจ้าทรงแสดงอิทธิปาฏิหาริย์ในบางโอกาสเพื่อยืนยันถึงความบริสุทธิ์และการตรัสรู้ แต่ไม่ใช่เป้าหมายสูงสุดของพระองค์ เพราะหากมุ่งเน้นแค่การแสดงฤทธิ์เพียงอย่างเดียว อาจทำให้เกิดความหลงใหลในอำนาจ ซึ่งขัดต่อหลักศีลธรรมและความจริงแท้ของธรรมะ (ประเสริฐ เจริญสุข, 2548) อาเทศนาปาฏิหาริย์ คือความสามารถในการอ่านจิตใจของผู้อื่น เห็นความคิดและความรู้สึกที่ซ่อนอยู่ในใจ ซึ่งช่วยให้พระพุทธเจ้าสามารถเลือกวิธีการสอนหรือแสดงธรรมะให้เหมาะสมกับผู้ฟังแต่ละคนได้อย่างลึกซึ้งและมีประสิทธิภาพ ความสามารถนี้สะท้อนถึงความเมตตาและปัญญาที่เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์อย่างแท้จริง (Harvey, 2013) แต่ประเภทที่สำคัญและได้รับการยกย่องสูงสุดในพุทธปรัชญาเถรวาท คือ อนุสาสนีปาฏิหาริย์ ซึ่งหมายถึงการสอนธรรมะในลักษณะที่ลึกซึ้งและเป็นไปเพื่อการปฏิบัติจริง โดยไม่ใช่แค่การเข้าใจทางปัญญาเท่านั้น แต่ต้องนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในจิตใจและการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักธรรมคำสอน พระพุทธเจ้าทรงเน้นว่า อนุสาสนีปาฏิหาริย์นี้คือ “ปาฏิหาริย์ที่แท้จริง” ที่มีคุณค่าทางจริยธรรมสูงสุด

เพราะช่วยให้ผู้คนหลุดพ้นจากทุกข์และเข้าถึงนิพพาน (พระไตรปิฎก, มหาวรรค, เล่ม 1) กิตติคุณ จารุวรรณ กล่าวว่า ทฤษฎีปาฏิหาริย์ในพุทธศาสนาเถรวาทเป็นการเปลี่ยนแปลงความเข้าใจของมนุษย์เกี่ยวกับ “อำนาจเหนือธรรมชาติ” จากความหมายที่เป็นการแสดงฤทธิ์ให้เห็นเป็นภาพภายนอก ไปสู่การเข้าใจว่า ปาฏิหาริย์ที่แท้จริงคือการเปลี่ยนแปลงทางจิตใจและคุณธรรมของมนุษย์ ซึ่งสะท้อนความจริงแท้ของพุทธธรรม (จารุวรรณ, 2562) เช่นเดียวกับนักวิชาการชาวตะวันตกอย่าง Richard Gombrich ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา ได้วิเคราะห์ว่าในพุทธศาสนาเถรวาท ปาฏิหาริย์ไม่ใช่เป้าหมายในการปฏิบัติ แต่เป็น “สัญลักษณ์” หรือ “เครื่องมือ” ที่ช่วยให้ผู้คนเข้าใจและเข้าถึงธรรมะได้ดีขึ้น ความสำคัญจึงอยู่ที่คุณค่าทางจริยธรรมและการพัฒนาจิตใจ ไม่ใช่การแสดงอำนาจเหนือธรรมชาติ (Gombrich, 1988) ดังนั้น ทฤษฎีปาฏิหาริย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทจึงไม่ได้หมายถึงการอวดอ้างฤทธิ์เท่านั้น แต่เป็นแนวคิดที่สอนให้เห็นคุณค่าของ “ปาฏิหาริย์แห่งจริยธรรมและปัญญา” ซึ่งเป็นหนทางที่แท้จริงในการบรรลุธรรมและความหลุดพ้นจากทุกข์ตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปาฏิหาริย์ในพระไตรปิฎกและบทบาททางจริยธรรมของปาฏิหาริย์นั้น มีการศึกษาที่น่าสนใจหลากหลายมุมมอง สุจิตรา (2563) ได้ชี้ให้เห็นว่า ปาฏิหาริย์ในคัมภีร์พระไตรปิฎกมักถูกนำมาใช้ในฐานะเครื่องมือเพื่อประกาศธรรมและกระตุ้นจิตใจของผู้ฟังมากกว่าที่จะเป็นการแสดงฤทธิ์อันน่าทึ่งเพียงอย่างเดียว งานวิจัยนี้ช่วยเน้นย้ำบทบาทเชิงบวกของปาฏิหาริย์ในการเผยแพร่คำสอนทางศาสนา ในขณะเดียวกัน สมพงษ์ (2561) ได้วิเคราะห์แง่มุมด้านจริยธรรมของการใช้ปาฏิหาริย์ โดยระบุว่าหากการใช้ปาฏิหาริย์ขาดเจตนาอันดีและไม่มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาจิตใจ อาจก่อให้เกิดผลเสีย เช่น การหลงผิดและการบิดเบือนธรรมะได้ งานวิจัยนี้จึงเตือนให้ตระหนักถึงความรับผิดชอบในการใช้ปาฏิหาริย์เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในแนวทางปฏิบัติของศาสนา ปรียานุช (2564) ได้ศึกษาผลกระทบของอนุสาสนีปาฏิหาริย์ต่อพฤติกรรมและความคิดของผู้ฟัง โดยพบว่าปาฏิหาริย์ที่ถูกถ่ายทอดด้วยเจตนาดีและมีพื้นฐานจากหลักธรรม สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวกต่อความคิดและพฤติกรรมของผู้คนได้จริง ซึ่งเป็นการสนับสนุนแนวคิดที่ว่าปาฏิหาริย์ควรเป็นเครื่องมือส่งเสริมคุณธรรมและความดีงาม งานวิจัยเหล่านี้ร่วมกันสร้างกรอบความเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับบทบาทของปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนา ทั้งในแง่ของการสื่อสารธรรมะและจริยธรรม ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการศึกษาต่อไปในหัวข้อที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตารางที่ 1 กรอบแนวคิดหลักในการวิจัย จริยศาสตร์ ปาฏิหาริย์ 3 การเปลี่ยนแปลงทัศนคติ การพัฒนาศีลธรรม

องค์ประกอบ	รายละเอียด
ปาฏิหาริย์ 3	อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ อนุสาสนีปาฏิหาริย์
กระบวนการ	การประกาศธรรม การโน้มน้าวใจ การสื่อสารเชิงจริยธรรม
ผลที่เกิดขึ้น	การเปลี่ยนแปลงจากมิจฉาทิฏฐิ สัมมาทิฏฐิ
คุณค่าทางจริยศาสตร์	เน้นการใช้ปาฏิหาริย์เพื่อพัฒนาศีลธรรม มิใช่เพื่ออวดฤทธิ์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาจริยศาสตร์
2. เพื่อศึกษาจริยศาสตร์ที่ปรากฏในปาฏิหาริย์ตามพุทธปรัชญาเถรวาท
3. เพื่อวิเคราะห์จริยศาสตร์ที่ปรากฏในปาฏิหาริย์ตามพุทธปรัชญาเถรวาท

สมมติฐานในการวิจัย

1. การใช้อนุสาสนีปาฏิหาริย์มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลมากกว่าการใช้อิทธิปาฏิหาริย์และอาเทศนาปาฏิหาริย์
2. จริยศาสตร์ที่อยู่เบื้องหลังปาฏิหาริย์ 3 สามารถส่งเสริมการพัฒนาทางจิตใจของผู้ฟังได้อย่างมีนัยสำคัญ

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ประเภทของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประเภท การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) มีลักษณะของการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยเน้นการตีความข้อมูลจากเอกสารต้นฉบับในพระพุทธศาสนาเถรวาท เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา ตลอดจนงานวิจัยและเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์และปาฏิหาริย์ในเชิงปรัชญา ได้แก่ เอกสารทางพระพุทธศาสนา ในสายเถรวาทที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อเรื่อง "ปาฏิหาริย์ 3" และ "จริยศาสตร์ทางพุทธปรัชญา" รวมทั้งงานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความวิชาการ และตำราทางปรัชญาพุทธเถรวาทที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้อง

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

1. พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย และฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
2. อรรถกถา และ ฎีกา
3. หนังสือ ตำรา และงานวิจัย ที่ผ่านการรับรองทางวิชาการและเกี่ยวข้องกับหัวข้อการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย

1. แบบบันทึกข้อมูล (Data Recording Form)
2. แบบวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Framework) ที่จัดหมวดหมู่เนื้อหา เช่น ประเภทของปาฏิหาริย์ บริบทในการใช้ เจตนาในการแสดง และคุณค่าทางจริยธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาทฤษฎีพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับจริยศาสตร์และปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนา
2. รวบรวมเอกสารหลักและเอกสารรองที่เกี่ยวข้อง
3. วิเคราะห์เนื้อหาตามกรอบแนวคิดในการวิจัย
4. จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเภทของปาฏิหาริย์ และตรวจสอบความสัมพันธ์กับหลักจริยธรรม
5. สังเคราะห์ข้อค้นพบเพื่อสร้างข้อสรุปทางจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญา

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลทำโดยการ อ่าน วิเคราะห์ และสังเคราะห์ เนื้อหาอย่างเป็นระบบจากเอกสารที่เลือกไว้ บันทึกข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับปาฏิหาริย์ 3 และจริยธรรมที่ปรากฏในบริบทนั้น ๆ พร้อมอ้างอิงแหล่งที่มาอย่างชัดเจน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่รวบรวมได้จะนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธี วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดหมวดหมู่แนวคิดหลัก เช่น รูปแบบปาฏิหาริย์ เจตนาการใช้ การเปลี่ยนแปลงทางจิตใจ และคุณค่าทางจริยศาสตร์ จากนั้นสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อสรุปแนวโน้มทางจริยศาสตร์ที่ปรากฏในแนวคิดเรื่องปาฏิหาริย์ 3

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง “จริยศาสตร์ในแนวคิดเรื่องปาฏิหาริย์ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท” พบว่าผลการศึกษาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้งสามข้อ ดังนี้

การศึกษาจริยศาสตร์ในบริบททางพุทธปรัชญา

การศึกษาจริยศาสตร์ในบริบทของพุทธปรัชญาเถรวาท การศึกษาพบว่า มิได้เป็นเพียงการพิจารณาข้อกำหนดทางศีลธรรมในเชิงพฤตินัยเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการทำความเข้าใจรากฐานแห่งความดีงามที่หยั่งลึกในจิตใจของบุคคล โดยอาศัยแนวคิดพื้นฐานของพุทธศาสนา ได้แก่ “ศีล สมาธิ และปัญญา” อันเป็นองค์ประกอบของการปฏิบัติในอริยมรรคมีองค์แปด ซึ่งมุ่งหมายไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ ในเชิงจริยศาสตร์แนวทางของพุทธปรัชญาไม่ได้ตั้งอยู่บนกรอบของการบัญญัติว่าพฤติกรรมใด "ถูกหรือผิด" โดยเด็ดขาดในลักษณะตายตัว หากแต่พิจารณาจากเจตนา (เจตนัง ภิกขเว กัมมัง วทามิ) และผลกระทบของการกระทำนั้น ๆ ว่ามีส่วนในการส่งเสริมหรือบั่นทอนการพัฒนาจิตใจสู่ความบริสุทธิ์และหลุดพ้นหรือไม่ ดังนั้น จริยธรรมจึงมิใช่เพียงระบบของกฎเกณฑ์ แต่เป็นกระบวนการของ การพัฒนาภายใน (Inner Development) ซึ่งมีศีลเป็นพื้นฐาน

เพื่อรองรับการฝึกสมาธิ และนำไปสู่การบังเกิดปัญญา การวิเคราะห์เนื้อหาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาเผยให้เห็นว่า เป้าหมายสูงสุดของจริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาคือการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลให้เข้าสู่แนวทางแห่งมรรค ซึ่งเริ่มต้นด้วยการละมิจฉาทิฏฐิ (ความเห็นผิด) และพัฒนาไปสู่สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) ที่ตั้งอยู่บนการเข้าใจอริยสัจสี่อย่างลึกซึ้ง

จริยศาสตร์ในพุทธปรัชญายังมีลักษณะ อภิปรัชญาเชิงปฏิบัติ กล่าวคือ มิได้หยุดอยู่ที่การพิจารณาว่าความดีคืออะไรในเชิงนามธรรม หากแต่เชื่อมโยงความดีเข้ากับการดำรงชีวิตและการฝึกตนอย่างต่อเนื่อง เป็นกระบวนการที่ต้องใช้การเพียรพยายาม (วิริยะ) การมีสติ (สติ) และการใคร่ครวญด้วยปัญญา (ปัญญา) ตลอดเวลา จริยศาสตร์ในพุทธปรัชญาเถรวาท คือระบบการพัฒนาศีลธรรมที่มีความลึกซึ้ง ครอบคลุมทั้งมิติของพฤติกรรม ความคิด และเจตนา โดยมุ่งหมายให้บุคคลดำเนินชีวิตอย่างมีสติ รู้เท่าทันกิเลส และมีความมุ่งมั่นในการละกิเลสเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดคือ นิพพาน ซึ่งถือเป็นอุดมคติทางจริยธรรมสูงสุดในพุทธศาสนา

การศึกษาจริยศาสตร์ที่ปรากฏในแนวคิดเรื่องปาฏิหาริย์

แนวคิดเรื่องปาฏิหาริย์ในพุทธศาสนามีความหลากหลายและแบ่งออกเป็นสามประเภทหลัก ได้แก่ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนีปาฏิหาริย์ โดยแต่ละประเภทมีลักษณะและบทบาทแตกต่างกันในการสื่อสารหลักธรรม และในเชิงจริยศาสตร์นั้น การศึกษาพบว่า “อนุสาสนีปาฏิหาริย์” เป็นประเภทปาฏิหาริย์ที่ได้รับการเน้นย้ำถึงคุณค่าทางจริยธรรมมากที่สุด อิทธิปาฏิหาริย์หมายถึงการแสดงฤทธิ์เหนือธรรมชาติ เช่น การเหาะเหิน เดินบนน้ำ หรือการแปลงร่าง ซึ่งแม้จะดึงดูดความสนใจและสร้างความประทับใจแก่ผู้พบเห็น แต่ในแง่ของจริยธรรม ปาฏิหาริย์ประเภทนี้ไม่ได้ส่งเสริมให้เกิดการตื่นรู้หรือการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจของผู้คน ตรงกันข้าม อาเทศนาปาฏิหาริย์ซึ่งหมายถึงการรู้ใจผู้อื่นหรือการสื่อสารด้วยจิตนั้น แม้จะแสดงถึงความลึกซึ้งและพลังเหนือธรรมชาติที่สูงกว่า แต่ก็ยังคงเน้นที่ความสามารถพิเศษ ไม่ได้มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมหรือการปฏิบัติที่แท้จริงตามหลักจริยศาสตร์ ในทางกลับกัน อนุสาสนีปาฏิหาริย์คือการแสดงธรรม การเทศนา หรือการสอนหลักธรรมที่สามารถกระตุ้นจิตใจผู้ฟังให้เกิดการตระหนักรู้ในธรรมะ และนำไปสู่การปฏิบัติที่แท้จริง ซึ่งถือเป็นการแสดงปาฏิหาริย์ในรูปแบบที่ทรงคุณค่าทางจริยธรรมที่สุด เพราะเป็นการใช้ “พลังแห่งธรรมะ” เพื่อเปลี่ยนแปลงชีวิตและจิตใจมนุษย์อย่างยั่งยืน การเน้นย้ำในปาฏิหาริย์ประเภทนี้สะท้อนหลักการสำคัญของจริยศาสตร์พุทธศาสนา อาทิ การพึ่งตนเอง ความรับผิดชอบในกรรม และการส่งเสริมคุณธรรม เช่น เมตตา กรุณา สติ และปัญญา พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงความชัดเจนว่า พระองค์มิได้สนับสนุนการแสดงฤทธิ์อันน่ามหัศจรรย์เพื่อสร้างความศรัทธาแก่ผู้คน แต่ทรงยกย่องอนุสาสนีปาฏิหาริย์ว่าเป็นปาฏิหาริย์แท้จริงที่มีประโยชน์สูงสุดแก่สัตว์โลก เพราะการฟังธรรมและเข้าใจธรรมนี้เองที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจและการดำเนินชีวิตด้วยความถูกต้อง ดังนั้น เมื่อพิจารณาแนวคิดเรื่องปาฏิหาริย์ในแง่ของจริยศาสตร์ จึงเห็นได้ชัดว่าเป้าหมายหลักของปาฏิหาริย์ในพุทธศาสนาไม่ใช่การสร้างความอัศจรรย์หรือความตื่นตาตื่นใจภายนอก หากแต่เป็นการกระตุ้น

ให้ผู้คนเกิดความตื่นรู้ในธรรมะ และเกิดการปฏิบัติที่นำไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์อย่างแท้จริง ซึ่งนั่นทำให้อนุสาสนีปาฏิหาริย์กลายเป็นปาฏิหาริย์ที่ทรงคุณค่าและสำคัญที่สุดในแง่ของจริยศาสตร์

การวิเคราะห์บทบาทของปาฏิหาริย์ในฐานะเครื่องมือทางจริยศาสตร์

การวิเคราะห์บทบาทของปาฏิหาริย์ในฐานะเครื่องมือทางจริยศาสตร์ การศึกษาพบว่า ปาฏิหาริย์ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นเพียงปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติที่น่าประหลาดใจหรือสร้างความเชื่อในเรื่องอำนาจพิเศษเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในฐานะเครื่องมือเชิงจริยธรรมที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจของผู้คน ปาฏิหาริย์โดยเฉพาะอนุสาสนีปาฏิหาริย์ ซึ่งมักปรากฏในบริบทของคำสอนหรือการเทศนา มีบทบาทเป็น “กลไก” ที่ช่วยจุดประกายความเข้าใจและการตระหนักรู้ในคุณธรรม ผ่านการสร้างประสบการณ์ที่ทำให้ผู้ฟังเกิดความศรัทธาและสัมมาทิฏฐิ ซึ่งเป็นมุมมองที่ถูกต้องตามหลักธรรม

บทบาทเชิงจริยศาสตร์ของปาฏิหาริย์จึงเน้นที่การเปลี่ยนแปลงภายใน มากกว่าการแสดงฤทธิ์อำนาจภายนอก เพราะประสบการณ์ปาฏิหาริย์ช่วยเปิดช่องทางให้ผู้คนได้สะท้อนใจ เกิดความสงบและตั้งมั่นในศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นแกนกลางของการพัฒนาทางจริยธรรมและปัญญาธรรม หากปาฏิหาริย์ถูกนำมาใช้ในลักษณะที่มุ่งเน้นเพียงความตื่นตาตื่นใจหรือการแสดงฤทธิ์เพื่อสร้างความนับถือ อาจทำให้คุณค่าทางจริยธรรมลดลงและกลายเป็นเพียงเรื่องของความเชื่ออย่างเดียว ดังนั้น ปาฏิหาริย์จึงมีคุณค่าเฉพาะเมื่อปรากฏในบริบทของการฝึกฝนตนในศีล สมาธิ และปัญญา เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการพัฒนาตนเองที่ส่งเสริมการเกิดสัมมาทิฏฐิและปัญญาอย่างแท้จริง ทำให้ปาฏิหาริย์เป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการปลุกจิตสำนึกและส่งเสริมชีวิตที่มีคุณธรรมอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

การศึกษาวิเคราะห์หลักจริยศาสตร์ที่ปรากฏในปาฏิหาริย์ตามพุทธปรัชญาเถรวาทในงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์สำคัญสามประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาหลักจริยศาสตร์ในแง่มุมต่าง ๆ 2) เพื่อศึกษาการแสดงออกของจริยศาสตร์ผ่านปาฏิหาริย์ตามพุทธปรัชญาเถรวาท และ 3) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์และบทบาทของจริยศาสตร์ที่ปรากฏในปาฏิหาริย์เหล่านั้น ผลการศึกษาพบว่า จริยศาสตร์ตามแนวคิดพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมิได้จำกัดอยู่เพียงแค่หลักปฏิบัติทางศีลธรรมพื้นฐานเท่านั้น แต่ยังเน้นย้ำถึงลักษณะของความประพฤติที่สอดคล้องกับคุณค่าทางจริยธรรมในระดับสูง รวมทั้งการใช้ปาฏิหาริย์เป็นเครื่องมือส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแผ่พระธรรมคำสอนเพื่อการพัฒนาจิตใจของมนุษย์อย่างยั่งยืน

เมื่อพิจารณาในเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับจริยศาสตร์พบว่า จริยศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับหลักและคุณค่าที่เป็นที่ยอมรับในสังคมเพื่อชี้นำวิถีชีวิตให้ดำเนินไปในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสม (วศิน อินทสระ, 2529) โดยจริยศาสตร์มิได้เป็นเพียงข้อกำหนดที่ตายตัว แต่เป็นแนวทางที่ต้องอาศัยการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องและปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมและยุคสมัย ซึ่งการนำหลักจริยศาสตร์มาใช้ในชีวิตจริงนั้น มีบทบาทสำคัญใน

การสร้างเสถียรภาพและความสงบสุขของชุมชนมนุษย์ เป็นการส่งเสริมให้บุคคลแสวงหาคุณค่าที่แท้จริงของชีวิตและดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของความดีงามและประโยชน์ส่วนรวม

ในส่วนของปาฏิหาริย์ที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาเถรวาท ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าปาฏิหาริย์มิได้ถูกใช้เพื่อการแสดงฤทธิ์เพื่อเรียกร้องความยอมรับหรือความเกรงกลัวจากผู้อื่น หากแต่เป็นเครื่องมือในการเผยแผ่ธรรมะและคลายทิฐิมานะของผู้ที่ยังยึดติดกับความเห็นผิด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่พระพุทธองค์ทรงใช้ฤทธิ์เพื่อคลายความถือมั่นในตัวตน (อัตตวาทุปาทาน) ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเข้าถึงปัญญาและการดับกิเลส (นฤมล มารคแมน, 2560) การแสดงฤทธิ์ปาฏิหาริย์ในลักษณะนี้จึงเป็นเพียงผลพลอยได้ (by-product) จากการปฏิบัติธรรมอันเข้มข้น มิใช่เป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา และเป็นเครื่องมือที่มีประโยชน์ในระดับหนึ่งในการช่วยปลดเปลื้องทุกข์แก่สัตว์โลก

ในด้านวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่าพระพุทธเจ้าและพระสาวกทรงเลือกใช้เทคนิคและวิธีการที่หลากหลายและเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและลักษณะของผู้ฟังในแต่ละโอกาสอย่างประณีตละเอียดอ่อน (พระมหาสมชัย ปนฺนกาโร และคณะ, 2559) เช่น การพิจารณาอุปนิสัยและจริตของผู้ฟังก่อนการแสดงธรรม เพื่อให้ธรรมะที่แสดงนั้นเหมาะสมและส่งผลลัพธ์สูงสุด การใช้รูปแบบการสนทนา การบรรยาย และการสาธิตที่มีความสร้างสรรค์ช่วยให้การเผยแผ่พระธรรมคำสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถเข้าถึงใจผู้ฟังได้ลึกซึ้ง นอกจากนี้ นวัตกรรมการใช้สื่อและเครื่องมือสมัยใหม่ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับปาฏิหาริย์ เช่น สื่อสามมิติและโฮโลแกรม ถูกเปรียบเปรยว่าเป็นรูปแบบใหม่ของอิทธิปาฏิหาริย์ที่ช่วยให้การเรียนรู้พระธรรมมีความสมจริงและเข้าใจง่ายขึ้น (พระครูสุนทรธรรมากร สุจิตฺโต, 2566)

ผลการศึกษายังแสดงให้เห็นว่าปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนาสามารถจำแนกออกเป็นสามประเภทหลัก คือ 1) อิทธิปาฏิหาริย์ คือ ฤทธิ์ที่สามารถแสดงให้เกิดความอัศจรรย์ 2) อาเทศนาปาฏิหาริย์ คือ การทายใจและรอบรู้กระบวนจิตของผู้อื่น และ 3) อนุสาสนีปาฏิหาริย์ ซึ่งเป็นปาฏิหาริย์ที่เกิดจากการปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนอย่างถูกต้องและสม่ำเสมอ (พระสันติชัย สิรินฺธโร และคณะ, 2566) โดยระดับของปาฏิหาริย์ยังแบ่งออกเป็นระดับโลกิยะ (ระดับโลก) และโลกุตระ (ระดับสูงสุด) ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำความสำคัญของอนุสาสนีปาฏิหาริย์เป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นปาฏิหาริย์ที่สามารถนำไปสู่การดับทุกข์และความหลุดพ้นอย่างแท้จริง ยังพบว่าปาฏิหาริย์ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุมงคลในบริบทของพระเถราจารย์ท้องถิ่น มีพื้นฐานมาจากความเชื่อและศรัทธาที่เกิดจากการปฏิบัติที่ดีงามของพระสงฆ์ และมีผลต่อการสร้างความศรัทธาในชุมชน (พระสันติชัย สิรินฺธโร และคณะ, 2566) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงจริยธรรมระหว่างการปฏิบัติธรรมที่ถูกต้องและผลลัพธ์ทางจิตใจที่เกิดขึ้นในสังคม ความสำคัญของการใช้ปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนา ไม่ใช่เพื่อสร้างความหวาดกลัวหรือความเกรงใจ แต่เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในธรรมะและสัจธรรมที่แท้จริง ดังที่พระบุญมี สุจิตฺโต และคณะ (2560) ได้กล่าวไว้ว่า พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับธรรมะมากกว่าฤทธิ์ปาฏิหาริย์ โดยใช้ธรรมะเป็นหลักในการเผยแผ่พระศาสนาอย่างต่อเนื่อง และใช้ฤทธิ์ปาฏิหาริย์เป็นเครื่องมือช่วยในบางกรณีเท่านั้น เพื่อให้ผู้คนเข้าใจและเข้าถึงสัจธรรมที่นำไปสู่ความสุขและความหลุดพ้นที่แท้จริง

โดยสรุป การปรากฏของจริยศาสตร์ในปาฏิหาริย์ตามพุทธปรัชญาเถรวาทมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและความเชื่อของบุคคลจากความเห็นผิด (มิจฉาทิฏฐิ) สู่ความเห็นถูก (สัมมาทิฏฐิ) ซึ่งเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา การใช้ปาฏิหาริย์ในลักษณะนี้จึงเป็นการนำเสนอหลักจริยธรรมในระดับโลกียะ (อิทธิปาฏิหาริย์และอาเทศนาปาฏิหาริย์) เพื่อส่งเสริมให้เกิดความศรัทธาและความสนใจในการปฏิบัติธรรม และยังสามารถพัฒนาต่อไปสู่ระดับโลกุตระ (อนุสาสนีปาฏิหาริย์) ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่นำไปสู่การพ้นทุกข์อย่างแท้จริง ดังนั้น ปาฏิหาริย์จึงเป็นทั้งเครื่องมือและกระบวนการที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการส่งเสริมหลักจริยศาสตร์ตามแนวทางของพระพุทธเจ้าอย่างสมบูรณ์

สรุป

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาจริยศาสตร์ในบริบทของพุทธปรัชญาเถรวาท โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับปาฏิหาริย์ในฐานะเครื่องมือทางจริยศาสตร์ที่ส่งเสริมการพัฒนาศีลธรรมและปัญญาของปัจเจกบุคคล งานวิจัยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลเชิงเอกสารจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้อง พร้อมวิเคราะห์เชิงเนื้อหา เพื่อสังเคราะห์แนวคิดและบทบาทของปาฏิหาริย์ในสามประเภท ได้แก่ อิทธิปาฏิหาริย์ อาเทศนาปาฏิหาริย์ และอนุสาสนีปาฏิหาริย์ ผลการวิจัยพบว่า ปาฏิหาริย์ทั้งสามประเภทมีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระธรรมวินัย โดยเฉพาะ “อนุสาสนีปาฏิหาริย์” ที่ถือเป็นปาฏิหาริย์ทางจริยธรรมที่สูงสุด เนื่องจากเป็นการแสดงธรรมะที่นำไปสู่การปฏิบัติจริงและเกิดการเปลี่ยนแปลงภายในจิตใจอย่างลึกซึ้งและยั่งยืน ในขณะที่ปาฏิหาริย์ประเภทอื่น แม้ว่าจะดึงดูดความสนใจได้ดี แต่ถ้าไม่มีปัญญาควบคุม อาจก่อให้เกิดความหลงผิดและยึดติดในฤทธิ์เดช มากกว่าการเข้าถึงธรรมะอย่างแท้จริง

ในพุทธปรัชญาเถรวาท ปาฏิหาริย์ถูกนำมาใช้ภายใต้กรอบของศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อส่งเสริมและยกระดับจริยธรรมของมนุษย์จนถึงเป้าหมายสูงสุด คือ การหลุดพ้นจากความทุกข์อย่างแท้จริง งานวิจัยนี้จึงมีประโยชน์เชิงวิชาการในการเสริมสร้างความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับบทบาทของปาฏิหาริย์ในจริยศาสตร์พุทธศาสนาและการพัฒนาคุณธรรมตามแนวทางเถรวาท

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงองค์ความรู้

งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าปาฏิหาริย์ในพุทธปรัชญาเถรวาทไม่ได้เป็นเพียงเหตุการณ์ที่เหนือธรรมชาติ แต่มีบทบาทสำคัญในฐานะเครื่องมือทางจริยศาสตร์ ที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพัฒนาศีลธรรมอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งอนุสาสนีปาฏิหาริย์ที่นำไปสู่การปฏิบัติธรรมและการพัฒนาปัญญา ดังนั้น

การตีความและการนำปาฏิหาริย์มาใช้ในบริบททางศีลธรรมและจริยธรรม ควรให้ความสำคัญกับความรู้คู่ปัญญาเพื่อป้องกันการเข้าใจผิดและการยึดติดในฤทธิ์มากกว่าธรรมะ

ข้อเสนอแนะต่อสาธารณะ

เพื่อส่งเสริมการเข้าใจและการปฏิบัติธรรมอย่างถูกต้อง ควรมีการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับบทบาทของปาฏิหาริย์ในฐานะเครื่องมือทางจริยศาสตร์อย่างกว้างขวางในชุมชนและองค์กรทางศาสนา รวมทั้งในสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญของศีล สมาธิ และปัญญาเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมและการหลุดพ้นจากความทุกข์อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในเชิงปฏิบัติ (empirical research) เพื่อตรวจสอบบทบาทของปาฏิหาริย์ในกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาจริยธรรมของปัจเจกบุคคลและชุมชนจริง รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปาฏิหาริย์กับแนวคิดจริยธรรมในพุทธศาสนานิกายอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบและขยายองค์ความรู้ให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ควรมีการวิจัยเชิงสหวิทยาการที่ผสมผสานมุมมองทางจิตวิทยา สังคมวิทยา และปรัชญาเพื่อเพิ่มความลึกซึ้งในการเข้าใจบทบาทและผลกระทบของปาฏิหาริย์ในสังคมร่วมสมัย

เอกสารอ้างอิง

กิตติคุณ, จ. (2562). ทฤษฎีปาฏิหาริย์ในพุทธศาสนาเถรวาท: การเปลี่ยนแปลงความเข้าใจอำนาจเหนือธรรมชาติ. *วารสารพุทธศาสนาศึกษา,* 15(2), 45-67.

จารุวรรณ, ก. (2562). *พุทธปรัชญาเถรวาท: การตีความเชิงจริยศาสตร์ของปาฏิหาริย์.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์.

โจนส์, เจ., & ตัน, พี. (2565). ลัทธิเชื่อมจิตในสังคมไทยร่วมสมัย. *วารสารสังคมวิทยาไทย,* 12(1), 45-62.

นฤมล มารคแมน. (2560). *ปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท: การวิเคราะห์บทบาทและความหมายเชิงจริยธรรม.* วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก สาขาปรัชญาและศาสนา, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประเสริฐ เจริญสุข. (2548). *ปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมะ.

ปรียานุช. (2564). ผลกระทบของอนุสาสนีปาฏิหาริย์ต่อพฤติกรรมและความคิดของผู้ฟัง. *วารสารจริยธรรมและการพัฒนา,* 8(4), 101-120.

พระครูสุนทรธรรมากร สุจิตฺโต. (2566). นวัตกรรมการเผยแผ่ธรรมะด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่: อิทธิปาฏิหาริย์ในยุคดิจิทัล. *วารสารพุทธศาสน์และเทคโนโลยี,* 12(1), 45-60.

พระบุญมี สุจิตฺโต, และคณะ. (2560). บทบาทของฤทธิ์ปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนา: มุมมองเชิงจริยธรรมและการเผยแผ่ธรรมะ. *วารสารพุทธศาสน์ศึกษา,* 8(2), 112-130.

พระมหาสมชัย ปนฺนกาโร, และคณะ. (2559). *เทคนิคและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพระพุทธศาสนาเถรวาท.* สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระสันติชัย สิรินฺธโร, และคณะ. (2566). การจำแนกประเภทของปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทและบทบาทเชิงจริยธรรม. *วารสารวิชาการพุทธศาสนา,* 15(3), 75-95.

พรชัย. (2554). *ทฤษฎีจริยศาสตร์ในพุทธศาสนา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาส ภิกขุ. (2545). *ธรรมะในชีวิตประจำวัน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมะ.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2552). *พระไตรปิฎกฉบับหลวง. เล่ม 1: มหาวรรค; เล่ม 16: มหาปรินิพพานสูตร.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2552). *พระไตรปิฎกฉบับหลวง. พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปฏิสัมภิทามรรค.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2552). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย. ที.สี. (พระไตรปิฎก เล่ม 9 หน้า 339 ข้อ 273); องฺ.ติก. (พระไตรปิฎก เล่ม 20 หน้า 500 ข้อ 217); ขุ.ปฏิ. (พระไตรปิฎก เล่ม 31 หน้า 718 ข้อ 616).

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2552). องฺ. ติ. *พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต. ใน มหามกุฏราชวิทยาลัย (บ.ก.), พระไตรปิฎกภาษาไทย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

วศิน อินทสระ. (2529). *จริยศาสตร์: แนวคิดและการประยุกต์ใช้.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสาร.

สมิธ, เอช. (2566). กรณีศึกษากลุ่มแดนธรรมสุขขาววะดี: การอ้างอิงฌานพระพุทธเจ้าในการรักษาโรค. *วารสารศาสนศึกษา,* 8(3), 89-105.

สมพงษ์. (2561). การวิเคราะห์จริยธรรมของปาฏิหาริย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์,* 10(3), 23-39.

สุชีโว. (2552). *ศีล สมาธิ ปัญญา และการปฏิบัติธรรม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สถาบันพุทธศาสตร์.

สุจิตรา. (2563). บทบาทของปาฏิหาริย์ในพระไตรปิฎก: เครื่องมือในการประกาศธรรม. *วารสารพุทธศาสนาและสังคม,* 12(1), 58-75.

ฮาร์วีย์, ปีเตอร์. (2543). *บทนำสู่จริยศาสตร์ทางพระพุทธศาสนา: พื้นฐาน คุณค่า และประเด็นปัญหา.* สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์.

Gombrich, R. (1988). *Theravāda Buddhism: A Social History from Ancient Benares to Modern Colombo.* London: Routledge.

Harvey, P. (2013). *An Introduction to Buddhism: Teachings, History and Practices (2nd ed.).* Cambridge University Press.

Richard Gombrich. (1988). *Theravāda Buddhism: A Social History from Ancient Benares to Modern Colombo.* London: Routledge.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Application of the Five Precepts-Five Ennobling Virtues in Daily Life at Map Ta Phut Municipality, Rayong Province

การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล-เบญจธรรมในชีวิตประจำวันของประชาชน ในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด จังหวัดระยอง

Manasicha Malithong[1*], & Phrakhru Bowonchaiwat[2]

มนสิชา มะลิทอง[1*], & พระครูบวรชัยวัฒน์[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Manasicha Malithong*
มนสิชา มะลิทอง
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: manasicha.c@gmail.com

2. Phrakhru Bowonchaiwat
พระครู บวรชัยวัฒน์
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Wanchaimateego@gmail.com

คำสำคัญ:
การประยุกต์ใช้, เบญจศีล, เบญจธรรม, ชีวิตประจำวัน, เทศบาลเมืองมาบตาพุด, จังหวัดระยอง

Keywords:
Application, Five Precepts (Benjasila), Five Virtues (Benjadhamma), Daily Life, Map Ta Phut Municipality, Rayong Province

Article history:
Received: 25/04/2025
Revised: 13/07/2025
Accepted: 05/08/2025
Available online: 24/10/2025

How to Cite:
Malithong, M. & Bowonchaiwat, P. (2025). Application of the Five Precepts-Five Ennobling Virtues in Daily Life at Map Ta Phut Municipality, Rayong Province. *Journal Dhamma for Life,* 31(4*),* 273-291.

ABSTRACT

The objectives of this research were (1) to study the daily living conditions of residents in Map Ta Phut Municipality, Rayong Province; (2) to examine the Five Precepts (Benjasila) and Five Virtues (Benjadhamma) associated with daily life; and (3) to apply these principles in the daily lives of residents in Map Ta Phut Municipality, Rayong Province. This qualitative research collected data through in-depth interviews with 12 key informants comprising local government executives, community leaders, and local wisdom practitioners. Additionally, the study involved document analysis and behavioral observations.

The findings indicated that residents' lifestyles are influenced by complex social, economic, and environmental challenges. The application of the Five Precepts, such as refraining from false speech and respecting others' rights, strengthened positive relationships within families and communities. Meanwhile, adherence to the Five Virtues, such as compassion and patience, effectively reduced conflicts and promoted social harmony. Consistent application of these Buddhist principles also enhanced moral consciousness and fostered inner peace among residents. In conclusion, the Five Precepts and Five Virtues significantly improved the residents' quality of life and contributed substantially to developing morally and ethically stable communities. This research recommends active promotion and dissemination of these principles through practical training workshops and widespread community outreach programs to achieve tangible societal benefits.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการใช้ชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด จังหวัดระยอง 2) ศึกษาหลักเบญจศีล-เบญจธรรมที่สัมพันธ์กับการใช้ชีวิตประจำวัน และ 3) เพื่อประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล-เบญจธรรมในชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด จังหวัดระยอง โดยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)รวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 12 คน ได้แก่ ผู้บริหารภาครัฐ ผู้นำชุมชน และปราชญ์ชาวบ้าน รวมทั้งศึกษาข้อมูลจากเอกสารและการสังเกตเชิงพฤติกรรม

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในพื้นที่ศึกษามีการดำเนินชีวิตที่ได้รับอิทธิพลจากสภาพปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่ซับซ้อน การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล เช่น การงดเว้นจากการพูดเท็จ การไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน ขณะที่การปฏิบัติตามหลักเบญจธรรม เช่น การมีเมตตากรุณา และความอดทน ส่งผลต่อการลดปัญหาความขัดแย้ง และส่งเสริมการปรองดองในสังคมอย่างชัดเจน ทั้งนี้ การประยุกต์ใช้หลักศาสนาอย่างสม่ำเสมอยังช่วยส่งเสริมจิตสำนึกทางศีลธรรมและความสงบภายในจิตใจของประชาชนอย่างต่อเนื่อง จากผลการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า หลักเบญจศีล-เบญจธรรมมีความสำคัญในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน และมีส่วนสำคัญในการสร้างชุมชนที่มีคุณธรรม จริยธรรม และความสงบสุขในระยะยาว งานวิจัยนี้เสนอให้มีการส่งเสริมและเผยแพร่หลักธรรมดังกล่าวอย่างจริงจัง ผ่านกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการและการประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึงในชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมแก่สังคมโดยรวม

บทนำ

การพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วในพื้นที่เทศบาลเมืองมาบตาพุด จังหวัดระยอง นับเป็นผลจากนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่มุ่งสู่การเป็นศูนย์กลางอุตสาหกรรมภาคตะวันออก แม้การขยายตัวทางเศรษฐกิจดังกล่าวจะส่งผลเชิงบวกต่อรายได้และการจ้างงานของประชาชน แต่ในขณะเดียวกันกลับก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมตามมาอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะปัญหามลพิษ การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของประชาชน และความตึงเครียดทางเศรษฐกิจ ซึ่งล้วนมีส่วนสัมพันธ์ต่อการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างครอบครัวและพฤติกรรมทางสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) สภาพปัญหาที่พบอย่างเด่นชัดในพื้นที่ ได้แก่ การหย่าร้าง การขาดความสัมพันธ์อันดีภายในครอบครัว ความขัดแย้งระหว่างบุคคล รวมถึงพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางจริยธรรม เช่น การพูดเท็จ การเอารัดเอาเปรียบ และการละเมิดสิทธิของผู้อื่น ปัญหาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการเสื่อมถอยของจิตสำนึกทางศีลธรรมและคุณธรรมในสังคม ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและความเข้มแข็งของชุมชนโดยรวม แม้ว่าที่ผ่านมาหน่วยงานภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นจะได้ดำเนินโครงการพัฒนาในมิติสังคม สิ่งแวดล้อม และสุขภาวะ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่มาบตาพุด แต่แนวทางส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นเชิงกายภาพหรือเศรษฐกิจเป็นหลัก โดยขาดการ

ส่งเสริมมิติด้านคุณธรรมและจิตสำนึกทางศีลธรรมในระดับปัจเจกและชุมชนอย่างเป็นระบบ ทั้งที่หลักธรรมในพระพุทธศาสนา เช่น “เบญจศีล–เบญจธรรม” เป็นหลักธรรมพื้นฐานที่มีศักยภาพสูงในการหล่อหลอมพฤติกรรมของบุคคลให้ดำรงชีวิตอย่างมีคุณธรรม มีสติ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2560) จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การศึกษาที่มุ่งเน้นการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล–เบญจธรรมในการเสริมสร้างจริยธรรมและคุณธรรมของประชาชนในบริบทของชุมชนอุตสาหกรรม โดยเฉพาะในพื้นที่เทศบาลเมืองมาบตาพุด ยังมีอยู่อย่างจำกัด ทั้งในด้านแนวทางการนำไปใช้จริง และการประเมินผลเชิงสังคม ที่ควรได้รับการศึกษาอย่างเป็นระบบ

ดังนั้น การวิจัยครั้งนี้จึงมีความจำเป็นและมีความสำคัญในการศึกษาการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล–เบญจธรรมในการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่เทศบาลเมืองมาบตาพุด เพื่อค้นหาแนวทางที่เหมาะสมในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และความสัมพันธ์อันดีในครอบครัวและชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและความมั่นคงทางสังคมและจิตใจอย่างยั่งยืนในระยะยาว

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดเรื่องคุณภาพชีวิต

แนวคิดเรื่อง คุณภาพชีวิต (Quality of Life: QOL) เป็นแนวคิดที่ใช้ประเมินความเป็นอยู่ของบุคคลหรือกลุ่มคน โดยสะท้อนให้เห็นถึงระดับ ความพึงพอใจ ความสุข และความสมดุลในชีวิต ทั้งในมิติทางกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่บุคคลดำรงอยู่ (สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร์, 2562) คุณภาพชีวิตจึงไม่ได้หมายถึงเพียงความมั่งคั่งทางวัตถุหรือสุขภาพทางกายเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงความรู้สึกมีคุณค่าในชีวิต ความสัมพันธ์กับผู้อื่น และความสามารถในการดำเนินชีวิตอย่างมีความหมาย องค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO, 1997) ให้คำจำกัดความว่า “คุณภาพชีวิตคือการรับรู้ของบุคคลต่อสถานะของตนเองในบริบททางวัฒนธรรมและระบบคุณค่าที่ตนดำรงอยู่ และสัมพันธ์กับเป้าหมาย ความคาดหวัง มาตรฐาน และความกังวลของตนเอง” ซึ่งหมายความว่าคุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับการรับรู้และประสบการณ์ส่วนบุคคลมากกว่าการวัดจากตัวชี้วัดเชิงวัตถุเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ แนวคิดเรื่องคุณภาพชีวิต ได้รับการอธิบายจากหลากหลายมุมมอง เช่น

1. แนวคิดด้านเศรษฐศาสตร์และสังคมศาสตร์ มักพิจารณาคุณภาพชีวิตในเชิงวัตถุ เช่น รายได้ การจ้างงาน การเข้าถึงบริการสาธารณะ หรือความปลอดภัยทางสังคม (Diener & Suh, 1997)

2. แนวคิดด้านจิตวิทยาและสุขภาพจิต มุ่งเน้นที่ความพึงพอใจในชีวิต ความสุขส่วนบุคคล การมีสุขภาพกายใจดี และความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง (Campbell, Converse, & Rodgers, 1976)

3. แนวคิดแบบองค์รวม (Holistic Approach) เห็นว่าคุณภาพชีวิตเป็นผลรวมของหลายมิติที่สัมพันธ์กัน ได้แก่ ด้านกาย ด้านจิต ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อม (Sirgy, 2012)

ในบริบทของ ชุมชนเมือง (urban community) แนวคิดเรื่องคุณภาพชีวิตมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากประชาชนในเมืองต้องเผชิญกับปัญหาที่ซับซ้อน เช่น ความแออัด การจราจร มลภาวะทางสิ่งแวดล้อม ความเครียดจากการทำงาน และความไม่เท่าเทียมทางเศรษฐกิจ ซึ่งล้วนมีผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัย (OECD, 2020) ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพชีวิตในชุมชนเมืองจึงต้องคำนึงถึงทั้งมิติทางกายภาพของเมืองและมิติทางสังคมของผู้คนไปพร้อมกัน แนวคิดเรื่องคุณภาพชีวิตจึงเป็นการพิจารณาความเป็นอยู่ของมนุษย์ในเชิงองค์รวม ครอบคลุมทั้งปัจจัยภายใน (เช่น สุขภาพ ความพึงพอใจในชีวิต) และปัจจัยภายนอก (เช่น สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม) เพื่อให้เข้าใจถึงระดับความสุขและความพึงพอใจของบุคคลอย่างรอบด้าน

หลักเบญจศีล

หลักเบญจศีล หรือ ศีล ๕ เป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานในพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เพื่อเป็นแนวทางดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชนทุกคน ศีลทั้งห้านี้มุ่งเน้นให้บุคคลประพฤติอยู่ในความสุจริตทางกายและวาจา เป็นรากฐานของความสงบสุขส่วนตนและความเรียบร้อยของสังคม โดยปรากฏหลักฐานใน พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๒ สังยุตตนิกาย สคาถวรรค (พระสุตตันตปิฎก) ที่กล่าวถึง “ปัญจศีล” ว่าเป็นธรรมเครื่องคุ้มครองโลก (โลกาวรุณธรรม) ศีลทั้งห้าประกอบด้วย

ข้อที่ 1 เว้นจากการฆ่าสัตว์ (ปาณาติปาตา เวรมณี) หมายถึง การละเว้นจากการทำลายชีวิตทั้งของมนุษย์และสัตว์ทุกชนิด เป็นการส่งเสริมเมตตาธรรมและกรุณาธรรม (mettā–karuṇā) ซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา การไม่เบียดเบียนผู้อื่นย่อมส่งผลให้จิตใจสงบ เยือกเย็น และเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์อันดีในสังคม (พระไตรปิฎก เล่มที่ 22 ข้อ 299)

ข้อที่ 2 เว้นจากการลักทรัพย์ (อทินนาทานา เวรมณี) เป็นการละเว้นจากการถือเอาทรัพย์ของผู้อื่นโดยมิชอบ ถือเป็นการฝึกตนให้มีความซื่อสัตย์สุจริต เคารพสิทธิในทรัพย์สินของผู้อื่น พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า “บุคคลผู้ไม่เบียดเบียนผู้อื่นด้วยทรัพย์ ย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้รักในสัจจะและธรรม” (อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต ข้อ 220)

ข้อที่ 3 เว้นจากการประพฤติผิดในกาม (กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี) หมายถึง การไม่ล่วงละเมิดคู่ครองของผู้อื่น และไม่ประพฤติในทางที่ขัดต่อศีลธรรมทางเพศ พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า การประพฤติผิดในกามเป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ความแตกแยกในครอบครัว และความเดือดร้อนในสังคม (ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค พระไตรปิฎกเล่มที่ 11)

ข้อที่ 4 เว้นจากการพูดเท็จ (มุสาวาทา เวรมณี) คือการละเว้นจากการกล่าวคำเท็จ คำหยาบ หรือคำที่ก่อให้เกิดการแตกแยก พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า “วาจาสัตย์เป็นเครื่องนำมาซึ่งความไว้วางใจ และเป็นรากฐานของธรรมจรรยา” (สุตตนิบาต ข้อ 768) ผู้รักษาศีลข้อนี้ย่อมเป็นที่เคารพเชื่อถือในหมู่ชน

ข้อที่ 5 เว้นจากการดื่มสุราและของมึนเมา (สุราเมรยมัชชปมาทัฏฐานา เวรมณี) เป็นการงดเว้นจากสิ่งที่ทำให้ขาดสติ ซึ่งเป็นสาเหตุให้ละเมิดศีลข้ออื่น ๆ ได้โดยง่าย พระพุทธองค์ตรัสว่า “สุราและของมึนเมาเป็นเหตุ

ให้ประมาท เป็นทางแห่งความเสื่อมแห่งทรัพย์ และเป็นเหตุแห่งการวิวาท” (ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค ข้อ 106) การรักษาศีลข้อนี้จึงเป็นการคุ้มครองตนเองให้มีสติและปัญญาอยู่เสมอ

หลักเบญจศีลเป็นแนวทางสำคัญที่พระพุทธศาสนิกชนควรถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพื่อความสงบสุขของตนเองและสังคมโดยรวม ศีลทั้งห้านี้มิได้เป็นเพียงข้อห้ามเท่านั้น หากแต่เป็นแนวทางในการสร้างความรับผิดชอบ เมตตา ความซื่อสัตย์ และสติปัญญาในชีวิตประจำวัน อันเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทางจิตใจและปัญญาให้สูงขึ้นไปจนถึงการเข้าถึงธรรมอันประเสริฐ ดังพระดำรัสของพระพุทธเจ้าใน อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต (ข้อ 203) ว่า “ศีลเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลาย เป็นเครื่องคุ้มครองโลก เป็นรากฐานแห่งสมาธิและปัญญา” เมื่อบุคคลใดรักษาศีลห้าได้มั่นคง ย่อมเป็นผู้มีจิตสงบ มีคุณธรรม และเป็นประโยชน์ต่อสังคมอย่างแท้จริง

หลักเบญจธรรม

หลักเบญจธรรม หรือที่รู้จักกันในภาษาอังกฤษว่า The Five Virtues เป็นหลักธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนา ซึ่งถือเป็นแนวทางปฏิบัติที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมในจิตใจของมนุษย์ให้สูงขึ้น หลักนี้มีความสอดคล้องและเกื้อหนุนกับหลักเบญจศีล (ศีล 5) ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานของชาวพุทธ โดยหลักเบญจธรรมเน้นไปที่การสร้างคุณธรรมภายในจิตใจ มากกว่าการละเว้นความชั่วเพียงอย่างเดียว หลักเบญจธรรมประกอบด้วยห้าประการ ได้แก่ เมตตา (ความปรารถนาดีต่อผู้อื่น), สัมมาอาชีวะ (ประกอบอาชีพโดยสุจริต), กามสังวร (รู้จักประมาณในทางเพศ), สัจจวาจา (พูดความจริง), และสติสัมปชัญญะ (รู้เท่าทันตนเองและการกระทำ) ซึ่งแต่ละข้อมีความหมายและบทบาทที่สำคัญในการพัฒนาคุณธรรมและการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

ข้อแรกคือ เมตตา หมายถึงความปรารถนาดีและความรักความเมตตาต่อผู้อื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน เป็นการเปิดใจรับและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การมีเมตตาช่วยลดความขัดแย้งในสังคมและสร้างบรรยากาศที่อบอุ่น ซึ่งสอดคล้องกับศีลข้อที่หนึ่งในการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์หรือเบียดเบียนชีวิต

ข้อที่สองคือ สัมมาอาชีวะ ซึ่งหมายถึงการประกอบอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่หลอกลวง และไม่เบียดเบียนผู้อื่น ผู้ที่ปฏิบัติตามข้อธรรมนี้จะสามารถดำเนินชีวิตด้วยเกียรติและได้รับความไว้วางใจจากผู้อื่น นอกจากนี้ยังช่วยให้มีความสงบใจและความพึงพอใจในงานที่ทำ

ข้อที่สามคือ กามสังวร เป็นการรู้จักประมาณในการประพฤติทางเพศ การมีความยับยั้งชั่งใจในเรื่องนี้เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยสร้างความมั่นคงในชีวิตครอบครัว และลดปัญหาความขัดแย้งทางใจ ความเคารพในตนเองและคู่ครองเป็นหัวใจหลักของข้อธรรมนี้

ข้อที่สี่คือ สัจจวาจา หมายถึงการพูดความจริง พูดด้วยเจตนาดี ไม่หลอกลวงหรือพูดเพ้อเจ้อ การใช้ถ้อยคำอย่างมีสติและสร้างสรรค์จะช่วยสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้พูดมีจิตใจที่บริสุทธิ์และสงบ

ข้อสุดท้ายคือ สติสัมปชัญญะ คือการรู้เท่าทันตนเองและการกระทำ มีสติระลึกได้ในทุกช่วงเวลา ไม่ประมาท ไม่ปล่อยใจให้หลงตามอารมณ์หรือสิ่งยั่วยุ การฝึกสติเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจมั่นคงและมีเหตุผลในการดำเนินชีวิต

การประพฤติตามหลักเบญจธรรมช่วยเสริมสร้างจิตใจที่เข้มแข็ง มีคุณธรรมและศีลธรรมที่มั่นคง สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและสงบสุข หลักเบญจธรรมจึงเป็นแนวทางสำคัญที่ชี้นำให้มนุษย์ใช้ชีวิตอย่างสมดุลและมีความหมายในทางจริยธรรม

ทฤษฎีจริยธรรมเชิงคุณธรรม (Virtue Ethics) และการเชื่อมโยงกับหลักเบญจศีล–เบญจธรรม

ทฤษฎีจริยธรรมเชิงคุณธรรม (Virtue Ethics) มีรากฐานมาจากผลงานของอริสโตเติล (Aristotle) ใน Nicomachean Ethics ซึ่งเสนอว่าคุณธรรม (virtue) คือคุณลักษณะทางจริยธรรมที่เกิดจากการฝึกฝนและการใช้เหตุผลอย่างต่อเนื่อง อริสโตเติลมองว่าการมีคุณธรรมไม่ใช่เพียงการรู้ว่าควรทำสิ่งใด แต่คือการพัฒนานิสัยและพฤติกรรมที่ดีจนกลายเป็นลักษณะถาวรของบุคคล (Aristotle, 1999) ในบทที่ 2 ของ Nicomachean Ethics อริสโตเติลกล่าวว่า “คุณธรรมเป็นการกระทำที่อยู่บนพื้นฐานของการฝึกฝนและการใช้เหตุผล” ซึ่งแสดงถึงความสำคัญของการปฏิบัติและการเลือกตัดสินใจอย่างมีสติ ความดีงามจึงเป็นสภาวะสมดุลระหว่างความสุดโต่ง เช่น ความกล้าหาญเป็นจุดกึ่งกลางระหว่างความประมาทและความกลัวเกินเหตุ ในบริบทของศาสนาพุทธ หลักเบญจศีลและเบญจธรรมก็เน้นการพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมที่ดีอย่างต่อเนื่อง โดยศีล 5 ข้อ ได้แก่ การงดเว้นจากการฆ่า การลักทรัพย์ การประพฤติผิดในกาม การพูดเท็จ และการดื่มสุรา ขณะที่เบญจธรรมประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา และสติ (พระธรรมวิสุทธิมงคล, 2549) ทั้งนี้ การฝึกปฏิบัติเหล่านี้ไม่ใช่เพียงการทำตามข้อกำหนดเท่านั้น แต่เป็นการสร้างนิสัยทางจริยธรรมที่มั่นคงและสมดุล เพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีงามและมีความสุขในระยะยาว

ดังนั้น แนวคิดของอริสโตเติลและหลักเบญจศีล–เบญจธรรมในพุทธศาสนา มีความสอดคล้องกันในแง่ของการเน้นพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรมผ่านการฝึกฝนและปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างนิสัยและพฤติกรรมที่ดีงาม นำไปสู่ชีวิตที่สมดุลและความสุขสูงสุด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ละเอียด ศรีโสภา (2556) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของ นักเรียน โรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า หลักเบญจศีลเบญจธรรมเป็นธรรมที่ส่งเสริมซึ่งกันและกัน เบญจศีลหลักธรรม นำมาซึ่งความประพฤติดีทางกายวาจา รวมถึงการรักษากายวาจาให้เรียบร้อย ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมการและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม การรักษาปกติตามระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาและอาชีพ เป็นหลักปฏิบัติขั้นพื้นฐานที่เป็นธรรมชาติ ซึ่งบุคคลใดได้ปฏิบัติแล้วย่อมได้ชื่อว่าเป็นผู้ทำให้สังคมในแต่ความสงบสุข ไม่เป็นผู้ทำลายสังคมและไม่เป็นผู้ทำร้ายตัวเอง

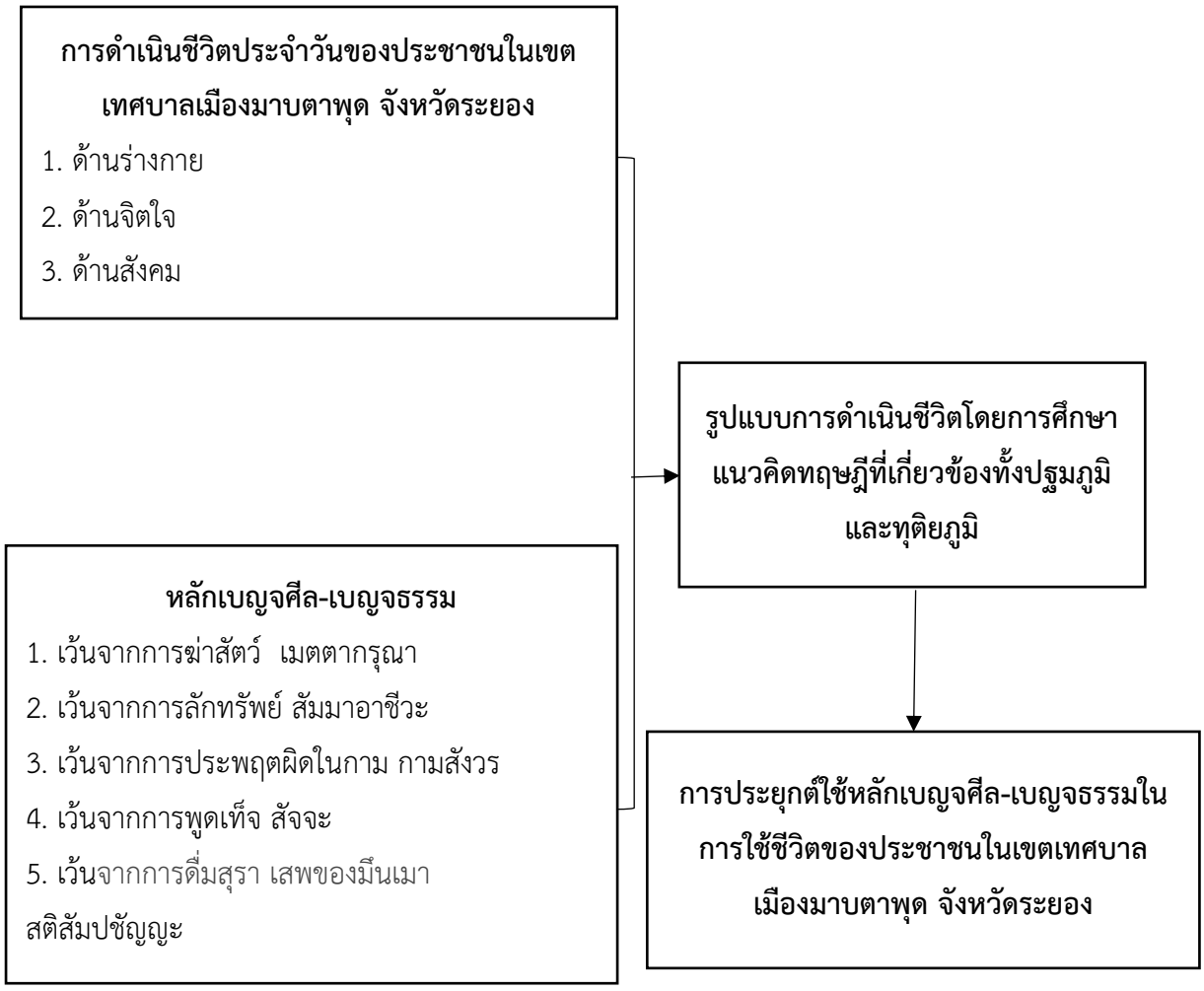
เบญจศีลเป็นหลักเบื้องต้นแห่งการปฏิบัติเพื่อให้เกิดการบรรลุทำทางศาสนาก่อให้เกิดความสงบสันติและการขจัดกิเลสเบื้องต้นให้สิ้นไป เบญจธรรมคำที่ทำให้หรือส่งเสริมศีล 5 ประการอันเป็นหลักธรรมที่เกื้อกูลแก่การรักษาเบญจศีลเป็นข้อปฏิบัติยิ่งขึ้น เมื่อมีศีลแล้วน้อมนำหลักธรรมมาปฏิบัติ เพื่อให้เกิดคุณงามความดี ที่มีอยู่ในจิตใจของบุคคลเป็นสิ่งที่บุคคลทั่วไปหรือสังคมยอมรับ เกิดจากการเพียงพยายามในการกระทำความดี เป็นระยะเวลานานติดต่อกันจนเกิดเป็นความเคยชิน เป็นนิสัยได้รับการสั่งสมหรือปฏิบัติตามกันมาจากจิตใจ โดยมิได้ฝืนใจเป็นแนวทางการประพฤติตนที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ซึ่งส่งผลให้สังคมการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และความเจริญงอกงามทางสังคม

พระเอกนรินทร์ อาภากโร (2561) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล-เบญจธรรมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนเทศบาลตำบลสันมหาพน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ด้านการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล มีการอาศัยแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในโรงเรียน ในชุมชน มาใช้ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยใช้กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์แผ่เมตตา กิจกรรมจิตอาสานักเรียน ส่งเสริมให้จัดกิจกรรมเก็บของได้ส่งคืนเจ้าของ เพื่อการส่งเสริมกิจกรรมคนดีของสังคมในโรงเรียน มีการประสานความร่วมมือกับองค์กรท้องถิ่นและผู้ปกครองในการดำเนินการจัดกิจกรรม การประยุกต์ใช้การเล่านิทานที่มีเนื้อหาสอดแทรกคติธรรม รวมถึงการประยุกต์ใช้กิจกรรมนันทนาการต่างๆ ทั้งภายในและนอกโรงเรียน

พระปลัดกิตติ ยุตฺติธโร และคณะ (2562) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง การประยุกต์ใช้ศีล 5 เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคลากร วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ พบว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคลากรวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ คือ การปรับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าหาศาสตร์สมัยใหม่ โดยการใช้ศาสตร์สมัยใหม่ เป็นตัวตั้งแล้วนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเป็นส่วนเสริม เพื่อช่วยให้เกิดความสมบูรณ์ทางด้าน ศีลธรรมของบุคลากรวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ การประยุกต์ ใช้ศีล 5 จึงเป็นการปรับใช้ประโยชน์ในศีล 5 ซึ่งเป็นการปรับใช้หลักธรรมให้เข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรวิทยาลัย สงฆ์บุรีรัมย์ เมื่อปฏิบัติศีล 5 ก็จะเป็นมนุษย์ที่ความสมบูรณ์ มีกายเป็นปกติ มีวาจาเป็นปกติ มีใจ เป็นปกติ และจะต้องมีความสามัคคี ไม่มีความขัดแย้งชิงดีชิงเด่นกัน ก็จะสามารถพัฒนาคุณภาพทางจิตใจ ชีวิตของบุคลากรวิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์ได้ และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล-เบญจธรรมในชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด จังหวัดระยอง” จากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการใช้ชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด จังหวัดระยอง
2. เพื่อศึกษาหลักเบญจศีล-เบญจธรรมที่สัมพันธ์กับการใช้ชีวิตประจำวัน
3. เพื่อประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล-เบญจธรรมในชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตเทศบาลเมือง มาบตาพุด จังหวัดระยอง

สมมติฐานในการวิจัย

การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล–เบญจธรรมในชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด จะช่วยส่งเสริมความสงบสุขภายในจิตใจ ความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างยั่งยืน

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ประเภทของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษาสภาพจริงของการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่ศึกษา ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้เข้าใจถึงแนวคิด ความเชื่อ และการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล–เบญจธรรมในชีวิตประจำวัน ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด จังหวัดระยอง กลุ่มตัวอย่าง คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) จำนวน 12 คน ประกอบด้วย

1. ผู้บริหารภาครัฐในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด 4 ตน
2. ผู้นำชุมชน 4 คน
3. ปราชญ์ชาวบ้าน 4 คน

ผู้ให้ข้อมูลแต่ละคนได้รับการคัดเลือกจากคุณสมบัติที่มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตตามหลักเบญจศีล–เบญจธรรม

เทคนิคการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากความสามารถในการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) ซึ่งผู้วิจัยได้จัดทำขึ้นจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนการพัฒนาเครื่องมือดังนี้

1. ศึกษาคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2552). พระไตรปิฎกฉบับหลวง เพื่อทำความเข้าใจหลักเบญจศีล–เบญจธรรมอย่างถูกต้อง

2. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการกำหนดประเด็นคำถาม

3. จัดทำแนวคำถามสัมภาษณ์เชิงลึกตามประเด็นที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

4. ตรวจสอบความเหมาะสมของคำถามโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ก่อนนำไปใช้เก็บข้อมูลจริง

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาทบทวนเอกสาร ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับหลักเบญจศีล–เบญจธรรมและการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยใช้

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Sources) พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (พ.ศ. 2539) และข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Sources) หนังสือ ตำรา เอกสาร บทความทางวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 12 คน พร้อมทั้งสังเกตพฤติกรรมและบริบททางสังคมของผู้ให้ข้อมูล เพื่อให้เข้าใจภาพรวมของการประยุกต์ใช้หลักธรรมในชีวิตประจำวันอย่างเป็นองค์รวม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยนัดหมายผู้ให้ข้อมูลล่วงหน้าเพื่อขออนุญาตและอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2. ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเผชิญหน้า (Face-to-face Interview) โดยใช้แนวคำถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview)

3. บันทึกข้อมูลด้วยการจดบันทึกและบันทึกเสียง (ภายใต้การยินยอมของผู้ให้ข้อมูล)

4. ผู้วิจัยทำการสังเกตพฤติกรรม ท่าที และสภาพแวดล้อมระหว่างการสัมภาษณ์เพื่อประกอบการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการ วิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยดำเนินการดังนี้

1. ตรวจสอบและถอดเทปข้อมูลจากการสัมภาษณ์อย่างครบถ้วน
2. อ่านและทำความเข้าใจข้อมูลทั้งหมดเพื่อหาประเด็นหลัก (Themes) และแนวคิดสำคัญ
3. จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
4. วิเคราะห์ ตีความ และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่ออธิบายรูปแบบของการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล–เบญจธรรมในชีวิตประจำวัน
5. นำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบพรรณนาเชิงอธิบาย (Descriptive Interpretation)

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการทำความเข้าใจเชิงลึกถึงการดำเนินชีวิตของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด จังหวัดระยอง ภายใต้กรอบของหลักเบญจศีล–เบญจธรรม โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นเครื่องมือหลัก การวิเคราะห์ข้อมูลมุ่งสังเคราะห์ความหมายทางสังคม ศีลธรรม และจิตวิญญาณ เพื่อเสนอแนวทางในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม และความสงบสุขในชุมชนอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ และได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

สภาพการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด จังหวัดระยอง

ตารางที่ 1 สภาพการดำเนินชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด จังหวัดระยอง

ด้านการดำเนินชีวิต	ลักษณะสำคัญที่พบ	ตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์
ด้านเศรษฐกิจ	รายได้ส่วนใหญ่มาจากงานรับจ้างในเขตอุตสาหกรรมและการค้าขายรายย่อย รายได้ไม่แน่นอน	“บางเดือนรายได้พอใช้ แต่บางเดือนก็ต้องประหยัด เพราะค่าใช้จ่ายสูง”
ด้านสังคมและครอบครัว	ครอบครัวขนาดเล็ก มีการพึ่งพาผู้สูงอายุในการอบรมลูกหลาน	“ย่ากับตาจะเป็นคนสอนเรื่องศีลธรรมให้หลาน”
ด้านสิ่งแวดล้อม	มีผลกระทบจากเขตอุตสาหกรรม เช่น มลพิษทางอากาศและเสียง	“บางวันกลิ่นควันโรงงานแรงมาก ต้องปิดหน้าต่างทั้งวัน”

จากตารางที่ 1 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 12 คน พบว่า ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่มีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับระบบเศรษฐกิจและโครงสร้างสังคมที่เกิดจากการเป็นเขตอุตสาหกรรมหลักของภาคตะวันออก โดยมีลักษณะเด่นดังนี้

1. ด้านเศรษฐกิจ ประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้จากการทำงานในภาคอุตสาหกรรม เช่น เป็นพนักงานโรงงาน ลูกจ้างรายวัน หรือทำงานบริการที่เกี่ยวเนื่องกับภาคการผลิต เช่น ร้านอาหาร ร้านซ่อมบำรุง และค้าขายรายย่อยในชุมชน รายได้ของครอบครัวมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะงานและความมั่นคงของตำแหน่ง โดยทั่วไปมีความไม่แน่นอน เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจผันผวน และค่าครองชีพในพื้นที่ค่อนข้างสูง โดยเฉพาะค่าเช่าที่อยู่อาศัยและค่าอาหาร ส่งผลให้บางครอบครัวต้องลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น และหันมาใช้ชีวิตแบบพอเพียงมากขึ้น เช่น การปลูกผักสวนครัว การประกอบอาหารรับประทานเองในครอบครัว หรือการทำงานเสริมหลังเลิกงานประจำเพื่อเพิ่มรายได้

2. ด้านสังคมและครอบครัว วิถีชีวิตของคนในชุมชนสะท้อนลักษณะของเมืองอุตสาหกรรมที่มีประชากรจากหลายพื้นที่เข้ามาประกอบอาชีพ ทำให้โครงสร้างสังคมมีความหลากหลาย ทั้งในด้านวัฒนธรรมและรูปแบบครอบครัว พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวมีทั้งแบบใกล้ชิดและห่างเหิน ขึ้นอยู่กับลักษณะงานและเวลาว่างของแต่ละคน บางครอบครัวต้องแยกกันอยู่เนื่องจากเวลาทำงานไม่ตรงกัน ส่งผลให้มีเวลาพบปะพูดคุยน้อยลง อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุในชุมชนยังคงมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์รวมจิตใจของครอบครัว และทำหน้าที่ถ่ายทอดหลักธรรม ค่านิยม และประเพณีท้องถิ่นให้แก่ลูกหลาน โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลทางศาสนา เช่น วันสงกรานต์ เข้าพรรษา และวันออกพรรษา ที่คนในครอบครัวจะกลับมาร่วมกิจกรรมทางศาสนาและชุมชนร่วมกัน

3. ด้านสิ่งแวดล้อมและชุมชน เนื่องจากพื้นที่อยู่ในเขตอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ประชาชนจึงต้องเผชิญกับปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ฝุ่นละออง เสียงดัง และกลิ่นจากกระบวนการผลิตของโรงงาน รวมทั้งปัญหาน้ำเสียในบางพื้นที่ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตในระยะยาว อย่างไรก็ตาม ชุมชนส่วนใหญ่มีการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน ทั้งในรูปของกลุ่มจิตอาสา องค์กรชุมชน หรือเครือข่ายด้านสิ่งแวดล้อม มีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความสามัคคี เช่น การทำบุญวันพระ การเวียนเทียนในวันสำคัญทางศาสนา การบำเพ็ญประโยชน์และทำความสะอาดพื้นที่สาธารณะ ตลอดจนการรณรงค์ปลูกต้นไม้และลดการใช้พลาสติก ซึ่งช่วยสร้างความสัมพันธ์อันดีและความตระหนักในการดูแลสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชน

โดยรวม ชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุดเป็นภาพสะท้อนของการปรับตัวระหว่างความเป็น “เมืองอุตสาหกรรม” กับ “ชุมชนท้องถิ่น” ประชาชนพยายามรักษาสมดุลระหว่างการทำงานเพื่อเลี้ยงชีพกับการรักษาความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและชุมชน แม้ต้องเผชิญกับปัญหาสิ่งแวดล้อมและภาวะเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ แต่ยังคงมีความร่วมมือและจิตสำนึกในการอยู่ร่วมกันอย่างสงบและยั่งยืน

หลักเบญจศีล–เบญจธรรมกับการดำเนินชีวิตประจำวัน

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่าหลักเบญจศีล–เบญจธรรมมีอิทธิพลอย่างมากต่อทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชนในพื้นที่ ทั้งในด้านการประพฤติปฏิบัติส่วนบุคคลและการอยู่ร่วมกันในสังคม ช่วยลดความขัดแย้ง เสริมสร้างความไว้วางใจ และก่อให้เกิดความสงบสุขในชุมชนโดยรวมในตารางดังนี้

ตารางที่ 2 การรับรู้และการปฏิบัติตามหลักเบญจศีลของประชาชนในพื้นที่ศึกษา

ข้อเบญจศีล	ระดับการปฏิบัติ (จากการสัมภาษณ์)	สรุปพฤติกรรมเด่นที่พบ
ศีลข้อ 1 งดเว้นจากการฆ่าสัตว์	สูง	มีเมตตาต่อสัตว์ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น
ศีลข้อ 2 งดเว้นจากการลักทรัพย์	สูง	ซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอาเปรียบกัน
ศีลข้อ 3 งดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม	ปานกลาง	ยึดมั่นความซื่อสัตย์ในชีวิตคู่
ศีลข้อ 4 งดเว้นจากการพูดเท็จ	ปานกลางถึงสูง	ใช้วาจาสุภาพ ไม่ใส่ร้ายผู้อื่น
ศีลข้อ 5 งดเว้นจากของมึนเมา	ปานกลาง	ลดการดื่มสุรา ดื่มเฉพาะในเทศกาล

จากตารางที่ 2 ผลการศึกษา พบว่าประชาชนในพื้นที่มีความเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของหลักเบญจศีล โดยสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตจริงได้อย่างเหมาะสม ซึ่งส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในชุมชน

1. หลักเบญจศีล หลักเบญจศีลถือเป็นพื้นฐานของความประพฤติที่ดีงามของชาวพุทธ ซึ่งช่วยควบคุมพฤติกรรมทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในกรอบแห่งศีลธรรม

1) การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ประชาชนส่วนใหญ่ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต ทั้งของมนุษย์และสัตว์ มีการรณรงค์ให้ลดการเบียดเบียน เช่น การไม่ทำร้ายสัตว์เลี้ยง การปลูกฝังความเมตตาในเด็ก และการสนับสนุนกิจกรรมปล่อยสัตว์ในวันสำคัญทางศาสนา

2) การงดเว้นจากการลักทรัพย์ ชุมชนส่งเสริมการซื่อสัตย์สุจริต เช่น การทำบัญชีโปร่งใสในกิจกรรมสาธารณะ การส่งเสริมคุณธรรม “ไม่เอาเปรียบผู้อื่น” ในการทำมาค้าขาย และการปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักหาความดีด้วยความขยันสุจริต

3) การงดเว้นจากการประพฤติผิดในกาม มีการให้ความรู้เรื่องความซื่อสัตย์ในชีวิตคู่ เคารพสิทธิผู้อื่น และรักษาความสัมพันธ์ในครอบครัวให้มั่นคง ส่งผลให้ครอบครัวมีความอบอุ่นและลดปัญหาความขัดแย้งในบ้าน

4) การงดเว้นจากการพูดเท็จ ประชาชนให้ความสำคัญกับ “วาจาสุจริต” เช่น การพูดจริง พูดไพเราะ และหลีกเลี่ยงคำพูดที่สร้างความแตกแยก ผู้นำชุมชนถือเป็นแบบอย่างในการใช้วาจาที่สร้างสรรค์และส่งเสริมความสามัคคี

5) การงดเว้นจากของมึนเมา แม้ยังมีการดื่มในบางโอกาสพิเศษ แต่การรณรงค์จากผู้นำชุมชนและองค์กรศาสนาช่วยให้มีแนวโน้มลดลง ส่งผลให้ครอบครัวมีความสุขมากขึ้นและลดปัญหาสังคมที่เกิดจากการเมาสุรา

2. หลักเบญจธรรม หลักเบญจธรรมเป็นแนวทางเสริมศีล ที่มุ่งพัฒนาจิตใจและความสัมพันธ์ในสังคม ให้เกิดความรัก ความสามัคคี และความรับผิดชอบต่อส่วนรวมในตารางดังนี้

ตารางที่ 3 การนำหลักเบญจธรรมมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

หลักเบญจธรรม	ลักษณะการประยุกต์ใช้	ผลที่เกิดขึ้น
เมตตา กรุณา	ช่วยเหลือเพื่อนบ้าน ดูแลผู้สูงอายุ	เกิดความอบอุ่นในชุมชน
เสียสละ	ร่วมกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ	เกิดความสามัคคี
ซื่อสัตย์สุจริต	ไม่เอาเปรียบกันในธุรกิจท้องถิ่น	เกิดความไว้วางใจ
อดทน	ใช้หลักธรรมในการแก้ปัญหาครอบครัว	ลดความขัดแย้งในบ้าน
รับผิดชอบ	ปฏิบัติตามหน้าที่การงานอย่างมีวินัย	สร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้ชุมชน

จากตารางที่ 3 ผลการศึกษา พบว่าการประยุกต์ใช้หลักเบญจธรรมช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและชุมชน ทำให้เกิดความร่วมมือและความปรองดอง

1) ความเมตตา กรุณา สมาชิกในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เช่น การช่วยเหลือผู้สูงอายุ ผู้ยากไร้ หรือผู้ประสบภัย รวมถึงการจัดกิจกรรมจิตอาสาเพื่อสังคม

2) ความเสียสละ มีการร่วมแรงร่วมใจในกิจกรรมชุมชน เช่น การพัฒนาวัด โรงเรียน ถนน และการระดมทุนเพื่อสาธารณประโยชน์ แสดงถึงความรักและผูกพันต่อบ้านเกิด

3) ความซื่อสัตย์สุจริต ถือเป็นคุณธรรมสำคัญที่ได้รับการยกย่อง ชุมชนมักยึดถือความจริงใจและความโปร่งใสเป็นหลักในการดำเนินงานทุกระดับ

4) ความอดทน ประชาชนใช้ความอดทนในการประกอบอาชีพ การแก้ปัญหาครอบครัว และการเผชิญกับความยากลำบาก ทำให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคงและสงบ

5) ความรับผิดชอบ เป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างมีระเบียบ เช่น การปฏิบัติหน้าที่ในครอบครัว การดูแลบุตรหลาน และการทำหน้าที่พลเมืองที่ดีในชุมชน

ตารางที่ 4 การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล–เบญจธรรมในระดับต่าง ๆ

ระดับการประยุกต์ใช้	สัดส่วนการกล่าวถึงในข้อมูล (จากการสัมภาษณ์)
1. ระดับบุคคล	- (สูงสุด – 40%)
2. ระดับครอบครัว	- (ปานกลาง – 35%)
3. ระดับชุมชน	- (น้อยกว่า – 25%)

จากตารางที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่เริ่มจากการปฏิบัติในระดับบุคคลก่อน แล้วจึงขยายผลไปสู่ระดับครอบครัวและชุมชน แสดงถึงการพัฒนาเชิงลำดับขั้นของการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตจริง การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล–เบญจธรรมของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด จังหวัดระยอง มีลักษณะดังนี้

1. การปฏิบัติในระดับบุคคล ประชาชนส่วนใหญ่ยึดถือหลักเบญจศีลเป็นแนวทางพื้นฐานในการดำเนินชีวิต โดยตระหนักถึงคุณค่าของศีลในการควบคุมพฤติกรรมและความคิดของตนเอง เช่น

1) ศีลข้อ 1 งดเว้นการเบียดเบียนชีวิต ทำให้เกิดจิตใจเมตตา รู้จักเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

2) ศีลข้อ 2 งดเว้นการลักทรัพย์ ส่งผลให้ดำเนินชีวิตอย่างซื่อสัตย์สุจริต

3) ศีลข้อ 3 รักษาความประพฤติทางเพศอย่างเหมาะสม ช่วยสร้างความมั่นคงในครอบครัว

4) ศีลข้อ 4 ไม่พูดเท็จ ช่วยให้เกิดความไว้วางใจระหว่างกัน

5) ศีลข้อ 5 งดเว้นของมึนเมา ทำให้มีสติสัมปชัญญะและดำรงชีวิตอย่างไม่ประมาท

เมื่อบุคคลนำหลักศีลเหล่านี้มาใช้ในชีวิตประจำวัน จะเกิดผลดีทั้งต่อตนเองและสังคม เช่น มีความสงบในใจ ลดการกระทำที่นำไปสู่ความขัดแย้ง และส่งเสริมภาพลักษณ์ของประชาชนในชุมชนให้น่าเชื่อถือ

2. การปฏิบัติในระดับครอบครัว ครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นของการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม หลักเบญจธรรมจึงถูกนำมาใช้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว เช่น

1) การมี เมตตา กรุณา ต่อกัน

2) การ ให้อภัยและอดทน เมื่อเกิดความเห็นไม่ตรงกัน

3) การ เสียสละและช่วยเหลือกัน ในการทำกิจกรรมในบ้าน

4) การสอนลูกหลานให้รู้จักแยกแยะผิดชอบชั่วดี และให้เคารพผู้ใหญ่

5) การประพฤติปฏิบัติตามเบญจธรรมในครอบครัวช่วยลดปัญหาความรุนแรง การทะเลาะเบาะแว้ง และทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความรัก ความอบอุ่น และความเข้าใจอันดี

3. การปฏิบัติในระดับชุมชน ในระดับชุมชน หลักเบญจศีล–เบญจธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้สมาชิกอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุดมีการส่งเสริมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง เช่น

1) การจัด กิจกรรมทางศาสนา ในวันสำคัญ เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา และวันเข้าพรรษา เพื่อให้ประชาชนได้ร่วมกันทำบุญ ฟังธรรม และสืบทอดประเพณีทางพุทธศาสนา

2) การจัด โครงการอบรมคุณธรรมจริยธรรม สำหรับเยาวชนและประชาชนทั่วไป เพื่อปลูกฝังความรับผิดชอบต่อสังคม

3) การส่งเสริมให้ประชาชน บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ เช่น การเก็บขยะ การปลูกต้นไม้ การช่วยเหลือผู้ยากไร้ ซึ่งสอดคล้องกับหลักเมตตาและกรุณาในเบญจธรรม

ผลจากการดำเนินกิจกรรมเหล่านี้ ทำให้เกิดความสามัคคี ความเอื้ออาทร และความร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชน จนเกิดสังคมที่อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล–เบญจธรรมในชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด เป็นแนวทางที่ช่วยให้เกิดความสมดุลทั้งในด้านจิตใจ ความสัมพันธ์และสังคมโดยรวม เมื่อบุคคล ครอบครัว และชุมชนร่วมกันยึดมั่นในหลักธรรมเหล่านี้ จะส่งผลให้เกิด “ชุมชนคุณธรรม” ที่เข้มแข็ง และเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยพบว่า สภาพการใช้ชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด จังหวัดระยอง มีลักษณะซับซ้อนและได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้องกับสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดระบบนิเวศน์ทางสังคมของ Bronfenbrenner (1979) ที่กล่าวว่า พฤติกรรมและการดำเนินชีวิตของบุคคลได้รับผลกระทบจากหลายระดับของสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงระดับสังคมและนโยบาย ซึ่งในกรณีนี้ การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ เช่น การขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมในมาบตาพุด ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและโครงสร้างชุมชน ทำให้เกิดความตึงเครียดทั้งทางสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน

การศึกษาพบว่า หลักเบญจศีล เช่น การงดเว้นจากการพูดเท็จ การไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ทำหน้าที่เป็นกลไกทางสังคมในการเสริมสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ที่ดีในระดับครอบครัวและชุมชน งานวิจัยของ Wong & Tsai (2007) ได้สนับสนุนประเด็นนี้โดยชี้ให้เห็นว่าค่านิยมและหลักปฏิบัติทางศีลธรรมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่แข็งแรงในชุมชน ทำให้สมาชิกชุมชนมีความรู้สึกผูกพันและพร้อมที่จะช่วยเหลือกันในยามวิกฤต ซึ่งเป็นปัจจัยที่ช่วยลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความมั่นคงของชุมชน นอกจากนี้ หลักเบญจธรรม เช่น ความเมตตากรุณาและความอดทน มีบทบาทสำคัญในการลดปัญหาความขัดแย้งและส่งเสริมการปรองดองในสังคม ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของ Lutz et al. (2008) ที่พบว่าการฝึกฝนคุณธรรมเชิงบวก ส่งผลให้เกิดความสงบภายในใจและความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งในบริบทที่มีความตึงเครียดสูงจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น ในเขตอุตสาหกรรมมาบตาพุด

การประยุกต์ใช้หลักศาสนาอย่างต่อเนื่องยังช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกทางศีลธรรมและความสงบภายในจิตใจของประชาชน งานของ Pargament (1997) เน้นบทบาทของศาสนาในกระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะทาง

จิตใจและการจัดการกับความเครียด โดยเฉพาะในสังคมที่ประสบกับความเปลี่ยนแปลงหรือปัญหาต่าง ๆ ซึ่งการมีศรัทธาและการปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยให้บุคคลมีความมั่นคงทางจิตใจและสามารถเผชิญกับสถานการณ์ยากลำบากได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในแง่ของการพัฒนาคุณภาพชีวิตและชุมชน งานวิจัยนี้สะท้อนแนวคิดของ Sen (1999) ที่เน้นการพัฒนาความสามารถและศักยภาพของบุคคลควบคู่ไปกับการเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในสังคม เพื่อให้เกิดความสุขและความสมดุลอย่างยั่งยืน การส่งเสริมหลักเบญจศีล-เบญจธรรมจึงไม่เพียงแต่เป็นการส่งเสริมศีลธรรมส่วนบุคคล แต่ยังเป็นการสร้างรากฐานทางสังคมที่เข้มแข็งและยั่งยืนสำหรับชุมชนโดยรวม

ทั้งนี้ การส่งเสริมและเผยแพร่หลักธรรมดังกล่าวอย่างเป็นระบบผ่านกิจกรรมอบรมเชิงปฏิบัติการ และการประชาสัมพันธ์ในชุมชน จึงถือเป็นกลยุทธ์ที่เหมาะสมในการเสริมสร้างความตระหนักรู้และการปฏิบัติจริง ซึ่งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมที่ยั่งยืนและเป็นรูปธรรมในสังคม โดยเฉพาะในบริบทที่มีความหลากหลายและซับซ้อนเช่นนี้

สรุป

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล–เบญจธรรมในชีวิตประจำวันของประชาชนในเขตเทศบาลเมืองมาบตาพุด จังหวัดระยอง ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 12 คน เพื่อทำความเข้าใจว่าหลักธรรมเหล่านี้ถูกนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตจริงอย่างไร และส่งผลต่อสังคมโดยรอบอย่างไรบ้าง

ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนในพื้นที่มีการดำเนินชีวิตที่มีความสอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงและซับซ้อนขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ยังคงรักษาความผูกพันและยึดมั่นในหลักธรรมและกิจกรรมทางศาสนาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวันอย่างแข็งแรง ประชาชนมีความรู้และความเข้าใจในหลักเบญจศีล–เบญจธรรมในระดับที่ดี สามารถนำหลักธรรมเหล่านี้มาเป็นแนวทางในการควบคุมและปรับพฤติกรรมตนเอง เช่น การงดเว้นจากการพูดเท็จ การไม่ละเมิดสิทธิและความเป็นธรรมของผู้อื่น และการแสดงออกถึงความเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ ส่งผลให้เกิดความสงบสุขและความสัมพันธ์ที่ดีภายในชุมชน การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล–เบญจธรรมยังมีผลในทางบวกต่อความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน โดยช่วยลดความขัดแย้งและส่งเสริมความสามัคคี อีกทั้งยังส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสังคมโดยรวม ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในทุกด้าน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมที่เผยแพร่และอบรมหลักเบญจศีล–เบญจธรรมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ กิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์

2. ควรมีการบูรณาการหลักธรรมเข้ากับนโยบายสาธารณะเพื่อส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรมในสังคมเมือง โดยเฉพาะในเขตอุตสาหกรรมที่มีความซับซ้อนทางเศรษฐกิจและสังคม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ผู้นำชุมชนและองค์กรท้องถิ่นควรส่งเสริมการสร้างพื้นที่เรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล–เบญจธรรม

2. ควรสนับสนุนกิจกรรมที่สร้างแรงจูงใจให้ประชาชนปฏิบัติศีลอย่างครบถ้วน โดยเฉพาะศีลข้อ 5 ผ่านการให้ความรู้และการลดปัจจัยเสี่ยงที่ส่งเสริมการบริโภคเครื่องดื่มมึนเมา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ควรมีการศึกษาขยายผลในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบและวิเคราะห์ความแตกต่างของการประยุกต์ใช้หลักเบญจศีล–เบญจธรรมในบริบทที่หลากหลาย

2. ควรพัฒนาวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) เพื่อเพิ่มความลึกและความกว้างในการวิเคราะห์ผลกระทบของหลักธรรมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2560). *เบญจศีล–เบญจธรรม: หลักธรรมพื้นฐานในการดำเนินชีวิต.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

พระธรรมวิสุทธิมงคล. (2549). *หลักเบญจธรรมในพระพุทธศาสนา.* สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเอกนรินทร์ อาภากโร. (2561). *การประยุกต์ใช้หลักเบญจศีลเบญจธรรมในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนเทศบาลตำบลสันมหาพน อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่.*

พระปลัดกิตติ ยุตฺติธโร และคณะ. (2562). *การประยุกต์ใช้ศีล 5 เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคลากร วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์.*

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2552). *พระไตรปิฎกฉบับ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ละเอียด ศรีโสภา. (2556). *การประยุกต์หลักเบญจศีลเบญจธรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมของ นักเรียนโรงเรียนบ้านคำข่า อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี.*

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *การพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วในพื้นที่เทศบาลเมืองมาบตาพุด จังหวัดระยอง: ผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อม.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร์. (2562). แนวคิดเรื่องคุณภาพชีวิต. *วารสารวิชาการ,* 12(3), 45-60.

Aristotle. (1999). Nicomachean ethics (T. Irwin, Trans.). *Hackett Publishing Company.* (Original work published ca. 340 B.C.E.)

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design.* Harvard University Press.

Campbell, A., Converse, P. E., & Rodgers, W. L. (1976). *The quality of American life: Perceptions, evaluations, and satisfactions.* Russell Sage Foundation.

Diener, E., & Suh, E. (1997). Measuring quality of life: Economic, social, and subjective indicators. *Social Indicators Research*, 40(1-2), 189–216.

Lutz, A., Slagter, H. A., Dunne, J. D., & Davidson, R. J. (2008). Attention regulation and monitoring in meditation. *Trends in Cognitive Sciences*, 12(4), 163–169.

OECD. (2020). *How's life in the city? Measuring well-being in urban areas.* OECD Publishing.

Pargament, K. I. (1997). *The psychology of religion and coping: Theory, research, practice.* Guilford Press.

Sen, A. (1999). *Development as freedom.* Oxford University Press.

Sirgy, M. J. (2012). *The psychology of quality of life: Hedonic well-being, life satisfaction, and eudaimonia.* In K. C. Land & A. Michalos (Eds.), Handbook of social indicators and quality of life research (261–288). Springer.

World Health Organization. (1997). *WHOQOL: Measuring quality of life.* WHO.

Wong, P. T. P., & Tsai, K. S. (2007). Cultural values and the promotion of trust in social relationships. *Journal of Cross-Cultural Psychology,* 38(3), 345–361.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Promote Employee Communication According to Qualities Of Learned Person of NPC Safety & Environmental Services Co., Ltd.

ส่งเสริมการทำงานด้านการสื่อสารด้วยหลักพหูสูตรของพนักงาน บริษัท เอ็นพีซี เซฟตี้ แอนด์ เอ็นไวรอนเมนทอล เซอร์วิส จำกัด

Jirawat Malithong[1*], & Phrakhru Bowonchaiwat[2]

จิรวัฒน์ มะลิทอง[1*], & พระครูบวรชัยวัฒน์[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Jirawat Malithong*
จิรวัฒน์ มะลิทอง
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Moalove4235@gmail.com

2. Phrakhru Bowonchaiwat
พระครู บวรชัยวัฒน์
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Wanchaimateego@gmail.com

คำสำคัญ:
การส่งเสริมการทำงาน, การสื่อสารในองค์กร, หลักพหูสูต

Keywords:
Work Promotion, Communication, The Principle of Multiple

Article history:
Received: 25/04/2025
Revised: 10/06/2025
Accepted: 09/08/2025
Available online: 25/10/2025

How to Cite:
Malithong, J. & Bowonchaiwat, P. (2025). Promote Employee Communication According to Qualities Of Learned Person of NPC Safety & Environmental Services Co., Ltd. *Journal Dhamma for Life,* 31(*4),* 292-312.

ABSTRACT

This research aimed to (1) examine theoretical concepts and frameworks related to the promotion of workplace communication among employees of NPC Safety and Environmental Services Co., Ltd., (2) explore the principles of Bahusutta in Buddhism and their relevance to organizational communication, and (3) apply these principles to enhance internal communication practices among the company's employees. The study employed a qualitative research methodology, utilizing in-depth interviews with three key groups: four Buddhist scholars, four executives, and four employees of the company, totaling twelve participants. Data were analyzed through content analysis.

The findings revealed that (1) promoting effective communication in the workplace requires an integration of concepts from information management, communication theory, and knowledge transfer, all of which emphasize the importance of mutual understanding, appropriate technological use, and the clarity of roles and responsibilities in organizational operations. (2) The Bahusutta principle comprising Bahussutā (extensive listening and learning), Dhātā (retention), Vacasā Paricitā (verbal fluency), Manasānupekkhitā (mindful reflection), and Diṭṭhiyā Supaṭividdhā (penetrative insight) was found to be applicable in developing communication competencies among employees, fostering analytical thinking, information clarity, and skillful expression. (3) The application of Bahusutta to workplace communication was categorized into four dimensions: Sender encouraging

employees to acquire diverse knowledge and communication skills; Message emphasizing the effective management and analysis of information; Channel promoting the use of appropriate modern communication technologies; and Receiver enhancing the ability of employees to accurately comprehend and apply information in task execution. The research underscores that Bahusutta serves as a potent principle for strengthening organizational communication. Its practical application can enhance employee performance, improve knowledge management processes, and contribute to sustainable organizational development.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการสื่อสารในการทำงานของพนักงานบริษัท เอ็นพีซี เซฟตี้ แอนด์ เอ็นไวรอนเมนทอล เซอร์วิสจำกัด 2) ศึกษาหลักพหูสูตในพระพุทธศาสนาที่มีความสัมพันธ์กับการสื่อสารในการทำงาน และ 3)นำหลักพหูสูตมาใช้ในการส่งเสริมการสื่อสารของพนักงาน ในองค์กรดังกล่าว โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม ได้แก่นักวิชาการทางพุทธศาสนา 4 รูป/คน ผู้บริหาร 4 คน และพนักงานบริษัท 4 คน รวมทั้งสิ้น 12 คนวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า 1) การส่งเสริมการสื่อสารภายในองค์กรจำเป็นต้องอาศัยแนวคิดด้านการจัดการสารสนเทศ การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม การบริหารความรู้ และทฤษฎีการสื่อสารที่เน้นผู้ส่งสารและผู้รับสารอย่างมีประสิทธิภาพ ล้วนมีความเชื่อมโยงกับบทบาทของบุคลากรที่ต้องประสานงานอย่างต่อเนื่องและเข้าใจตรงกัน 2) หลักพหูสูตในพระพุทธศาสนาซึ่งประกอบด้วย พหุสฺสุตา (ฟังมาก) ธตา (จำได้) วจสา ปริจิตา (คล่องแคล่วในการพูด) มนสานุเปกฺขิตา (พิจารณาด้วยใจ) และ ทิฏฺฐิยา สุปฏิวิทฺธา (เข้าใจด้วยปัญญา) สามารถประยุกต์ใช้กับการพัฒนาทักษะการสื่อสารของพนักงานได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในการส่งเสริมการเรียนรู้ การคิดอย่างเป็นระบบ และการถ่ายทอดข้อมูลอย่างมีประสิทธิผล 3) การประยุกต์ใช้หลักพหูสูตในการส่งเสริมการสื่อสารภายในองค์กร แบ่งออกได้เป็น 4 ด้านได้แก่ ด้านผู้ส่งสาร ส่งเสริมให้พนักงานมีองค์ความรู้และทักษะหลากหลายเพื่อเป็นผู้สื่อสารที่มีคุณภาพ ด้านสาร ข้อมูล เน้นการจัดการและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ ด้านช่องทาง ส่งเสริมการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม และด้านผู้รับสาร มุ่งพัฒนาศักยภาพของผู้รับในการเข้าใจและใช้ข้อมูลได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า หลักพหูสูตมีศักยภาพสูงในการพัฒนาระบบการสื่อสารภายในองค์กร และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ส่งผลต่อคุณภาพของกระบวนการบริหารจัดการองค์ความรู้ และการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืนในระยะยาว

บทนำ

ปัจจุบันการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ได้อย่างรวดเร็ว และทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกไม่ว่าจะเกิดเหตุการณ์ขึ้นบนโลกและในทุกที่ทั่วโลก สถานีโทรทัศน์สามารถถ่ายทอดภาพข่าว เหตุการณ์สด เหมือนอยู่ในเหตุการณ์จริง เหตุการณ์ทั่วโลกถูกนำเสนอโดยการสื่อสารผ่านดาวเทียม และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ด้วยการสื่อสารแบบใหม่ทำให้สังคมถูกย่อให้แคบลงด้วย และการสื่อสารเป็นปัจจัยหลักอีกส่วนหนึ่งที่สามารถเพิ่มประสิทธิภาพให้กับองค์กรหรือบุคลากรในองค์กรนั้น ๆ ได้เพราะเป้าหมายขององค์กรจะต้องมีการกำหนดสิ่งที่ต้องตามกฎระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติงานขององค์กร ดังนั้นการสื่อสารขององค์กร จึงถูกยกระดับความสำคัญมากกว่าสมัยก่อน การสื่อสารทุกรูปแบบล้วนเป็นกิจกรรมที่ ส่งผลกระทบโดยตรงต่อประสิทธิภาพการทำงานขององค์กร ดังนั้นองค์กรใดก็ตามที่ผู้บริหารจำเป็นต้องมีการสื่อสารให้ผู้ใต้บังคับบัญชาทุกระดับเกิดความเข้าใจในเรื่องที่จะสื่อสารให้ตรงกัน และในขณะเดียวกันก็ต้องมีการพิจารณาความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชาที่เสนอต่อผู้บังคับบัญชาด้วยการที่องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐบาล และภาคเอกชนจะสามารถดำเนินกิจการต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมายที่สำคัญที่กำหนดไว้โดยไร้รอยต่อ แต่ในทางตรงกันข้ามหากองค์กรใดที่มีการสื่อสารในองค์กรที่ไร้ประสิทธิภาพเกิดการบิดเบือนข้อมูลข่าวสารส่งผลต่อการทำงานขององค์กรปัญหาต่าง ๆ เกิดขึ้นจากการนำนโยบายไปถ่ายทอดปฏิบัติผิดพลาดเกิดความเข้าใจผิดกันตีความผิดพลาดก่อให้เกิดความเสียหายในการทำงานได้

ทางพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนในการดำเนินชีวิต และนำมาใช้ในทางแก้ไขปัญหาซึ่งในปัจจุบันปัญหามีความรุนแรงมากขึ้นหาทางออกได้ยาก การศึกษาหรือการเรียนรู้ตามหลักพุทธศาสนาสอนให้รู้จักควบคุมประพฤติในสิ่งที่ควรประพฤติสิ่งในที่ควรเว้นและไม่ให้มุ่งแต่ความรู้เพียงอย่างเดียวแต่ต้องมุ่นมั่นสร้างความเจริญก้าวหน้าแก่ชีวิตและพัฒนาจิตใจไปพร้อมกัน เพราะจิตใจมีความสำคัญไม่ต่างกับร่างกาย เมื่อมีร่างกายแข็งแรงจิตใจเข้มแข็งย่อมจะสามารถประกอบกิจการใดสำเร็จได้ด้วยดี “ความเป็นผู้มีสุตะมากชื่อว่าพหูสูตความเป็นผู้ฉลาดในหัตถกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะเรียนบ้างเพราะฟังบ้างซึ่งพระพุทธวจน ยกความฉลาดในหัตถกรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงถือเอาด้วย

หลักพหูสูต 5 ประการ ได้แก่ 1) พหุสฺสุตา ฟังมาก คือ เล่าเรียน สดับฟัง รู้เห็น อ่าน สั่งสมความรู้ในด้านนั้นไว้ให้มากมายกว้างขวาง 2) ธตา จำได้ คือ จับหลักหรือสาระได้ ทรงจำเรื่องราวหรือเนื้อหาสาระไว้ได้แม่นยำ 3) วจสา ปริจิตา คล่องปาก คือ ท่องบ่น หรือใช้พูดอยู่เสมอ จนแคล่วคล่องจัดเจน ใครสอบถามก็พูดชี้แจงแถลงได้ 4) มนสานุเปกฺขิตา เจนใจ คือ ใส่ใจนึกคิดจนเจนใจ นึกถึงครั้งใด ก็ปรากฏเนื้อความสว่างชัดเจน มองเห็นโล่งตลอดไปทั้งเรื่อง 5) ทิฏฐิยา สุปฏิวิทฺธา ขบได้ด้วยทฤษฎี คือ เข้าใจความหมายและเหตุผลแจ่มแจ้งลึกซึ้ง รู้ที่ไปที่มา เหตุผล และความสัมพันธ์ของเนื้อความและรายละเอียดต่างๆ ทั้งภายในเรื่องนั้นเอง และที่เกี่ยวโยงกับเรื่องอื่นๆ ในสายวิชาหรือทฤษฎีนั้นปรุโปร่งตลอดสาย มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2552). จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัย เรื่องส่งเสริมการทำงานด้านการสื่อสารด้วยหลักพหูสูตของพนักงานบริษัท เอ็นพีซี เซฟตี้ แอนด์ เอ็นไวรอนเมนทอล เซอร์วิส จำกัด เพื่อนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ในการแก้ไขปรับปรุงและพัฒนาการการสื่อสารในการทำงานตามหลักพหูสูตเป็นกระจกเงาในการสะท้อนพฤติกรรมของบุคลากร

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีการสื่อสารในองค์กร

การสื่อสารในองค์กรถือเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนองค์กรให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นระบบ และสามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ การสื่อสารมิได้เป็นเพียงการถ่ายทอดข้อมูลจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่งเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการสร้างความเข้าใจร่วมกัน การประสานงาน การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตลอดจนการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างบุคลากรในทุกระดับขององค์กร เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับทิศทางการดำเนินงานโดยรวม ทฤษฎีการสื่อสารในองค์กรโดยทั่วไปประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ประการ ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทางการสื่อสาร และผู้รับสาร ซึ่งองค์ประกอบแต่ละประการล้วนมีบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญในกระบวนการสื่อสาร โดยเริ่มจาก “ผู้ส่งสาร” หมายถึง บุคคลหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่เป็นต้นทางของการสื่อสาร มีหน้าที่ในการกำหนดเนื้อหา หรือสารที่ต้องการถ่ายทอด ตลอดจนการเลือกวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับลักษณะของสารและผู้รับสาร เพื่อให้สามารถถ่ายทอดข้อมูลหรือแนวคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ประกอบถัดมาคือ “สาร” ซึ่งหมายถึง เนื้อหาหรือข้อมูลที่ผู้ส่งสารต้องการถ่ายทอดไปยังผู้รับสาร สารอาจอยู่ในรูปแบบของข้อมูลข้อเท็จจริง ข้อเสนอแนะ คำสั่ง หรือแนวทางในการดำเนินงาน ทั้งนี้ เนื้อหาของสารควรมีความถูกต้อง ชัดเจน กระชับ และเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการสื่อสาร เพื่อหลีกเลี่ยงความเข้าใจคลาดเคลื่อนหรือการตีความผิดพลาดที่อาจเกิดขึ้นได้ “ช่องทางการสื่อสาร” เป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่ง หมายถึง วิธีการหรือสื่อที่ใช้ในการส่งผ่านสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของการสื่อสารโดยตรง เช่น การพูดคุยแบบเผชิญหน้า การประชุม การอภิปราย หรือการสื่อสารผ่านสื่อกลาง เช่น จดหมาย อีเมล ระบบสารสนเทศภายในองค์กร หรือแม้กระทั่งเทคโนโลยีดิจิทัลสมัยใหม่ เช่น โปรแกรมประชุมออนไลน์ และแพลตฟอร์มการสื่อสารต่าง ๆ การเลือกใช้ช่องทางที่เหมาะสมกับบริบทและลักษณะของผู้รับสารจะช่วยให้สารสามารถถ่ายทอดได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

สุดท้ายคือ “ผู้รับสาร” ซึ่งหมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่เป็นปลายทางของการสื่อสาร มีหน้าที่ในการรับข้อมูลและตีความสารที่ได้รับ ผู้รับสารที่มีทักษะในการฟัง วิเคราะห์ และตีความอย่างถูกต้อง จะช่วยให้การสื่อสารเกิดผลลัพธ์ที่ตรงตามเจตนารมณ์ของผู้ส่งสาร ทั้งยังช่วยลดโอกาสในการเกิดความเข้าใจผิด และส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติตามหรือการตอบสนองได้อย่างเหมาะสม การสื่อสารในองค์กรเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญต่อการดำเนินงานในทุกระดับ การเข้าใจองค์ประกอบของการสื่อสารและการบริหารจัดการกระบวนการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ จะช่วยส่งเสริมความร่วมมือ ลดความขัดแย้ง และนำไปสู่การตัดสินใจที่มีคุณภาพ ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กรในระยะยาว

ทฤษฎีการจัดการสารสนเทศ

ในยุคของการเปลี่ยนผ่านสู่ สังคมสารสนเทศ (Information Society) องค์กรต่าง ๆ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการจัดการองค์ความรู้และสารสนเทศอย่างเป็นระบบ เนื่องจากสารสนเทศเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าและสามารถนำมาใช้เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน (Porter, 1985) การตัดสินใจที่ถูกต้อง การวางแผนที่แม่นยำ ตลอดจนการดำเนินงานที่สอดคล้องกันภายในองค์กร ล้วนขึ้นอยู่กับการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากสารสนเทศที่มีคุณภาพ (Choo, 1996) การจัดการสารสนเทศ (Information Management) หมายถึง กระบวนการในการรวบรวม จัดเก็บ ประมวลผล เผยแพร่ และนำสารสนเทศไปใช้ประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน การวางแผน และการตัดสินใจในองค์กร (Marchand, Kettinger, & Rollins, 2001) โดยครอบคลุมทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งอาจอยู่ในรูปแบบของเอกสารทางกายภาพ ข้อมูลดิจิทัล หรือองค์ความรู้จากประสบการณ์ของบุคลากร (Nonaka & Takeuchi, 1995) การจัดการสารสนเทศอย่างเป็นระบบจะช่วยลดความซ้ำซ้อนในการทำงาน ลดข้อผิดพลาดในการตัดสินใจ และเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารและประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ (Davenport & Prusak, 1998) โดยเฉพาะในองค์กรที่ต้องรับมือกับปริมาณข้อมูลจำนวนมาก การออกแบบระบบสารสนเทศที่สามารถจัดการข้อมูลเหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็น

ทฤษฎีการจัดการสารสนเทศมีพื้นฐานจากแนวคิด "Data–Information–Knowledge–Wisdom (DIKW) Hierarchy" ซึ่งระบุว่า “ข้อมูล (Data)” จะกลายเป็น “สารสนเทศ (Information)” เมื่อผ่านกระบวนการตีความและจัดระบบ และเมื่อได้รับการวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง จะพัฒนาไปเป็น “องค์ความรู้ (Knowledge)” ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติได้จริง (Ackoff, 1989; Rowley, 2007) การจัดการที่ดีจึงเริ่มต้นจากการจัดเก็บข้อมูลอย่างมีระบบ ความถูกต้องของข้อมูล การรักษาความปลอดภัยของสารสนเทศ ไปจนถึงการออกแบบระบบที่เอื้อต่อการเข้าถึงและแลกเปลี่ยนสารสนเทศภายในองค์กรอย่างมีประสิทธิภาพ (Laudon & Laudon, 2020) ทั้งนี้ การจัดการสารสนเทศยังเกี่ยวข้องกับการนำ เทคโนโลยีสารสนเทศ (Information Technology) เข้ามาเป็นเครื่องมือสนับสนุน เช่น ระบบฐานข้อมูล ระบบคลังความรู้ (Knowledge Management Systems) หรือ ระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ (Management Information Systems: MIS) ซึ่งมีบทบาทในการจัดระเบียบข้อมูลจำนวนมากให้สามารถเข้าถึงได้ง่าย สะดวก และปลอดภัย (O'Brien & Marakas, 2011) การจัดการสารสนเทศไม่ใช่เพียงแค่การดูแลข้อมูลภายในองค์กรเท่านั้น หากแต่เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความเข้าใจในทั้ง มิติทางเทคนิค และ มิติทางการบริหาร เพื่อให้สามารถนำสารสนเทศมาใช้ในการวางแผน การตัดสินใจ และการพัฒนากลยุทธ์ขององค์กรได้อย่างยั่งยืน (Galliers & Leidner, 2014) องค์กรที่สามารถจัดการสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพจะมีศักยภาพในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ และสามารถขับเคลื่อนตนเองไปสู่ความสำเร็จได้อย่างมั่นคง

บทบาทของการสื่อสารในการบริหารความรู้

การบริหารความรู้ (Knowledge Management: KM) ถือเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้องค์กรสามารถรวบรวม จัดระบบ แลกเปลี่ยน และประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อเสริมสร้างศักยภาพในการดำเนินงานและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน อย่างไรก็ตาม การบริหารความรู้จะไม่สามารถบรรลุผลอย่างมีประสิทธิภาพได้หากขาดปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญประการหนึ่งคือ “การสื่อสาร” อันเป็นกลไกหลักในการถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างบุคลากรภายในองค์กร การสื่อสารมีบทบาทเชิงกลยุทธ์ในการบริหารความรู้ โดยเฉพาะในมิติต่าง ๆ เช่น การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างบุคลากร (knowledge sharing) การถ่ายทอดประสบการณ์ (knowledge transfer) ตลอดจนการเรียนรู้ร่วมกัน (collaborative learning) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างทุนทางปัญญา (intellectual capital) ให้กับองค์กร ความรู้ที่มีอยู่ในตัวบุคคล หากไม่สามารถถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนผ่านกระบวนการสื่อสารได้ ย่อมไม่สามารถนำไปใช้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มหรือการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ได้อย่างแท้จริง

ตามแนวคิดของ Nonaka และ Takeuchi (1995) ในทฤษฎี SECI Model (Socialization, Externalization, Combination, Internalization) ซึ่งอธิบายกระบวนการแปลงความรู้ระหว่างความรู้ฝังลึก (tacit knowledge) และความรู้ชัดแจ้ง (explicit knowledge) การสื่อสารจึงเป็นเครื่องมือหลักที่เอื้อให้เกิดการเปลี่ยนผ่านของความรู้ในแต่ละขั้นตอน เช่น การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในกลุ่มงาน (socialization) จำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารแบบเผชิญหน้า (face-to-face communication) หรือการจัดการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดและถ่ายทอดความรู้ ในมุมมองของ Wiig (1997) ยังเน้นว่า การบริหารความรู้ที่ประสบความสำเร็จจะต้องส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดกว้างต่อการสื่อสารและการแบ่งปันความรู้ รวมถึงการจัดโครงสร้างระบบสารสนเทศที่สนับสนุนการเข้าถึงความรู้ได้อย่างทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ องค์กรที่มีระบบการสื่อสารที่ดีจะสามารถลดอุปสรรคในการถ่ายทอดความรู้ และกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุคลากรได้มากยิ่งขึ้น การสื่อสารไม่เพียงเป็นเครื่องมือในการส่งผ่านข้อมูลเท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยเชิงกลยุทธ์ที่เชื่อมโยงกับทุกขั้นตอนของการบริหารความรู้ในองค์กร การส่งเสริมให้เกิดการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในทุกระดับขององค์กรจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการและใช้ประโยชน์จากความรู้ได้อย่างแท้จริง

หลักพหูสูตในพระพุทธศาสนา

ในพระพุทธศาสนา “หลักพหูสูต” ถือเป็นแนวทางสำคัญที่ชี้นำการพัฒนาคุณลักษณะของบุคคลให้มีความรู้ ความสามารถ และความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อองค์ความรู้ต่าง ๆ ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อกระบวนการเรียนรู้และการสื่อสารอย่างมีคุณภาพ โดยหลักพหูสูตประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 5 ประการ ได้แก่ พหุสฺสุตา, ธตา, วจสา ปริจิตา, มนสานุเปกฺขิตา และ ทิฏฺฐิยา สุปฏิวิทฺธา

ประการแรก คือ พหุสฺสุตา หมายถึง การฟังมากและฟังอย่างตั้งใจ รวมถึงการเปิดรับความรู้จากหลากหลายแหล่งและมิติความรู้ที่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระพุทธเจ้าที่เน้นการรับฟังด้วยความเอาใจใส่เป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ที่แท้จริง การฟังอย่างรอบคอบช่วยให้ผู้เรียนสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลและสร้างความเข้าใจเบื้องต้นได้อย่างมั่นคง

ประการที่สอง คือ ธตา ซึ่งหมายถึง ความสามารถในการจดจำข้อมูลและสาระสำคัญอย่างแม่นยำ การจำข้อมูลเป็นสิ่งสำคัญในการถ่ายทอดความรู้และใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป การฝึกจดจำช่วยเสริมสร้างฐานความรู้ที่มั่นคงและยั่งยืน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการพัฒนาปัญญา

ประการที่สาม คือ วจสา ปริจิตา หมายถึง ความสามารถในการสื่อสารด้วยวาจาอย่างคล่องแคล่วและชัดเจน การสื่อสารเป็นกระบวนการที่ส่งผ่านความรู้และความเข้าใจไปยังผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ พระพุทธศาสนาเน้นการใช้วาจาอย่างถูกต้องและเหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและลดการเข้าใจผิด

ประการที่สี่ คือ มนสานุเปกฺขิตา หรือการพิจารณาอย่างรอบคอบด้วยจิตใจที่มีสติและปัญญา เป็นการไตร่ตรองวิเคราะห์เนื้อหาความรู้ด้วยความระมัดระวังและไม่ยึดติดกับอคติใด ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

ประการสุดท้าย คือ ทิฏฐิยา สุปฏิวิทฺธา คือ การเข้าใจด้วยปัญญาอย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งสามารถประยุกต์ใช้ความรู้นั้นให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติจริงได้ การเข้าใจในระดับนี้หมายถึงการมีทัศนคติและมุมมองที่ถูกต้องตามหลักธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ

หลักพหูสูตในพระพุทธศาสนาเป็นกรอบแนวคิดที่มุ่งเน้นการพัฒนาคุณลักษณะเชิงปัญญาและทักษะการสื่อสารของบุคคล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาตนเองและสังคมอย่างยั่งยืน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

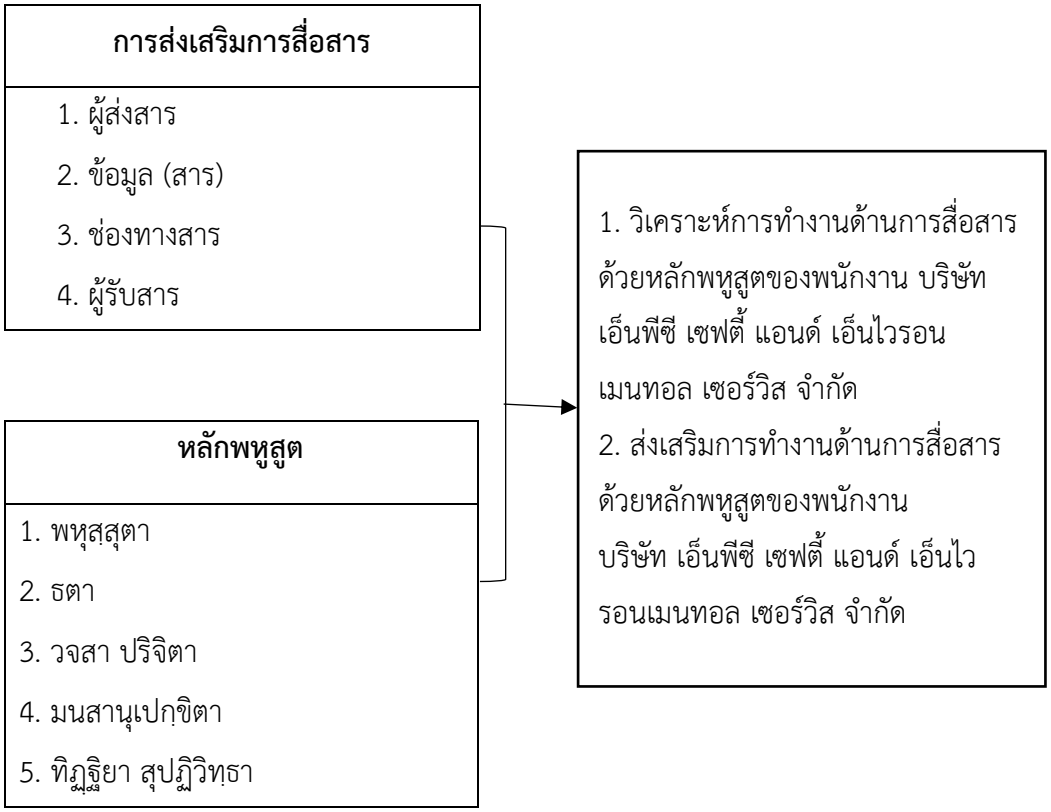
ณฐอร กีรติลาภิน (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบและปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสื่อสารในองค์กร กรณีศึกษา โรงพยาบาลบ้านแพ้ว (องค์การมหาชน) ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลของบุคลากรโรงพยาบาลบ้านแพ้ว (องค์การมหาชน) ที่มีเพศแตกต่างกันส่งผลต่อประสิทธิภาพการสื่อสารภายในองค์กรแตกต่างกัน พบว่าเพศหญิงส่งผลต่อประสิทธิภาพการสื่อสารในองค์กรมากกว่าเพศชายที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 ส่วนอายุระดับตำแหน่ง ระดับการศึกษา รายได้ สถานภาพ ประสบการณ์การทำงาน หน่วยงานที่ปฏิบัติที่แตกต่างกันส่งผลต่อประสิทธิภาพการสื่อสารในองค์กร ไม่แตกต่างกันที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 รูปแบบการสื่อสารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสื่อสารในองค์กร คือ การสื่อสารแบบบนลงล่าง รองลงมา คือ การสื่อสารแบบล่างขึ้นบน และการสื่อสารแบบแนวนอน ปัจจัยการสื่อสารที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการสื่อสารในองค์กร คือ ปัจจัยด้านข้อมูลข่าวสาร และรองลงมาคือช่องทางการสื่อสาร

พระมหาดำรงค ปชฺโชตชโย (สัมพะวงศ) (2562) ได้ทำวิจัยเรื่อง การเรียนรู้ตามหลักพหูสูต 5 ของผู้เรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี จังหวัดปทุมธานี กรณีศึกษา การเรียนรู้ตามหลักพหูสูต 5 ของผู้เรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี จังหวัดปทุมธานี พบว่า หลักพหูสูต ๕ เป็นหลักธรรมสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรูชำนาญเชี่ยวชาญ มีความคิดเห็นที่ถูกต่อง เป็นไปตามวัตถุประสงคของการเรียนรู้ในวิชานั้นๆ สามารถถ่ายทอดใหผู้อื่นได้ เป็นการพัฒนาตนเองในการเรียนรูแขนงนั้นๆ ใหดียิ่งๆ ขึ้นไป เป็นแนวทางใหผู้สอนนำไปประยุกตใชในการสอน เพื่อที่ใหผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู ได้วิชาความรูของตนไปถ่ายทอดใหได้อย่างเต็มที่ ถูกตองตามวัตถุประสงคของการเรียนรู

รัชนก เชื้อแพทย์ (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการสื่อสารภายในองค์กรที่มีประสิทธิภาพของบริษัทในนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผลการวิจัย พบว่า ระดับอุปสรรคของการสื่อสารในองค์กร โดยภาพรวมเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ระดับปฏิบัติการ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ระดับบริหาร และองค์ประกอบการติดต่อสื่อสาร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านสาร และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านช่องทางการสื่อสาร ระดับรูปแบบการสื่อสารภายในองค์กรที่มีประสิทธิภาพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสื่อสารจากบนลงล่าง และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการสื่อสาร พนักงานที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน จะมีรูปแบบการสื่อสารภายในองค์กรที่มีประสิทธิภาพในการทำงานแตกต่างกัน อุปสรรคการสื่อสารในองค์กรระดับบริหาร และระดับปฏิบัติการมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการสื่อสารภายในองค์กรระดับปานกลาง และ องค์ประกอบการติดต่อสื่อสารในด้านผู้ส่งสารด้านผู้รับสาร ด้านสาร และด้านช่องทางการสื่อสารมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการสื่อสารภายในองค์กรในระดับต่ำ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ส่งเสริมการทำงานด้านการสื่อสารด้วยหลักพหูสูตของพนักงาน บริษัท เอ็นพีซี เซฟตี้ แอนด์ เอ็นไวรอนเมนทอล เซอร์วิส จำกัด” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากแนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยนำแนวคิดเกี่ยวกับหลักพหูสูต สามารถแสดงเป็นแผนภูมิ ดังนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมการสื่อสารในการทำงานของพนักงาน บริษัท เอ็นพีซี เซฟตี้ แอนด์ เอ็นไวรอนเมนทอล เซอร์วิส จำกัด
2. เพื่อศึกษาหลักพหูสูตที่เกี่ยวกับการทำงานในการสื่อสาร
3. เพื่อส่งเสริมการทำงานด้านการสื่อสารด้วยหลักพหูสูตของพนักงาน

สมมติฐานในการวิจัย

1. บุคลากรที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน จะมีระดับประสิทธิภาพการสื่อสารในองค์กรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2. รูปแบบการสื่อสารภายในองค์กรที่แตกต่างกัน มีผลต่อระดับประสิทธิภาพการสื่อสารในองค์กรอย่างมีนัยสำคัญ

3. การนำหลักพุทธธรรม เช่น พหูสูต 5 และอิทธิบาท 4 มาใช้ในการทำงาน มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการสื่อสารในองค์กร

4. องค์ประกอบการสื่อสาร (ผู้ส่งสาร, สาร, ช่องทาง ฯลฯ) มีผลต่อระดับประสิทธิภาพการสื่อสารในองค์กร

5. การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการสื่อสารภายในองค์กรส่งผลต่อการเรียนรู้และการพัฒนาของบุคลากรอย่างมีนัยสำคัญ

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ประเภทของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีประสบการณ์ตรงเกี่ยวข้องกับประเด็นการสื่อสารในการทำงาน ตลอดจนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่สามารถประยุกต์ใช้ในบริบทขององค์กรสมัยใหม่

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรในการวิจัยประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่มหลัก ได้แก่
   1) นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านพระพุทธศาสนา
   2) ผู้บริหารของบริษัท เอ็นพีซี เซฟตี้ แอนด์ เอ็นไวรอนเมนทอล เซอร์วิส จำกัด
   3) พนักงานระดับปฏิบัติการของบริษัทเดียวกัน
2. กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้จำนวนทั้งสิ้น 12 ราย แบ่งเป็น
   1) นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 4 รูป/คน
   2) ผู้บริหารระดับสูง จำนวน 4 คน
   3) พนักงานบริษัท จำนวน 4 คน

ผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวได้รับการคัดเลือกโดยใช้เทคนิคการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

เทคนิคการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเน้นการคัดเลือกผู้ที่มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการสื่อสารภายในองค์กร หรือมีความรู้เชิงลึกด้านหลักธรรมพุทธศาสนา ซึ่งสามารถให้ข้อมูลที่มีความลุ่มลึก รอบด้าน และสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) ซึ่งได้รับการพัฒนาโดยอิงจากการศึกษาทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างชุดคำถามที่ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิ และปรับปรุงก่อนนำไปใช้จริง

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยดำเนินไปตามขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1. ศึกษาทบทวนเอกสารและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมความรู้พื้นฐาน แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารในองค์กรและหลักพหูสูตในพระพุทธศาสนา
2. พัฒนาเครื่องมือวิจัย โดยนำข้อมูลจากการศึกษาทบทวนมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ เพื่อสร้างแบบสัมภาษณ์ที่สามารถเจาะลึกความคิดเห็นและประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูล
3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยการนัดหมายและสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลแต่ละรายแบบรายบุคคล โดยใช้วิธีการบันทึกเสียง บันทึกภาพ และจดบันทึกประกอบการสัมภาษณ์
4. ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล (Triangulation) โดยการเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม โดยใช้แบบสัมภาษณ์ที่ได้รับการออกแบบให้เปิดกว้าง เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระและรอบด้าน โดยมีการจดบันทึก ถ่ายภาพ และบันทึกเสียงกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลล่วงหน้า

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเน้นการตีความข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ สังเกต และบันทึกต่าง ๆ โดยกระบวนการวิเคราะห์ประกอบด้วยการแยกแยะประเด็นสำคัญ (Thematic Analysis) การจัดกลุ่มข้อมูล และการอธิบายเชิงพรรณนา (Descriptive Interpretation) เพื่อให้สามารถตีความความหมายและความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดทางพระพุทธศาสนาและการพัฒนาการสื่อสารภายในองค์กรอย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์ยังรวมถึงการเปรียบเทียบความเห็นที่แตกต่างกันของกลุ่มตัวอย่าง และการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล (Data Validation) เพื่อยืนยันความน่าเชื่อถือและความสมบูรณ์ของข้อค้นพบ

ผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ และได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ผู้บริหาร และพนักงานของบริษัท เอ็นพีซี เซฟตี้ แอนด์ เอ็นไวรอนเมนทอล เซอร์วิส จำกัด จำนวนรวม 12 ราย ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

เพื่อศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการสื่อสารในการทำงานของพนักงานในองค์กร

จากผลการวิจัยที่ได้ดำเนินการพบว่า การสื่อสารภายในองค์กรในปัจจุบันมิได้เป็นเพียงกระบวนการส่งข้อมูลจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสารเท่านั้น หากแต่เป็นระบบที่ซับซ้อนและมีมิติมากยิ่งขึ้น ซึ่งสามารถได้รับการส่งเสริมอย่างมีประสิทธิภาพผ่านการบูรณาการแนวคิดด้านการจัดการสารสนเทศ การบริหารจัดการความรู้ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสื่อสารอย่างเหมาะสม แนวคิดเหล่านี้ช่วยให้การสื่อสารภายในองค์กรเป็นไปอย่างมีโครงสร้าง เกิดการถ่ายทอดข้อมูลที่เป็นระบบ เป็นปัจจุบัน และเข้าถึงได้ง่าย ซึ่งส่งผลให้เกิดความเข้าใจร่วมกัน ลดความคลาดเคลื่อน และเพิ่มประสิทธิภาพในการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อพิจารณาภายใต้กรอบแนวคิดการสื่อสารแบบปฏิสัมพันธ์ จะพบว่า การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพมิใช่เพียงการส่งสารที่ชัดเจน แต่ยังต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสารใน

กระบวนการตีความ ตอบสนอง และปรับตัวเข้าหากันอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูล ความรู้ และความคิดเห็นในลักษณะที่มีปฏิสัมพันธ์ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสร้างความเข้าใจที่แท้จริงและยั่งยืนในองค์กร

ผลการวิจัยดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นว่า แนวคิดร่วมสมัยในการบริหารจัดการองค์กร ไม่ว่าจะเป็น Information Management, Knowledge Management หรือการประยุกต์ใช้ Communication Technology ต่างมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับพฤติกรรมการสื่อสารของบุคลากร ทั้งในเชิงเนื้อหา ช่องทางการสื่อสาร และบทบาทของผู้ส่งสาร-ผู้รับสาร การมีระบบที่ส่งเสริมการเข้าถึงข้อมูล ความรู้ และการตอบสนองที่รวดเร็ว ช่วยให้บุคลากรสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ลดปัญหาการสื่อสารผิดพลาด และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อการทำงานเป็นทีม การสื่อสารภายในองค์กรที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างองค์ความรู้ด้านการจัดการ เทคโนโลยี และทฤษฎีการสื่อสารอย่างเหมาะสม โดยแนวคิดร่วมสมัยเหล่านี้มิได้เพียงแค่สนับสนุนกลไกการสื่อสาร แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรในการปรับตัวและเติบโตในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัล

เพื่อศึกษาหลักพหูสูตในพระพุทธศาสนาที่มีความสัมพันธ์กับการสื่อสารในการทำงาน

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า หลักพหูสูต ซึ่งเป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาทักษะพื้นฐานของการสื่อสารอย่างเป็นระบบ โดยประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ ได้แก่

1. พหุสฺสุตา (การฟังมาก) หมายถึง การใฝ่รู้ ใฝ่ศึกษา รับฟังข้อมูล ความรู้ และประสบการณ์จากแหล่งต่าง ๆ อย่างหลากหลาย การฟังอย่างตั้งใจและต่อเนื่องนี้มีความสำคัญต่อการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในบริบทองค์กรที่ต้องมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การรับฟังอย่างเปิดใจจึงเป็นทักษะพื้นฐานที่ส่งเสริมความเข้าใจร่วมกัน และลดความขัดแย้ง

2. ธตา (การจำได้) การสามารถจดจำสาระสำคัญของข้อมูลหรือคำพูดที่ได้รับมานั้น เป็นพื้นฐานของการสื่อสารที่ต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ความจำที่ดีจะช่วยให้บุคคลสามารถตอบสนองได้อย่างเหมาะสม สื่อสารได้อย่างไม่ผิดพลาด และรักษาความถูกต้องของสารที่ส่งต่อ

3. วจสา ปริจิตา (การพูดคล่อง) การพูดอย่างชัดเจน คล่องแคล่ว และเหมาะสมกับบริบท เป็นหัวใจของการสื่อสารในองค์กร เนื่องจากเป็นช่องทางหลักในการถ่ายทอดความคิด ความรู้ และความรู้สึก การใช้ภาษาอย่างระมัดระวัง รวมถึงการเลือกถ้อยคำให้เหมาะสมกับผู้รับสาร จึงเป็นทักษะที่สามารถพัฒนาได้จากการฝึกฝนตามหลักพหูสูต

4. มนสานุเปกฺขิตา (การพิจารณาด้วยใจ) การใช้สติและการไตร่ตรองก่อนสื่อสาร เป็นขั้นตอนสำคัญที่จะช่วยลดความผิดพลาดในการสื่อสาร การคิดอย่างรอบคอบก่อนพูดหรือเขียน จะช่วยให้สารที่ส่งออกไปมีความชัดเจน ตรงประเด็น และไม่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด

5. ทิฏฐิยา สุปฏิวิทธา (การเข้าใจด้วยปัญญา) หมายถึงการนำความรู้และประสบการณ์ทั้งหมดมาสังเคราะห์เป็นความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง สามารถมองเห็นภาพรวมของสถานการณ์ มีวิจารณญาณในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับ และแยกแยะสาระจากข้อมูลที่หลากหลาย ซึ่งช่วยในการตัดสินใจและวางแผนการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากองค์ประกอบทั้ง 5 ประการดังกล่าว จะเห็นได้ว่า หลักพหูสูตมิได้จำกัดอยู่แต่ในเชิงศีลธรรมของพุทธศาสนา เท่านั้น แต่ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนาทักษะการสื่อสารในบริบทของการทำงานในยุคปัจจุบันได้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในการทำงานร่วมกันเป็นทีม การบริหารคน และการจัดการองค์กร หลักธรรมนี้ยังมีความสอดคล้องกับ ทฤษฎีทางจิตวิทยาการสื่อสาร เช่น แนวคิดเรื่องการรับรู้ (perception) ความตั้งใจในการฟัง (active listening) การตีความสาร (interpretation) ตลอดจนพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการตอบสนอง ซึ่งล้วนเป็นหัวใจของการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในองค์กร ดังนั้น การศึกษาหลักพหูสูต จึงไม่เพียงตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยในเชิงพุทธศึกษาเท่านั้น แต่ยังสามารถประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาทักษะด้านการสื่อสารในโลกของการทำงานที่ซับซ้อนและหลากหลายได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม

เพื่อนำหลักพหูสูตมาใช้ในการส่งเสริมการสื่อสารของพนักงานในองค์กร

หลัก "พหูสูต" หมายถึง ผู้ที่มีความรู้กว้างขวาง มีความใฝ่รู้ และรู้จักเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สามารถนำมาปรับใช้กับการสื่อสารในองค์กรเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้ง และพัฒนาคุณภาพการสื่อสารในทุกมิติ ดังนี้

1. ด้านผู้ส่งสาร การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเริ่มต้นจาก “ผู้ส่งสาร” ที่มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถถ่ายทอดสารได้อย่างชัดเจน การพัฒนาความเป็นพหูสูตในผู้ส่งสารช่วยให้พนักงานมีความรู้รอบด้าน เข้าใจบริบทขององค์กร และสามารถเลือกวิธีการสื่อสารให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายและ การฝึกฝนทักษะการฟังเชิงลึก (active listening) และการพูดอย่างมีศิลปะ จะช่วยลดความคลาดเคลื่อนในการสื่อสาร และส่งเสริมความเข้าใจร่วมในทีมงาน

2. ด้านสารข้อมูล การเป็นพหูสูตยังหมายถึงการรู้จักกลั่นกรองและเลือกใช้ข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ พนักงานควรมีทักษะในการคัดเลือกสารที่มีคุณภาพ มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือก่อนนำไปสื่อสาร การสร้างระบบการจัดการองค์ความรู้ (Knowledge Management) ภายในองค์กรสามารถช่วยรวบรวมและกลั่นกรองข้อมูลให้พร้อมใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและ ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และความเข้าใจในแก่นของข้อมูล เพื่อไม่ให้เกิดการบิดเบือนหรือความเข้าใจผิดในเนื้อหาที่ส่งต่อ

3. ด้านช่องทางการสื่อสาร การเลือกช่องทางในการสื่อสารอย่างเหมาะสมเป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่สะท้อนถึงความเป็นพหูสูต พนักงานควรมีความรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศพื้นฐาน เข้าใจการเลือกใช้เครื่องมือสื่อสาร เช่น อีเมล แพลตฟอร์มสนทนาออนไลน์ หรือระบบจัดการงาน ควรมีการฝึกอบรมหรือให้คำแนะนำเกี่ยวกับการเลือกใช้ช่องทางที่เหมาะสมกับประเภทของสารและลักษณะของผู้รับสาร เพื่อให้การสื่อสารเกิดประสิทธิภาพ

สูงสุดและ องค์กรสามารถจัดให้มีคู่มือการสื่อสาร (Communication Protocol) เพื่อกำหนดแนวทางการใช้ช่องทางต่าง ๆ ให้เหมาะสม

4. ด้านผู้รับสาร การพัฒนา “ผู้รับสาร” ให้มีลักษณะพหูสูตช่วยส่งเสริมการสื่อสารแบบมีปฏิสัมพันธ์ (interactive communication) ที่มีคุณภาพ สนับสนุนให้พนักงานมีทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง เข้าใจความหมายแฝง และสามารถตั้งคำถามหรือโต้ตอบได้อย่างเหมาะสม ส่งเสริมการใช้วิจารณญาณในการรับสาร ไม่เชื่อหรือปฏิเสธข้อมูลโดยไม่มีเหตุผลและ เปิดใจรับความคิดเห็นที่แตกต่าง และสามารถสะท้อนกลับสารที่ได้รับเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมอย่างแท้จริง

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การส่งเสริมแนวคิด “พหูสูต” ในทุกขั้นตอนของการสื่อสาร ไม่เพียงแต่ช่วยพัฒนาทักษะส่วนบุคคลของพนักงาน แต่ยังช่วยยกระดับการสื่อสารในภาพรวมขององค์กร ทำให้เกิดความเข้าใจร่วม ลดความขัดแย้ง และเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานร่วมกัน การพัฒนาพนักงานให้เป็น “พหูสูตทางการสื่อสาร” จึงเป็นการลงทุนระยะยาวที่สร้างผลลัพธ์เชิงบวกให้แก่องค์กรอย่างยั่งยืน และสามารถตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ได้อย่างครบถ้วนและลึกซึ้ง

อภิปรายผล

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมการสื่อสารในการทำงานของพนักงานบริษัท เอ็นพีซี เซฟตี้ แอนด์ เอ็นไวรอ เมนทอล เซอร์วิส จำกัด

ชี้ให้เห็นว่า การนำหลักพหูสูตมาใช้ส่งเสริมการสื่อสารในองค์กรทำให้บุคลากรมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่มากขึ้น ช่วยให้การสื่อสารมีความชัดเจน ตรงประเด็น และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาดำรงค์ ปชฺโชตชโย (2562) ซึ่งพบว่าหลักพหูสูตมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และการถ่ายทอดข้อมูลอย่างมีประสิทธิผล โดยเฉพาะด้านพหุสฺสุตา (การฟังและศึกษามาก) และวจสา ปริจิตา (การพูดสื่อสารได้อย่างคล่องแคล่ว) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารของพนักงานได้อย่างเป็นรูปธรรม เป็นหัวใจสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานและความร่วมมือระหว่างบุคลากรภายในองค์กร ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การจัดการสารสนเทศอย่างมีระบบและการใช้เทคโนโลยีสื่อสารที่เหมาะสม ส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ รวมถึงการบริหารความรู้ (Knowledge Management) ที่ช่วยให้องค์กรสามารถปรับตัวและเติบโตในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วได้อย่างมีประสิทธิผล แนวคิดนี้สอดคล้องอย่างมากกับทฤษฎีการสื่อสารร่วมสมัย เช่น Two-way Communication Model ของ Berlo (1960) ที่เน้นการสื่อสารเป็นกระบวนการแบบสองทาง โดยผู้ส่งสารและผู้รับสารต่างก็มีบทบาทสำคัญในการแลกเปลี่ยนสารสนเทศกันอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ Transactional Model of Communication ของ Barnlund (1970) ให้ความสำคัญกับบริบทและการตอบสนองในทันทีระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการสื่อสารในองค์กรไม่ใช่เพียงการส่งข้อมูลอย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการที่มีปฏิสัมพันธ์และสร้างความหมายร่วมกัน

ในยุคดิจิทัล การส่งเสริมการสื่อสารภายในองค์กรยังได้รับการสนับสนุนจากการนำเทคโนโลยีมาใช้ควบคู่กับการพัฒนาทักษะมนุษย์ (soft skills) เช่น ทักษะการฟัง การเจรจา และการแก้ไขข้อขัดแย้ง งานวิจัยของ Cheng, Chen & Chen (2019) ชี้ให้เห็นว่า การผสมผสานระหว่างเทคโนโลยีและทักษะมนุษย์นี้ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีม แต่ยังลดความขัดแย้งและความเข้าใจผิดในการสื่อสารภายในองค์กรได้อย่างมีนัยสำคัญ ทฤษฎีการบริหารความรู้ของ Nonaka & Takeuchi (1995) ยังเน้นบทบาทของการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในการสร้างและแลกเปลี่ยนความรู้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้องค์กรสามารถรักษาความได้เปรียบในการแข่งขัน และตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างรวดเร็วและยืดหยุ่น

ผลการศึกษาจากบริบทของบริษัท เอ็นพีซีฯ ยืนยันว่า การส่งเสริมให้บุคลากรมีช่องทางและโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลอย่างเท่าเทียม รวมถึงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเปิดเผยและสร้างความเข้าใจร่วมกันนั้นเป็นรากฐานที่สำคัญในการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่แข็งแกร่งและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ องค์กรที่สามารถทำได้ดีในด้านนี้จะสามารถสร้างความผูกพันและแรงจูงใจในการทำงาน พร้อมทั้งเพิ่มขีดความสามารถในการตอบสนองต่อความท้าทายและโอกาสต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หลักพหูสูตที่เกี่ยวกับการทำงานในการสื่อสาร

หลักพหูสูตมาใช้สามารถช่วยยกระดับการสื่อสารในองค์กร เนื่องจากช่วยเพิ่มความเข้าใจในมุมมองที่หลากหลาย เสริมสร้างความร่วมมือและลดปัญหาความขัดแย้งภายในองค์กรผ่านการเปิดรับมุมมองที่หลากหลาย ทำให้พนักงานมีทัศนคติเชิงบวก การปลูกฝังหลักพหูสูตในบุคลากรสามารถทำได้ผ่านการส่งเสริมการเรียนรู้ การส่งเสริมใช้หลักพหูสูตในองค์กรเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยเพิ่มศักยภาพและการใช้เทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ ล้วนเป็นแนวทางที่ช่วยให้องค์กรสามารถปรับตัวต่อความท้าทายในยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงได้อย่างยั่งยืนต่อการสื่อสารข้ามสายงานและสามารถร่วมมือในการทำงานได้ดีขึ้น สอดคล้องกับผลการศึกษาของรัชนก เชื้อแพทย์ (2563) ที่ระบุว่าการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพจะช่วยลดปัญหาการตีความผิดพลาดในองค์กร โดยเฉพาะในระดับปฏิบัติการ และสามารถสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดสร้างสรรค์ภายในองค์กร ซึ่งประกอบด้วย พหุสสุตา (การฟังมาก), ธตา (ความจำดี), วจสา ปริจิตา (การพูดคล่อง), มนสานุเปกฺขิตา (การพิจารณาอย่างรอบคอบ) และทิฏฐิยา สุปฏิวิทฺธา (การเข้าใจด้วยปัญญา) มีความสอดคล้องกับองค์ประกอบสำคัญของทักษะการสื่อสารในศตวรรษที่ 21 อย่างมีนัยสำคัญ

หลักพหูสูตเน้นย้ำบทบาทของการสื่อสารผ่านมิติทางจิตวิญญาณ โดยเริ่มจากการฟังอย่างตั้งใจและมีสติ (พหุสสุตา) ซึ่งช่วยให้ผู้ปฏิบัติสามารถรับฟังข้อมูลและความคิดเห็นจากผู้อื่นได้อย่างเต็มที่และปราศจากอคติ นอกจากนี้ยังเน้นความสำคัญของความจำที่ดี (ธตา) เพื่อเก็บรักษาและเรียกคืนข้อมูลที่ได้รับอย่างถูกต้องและครบถ้วน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนความต่อเนื่องในการสื่อสาร การพูดอย่างคล่องแคล่วและเหมาะสม (วจสา ปริจิตา) เป็นอีกหนึ่งองค์ประกอบที่ช่วยให้การสื่อสารมีความชัดเจนและสร้างความน่าเชื่อถือระหว่างผู้สื่อสารและผู้รับสาร ขณะที่การพิจารณาอย่างรอบคอบ (มนสานุเปกฺขิตา) ส่งเสริมการใช้ปัญญาและความเมตตา

ในการวิเคราะห์สาระสำคัญก่อนการตอบสนอง เพื่อลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกันในบริบทองค์กร สุดท้าย การเข้าใจด้วยปัญญาอย่างลึกซึ้ง (ทิฏฐิยา สุปฏิวิทฺธา) ช่วยให้การตีความสาระเป็นไปอย่างรอบด้านและไม่ถูกครอบงำด้วยอารมณ์หรืออคติ

งานวิจัยของ สมภพ บำเพ็ญบุญ (2561) ได้ชี้ให้เห็นว่า หลักพหูสูตเป็นรากฐานสำคัญของการเรียนรู้เชิงพุทธที่สามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาทักษะชีวิต (Life Skills) รวมถึงทักษะการติดต่อสื่อสารอย่างมีประสิทธิผล ขณะเดียวกัน วุฒิพงศ์ จันทร์แก้ว (2564) พบว่า การนำหลักพุทธธรรมมาใช้ในการบริหารจัดการองค์กรมีส่วนช่วยลดความขัดแย้งภายใน และส่งเสริมความเข้าใจร่วมกันระหว่างบุคลากรอย่างเป็นรูปธรรม การวิเคราะห์หลักพหูสูตในเชิงทักษะการสื่อสารชี้ให้เห็นว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการฟังอย่างมีสติ การพูดอย่างมีเหตุผล และการใช้ปัญญาในการวิเคราะห์สาระที่ได้รับ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาทักษะการสื่อสารแบบ Whole Person Communication ที่เน้นทั้งความรู้ ทักษะ และคุณธรรม (ethics) อันเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นต่อการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพในบริบทองค์กรสมัยใหม่

การส่งเสริมการทำงานด้านการสื่อสารด้วยหลักพหูสูตของ

การส่งเสริมการทำงานด้านการสื่อสาร โดยใช้หลักพหูสูตควรประกอบด้วย 4 ด้าน คือ ด้านผู้ส่งสาร ด้านข้อมูลสาร ด้านช่องทาง และด้านผู้รับสาร ซึ่งแต่ละด้านมีความสำคัญต่อการสื่อสารภายในองค์กร และพนักงานเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองมากขึ้น ผลลัพธ์นี้สอดรับกับข้อเสนอแนะของ ณฐอร กีรติลาภิน (2560) ที่พบว่าองค์กรที่มีการจัดการองค์ประกอบการสื่อสารทั้งสี่ด้านนี้อย่างเหมาะสม จะทำให้การส่งผ่านข้อมูลข่าวสารมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นำไปสู่การพัฒนาทักษะการสื่อสารที่ดีของบุคลากรในทุกระดับขององค์กร

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพหูสูตในกระบวนการสื่อสารองค์กรใน 4 มิติหลัก ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง และผู้รับสาร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ผู้ส่งสาร การส่งเสริมพัฒนาความรู้และทักษะการคิดวิเคราะห์ของผู้ส่งสารในองค์กรเป็นสิ่งสำคัญ โดยหลักพหูสูตสนับสนุนให้ผู้ส่งสารรับฟังและพิจารณาหลายมุมมอง (multiple perspectives) เพื่อให้เกิดความรอบคอบและลดอคติในการสื่อสาร ส่งผลให้การถ่ายทอดสารมีความถูกต้องและเหมาะสมกับบริบทขององค์กร

2. สาร สารที่ใช้ในการสื่อสารต้องมีการจัดการอย่างเป็นระบบ มีความถูกต้องและเชื่อถือได้ หลักพหูสูตช่วยให้มีการรวบรวมข้อมูลจากหลากหลายแหล่งและประเภทข้อมูล ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพอย่างรอบด้าน ซึ่งส่งผลให้สารที่ถูกส่งต่อในองค์กรมีความสมดุลและน่าเชื่อถือ

3. ช่องทาง การเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารที่เหมาะสมกับบริบทและลักษณะของสารเป็นสิ่งจำเป็น หลักพหูสูตส่งเสริมการพิจารณาและประเมินความเหมาะสมของเทคโนโลยีและช่องทางต่าง ๆ อย่างรอบคอบ เพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพและเข้าถึงผู้รับสารได้อย่างตรงจุด นอกจากนี้ ยังสนับสนุนการพัฒนาและปรับปรุงช่องทางอย่างต่อเนื่องตามการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและความต้องการขององค์กร

4. ผู้รับสาร ผู้รับสารจำเป็นต้องมีทักษะการฟังและการตีความสารอย่างมีวิจารณญาณ หลักพหูสูตช่วยส่งเสริมให้ผู้รับสารไม่เพียงแต่รับข้อมูลอย่างผิวเผิน แต่ยังสามารถวิเคราะห์และตีความสารในหลากหลายมิติ ซึ่งช่วยเพิ่มความเข้าใจและส่งเสริมความร่วมมือในองค์กรอย่างมีประสิทธิผล

แนวทางการประยุกต์ใช้หลักพหูสูตในกระบวนการสื่อสารดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการออกแบบการสื่อสารในองค์กรโดยใช้หลัก Design Thinking ตามที่ Brown และ Wyatt (2010) ได้เสนอไว้ ซึ่งเน้นการเริ่มต้นจากความเข้าใจผู้ใช้งานอย่างลึกซึ้ง โดยสามารถเปรียบเทียบกับหลัก “มนสานุเปกฺขิตา” ที่เน้นการเปิดใจรับฟังหลายมุมมอง และหลัก “ทิฏฐิยา สุปฏิวิทฺธา” ที่เน้นการพิจารณาและเข้าใจสารอย่างถูกต้องและถ่องแท้ นอกจากนี้ Singh et al. (2021) ยังชี้ให้เห็นว่า องค์กรที่มีระบบการสื่อสารที่ดีและสอดคล้องกับจริยธรรมองค์กรจะสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานอย่างยั่งยืน การประยุกต์ใช้หลักพหูสูตในกระบวนการสื่อสารองค์กรจึงไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือทางเทคนิค แต่ยังเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นในจริยธรรม ความเคารพ และความเข้าใจในเสียงหลากหลายของบุคลากร ในบริบทของบริษัท เอ็นพีซีฯ การส่งเสริมการสื่อสารโดยประยุกต์ใช้หลักพหูสูตและหลักพุทธธรรมดังกล่าว มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสารภายในองค์กร รวมทั้งสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เข้มแข็งและมั่นคงบนพื้นฐานของความเข้าใจและความเคารพระหว่างบุคลากร ส่งผลให้องค์กรสามารถเผชิญกับความท้าทายและการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิผลและยั่งยืน

จากการอภิปรายผลครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า การส่งเสริมการสื่อสารในองค์กรไม่สามารถแยกออกจากมิติด้านคุณธรรมและปัญญาได้ การบูรณาการแนวคิดการสื่อสารร่วมสมัยกับหลักพุทธธรรมอย่าง "พหูสูต" สามารถยกระดับการสื่อสารให้เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมทั้งประสิทธิภาพและความเป็นมนุษย์ (Humanistic Communication) ได้อย่างชัดเจน แต่ยังเสนอกรอบแนวคิดใหม่ในการพัฒนาการสื่อสารองค์กรเชิงบูรณาการที่มีรากฐานจากพระพุทธศาสนาและสอดคล้องกับหลักการบริหารยุคใหม่

สรุป

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นการส่งเสริมการสื่อสารภายในองค์กรโดยใช้หลักพหูสูตรเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการพัฒนา เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ และการแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ การสื่อสารในองค์กรถูกวิเคราะห์ในแง่องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ผู้ส่งสาร สาร ช่องทาง และผู้รับสาร พร้อมทั้งตรวจสอบอุปสรรคที่เกิดขึ้น เช่น ความเข้าใจผิด ความแตกต่างทางวัฒนธรรม อุปกรณ์การสื่อสาร และปัจจัยด้านบุคลิกภาพ ซึ่งล้วนส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานขององค์กร หลักพหูสูตรช่วยให้บุคลากรเห็นมุมมองที่หลากหลาย เสริมสร้างความร่วมมือ ลดความขัดแย้ง และสนับสนุนการแลกเปลี่ยนความรู้ข้ามสายงาน โดยแนวทางการนำหลักนี้มาใช้ ได้แก่ การจัดเตรียมข้อมูลอย่างมีโครงสร้าง การวิเคราะห์เนื้อหาอย่างถูกต้อง การเลือกช่องทางสื่อสารที่เหมาะสม และการพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ งานวิจัยเน้นการส่งเสริมการทำงานเป็นทีมและการแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างเปิดกว้าง ซึ่งช่วยให้พนักงานสามารถปรับตัวและรับมือกับการ

เปลี่ยนแปลงได้ดีขึ้น ส่งผลให้การสื่อสารภายในองค์กรมีประสิทธิภาพสูงขึ้น นำไปสู่การพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน ทั้งในแง่ความสำเร็จทางธุรกิจและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ด้านการส่งเสริมแนวคิดและทฤษฎีการสื่อสารองค์ควรกำหนดนโยบายสนับสนุนให้มีการอบรม หรือเสริมสร้างความรู้แก่พนักงานเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีด้านการสื่อสารที่เหมาะสมกับบริบทการทำงาน พื่อให้พนักงานสามารถเข้าใจหลักการสื่อสารที่ และนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง

2.ด้านการประยุกต์ใช้หลักพหูสูตรในการสื่อสารควรสนับสนุนการใช้สื่อและช่องทางที่หลากหลายในการสื่อสาร เช่น การใช้สื่อภาพ เสียง และเทคโนโลยีดิจิทัล ควบคู่กับการพูดคุยโดยตรง เพื่อให้สามารถเข้าถึงพนักงานที่มีความหลากหลายในการรับรู้และตอบสนองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.ด้านการส่งเสริมพฤติกรรมการสื่อสารตามหลักพหูสูตรองค์กรควรกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ส่งเสริมให้พนักงานใช้รูปแบบการสื่อสารแบบพหูสูตรในการทำงานประจำวัน ทั้งในระดับบุคคล ทีมงาน และระหว่างหน่วยงาน พร้อมจัดให้มีระบบติดตามและประเมินผลเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรส่งเสริมการสื่อสารของพนักงานในองค์กรโดยใช้หลักสัมมาวาจา เพื่อพัฒนาคุณภาพของการสื่อสารให้มีความสุภาพ ถูกต้อง และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในที่ทำงาน

2. ควรศึกษาการพัฒนาการสื่อสารแบบองค์รวมในองค์กรโดยอิงหลักพรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา) เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความสามัคคีในทีมงานอย่างยั่งยืน

3. ควรวิจัยการเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารของพนักงานด้วยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม เช่น สมาธิ ปัญญา และสติ เพื่อส่งเสริมการสื่อสารที่มีประสิทธิผลและลดความขัดแย้งในองค์กร

เอกสารอ้างอิง

ณฐอร กีรติลาภิน. (2560). การจัดการองค์ประกอบการสื่อสารเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารของบุคลากรในองค์กร. *วารสารการบริหารและการสื่อสาร,* 9(1), 33-49.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2552). *พระไตรปิฎกฉบับหลวง.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมชาย ใจดี. (2564). *การสื่อสารองค์กรและการพัฒนาบุคลากร.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์การศึกษา.

สมภพ บำเพ็ญบุญ. (2561). หลักพหูสูตกับการพัฒนาทักษะชีวิตและการสื่อสารเชิงพุทธ. *วารสารพุทธศาสนาและสังคม*, 8(3), 79-95

สุนทร ศรีสุข. (2563). การสื่อสารภายในองค์กรกับประสิทธิภาพการทำงาน. *วารสารการจัดการ*, 12(3), 45-60.

พระมหาดำรงค์ ปชฺโชตชโย. (2562). *การเรียนรู้ตามหลักพหูสูต 5 ของผู้เรียนโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกบาลี จังหวัดปทุมธานี [รายงานการวิจัย].* มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย.

พระมหาดำรงค์ ปชฺโชตชโย. (2562). หลักพหูสูตกับการส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และการถ่ายทอดข้อมูลใน . *วารสารการบริหารและการสื่อสารองค์กร*, 10(2), 45-60.

รัชนก เชื้อแพทย์. (2563). การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพในองค์กร: บทบาทของหลักพหูสูตในการลดความขัดแย้งและส่งเสริมความร่วมมือ. *วารสารวิชาการการบริหาร*, 15(1), 112-130.

รัชนก เชื้อแพทย์. (2563). *รูปแบบการสื่อสารภายในองค์กรที่มีประสิทธิภาพของบริษัทในนิคมอุตสาหกรรมโรจนะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา [รายงานการวิจัย].* มหาวิทยาลัย.

วุฒิพงศ์ จันทร์แก้ว. (2564). การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการบริหารจัดการองค์กรเพื่อส่งเสริมความร่วมมือและลดความขัดแย้ง. *วารสารการบริหารองค์กร*, 18(2), 88-102.

Ackoff, R. L. (1989). From data to wisdom. *Journal of Applied Systems Analysis*, 16, 3–9.

Barnlund, D. C. (1970). A transactional model of communication. In K. K. Sereno & C. D. Mortensen (Eds.), *Foundations of communication theory; 83–92).* Harper & Row.

Berlo, D. K. (1960). *The process of communication.* Holt, Rinehart & Winston.

Brown, T., & Wyatt, J. (2010). Design thinking for social innovation. *Stanford Social Innovation Review*, 8(1), 30-35.

Cheng, J., Chen, H., & Chen, Y. (2019). Integrating technology and soft skills for enhanced team communication effectiveness in organizations. *Journal of Organizational Communication*, 12(3), 245-260.

Choo, C. W. (1996). *The knowing organization: How organizations use information to construct meaning, create knowledge, and make decisions.* Oxford University Press.

Davenport, T. H., & Prusak, L. (1998). *Working knowledge: How organizations manage what they know.* Harvard Business School Press.

Galliers, R. D., & Leidner, D. E. (2014). *Strategic information management: Challenges and strategies in managing information systems (4th ed.).* Routledge.

Laudon, K. C., & Laudon, J. P. (2020). *Management information systems: Managing the digital firm (16th ed.).* Pearson.

Marchand, D. A., Kettinger, W. J., & Rollins, J. D. (2001). *Information orientation: The link to business performance.* Oxford University Press.

Nonaka, I., & Takeuchi, H. (1995). *The knowledge-creating company: How Japanese companies create the dynamics of innovation.* Oxford University Press.

O'Brien, J. A., & Marakas, G. M. (2011). *Management information systems (10th ed.).* McGraw-Hill Education.

Porter, M. E. (1985). *Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance.* Free Press.

Rowley, J. (2007). The wisdom hierarchy: Representations of the DIKW hierarchy. *Journal of Information Science*, 33(2), 163-180.

Singh, R., Kumar, P., & Sharma, S. (2021). Ethical communication and sustainable organizational performance: A study of contemporary organizational practices. *Journal of Business Ethics*, 169(4), 655-671.

Wiig, K. M. (1997). Knowledge management: An evolving concept. *Knowledge and Process Management*, 4(3), 221-224.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Organizational Management Innovation to Promote the Quality of Life of Graduates with Disabilities: The Relationship of Learning Factors and Educational Services

นวัตกรรมการจัดการองค์การเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตบัณฑิต คนพิการ ความสัมพันธ์ของปัจจัยการเรียนรู้ และบริการทางการศึกษา

Minlada Sasom[1*] & Rungraditt Kongyoungyune[2]
มินทร์ลดา สะสม[1*] และ รุ่งรดิศ คงยั่งยืน[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Minlada Sasom
มินทร์ลดา สะสม
Krirk University, Thailand.
มหาวิทยาลัยเกริก
Email: sasom17995@gmail.com

2. Rungraditt Kongyoungyune
รุ่งรดิศ คงยั่งยืน
Chao Phraya University, Thailand.
มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา
Email: rungradit.k@cpu.ac.th

คำสำคัญ
บรรยากาศการเรียนรู้ของคนพิการ, คุณภาพการให้บริการของหน่วยงานสนับสนุนด้านการศึกษาของคนพิการ, การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ

Keywords:
Learning atmosphere for people with disabilities, Quality of service of educational support agencies for people with disabilities, Development of quality of life for people with disabilities

Article history:
Received: 17/06/2025
Revised: 26/08/2025
Accepted: 12/09/2025
Available online: 25/10/2025

ABSTRACT

The purposes of this research were : 1) To study the Factors in the learning environment of people with disabilities Factors in the quality of services provided by agencies supporting the education of persons with disabilities and factors in the development of the quality of life of persons with disabilities in order to "Disabled Graduate" 2) To study the overall influence of factors in the learning atmosphere of people with disabilities and factors in the quality of services provided by educational support agencies for people with disabilities that affect factors in the development of people's quality of life. Disabled to become a "Disabled Graduate" The sample group used in this research included people with disabilities who graduated from high school who had a chance of being "Disabled Graduates" totaling 451 people. The tools used include a questionnaire, a 5-level estimation scale, and statistics used in data analysis, including percentages, averages, and standard deviations. and find the Pearson Product Moment Correlation Coefficient.

The results revealed that 1) learning atmosphere factors for people with disabilities Factors in the quality of services provided by agencies supporting the education of persons with disabilities and factors in the development of the quality of life of persons with disabilities in order to "Disabled Graduates" was found to be at a high level in every factor with statistical significance at the 0.001 level. 2) The overall influence of factors in the learning atmosphere of people with disabilities and factors in the quality of services provided by educational support agencies for people with disabilities that affect factors in the development of the quality of life of people with disabilities to be " Disabled graduates. It was found that the

How to Cite:
Sasom, M & Kongyoungyune, R. (2025). Organizational Management Innovation to Promote the Quality of Life of Graduates with Disabilities: The Relationship of Learning Factors and Educational Services. *Journal Dhamma for Life, 31*(4), 313-332.

learning environment Quality of educational services and learning environment with improving the quality of life of people with disabilities to become disabled graduates with a value equal to 0.02. There is a slight positive relationship between the variables.

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาปัจจัยด้านบรรยากาศการเรียนรู้ของคนพิการ ปัจจัยด้านคุณภาพการให้บริการของหน่วยงานสนับสนุนด้านการศึกษาของคนพิการและปัจจัยด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการเพื่อเป็น "บัณฑิตคนพิการ” 2.เพื่อศึกษาอิทธิพลโดยรวมของปัจจัยด้านบรรยากาศการเรียนรู้ของคนพิการและปัจจัยด้านคุณภาพการให้บริการของหน่วยงานสนับสนุนด้านการศึกษาของคนพิการที่ส่งผลต่อปัจจัยด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการเพื่อเป็น"บัณฑิตคนพิการ” กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ คนพิการที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาที่มีโอกาสเป็น "บัณฑิตคนพิการ” จำนวน 451 คน เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแบบสอบถาม แบบมาตราวัดประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient)

ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัจจัยด้านบรรยากาศการเรียนรู้ของคนพิการ ปัจจัยด้านคุณภาพการให้บริการของหน่วยงานสนับสนุนด้านการศึกษาของคนพิการและปัจจัยด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการเพื่อเป็น "บัณฑิตคนพิการ” พบว่าอยู่ในระดับสูง ทุกปัจจัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 2) อิทธิพลโดยรวมของปัจจัยด้านบรรยากาศการเรียนรู้ของคนพิการและปัจจัยด้านคุณภาพการให้บริการของหน่วยงานสนับสนุนด้านการศึกษาของคนพิการที่ส่งผลต่อปัจจัยด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการเพื่อเป็น"บัณฑิตคนพิการ” พบว่าสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้กับ คุณภาพการบริการทางการศึกษา และสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการเพื่อเป็นบัณฑิตคนพิการ มีค่าเท่ากับ 0.02 ซึ่งบ่งชี้ว่า ความสัมพันธ์เชิงบวกเล็กน้อยระหว่างตัวแปร ส่วนค่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการเพื่อเป็นบัณฑิตคนพิการ กับคุณภาพการบริการทางการศึกษา เท่ากับ 0.02 เช่นกัน

บทนำ

คุณภาพชีวิตถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อบุคคล เพราะเป็นสิ่งบ่อบอกถึงสภาพความเป็นอยู่ของบุคคล ทั้งในร่างกาย จิตใจ และสภาพแวดล้อมทางสังคม คุณภาพชีวิตเป็นสิ่งที่มนุษย์กำหนดสร้างขึ้น และขวนขวายให้ได้มาด้วยตัวของมนุษย์เอง หากมีคุณภาพชีวิตที่ดี จะทำให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน คนพิการ ตามพระราชบัญญัติการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พ.ศ.2551 เป็นบุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการมองเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา และการเรียนรู้หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่างๆ และมีความจำเป็นเป็นพิเศษที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติ

กิจกรรม ในชีวิตประจำวันหรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไปโดยความพิการองค์การสหประชาชาติระบุไว้ว่าทุก 1 ใน 10 คน ของประชากรโลกเป็นคนพิการ

การศึกษาจบระดับปริญญาเป็นความฝันที่ยิ่งใหญ่สำหรับหลายคน แต่สำหรับบัณฑิตคนพิการ เส้นทางสู่อนาคตอาจเต็มไปด้วยอุปสรรค อย่างไรก็ตาม ปัจจัยสำคัญหลายประการสามารถช่วยให้พวกเขาบรรลุเป้าหมายและใช้ชีวิตที่มีความสุขและเติมเต็ม คือ การศึกษาที่เท่าเทียมเป็นโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาที่มีคุณภาพและเท่าเทียมกัน เป็นรากฐานสำคัญสำหรับความสำเร็จ การสนับสนุนที่เหมาะสม เช่น เทคโนโลยีช่วยเหลือ การบริการแปลภาษา และอาจารย์ที่ผ่านการฝึกอบรม ล้วนมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้บัณฑิตคนพิการได้รับการศึกษาที่มีประสิทธิภาพและบรรลุศักยภาพสูงสุด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีโอกาสทางอาชีพ โดยการมีทักษะและประสบการณ์ที่ตรงกับความต้องการของตลาดแรงงาน เป็นสิ่งสำคัญสำหรับทุกคน แต่สำหรับบัณฑิตคนพิการแล้ว โอกาสในการฝึกอบรม การฝึกงาน และการจ้างงานที่เหมาะสม ล้วนมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้พวกเขาประสบความสำเร็จในอาชีพที่เลือก การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรต่างๆ ในการสร้างโอกาสและส่งเสริมการจ้างงานคนพิการ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ส่วนในด้านการใช้ชีวิตคนพิการต้องการการเข้าถึงบริการสุขภาพที่ดีทั้งกายและใจ เป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการใช้ชีวิตที่มีคุณภาพ บัณฑิตคนพิการควรมีโอกาสเข้าถึงบริการสุขภาพที่ครอบคลุม รวมถึงบริการสุขภาพจิต การฟื้นฟูสมรรถภาพ และเทคโนโลยีช่วยเหลือที่เหมาะสมกับความต้องการของพวกเขา รวมถึงการเข้าถึงสิทธิและการรับรองที่เท่าเทียมกัน เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างเต็มรูปแบบ บัณฑิตคนพิการควรได้รับการสนับสนุนในการเข้าถึงสิทธิต่างๆ เช่น สิทธิประกันสังคม สิทธิสวัสดิการ และโอกาสในการเข้าถึงบริการต่างๆ โดยต้องมีสภาพแวดล้อมที่ปราศจากอุปสรรค ทั้งทางกายภาพและทางสังคม เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการมีชีวิตอย่างอิสระและมีศักดิ์ศรี การออกแบบอาคาร สถานที่สาธารณะ ระบบขนส่ง และระบบสื่อสาร ล้วนควรคำนึงถึงความต้องการของคนพิการ รวมไปถึงการส่งเสริมทัศนคติที่ดีและความเข้าใจจากคนในสังคม ซึ่งบัณฑิตพิการควรได้รับการสนับสนุนที่เหมาะสม ทั้งด้านการเงิน อุปกรณ์ เทคโนโลยี และบริการต่างๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต การศึกษา และการประกอบอาชีพด้วยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน การสร้างสังคมที่เอื้ออำนวยต่อคนพิการและการสนับสนุนที่ครอบคลุม บัณฑิตคนพิการทุกคน จะสามารถก้าวข้ามอุปสรรค คว้าโอกาส และใช้ชีวิตที่มีความหมาย เติมเต็มศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะทำงานวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการเพื่อเป็นบัณฑิตคนพิการ”

ทั้งนี้ตามประเภท และ หลักเกณฑ์ที่รัฐมนตรีวาการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั้นคงของมนุษย์ประกาศกำหนด โดยปัจจุบันประเทศไทยมีคนพิการ 1,756,849 คน คน (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2560) คุณภาพชีวิตคนพิการเป็นระดับความพึงพอใจในการดำรงชีวิตทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม การดำรงชีวิตที่เป็นอิสระในสังคม ต้องการความช่วยเหลือจากรัฐบาล ในด้านการรักษาพยาบาล การมีงานทำและอาชีพ การจัดหาอุปกรณ์เครื่องช่วยคนพิการและช่วยฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ประกอบกับปัจจุบันสังคมเมืองมีการปรับตัวอย่าง รวดเร็วทั้งในแง่เทคโนโลยีและระบบการทำงาน ซึ่งยังส่งผลต่อสังคมคนพิการ โดยตรงในด้านของความเหลื่อมล้ำทางสังคม ดังนั้น การที่จะปรับเปลี่ยนองค์กรให้มี

ความพร้อม ความสามารถในการจัดการต่อการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเพื่อช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และนำบริการไปสู่คนพิการได้อย่างทั่วถึง ต่อเนื่องและเป็นธรรมจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งที่จะนำไปสู่เป้าหมายดังกล่าว เป็นที่ยอมรับกันในปัจจุบัน ว่านวัตกรรมเป็น เครื่องมือสำคัญในการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนา การสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้นในองค์กรเป็นประเด็นที่มีความจำเป็นสำหรับองค์กรที่ต้องการมีศักยภาพและมีความสามารถทางการแข่งขันที่ยั่งยืน

การให้ความสำคัญกับงานด้านพัฒนาและจัดทำนวัตกรรมเพื่อช่วยเหลือ บัณฑิตคนพิการขึ้นมาอย่างเป็นระบบ และกำหนดเป้าหมาย ตัวชี้วัด ไว้อย่างเป็นรูปธรรม การจัดทำแผนแม่บทนวัตกรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อลดความ เหลื่อมล้ำโอกาสทางสังคมเพิ่มคุณภาพชีวิต รวมไปถึงปรับเปลี่ยนองค์กรให้มีความพร้อม ความสามารถทันต่อการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้บริการประชาชนอย่างทั่วถึง และคาดหวังให้เกิด การบูรณาการ นวัตกรรมกับระบบงานอื่นภายในองค์กร โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการตนเอง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบรรยากาศการเรียนรู้ของคนพิการ คุณภาพการให้บริการของหน่วยงานสนับสนุนด้านการศึกษาของคนพิการและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ
2. เพื่อศึกษาบรรยากาศการเรียนรู้ของคนพิการและคุณภาพการให้บริการของหน่วยงานสนับสนุนด้านการศึกษาของคนพิการที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ

สมมติฐานในการวิจัย

บรรยากาศการเรียนรู้ของคนพิการและคุณภาพการให้บริการของหน่วยงานสนับสนุนด้านการศึกษาของคนพิการส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ

การทบทวนวรรณกรรม

ทฤษฎีสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ โดย Bandura, A. 1986, 1997

1) การเรียนรู้แบบสังเกต (Observational Learning) คือ การเรียนรู้แบบสังเกตมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาพฤติกรรม การเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ผ่านการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นเป็นการเรียนรู้ที่ดี การเรียนรู้แบบสังเกตเป็นวิธีการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

2) การเสริมแรงทางสังคม (Social Reinforcement) คือ การชมเชยเป็นกลไกที่สำคัญในการเสริมแรงพฤติกรรมที่ถูกต้อง การที่ได้รับการสนับสนุนและชมเชยจากสังคมเป็นการสร้างและรักษาภาพลักษณ์ที่ดีของตนเองในสังคม และการเสริมแรงทางสังคมช่วยส่งเสริมการเรียนรู้แบบโครงสร้างโดยจำลองพฤติกรรมของผู้อื่นที่ได้รับการชมเชย รวมถึงการสังเกตผลของพฤติกรรมที่ได้รับการเสริมแรงทางสังคมในผู้อื่นสามารถปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองได้

3) การลงโทษทางสังคม (Social Punishment) เป็นกลไกที่สำคัญในการปรับพฤติกรรมของบุคคล สร้างสภาพแวดล้อมที่ไม่พึงประสงค์สำหรับบุคคล อาจทำให้บุคคลสะสมความเครียดส่งผลต่อสุขภาพจิต เป็นกลไกในการเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเองและของผู้อื่น ให้เรียนรู้ว่าพฤติกรรมดังกล่าวไม่เหมาะสมและอาจมีผลต่อการรับการลงโทษ ช่วยในการรักษาความสัมพันธ์ที่สอดคล้องกับกฎและกฎของสังคม โดยเสริมความสำคัญของการปฏิบัติตามกฎและกฎในสังคมและลดการกระทำที่ไม่เหมาะสม

4) การเลียนแบบ (Modeling) คือกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล ด้านการเลียนแบบเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนจะสังเกตและจำลองพฤติกรรมของผู้อื่น จำลองพฤติกรรมของตัวอย่าง (model) ที่มีอิทธิพล โดยการสังเกตจะเกิดขึ้นผ่านทางการมองเห็น การฟัง หรือการรับความรู้ผ่านสื่อต่าง ๆ การแสดงพฤติกรรมอย่างชัดเจนและเป็นตัวอย่างที่เหมาะสมมีความสำคัญ โดยผู้เลียนแบบจะมีแบบที่แน่นอนในการแสดงพฤติกรรมที่ต้องการให้ผู้เรียนจำลอง ผู้เรียนอาจมีการต่อต้านหรือไม่เชื่อถือแบบจำลอง โดยเฉพาะในกรณีที่พฤติกรรมที่แสดงอาจไม่เหมาะสมหรือไม่เป็นไปตามจรรยาบรรณ

5) ความเชื่อของบุคคลในความสามารถของตนเองที่จะประสบความสำเร็จ (self-efficacy) เป็นความเชื่อของบุคคลในความสามารถของตนเองในการทำภารกิจหรือการปฏิบัติงาน ความเชื่อนี้มาจากประสบการณ์ที่ผ่านมา การสังเกตการกระทำของผู้อื่น และการประเมินความสามารถของตนเอง ช่วยให้บุคคลรับมือกับความท้าทายและอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างมั่นใจ เมื่อคิดว่าตนเองสามารถทำได้ มักจะมีความกล้าหาญในการเผชิญกับสถานการณ์ที่ซับซ้อน ผู้ที่มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองมักจะมุ่งมั่นในการทำภารกิจและมุ่งหวังที่จะประสบความสำเร็จ บุคคลมีความกระตือรือร้นในการพัฒนาตนเอง และมองหาโอกาสในการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะต่าง ๆ เพื่อเติบโตและปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์

6) กระบวนการทางปัญญา (Cognitive Processes) คือการคิดวิเคราะห์เหตุการณ์และพฤติกรรมต่างๆ โดยใช้การประมาณความเสี่ยงและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งการคิดเชิงบวก-ลบนี้มีผลต่อการตัดสินใจในการแสดงพฤติกรรมต่างๆ วิเคราะห์ผลที่อาจเกิดขึ้นจากการแสดงพฤติกรรมที่ต่างๆ โดยพิจารณาถึงผลกระทบที่เป็นไปได้และความสำเร็จของพฤติกรรม วางแผนการกระทำและพิจารณาถึงวิธีการที่เหมาะสมในการบรรลุเป้าหมาย การวางแผนนี้มีผลต่อการแสดงพฤติกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ จำลองบทบาทหรือตัวอย่างของผู้อื่นที่แสดงพฤติกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ และวิเคราะห์ถึงวิธีการแสดงพฤติกรรมนั้นๆ การคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับความสามารถของตนเองในการดำเนินการบางอย่าง ความเชื่อในความสามารถของตนเอง (Self-efficacy) เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและการตัดสินใจของบุคคล

7) การควบคุมตนเอง (Self-Regulation) เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนเรียนรู้การควบคุมพฤติกรรมของตนเอง ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนการตั้งเป้าหมาย การติดตามความก้าวหน้า และการปรับปรุงพฤติกรรมตามผลลัพธ์ที่ได้รับ การตั้งเป้าหมายที่ชัดเจนและเป็นไปตามความสามารถที่เป็นไปได้ เป้าหมายที่ระบุไว้ชัดเจนจะช่วยให้ผู้เรียนมีแนวทางในการทำงานและมุ่งมั่นที่จะประสบความสำเร็จ ติดตาม และประเมินผลของพฤติกรรมที่ตนเองดำเนินการอย่างเสริมสร้าง การตรวจสอบความก้าวหน้าเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขและปรับปรุงพฤติกรรม

ต่อไป ปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองตามผลการประเมินที่ได้รับ โดยการทำเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมเพื่อให้เหมาะสมกับเป้าหมายที่ตั้งไว้ รักษาความมุ่งมั่นและความกระตือรือร้นในการทำงานตามเป้าหมาย ซึ่งอาจต้องใช้กลไกการรับรู้เพื่อรักษาความสนใจและความกระตือรือร้นในการประสบความสำเร็จ สนับสนุนและการชมเชยจากสังคมสามารถช่วยให้ผู้เรียนรักษาพฤติกรรมที่เหมาะสมและควบคุมตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8) การเรียนรู้ทางศีลธรรม (Moral Learning) คือการเรียนรู้ทางศีลธรรม (Moral Learning) เกิดขึ้นผ่านกระบวนการที่เหมือนกับการเรียนรู้พฤติกรรมอื่น ๆ แต่มีการสำรวจและการสนับสนุนในเรื่องของมาตรฐานทางศีลธรรมและค่านิยมเป็นจุดประสงค์หลักของการเรียนรู้ในส่วนนี้ เรียนรู้เกี่ยวกับมาตรฐานและค่านิยมทางศีลธรรมโดยการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่น รวมถึงการสังเกตผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเมื่อพฤติกรรมนั้นๆ ถูกดำเนิน มีค่านิยมในสังคมมักจะถูกจำลองโดยผู้เรียน ซึ่งสามารถช่วยให้พัฒนามาตรฐานและค่านิยมทางศีลธรรมของตนเอง การชมเชยและการสนับสนุนจากสังคมสามารถเป็นกลไกในการเสริมแรงและส่งเสริมพฤติกรรมที่ถูกต้องทางศีลธรรม ในขณะเดียวกันการโต้แย้งหรือการลงโทษอาจมีบทบาทในการยับยั้งพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมทางศีลธรรม มักจะต้องวิเคราะห์ผลลัพธ์ของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานและค่านิยมทางศีลธรรม และปรับปรุงพฤติกรรมของตนเองตามผลการวิเคราะห์นั้น ตั้งเป้าหมายทางศีลธรรมช่วยให้ผู้เรียนมีแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงค่านิยมและมาตรฐานทางศีลธรรมของตนเอง

การประเมินคุณภาพการบริการทางการศึกษา Model of Service Quality for Special Education (MQSE) (2561) เป็นโมเดลที่พัฒนามาจากแนวคิดดั้งเดิมของ Parasuraman, Zeithaml และ Berry (1988) ที่เรียกว่า SERVQUAL Model แล้วนำมาประยุกต์ใช้กับบริบทการศึกษาพิเศษ โดย Bourke, P. E., & Mentis, M. (2014) ประกอบด้วย 5 มิติ คือ

1) ความเป็นมืออาชีพของบุคลากร ประเมินความเป็นมืออาชีพและความพร้อมในการให้บริการของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาพิเศษ ทั้งความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และความสามารถในการทำงานที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนที่เป็นผู้พิการ การทำงานตามหน้าที่ให้สำเร็จลุล่วง การเรียนรู้และพัฒนาทักษะทางการศึกษาพิเศษ และความเข้าใจและความรับผิดชอบต่อการให้บริการทางการศึกษาพิเศษต่างๆ ในระดับที่แตกต่างกันของผู้พิการ คุณภาพของการบริการทางการศึกษาพิเศษ ซึ่งส่งผลต่อความพึงพอใจของผู้รับบริการและผู้ปกครอง และสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการทางการศึกษาพิเศษอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

2) กระบวนการจัดการศึกษา เป็นการเตรียมการวางแผนการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ เช่น การใช้แผนการเรียนรู้แบบบุคคล เพื่อให้เหมาะกับความต้องการและความสามารถของนักเรียนแต่ละคน การสร้างวัสดุการเรียนรู้: การสร้างวัสดุการเรียนรู้ที่เหมาะสมและมีความทันสมัยเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ เช่น การพัฒนาวัสดุการเรียนรู้ที่ใช้เทคโนโลยีการให้คำแนะนำและการสนับสนุนในการตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ และในกระบวนการการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษสามารถประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้ การติดตามความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความต้องการ

พิเศษ และการประเมินผลการเรียนรู้ เพื่อปรับปรุงและปรับเปลี่ยนแผนการเรียนการสอนการจัดเก็บและการใช้ข้อมูลเพื่อเข้าใจความต้องการและความสามารถของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ และการประเมินความสำเร็จของการเรียนรู้

3) สื่อการสอนและเทคโนโลยี คือ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้อาจมีการบูรณาการเทคโนโลยีและเครื่องมือต่างๆ เช่น คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต หรือโทรศัพท์มือถือ เพื่อช่วยให้นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษสามารถเข้าถึงเนื้อหาการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาซอฟต์แวร์และแอปพลิเคชันที่เหมาะสมสำหรับการศึกษานักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ เช่น โปรแกรมการเรียนการสอนที่ปรับปรุงสำหรับนักเรียนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ การสร้างและใช้สื่อการสอนแบบมัลติมีเดีย เช่น วิดีโอการสอน ภาพเคลื่อนไหว และการสร้างสื่อสารสื่อความหมายอื่นๆ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และทักษะของนักเรียน การให้บริการและการสนับสนุนในการใช้สื่อการสอนและเทคโนโลยี เพื่อช่วยให้นักเรียนที่มีความต้องการพิเศษสามารถใช้งานและนำเทคโนโลยีเหล่านี้มาใช้ในการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การให้การสนับสนุนในการพัฒนาทักษะและความสามารถในการใช้เทคโนโลยีของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ เพื่อให้พวกเขาสามารถใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้และการสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) สภาพแวดล้อมและความปลอดภัย คือ การจัดการเรียนการสอนในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมและเป็นกันเองสำหรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ เช่น การมีสถานที่เรียนที่เหมาะสมสำหรับการเคลื่อนไหว การเข้าถึงทรัพยากรการศึกษาที่เหมาะสม การสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ เช่น การให้บริการที่สะอาด การรักษาความปลอดภัยของสถานที่ การจัดให้มีบริการและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและเหมาะสมตามความต้องการของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ เพื่อให้พวกเขามีโอกาสเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การสร้างความเชื่อมั่นและสมาชิกในชุมชนที่รองรับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษและครอบครัวของพวกเขา เพื่อให้พวกเขารู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาและการพัฒนาของนักเรียน การสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนความร่วมมือและการทำงานร่วมกันระหว่างนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ครู บุคลากรทางการศึกษาและครอบครัว เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาของพวกเขาในระยะยาว

5) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน คือ การเข้าใจและการร่วมมือจากผู้ปกครองและครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญในการสนับสนุนการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับโรงเรียนผ่านการเข้าร่วมกิจกรรม การปรึกษา และการร่วมเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของผู้เรียน การเชื่อมโยงกับชุมชนและผู้ปกครองโดยการเสนอสถานที่สำหรับการโต้ตอบและการแลกเปลี่ยนข้อมูล เช่น การจัดกิจกรรมสำหรับครอบครัว เป็นการสร้างพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการสนทนาและแบ่งปันประสบการณ์ การสร้างความเข้าใจและความตระหนักในชุมชนเกี่ยวกับความต้องการพิเศษของนักเรียนและการสนับสนุนทางการศึกษา เช่น การจัดกิจกรรมหรือการแสดงผลงานที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ การสร้างพันธมิตรกับองค์กรท้องถิ่นและองค์กรภาคี เพื่อเสริมสร้างทรัพยากรและการสนับสนุนที่จำเป็นสำหรับการศึกษา

ของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในการเรียนการสอนของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ สามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่นและสนับสนุนได้ในทางที่หลากหลาย

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ Edward Skrtic (2005) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการตามหนังสือ "Disability and Democracy: Reconstructing (Special) Education for Postmodernity" ของ Edward Skrtic (2005) ประกอบด้วย

1) การสร้างระบบการศึกษาที่เป็นมิตรและเป็นระบบ เป็นการสร้างระบบการศึกษาที่เป็นมิตรและเป็นระบบเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากเป็นการพิสูจน์ถึงการเข้าใจที่ลึกซึ้งเกี่ยวกับความต้องการและความสำคัญของคนพิการในการเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียมและมีคุณภาพในสังคมการสร้างระบบการศึกษาที่เป็นมิตรและเป็นระบบหมายความว่าไม่เพียงแต่จะสร้างโครงสร้างและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสมสำหรับคนพิการ แต่ยังเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เป็นมิตรและรอบคอบสำหรับทุกคน โดยไม่มีการแบ่งแยกหรือสร้างสถานการณ์ที่ทำให้คนพิการรู้สึกถูกแยกกันออกไปการพัฒนาระบบการศึกษาที่เป็นมิตรและยังเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายและกฎหมาย เพื่อให้มีการสนับสนุนและสร้างความเท่าเทียมในการเข้าถึงการศึกษาสำหรับคนพิการ ซึ่งนำไปสู่การเสนอแนวคิดและการปฏิบัติที่เป็นประโยชน์และเป็นระบบในการจัดการศึกษาพิเศษนอกจากนี้ การสร้างระบบการศึกษาที่เป็นมิตรและเป็นระบบยังเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างความเข้าใจและการรับรู้ทางสังคม เพื่อให้สังคมมีการยอมรับและเชื่อมโยงกับคนพิการในชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความเป็นมนุษย์และเสริมสร้างความเสมอภาคในสังคมโดยรวม

2) การให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์และความเสมอภาค คือ การให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์และความเสมอภาคในการพัฒนานโยบายและกิจกรรมการศึกษาเป็นเรื่องสำคัญอันยิ่งใหญ่ เนื่องจากมีผลต่อคุณภาพชีวิตของคนพิการอย่างตรงไปตรงมา โดยมีข้อสังเกตอย่างชัดเจนดังนี้

2.1. การเชื่อมโยงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ กับการเรียนรู้และการเข้าถึงที่เป็นมนุษย์: การให้โอกาสในการศึกษาและการเรียนรู้ที่เป็นมนุษย์และเป็นองค์กระบอกเสียงสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ โดยการเข้าถึงที่เป็นมนุษย์หมายถึงการให้โอกาสในการเรียนรู้ที่เหมาะสมและการเข้าถึงบริการที่สอดคล้องกับความต้องการและความสามารถของแต่ละบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ

2.2. ความเสมอภาค: การพัฒนานโยบายและกิจกรรมการศึกษาที่เป็นมิตรและเป็นระบบนั้นควรมีการให้ความสำคัญกับความเสมอภาค โดยไม่ควรมีความแบ่งแยกหรือการกีดกันทางการศึกษาในทุกๆ ระดับ นอกจากนี้ ความเสมอภาคยังเกี่ยวข้องกับการให้โอกาสในการเข้าถึงการศึกษาและการพัฒนาศักยภาพในทุกกลุ่มที่ต้องการพิเศษ

2.3. การพัฒนานโยบายและกิจกรรมการศึกษา: การพัฒนานโยบายและกิจกรรมการศึกษาที่เป็นมิตรและเป็นระบบต้องให้ความสำคัญกับการปรับเปลี่ยนทางนโยบายและกฎหมายที่มีอยู่เพื่อให้เกิดการสนับสนุนและการเข้าถึงที่เป็นมนุษย์ในการศึกษา โดยการสร้างระบบการศึกษาที่มีการแบ่งปันข้อมูลและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบจะช่วยในการเสริมสร้างความเข้าใจและการรับรู้ทางสังคมต่อคนพิการในชุมชน

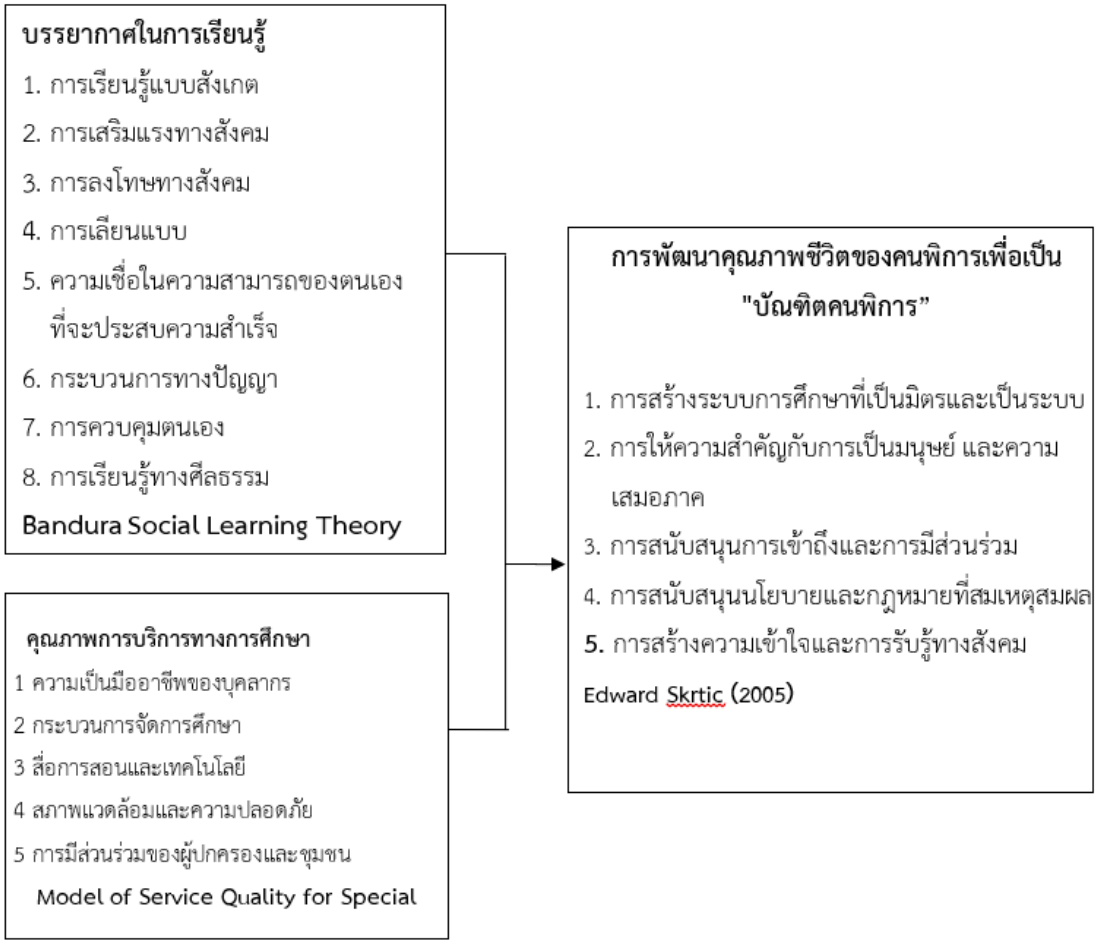
2.4. การเชื่อมโยงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการกับการเรียนรู้และการเข้าถึงที่เป็นมนุษย์ โดยให้ความสำคัญกับความเสมอภาคและความเป็นระบบในการพัฒนานโยบายและกิจกรรมการศึกษา เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้สังคมมีการเข้าถึงและการให้การสนับสนุนที่เป็นธรรมและเท่าเทียมในการศึกษาสำหรับทุกคน โดยไม่ว่าจะเป็นคนพิการหรือไม่ ซึ่งเป็นหัวใจและพื้นฐานของการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนและเป็นประโยชน์สูงสุดสำหรับทุกคนในสังคม

3) การสนับสนุนความเข้าถึงและการมีส่วนร่วม คือ การสร้างโอกาสให้คนพิการสามารถเข้าถึงการศึกษาและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้และชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นกันเองและรอบคอบ การสนับสนุนความเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของคนพิการในการศึกษาและชุมชนเป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยสร้างสังคมที่เป็นมนุษย์และเป็นระบบขึ้นมา โดยการให้ความสำคัญกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นกันเองและรอบคอบนั้น เป็นเรื่องสำคัญที่ช่วยให้คนพิการสามารถเข้าถึงและมีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น ข้อความนี้สะท้อนถึงความสำคัญของการสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นกันเองและรอบคอบเพื่อสนับสนุนความเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของคนพิการในชุมชนและการศึกษาอย่างเท่าเทียม.การสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นกันเองและรอบคอบหมายถึงการสร้างพื้นที่และสถานการณ์ที่ไม่มีความแบ่งแยกหรือการกีดกันต่อคนพิการ ซึ่งรวมถึงการติดตั้งสิ่งอำนวยความสะดวกและการให้บริการที่เหมาะสมสำหรับความต้องการของพวกเขา และยังรวมถึงการสร้างความเข้าใจและการยอมรับจากสังคมต่อคนพิการเพื่อให้พวกเขามีส่วนร่วมในกิจกรรมและชุมชนได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น การเชื่อมโยงการสนับสนุนความเข้าถึงและการมีส่วนร่วมของคนพิการในการศึกษาและชุมชนกับการสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นกันเองและรอบคอบนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง โดยมีผลต่อคุณภาพชีวิตของคนพิการและชุมชนในระยะยาว และเป็นที่สำคัญในการสร้างสังคมที่เชื่อมโยงและเท่าเทียมทางสังคมที่ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมและเข้าถึงทุกๆ ด้านของชีวิตได้อย่างเท่าเทียมกัน

4) การสนับสนุนนโยบายและกฎหมายที่สมเหตุสมผล: คือ การสนับสนุนนโยบายและกฎหมายที่สมเหตุสมผลในด้านการศึกษาสำหรับคนพิการเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากนโยบายและกฎหมายที่เหมาะสมสามารถเป็นเครื่องมือที่มีอิทธิพลในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรและเป็นระบบสำหรับการศึกษาของคนพิการ การสนับสนุนและสร้างนโยบายที่เป็นมิตรและเท่าเทียมในการศึกษาสำหรับคนพิการช่วยให้มีการเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม นอกจากนี้ การมีนโยบายและกฎหมายที่สมเหตุสมผลยังส่งเสริมให้มีการใช้สิทธิและการเข้าถึงที่เท่าเทียมในการศึกษาอย่างเต็มที่โดยไม่มีการแบ่งแยกหรือการกีดกัน เช่น การให้การสนับสนุนการเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคลและการให้บริการการศึกษาที่ปรับตัวตามความต้องการของคนพิการ นอกจากนี้ นโยบายและกฎหมายที่มีเหตุผลยังส่งเสริมให้มีการเสริมสร้างความเข้าใจและการยอมรับจากสังคมต่อคนพิการในการศึกษา โดยสร้างโอกาสให้พวกเขามีส่วนร่วมในกิจกรรมและชุมชนอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ นโยบายและกฎหมายที่มีเหตุผลยังช่วยเพิ่มความเท่าเทียมในสังคมโดยรวม โดยส่งเสริมให้มีความเข้าใจและการยอมรับต่อคนพิการในชุมชนในทุกๆ ด้านของชีวิต 5) การสร้างความเข้าใจและการรับรู้ทางสังคม คือ การสร้างความเข้าใจและการรับรู้ทางสังคมเกี่ยวกับความสำคัญของการสนับสนุนและการเชื่อมโยงคนพิการกับชุมชนในการเรียนรู้และ

การทำงานเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างสังคมที่เชื่อมโยงและเท่าเทียมทางสังคมที่สามารถรับมือกับความแตกต่างของบุคคลที่มีความต้องการพิเศษได้อย่างเหมาะสม การสร้างความเข้าใจในสังคมเกี่ยวกับความสำคัญของการสนับสนุนคนพิการในการเรียนรู้และการทำงานช่วยเสริมสร้างการยอมรับและความเข้าใจต่อความหลากหลายและความแตกต่างทางกายภาพและทางสมองของบุคคลที่มีความต้องการพิเศษ โดยที่สังคมจะมอบความเข้าใจและการสนับสนุนในการเข้าถึงและมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับคนพิการ การเชื่อมโยงคนพิการกับชุมชนในการเรียนรู้และการทำงานช่วยสร้างพื้นที่และโอกาสให้คนพิการสามารถเข้าร่วมกิจกรรมและการทำงานได้ตามความสามารถของพวกเขา นอกจากนี้ มันยังช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความเป็นมนุษย์และความเท่าเทียมในการทำงาน ทำให้ชุมชนมีความรับผิดชอบและความเข้าใจต่อความหลากหลายและความต้องการพิเศษของผู้คนที่มีความต้องการพิเศษในชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมและเข้าถึงโอกาสในการเรียนรู้และการทำงานได้อย่างเท่าเทียม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรคือ คนพิการที่เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาที่มีโอกาสเป็น "บัณฑิตคนพิการ" จำนวน 166,004 คน ระดับระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช. /ปวส. /ปวท.) จำนวน 34,226 คน รวม 300,230 คน (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปี 2564) คำนวณจากสูตรยาโร่ ทามาเน่ ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน สามารถเก็บแบบสอบถามกลับมาได้ 451 ชุด ซึ่งมากกว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณไว้ จึงใช้จำนวน 451 ชุด

2. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย ตัวแปรอิสระ คือ ปัจจัยสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ Bandura's Social Learning Theory (1997) มี 8 ด้านคือ การเรียนรู้แบบสังเกต (Observational Learning) การเสริมแรงทางสังคม (Social Reinforcement) การลงโทษทางสังคม (Social Punishment) การเลียนแบบ (Modeling) ความเชื่อในความสามารถของตนเองที่จะประสบความสำเร็จ (self-efficacy) กระบวนการทางปัญญา (Cognitive Processes) การควบคุมตนเอง (Self-Regulation) การเรียนรู้ทางศีลธรรม (Moral Learning) และปัจจัยคุณภาพการบริการทางการศึกษา Model of Service Quality for Special Education (MQSE) (2561) มี 5 ด้านคือ ความเป็นมืออาชีพของบุคลากร กระบวนการจัดการศึกษา สื่อการสอนและเทคโนโลยี สภาพแวดล้อมและความปลอดภัย การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ตัวแปรตาม คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ Edward Skrtic (2005) มี 5 ด้านคือ การสร้างระบบการศึกษาที่เป็นมิตรและเป็นระบบ การให้ความสำคัญกับการเป็นมนุษย์และความเสมอภาค การสนับสนุนการเข้าถึงและการมีส่วนร่วม การสนับสนุนนโยบายและกฎหมายที่สมเหตุสมผล การสร้างความเข้าใจและการรับรู้ทางสังคม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Research Questionnaire) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยในการสร้างแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาทำเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่มีคำถามชนิดปลายปิดโดยแบ่งโครงสร้างของแบบสอบถามออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

แบบสอบถามส่วนที่ 1 เป็นแบบเลือกตอบ (Check list) เป็นคำถามเกี่ยวกับปัจจัยสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ เป็นคำถามเกี่ยวกับ การเรียนรู้แบบสังเกต (Observational Learning) การเสริมแรงทางสังคม (Social Reinforcement) การลงโทษทางสังคม (Social Punishment) การเลียนแบบ (Modeling) ความเชื่อในความสามารถของตนเองที่จะประสบความสำเร็จ (self-efficacy) กระบวนการทางปัญญา (Cognitive Processes) การควบคุมตนเอง (Self-Regulation) การเรียนรู้ทางศีลธรรม (Moral Learning) จำนวน 24 ข้อ

แบบสอบถามส่วนที่ 2 เป็นแบบมาตราส่วนแบบประมาณค่า (Rating scale) เป็นคำถามเกี่ยวกับปัจจัยคุณภาพการบริการทางการศึกษา Model of Service Quality for Special Education (MQSE) (2561) มี 5 ด้านคือ ความเป็นมืออาชีพของบุคลากร กระบวนการจัดการศึกษา สื่อการสอนและเทคโนโลยี สภาพแวดล้อมและความปลอดภัย การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน จำนวน 17 ข้อ

แบบสอบถามส่วนที่ 3 เป็นแบบมาตราส่วนแบบประมาณค่า (Rating scale) เป็นคำถามเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ Edward Skrtic (2005) มี 5 ด้านคือ การสร้างระบบการศึกษาที่เป้นมิตรและเป็นระบบ การให้ความสำคัญกับการเป็นมนุษย์และความเสมอภาค การสนับสนุนการเข้าถึงและการมีส่วนร่วม การสนับสนุนนโยบายและกฎหมายที่สมเหตุสมผลและการสร้างความเข้าใจและการรับรู้ทางสังคม จำนวน 17 ข้อ

4. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและหาความเชื่อมั่นของแบบบสอบถาม ดังนี้

1. ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 10 ท่าน โดยพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาโดยพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องของวัตถุประสงค์การวิจัย โดยการทำ CVI (Content Validity Index) ได้ค่า S-CVI เท่ากับ 0.89

2. หาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยทดลองใช้แบบสอบถามกับพนักงาน ซึ่งมิใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ จำนวน 30 คน ได้ความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.91

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างจำนวน 345 คน ระหว่างวันที่ 1 ตุลาคม 2566 ถึง วันที่ 1 ตุลาคม 2568 โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) ได้แบบสอบถามกลับมาจำนวน 400 ชุด

2. ตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมานในการวิเคราะห์ข้อมูลและทดสอบสมมติฐาน โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1. ใช้การหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ในการวิเคราะห์การบริหารทรัพยากรมนุษย์และความยุติธรรมในองค์การของรัฐวิสาหกิจไทย 2. ใช้การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ในการวิเคราะห์ตัวแปรการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อความยุติธรรมในองค์การของรัฐวิสาหกิจไทย

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ของคนพิการ

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ของคนพิการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.64 S.D. = 0.55) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ความเชื่อในความสามารถของตนเองมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.69, S.D. = 0.57) รองลงมาคือ การเลียนแบบ ($\overline{X}$ = 4.65, S.D. = 0.62) การลงโทษทางสังคม ($\overline{X}$ = 4.65,

S.D. = 0.65) การเสริมแรงทางสังคม ($\overline{X}$ = 4.64, S.D. = 0.64) การควบคุมตนเอง ($\overline{X}$ = 4.63, S.D. = 0.58) กระบวนการทางปัญญา ($\overline{X}$= 4.63, S.D. = 0.62) การเรียนรู้แบบสังเกต ($\overline{X}$= 4.62, S.D. = 0.64) และ การเรียนรู้ทางศีลธรรม ($\overline{X}$ = 4.61, S.D. = 0.59) ตามลำดับ (ตารางที่ 1) ทุกองค์ประกอบของปัจจัยสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ของคนพิการอยู่ในระดับมาก และมีผลของค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกัน (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ของคนพิการ ในภาพรวมและจำแนกรายด้าน

สิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ของคนพิการ	$\overline{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1.การเรียนรู้แบบสังเกต	4.62	0.64	มาก	7
2.การเสริมแรงทางสังคม	4.64	0.64	มาก	4
3.การลงโทษทางสังคม	4.65	0.65	มาก	3
4.การเลียนแบบ	4.65	0.62	มาก	2
5.ความเชื่อในความสามารถของตนเอง	4.69	0.57	มาก	1
6.กระบวนการทางปัญญา	4.63	0.62	มาก	6
7.การควบคุมตนเอง	4.63	0.58	มาก	5
8.การเรียนรู้ทางศีลธรรม	4.61	0.59	มาก	8
โดยรวม	**4.64**	**0.55**	**มาก**	

ผลการวิเคราะห์คุณภาพการบริการทางการศึกษา

คุณภาพการบริการทางการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.63, S.D. = 0.50) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า สภาพแวดล้อมและความปลอดภัย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$ = 4.68, S.D. = 0.54) รองลงมาได้แก่ ความเป็นมืออาชีพของบุคลากร ($\overline{X}$ = 4.64, S.D. = 0.60) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ($\overline{X}$ = 4.62, S.D. = 0.62) กระบวนการจัดการศึกษา ($\overline{X}$ = 4.62, S.D. = 0.51) และ สื่อการสอนและเทคโนโลยี ($\overline{X}$ = 4.60, S.D. = 0.56) ตามลำดับ (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคุณภาพการบริการทางการศึกษาของคนพิการโดยรวมและจำแนกรายด้าน

คุณภาพการบริการทางการศึกษา	$\overline{X}$	S.D.	แปลความหมาย	ลำดับที่
1.ความเป็นมืออาชีพของบุคลากร	4.64	0.60	มาก	2
2.กระบวนการจัดการศึกษา	4.62	0.51	มาก	4
3.สื่อการสอนและเทคโนโลยี	4.60	0.56	มาก	5
4.สภาพแวดล้อมและความปลอดภัย	4.68	0.54	มาก	1
5.การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน	4.62	0.62	มาก	3
โดยรวมเฉลี่ย	**4.63**	**0.50**	**มาก**	

ผลการวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.63, S.D. = 0.50) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า สภาพแวดล้อมและความปลอดภัย มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\overline{X}$ = 4.68, S.D. = 0.54) รองลงมาได้แก่ ความเป็นมืออาชีพของบุคลากร ($\overline{X}$ = 4.64, S.D. = 0.60) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน ($\overline{X}$ = 4.62, S.D. = 0.62) กระบวนการจัดการศึกษา ($\overline{X}$ = 4.62, S.D. = 0.51) และ สื่อการสอนและเทคโนโลยี ($\overline{X}$ = 4.60, S.D. = 0.56) ตามลำดับ(ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการโดยรวมและจำแนกรายด้าน

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ	$\overline{X}$	S.D.	แปลความหมาย	ลำดับที่
1.การสร้างระบบการศึกษาที่เป็นมิตรและเป็นระบบ	4.63	0.53	มาก	5
2.การให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์และความเสมอภาค	4.69	0.51	มาก	2
3.การสนับสนุนความเข้าถึงและการมีส่วนร่วม	4.71	0.51	มาก	1
4.การสนับสนุนนโยบายและกฎหมายที่สมเหตุสมผล	4.69	0.55	มาก	3
5.การสร้างความเข้าใจและการรับรู้ทางสังคม	4.69	0.55	มาก	3
โดยรวมเฉลี่ย	**4.68**	**0.47**	**มาก**	

ผลการวิเคราะห์บรรยากาศการเรียนรู้ของคนพิการและคุณภาพการให้บริการของหน่วยงานสนับสนุนด้านการศึกษาของคนพิการที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบ (Multiple Regression Analysis with Stepwise Method) พบว่า จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 4.10 ซึ่งเป็นการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ (QD) สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. ค่าความสามารถในการอธิบายของโมเดล (R^2 และ Adjusted R^2) โมเดลสุดท้าย (Model 6) มีค่า R^2 = 0.716 แสดงว่าตัวแปรอิสระสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตาม (การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ) ได้ 71.6% ค่า Adjusted R^2 = 0.716 แสดงให้เห็นว่าโมเดลมีความเหมาะสม และการเพิ่มตัวแปรอิสระไม่ได้ทำให้ความแม่นยำลดลง

2. ผลของตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ ตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ บรรยากาศการเรียนรู้ (β = 0.212, $p < 0.01$)

หมายความว่า หากบรรยากาศการเรียนรู้ดีขึ้น 1 หน่วย จะทำให้การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการเพิ่มขึ้น 0.212 หน่วย สภาพแวดล้อมและความปลอดภัย (β = 0.200, p < 0.01) แสดงว่าสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้นส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนพิการในระดับใกล้เคียงกันกับบรรยากาศการเรียนรู้ การควบคุมตนเอง (β = 0.257, p < 0.01) มีผลกระทบสูงกว่าปัจจัยอื่น ๆ โดยหมายความว่าหากคนพิการสามารถควบคุมตนเองได้ดีขึ้น จะมีผลต่อคุณภาพชีวิตอย่างมีนัยสำคัญ กระบวนการจัดการศึกษา (β = 0.096, p < 0.01) มีอิทธิพลในระดับที่ต่ำกว่าปัจจัยอื่น ๆ แต่ยังคงมีนัยสำคัญ ความเชื่อในความสามารถของตนเอง (β = 0.111, p < 0.01) ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนพิการในระดับหนึ่ง สื่อการสอนและเทคโนโลยี (β = 0.106, p < 0.01) แม้ว่าจะมีผลกระทบน้อยกว่าปัจจัยอื่น ๆ แต่ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญ

3. การเปลี่ยนแปลงของโมเดล (R^2 Change) โมเดลเริ่มต้นสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตามได้ 70% เมื่อเพิ่มปัจจัยอื่น ๆ เข้ามา ค่า R^2 เพิ่มขึ้นเป็น 71.6% การเพิ่มตัวแปร การจัดการศึกษา ความเชื่อในความสามารถของตนเอง และสื่อการสอน แม้ว่าจะช่วยเพิ่มค่า R^2 แต่การเพิ่มขึ้นเป็นเพียงเล็กน้อย

4. ข้อสรุปจากโมเดล ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตของคนพิการมากที่สุดคือ การควบคุมตนเอง และสภาพแวดล้อมและความปลอดภัย บรรยากาศการเรียนรู้ เป็นอีกปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อคุณภาพชีวิต แม้ว่าปัจจัยอื่น ๆ เช่น การจัดการศึกษา, ความเชื่อในความสามารถของตนเอง, และสื่อการสอนและเทคโนโลยี จะมีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตของคนพิการ แต่ผลกระทบค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับปัจจัยหลัก โดยสรุป โมเดลนี้สามารถอธิบายได้ว่าหากต้องการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ ควรให้ความสำคัญกับ การส่งเสริมการควบคุมตนเอง, การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัย, และการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน:QD

ตัวแปร	การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ				p
	b	SE	β	T	
ค่าคงที่	2.145	.120		8.000**	.000
บรรยากาศการเรียนรู้	.154	.034	.212	4.526**	.000
สภาพแวดล้อมและความปลอดภัย	.172	.037	.200	4.707**	.000
การควบคุมตนเอง	.207	.038	.257	5.507**	.000
กระบวนการจัดการศึกษา	.088	.041	.096	2.131*	.034
ความเชื่อในความสามารถของตนเอง	.093	.038	.111-	2.488*	.013
สื่อการสอนและเทคโนโลยี	.088	.040	.106	2.229*	.026
R^2 =	.716			F =	186.168*
Adjust R^2 =	.713	SE =	.252	P =	.000

หมายเหตุ: ตัวแปรตาม: QD ; *p < .05. **p < .01.

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านบรรยากาศการเรียนรู้ของคนพิการ ปัจจัยด้านคุณภาพการให้บริการของหน่วยงานสนับสนุนด้านการศึกษา และปัจจัยด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ เพื่อเป็น "บัณฑิตคนพิการ" ผลการวิจัยที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและสถิติเชิงอนุมานได้นำไปสู่ข้อค้นพบที่สำคัญ ซึ่งสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

การวิเคราะห์ปัจจัยสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ของคนพิการ จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านบรรยากาศการเรียนรู้ของคนพิการมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.64, S.D. = 0.55) เมื่อพิจารณาในรายละเอียดพบว่าองค์ประกอบที่มีค่ามากที่สุด ได้แก่ ความเชื่อในความสามารถของตนเอง (self-efficacy) ซึ่งมีค่าเฉลี่ย $\overline{X}$ = 4.69, S.D. = 0.57 รองลงมาคือ การเลียนแบบ (modeling) ($\overline{X}$ = 4.65, S.D. = 0.62) ซึ่งหมายความว่าคนพิการมีการพัฒนาแรงจูงใจและความมั่นใจในความสามารถของตนเอง โดยได้รับอิทธิพลจากการเรียนรู้ผ่านการสังเกตและแบบอย่างที่ดีในสังคม ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura (1997) ซึ่งกล่าวว่าการเรียนรู้แบบสังเกต (observational learning) และการเลียนแบบ (modeling) เป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) คนพิการที่สามารถเห็นตัวอย่างที่ดีของบุคคลที่มีความสามารถในการพัฒนาตนเองจะสามารถพัฒนาความเชื่อในความสามารถของตนเองได้ดีขึ้น (Zimmerman, 2000)

การวิเคราะห์คุณภาพการบริการทางการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า คุณภาพการให้บริการทางการศึกษาของหน่วยงานสนับสนุนด้านการศึกษาของคนพิการอยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.63, S.D. = 0.50) โดยองค์ประกอบที่มีค่าสูงสุดคือ สภาพแวดล้อมและความปลอดภัย ($\overline{X}$ = 4.68, S.D. = 0.54) แสดงให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อคนพิการเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของพวกเขา ผลการศึกษานี้สนับสนุนแนวคิดของ Parasuraman, Zeithaml, & Berry (1988) ที่อธิบายว่าคุณภาพการบริการทางการศึกษาควรมีองค์ประกอบด้านความปลอดภัยและการสนับสนุนที่เหมาะสมสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่มีความต้องการพิเศษ การออกแบบสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับคนพิการ เช่น การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานให้เข้าถึงได้ง่าย จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้และสร้างความรู้สึกมั่นคงในชีวิตของพวกเขา (Bitner, 1992)

การวิเคราะห์การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ เมื่อพิจารณาในแง่ของปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ พบว่า การสนับสนุนความเข้าถึงและการมีส่วนร่วมมีค่ามากที่สุด $\overline{X}$ = 4.71, S.D. = 0.51) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการเปิดโอกาสให้คนพิการสามารถเข้าถึงการศึกษาและกิจกรรมทางสังคมได้อย่างเต็มที่เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ผลนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Edward Skrtic (2005) ที่อธิบายว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการต้องอาศัยโครงสร้างที่เอื้อต่อการเข้าถึงและการมีส่วนร่วมในสังคม โดยเฉพาะในด้านการศึกษาและการพัฒนาอาชีพ

จากผลการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน สามารถนำไปเปรียบเทียบกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้องที่ใช้เป็นกรอบแนวคิดของการวิจัยนี้ ได้แก่ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura (1997), Model of Service Quality for Special Education (MQSE) (2561), และแนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการของ Skrtic (2005)

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura (1997) แนวคิดหลักของทฤษฎี Bandura ระบุว่าการเรียนรู้ของบุคคลเกิดจากการสังเกต การเลียนแบบ และการเสริมแรงทางสังคม ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและพัฒนาการของบุคคล ได้แก่ Observational Learning การเรียนรู้แบบสังเกต Self-Efficacy ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเอง Social Reinforcement การเสริมแรงทางสังคม Self-Regulation การควบคุมตนเอง การเปรียบเทียบกับผลการวิเคราะห์ ตัวแปร บรรยากาศการเรียนรู้ และ ความเชื่อมั่นในความสามารถของตนเองมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (β = .212, p < .01) สะท้อนว่าการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี เช่น การส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการสังเกตและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ (β = .111, p < .01) สอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura ที่ระบุว่า Self-Efficacy มีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจและพฤติกรรมของบุคคล โดยเฉพาะในบริบทของคนพิการที่ต้องเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ (Self-Regulation) (β = .257, p < .01) ชี้ให้เห็นว่าการควบคุมตนเองมีผลต่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura ที่กล่าวว่า บุคคลที่สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้จะมีแนวโน้มประสบความสำเร็จในชีวิตมากขึ้น ผลการวิเคราะห์สนับสนุนทฤษฎีของ Bandura โดยเฉพาะในเรื่อง Self-Efficacy และ Self-Regulation ที่เป็นตัวแปรสำคัญต่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ

Model of Service Quality for Special Education (MQSE) (2561) แนวคิดหลักของโมเดล MQSE เป็นโมเดลที่ใช้วัดคุณภาพของบริการทางการศึกษาสำหรับคนพิการ โดยมี 5 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ ความเป็นมืออาชีพของบุคลากร กระบวนการจัดการศึกษา สื่อการสอนและเทคโนโลยี สภาพแวดล้อมและความปลอดภัย การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน

การเปรียบเทียบกับผลการวิเคราะห์

สภาพแวดล้อมและความปลอดภัย (β = .200, p < .01) เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลสูงต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ MQSE ที่ระบุว่าสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ปลอดภัยเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของนักเรียนที่มีความต้องการพิเศษ กระบวนการจัดการศึกษา (β = .096, p < .01) และ สื่อการสอนและเทคโนโลยี (β = .106, p < .01) มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ แสดงให้เห็นว่าการให้บริการด้านการศึกษาที่มีคุณภาพช่วยเพิ่มโอกาสให้คนพิการสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ สรุปโมเดล MQSE สนับสนุนผลการวิเคราะห์ที่ชี้ว่า คุณภาพของสภาพแวดล้อมทางการศึกษาและเทคโนโลยีที่ช่วยการเรียนรู้ มีบทบาทสำคัญต่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ

แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ (Skrtic, 2005) เสนอว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนพิการ ได้แก่ การสร้างระบบการศึกษาที่เป็นมิตรและเป็นระบบ การให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์และความเสมอภาค การสนับสนุนการเข้าถึงและการมีส่วนร่วม การสนับสนุนนโยบายและกฎหมายที่สมเหตุสมผล การสร้างความเข้าใจและการรับรู้ทางสังคม การเปรียบเทียบกับผลการวิเคราะห์ บรรยากาศการเรียนรู้ และ สภาพแวดล้อมและความปลอดภัย มีผลต่อคุณภาพชีวิตของคนพิการ แสดงถึงความสำคัญของการสร้างสภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่เอื้อต่อการพัฒนาของคนพิการ ซึ่งตรงกับแนวคิดของ Skrtic ที่เน้นการศึกษาแบบองค์รวม (Self-

Regulation) และ SE (Self-Efficacy) มีผลต่อคุณภาพชีวิตของคนพิการ สนับสนุนแนวคิดที่ว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการต้องคำนึงถึง ความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองและการมีวินัยในตนเอง เพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในสังคม สื่อการสอนและเทคโนโลยี มีผลต่อคุณภาพชีวิตของคนพิการ สนับสนุนแนวคิดของ Skrtic ที่ว่าเทคโนโลยีและนโยบายที่ดีสามารถช่วยให้คนพิการเข้าถึงการศึกษาและโอกาสทางสังคมได้มากขึ้น ผลการวิเคราะห์สอดคล้องกับแนวคิดของ Skrtic (1995) ที่เน้นว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการขึ้นอยู่กับ ระบบการศึกษาที่เอื้ออำนวย, การสนับสนุนทางสังคม, และการพัฒนา Self-Efficacy

สรุปการเปรียบเทียบโดยรวม ทฤษฎีของ Bandura (1997) สนับสนุนผลการวิเคราะห์เรื่อง Self-Efficacy และ Self-Regulation ซึ่งเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนพิการ โมเดล MQSE (2561) ยืนยันว่าคุณภาพของสภาพแวดล้อมและการใช้เทคโนโลยีส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนพิการ แนวคิดของ Skrtic (2005) ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการต้องมีระบบสนับสนุนด้านการศึกษาและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมการจัดการองค์การเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตบัณฑิตคนพิการ ความสัมพันธ์ของปัจจัยการเรียนรู้และบริการทางการศึกษา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยด้านบรรยากาศการเรียนรู้ คุณภาพการให้บริการของหน่วยงานสนับสนุนด้านการศึกษาของคนพิการ และปัจจัยด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการเพื่อเป็นบัณฑิตคนพิการ รวมถึงศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเหล่านี้ที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ คนพิการที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและมีโอกาสเป็นบัณฑิตคนพิการ จำนวน 451 คน โดยใช้แบบสอบถามมาตราวัดประมาณค่า 5 ระดับ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านบรรยากาศการเรียนรู้ของคนพิการ คุณภาพการให้บริการของหน่วยงานสนับสนุนด้านการศึกษา และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการเพื่อเป็นบัณฑิตคนพิการ อยู่ในระดับสูงทุกปัจจัย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 แสดงให้เห็นว่าการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพ มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์พบว่า ปัจจัยบรรยากาศการเรียนรู้และคุณภาพการให้บริการของหน่วยงานสนับสนุนด้านการศึกษามีความสัมพันธ์เชิงบวกเล็กน้อยกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการ (ค่า $r = 0.02$) แม้จะเป็นความสัมพันธ์ในระดับต่ำแต่ก็มีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนให้เห็นว่าทั้งสองปัจจัยนี้ยังคงมีผลต่อการส่งเสริมให้คนพิการสามารถพัฒนาตนเองจนสำเร็จการศึกษาและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

งานวิจัยยังเน้นย้ำถึงความสำคัญของการจัดการนวัตกรรมในองค์กรเพื่อช่วยลดความเหลื่อมล้ำ เพิ่มโอกาสทางสังคม และสนับสนุนให้คนพิการได้รับบริการและการศึกษาที่ทั่วถึงและเป็นธรรม โดยเฉพาะในยุคที่เทคโนโลยีและระบบการทำงานเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การปรับตัวขององค์กรเพื่อรองรับความต้องการเฉพาะของคนพิการจึงเป็นสิ่งสำคัญ นอกจากนี้ งานวิจัยยังชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐ

เอกชน และองค์กรต่างๆ ในการสร้างโอกาสทางการศึกษา การฝึกอบรม การเข้าถึงบริการสุขภาพ และสิทธิประโยชน์ต่างๆ เพื่อให้บัณฑิตคนพิการสามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและมีส่วนร่วมในสังคมได้อย่างเต็มที่

โดยสรุป งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนพิการเพื่อเป็นบัณฑิตคนพิการนั้น ต้องอาศัยการบูรณาการปัจจัยด้านบรรยากาศการเรียนรู้และคุณภาพการให้บริการของหน่วยงานสนับสนุนด้านการศึกษาอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อให้คนพิการได้รับโอกาสในการพัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพและมีชีวิตที่มีความสุขและความหมาย

ข้อเสนอแนะ

ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมและพัฒนานโยบายที่เน้นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับคนพิการ รวมถึงสนับสนุนการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ช่วยเหลือคนพิการในการเรียนรู้และใช้ชีวิตประจำวัน ตลอดจนออกแบบหลักสูตรและบริการทางการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะของคนพิการอย่างแท้จริง

สถานศึกษาและบุคลากรทางการศึกษา ควรพัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้สำหรับคนพิการ และส่งเสริมการใช้เทคนิคการสอนที่หลากหลาย รวมถึงการให้คำปรึกษาและสนับสนุนด้านจิตใจ เพื่อให้คนพิการสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภาคเอกชนและชุมชน ควรมีส่วนร่วมในการสร้างโอกาสทางอาชีพและการฝึกงานสำหรับบัณฑิตคนพิการ รวมถึงสนับสนุนการเข้าถึงบริการต่างๆ เช่น สุขภาพ การเดินทาง และเทคโนโลยี เพื่อให้คนพิการสามารถดำรงชีวิตอย่างอิสระและมีศักดิ์ศรี

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการองค์กรและนวัตกรรมใหม่ๆ ที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตคนพิการอย่างยั่งยืน รวมถึงการติดตามผลลัพธ์ในระยะยาวของการดำเนินโครงการต่างๆ เพื่อปรับปรุงและพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมต่อไป การพัฒนาคุณภาพชีวิตของบัณฑิตคนพิการควรเป็นความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมและครอบคลุมในทุกมิติของการใช้ชีวิตและการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2564). *เว็บไซต์กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ*. สืบค้นจาก https://www.dep.go.th/th/

Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control.* W. H. Freeman.

Bitner, M. J. (1992). Servicescapes: The impact of physical surroundings on customers and employees. *Journal of Marketing, 56*(2), 57–71.

Bourke, P. E., & Mentis, M. (2014). An assessment framework for inclusive education: Integrating assessment approaches. *Assessment in Education: Principles, Policy & Practice, 21*(4), 384–397. https://doi.org/10.1080/0969594X.2014.888332

Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1988). SERVQUAL: A multiple-item scale for measuring consumer perceptions of service quality. *Journal of Retailing, 64*(1), 12–40.

Schalock, R. L., et al. (2002). Conceptualization, measurement, and application of quality of life for persons with intellectual disabilities. *Mental Retardation, 40*(6), 457–470.

Skrtic, T. M. (Ed.). (1995). *Disability and democracy: Reconstructing (special) education for postmodernity.* Teachers College Press.

Skrtic, E. (2005). Disability and the dilemma of inclusive education: A sociological perspective. *Harvard Educational Review, 75*(4), 435–464.

Zimmerman, B. J. (2000). Self-efficacy: An essential motive to learn. *Contemporary Educational Psychology, 25*(1), 82–91. https://doi.org/10.1006/ceps.1999.1016

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Model Development Educational Institution Administration According to the Philosophy of Sufficiency Economy to Enhance Life Skills of Students at Wat Sam Ngam School (Kongthong Anusorn)

การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์)

Amnuay Pomnoi[1*]
อำนวย ป้อมน้อย[1*]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Amnuay Pomnoi
อำนวย ป้อมน้อย
Wat Sam Ngam School (Kong Thong Anusorn), Thailand.
โรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์)
Email: pomnuai@gmail.com

คำสำคัญ
การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษา, ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, ทักษะชีวิต, นักเรียน, โรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์)

Keywords:
Educational Administration Model Development, Philosophy of Sufficiency Economy, Life skills, Students, Wat Sam Ngam School (Kongthong Anusorn)

Article history:
Received: 22/05/2025
Revised: 25/06/2025
Accepted: 05/09/2025
Available online: 25/10/2025

How to Cite:
Pomnoi, A. (2025). Model Development Educational Institution Administration According to the Philosophy of Sufficiency Economy to Enhance Life Skills of Students at Wat Sam Ngam School (Kongthong Anusorn). *Journal Dhamma for Life, 31*(4), 333-344.

ABSTRACT

Research on Model development educational institution administration according to the philosophy of sufficiency economy to enhance life skills of students at Wat Sam Ngam School (Kongthong Anusorn) Use research methods that were research and development based with the specific objective of 1) Study the current condition, needs of educational institutions according to the philosophy of sufficiency economy to enhance life skills of students at Wat Sam Ngam School (Kongthong Anusorn) 2) Create and verify educational institution management model based on the philosophy of sufficiency economy to enhance life skills of students at Wat Sam Ngam School (Kongthong Anusorn) 3) Experiment with the use of educational administration models based on the Sufficiency Economy Philosophy to enhance life skills of students at Wat Sam Ngam School (Kongthong Anusorn) and 4) Evaluate and improve the model based on the Sufficiency Economy Philosophy to enhance life skills of students at Wat Sam Ngam School (Kongthong Anusorn). The information providers include: teacher at Wat Sam Ngam School (Kongthong Anusorn), 65 people and representatives of students in grades 4-6, 10 people per class, totaling 30 people, for a total of 95 people. The research tools used include: questionnaire and interview form, frequency, percentage, mean and standard deviation.

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์) การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed-Methods) ของการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Approach) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Approach) โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณเป็นการวิจัยหลัก โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการ การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์) 2) สร้างและตรวจสอบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์) 3) ทดลองใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์) และ 4) ประเมินประสิทธิผลรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์) ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ครูโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 จำนวน 65 คน และตัวแทนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ชั้นเรียนละ 10 คน รวม 30 คน รวมทั้งสิ้น 95 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้น้อมนำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาประเทศต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9-11 เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกัน และช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคงเกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุล และยั่งยืน และมีหลักการสำคัญคือ

“ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” มุ่งสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีสำหรับคนไทย พัฒนาคนให้มีความเป็นคนที่สมบูรณ์ มีวินัย ใฝ่รู้ มีความรู้ มีทักษะ มีความคิดสร้างสรรค์ มีทัศนคติที่ดีรับผิดชอบต่อสังคมมีคุณธรรม และจริยธรรม ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการในฐานะหน่วยงานหลักในภาคการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพคนของประเทศ โดยมีหลักการของแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพคนในทุกช่วงวัย ให้สนับสนุนการเจริญเติบโตของประเทศ โดยในช่วงวัยเด็กตั้งแต่แรกเกิดให้มีพัฒนาการที่สมวัยในทุกด้าน วัยเรียน วัยรุ่นให้มีทักษะการเรียนรู้ทักษะชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นภายใต้บริบทสังคมที่เป็นพหุวัฒนธรรม (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2559 : 19) พัฒนากำลังคนให้เป็นมาตรฐานเทียบกับอาเซียนหรือนานาชาติ ตลอดจนเตรียมความพร้อมประชากรวัยเรียนให้มีทักษะเพื่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21 ซึ่งหมายความว่า เรียนรู้เพื่อให้ได้วิชาแกน และแนวคิดสำคัญในศตวรรษที่ 21 ซึ่งต้องให้ได้ทั้งสาระวิชา และได้ทักษะ 3 ด้าน คือ ทักษะการเรียนรู้ และนวัตกรรม ทักษะสารสนเทศ สื่อเทคโนโลยี ทักษะชีวิตและอาชีพ เพื่อความสำเร็จทั้งด้านการทำงาน และการดำเนินชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา

ขั้นพื้นฐาน, 2559 : 1) การพัฒนาคนซึ่งหมายถึงการพัฒนาคุณภาพและสมรรถนะของคนให้มีพื้นฐานในการคิด เรียนรู้ และทักษะในการจัดการ และการดำรงชีวิต สามารถเผชิญกับปัญหาสังคม และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว (กรมอนามัย, 2555 : 6) และการศึกษาต้องเตรียมคนเพื่อไปเผชิญการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว รุนแรง พลิกผัน และคาดไม่ถึง คนยุคใหม่จึงต้องมีทักษะสูงในการเรียนรู้ และปรับตัว (วิจารณ์ พานิช, 2555 : 18) เพราะไม่ว่าจะเป็นสังคมไทยหรือทั่วโลก ผู้คนมีความเครียดและเป็นทุกข์ในการดำเนินชีวิตมากขึ้น (อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา, 2559 : คำนำ)

การพัฒนาผู้เรียนในสถานศึกษามิได้หมายความเพียงการดำเนินการของผู้บริหาร และครู แต่หมายรวมถึงการพัฒนาตัวครู ผู้บริหาร และบุคลากรที่เกี่ยวข้องด้วย (ทิศนา แขมมณี, 2558 : 34) การพัฒนาศักยภาพครูในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาเพราะครูเป็นผู้ที่มีหน้าที่สร้างประสบการณ์การเรียนรู้ และการพัฒนาโดยรอบให้เกิดในตัวผู้เรียน ดังนั้น การจะพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพย่อมต้องอาศัยครูที่มีคุณภาพ การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิต การพัฒนาและเสริมสร้างทักษะชีวิตเป็นภูมิคุ้มกันชีวิตให้แก่เด็ก และเยาวชนในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงและเตรียมพร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตในอนาคตจึงเป็นภารกิจสำคัญของสถานศึกษาที่ต้องจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยเสริมสร้างทักษะชีวิตให้มากที่สุด แต่ปัญหาที่พบ คือครูผู้สอนยังมีความรู้ความเข้าใจน้อยเกี่ยวกับการเสริมสร้างทักษะชีวิต และการบูรณาการหรือสอดแทรกทักษะชีวิตในการเรียนการสอน โรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์) มีพันธกิจที่สอดคล้องในข้อ (5) ส่งเสริมและสนับสนุนนักเรียนทุกคน คิดเป็นแก้ปัญหาเป็น มีวินัยในตนเอง มีคารวะธรรม สามัคคีธรรม ปัญญาธรรม ปลูกฝังวัฒนธรรมและดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข อัตลักษณ์โรงเรียน คือ “โรงเรียนส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และกลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา กลยุทธ์ที่ 3 คือพัฒนาให้นักเรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ให้ครบทุกด้าน สร้างความสำเร็จให้นักเรียน มีทักษะชีวิตและการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมกลยุทธ์ที่ 6 ปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย รักความเป็นไทยและดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข จากการศึกษารายงานประจำปีของสถานศึกษา ปีการศึกษา 2565 โรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์) พบว่ามีข้อเสนอแนะจากการประเมินคุณภาพภายนอก ผู้เรียนควรได้รับการพัฒนา การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้ผู้เรียนได้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ใฝ่รู้ใฝ่เรียน รักการอ่าน สนุกกับการเรียนรู้ และจากการสัมภาษณ์คณะครูโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์) พบว่าปัญหาที่พบคือนักเรียนในปัจจุบันใช้ชีวิตอยู่ท่ามกลางความสะดวกสบายที่ประกอบไปด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกมากมายในการดำรงชีวิตประจำวัน รวมทั้งการมีบุคคลในครอบครัวคอยดูแลช่วยเหลือตลอดเวลา ทำให้เด็กไม่มีโอกาสได้ลงมือทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ทำให้เป็นอุปสรรคในการเสริมสร้างทักษะชีวิต ซึ่งอาจจะส่งผลให้นักเรียนไม่สามารถดูแลตนเอง พึ่งพาตนเองได้ ซึ่งวัยเด็กเป็นวัยที่จะต้องปลูกฝัง และต้องสร้างคุณค่าให้กับตนเอง และเห็นคุณค่าความเป็นมนุษย์ และในขณะเดียวกันก็จะได้รับการเสริมสร้างทักษะชีวิต เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันความเสี่ยงในการดำรงชีวิตทั้งปัจจุบัน และอนาคต (โรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์), 2566 : 21)

จากสภาพปัญหาดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 เพื่อนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา และให้ครูมีความรู้ และสร้างความเข้าใจ ได้เห็นถึงความเชื่อมโยง สอดคล้องระหว่างหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียน ให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิตโดยประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมองเห็นความเชื่อมต่อกันระหว่างการเรียนรู้กับประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน มองเห็นความเป็นจริงในชีวิตของตน และท้าทายให้คิดหาทางออก และสร้างแนวความคิดหรือมุมมองใหม่ ๆ สั่งสมเป็นภูมิคุ้มกันปัญหารอบข้างอย่างต่อเนื่อง และยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์) โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการ การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์)
2. เพื่อสร้างและตรวจสอบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์)
3. เพื่อทดลองใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์)
4. เพื่อประเมินประสิทธิผลรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์)

ระเบียบการวิจัย

1. ประชากร

ครูโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 จำนวน 65 คน และนักเรียน จำนวน 1,474 คน รวมทั้งสิ้น 1,539 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

ครูโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 จำนวน 65 คน (จากประชากร) และนักเรียนได้ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยความน่าจะเป็น (Nonprobability Sampling) โดยการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตัวแทนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ชั้นเรียนละ 10 คน รวม 30 คนรวมทั้งสิ้น 95 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสอบถามความพึงพอใจของครูต่อรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์)

2. แบบสอบถามความพึงพอใจของนักเรียนต่อรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์)

3. แบบสอบถามผลการจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโดยประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจของครูต่อรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์) ได้รับแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์คืน จำนวน 65 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและเกณฑ์การแปลความหมาย

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามความพึงพอใจของครูต่อรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์) ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

ตอนที่ 2 สอบถามความพึงพอใจของครูต่อรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์) จำนวน 10 ข้อ มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ โดยอาศัยวิธีการของ ลิเคิร์ท (Likert, 1961 : 1 56) โดยนำมาเทียบกับเกณฑ์ค่าคะแนน ซึ่งกำหนดความหมาย (บุญชม ศรีสะอาด, 2560 : 121) ดังนี้

4.51-5.00 หมายถึง มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมากที่สุด

3.51-4.50 หมายถึง มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก

2.51-3.50 หมายถึง มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับปานกลาง

1.51-2.50 หมายถึง มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับน้อย

1.00-1.50 หมายถึง มีความพึงพอใจ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

เกณฑ์การตัดสินความพึงพอใจของครูต่อรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์) โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไปและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานมีค่าไม่เกิน 1.00 ถือว่าผ่านเกณฑ์การประเมิน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวน ร้อยละของสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อที่	ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
1	**เพศ**		
	ชาย	29	44.62
	หญิง	36	55.38
	รวม	**65**	**100.00**
2	**อายุ**		
	อายุต่ำกว่า 31 ปี	19	29.23
	อายุ 31 – 40 ปี	24	36.92
	อายุ 41 – 50 ปี	13	20.00
	อายุ 51 ปีขึ้นไป	9	13.85
	รวม	**65**	**100.00**
3	**วุฒิการศึกษา**		
	ปริญญาตรี	46	70.77
	สูงกว่าปริญญาตรี	19	29.23
	รวม	**65**	**100.00**

จากตารางที่ 4.1 จำนวน และค่าร้อยละของข้อมูลสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 65 คน เป็นหญิง จำนวน 36 คน คิดเป็นร้อยละ 55.38 และเป็นชาย จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 44.62 อายุต่ำกว่า 31 ปี จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 29.23 อายุ 31–40 ปี จำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 36.92 อายุ 41-50 ปี จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 20.00 และอายุ 51 ปีขึ้นไปจำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 13.85 ปริญญาตรี จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 70.77 และสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 29.23

ตารางที่ 4.2 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์)

n = 30

ข้อที่	ข้อคำถาม	ระดับความพึงพอใจ		
		$\overline{X}$	S.D.	ค่าระดับ
1	ครูนำเนื้อหาการสอนที่ทันสมัยซึ่งสามารถนำไปใช้ได้จริง	4.53	0.51	มากที่สุด
2	ครูจัดกิจกรรมสนุกและน่าสนใจ	4.23	0.57	มาก
3	ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และร่วมกันอภิปราย	4.13	0.57	มาก
4	ครูใช้วิธีการสอนและใช้สื่ออย่างหลากหลาย	4.47	0.51	มาก
5	ครูให้โอกาสนักเรียนซักถามปัญหา	4.33	0.61	มาก
6	ครูให้ความสนใจแก่นักเรียนอย่างทั่วถึงขณะสอน	4.13	0.57	มาก
7	ครูตั้งใจสอน ให้คำแนะนำ ช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกแก่นักเรียนในการทำกิจกรรม	4.33	0.61	มาก
8	นักเรียนมีส่วนร่วมในการประเมินผลการเรียน	4.37	0.56	มาก
9	นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข	4.67	0.48	มากที่สุด
10	ครูมีบุคลิกภาพ การแต่งกายและการพูดจาเหมาะสม	4.47	0.57	มาก
เฉลี่ยรวม		**4.37**	**0.24**	**มาก**

จากตารางที่ 4.2 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนต่อรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์) พบว่าในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.37, S.D. = 0.24) และเมื่อจำแนกเป็นรายข้อเรียงลำดับสูงสุด ได้แก่ นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.67, S.D. = 0.48) รองลงมา ได้แก่ ครูนำเนื้อหาการสอนที่ทันสมัยซึ่งสามารถนำไปใช้ได้จริง อยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.53, S.D. = 0.51) และต่ำสุด ได้แก่ ครูส่งเสริมให้นักเรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และร่วมกันอภิปราย และครูให้ความสนใจแก่นักเรียนอย่างทั่วถึงขณะสอน อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.13, S.D. = 0.57)

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาดูงานโรงเรียนที่มีความเป็นเลิศ (Best Practice) ด้านการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจากผลการศึกษาดูงานที่โรงเรียนวัดเกาะวังไทร (กิตติวัฒนาคาร) พบว่า การบริหารสถานศึกษาได้บูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกมิติอย่างเป็นระบบ ไม่ว่าจะเป็นด้านการพัฒนาบุคลากร การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอน การบริหารจัดการ การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน รวมถึงการ

ส่งเสริมทักษะชีวิตของนักเรียน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงแนวปฏิบัติที่เป็นแบบอย่างและสามารถถอดบทเรียนไปประยุกต์ใช้ได้ในสถานศึกษาอื่นแนวทางการจัดการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ พระราชดำริเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่มุ่งเน้นการพัฒนาอย่างมีภูมิคุ้มกัน มีเหตุผล และมีคุณธรรม โดยเฉพาะการเน้น “การพัฒนาที่ยั่งยืนจากภายใน” และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสถานศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประไพ มีแก้ว รัตนกุล (2564) และ นวพล คมบาง (2565) ที่ระบุว่าความสำเร็จของการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต้องอาศัยความร่วมมือ การมีแผนยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน และการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ

2. ผลการสร้างและตรวจสอบรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์)

2.1 ผลการสร้างรูปแบบ รูปแบบที่สร้างขึ้นประกอบด้วยองค์ประกอบครบถ้วน ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ ระบบงาน กลไก กระบวนการ แนวการประเมิน และเงื่อนไขการนำไปใช้ ซึ่งแสดงถึงความรอบคอบและเป็นระบบในการออกแบบรูปแบบ ทั้งนี้เป็นผลมาจากการศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งได้รับการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิถึง 8 คน ทำให้รูปแบบมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปใช้ในสถานศึกษาได้จริง รูปแบบดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกดาว เดชก้อง (2563) ที่เสนอรูปแบบการบริหารสถานศึกษาเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนมัธยมศึกษา โดยให้ความสำคัญกับการส่งเสริมทักษะชีวิตอย่างเป็นระบบตั้งแต่หลักการ การบริหารจัดการ ไปจนถึงการประเมินผล ซึ่งยืนยันได้ว่ารูปแบบที่โรงเรียนวัดสามง่ามฯ พัฒนาขึ้นมีแนวคิดและโครงสร้างที่มีคุณภาพในระดับเดียวกับงานวิจัยที่ได้รับการยอมรับ

2.2 ผลการตรวจสอบรูปแบบผลการตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญพบว่ารูปแบบมีระดับ "มาก" ในทุกด้าน ได้แก่ด้านอรรถประโยชน์: ใช้งานได้จริง เห็นผลชัดเจนด้านความเป็นไปได้: สามารถดำเนินการได้ในบริบทโรงเรียนจริงด้านความเหมาะสม: สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและทรัพยากรของโรงเรียนด้านความถูกต้อง: อิงหลักวิชาการ และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างครบถ้วนผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาริชาติ สันติเลขวงษ์ (2565) และ อลิสา อินทร์ประเสริฐ (2565) ที่ยืนยันถึงความสำคัญของการมีรูปแบบที่ชัดเจน ตรวจสอบได้ และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในบริบทของสถานศึกษาแต่ละแห่ง ซึ่งสะท้อนถึงความน่าเชื่อถือและคุณภาพของรูปแบบที่พัฒนาขึ้นผลการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถส่งเสริม ทักษะชีวิตของนักเรียน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากมีการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ มีรูปแบบที่ชัดเจน และมีการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสถานศึกษา โดยเฉพาะการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รวมทั้งการพัฒนาครูให้มีความเข้าใจและเป็นแบบอย่างที่ดี

ผลการวิจัยสอดคล้องกับทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสามารถนำไปขยายผลหรือพัฒนาในโรงเรียนอื่นที่มีความมุ่งมั่นในการสร้างระบบบริหารจัดการที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนในระยะยาวต่อไป

สรุปผลการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ความต้องการ และสร้างรูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนวัดสามง่าม (คงทองอนุสรณ์) โดยผลการศึกษาสภาพปัจจุบันการบริหารสถานศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ขณะที่ความต้องการในการบริหารตามหลักปรัชญาฯ อยู่ในระดับมาก ส่วนการเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียน ทั้งในแง่ของสภาพปัจจุบันและความต้องการ อยู่ในระดับมากเช่นกันการศึกษาดูงานโรงเรียนวัดเกาะวังไทร (กิตติวัฒนาคาร) ซึ่งเป็นโรงเรียน Best Practice พบว่า การบริหารสถานศึกษาเน้นการพัฒนาบุคลากรให้เข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสามารถถ่ายทอดไปสู่การเรียนรู้ของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการบูรณาการหลักปรัชญาฯ ในหลักสูตรทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และมีการกำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ และแผนปฏิบัติที่ชัดเจน นอกจากนี้ ยังจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่เสริมสร้างทักษะชีวิตด้านต่าง ๆ เช่น การคิดวิเคราะห์ การจัดการอารมณ์ การสร้างสัมพันธภาพ และการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียงร่วมกับครอบครัวและชุมชนการวิจัยได้สร้างรูปแบบการบริหารที่ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ หลักการ วัตถุประสงค์ ระบบงาน กระบวนการ แนวการประเมินและเงื่อนไขการนำไปใช้ รวมถึงมีการจัดทำคู่มือการใช้รูปแบบอย่างครบถ้วน การตรวจสอบรูปแบบและคู่มือโดยผู้ทรงคุณวุฒิพบว่ามีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ความถูกต้อง และอรรถประโยชน์ในระดับมาก

ผลการทดลองใช้รูปแบบแสดงให้เห็นว่า ค่าเฉลี่ยความรู้ความเข้าใจของนักเรียนเกี่ยวกับหลักปรัชญาฯ เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ จาก 12.26 เป็น 17.78 นอกจากนี้ แผนการจัดกิจกรรมก็ได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมในระดับมาก การประเมินประสิทธิผลของรูปแบบพบว่า ครูและนักเรียนมีความพึงพอใจในระดับมาก และกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตที่จัดขึ้นนั้น ได้รับการประเมินว่าอยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะ

1. จากผลการวิจัย พบว่า การศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม(คงทองอนุสรณ์) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง ดังนั้น ผู้บริหาร ครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยส่งเสริมให้ครูจัดทำหน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ พัฒนาสื่อและนวัตกรรมที่ทันสมัย และมีการวัดผลประเมินผลอย่างหลากหลาย โดยบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2. จากผลการวิจัย พบว่า การพัฒนารูปแบบการบริหารศูนย์การเรียนรู้และคู่มือการใช้รูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม(คงทองอนุสรณ์) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 ในภาพรวม อยู่ในระดับ มาก ซึ่งมีคุณภาพเหมาะสม สามารถนำไปใช้เสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนได้สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของผู้เรียน และท้องถิ่นตามบริบทของ แต่ละสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. จากผลการวิจัย พบว่า การศึกษาสภาพการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม(คงทองอนุสรณ์) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 ในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียน โดยประยุกต์หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มากที่สุด ดังนั้น สถานศึกษาทุกแห่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลต่อการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

เพื่อให้งานวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม(คงทองอนุสรณ์) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 เป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าของผู้บริหาร นักวิชาการ และผู้สนใจทั่วไป จึงขอเสนอแนะ เพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรศึกษาปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการพัฒนารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนวัดสามง่าม(คงทองอนุสรณ์) สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 หรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอื่นๆ

2. ควรศึกษารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิตของนักเรียนในสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครปฐม เขต 1 เช่น โรงเรียนเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์เศรษฐกิจพอเพียง ฯลฯ

3. ควรศึกษารูปแบบการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

กนกดาว เดชก้อง. (2563). รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมทักษะชีวิตของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา. *วารสารพิกุล คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร, 18*(1), 105–124.

กลัญญู เพชราภรณ์. (2562). *เอกสารประกอบการสอน วิชาจิตวิทยาครูสำหรับการจัดการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ บทที่ 2 จิตวิทยาพัฒนาการตามช่วงวัย.* สืบค้นจาก http://www.eledu.ssru.ac.th/kalanyoo_pe/-file.php/4/_2_.pdf

ครรชิต มาลัยวงศ์. (2560). *เทคโนโลยีการบริหารการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ชานนท์ คำปิวทา. (2565). *รูปแบบการบริหารเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัลของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา* [ดุษฎีนิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร].

ชิรวัฒน์ นิจเนตร. (2560). *การวิจัยพัฒนารูปแบบทางสังคมศาสตร์และการศึกษา*. วารสารราชภัฏสุราษฎร์ธานี, 4(2), 71–102.

ฐาปณิตา สว่างศรี. (2565). *แนวทางการพัฒนาการบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาร้อยเอ็ด* [วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม].

ทิศนา แขมมณี. (2558). *ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธงชัย ดีมูลพันธ์. (2565). *การบริหารสถานศึกษาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของสถานศึกษาในสหวิทยศึกษาวังสีทา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรีเขต 2* [ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].

บุษบา เสนีย์. (2563). *รูปแบบการบริหารการจัดการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศของสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร* [ดุษฎีนิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ].

วัชรพล วิบูลยศริน. (2561). *วิธีวิทยาการจัดการเรียนรู้ภาษาไทย.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุทุมพร จามรมาน. (2558). *การควบคุมการวัดประเมินและการจัดการความรู้.* กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Bardhan, A. (2016). Life skills education: A strategy for handling adolescents' risk behavior. *IOSR Journal of Humanities and Social Science, 21*(7), 92–99.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Thung Chompoo Model: A Model for Managing Small Water Resources to Reduce Poverty and Inequality

ทุ่งชมพูโมเดล: รูปแบบการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็ก เพื่อลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ

Jakkaphat Jitanasap[1*]
จักพรรติ จิธนาทรัพย์[1*]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Jakkaphat Jitanasap
จักพรรติ จิธนาทรัพย์
Rangsit University, Thailand.
มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: Johnboss_8@hotmail.com

คำสำคัญ
การจัดการน้ำขนาดเล็ก, ความยากจน, ความเหลื่อมล้ำ, การมีส่วนร่วมของประชาชน, ทุ่งชมพูโมเดล

Keywords:
small-scale water management, poverty, inequality, community participation, Thung Chomphu Model

Article history:
Received: 02/06/2025
Revised: 13/08/2025
Accepted: 12/09/2025
Available online: 25/10/2025

How to Cite:
Jitanasap, J. (2025). Thung Chompoo Model: A Model for Managing Small Water Resources to Reduce Poverty and Inequality. *Journal Dhamma for Life, 31*(4), 345-356.

ABSTRACT

The objectives of this article are: "Thung Chomphu Model: A Small-Scale Water Resource Management Model to Reduce Poverty and Inequality" aims to: (1) study the management and administration model of small-scale water resources in the Thung Chomphu area, Khon Kaen Province, that effectively reduces poverty and inequality; (2) analyze management aspects related to hidden power, embedded power, farmer empowerment, and community participation; (3) evaluate the outcomes of participation among local residents, households, local administrative organizations, and the community in the water management process; and (4) propose a sustainable model of small-scale water resource management that can serve as a replicable framework.

This qualitative research employed in-depth interviews, document analysis, and field observation. The key informants included five groups: national policymakers, regional government agencies, local leaders, farmers, and academics/experts, totaling 40 individuals. Data were analyzed using content analysis and thematic categorization.

The findings reveal that the Thung Chomphu Model comprises key components such as the construction of cement-core earth dams, management of rainwater and surface water, equitable access to water resources, community empowerment, and integrated planning between government agencies and local people. The process successfully transforms hidden power into open negotiation spaces, promotes local leadership, and fosters collective learning. As a result, household incomes increased by 20–35%, rural migration decreased, debt burdens were reduced, and the area evolved into a community learning center for broader knowledge dissemination. Policy recommendations include providing flexible funding mechanisms, establishing community-level water governance networks, and enhancing participatory processes at all stages to ensure sustainable and scalable small-scale water resource management across the country.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) ศึกษารูปแบบการบริหารและการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กของ “ทุ่งชมพูโมเดล” ที่สามารถลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำได้อย่างยั่งยืน 2) วิเคราะห์การจัดการที่เกี่ยวข้อง กับอำนาจซ่อนเร้น อำนาจฝังลึก พลังอำนาจของเกษตรกร และการมีส่วนร่วม 3) ประเมินผลลัพธ์ของการมีส่วนร่วมจากประชาชน ครัวเรือน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนในกระบวนการจัดการแหล่งน้ำ และ 4) นำเสนอตัวแบบการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กที่สามารถลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำได้อย่างยั่งยืน การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก เอกสาร และการสังเกตภาคสนาม ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยผู้กำหนดนโยบายระดับชาติ หน่วยงานภาครัฐระดับภูมิภาค ผู้นำท้องถิ่น เกษตรกร และนักวิชาการ รวมทั้งหมด 40 คน

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การถอดรหัสเชิงเนื้อหาและการจัดหมวดหมู่ข้อมูลเชิงประเด็น ผลการวิจัยพบว่า “ทุ่งชมพูโมเดล” มีองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การสร้างฝายแกนดินซีเมนต์ การจัดการน้ำฝนและน้ำผิวดิน การกระจายสิทธิ์การเข้าถึงน้ำ การเสริมพลังและการมีส่วนร่วมของชุมชน และการบูรณาการแผนงานระหว่างภาครัฐ และประชาชน การจัดการดังกล่าวช่วยลดอำนาจซ่อนเร้น เปิดพื้นที่ให้เกษตรกรมีบทบาทมากขึ้น และสร้างการเรียนรู้ร่วมกันภายในชุมชน ผลลัพธ์สำคัญคือ รายได้ครัวเรือนเพิ่มขึ้น ลดการอพยพแรงงาน ลดความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ และพัฒนาเป็นศูนย์เรียนรู้เพื่อขยายผลไปยังชุมชนอื่น ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่ การสนับสนุนงบประมาณแบบมีความยืดหยุ่น การจัดตั้งเครือข่ายการจัดการน้ำระดับชุมชน และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน เพื่อให้เกิดการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กที่ยั่งยืนและสามารถเป็นต้นแบบในระดับประเทศได้

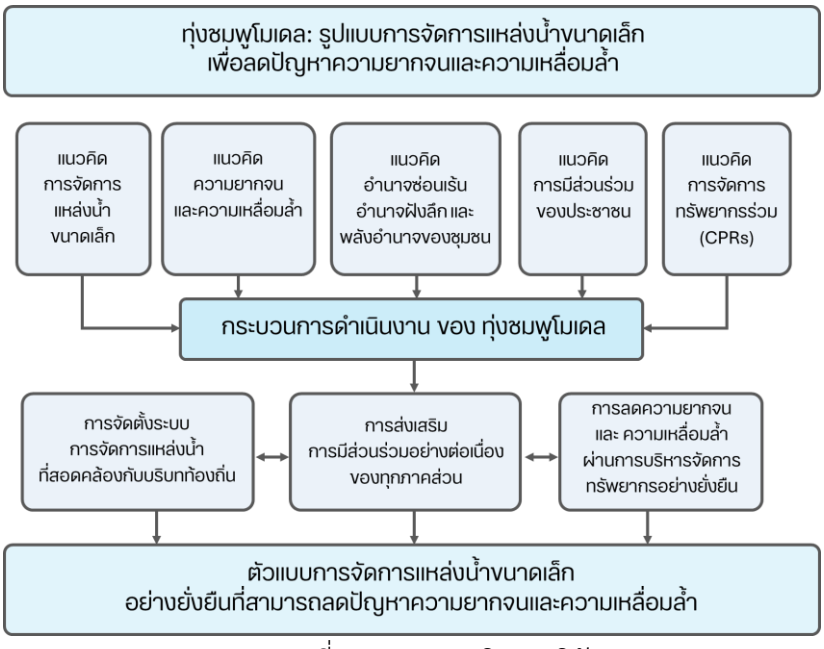
บทนำ

การจัดการทรัพยากรน้ำเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญของการพัฒนาประเทศที่ส่งผลกระทบโดยตรงต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในภาคการเกษตรที่มีประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยพึ่งพิงน้ำเพื่อการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ และการอุปโภคบริโภค การบริหารจัดการน้ำที่ไม่มีประสิทธิภาพ การขาดแคลนโครงสร้างพื้นฐานด้านน้ำ และความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรเหล่านี้ ล้วนเป็นตัวเร่งที่สำคัญที่นำไปสู่ปัญหาความยากจน การย้ายถิ่นฐาน และความเหลื่อมล้ำเชิงพื้นที่ (รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่องฝายแกนดินซีเมนต์กับการแก้ปัญหาความยากจน สำนักกรรมาธิการ สำนักเลขาธิการวุฒิสภา,2565)

ในระดับนโยบาย ภาครัฐได้พยายามผลักดันนโยบายด้านการบริหารจัดการน้ำ ทั้งในรูปแบบโครงการขนาดใหญ่ (เช่น เขื่อน อ่างเก็บน้ำ) และโครงการขนาดเล็ก (เช่น ฝายชะลอน้ำ บ่อน้ำชุมชน) (สุกษม สุขเกษม,2565) อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญที่พบซ้ำคือการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การออกแบบ การดำเนินงาน ไปจนถึงการติดตามประเมินผล ทำให้โครงการหลายแห่งไม่ตอบโจทย์ความต้องการจริงของพื้นที่เกิดการต่อต้านหรือไม่สามารถสร้างความยั่งยืนในระยะยาวได้ การศึกษานี้จึงมุ่งเน้นไปที่การหาต้นแบบของการจัดการน้ำขนาดเล็กที่เกิดจากพลังของชุมชนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการถอดรหัสปัจจัยความสำเร็จและกลไกการจัดการที่สามารถลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำได้จริง

“ทุ่งชมพูโมเดล” ในตำบลทุ่งชมพู อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เป็นกรณีศึกษาที่โดดเด่น เพราะสามารถพัฒนาแหล่งน้ำขนาดเล็กโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานรัฐและท้องถิ่นอย่างบูรณาการ ไม่เพียงแต่สร้างฝายแกนดินซีเมนต์ที่ช่วยจัดการน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ยังเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจในชุมชน สร้างการเรียนรู้ร่วม และเสริมสร้างอำนาจต่อรองของเกษตรกร งานวิจัยนี้ จึงมีเป้าหมายเพื่อถอดบทเรียนสำคัญจาก “ทุ่งชมพูโมเดล” ทั้งในเชิงแนวคิด การปฏิบัติ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น เพื่อพัฒนาเป็นตัวแบบที่สามารถนำไปขยายผลสู่พื้นที่อื่นในประเทศไทย นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ยังตอบโจทย์ช่องว่างองค์ความรู้ (Knowledge Gap) ในประเด็นสำคัญ ได้แก่ (1) รูปแบบการจัดการน้ำโดยชุมชนที่เชื่อมโยงกับแนวคิดอำนาจซ่อนเร้นและอำนาจฝังลึก (Hidden and Embedded Power) (2) กลไกการมีส่วนร่วมที่แท้จริง (Authentic Participation) ซึ่งไม่ได้เป็นเพียงการเข้าร่วมเชิงสัญลักษณ์ (Tokenism) และ (3) การประเมินผลลัพธ์ของการจัดการน้ำที่ครอบคลุมทั้งมิติรายได้ คุณภาพชีวิต และความเป็นธรรมทางสังคม ทั้งนี้ ข้อค้นพบจากงานวิจัยคาดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการออกแบบนโยบายสาธารณะ การบริหารจัดการทรัพยากรในระดับพื้นที่ และการพัฒนาโมเดลที่ตอบโจทย์ความยั่งยืนตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) โดยเฉพาะ SDG 1 (No Poverty), SDG 6 (Clean Water and Sanitation), และ SDG 10 (Reduced Inequalities) (UNDP,2006) บทความนี้จึงนำเสนอผลการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับ “ทุ่งชมพูโมเดล” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) วิเคราะห์รูปแบบการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กและปัจจัยความสำเร็จ (2) ศึกษาการจัดการอำนาจและการมีส่วนร่วมในระดับชุมชน (3) ประเมินผลลัพธ์เชิงเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้น และ (4) เสนอโมเดลการจัดการน้ำ ที่สามารถขยายผลในระดับนโยบายและการปฏิบัติได้จริง ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างรอบด้านระหว่าง ภาควิชาการ ภาคนโยบาย และภาคปฏิบัติที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในอนาคต

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อถอดบทเรียนจาก “ทุ่งชมพูโมเดล” ซึ่งเป็นต้นแบบการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ตำบลทุ่งชมพู อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่นโดยมุ่งหวังให้เกิดการเข้าใจอย่างลึกซึ้งทั้งในเชิงแนวคิด กลไกการดำเนินงาน และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารและการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กของ “ทุ่งชมพูโมเดล” ที่สามารถลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ รวมถึงชี้นำให้เกิดการจัดการแบบเลียนแบบได้อย่างยั่งยืน

2. เพื่อวิเคราะห์การจัดการที่เกี่ยวข้องกับ อำนาจซ่อนเร้น อำนาจฝังลึก พลังอำนาจของเกษตรกร และการมีส่วนร่วม ซึ่งนำไปสู่สมรรถนะในการแก้ปัญหาความยากจน และเพิ่มรายได้ทั้งในระดับบุคคล ครัวเรือน และชุมชน

3. เพื่อประเมินผลลัพธ์ของ การมีส่วนร่วมจากประชาชน ครัวเรือน องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น และชุมชนในกระบวนการบริหารจัดการแหล่งน้ำ

4. เพื่อนำเสนอตัวแบบการบริหารและการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็ก ที่สามารถลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำได้อย่างยั่งยืนข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

วิธีการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งเน้นการศึกษาเชิงลึกในพื้นที่ตำบลทุ่งชมพู อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นแบบของการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กเพื่อลดปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำ

1. กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการศึกษาครั้งนี้ถูกคัดเลือกโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมุ่งเน้นกลุ่มที่มีบทบาทหรือประสบการณ์ตรงกับการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กในตำบลทุ่งชมพู อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ครอบคลุมทั้งกลุ่มผู้กำหนดนโยบาย หน่วยงานรัฐ ผู้นำท้องถิ่น เกษตรกร และนักวิชาการ ผู้ให้ข้อมูลเหล่านี้ต้องมีความรู้ หรือความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และมีความยินยอมให้ข้อมูลอย่างสมัครใจ ทั้งนี้เพื่อให้การศึกษามีมิติที่รอบด้าน ครอบคลุมทั้งเชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติ และเชิงชุมชนอย่างแท้จริง จำนวน 40 คน แบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่

1.1 กลุ่มผู้กำหนดนโยบายระดับชาติ เช่น สมาชิกวุฒิสภา เจ้าหน้าที่กระทรวง และผู้เชี่ยวชาญด้านนโยบายสาธารณะ

1.2 หน่วยงานภาครัฐระดับภูมิภาค เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักชลประทาน และสำนักทรัพยากรน้ำบาดาล

1.3 ผู้นำท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น นายอำเภอ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และสมาชิกสภาท้องถิ่น

1.4 เกษตรกรและประชาชนในพื้นที่ที่เข้าร่วมและได้รับผลกระทบจากโครงการ

1.5 นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการน้ำและการพัฒนาชุมชน

2. ขอบเขตการวิจัย

2.1 ด้านเนื้อหา ได้แก่ การศึกษาเน้นไปที่การวิเคราะห์รูปแบบการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กในพื้นที่ตำบลทุ่งชมพู อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น โดยเฉพาะในมิติที่เกี่ยวข้องกับ การบริหารจัดการแหล่งน้ำในระดับชุมชน การมีส่วนร่วมของประชาชนและการเสริมสร้างอำนาจของเกษตรกร กลไกการจัดการอำนาจซ่อนเร้น และอำนาจฝังลึกภายในพื้นที่ ผลลัพธ์ด้านเศรษฐกิจ สังคม และความยั่งยืนที่เกิดขึ้นจาก การดำเนินงาน “ทุ่งชมพูโมเดล” จากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) คือ เอกสาร ตำรา วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์คุณค่าเชิงศิลปะ และอินเตอร์เน็ต บทความ รายงานการวิจัย หรือบทความเว็ปไซต์

2.2 ด้านพื้นที่ การศึกษาอยู่ในพื้นที่ตำบลทุ่งชมพู อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งเป็นพื้นที่ต้นแบบการจัดการน้ำขนาดเล็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดยครอบคลุมทั้งบริบททางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และการบริหารจัดการของชุมชนในพื้นที่ดังกล่าว

2.3 ด้านระยะเวลา โดยเริ่มตั้งแต่ 1 มกราคม พ.ศ. 2566 ถึง 30 ธันวาคม พ.ศ. 2567

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยเน้นการเก็บข้อมูลหลายวิธีเพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและครอบคลุมทุกมิติ ผู้วิจัยได้ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ถูกคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ครอบคลุมกลุ่มผู้กำหนดนโยบาย หน่วยงานรัฐระดับภูมิภาค ผู้นำท้องถิ่น เกษตรกร และนักวิชาการ การสัมภาษณ์นี้ มุ่งเน้นการสำรวจประสบการณ์ มุมมอง และการตีความเกี่ยวกับการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กในพื้นที่ศึกษา นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ใช้การสังเกตภาคสนาม (Field Observation) โดยลงพื้นที่จริงเพื่อบันทึกบริบททางกายภาพ กระบวนการทำงานร่วมกัน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังมีการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) เช่น รายงานโครงการ เอกสารนโยบาย ภาพถ่าย และแผนที่ เพื่อใช้ตรวจสอบและเชื่อมโยงข้อมูลจากหลายแหล่ง ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญกับการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล (Data Triangulation) เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการวิจัย และใช้การยืนยันข้อมูลร่วมกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) ในบางกรณี เพื่อให้แน่ใจว่าข้อสรุปและการตีความสอดคล้องกับข้อเท็จจริงและมุมมองของชุมชนอย่างแท้จริง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ (Qualitative Analysis) โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการถอดรหัสเชิงเนื้อหา (Content analysis) ซึ่งเป็นการอ่านข้อมูลซ้ำหลายรอบอย่างละเอียด ทั้งจากบทสัมภาษณ์ เอกสาร และบันทึกภาคสนาม เพื่อค้นหาประเด็นสำคัญ (Key Themes) รูปแบบ (Patterns) และความสัมพันธ์เชิงแนวคิด (Conceptual Connections) ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กในพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยได้ใช้การจัดหมวดหมู่ข้อมูล (Categorization) โดยอิงตามกรอบแนวคิดที่กำหนดไว้ล่วงหน้า เช่น มิติ

การมีส่วนร่วม มิติอำนาจซ่อนเร้น มิติการจัดการทรัพยากร และมิติผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งเปิดรับประเด็นใหม่ที่เกิดขึ้นจากข้อมูลภาคสนาม (Emergent Themes) เพื่อไม่ปิดกั้นข้อค้นพบสำคัญ

ในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้เปรียบเทียบมุมมองระหว่างกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกัน เช่น ระหว่างฝ่ายรัฐกับฝ่ายชุมชน ระหว่างผู้นำท้องถิ่นกับเกษตรกร เพื่อหาความเหมือนและความต่าง (Comparison) และใช้การตีความเชิงลึก (Interpretation) เพื่ออธิบายกลไกที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จหรืออุปสรรคของโมเดลที่ศึกษา นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบข้ามแหล่ง (Data Triangulation) การหารือกับผู้เชี่ยวชาญ (Peer Debriefing) และการยืนยันข้อค้นพบกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) เพื่อให้แน่ใจว่าข้อสรุปที่ได้มีความถูกต้อง ครอบคลุม และสะท้อนความเป็นจริงในพื้นที่อย่างรอบด้าน

5. ความน่าเชื่อถือของการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความน่าเชื่อถือ (Trustworthiness) ของงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอ้างอิงแนวคิดของ Lincoln และ Guba (1985) ที่เสนอเกณฑ์ 4 ด้าน ได้แก่ ความน่าเชื่อถือ (Credibility), ความถ่ายโอนผลได้ (Transferability), ความพึ่งพาได้ (Dependability), และความยืนยันได้ (Confirmability) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

ความน่าเชื่อถือ (Credibility) ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) โดยเก็บข้อมูลจากหลายแหล่ง ทั้งการสัมภาษณ์ การสังเกต และการวิเคราะห์เอกสาร รวมทั้งเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลกลุ่มต่าง ๆ เพื่อให้มั่นใจว่าข้อค้นพบสะท้อนข้อเท็จจริงในหลายมิติ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังใช้การตรวจสอบกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) โดยการนำข้อค้นพบเบื้องต้นกลับไปหารือกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อยืนยันความถูกต้องและความสอดคล้องกับประสบการณ์จริง

ความถ่ายโอนผลได้ (Transferability) ผู้วิจัยได้บรรยายบริบทพื้นที่ศึกษาอย่างละเอียด ทั้งด้านลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้อ่านสามารถพิจารณาความเหมาะสมในการนำข้อค้นพบไปประยุกต์ใช้ในบริบทอื่น

ความพึ่งพาได้ (Dependability) กระบวนการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ และการตีความผลการวิจัยถูกบันทึกไว้อย่างเป็นระบบ สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ รวมถึงมีการหารือกับผู้เชี่ยวชาญ (Peer Debriefing) เพื่อทบทวนความถูกต้องและความเป็นกลางของการวิเคราะห์

ความยืนยันได้ (Confirmability) ผู้วิจัยใช้การบันทึกสมุดจดภาคสนาม (Field Notes) และบันทึกการตัดสินใจ (Audit Trail) ในระหว่างการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้แน่ใจว่าข้อสรุปที่ได้นั้นมีร่องรอยของหลักฐานรองรับ และลดอคติส่วนบุคคลของผู้วิจัยให้น้อยที่สุด

ผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ได้ถอดบทเรียนจาก “ทุ่งชมพูโมเดล” ในด้านการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็ก พบประเด็นสำคัญ 4 ด้าน ดังนี้

1. รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็ก “ทุ่งชมพูโมเดล” มีองค์ประกอบหลัก ได้แก่ การก่อสร้างฝายแกนดินซีเมนต์เพื่อกักเก็บน้ำฝนและน้ำผิวดิน การออกแบบระบบกระจายน้ำที่คำนึงถึงความเท่าเทียม การจัดตั้งคณะกรรมการน้ำชุมชนเพื่อวางแผนและบริหารจัดการ รวมถึงการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนในพื้นที่ การบริหารจัดการมีลักษณะ Bottom-Up ซึ่งเปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมออกแบบและตัดสินใจ

2. การจัดการอำนาจซ่อนเร้นและการมีส่วนร่วมของประชาชน การดำเนินงานในพื้นที่สามารถเปลี่ยนอำนาจซ่อนเร้น (Hidden Power) ที่เคยปิดกั้นสิทธิการเข้าถึงน้ำ ให้กลายเป็นกระบวนการเปิดเผยความต้องการอย่างโปร่งใสผ่านเวทีประชาคม การเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ของเกษตรกรเกิดขึ้นทั้งในด้านความรู้ การจัดการทรัพยากร และการต่อรองผลประโยชน์ ส่งผลให้ประชาชนในพื้นที่มีบทบาทนำ ไม่ใช่เพียงผู้รับนโยบายจากรัฐ

3. ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคม การจัดการน้ำขนาดเล็กช่วยให้ครัวเรือนเกษตรกรมีน้ำเพียงพอสำหรับการเกษตรตลอดปี ทำให้รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเพิ่มขึ้น 20–35% ลดภาระหนี้สิน และลดการอพยพแรงงานออกนอกพื้นที่ นอกจากนี้ยังเกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น การเข้าถึงน้ำสะอาดสำหรับอุปโภคบริโภค การลดข้อขัดแย้งภายในชุมชน และการเกิดเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งขึ้น

4. ศักยภาพในการขยายผล “ทุ่งชมพูโมเดล” ได้รับการยอมรับให้เป็นศูนย์เรียนรู้สำหรับการจัดการน้ำขนาดเล็กของจังหวัดและภูมิภาค มีการถอดองค์ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่อื่น โดยมีเงื่อนไขความสำเร็จสำคัญ ได้แก่ ความพร้อมของชุมชน การสนับสนุนเชิงนโยบายจากหน่วยงานรัฐ และการบูรณาการความรู้ท้องถิ่นกับองค์ความรู้วิชาการ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาจาก “ทุ่งชมพูโมเดล” ชี้ให้เห็นว่าการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กไม่ใช่เพียงแค่การก่อสร้างโครงสร้างพื้นฐานหรือการหาวิธีเพิ่มปริมาณน้ำในพื้นที่เท่านั้น หากแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่เชื่อมโยงระหว่างทรัพยากร สิทธิการเข้าถึง และอำนาจทางสังคม งานวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Elinor Ostrom (1990) ที่กล่าวถึงการจัดการทรัพยากรร่วม (Common-Pool Resources) โดยชุมชนผู้ใช้เอง ซึ่งจะสำเร็จได้ต้องมีการสร้างกฎกติกาภายในที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นและได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย การที่ทุ่งชมพูสามารถจัดตั้งคณะกรรมการน้ำชุมชนและออกแบบกระบวนการจัดการน้ำที่ประชาชนมีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น จึงถือเป็นตัวอย่างของการจัดการทรัพยากรร่วมที่มีประสิทธิภาพ อีกประเด็นที่งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นอย่างเด่นชัด คือ การคลี่คลายอำนาจซ่อนเร้น (Hidden Power) และอำนาจฝังลึก (Embedded Power) ภายในชุมชน ซึ่งตามแนวคิดของ Gaventa (2006) นั้น อำนาจเหล่านี้มักแฝงอยู่ในโครงสร้างและความสัมพันธ์ทางสังคม ที่ไม่อาจ

มองเห็นได้ง่าย เช่น การผูกขาดการตัดสินใจ การควบคุมข้อมูล หรือการปิดกั้นการมีส่วนร่วมของประชาชน การที่ “ทุ่งชมพูโมเดล” สามารถเปิดเวทีประชาคมและให้เกษตรกรเข้ามามีบทบาทอย่างแท้จริง จึงเป็นการเปลี่ยนพื้นที่อำนาจเดิมและสร้างความเท่าเทียมทางอำนาจในเชิงปฏิบัติได้อย่างน่าสนใจ

นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่แท้จริง (Authentic Participation) ไม่ใช่เพียงการเข้าร่วมในนามหรือการถูกเชิญมาแสดงความคิดเห็นเพียงครั้งคราว แต่เป็นการมีส่วนร่วมอย่างลึกซึ้งในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การระบุปัญหา ออกแบบแนวทางแก้ไข ไปจนถึงการติดตามและประเมินผล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “บันไดการมีส่วนร่วม” ของ Arnstein (1969) ที่อธิบายว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริงต้องมอบอำนาจในการตัดสินใจให้กับประชาชน ไม่ใช่เพียงการให้ข้อมูลหรือการให้คำปรึกษา อีกแง่มุมที่สำคัญคือ ผลลัพธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกิดขึ้น งานวิจัยนี้ไม่ได้มองเพียงตัวเลขรายได้ที่เพิ่มขึ้น แต่ชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง เช่น การลดภาระหนี้สินของครัวเรือน การลดการอพยพแรงงานการเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือภายในชุมชน และการสร้างศูนย์เรียนรู้เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ไปยังพื้นที่อื่น ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการทรัพยากรที่ตอบโจทย์ทั้งในระดับบุคคล ครัวเรือน และชุมชนอย่างแท้จริง เมื่อเชื่อมโยงผลการวิจัยกับนโยบายสาธารณะ จะพบว่า “ทุ่งชมพูโมเดล” มีศักยภาพที่จะเป็นต้นแบบสำหรับการพัฒนานโยบายการจัดการน้ำขนาดเล็กในระดับประเทศ โดยชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการจัดสรรงบประมาณแบบมีความยืดหยุ่น การสร้างกลไกความร่วมมือข้ามภาคส่วน และ การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรของตนเอง ทั้งนี้ การขยายผลจำเป็นต้องคำนึงถึงความแตกต่างเชิงบริบทของแต่ละพื้นที่เพื่อให้การนำไปประยุกต์ใช้เกิดผลอย่างแท้จริง ไม่ใช่เป็นเพียงการ ลอกแบบเชิงกายภาพหรือเชิงเทคนิคเพียงอย่างเดียว

โดยสรุป อภิปรายผลจากงานวิจัยนี้ย้ำชัดว่า การแก้ไขปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำผ่านการจัดการน้ำขนาดเล็กต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงทั้งในมิติทรัพยากร อำนาจ และความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมที่ลึกซึ้ง การเสริมสร้างพลังอำนาจ และการสร้างความยั่งยืนจากภายในชุมชนเอง

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้ได้ถอดบทเรียนจาก “ทุ่งชมพูโมเดล” ซึ่งเป็นตัวอย่างสำคัญของการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กที่สามารถลดความยากจนและความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ชนบทของประเทศไทย โดยพื้นที่ตำบลทุ่งชมพู อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น เป็นชุมชนที่ประสบปัญหาภัยแล้งซ้ำซาก การขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร และข้อจำกัดในการเข้าถึงทรัพยากรน้ำ ปัญหาเหล่านี้ส่งผลให้ประชาชนมีรายได้ไม่แน่นอน เกิดหนี้สินสะสม และจำเป็นต้องอพยพแรงงานออกนอกพื้นที่เพื่อหารายได้เสริม อย่างไรก็ตาม การแก้ไขปัญหาในพื้นที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากการแก้ปัญหาเชิงโครงสร้างขนาดใหญ่ของรัฐ แต่เกิดจากการรวมพลังของประชาชนในพื้นที่ที่ลุกขึ้นมาออกแบบและจัดการระบบน้ำด้วยตนเอง โดยมีการบูรณาการความร่วมมือจากหน่วยงานท้องถิ่นและรัฐ การพัฒนาฝายแกนดินซีเมนต์เพื่อกักเก็บน้ำเป็นตัวอย่างสำคัญของการนำความรู้ท้องถิ่นและเทคนิคทางวิชาการมาผสมผสานกันเพื่อสร้างนวัตกรรมที่

ตอบโจทย์พื้นที่จริง พร้อมกันนี้ การจัดตั้งคณะกรรมการน้ำชุมชนได้กลายเป็นเวทีกลางที่เปิดให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ตั้งแต่การวางแผน ออกแบบ ไปจนถึงการดูแลบำรุงรักษาและประเมินผล ผลการศึกษาพบว่า การจัดการน้ำรูปแบบนี้สร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง ในชุมชน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และอำนาจทางการจัดการทรัพยากร ครัวเรือนเกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้นเฉลี่ย 20–35% ลดต้นทุนการผลิต ลดการพึ่งพาหนี้นอกระบบ และสามารถดำรงชีพในถิ่นฐานบ้านเกิด โดยไม่ต้องย้ายแรงงานออกไปต่างถิ่น ด้านสังคม เกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้นภายในชุมชนลดความขัดแย้ง เพิ่มความร่วมมือ และสร้างเครือข่ายเรียนรู้ที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ไปยังพื้นที่อื่นได้ นอกจากนี้ ผลการศึกษายังพบว่า การคลี่คลายอำนาจซ่อนเร้นและอำนาจฝังลึกที่เคยผูกขาดการจัดการทรัพยากรอยู่กับกลุ่มผู้มีอำนาจเล็กๆ สามารถทำได้จริง ผ่านการสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมใหม่ (New Power Spaces) และการเสริมสร้างพลังอำนาจ (Empowerment) ของเกษตรกรและประชาชนในระดับปฏิบัติการสิ่งสำคัญที่ต้องเน้นคือ การจัดการน้ำที่ยั่งยืนไม่ใช่เพียงการแก้ปัญหาเชิงเทคนิค แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจและความสัมพันธ์ทางสังคมที่ฝังลึกในพื้นที่ การที่ประชาชนได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการจัดการทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตนเอง ช่วยให้เกิดการออกแบบระบบที่ตอบสนองความต้องการจริง สร้างความเป็นเจ้าของร่วม และเพิ่มความยั่งยืนของโครงการในระยะยาว ทั้งนี้ การขยายผล “ทุ่งชมพูโมเดล” ไปสู่พื้นที่อื่นจำเป็นต้องอาศัยเงื่อนไขสำคัญ ได้แก่ความพร้อมของชุมชน การสนับสนุนเชิงนโยบาย ความยืดหยุ่นในการจัดสรรงบประมาณ และการบูรณาการความรู้ท้องถิ่นกับองค์ความรู้ทางวิชาการอย่างเหมาะสม เมื่อพิจารณาในภาพรวม งานวิจัยนี้ไม่เพียงให้ความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับการจัดการน้ำขนาดเล็กในพื้นที่ตัวอย่าง แต่ยังมีนัยสำคัญต่อการออกแบบนโยบายสาธารณะในระดับประเทศ โดยชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาที่แท้จริงต้องอาศัยการกระจายอำนาจ การสร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และการให้ความสำคัญกับเสียงของประชาชนในพื้นที่ การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนไม่ใช่เพียงแค่เป้าหมายในตัวเอง แต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในมิติความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความเป็นธรรมทางสังคม ในระดับที่กว้างขึ้นของประเทศไทย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา

1. รูปแบบการจัดการน้ำขนาดเล็กโดยใช้พลังของชุมชน การศึกษาได้ค้นพบว่า “ทุ่งชมพูโมเดล” เป็นตัวอย่างของการจัดการน้ำขนาดเล็กที่ไม่ได้พึ่งพาเพียงนโยบายจากส่วนกลาง แต่เกิดจากการริเริ่มของชุมชนเอง ผ่านการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การบริหารจัดการโดยชุมชน (Community-Based Management) ช่วยให้การออกแบบการดำเนินงาน และการติดตามผลมีความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ และสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม (Sense of Ownership) ในหมู่ประชาชน

2. การจัดการอำนาจซ่อนเร้นและการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในชุมชน องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญคือการที่ชุมชนสามารถจัดการกับอำนาจซ่อนเร้น (Hidden Power) และอำนาจฝังลึก (Embedded Power) ได้สำเร็จ โดยการสร้าง “พื้นที่อำนาจใหม่” (New power Spaces) เช่น เวทีประชาคม และการจัดตั้งคณะกรรมการน้ำ ทำให้เสียงของกลุ่มคนที่เคยถูกกีดกันมีโอกาสปรากฏในกระบวนการตัดสินใจร่วม

3. การบูรณาการองค์ความรู้ท้องถิ่นกับองค์ความรู้วิชาการ งานวิจัยนี้แสดงให้เห็นถึงการบูรณาการ องค์ความรู้ท้องถิ่น เช่น ภูมิปัญญาการหาทำเลสร้างฝาย การคาดการณ์ปริมาณน้ำฝน เข้ากับองค์ความรู้วิชาการ เช่น เทคนิคการก่อสร้างฝายแกนดินซีเมนต์ การประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างระบบการจัดการน้ำที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

4. ผลลัพธ์เชิงเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นมากกว่าตัวเลขรายได้ นอกจากรายได้และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้ว งานวิจัยค้นพบว่า การจัดการน้ำขนาดเล็กยังส่งผลต่อมิติอื่น เช่น การลดความขัดแย้งในชุมชน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการสร้างศูนย์เรียนรู้เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ไปยังพื้นที่อื่น ซึ่งถือเป็นผลลัพธ์เชิงโครงสร้างที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาในระยะยาว

5. แนวคิดตัวแบบที่สามารถขยายผลในเชิงนโยบาย องค์ความรู้ใหม่ที่สำคัญที่สุดคือ การออกแบบตัวแบบการจัดการน้ำขนาดเล็กที่เป็นต้นแบบสำหรับพื้นที่อื่น โดยคำนึงถึงปัจจัยความสำเร็จ เช่น การมีส่วนร่วมหลายฝ่าย ความยืดหยุ่นเชิงนโยบาย การเสริมสร้างศักยภาพชุมชน และการเชื่อมโยงกับนโยบายพัฒนาในระดับมหภาค

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กใน “ทุ่งชมพูโมเดล” ผู้วิจัยขอเสนอข้อแนะนำ เพื่อการนำไปใช้ประโยชน์ทั้งในเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ภาครัฐควรจัดสรรงบประมาณแบบมีความยืดหยุ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนมีบทบาทในการออกแบบและกำหนดการใช้งบประมาณตามความต้องการที่แท้จริง

1.2 ควรผลักดันให้เกิดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน และภาควิชาการ ในการวางแผนและจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กอย่างเป็นระบบ

1.3 เสนอให้กำหนดนโยบายหรือระเบียบข้อบังคับที่สนับสนุนการบริหารจัดการน้ำโดยชุมชน เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการน้ำชุมชนอย่างเป็นทางการ การให้สิทธิ์บริหารจัดการและบำรุงรักษาฝายแกนดินซีเมนต์และแหล่งน้ำที่สร้างโดยรัฐ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ชุมชนที่ต้องการพัฒนารูปแบบการจัดการน้ำ ควรศึกษาและถอดบทเรียนจาก “ทุ่งชมพูโมเดล” โดยเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในทุกขั้นตอน

2.2 ควรจัดตั้งศูนย์เรียนรู้หรือเครือข่ายการจัดการน้ำขนาดเล็กในระดับจังหวัดหรือภูมิภาค เพื่อเป็นพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนต้นแบบกับชุมชนอื่น ๆ

2.3 ควรเสริมสร้างศักยภาพของเกษตรกรและประชาชนในด้านความรู้ เทคนิคการจัดการน้ำ การบำรุงรักษาระบบน้ำ และการจัดการความขัดแย้ง เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

3.1 ควรศึกษาการจัดการแหล่งน้ำขนาดเล็กในบริบทอื่น เช่น พื้นที่ภูเขา พื้นที่ชายฝั่ง หรือพื้นที่เกษตรอุตสาหกรรม เพื่อเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างในการจัดการ

3.2 ควรศึกษาเชิงปริมาณเพื่อวัดผลกระทบทางเศรษฐกิจอย่างละเอียด เช่น การเปรียบเทียบรายได้ต่อไร่ หรือผลตอบแทนการลงทุนจากการจัดการน้ำขนาดเล็ก

3.3 ควรศึกษาการเชื่อมโยงระหว่างการจัดการน้ำขนาดเล็กกับการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

รายงานการพิจารณาศึกษา เรื่อง *ฝายแกนดินซีเมนต์กับการแก้ปัญหาความยากจน*. (2565). สำนักกรรมาธิการ 3 สำนักเลขาธิการวุฒิสภา. สืบค้นจาก https://dl.parliament.go.th/handle/20.500.13072/567605

รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำประเทศไทย. (2565). *กองพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดสังคม สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ*. สืบค้นจาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=14557

รายงานผลการประเมินผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โครงการก่อสร้างฝายแกนดินซีเมนต์ จังหวัดขอนแก่น. (n.d.). *สำนักงานสถิติแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น.* สืบค้นจาก https://khonkaen.nso.go.th/images/ebook/barrage-kk.pdf

สุกษม สุขเกษม. (2565). *ฝายแกนดินซีเมนต์: นวัตกรรมสังคมเพื่อลดปัญหาความยากจน* (Doctoral dissertation). บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต, ปทุมธานี.

องค์การสหประชาชาติ ประเทศไทย. (n.d.). *เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เป้าหมายที่ 6: สร้างหลักประกันว่าจะมีการจัดให้มีน้ำและสุขอนามัยสำหรับทุกคน และมีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน*. United Nations Thailand. สืบค้นเมื่อ 16 เมษายน 2568, จาก https://thailand.un.org/th/sdgs/6

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners, 35*(4), 216–224.

Gaventa, J. (2006). Finding the spaces for change: A power analysis. *IDS Bulletin, 37*(6), 23–33. https://doi.org/10.1111/j.1759-5436.2006.tb00320.x

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry.* Sage Publications.

Ostrom, E. (1990). *Governing the commons: The evolution of institutions for collective action.* Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/CBO9780511807763

UNDP. (2006). *Governance for sustainable human development*. United Nations Development Programme.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Thai Political Reform: Opportunities and Challenges

ปฏิรูปการเมืองไทย...โอกาสและความท้าทาย

Thanyapat Thavechaiyasaid[1*] & Suriyasai Katasila[2]

ธันยาภัทร์ ทวีชัยเศรษฐ์[1*] และ สุริยะใส กตะศิลา[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Thanyapat Thavechaiyasaid
ธันยาภัทร์ ทวีชัยเศรษฐ์
Rangsit University, Thailand.
มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: thanyapat.psed9@gmail.com

2. Suriyasai Katasila
สุริยะใส กตะศิลา
Rangsit University, Thailand.
มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: suriyasai.k@rsu.ac.th

คำสำคัญ
สำนักงาน ป.ย.ป. ,การปฏิรูปประเทศด้านการเมือง , อำนาจเชิงนโยบาย ,การมีส่วนร่วม

Keywords:
Strategic Transformation Office, Political Reform, Policy Authority, Public Participation

Article history:
Received: 10/06/2025
Revised: 18/08/2025
Accepted: 05/09/2025
Available online: 25/10/2025

How to Cite:
Thavechaiyasaid, T & Katasila, S. (2025). Thai Political Reform: Opportunities and Challenges. *Journal Dhamma for Life, 31*(4), 357-369.

ABSTRACT

This research article titled *Problems Analysis, Evaluation and Policy Recommendations for Driving Political Reform in Thailand: A Case Study of Strategic Transformation Office* aims to examine the role, functions, and operational mechanisms of Strategic Transformation Office as a state apparatus mandated to support, coordinate, and monitor the implementation of national reform policies under the 20-Year National Strategy framework. The study specifically focuses on political reform. Its objectives are threefold: (1) to analyze the problems and obstacles in implementing political reform through the role and performance of the Strategic Transformation Office; (2) to assess the effectiveness of its implementation processes; and (3) to propose policy recommendations for enhancing the effectiveness of political reform in Thailand.

The findings reveal that although the Strategic Transformation Office plays a key role in policy analysis, coordination, and linking national-level strategies with implementation agencies, it lacks formal administrative and legal authority to enforce its recommendations. Consequently, many policy proposals remain unimplemented. The study highlights the necessity of strengthening the policy authority of the Strategic Transformation Office, including its capacity to allocate resources, monitor and evaluate relevant agencies, and provide formal policy direction. It also recommends the enactment of a dedicated legal framework to institutionalize the office and ensure its structural stability and legitimacy.

Furthermore, the study emphasizes that fostering meaningful and sustainable public participation is essential to enhancing transparency, accountability, and continuity in the reform process. This research not only reveals structural limitations in Thailand's public sector governance but also proposes strategic institutional adjustments to enable a more effective and sustainable model of policy-driven reform.

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์ปัญหา ประเมินผล และข้อเสนอเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง : กรณีศึกษาสำนักงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง ฉบับนี้มุ่งวิเคราะห์บทบาท หน้าที่ และกลไกการดำเนินงานของสำนักงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง (สำนักงาน ป.ย.ป.) ในฐานะกลไกรัฐที่ได้รับมอบหมายภารกิจเชิงยุทธศาสตร์ในการประสาน สนับสนุน และติดตามการดำเนินนโยบายภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศ ซึ่งเจาะจงการศึกษาในประเด็นการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง มีวัตถุประสงค์(1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคจากการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง ผ่านบทบาทและผลงานของสำนักงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง (สำนักงาน ป.ย.ป.) (2) เพื่อศึกษาและประเมินผลการดำเนินงานของสำนักงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง (สำนักงาน ป.ย.ป.) ในกระบวนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง (3) เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานปฏิรูปประเทศด้านการเมือง

ผลการศึกษา พบว่า สำนักงาน ป.ย.ป. แม้มีบทบาทสำคัญในการรวบรวม วิเคราะห์ และเสนอแนะแนวนโยบาย รวมถึงการเชื่อมโยงระหว่างระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ แต่กลับขาดอำนาจหน้าที่ในการสั่งการหรือบังคับใช้เชิงบริหาร ส่งผลให้ข้อเสนอเชิงนโยบายจำนวนมากไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างแท้จริง และข้อค้นพบนี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างอำนาจเชิงนโยบายแก่สำนักงาน ป.ย.ป. ในลักษณะของอำนาจในการเสนอแนวทาง จัดสรรทรัพยากร ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งเสนอให้ตรากฎหมายเฉพาะเพื่อจัดตั้งสำนักงานให้มีฐานะที่มั่นคงในเชิงสถาบัน นอกจากนี้ การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในลักษณะที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืน ถือเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่จะช่วยเสริมสร้างความชอบธรรม ความโปร่งใส และความต่อเนื่องของกระบวนการปฏิรูปประเทศอย่างแท้จริง งานวิจัยนี้จึงไม่เพียงสะท้อนข้อจำกัดเชิงโครงสร้างขององค์กรภาครัฐ แต่ยังนำเสนอแนวทางปรับปรุงกลไกรัฐไทยให้สามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนในระยะยาว

บทนำ

ประเทศไทยได้เผชิญกับวิกฤตปัญหาทางการเมืองเชิงโครงสร้างและความไม่แน่นอนมาอย่างต่อเนื่องตลอดหลายทศวรรษ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลวในการพัฒนาโครงสร้างและกระบวนการของระบอบประชาธิปไตยให้มีความมั่นคงและยั่งยืน ความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์ การรัฐประหาร การชุมนุมประท้วง และปัญหาความไม่เป็นธรรมในระบบการเลือกตั้ง ล้วนเป็นผลจากโครงสร้างอำนาจที่รวมศูนย์ ขาดกลไกถ่วงดุลที่มีประสิทธิภาพ และไม่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในกระบวนการทางการเมือง ส่งผลให้การพัฒนาประเทศขาดเสถียรภาพและเกิดความเหลื่อมล้ำในหลายมิติ

หลังจากการรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ดำเนินการจัดตั้งกลไกต่าง ๆ เพื่อรองรับการปฏิรูปประเทศ รวมทั้งการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ที่กำหนดให้มียุทธศาสตร์ชาติ และแผนการปฏิรูปประเทศในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นกรอบทิศทางในการพัฒนาระยะยาวของประเทศในช่วง 20 ปีข้างหน้า และการจัดตั้งสำนักงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง (สำนักงาน ป.ย.ป.) ตามคำสั่งหัวหน้า คสช. ที่ 19/2561 เพื่อทำหน้าที่ประสาน เชื่อมโยง และติดตามการดำเนินงานตามแผนการปฏิรูปประเทศและยุทธศาสตร์ชาติ เป็นกลไกขับเคลื่อนไปสู่การปฏิรูป

การศึกษานี้ผู้วิจัยจึงเลือกแผนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง ซึ่งเป็นแผนการปฏิรูปประเทศด้านที่สำนักงาน ป.ย.ป. รับผิดชอบหลักในกิจกรรมปฏิรูปที่ 3 ประเด็นการปฏิรูปที่ 2 การสร้างความสามัคคีปรองดองสมานฉันท์ของคนในชาติ มาวิเคราะห์เชิงลึกในฐานะกรณีศึกษา เพื่อประเมินผลการดำเนินงานทั้งในเชิงเป้าหมาย ผลผลิต (outputs) และผลลัพธ์ (outcomes) ที่เกิดขึ้นจริง โดยพิจารณาทั้งจากข้อมูลเชิงเอกสาร รายงานราชการ ตลอดจนการวิเคราะห์ข้อจำกัดและปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลต่อการดำเนินนโยบาย อาทิ การเมืองภายในองค์กร การเปลี่ยนผ่านของรัฐบาล และความสามารถในการสร้างการมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน การศึกษานี้จึงมีเป้าหมายเพื่อศึกษาว่ากลไกเชิงสถาบันของสำนักงาน ป.ย.ป. ในฐานะหน่วยงานขับเคลื่อนนโยบาย สามารถส่งเสริมให้เกิดการปฏิรูปประเทศด้านการเมืองที่มีลักษณะยั่งยืนและมีส่วนร่วมมากน้อยเพียงใด อีกทั้งยังต้องการนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบายที่สามารถปรับปรุงการดำเนินงานของกลไกดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพและเปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ อย่างแท้จริง มีนัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในประเทศไทยในระยะยาว โดยเฉพาะในยุคที่การปฏิรูปประเทศกำลังเผชิญกับข้อสงสัยด้านความชอบธรรมและประสิทธิผลจากสาธารณชน นอกจากนี้ การขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเมืองยังคงยึดแนวทางจากส่วนกลางเป็นหลัก โดยขาดการบูรณาการวัฒนธรรมการเมืองแบบไทยและหลักประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งทำให้การปฏิรูปไม่สามารถตอบสนองต่อบริบทของสังคมไทยได้อย่างเหมาะสม การขาดการฝังรากของสถาบันทางการเมือง เช่น พรรคการเมือง หรือองค์กรอิสระในการตรวจสอบอำนาจรัฐ ก็เป็นอีกปัจจัยที่ซ้ำเติมความเปราะบางของระบบการเมืองไทยในปัจจุบัน

บทความนี้จึงมุ่งวิเคราะห์บทบาทของสำนักงาน ป.ย.ป. ในฐานะกลไกรัฐที่ได้รับมอบหมายให้ขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง โดยศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อจำกัดเชิงโครงสร้างของกลไกรัฐในกระบวนการดังกล่าว ตลอดจนเสนอแนวทางเชิงนโยบายและข้อเสนอเชิงสถาบัน เพื่อเสริมสร้างกลไกประชาธิปไตยที่มีความมั่นคง มีส่วนร่วม และตอบสนองต่อบริบทไทย การศึกษาดังกล่าวไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเชิงนโยบาย หากยังสามารถเสนอแนวทางการปรับปรุงโครงสร้างการบริหารจัดการนโยบายสาธารณะของไทยให้สามารถตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงและความต้องการของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

(1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคจากการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง ผ่านบทบาทและผลงานของสำนักงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง (สำนักงาน ป.ย.ป.)

(2) เพื่อศึกษาและประเมินผลการดำเนินงานของสำนักงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง (สำนักงาน ป.ย.ป.) ในกระบวนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง

(3) เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานปฏิรูปประเทศด้านการเมือง

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาฉบับนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้การวิเคราะห์เชิงแนวคิด (Conceptual Analysis) และทฤษฎีแนววิพากษ์ (Critical Theory) มีการสำรวจ และตีความเอกสาร (Documentary Research/ Textual Interpretation) เป็นการค้นคว้า เก็บข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ ตำรา บทความ และงานวิจัยที่มีความเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษาเป็นหลัก โดยใช้วิธีการวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีของสำนักต่าง ๆ ตามแนวการวิเคราะห์แบบปรากฏการณ์นิยม (Phenomenology) เพื่อการเครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูลแบ่งออกเป็นสองประเภท ได้แก่

1) ข้อมูลเอกสาร อาทิ รัฐธรรมนูญฯ ยุทธศาสตร์ชาติ แผนการปฏิรูปประเทศ รายงานสรุปผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศ ผลงานรัฐบาล รวมถึงเอกสารราชการ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2) ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ (1) คณะกรรมการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง (ป.ย.ป.) (2) บุคลากรจากสำนักงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง (สำนักงาน ป.ย.ป.) (3) นักวิชาการที่ศึกษาแนวทางการปฏิรูปประเทศ (4) หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปประเทศ (5) ประชาชนทั่วไปที่มีประสบการณ์หรือความคิดเห็นเกี่ยวกับการปฏิรูป และ (6) สื่อมวลชนที่มีบทบาทในการนำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิรูปประเทศ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) เป็นเครื่องมือในการให้ข้อมูลทางความคิดและการวิเคราะห์เชิงนโยบายอย่างมีมิติ

การวิจัยนี้ให้ความสำคัญกับความน่าเชื่อถือ (Trustworthiness) ของข้อมูลผ่านหลักเกณฑ์ 4 ประการ ได้แก่ ความถูกต้องแม่นยำ (Credibility) การถ่ายโอนผลการศึกษา (Transferability) ความคงที่ของข้อมูล (Dependability) และความตรวจสอบได้ (Confirmability) โดยใช้เทคนิคการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) และการตรวจสอบโดยผู้ให้ข้อมูล (Member Check) เพื่อให้ผลการวิจัยมีความถูกต้องและเที่ยงตรงที่สุด เพื่อให้สามารถเข้าถึงความซับซ้อนของกระบวนการทางนโยบายและการเมืองภายใต้บริบทของกลไกเชิงยุทธศาสตร์อย่างสำนักงาน ป.ย.ป. ซึ่งเป็นกรณีศึกษาเชิงคุณภาพให้เห็นถึงกลไกการใช้อำนาจภายใต้

กรอบการดำเนินงานของภาครัฐ ตลอดจนชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างสถาบันทางการเมืองกับทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะยาว

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง การวิเคราะห์ปัญหา ประเมินผล และข้อเสนอเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง : กรณีศึกษาสำนักงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง การศึกษาครั้งนี้มุ่งวิเคราะห์ปัญหา ประเมินผล และจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง โดยใช้สำนักงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง (สำนักงาน ป.ย.ป.) เป็นกรณีศึกษา สามารถสรุปผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และข้อค้นพบประเด็นสำคัญจากการวิจัย ได้ดังนี้

1) วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคจากการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง ผ่านบทบาทและผลงานของสำนักงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง (สำนักงาน ป.ย.ป.) จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์และเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบว่า สำนักงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง (สำนักงาน ป.ย.ป.) ยังเผชิญข้อจำกัดสำคัญในหลายมิติ ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านการเมืองอย่างแท้จริง ทั้งนี้สามารถจำแนกออกได้เป็น 4 มิติเชิงโครงสร้าง อำนาจหน้าที่ การเมือง และความร่วมมือข้ามภาคส่วน ดังนี้

1.1) ข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง สำนักงาน ป.ย.ป. ดำรงอยู่ในฐานะกลไกพิเศษภายใต้สำนักนายกรัฐมนตรี โดยไม่มีฐานะเป็นหน่วยงานถาวรตามกฎหมาย ส่งผลให้โครงสร้างขององค์กรไม่มีเสถียรภาพ ทั้งในแง่งบประมาณ การบริหารทรัพยากรบุคคล และบทบาททางนโยบาย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ป.ย.ป. ไม่ได้ถูกจัดวางให้เป็น “policy authority” อย่างแท้จริง แต่เป็นเพียงหน่วยงานสนับสนุนการคิดและติดตามข้อเสนอจากแผนปฏิรูปและยุทธศาสตร์ชาติเท่านั้น ซึ่งขัดแย้งกับความคาดหวังในเชิงสาธารณะที่ต้องการให้หน่วยงานนี้ทำหน้าที่ขับเคลื่อนนโยบายที่มีผลผูกพันเชิงโครงสร้าง ความไม่มั่นคงเชิงสถานะนี้ยังสะท้อนถึงปัญหาเชิงนโยบายของรัฐไทยในระดับมหภาคที่มักตั้งกลไกพิเศษเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า โดยไม่มีการออกแบบเชิงระบบให้สามารถสืบทอดและสั่งสมองค์ความรู้ในระยะยาว

1.2) ข้อจำกัดเชิงอำนาจหน้าที่ ซึ่งแม้ว่าสำนักงาน ป.ย.ป. จะได้รับมอบหมายให้เป็นหน่วยงานที่ประสานและติดตามการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศและยุทธศาสตร์ชาติ แต่กลับไม่มี “อำนาจหน้าที่” โดยตรงในการสั่งการหรือบังคับใช้กับหน่วยงานอื่น ส่งผลให้ข้อเสนอเชิงนโยบายจำนวนมากไม่ถูกนำไปใช้จริง หรือถูกตีความแตกต่างกันโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบ จึงเกิดภาวะ “fragmented implementation” กล่าวคือ แม้จะมีนโยบายที่ดี แต่ไม่สามารถทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้จริงเพราะขาดกลไกบังคับบัญชา อีกทั้ง การพึ่งพาเพียงการประสานผ่านคณะกรรมการหรือรายงานผลลัพธ์ในเชิงรายงานประจำปี ไม่เพียงพอสำหรับการเร่งขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงเชิง

โครงสร้างในภาครัฐ ซึ่งสอดคล้องกับข้อสังเกตของ Ostrom (1990) ว่าระบบการจัดการนโยบายสาธารณะที่ไม่มี “enforcement mechanism” ที่เข้มแข็ง ย่อมเสี่ยงต่อการล้มเหลวในการดำเนินการในระยะยาว

1.3) ข้อจำกัดเชิงการเมือง ในบริบททางการเมืองไทยที่มีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้งและมีความแตกแยกในสังคม สำนักงาน ป.ย.ป. ในฐานะกลไกที่ริเริ่มขึ้นโดยรัฐบาลหลังรัฐประหาร จึงเผชิญปัญหาเรื่อง “ความชอบธรรมทางการเมือง” (political legitimacy) จากภาคประชาชนบางส่วน ซึ่งตั้งข้อสงสัยถึงเจตนารมณ์และวาระซ่อนเร้นของการปฏิรูป ความไม่ไว้วางใจนี้นำไปสู่การขาดการมีส่วนร่วมที่แท้จริง และทำให้เวทีนโยบายกลายเป็นเพียงพื้นที่จำกัดของชนชั้นนำทางราชการ ไม่สามารถขยายขอบเขตไปสู่การสร้างฉันทามติทางสังคมได้อย่างแท้จริง ที่สำคัญคือ ข้อเสนอหรือแนวทางการปฏิรูปจาก ป.ย.ป. มักถูก “หยุดชะงัก” หรือเปลี่ยนทิศทางเมื่อมีการเปลี่ยนรัฐบาล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการขาด policy continuity และการฝังรากเชิงสถาบันของกระบวนการปฏิรูปในระบอบประชาธิปไตย

1.4) ข้อจำกัดด้านการประสานงานและความร่วมมือระหว่างภาคส่วน แม้สำนักงาน ป.ย.ป. จะได้รับการออกแบบให้มีบทบาทในเชิงบูรณาการ แต่ในทางปฏิบัติกลับประสบปัญหาในการเชื่อมโยงกับหน่วยงานราชการอื่นอย่างแท้จริง โดยเฉพาะในประเด็นที่ทับซ้อนกับภารกิจขององค์กรอื่น เช่น สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงาน ก.พ.ร. หรือแม้แต่หน่วยงานกำกับท้องถิ่น นอกจากนี้ การทำงานกับภาคประชาสังคมยังอยู่ในระดับที่ไม่ลึกพอ กล่าวคือ เป็นเพียง “การรับฟัง” มากกว่าการมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติ (deliberative participation) ซึ่งขัดแย้งกับหลัก governance สมัยใหม่ที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายของทุกภาคส่วนในการออกแบบ ติดตาม และประเมินผลนโยบาย

2) วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาและประเมินผลการดำเนินงานของสำนักงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง (สำนักงาน ป.ย.ป.) ในกระบวนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง การศึกษาผลการดำเนินงานของสำนักงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง (สำนักงาน ป.ย.ป.) พบว่า หน่วยงานดังกล่าวสามารถขับเคลื่อนงานในมิติที่เป็นภารกิจหลักได้ในระดับหนึ่ง โดยเฉพาะในเชิงการบริหารจัดการด้านข้อมูลและกระบวนการ การจัดทำแผนการปฏิรูปประเทศด้านการเมืองที่ครอบคลุมประเด็นเชิงระบบหลายด้าน อาทิ การเพิ่มประสิทธิภาพของพรรคการเมือง การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน และการปฏิรูประบบการเลือกตั้ง ตลอดจนการรวบรวมข้อมูลและจัดทำรายงานผลการดำเนินงานเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเป็นประจำ และยังสามารถจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากภาคประชาชนและภาคส่วนต่าง ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง

2.1) การมีส่วนร่วมของประชาชนยังอยู่ในระดับที่จำกัดและไม่เป็นเชิงระบบ แม้จะมีการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นจากกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง แต่รูปแบบของการมีส่วนร่วมนั้นยังคงเป็นไปในลักษณะ “informative participation” ซึ่งเน้นการสื่อสารข้อมูลจากภาครัฐสู่ประชาชน มากกว่าการเปิดพื้นที่ให้เกิด “deliberative participation” หรือการร่วมกันวิเคราะห์และออกแบบนโยบายในลักษณะที่เท่าเทียมกัน ความไม่ต่อเนื่องและไม่ลึกซึ้งของกระบวนการมีส่วนร่วมนี้ทำให้ข้อเสนอจำนวนมากขาดพลังเชิงสังคม ไม่สามารถสร้างฉันทามติหรือแรงสนับสนุนจากฐานประชาชนในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ

Habermas (1984) เรื่อง public sphere ที่ชี้ว่า พื้นที่ทางการเมืองที่ปราศจากการสื่อสารอย่างมีเหตุผลและเท่าเทียม ย่อมนำไปสู่ความล้มเหลวของประชาธิปไตยเชิงหน้าที่ (functional democracy)

2.2) การติดตามและประเมินผลการดำเนินงานยังเน้นในมิติของการรายงาน (compliance) มากกว่าการเรียนรู้และการปรับเปลี่ยนเชิงนโยบาย (learning-oriented evaluation) กล่าวคือ กระบวนการประเมินผลที่ใช้อยู่ในปัจจุบันยังให้ความสำคัญกับการตรวจสอบว่าหน่วยงานดำเนินการตามแผนที่กำหนดหรือไม่ มากกว่าการวิเคราะห์ว่าแผนเหล่านั้นมีผลกระทบอย่างไรต่อระบบการเมือง หรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในระดับพฤติกรรมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือไม่ ซึ่งทำให้การประเมินกลายเป็นภาระเชิงเอกสาร มากกว่าการเป็นเครื่องมือในการพัฒนาแนวนโยบายใหม่หรือปรับยุทธศาสตร์ที่ล้มเหลว ซึ่งตรงกับข้อเสนอของ Patton (2008) เกี่ยวกับ developmental evaluation ที่ควรจะใช้ในบริบทของการปฏิรูปที่มีความซับซ้อนและต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่อง

2.3) ระบบถ่วงดุลและกลไกตรวจสอบความโปร่งใสในการใช้อำนาจ ยังมีจุดอ่อนที่สำคัญ โดยเฉพาะในกรณีของการกลั่นกรองข้อเสนอด้านการเมืองที่มักถูกรวมศูนย์อยู่ในระดับคณะกรรมการที่ประกอบด้วยข้าราชการระดับสูงหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีสายสัมพันธ์กับฝ่ายบริหาร ซึ่งทำให้เกิดคำถามถึงความเป็นกลาง ความโปร่งใส และความรับผิดชอบต่อสาธารณะของกระบวนการปฏิรูป นอกจากนี้ การขาดกลไกเปิดเผยข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ และไม่มีช่องทางให้ภาคประชาชนตรวจสอบหรือวิจารณ์ได้อย่างเป็นระบบ ยังสะท้อนถึงภาวะ “deficit of accountability” ที่ทำให้การปฏิรูปด้านการเมืองภายใต้กลไกของ ป.ย.ป. ไม่สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้แก่สาธารณชนได้อย่างยั่งยืน

3) วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานปฏิรูปประเทศด้านการเมือง ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางเชิงนโยบายที่สำคัญ เพื่อเสริมสร้าง “พลวัต” และ “ความยั่งยืน” ให้แก่กระบวนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง ได้แก่

3.1) การปรับสถานะของสำนักงาน ป.ย.ป. ให้มีฐานะทางกฎหมายที่ชัดเจน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการสร้าง “ความมั่นคงเชิงสถาบัน” (institutional stability) ในการดำเนินภารกิจด้านการปฏิรูป การที่สำนักงาน ป.ย.ป. มีสถานะเป็นเพียงกลไกพิเศษภายใต้สำนักนายกรัฐมนตรีในปัจจุบัน ส่งผลให้ไม่มีอำนาจตามกฎหมายเพียงพอในการบังคับหรือประสานงานกับหน่วยงานอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเสี่ยงต่อการยุบเลิกหรือเปลี่ยนแปลงเมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง การยกระดับให้เป็น “หน่วยงานถาวรในกำกับของนายกรัฐมนตรี” โดยมีกฎหมายเฉพาะรองรับจะช่วยสร้างความต่อเนื่อง (policy continuity) และเสถียรภาพขององค์กรในระยะยาว อันเป็นหลักการสำคัญของ institutionalization theory (North, 1990) ที่เน้นการสร้างกลไกถาวรเพื่อรองรับกระบวนการเปลี่ยนแปลงในระยะยาว

3.2) การสร้างกลไกการประสานงานที่มี KPI ร่วม และการบูรณาการข้ามกระทรวง เป็นข้อเสนอที่สำคัญต่อการลดภาวะ “แยกส่วน” (fragmentation) ของระบบราชการไทย การปฏิรูปด้านการเมืองมิใช่หน้าที่ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยลำพัง แต่ต้องอาศัยการร่วมมือกันของหลายหน่วยงาน เช่น สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย สำนักงานสภาพัฒนาการ

เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ การออกแบบระบบประสานงานแบบ inter-agency coordination ที่มีตัวชี้วัดร่วมกัน (shared KPIs) จะช่วยให้เกิดความชัดเจนของเป้าหมายร่วม และส่งเสริมความรับผิดชอบร่วม (joint accountability) ลดการโยนความรับผิดและทำให้การดำเนินนโยบายมีทิศทางสอดคล้องกันมากขึ้น ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับโมเดล Whole-of-Government ที่ OECD และ UNDP แนะนำสำหรับประเทศกำลังพัฒนา

3.3) การออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วมแบบ "จากล่างขึ้นบน" (bottom-up participation) ซึ่งแตกต่างจากแนวทางเดิมที่มักเป็นไปในลักษณะ "จากบนลงล่าง" (top-down consultation) โดยที่รัฐเป็นผู้กำหนดวาระและประเด็นให้ภาคประชาชนให้ความคิดเห็นเท่านั้น กระบวนการแบบ bottom-up จะเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนมีบทบาทตั้งแต่การกำหนดปัญหา การจัดลำดับความสำคัญเชิงนโยบาย จนถึงการร่วมติดตามและประเมินผล ซึ่งจะช่วยเพิ่ม "ความชอบธรรม" และ "การยอมรับ" ต่อกระบวนการปฏิรูปในระดับสังคม แนวคิดนี้เชื่อมโยงกับทฤษฎี participatory governance (Fung & Wright, 2003) ที่มองว่าการเปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีบทบาทในเชิงโครงสร้างสามารถช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางอำนาจและเพิ่มประสิทธิภาพของนโยบายสาธารณะได้

3.4) การจัดตั้งระบบประเมินผลที่ใช้ข้อมูลเชิงคุณภาพ ควบคู่กับการวิเคราะห์ feedback จากภาคประชาชน เป็นข้อเสนอที่สะท้อนแนวคิด "evaluation for learning" มากกว่าการตรวจสอบเพียงเพื่อความถูกต้องตามระเบียบ ระบบดังกล่าวควรเปิดพื้นที่ให้ภาคประชาชนมีบทบาทในการสะท้อนข้อคิดเห็น และข้อมูลเชิงประสบการณ์ (experiential evidence) ซึ่งจะทำให้ผู้กำหนดนโยบายเข้าใจบริบทที่หลากหลายของประชาชนมากขึ้น ขณะเดียวกัน การประเมินเชิงคุณภาพยังช่วยวิเคราะห์ผลกระทบเชิงพฤติกรรม สังคม และการเปลี่ยนแปลงเชิงวัฒนธรรม ที่ไม่สามารถวัดได้จากตัวเลข KPI ตามปกติ ซึ่งตรงกับแนวคิดของ Michael Quinn Patton (2008) เรื่อง developmental evaluation ที่มุ่งให้กระบวนการประเมินเป็นกลไกเสริมการเรียนรู้และนวัตกรรมขององค์กรในสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

ผลการวิจัยสามารถจำแนกออกเป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1) บทบาทและอำนาจหน้าที่ของสำนักงาน ป.ย.ป. ในกระบวนการปฏิรูปการเมือง

การศึกษาพบว่าสำนักงาน ป.ย.ป. มีบทบาทในฐานะหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ประสานงาน รวบรวม วิเคราะห์ และเสนอแนวทางในการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ โดยเฉพาะด้านการเมือง ทั้งนี้ บทบาทที่ปรากฏชัดเจน ได้แก่ การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย การสนับสนุนการประชุมเชิงนโยบาย และการเป็นกลไกเชื่อมโยงระหว่างฝ่ายนโยบายกับฝ่ายปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม อำนาจหน้าที่ของสำนักงาน ป.ย.ป. ยังคงอยู่ในลักษณะ "ข้อเสนอ" ที่ไม่มีผลผูกพันทางกฎหมายหรืออำนาจบังคับใช้ในทางบริหาร จึงทำให้การผลักดันข้อเสนอจำนวนมากไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

2) ประสิทธิภาพของกลไกและกระบวนการทำงาน

แม้สำนักงาน ป.ย.ป. มีจุดแข็งด้านการเป็นหน่วยงานเชิงยุทธศาสตร์ที่สามารถบูรณาการข้อมูลและข้อเสนอจากหลายฝ่ายได้ดี แต่กลับขาดระบบสนับสนุนการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพในเชิงโครงสร้าง เช่น ขาด

งบประมาณประจำ หน่วยงานไม่อยู่ในสถานะองค์กรถาวร ขาดทรัพยากรบุคคลประจำ และต้องพึ่งพาการจัดตั้งคณะทำงานเฉพาะกิจตามวาระ ทำให้ความต่อเนื่องในการดำเนินงานเป็นไปได้ยาก

นอกจากนี้ กลไกติดตามและประเมินผลข้อเสนอเชิงนโยบายยังไม่มีความชัดเจน ทั้งในแง่ตัวชี้วัด วิธีการรายงานผล และการกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้รับผิดชอบในแต่ละระดับ

3) ปัญหาและอุปสรรคของการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง

การวิเคราะห์เชิงโครงสร้างพบว่า ปัญหาหลักในการปฏิรูปการเมืองของไทยมิใช่เพียงความไม่แน่นอนทางการเมืองหรือความขัดแย้งเชิงอุดมการณ์ แต่ยังรวมถึง “ความไม่ต่อเนื่อง” ของนโยบายในระยะยาว อันเนื่องมาจากการขาดความเชื่อมโยงระหว่างแผนยุทธศาสตร์ชาติ แผนการปฏิรูป และนโยบายของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งมีวาระและแรงจูงใจที่ต่างกัน

ทั้งนี้ สำนักงาน ป.ย.ป. ได้สะท้อนภาพรวมของปัญหาดังกล่าวผ่านกระบวนการรับฟังความคิดเห็น การจัดเวทีแลกเปลี่ยน และการจัดทำรายงานวิเคราะห์ผลกระทบเชิงนโยบาย (Policy Impact Review) อย่างสม่ำเสมอ แต่ข้อเสนอส่วนใหญ่กลับไม่ได้รับการตอบรับหรือปรับใช้จริงจากหน่วยงานนโยบายหลัก

4) ความท้าทายด้านสถานะทางกฎหมายและโครงสร้างองค์กร

จากการวิเคราะห์เอกสารและสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่าความไม่ชัดเจนในสถานะทางกฎหมายของสำนักงาน ป.ย.ป. เป็นปัจจัยสำคัญที่ลดทอนประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ โดยสำนักงาน ป.ย.ป. มิได้ถูกจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติหรือกฎหมายเฉพาะ ทำให้ไม่สามารถใช้สิทธิหรืออำนาจในทางราชการได้อย่างเต็มที่ ส่งผลให้ขาดความชอบธรรม ความน่าเชื่อถือ และขาดกลไกในการสั่งการหรือประสานงานระหว่างหน่วยงานได้อย่างมีประสิทธิผล

5) บทบาทของภาคประชาชนในกระบวนการปฏิรูป

แม้สำนักงาน ป.ย.ป. จะมีความพยายามสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน เช่น การจัดเวทีรับฟังความคิดเห็น การเปิดรับข้อเสนอผ่านระบบออนไลน์ และการแต่งตั้งคณะทำงานจากภาคประชาสังคม แต่กระบวนการมีส่วนร่วมเหล่านั้นยังขาด “ความต่อเนื่อง” และ “ผลสะท้อนกลับเชิงนโยบาย” ที่จับต้องได้

ในหลายกรณี ข้อเสนอจากภาคประชาชนไม่ได้รับการพิจารณาในระดับนโยบาย หรือไม่มีระบบติดตามผลการนำข้อเสนอนั้นไปใช้จริง ส่งผลให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นเพียง “พิธีกรรมเชิงสัญลักษณ์” มากกว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

6) ข้อค้นพบเชิงนโยบาย

การศึกษาครั้งนี้เสนอว่า การปฏิรูปประเทศด้านการเมืองจะเกิดผลเป็นรูปธรรมและยั่งยืนได้ จำเป็นต้องมีการปรับโครงสร้างของกลไกรัฐที่ทำหน้าที่ประสานนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การยกระดับสำนักงาน ป.ย.ป. ให้เป็นองค์กรตามกฎหมายที่มีสถานะถาวร มีอำนาจเชิงนโยบาย เช่น การเสนอแนะ การจัดสรรทรัพยากร การประเมินผล และการกำกับติดตามการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ทั้งนี้ ควรพิจารณาออกกฎหมายเฉพาะเพื่อจัดตั้งสำนักงาน ป.ย.ป. เป็นหน่วยงานของรัฐรูปแบบพิเศษที่มีฐานะกึ่งอิสระทางวิชาการและการบริหาร เพื่อให้สามารถทำหน้าที่เป็นกลไกกลางในการประสานระหว่างภาคนโยบาย ภาคราชการ และภาคประชาชนได้อย่างแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์บทบาทและประสิทธิภาพของสำนักงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง (สำนักงาน ป.ย.ป.) ในฐานะกลไกกลางในการประสานและขับเคลื่อนนโยบายปฏิรูปการเมือง ข้อจำกัดของโครงสร้างทางการเมืองในประเทศไทย การมีส่วนร่วมของประชาชน และความสามารถในการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการปฏิรูป การอภิปรายนี้จะไม่เพียงแค่การวิจารณ์หรือการประเมินผลของกระบวนการปฏิรูปที่เกิดขึ้นแต่ยังจะเสนอมุมมองใหม่ ๆ และการวิเคราะห์ที่ลึกซึ้งจากทฤษฎีทางการเมืองที่กล่าวถึงในการศึกษาครั้งนี้ อาทิ ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง (Political Change) ทฤษฎีสถาบันนิยม (Institutionalism) และทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation)โดยข้อค้นพบสำคัญสะท้อนให้เห็นข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง และความท้าทายด้านอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานดังกล่าว ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

จากการทบทวนบทบาทของสำนักงาน ป.ย.ป. ซึ่งถือเป็นหน่วยงานหลักที่มีภารกิจในการขับเคลื่อนการปฏิรูปการเมืองในประเทศไทย สำนักงาน ป.ย.ป. มีบทบาทสำคัญในการประสานงานระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อสร้างความร่วมมือในการขับเคลื่อนการปฏิรูป แต่ผลการวิจัยพบว่าในหลายกร ณี บทบาทของสำนักงาน ป.ย.ป. ยังไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในด้านการประสานงานและการขาดทรัพยากรที่เพียงพอในการดำเนินงาน

การขาดความโปร่งใสในการดำเนินการและความไม่ชัดเจนในกระบวนการตัดสินใจของสำนักงาน ป.ย.ป. ยังเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้กระบวนการปฏิรูปไม่สามารถได้รับการสนับสนุนจากประชาชนอย่างเต็มที่ หลักการสำคัญของการปฏิรูปการเมืองคือการสร้างความโปร่งใสในการตัดสินใจและให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมือง การที่กระบวนการเหล่านี้ไม่สามารถเปิดเผยหรือสร้างการมีส่วนร่วมได้ ทำให้ประชาชนรู้สึกว่าเสียงของตนไม่ได้รับการฟัง ซึ่งส่งผลต่อความชอบธรรมของกระบวนการปฏิรูป

จากมุมมองของทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง (Political Change) การเปลี่ยนแปลงในระบบการเมืองที่มีความกระจุกตัวและการขาดการปรับตัวของสถาบันการเมืองจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากไม่มีการกระตุ้นจากภายในและภายนอกระบบการเมือง การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นในประเทศที่มีการกระจุกตัวของอำนาจจะต้องใช้เวลานาน และมักจะมีการปะทะกันของผลประโยชน์และความขัดแย้งที่อาจทำให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงล่าช้า (Pierson, 2000)

ในทฤษฎีสถาบันนิยม (Institutionalism) ซึ่งมองว่าโครงสร้างและกฎระเบียบของสถาบันการเมืองมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อพฤติกรรมขององค์กรต่างๆ การปรับตัวของสถาบันภายในประเทศเป็นกระบวนการที่ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ทันทีเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ การที่สถาบันการเมืองในประเทศไทยยัง

ไม่ได้ปรับตัวให้ทันกับความเปลี่ยนแปลงภายในและภายนอกประเทศเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กระบวนการปฏิรูปการเมืองไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การวิเคราะห์บทบาทของสำนักงาน ป.ย.ป. จึงเป็นสิ่งสำคัญในการทำความเข้าใจว่า อุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการปฏิรูปไม่ได้มาจากแค่ปัญหาทางการเมืองภายในองค์กรเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับโครงสร้างสถาบันที่ไม่สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมและเศรษฐกิจ การขาดการประสานงานที่มีประสิทธิภาพระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชนก็เป็นอีกหนึ่งปัญหาที่ทำให้กระบวนการปฏิรูปไม่สามารถประสบความสำเร็จได้

นอกจากนี้ ทฤษฎีการมีส่วนร่วมทางการเมือง (Political Participation) ยังสามารถอธิบายถึงการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการปฏิรูปได้อย่างชัดเจน ทฤษฎีนี้ระบุว่า การที่ประชาชนไม่ได้รับการเปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง จะทำให้กระบวนการทางการเมืองขาดความชอบธรรมและไม่มีการสนับสนุนจากประชาชน การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการปฏิรูปไม่เพียงแค่ช่วยให้การตัดสินใจทางการเมืองมีความชอบธรรม แต่ยังช่วยเสริมสร้างความโปร่งใสและความรับผิดชอบของรัฐบาลในกระบวนการปฏิรูป (Dahl, 1998)

ข้อเสนอแนะ

แม้ว่างานวิจัยนี้จะสามารถวิเคราะห์สถานะ บทบาท และข้อจำกัดของสำนักงาน ป.ย.ป. ได้อย่างละเอียดแล้ว แต่เนื่องจากกระบวนการปฏิรูปประเทศมีความซับซ้อน และเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายมิติ ทั้งเชิงโครงสร้างสถาบัน วัฒนธรรมทางการเมือง และการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงยังมีประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติมในอนาคต ดังนี้

1) การศึกษาความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างหน่วยงานปฏิรูปกับระบบราชการ ควรมีการศึกษาลึกถึงรูปแบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจ หน้าที่ และกลไกการประสานงานระหว่างสำนักงาน ป.ย.ป. กับกระทรวง ทบวง กรม เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อต่อหรือขัดขวางการขับเคลื่อนนโยบายปฏิรูปอย่างมีประสิทธิภาพ

2) การศึกษาความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมการเมืองกับกระบวนการปฏิรูป ควรศึกษาแนวโน้มของค่านิยมทางราชการ เช่น ความยึดติดกับลำดับขั้น และความกลัวการเปลี่ยนแปลง ว่ามีผลต่อการยอมรับหรือการต่อต้านแนวทางการปฏิรูปอย่างไร เพื่อหาแนวทางการปรับวัฒนธรรมองค์กรให้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลง

3) การศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบโมเดลการปฏิรูปประเทศในต่างประเทศ ควรศึกษาโมเดลการปฏิรูปประเทศของประเทศที่ประสบความสำเร็จ เช่น สิงคโปร์ เกาหลีใต้ หรือกลุ่ม OECD เพื่อสกัดบทเรียนที่สามารถประยุกต์ใช้กับบริบทประเทศไทยได้อย่างเหมาะสม ทั้งในด้านโครงสร้างสถาบันและกลไกการดำเนินงาน

โดยสรุป งานวิจัยในอนาคตควรมุ่งเน้นการศึกษาเชิงโครงสร้าง วัฒนธรรม และการเปรียบเทียบเชิงนโยบาย เพื่อเสริมความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น และสนับสนุนการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศไทยให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

คณะรักษาความสงบแห่งชาติ. (2561). *คำสั่งหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ 19/2561 เรื่องกลไกการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง.* ราชกิจจานุเบกษา.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2545). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วิภาษา.

ถวิลวดี บุรีกุล. (2552). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการนโยบายสาธารณะ.* กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

นันธิดา จันทร์ศิริ. (2558). การจัดการเครือข่ายในกระบวนการนโยบายสาธารณะ. *วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์, 16*(2), 89–104.

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. (2548). *แนวคิดและรูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

ประกอบเกียรติ อิ่มศิริ. (2562). *วาทกรรมการเมืองในวิกฤตการณ์ชุมนุมของคณะกรรมการเพื่อเปลี่ยนแปลงปฏิรูปประเทศไทยให้เป็นประชาธิปไตยที่สมบูรณ์ อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข (กปปส.)* ช่วงปี ค.ศ. 2013–2014. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560). *กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.*

วิชาญ ทรายอ่อน. (n.d.). *การปฏิรูปการเมือง.* สืบค้นจาก https://www.parliament.go.th

วิโรจน์ พิมานมาศสุริยา. (2559). *ทัศนคติของประชาชน และพรรคการเมืองต่อการปฏิรูปประเทศไทยในระยะเปลี่ยนผ่าน.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรังสิต.

สถาบันพระปกเกล้า. (2561). *คู่มือประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชน.* กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

สถาบันพระปกเกล้า. (2561). *หลักธรรมาภิบาล: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติในสังคมไทย.* กรุงเทพฯ: แก่นจันทร์.

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (2556). *ข้อเสนอต่อกระบวนการปฏิรูปประเทศไทย.* สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI).

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์. (2553). *การเมือง: แนวความคิดและการพัฒนา.* กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

สัญญา เคณาภูมิ. (2562). *ตัวแบบทฤษฎีการนำนโยบายสาธารณะไปสู่การปฏิบัติ.* มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

สำนักงานขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ ยุทธศาสตร์ชาติ และการสร้างความสามัคคีปรองดอง. (2565). *รายงานผลการดำเนินงานประจำปี.* กรุงเทพฯ: สำนักงาน ป.ย.ป.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *แผนการปฏิรูปประเทศด้านการเมือง.* กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *แผนแม่บทยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561–2580).* กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2562). *รายงานความคืบหน้าแผนการปฏิรูปประเทศ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.

สุขิมส์ คาววีระกูล. (2527). *แนวทางการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุริยะใส กตะศิลา. (2558). *อุดมการณ์ทางการเมืองของมวลมหาประชาชนในวิกฤติประชาธิปไตย* (Master's dissertation). สืบค้นจาก โครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (ThaiLIS).

อาสา คำภา. (2562). *ความเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายชนชั้นนำไทย พ.ศ. 2495–2535.* มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ไอลอว์. (2565). *บทวิเคราะห์ผลการปฏิรูปประเทศในสมัยรัฐบาล พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา.* สืบค้นจาก https://www.ilaw.or.th

Almond, G. A., & Powell, G. B. (1966). *Comparative politics: A developmental approach.* Boston: Little, Brown and Company.

Bourdieu, P. (1977). *Outline of a theory of practice* (R. Nice, Trans.). New York: Cambridge.

Huntington, S. P. (1968). *Political order in changing societies*. New Haven: Yale University Press.

Pateman, C. (1970). *Participation and democratic theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

Peters, B. G. (2005). *Institutional theory in political science: The new institutionalism* (2nd ed.). London: Continuum.

Phills, D. Miller. (2008). Rediscovering social innovation. *Stanford Social Innovation Review, 6*(4), 34–43.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Life Development with the Principles of the Four Foundations of Mindfulness

การพัฒนาชีวิตด้วยหลักมหาสติปัฏฐาน 4

Somchai somchit[1*], Phannapha Rattanaphan[2] & Boonruam Khammuangsaen[3]

สมชาย สมจิตต์[1*], พรรณภา รัตนพันธ์[2] และ บุญร่วม คำเมืองแสน[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Somchai somchit
สมชาย สมจิตต์
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: scsomchay@gmail.com

2. Phannapha Rattanaphan
พรรณภา รัตนพันธ์
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Phanna.jeab@gmail.com

3. Boonruam Khammuangsaen
บุญร่วม คำเมืองแสน
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Boonruam.ka@mbu.ac.th

คำสำคัญ
การพัฒนาชีวิต, มหาสติปัฏฐาน 4

Keywords:
Life development, Four Foundations of Mindfulness

Article history:
Received: 25/03/2025
Revised: 06/04/2025
Accepted: 20/09/2025
Available online: 25/10/2025

How to Cite:
Somchit et al. (2025). Life Development with the Principles of the Four Foundations of Mindfulness. *Journal Dhamma for Life, 31*(4), 370-383.

ABSTRACT

This academic article aims to 1) study the concept of the Four Foundations of Mindfulness, 2) study and analyze the development of life with the principles of the Four Foundations of Mindfulness, and 3) present the principles of the Four Foundations of Mindfulness for use in life development. Developing life with the principles of the Four Foundations of Mindfulness is an approach that helps create mindfulness and wisdom, leading to a balanced and peaceful life. The Four Foundations of Mindfulness consist of Kayanupassana (mindfulness of the body), Vedananupassana (mindfulness of feelings), Cittaanupassana (mindfulness of the mind), and Dhammaanupassana (mindfulness of dhamma). Practicing mindfulness in each area helps to understand oneself, reduce suffering, and develop the right attitude. Kayanupassana helps us to be more aware and take care of our physical health, improve behaviors that affect health. Vedananupassana helps to manage emotions, reduce distractions, and understand the nature of feelings. Cittaanupassana helps to control thoughts, reduce prejudice, and develop wisdom. Dhammaanupassana helps to understand the truth of life, reduce attachment, and lead to the development of morality. Continuous practice of the Four Foundations of Mindfulness can be applied in daily life. It helps to improve work efficiency, problem solving and building good relationships. Being aware of the present moment can help reduce stress and increase happiness in life sustainably. Therefore, practicing the Four Foundations of Mindfulness is an important guideline for developing oneself to achieve true peace and understanding of life.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์ 1)เพื่อศึกษาแนวคิดสติปัฏฐาน 4 2)เพื่อศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาชีวิตด้วยหลักมหาสติปัฏฐาน 4 3).เพื่อนำเสนอหลักสติปัฏฐาน 4 มาใช้ในการพัฒนาชีวิต. การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสติปัฏฐาน 4 เป็นแนวทางที่ช่วยให้เกิดสติและปัญญา นำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีสมดุลและความสงบ หลักสติปัฏฐาน 4 ประกอบด้วย กายานุปัสสนา (การมีสติพิจารณากาย) เวทนานุปัสสนา (การมีสติพิจารณาความรู้สึก) จิตตานุปัสสนา (การมีสติพิจารณาจิต) และ ธรรมานุปัสสนา (การมีสติพิจารณาธรรม) การฝึกสติในแต่ละด้านช่วยให้เกิดความเข้าใจตนเอง ลดความทุกข์ และพัฒนาทัศนคติที่ถูกต้อง กายานุปัสสนาช่วยให้เรารับรู้และดูแลสุขภาพกายได้ดีขึ้น ปรับปรุงพฤติกรรมที่ส่งผลต่อสุขภาพ เวทนานุปัสสนาช่วยให้จัดการอารมณ์ ลดความฟุ้งซ่าน และเข้าใจธรรมชาติของความรู้สึก จิตตานุปัสสนาทำให้สามารถควบคุมความคิด ลดอคติ และพัฒนาสติปัญญา ส่วนธรรมานุปัสสนาช่วยให้เข้าใจความจริงของชีวิต ลดการยึดติด และนำไปสู่การพัฒนาคุณธรรม การฝึกสติปัฏฐาน 4 อย่างต่อเนื่องสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน การแก้ปัญหา และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การตระหนักรู้ในปัจจุบันขณะช่วยให้สามารถลดความเครียดและเพิ่มความสุขในชีวิตได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น การปฏิบัติสติปัฏฐาน 4 จึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาตนเองให้เกิดความสงบสุขและความเข้าใจชีวิตอย่างแท้จริง

บทนำ

การพัฒนาชีวิตด้วยหลักมหาสติปัฏฐาน 4 ในมหาสติปัฏฐานสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงการพัฒนาจิตด้วยการฝึกให้มีสติอยู่กับฐานทั้ง คือ กาย เวทนา จิต ธรรม เรียกว่า สติปัฏฐาน ซึ่งเป็นหลักใหญ่ในการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน คือการอบรมจิตโดยใช้สติปัฏฐาน4 โดยเป็นความรู้ที่ทำให้เกิดความเห็นแจ้ง เข้าใจสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง และในบทสรุปท้ายพระสูตรยังสรุปไว้ถึงอานิสงส์ หรือผลของการเจริญสติปัฏฐาน 4 หวังผลได้ 2 สถานคือ พระอนาคามี หรือ พระอรหันต์ แต่ประเด็นคือเราอ่านเนื้อความในพระสูตรและทำความเข้าใจใช่ว่าเราจะบรรลุมรรคผลได้ง่าย ถ้าแค่อ่านและเข้าใจในอรรถความในพระสูตรแล้วบรรลุธรรมได้สูงสุด คงมีผู้อ่านพระสูตรแล้วบรรลุธรรมมากมายแล้ว แต่ทำอย่างไรหรือปฏิบัติอย่างไรเล่าจึงเข้าถึงการบรรลุธรรมสูงสุดตามที่ท้ายพระสูตรกล่าวไว้

การบรรลุมรรคผลตามหลักพุทธปรัชญา คือ การเข้าถึงสภาวธรรมโลกุตตรธรรม คือ มรรค4 ผล 4 คือ โสดาปัตติมรรค สกทาคามีมรรค อนาคามีมรรค และอรหันต์มรรค โสดาปัตติผล สกทาคามีผล อนาคามีผล อรหันต์ผล นี้เป็นสภาวธรรมที่บัญญัติ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ชีวิต เป็นแต่สภาวะ (นิสฺสตฺต นิชฺชีว สภาวา) ในมหาสติปัฏฐานสูตรนั้น อาจไม่ได้แสดงไว้โดยตรงเรื่องการเจริญอริยมรรคอริยผล แต่ในพระอภิธรรมปิฎกมีการแสดงไว้มากมายถึง 42,000 พระธรรมขันธ์ สรุปรวมคือ ปรมัตถธรรม 4 ซึ่งยากในการนำมาในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานสูตรได้หมด

การพัฒนาชีวิตด้วยหลักมหาสติปัฏฐาน4เป็นหลักสำคัญในการพัฒนาจิตและการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน โดยพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ใน มหาสติปัฏฐานสูตร ซึ่งบันทึกในพระไตรปิฎก พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ทรงสอนให้ภิกษุและฆราวาสตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง โดยใช้ฐาน 4 ได้แก่

กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นเครื่องพิจารณา แม้เนื้อหาดูเหมือนเข้าใจง่าย แต่การปฏิบัติให้บรรลุธรรมนั้นไม่ง่าย เปรียบเสมือนโจทย์คณิตศาสตร์ที่ต้องใช้ทฤษฎีและสมการมาแก้ไขอย่างถูกต้อง จึงต้องศึกษาหลักธรรมต่างๆ ในพระสูตรและพระอภิธรรม เพื่อช่วยอธิบายและขยายความแนวทางปฏิบัติ

พระอรรถกถาจารย์รุ่นหลังได้รจนาคัมภีร์ต่างๆ เช่น วิสุทธิมรรค อภิธัมมาวตาร และอภิธัมมัตถสังคหะ เพื่ออธิบายกระบวนการพัฒนา กาย เวทนา จิต และธรรม จนถึงขั้นบรรลุธรรมสูงสุด อันเป็นเป้าหมายของมรรค 8 ซึ่งประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา หลักการเหล่านี้เป็นแนวทางสำคัญในการฝึกฝนจิตให้เข้าถึงสภาวะตามที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ ในการเจริญวิปัสสนากรรมฐานในมหาสติปัฏฐานสูตร พระพุทธองค์ทรงตรัสว่าทางนี้เป็นทางเอกเข้าถึงนิพพานดังที่ตรัสว่า.

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย หนทางนี้เป็นที่ไปอันเอก เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงความโศกและปริเทวะ เพื่อความดับสูญแห่งทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุธรรมที่ถูกต้อง เพื่อทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพานหนทางนี้ คือ สติปัฏฐาน 4 ประการ”

การเจริญสติปัฏฐาน4 มีสติพิจารณาอยู่ในฐาน กาย เรียกว่า กายานุสติปัฏฐาน มีสติอยู่ในฐานเวทนา เรียกว่า เวทนานุสติปัฏฐาน มีสติอยู่กับจิต เรียกว่า จิตตานุสติปัฏฐาน มีสติอยู่กับธรรม เรียกว่า ธัมมานุสติปัฏฐาน โดยมีสติในฐานทั้ง 4 นี้ โดยอธิบายไว้ถึง 21 บรรพ(หมวด) มี อานาปานบรรพ อิริยาบถบรรพ สัมปชัญญบรรพ จนถึง สัจจบรรพ เป็นต้น

หัวใจสำคัญพระสูตรที่แสดงไว้คือ ผลสูงสุดในการเจริญสติปัฏฐาน 4 นี้คือการได้บรรลุธรรมสูงสุดคือ อรหันต์ผล และหวังผลขั้นต่ำคือ อนาคามีผล ดังที่ตรัสไว้ท้ายพระสูตรดังนี้.

“ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็ผู้ใดผู้หนึ่ง พึงเจริญสติปัฏฐานทั้ง 4 นี้ อย่างนี้ ตลอด 7 ปี เขาพึงหวังผล 2 ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือพระอรหัตผลในปัจจุบัน 1 หรือเมื่อยังมีอุปาทิเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี 1 7 ปียกไว้ ผู้ใดผู้หนึ่งพึงเจริญสติปัฏฐาน 4 นี้ อย่างนี้ตลอด 6 ปี ... 5 ปี ... 4 ปี ... 3 ปี ...

2 ปี ... 1 ปี เขาพึงหวังผล 2 ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พระอรหัตผลในปัจจุบัน 1 หรือเมื่อยังมีอุปาทิเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี 1 1 ปียกไว้ ผู้ใดผู้หนึ่ง พึงเจริญสติปัฏฐาน 4 นี้ อย่างนี้ตลอด 7 เดือน เขาพึงหวังผล 2 ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พระอรหัตผลในปัจจุบัน 1 หรือเมื่อยังมีอุปาทิเหลืออยู่

เป็นพระอนาคามี 1 7 เดือนยกไว้ ผู้ใดผู้หนึ่งเจริญสติปัฏฐานทั้ง 4 นี้ อย่างนี้ตลอด 6 เดือน ... 5 เดือน ... 4 เดือน ... 3 เดือน ... 2 เดือน ... 1 เดือน ... กึ่งเดือน เขาพึงหวังผล 2 ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พระอรหัตผลในปัจจุบัน1 หรือเมื่อยังมีอุปาทิเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี 1 กึ่งเดือนยกไว้ ผู้ใดผู้หนึ่ง

พึงเจริญสติปัฏฐาน 4 นี้ อย่างนี้ตลอด 7 วัน เขาพึงหวังผล 2 ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ พระอรหัตผลในปัจจุบัน 1 หรือเมื่อยังมีอุปาทิเหลืออยู่ เป็นพระอนาคามี 1 ฯ” (ที.ม.(ไทย) 10/277)

พระพุทธองค์ทรงตรัสแสดงผลของการเจริญวิปัสสนาที่มีสติอยู่ในฐานทั้ง4 ดังได้กล่าวไว้ในข้างต้นว่า พระไตรปิฎก ,อรรถกถา และคัมภีร์ต่างในพระพุทธศาสนา บทความวิจัย วรรณกรรมต่างๆ จะเป็นทฤษฎีหรือสมการในการมาแก้โจทย์ เพื่อให้ได้คำตอบคือ ผลซึ่งสามารถนำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ ตามแนวสติปัฏฐาน4 มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชีวิตในยุคปัจจุบันได้ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นในทฤษฎีและการแก้สมการต่างๆ ต้องเป็น

การลงมือปฏิบัติและใช้หลักธรรมต่างๆ ในการอธิบาย ขยายความในเชิงลึก มาอธิบายขยายความเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ความเข้าใจ ในอีกแง่มุมในมหาสติปัฏฐานสูตรนั้นอุบายให้จิตเข้าถึงสภาวะการหลุดพ้นนั้น คือการเจริญวิปัสสนากรรมฐานโดยให้จิตมีสติระลึกรู้อยู่กับฐานทั้ง 4 คือ กาย เวทนา จิต และธรรม ตลอดเวลาไม่ให้ ตัณหาและทิฐิ เข้ามาแทรก ในจิตเราได้ ตัณหานั้นในอริยสัจจ4 คือ สมุทัยสัจ คือ เหตุแห่งทุกข์ ทิฐิ คือการปรุงแต่งต่างๆ เมื่อทั้งตัณหาและทิฐิไม่เข้ามาแทรกในจิต ด้วยอุบายการเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐานสูตร ซึ่งเป็นการบรรลุธรรมสูงสุดหรือถ้าในการพัฒนาชีวิตก็ให้ประสพความสำเร็จสูงสุดหรือมีชีวิตที่มีความสุขในโลก ในปัจจุบันมีการจำแนกแจกแจงรายละเอียดองค์เนื้อหาและองค์ธรรม สภาวะธรรมต่างๆตามที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎก ไว้อย่างละเอียดการศึกษาเนื้อหาในคัมภีร์พระสุตตันตปิฎกและในคัมภีร์พระอภิธรรมปิฎก จึงเป็นการยาก ในการทำความเข้าใจ จึงต้องอาศัย ผู้รู้ และครูอาจารย์ในยุคปัจจุบันที่ได้ทำผลงานวิจัย วรรณกรรมต่างๆ อีกทั้งคัมภีร์ต่างๆในทางพุทธปรัชญาเถรวาทมาอ้างอิง และนำมาวิเคราะห์วิจัย สรุปเพื่อนำเสนอแนวทางเพื่อเป็นทางเลือก เป็นความรู้อีกทางหนึ่ง ซึ่งผู้เขียนนำเสนอบทความทางวิชาการนี้เพื่อประโยชน์ในการอ้างอิงและเป็นแนวคิดประยุกต์ในการพัฒนาชีวิตต่อไป.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดสติปัฏฐาน 4
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์การพัฒนาชีวิตด้วยหลักมหาสติปัฏฐาน 4
3. เพื่อนำเสนอหลักสติปัฏฐาน 4 มาใช้ในการพัฒนาชีวิต

ระเบียบวิธีวิจัย

1. แนวคิดเกี่ยวกับสติปัฏฐาน 4

ตามที่ผู้เขียนได้ศึกษาค้นคว้าสติปัฏฐาน4 จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ของนักวิชาการต่างๆ ปรากฏได้ดังนี้

ทิพย์ธิดา ณ นคร และ พระมหาโสภณ วิจิตฺตธมฺโม (2562) กล่าวถึงการพัฒนาตนเองในชีวิตประจำวันผ่านหลักสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นคำสอนในพระพุทธศาสนาที่มุ่งพัฒนาสติและการดำเนินชีวิตตามกฎธรรมชาติและทางสายกลาง โดยการตั้งสติบนร่างกาย, ความรู้สึก, ความคิด และการปรุงแต่งความคิดของจิตใจ หลักการนี้เหมาะสมกับการปฏิบัติในสังคม โดยการฝึกอบรมจิตให้ตรงกับจริตของแต่ละบุคคลเพื่อบรรลุธรรม การฝึกฝนในระดับต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับกำลังสติปัญญาบารมีของแต่ละคน ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์สามารถพัฒนาตนเองได้ไม่จำกัดชั้นวรรณะ การปฏิบัติให้สอดคล้องกับหลักอริยมรรคมีองค์ 8 จะช่วยพัฒนาจิตและร่างกายให้ตอบสนองต่อสิ่งต่าง ๆ อย่างเหมาะสมเพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีงาม และส่งผลให้สามารถช่วยเหลือสังคมให้มีความสุขและเป็นกัลยาณมิตรต่อกันในสังคม.

นันทพร ศรีจันทร์ (2564) กล่าวถึงการพัฒนาสมาธิและปัญญาด้วยมหาสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเน้นการฝึกสติอย่างมีวิธีการและใช้ความเพียรพยายามเพื่อให้เข้าใจความจริงของชีวิต โดยเฉพาะความทุกข์ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน การพัฒนาจิตใจด้วยสติปัฏฐาน 4 ทำให้บุคคลสามารถรับรู้ความทุกข์และเข้าใจสาเหตุของมัน ซึ่งเป็นการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ สติปัฏฐาน 4 ประกอบด้วยการตั้งสติในร่างกาย, ความรู้สึก, จิตใจ และธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ การปฏิบัติตามหลักนี้ช่วยให้มีสมาธิและปัญญาในการทำความเข้าใจโลกตามความเป็นจริง ทำให้จิตใจเข้มแข็งและไม่ตกเป็นทาสของอารมณ์ที่ไม่พึงประสงค์ เมื่อปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จะทำให้เกิดความเจริญในสติและสมาธิ ซึ่งเป็นการพัฒนาจิตใจที่สำคัญในชีวิตประจำวัน เพื่อให้บุคคลมีชีวิตที่สมบูรณ์และสามารถหลีกเลี่ยงปัญหาที่อาจกระทบต่อตนเองและผู้อื่นได้.

พระมหาสมพงษ์ ฐิตจิตโต และคณะ (2562) การประยุกต์ใช้หลักสติปัฏฐาน 4 ในการบริหารองค์กรเกี่ยวข้องกับการตั้งสติและพิจารณากาย เวทนา จิต และธรรม เพื่อกำจัดความทุกข์และพัฒนาให้เห็นความจริงในสิ่งต่างๆ โดยแบ่งเป็น 4 ประการ คือ 1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณากายในกาย 2.เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาเวทนาในเวทนา 3. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาจิตในจิตและ 4.ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน การพิจารณาธรรมในธรรม การประยุกต์ใช้สติปัฏฐานจะช่วยพัฒนาใน 3 ด้านสำคัญ ได้แก่ 1) ด้านการเรียนรู้ทำให้มีสมาธิที่มั่นคงความทรงจำที่แม่นยำ 2) ด้านคุณภาพชีวิต จิตจะสงบ แจ่มใส และมีพลังในปัจจุบัน ทำให้มีสติและสมาธิที่สมบูรณ์ 3) ด้านสังคมเป็นผู้มีศีลและสมาธิ สามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การนำหลักสติปัฏฐานไปใช้ช่วยส่งเสริมให้บุคคลมีสุขภาพจิตดีและมีปัญญา เป็นที่พึ่งทั้งต่อตนเองและสังคม ส่งผลให้การทำงานในองค์กรมีความเจริญก้าวหน้าและสามารถพัฒนาองค์กรและประเทศชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ.

พระอำนวย พุทฺธรกฺโข(2567) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์กาญจนบุรี ศรีไพบูลย์ สังคมสมัยใหม่เต็มไปด้วยความไม่แน่นอนที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตในด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม และเทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้สร้างความกดดันและความเครียดทางจิตใจต่อผู้คน ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ เช่น การเปลี่ยนแปลงในตลาดแรงงานและเทคโนโลยี ส่งผลให้ผู้คนรู้สึกว่าขาดความควบคุมและเกิดความวิตกกังวล ในขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยียังสร้างความไม่แน่นอนในการตัดสินใจและการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคม การรับมือกับความไม่แน่นอนนี้จึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยการฝึกสติและวิปัสสนากรรมฐานถือเป็นแนวทางที่ช่วยในการปรับตัวและควบคุมอารมณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สติในพุทธศาสนาถูกมองว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการตระหนักรู้และจัดการกับความคิดและอารมณ์ สติช่วยให้ผู้คนสามารถรับมือกับความเครียดและความวิตกกังวลที่เกิดจากความไม่แน่นอนในชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พระสมพร ปสนฺโน (หลังแก้ว)(2567) การประยุกต์ใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในสังคมยุค 4.0 ซึ่งเป็นยุคที่เทคโนโลยีและนวัตกรรม เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI), อินเทอร์เน็ตของสรรพสิ่ง (IoT) และ Big Data เข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตในเชิงเศรษฐกิจ

สังคม และวัฒนธรรม ทำให้เกิดความท้าทายใหม่ ๆ เช่น ความเครียดจากการทำงาน ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และการใช้เวลาในโลกดิจิทัลมากเกินไป การประยุกต์ใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา เช่น อริยสัจ 4, อนัตตา, กรรม, ปฏิจจสมุปบาท และมรรคมีองค์8ช่วยเสริมสร้างความสมดุลทางจิตใจและจริยธรรมในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่าง รวดเร็วตัวอย่างการนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ การปฏิบัติสติปัฏฐาน 4 เพื่อพัฒนาสติและสมาธิในยุคที่เต็มไปด้วยข้อมูลและความเร็ว นอกจากนี้ยังมีกรณีศึกษาการใช้หลักศีลในการกำกับจริยธรรมทางธุรกิจ และการส่งเสริมการปฏิบัติเมตตาในสังคมที่เน้นการเชื่อมโยงเครือข่าย เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น AI และ Big Data ยังสามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์และเสริมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ในเชิงจริยธรรม โดยการบูรณาการเทคโนโลยีกับการเผยแพร่คำสอนผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลและการปฏิบัติธรรมออนไลน์ ช่วยให้ผู้คนเข้าถึงหลักธรรมได้สะดวกมากขึ้น สรุปได้ว่าการสร้างสมดุลระหว่างการพัฒนาเทคโนโลยีและจิตใจเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและมีคุณค่าทางศีลธรรมในยุคดิจิทัลนี้

มงคลธรรมวิธาน (2019)ธรรมเพื่อก้าวสู่ชีวิตในยุคประเทศไทย 4.0ผู้นำระบบควบคุมการพัฒนาชีวิตให้ปฏิบัติตามหลักการหลักธรรมที่ถูกต้องเรียกว่ามรรคอินเป็นระบบควบคุมที่คู่กับหลักสิกขาหรือการศึกษาที่นำไปสู่ชีวิตให้ดำเนินการไปในการควบคุมที่ดีงามแนวคิดนี้ระบบควบคุมตนเองที่ต่อเนื่องเพราะมนุษย์ยังคงมีข้อเสียหรือปัญหาของโปรแกรมที่พัฒนาตนเองอยู่เสมอยุคปัจจุบันของประเทศไทย 4.0 ที่เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่เข้ามามีบทบาทสำคัญแนวคิดทางโภชนาการและจิตใจให้ระบบหลักธรรมนำทางความสำคัญในการดำเนินชีวิตที่สมดุลและการวิจัย

ทิพย์ธิดา ณ นคร (2563) การศึกษาการพัฒนาชีวิตทุกครั้งพุทธศาสนิกชนเพื่อเสริมสร้างการเห็นคุณค่าในตนเองซึ่งหมายถึงว่าตนเองมีคุณค่า ความทรงจำและสำนึกการสำนึกตนเองเห็นคุณค่าในตนเองเป็นผลมาจากการที่ตนเองมีความสามารถและความสำเร็จการพัฒนาตามหลักพุทธธรรมช่วยให้บุคคลรู้จักและเข้าใจทั้งตนเองด้านความคิดและส่วนประกอบและความสำคัญที่สำคัญในคุณค่าในบางอย่างถ้าขาดการเห็นคุณค่าในตนเอง อาจขาดความมั่นใจในการประสบภาวะต่าง ๆ สามารถทำให้เกิดปัญหาสุขภาพจิตตามมา การพัฒนาชีวิตตามลำดับพุทธปรัชญาจะนำคำแนะนำที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดทางจิตใจดำเนินไปอย่างสมดุล

นนทิวัต ไล้เลิศ (2563) การเสริมสร้างความสุขในบริบทของการปฏิบัติธรรม ตามแนวมหาสติปัฏฐานสูตร วิเคราะห์ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดในการเสริมสร้างความสุข สรุปได้ว่าความสุขเป็นสิ่งสำคัญที่มนุษย์ทั้งหลายต้องการ แนวทางประชาชาติยุคใหม่ระบุว่า ความสุขเป็นเป้าหมายสำคัญสำหรับชีวิต แต่ข้อมูลจากความเป็นจริงในสังคม กลับตรงกันข้าม ปัจเจกบุคคลไม่มีความสุขเท่าที่ควร เพราะไม่เข้าใจในชีวิต มัวหลงงมงายอยู่กับความสุขแบบบริโภคนิยม ถูกครอบงำโดยวัตถุทำให้เกิดปัญหาทางจิตใจ การหลีกเลี่ยงจากกิเลสที่เข้ามา กระทบเป็นเรื่องที่แก้ได้ยากทำให้ละเลยทางด้านจิตใจ เป็นเหตุให้หวั่นไหวง่ายเพราะขาด ภูมิคุ้มกัน 2) การปฏิบัติธรรมตามแนวมหาสติ ปัฏฐานสูตร จะเป็นการปลูกฝังโดยบริบทของ การใช้สติสัมปชัญญะเป็นหลักนำทางของการปฏิบัติ ใน กาย เวทนา จิต ธรรม 3) รูปแบบการ เสริมสร้างความสุขในบริบทของการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐานสูตร คือ การเสริมสร้าง ความสุขในจิตใจที่เป็นการสร้างวัฒนธรรมแห่งการเป็นคนดีมีสติเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ จิตตั้ง มั่น

ปราศจาก โลภ โกรธ หลง เพื่อนำไปสู่ชีวิตที่มีความสุข องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย คือ รูปแบบ “เสริมสติ สร้างสรรค์ชีวิต สร้างสุข” สรุปลงใน C4 Model, Cultivate Center Consultant Create

พระมหาธนวุฒิ ญาณโสภโณ (2567) ได้นำเสนอการพัฒนาจิตตามหลักภาวนา 4 ซึ่งประกอบด้วยการพัฒนากาย ภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา การพัฒนาจิตด้านกายเน้นการเจริญกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เช่น อานาปานบรรพและอิริยาบถบรรพ โดยมุ่งพิจารณากายของตนเองเป็นหลัก การพัฒนาจิตด้านศีลภาวนาเกี่ยวข้องกับการฝึกฝนกายและวาจาเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาจิตใจ ขณะที่การพัฒนาจิตด้านจิตภาวนาเน้นการควบคุมอารมณ์และความรู้สึกโดยใช้สติและสมาธิในการฝึกฝน เพื่อความมั่นคงทางจิตใจ การพัฒนาจิตด้วยปัญญาภาวนาเป็นการสร้างความรู้และความเข้าใจในตนเองจนเกิดการรู้แจ้งเห็นจริง การพัฒนาร่างกายต้องคำนึงถึงสุขภาพที่ดีด้วยการออกกำลังกายและการบริโภคอาหารอย่างเหมาะสม เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ การพัฒนาพฤติกรรมเกี่ยวข้องกับการรับรู้ผลของการกระทำและการเลือกปฏิบัติตนตามหลักธรรม การพัฒนาปัญญาคือการฟัง พิจารณา และการคิดอย่างมีเหตุผลตามสภาวะความเป็นจริง เพื่อการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ

แม่ชีวิไลพร ขอนพันธ์และคณะ ปีที่ 1 ฉบับที่ 1 (2024): แนวคิดและหลักการการพัฒนาจิตและปัญญาตามแนวสติปัฏฐาน4 เป็นหนทางเดียวเท่านั้น ที่จะทำให้มนุษย์ได้รับการพัฒนาจิตใจ และเมื่อสติเกิดความตั้งมั่นจนเกิดปัญญาญาณ เป็นปัญญาที่หยั่งรู้เห็นสิ่งต่างๆ ตามความเป็นจริง กิเลสจะหมดไป โดยสิ้นเชิง สามารถที่จะพ้นทุกข์ และบรรลุมรรค ผลนิพพานได้ในที่สุด พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงหลักการเจริญสติปัฏฐาน 4 ไว้หลายแห่งในพระสุตตันตปิฎก แต่พระสูตรที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้อย่างเต็มรูปแบบเรียกว่า “มหาสติปัฏฐานสูตร” การขึ้นกัมมัฏฐาน การปฏิบัติธรรมและการปฏิบัติตามแบบอย่างที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ เช่นการกราบสติปัฏฐาน แนวทางการเดินจงกรม การนั่งสมาธิ การกำหนดอิริยาบถย่อย การกำหนดอิริยาบถนอน การกำหนดเวทนา การกำหนดจิต การกำหนดธรรม ด้านจิต ช่วยให้จิตใจสงบ มีสติ เพิ่มสมาธิ ความจำ และการคิดวิเคราะห์ ช่วยให้ควบคุมอารมณ์ได้ดีขึ้น ลดความวิตกกังวล และความซึมเศร้า เพิ่มความสุข และความพึงพอใจในชีวิต และด้านปัญญา ช่วยให้มีทักษะในการตัดสินใจที่ดีขึ้น เพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน ช่วยให้มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ช่วยให้เข้าใจตัวเอง และโลกรอบตัวมากขึ้น

สรัญญา โชติรัตน์ (2561) “การวิเคราะห์เรื่องมหาสติปัฏฐาน 4 จากงานวรรณกรรม เรื่องศิลปะการปฏิบัติสมาธิ เขียนโดยมาติเยอริการ์” สาระจุดเน้นวรรณกรรม คือ หลักการเน้นด้านจิตตานุปัสสนา สติปัฏฐาน เป็นการอธิบายเรื่องจิตเป็นหลักแกนนา อย่างสอดคล้องกัน เน้นการฝึกฝนฐานจิต ให้เป็นจิตบริสุทธิ์ เน้นการฝึก จิตเพื่อเปลี่ยนแปลงจิต โดยใช้สติปัฏฐานเป็นฐานเรียนรู้ปรากฏการณ์ของจิต องค์ความรู้เกี่ยวกับ สติ ปัฏฐาน คือ การรู้เป็นฐานปรากฏการณ์ของจิต ฐานจิตนาไปบูรณาการคาตอบ ให้ลึกซึ้งในตัวเรา นาจิตสู่การปฏิบัติสมาธิ เข้าใจธรรมชาติของจิต ด้านกาย คือ การเพ่งความรู้สึกไปตามส่วนต่าง ๆ ของ ร่างกายทีละส่วน ด้านเวทนา คือ ฝึกการสร้างสมดุลอารมณ์ ด้านธรรม คือ เห็นความจริงอย่างลึกซึ้ง

พระสถิตย์ ขนฺติธโร (โพธิ์ทอง) (2021) การศึกษาเปรียบเทียบสังคมอุดมคติตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทและปรัชญาตะวันตก วิเคราะห์แนวคิดของพระพุทธเจ้าและเพลโตเกี่ยวกับโครงสร้างของสังคมที่ดี โดยมีข้อสังเกตสำคัญดังนี้(1)สังคมอุดมคติตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท: พระพุทธเจ้าต้องการล้มเลิกระบบวรรณะในอินเดียโบราณ เพื่อสร้างสังคมที่เสมอภาคและปราศจากความเหลื่อมล้ำ โดยการสร้างพระธรรมวินัยและคณะสงฆ์ที่เสมอภาค และชี้นำสู่สังคมที่มีสันติสุข เช่น สังคมแห่งพระศรีอริยเมตไตย(2)สังคมอุดมคติตามหลักปรัชญาตะวันตก เพลโตเสนอ "อุดมรัฐ" ที่มุ่งสู่ความยุติธรรม โดยการปกครองโดย "ราชาปราชญ์" ที่มีทั้งความรู้และคุณธรรม และสนับสนุนระบอบอภิชนาธิปไตย ซึ่งไม่ให้เสรีภาพแก่ปัจเจกบุคคลมากนัก(3)การเปรียบเทียบแนวคิดของพุทธทาสภิกขุและเพลโต ทั้งสองเห็นว่าผู้ปกครองต้องมีคุณธรรม แต่เพลโตสนับสนุนการปกครองโดยกลุ่มชนชั้นนำ ขณะที่พุทธทาสภิกขุให้ประชาชนเลือกผู้นำที่มีคุณธรรมเอง(4)ข้อวิพากษ์ต่อประชาธิปไตย: ทั้งสองเห็นข้อบกพร่องของประชาธิปไตย โดยพุทธทาสภิกขุวิจารณ์ว่าระบบนี้ส่งเสริมความเหลื่อมล้ำ ขณะที่เพลโตมองว่าผู้ปกครองต้องเป็นผู้มีความรู้และคุณธรรม

โดยสรุป ทั้งสองมีแนวคิดที่มุ่งพัฒนาผู้นำด้วยคุณธรรม แต่มีความแตกต่างที่สำคัญในรูปแบบการปกครอง.

พระพันทอง วิสุทฺธิปญฺโญ (โพธิ์มีชัย)และคณะ (2566) ศึกษาการปฏิบัติกรรมฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางของ สำนักปฏิบัติธรรมวัดป่านาคูนน้อย อำเภอนาทรายทอง นครหลวงเวียงจันทน์ ปี ผลการศึกษาวิจัยพบว่า ความสำคัญของการเจริญวิปัสสนากรรมฐานตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตร มีวัตถุประสงค์หลัก คือ เพื่อรู้ เพื่อละ และ เพื่อแจ้งเป็นหลักธรรมคำสอนที่พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้ เพื่อการเรียนรู้ และ พัฒนาตนเอง การประยุกต์ใช้วิปัสสนากรรมฐานของโยคีวัดวัดป่านาคูนน้อย อำเภอนาทรายทอง นครหลวงเวียงจันทน์ ทำให้เกิดประโยชน์และคุณค่าในด้านต่างๆ ต่อบุคคลมากมาย กล่าวคือ เป็นการพัฒนา ตน โดยเริ่มด้วยการพัฒนากาย (ศีล) พัฒนาอารมณ์ (ความรู้สึก) พัฒนาจิต (สมาธิ) และ พัฒนาปัญญา ให้มีคุณภาพ สงบ ประกอบด้วยสติปัญญา มองเห็นสภาวธรรม ตามความเป็นจริง รู้เท่าทันสภาวธรรมของโลกและ ชีวิต ไม่ยึดถือ ลดความเห็นแก่ตัวลง หรือหมดไปพร้อมที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ต่อ สังคม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี

เกษมสี สกุลชัยสิริวิช (Accepted October 25, 2021) งานวิจัย มุ่งศึกษาวิธีบรรเทานิวรณ์ 5 ในชีวิตประจำวันตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาและวิปัสสนากรรมฐานที่นิยมในสังคมไทย โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกจากประชาชนและพระวิทยากร 13 คน ผลการวิจัยพบว่า นิวรณ์เป็นสังขารขันธ์ที่มีอำนาจปรุงแต่งจิตในทางอกุศล ซึ่งอาจส่งผลต่อพฤติกรรมในชีวิตประจำวันของปุถุชน การบรรเทานิวรณ์มี 2 ลักษณะ คือ การใช้สติ สัมปชัญญะ และความเพียรในการฝึกฝนสติตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรและการรับรู้ถึงนิวรณ์ในฐานะอารมณ์กรรมฐานที่แทรกเข้ามา การบรรเทานิวรณ์ในชีวิตประจำวันจะใช้สติ สัมปชัญญะ และความเพียรเป็นหลักธรรมสำคัญ โดยการฝึกสติแบบเคลื่อนไหวมือของหลวงพ่อเทียน จิตฺตสุโภ จะช่วยให้การดำเนินชีวิตมีสติและสัมปชัญญะมากขึ้น ปัญหาต่างๆ ลดน้อยลง และสนับสนุนการปฏิบัติกรรมฐานในระดับที่เข้มข้นขึ้น

พระมหาสุพรรกฺขิตธมฺโม และเบญจมาศ สุวรรณวงศ์ (2562) วิเคราะห์สติตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาพบว่า สติในพระพุทธศาสนามี 2 ประเภท ได้แก่ สัมมาสติ (ระลึกชอบ) และ มิจฉาสติ (ระลึกผิด) ซึ่งสัมมาสติแบ่งเป็น 3 ขั้น ได้แก่ขั้นต้น ระลึกได้ในกิจประจำวัน,ขั้นกลาง ระลึกได้ในการทำกุศล,ขั้นสูง ระลึกอยู่กับสติปัฏฐาน 4 ผลของการเจริญสติ คือ การหลุดพ้นจากกิเลสและตัณหา มหาสติปัฏฐานเป็นทางสายเอกที่ช่วยให้มนุษย์แก้ปัญหาโดยอาศัยฐาน 4 ได้แก่ กาย เวทนา จิต ธรรม ผู้ฝึกสติสามารถทำจิตให้สงบ (สมถะ) และก้าวสู่การรู้แจ้งเห็นจริง (วิปัสสนา) เปลี่ยนจากภาวะ "คิด" เป็น "รู้" ควบคุมความคิดได้ดีขึ้น และลดความคิดปรุงแต่งที่เป็นอกุศล เมื่อปฏิบัติต่อเนื่องจะเห็นผลในชีวิตจริง การประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตครอบครัว สติช่วยสร้างความเข้าใจ ความรัก และความเมตตา,การทำงาน ทำให้มีสมาธิ ลดข้อผิดพลาด และสร้างบรรยากาศที่ดี, สังคมช่วยลดความขัดแย้ง พัฒนาตนเอง และเสริมสร้างธรรมาธิปไตยบนพื้นฐานคุณธรรมและเหตุผล

เกริก พิสัยพันธ์ (ธ.ค. 1, 2022) สติปัฏฐาน 4 กับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อความรู้แจ้งในกาย เวทนา จิต และธรรม ความเข้าใจตามเป็นจริงของสิ่งทั้งปวงโดยไม่ถูกกิเลสครอบงำ โดยใช้สติและความมุ่งมั่นแน่วแน่เป็นตัวนำ เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยผู้ที่ผ่านการบริหารจิตและเจริญปัญญามาเป็นอย่างดีจะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต ให้ดีงามขึ้นได้หลายด้านเป็นเครื่องชำระใจให้บริสุทธิ์ทำให้เราทั้งหลายเข้าใจคำว่า รูปนาม และไตรลักษณ์ได้ดียิ่งขึ้น รู้จักวิธีดำเนินชีวิตที่ถูกต้องทำให้เกิดการพัฒนาในชีวิต 3 ด้านที่สำคัญ ได้แก่1) การเรียนรู้ 2) ด้านคุณภาพชีวิตและ 3)ด้านสังคม

สรุปวิธีการศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับสติปัฏฐาน 4 ควบคุมนี้ใช้ผู้บริหารวิเคราะห์เชิงพรรณนาโดยอ้างถึงเอกสารและการวิจัยของผู้ป่วยหลักสติปัฏฐาน 4 จากนักวิชาการและพระสงฆ์หลายท่านเพื่อทำความเข้าใจแนวคิดและการควบคุมหลักธรรมในลักษณะต่างๆ ในเนื้อหาต่าง ๆ เช่น การพัฒนาตนเอง ฝึกสมาธิและปัญญาผู้บริหารองค์กรเป็นหลักดำเนินชีวิตในสังคมยุคใหม่

ข้อมูลที่ใช้ศึกษารวบรวมจากแหล่งต่าง ๆ รวมถึงพระไตรปิฎก ตำราศาสนาพุทธทางพระพุทธศาสนาและการวิจัยโดยเน้นการสังเคราะห์แนวคิดของสติปัฏฐาน 4 ประกอบด้วย

กายานุสนาสติปัฏฐานฐาน – สามารถตรวจสอบร่างกายในกาย

เวทนานุสนาสติปัฏฐานฐาน – ปฏิทินกิจกรรมนาในเวทนา

จิตตานุสนาสติปัฏฐานฐาน – เป็นศูนย์กลางจิตในจิต

ธรรมานุสนาสติปัฏฐานฐาน – เป็นศูนย์กลางธรรมในธรรม

วิธีการศึกษาประกอบเอกสารวิเคราะห์แนวคิดจากวิสัยทัศน์และแนวคิดทางปรัชญากับความสามารถในการปรับใช้แนวทางการดำเนินการได้จริง

2. ความหมายของสติปัฏฐาน 4

สติปัฏฐาน 4 หมายถึง การตั้งสติให้มั่นคงใน 4 ด้านหลัก ซึ่งเป็นวิธีปฏิบัติเพื่อพัฒนาปัญญาและความรู้แจ้งในพุทธศาสนา โดยมีองค์ประกอบดังนี้

กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน – การมีสติพิจารณากาย เช่น ลมหายใจ อิริยาบถ การเคลื่อนไหวของร่างกาย เพื่อให้เห็นความไม่เที่ยงของกาย

เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน – การมีสติพิจารณาความรู้สึก (เวทนา) ทั้งสุข ทุกข์ หรือเป็นกลาง เพื่อไม่ให้ยึดติด

จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน – การมีสติพิจารณาสภาพจิต เช่น จิตที่ฟุ้งซ่าน สงบ โลภ โกรธ หลง เพื่อรู้เท่าทันจิตของตนเอง

ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน –การมีสติพิจารณาธรรมะ เช่น นิวรณ์((กิเลสที่ขวางปัญญา)ขันธ์ 5

อริยสัจ 4 เพื่อเข้าใจสัจธรรมของชีวิต

สติปัฏฐาน 4 เป็นแนวทางปฏิบัติที่ช่วยให้เกิดปัญญา หลุดพ้นจากทุกข์ และเป็นหนทางสู่การตรัสรู้ตามหลักพุทธศาสนา **(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546)**

3. ประเภทของสติปัฏฐาน 4

สติปัฏฐาน 4 สามารถจำแนกออกเป็น 4 ประเภท ตามลักษณะของการพิจารณา ได้แก่

กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน (การมีสติพิจารณากาย)

พิจารณาลมหายใจเข้า-ออก (อานาปานสติ)

พิจารณาอิริยาบถ (เดิน ยืน นั่ง นอน)

พิจารณาการเคลื่อนไหวของร่างกาย

พิจารณาธาตุ 4 (ดิน น้ำ ลม ไฟ ในร่างกาย)

พิจารณาร่างกายในแง่ของความไม่งามและความไม่เที่ยง(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546)

เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน (การมีสติพิจารณาความรู้สึก)

พิจารณาความรู้สึกสุข

พิจารณาความรู้สึกทุกข์

พิจารณาความรู้สึกเป็นกลาง (ไม่สุข ไม่ทุกข์)

พิจารณาว่าความรู้สึกเหล่านี้เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546)

จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน (การมีสติพิจารณาจิต)

พิจารณาสภาพจิต เช่น จิตที่มีโลภะ โทสะ โมหะ

พิจารณาจิตที่ฟุ้งซ่าน หรือสงบ

พิจารณาจิตที่มีสมาธิ หรือขาดสมาธิ

พิจารณาจิตที่เป็นอิสระจากกิเลส (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546)

ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน (การมีสติพิจารณาธรรม)

พิจารณานิวรณ์ 5 (กิเลสที่ขวางกั้นปัญญา เช่น ความง่วง ความฟุ้งซ่าน)

พิจารณาขันธ์ 5 (รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ)

พิจารณาอายตน12 (ภายในมี ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ,ภายนอกมี รูป เสียง กลิ่น รส โผฏัพพะ ธัมมารมณ์

พิจารณาโพชฌงค์ 7 (องค์ธรรมที่ช่วยให้เกิดปัญญาและความตรัสรู้)

พิจารณาอริยสัจ 4 (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546)

4. ความสำคัญของสติปัฏฐาน 4

4.1 เป็นหนทางสู่การพ้นทุกข์และบรรลุธรรม

พระพุทธเจ้าตรัสว่า "ทางสายเอก" (เอกายนมรรค) ที่นำไปสู่การตรัสรู้และความหลุดพ้น คือการปฏิบัติสติปัฏฐาน 4ช่วยให้เข้าใจอริยสัจ 4 และดำเนินตามมรรคมีองค์ 8 (พระไตรปิฎก, nd)

4.2 ทำให้เกิดสติและปัญญาฝึกให้รู้เท่าทันกาย จิต และเวทนาช่วยให้เห็นความไม่เที่ยงของสิ่งต่าง ๆ ลดความยึดมั่นถือมั่นเกิดปัญญาในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้อง **(วิสุทธิมรรค (nd)**

4.3 ลดละกิเลส และพัฒนาจิตใจทำให้สามารถควบคุมอารมณ์ ความโกรธ โลภ หลงช่วยลดอัตตา ความหลงผิด และความทุกข์ทางใจทำให้จิตใจสงบ เบิกบาน และมีสมาธิ

4.4 ช่วยให้ใช้ชีวิตอย่างมีสติและคุณภาพส่งเสริมการดำเนินชีวิตอย่างมีสติและไม่ประมาทช่วยให้ตัดสินใจได้อย่างถูกต้องและมีเหตุผลลดความเครียดและความทุกข์ทางใจ

เป็นแนวทางของวิปัสสนากรรมฐานสติปัฏฐาน 4 เป็นรากฐานของการปฏิบัติสมาธิและวิปัสสนานำไปสู่การเห็นแจ้งในกาย เวทนา จิต และธรรม **(**พระไตรปิฎก, nd)

ผลการวิจัย

1. กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน: การพัฒนาทางกาย

การฝึกฝนและพัฒนาตนเองในระดับร่างกายเริ่มต้นจากการมีสติรับรู้และตระหนักถึงกายของตนเองในทุกอิริยาบถ ไม่ว่าจะเป็นการยืน เดิน นั่ง หรือนอน ซึ่งช่วยให้บุคคลสามารถควบคุมพฤติกรรมทางกายได้ดีขึ้น ลดความเผลอเรอและความประมาทในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ การเจริญสติในลมหายใจเข้า-ออกยังช่วยส่งเสริมสุขภาพกายให้แข็งแรง ลดความเครียด และปรับสมดุลของร่างกาย ทำให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลายและสงบ

2. เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน: การพัฒนาทางอารมณ์และความรู้สึก

การฝึกเวทนานุปัสสนาคือการมีสติรู้เท่าทันความรู้สึกของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นสุข ทุกข์ หรือเฉย ๆ โดยไม่ยึดติดหรือตอบสนองต่ออารมณ์อย่างไม่มีเหตุผล เมื่อบุคคลสามารถเฝ้าสังเกตและเข้าใจความรู้สึกของตนเองได้ ก็จะช่วยให้สามารถควบคุมอารมณ์และตอบสนองต่อสิ่งเร้าในชีวิตประจำวันได้ดีขึ้น ลดความโกรธ ความทุกข์ และความฟุ้งซ่าน ทำให้มีความสุขทางอารมณ์มากขึ้น

3. จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน: การพัฒนาทางจิตใจ

จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นการฝึกสติเพื่อสังเกตสภาพจิตของตนเอง เช่น จิตที่ฟุ้งซ่าน ขุ่นมัว สงบ หรือมีสมาธิ การฝึกให้รู้เท่าทันสภาพจิตช่วยให้บุคคลสามารถควบคุมจิตใจของตนเองได้ดีขึ้น ไม่ปล่อยให้ความคิดลบ

หรืออารมณ์ร้ายครอบงำ นอกจากนี้ ยังช่วยเสริมสร้างสมาธิและความมั่นคงทางจิตใจ ทำให้มีความสุขที่เกิดจากภายใน และสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีสติและความสงบ

4. ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน: การพัฒนาทางปัญญา

การฝึกธัมมานุปัสสนาคือการพิจารณาธรรมะหรือสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง ซึ่งช่วยให้บุคคลสามารถแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ได้ตามหลักเหตุและผล การตระหนักรู้ถึงกฎแห่งไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) ทำให้สามารถมองเห็นความจริงของชีวิตได้ชัดเจนขึ้น ลดการยึดติดและสามารถปล่อยวางได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็นพื้นฐานในการพัฒนาปัญญาและความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ซึ่งช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีปัญญาและพ้นจากทุกข์ได้

การพัฒนาชีวิตด้วยหลักมหาสติปัฏฐาน 4 ช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองในทุกมิติ ได้แก่ ทางกาย ทางอารมณ์ ทางจิตใจ และทางปัญญา ซึ่งนำไปสู่การมีชีวิตที่สมดุล มีสติ และสามารถเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีปัญญาและสงบสุข

อภิปรายผลการวิจัย

การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสติปัฏฐาน 4 เป็นการศึกษาและนำหลักปฏิบัติที่สำคัญในพุทธศาสนา ช่วยพัฒนากาย พัฒนาความประพฤติปฏิบัติ พัฒนาจิต พัฒนาอารมณ์ พัฒนาสติปัญญา ทำให้เข้าใจความเป็นจริงของชีวิต ลดทุกข์ ทำให้ชีวิตดำเนินอย่างมีความสุขทั้งกายและใจ นำไปสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ดับกิเลส ตัณหา และการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ

สรุปผลการวิจัย

1.นำเสนอหลักสติปัฏฐาน 4 มาใช้ในการพัฒนาชีวิต

การพัฒนาชีวิตด้วยหลักสติปัฏฐาน 4 เป็นแนวทางที่ช่วยให้เกิดสติและปัญญา นำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีสมดุลและความสงบ หลักสติปัฏฐาน 4 ประกอบด้วย กายานุปัสสนา (การมีสติพิจารณากาย) เวทนานุปัสสนา (การมีสติพิจารณาความรู้สึก) จิตตานุปัสสนา (การมีสติพิจารณาจิต) และ ธรรมานุปัสสนา (การมีสติพิจารณาธรรม) การฝึกสติในแต่ละด้านช่วยให้เกิดความเข้าใจตนเอง ลดความทุกข์ และพัฒนาทัศนคติที่ถูกต้อง

กายานุปัสสนาช่วยให้เรารับรู้และดูแลสุขภาพกายได้ดีขึ้น ปรับปรุงพฤติกรรมที่ส่งผลต่อสุขภาพ

เวทนานุปัสสนาช่วยให้จัดการอารมณ์ ลดความฟุ้งซ่าน และเข้าใจธรรมชาติของความรู้สึก

จิตตานุปัสสนาทำให้สามารถควบคุมความคิด ลดอคติ และพัฒนาสติปัญญา

ธรรมานุปัสสนาช่วยให้เข้าใจความจริงของชีวิต ลดการยึดติด และนำไปสู่การพัฒนาคุณธรรม

การฝึกสติปัฏฐาน 4 อย่างต่อเนื่องสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน การแก้ปัญหา และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี การตระหนักรู้ในปัจจุบันขณะช่วยให้สามารถลดความเครียดและเพิ่มความสุขในชีวิตได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น การปฏิบัติสติปัฏฐาน 4 จึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาตนเองให้เกิดความสงบสุขและความเข้าใจชีวิตอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. การฝึกสติปัฏฐาน 4 ควรเริ่มจากการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

• เริ่มจากการสังเกตกาย เวทนา จิต และธรรมในกิจกรรมที่ทำเป็นประจำ เช่น การเดิน การกิน หรือการทำงาน

• ฝึกสติผ่านกิจวัตรเล็ก ๆ ก่อน เช่น สังเกตลมหายใจ หรือรับรู้ความรู้สึกในขณะนั้น

2. ควรฝึกอย่างสม่ำเสมอและค่อยเป็นค่อยไป

• การฝึกสติเป็นกระบวนการที่ต้องใช้เวลาและความต่อเนื่อง

• ไม่จำเป็นต้องรีบเร่ง ควรเริ่มจากช่วงเวลาสั้น ๆ แล้วค่อยเพิ่มขึ้น

3. นำหลักสติปัฏฐาน 4 ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริง

• ใช้สติปัฏฐานในการจัดการอารมณ์ขณะเผชิญปัญหาหรือความขัดแย้ง

• ใช้ในการทำงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ลดความเครียด และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล

4. ศึกษาคำสอนทางพุทธศาสนาเพิ่มเติม

• การเข้าใจหลักธรรมอื่น ๆ เช่น อริยสัจ 4 หรือไตรลักษณ์ จะช่วยให้การปฏิบัติสติปัฏฐาน 4 มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

• อาจเข้าร่วมการปฏิบัติธรรมเพื่อเรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์

5. ใช้เทคโนโลยีหรือสื่อช่วยในการฝึกสติ

• ใช้แอปพลิเคชันหรือวิดีโอแนะแนวการฝึกสมาธิและสติ

• ฟังธรรมะหรือแนวทางปฏิบัติจากพระอาจารย์ที่เชื่อถือได้

6. ส่งเสริมให้มีการนำสติปัฏฐาน 4 ไปใช้ในองค์กรและการศึกษา

• การนำหลักสติไปใช้ในโรงเรียนหรือที่ทำงาน จะช่วยลดความเครียดและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน

• ส่งเสริมให้มีการอบรมเรื่องการพัฒนาสติและสมาธิในองค์กร

การนำสติปัฏฐาน 4 มาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง จะช่วยให้เกิดความสงบภายใน พัฒนาจิตใจ และนำไปสู่ชีวิตที่สมดุลและมีความสุขมากขึ้นวิจารณ์

เอกสารอ้างอิง

บุณชญา, วิ. (2017). การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4. *วารสารวิชาการสิรินธรปริทรรศน์, 18*(2), กรกฎาคม–ธันวาคม 2560.

เกษมสี, ส.ช.ว. (2021). แนวทางการบรรเทานิวรณ์ 5 ในชีวิตประจำวัน. *วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์.*

พระครูปลัดคำรณ, ก., พระครูศรีหิรัญธรรมาทร, พระปลัดสัญญา, ส., พระครูธีรธรรมพิมล, & ภัชลดา, ส. (2021). การประยุกต์ใช้หลักสติปัฏฐาน 4 ในการบริหารองค์กร. *วารสารวนัมฎองแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์, 6*(2), กรกฎาคม–ธันวาคม 2562.

พระครูอุดมภาวนานุสิฐ (เสถียร จ.). (2022). การบูรณาการพุทธปรัชญาว่าด้วยมหาสติปัฏฐาน 4 เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในสังคมไทย. *วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์, 7*(3), กันยายน–ธันวาคม 2565.

พระครูศรีหิรัญธรรมาทร. (2021). การประยุกต์ใช้หลักสติปัฏฐาน 4 ในการบริหารองค์กร. สืบค้นจาก http://www.ebookstore.com

พระสมพร, ป. (หลังแก้ว). (2567). การประยุกต์ใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในสังคมยุค 4.0. *วารสารปัญญาและคุณธรรม, 1*(3), กรกฎาคม–กันยายน 2567.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2532). *ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง.* กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป.

พระไตรปิฎก. (n.d.). *มหาสติปัฏฐานสูตร [หลักแห่งสติปัฏฐาน].* สืบค้นจาก http://www.ebookstore.com

หลวงพ่อพุทธทาส อินทปัญโญ. (2516). *หลักปฏิบัติธรรมตามแนวทางของพุทธทาส.* สำนักพิมพ์ธรรมทาน.

สรัญญา, ช. (2561). การวิเคราะห์เรื่องมหาสติปัฏฐาน 4 จากงานวรรณกรรม เรื่องศิลปะการปฏิบัติสมาธิ. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มจร วิทยาเขตแพร่, 4*(1), มกราคม–มิถุนายน 2561.

ทิพย์ธิดา, ณ. & พระมหาโสภณ, ว. (2562). สติปัฏฐาน 4 กับการพัฒนาตนในชีวิตประจำวัน. *วารสารพุทธจิตวิทยา, 4*(1), มกราคม–มิถุนายน 2562.

วิสุทธิมรรค. (n.d.). *วิสุทธิมรรค: สู่ความหลุดพ้น.* (ชื่อผู้แปล/รายงาน). สืบค้นจาก http://www.ebookstore.-com

วศิน, อ. (2529). *พุทธจริยศาสตร์.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจริญกิจ.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Buddhist Philosophy, Mental Well-being, and the Pursuit of Peace in a Chaotic World

พุทธปรัชญากับสุขภาวะทางจิตใจและการแสวงหาความสงบในโลกที่วุ่นวาย

Phra Amnaj Tachapunyo (Saingjamsai)[1*], Phra Narong Suphatto (Saysook)[2] & Boonruam Khammuangsaen[3]

พระอำนาจ เตชปญฺโญ (เสียงแจ่มใส)[1*], พระณรงค์ สุภทฺโท (สายสุข)[2] และ บุญร่วม คำเมืองแสน[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phra Amnaj Tachapunyo (Saingjamsai)
พระอำนาจ เตชปญฺโญ (เสียงแจ่มใส)
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Amnajsaingjamsai@gmail.com

2. Phra Narong Suphatto (Saysook)
พระณรงค์ สุภทฺโท (สายสุข)
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: narongsaysook@gmail.com

3. Boonruam Khammuangsaen
บุญร่วม คำเมืองแสน
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Boonruam.ka@mbu.ac.th

คำสำคัญ
พุทธปรัชญา, สุขภาวะทางจิตใจ, ความสงบ
Keywords:
Buddhist philosophy, Mental well-being, Inner peace.

Article history:
Received: 26/03/2025
Revised: 28/03/2025
Accepted: 30/09/2025
Available online: 26/10/2025

How to Cite:
Tachapunyo et al. (2025). Buddhist Philosophy, Mental Well-being, and the Pursuit of Peace in a Chaotic World. *Journal Dhamma for Life, 31*(4), 384-392.

ABSTRACT

The study found that Buddhism views mental well-being as a state of inner peace, free from internal conflicts, and guided by wisdom. Key Buddhist principles related to mental well-being include the Four Noble Truths, which explain the causes of suffering and the path to its cessation, the Three Characteristics of Existence (Tilakkhaṇa), which help individuals understand impermanence, reduce attachment, and alleviate suffering caused by clinging to worldly matters, and the Four Divine Abidings (Brahmavihāra) loving-kindness (mettā), compassion (karuṇā), sympathetic joy (muditā), and equanimity (upekkhā) which contribute to emotional balance and harmonious social relationships. Additionally, mindfulness, concentration, and insight meditation play crucial roles in enhancing mental well-being. Mindfulness helps individuals regulate emotions and approach challenges with calmness, concentration reduces mental distractions and strengthens inner stability, while insight meditation cultivates wisdom that leads to a deeper understanding of life's reality. By applying these Buddhist philosophical principles appropriately, individuals can develop a stable mental well-being and attain peace despite the complexities of modern society. Furthermore, Buddhist philosophy provides a structured approach to managing emotional challenges and stress in contemporary life. The Noble Eightfold Path, which encompasses morality (sīla), concentration (samādhi), and wisdom (paññā), offers a comprehensive guide for cultivating right understanding, mindful living, and ethical behavior that promotes mental well-being. Living in accordance with Buddhist principles not only reduces suffering and enhances happiness but also fosters balanced relationships and enables individuals to navigate the chaos of the modern world with peace and clarity.

บทคัดย่อ

พุทธศาสนามองสุขภาวะทางจิตใจเป็นภาวะที่จิตมีความสงบ ปราศจากความขัดแย้งภายใน และสามารถดำเนินชีวิตด้วยปัญญา หลักธรรมสำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ อริยสัจ 4 ซึ่งอธิบายถึงสาเหตุของทุกข์และแนวทางแห่งการดับทุกข์ ไตรลักษณ์ ซึ่งช่วยให้มนุษย์เข้าใจธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง ปล่อยวางจากความยึดมั่นถือมั่น และลดความทุกข์จากการยึดติดกับสิ่งต่าง ๆ พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมในการดำเนินชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างมีเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งช่วยให้เกิดความสมดุลทางอารมณ์และความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม นอกจากนี้ การฝึก สติ สมาธิ และวิปัสสนา ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตใจ สติ ช่วยให้มนุษย์สามารถควบคุมอารมณ์และเผชิญกับปัญหาด้วยความสงบ สมาธิ ช่วยลดความฟุ้งซ่านและเสริมสร้างความมั่นคงของจิตใจ วิปัสสนา ช่วยให้เกิดปัญญาที่นำไปสู่ความเข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง เมื่อประยุกต์ใช้หลักพุทธปรัชญาเหล่านี้อย่างเหมาะสม มนุษย์สามารถพัฒนาสุขภาวะทางจิตใจที่มั่นคง และสามารถแสวงหาความสงบได้แม้ท่ามกลางความวุ่นวายในสังคม นอกจากนี้ พุทธปรัชญายังเสนอแนวทางการดำเนินชีวิตที่ช่วยให้มนุษย์สามารถเผชิญกับปัญหาทางอารมณ์และความเครียดในสังคมยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักการของ มรรคมีองค์ 8 ซึ่งครอบคลุมด้านศีล สมาธิ และปัญญา เป็นแนวทางปฏิบัติที่ช่วยให้มนุษย์พัฒนาแนวคิดที่ถูกต้อง ดำรงชีวิตอย่างมีสติ และมีพฤติกรรมที่ส่งเสริมสุขภาวะทางจิตใจ การใช้ชีวิตตามแนวพุทธปรัชญาไม่เพียงช่วยลดทุกข์และเสริมสร้างความสุขเท่านั้น แต่ยังช่วยให้มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสมดุล มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และสามารถดำรงตนอย่างสงบสุขในโลกที่เต็มไปด้วยความวุ่นวาย

บทนำ

ในโลกที่เต็มไปด้วยความวุ่นวายและความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สังคมปัจจุบันเผชิญกับความเครียดและปัญหาทางจิตใจที่ทวีความรุนแรงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นความวิตกกังวลจากสภาวะเศรษฐกิจ ความกดดันจากการทำงาน ความซับซ้อนของความสัมพันธ์ทางสังคม หรือแม้กระทั่งการใช้ชีวิตในยุคดิจิทัลที่ข้อมูลหลั่งไหลเข้ามาอย่างไม่หยุดยั้ง ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาวะทางจิตใจของมนุษย์ ทำให้ผู้คนต้องแสวงหาหนทางที่จะนำไปสู่ความสงบและสมดุลทางจิตใจมากขึ้นสุขภาวะทางจิตใจเป็นองค์ประกอบสำคัญของคุณภาพชีวิต ซึ่งหมายถึงสภาวะที่จิตใจมีความสงบ มีเสถียรภาพทางอารมณ์ และสามารถเผชิญกับปัญหาชีวิตได้อย่างมีสติ หากสุขภาวะทางจิตใจถูกบั่นทอน มนุษย์ย่อมต้องเผชิญกับความทุกข์ ความสับสน และความสิ้นหวัง การพัฒนาสุขภาวะทางจิตใจจึงไม่ใช่เพียงการหลีกเลี่ยงความทุกข์เท่านั้น แต่ยังรวมถึงการพัฒนาปัญญาและความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิต ซึ่งเป็นหัวใจของพุทธปรัชญา พุทธศาสนาให้ความสำคัญกับสุขภาวะทางจิตใจโดยเน้นการพัฒนาจิตให้สงบ รู้เท่าทันอารมณ์ และสามารถปล่อยวางความทุกข์ หลักธรรมสำคัญ เช่น อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์ และหลักพรหมวิหาร 4 ล้วนเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้มนุษย์สามารถเข้าใจธรรมชาติของชีวิต ลดความยึดมั่นถือมั่นและนำไปสู่การมีสุขภาวะทางจิตใจที่มั่นคง ความสงบสุขในพุทธปรัชญาไม่ได้หมายถึงการหลีกหนีจากปัญหา แต่เป็นการเผชิญกับปัญหาด้วยปัญญาและความเข้าใจที่ถูกต้อง อริยสัจ 4 ซึ่งเป็นหัวใจของพุทธศาสนา ได้ชี้ให้เห็นถึงสัจธรรมของชีวิตว่าทุกข์เป็นสิ่งที่มีอยู่จริง แต่สามารถดับไปได้หากเข้าใจเหตุแห่งทุกข์และปฏิบัติตามแนวทางแห่งการดับทุกข์ คือมรรคมีองค์ 8 หลักมรรค 8 นี้เป็นแนวทางที่ช่วยให้มนุษย์สามารถดำเนินชีวิตอย่างมีสติและสมดุล ซึ่งส่งผลต่อ

สุขภาวะทางจิตใจโดยตรง เมื่อจิตได้รับการฝึกฝนและพัฒนา ย่อมเกิดความสงบและสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางโลกที่วุ่นวายได้อย่างมั่นคง ไตรลักษณ์ หรือสามัญลักษณะของสรรพสิ่ง คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้มนุษย์เข้าใจว่าทุกสิ่งล้วนเปลี่ยนแปลง ไม่มีสิ่งใดคงที่ถาวร การเข้าใจไตรลักษณ์จะช่วยลดความยึดมั่นถือมั่นในสิ่งต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทรัพย์สิน ชื่อเสียง หรือแม้กระทั่งอัตตาของตนเอง เมื่อสามารถปล่อยวางความยึดติดเหล่านี้ได้ จิตใจก็จะคลายจากความทุกข์และมีสุขภาวะที่ดีขึ้น

นอกจากหลักธรรมพื้นฐานแล้ว พุทธศาสนายังเสนอแนวทางปฏิบัติ เช่น การฝึกสติ สมาธิ และวิปัสสนา เพื่อช่วยให้มนุษย์สามารถพัฒนาความรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเองและบริหารจัดการความคิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ การฝึกสมาธิช่วยให้จิตใจสงบ ลดความฟุ้งซ่านและความวิตกกังวล ส่วนวิปัสสนาทำให้เกิดปัญญาที่สามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติปัญญาและเข้าใจความจริงของชีวิต ในโลกที่เต็มไปด้วยความวุ่นวายและการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็ว การนำหลักพุทธปรัชญามาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตสามารถช่วยให้มนุษย์สามารถเผชิญกับความท้าทายได้อย่างสงบและมั่นคง ไม่ว่าปัญหาจะเกิดจากปัจจัยภายนอกหรือความขัดแย้งภายในจิตใจ ตราบใดที่เราสามารถนำสติ สมาธิ และปัญญามาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม เราก็จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกที่วุ่นวายนี้ได้อย่างมีความสุขและสมดุล

ดังนั้น พุทธปรัชญาจึงเป็นแนวทางที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสุขภาวะทางจิตใจได้อย่างแท้จริง ไม่เพียงแต่ช่วยให้เรารู้จักวิธีลดทุกข์และเพิ่มสุข แต่ยังช่วยให้เราสามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีความหมายและเข้าถึงความสงบที่แท้จริงได้ ไม่ว่าภายนอกจะเต็มไปด้วยความวุ่นวายเพียงใด หากภายในจิตใจมีสติและปัญญา ย่อมสามารถแสวงหาความสงบได้แม้ท่ามกลางโลกที่สับสนวุ่นวาย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับสุขภาวะทางจิตใจตามหลักพุทธปรัชญา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการแสวงหาความสงบภายในท่ามกลางโลกที่วุ่นวายโดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

ระเบียบวิธีวิจัย

1. แนวคิดเรื่องสุขภาวะทางจิตใจในพุทธปรัชญา

ความหมายของสุขภาวะทางจิตใจในมุมมองพุทธศาสนา นิยามของ "สุขภาวะทางจิตใจ" ตามหลักพุทธศาสนาสุขภาวะทางจิตใจในพุทธศาสนา หมายถึงสภาวะของจิตที่สงบ ปราศจากกิเลสและตัณหา ซึ่งเป็นต้นเหตุของทุกข์ การเข้าถึงสุขภาวะนี้ต้องอาศัยการฝึกฝนจิตให้รู้เท่าทันอารมณ์ของตนเองและลดการยึดมั่นในสิ่งต่าง ๆ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) นอกจากนี้ สุขภาวะทางจิตใจในพุทธศาสนายังสัมพันธ์กับการมีสติและปัญญา ซึ่งช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญกับปัญหาและความเปลี่ยนแปลงของชีวิตได้อย่างมั่นคง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)ความสุขในพุทธปรัชญา ความสุขทางโลก (สัมปรายิกสุข) และความสุขเหนือโลก (นิพพานสุข) พุทธปรัชญาแบ่งความสุขออกเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่

1.1. ความสุขทางโลก (สัมปรายิกสุข) เป็นความสุขที่เกิดจากการเสพสัมผัสทางประสาททั้งห้า เช่น การมองเห็นสิ่งสวยงาม การฟังเสียงที่ไพเราะ การลิ้มรสอาหารอร่อย เป็นต้น ความสุขประเภทนี้เป็นความสุขที่ไม่ถาวร และมักนำไปสู่ความทุกข์เมื่อเกิดความเปลี่ยนแปลง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545)

1.2. ความสุขเหนือโลก (นิพพานสุข) เป็นความสุขที่เกิดจากการดับกิเลสและการหลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ถือเป็นสภาวะสูงสุดของสุขภาวะทางจิตใจตามแนวคิดพุทธศาสนา โดยไม่มีความยึดติดในวัตถุหรืออารมณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

1.3. การพัฒนาอริยบุคคล สุขภาวะที่สัมพันธ์กับการลดละกิเลส ในพุทธศาสนา สุขภาวะทางจิตใจสัมพันธ์กับกระบวนการพัฒนาตนเองไปสู่ระดับของอริยบุคคล ซึ่งหมายถึงบุคคลที่มีการลดละกิเลสในระดับที่แตกต่างกัน โดยแบ่งออกเป็นสี่ขั้น ได้แก่

- พระโสดาบัน เป็นผู้ที่เข้าสู่กระแสของนิพพาน โดยสามารถละสังโยชน์สามประการ ได้แก่ สักกายทิฏฐิ (ความเห็นผิดเกี่ยวกับตัวตน) วิจิกิจฉา (ความลังเลสงสัยในพระธรรม) และสีลัพพตปรามาส (ความยึดติดในพิธีกรรม) ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการหลุดพ้นจากทุกข์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545)

- พระสกทาคามี เป็นผู้ที่ละสังโยชน์สามประการได้เช่นเดียวกับพระโสดาบัน และลดกิเลสที่เกี่ยวข้องกับราคะและโทสะได้บางส่วน ซึ่งช่วยให้จิตใจมีความสงบมากขึ้น (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

- พระอนาคามี เป็นผู้ที่สามารถละสังโยชน์ห้าประการแรกได้ทั้งหมด โดยไม่ต้องกลับมาเกิดในโลกมนุษย์อีก และจะบรรลุอรหัตตผลในภพพรหม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

- พระอรหันต์ เป็นผู้ที่ละสังโยชน์ทั้งสิบประการได้หมดสิ้น จิตหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงและเข้าถึงสุขภาวะทางจิตใจที่สมบูรณ์ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

กระบวนการพัฒนาตนเองผ่านขั้นตอนของอริยบุคคลนี้ เป็นหนทางที่นำไปสู่สุขภาวะทางจิตใจที่สมบูรณ์และความสุขที่แท้จริงในพุทธปรัชญา

2. หลักธรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะทางจิตใจ

สุขภาวะทางจิตใจในพุทธปรัชญาสัมพันธ์กับหลักธรรมสำคัญหลายประการที่ช่วยให้บุคคลสามารถเข้าใจและจัดการกับความทุกข์ รวมถึงพัฒนาจิตใจให้สมดุลและสงบสุข หลักธรรมเหล่านี้ ได้แก่ อริยสัจ 4, ไตรลักษณ์, พรหมวิหาร 4, และ อริยมรรคมีองค์ 8 ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการนำพาชีวิตไปสู่ความสงบและหลุดพ้นจากความทุกข์

2.1. อริยสัจ 4 คือ การเข้าใจทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรคในการสร้างสุขภาวะที่แท้จริง อริยสัจ 4 เป็นหลักธรรมพื้นฐานของพุทธศาสนาในการเข้าใจธรรมชาติของชีวิตและความทุกข์ ประกอบด้วย

- ทุกข์ (Dukkha) หมายถึงสภาวะที่ไม่อาจทนได้ เช่น การเกิด แก่ เจ็บ ตาย และความผิดหวังที่เกิดขึ้นในชีวิต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

- สมุทัย (Samudaya) เป็นสาเหตุของทุกข์ ซึ่งเกิดจากตัณหาหรือความอยากในรูปแบบต่าง ๆ ได้แก่ กามตัณหา (ความอยากในกามคุณ) ภวตัณหา (ความอยากเป็น) และวิภวตัณหา (ความอยากไม่เป็น) (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545)

- นิโรธ (Nirodha) หมายถึงภาวะที่ปราศจากทุกข์ ซึ่งสามารถบรรลุได้ด้วยการดับตัณหา (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

- มรรค (Magga) เป็นหนทางแห่งการดับทุกข์ ซึ่งก็คือ หลักธรรมของอริยมรรคมีองค์ 8 (พุทธทาสภิกขุ, 2540)

การเข้าใจอริยสัจ 4 และปฏิบัติตามแนวทางนี้ช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญกับปัญหา และจัดการกับความทุกข์ได้อย่างมีสติปัญญา

2.2. ไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา กับการเข้าใจธรรมชาติของชีวิตเพื่อลดทุกข์ ไตรลักษณ์ หรือสามัญลักษณะของสรรพสิ่ง เป็นหลักการที่ช่วยให้บุคคลเข้าใจธรรมชาติของชีวิต และสามารถปล่อยวางจากความยึดมั่นถือมั่น ประกอบด้วย

- อนิจจัง (Anicca) หมายถึงความไม่เที่ยงของสรรพสิ่ง ทุกอย่างในโลกล้วนเปลี่ยนแปลง ไม่มีสิ่งใดคงอยู่ตลอดไป (พุทธทาสภิกขุ, 2540)

- ทุกขัง (Dukkha) หมายถึงความเป็นทุกข์ ทุกสิ่งมีความไม่แน่นอนและนำไปสู่ความทุกข์หากบุคคลยึดติดกับมัน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545)

- อนัตตา (Anatta) หมายถึงการไม่มีตัวตนที่แท้จริงของสิ่งต่าง ๆ ไม่มีสิ่งใดที่เราควบคุมได้ทั้งหมด (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

เมื่อบุคคลเข้าใจไตรลักษณ์ จะสามารถลดความยึดมั่นในตัวตนและสิ่งภายนอก ซึ่งนำไปสู่สุขภาวะทางจิตใจที่สงบและมั่นคง

2.3. พรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา กับการเสริมสร้างจิตใจที่สมดุล พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาจิตใจให้มีความสมดุลและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อผู้อื่น ประกอบด้วย

- เมตตา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข (พุทธทาสภิกขุ, 2540)

- กรุณา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นจากความทุกข์ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

- มุทิตา คือ ความยินดีเมื่อผู้อื่นมีความสุข (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545)

- อุเบกขา คือการวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงไปตามอารมณ์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

การนำพรหมวิหาร 4 ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันช่วยให้บุคคลมีจิตใจที่สงบสุข และมีสุขภาวะทางจิตใจที่ดีขึ้น

2.4. อริยมรรคมีองค์ 8 แนวทางปฏิบัติเพื่อการดับทุกข์และสร้างสุขภาวะทางจิตใจ อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นแนวทางปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาจิตใจและปัญญาไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์ ประกอบด้วย

- สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ - Right View) เป็นความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับอริยสัจ 4 ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค หมายถึงการตระหนักว่าทุกสิ่งล้วนไม่เที่ยง เป็นอนัตตา และการเข้าใจว่ากรรมมีผล รวมถึงการมีมุมมองที่สอดคล้องกับหลักธรรม

- สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ - Right Intention) คือความคิดและเจตนาที่ถูกต้อง ไม่เบียดเบียน ไม่มุ่งร้าย และไม่ยึดติดในกาม

- สัมมาวาจา (การพูดชอบ - Right Speech) คือการใช้วาจาที่สุภาพ จริงใจ มีประโยชน์ และไม่ก่อให้เกิดโทษ

- สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ - Right Action) คือการดำเนินชีวิตโดยไม่ละเมิดศีล เช่น ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ และไม่ประพฤติผิดในกาม

- สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ - Right Livelihood) คือการประกอบอาชีพโดยสุจริต ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

- สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ - Right Effort) คือการมีความเพียรพยายามที่จะละสิ่งไม่ดีและเพิ่มพูนสิ่งที่ดี

- สัมมาสติ (การมีสติชอบ - Right Mindfulness) คือการมีสติรู้ตัวอยู่เสมอในทุกขณะ ไม่หลงไปตามอารมณ์

- สัมมาสมาธิ (สมาธิชอบ - Right Concentration) คือการฝึกจิตให้ตั้งมั่นในสมาธิ และเจริญภาวนา (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

การปฏิบัติตามอริยมรรคมีองค์ 8 ช่วยให้บุคคลมีแนวทางที่ถูกต้องในการดำเนินชีวิต และเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตใจที่มั่นคง

3. พุทธปรัชญากับการแสวงหาความสงบในโลกที่วุ่นวาย

ในสังคมปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความเร่งรีบและความกดดัน การแสวงหาความสงบทางจิตใจเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง พุทธปรัชญาเสนอแนวทางในการเข้าถึงความสงบนี้ ผ่านการพัฒนาจิตใจและปัญญา โดยอาศัยหลักธรรม เช่น สมาธิ วิปัสสนา ปัญญา และอริยมรรคมีองค์ 8 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

3.1. ปัจจัยที่ทำให้จิตใจไม่สงบในสังคมปัจจุบัน การใช้ชีวิตในยุคดิจิทัลที่มีสิ่งเร้าจำนวนมากเทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ทำให้เกิดการรับข้อมูลข่าวสารอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้จิตใจไม่สงบและเกิดความเครียดสะสม ความเร่งรีบในการดำเนินชีวิตและการเสพข้อมูลที่มากเกินไปทำให้เกิดภาวะทางจิตใจที่ไม่มั่นคงและก่อให้เกิดความฟุ้งซ่าน (พุทธทาสภิกขุ, 2540) ได้แก่

- วัตถุนิยมและการยึดติดกับความต้องการทางโลก การมุ่งหวังในทรัพย์สินและสถานะทางสังคมทำให้เกิดความกังวลและความไม่พอใจเมื่อไม่สามารถบรรลุเป้าหมายเหล่านั้น พุทธปรัชญามองว่าความยึดมั่นในวัตถุและความต้องการที่ไม่มีที่สิ้นสุดเป็นสาเหตุสำคัญของความทุกข์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545)

- ความเร่งรีบและความคาดหวังทางสังคม สังคมที่มีการแข่งขันสูงและความคาดหวังจากผู้อื่นทำให้เกิดความกดดันและความเครียดในชีวิตประจำวัน พุทธศาสนาเสนอว่า การปล่อยวางจากความคาดหวังและการมีชีวิตที่เรียบง่ายสามารถนำไปสู่ความสงบภายในจิตใจ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

3.2. การแสวงหาความสงบตามแนวพุทธปรัชญา การพัฒนา "สมาธิ" เป็นเครื่องมือควบคุมอารมณ์ การฝึกสมาธิช่วยให้จิตใจมีความมั่นคงและสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดีขึ้น สมาธิเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้บุคคลสามารถแยกตัวเองออกจากความฟุ้งซ่านและกิเลส สมาธิที่มั่นคงยังช่วยให้เกิดปัญญาและความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับชีวิต (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) ได้แก่

- การปฏิบัติ "วิปัสสนา" เพื่อพิจารณาความจริงของชีวิต การเจริญวิปัสสนากรรมฐานช่วยให้เห็นความจริงของกายและใจว่าเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งนำไปสู่การปล่อยวางและความสงบทางจิตใจ การเห็นความไม่เที่ยงของทุกสิ่งช่วยลดความยึดมั่นถือมั่นและลดทุกข์ที่เกิดขึ้นจากอัตตา (พุทธทาสภิกขุ, 2540)

- การใช้ "ปัญญา" เพื่อพิจารณาและปล่อยวางความทุกข์ การพัฒนาปัญญาช่วยให้เข้าใจสาเหตุของความทุกข์และหาวิธีการปล่อยวางจากความยึดมั่นที่เป็นสาเหตุของความทุกข์ การมีปัญญาทำให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุล และเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ อย่างมีสติและความเข้าใจ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545)

- การดำเนินชีวิตตาม มรรคมีองค์ 8 เพื่อความสมดุลของชีวิต การปฏิบัติตามอริยมรรค มีองค์ 8 ช่วยให้เกิดความสมดุลในชีวิตและนำไปสู่ความสงบทางจิตใจ องค์ประกอบทั้งแปด ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ), สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ), สัมมาวาจา (การพูดชอบ), สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ), สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ), สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ), สัมมาสติ (การระลึกชอบ), และสัมมาสมาธิ (การตั้งมั่นชอบ) เมื่อบุคคลดำเนินชีวิตตามแนวทางนี้ จิตใจจะสงบสุขและมีความมั่นคงทางอารมณ์ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

4. การประยุกต์พุทธปรัชญาในการดำเนินชีวิต

พุทธปรัชญาเสนอแนวทางการดำเนินชีวิตที่นำไปสู่ความสงบและสุขภาวะทางจิตใจ โดยการฝึกสติ สมาธิ การใช้ปัญญา และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีผ่านหลักธรรมต่าง ๆ

4.1. การฝึกสติและสมาธิในชีวิตประจำวัน การปฏิบัติอานาปานสติเพื่อควบคุมอารมณ์ อานาปานสติคือการมีสติระลึกรู้ในการหายใจเข้าและออก การฝึกนี้ช่วยให้จิตใจสงบและสามารถควบคุมอารมณ์ได้ดีขึ้น การใช้สติรู้เท่าทันอารมณ์และความคิด: การมีสติในชีวิตประจำวันช่วยให้เรารับรู้และเข้าใจอารมณ์และความคิดของตนเอง ทำให้สามารถจัดการกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2. การดำเนินชีวิตอย่างมีปัญญา การเข้าใจเหตุและผลของการกระทำ การพิจารณาและเข้าใจถึงเหตุและผลของการกระทำช่วยให้เราตัดสินใจได้อย่างมีสติและลดความทุกข์ที่อาจเกิดขึ้นจากการกระทำที่ไม่รอบคอบ การปรับเปลี่ยนมุมมองต่อปัญหาและทุกข์ การมองปัญหาและความทุกข์เป็นส่วนหนึ่งของชีวิต และใช้ปัญญาในการแก้ไข ช่วยให้เราสามารถเผชิญกับความยากลำบากได้อย่างมีสติและสงบ

4.3. การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีผ่านหลักพุทธธรรม การใช้พรหมวิหาร 4 ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นพรหมวิหาร 4 ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา การนำหลักธรรมเหล่านี้มาใช้ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและสังคมที่สงบสุข การลดอัตตาเพื่อสร้างสังคมที่สงบสุข การลดความยึดมั่นในตัวตนและเปิดใจรับฟังผู้อื่นช่วยลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความเข้าใจในสังคม

สรุปผลการวิจัย

พุทธปรัชญามีบทบาทสำคัญในการสร้างสุขภาวะทางจิตใจและการแสวงหาความสงบท่ามกลางโลกที่วุ่นวาย พุทธศาสนามองว่าสุขภาวะทางจิตใจเป็นภาวะที่จิตมีความสงบ ปราศจากความขัดแย้งภายใน และสามารถดำเนินชีวิตด้วยปัญญา หลักธรรมสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสุขภาวะทางจิตใจ ได้แก่ อริยสัจ 4 ซึ่งอธิบายถึงสาเหตุของทุกข์และแนวทางแห่งการดับทุกข์ ไตรลักษณ์ ซึ่งช่วยให้มนุษย์เข้าใจธรรมชาติของการเปลี่ยนแปลง และพรหมวิหาร 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและสมดุลทางอารมณ์ ในสังคมปัจจุบัน มีปัจจัยหลายประการที่ทำให้จิตใจไม่สงบ เช่น การใช้ชีวิตในยุคดิจิทัลที่เต็มไปด้วยข้อมูลและสิ่งเร้าจำนวนมาก วัตถุนิยมและความยึดติดกับความต้องการทางโลก รวมถึงความเร่งรีบและความคาดหวังจากสังคม ซึ่งล้วนเป็นสาเหตุของความเครียดและความทุกข์ทางจิตใจ พุทธศาสนาเสนอแนวทางให้มนุษย์สามารถจัดการกับปัจจัยเหล่านี้ผ่านการฝึกสมาธิ วิปัสสนา และการใช้ปัญญาเพื่อทำความเข้าใจและปล่อยวางจากความทุกข์

การฝึกสมาธิเป็นหนึ่งในวิธีการสำคัญที่ช่วยควบคุมอารมณ์และเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตใจ สมาธิทำให้จิตมีความมั่นคง ลดความฟุ้งซ่าน และช่วยให้เกิดสติในการดำเนินชีวิต นอกจากนี้ การเจริญวิปัสสนายังช่วยให้บุคคลเข้าใจความเป็นจริงของชีวิตตามหลักไตรลักษณ์ ซึ่งจะนำไปสู่การปล่อยวางและความสงบทางจิตใจ การใช้ปัญญาในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงช่วยลดความยึดมั่นถือมั่นและนำไปสู่สุขภาวะทางจิตใจที่มั่นคง อริยมรรคมีองค์ 8 เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้บุคคลดำเนินชีวิตอย่างมีสมดุลและนำไปสู่ความสงบสุข ประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 ประการ ได้แก่ สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) สัมมาวาจา (การพูดชอบ) สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ) สัมมาอาชีวะ (การเลี้ยงชีพชอบ) สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ) สัมมาสติ (การระลึกชอบ) และสัมมาสมาธิ (ความตั้งมั่นชอบ) การปฏิบัติตามแนวทางนี้ช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญกับปัญหาและความทุกข์ได้อย่างมีสติ

นอกจากการฝึกสมาธิและปัญญาแล้ว การนำหลักพรหมวิหาร 4 มาปฏิบัติในชีวิตประจำวันยังช่วยให้บุคคลสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและดำรงตนอย่างสงบสุข เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้บุคคลสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสงบ ลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างสังคมที่เอื้อต่อความสงบสุข ในชีวิตประจำวันที่เต็มไปด้วยความท้าทาย การมีสติและสมาธิเป็นสิ่งที่ช่วยให้บุคคลสามารถควบคุมอารมณ์และ

ความคิดของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ การปฏิบัติอานาปานสติเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้จิตใจมีสมาธิและสงบขึ้น ในขณะที่การฝึกสติในชีวิตประจำวันช่วยให้บุคคลสามารถรับรู้และเข้าใจอารมณ์ของตนเองได้ดีขึ้น ทำให้สามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีสติ พุทธปรัชญาสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญกับปัญหาได้อย่างมีสติและปัญญา การมีสติ สมาธิ และปัญญาช่วยให้เราสามารถรับมือกับความทุกข์และความเปลี่ยนแปลงของชีวิตได้อย่างมีสติสัมปชัญญะ เมื่อบุคคลสามารถนำหลักพุทธปรัชญามาปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม ย่อมสามารถพัฒนาสุขภาวะทางจิตใจที่มั่นคง และสามารถแสวงหาความสงบได้แม้ท่ามกลางความวุ่นวายในสังคม

ข้อเสนอแนะ

1. ส่งเสริมการศึกษาและปฏิบัติธรรมเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะทางจิตใจ สถาบันการศึกษา และองค์กรทางศาสนาควรมีบทบาทในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับพุทธปรัชญาและการปฏิบัติธรรม เช่น การฝึกสติ สมาธิ และวิปัสสนา เพื่อให้บุคคลสามารถนำหลักธรรมไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตและพัฒนาสุขภาวะทางจิตใจให้ดียิ่งขึ้น

2. บูรณาการพุทธปรัชญาเข้ากับชีวิตประจำวันและการทำงาน การนำหลักธรรม อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์ และพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและการทำงาน สามารถช่วยให้บุคคลมีจิตใจที่มั่นคง ลดความเครียด และเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กรและสังคม โดยเฉพาะการใช้สติและสมาธิในการตัดสินใจและแก้ไขปัญหา

3. พัฒนาแนวทางการฝึกสติและสมาธิให้เข้ากับบริบทของสังคมปัจจุบัน ควรมีการพัฒนาแนวทางการฝึกสติ สมาธิ และปัญญาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตในปัจจุบัน เช่น การฝึกสมาธิในที่ทำงาน การใช้สติในการจัดการกับสื่อดิจิทัล และการนำหลักพุทธศาสนาไปใช้ในการดูแลสุขภาพจิต เพื่อให้สามารถนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามบริบทของสังคมยุคใหม่

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). *ธรรมะกับการพัฒนาชีวิต.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธัมม์.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พุทธธรรม.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พุทธทาสภิกขุ. (2540). *หลักธรรมในพระพุทธศาสนา.* กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

A study of Vipassana practice in Sangkaravasutta

ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในสังคารวสูตร

Phra Kunakon Sophanakhuno Plodpai[1]* & Viroj Koomkrong[2]

พระคุณากร โสภณคุโณ ปลอดภัย[1]* และ วิโรจน์ คุ้มครอง[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phra Kunakon Sophanakhuno Plodpai
พระคุณากร โสภณคุโณ ปลอดภัย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Email: Sophanakhuno_Plodpai@gmail.com

2. Viroj Koomkrong
วิโรจน์ คุ้มครอง
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Email: koomkrong9@hotmail.com

คำสำคัญ
สังคารวสูตร, นิวรณ์ 5, วิปัสสนาภาวนา, โพชฌงค์ 7

Keywords:
Sangārava Sutta, Five Hindrances, Vipassanā Meditation, Seven Factors of Enlightenment

Article history:
Received: 18/06/2025
Revised: 03/07/2025
Accepted: 04/09/2025
Available online: 26/10/2025

How to Cite:
Plodpai, K & Koomkrong, V. (2025). A Study Of Vipassana Practic In Sangkaravasutta. *Journal Dhamma for Life, 31*(4), 406-405.

ABSTRACT

The thematic paper contains 2 objectives: 1) to study the content and key teachings found in Saṅgārava Sutta, and 2) to analyze the teachings in Saṅgārava Sutta related to Vipassanā meditation practice. It was qualitative research focused on documentary analysis, involving summarization, analysis, compilation, and descriptive narration.

The findings indicated that Saṅgārava is a discourse involving the Brahmin Saṅgārava, who asked the Buddha about the causes and conditions making mantra unclear, i.e., deteriorate, and the causes and conditions which make them clear, i.e., not deteriorate. The Buddha replied that if the mind is overwhelmed by the five hindrances—1) sensual desire or Kāmacchanda-nīvaraṇa, 2) ill-will or Byāpāda-nīvaraṇa), 3) sloth and torpor or Thīnamiddha-nīvaraṇa), 4) Restlessness and remorse or Uddhacca-kukkucca-nīvaraṇa, and 5) doubt or Vicikicchā-nīvaraṇa—and one does not clearly understand the teachings lead to their abandonment, i.e., does not seek a way out, the mantras become unclear. However, if the mind is not overwhelmed by these five hindrances and one clearly understands the teachings leading to the abandonment, the mantras can become clear. At the end, the Buddha stated that the seven factors of enlightenment—1) Satisambojjhaṅga), 2) Dhammavicayasambojjhaṅga, 3) Viriyasambojjhaṅga, 4) Pītisambojjhaṅga, 5) Passaddhisambojjhaṅga, 6) Samādhisambojjhaṅga, and 7) Upekkhāsambojjhaṅga—will lead to the fruition of true realization and liberation. The analysis of the teachings found in Saṅgārava Sutta related to Vipassanā practice revealed that regarding the five hindrances, practitioners should: 1) abandon sensual desire, which arises from Ayonisomanasikāra, by cultivating Asubha-bhāvanā, resulting in long-lasting calmness of sensual desire; 2) abandon ill-will, which stems from unwise attention or unskillful focus, by cultivating loving-kindness, 3) abandon sloth and torpor, a natural state of lethargy where the mind is unfit for work, by applying Yonisomanasikāra, 4) abandon restlessness and remorse through wise attention, and 5) abandon doubt through wise attention by observing the present phenomena.

As for the seven factors of enlightenment, one cultivates: 1) mindfulness contemplating the in-and-out breath, keeping the mind with mindfulness focused on the immediate experience; 2) investigation of phenomena involves discerning and reflecting on the Dhamma, seeing phenomena as they are when the mind encounters them, understanding and insight into their arising; 3) effort involving physical and mental exertion toward greater understanding, awakening, and Nibbāna, consistently completing his duties without neglect; 4) rapture arising from contemplating the in-and-out breath rooted in seclusion, dispassion, and cessation; 5) tranquility of body and mind which brings relaxation, and his calm body and mind will lead to happiness, 6) concentration ensuring a steady mind, the calming body leads to happiness, happy mind becomes firm and free from distraction; and 7) equanimity involving a neutral mind maintaining while various emotions arise, not clinging to anything, relying on seclusion and dispassion. Practicing these extensively leads to the complete realization of higher knowledge and liberation.

บทคัดย่อ

สารนิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาเนื้อหาและหลักธรรมสำคัญในสังคารวสูตร 2) เพื่อศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในสังคารวสูตร เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเน้นเอกสาร มีการสรุป วิเคราะห์ เรียบเรียง บรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า สังคารวสูตร เป็นพระสูตรว่าด้วยสังคารวพราหมณ์ที่ทูลถามพระพุทธเจ้าถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้มนตร์ไม่แจ่มแจ้ง คือ เสื่อม และเหตุปัจจัยที่ทำให้มนตร์แจ่มแจ้ง คือไม่เสื่อม พระพุทธเจ้าตรัสตอบว่า ถ้าถูกนิวรณ์ 5 ประการ คือ 1. กามฉันทนิวรณ์ 2. พยาบาทนิวรณ์ 3. ถีนมิทธนิวรณ์ 4. อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์ 5.วิจิกิจฉานิวรณ์ ครอบงำ และไม่รู้ชัดธรรมเครื่องสลัดออก คือ ไม่หาทางออก มนตร์ก็ไม่แจ่มแจ้ง ถ้าไม่ถูกนิวรณ์ 5 ประการ ครอบงำ และรู้ชัดธรรมเครื่องสลัดออก มนตร์ก็แจ่มแจ้งได้ ในตอนท้ายตรัสว่า โพชฌงค์ 7 ประการ คือ 1. สติสัมโพชฌงค์ 2. ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ 3. วิริยสัมโพชฌงค์ 4. ปีติสัมโพชฌงค์ 5. ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ 6. สมาธิสัมโพชฌงค์ 7. อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ย่อมเป็นไปเพื่อผลแห่งวิชชาและวิมุตติ การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในสังคารวสูตร กล่าวคือ นิวรณ์ 5 ผู้ปฏิบัติธรรม 1. ละกามฉันทะที่เกิดจากอโยนิโสมนสิการ และเจริญอสุภภาวนาจะส่งผลให้กามฉันทะสงบได้นาน 2. ละพยาบาทเพราะพยาบาทเกิดขึ้นจากอโยนิโสมนสิการ คือ การใส่ใจโดยไม่แยบคายและเจริญเมตตา 3. ละถีนมิทธะเป็นธรรมชาติที่มีความหดหู่ เป็นภาวะที่จิตไม่ควรแก่การงาน และละถีนมิทธะโดยโยนิโสมนสิการ 4. ละอุทธัจจกุกกุจจะโดยโยนิโสมนสิการ 5. ละวิจิกิจฉา โดยโยนิโสมนสิการ ด้วยการเจริญสติระลึกรู้สภาวธรรมปัจจุบัน และโพชฌงค์ 7 คือ 1. มีสติพิจารณาลมหายใจเข้า-ออก คือ ใช้สติดึงสิ่งที่เราเกี่ยวข้องเฉพาะหน้าไว้ให้อยู่กับจิต 2. มีการเลือกเฟ้นไตร่ตรองธรรม เมื่อจิตพบปะกับอารมณ์ให้รู้สักว่าธรรม เห็นว่าเป็นธรรมที่เกิดขึ้นเท่านั้น 3. มีความเพียรทางกายเพื่อความรู้ที่ถูกต้อง เพื่อนิพพาน ทำเสมอ ไม่ทิ้งธุระหน้าที่ 4. มีปีติความอิ่มใจพิจารณาลมหายใจเข้า-ออกที่อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ อาศัยนิโรธ 5. มีความสงบกายและความสงบใจ ความผ่อนคลายกายใจ เมื่อกายสงบระงับย่อมเกิดความสุข 6. มีจิตตั้งมั่นคง เพราะเมื่อกายสงบ ย่อมพบความสุข เมื่อพบสุข จิตย่อมตั้งมั่น ย่อมไม่ซัดฟุ้งซ่าน 7. มีใจวางเฉย คือ วางใจ

เป็นกลางเมื่ออารมณ์ต่างๆ เข้ามากระทบ ไม่เกาะเกี่ยวสิ่งใด อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ ทำให้มากอย่างนี้ทำให้วิชชาและวิมุตติบริบูรณ์

บทนำ

หลักการทางพระพุทธศาสนาพระพุทธองค์ทรงสอนพุทธศาสนิกชนหรือเวไนยสัตว์ทั้งหลายให้เว้นจากการทำความชั่วสร้างแต่ความดี และทำจิตใจให้ผ่องใส ในขณะเดียวกันหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาก็ได้กล่าวถึงกิเลส และได้กล่าวถึงจิตเป็นเหตุเศร้าหมอง เพราะกิเลสจรมาหรือได้กล่าวถึงกิเลสเป็นเหตุทำให้จิตเศร้าหมอง ดังนั้น มีสิ่งหนึ่งที่ทำให้จิตเศร้าหมองนั้น ก็คือกิเลส มีกิเลสอีกจำพวกหนึ่งทำหน้าที่ป้องกันไม่ให้เราสร้างคุณงามความดีที่ผูกมัดใจสัตว์ไม่ให้บรรลุคุณความดีได้ หมายถึงธรรมที่เป็นเครื่องปิดกั้น หรือขัดขวางไม่ให้บรรลุความดี ไม่เปิดโอกาสให้ทำความดี และเป็นเครื่องกั้นความดีไว้ไม่ให้เข้าถึงจิต เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้ปฏิบัติบรรลุธรรมได้ยาก หรือทำให้เลิกล้มความตั้งใจปฏิบัติไป หรือธรรมที่ผูกสัตว์ไว้กับความทุกข์ เป็นการผูกมัดร้อยรัดตรึงสัตว์ทั้งหลายไว้กับความทุกข์ ทำให้ไม่สามารถหลุดพ้นออกจากทุกข์มาได้กิเลสชนิดนี้เรียกว่า

นิวรณธรรม ๆ คือธรรมที่กั้นจิตไม่ให้บรรลุความดี หรือเป็นธรรมที่เป็นเครื่องกั้นศักยภาพของจิตไม่ให้บำเพ็ญกุศลขั้นสูง คือ ฌาน วิปัสสนา มรรคผล และนิพพาน ฉะนั้น นิวรณ์ คือ ธรรมที่กั้นจิตไม่ให้บรรลุคุณความดีไม่ให้ก้าวหน้าในคุณธรรม ทำจิตให้เศร้าหมอง และ ทำปัญญาให้อ่อนกำลัง จัดเป็นอกุศลธรรม นิวรณ์นี้ เมื่อเกิดขึ้นก็กีดกั้นคุณงามความดี คือความสงบ ที่จะเกิดขึ้นในจิตใจของเรา ความสงบนี้เป็นคุณงามความดีที่ละเอียดเป็นธรรมที่เป็นกุศล จิตที่สงบ เรียกว่า กุศลจิต จิตเป็นกุศล จิตมันดี จิตมันงาม จิตมันผ่องใส จิตสบาย

บุคคลที่ถูกนิวรณ์ครอบงำย่อมไม่รู้ประโยชน์ตนและไม่อาจบรรลุสมาธิและปัญญาได้ มนุษย์มีความต้องการมาก เสพมาก บริโภคมาก กามฉันทะอาจจะทำให้เกิดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและศาสนาได้ มนุษย์ทั้งฆราวาสและบรรพชิตต่างได้รับผลกระทบอันเกิดจากกามฉันทะทั้งในแง่ดี และไม่ดี ขึ้นอยู่กับการรู้จักวิธีที่จะเข้าไปบริโภค บางท่านอาจจะเข้าใจว่า เรื่องของกามฉันทะนี้เป็นเรื่องของฆราวาสเท่านั้นที่ได้รับผลกระทบ โดยเฉพาะผลกระทบในแง่ลบ จนทำให้เกิดปัญหาสลับซับซ้อนมากมายแก่สังคม เพราะชีวิตของฆราวาส ต้องเกี่ยวข้องอยู่กับกามฉันทะแทบตลอดเวลา แต่บรรพชิตไม่เกี่ยวข้องกับกามฉันทะแล้ว ซึ่งความเข้าใจเช่นนั้นเป็นการมองที่ออกจะแคบไปผลของกามฉันทะทั้งในแง่บวก และแง่ลบนั้นมีผลกระทบต่อบรรพชิตเหมือนกัน กามฉันทะจริง ๆ นั้น มันเกิดจากกิเลส ถ้าหากว่าไม่มีกิเลสหรือไม่มีจิตไปห่วงไปยึด มันก็เป็นกามฉันทะไปไม่ได้ มันเป็นเพียงวัตถุเท่านั้นเอง แต่การที่จะเป็นกามฉันทะไปได้ เพราะไปยึดเข้านั้นเอง อย่างเราดำริ คือ คิดถึงกาม ครุ่นคิดถึงกาม อย่างนี้ทำจิตของเราให้หม่นหมองได้ แต่ถ้ามันเป็นเพียงวัตถุ เป็นเพียงสิ่งของ เราไม่ไปติดมัน มันเป็นเพียงแต่วัตถุสิ่งของเท่านั้นเอง มันจะสวย จะงาม จะน่ารักอย่างไรก็ตาม หรือแม้แต่บุคคลจะสวย จะงาม จะน่ารักอย่างไรก็ตาม ถ้าใจเราไม่ไปติดไปยึดมัน มันก็ไม่ทำใจเราให้เศร้าหมองไปได้ แต่ตัวกิเลสต่างหาก ที่ทำใจเราให้เศร้าหมองลงไปคือเราไปยึดในสิ่งเหล่านั้น เมื่อเราไม่คิดถึง ตัวกามฉันทะเกิดขึ้นในใจเราไม่ได้”

ส่วนในพระสุตตันตปิฎกมีพระสูตรหนึ่งที่กล่าวถึงเรื่องนิวรณ์ 5 และโพชฌงค์ 7 ได้น่าสนใจมากมีชื่อว่า สังคารวสูตร เป็นพระสูตรว่าด้วยสังคารวพราหมณ์ว่า สังคารวพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคทูลถามว่า ข้าแต่ท่านพระโคดม อะไรหนอเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้มนต์แม้ที่ทำการสาธยายตลอดกาลนาน ก็ไม่แจ่มแจ้งในกาล

บางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ไม่ทำการสาธยาย และอะไรเป็นเหตุเป็นปัจจัยเครื่องให้มนต์แม้ที่ไม่ได้ทำการสาธยายตลอดกาลนาน ก็แจ่มแจ้งได้ในกาลบางคราว ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ทำการสาธยาย

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสว่า สมัยใด บุคคลมีใจอันกามราคะกลุ้มรุม อันกามราคะครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งกามราคะที่เกิดขึ้นแล้ว สมัยนั้น บุคคลย่อมไม่รู้ไม่เห็นตามความเป็นจริง แม้ซึ่งประโยชน์ตน แม้ซึ่งประโยชน์ผู้อื่น แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองฝ่าย มนต์แม้ที่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็ไม่แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการสาธยาย เปรียบเหมือนภาชนะที่เต็มด้วยน้ำ ซึ่งระคนด้วยครั่ง ขมิ้น สีเขียว หรือสีเหลืองอ่อน บุรุษมีตาดี มองดูเงาหน้าของตนในภาชนะอันเต็มด้วยน้ำนั้น ไม่พึงรู้ไม่พึงเห็นตามความเป็นจริง

สมัยใด บุคคลมีใจอันกามราคะกลุ้มรุม อันกามราคะครอบงำอยู่ และย่อมไม่รู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งธรรมเป็นเครื่องสลัดออกแห่งกามราคะที่เกิดขึ้นแล้ว สมัยนั้น บุคคลย่อมไม่รู้ไม่เห็นตามเป็นจริงแม้ซึ่งประโยชน์ตน แม้ซึ่งประโยชน์ผู้อื่น แม้ซึ่งประโยชน์ทั้งสองฝ่าย มนต์แม้ที่ทำการสาธยายตลอดกาลนานก็ไม่แจ่มแจ้ง ไม่ต้องกล่าวถึงมนต์ที่ไม่ทำการสาธยาย ฉันนั้นเหมือนกันเป็นต้น

ในตอนท้ายพระสูตรพระพุทธองค์ตรัสว่า พราหมณ์ โพชฌงค์ 7 ประการนี้ไม่เป็นนิวรณ์เครื่องกางกั้น ไม่เป็นความเศร้าหมองแห่งจิต ที่บุคคลเจริญ ทำให้มาก แล้วย่อมเป็นไปเพื่อทำให้แจ้งผลแห่งวิชชาและวิมุตติ เพราะเหตุใดพระพุทธองค์จึงตรัสอย่างนั้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงได้สนใจศึกษาเรื่อง ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในสังคารวสูตร เพื่อให้เกิดความเข้าใจถูกต้องตามความเป็นจริง เพื่อเป็นการส่งเสริมการเรียนการศึกษาพระพุทธศาสนาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น และเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจที่จะศึกษาเรื่องนิวรณ์ 5 และโพชฌงค์ 7 ต่อไป เพื่อเป็นแนวทางการศึกษาจะเป็นประโยชน์นำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาแก่พุทธศาสนิกชนสืบไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยแบ่งเอกสารออกเป็นสองส่วน คือ เอกสารชั้นปฐมภูมิ ประกอบด้วยคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และปกรณวิเสสวิสุทธิมรรค และเอกสารชั้นทุติยภูมิ คือ เอกสารที่เกี่ยวข้องได้แก่ หนังสือ ตำรา บทความ เอกสารทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระปสันโน วัดป่านานาชาติ ได้กล่าวถึงนิวรณ์ ในหนังสือ “ธรรมพ้นภัย” พบว่า นิวรณ์ คือ ธรรมที่กั้นจิตไม่ให้บรรลุคุณความดีไม่ให้ก้าวหน้าในคุณธรรม ทำจิตให้เศร้าหมอง และ ทำปัญญาให้อ่อนกำลัง จัดเป็นอกุศลธรรม นิวรณ์นี้ เมื่อเกิดขึ้นก็กีดกั้นคุณงามความดี คือความสงบ ที่จะเกิดขึ้นในจิตใจของเรา ความสงบนี้เป็นคุณงามความดีที่ละเอียด เป็นธรรมที่เป็นกุศล จิตที่สงบ เรียกว่า กุศลจิต จิตเป็นกุศล จิตมันดี จิตมันงาม จิตมันผ่องใส จิตสบาย วรรณสิทธิ ไวทยะเสวี กล่าวไว้ในคู่มือการศึกษาวิสุทธิมรรค มูลนิธิแนบมหานีรานนท์อธิบายว่า การใดที่จิตหดหู่ เพราะความเพียรย่อหย่อน เป็นต้น อย่างเจริญโพชฌงค์ ๓ คือ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์ และ

อุเบกขาสัมโพชฌงค์ แต่ควรเจริญโพชฌงค์ 3 คือ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์ และปีติสัมโพชฌงค์ พระองค์ทรงอุปมาเหมือน บุรุษทำไฟกองนั้น ให้ลุกโพลงขึ้นได้ อาหารของโพชฌงค์ ในธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์ และปีติสัมโพชฌงค์ ที่แทงตลอดสภาวะลักษณะ และสามัญลักษณะโยนิโสมนสิการในธรรมทั้งหลายมีกุศล เป็นต้น ทำให้เกิดโพชฌงค์ 7 ได้ สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (วิน ธมฺมสารมหาเถร) กล่าวไว้ในหนังสืองานพระราชทานเพลิงศพ อธิบายความว่า กล่าวถึงโพชฌงค์ 7 ประการนั้นว่า สมเด็จพระบรมศาสดาตรัสว่า “ผู้ที่เจริญโพชฌงค์ต้องอาศัยศีล หรือต้องมีศีลก่อน ตั้งอยู่ในศีลก่อน แล้วจึงเจริญโพชฌงค์ กระทำโพชฌงค์ให้มาก ในสติปัฏฐาน 4 และ โพธิปักขิยธรรม 37 ประการ ผู้ทุศีลคือ ผู้มีศีลชั่ว เจริญสมาธิไม่ขึ้น เพราะการถือโมกขธรรม คือ การหลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลายในที่สุด ทรงสอนบุคคล 3 จำพวกที่สามารถรู้ธรรมได้ อุคฆฏิตัญญู วิปปจิตัญญู และเนยยะ พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ) กล่าวไว้ในหนังสือโพชฌงค์ 7 ประการ อธิบายว่า ถ้าโพชฌงค์ 7 ประการนี้มีบริบูรณ์เมื่อใด เมื่อนั้นท่านผู้ปฏิบัติธรรม คือ ผู้ที่เจริญวิปัสสนากรรมฐาน ก็จะได้ผ่านญาณ 16 ขอท่านสาธุชนพุทธบริษัททั้งหลายจงรีบพากันถ่อ รีบกับพายเรือคือ อัตภาพของท่านเสียแต่บัดนี้เถิด จงรีบแก้ไขตัดสินใจเข้าปฏิบัติธรรมเสียแต่บัดนี้เถิด จะได้ไม่เสียชาติเกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา ผลที่ได้รับคือความสุขอันประเสริฐสุขล้ำ ในอมตมหานฤพาน พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาดอ) ได้กล่าวนิวรณ์ไว้ในหนังสือ “วิปัสสนานัย เล่ม 1” พบว่า นิวรณ์ 5 และเหตุเกิดขึ้น คือ อโยนิโสมนสิการ การใส่ใจโดยไม่แยบคาย ส่วนเหตุที่ทำให้นิวรณ์ดับหายไป คือ โยนิโสมนสิการ การใส่ใจโดยแยบคายอันเป็นการกำหนดรู้สภาวธรรมทัน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ว่า หลักโพชฌงค์เป็นหลักปฏิบัติทั่วไป ไม่เฉพาะสำหรับผู้ป่วยเท่านั้น ถ้าวิเคราะห์ดูความหมายของศัพท์ก็จะเห็นว่า "โพชฌงค์" มาจากคำว่า โพชฺฌ กับ องฺค หรือ โพธิ กับ องค์ จึงแปลว่าองค์แห่งการตรัสรู้ พูดตามศัพท์ก็คือ องค์แห่งโพธิ (ญาณ) นั่นเอง หมายถึงองค์ประกอบ หรือหลักธรรมที่เป็นเครื่องประกอบของการตรัสรู้ หรือองค์ประกอบแห่งโพธิญาณ แสดงว่าหลักธรรมนี้สำคัญมาก เพราะเป็นธรรมที่จะช่วยให้เกิดการตรัสรู้ การตรัสรู้นั้นเป็นเรื่องของปัญญา คือ ความรู้ความเข้าใจขั้นที่จะทำให้การตรัสรู้นี้มีความหมายลึกซึ้งลงไปกล่าวคือ 1) ประการที่ 1 รู้แจ้งความจริงของสิ่งทั้งหลายเห็นสว่างโล่งทั่วไปหมด ไม่มีจุดหมองจุดมัว เพราะความรู้นั้นชำระใจให้หมดกิเลส ให้บริสุทธิ์ด้วย เพราะฉะนั้น ปัญญาตรัสรู้นี้จึงหมายถึง ความรู้บริสุทธิ์ หรือความรู้ที่เป็นเหตุให้เกิดความบริสุทธิ์ 2) ประการที่ 2 ปัญญาที่ทำให้การตรัสรู้นี้ทำให้เกิดความตื่น คือเดิมนั้นมีความหลับอยู่ คือมัวเพลิน มัวประมาทอยู่ ไม่ลืมตาลืมใจดูความเป็นจริง และมีความหลงใหล เช่น มีความหมกมุ่นมัวเมา ยึดติดในสิ่งต่างๆ เมื่อปัญญารู้แจ้งความจริงตรัสรู้แล้ว ก็กลายเป็นผู้ตื่นขึ้น พ้นจากความหลับ ความประมาทมัวเมา ความยึดติดต่างๆ พูดสั้นๆว่า ตื่นขึ้นทั้งจากความหลับใหล และความหลงใหล 3) ประการที่ 3 จากการที่บริสุทธิ์และตื่นขึ้นมานี้ ก็ทำให้จิตใจของผู้นั้น มีความเบิกบานผ่องใส ปลอดโปร่งโล่งเบา เป็นอิสระ อันนี้คือสภาพจิตที่ดีงาม

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสมพงษ์ ภทฺทจาโร ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษานิวรณ์ 5 อันเป็นธรรมารมณ์ของวิปัสสนาภาวนาตามแนวสติปัฏฐาน ” พบว่านิวรณ์ 5 คือ ธรรมที่กั้นจิต ไม่ให้บรรลุความดี เป็นเจตสิก ฝ่ายอกุศล เป็นปหาตัพพธรรม กิเลสต้องกำหนดละด้วยโยนิโสมนสิการ ดังนั้น การละนิวรณ์ต้องประกอบด้วยองค์ธรรม 5 อย่าง คือ การละด้วย

การข่มไว้ การละ ด้วยองค์นั้นๆ การละด้วยการตัดขาด การละด้วยสลัดสงบระงับ การละด้วยสลัดออกได้ พัช รินทร์ พรชัยสำเร็จผล ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาสังโยชน์ในการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน 4” พบว่า กาม ราคะ คือ ความยินดีในกามคุณ อารมณ์ภายในและภายนอกมีสภาพความพอใจในกิเลสกาม วัตถุกาม ปฏิฆะ คือ ความโกรธ ความประทุษร้ายในอารมณ์ วิจิกิจฉา คือ ความสงสัย ไม่ตกลงใจ นิวรณ์เป็นเครื่องกั้นกุศลธรรมมิให้ เกิด จะปรากฏชัดแก่ผู้ปฏิบัติใหม่และแรงมากในช่วงแรก แม่ชีปารมิตา บุญประเสริฐ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์โพชฌงค์ในสติปัฏฐาน 4 เพื่อการประยุกต์โพชฌงค์กับวิปัสสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน” พบว่า สำหรับ การประยุกต์โพชฌงค์ใช้ในการชีวิตปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน สภาวะของสติจะมีลักษณะ หลุดไม่เผลอ ไม่สับสน ธัมมวิจยะ จะเกิดต่อจากสติ ในการเลือกเฟ้นสภาวะทางการปฏิบัติ วิริยะ มีความตั้งใจ เกิดความอิ่มใจขึ้นมาซึ่ง เป็นสภาวธรรมอาการของปีติ เมื่ออิ่มใจแล้วนำไปสู่ความสงบ มีความมั่นคง ไม่หวั่นไหว มีความวางเฉย โพชฌงค์ ยังมีอานิสงค์ สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ เพียงแค่สาธยายโพชฌงค์ก็สามารถหายจากอาการป่วยได้ ยิ่งลง มือปฏิบัติก็ยิ่งจะทำให้ผู้ปฏิบัตินั้นมีแต่ความเจริญยิ่งขึ้น ปิดประตูอบายภูมิแน่นอน ยังจะได้ฌานอภิญญา เจโต วิมุตติ บุคลิกภาพเป็นที่น่าเลื่อมใส เสียงไพเราะ หน้าตาสดใสอ่อนกว่าวัยอันควร จิตใจอ่อนโยน ทำกิจการใดก็จะ ประสบความสำเร็จในทุกสิ่งทุกประการ เป็นที่รักของเทวดา มนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย นอนหลับไม่ฝันร้าย มีจิตใจ ร่าเริงใฝ่บุญกุศล ณัฐพร จงกลการพาณิชย์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ผัสสะในการเจริญวิปัสสนาภาวนา ตามหลักสติปัฏฐาน 4 เฉพาะกรณีการเจริญวิปัสสนาภาวนาภาคสนาม 7 เดือน” ผลการวิจัยพบว่า การปลดเปลื้อง ทุกข์ได้ด้วยการเจริญวิปัสสนาภาวนาตามหลักสติปัฏฐาน 4 ซึ่งเป็นหนทางเดียว ได้แก่การมีสติรู้ให้เท่าทันผัสสะ ที่มากระทบทาง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ไม่ว่าสภาวธรรมใดจะเกิดขึ้น การมีความสนใจ และใส่ใจ ด้วยการมี สติเข้าไปกำหนดรู้ตามอาการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ณ ขณะผัสสะกระทบนั้นอย่างต่อเนื่องตลอดสาย ทำให้เกิดปัญญารู้ แจ้ง ประจักษ์แจ้งพระไตรลักษณ์ การเกิดดับของรูปนาม ซึ่งทำให้ผ่อนคลายความยึดมั่นถือมั่นใน อุปาทานขันธ์ เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต สุข สงบ สันติ เป็นเหตุปัจจัยให้ความทุกข์น้อยลง หรือพ้นไปในที่สุด

จากการทบทวนเอกสารรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องของผู้วิจัยที่ได้ค้นคว้ามานั้น พบว่า ยังไม่มีเอกสารการ วิจัยเล่มใดที่ศึกษาในเรื่องนี้โดยตรงแต่ประการใด เป็นเพียงแต่พบเอกสาร และ รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องในการ ปฏิบัติวิปัสสนา ซึ่งได้มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องอย่างเพียงพอต่อการวิจัย นี้ ฉะนั้นผู้วิจัยมีความสนใจต้องการที่จะศึกษา เนื้อหาและหลักธรรมในสังคารวสูตร ศึกษาถึงสภาวะของ นิวรณ์ และโพชฌงค์ ๗ พร้อมทั้งแนวทางการปฏิบัติ วิปัสสนาโดยอาศัยนิวรณ์ 5 และโพชฌงค์ 7 เป็นอารมณ์ เพื่อที่จะได้บรรลุตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ได้ กำหนดตั้งไว้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเนื้อหาและหลักธรรมสำคัญในสังคารวสูตร
2. เพื่อศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในสังคารวสูตร

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นการศึกษาเกี่ยวกับเนื้อหาหลักธรรมสำคัญในสังคารวสูตร และศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในสังคารวสูตร โดยผู้วิจัยแบ่งขอบเขตของงานวิจัยเป็นสองส่วน คือ ขอบเขตด้านเอกสารเพื่อกำหนดที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้และขอบเขตด้านเนื้อหาเพื่อกำหนดเนื้อหาประเด็นต่างๆที่จะศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ มีรายละเอียดดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา งานวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตด้านเนื้อหาและหลักธรรมสำคัญในสังคารวสูตร ว่าด้วยสังคารวพราหมณ์เข้าไปทูลถามพระพุทธเจ้าเรื่อง นิวรณ์ 5 และโพชฌงค์ 7 ผู้วิจัยมีความประสงค์จะค้นคว้าในสังคารวสูตรจากพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา

ขอบเขตด้านเอกสาร งานวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตด้านการศึกษา คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ.2539 อรรถกถา ภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฎีกา ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรคเป็นต้น

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ มุ่งศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา และวรรณกรรมพระพุทธศาสนาจากอดีตจนถึงยุคปัจจุบัน เพราะฉะนั้น ผู้วิจัยจะดำเนินการตามวิธีการและขั้นตอนการวิจัยตามลำดังดังต่อไปนี้

1. ศึกษาสังคารวสูตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ประกอบด้วย พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ปกรณ์วิเสสต่าง ๆ และวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. ศึกษาเนื้อหาและหลักธรรมสำคัญที่เกี่ยวกับสังคารวสูตรในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ประกอบด้วย พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และปกรณ์วิเสสต่าง ๆ และวรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
3. ศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมในสังคารวสูตรเช่น นิวรณ์ ๕ และโพชฌงค์ ๗ เป็นต้นมีต่อผลต่อการเจริญวิปัสสนาในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
4. สรุปผลที่ได้จากการวิจัย พร้อมข้อเสนอแนะ และประเด็นที่จะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาต่อไป

ผลการวิจัย

1. เนื้อหาและหลักธรรมสำคัญในสังคารวสูตร

สังคารวสูตร เป็นพระสูตรที่ทรงคุณค่าในด้านการชี้ให้เห็นถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้มนุษย์หลงผิด หลงมัว และเหตุที่นำไปสู่ความกระจ่างทางปัญญา พระสูตรนี้ปรากฏใน พระไตรปิฎก เล่มที่ 19 ในหมวด สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค อันเป็นวรรคที่รวบรวมพระสูตรว่าด้วยธรรมอันมีอุปการะใหญ่ในทางปฏิบัติ เหตุการณ์ในพระสูตรเกิดขึ้น ณ กรุงสาวัตถี โดยมีบุคคลสำคัญคือ พระพุทธเจ้า และสังคารวพราหมณ์ ซึ่งได้ทูลถามถึงเหตุแห่งการเสื่อมและไม่เสื่อมแห่งมนตร์ (ปัญญา) พระพุทธองค์จึงแสดงธรรมว่าด้วย “นิวรณ์ 5” ซึ่งเป็นเหตุแห่งความเสื่อม และ “โพชฌงค์ 7” ซึ่งเป็นเหตุแห่งความรู้และหลุดพ้น เนื้อหาและหลักธรรมสำคัญในสังคารวสูตร โดยแบ่งออกเป็น

ความเป็นมาและความหมายสังคารวสูตร เนื้อหาและสาระสำคัญในสังคารวสูตร หลักธรรมสำคัญในสังคารวสูตร ผู้วิจัยจะได้นำเสนอดังต่อไปนี้

ความหมายและสาระสำคัญของสังคารวสูตร

พระพุทธองค์ทรงวินิจฉัยอย่างชัดเจนว่า มนตร์จะไม่แจ่มแจ้ง หากบุคคลถูกนิวรณ์ 5 ครอบงำ และไม่รู้จักธรรมเครื่องสลัดออก ในทางกลับกัน หากไม่ถูกครอบงำ และมีปัญญารู้ชัดธรรมเครื่องสลัดออก มนตร์ย่อมแจ่มแจ้ง จากนั้นพระองค์ทรงสรุปโดยแสดงว่า โพชฌงค์ 7 เป็นหลักธรรมสำคัญที่นำไปสู่ผลคือ วิชชา และ วิมุตติ สังคารวสูตรจึงถือเป็นพระสูตรที่มีลักษณะของ อัธยาศัยธรรมเทศนา คือ พระพุทธเจ้าทรงมีพระอัธยาศัยจะแสดงด้วยพระองค์เอง เมื่อเห็นสมควรแก่กาลและจิตใจของผู้ฟัง อันเป็นเอกลักษณ์หนึ่งของการแสดงธรรมในพระพุทธศาสนา

สังคารวสูตร เป็นพระสูตรที่ปรากฏอยู่ใน พระไตรปิฎก เล่มที่ 19 ในหมวด สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค ซึ่งเป็นหมวดสุดท้ายในสังยุตตนิกาย พระสูตรนี้มีเนื้อหาว่าด้วยเรื่อง “สังคารวพราหมณ์” ผู้สนทนาธรรมกับพระพุทธเจ้า โดยตั้งคำถามเกี่ยวกับ เหตุปัจจัยที่ทำให้มนตร์เสื่อมและไม่เสื่อม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ เหตุที่ทำให้ปัญญาหรือความรู้ขาดความชัดเจน และเหตุที่ทำให้ความรู้กระจ่างแจ่มแจ้ง พระพุทธเจ้าทรงตรัสตอบว่า “เมื่อบุคคลถูกครอบงำด้วยนิวรณ์ 5 ประการ และไม่รู้จักธรรมเครื่องสลัดออก มนตร์หรือความรู้ก็จะไม่แจ่มแจ้ง” แต่หาก “บุคคลไม่ถูกนิวรณ์ ๕ ประการครอบงำ และรู้ชัดธรรมเครื่องสลัดออก มนตร์ก็จะกระจ่างแจ่มใส” จากนั้นพระองค์ทรงชี้ให้เห็นว่า “โพชฌงค์ 7” คือธรรมที่เป็นเหตุให้เกิด วิชชา (ความรู้แจ่มแจ้ง) และ วิมุตติ (ความหลุดพ้น) อันเป็นจุดหมายสูงสุดของการปฏิบัติธรรม พระสูตรนี้เกิดขึ้นที่ กรุงสาวัตถี โดยมีบุคคลสำคัญสองคนคือ พระพุทธเจ้า ผู้ทรงแสดงธรรม และ สังคารวพราหมณ์ ผู้เป็นปุถุชนในศาสนาอื่นที่มีความสนใจใคร่รู้ในธรรม จึงมาสนทนากับพระพุทธองค์ พระสูตรนี้จัดอยู่ในกลุ่ม “สุทินนปุพพังคธรรมเทศนา” คือ ธรรมที่ทรงแสดงด้วยพระอัธยาศัยของพระพุทธเจ้าเอง เพื่อให้ผู้ฟังได้รู้ในสิ่งที่ยังไม่รู้ หรือเข้าใจในสิ่งที่รู้แล้วให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

สาระสำคัญในสังคารวสูตร

พระพุทธองค์ทรงชี้ให้เห็นถึง อุปสรรคต่อการเกิดวิชชา คือ นิวรณ์ 5 ประการ และ องค์ธรรมที่เกื้อหนุนต่อการเกิดวิชชาและวิมุตติ คือ โพชฌงค์ 7 ประการ

การวิเคราะห์หลักธรรมสำคัญในสังคารวสูตร

นิวรณ์ 5 (N̄ivaraṇa) นิวรณ์ หมายถึง “เครื่องกั้นจิต” หรืออุปสรรคที่ขัดขวางไม่ให้จิตใจเข้าถึงสภาวธรรมที่สูงขึ้น นิวรณ์ทั้งห้าคือ

1. กามฉันทะ (Kāmacchanda) – ความใคร่ในกามารมณ์ ทำให้จิตหมกมุ่น ไม่เป็นอิสระ
2. พยาบาท (Byāpāda) – ความโกรธ ความประสงค์ร้าย เป็นเหตุให้จิตเร่าร้อน
3. ถีนมิทธะ (Thīna–middha) – ความเฉื่อยชา หดหู่ ไม่มีแรงใจ
4. อุทธัจจกุกกุจจะ (Uddhacca–kukkucca) – ความฟุ้งซ่านและรำคาญใจ ทำให้จิตไม่สงบ
5. วิจิกิจฉา (Vicikicchā) – ความลังเลสงสัย เป็นอุปสรรคต่อศรัทธาและการปฏิบัติธรรม

นิวรณ์ ๕ นี้เป็นอุปสรรคโดยตรงต่อการเจริญสมาธิและปัญญา ดังปรากฏในพระสูตรอื่น เช่น อภินีหารสูตร และ วิจิตตสูตร ซึ่งระบุชัดว่าบุคคลไม่อาจบรรลุธรรมได้หากยังถูกนิวรณ์ครอบงำ

โพชฌงค์ 7 (Bojjhaṅga) โพชฌงค์ หรือ “องค์ธรรมเครื่องตรัสรู้” เป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงชี้ว่าเป็นแนวทางสู่การตรัสรู้ และเป็นยาที่แก้นิวรณ์โดยตรง ประกอบด้วย

1. สติ (Sati) – ความระลึกได้, การกำหนดรู้ตามความเป็นจริง
2. ธัมมวิจยะ (Dhammavicaya) – การวิจัยธรรมอย่างแยบคายด้วยปัญญา
3. วิริยะ (Viriya) – ความเพียรในการละอกุศลและเจริญกุศล
4. ปีติ (Pīti) – ความเบิกบานใจจากการเข้าถึงธรรม
5. ปัสสัทธิ (Passaddhi) – ความสงบเย็นแห่งกายและจิต
6. สมาธิ (Samādhi) – ความตั้งมั่นแห่งจิต
7. อุเบกขา (Upekkhā) – ความวางเฉยเป็นกลางอย่างมีปัญญา

โพชฌงค์ทั้งเจ็ดเป็นหลักธรรมสำคัญที่ไม่เพียงแต่มีผลต่อการปฏิบัติในสมถะและวิปัสสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นหนทางนำไปสู่ วิชชา (ปัญญาอันบริสุทธิ์) และ วิมุตติ (ความหลุดพ้น) ตามที่ปรากฏในตอนท้ายของสังคารวสูตร

การประยุกต์ใช้ในเชิงปฏิบัติ

จากการศึกษาสังคารวสูตรในเชิงวิเคราะห์ สามารถประยุกต์ใช้ได้ในหลากหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็น

1. การปฏิบัติสมาธิวิปัสสนา โดยเริ่มจากการสังเกตนิวรณ์ที่เกิดขึ้นในจิต แล้วใช้โพชฌงค์เป็นแนวทางในการขัดเกลา

2. การพัฒนาชีวิตประจำวัน โดยลดอคติ ความเร่าร้อน ความฟุ้งซ่าน และใช้สติ-ปัญญาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต

3. การแก้ปัญหาความไม่รู้ (อวิชชา) ในระดับสังคม โดยส่งเสริมให้ประชาชนรู้เท่าทันอารมณ์ตนเองและพัฒนาจิตใจอย่างสมดุล

สังคารวสูตร เป็นพระสูตรที่สะท้อนถึงหลักธรรมแห่งการพัฒนาปัญญาอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่เป็นอุปสรรค (นิวรณ์) และแนวทางแก้ไข (โพชฌงค์) ได้อย่างลึกซึ้งและครบถ้วน ธรรมะในพระสูตรนี้ยังสามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับของการศึกษา การปฏิบัติ และการพัฒนาชีวิตในสังคมสมัยใหม่

2. **ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในสังคารวสูตร**

การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา (Vipassanā Bhāvanā) ตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเถรวาท มีเป้าหมายเพื่อการบรรลุความหลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง อาศัยการพิจารณาสภาวธรรมตามความเป็นจริง โดยเฉพาะผ่านหลักไตรลักษณ์ (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) สังคารวสูตร (Saṅkhārupapatti Sutta) เป็นพระสูตรในพระไตรปิฎกที่ให้แนวทางสำคัญในการเจริญวิปัสสนา เพื่อให้สามารถเห็นความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความไม่มีตัวตนของขันธ์ทั้งห้า ทั้งนี้ การปฏิบัติดังกล่าวจำเป็นต้องมีการกำจัดเครื่องกีดขวาง คือ นิวรณ์ 5 และส่งเสริมองค์ธรรมฝ่ายปัญญาคือ โพชฌงค์ 7

นิวรณ์ 5 ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในสังคารวสูตร

1. กามฉันทนิวรณ์ (Kāmacchanda) กามฉันทะคือความพอใจยินดีในอารมณ์ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย (รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ) ซึ่งจัดเป็นอุปสรรคสำคัญในการเจริญวิปัสสนาภาวนา เนื่องจากจิตที่มัวเมาในกามไม่สามารถตั้งมั่นเพื่อการพิจารณาธรรมได้ (พระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๓, มัชฌิมนิกาย, มหาวรรค) กามฉันทะเกิดจากอโยนิโสมนสิการ (การใส่ใจโดยไม่แยบคาย) ซึ่งเป็นการมองอารมณ์ว่างาม น่ายินดี โดยไม่เห็นความเป็นจริง วิธีการกำจัดกามฉันทะที่พระพุทธเจ้าทรงแนะนำ ได้แก่ การเจริญอสุภสัญญา และการพิจารณาอาการ ๓๒ ของร่างกายเพื่อให้เห็นความไม่งาม (Visuddhimagga, ภาคสมาธินิเทศ)

2. พยาบาทนิวรณ์ (Byāpāda) พยาบาทเป็นนิวรณ์ที่ขัดขวางการเจริญภาวนาด้วยการปรุงแต่งความคิดในเชิงลบ โกรธเคือง หรือมุ่งร้ายต่อผู้อื่น จิตที่ประกอบด้วยพยาบาทย่อมไม่นำไปสู่สมาธิและปัญญา การละพยาบาททำได้โดยเจริญเมตตาภาวนา หรือเมตตาเจโตวิมุตติ (พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๔, อังคุตตรนิกาย, ปัญจกนิบาต) ซึ่งสอดคล้องกับแนวปฏิบัติในสังคารวสูตรที่เน้นโยนิโสมนสิการเพื่อปลูกเมตตาในจิต

3. ถีนมิทธนิวรณ์ (Thīna-middha) ถีนมิทธะ คือ ความง่วงเหงา ความเฉื่อยชา ความหดหู่ทางกายและจิต ซึ่งทำให้จิตไม่สามารถดำรงอยู่ในอารมณ์กรรมฐานได้อย่างมั่นคง วิธีการขจัดถีนมิทธะคือการเจริญวิริยะและสติ โดยเฉพาะการใช้โยนิโสมนสิการเพื่อระลึกรู้อารมณ์ปัจจุบัน (พระไตรปิฎก เล่มที่ ๑๒, สังยุตตนิกาย, นิทานวรรค) เช่น การกล่าวกับตนเองว่า “ง่วงหนอ” และดำรงสติไม่ให้จิตไหลไปตามอำนาจของความง่วง

4. อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์ (Uddhacca-kukkucca) อุทธัจจะ คือ ความฟุ้งซ่าน ส่วนกุกกุจจะ คือ ความรำคาญใจหรือเสียใจในสิ่งที่ได้กระทำไปแล้ว ลักษณะของนิวรณ์นี้คือจิตที่ไม่สงบ เคลื่อนไหวไปมา ไม่ตั้งมั่น วิธีการแก้ไขคือ การพิจารณาด้วยสติให้รู้เท่าทันความเคลื่อนไหวของจิต ด้วยโยนิโสมนสิการ และการพิจารณาความไม่เที่ยงของสภาวธรรมเหล่านั้น

5. วิจิกิจฉานิวรณ์ (Vicikicchā) วิจิกิจฉาคือ ความลังเลสงสัยในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือในวิธีปฏิบัติ วิจิกิจฉาเป็นอุปสรรคสำคัญต่อความก้าวหน้าในวิปัสสนาภาวนา ผู้ปฏิบัติควรใช้โยนิโสมนสิการในการแยบคายเข้าใจธรรม หรือการศึกษาหลักธรรมคำสอนอย่างลึกซึ้ง (พระไตรปิฎก เล่มที่ ๙, สังยุตตนิกาย, มหาวารวรรค) รวมถึงการสอบถามผู้รู้และสืบค้นธรรมะอย่างถูกต้อง

โพชฌงค์ 7 ที่ส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในสังคารวสูตร โพชฌงค์ ๗ (Bojjhaṅga) เป็นองค์ธรรมที่เกื้อหนุนให้จิตสามารถบรรลุวิชชาและวิมุตติ ได้แก่

1. สติสัมโพชฌงค์ (Sati-bojjhaṅga) สติเป็นคุณสมบัติในการระลึกได้ ไม่หลงลืม เป็นจุดเริ่มต้นของการเห็นธรรม สังคารวสูตรให้ความสำคัญกับการมีสติในลมหายใจเข้าออก (อานาปานสติ) ซึ่งเป็นฐานของการตั้งจิตมั่นต่อสภาวธรรม (พระไตรปิฎก เล่มที่ 23, มัชฌิมนิกาย, มหาวรรค)

2. ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ (Dhammavicaya-bojjhaṅga) การพิจารณาธรรม คือ การใคร่ครวญไตร่ตรองถึงความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไปของสภาวธรรม อันเป็นหัวใจของการเจริญวิปัสสนา ผู้ปฏิบัติควรใช้ปัญญาพิจารณาอย่างแยบคายเมื่อพบกับอารมณ์ภายนอก

3. วิริยสัมโพชฌงค์ (Viriya-bojjhaṅga) ความเพียรพยายามในการเจริญภาวนาอย่างต่อเนื่องโดยไม่ท้อถอย ทั้งทางกายและจิต เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้สามารถฝ่าฟันนิวรณ์ และพัฒนาสติปัญญาได้ (พระไตรปิฎก เล่มที่ 22, ขุททกนิกาย, ปฐมสมโพชน์)

4. ปีติสัมโพชฌงค์ (Pīti-bojjhaṅga) ปีติ คือ ความอิ่มใจ ความเบิกบานที่เกิดจากการเข้าถึงธรรม เป็นผลจากความพากเพียรที่ถูกต้อง ปีติที่อาศัยวิเวกและวิราคะจะนำจิตเข้าสู่สมาธิและการพิจารณาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

5. ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ (Passaddhi-bojjhaṅga) เมื่อปีติเกิดขึ้นและคลายตัวลง ย่อมนำไปสู่ความสงบเย็นทั้งกายและจิต ปัสสัทธิเป็นองค์ธรรมที่ส่งผลให้จิตพร้อมแก่สมาธิ

6. สมาธิสัมโพชฌงค์ (Samādhi-bojjhaṅga) สมาธิที่เจริญขึ้นจากความสงบ จะทำให้จิตตั้งมั่น ไม่ฟุ้งซ่าน และสามารถพิจารณาไตรลักษณ์ได้อย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่เพียงสมาธิในแบบสมถะเท่านั้น แต่เป็นสมาธ

7. อุเบกขาสัมโพชฌงค์ (Upekkhā-sambojjhaṅga) อุเบกขา คือ ความวางเฉยอย่างมีสติ และมีปัญญารู้เห็นตามความเป็นจริง โดยไม่ยินดีหรือยินร้ายต่ออารมณ์ จิตที่มีอุเบกขาจะไม่เข้าไปยึดติดในสุขทุกข์ ความดีความชั่ว หรือแม้แต่ผลแห่งการภาวนา อุเบกขาเป็นภาวะจิตที่สมดุลที่สุด และเป็นองค์ธรรมสุดท้ายที่จะน้อมไปสู่นิพพาน

โพชฌงค์ ๗ ทั้งเจ็ดประการ เป็นองค์ธรรมฝ่ายปัญญาที่มีบทบาทในการสนับสนุนและส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาอย่างลึกซึ้ง ใน สังคารวสูตร พระพุทธเจ้าทรงชี้ว่า การเจริญโพชฌงค์เหล่านี้จะทำให้จิตบริสุทธิ์ ละนิวรณ์ และสามารถบรรลุวิชชาและวิมุตติได้อย่างแท้จริง ทั้งนี้ การพัฒนาทั้ง ๗ องค์ธรรมนี้ต้องอาศัยการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง ด้วยสติ สมาธิ และโยนิโสมนสิการ จึงจะสามารถเข้าถึงพระนิพพานได้โดยแท้จริง

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์สังคารวสูตร พบว่า พระพุทธเจ้าได้ทรงชี้ให้เห็นถึงกลไกภายในจิตใจมนุษย์ที่เป็นตัวกำหนดความเสื่อมหรือความเจริญทางปัญญา โดยเฉพาะ “นิวรณ์ 5” ซึ่งเป็นสิ่งที่กั้นขวางไม่ให้ปัญญาเกิดขึ้น และ “โพชฌงค์ 7” ที่เป็นเสมือนแนวทางเพื่อการพัฒนาและปลดปล่อยจิตจากสิ่งเหล่านั้น ในด้านจิตวิทยาเชิงพุทธ นิวรณ์ 5 สามารถเปรียบเทียบได้กับอารมณ์และความคิดเชิงลบที่รบกวนจิต เช่น ความโกรธ ความฟุ้งซ่าน ความลังเล ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาสติและสมาธิ งานวิจัยโดยพรพิมล ทวีวัฒน์ (2563) พบว่า ผู้ปฏิบัติธรรมที่สามารถระลึกรู้และจัดการกับนิวรณ์ได้ดี มีแนวโน้มที่จะพัฒนาปัญญาและมีระดับความเครียดต่ำกว่าผู้ที่ไม่ฝึกสติ ในทางกลับกัน โพชฌงค์ 7 ซึ่งประกอบด้วยคุณสมบัติเชิงบวก เช่น สติ วิริยะ และสมาธิ เป็นหลักธรรมที่เสริมสร้างภาวะจิตที่สมดุลและพร้อมต่อการเกิดวิชชา งานวิจัยของพเยาว์ วิไลรัตน์ (2561) ระบุว่า การนำโพชฌงค์มาใช้ในกิจกรรมจิตศึกษาในโรงเรียนสามารถช่วยลดความก้าวร้าวและเพิ่มพฤติกรรมการช่วยเหลือผู้อื่นของนักเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ

นอกจากนี้ สังคารวสูตรยังสะท้อนให้เห็นรูปแบบของ อัธยาศัยธรรมเทศนา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมตามภูมิจิตของผู้ฟัง งานศึกษาของสุธิดา ศรีสุข (2559) ชี้ให้เห็นว่า การแสดงธรรมที่สอดคล้องกับจิตใจผู้ฟังมีอิทธิพลต่อการตื่นรู้และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับฟังได้อย่างลึกซึ้ง ในเชิงการประยุกต์ สังคารวสูตร

สามารถนำไปใช้ในมิติของการศึกษาและการพัฒนาทางจิตใจได้เป็นอย่างดี ทั้งในระดับบุคคลและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพุทธจิตวิทยา ที่เน้นการเข้าใจและเปลี่ยนแปลงตนเองจากภายในผ่านการรู้เท่าทันจิตและการฝึกฝนอย่างมีสติ

จากการศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในสังคารวสูตรเผยให้เห็นถึงหลักธรรมที่สำคัญสองส่วนคือ การขจัดนิวรณ์ 5 ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการเจริญภาวนา และการพัฒนาโพชฌงค์ 7 ซึ่งเป็นองค์ธรรมฝ่ายปัญญาที่ส่งเสริมให้จิตใจเข้มแข็งและสามารถบรรลุวิชชาและวิมุตติได้ตามแนวทางพระพุทธศาสนาเถรวาท นิวรณ์ 5 ที่ประกอบด้วย กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจ และวิจิกิจฉา เป็นกลไกทางจิตใจที่ขัดขวางการตั้งมั่นและพิจารณาธรรมตามความเป็นจริง งานวิจัยของ สงกรานต์ (2562) พบว่า การระลึกและรู้เท่าทันนิวรณ์เป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาสมาธิและปัญญา ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนในสังคารวสูตรที่แนะนำวิธีการกำจัดนิวรณ์แต่ละประการ เช่น การเจริญอสุภสัญญาเพื่อลดกามฉันทะ และการเจริญเมตตาภาวนาเพื่อละพยาบาท (พระไตรปิฎก , มัชฌิมนิกาย, มหาวรรค) ในส่วนของโพชฌงค์ 7 การพัฒนาองค์ธรรมเหล่านี้เป็นการฝึกฝนจิตให้มีสติรู้ตัว (สติ) พร้อมพิจารณาธรรม (ธัมมวิจยะ) ด้วยปัญญาและความเพียร (วิริยะ) จนเกิดปีติและความสงบ (ปีติ ปัสสัทธิ สมาธิ) และในที่สุดคือการวางเฉยอย่างมีปัญญา (อุเบกขา) งานวิจัยของ วิชาญ (2564) ชี้ว่า การเจริญโพชฌงค์อย่างต่อเนื่องช่วยลดความฟุ้งซ่านและอารมณ์ลบในผู้ปฏิบัติ นำไปสู่ความเข้าใจไตรลักษณ์และการปล่อยวางตนได้อย่างแท้จริง

นอกจากนี้ สังคารวสูตรยังเน้นถึงการใช้โยนิโสมนสิการ (การใส่ใจด้วยปัญญา) ในการพิจารณาและแก้นิวรณ์ ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้ปฏิบัติไม่ตกอยู่ในกับดักของความง่วงเหงา ความฟุ้งซ่าน หรือความลังเลสงสัย (พระไตรปิฎก, สังยุตตนิกาย, มหาวารวรรค) งานศึกษาของ สุกัญญา และคณะ (2560) พบว่าการฝึกโยนิโสมนสิการช่วยเพิ่มความต่อเนื่องของสมาธิและเสริมสร้างปัญญาในผู้ปฏิบัติวิปัสสนา ดังนั้น การปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในสังคารวสูตรไม่ใช่เพียงการนั่งสมาธิธรรมดา แต่เป็นกระบวนการที่มีองค์ประกอบครบถ้วน ทั้งการรู้จักและขจัดอุปสรรคทางใจ พร้อมทั้งพัฒนาองค์ธรรมที่นำไปสู่การรู้แจ้งและความหลุดพ้นอย่างแท้จริง ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาจิตใจในชีวิตประจำวันและการแก้ปัญหาทางอารมณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปผลการวิจัย

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญา ซึ่งพระพุทธองค์ทรงตรัสสอนไว้มากมายในพระไตรปิฎก หนึ่งในพระสูตรที่มีคุณค่ายิ่งต่อการฝึกจิตและพัฒนาปัญญาคือ “สังคารวสูตร” ซึ่งปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกเล่มที่ 19 สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค ถือเป็นเล่มสุดท้ายของสังยุตตนิกาย ว่าด้วยวาระใหญ่ สังคารวสูตรเป็นพระสูตรที่มีคุณค่าทางธรรมอย่างยิ่ง เพราะแสดงถึงเหตุแห่งความเสื่อมและความเจริญของจิตใจอย่างชัดเจน โดยมีหลักธรรมสำคัญคือ นิวรณ์ 5 ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรหลีกเลี่ยง และ โพชฌงค์ 7 ซึ่งเป็นธรรมที่ควรเจริญ เพื่อให้เข้าถึงปัญญาและความหลุดพ้นอย่างแท้จริง ข้าพเจ้าตระหนักว่า การพัฒนาตนทางธรรมต้องเริ่มจากการรู้เท่าทันจิต และฝึกจิตอย่างมีสติ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงเน้นย้ำไว้ในพระสูตรนี้

การศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาใน สังคารวสูตร โดยวิเคราะห์ผ่าน นิวรณ์ 5 และ โพชฌงค์ 7 แสดงให้เห็นถึงกระบวนการที่ผู้ปฏิบัติสามารถฝึกจิตใจให้หลุดพ้นจากสิ่งที่ขัดขวาง และส่งเสริมองค์ธรรมที่นำไปสู่ความตรัสรู้ได้อย่างเป็นระบบ โดยนิวรณ์เป็นสิ่งที่ควรละ และโพชฌงค์เป็นสิ่งที่ควรเจริญ การดำเนินวิปัสสนาภาวนาจึงเป็นทั้งการขัดเกลาจิตและเป็นแนวทางสู่การพ้นทุกข์อย่างมั่นคงตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นองค์ธรรมสนับสนุนให้การปฏิบัติดำเนินไปสู่ความรู้ยิ่ง ความหลุดพ้น และนิพพานได้อย่างสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง “ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในสังคารวสูตร” ครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงเอกสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนาในสังคารวสูตรว่า มีผลเป็นอย่างไร ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมในส่วนของหลักธรรมในแง่มุมอื่นๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้ครบในทุกๆ ด้าน ดังนี้

1. ศึกษาวิชชาที่มีผลต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนาในสังคารวสูตร
2. ศึกษาวิมุตติที่มีผลต่อการเจริญวิปัสสนาภาวนาในสังคารวสูตร

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาเรื่อง “ศึกษาการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในสังคารวสูตร” ในครั้งนี้ จากการศึกษาวิจัยเห็นว่า การทำความเข้าใจเนื้อหาของสังคารวสูตรอย่างรอบด้านนั้น ควรมีการศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมในประเด็นสำคัญอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักธรรมซึ่งมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา โดยเฉพาะในมิติของวิชชาและวิมุตติ ซึ่งยังไม่ได้นำมาพิจารณาอย่างลึกซึ้งในครั้งนี้ ดังนั้น เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนางานวิจัยในอนาคต จึงขอเสนอข้อแนะในการศึกษาต่อไปดังนี้

1. ควรมีการศึกษาวิชชาที่เกี่ยวข้องกับการเจริญวิปัสสนาภาวนาในสังคารวสูตร วิชชาในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะวิชชา ๓ ได้แก่ ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ จุตูปปาตญาณ และอาสวักขยญาณ มีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการรู้แจ้งตามแนวทางของวิปัสสนาภาวนา การศึกษาความสัมพันธ์ของวิชชาดังกล่าวกับเนื้อหาในสังคารวสูตร จะช่วยให้เกิดความเข้าใจในกลไกของการรู้แจ้งตามหลักพุทธธรรมได้อย่างลึกซึ้งและเป็นระบบยิ่งขึ้น

2. ควรมีการศึกษาวิมุตติในบริบทของการเจริญวิปัสสนาภาวนาในสังคารวสูตร วิมุตติ ซึ่งหมายถึงความหลุดพ้นจากกิเลส เป็นจุดหมายสูงสุดของการปฏิบัติธรรม การศึกษาวิมุตติทั้งในเชิงจิตตวิมุตติและปัญญาวิมุตติภายใต้บริบทของสังคารวสูตร จะส่งเสริมความเข้าใจถึงเป้าหมายแห่งการภาวนา และทำให้การวิเคราะห์ผลของการปฏิบัติในเชิงลึกมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2566). *6 นโยบายและจุดเน้น สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปีงบประมาณ 2566.* https://moe360.blog/2023/01/06/6166/

ณัฐพร จงกลการพาณิชย์. (2555). *การศึกษาวิเคราะห์ผัสสะในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาตามหลักสติปัฏฐาน ๔ เฉพาะกรณีการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาภาคสนาม ๗ เดือน* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พนิดา พัชรินทร์ พรชัยสำเร็จผล. (2552). *ศึกษาสังโยชน์ในการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐานสี่เฉพาะกรณีการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา ๗ เดือน* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พเยาว์ วิไลรัตน์. (2561). ผลของการใช้โพชฌงค์ 7 ในกิจกรรมจิตศึกษาเพื่อพัฒนาพฤติกรรมทางสังคมของนักเรียนระดับประถมศึกษา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 15(2), 123–137.

พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ). (2547). *โพชฌงค์ ๗ ประการ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 10). บริษัท เอส. อาร์. พริ้นติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด.

พระปสันโน ภิกขุ. (2533). *ธรรมพ้นภัย*. โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.

พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาดอ). (2553). *วิปัสสนาชุนี: หลักการปฏิบัติวิปัสสนา* (จำรูญ ธรรมดา, แปล). ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์.

พระไตรปิฎก. (2549). *สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค* (เล่มที่ 19). มูลนิธิธรรมกาย.

พระไตรปิฎก. (2550). *มัชฌิมนิกาย มหาวรรค*. มูลนิธิธรรมกาย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2511). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกं ๒๕๐๐*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2559). *อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาอรรถกถา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

แม่ชีปารมิตา บุญประเสริฐ. (2552). *การศึกษาวิเคราะห์โพชฌงค์ในสติปัฏฐาน ๔* [วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต]. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สงกรานต์, ก. (2562). บทบาทของการรู้เท่าทันนิวรณ์ต่อการพัฒนาสมาธิและปัญญาในพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสารพุทธจิตวิทยา, 7*(1), 45–60.

สุธิดา ศรีสุข. (2559). ธรรมเทศนาแบบอัธยาศัยกับกระบวนการเรียนรู้ทางธรรมของพุทธศาสนิกชน. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์, 22*(1), 45–60.

สุกัญญา, พ., & คณะ. (2560). การฝึกโยนิโสมนสิการกับความต่อเนื่องของสมาธิในการปฏิบัติวิปัสสนา. *วารสารศึกษาพระพุทธศาสนา, 9*(2), 77–89.

วรรณสิทธิ ไวทยะเสวี. (2533). *คู่มือการศึกษาวิสุทธิมัค*. มูลนิธิแนบมหานีรานนท์.

วิชาญ, ศ. (2564). ผลของการเจริญโพชฌงค์ 7 ต่อความสงบจิตและการปล่อยวางในผู้ปฏิบัติวิปัสสนา. *วารสารวิทยาศาสตร์มนุษย์และสังคม, 12*(3), 123–138.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Academic Article

Community Networks and Creative Local Resource Management

ภาคีเครือข่ายชุมชน กับการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์

Nopphamas Vichaporn[1], Mantana Sinjang[2*], Kittanai Pongkaewnoi[3], Patcharapon Bunsopa[4] & Tanasha Rojanatrakul[5]

นพมาศ วิชาพร[1], มัณฑนา สินจ้าง[2*], กฤตนัย ป้องแก้วน้อย[3], พัชรพล บุญโสภา[4] และ ธนัสถา โรจนตระกูล[5]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Nopphamas Vichaporn
นพมาศ วิชาพร
Pibulsongkram University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Email: toey.gag@gmail.com
2. Mantana Sinjang*
มัณฑนา สินจ้าง
Pibulsongkram University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Email: Mantana.sinjang2944@gmail.com
3. Kittanai Pongkaewnoi
กฤตนัย ป้องแก้วน้อย
Pibulsongkram University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Email: kittanai7945@gmail.com
4. Patcharapon Bunsopa
พัชรพล บุญโสภา
Pibulsongkram University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Email: Patcharapon7640@gmail.com
5. Tanasha Rojanatrakul
ธนัสถา โรจนตระกูล
Pibulsongkram University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Email: tanastha.r@psru.ac.th

คำสำคัญ
ภาคีเครือข่ายชุมชน,การจัดการทรัพยากร,ท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์

Keywords:
Community network partners, Resource management, Creative locali

Article history:
Received: 10/06/2025
Revised: 23/06/2025
Accepted: 18/08/2025
Available online: 26/10/2025
How to Cite:
Vichaporn et al. (2025). Community Networks and Creative Local Resource Management. *Journal Dhamma for Life, 31*(4), 421-430.

ABSTRACT

This article aims to study the role of community networks in creative local resource management, focusing on the analysis of participation mechanisms, cooperation models, and sustainable community resource development approaches through the dimension of creativity. The study of documents in the study area with concrete operations of community networks revealed that community networks play an important role in driving local resource management through strong participation processes, especially in terms of knowledge creation and development of new concepts that link cultural capital, natural capital, and social capital of the community, leading to the valuing and diverse benefits of resource use in economic, social, and environmental dimensions. In addition, the cooperation network between communities and various sectors, including the government, private sector, and NGOs, also promotes social innovations that address the needs of sustainable local development

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของภาคีเครือข่ายชุมชนในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์กลไกการมีส่วนร่วม รูปแบบความร่วมมือ และแนวทางการพัฒนาทรัพยากรในชุมชนอย่างยั่งยืน ผ่านมิติของความคิดสร้างสรรค์ การศึกษาจากเอกสารในพื้นที่ศึกษาที่มี การดำเนินงานของภาคีเครือข่ายอย่างเป็นรูปธรรมผลการศึกษาพบว่า ภาคีเครือข่ายชุมชนมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็ง โดยเฉพาะในด้านการสร้างองค์ความรู้ การพัฒนาแนวคิดใหม่ ๆ ที่เชื่อมโยงทุนวัฒนธรรม ทุนทางธรรมชาติ และทุนทางสังคมของชุมชน อันนำไปสู่การใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและเกิดประโยชน์อย่างหลากหลาย ทั้งในมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้เครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนกับภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ยังส่งเสริมให้เกิดนวัตกรรมทางสังคมที่ตอบโจทย์การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

บทนำ

แนวคิดของนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศเป็นกรอบในการวิเคราะห์ งานศึกษานี้เน้นการพิจารณาบทบาทของเครือข่ายในฐานะกลไกกลางที่ช่วยประสานพลังจากภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐ ภาคประชาสังคม และภาคเอกชน เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ อ้างอิงแนวคิดของทิพย์ชนก รุจิธรรมธัช (2561) ที่เน้นการใช้ภูมินิเวศวัฒนธรรมเป็นฐานในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมกับการพึ่งพาตนเองของชุมชน รวมถึง ศศิธร ศรีโสม และคณะ (2562) ที่ชี้ว่าภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็งสามารถพัฒนา “กลไกทางสังคม” ที่สร้างเสริมพลังชุมชนได้อย่างยั่งยืนผลการศึกษายังพบว่า การจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ในหลายพื้นที่มีความสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม

เนื่องจากมีการประยุกต์ใช้แนวคิดแบบมีส่วนร่วมร่วมกับนวัตกรรมทางสังคม เช่นที่ วีระศักดิ์ จันทร์ส่งแสง (2561) ได้นำเสนอว่า “นวัตกรรมสังคมในระดับท้องถิ่น” คือกุญแจสำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลงในระบบการจัดการทรัพยากร ซึ่งเชื่อมโยงกับแนวคิดของนักวิชาการต่างประเทศ ได้แก่ Emerson และ Nabatchi (2019) ที่กล่าวถึง “collaborative governance” ว่าเป็นแนวทางการจัดการร่วม (shared governance) ที่สร้างความไว้วางใจและการเรียนรู้ร่วมในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และ Pahl-Wostl (2020) ที่เสนอว่า “adaptive co-management” ช่วยให้ชุมชนสามารถปรับตัวต่อวิกฤตสิ่งแวดล้อมและความเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ข้อเสนอของบทความนี้คือ ภาคีเครือข่ายชุมชนควรถูกสนับสนุนให้เติบโตเป็นระบบนิเวศความร่วมมือ (collaborative ecosystem) ที่ไม่เพียงเชื่อมโยงทุนและองค์ความรู้ แต่ยังเอื้อต่อการริเริ่มนวัตกรรมและสร้างอำนาจการตัดสินใจในระดับท้องถิ่นอย่างแท้จริง ทั้งนี้ ภาครัฐควรปรับบทบาทจาก “ผู้กำกับควบคุม” ไปสู่ “ผู้เอื้ออำนวย” (facilitator) เพื่อเปิดพื้นที่ให้ชุมชนได้พัฒนาแนวทางการจัดการทรัพยากรที่เหมาะสมกับบริบทของตนเองอย่างยั่งยืน การส่งเสริมภาคีเครือข่ายจึงไม่ควรมองว่าเป็นเพียงเครื่องมือเชิงเทคนิค แต่เป็น “กระบวนทัศน์” ในการพัฒนาท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมและมีนวัตกรรมเชิงพื้นที่ที่สามารถขับเคลื่อนสังคมไปสู่ความยั่งยืนได้จริง

บทความนี้มุ่งศึกษาบทบาทและกลไกของภาคีเครือข่ายชุมชนในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ในบริบทของการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Governance) โดยเน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคเอกชน ซึ่งถือเป็นการขยายบทบาทของภาครัฐจากผู้สั่งการไปสู่ “ผู้เอื้ออำนวย” (facilitator)ตามแนวคิดการบริหารจัดการเชิงมีส่วนร่วม ทิพย์ชนก รุจิธรรมธัช (2561) ได้เสนอว่าแนวทางการจัดการทรัพยากรในระดับชุมชนต้องตั้งอยู่บนฐานภูมินิเวศวัฒนธรรมที่ชุมชนมีส่วนร่วมกำหนดทิศทางด้วยตนเอง ขณะที่ ศศิธร ศรีโสม และคณะ (2562) พบว่า กลไกภาคีเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพจะช่วยส่งเสริมการบริหารแบบมีธรรมาภิบาลในพื้นที่ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วม โปร่งใส และรับผิดชอบต่อสาธารณะ จากการวิเคราะห์แนวคิดเชิงรัฐประศาสนศาสตร์ร่วมสมัย พบว่า ภาคีเครือข่ายชุมชนมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนผ่านการบริหารภาครัฐจากระบบรวมศูนย์ ไปสู่ระบบเครือข่ายการตัดสินใจแบบเปิด (network governance) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Emerson และ Nabatchi (2019) ที่เสนอโมเดล “Collaborative Governance Regimes”

ซึ่งอธิบายว่าความร่วมมือระหว่างหลายภาคส่วนช่วยเสริมสร้างความชอบธรรมและความไว้วางใจในกระบวนการนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ Pahl-Wostl (2020) ยังเสนอว่า “adaptive co-management” ช่วยให้ภาครัฐสามารถปรับกลยุทธ์เชิงนโยบายให้สอดคล้องกับพลวัตของทรัพยากรและชุมชนท้องถิ่น ซึ่งจำเป็นต่อการบริหารจัดการทรัพยากรที่ไม่แน่นอนในระยะยาว เช่น วิกฤตน้ำหรือป่าไม้ จากข้อค้นพบดังกล่าว บทความนี้เสนอว่าการสนับสนุนภาคีเครือข่ายชุมชนควรถูกบูรณาการเข้าสู่กระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะในระดับท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ ภาครัฐควรปรับบทบาทให้เป็น “สถาบันสนับสนุน” ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วม การสร้างนวัตกรรมการจัดการ และการกระจายอำนาจเชิงนโยบายสู่ชุมชน ทั้งนี้ บทบาทของภาคีเครือข่ายมิใช่เพียงกลไกทางเทคนิคหรือการปฏิบัติงานภาคสนามเท่านั้น แต่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการกำหนดนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วมที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่น ความเสมอภาค และการกำกับตนเองของชุมชนในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

บทบาทของภาคีเครือข่ายชุมชน

1. บทบาทในการระดมและสนับสนุนทรัพยากร (Resource Mobilization and Support) ภาคีเครือข่ายทำหน้าที่เป็นแหล่งสนับสนุนทรัพยากรทั้งในรูปของทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ เทคโนโลยี เงินทุน อุปกรณ์ หรือช่องทางการตลาด โดยทรัพยากรเหล่านี้มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการดำเนินโครงการของชุมชน เช่น มหาวิทยาลัยสามารถส่งคณาจารย์และนักศึกษาลงพื้นที่เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยี ภาคธุรกิจสามารถร่วมเป็นพันธมิตร เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น หรือหน่วยงานรัฐสามารถจัดสรรงบประมาณและบุคลากรเพื่อเสริมความเข้มแข็งของกลไกภายในชุมชน (The World Bank, 2016)

2. บทบาทในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม (Participation Facilitation) ภาคีเครือข่ายทำหน้าที่เป็นตัวกลางและผู้ส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการตัดสินใจร่วม การวางแผนร่วมและการดำเนินงานร่วมในทุกขั้นตอนของการพัฒนา การมีส่วนร่วมนี้ทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของ (Ownership)

และมีความรับผิดชอบร่วมกันในผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น อีกทั้งยังเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในระดับฐานราก ภาคีบางกลุ่ม เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs) หรือสถาบันการศึกษา ยังสามารถจัดเวทีเสวนา การระดมความคิด และการสร้างกลไกตรวจสอบจากประชาชนได้อีกด้วย

3. บทบาทในการสร้างองค์ความรู้และพัฒนาศักยภาพ (Knowledge and Capacity Building) หนึ่งในบทบาทที่สำคัญที่สุดของภาคีเครือข่ายคือการพัฒนาองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ทั้งความรู้ดั้งเดิมและความรู้ใหม่ รวมถึงการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชน เช่น การฝึกอบรม การจัดการความรู้ (KM) หรือการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ซึ่งช่วยเพิ่มขีดความสามารถของคนในพื้นที่ในการวิเคราะห์ปัญหา วางแผน และดำเนินกิจกรรมด้วยตนเองภาคีจากภาคการศึกษาและหน่วยงานวิชาการมักมีบทบาทในส่วนนี้อย่างเด่นชัด โดยเฉพาะในเรื่องการจัดหลักสูตรอบรมการพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน และการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาในพื้นที่

4. บทบาทในการเชื่อมโยงและสร้างเครือข่าย (Networking and Linkage Building) ภาคีเครือข่ายทำหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับหน่วยงานหรือองค์กรภายนอกในระดับอำเภอ จังหวัด หรือแม้แต่ระดับประเทศ เช่น การเชื่อมโยงกับแหล่งเงินทุนภายนอก โครงการของรัฐ หรือช่องทางตลาดใหม่ ๆ ทั้งนี้ การสร้างเครือข่ายยังหมายรวมถึงการเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับชุมชน เช่น การรวมกลุ่มของวิสาหกิจชุมชนในหลายพื้นที่เพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้หรือสร้างอำนาจต่อรองทางการตลาด ภาคีเครือข่ายยังทำหน้าที่ประสานผลประโยชน์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ เพื่อลดความขัดแย้ง และสร้างกลไกการทำงานร่วมที่ยั่งยืน

5. บทบาทในการร่วมกำหนดนโยบายท้องถิ่น (Policy Advocacy and Co-Governance) ภาคีเครือข่ายชุมชนมีบทบาทในการเสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และข้อเรียกร้องที่สะท้อนความต้องการของชุมชนเข้าสู่นโยบายในระดับท้องถิ่น เช่น การเข้าร่วมสภาองค์กรชุมชน สภาเทศบาล หรือการจัดทำข้อเสนอแผนพัฒนาตำบล ภาคีบางกลุ่มยังทำหน้าที่ติดตามประเมินผลนโยบาย การใช้งบประมาณ และประสิทธิภาพของโครงการที่ดำเนินในพื้นที่ เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างโปร่งใส และตอบสนองต่อประชาชนอย่างแท้จริง บทบาทนี้สอดคล้องกับแนวคิด “การจัดการตนเองของท้องถิ่น” มีเป้าหมายให้ชุมชนมีอำนาจในการกำหนดทิศทางการพัฒนาของตนเอง (ธันวา ใจเที่ยง, 2562)

ภาคีเครือข่ายชุมชนมีบทบาทที่สำคัญในการเสริมสร้างการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น โดยการระดมทรัพยากรจากหลายภาคส่วน ทั้งในรูปของทุนมนุษย์ ทุนทางสังคม และทุนทางเศรษฐกิจ เช่น ความรู้ เทคโนโลยี เงินทุน และช่องทางการตลาด ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนโครงการต่าง ๆ ของชุมชน รวมถึงการช่วยให้ชุมชนสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายในโดยการจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ นอกจากนี้ ภาคีเครือข่ายยังมีบทบาทในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ ผ่านการกระตุ้นให้เกิดการตัดสินใจร่วม การวางแผนร่วม และการดำเนินงานร่วม ซึ่งไม่เพียงช่วยให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของทรัพยากรและโครงการต่าง ๆ แต่ยังเป็นการส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยในระดับฐานราก ทำให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนา (วุฒิสาร ตันไชย, 2550)

อีกทั้งภาคีเครือข่ายยังมีบทบาทในการสร้างองค์ความรู้และพัฒนาศักยภาพของชุมชน โดย การฝึกอบรมและวิจัยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งช่วยให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้ด้วยตนเอง ภาคีจากภาคการศึกษาและหน่วยงานวิชาการมักมีบทบาทสำคัญในด้านนี้ เช่น การจัดหลักสูตรอบรม และ การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชน (Pahl-Wostl, 2020) ในขณะเดียวกัน ภาคีเครือข่ายยังทำหน้าที่เชื่อมโยงและสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนกับองค์กรภายนอกในระดับต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการพัฒนา เช่น การเชื่อมโยงกับแหล่งเงินทุนหรือช่องทางตลาดใหม่ ๆ ซึ่งช่วยให้ชุมชนสามารถเข้าถึงทรัพยากรจากภายนอกและสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน สุดท้ายภาคีเครือข่ายยังมีบทบาทในการร่วมกำหนดนโยบายท้องถิ่น โดยการเสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และการติดตามประเมินผล เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปตามความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

วิธีการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์

1. การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเกิดความสำเร็จ การมีส่วนร่วมนี้หมายถึงการให้ชุมชนมีบทบาทในการตัดสินใจ วางแผน และดำเนินการเกี่ยวกับทรัพยากรที่ตนเองใช้ ซึ่งทำให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกัน และมีความเป็นเจ้าของในการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น

2. การพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยี (Innovation and Technology Development) การนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรและแก้ปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การใช้เทคโนโลยีการเกษตรที่ยั่งยืน การพัฒนาระบบการจัดการน้ำอย่างชาญฉลาด หรือการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ในการบริหารจัดการทรัพยากรทางธรรมชาติ

3. การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน (Sustainable Resource Management) การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นอย่างยั่งยืนหมายถึงการใช้ทรัพยากรในวิธีที่ไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสามารถใช้ได้ในระยะยาว โดยไม่เกิดผลกระทบที่เป็นอันตรายต่อระบบนิเวศ หรือส่งผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมและชุมชนในอนาคต

4. การส่งเสริมการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากร (Environmental Education and Awareness) การส่งเสริมการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมเป็นอีกหนึ่งวิธีการที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน การให้ความรู้แก่ประชาชนเกี่ยวกับการรักษาทรัพยากรธรรมชาติและการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมทำให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวัน (ทิพย์ชนก รุจิธรรมธัช, 2561)

5. การบูรณาการนโยบายและการจัดการที่เชื่อมโยง (Policy Integration and Integrated Management) การจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ต้องการการบูรณาการระหว่างนโยบายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม การบูรณาการดังกล่าวช่วยให้การพัฒนาท้องถิ่นเป็นไปอย่างสอดคล้องและยั่งยืน โดยมีการจัดการทรัพยากรที่เชื่อมโยงกันและไม่เกิดการซ้อนทับในนโยบายที่มีอยู่

การจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ต้องอาศัยวิธีการที่หลากหลายเพื่อให้สามารถบรรลุผลสำเร็จอย่างยั่งยืน โดยเริ่มต้นจากการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจ วางแผน และดำเนินการ

เกี่ยวกับทรัพยากรที่ตนเองใช้การมีส่วนร่วมนี้ช่วยสร้างความรับผิดชอบร่วมกันและทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของในการจัดการทรัพยากร (Emerson & Nabatchi, 2019) นอกจากนี้ การพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น เช่น เทคโนโลยีการเกษตรยั่งยืน หรือระบบการจัดการน้ำที่ชาญฉลาด จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้ทรัพยากรและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (วีระศักดิ์ จันทร์ส่งแสง, 2561) การใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนก็เป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยรักษาความสมดุลของระบบนิเวศและให้ชุมชนสามารถใช้ทรัพยากรได้ในระยะยาว

การส่งเสริมการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรยังเป็นอีกหนึ่งกลยุทธ์สำคัญใน การเสริมสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การให้ความรู้และการส่งเสริมการตระหนักรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมจะช่วยให้ชุมชนสามารถตัดสินใจในการจัด การทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ การบูรณาการนโยบายและการจัดการที่เชื่อมโยงทั้งด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมจะช่วยให้การพัฒนาท้องถิ่นมีความสอดคล้องและยั่งยืน โดยไม่เกิดการซ้อนทับในนโยบายที่มีอยู่ (Pahl-Wostl, 2020) ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นว่าการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ต้องการกระบวนการที่หลากหลายและการร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคม

บทบาทของภาคีเครือข่ายชุมชนในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์

1. บทบาทในการสร้างเวทีการมีส่วนร่วม (Facilitating Public Participation) ภาคีเครือข่ายทำหน้าที่สร้าง “พื้นที่กลาง” หรือเวทีสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเรียนรู้ร่วม และการตัดสินใจร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น เช่น ภาคประชาชน ภาครัฐ เอกชน และวิชาการ การมีส่วนร่วมนี้ไม่ใช่เพียงการแสดงความคิดเห็นเท่านั้น แต่รวมถึงการกำหนดนโยบาย การออกแบบกิจกรรม และการติดตามประเมินผล ซึ่งเป็นกระบวนการประชาธิปไตยเชิงปฏิบัติที่ช่วยให้ชุมชนมี “ความเป็นเจ้าของ” (Ownership) ต่อทรัพยากรของตน

2. บทบาทในการสนับสนุนองค์ความรู้และเทคโนโลยี (Knowledge & Technology Transfer) เครือข่ายจากภายนอกชุมชน เช่น มหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานวิจัย มีบทบาทในการเสริมสร้างขีดความสามารถของชุมชนโดยการถ่ายทอดองค์ความรู้ทั้งด้านวิชาการและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนการแนะนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการทรัพยากร เช่น การอนุรักษ์น้ำ การทำเกษตรอินทรีย์ หรือการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3. บทบาทในการประสานผลประโยชน์และแก้ไขความขัดแย้ง (Conflict Mediation and Stakeholder Coordination) การจัดการทรัพยากรในชุมชนมักมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่าย ซึ่งอาจมีผลประโยชน์ที่แตกต่างกัน ภาคีเครือข่ายทำหน้าที่เป็น “คนกลาง” ที่ช่วยไกล่เกลี่ยผลประโยชน์เหล่านั้น และสร้างความเข้าใจร่วมกันเพื่อให้เกิดความร่วมมือ มากกว่าความขัดแย้ง ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งในบริบททรัพยากรที่มีข้อจำกัด เช่น น้ำ ที่ดิน หรือป่าไม้

4. บทบาทในการระดมทรัพยากรและสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ (Resource Mobilization and Economic Empowerment) ภาคีเครือข่ายชุมชนสามารถระดมทรัพยากรจากหลากหลายแหล่ง ไม่ว่าจะเป็น

งบประมาณจากภาครัฐ เงินทุนจากภาคเอกชน หรือแรงงานและทรัพยากรในชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นอย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังส่งเสริมการสร้างเศรษฐกิจฐานรากผ่านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น การท่องเที่ยวชุมชน หรือวิสาหกิจชุมชน

5. บทบาทในการสนับสนุนนโยบายและขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง (Policy Advocacy and System Change) ภาคีเครือข่ายชุมชนมีบทบาทสำคัญในการเสนอแนวทางนโยบายสาธารณะที่สะท้อนเสียงของชุมชนและขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้าง ไม่ว่าจะเป็นการผลักดันให้มีกฎหมายรองรับสิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากร หรือการเสนอแผนพัฒนาที่ใช้ข้อมูลจากชุมชนเป็นฐาน (ธันวา ใจเที่ยง, 2562)

บทบาทของภาคีเครือข่ายชุมชนในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์มีความสำคัญในการสร้างกระบวนการที่ยั่งยืนและมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในชุมชน ภาคีเครือข่ายทำหน้าที่สร้างเวทีการมีส่วนร่วมเพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น ภาครัฐ เอกชน และประชาชน สามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเรียนรู้ร่วม และตัดสินใจร่วมกันในเรื่องการจัดการทรัพยากรท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบต่อทรัพยากร นอกจากนี้ ภาคีเครือข่ายยังมีบทบาทในการถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีจากหน่วยงานภายนอก เช่น มหาวิทยาลัย หรือหน่วยงานวิจัย เพื่อตอบสนองต่อความต้องการทางการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เช่น การอนุรักษ์น้ำหรือการเกษตรที่ยั่งยืน (วีระศักดิ์ จันทร์ส่งแสง, 2561) รวมทั้งยังทำหน้าที่ประสานผลประโยชน์และแก้ไขความขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่มีผลประโยชน์ต่างกันในชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อยและความร่วมมือในการใช้ทรัพยากรที่มีข้อจำกัด

ภาคีเครือข่ายชุมชนยังมีบทบาทในการระดมทรัพยากรและสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ โดยสามารถนำทรัพยากรจากหลายแหล่ง เช่น งบประมาณจากภาครัฐหรือเงินทุนจากภาคเอกชน มาใช้ในการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้ยังสามารถส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นหรือวิสาหกิจชุมชน (ศศิธร ศรีโสมและคณะ,2562) นอกจากนี้ ภาคีเครือข่ายมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะที่สะท้อนเสียงของชุมชน เช่น การผลักดันให้มีกฎหมายรองรับสิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากร ซึ่งช่วยเสริมสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างให้เกิดผลในระยะยาว

กลยุทธ์ในการส่งเสริมบทบาทของภาคีเครือข่ายชุมชนในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์

การส่งเสริมบทบาทของภาคีเครือข่ายชุมชนในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์จำเป็นต้องมีกลยุทธ์ที่บูรณาการทั้งในด้านโครงสร้าง กระบวนการ และบริบททางสังคม-วัฒนธรรมของพื้นที่อย่างลึกซึ้ง (Pahl-Wostl, 2020) ได้เสนอว่ากลยุทธ์สำคัญประการแรกคือ การพัฒนาโครงสร้างภาคีแบบยืดหยุ่น (Flexible Partnership Structure) เพื่อให้สามารถรองรับความหลากหลายของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระดับพื้นที่ อาทิ ผู้นำชุมชน กลุ่มอาชีพ องค์กรปกครองท้องถิ่น และภาควิชาการ โดยใช้กระบวนการสร้างความสัมพันธ์เชิงแนวราบ (horizontal relationship) มากกว่าความสัมพันธ์แบบบนลงล่าง เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมในแนวทางและผลลัพธ์ของการจัดการทรัพยากร อีกทั้งควรพัฒนา “เวทีสาธารณะ” ให้เป็นกลไกกลางที่เอื้อให้เกิดการมีส่วน

ร่วมอย่างเท่าเทียม สะท้อนความต้องการจริงของกลุ่มต่าง ๆ และใช้ข้อมูลจากชุมชนเป็นฐานในการตัดสินใจ (evidence-based community planning)

กลยุทธ์สำคัญอีกประการหนึ่งคือ (ศศิธร ศรีโสมและคณะ,2562) ได้เสนอว่า การเสริมสร้างศักยภาพและขีดความสามารถของภาคีเครือข่ายอย่างเป็นระบบ (Capacity Building and Empowerment Strategy) ซึ่งควรครอบคลุมทั้งมิติองค์ความรู้ ทักษะเชิงเทคนิค และความสามารถในการบริหารจัดการ เช่น การฝึกอบรมด้านการบริหารจัดการทรัพยากรแบบยั่งยืน การใช้เครื่องมือวิจัยเชิงพื้นที่ การสื่อสารสาธารณะ และการประเมินผลแบบมีส่วนร่วม (Participatory Evaluation) ทั้งนี้ ต้องไม่ละเลยการส่งเสริมทุนทางสังคมในชุมชน เช่น ความไว้วางใจ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียว และวัฒนธรรมการช่วยเหลือกัน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการประสานประโยชน์และลดความขัดแย้ง นอกจากนี้ (The World Bank, 2016) ได้เสนอว่าการออกแบบ กลยุทธ์ควรเชื่อมโยงกับนโยบายระดับจังหวัดและชาติ เพื่อสร้าง “ระบบสนับสนุนหลายระดับ” (multi-level governance support system)ที่ช่วยให้บทบาทของภาคีเครือข่ายในระดับพื้นที่เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. การเพิ่มเติมกรอบแนวคิดทางทฤษฎี (Theoretical Framework) เพื่อเสริมความหนักแน่นทางวิชาการ ควรมีการระบุกรอบแนวคิดหรือนักวิชาการสำคัญที่ใช้อธิบายเรื่องภาคีเครือข่าย กรอบทฤษฎีเหล่านี้จะช่วยให้การวิเคราะห์บทบาทของภาคีเครือข่ายมีความลึกซึ้ง และสามารถนำไปใช้ในการวิเคราะห์เปรียบเทียบหรือขยายผลในงานวิจัยในอนาคตได้

2. การเพิ่มกรณีศึกษา (Case Study) เพื่อเสริมความเข้าใจเชิงประจักษ์แม้บทความจะกล่าวถึงบทบาทและกลยุทธ์ของภาคีเครือข่ายชุมชนในภาพรวมได้ชัดเจน แต่หากเพิ่มกรณีศึกษาที่เป็น ตัวอย่างจริงจากพื้นที่ต่าง ๆ จะช่วยให้ผู้อ่านเห็นภาพการนำแนวคิดไปปฏิบัติจริง และเข้าใจผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการสนับสนุนข้อเสนอเชิงทฤษฎีด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ (empirical evidence)

สรุป

บทบาทของภาคีเครือข่ายชุมชนมีความสำคัญในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์ โดยเฉพาะในแง่ของการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งสามารถทำให้ชุมชนจัดการทรัพยากรของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน แนวคิดนี้สามารถอธิบายได้ผ่านการยอมรับในบทบาทของภาคีเครือข่ายในฐานะกลไกที่เชื่อมโยงทรัพยากรและองค์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพในเชิงพื้นที่ การมีส่วนร่วมของชุมชน และการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืนเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่ ทิพย์ชนก รุจิธรรมธัช (2561) ได้เสนอแนวคิดที่สำคัญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชน โดยอาศัยภูมินิเวศวัฒนธรรมในการพัฒนาแนวทางการจัดการทรัพยากรที่สอดคล้องกับการพึ่งพาตนเองของชุมชน พร้อมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากสมาชิกในชุมชน เพื่อทำให้ชุมชนสามารถจัดการทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ขณะเดียวกัน ศศิธร ศรีโสม และคณะ (2562) ได้เน้น

ย้ำถึงความสำคัญของภาคีเครือข่ายที่เข้มแข็งในการพัฒนา "กลไกทางสังคม" ที่สามารถสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนและส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะในแง่ของการสร้างความไว้วางใจและความโปร่งใสในกระบวนการทำงานร่วมกันของกลุ่มภาคีต่างๆการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นในแนวทางที่มีความร่วมมือกันระหว่างหลายภาคส่วนได้ถูกเสนอผ่านแนวคิด "Collaborative Governance" โดย Emerson และ Nabatchi (2019) ซึ่งเน้นการสร้างความไว้วางใจและการเรียนรู้ร่วมในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เช่นเดียวกับ "adaptive co-management" ตามที่ Pahl-Wostl (2020) กล่าวไว้ ซึ่งเชื่อว่าเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ชุมชนสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงทางสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรได้อย่างยั่งยืน แนวคิดเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการสร้างความร่วมมือที่มีทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นที่ยั่งยืน

งานศึกษายังพบว่า การใช้ "นวัตกรรมทางสังคม" ในการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงระบบการจัดการทรัพยากรที่ไม่เพียงแต่ต้องพึ่งพาความรู้ในด้านเทคนิค แต่ยังต้องสามารถปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำงานเพื่อให้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชน และตอบสนองต่อความท้าทายของการพัฒนาในยุคปัจจุบัน เช่นที่วีระศักดิ์ จันทร์ส่งแสง (2561) ได้กล่าวถึงความสำคัญของ "นวัตกรรมสังคม" ในระดับท้องถิ่น ซึ่งช่วยกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ บทความนี้ยังเสนอว่า ภาครัฐควรปรับบทบาทจาก "ผู้กำกับควบคุม" ไปสู่ "ผู้เอื้ออำนวย" (facilitator) โดยการส่งเสริมภาคีเครือข่ายชุมชนให้เติบโตเป็นระบบนิเวศของความร่วมมือ (collaborative ecosystem) ที่สามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในระดับท้องถิ่น นอกจากนี้การบูรณาการแนวคิดการจัดการที่เชื่อมโยง (Policy Integration) ระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ จะช่วยให้การพัฒนาและการจัดการทรัพยากรเป็นไปในทิศทางที่ยั่งยืน และสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในระบบการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นให้เกิดความยั่งยืน การพัฒนาภาคีเครือข่ายเป็นกลไกที่สำคัญที่สุดไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนการพัฒนา แต่ยังเป็นกระบวนทัศน์ในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งรวมถึงการส่งเสริมความรู้ ความร่วมมือ และการสร้างนวัตกรรมที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน การมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนจะทำให้ชุมชนมีความรับผิดชอบต่อการจัดการทรัพยากรท้องถิ่นและสามารถพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนได้ในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

ทิพย์ชนก รุจิธรรมธัช. (2561). การจัดการทรัพยากรธรรมชาติบนฐานภูมินิเวศวัฒนธรรม: ทางเลือกของการพัฒนาอย่างยั่งยืน. *วารสารธรรมศาสตร์*, 37(2), 55–76.

ธันวา ใจเที่ยง. (2562). การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายกับการจัดการท้องถิ่นอย่างยั่งยืน. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 7 (3), 25–36.

วีระศักดิ์ จันทร์ส่งแสง. (2561). ภาคีเครือข่ายท้องถิ่นกับการสร้างนวัตกรรมสังคมเพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 6 (3), 10–21.

ศศิธร ศรีโสมและคณะ. (2562). การพัฒนากลไกภาคีเครือข่ายเพื่อการจัดการ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืนในพื้นที่ตำบลแม่ทา จังหวัดลำพูน *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา*, 7 (1), 112–129.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). (2563). *แนวทางการสร้างภาคีเครือข่ายในระดับชุมชน*. เข้าถึงจาก https://www.thaihealth.or.th

สุรพล นิติไกรพจน์. (2545). *เครือข่ายเพื่อการพัฒนา: บทบาทขององค์กรภายนอกในการเสริมสร้างชุมชน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วุฒิสาร ตันไชย. (2550). *การพัฒนาแนวคิดภาคีเครือข่ายเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน*. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

Emerson, K., & Nabatchi, T. (2019). *Collaborative governance regimes*. SAGE Publications.

Pahl-Wostl, C. (2020). *The adaptive co-management approach: Revisiting the theory and practice of resilience in social-ecological systems*. Routledge.

The World Bank. (2016a). *Inclusive and sustainable resource management in local development*. Washington, DC: World Bank Publications.

The World Bank. (2016b). *Sustainable resource management and development: A policy perspective*. Washington, DC: The World Bank.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Ethical leadership, ethical organizational culture, and their impact on organizational effectiveness in online platform businesses

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม วัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมที่ส่งผลต่อประสิทธิผลองค์การของธุรกิจแพลตฟอร์มออนไลน์

Tanapat Lertsukkheerat[1*] & Rungraditt Kongyoungyune[2]
ธนะพัฒน์ เลิศสุขขีรัตน์[1*] และ รุ่งรดิศ คงยั่งยืน[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Tanapat Lertsukkheerat
ธนะพัฒน์ เลิศสุขขีรัตน์
Krirk University, Thailand.
มหาวิทยาลัยเกริก
Email: 1234sas@gmail.com

2. Rungraditt Kongyoungyune
รุ่งรดิศ คงยั่งยืน
Chao Phraya University, Thailand.
มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา
Email: rungradit.k@cpu.ac.th

คำสำคัญ
ผู้นำเชิงจริยธรรม, วัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรม, ประสิทธิผลองค์การ, แพลตฟอร์มออนไลน์

Keywords:
Ethical Leadership, Organizational Culture, Organizational Effectiveness, Online Platforms

Article history:
Received: 17/06/2025
Revised: 30/07/2025
Accepted: 12/09/2025
Available online: 26/10/2025

How to Cite:
Lertsukkheerat, T & Kongyoungyune, R. (2025). Ethical leadership, ethical organizational culture, and their impact on organizational effectiveness in online platform businesses. *Journal Dhamma for Life, 31*(4), 431-452.

ABSTRACT

This study explores the relationship between ethical leadership, ethical organizational culture, and organizational effectiveness in online platform-based private organizations. The research aimed to 1) examine ethical leadership, ethical organizational culture, and organizational effectiveness; 2) investigate the correlations between ethical leadership, ethical organizational culture, and organizational effectiveness; and 3) analyze the impact of ethical leadership and ethical organizational culture on organizational effectiveness.

A quantitative research methodology was employed, utilizing a structured questionnaire with a 5-point Likert scale. The target population comprised 758 private organizations using online platforms, with a sample of 294 organizations. Statistical analyses included percentage, mean, standard deviation, Pearson correlation coefficient, and multiple regression analysis.

Key findings revealed 1) high levels of ethical leadership, ethical organizational culture, and organizational effectiveness across all dimensions; 2) a strong positive correlation between ethical leadership and ethical organizational culture ($r = 0.68$, $p < 0.01$), and a significant positive relationship between ethical leadership and organizational effectiveness ($r = 0.718$, $p < 0.01$); and 3) critical components of ethical leadership and ethical organizational culture significantly influenced organizational effectiveness, explaining 71.30% of the variance (Adjusted $R^2 = 0.713$) at a statistically significant level ($p < 0.05$).

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม วัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมกับการใช้บริการแพลตฟอร์มออนไลน์ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาผู้นำเชิงจริยธรรม วัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมและประสิทธิผลองค์การ 2.เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมวัฒนธรรมเชิงจริยธรรมและประสิทธิผลองค์การ 3.เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมและวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมที่มีผลต่อประสิทธิผลองค์การ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบเชิงปริมาณ ใช้เครื่องมือคือแบบสอบถาม ประชากรคือองค์กรเอกชนที่ใช้แพลตฟอร์มออนไลน์จำนวน 758 องค์กรใช้กลุ่มตัวอย่าง 294 องค์กร เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย แบบสอบถามแบบมาตราวัดประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson Correlation) และการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis)

ผลการศึกษาพบว่า 1) ระดับของผู้นำเชิงจริยธรรม วัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมและประสิทธิผลองค์การอยู่ในระดับสูงทุกด้าน 2) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมและวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์ในระดับสูง ($r = 0.68$, $p < 0.01$) และภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิผลขององค์การในระดับสูง ($r = .718$, $p < 0.01$) 3) องค์ประกอบสำคัญของปัจจัยด้านผู้นำเชิงจริยธรรมและวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมส่งผลต่อปัจจัยด้านประสิทธิผลองค์การอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 โดยสามารถส่งผลได้ร้อยละ 71.30 (Adjust R2 = 0.713)

บทนำ

เทคโนโลยีเข้ามาอำนวยความสะดวกในการสะดวกในการใช้ชีวิตประจำวันของประชาชน ทั้งยังตอบสนองต่อรูปแบบวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไป มีผู้ให้บริการแพลตฟอร์มออนไลน์เพิ่มขึ้น ครอบคลุมลักษณะและประเภทธุรกิจที่หลากหลาย จึงทำให้บริการแพลตฟอร์มออนไลน์มีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้น อีกทั้งในสังคมปัจจุบันได้ใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ในการทำธุรกิจเป็นจำนวนมาก โดยเป็นบริการสื่อกลางที่ทำให้บุคคล 2 ฝ่ายขึ้นไป อาทิ ผู้ประกอบการบนแพลตฟอร์มออนไลน์ ได้มาทำธุรกรรมทางอิเลกทรอนิกส์ร่วมกันเพื่อให้เกิดการเชื่อมต่อกันโดยใช้เครือข่ายคอมพิวเตอร์ เช่น แพลตฟอร์มออนไลน์เกี่ยวกับการเช่าที่พักอาศัย ที่มีคนเอาที่พักของตนเองมาลงทะเบียนในบริการแพลตฟอร์มออนไลน์ ซึ่งเป็นสื่อกลางเกี่ยวกับการบริการ ค้นหาที่พักอาศัยและคนที่ต้องการจะเช่าเข้าไปดู หรือโปรแกรมค้นหา Search Engine อย่าง Google การเข้าสู่ยุคสังคมดิจิทัล หลายประเทศประสบความสำเร็จด้วยนวัตกรรม ผลิตภัณฑ์และบริการ สอดรับกับการใช้งานทางออนไลน์ภายใต้แนวคิดของโลกดิจิทัลและการเชื่อมต่อที่แตกต่างไปจากเดิม แพลตฟอร์มออนไลน์ได้เปลี่ยนแปลงวิธีการทำงานและการดำเนินชีวิตของเราอย่างล้ำลึก ซึ่งมีความสำคัญที่จะพิจารณาถึงความผันผวนและประสิทธิภาพของการใช้งานแพลตฟอร์มเหล่านี้ในทุก ๆ ด้านของชีวิตของเรา หนึ่งในความสำคัญที่สำคัญที่สุดของการใช้งานแพลตฟอร์มออนไลน์คือความสะดวกสบายที่มันเสนอ จากการชอปปิ้งออนไลน์ไปจนถึงการทำธุรกิจออนไลน์ การใช้งานแพลตฟอร์มออนไลน์ช่วยให้สามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างสะดวกสบายโดยไม่ต้องเสียเวลาในการเดินทางหรือการ

ค้นหาข้อมูลในที่ต่าง ๆ มันเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพที่สุดสำหรับการจัดการเวลาและทรัพยากรของเราให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนประเทศไทยยังขาดการเตรียมพร้อมเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจในอนาคตให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ของโลกและรองรับการแข่งขันในอนาคต โดยขาดฐานองค์ความรู้ ความตระหนักในความเปลี่ยนแปลง การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การผลิตบุคลากร การวิจัยโครงสร้างพื้นฐานและปัจจัยเอื้อยังคงล้าหลัง ความเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรที่มีแนวโน้มนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงในอนาคต ซึ่งเป็น ปัจจัยสำคัญในการค้นหารูปแบบวิธีการที่เหมาะสมในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อความยั่งยืน เมื่อเชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงทางภาคธุรกิจ ในศตวรรษที่ 21 ที่มีวิวัฒนาการ ทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จะเห็นได้ว่ามีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริการกันอย่างกว้างขวาง การเรียนรู้และการจัดการการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นช่องทางในยุคปัจจุบันจึงมีความรวดเร็ว เป็นระบบ สะดวกสบาย และมีความหลากหลาย (มนต์ชัย เทียนทอง, 2561)

นอกจากนี้ การใช้งานแพลตฟอร์มออนไลน์ยังสร้างโอกาสใหม่ ๆ ในการทำธุรกิจและการสร้างรายได้ ไม่ว่าจะเป็นการขายสินค้า การให้บริการ หรือการสร้างเนื้อหาออนไลน์ แพลตฟอร์มออนไลน์เปิดโอกาสให้กับผู้คนที่มีความสามารถและความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างรายได้ใหม่ ๆ และการเป็นนักลงทุนในอนาคต ทั้งนี้ การใช้งานแพลตฟอร์มออนไลน์ยังมีความสำคัญในด้านการเชื่อมโยงและการสร้างความสัมพันธ์ การใช้งานโซเชียลมีเดียและแพลตฟอร์มอื่น ๆ เป็นตัวกลางสำคัญในการสื่อสารและการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลทั่วไป ซึ่งสร้างพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และประสบการณ์ใหม่ ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาและการเรียนรู้ของเราในทุก ๆ ด้านของชีวิต การเรียนรู้แพลตฟอร์มออนไลน์เป็นสิ่งสำคัญที่ควรมีการพิจารณาอย่างรอบคอบ เนื่องจากมีความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นจากการใช้งานออนไลน์ที่ไม่ระมัดระวัง และการเผชิญหน้ากับการละเมิดความเป็นส่วนตัวออนไลน์ในยุคปัจจุบัน ตั้งแต่การเติบโตของเศรษฐกิจดิจิทัลไปจนถึงการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมองค์การในยุคใหม่ การศึกษาเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมและวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมกลายเป็นเรื่องสำคัญอย่างมากในการวิจัยด้านนี้ เชื่อว่าการเรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้จะช่วยให้เราเข้าใจถึงประสิทธิผลการใช้บริการแพลตฟอร์มออนไลน์ ในยุคปัจจุบันได้อย่างลึกซึ้งมากขึ้น ในงานวิจัยนี้สามารถพูดถึงความสำคัญของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมและวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมได้ด้วยกันในบริบทของการใช้บริการแพลตฟอร์มออนไลน์ ในยุคใหม่ โดยมุ่งเน้นไปที่ประสิทธิผลและผลกระทบต่อผู้ใช้และองค์กรต่าง ๆ ได้แก่การสร้างความเชื่อมั่นในการใช้บริการออนไลน์ การเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างลูกค้าและองค์กร การส่งเสริมความยั่งยืนในธุรกิจ และการสร้างความเชื่อมั่นและความรับผิดชอบในสังคมออนไลน์ การวิจัยด้านนี้สามารถเชื่อมโยงกับหลายด้านที่น่าสนใจ เช่น การศึกษาทฤษฎีบทที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมและวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรม เพื่อให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีบทที่ส่งผลต่อการจัดการและพัฒนาวัฒนธรรมองค์การ รวมถึงการสำรวจเรื่องของการวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูลในมิติที่หลากหลาย เพื่อให้เข้าใจถึงการใช้บริการแพลตฟอร์มออนไลน์ ในสังคมออนไลน์ในปัจจุบันอย่างแท้จริง นอกจากนี้ยังสามารถสำรวจเรื่องของการสร้างและรักษาศักยภาพในองค์กรเพื่อให้เกิดวัฒนธรรมที่เชื่อมั่นและอยู่ในเกณฑ์ที่เป็นไปได้สูงสุด รวมถึงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำและผลการดำเนินงานในองค์กร ซึ่งทั้งหมดนี้จะส่งผลต่อประสิทธิภาพและความเป็นไปได้ในการใช้บริการแพลตฟอร์ม

ออนไลน์ ในยุคใหม่ในทางปฏิบัติ การวิจัยด้านนี้อาจใช้วิธีการผสมผสานระหว่างการสำรวจข้อมูลคุณภาพสูงจากการสัมภาษณ์ การสำรวจสถิติ และการวิเคราะห์ข้อมูลทางการเมือง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและเชื่อถือได้ เพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งและเชื่อมโยงกับความสำเร็จในการใช้บริการแพลตฟอร์มออนไลน์ ในยุคใหม่

ธุรกิจแพลตฟอร์มออนไลน์เป็นธุรกิจให้บริการเขียนซอฟท์แวร์ ระบบคอมพิวเตอร์บริการรับทำการตลาดออนไลน์แบบครบวงจร ที่ใส่ใจในเรื่องของการวางกลยุทธ์ทางการตลาดก่อนลงมือ ทั้งการเพิ่มการเข้าถึงกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย และยอดผู้เข้าชมเว็บไซต์ด้วยการทำ SEO การเพิ่มยอดขายจากเว็บไซต์ด้วย SEM การทำให้แบรนด์เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ด้วยการสื่อสารให้ตรงกลุ่มผ่านโซเชียลเน็ตเวิร์ค อาทิ Facebook, Instagram รวมถึง New Media Marketing ที่กำลังได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย อย่างเช่น Line@ ภาวะผู้นำ ถือเป็นสิ่งสำคัญในการผลักดันให้องค์กรประสบความสำเร็จ กระแสการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัล ส่งผลให้ภาวะผู้นำจำเป็นต้องมีการปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ใหม่ที่ต่างไปจากเดิม คือ ผู้นำมีหน้าที่เพียงแค่วางแผนและบริหาร จัดการให้องค์กรประสบความสำเร็จตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เท่านั้น แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงที่หลากหลายและรวดเร็วโดยเฉพาะดิจิทัลเทคโนโลยีที่เข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างแพร่หลาย ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมภายใต้การเปลี่ยนแปลง ปัจจัยสำคัญที่จะส่งผลต่อความสำเร็จขององค์กร คือ ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ ความสามารถตามแบบภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม เข้าใจเกี่ยวกับบริบทของเทคโนโลยีที่เข้ามาเปลี่ยนแปลงสังคมของโลก แบบที่ก้าวทันต่อการเปลี่ยนแปลง คือภาวะผู้นำยุคดิจิทัล

ดังนั้นธุรกิจแพลตฟอร์มออนไลน์ ต้องสอดคล้องกับการพัฒนา ในยุคดิจิทัล สามารถบริหารจัดการได้ในทุกมิติ โดยจะต้องสร้างระบบฐานข้อมูลมีการนำเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์และเครือข่ายมาใช้ในการบริหารจัดการอย่างเหมาะสมกับยุคสมัย คุ้มค่า และสอดคล้องกับทิศทางของธุรกิจในอนาคต รวมถึงการมีวิสัยทัศน์ที่ก้าวไกล มีนโยบาย ที่ทันสมัยพร้อมปรับเปลี่ยนได้ตามกระแสของโลก สามารถวางแผนการดำเนินงาน คาดการณ์ และตัดสินใจได้ โดยนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้บริหารคือองค์ประกอบที่สำคัญ เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ ในการปฏิบัติงาน ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมจะสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธา การยอมรับและการให้ ความร่วมมือของบุคลากรทั้งภายในและภายนอก สามารถโน้มน้าวนำพาไปสู่การเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้ การพัฒนาตนเอง บุคลากร ทิศทางการปฏิบัติงานด้วยการส่งเสริมสนับสนุน ช่วยเหลือให้สามารถปฏิบัติงานได้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการอย่างมีคุณภาพ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม วัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมและประสิทธิผลองค์การของธุรกิจแพลตฟอร์มออนไลน์ยุคใหม่
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมและประสิทธิผลองค์การของธุรกิจแพลตฟอร์มออนไลน์ยุคใหม่
3. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมและวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมที่ส่งผลต่อประสิทธิผลองค์การของธุรกิจแพลตฟอร์มออนไลน์ยุคใหม่

สมมติฐานในการวิจัย

1. ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมและประสิทธิผลองค์การของธุรกิจแพลตฟอร์มออนไลน์ยุคใหม่มีความสัมพันธ์กัน

2. ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมและวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมส่งผลต่อประสิทธิผลองค์การของธุรกิจแพลตฟอร์มออนไลน์ยุคใหม่

การทบทวนวรรณกรรม

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม Brown, M. E., Treviño, L. K., & Harrison, D. A. (2005) เป็นแนวคิดที่ได้รับความสนใจในงานวิจัยด้านการบริหารและธุรกิจ โดยเน้นการศึกษาคุณลักษณะและพฤติกรรมของผู้นำที่มีคุณธรรมหรือคุณธรรมในการบริหารธุรกิจ โดยเฉพาะในสถานการณ์องค์กรหรือธุรกิจที่เผชิญกับสถานการณ์ที่ท้าทาย และมีความซับซ้อนทางกฎหมายหรือจรรยาบรรณ หลักการและแนวคิดที่สำคัญของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมประกอบด้วย

1) จรรยาบรรณและความซื่อสัตย์ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมเน้นความสำคัญของการดำเนินธุรกิจอย่างซื่อสัตย์และสอดคล้องกับจรรยาบรรณองค์กร เช่น การปฏิบัติตามกฎหมาย การปกป้องสิทธิของพนักงาน และการปฏิบัติตามมาตรฐานจรรยาบรรณทางธุรกิจ จุดเด่นของการสนับสนุนและสร้างความเชื่อมั่นในองค์กรโดยการสร้างความเชื่อถือและความสุจริตในองค์กร ผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมที่เป็นตัวอย่างในการปฏิบัติตามกฎหมายและจรรยาบรรณองค์กร เช่น การปกป้องสิทธิของพนักงาน จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กับพนักงานว่าองค์กรให้ความสำคัญกับค่านิยมและความซื่อสัตย์ ส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นคุณธรรมด้วยการเผชิญกับผู้นำที่มีความสำคัญในเรื่องของจรรยาบรรณและความซื่อสัตย์จะส่งผลต่อวัฒนธรรมขององค์กรโดยรวม ซึ่งจะเป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมที่เน้นความซื่อสัตย์และค่านิยมที่ถูกต้อง การลดความเสี่ยงทางกฎหมายและช่วยให้องค์กรป้องกันตนเองต้องมีผู้นำที่เชื่อถือได้และปฏิบัติตามกฎหมายและจรรยาบรรณองค์กรอย่างเคร่งครัด สามารถช่วยลดความเสี่ยงในการพบกับคดีทางกฎหมายหรือการกระทำที่ไม่ถูกต้องภายในองค์กร การสร้างภาพลักษณ์บวกขององค์กรต้องมีผู้นำที่มีความสำคัญในเรื่องของจรรยาบรรณและความซื่อสัตย์จะช่วยเสริมภาพลักษณ์บวกขององค์กรในสายตาของสาธารณชนและกลุ่มเสนอสินค้าหรือบริการ ดังนั้น ความสำคัญของจรรยาบรรณและความซื่อสัตย์ในภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมตามทฤษฎีของ Brown et al., (2005) นั้นไม่เพียงแค่เป็นเรื่องของการปฏิบัติตามกฎหมายเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นคุณธรรมและความเชื่อถือ ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จและความยั่งยืนของธุรกิจในระยะยาว

2) ความรับผิดชอบทางสังคม ผู้นำที่เชี่ยวชาญและมีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมักมีการรับผิดชอบทางสังคมในการแก้ไขปัญหาทางสังคมหรือส่งเสริมสิ่งดีๆให้กับสังคม เช่น การเป็นตัวอย่างที่ดีในการสนับสนุนกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเป็นผู้นำที่มีคุณธรรมและจริยธรรมในองค์กรหรือธุรกิจ ด้วยการรับผิดชอบต่อสังคม ผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมักมีการตระหนักถึงบทบาทและความรับผิดชอบที่ต้องทำต่อสังคม ไม่เพียงแต่สนับสนุนกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กรเอง แต่ยังสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมที่เป็น

ประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม เช่น โครงการสังคมที่ช่วยเหลือชุมชนท้องถิ่นหรือโครงการสนับสนุนการศึกษาในพื้นที่ที่มีความต้องการ ผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมักเป็นตัวอย่างที่ดีและเป็นแรงบันดาลใจให้กับคนในองค์กรและสังคม การที่พวกเขาเป็นตัวอย่างในการสนับสนุนกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ ช่วยสร้างแรงบันดาลใจและกำลังใจให้กับผู้อื่นที่จะทำสิ่งดีๆในสังคม ผู้นำเชิงจริยธรรมมักมีการสนับสนุนโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนโดยตรงโดยการเข้าร่วมกิจกรรมหรือการสนับสนุนทางอ้อมเช่นการบริจาคเงินหรือทรัพยากรต่างๆให้กับโครงการ ผู้นำเชิงจริยธรรมมักมีการสร้างความเข้าใจในหลักการของการสร้างสังคมที่ยั่งยืนและเป็นประโยชน์ ซึ่งจะช่วยสนับสนุนและส่งเสริมการกระทำที่สร้างผลดีให้กับสังคมในระยะยาว ดังนั้น ผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมักมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนและสร้างความเชื่อมั่นในองค์กรและสังคมโดยการรับผิดชอบทางสังคมเป็นหนึ่งในแง่มุมที่สำคัญที่สุดในการทำหน้าที่เป็นผู้นำในวงการธุรกิจและองค์กรในปัจจุบัน

3) ความเป็นธรรม ผู้นำเชิงจริยธรรมมักมีการพิจารณาและตัดสินใจโดยเสนอเสนออย่างเป็นธรรม เป็นหนึ่งในลักษณะสำคัญของผู้นำที่มีคุณธรรมและจริยธรรมในองค์กรหรือธุรกิจ โดยมุ่งเน้นให้ผู้นำมีการพิจารณาและตัดสินใจโดยที่ไม่มีความลำเอียงหรือการละเลยใดๆที่อาจส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจเสนอเสนอ เช่น การพิจารณาข้อมูลที่เป็นธรรม การให้โอกาสแก่ทุกความเห็น และการใช้หลักการและค่านิยมในการตัดสินใจ เพื่อให้การดำเนินงานหรือการบริหารจัดการมีความถูกต้องและเป็นธรรมที่สุดที่เป็นไปได้ การเป็นธรรมในการบริหารจัดการองค์กรมีผลต่อความเชื่อถือและความเข้าใจจากพนักงานและสมาชิกในองค์กร ซึ่งจะช่วยสร้างบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความสงบสุขและความร่วมมือ การเป็นธรรมยังช่วยเสริมความเชื่อมั่นในความสามารถในการปฏิบัติงานของผู้นำ และสร้างมูลค่าในการเป็นผู้นำที่มีคุณธรรมและความซื่อสัตย์ในสายงานและชุมชนภายนอก ดังนั้น การเป็นธรรมในการตัดสินใจและการบริหารจัดการเป็นประการสำคัญในการสร้างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในองค์กรตามทฤษฎีของ Brow et al., 2005 ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จและความยั่งยืนของธุรกิจหรือองค์กรในระยะยาว

4) การสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือ ทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมตาม Brown et al., (2005) เน้นความสำคัญของการสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือในองค์กร โดยมุ่งเน้นที่ผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมีความสามารถในการสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือจากพนักงานและสมาชิกในองค์กร ซึ่งจะส่งผลให้มีการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและมีความสุขในการทำงาน โดยการสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือ ผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมักมีการแสดงพฤติกรรมที่สร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือในพนักงานและสมาชิกในองค์กร ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและสุขภาพจิตใจของบุคลากรในการทำงาน สามารถสร้างบรรยากาศการทำงานร่วมกัน การมีผู้นำที่เชื่อถือได้และมีความเชื่อในความสามารถของทีมจะสร้างบรรยากาศการทำงานที่ร่วมมือและเชื่อมั่นกัน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความสุขในการทำงานผู้นำที่เชื่อถือได้และสร้างความเชื่อถือในองค์กรมีผลต่อความสุขและความพึงพอใจของพนักงานในการทำงาน ซึ่งจะช่วยเพิ่มผลประโยชน์ทั้งส่วนบุคคลและองค์กร สร้างการทำงานที่มีประสิทธิภาพการมีผู้นำที่เชื่อถือได้และมีความเชื่อในความสามารถของทีมจะส่งผลให้มีการทำงานที่มีประสิทธิภาพและสร้างผลงานที่มีคุณภาพสูง

ดังนั้นภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมตามทฤษฎีของ Brown et al., (2005) มุ่งเน้นที่การสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือในองค์กร เพื่อสร้างบรรยากาศการทำงานที่มีประสิทธิภาพและมีความสุขในการทำงานสูงสุดของบุคลากรในองค์กร

5) การเป็นตัวอย่าง ผู้นำเชิงจริยธรรมมักเป็นตัวอย่างที่ดีและเป็นแรงบันดาลใจให้กับคนในองค์กร นำเสนอแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับการเป็นตัวอย่างในองค์กร ซึ่งมุ่งเน้นความสำคัญของการมีคุณธรรมและจริยธรรมในการนำทางและสร้างแรงบันดาลใจให้กับคนในองค์กร ด้านการเป็นตัวอย่างในทางจริยธรรมมักจะแสดงให้เห็นผ่านการปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณและการพึ่งพาที่เป็นไปตามคุณธรรมอย่างเคร่งครัด การเป็นตัวอย่างที่ดีและเป็นแรงบันดาลใจให้กับคนในองค์กรเป็นส่วนสำคัญที่ผู้นำที่มีภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมควรสร้างขึ้น ความซื่อสัตย์และความโปร่งใสในการปฏิบัติหน้าที่และการตัดสินใจจะช่วยสร้างความเชื่อถือและความเคารพจากบุคลากรองค์กร นอกจากนี้ การเป็นตัวอย่างในทางจริยธรรมยังเสริมสร้างบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความสุขและความมั่นใจในการทำงาน ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพและผลงานที่มีคุณภาพสูง การเป็นตัวอย่างในทางจริยธรรมยังส่งเสริมความซื่อสัตย์และความโปร่งใสในองค์กร ทำให้องค์กรมีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและมีความเชื่อถือจากส่วนต้านทานภายนอก เช่น ลูกค้า พันธมิตรธุรกิจ และสังคมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

ดังนั้น ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมตามทฤษฎีของ Brown et al., (2005) สอดคล้องกับแนวคิดที่การเป็นตัวอย่างที่ดีและเป็นแรงบันดาลใจในทางจริยธรรมเป็นส่วนสำคัญของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในองค์กรหรือธุรกิจ

วัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรม Muel Kaptein. (2007) ทฤษฎีวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมของ Muel Kaptein เน้นไปที่การสร้างวัฒนธรรมองค์การที่เน้นคุณธรรมและจริยธรรมภายในองค์กรเพื่อสนับสนุนพฤติกรรมที่ถูกต้องและคุณธรรมในการดำเนินงานทุกวัน ทฤษฎีนี้มุ่งเน้นการสร้างความรับผิดชอบที่ยั่งยืนและเข้มแข็งต่อคุณธรรมและจริยธรรม โดยไม่ได้ยึดติดกับการปฏิบัติที่มีเพียงอย่างเดียว แต่มีการใส่ใจในค่านิยมและหลักจรรยาบรรณที่รับรู้ได้ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องและคุณค่าที่จะปฏิบัติตามในทุกมิติขององค์กร แนวคิดของ Kaptein อ้างอิงไปยังความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรมในองค์กร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือในองค์กร การสร้างวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมเกิดขึ้นจากการเริ่มต้นที่รักษาค่านิยมและหลักจรรยาบรรณในทุกภาคส่วนขององค์กร และการให้ความสำคัญกับความเป็นธรรมและคุณค่าทางจริยธรรมในการตัดสินใจและการกระทำ โดยทั่วไปแล้ว แนวคิดนี้เน้นไปที่การพัฒนานโยบายและกระบวนการที่สนับสนุนพฤติกรรมที่ถูกต้องและคุณธรรม รวมถึงการสร้างระบบส่งเสริมและสนับสนุนในการปฏิบัติตามค่านิยมองค์กร ซึ่งช่วยในการสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการกระทำที่ถูกต้องและคุณธรรมในทุกๆ มิติขององค์กร การพัฒนาวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมนั้นเป็นกระบวนการที่ต้องเริ่มต้นจากนโยบายที่ชัดเจนและการสนับสนุนจากบริหารองค์กรในทุกระดับ เพื่อให้สามารถสร้างความเชื่อมั่นและความเข้าใจในค่านิยมและหลักจรรยาบรรณที่ถูกต้องในองค์กร นอกจากนี้ การพัฒนาวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมยังเกี่ยวข้องกับการพัฒนาความตระหนักและความเข้าใจในหลักจรรยาบรรณที่สำคัญและการสนับสนุนและป้องกันผู้ที่ละเมิดหรือขัดขวางหลักจรรยาบรรณในองค์กร ในที่สุด การสร้างวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมที่สร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือในองค์กรจะช่วย

ส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความสำเร็จในระยะยาวขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ประกอบด้วย

1) การเน้นถึงความสำคัญของการสร้างวัฒนธรรมที่สนับสนุนคุณธรรมและจริยธรรมในองค์กร เพื่อสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือจากพนักงานและสมาชิกในองค์กรโดยการสร้างวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับคุณธรรมและจริยธรรม ซึ่งมีส่วนสำคัญทั้งในด้านบุคลากรและการดำเนินงานขององค์กร ดังนี้

1.1 การสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือที่แข่งขัน: การสร้างวัฒนธรรมที่สนับสนุนคุณธรรมและจริยธรรมในองค์กรจะช่วยสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือในพนักงาน โดยพนักงานจะรู้สึกมั่นใจว่าองค์กรมีการดำเนินงานอย่างเชื่อถือได้และปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลอย่างสม่ำเสมอ

1.2 การสร้างความไว้วางใจผ่านการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาล: องค์กรที่มีวัฒนธรรมอย่างเชื่อถือได้จะสร้างความไว้วางใจในพนักงานผ่านการปฏิบัติตามหลักธรรมาภิบาลที่เชื่อถือได้ ซึ่งจะเป็นการสร้างความเชื่อถือและความมั่นใจในองค์กร

1.3 การสร้างความไว้วางใจผ่านการส่งเสริมความโปร่งใส: องค์กรที่มุ่งเน้นการโปร่งใสในการดำเนินงานจะช่วยเพิ่มความไว้วางใจและความเชื่อถือในองค์กร โดยการสร้างโอกาสให้พนักงานเข้าถึงข้อมูลและทราบข่าวสารอย่างเป็นธรรม

1.4 การสร้างความไว้วางใจผ่านการส่งเสริมความเป็นกลาง: องค์กรที่ส่งเสริมการเป็นกลางในการตัดสินใจและการดำเนินงานจะสร้างความไว้วางใจในพนักงาน โดยการสนับสนุนและยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความคิดเห็นที่แตกต่างในองค์กร

2) .การสร้างบรรยากาศการทำงานร่วมกัน การพัฒนาวัฒนธรรมองค์การที่เน้นไปที่การทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพและเชื่อมั่นกัน ซึ่งจะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนพฤติกรรมที่ถูกต้องและคุณธรรมในการดำเนินงานโดยมุ่งเน้นไปที่ดัชนีต่อไปนี้

2.1 การสร้างบรรยากาศการทำงานร่วมกันที่มีความเป็นกลาง การสร้างสภาพแวดล้อมที่เน้นการทำงานเป็นทีมและการพัฒนาความเข้าใจร่วมกันจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นในการทำงานร่วมกันและสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรในยามที่เผชิญกับความท้าทาย

2.2 การสนับสนุนและการส่งเสริมความหลากหลาย การเชื่อถือและการเคารพต่อความแตกต่างในองค์กรทำให้องค์กรมีความสามารถในการเรียนรู้จากประสบการณ์และมีความยืดหยุ่นในการปรับตัวต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

2.3 การสร้างความเชื่อมั่นผ่านการสนับสนุนทางอารมณ์ การสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนและเชื่อมั่นกันต้องประกอบด้วยการสนับสนุนทางอารมณ์และการสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งในระดับบุคคลและทีม

2.4 การสร้างระบบการเรียนรู้องค์กร การสร้างพื้นที่สำหรับการแบ่งปันความรู้และประสบการณ์ในองค์กรจะส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันและสร้างความเข้มแข็งให้กับทีม

2.5 การสร้างการนำองค์กร การสร้างความเข้าใจและความชัดเจนในระดับผู้นำเป็นสิ่งสำคัญที่สำหรับการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการทำงานร่วมกัน โดยการเริ่มต้นจากผู้นำที่มีแรงบันดาลใจและศักยภาพในการสร้างการเชื่อมั่นและความร่วมมือในทีม นอกจากนี้ยังมีการสร้างโครงสร้างและกระบวนการทำงานที่สนับสนุนพนักงานในการเป็นผู้นำและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่สำคัญขององค์กร

3) .การสร้างความสุขในการทำงาน การสร้างวัฒนธรรมที่สนับสนุนความสุขและความพึงพอใจในการทำงานของพนักงาน ซึ่งเป็นผลมาจากความเชื่อถือและความเข้าใจในค่านิยมและหลักจรรยาบรรณที่ถูกต้องในองค์กรโดยมุ่งเน้นที่ความเชื่อถือและความเข้าใจในค่านิยมและหลักจรรยาบรรณที่ถูกต้องในองค์กร เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นประโยชน์และที่น่าทำงานในองค์กร รายละเอียดของทฤษฎีด้านการสร้างความสุขในการทำงาน สามารถสรุปได้ดังนี้

3.1 การสร้างวัฒนธรรมที่สนับสนุนความสุขและความพึงพอใจ: ภายใต้ทฤษฎีวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมนี้ การสร้างวัฒนธรรมที่สนับสนุนความสุขและความพึงพอใจของพนักงานมีความสำคัญอันมาก. นักจิตวิทยาองค์การเชื่อว่าความพึงพอใจในการทำงานมีผลต่อผลการทำงานของพนักงานและผลการดำเนินงานขององค์กรอย่างมีนัยสำคัญ

3.2 การเชื่อถือและความเข้าใจในค่านิยมและหลักจรรยาบรรณ: การเชื่อถือและความเข้าใจในค่านิยมและหลักจรรยาบรรณที่ถูกต้องในองค์กรเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความพึงพอใจและความสุขของพนักงาน การเชื่อมั่นในค่านิยมและหลักจรรยาบรรณจะช่วยสร้างความเข้าใจและความรู้สึกของพนักงานว่าตนเองและงานที่ทำมีความสำคัญและได้รับการยอมรับในองค์กร

3.3 การสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นประโยชน์และที่น่าทำงาน: การสร้างสภาพแวดล้อมที่เป็นประโยชน์และที่น่าทำงานมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสุขในการทำงาน. องค์กรที่มีสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยความเป็นมิตรและการสนับสนุนกันจะช่วยเพิ่มความสุขและความพึงพอใจในการทำงานของพนักงานได้อย่างมีนัยสำคัญ

ดังนั้น การสร้างความสุขในการทำงานในองค์กรไม่เพียงแต่เป็นเรื่องของการให้สวัสดิการและสิ่งที่ทำให้พนักงานรู้สึกพอใจในงานของตนเองเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนความสุขและความพึงพอใจในการทำงานของพนักงานด้วย โดยมุ่งเน้นที่ความเชื่อถือและความเข้าใจในค่านิยมและหลักจรรยาบรรณที่ถูกต้องในองค์กร

4) การสร้างการทำงานที่มีประสิทธิภาพ การพัฒนาวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมเพื่อสร้างการทำงานที่มีประสิทธิภาพและผลงานที่มีคุณภาพสูง โดยมุ่งเน้นที่การสร้างความเชื่อถือและความเข้าใจในค่านิยมและหลักจรรยาบรรณที่ถูกต้องในทุกๆ มิติขององค์กรดังนี้

4.1 การสร้างความเชื่อถือและความเข้าใจในค่านิยมและหลักจรรยาบรรณที่ถูกต้อง: การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นความเชื่อถือและความเข้าใจในค่านิยมและหลักจรรยาบรรณที่ถูกต้องในองค์กรจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงให้กับการทำงานของพนักงานและองค์กรในเชิงระยะยาว

4.2 การสร้างการเรียนรู้และพัฒนาทักษะ: การสนับสนุนการเรียนรู้และพัฒนาทักษะของพนักงานเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาวัฒนธรรมองค์กร เพื่อให้พนักงานมีความสามารถในการปรับตัวและทำงานในสภาวะที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

4.3 การสร้างวัฒนธรรมของความรับผิดชอบ: การสร้างวัฒนธรรมที่เน้นความรับผิดชอบและความตั้งใจที่สูงของพนักงานจะช่วยส่งเสริมการทำงานที่มีประสิทธิภาพและผลงานที่มีคุณภาพสูงในองค์กร

4.4 การสร้างการทำงานร่วมกันและการสนับสนุน: การสร้างวัฒนธรรมที่เน้นการทำงานร่วมกันและการสนับสนุนต่อกันในทีมและองค์กรจะช่วยเพิ่มความสัมพันธ์ที่ดีและสร้างสภาพแวดล้อมที่สนับสนุนการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ

4.5 การสร้างวัฒนธรรมของการแก้ไขปัญหาและการนำเสนอแนวทาง: การสร้างวัฒนธรรมที่เน้นการแก้ไขปัญหาอย่างรวดเร็วและการนำเสนอแนวทางการแก้ไขอย่างมีประสิทธิภาพจะช่วยเพิ่มความยืดหยุ่นและความสามารถในการตอบสนองต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงขององค์กร

การสร้างวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมที่สนับสนุนการทำงานที่มีประสิทธิภาพและผลงานที่มีคุณภาพสูงต้องใช้การบูรณาการของทั้งความเชื่อถือและความเข้าใจในค่านิยมและหลักจรรยาบรรณที่ถูกต้องในทุกๆ มิติขององค์กรเพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เติบโตและพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

ประสิทธิผลขององค์การ โดย Quinn and Rohrbaugh (1983) กล่าวว่าการที่องค์การจะมีประสิทธิผลจะต้องประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ

1) ด้านเป้าหมายเชิงเหตุผล (Rational-Goal) มุ่งเน้นไปที่คุณภาพของผลงานให้ได้ผลลัพธ์ดีที่สุด มุ่งเน้นการทำงานให้บรรลุเป้าหมายและ มุ่งเน้นลักษณะการทำงานให้ดีที่สุดเท่าที่สามารถจะทำได้

2) ด้านกระบวนการภายใน (Internal Process) กำหนดขั้นตอนการทำงานที่ชัดเจน ทำงานตามขั้นตอนเป็นลำดับขั้นตามระเบียบที่กำหนดไว้ ไม่ละเมิดกฎเกณฑ์ที่องค์การกำหนดไว้

3) ด้านระบบเปิด (Open System) มีแนวทางการทำงานใหม่ๆมีการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์และมีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจ

4) ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation) สามารถแสดงความคิดเห็น อภิปรายถกเถียงได้ ทำงานเป็นทีมมีความสัมพันธ์ที่ดีในองค์การ มีคุณธรรม จริยธรรม ในการทำงาน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการวิจัยดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ องค์การเอกชนที่ใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ยุคใหม่ในประเทศไทยจำนวน 758 องค์กร โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 262 องค์กร (จากการใช้ตารางกลุ่มตัวอย่างของเครซี่ มอร์แกน) ผู้ที่จะตอบแบบสอบถามคือ ผู้บริหารระดับสูง ประกอบด้วย ผู้จัดการใหญ่ รองผู้จัดการใหญ่ ผู้ช่วยผู้จัดการใหญ่ หรือผู้บริหารระดับกลาง ประกอบด้วย รองหัวหน้าหน่วยงาน ผู้อำนวยการ ผู้จัดการ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากองค์การเอกชนที่ใช้แพลตฟอร์มออนไลน์ ซึ่งผู้ที่ตอบแบบสอบถามถือว่าเป็นตัวแทนของหน่วยงานนั้นๆ โดยนำแบบสอบถามให้สถานประกอบการที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 5 ชุดต่อ 1 สถานประกอบการ กำหนดการเก็บแบบสอบถามสถานประกอบการละไม่ต่ำกว่า 3 ชุดจึงนับเป็นหน่วยวิเคราะห์การวิจัยครั้งนี้สามารถเก็บกลุ่มตัวอย่างที่เป็นหน่วยวิเคราะห์สมบูรณ์ได้ 294 องค์กร

2. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วย ตัวแปรอิสระ คือ 1) ปัจจัยภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม Brow ct al. (2005) มี 5 ด้านคือ ด้านจรรยาบรรณและความซื่อสัตย์ ด้านความรับผิดชอบทางสังคม ด้านความเป็นธรรม ด้านการสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือและด้านการเป็นตัวอย่าง 2) วัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรม Muel Kaptein. (2007) มี 4 ด้านคือ การสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือในองค์กร การสร้างบรรยากาศการทำงานร่วมกัน การสร้างความสุขในการทำงานและการสร้างการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ตัวแปรตามคือ ประสิทธิผลขององค์การ โดย Quinn and Rohrbaugh (1983) มี 4 ด้านคือ ด้านเป้าหมายเชิงเหตุผล (Rational-Goal) ด้านกระบวนการภายใน (Internal Process) ด้านระบบเปิด (Open System) และ ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ แบบสอบถาม (Research Questionnaire) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยในการสร้างแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาทำเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่มีคำถามชนิดปลายปิดโดยแบ่งโครงสร้างของแบบสอบถามออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

แบบสอบถามส่วนที่ 1 เป็นแบบเลือกตอบ (Check list) เป็นคำถามเกี่ยวกับปัจจัยปัจจัยภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม มี 5 ด้านคือ ด้านจรรยาบรรณและความซื่อสัตย์ ด้านความรับผิดชอบทางสังคม ด้านความเป็นธรรม ด้านการสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือและด้านการเป็นตัวอย่าง จำนวน 20 ข้อ

แบบสอบถามส่วนที่ 2 เป็นแบบมาตราส่วนแบบประมาณค่า (Rating scale) เป็นคำถามเกี่ยวกับ ปัจจัยวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรม มี 4 ด้านคือ การสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือในองค์กร การสร้างบรรยากาศการทำงานร่วมกัน การสร้างความสุขในการทำงานและการสร้างการทำงานที่มีประสิทธิภาพ จำนวน 20 ข้อ

แบบสอบถามส่วนที่ 3 เป็นแบบมาตราส่วนแบบประมาณค่า (Rating scale) เป็นคำถามเกี่ยวกับประสิทธิผลขององค์การ โดย Quinn and Rohrbaugh (1983) มี 4 ด้านคือ ด้านเป้าหมายเชิงเหตุผล (Rational-Goal) ด้านกระบวนการภายใน (Internal Process) ด้านระบบเปิด (Open System) และ ด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Relation) จำนวน 12 ข้อ

4. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและหาความเชื่อมั่นของแบบบสอบถาม โดยการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 10 ท่าน โดยพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาโดยพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องของวัตถุประสงค์การวิจัย โดยการทำ CVI (Content Validity Index) ได้ค่า S-CVI เท่ากับ 0.89 และ 2.หาความเชื่อมั่น (Reliability) ของ

แบบสอบถาม โดยทดลองใช้แบบสอบถามกับพนักงาน ซึ่งมิใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ จำนวน 30 คน ได้ความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.91

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ.2566 ถึง เดือนสิงหาคมพ.ศ.2567 โดยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) ได้แบบสอบถามกลับมาจำนวน 294 องค์กร

2. ตรวจสอบความถูกต้อง และความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล

6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมานในการวิเคราะห์ข้อมูลและทดสอบสมมติฐาน โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1. ใช้การหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ในการวิเคราะห์การบริหารทรัพยากรมนุษย์และความยุติธรรมในองค์การของรัฐวิสาหกิจไทย 2. ใช้การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ในการวิเคราะห์ตัวแปรการบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่ส่งผลต่อความยุติธรรมในองค์การของรัฐวิสาหกิจไทย

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม มีจำนวน 5 ข้อ ดังนี้

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับระดับปัจจัยภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.885, S.D. = 0.155) เมื่อแยกเป็นรายข้อ พบว่า อันดับแรกที่มีค่ามากที่สุดคือ ความรับผิดชอบทางสังคม ($\overline{X}$ = 4.887, S.D. = 0.165) รองลงมา จรรยาบรรณและความซื่อสัตย์ ($\overline{X}$ = 4.887, S.D. = 0.166) และการสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือ ($\overline{X}$ = 4.885, S.D. = 0.1675) อันดับสุดท้ายที่มีค่าน้อยที่สุดคือ ความเป็นธรรม ($\overline{X}$ = 4.882, S.D. = 0.172) (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในภาพรวมและจำแนกรายด้าน

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม	$\overline{X}$	S.D.		อันดับ
1.จรรยาบรรณและความซื่อสัตย์ (ELeh)	4.887	0.166	สูง	2
2.ความรับผิดชอบทางสังคม (ELsr)	4.887	0.165	สูง	1
3.ความเป็นธรรม (ELfa)	4.882	0.172	สูง	5
4.การสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือ (ELtc)	4.885	0.167	สูง	3
5.การเป็นตัวอย่าง (ELse)	4.884	0.187	สูง	4
รวม	4.885	0.155	สูง	

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรม (EO) มีจำนวน 4 ข้อ ดังนี้

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ระดับปัจจัยวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรม ภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.887, S.D. = 0.157) เมื่อแยกเป็นรายข้อ พบว่า อันดับแรกที่มีค่ามากที่สุดคือ การสร้างความสุขในการทำงาน ($\overline{X}$ = 4.891, S.D. = 0.172) รองลงมา การสร้างบรรยากาศการทำงานร่วมกัน ($\overline{X}$ = 4.889, S.D. = 0.171) และการสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือในองค์กร ($\overline{X}$ = 4.886, S.D. = 0.169) อันดับสุดท้ายที่มีค่าน้อยที่สุดคือ การสร้างการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ($\overline{X}$ = 4.881, S.D. = 0.168) (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของภาวะผู้นำองค์การเชิงจริยธรรมโดยรวมและจำแนกรายด้าน

วัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรม	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1.การสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือในองค์กร	4.886	0.169	สูง	3
2.การสร้างบรรยากาศการทำงานร่วมกัน	4.889	0.171	สูง	2
3.การสร้างความสุขในการทำงาน	4.891	0.172	สูง	1
4.การสร้างการทำงานที่มีประสิทธิภาพ	4.881	0.168	สูง	4
รวม	4.887	0.157	สูง	

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยประสิทธิผลขององค์การ มีจำนวน 4 ข้อ ดังนี้

ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับ ระดับปัจจัยปัจจัยประสิทธิผลขององค์การ ภาพรวมอยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.887, S.D. = 0.173) เมื่อแยกเป็นรายข้อ พบว่า อันดับแรกที่มีค่ามากที่สุดคือ ด้านเป้าหมายเชิงเหตุผล ($\overline{X}$ = 4.911, S.D. = 0.160) รองลงมา ด้านมนุษยสัมพันธ์ ($\overline{X}$ = 4.883, S.D. = 0.194) และด้านระบบเปิด ($\overline{X}$ = 4.880, S.D. = 0.203 อันดับสุดท้ายที่มีค่าน้อยที่สุดคือ ด้านกระบวนการภายใน ($\overline{X}$ = 4.874, S.D. = 0.193) (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของปัจจัยประสิทธิผลขององค์การโดยรวมและจำแนกรายด้าน

ประสิทธิผลขององค์การ	$\overline{X}$	*S.D.*	ระดับ	อันดับ
1.ด้านเป้าหมายเชิงเหตุผล	4.911	0.160	สูง	1
2.ด้านกระบวนการภายใน	4.874	0.193	สูง	4
3. ด้านระบบเปิด	4.880	0.203	สูง	3
4.ด้านมนุษยสัมพันธ์	4.883	0.194	สูง	2
รวม	4.887	0.173	สูง	

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมและปัจจัยวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมที่ส่งผลต่อปัจจัยประสิทธิผลขององค์การ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบ (Multiple Regression Analysis with Stepwise Method) พบว่า จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในตารางที่ 4 ซึ่งเป็นการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การ สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. ค่าความสามารถในการอธิบายของโมเดล (R^2 และ Adjusted R^2) โมเดลสุดท้าย (Model 3) มีค่า R^2 = 0.686 แสดงว่าตัวแปรอิสระสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตาม (ประสิทธิผลขององค์การ) ได้ 68.6% ขณะที่ค่า Adjusted R^2 เท่ากับ 0.682 แสดงถึงความเหมาะสมของโมเดลเมื่อพิจารณาถึงความซับซ้อนของตัวแปร

2. ผลของตัวแปรอิสระที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลขององค์การ ตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ การสร้างการทำงานที่มีประสิทธิภาพ (β = 0.432, $p < 0.01$) หมายความว่าหากการสร้างการทำงานที่มีประสิทธิภาพ 1 หน่วย จะทำให้ประสิทธิผลขององค์การเพิ่มขึ้น 0.432 หน่วย การสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือในองค์กร (β = 0.266, $p < 0.01$) แสดงว่าการสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือในองค์กรที่ดีขึ้น ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การในระดับใกล้เคียงกันกับจรรยาบรรณและความซื่อสัตย์ (β = 0.200, $p < 0.01$) แม้ว่าจะมีผลกระทบน้อยกว่าปัจจัยอื่น ๆ แต่ยังคงเป็นปัจจัยสำคัญ

3. สรุปผลการวิเคราะห์ จากผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบ Stepwise สามารถสรุปได้ว่า ตัวแปรอิสระ 3 ตัว ได้แก่ การสร้างการทำงานที่มีประสิทธิภาพ, การสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือในองค์กร และจรรยาบรรณและความซื่อสัตย์ มีความสัมพันธ์เชิงบวกและสามารถพยากรณ์ระดับจริยธรรมของประสิทธิผลขององค์การ ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดย การสร้างการทำงานที่มีประสิทธิภาพ เป็นตัวทำนายที่สำคัญที่สุด ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน

ตัวแปร	ประสิทธิผลขององค์การ(OE)				p
	b	SE	β	T	
ค่าคงที่	.359	.182		1.969*	.050
การสร้างการทำงานที่มีประสิทธิภาพ	.445	.061	.432	7.309**	.000
การสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือในองค์กร	.274	.062	.266	4.446**	.000
จรรยาบรรณและความซื่อสัตย์	.209	.053	.200	3.968**	.000
R^2 =	.686			F =	210.937**
Adjust R^2 =	.682			P =	.000

หมายเหตุ: ตัวแปรตาม: QD ; *p < .05. **p < .01.

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ (1) ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม (Ethical Leadership), (2) วัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรม (Ethical Organization culture), และ (3) ประสิทธิผลขององค์การ (Organizational Effectiveness) โดยใช้การวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation S.D.) เพื่อสะท้อนระดับความเห็นของกลุ่มตัวอย่างดังนี้

ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม จากผลการวิเคราะห์ พบว่าโดยภาพรวม ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมของผู้ตอบแบบสอบถามอยู่ในระดับ “สูง”($\overline{X}$ =4.885, S.D. = 0.155) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ **Brown, Treviño & Harrison (2005)** ที่เสนอว่า ผู้นำเชิงจริยธรรมคือผู้นำที่แสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมตามหลักจริยธรรม และส่งเสริมพฤติกรรมทางจริยธรรมในองค์กรอย่างมีแบบแผน ซึ่งสามารถสร้างความไว้วางใจจากผู้ใต้บังคับบัญชาและนำไปสู่พฤติกรรมการทำงานเชิงบวกในองค์กร เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ **ความรับผิดชอบทางสังคม** และ **จรรยาบรรณและความซื่อสัตย์** เท่ากันที่ (= 4.887) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารมีความตระหนักในบทบาทของตนในการรับผิดชอบต่อสังคมและยึดมั่นในหลักคุณธรรมอย่างเคร่งครัด องค์ประกอบเหล่านี้มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความเชื่อมั่นของบุคลากรในองค์กร (Brown et al., 2005) ในทางตรงกันข้าม องค์ประกอบที่ได้ค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ **ความเป็นธรรม** ($\overline{X}$ = 4.882, S.D. = 0.172) ถึงแม้จะยังคงอยู่ในระดับสูง แต่ค่าเฉลี่ยที่ต่ำกว่าส่วนอื่น ๆ อาจบ่งบอกถึงความไม่แน่นอนในการรับรู้ของบุคลากรต่อความเป็นธรรมในการปฏิบัติงานของผู้นำ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **Yukl (2013)** ที่กล่าวว่า ความเป็นธรรมในผู้นำเป็นหัวใจสำคัญของภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ เพราะความลำเอียงหรือการเลือกปฏิบัติอาจทำลายแรงจูงใจของบุคลากรได้

วัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรม สำหรับวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรม พบว่าค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ =4.887, S.D. = 0.157) ซึ่งแสดงถึงความเข้าใจและการนำหลักจริยธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารองค์กรอย่างจริงจัง โดยเฉพาะในด้านที่ได้รับคะแนนสูงสุด คือ **การสร้างความสุขในการทำงาน** ($\overline{X}$ = 4.891, S.D. = 0.172) และ **การสร้างบรรยากาศการทำงานร่วมกัน** ($\overline{X}$ = 4.889, S.D. = 0.171) แสดงให้เห็นว่าองค์กรมุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่เอื้อต่อความสุขและความร่วมมือ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญ

ของความยั่งยืนในองค์กร (Cameron, 2011) ผลลัพธ์นี้สะท้อนแนวคิดของ **George (2003)** ที่กล่าวว่า ภาวะผู้นำที่เน้นจริยธรรมจะนำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่โปร่งใส เอื้ออาทร และยึดมั่นในคุณธรรม ซึ่งเป็นแรงขับเคลื่อนหลักของการสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้บริหารกับบุคลากร โดยเฉพาะด้านที่เกี่ยวข้องกับ **การสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือในองค์กร** ($\overline{X}$ = 4.886, S.D. = 0.169) ได้รับคะแนนอยู่ในระดับสูงเช่นกัน ด้านที่ได้รับคะแนนต่ำที่สุดคือ **การสร้างการทำงานที่มีประสิทธิภาพ** ($\overline{X}$ = 4.881) แม้อยู่ในระดับสูง แต่หากพิจารณาร่วมกับ S.D. ที่ค่อนข้างใกล้เคียงกับองค์ประกอบอื่น ๆ อาจสะท้อนความท้าทายของผู้นำในการสร้างสมดุลระหว่างจริยธรรมและประสิทธิภาพในภาคปฏิบัติ ซึ่งเป็นข้อพิจารณาที่สำคัญต่อการพัฒนากลยุทธ์การบริหารองค์กรในระยะยาว

ประสิทธิผลขององค์การ ผลการวิเคราะห์ปัจจัยประสิทธิผลขององค์การพบว่า ค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ในระดับสูง ($\overline{X}$ = 4.887, S.D. = 0.173) โดยด้านที่ได้คะแนนสูงที่สุดคือ ด้านเป้าหมายเชิงเหตุผล ($\overline{X}$ =4.911, S.D. = 0.160) แสดงให้เห็นว่าองค์กรมุ่งเน้นเป้าหมายที่ชัดเจน และการดำเนินงานที่เป็นระบบ ซึ่งตรงกับแนวคิดของ Quinn & Rohrbaugh (1983) ที่กล่าวถึง “กรอบอ้างอิงประสิทธิผลขององค์กร” (Competing Values Framework) โดยระบุว่า ด้านเป้าหมายและประสิทธิภาพการดำเนินงานเป็นตัวชี้วัดสำคัญขององค์กรที่เน้นการบริหารเชิงกลยุทธ์ ด้านที่ได้คะแนนรองลงมาคือ ด้านมนุษยสัมพันธ์ และ ด้านระบบเปิด ซึ่งสะท้อนการให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรในองค์กรและการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมภายนอกตามลำดับ ส่วนด้านที่ได้คะแนนต่ำที่สุดคือ ด้านกระบวนการภายใน ($\overline{X}$ = 4.874, S.D. = 0.193) ซึ่งอาจสะท้อนถึงช่องว่างในกระบวนการดำเนินงานภายในองค์กร เช่น การจัดการเอกสาร การติดต่อสื่อสาร หรือการประสานงานระหว่างฝ่าย ซึ่งอาจเป็นปัจจัยที่ควรปรับปรุงเพื่อเสริมประสิทธิภาพขององค์การโดยรวม

เมื่อเปรียบเทียบทั้งสามปัจจัยร่วมกัน พบว่า ทั้ง **ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม**, วัฒนธรรมองค์การ**เชิงจริยธรรม**, และ **ประสิทธิผลขององค์การ** มีระดับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับ “สูง” อย่างชัดเจน โดยค่าเฉลี่ยรวมของแต่ละปัจจัยใกล้เคียงกันมาก (4.885–4.887) แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมกับประสิทธิผลขององค์การในเชิงโครงสร้าง กล่าวคือ ผู้นำที่มีจริยธรรมย่อมสามารถสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน สร้างความสุข และความไว้วางใจในองค์กร ซึ่งล้วนส่งผลต่อประสิทธิภาพการดำเนินงานในภาพรวม งานวิจัยของ **Zhu, May & Avolio (2004)** สนับสนุนข้อค้นพบนี้โดยกล่าวว่า ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมมีอิทธิพลเชิงบวกต่อความผูกพันในองค์กรและพฤติกรรมที่สนับสนุนองค์กร (Organizational Citizenship Behavior: OCB) ซึ่งสามารถนำไปสู่ประสิทธิผลที่ดีขึ้นในระยะยาว ผลการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า การบริหารจัดการองค์กรที่ยึดมั่นในภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม และเน้นสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีคุณธรรม จะส่งผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลขององค์กรในทุกมิติ อย่างไรก็ตาม องค์กรควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้าง “ความเป็นธรรม” และ “กระบวนการภายใน” ซึ่งเป็นจุดที่ได้คะแนนต่ำที่สุด แม้จะยังอยู่ในระดับสูง ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นจุดอ่อนที่กระทบต่อประสิทธิภาพในอนาคต

ปัจจัยภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมและวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การ

จากผลการวิจัยที่นำเสนอในเอกสารฉบับนี้ พบว่ามีปัจจัยจำนวน 3 ตัวแปรอิสระที่ส่งผลต่อประสิทธิผลขององค์การอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ (1) การสร้างการทำงานที่มีประสิทธิภาพ, (2) การสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือในองค์กรและ (3) จรรยาบรรณและความซื่อสัตย์ของผู้นำ โดยตัวแปรทั้งสามสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิผลขององค์การได้ถึงร้อยละ 68.6 ซึ่งถือเป็นระดับที่ค่อนข้างสูงตามเกณฑ์ของการวิจัยเชิงปริมาณ (Hair et al., 2010)

ความสำคัญของการสร้างการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ตัวแปรนี้มีค่าความถดถอยมาตรฐาน (β) สูงที่สุดที่ 0.432 และมีค่าสถิติ t = 7.309 ($p < 0.01$) ซึ่งชี้ว่าปัจจัยนี้เป็นตัวทำนายที่สำคัญที่สุดของประสิทธิผลขององค์การในโมเดลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (stepwise). ผลนี้สะท้อนว่า หากภาวะผู้นำองค์การเน้นการจัดการงานให้มีประสิทธิภาพ เช่น การจัดโครงสร้างงานอย่างชัดเจน การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ย่อมส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิภาพโดยรวมขององค์การ การค้นพบนี้สอดคล้องกับทฤษฎีภาวะผู้นำเชิงปฏิบัติการของ Bass และ Avolio (1994) ที่กล่าวว่า ผู้นำที่เน้นการพัฒนาโครงสร้าง การสื่อสาร และการควบคุมงานมักจะสามารถสร้างผลลัพธ์เชิงบวกในเชิงประสิทธิภาพขององค์การได้อย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้เพราะประสิทธิภาพในการดำเนินงานเกี่ยวพันกับความสามารถในการส่งมอบผลงานที่ตรงตามเป้าหมายและมีคุณภาพ ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญขององค์การที่ประสงค์จะมีความสามารถในการแข่งขัน

การสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือในองค์กร ตัวแปรนี้มีค่า $\beta = 0.266$ และค่าตัว t = 4.446 ($p < 0.01$) แสดงให้เห็นว่าความไว้วางใจในองค์กรเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของ องค์การ แม้ว่าจะมีค่าผลกระทบรองจากการสร้างการทำงานที่มีประสิทธิภาพ แต่ยังคงเป็นองค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ในองค์กรที่มุ่งเน้นการพัฒนาอย่างยั่งยืน ความไว้วางใจเป็นพื้นฐานของการทำงานร่วมกัน (Mayer, Davis, & Schoorman, 1995) หากพนักงานเชื่อถือในผู้บริหารและระบบขององค์กร จะเพิ่มความทุ่มเท ความรับผิดชอบ และความจงรักภักดี ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ขององค์การอย่างมีนัยสำคัญ จากงานวิจัยของ Dirks & Ferrin (2002) พบว่าความไว้วางใจในผู้นำมีความสัมพันธ์โดยตรงกับความพึงพอใจในงานและความมุ่งมั่นในองค์การ ซึ่งเป็นองค์ประกอบย่อยของประสิทธิผลองค์การ

จรรยาบรรณและความซื่อสัตย์ของผู้นำ แม้ว่าค่าผลกระทบจะอยู่ในระดับต่ำกว่าสองปัจจัยแรก ($\beta = 0.200$, t = 3.968, $p < 0.01$) แต่ยังคงเป็นตัวแปรที่มีนัยสำคัญในเชิงสถิติ โดยสะท้อนให้เห็นว่าคุณลักษณะด้านจริยธรรมของผู้นำ เช่น ความยุติธรรม ความโปร่งใส ความซื่อสัตย์สุจริต ล้วนมีผลต่อประสิทธิผลองค์การในระดับหนึ่ง ผลนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Brown, Treviño, & Harrison (2005) ที่กล่าวถึงภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมว่าเป็นการกำกับทิศทางขององค์การด้วยความถูกต้องและความรับผิดชอบ ส่งผลให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่ดีและลดพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในองค์การ อีกทั้งผู้นำที่มีจรรยาบรรณยังมีแนวโน้มในการสร้างวัฒนธรรมองค์การที่ส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกในหมู่สมาชิก โดย Rugchoochip et al. (2022) พบว่าภาวะผู้นำขององค์กรช่วยเสริมสร้างทัศนคติเชิงบวกในการทำงาน แรงจูงใจในการทำงาน การคิดสร้างสรรค์และการตัดสินใจ ความกระตือรือร้น ความสามารถในการทำงานที่ได้รับมอบหมายให้เสร็จ และการทำงานเป็นทีมภายในระยะเวลาที่กำหนด

ประสิทธิผลของโมเดลโดยรวม โมเดลการวิเคราะห์มีค่า $R^2 = 0.686$ และค่า Adjusted $R^2 = 0.682$ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ดีมาก แสดงว่าโมเดลสามารถอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรตาม (ประสิทธิผลขององค์การ) ได้เกือบ 70% นอกจากนี้ ค่าสถิติ $F = 210.937$ ($p < 0.01$) บ่งชี้ว่าโมเดลมีความเหมาะสมทางสถิติ และไม่มีปัญหา multicollinearity อย่างมีนัยสำคัญ (เนื่องจากการใช้วิธี stepwise ในการคัดเลือกตัวแปร) ซึ่งยืนยันความน่าเชื่อถือของผลลัพธ์

ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานของ Yukl (2012) ซึ่งเสนอว่าภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพต้องสามารถสร้างระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ควบคู่กับการรักษาความสัมพันธ์ในองค์การอย่างมีคุณธรรม เช่นเดียวกับการศึกษาของ Kalshoven et al. (2011) ที่พบว่าผู้นำที่แสดงออกถึงความซื่อสัตย์และยุติธรรม จะสามารถสร้างความไว้วางใจในองค์การ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จในระยะยาว

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม วัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมที่ส่งผลต่อประสิทธิผลองค์การของธุรกิจแพลตฟอร์มออนไลน์” สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่าทั้งภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมและวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมมีบทบาทสำคัญต่อประสิทธิผลองค์การในยุคดิจิทัล โดยผลการวิเคราะห์พบว่าทั้งสามปัจจัยหลัก ได้แก่ ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม วัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรม และประสิทธิผลองค์การ ต่างอยู่ในระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Brown, Treviño & Harrison (2005) ที่เน้นว่าผู้นำเชิงจริยธรรมจะส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกและสร้างความไว้วางใจในองค์กร

ในรายละเอียด พบว่าผู้นำที่เน้นความรับผิดชอบทางสังคมและจรรยาบรรณ/ความซื่อสัตย์ได้รับการประเมินในระดับสูงสุด สะท้อนถึงความตระหนักในบทบาทของผู้บริหารที่ต้องรับผิดชอบต่อสังคมและยึดมั่นในหลักคุณธรรม ขณะที่ “ความเป็นธรรม” แม้จะอยู่ในระดับสูงแต่ยังต่ำกว่าด้านอื่น ๆ อาจบ่งชี้ถึงความท้าทายในการสร้างความยุติธรรมในองค์กร ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Yukl (2013) ที่ระบุว่าความเป็นธรรมเป็นหัวใจสำคัญของภาวะผู้นำที่มีประสิทธิภาพ

ด้านวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรม พบว่าการสร้างความสุขในการทำงานและบรรยากาศการทำงานร่วมกันได้รับคะแนนสูงสุด แสดงถึงความสำคัญของการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความร่วมมือและความสุขของบุคลากร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Cameron (2011) และ George (2003) ที่ชี้ว่าภาวะผู้นำที่เน้นจริยธรรมจะนำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่โปร่งใสและเอื้ออาทร

สำหรับประสิทธิผลองค์การ ด้านที่ได้คะแนนสูงสุดคือ “เป้าหมายเชิงเหตุผล” สะท้อนถึงการมุ่งเน้นเป้าหมายที่ชัดเจนและการดำเนินงานที่เป็นระบบ ส่วนด้านกระบวนการภายในได้คะแนนต่ำสุด แม้อยู่ในระดับสูง แต่สะท้อนถึงช่องว่างในกระบวนการบริหารจัดการภายในองค์กรที่ควรได้รับการปรับปรุงเพื่อเสริมประสิทธิภาพโดยรวม

ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบ Stepwise พบว่า ตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิผลองค์การมากที่สุด 3 อันดับแรก ได้แก่ การสร้างการทำงานที่มีประสิทธิภาพ การสร้างความไว้วางใจและความเชื่อถือในองค์กร และจรรยาบรรณและความซื่อสัตย์ของผู้นำ โดยสามปัจจัยนี้สามารถอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิผลองค์การได้ถึง 68.6% ซึ่งถือเป็นระดับที่สูงมากในงานวิจัยเชิงปริมาณ เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น งานของ Zhu, May & Avolio (2004) และ Kalshoven et al. (2011) พบว่าภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมและวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรมมีอิทธิพลเชิงบวกต่อความผูกพันในองค์กร พฤติกรรมที่สนับสนุนองค์กร และความไว้วางใจ ซึ่งล้วนส่งผลต่อประสิทธิภาพในระยะยาว

งานวิจัยนี้ตอกย้ำความสำคัญของการบริหารจัดการองค์กรที่ยึดมั่นในภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมและการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่มีคุณธรรม ซึ่งจะส่งผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลองค์การในทุกมิติ พร้อมทั้งชี้ให้เห็นว่าควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้าง “ความเป็นธรรม” และ “กระบวนการภายใน” เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นจุดอ่อนที่กระทบต่อประสิทธิภาพในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการบริหาร

ผู้บริหารองค์กรควรให้ความสำคัญกับการออกแบบโครงสร้างงานและระบบการบริหารจัดการที่ชัดเจน เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพในการดำเนินงาน รวมถึงควรส่งเสริมให้ผู้นำในทุกระดับพัฒนาทักษะด้านจริยธรรมและการสร้างความไว้วางใจ ผ่านการอบรมและกิจกรรมพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง

การเสริมสร้างวัฒนธรรมองค์การเชิงจริยธรรม องค์กรควรสร้างและรักษาบรรยากาศการทำงานที่ส่งเสริมความสุข ความร่วมมือ และความไว้วางใจในทีมงาน โดยเน้นการสื่อสารที่โปร่งใส การเปิดโอกาสให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการยอมรับความหลากหลายของความคิดเห็น เพื่อเสริมสร้างความผูกพันและแรงจูงใจในการทำงาน

การเน้นย้ำจรรยาบรรณและความซื่อสัตย์ ควรมีการกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับจรรยาบรรณและความซื่อสัตย์ในองค์กร พร้อมทั้งมีระบบติดตามและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างมาตรฐานและความเชื่อมั่นทั้งภายในและภายนอกองค์กร

การพัฒนากระบวนการภายใน แม้ผลการวิจัยจะพบว่ากระบวนการภายในยังอยู่ในระดับสูง แต่คะแนนที่ต่ำกว่าด้านอื่น ๆ บ่งชี้ว่าควรมีการทบทวนและปรับปรุงกระบวนการทำงานภายในให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มความคล่องตัวและลดข้อผิดพลาดในการประสานงาน

การวัดผลและติดตามประสิทธิผล องค์กรควรมีระบบติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านเป้าหมายเชิงเหตุผล มนุษยสัมพันธ์ ระบบเปิด และกระบวนการภายใน เพื่อให้สามารถปรับปรุงและพัฒนาได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในธุรกิจแพลตฟอร์มออนไลน์

การดำเนินการตามข้อเสนอแนะเหล่านี้จะช่วยให้องค์กรสามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งทั้งในด้านจริยธรรมและประสิทธิภาพ เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และสร้างความยั่งยืนในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

มนต์ชัย เทียนทอง. (2561). *การออกแบบและพัฒนาบทเรียนคอมพิวเตอร์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.

Bass, B. M., & Avolio, B. J. (1994*). Improving organizational effectiveness through transformational leadership*. Sage.

Brown, M. E., Treviño, L. K., & Harrison, D. A. (2005). Ethical leadership: A social learning perspective for construct development and testing. *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 97*(2), 117–134. https://doi.org/10.1016/j.obhdp.2005.03.002

Cameron, K. S. (2011). *Positive leadership: Strategies for extraordinary performance*. Berrett-Koehler Publishers.

Dirks, K. T., & Ferrin, D. L. (2002). Trust in leadership: Meta-analytic findings and implications for research and practice. *Journal of Applied Psychology, 87*(4), 611–628. https://doi.org/10.-1037/0021-9010.87.4.611

George, B. (2003). *Authentic leadership: Rediscovering the secrets to creating lasting value*. Jossey-Bass.

Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2010). *Multivariate data analysis* (7th ed.). Pearson Prentice Hall.

Kalshoven, K., Den Hartog, D. N., & De Hoogh, A. H. B. (2011). Ethical leadership at work questionnaire (ELW): Development and validation of a multidimensional measure. *The Leadership Quarterly, 22*(1), 51–69. https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2010.12.007

Mayer, R. C., Davis, J. H., & Schoorman, F. D. (1995). An integrative model of organizational trust. *Academy of Management Review*, 20(3), 709–734. https://doi.org/10.5465/amr.1995.-9508080335

Quinn, R. E., & Rohrbaugh, J. (1983). A spatial model of effectiveness criteria: Towards a competing values approach to organizational analysis. *Management Science, 29*(3), 363–377.

Rugchoochip, K., Kiartivich, S., Sangsunt, P., Sangsunt, Y., Maneethorn, E., Kongyoungyune, R., & Ramanust, S. (2022). Employee engagement as a mediator affecting transformational leadership and job satisfaction for job performance of the employee in the Office of Sub-District Administrative Organization (SAO) in Samut Sakhon Province, Thailand. *Journal of Positive School Psychology*, 7271–7284.

Yukl, G. (2012). *Leadership in organizations* (8th ed.). Pearson.

Yukl, G. (2013). *Leadership in organizations* (8th ed.). Pearson.

Zhu, W., May, D. R., & Avolio, B. J. (2004). The impact of ethical leadership behavior on employee outcomes: The roles of psychological empowerment and authenticity. *Journal of Leadership & Organizational Studies, 11*(1), 16–26. https://doi.org/10.1177/107179190401-100104

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Deviant Behavior of Children and Youth in Juvenile Delinquency

พฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญา

Jongkoldee Pongsri[1*], & Korn Kangsadanporn[2]

จงกลดี พงษ์ศรี[1*], & กรณ์ กังสดารพร[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Jongkoldee Pongsri*
จงกลดี พงษ์ศรี
College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: jongkoldee@gmail.com

2. Korn Kangsadanporn
กรณ์ กังสดารพร
College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: apirat.k@rsu.ac.th

คำสำคัญ:
พฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชน, การกระทำความผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชน, ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร

Keywords:
Deviant Behavior of Children and Youth, Juvenile Delinquency of Children and Youth, Juvenile and Family Court of Samut Sakhon Province

Article history:
Received: 24/03/2025
Revised: 05/05/2025
Accepted: 20/08/2025
Available online: 28/10/2025

How to Cite:
Pongsri, J. & Kangsadanporn, K. (2025). Deviant Behavior of Children and Youth in Juvenile Delinquency. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 453-466.

ABSTRACT

The research on “Deviant Behavior of Children and youth in Juvenile Delinquency” aims (1) to study the characteristics and patterns of criminal behaviors among juvenile offenders and (2) to analyze the factors influencing the emergence of deviant behaviors among children and youth. This study employed a qualitative research design, with data collected through in-depth interviews and focus group discussions involving juvenile offenders, psychologists, and counselors at the Juvenile and Family Court in Samut Sakhon Province. Participants were selected through purposive sampling, and data were analyzed using content analysis to synthesize key themes and provide interpretive explanations.

The findings revealed that the development of deviant behaviors among juvenile offenders was influenced by three main factors: (1) Physical factors, such as family breakdown, lack of parental care, poverty, and school dropout, which often led to crimes related to life, physical harm, drugs, and sexual misconduct; (2) Psychosocial factors, including impulsiveness, the need for peer acceptance, association with high-risk groups, and social stigmatization, which contributed to anti-social tendencies; and (3) Social factors, such as the weakening of family institutions, easy access to drugs, exposure to inappropriate media, and negative social role models. Furthermore, the high income from drug trafficking was found to be a significant motivating factor for criminal acts. The study suggests that relevant agencies should strengthen family institutions, foster moral and ethical development, and establish stable social norms to prevent deviant behaviors among children and youth sustainably.

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญา มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาลักษณะและรูปแบบการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน และ (2) วิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนในกลุ่มดังกล่าว การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับเด็กและเยาวชนผู้กระทำความผิด นักจิตวิทยา และผู้ให้คำปรึกษาประจำศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร กลุ่มตัวอย่างได้จากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้เครื่องมือคือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อสังเคราะห์สาระสำคัญและตีความเชิงอธิบาย

ผลการวิจัยพบว่า การเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชนมีความสัมพันธ์กับปัจจัยสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ (1) ปัจจัยทางกายภาพ เช่น ครอบครัวแตกแยก การเลี้ยงดูที่ขาดการเอาใจใส่ ความยากจน และการหลุดจากระบบการศึกษา ซึ่งส่งผลให้เกิดการกระทำผิดเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย ยาเสพติด และเพศ (2) ปัจจัยทางจิตสังคม ได้แก่ ความคึกคะนอง ความต้องการการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน การคบหากลุ่มเสี่ยง และการถูกตีตราทางสังคม และ (3) ปัจจัยทางสังคม เช่น ความอ่อนแอของสถาบันครอบครัว การเข้าถึงยาเสพติด การบริโภคสื่อที่ไม่เหมาะสม และแบบอย่างเชิงลบจากสังคม โดยรายได้จากการจำหน่ายยาเสพติดเป็นแรงจูงใจสำคัญในการกระทำผิด ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมความเข้มแข็งของครอบครัว พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และสร้างบรรทัดฐานทางสังคมที่มั่นคง เพื่อป้องกันพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเยาวชนอย่างยั่งยืน

บทนำ

ปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งในด้านเศรษฐกิจและเทคโนโลยี ซึ่งส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมวัตถุนิยมและการแข่งขันสูงในชีวิตประจำวัน ผู้คนมุ่งเน้นการบริโภคและการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลกระทบต่อพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน โดยเฉพาะในด้านการกระทำความผิดทางอาญา ซึ่งปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนในคดีที่เข้าสู่การพิจารณาของศาลเยาวชนและครอบครัวมีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว กำหนดให้ศาลมีอำนาจพิจารณาพิพากษาหรือมีคำสั่งในคดีที่เด็กและเยาวชนกระทำความผิด รวมถึงจัดให้มีมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้รับการแก้ไข ฟื้นฟู และบำบัด โดยมีส่วนร่วมจากผู้เสียหายและชุมชน ทั้งนี้สถิติการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนในปี 2565 พบว่ามีคดีทั้งหมด 12,192 คดี โดยเฉพาะคดีเกี่ยวกับยาเสพติดคิดเป็นร้อยละ 40.07 และความผิดอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 22.68 (กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน, 2565) สะท้อนให้เห็นว่าปัญหานี้ยังคงมีปริมาณสูงและส่งผลต่อสังคมอย่างต่อเนื่อง

สาเหตุของการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนเกิดจากปัจจัยหลากหลายทั้งภายในและภายนอก เช่น ปัจจัยทางพันธุกรรม สุขภาพจิต พื้นฐานทางอารมณ์ การเลี้ยงดูของครอบครัว สภาพเศรษฐกิจ การคบเพื่อน และวัฒนธรรมบริโภคนิยม (ประภาศน์ อวยชัย, 2517; มาตาลักษณ์ ออรุ่งโรจน์, 2551; เสกสิทธิ์ สุวรรณยาธิปัติ, 2554) ปัจจัยเหล่านี้มักมีความสัมพันธ์ซับซ้อน ส่งผลให้เด็กและเยาวชนบางรายถูกชักจูงหรือเลียนแบบพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมจนกระทั่งก่อให้เกิดความผิดทางอาญา

แม้ว่าจะมีงานวิจัยหลายชิ้นเกี่ยวกับสาเหตุและปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน แต่ส่วนใหญ่ยังมุ่งศึกษาเป็นภาพรวมหรือปัจจัยเฉพาะด้าน เช่น ปัจจัยทางครอบครัวหรือสภาพเศรษฐกิจ ทำให้ยังมี ในการศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมเบี่ยงเบน (Deviant Behavior) ของเด็กและเยาวชนในบริบทเฉพาะ และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายในกับปัจจัยภายนอกที่ส่งผลต่อการกระทำความผิด ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาพฤติกรรมเบี่ยงเบนและปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน ผ่านกรณีศึกษาและการวิเคราะห์เชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่สามารถนำไปใช้พัฒนาแนวทางป้องกันและฟื้นฟูเยาวชนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการกระทำความผิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

Albert Bandura (1977) ได้เสนอแนวคิดใหม่เกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดพฤติกรรมนิยมแบบดั้งเดิม ที่มองว่าการเรียนรู้เกิดจากการกระทำโดยตรงและผลลัพธ์ที่ตามมาเท่านั้น Bandura เชื่อว่ามนุษย์สามารถเรียนรู้ได้จาก การสังเกตและการเลียนแบบพฤติกรรมของผู้อื่น โดยไม่จำเป็นต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเองก่อน บุคคลที่ถูกสังเกตนี้เรียกว่า “แบบอย่าง” (model) การเรียนรู้ผ่านการสังเกตทำให้ผู้เรียนสามารถรับรู้ได้ว่าพฤติกรรมใดได้รับรางวัลหรือการยอมรับ และพฤติกรรมใดถูกลงโทษ การสังเกตผลลัพธ์ของพฤติกรรมผู้อื่นนี้ Bandura เรียกว่า การเสริมแรงโดยการสังเกต (vicarious reinforcement) ซึ่งทำให้ผู้เรียนสามารถปรับพฤติกรรมของตนโดยอ้างอิงจากผลลัพธ์ของผู้อื่นได้ กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม 4 ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่

1. การใส่ใจ ต้องให้ความสนใจกับแบบอย่าง ทั้งในด้านลักษณะ การกระทำ หรือคำพูด แบบอย่างที่น่าสนใจ มีอิทธิพล หรือได้รับความนิยม มักจะถูกสังเกตมากกว่า
2. การจดจำ ผู้เรียนต้องสามารถจดจำสิ่งที่สังเกตเห็นได้ ทั้งในรูปแบบภาพในใจหรือคำอธิบายทางวาจา เพื่อเตรียมนำไปใช้งานในอนาคต
3. การนำไปปฏิบัติ ผู้เรียนต้องมีความสามารถในการเลียนแบบพฤติกรรมที่ได้เรียนรู้ ซึ่งบางครั้งอาจต้องผ่านการฝึกฝนเพื่อให้ทำได้เหมือนแบบอย่าง
4. แรงจูงใจ ผู้เรียนต้องมีแรงจูงใจที่จะเลียนแบบพฤติกรรม ซึ่งมักขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ที่คาดว่าจะได้รับ เช่น การยอมรับจากผู้อื่น การได้รับรางวัล หรือการหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษ

การประยุกต์ใช้ในบริบททางสังคม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมมีความสำคัญต่อการศึกษา การอบรม และการพัฒนาพฤติกรรมทางสังคม ตัวอย่างเช่น เด็กที่มีแบบอย่างเชิงบวก เช่น ครอบครัวหรือชุมชนที่มีพฤติกรรมเหมาะสม มักพัฒนาเป็นบุคคลที่มีพฤติกรรมดีและปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี เด็กที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีแบบอย่างเบี่ยงเบน เช่น การใช้ความรุนแรง การเสพยา หรือการละเมิดกฎหมาย มีแนวโน้มที่จะเลียนแบบพฤติกรรมเหล่านั้น โดยเฉพาะเมื่อพฤติกรรมดังกล่าวได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมของ Bandura เป็นสะพานเชื่อมระหว่าง พฤติกรรมนิยม (behaviorism) และทฤษฎีทางปัญญา (cognitive theory) โดยมองว่ามนุษย์เป็นผู้มีเหตุผล สามารถคิด วิเคราะห์ และเลือกเรียนรู้จากประสบการณ์ของผู้อื่น แนวคิดนี้เป็นพื้นฐานสำคัญของ การเรียนรู้เชิงสังเกต (observational learning) และต่อมาได้พัฒนาต่อยอดเป็น ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงสังคมร่วมสมัย (social cognitive theory) ที่ยังคงถูกนำมาใช้ในด้านการศึกษา การฝึกอบรม และการพัฒนาบุคลิกภาพจนถึงปัจจุบัน

ทฤษฎีการขาดการควบคุมตนเอง

เป็นแนวคิดที่เสนอโดย Michael R. Gottfredson และ Travis Hirschi ในปี พ.ศ. 2533 ผ่านหนังสือ A General Theory of Crime ทฤษฎีนี้อธิบายว่าพฤติกรรมเบี่ยงเบนส่วนใหญ่เกิดจากระดับการควบคุมตนเองของบุคคล ซึ่งถือเป็นลักษณะบุคลิกภาพที่มีความคงตัวตลอดชีวิต (Gottfredson & Hirschi, 1990; Simply Psychology, 2023) ผู้ที่มีการควบคุมตนเองต่ำมักขาดความสามารถในการยับยั้งความต้องการหรืออารมณ์ชั่วขณะ จึงมีแนวโน้มเลือกทำสิ่งที่ให้ผลตอบแทนทันทีโดยไม่คำนึงถึงผลเสียในระยะยาว

1. การพัฒนาการควบคุมตนเองในวัยเด็ก Gottfredson และ Hirschi (1990) ชี้ว่า การขาดการควบคุมตนเองมักเกิดตั้งแต่ช่วงวัยเด็กผ่านกระบวนการเลี้ยงดูและการอบรมสั่งสอน การอบรมที่สำคัญ ได้แก่ การสอนเรื่องความรับผิดชอบ การสอนให้รอคอยผลตอบแทน การฝึกฝนความอดทนต่อความไม่พอใจ และการควบคุมอารมณ์และความพึงพอใจในระยะยาว เด็กที่ไม่ได้รับการอบรมดังกล่าวมักเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มีความอดทนน้อย และมีแนวโน้มเลือกพฤติกรรมที่ให้ผลประโยชน์ทันที แม้ว่าพฤติกรรมนั้นอาจเป็นเรื่องผิดกฎหมายหรือไม่เป็นที่ยอมรับในสังคม (Simply Psychology, 2023; OJP, 2023)

2. ปัจจัยเร่งการเบี่ยงเบน นอกจากลักษณะบุคลิกภาพส่วนบุคคลแล้ว ทฤษฎีนี้ยังชี้ให้เห็นว่าปัจจัยเร่งหรือสิ่งยั่วยุจากสภาพแวดล้อมมีบทบาทสำคัญต่อผู้ที่มีการควบคุมตนเองต่ำ เช่น การอยู่ในกลุ่มเพื่อนที่สนับสนุนพฤติกรรมเสี่ยงหรือผิดกฎหมาย การเข้าถึงสื่อหรือสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความรุนแรง การเสพสารเสพติด หรือความเสี่ยงต่าง ๆ ผู้ที่มีการควบคุมตนเองต่ำจะตอบสนองต่อสิ่งยั่วยุเหล่านี้ได้ง่ายกว่า เพราะขาดกลไกยับยั้งตนเอง (Simply Psychology, 2023; OJP, 2023)

3. การป้องกันพฤติกรรมเบี่ยงเบน มองว่าการป้องกันพฤติกรรมเบี่ยงเบนควรเน้นไปที่การสร้างและเสริมสร้างการควบคุมตนเองตั้งแต่วัยเด็ก ผ่านการอบรมเลี้ยงดูและสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมความอดทน ความรับผิดชอบ และการตัดสินใจอย่างรอบคอบ การเน้นไปที่การฝึกฝนลักษณะบุคลิกภาพเชิงบวกตั้งแต่เด็กเป็น

แนวทางสำคัญในการลดความเสี่ยงของพฤติกรรมเบี่ยงเบนในอนาคต (Gottfredson & Hirschi, 1990; OJP, 2023)

สรุปทฤษฎีการขาดการควบคุมตนเองเป็นกรอบแนวคิดที่ครอบคลุมทั้งลักษณะบุคลิกภาพและอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมต่อพฤติกรรมเสี่ยงหรือเบี่ยงเบน การพัฒนาการควบคุมตนเองตั้งแต่วัยเด็กและการสนับสนุนสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความอดทนและความรับผิดชอบ เป็นกลไกสำคัญในการป้องกันพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนจากมาตรฐานสังคม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

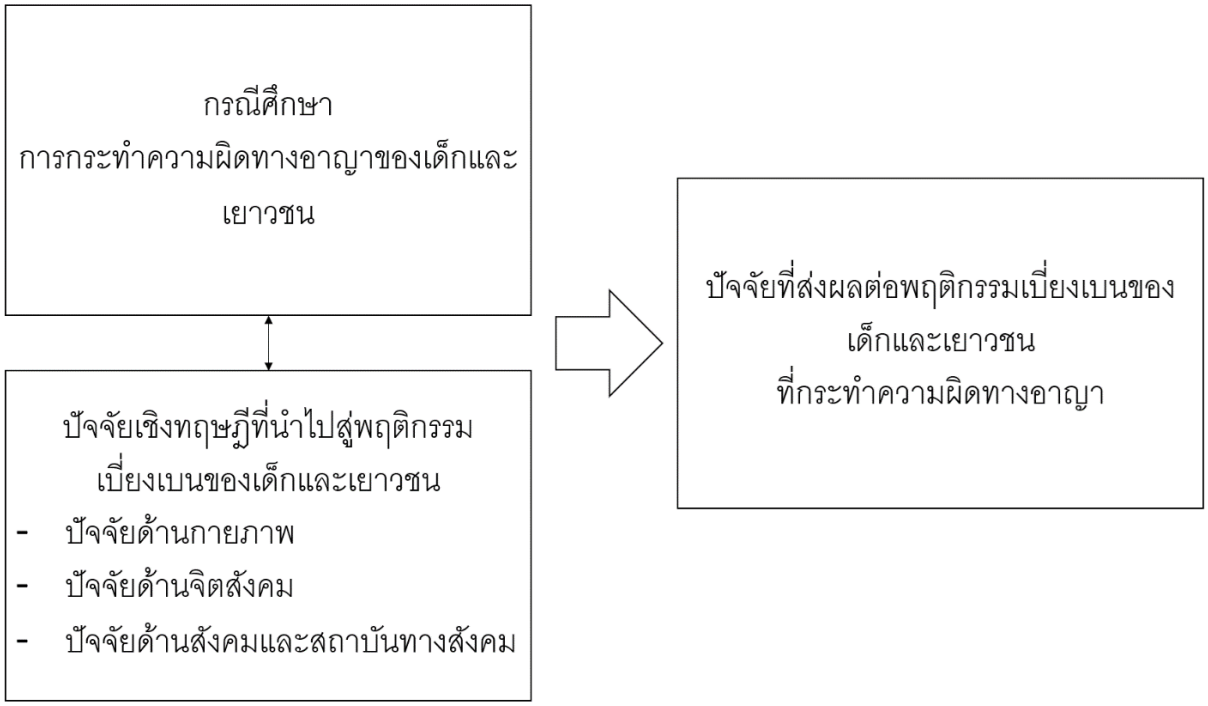
งานวิจัยทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศสนับสนุนแนวคิดของทฤษฎีดังกล่าว โดยงานวิจัยในประเทศพบว่า ปัจจัยทางครอบครัวมีบทบาทสำคัญต่อพฤติกรรมของเยาวชน กาญจนา (2565) พบว่า การดูแลเอาใจใส่จากบิดามารดาและการปลูกฝังวินัยตั้งแต่ในวัยเด็ก มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเยาวชนอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ เยาวชนที่ได้รับความอบอุ่น การสนับสนุน และการกำกับดูแลอย่างเหมาะสม มักมีโอกาสเกิดพฤติกรรมเสี่ยงน้อยกว่า ขณะเดียวกัน การขาดการดูแลหรือการปลูกฝังวินัยที่ไม่ชัดเจนอาจเพิ่มโอกาสในการเบี่ยงเบนพฤติกรรม

นอกจากนี้ สมชาย (2566) ยังชี้ให้เห็นถึงบทบาทของเพื่อนและสภาพแวดล้อมชุมชนว่าเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลต่อแนวโน้มพฤติกรรมไม่เหมาะสมของเยาวชน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีอัตราอาชญากรรมสูงหรือขาดกิจกรรมสร้างสรรค์ เยาวชนมักมีแนวโน้มเลียนแบบพฤติกรรมของกลุ่มเพื่อนหรือผู้ใหญ่ในชุมชน การศึกษาเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของปัจจัยทางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเสี่ยง

งานวิจัยต่างประเทศก็ให้ผลสอดคล้องกัน Akers (2017) พบว่าการเรียนรู้ผ่านปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมีผลต่อการเกิดพฤติกรรมเสี่ยง โดยเฉพาะการเลียนแบบพฤติกรรมของเพื่อนหรือกลุ่มสังคมที่เกี่ยวข้อง ส่วน Hirschi (2004) เน้นย้ำถึงความสำคัญของการควบคุมตนเองหรือการยึดติดกับสังคมและครอบครัวว่าเป็นตัวทำนายสำคัญของพฤติกรรมเสี่ยงในวัยรุ่น กล่าวคือ เยาวชนที่มีความสามารถในการควบคุมตนเองสูงและมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับครอบครัวหรือสถาบันทางสังคม มักมีโอกาสเกิดพฤติกรรมเสี่ยงน้อยกว่า

จากงานวิจัยเหล่านี้สามารถสรุปได้ว่า ทั้งปัจจัยครอบครัว เพื่อน และสภาพแวดล้อมทางสังคม รวมถึงระดับการควบคุมตนเอง มีบทบาทร่วมกันในการกำหนดพฤติกรรมของเยาวชน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีที่กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมทางสังคม การเรียนรู้ทางสังคม และการควบคุมตนเองต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการกระทำความผิดทางอาญาของเด็กหรือเยาวชนผ่านกรณีศึกษา
2. เพื่อวิเคราะห์การเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญา

สมมติฐานในการวิจัย

1. ปัจจัยด้านครอบครัวมีผลต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชน เด็กและเยาวชนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูและการสนับสนุนทางครอบครัวสูง มีแนวโน้มเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนน้อยกว่าเด็กที่ขาดการดูแลเอาใจใส่
2. ปัจจัยด้านเพื่อนมีผลต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชน เด็กและเยาวชนที่มีเพื่อนที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน มีแนวโน้มเลียนแบบพฤติกรรมและเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนสูงกว่า
3. ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมชุมชนมีผลต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชน เด็กและเยาวชนที่อยู่ในชุมชนที่มีอาชญากรรมสูงหรือขาดกิจกรรมสร้างสรรค์ มีแนวโน้มเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนสูงกว่า

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ประเภทการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการกระทำความผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชน ตลอดจนปัจจัยที่ส่งผลต่อการเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบน โดยอาศัยข้อมูลเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งความเข้าใจอย่างรอบด้านในบริบทของสังคมและกระบวนการยุติธรรมเยาวชน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ในการวิจัย ได้แก่ เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญาในพื้นที่จังหวัดสมุทรสาคร รวมถึงบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานด้านการฟื้นฟูและบำบัดพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนในกระบวนการยุติธรรม

2. กลุ่มตัวอย่าง เด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญา จำนวน 5 กรณีศึกษา นักจิตวิทยาประจำศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 3 คน และ ผู้ให้คำปรึกษา แนะนำ และประสานการประชุมประจำศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร จำนวน 5 คน

เทคนิคการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้ประสบการณ์ และมีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง ลึกซึ้ง และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย

1. แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide)
2. แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion Guide)
3. แบบบันทึกภาคสนาม (Field Note) เพื่อจดบันทึกข้อสังเกตและบรรยากาศในการเก็บข้อมูล
4. เอกสาร หนังสือ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์และอ้างอิงทางทฤษฎี

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสาร งานวิจัย และแนวคิดทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย
2. กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและจัดเตรียมแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม
3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล ณ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร
4. บันทึกและถอดความข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มอย่างละเอียด
5. ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยวิธีการตรวจสอบจากผู้ให้ข้อมูล (Member Checking) เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้จากเอกสาร หนังสือ รายงานการวิจัย และแหล่งข้อมูลทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนและการกระทำความผิดของเยาวชน

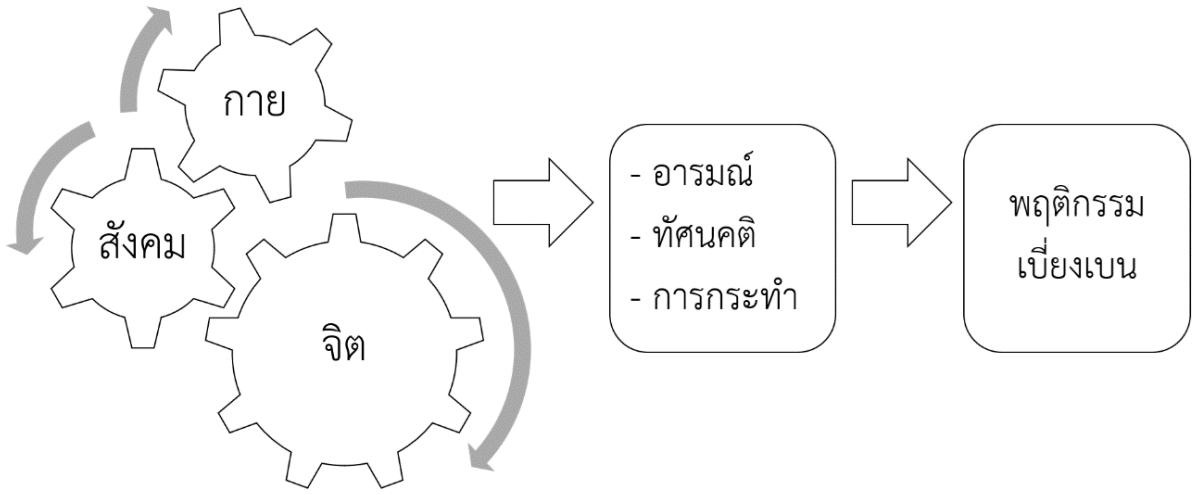
การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยจำแนกข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และเอกสารออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นสำคัญ จากนั้นจึงทำการตีความสังเคราะห์ และเชื่อมโยงข้อมูลตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อให้ได้ข้อสรุปเชิงลึกที่สะท้อนถึงสภาพจริงของปรากฏการณ์ทางสังคมที่ศึกษา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจะนำเสนอในรูปแบบการพรรณนาเชิงอธิบาย (Descriptive Narrative) เพื่อสะท้อนให้เห็นลักษณะ พฤติกรรม และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชน พร้อมทั้งเสนอแนวทางในการป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่เหมาะสมต่อบริบททางสังคมและกระบวนการยุติธรรมไทย

ผลการวิจัย

1. ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับพฤติกรรมเบี่ยงเบน พบว่าปัจจัยเชิงทฤษฎีที่นำไปสู่พฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชน ประกอบด้วยปัจจัยต่างๆ ตามแผนภาพที่ 2 ดังนี้

แผนภาพที่ 2 แสดงปัจจัยเชิงทฤษฎีที่นำไปสู่พฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชน

จากแผนภาพที่ 2 สรุปได้ว่าปัจจัยเชิงทฤษฎีที่นำไปสู่พฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชน ที่ส่งผลต่ออารมณ์ ทัศนคติ และการกระทำที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนซึ่งนำไปสู่การกระทำความผิด ได้แก่

1) ปัจจัยทางกาย หมายถึง ปัจจัยทางกายภาพต่างๆ เช่น การไม่ได้รับการศึกษาของเด็กหรือเยาวชน ครอบครัวที่บิดามารดาขาดการศึกษาหรือมีปัญหาแตกแยก ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัวยากจนหรือรายได้ต่ำหรือว่างงานหรือไม่มีรายได้ เป็นต้น

2) ปัจจัยทางจิต หมายถึง ปัจจัยด้านจิตสังคม เช่น ความอยากรู้อยากลอง ความคึกคะนองของวัยรุ่น การอยากสร้างความยอมรับจากคนในกลุ่ม การถูกตีตราจากสังคมจนเกิดการต่อต้านสังคมและระเบียบทางสังคม และการคบหาสมาคมกับกลุ่มเพื่อนที่มีทัศนคติที่จะฝ่าฝืนกฎหมาย เป็นต้น

3) ปัจจัยทางสังคม หมายถึง ปัจจัยทางสังคมที่ทำหน้าที่บกพร่องของสถาบันทางสังคมต่างๆ เช่นสถาบันครอบครัว เช่นสัมพันธภาพที่ไม่ดีภายในครอบครัว สภาพครอบครัวแตกร้าว ครอบครัวที่พ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ไม่ดี ครอบครัวที่อยู่ในแหล่งเสื่อมโทรมที่มีความเสี่ยงและครอบครัวที่บิดามารดาปล่อยปละละเลยรวมถึงครอบครัวที่บิดามารดาที่ไม่ดูแลลูกหรือเข้มงวดต่อลูกมากเกินไป ปัจจัยทางสังคมนี้ยังรวมไปถึงสภาพแวดล้อมทางสังคมของเด็ก เช่นการขาดที่อยู่อาศัย รวมถึงการอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยแหล่งอบายมุข การคบหาสมาคมกับกลุ่มคนที่มีความเสี่ยงต่อการก่ออาชญากรรม รวมถึงสภาพแวดล้อมที่เกิดจากการสื่อสารสมัยใหม่ เช่น

ข่าวสารที่ผ่านมาทางอินเทอร์เน็ต หรือสื่อกระแสหลักต่างๆ เช่น วิทยุ ภาพยนตร์ ที่จูงใจหรือยั่วยุให้กระทำความผิด รวมถึงการขัดกันทางวัฒนธรรม ประเพณี และความอยุติธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ รวมถึงปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ความเหลื่อมล้ำจนเกิดช่องว่างระหว่างครอบครัวที่ร่ำรวยและยากจนมาก อาจเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดแรงผลักดันเด็กหรือเยาวชนที่ยากจนเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนไปกระทำความผิดได้

2. ผลการศึกษาจากกรณีศึกษาทั้ง 7 กรณี ผู้วิจัยได้ทำการสรุป โดยแยกลักษณะของการกระทำความผิดในแต่ละปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านกายภาพ ด้านจิตสังคม และด้านสังคม ที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชน ดังนี้

1) ปัจจัยด้านกายภาพที่สัมพันธ์กับอารมณ์ ทัศนคติ ในการกระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ยาเสพติด และเพศ ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวแตกแยก การเลี้ยงดูที่ปล่อยปละละเลย ขาดการอบรมสั่งสอนที่ดี และปัจจัยด้านทางเศรษฐกิจ ได้แก่ ครอบครัวรายได้น้อย มีหนี้สิน และยากจน มีส่วนสนับสนุนให้เกิดการกระทำผิดในฐานการกระทำผิดดังกล่าว ขณะที่การกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนั้นมีความสัมพันธ์กับปัจจัยด้านการศึกษา คือ การไม่ได้เข้าสู่ระบบการศึกษาหรือออกจากระบบการศึกษากลางคัน นอกจากนี้ การกระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ยาเสพติด เพศ พบว่ามีความสัมพันธ์กับปัจจัยกระตุ้นอื่น ๆ สนับสนุนให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชน จนนำไปสู่การกระทำความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย บาเสพติด รวมถึงเพศ เช่น การใช้สารเสพติด ความเชื่อที่ผิดเกี่ยวกับความเป็นลูกผู้ชาย บุคลิกภาพที่ชอบเป็นผู้นำที่ปกป้องลูกน้อง การใช้กลไกป้องกันตนเอง สัมพันธ์ต่อการกระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ขณะเดียวกัน การใช้สารเสพติด การสนใจแต่ตนเองโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อผู้อื่น และปัจจัยจูงใจที่เกี่ยวข้องกับรายได้จากการขายยาเสพติดที่สูง สัมพันธ์กับการกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด นอกจากนี้การกระทำผิดเกี่ยวกับเพศยังสัมพันธ์กับปัจจัยกระตุ้น อันได้แก่ การขาดทักษะการปฏิเสธ การขาดทักษะการไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล การสนใจแต่ตนเองโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อผู้อื่น เป็นต้น

2) ปัจจัยด้านจิตสังคมที่สัมพันธ์กับอารมณ์ ทัศนคติ ในการกระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย มีความสัมพันธ์กับความคึกคะนองของวัยรุ่น ความรักเพื่อนและต้องการสร้างการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน และการคบหากับกลุ่มเพื่อนที่เสี่ยงต่อการกระทำความผิด ในส่วนของการกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมอยากรู้ อยากลอง การถูกตีตราจากสังคมจนเกิดการต่อต้านสังคมและระเบียบทางสังคม และพฤติกรรมการคบหากับกลุ่มเพื่อนที่เสี่ยงต่อการกระทำความผิด และการกระทำผิดเกี่ยวกับเพศมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมอยากรู้ อยากลอง ความคึกคะนองของวัยรุ่น และการขาดการยับยั้งชั่งใจ

3) ปัจจัยด้านสังคมที่สัมพันธ์กับอารมณ์ ทัศนคติ ในการกระทำผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย ยาเสพติด เพศ พบว่ามีความสัมพันธ์กับความอ่อนแอของสถาบันครอบครัว ทุกกรณีการกระทำผิด ยิ่งไปกว่านั้น การกระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พบว่ามีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมรอบตัวเด็กที่เต็มไปด้วยแหล่งยาเสพติดและพฤติกรรมการคบหาสมาคมกับกลุ่มเสพและขายยาเสพติด ในส่วนของการกระทำผิดเกี่ยวกับเพศพบว่าสัมพันธ์กับการพบเห็นตัวแบบที่ไม่ดีในครอบครัว และสภาพแวดล้อมรอบตัวที่กระตุ้นให้เด็กกระทำความผิด

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการกระทำความผิดทางอาญาของเด็กและเยาวชนผ่านกรณีศึกษา และ (2) เพื่อวิเคราะห์การเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญา ผลการศึกษาพบว่าพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชนมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 3 ด้าน ได้แก่ ปัจจัยด้านกายภาพ ปัจจัยด้านจิตสังคม และปัจจัยด้านสังคม ซึ่งสามารถอภิปรายได้ดังนี้

1. ปัจจัยด้านกายภาพ ปัจจัยด้านครอบครัวและเศรษฐกิจเป็นสาเหตุสำคัญของการเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบน เด็กและเยาวชนที่เติบโตในครอบครัวที่ขาดความอบอุ่นหรือมีปัญหาทางเศรษฐกิจมักมีแนวโน้มเข้าสู่พฤติกรรมเสี่ยงสูงขึ้น อีกทั้งการขาดโอกาสทางการศึกษา เช่น การออกจากระบบการศึกษากลางคัน ส่งผลให้เยาวชนขาดทักษะในการคิดไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล ขาดทักษะการปฏิเสธสิ่งยั่วยุ และมีแนวโน้มเข้าไปเกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติดหรือการกระทำผิดกฎหมาย นอกจากนี้ยังพบว่าความเชื่อผิด ๆ เกี่ยวกับ “ความเป็นลูกผู้ชาย” การต้องต่อสู้หรือปกป้องกลุ่มตนโดยไม่คำนึงถึงกฎหมาย เป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อภิวุฒิ นะวาระ (2560) ที่อธิบายว่าการขาดการขัดเกลาทางสังคมที่เหมาะสมในครอบครัวนำไปสู่การเรียนรู้พฤติกรรมเชิงลบและการไม่ยึดมั่นในบรรทัดฐานของสังคม

2. ปัจจัยด้านจิตสังคม ปัจจัยด้านอารมณ์และสังคมสัมพันธ์ เช่น ความคึกคะนอง ความอยากรู้อยากลองและความต้องการการยอมรับจากเพื่อน ล้วนส่งผลให้เยาวชนมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน โดยเฉพาะการคบหากับเพื่อนที่มีแนวโน้มกระทำผิดซึ่งเป็นตัวกระตุ้นสำคัญให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบ (Imitation) ตาม ทฤษฎีการเลียนแบบ (Theory of Imitation) ที่อธิบายว่าบุคคลมีแนวโน้มเรียนรู้พฤติกรรมจากคนใกล้ชิดหรือผู้ที่ตนชื่นชม พฤติกรรมผิดกฎหมายจึงสามารถเกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วผ่านการสังเกตและเลียนแบบ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่าง (Differential Association Theory) ของ เอ็ดวิน เอช. ซัตเทอร์แลนด์ (Sutherland, 1966) ที่กล่าวว่าพฤติกรรมอาชญากรรมเป็นผลจากกระบวนการเรียนรู้ผ่านการติดต่อสื่อสารกับกลุ่มเพื่อน ไม่ใช่เกิดจากพันธุกรรมโดยตรง เด็กหรือเยาวชนที่อยู่ในกลุ่มเพื่อนซึ่งมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนจึงเรียนรู้ทัศนคติและเทคนิคในการกระทำความผิดได้โดยตรง

3. ปัจจัยด้านสังคม ปัจจัยสังคมที่พบมีอิทธิพลต่อการกระทำผิด ได้แก่ ความอ่อนแอของสถาบันครอบครัว การขาดบทบาทของชุมชนในการดูแลเด็ก รวมถึงสภาพแวดล้อมที่มีแหล่งมั่วสุมและการแพร่กระจายของยาเสพติดอย่างกว้างขวาง ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้เยาวชนเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ผิดกฎหมายได้ง่ายขึ้น อีกทั้งสภาพแวดล้อมทางสื่อสารยุคใหม่ เช่น สื่อออนไลน์ ยังเป็นช่องทางให้เยาวชนเข้าถึงกลุ่มผู้กระทำผิดและสิ่งยั่วยุทางอาชญากรรมได้สะดวกขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่าการ “ตีตรา” เยาวชนที่เคยกระทำผิดจากครอบครัวหรือสังคม ส่งผลให้เยาวชนรู้สึกถูกปฏิเสธและหันไปต่อต้านกฎระเบียบของสังคม สอดคล้องกับ ทฤษฎีตีตรา (Labelling Theory) ของ Frank Tannenbaum (1983) ที่ชี้ว่า การที่สังคมแสดงท่าทีในทางลบและไม่เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดกลับตัว จะยิ่งตอกย้ำบทบาทของผู้กระทำผิดและนำไปสู่การกระทำผิดซ้ำ

ผลการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชนเกิดจากการบูรณาการของหลายปัจจัย ทั้งด้านกายภาพ จิตสังคม และสังคม ซึ่งล้วนสอดคล้องกับ ทฤษฎีการขัดเกลาทางสังคม (Socialization Theory) ที่ชี้ว่าการขัดเกลาที่ไม่เหมาะสมหรือไม่สมบูรณ์จากครอบครัวและโรงเรียนส่งผลให้เด็กเรียนรู้บรรทัดฐานทางลบจากกลุ่มเพื่อนแทน ทำให้ขาดการยึดมั่นในค่านิยมที่ถูกต้อง ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานของ สัณหกฤษณ์ บุญช่วย และจตุพร ธิราภรณ์ (2562) ที่ศึกษาพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเยาวชนผ่านบทละคร “เลือดข้นคนจาง” พบว่าปัญหาครอบครัว การขาดพันธะผูกพัน และแรงกดดันทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้เด็กและเยาวชนเข้าสู่พฤติกรรมอาชญากรรม ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของการศึกษาครั้งนี้ที่เน้นบทบาทสำคัญของครอบครัวในการป้องกันและลดโอกาสการเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนในอนาคตการป้องกันและแก้ไขปัญหาพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเยาวชนควรเริ่มจาก “สถาบันครอบครัว” ซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคมที่มีบทบาทสำคัญในการขัดเกลา ปลูกฝังค่านิยม และเสริมสร้างทักษะชีวิตให้เด็กและเยาวชนสามารถแยกแยะสิ่งถูกผิดได้อย่างเหมาะสม เพื่อป้องกันการเข้าสู่วงจรอาชญากรรมในระยะยาว

สรุป

ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชนเกิดจากปัจจัยหลายด้านที่มีความสัมพันธ์กันอย่างซับซ้อน ทั้งปัจจัยทางกายภาพ จิตสังคม และสังคม โดยแต่ละปัจจัยมีบทบาทแตกต่างกันแต่ส่งผลเกื้อหนุนต่อกันในการก่อให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนในรูปแบบต่าง ๆ ปัจจัยทางกายภาพ ได้แก่ การขาดโอกาสทางการศึกษา การออกจากระบบการศึกษากลางคัน ครอบครัวแตกแยก การเลี้ยงดูที่ปล่อยปละละเลย และฐานะทางเศรษฐกิจที่ยากจน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อพัฒนาการทางอารมณ์และทัศนคติของเยาวชน ทำให้เกิดความเสี่ยงต่อการกระทำผิด เช่น ความรุนแรง การใช้ยาเสพติด และพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสม นอกจากนี้ การขาดการอบรมสั่งสอนที่ถูกต้อง และการหล่อหลอมค่านิยมที่ผิด เช่น การยึดถือความเป็นลูกผู้ชายผ่านการใช้ความรุนแรง หรือการมุ่งตอบสนองความต้องการของตนเองโดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น ล้วนเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบน ปัจจัยทางจิตสังคม ประกอบด้วยลักษณะทางอารมณ์และทัศนคติของเยาวชน เช่น ความอยากรู้อยากลอง ความคึกคะนอง การต้องการการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน การขาดการยับยั้งชั่งใจ รวมทั้งการถูกตีตราจากสังคมจนเกิดการต่อต้าน การรวมตัวกับกลุ่มเพื่อนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงยังเป็นแรงเสริมสำคัญที่ทำให้เยาวชนกระทำผิดในลักษณะต่าง ๆ เช่น การใช้ความรุนแรง การเสพหรือจำหน่ายยาเสพติด และการมีพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมและ ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ความบกพร่องของสถาบันครอบครัว การเลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม สภาพแวดล้อมที่เต็มไปด้วยแหล่งอบายมุข การคบหากับบุคคลหรือกลุ่มที่มีแนวโน้มกระทำผิด และการได้รับอิทธิพลจากสื่อสมัยใหม่ เช่น สื่อออนไลน์และสื่อกระแสหลักที่มีเนื้อหายั่วยุให้เลียนแบบพฤติกรรมเบี่ยงเบน อีกทั้งความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจระหว่างครอบครัวที่ร่ำรวยและยากจนยังเป็นปัจจัยกระตุ้นให้เยาวชนจากครอบครัวยากจนเข้าสู่การกระทำผิดได้ง่ายขึ้น

โดยสรุป พฤติกรรมเบี่ยงเบนของเด็กและเยาวชนเป็นผลจากความเชื่อมโยงของปัจจัยหลายด้าน ทั้งด้านกายภาพ จิตสังคม และสังคม ซึ่งล้วนมีอิทธิพลต่อการหล่อหลอมพฤติกรรมและทัศนคติของเยาวชน การป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างบูรณาการ โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างครอบครัวที่เข้มแข็ง การพัฒนาโอกาสทางการศึกษา การปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้อง และการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่เกื้อหนุนต่อพฤติกรรมเชิงบวกของเด็กและเยาวชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. สถาบันการเมืองการปกครองและสถาบันทางสังคมต่างๆ รวมถึงองค์กรทางสังคมทั้งในระดับชาติและระดับภูมิภาค ควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความเข้มแข็งให้กับสถาบันครอบครัว รวมถึงสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับบรรทัดฐานทางสังคม และการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้กับเด็กและเยาวชนอย่างจริงจัง

2. เพื่อต่อยอดการศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น ในการวิจัยต่อยอดของผู้ที่สนใจ ควรศึกษาถึงแนวทางการป้องกันเพื่อไม่ให้เด็กและเยาวชนเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนที่จะนำไปสู่การกระทำความผิด รวมถึงศึกษาถึงปัจจัยต่างๆ เพิ่มเติมต่อยอดจากงานวิจัยนี้ออกไป และเผยแพร่ให้กับสังคมได้เรียนรู้และตระหนักถึงความสำคัญของการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาปัจจัยเฉพาะทาง เช่น อิทธิพลของสื่อดิจิทัลหรือโซเชียลมีเดียที่มีต่อพฤติกรรมของเยาวชนอย่างลึกซึ้ง เพื่อพัฒนามาตรการควบคุมและสร้างภูมิคุ้มกันทางดิจิทัล

2. ควรทำการวิจัยเชิงเปรียบเทียบระหว่างพื้นที่เมืองและชนบท เพื่อศึกษาความแตกต่างของบริบททางสังคมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบน

3. ควรพัฒนาแบบจำลองเชิงสถิติหรือแบบจำลองเชิงพฤติกรรม (Behavioral Model) เพื่อคาดการณ์แนวโน้มการเกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเยาวชนในอนาคต

4. ควรส่งเสริมการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่มุ่งสร้างนวัตกรรมทางการเรียนรู้และการพัฒนาเยาวชนเชิงป้องกัน เพื่อให้เกิดการนำผลวิจัยไปใช้ได้จริงในระดับพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

กรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. (2565). *สถิติคดีเด็กและเยาวชน จำนวนและร้อยละของคดีเด็กและเยาวชนที่ถูกดำเนินคดีโดยสถานพินิจฯ ทั่วประเทศ จำแนกตามฐานความผิดปีงบประมาณ,รายงาน*

การดำเนินงาน ของรัฐต่อสาธารณะรายปี ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2562. กรุงเทพฯ : กรมพินิจ และคุ้มครองเด็กและเยาวชน.

กาญจนา, พ. (2565). ปัจจัยทางครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเยาวชนในเขตเมือง. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 18(2), 45–62.

มาตาลักษณ์, อ. ออรุ่งโรจน์. (2551). *ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมทางอาญาของเยาวชน.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย.

ประภาศน์ อวยชัย. (2517). *เอกสารวิจัยส่วนบุคคลในลักษณะวิชาสังคมจิตวิทยา เรื่อง บทบาทศาลคดีเด็ก และเยาวชนกับความ มั่นคงแห่งชาติ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมศาสตร์.

ราชกิจจานุเบกษา. (2553). พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553. กรุงเทพฯ: ราชกิจจานุเบกษา.

สมชาย, ว. (2566). อิทธิพลของเพื่อนและสภาพแวดล้อมชุมชนต่อพฤติกรรมเสี่ยงของเยาวชนไทย. *วารสารวิจัยพฤติกรรมศาสตร์*, 12(1), 23–38.

เสกสิทธิ์, สุวรรณยาธิปัติ. (2554). *พฤติกรรมความรุนแรงและการกระทำความผิดของเยาวชน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

สัณหกฤษณ์ บุญช่วย & จตุพร ธิราภรณ์. (2562). การศึกษาพฤติกรรมเบี่ยงเบนของเยาวชนผ่านบทละคร “เลือดข้นคนจาง”. *วารสารสังคมวิทยาและพฤติกรรมศาสตร์*, 14(2), 45–68.

สุทัศน์ บุญโฉม. (2557). การขัดเกลาทางสังคมของครอบครัวกับพฤติกรรมเบี่ยงเบนของวัยรุ่นตอนต้นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง. *วารสารดุษฎีบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, 4(1), 91-109.

อภิวุฒิ นะวาระ. (2560). *พฤติกรรมเบี่ยงเบนของเยาวชน: การขัดเกลาทางสังคมและผลกระทบต่อการกระทำผิด.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

Akers, R. L. (2017*). Social learning and social structure: A general theory of crime and deviance.* Routledge.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory.* Prentice-Hall.

Gottfredson, M. R., & Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime.* Stanford University Press.

Hirschi, T. (2004). *Self-control and crime. In R. F.* Baumeister & K. D. Vohs (Eds.), Handbook of self-regulation: Research, theory, and applications (537–552). Guilford Press.

Office of Justice Programs (OJP). (2023). *A general theory of crime: Overview and applications. U.S. Department of Justice.* Retrieved from https://www.ojp.gov

Simply Psychology. (2023). *Self-control theory of crime (Gottfredson and Hirschi).* Retrieved from https://www.simplypsychology.org

Sutherland, E. H. (1966). *Principles of criminology (7th ed.).* Philadelphia: J. B. Lippincott Company.

Tannenbaum, F. (1983). *Crime and the community.* New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Restorative Justice Process in Juvenile Delinquency in Samut Sakhon Juvenile and Family Court

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน ในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร

Wilai Wongprasertkarn[1*], & Korn Kangsadanporn[2]

วิไล ว่องประเสริฐการ[1*], & กรณ์ กังสดารพร[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Wilai Wongprasertkarn*
วิไล ว่องประเสริฐการ
College of Leadership and Social Innovation. Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: Wilaitwins@gmail.com

2. Korn Kangsadanporn
กรณ์ กังสดารพร
College of Leadership and Social Innovation. Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: apirat.k@rsu.ac.th

คำสำคัญ:
กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์, การแก้ไข, การบำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชน, ผู้ประสานงานการประชุม, ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร

Keywords:
Restorative Justice Process, Correction, Treatment and Rehabilitation of Children and Youth, Meeting Coordinator, Samut Sakhon Juvenile and Family Court

Article history:
Received: 24/03/2025
Revised: 25/05/2025
Accepted: 10/09/2025
Available online: 28/10/2025

How to Cite:
Wongprasertkarn, W. & Kangsadanporn, K. (2025). Restorative Justice Process in Juvenile Delinquency in Samut Sakhon Juvenile and Family Court. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 467-483.

ABSTRACT

This study aims to examine restorative justice processes in criminal proceedings for children and youth at the Samut Sakhon Juvenile and Family Court, as well as to investigate the roles and challenges of practitioners in the rehabilitation and treatment of children, youth, and their families. A qualitative research approach was employed, collecting data through in-depth interviews and focus group discussions with key informants, including the Chief Judge and Juvenile and Family Court Judges 2, court psychologists 2, the Court Director 1, and Associate Judges 5.

The findings indicate that restorative justice processes emphasize relationship restoration and problem-solving rather than punishment. Key practices include mediation, compensation for damages, and rehabilitation, which help reduce recidivism, promote accountability, and foster mutual understanding among offenders, victims, and the community. Psychologists play a critical role in assessment, counseling, and coordinating rehabilitation, while counselors and meeting coordinators support and facilitate group sessions. Major challenges include limited psychological knowledge and counseling skills among some practitioners, role confusion, and familial conflicts that hinder rehabilitation efforts. Recommendations to enhance restorative justice include providing training on psychology and counseling techniques, conducting workshops on coordinating restorative meetings for associate judges, and organizing regular seminars to share experiences and address operational challenges. These measures aim to strengthen the effectiveness and sustainability of restorative justice practices for children and youth in Samut Sakhon.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร และเพื่อศึกษาบทบาทรวมถึงอุปสรรคของผู้ปฏิบัติงานในการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูเด็ก เยาวชน และครอบครัว การวิจัยใช้วิธีเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ผู้พิพากษาหัวหน้าและผู้พิพากษาเยาวชนและครอบครัว 2 ราย นักจิตวิทยาประจำศาล 2 ราย ผู้อำนวยการศาล 1 ราย และผู้พิพากษาสมทบ 5 ราย

ผลการศึกษาพบว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เน้นการฟื้นฟูความสัมพันธ์และแก้ไขปัญหาแทนการลงโทษ ผ่านการเจรจาไกล่เกลี่ย การชดใช้ความเสียหาย และการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู ซึ่งช่วยลดการกระทำผิดซ้ำ ส่งเสริมความรับผิดชอบ และสร้างความเข้าใจระหว่างผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และชุมชน นักจิตวิทยามีบทบาทด้านการวินิจฉัย การให้คำปรึกษา และประสานงานฟื้นฟู ขณะที่ผู้ให้คำปรึกษาและผู้ประสานประชุมสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการประชุมกลุ่ม อุปสรรคสำคัญ ได้แก่ ความขาดความรู้ด้านจิตวิทยาและเทคนิคการให้คำปรึกษา การสับสนบทบาทหน้าที่ และความขัดแย้งในครอบครัว ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือ การจัดอบรมด้านจิตวิทยาและเทคนิคการให้คำปรึกษา การฝึกอบรมการประสานประชุมสำหรับผู้พิพากษาสมทบ และการจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนปัญหาและอุปสรรคการทำงานอย่างสม่ำเสมอ

บทนำ

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นแนวทางที่เสนอทางเลือกใหม่ ๆ สู่ความยุติธรรมแก่ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และชุมชน กระบวนการนี้ส่งเสริมการเข้าร่วมของผู้เสียหายในการแก้ไขสถานการณ์ อีกทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ที่ยอมรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตัวเองได้สำนึกและแสดงความรับผิดชอบต่อผู้เสียหาย กระบวนการนี้อยู่บนฐานที่ว่า พฤติกรรมอาชญากรรมนั้นไม่ได้เพียงแต่เป็นการละเมิดกฎหมายเท่านั้น แต่ยังเป็นอันตรายและสร้างความเสียหายแก่ผู้เสียหายและชุมชนอีกด้วย การทบทวนเอกสารแสดงให้เห็นถึงนิยามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่แตกต่างกันออกไปเนื่องจากคุณลักษณะ ที่หลากหลาย และพัฒนาการของแนวทางยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ทั่วโลก นิยามบางประการให้น้ำหนักที่องค์ประกอบการมีส่วนร่วมของกระบวนการ การเผชิญหน้า และการเข้าร่วมอย่างแข็งขันในกิจกรรมสานเสวนา ขณะที่นิยามส่วนหนึ่งเน้นย้ำผลลัพธ์เชิงสมานฉันท์ เช่น การเยียวยา การรักษาและฟื้นฟูเหยื่ออาชญากรรม และการกลับคืนสู่สังคมของผู้กระทำความผิด ซึ่งนิยามส่วนใหญ่ต่างเห็นพ้องในองค์ประกอบหลักเหล่านี้ โดยจุดมุ่งหมายของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือ (1) สนับสนุนผู้เสียหายให้มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขปัญหาและได้รับการช่วยเหลือ (2) เยียวยาความสัมพันธ์ที่ถูกทำลายจากอาชญากรรม (3) ยืนหยัดค่านิยมของชุมชนและประณามพฤติกรรมอาชญากร (4) ส่งเสริมให้ทุกฝ่ายรับผิดชอบต่อการกระทำ (5) ระบุผลลัพธ์เพื่อความสมานฉันท์ และ (6) ป้องกันการกระทำผิดซ้ำโดยการช่วยให้ผู้กระทำผิดกลับตัวและคืนสู่ชุมชน (พัสสณกรยางงาม, 2565)

แม้ว่าในปัจจุบัน การประเมินประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างเป็นระบบยังมีข้อจำกัด แต่ผลการวิจัยชี้ว่าการใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์ไม่ว่าในขั้นตอนใดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็ตาม มีศักยภาพที่จะแก้ไขความขัดแย้งอย่างมีประสิทธิภาพในการทำให้ผู้กระทำความผิดรับผิดชอบต่อการกระทำของตน และชดเชยความต้องการของผู้เสียหายได้ดีกว่าการใช้กระบวนการยุติธรรมมาตรฐานเพียงอย่างเดียว (สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2564) แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) นั้นไม่ได้เป็นแนวคิดที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ แต่เป็นแนวคิดที่มีมานานแล้ว

โดยสอดแทรกอยู่ในวัฒนธรรม ประเพณีและขนบธรรมเนียมของชุมชนในหลาย ๆ ท้องที่ สำหรับในประเทศไทย ก็อาจหมายถึง การเอื้ออาทร การไกล่เกลี่ยประนีประนอม การยอมรับผิด การให้อภัย พร้อมกับสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างคู่พิพาทในลักษณะที่เป็นทางการ และในระดับสากล อย่างไรตาม ประเทศไทยได้มีการนำเอาแนวคิดความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้กับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน โดยใช้เป็นแนวคิดและหลักการในการตราและประกาศใช้พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 โดยมุ่งแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญา รวมถึงการประสานการประชุมเพื่อมุ่งเยียวยาเหยื่อผู้เสียหายอย่างมีส่วนร่วม โดยกลไกการขับเคลื่อนกระบวนการตามพระราชบัญญัติฯ คือการจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษาแนะนำและประสานการประชุมเพื่อแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ขึ้นทั่วประเทศ รวมถึงการกำหนดมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาตั้งแต่ชั้นก่อนฟ้อง ระหว่างฟ้อง และหลังฟ้อง (ราชกิจจานุเบกษา, 2553)

อย่างไรก็ตาม หลังการประกาศใช้กฎหมายตามพระราชบัญญัติฯ พบว่าองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักการและวิธีปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมในการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในช่วงแรกที่ประกาศใช้ยังมีความสับสน ส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของประชาชนทั่วไป รวมถึงเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานขาดความเข้าใจและทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินกระบวนการ นอกจากนี้ยังขาดการสนับสนุนจากภาครัฐในการเผยแพร่องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และนโยบายที่ชัดเจนและสอดคล้องกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ผู้พิพากษา, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 2567) ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร ได้เปิดศูนย์ให้คำปรึกษาฯ ขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2555 โดยมีบทบาทหน้าที่ในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนรวมถึงครอบครัว โดยเด็กหรือเยาวชนและครอบครัวที่เข้าสู่กระบวนการจะได้รับการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูจากนักจิตวิทยาและผู้ให้คำปรึกษา ทั้งในชั้นก่อนพิจารณาคดี ระหว่างพิจารณาคดีและหลังการพิจารณาคดี ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้ให้คำปรึกษาและนักจิตวิทยาพบว่า กว่า 10 ปีที่ผ่านมา ศูนย์มีการพัฒนาระบบมาโดยตลอด จนปัจจุบันระบบการให้คำปรึกษาฯ มีประสิทธิผลค่อนข้างสูง เนื่องจากบุคลากรภายในที่เป็นข้าราชการเข้าใจระบบงานอย่างชัดเจนและแม่นยำ แต่ในขณะเดียวกันพบว่าเด็กหรือเยาวชนและครอบครัวที่เข้ามารับบริการในศูนย์ให้คำปรึกษาฯ ยังไม่เข้าใจจุดประสงค์และกระบวนการต่างๆ รวมถึงผู้ให้คำปรึกษาฯ ที่มีการรับสมัครใหม่เข้ามาตามวาระของผู้พิพากษาสมทบทุก 3 ปี บางส่วนยังขาดความเข้าใจในระบบ กลไก และวิธีการที่ดีพอ

ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อภิรัตน์ กังสดารพร (2562) ที่ได้เห็นถึงความสำคัญของผู้ให้คำปรึกษาฯ ซึ่งผลวิจัยพบว่าผู้ให้คำปรึกษาฯ ควรมีการพัฒนาภาวะผู้นำและเข้าใจในวิธีการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนเพื่อการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผล

จากที่มาและปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร เพื่อศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญาในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร และเพื่อทราบถึงบทบาทและอุปสรรคของผู้ปฏิบัติงานในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร เพื่อเผยแพร่ให้กับประชาชนและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึงแนวทางกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนของศาลเยาวชนและครอบครัวรวมถึงเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนาและแก้ไขกระบวนการทำงานในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาครให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ทฤษฎีการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice Theory) เป็นแนวคิดในสาขาวิชากฎหมายอาญาที่มุ่งเน้นการ ฟื้นฟูความสัมพันธ์และแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิด แทนการมุ่งเน้นการลงโทษทางอาญาเพียงอย่างเดียว (Zehr, 2002) ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และชุมชนในการร่วมกันหาทางออกเพื่อสร้างความยุติธรรมและลดผลกระทบที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ การยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่เพียงแต่เน้นการชดเชยความเสียหาย แต่ยังมุ่งเน้นการพัฒนาความรับผิดชอบและการปรับพฤติกรรมของผู้กระทำผิดอีกด้วย

หลักการสำคัญของทฤษฎีนี้ ประกอบด้วยหลายมิติ โดยมิติแรกคือ การยอมรับความเสียหายและผลกระทบ ผู้กระทำผิดต้องตระหนักถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหายและชุมชน ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญในการสร้างความเห็นใจและความเข้าใจต่อผู้เสียหาย (Braithwaite, 1989) มิติที่สองคือ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ผู้เสียหาย ผู้กระทำผิด และชุมชนเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจและกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหา ซึ่งช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของต่อผลลัพธ์และส่งเสริมความยุติธรรมแบบมีส่วนร่วม (Morrison, 2002) มิติที่สามคือ กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยและฟื้นฟู โดยผู้กระทำผิดและผู้เสียหายมีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนมุมมอง แสดงความเสียใจ และร่วมกันกำหนดมาตรการชดเชยหรือกิจกรรมฟื้นฟูความสัมพันธ์ เช่น การชดเชยค่าเสียหาย การทำงานรับใช้สังคม หรือกิจกรรมสร้างสัมพันธ์เชิงบวก (Umbreit, 1994) การมีส่วนร่วมและการเจรจาไกล่เกลี่ยนี้ไม่เพียงแต่แก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้น แต่ยังช่วยสร้างทักษะการแก้ปัญหาและความรับผิดชอบในตัวผู้กระทำผิด ในบริบทของ ศาลเยาวชนและครอบครัว แนวคิดการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ถูกนำมาใช้เพื่อฟื้นฟูเด็กและเยาวชนให้กลับคืนสู่สังคมอย่างมีประสิทธิภาพ โดยไม่มุ่งเน้นการลงโทษเพียงอย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญ

กับการสร้างความเข้าใจต่อผลกระทบของพฤติกรรม การเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัว และการพัฒนาทักษะชีวิตของเยาวชน (Sherman & Strang, 2007) หลักฐานวิจัยยังชี้ให้เห็นว่าการใช้แนวทางนี้สามารถลดการกระทำผิดซ้ำ และสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกในชุมชนได้ (Latimer, Dowden & Muise, 2005)

สรุปได้ว่า ทฤษฎีการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นแนวทางที่เน้นการสร้างความยุติธรรมผ่านการฟื้นฟูความสัมพันธ์และความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย และกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย ไม่เพียงแต่ช่วยแก้ไขความเสียหายที่เกิดขึ้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ โดยเฉพาะในเยาวชน ซึ่งสอดคล้องกับเป้าหมายของสังคมที่ต้องการ ความยุติธรรมที่ยั่งยืนและเป็นมิตรกับผู้กระทำผิด

ทฤษฎีการพัฒนาเด็กและเยาวชน

เป็นแนวคิดทางวิชาการที่มุ่งเน้นการพัฒนา ทักษะ การเรียนรู้ และพฤติกรรมทางสังคม ของเด็กและเยาวชน ผ่านกระบวนการที่หลากหลาย ได้แก่ การให้คำปรึกษา การแก้ไขปัญหาพฤติกรรม และการฟื้นฟูด้านจิตสังคม (social-emotional rehabilitation) ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนสามารถพัฒนาตนเองในด้านความรู้สึก การควบคุมอารมณ์ และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมได้อย่างเหมาะสม (Lerner et al., 2005; Damon & Lerner, 2008) แนวคิดสำคัญของทฤษฎีนี้คือ การพัฒนาแบบองค์รวม (holistic development) ซึ่งมองเด็กและเยาวชนเป็นทั้งปัจเจกบุคคลและส่วนหนึ่งของครอบครัวและชุมชน การสนับสนุนพัฒนาการของเด็กจึงครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยการทำงานร่วมกับครอบครัว ชุมชน และสถาบันทางการศึกษา (Eccles & Gootman, 2002) ในเชิงการประยุกต์ ทฤษฎีนี้มักใช้เป็นแนวทางในการ

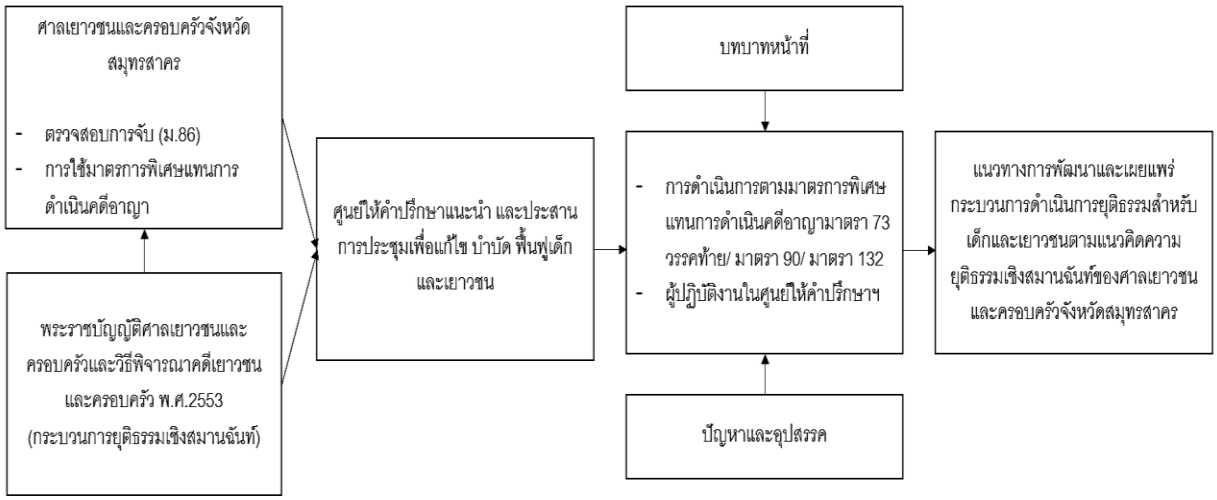
1. การให้คำปรึกษาและแนะแนว (Counseling and Guidance): ช่วยให้เด็กและเยาวชนเข้าใจอารมณ์และพฤติกรรมของตนเอง พร้อมพัฒนากลยุทธ์การแก้ไขปัญหาที่เหมาะสม

2. การแก้ไขปัญหาพฤติกรรม (Behavioral Interventions): ใช้วิธีการเสริมสร้างพฤติกรรมเชิงบวก ลดพฤติกรรมเสี่ยง และสร้างทักษะทางสังคม เช่น การสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการควบคุมอารมณ์

3. การฟื้นฟูด้านจิตสังคม (Psychosocial Rehabilitation): มุ่งฟื้นฟูความมั่นคงทางอารมณ์ ความสัมพันธ์กับครอบครัว และการมีส่วนร่วมกับชุมชน (Zins et al., 2007)

งานวิจัยหลายชิ้นพบว่า การใช้แนวทางพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างเหมาะสมสามารถลดความเสี่ยงต่อปัญหาพฤติกรรมและปัญหาสุขภาพจิต เพิ่มทักษะทางสังคม และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชน ทำให้เด็กและเยาวชนสามารถเติบโตอย่างสมดุลและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (Catalano et al., 2004; Lerner et al., 2011) ทฤษฎีการพัฒนาเด็กและเยาวชนไม่เพียงมุ่งเน้นการปรับพฤติกรรมหรือการให้ความรู้เท่านั้น แต่ยังสนับสนุนการสร้างสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม การฟื้นฟูความสัมพันธ์ และการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับชีวิตทางสังคม ซึ่งถือเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมของเด็กและเยาวชน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชนในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร
2. เพื่อศึกษาบทบาทและอุปสรรคของผู้ปฏิบัติงานในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เด็กหรือเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร

สมมติฐานในการวิจัย

1. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีผลต่อการลดการกระทำผิดซ้ำของเด็กและเยาวชน และช่วยฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ
2. บทบาทและประสิทธิภาพของผู้ปฏิบัติงาน เช่น ผู้พิพากษา นักจิตวิทยา และผู้ให้คำปรึกษา มีผลต่อความสำเร็จของการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูเด็กและเยาวชน

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ประเภทการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัย เชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน ในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร และศึกษาบทบาทและอุปสรรคของผู้ปฏิบัติงานในการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูเด็ก เยาวชน และครอบครัว

ประชากร

ประชากรในการวิจัยนี้ ได้แก่ ผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร ได้แก่

1. ผู้พิพากษาหัวหน้าและผู้พิพากษาเยาวชนและครอบครัว
2. นักจิตวิทยาประจำศาล
3. ผู้อำนวยการศาล
4. ผู้พิพากษาสมทบ

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างถูกคัดเลือกโดยใช้ วิธีเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความเหมาะสมและประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน จำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ดังนี้

1. ผู้พิพากษาหัวหน้าและผู้พิพากษาเยาวชนและครอบครัว 2 ราย
2. นักจิตวิทยาประจำศาล 2 ราย
3. ผู้อำนวยการศาล 1 ราย
4. ผู้พิพากษาสมทบ 5 ราย

เทคนิคการคัดเลือก

ใช้ การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้แน่ใจว่าผู้ให้ข้อมูลมีความรู้และประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับบทบาทและอุปสรรคในการปฏิบัติงาน

เครื่องมือในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) เพื่อสัมภาษณ์ผู้พิพากษา นักจิตวิทยา และผู้อำนวยการศาล

3. แนวทางการสนทนากลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Focus Group Discussion Guide) สำหรับผู้พิพากษาสมทบ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และปัญหาในการปฏิบัติงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ทำการติดต่อขออนุญาตและนัดหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
2. ดำเนินการ สัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้พิพากษาหัวหน้า ผู้พิพากษาเยาวชนและครอบครัว นักจิตวิทยาประจำศาล และผู้อำนวยการศาล
3. จัด สนทนากลุ่ม (Focus Group) กับผู้พิพากษาสมทบ
4. บันทึกข้อมูลทุกการสัมภาษณ์ด้วยเครื่องบันทึกเสียง และจดบันทึกสำคัญ (Field Notes)

การเก็บข้อมูล

1. ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม เป็นแหล่งข้อมูลหลัก
2. ผู้วิจัยจัดเก็บข้อมูลอย่างรัดกุมและเป็นความลับ
3. ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดย การยืนยันกับผู้ให้ข้อมูล (Member Checking)

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้ การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ขั้นตอนการวิเคราะห์ประกอบด้วย

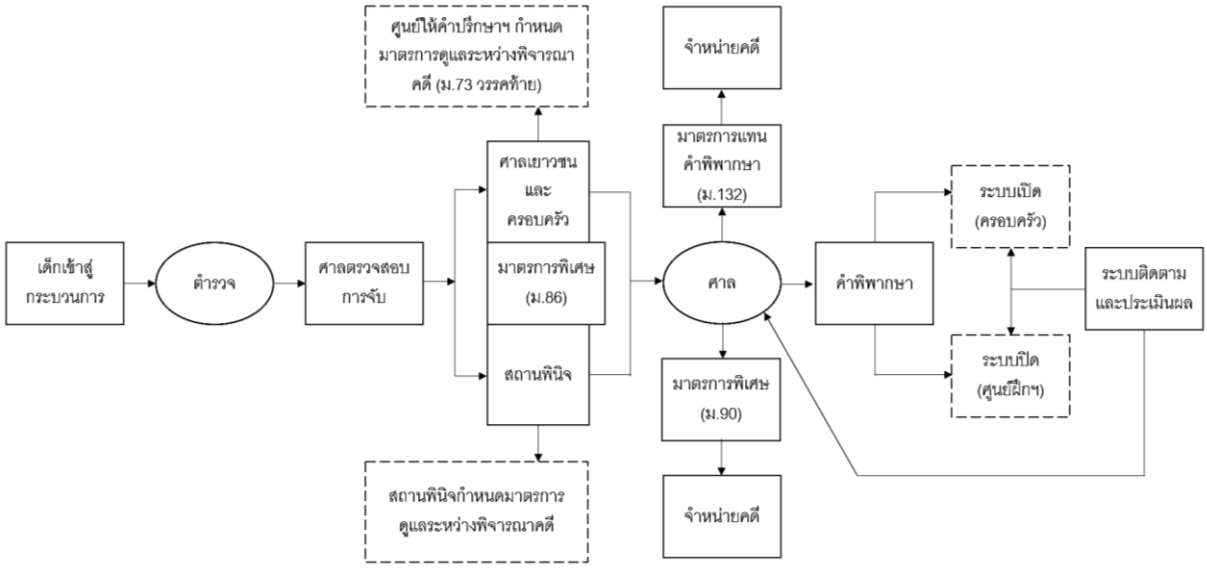
1. ถอดความคำพูดจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม
2. อ่านข้อมูลซ้ำหลายรอบเพื่อทำความเข้าใจ
3. แยกหมวดหมู่และตีความแนวคิดหลัก (Themes)
4. สรุปผลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ บทบาทผู้ปฏิบัติงาน และอุปสรรคในการทำงาน

ผลการวิจัย

1. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน

เป็นแนวทางที่เสนอทางเลือกใหม่สู่ความยุติธรรมแก่เด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย และชุมชน ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเข้าร่วมของผู้เสียหายในการแก้ไขสถานการณ์ อีกทั้งเปิดโอกาสให้ผู้ที่ยอมรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตัวเองได้สำนึกและแสดงความรับผิดชอบต่อผู้เสียหาย ทั้งนี้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน เริ่มใช้ตั้งแต่ชั้นก่อนการพิจารณาคดีในฐานะที่เป็นการหันเหคดีจากการฟ้องคดี และชั้นการพิจารณาคดี รวมถึงชั้นหลังการพิจารณาคดี โดยศาลสามารถใช้อำนาจดุลพินิจและส่งต่อคดีไปยังกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ในทุกขั้นตอน โดยจะเริ่มจากการจับกุมเด็กและเยาวชน โดยมีหลักการคือห้ามจับกุมเด็กซึ่งต้องหาว่ากระทำความผิด เว้นแต่การกระทำผิดนั้นเป็นความผิดซึ่งหน้า หรือมีหมายจับ หรือเป็นคำสั่งของศาล และการจับกุมเยาวชน ให้เป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยใช้หลักเกณฑ์เดียวกับบุคคลทั่วไป กล่าวคือ ห้ามจับเยาวชน เว้นแต่จะมีหมายจับหรือคำสั่งศาล ในขณะที่มีกรณีจับโดยไม่มีหมายจับหรือคำสั่งศาล จะต้องเป็นการจับเมื่อมีการกระทำผิดซึ่งหน้า หรือพบบุคคลโดยพฤติการณ์สงสัยว่าน่าจะก่อเหตุราย โดยมีเครื่องมืออาวุธ วัตถุอย่างอื่นที่สามารถใช้ในการกระทำความผิด หรือเมื่อมีเหตุการณ์ออกหมายจับ แต่มีความจำเป็นเร่งด่วน หรือจับผู้ต้องหา หรือจำเลยที่หนี หรือจะหลบหนีในระหว่างถูกปล่อย โดยมีบัญญัติข้อปฏิบัติและข้อห้ามในการจับกุมได้แก่ (1) การจับต้องกระทำโดยละมุนละม่อม โดยคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (2) ไม่ประจานเด็กหรือเยาวชน (3) ห้ามควบคุมเกินกว่าจำเป็นเพื่อป้องกันการหลบหนี เพื่อความปลอดภัย (4) ห้ามใช้เครื่องพันธนาการ เว้นแต่จำเป็นอันมิอาจหลีกเลี่ยงได้ เพื่อป้องกันการหลบหนี เพื่อความปลอดภัย ผู้ถูกจับหรือบุคคลอื่น (5) ห้ามถามคำให้การผู้ถูกจับ ในชั้นจับกุม (6) ขณะทำบันทึกจับกุม หากมีบิดา มารดา บุคคลหรือองค์การที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย ให้ทำบันทึกจับกุมต่อหน้าบุคคลดังกล่าว (7) ถ้อยคำในชั้นจับกุม มิให้ศาลรับฟังเป็นพยานเพื่อพิสูจน์ความผิด แต่รับฟังเป็นคุณแก่เด็กหรือเยาวชนได้

นอกจากนี้กฎหมายกำหนดให้พนักงานสอบสวนนำตัวเด็กหรือเยาวชนไปศาลภายใน 24 ชั่วโมงหลังถึงที่ทำการพนักงานสอบสวน โดยไม่นับเวลาเดินทาง หากพบว่าการจับกุมไม่ชอบด้วยกฎหมาย ศาลจะปล่อยตัวเด็กหรือเยาวชน หากยังไม่มีที่ปรึกษากฎหมาย ศาลจะจัดหาให้ นอกจากนี้ ศาลอาจสั่งให้บิดา มารดา ผู้ปกครองหรือองค์กรที่เด็กอาศัยอยู่ดูแลเด็กระหว่างดำเนินคดี โดยต้องนำเด็กไปพบพนักงานสอบสวน พนักงานคุมประพฤติ หรือศาลตามความเหมาะสม ศาลที่พิจารณาคดีเด็กและเยาวชนจะคำนึงถึงสวัสดิภาพและอนาคตของเด็กมากกว่าการลงโทษ เพื่อให้เด็กได้รับการฝึกอบรม สั่งสอน และสงเคราะห์ให้กลับตัวเป็นพลเมืองดี จากหัวใจของการพิจารณาคดีอาญาดังกล่าว ศาลจึงได้กำหนดให้มีมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญา โดยจัดตั้งศูนย์ให้คำปรึกษา แนะนำและประสานการประชุมขึ้นในศาลทั่วทั้งประเทศ ให้เป็นกลไกในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนรวมถึงครอบครัว ดังแผนภาพที่ 2

แผนภาพที่ 2 ผังกระบวนการยุติธรรมตาม พ.ร.บ.ศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553

จากแผนภาพที่ 2 จะเห็นว่ามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาของศาลเยาวชนและครอบครัวจะประกอบด้วย และมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้องคดี มาตรา 86 และมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาหลังฟ้องคดีตามมาตรา 90 รวมถึงมาตรการพิเศษแทนการพิพากษาคดีตามมาตรา 132 ซึ่งสามารถสรุปได้ว่ามาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้องคดี มาตรา 86 กำหนดมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้อง โดยหากเด็กหรือเยาวชนถูกจับหรือมอบตัวในคดีที่มีโทษจำคุกไม่เกินห้าปี ผู้อำนวยการสถานพินิจฯ จะพิจารณากำหนดมาตรการดูแลและจัดทำแผนระหว่างพิจารณาคดี ศาลต้องตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของแผนฯ หากชอบด้วยกฎหมายจะสั่งให้ปฏิบัติตามแผนฯ และออกหมายปล่อยจำเลย หากไม่ชอบ ศาลสามารถสั่งแก้ไขตามที่เห็นสมควรเพื่อประโยชน์ของเด็กหรือเยาวชนและผู้เสียหาย อย่างไรก็ตาม มาตรา 73 ของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 บัญญัติว่า การมอบตัวเด็กหรือเยาวชนให้แก่ผู้ดูแลหรือการปล่อยชั่วคราว ศาลมีอำนาจกำหนดให้เด็กหรือเยาวชนเข้ารับการบำบัดรักษาหรือคำปรึกษาเพิ่มเติมได้หากเห็นว่าจำเป็น

2. บทบาทและอุปสรรคของผู้ปฏิบัติงานในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เด็กหรือเยาวชนและครอบครัว จังหวัดสมุทรสาคร

ตารางที่ 1 บทบาทและอุปสรรคของผู้ปฏิบัติงาน

ผู้ปฏิบัติงาน	บทบาทหลัก	อุปสรรค
นักจิตวิทยา	ประเมิน วิเคราะห์ ปรับพฤติกรรมและสุขภาพจิต ให้คำปรึกษา ติดตามผล และรายงานศาล	ผู้ปกครอง/เด็กขาดแรงจูงใจ ค่าใช้จ่าย/เสียรายได้ ต้องอาศัยความร่วมมือทุกฝ่าย
ผู้ให้คำปรึกษา	ให้คำปรึกษา ติดตามผล ประเมินปัญหา ประสานงานเครือข่าย ทำรายงานเสนอศาล	ขาดทักษะ/ความรู้ สถานที่ไม่เพียงพอ บทบาทไม่ชัดเจน
ผู้ประสานประชุม	จัดประชุมคู่กรณี ให้คำปรึกษา กำหนดข้อตกลง ติดตามผล	ขัดแย้งครอบครัว ผู้เสียหายไม่เข้าร่วม/ไม่เข้าใจบทบาท

จากตารางที่ 1 พบว่า 1) บทบาทนักจิตวิทยาประจำศาลเยาวชนและครอบครัว นักจิตวิทยาประจำศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร มีบทบาทในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ประเมิน ให้คำปรึกษา แก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาพฤติกรรม อารมณ์ ความคิด และสุขภาพจิต เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและสนับสนุนการอยู่ร่วมกับครอบครัวและสังคมอย่างปกติสุข รวมถึงประสานงานกับหน่วยงานภายนอกและภายในศาล ซึ่งในการพบกันครั้งแรกกับเด็กหรือเยาวชนและครอบครัว นักจิตวิทยาฯ และผู้ให้คำปรึกษาจะสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร ให้ผู้รับคำปรึกษาแนะนำตนเองและชี้แจงวัตถุประสงค์ ตลอดจนขั้นตอนการให้คำปรึกษาเพื่อสร้างความไว้วางใจ จากนั้นจะสังเกตท่าทีและสำรวจปัญหาผ่านการสัมภาษณ์ด้วยคำถามปลายเปิด เช่น ปัญหาด้านพฤติกรรม สุขภาพจิต ความเครียด ความวิตกกังวล ปัญหาครอบครัว และเศรษฐกิจ รวมถึงการสร้างแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สรุปปัญหาและวางแผนร่วมกัน พร้อมให้คำแนะนำและติดตามผลผ่าน LINE กลุ่ม และในการพบเด็กหรือเยาวชนและครอบครัวครั้งต่อมา หรือการติดตามผ่าน LINE นักจิตวิทยาฯ จะให้คำปรึกษาเพื่อติดตามผลการเปลี่ยนแปลง โดยให้ผู้รับคำปรึกษาเล่าชีวิตประจำวันที่ผ่านมา เช่น อารมณ์ ความรู้สึก ความสัมพันธ์ในครอบครัว การเรียน การทำงาน การคบเพื่อน และการใช้เวลาว่าง พร้อมสอบถามถึงข้อเสนอแนะและการปฏิบัติตามคำแนะนำจากครั้งก่อน รวมถึงระบุปัญหาที่ไม่สำเร็จและความช่วยเหลือที่ต้องการ นอกจากนี้จะมีการสัมภาษณ์ผู้ปกครองเพื่อรับฟังความรู้สึก ความคิดเห็น และการเปลี่ยนแปลงของผู้รับคำปรึกษา รวมถึงวิธีการอบรมเลี้ยงดูและการควบคุมพฤติกรรมเด็ก เพื่อเป็นแรงจูงใจและวางแผนช่วยเหลือต่อไป พร้อมให้คำปรึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาอื่นๆ เมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการ นักจิตวิทยาและผู้ให้คำปรึกษาจะรายงานผลการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็ก เยาวชน และครอบครัวต่อศาลเพื่อประกอบการพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของนักจิตวิทยา ได้แก่ ผู้ปกครองขาดแรงจูงใจในการมาติดตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เนื่องจากต้องลางานเพื่อพาเด็กและเยาวชนมารายงานตัวที่ศาล ทำให้ขาดรายได้หลัก และมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูง อีกทั้งการลาเรียนของเยาวชนเพื่อมาติดตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ส่งผลกระทบต่อเด็ก บางรายถึงขั้นหมดสิทธิ์สอบ หรือบางรายขาดรายได้จากการมาศาล ดังนั้น ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกัน ทั้งผู้ปกครอง เด็กและเยาวชน นักจิตวิทยา และผู้ให้คำปรึกษา โดยมีเป้าหมายในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ผู้ปกครองต้องดูแลใกล้ชิดและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองด้วยเพื่อเป็นแรงจูงใจ ทุกฝ่ายควรปฏิบัติตามแผนแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่ดี สุขภาพจิตที่ดี สามารถใช้ชีวิตร่วมกับครอบครัวและชุมชน ลดความแออัดในสถานควบคุม และป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ ส่งเสริมสถาบันครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน

2) บทบาทหน้าที่ของผู้ให้คำปรึกษาฯ บทบาทการทำงานของผู้ให้คำปรึกษาฯ คล้ายคลึงกับนักจิตวิทยา แตกต่างที่จะไม่มีบทบาทในการตรวจวินิจฉัยทางจิตวิทยา และการประสานงานกระบวนการทางคดี ซึ่งจากการสัมภาษณ์พบว่า บทบาทหน้าที่ของผู้ให้คำปรึกษาฯ ได้แก่ (1) สอบถามข้อเท็จจริงต่างๆ อย่างเป็นมิตร (2) ให้คำปรึกษาแนะนำแก่เด็กหรือเยาวชนและครอบครัว (3) ประเมินและวิเคราะห์สภาพปัญหาของเด็ก เยาวชน และครอบครัว เพื่อแก้ไข บำบัดฟื้นฟูให้เหมาะสมแก่เด็กหรือเยาวชน (4) ติดตามผลการเปลี่ยนแปลงและให้การปรึกษาเด็ก เยาวชนและครอบครัวทั้งที่ศาลและผ่านแอพพลิเคชั่น LINE (5) ประสานงานเครือข่ายภายนอกเพื่อเป็นกลไกในการร่วมแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู (หากพบว่าจำเป็น) (6) เข้าร่วมโครงการต่างๆ ในการแก้ไข บัดบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ศาลจัดขึ้น (7) ทำรายงานสรุปสภาพปัญหาของเด็กหรือเยาวชนรวมถึงสภาพของครอบครัวตลอดจนแนวทางแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูที่เหมาะสมเสนอต่อศาลเพื่อประกอบการพิจารณาของศาลเมื่อสิ้นสุดกระบวนการ (8) บทบาทหน้าที่อื่นๆ เกี่ยวกับการใช้มาตรการพิเศษ

ในส่วนของปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของผู้ให้คำปรึกษาฯ พบว่า ผู้ให้คำปรึกษาฯ ต้องเผชิญกับความท้าทายในปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ ปัญหาเชิงระบบ เช่น การขาดทักษะและความรู้ด้านจิตวิทยาและเทคนิคการให้คำปรึกษา ผู้ให้คำปรึกษาใหม่ไม่เข้าใจวิธีการปฏิบัติและการใช้เครือข่ายของศาล ห้องให้คำปรึกษาและสถานที่จัดกิจกรรมแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูไม่เพียงพอและไม่เหมาะสม นอกจากนี้ยังเผชิญกับปัญหาด้านบุคคลที่ไม่เข้าใจในบทบาทการทำหน้าที่ผู้ให้คำปรึกษาฯ

3) บทบาทหน้าที่ของผู้ประสานการประชุม บทบาทหน้าที่ของผู้ประสานการประชุมคือ (1) ศึกษาและเข้าใจเรื่องคดี (2) ติดต่อผู้เสียหายและผู้กระทำผิด ชี้แจงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และบทบาทหน้าที่ของคู่กรณี (3) เตรียมความพร้อมของคู่กรณี โดยให้คำปรึกษารายบุคคล เพื่อให้ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดเข้าใจอารมณ์และความต้องการของตนเอง (4) กำหนดวัน เวลา สถานที่ประชุมที่สะดวกและปลอดภัยสำหรับทุกฝ่าย (5) เตรียมสถานที่ อาหารว่าง เครื่องดื่ม และอุปกรณ์ต่าง ๆ ก่อนการประชุม โดยขั้นตอนการประชุม คือ (1) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ วิธีการ ขั้นตอน และกติกามารยาท เน้นว่าข้อตกลงไม่ผูกพันกับคำพิพากษา (2) ให้ผู้เสียหายเล่าความรู้สึกและผลกระทบให้ผู้กระทำผิดรับรู้ เพื่อให้เกิดการสำนึกผิด (3) ร่วมกันแก้ปัญหาและแก้ไขความขัดแย้ง โดยผู้กระทำผิดแสดงความรับผิดชอบ (4) จัดทำข้อตกลงร่วมกันเป็นลายลักษณ์อักษร ระบุวิธี

ติดตามผลและยืนยันว่าเหตุการณ์จะไม่เกิดขึ้นอีก ขณะที่บทบาทหน้าที่ภายหลังการประชุม ได้แก่ การจัดทำรายงานผลการประชุม การติดตามผลการปฏิบัติตามข้อตกลง หากฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตามข้อตกลง ก็จัดประชุมกันอีกครั้ง เพื่อหาทางให้มีการปฏิบัติตามข้อตกลงเดิมหรือทำข้อตกลงใหม่ หรืออาจยกเลิกข้อตกลงทั้งหมดก็ได้ นอกจากนี้พบว่าหลักเกณฑ์ของการประชุม ผู้ประสานการประชุมต้องดำเนินการประชุมภายใต้หลักเกณฑ์อันได้แก่ การให้เด็กหรือเยาวชนแสดงความสำนึกและรับผิดชอบต่อการกระทำของตน รวมถึงให้ทุกฝ่ายเข้าใจความรู้สึกและผลกระทบที่ผู้เสียหายได้รับ เพื่อให้ผู้เสียหายรู้สึกว่าไม่ได้ถูกละเลย และแสวงหาแนวทางจัดทำแผนแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และกำหนดมาตรการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ โดยเน้นการชดเชยที่ไม่ต้องคำนึงถึงตัวเงิน

สำหรับปัญหาอุปสรรคของผู้ประสานการประชุม พบว่าเกิดจากความขัดแย้งภายในครอบครัวผู้เสียหาย ทำให้การจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูยากขึ้น ผู้เสียหายไม่ประสงค์เข้าร่วมกระบวนการตามมาตรา 90 และไม่ทราบประโยชน์ของการประชุม ตลอดจนการขาดความเข้าใจในบทบาทของผู้ประสานการประชุม นักจิตวิทยาและผู้เกี่ยวข้อง ผู้ประสานต้องอำนวยการประชุมให้ราบรื่น นักจิตวิทยาติดตามดูแลเด็กและเยาวชนตามแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เตรียมข้อมูล ติดต่อ เชิญประชุม และจัดทำเอกสารเสนอศาล การประชุมแผนนัดครั้งเดียวและติดตามตามความเหมาะสม

อภิปรายผล

การศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการดำเนินคดีอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน ณ ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร พบว่าผู้ปฏิบัติงาน ได้แก่ นักจิตวิทยา ผู้ให้คำปรึกษาแนะนำ และผู้ประสานการประชุม มีบทบาทสำคัญในการแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูเด็กหรือเยาวชน พร้อมทั้งประสานงานกับครอบครัวและชุมชนเพื่อให้กระบวนการบรรลุผลตามวัตถุประสงค์

ผลการศึกษาชี้ว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มุ่งเน้นการเยียวยาผู้เสียหายทั้งทางร่างกาย จิตใจ และความรู้สึก ผ่านการสร้างความเข้าใจระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย ผู้กระทำผิดตระหนักถึงความเสียหายที่เกิดขึ้น และผู้เสียหายสามารถเข้าใจสาเหตุของการกระทำผิด นำไปสู่การแก้ไขปัญหาร่วมกันและการป้องกันการกระทำผิดซ้ำ โดยมีการกำหนดเงื่อนไขการปฏิบัติตามข้อตกลงเพื่อสร้างหลักประกันในการไม่กระทำผิดซ้ำ แนวคิดนี้สอดคล้องกับจุฑารัตน์ เอื้ออำนวย (2550) ที่มองอาชญากรรมเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคล โดยให้เหยื่อและผู้กระทำผิดร่วมแก้ไขปัญหา และใช้ชุมชนเป็นคนกลางเพื่อสร้างความสมานฉันท์ รวมทั้งตรงกับแนวคิดของณรงค์ ใจหาญ และคณะ (2552) ที่เน้นการชดใช้ความเสียหาย ป้องกันการกระทำผิดซ้ำ และฟื้นฟูความสัมพันธ์ในชุมชน ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานของกานต์ธีรา ภูริวิกรัย (2564) ที่ชี้ว่ากระบวนการนี้ช่วยฟื้นฟูผู้กระทำผิดและเยียวยาผู้เสียหายผ่านการเจรจาไกล่เกลี่ย อีกทั้งลดปัญหานักโทษล้นเรือนจำ และสอดคล้องกับปุณยวัจน์ ไตรจุฑากาญจน์ (2560) และบัณฑิต โต้ทองดี (2555) ที่พบว่าผู้ปฏิบัติงานเห็นด้วยกับการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชน โดยกระบวนการช่วยสร้างความตระหนักของผู้กระทำผิดต่อความเสียหายและนำไปสู่ความสมานฉันท์ของสังคม

เมื่อการศึกษาสอบถามถึงปัญหาและอุปสรรคของการปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้ให้คำปรึกษาได้แก่

1. ปัญหาเชิงระบบและกลไก ขาดทักษะและความรู้ด้านจิตวิทยา เทคนิคการให้คำปรึกษา และความเข้าใจเชิงปฏิบัติของผู้ให้คำปรึกษาใหม่ รวมถึงการใช้เครือข่ายศาลเยาวชนและครอบครัวไม่เต็มประสิทธิภาพและสถานที่ให้คำปรึกษาไม่เพียงพอหรือไม่เหมาะสม

2. ปัญหาด้านบุคคล ผู้ให้คำปรึกษาบางคนยังสวมบทบาทผิด เช่น เข้าใจว่าการให้คำปรึกษาคือการอบรมเด็ก ทั้งที่แนวทางแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูแตกต่างกัน

ผลการศึกษาสอดคล้องกับ อภิรัตน์ กังสดารพร (2562) ที่ระบุว่าผู้ให้คำปรึกษาต้องพัฒนาภาวะผู้นำ การเป็นแบบอย่างที่ดี การสื่อสารเชิงจิตวิทยา การปรับบทบาท การบูรณาการความรู้ และการนำการเปลี่ยนแปลงเพื่อเพิ่มประสิทธิผลในการให้คำปรึกษา

สรุปได้ว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร สอดคล้องกับแนวคิดทางทฤษฎีและงานวิจัยที่ผ่านมา ทั้งในด้านการเยียวยาผู้เสียหาย ฟื้นฟูผู้กระทำผิด ป้องกันการกระทำผิดซ้ำ และเสริมสร้างความสมานฉันท์ในชุมชน ขณะเดียวกันยังต้องพัฒนาในด้านระบบสนับสนุน การจัดสภาพแวดล้อม และการเสริมสร้างทักษะผู้ปฏิบัติงาน เพื่อให้กระบวนการเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

สรุป

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชนมอบโอกาสในการแก้ไขคดีอาญา โดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้เสียหายและการรับผิดชอบของผู้กระทำผิด เริ่มตั้งแต่ก่อนพิจารณาคดี ศาลมีอำนาจส่งคดีไปยังกระบวนการนี้ทุกขั้นตอน การจับกุมเด็กและเยาวชนต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ห้ามใช้เครื่องพันธนาการเว้นแต่จำเป็น และนำตัวเด็กไปศาลภายใน 24 ชั่วโมง ซึ่งศาลเน้นสวัสดิภาพและอนาคตของเด็กมากกว่าการลงโทษ สำหรับมาตรา 86 กำหนดมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาก่อนฟ้อง โดยศาลจะตรวจสอบแผนดูแลเด็ก หากชอบด้วยกฎหมายจะสั่งให้ปฏิบัติตามแผน และออกหมายปล่อย หากไม่ชอบจะสั่งแก้ไข ศาลมีอำนาจส่งเด็กเข้าศูนย์ให้คำปรึกษาเพื่อแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู โดยศูนย์มีบทบาทสำคัญในการให้คำปรึกษาและประเมินปัญหาของเด็ก ขณะที่มาตรการพิเศษหลังฟ้องคดีตามมาตรา 132 ใช้เมื่อศาลเห็นว่าเด็กมีแนวโน้มปรับตัวดีขึ้น หากเด็กปฏิบัติตามมาตรการครบถ้วน ศาลไม่ต้องพิพากษา มาตรการมี 2 แบบ คือ แบบจำกัดเสรีภาพ โดยส่งจำเลยไปสถานพินิจ และแบบไม่จำกัดเสรีภาพ โดยให้เด็กกลับเข้าศูนย์ให้คำปรึกษาและวางแผนแก้ไขร่วมกับนักจิตวิทยาเพื่อการฟื้นฟู

ขณะที่บทบาทและอุปสรรคของผู้ปฏิบัติงานในการแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู เด็กหรือเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร พบว่านักจิตวิทยาศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร มีบทบาทสำคัญในการบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่มีปัญหาพฤติกรรม โดยสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร วางแผนแก้ไขปัญหาร่วมกัน และติดตามผลผ่าน LINE กลุ่ม อย่างไรก็ดี ปัญหาหลักคือ ผู้ปกครองขาดแรงจูงใจในการติดตามแผน การแก้ไขต้องการความร่วมมือจากทุกฝ่ายเพื่อลดความแออัดในสถานควบคุมและป้องกันการกระทำผิดซ้ำ

บทบาทของผู้ให้คำปรึกษาฯ คล้ายกับนักจิตวิทยา แต่ไม่ตรวจวินิจฉัยทางจิตวิทยา โดยมีหน้าที่สอบถามข้อเท็จจริง ให้คำปรึกษา ประเมินปัญหา ติดตามผล ประสานงาน และทำรายงานเสนอต่อศาล ปัญหาหลักคือขาดทักษะด้านจิตวิทยา สถานที่ไม่เพียงพอ และบุคคลไม่เข้าใจบทบาท ต้องการฝึกอบรมและการสนับสนุนจากทุกฝ่าย และผู้ประสานการประชุมมีบทบาทในการศึกษาคดี ติดต่อคู่กรณี เตรียมความพร้อมและให้คำปรึกษา กำหนดเวลาและสถานที่ประชุม รวมถึงจัดทำข้อตกลงและติดตามผล ปัญหาที่พบคือความขัดแย้งในครอบครัวและการไม่เข้าใจกระบวนการ ผู้ประสานต้องอำนวยการประชุมให้ราบรื่นและติดตามผลตามแผน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร ควรทำการจัดประชุมภายในเพื่ออบรมเทคนิค ขั้นตอนและกระบวนการเกี่ยวกับการดำเนินการตามมาตราการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญาให้กับผู้พิพากษาสมทบที่ปฏิบัติหน้าที่ในตำแหน่งผู้ให้คำปรึกษาและผู้ประสานการประชุม รวมถึงเปิดโอกาสให้ได้แลกเปลี่ยนพูดคุยปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ

2. ควรจัดสภาพแวดล้อมด้านกายภาพในการให้คำปรึกษาและประสานการประชุมที่เหมาะสม เช่นการจัดห้องให้คำปรึกษาและประสานการประชุมที่มีบรรยากาศที่สื่อให้เห็นถึงความช่วยเหลือตามหลักจิตวิทยาการให้คำปรึกษา ที่แตกต่างจากบรรยากาศของการตัดสินลงโทษ

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. การประเมินประสิทธิผลของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ศึกษาผลลัพธ์ระยะสั้นและระยะยาวของเด็กและเยาวชนที่เข้ากระบวนการสมานฉันท์ เช่น อัตราการกระทำผิดซ้ำ การปรับตัวในสังคม และความสัมพันธ์กับผู้เสียหาย

2. วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างมาตรการที่จำกัดเสรีภาพและไม่จำกัดเสรีภาพ ว่ามีผลต่อพฤติกรรมเด็กและการฟื้นฟูอย่างไร

3. การส่งเสริมความร่วมมือของผู้ปกครองและครอบครัว ศึกษากลยุทธ์ในการสร้างแรงจูงใจและความร่วมมือจากผู้ปกครอง เพื่อให้เด็กสามารถปฏิบัติตามแผนฟื้นฟูได้อย่างต่อเนื่อง

4. พัฒนากระบวนการสื่อสารระหว่างศาล ผู้ให้คำปรึกษา นักจิตวิทยา และครอบครัว เช่น การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การประชุมออนไลน์ หรือระบบติดตามผลที่เข้าใจง่าย

5. การพัฒนาศักยภาพผู้ปฏิบัติงาน วิจัยความต้องการฝึกอบรมด้านจิตวิทยาและการบำบัดฟื้นฟูสำหรับผู้ให้คำปรึกษาและเจ้าหน้าที่ศาล

เอกสารอ้างอิง

กานต์ธีรา ภูริวิกรัย. (2564). *กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: การฟื้นฟูและการเยียวยาผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2550). *ยุติธรรมชุมชน: ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมภาคประชาชน ใน ยุติธรรมชุมชน : บทบาทการอำนวยความยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 1) กรุงเทพฯ : โครงการพัฒนาระบบกฎหมายไทย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ณรงค์ ใจหาญ และคณะ. (2552). *รายงานผลการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการวิจัย เรื่อง กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม.* กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม.

บัณฑิต โต้ทองดี. (2555). *การแก้ไข บำบัด และฟื้นฟูเยาวชนที่กระทำผิด: แนวทางเชิงปฏิบัติในศาลเยาวชนและครอบครัว.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์การศึกษา.

ปุณยวัจน์ ไตรจุฑากาญจน์. (2560). ศึกษาแนวทางการพัฒนากระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเด็กและเยาวชน. *วารสารธรรมศาสตร์, 37*(2), 66-96.

ผู้พิพากษา. (2567). *การสัมภาษณ์ส่วนบุคคลเกี่ยวกับการดำเนินงานศูนย์ให้คำปรึกษาและประสานการประชุมเพื่อแก้ไข บำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชน จังหวัดสมุทรสาคร.* สมุทรสาคร: ศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาคร.

พัสสณกร ยางงาม. (2565). *การพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นศาลในความผิดฐานหมิ่นประมาท.* (นิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์). มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

ราชกิจจานุเบกษา. (2553). *พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553.* กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย. (2564). *คู่มือว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2.* กรุงเทพฯ: สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย.

อภิรัตน์ กังสดารพร. (2562). ภาวะผู้นำและการให้คำปรึกษาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดทางอาญา กรณีศึกษาผู้ให้คำปรึกษาในศาลเยาวชนและครอบครัวจังหวัดสมุทรสาครและจังหวัดใกล้เคียง, *วารสารสมาคมนักวิจัย, 24*(1), 45-57.

Braithwaite, J. (1989). *Crime, shame and reintegration.* Cambridge University Press.

Catalano, R. F., Berglund, M. L., Ryan, J. A., Lonczak, H. S., & Hawkins, J. D. (2004). Positive youth development in the United States: Research findings on evaluations of positive youth development programs. *Prevention & Treatment*, 7(1), Article 15.

Damon, W., & Lerner, R. M. (2008*). Child and adolescent development: An advanced course (5th ed.).* Wiley.

Eccles, J. S., & Gootman, J. A. (Eds.). (2002*). Community programs to promote youth development.* National Academies Press.

Latimer, J., Dowden, C., & Muise, D. (2005). The effectiveness of restorative justice practices: A meta-analysis. *The Prison Journal*, 85(2), 127–144.

Lerner, R. M., Almerigi, J. B., Theokas, C., & Lerner, J. V. (2005). Positive youth development: A view of the issues. *Journal of Early Adolescence*, 25(1), 10–16.

Lerner, R. M., Dowling, E. M., & Anderson, P. M. (2011). Positive youth development: Thriving as the basis of personhood and civil society. *Applied Developmental Science*, 15(1), 1–12.

Morrison, B. (2002). Restorative justice and school violence: Building theory and practice. *Journal of Community & Applied Social Psychology,* 12(2), 157–171.

Sherman, L. W., & Strang, H. (2007). *Restorative justice: The evidence. The Smith Institute.*

Umbreit, M. S. (1994). Victim meets offender: The impact of restorative justice and mediation. Criminal Justice Press.

Zehr, H. (2002). *The little book of restorative justice (Revised ed.).* Good Books.

Zins, J. E., Weissberg, R. P., Wang, M. C., & Walberg, H. J. (2007). *Building academic success on social and emotional learning: What does the research say? Teachers College Press.*

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Leadership Vision and Adaptive Strategies in the Metal Cutting Tools Industry in the VUCA World: A Case Study of BOYATECH (Thailand) Company Limited

วิสัยทัศน์ผู้นำและแนวทางการปรับตัวของธุรกิจอุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะในยุค VUCA WORLD: กรณีศึกษา บริษัท โบยาเทค (ประเทศไทย) จำกัด

Somcharn Panjalak[1*], & Korn Kangsadanporn[2]

สมชาญ ปัญจะลักษณ์[1*], & กรณ์ กังสดารพร[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Somcharn Panjalak*
สมชาญ ปัญจะลักษณ์
College of Leadership and Social Innovation. Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: somcharn_boya@hotmail.com

2. Korn Kangsadanporn
กรณ์ กังสดารพร
College of Leadership and Social Innovation. Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: apirat.k@rsu.ac.th

คำสำคัญ:
วิสัยทัศน์ผู้นำ, อุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะ, โลกยุควูก้า, การปรับตัวของธุรกิจ

Keywords:
leadership Vision, Metal Cutting Tools Industry, VUCA world, Business Adaptation

Article history:
Received: 24/03/2025
Revised: 20/06/2025
Accepted: 05/08/2025
Available online: 28/10/2025

How to Cite:
Panjalak, S. & Kangsadanporn, K. (2025). Leadership Vision and Adaptive Strategies in the Metal Cutting Tools Industry in the VUCA World: A Case Study of Boyatech (Thailand) Company Limited. *Journal Dhamma for Life,* 31(4*),* 484-498.

ABSTRACT

The objective of this research included to study the impact on the metal cutting tools industry in the world during the VUCA era, and to study the vision of leaders in adapting to the changes in the metal cutting tools industry in the world during the VUCA era. This qualitative research used in-depth interviews and focus groups with key informants consisting of organizational leaders, and senior and middle-level executives of BOYATECH (Thailand) Co., Ltd., as well as corporate leaders in the metal cutting tools industry. The results of the study found that business adjustment included (1) increasing efficiency and quality in production; (2) competitiveness enhancement; (3) developing new products; (4) creating sustainability in operations; and (5) strengthening confidence and trust from customers. It was also found that the impacts that occurred if there is no adjustment included (1) declining in sales and market share; (2) loss of customers and trust; (3) financial problems; (4) loss of qualified personnel; and (5) inability to maintain competitiveness. In addition, it was found that the vision of leaders in adapting to the world during the VUCA era consisted of five visions, including (1) being an example in adapting; (2) nurturing people to adhere to the same vision; (3) daring to think and change the work process; (4) pushing everyone to be an expert in their work; (5) truly caring for organization workers. However, from the results of the research, it was found that the adjustment may have negative impacts on the industry, including (1) high investment costs in adjustment; (2) uncertainty of results; (3) changes in production processes; (4) difficulties in management; (5) resistance to change by employees; and (6) changes in organizational culture.

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้คือ เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นกับอุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะในโลกยุควูก้า และเพื่อศึกษาวิสัยทัศน์ผู้นำในการปรับตัวเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจอุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะในโลกยุควูก้า โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วยผู้นำองค์กร และผู้บริหารระดับสูงและระดับกลางของบริษัท โบยาเทค (ประเทศไทย) จำกัด รวมถึงกลุ่มผู้นำองค์กรในอุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะ ผลการศึกษาพบว่า การปรับตัวของธุรกิจ ได้แก่ 1) การเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพในการผลิต 2) การเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน 3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ 4) การสร้างความยั่งยืนในการดำเนินงาน 5) การเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจจากลูกค้า และพบว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นหากไม่มีการปรับตัว ได้แก่ 1) การลดลงของยอดขายและส่วนแบ่งตลาด 2) การสูญเสียลูกค้าและความไว้วางใจ 3) ปัญหาทางการเงิน 4) การสูญเสียบุคลากรที่มีคุณภาพ 5) การไม่สามารถรักษาความสามารถในการแข่งขัน นอกจากนี้พบว่าวิสัยทัศน์ผู้นำในการปรับตัวในโลกยุควูก้าประกอบด้วยวิสัยทัศน์ 5 ด้านได้แก่ 1) การเป็นแบบอย่างในการปรับตัว 2) การหล่อหลอมให้ยึดมั่นวิสัยทัศน์เดียวกัน 3) กล้าคิดและกล้าเปลี่ยนกระบวนการทำงาน 4) การผลักดันให้ทุกคนเป็นตัวจริงในงาน 5) การใส่ใจคนในองค์กรด้วยใจ อย่างไรก็ตาม จากผลการวิจัยพบว่าการปรับตัวของอุตสาหกรรมอาจส่งผลกระทบเชิงลบกับอุตสาหกรรม ได้แก่ 1) ต้นทุนการลงทุนในการปรับตัวสูง 2) ความไม่แน่นอนของผลลัพธ์ 3) การเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิต 4) ความยุ่งยากในการบริหารจัดการ 5) การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงจากพนักงาน 6) การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์กร

บทนำ

ธุรกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) เป็นกลุ่มธุรกิจที่มีความสำคัญต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศไทย เนื่องจาก SMEs มีความหลากหลายและมีบทบาทสำคัญในการผลักดันการผลิต การจ้างงาน การเกิดกิจกรรมส่งเสริมนวัตกรรม และการเชื่อมโยงกลไกเศรษฐกิจในหลายด้าน (Somsakul, 2021) กลุ่มธุรกิจเหล่านี้มีโอกาสในการเติบโตอย่างต่อเนื่อง แต่ในขณะเดียวกัน SMEs ก็เผชิญกับความท้าทายจากสภาพแวดล้อมทางธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ความต้องการของผู้บริโภคที่แปรปรวน และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีใหม่ๆ ซึ่งทำให้ธุรกิจต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่องและสร้างนวัตกรรมเพื่อให้สามารถแข่งขันและอยู่รอดในตลาดได้ในระยะยาว โดยเฉพาะ SMEs ในภาคการผลิต ซึ่งถือเป็นกลุ่มขนาดใหญ่และมีผู้ประกอบการจำนวนมาก ต้องเผชิญกับความท้าทายจากวิกฤตเศรษฐกิจและเหตุการณ์ไม่คาดคิด เช่น การระบาดของ COVID-19 ที่ส่งผลกระทบต่อห่วงโซ่อุปทาน การใช้จ่ายของผู้บริโภคลดลง และสภาวะตลาดที่ไม่แน่นอน สิ่งเหล่านี้สร้างแรงกดดันต่อ SMEs ในภาคการผลิตอย่างมาก หากต้องการเติบโตต่อไป ธุรกิจในกลุ่มนี้จึงจำเป็นต้องนำกลยุทธ์เชิงนวัตกรรมมาใช้เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม

อุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะ (Metal Cutting Tool Industry) หรือที่เรียกโดยย่อในงานวิจัยนี้ว่า “Cutting Tool Industry” เป็นอุตสาหกรรมสำคัญที่สนับสนุนการผลิตหลายภาคส่วน เช่น อุตสาหกรรมยานยนต์ การบิน และการก่อสร้าง ความต้องการที่เพิ่มขึ้นและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นปัจจัยหลักที่ขับเคลื่อนการเติบโตของอุตสาหกรรมนี้ (Department of Industrial Promotion, 2020) อย่างไรก็ตาม สภาพแวดล้อมทางธุรกิจยุค VUCA (Volatility, Uncertainty, Complexity, Ambiguity) ทำให้ผู้ประกอบการต้องเผชิญกับความท้าทายใหม่ๆ เช่น การเปลี่ยนแปลงของตลาดที่รวดเร็ว การคาดการณ์เทคโนโลยีที่ยากขึ้น และความซับซ้อนของห่วงโซ่อุปทาน เครื่องมือตัดเฉือนโลหะ หรือ Cutting Tool คืออุปกรณ์ที่ใช้ในการตัดหรือเฉือนวัสดุโลหะในกระบวนการผลิต เช่น การเจาะ การกลึง และการมิลลิ่ง ตัวอย่างเครื่องมือได้แก่ ดอกเจาะ มีดกลึง และหัวมิลลิ่ง ซึ่งทำจากโลหะแข็ง คาร์ไบด์ หรือวัสดุเคลือบผลึกเซรามิก/ไดมอนด์ เครื่องมือเหล่านี้เป็นวัสดุสิ้นเปลืองที่ใช้ในอุตสาหกรรมยานยนต์ แม่พิมพ์ และแมชชีนนิ่ง โดยความต้องการและการใช้งานขึ้นอยู่กับลักษณะวัสดุและกระบวนการผลิต (Smith & Tinker, 2018) ตัวอย่างการใช้งานในแต่ละอุตสาหกรรม ได้แก่ อุตสาหกรรมยานยนต์ เครื่องมือใช้ผลิตชิ้นส่วนเครื่องยนต์ ระบบส่งกำลัง และชิ้นส่วนโครงสร้างที่ต้องการความแม่นยำสูง เพื่อให้ทนต่อแรงกระแทกและความเครียด (Somsakul, 2021; Electric Vehicle Association of Thailand, 2020) อุตสาหกรรมแม่พิมพ์ ใช้ผลิตแม่พิมพ์ที่ซับซ้อนและละเอียด ชิ้นส่วนที่ได้มีความแม่นยำสูงสำคัญต่อการผลิตชิ้นส่วนขนาดเล็กหรือซับซ้อน อุตสาหกรรมแมชชีนนิ่ง ใช้ผลิตชิ้นส่วนเครื่องจักรที่ต้องการความแม่นยำสูง ช่วยให้สามารถผลิตชิ้นส่วนคุณภาพสม่ำเสมอและ อุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะมีบทบาทสำคัญต่อการผลิตของประเทศ การพัฒนาทางเทคโนโลยีของเครื่องมือเหล่านี้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและลดต้นทุนระยะยาว (Department of Industrial Promotion, 2020) ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่ออุตสาหกรรมได้แก่

ความต้องการเปลี่ยนแปลงในอุตสาหกรรมผู้ใช้งาน เช่น การเปลี่ยนไปสู่รถยนต์ไฟฟ้า ส่งผลต่อจำนวนการใช้เครื่องมือตัดในอุตสาหกรรมยานยนต์ (Somsakul, 2021; Electric Vehicle Association of Thailand, 2020) เทคโนโลยีในการผลิตเครื่องมือ การใช้ CAD/CAM และระบบอัตโนมัติ ช่วยเพิ่มความรวดเร็วและความแม่นยำ รวมถึงการใช้วัสดุใหม่ๆ เช่น คาร์ไบด์เคลือบไดมอนด์ เพิ่มประสิทธิภาพและอายุการใช้งาน (Chaiyasarn, 2019) เทคโนโลยีที่เปลี่ยนรูปแบบการให้บริการ จากการขายเครื่องมือแบบเดิม ไปสู่การให้บริการครบวงจร เช่น การบำรุงรักษาและการจัดหาเครื่องมือเหมาะสมกับลูกค้า (Thailand Industrial Development Foundation, 2022) ในยุค VUCA โลกปัจจุบันเต็มไปด้วยความ ผันผวน (Volatility) ไม่แน่นอน (Uncertainty) ซับซ้อน (Complexity) และ คลุมเครือ (Ambiguity) ซึ่งส่งผลโดยตรงต่ออุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะ (Thongchai, 2022; Sukchai, 2021; Phumiphan, 2022; Chalermchai, 2023) การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของตลาด เทคโนโลยี และห่วงโซ่อุปทาน ทำให้ธุรกิจต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่องและมีความยืดหยุ่นสูง หัวใจของการปรับตัวองค์กรในยุค VUCA อยู่ที่ วิสัยทัศน์ของผู้นำ (Leader Vision) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนทิศทางองค์กร การสร้างแรงบันดาลใจ การนำการเปลี่ยนแปลง การผลักดันนวัตกรรม และการ

ดำเนินงานอย่างยั่งยืน ขณะเดียวกัน วิสัยทัศน์ผู้นำยังช่วยจัดวางโครงสร้างองค์กรให้เหมาะสมต่อเป้าหมาย ทำให้ทุกคนในองค์กรมีเป้าหมายร่วมกันและสามารถทำงานได้อย่างสอดคล้อง (Chalermchai, 2023)

จากความสำคัญดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงมุ่งศึกษาวิสัยทัศน์ผู้นำและแนวทางการปรับตัวของธุรกิจอุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะในยุค VUCA World กรณีศึกษา บริษัท โบยาเทค (ประเทศไทย) จำกัด เพื่อสะท้อนความสำคัญและแนวทางการปรับตัวของอุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะ ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมพื้นฐานของภาคการผลิตหลายแขนง และเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้นำอุตสาหกรรมอื่นๆ ตระหนักถึงความสำคัญของการปรับตัวในสภาวะแวดล้อมโลกที่ซับซ้อน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎี VUCA

โลกยุควูก้า (VUCA world) เป็นกรอบแนวคิดที่ใช้ในการอธิบายสภาพแวดล้อมทางธุรกิจและสังคมในยุคปัจจุบัน ซึ่งมีลักษณะเด่น 4 ประการ ได้แก่ Volatility (ความผันผวน) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและไม่คงที่ในสภาพแวดล้อมทางธุรกิจ เช่น การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี ราคา วัตถุดิบ หรือความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งเกิดขึ้นอย่างไม่สามารถคาดเดาได้ง่าย (Bennett & Lemoine, 2014) Uncertainty (ความไม่แน่นอน) หมายถึง การขาดข้อมูลหรือความชัดเจนในการตัดสินใจ ทำให้ผู้บริหารไม่สามารถคาดการณ์ผลลัพธ์ได้อย่างแม่นยำ ตัวอย่างเช่น การเกิดวิกฤตเศรษฐกิจหรือการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาล (Horney, Pasmore, & O'Shea, 2010) Complexity (ความซับซ้อน) หมายถึง ความสัมพันธ์ที่หลากหลายและเชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อนระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ในองค์กรและสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น เครือข่ายซัพพลายเชนที่มีหลายชั้น หรือการแข่งขันในตลาดโลกที่มีหลายตัวแปร (Bennett & Lemoine, 2014) และ Ambiguity (ความคลุมเครือ) หมายถึง ความไม่ชัดเจนและตีความได้หลายทางในสถานการณ์หรือข้อมูล ซึ่งทำให้การตัดสินใจและการวางกลยุทธ์เป็นเรื่องยาก เช่น การเปิดตัวผลิตภัณฑ์ใหม่ในตลาดที่ไม่มีข้อมูลแน่ชัด (Horney et al., 2010)

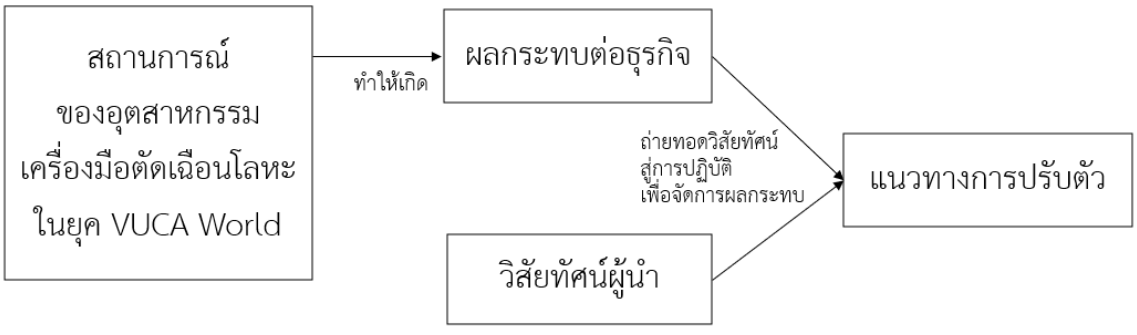
ความสำคัญของ VUCA ต่อองค์กรธุรกิจ ในยุค VUCA องค์กรต้องมี ความยืดหยุ่น (flexibility) และความสามารถในการปรับตัวอย่างรวดเร็ว (adaptability) เพื่อรับมือกับความไม่แน่นอนและความซับซ้อน การนำทฤษฎี VUCA มาประยุกต์ใช้ช่วยให้องค์กรสามารถ วิเคราะห์ความท้าทายในสภาพแวดล้อมทางธุรกิจอย่างเป็นระบบ ประเมินความเสี่ยงและโอกาสที่อาจเกิดขึ้น วางกลยุทธ์ที่เหมาะสม เช่น การสร้างนวัตกรรม การบริหารจัดการความเสี่ยง และการพัฒนาคนในองค์กร การทำความเข้าใจโลกยุควูก้าและนำทฤษฎี VUCA มาประยุกต์ใช้ เป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยองค์กรรักษาความสามารถในการแข่งขัน และรับมือกับความท้าทายที่เกิดขึ้นอย่างไม่หยุดนิ่งในปัจจุบัน

ทฤษฎีความเป็นผู้นำเชิงวิสัยทัศน์

ผู้นำเชิงวิสัยทัศน์เป็นรูปแบบการนำที่เน้นการกำหนดทิศทางและสร้างแรงบันดาลใจให้กับองค์กร เพื่อให้บุคลากรเห็นภาพรวมของอนาคตและมีความเข้าใจถึงเป้าหมายระยะยาว (Nanus, 1992; Sashkin, 1988) ผู้นำประเภทนี้ไม่เพียงแค่จัดการงานประจำวัน แต่ยังมุ่งสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลง การพัฒนา และการปรับตัวต่อสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว (Berson & Avolio, 2004) บทบาทสำคัญของผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ได้แก่ 1. การเป็นแบบอย่าง ผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ต้องดำเนินการและตัดสินใจในลักษณะที่สะท้อนค่านิยมและเป้าหมายขององค์กร เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและแรงบันดาลใจให้กับพนักงาน การเป็นแบบอย่างที่ดีช่วยให้บุคลากรเกิดความเชื่อมั่นและพร้อมสนับสนุนวิสัยทัศน์ขององค์กร (Kouzes & Posner, 2017) 2. การสื่อสารวิสัยทัศน์ การสื่อสารวิสัยทัศน์อย่างชัดเจนและต่อเนื่องเป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้บุคลากรเข้าใจทิศทางขององค์กรและสามารถเชื่อมโยงงานประจำวันกับเป้าหมายระยะยาว ผู้นำต้องใช้ทั้งคำพูด เรื่องราว และการกระทำ เพื่อให้วิสัยทัศน์เป็นสิ่งที่จับต้องได้ (Senge, 1990) 3. การสร้างความผูกพันกับพนักงาน ผู้นำเชิงวิสัยทัศน์ต้องมีความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงและสร้างแรงจูงใจให้กับบุคลากร การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการยอมรับความคิดเห็นของพนักงานช่วยให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและสนับสนุนเป้าหมายขององค์กร (Bass & Riggio, 2006) 4. การสนับสนุนการพัฒนาทักษะ ผู้นำเชิงวิสัยทัศน์สนับสนุนการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะของบุคลากร เพื่อให้พนักงานสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงและมีความพร้อมในการตอบสนองต่อโอกาสและความท้าทายในอนาคต (Day, 2001)

โดยรวมแล้ว ผู้นำเชิงวิสัยทัศน์มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทาง สร้างแรงบันดาลใจ และสนับสนุนการปรับตัวของบุคลากรต่อการเปลี่ยนแปลง การเป็นแบบอย่าง การสื่อสารวิสัยทัศน์ การสร้างความผูกพัน และการสนับสนุนพัฒนาทักษะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้วิสัยทัศน์ขององค์กรกลายเป็นความจริงได้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาผลกระทบเกิดขึ้นกับธุรกิจอุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะในยุค VUCA WORD
2. เพื่อศึกษาวิสัยทัศน์ผู้นำในการปรับตัวเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจอุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะในยุค VUCA WORLD

สมมติฐานในการวิจัย

1. การปรับตัวขององค์กรในอุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะมีผลต่อระดับผลกระทบทางธุรกิจในโลกยุควูก้าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
2. วิสัยทัศน์ของผู้นำมีผลต่อระดับการปรับตัวขององค์กรในอุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ
3. วิสัยทัศน์ของผู้นำมีอิทธิพลทางอ้อมต่อผลกระทบทางธุรกิจ ผ่านการปรับตัวขององค์กรเป็นตัวแปรส่งผ่าน (Mediating Variable)

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ประเภทการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบ (ระบุประเภท เช่น การวิจัยเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพ แบบผสมผสาน) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (ระบุเป้าหมาย เช่น ศึกษาความสัมพันธ์ เปรียบเทียบ พัฒนาเครื่องมือ ศึกษาปรากฏการณ์ ฯลฯ)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรในการวิจัยครั้งนี้คือ (ระบุลักษณะของกลุ่มประชากร เช่น นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ หรือประชาชนทั่วไป) ที่ (ระบุสถานที่หรือเงื่อนไข เช่น สังกัดโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา... ปีการศึกษา 2568)
2. กลุ่มตัวอย่างได้มาจากประชากรดังกล่าว โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน (ระบุจำนวน) คน ซึ่งคำนวณจากสูตรของ (ระบุสูตร เช่น Taro Yamane, Krejcie and Morgan)

เทคนิคการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบ (ระบุเทคนิค เช่น การสุ่มอย่างง่าย การสุ่มแบบชั้นภูมิ การเลือกแบบเจาะจง การเลือกแบบสะดวก) เพื่อให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากรอย่างเหมาะสม

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ (ระบุประเภทของเครื่องมือ เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบทดสอบ แบบสังเกต) ซึ่งประกอบด้วย (ระบุส่วนของเครื่องมือ เช่น ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ แบบวัดความคิดเห็น ฯลฯ) โดยตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ได้แก่

1. ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน (ระบุจำนวน) คน และหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC)

2. ความเชื่อมั่น (Reliability) ตรวจสอบโดยการทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะคล้ายกลุ่มตัวอย่าง แล้วหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient)

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย 3 ขั้นตอนหลัก คือ

1. ขั้นเตรียมการ ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง สร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

2. ขั้นดำเนินการเก็บข้อมูล ติดต่อขออนุญาตเก็บข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และดำเนินการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างตามที่กำหนด

3. ขั้นวิเคราะห์และสรุปผล นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ทางสถิติและสรุปผลการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลโดยใช้ (ระบุวิธี เช่น แจกแบบสอบถามด้วยตนเอง ผ่านแบบออนไลน์ สัมภาษณ์เชิงลึก) ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลประมาณ (ระบุระยะเวลา เช่น 1 เดือน)

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติทางคณิตศาสตร์ที่เหมาะสมกับประเภทข้อมูล เช่น

2. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3. สถิติเชิงอนุมาน (Inferential Statistics) เช่น t-test ANOVA Chi-square หรือการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ (ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการวิจัย)

ผลการวิจัย

1. ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับธุรกิจอุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะในยุค VUCA World

ผลการศึกษาพบว่า ธุรกิจอุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะได้รับผลกระทบโดยตรงจากสภาพแวดล้อมทางธุรกิจในยุค VUCA World ซึ่งประกอบด้วย 4 มิติหลัก ได้แก่ ความผันผวน (Volatility) ความไม่แน่นอน (Uncertainty) ความซับซ้อน (Complexity) และความคลุมเครือ (Ambiguity) โดยสามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. V (Volatility) ความผันผวน ธุรกิจเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว เช่น นโยบายภาครัฐ อัตราแลกเปลี่ยน และเศรษฐกิจโลก ทำให้ต้องปรับกลยุทธ์ทางการเงินและการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง รวมถึงนำเทคโนโลยีใหม่มาช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ทั้งนี้ ความผันผวนยังส่งผลต่อห่วงโซ่อุปทานและความต้องการของตลาด ธุรกิจจึงจำเป็นต้องมีแผนที่ยืดหยุ่นและพร้อมปรับตัวในทุกสถานการณ์

2. U (Uncertainty) ความไม่แน่นอน ปัจจัยทางการเมืองและเศรษฐกิจ เช่น นโยบายของรัฐและภาวะเศรษฐกิจโลก ส่งผลต่อการลงทุนและความมั่นคงของธุรกิจ ทำให้การตัดสินใจด้านการผลิต การตลาด และการจัดการซัพพลายเชนต้องใช้ความระมัดระวังและมีความยืดหยุ่นสูง เพื่อรักษาเสถียรภาพขององค์กรในสภาวะที่คาดเดาได้ยาก

3. C (Complexity) ความซับซ้อน ธุรกิจต้องบริหารจัดการกับปัจจัยที่เกี่ยวพันกันหลายด้าน ทั้งด้านเทคโนโลยี มาตรฐานคุณภาพ และห่วงโซ่อุปทาน โดยเฉพาะในกลุ่ม SMEs ที่ต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากร ความซับซ้อนเหล่านี้ทำให้ต้องพัฒนากลยุทธ์การจัดการที่มีประสิทธิภาพ ใช้ข้อมูลสนับสนุนการตัดสินใจ และสร้างระบบบริหารที่ลดความยุ่งยากในการดำเนินงาน

4. A (Ambiguity) ความคลุมเครือ เกิดจากข้อมูลหรือนโยบายที่ไม่ชัดเจน เช่น การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง นโยบายภาษี หรือแนวโน้มเทคโนโลยีที่ไม่แน่นอน ส่งผลให้ธุรกิจต้องวางกลยุทธ์ภายใต้ความเสี่ยงและข้อมูลที่ไม่ครบถ้วน ผู้นำจึงจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์และระบบบริหารที่ยืดหยุ่น เพื่อให้สามารถตัดสินใจได้แม้ในสภาพแวดล้อมที่คลุมเครือ

จากการวิเคราะห์เชิงภาพรวม ผู้วิจัยจำแนกผลกระทบออกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ 1) ผลกระทบเชิงลบ ความผันผวนของราคาวัตถุดิบ เช่น โลหะและเหล็ก ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ธุรกิจที่ปรับตัวไม่ทันอาจสูญเสียความสามารถในการแข่งขัน ความผันผวนของความต้องการตลาด โดยเฉพาะในกลุ่มยานยนต์และอิเล็กทรอนิกส์ ทำให้การคาดการณ์และวางแผนการผลิตยากขึ้น ความไม่แน่นอนทางเทคโนโลยี การเปลี่ยนผ่านสู่ระบบอัตโนมัติและเทคโนโลยีใหม่ต้องใช้เงินลงทุนสูง ธุรกิจขนาดกลางและเล็กอาจปรับตัวได้ช้า ความไม่แน่นอนทางการเมืองและเศรษฐกิจ ทำให้การวางแผนธุรกิจระยะยาวมีความเสี่ยงสูง ความซับซ้อนของห่วงโซ่อุปทาน เพิ่มภาระในการควบคุมคุณภาพและการส่งมอบสินค้า ความซับซ้อนด้านการบริหารจัดการการผลิตจากเทคโนโลยีและกระบวนการที่หลากหลาย ความคลุมเครือด้านตลาดและลูกค้าในอนาคต ทำให้การวางแผนพัฒนาผลิตภัณฑ์ทำได้ยาก และ ความคลุมเครือด้านกลยุทธ์การลงทุน การตัดสินใจบนข้อมูลไม่ครบถ้วนเพิ่มความเสี่ยงในการสูญเสียโอกาสทางธุรกิจ 2) ผลกระทบเชิงบวก (Positive Impact) การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เปิดโอกาสในการใช้ระบบอัตโนมัติ การพิมพ์ 3 มิติ และเทคโนโลยี IoT/Big Data เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ลดต้นทุน และพัฒนาผลิตภัณฑ์คุณภาพสูง การเปลี่ยนแปลงของตลาดและลูกค้า ช่วยผลักดันให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ การขยายตลาด และการตอบสนองลูกค้าอย่างรวดเร็ว ความผันผวนทางเศรษฐกิจโลก กลายเป็นโอกาสในการบริหารซัพพลายเชน เช่น การซื้อวัตถุดิบช่วงราคาต่ำหรือการใช้ระบบอัตโนมัติช่วยลดค่าใช้จ่าย ความซับซ้อนและการเชื่อมโยงระดับโลก ช่วยสร้างเครือข่ายซัพพลายเชนที่ยืดหยุ่น และเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ การพัฒนาด้านการจัดการ การลงทุนในการพัฒนาทักษะบุคลากรและสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยืดหยุ่น ทำให้สามารถปรับตัวได้ดีต่อการเปลี่ยนแปลงในยุค VUCA

2. วิสัยทัศน์ผู้นำในการปรับตัวเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงในยุค VUCA World

ในยุคที่โลกธุรกิจเผชิญกับความ ผันผวน (Volatility), ไม่แน่นอน (Uncertainty), ซับซ้อน (Complexity) และ คลุมเครือ (Ambiguity) หรือที่เรียกว่า “VUCA World” ผู้นำในอุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน ยืดหยุ่น และสามารถเชื่อมโยงทุกมิติขององค์กรเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างความมั่นคงและความสามารถในการแข่งขันในระยะยาว

จากผลการศึกษาพบว่า วิสัยทัศน์ผู้นำในยุค VUCA ประกอบด้วยการบูรณาการระหว่าง “มุมมองเชิงกลยุทธ์ (Vision)” “ระบบการจัดการ (Management)” และ “ระบบงานในองค์กร (Work)” โดยมีรายละเอียดและความสัมพันธ์ดังนี้

1. วิสัยทัศน์ผู้นำ (Vision) การเป็นพลังขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ในยุค VUCA ไม่เพียงมองเห็นทิศทางขององค์กร แต่ต้อง สร้างแรงบันดาลใจและความเชื่อมั่นให้บุคลากรเห็นภาพอนาคตร่วมกัน โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) การเป็นแบบอย่างและนำพาองค์กรไปในทิศทางที่มีเหตุผล ผู้นำต้องแสดงความมั่นคงทางอารมณ์และตัดสินใจบนพื้นฐานข้อมูลและหลักคิดที่เป็นระบบ เพื่อสร้างความเชื่อถือในภาวะที่โลกเต็มไปด้วยความไม่แน่นอน 2) การสร้างความเข้าใจร่วมในวิสัยทัศน์เดียวกัน การสื่อสารที่ชัดเจน

โปร่งใส และต่อเนื่องช่วยให้ทุกระดับขององค์กรเข้าใจทิศทางเดียวกัน ลดความคลุมเครือในการดำเนินงาน 3) การคิดเชิงนวัตกรรมและกล้าเปลี่ยนกระบวนการทำงาน ผู้นำต้องส่งเสริมให้เกิด “Culture of Innovation” โดยกล้าที่จะทดลองแนวทางใหม่ ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และนำแนวคิด Lean / Smart Manufacturing มาปรับใช้ 4) การผลักดันให้บุคลากรมีความเชี่ยวชาญและภาคภูมิใจในงาน เน้นการพัฒนาทักษะเฉพาะทาง (Upskilling/Reskilling) เพื่อรองรับเทคโนโลยีใหม่ และสร้างแรงจูงใจให้เกิดความผูกพันกับองค์กร 5) การใส่ใจบุคลากรและสร้างแรงจูงใจด้วยความจริงใจ ผู้นำต้องมีความเข้าใจมนุษย์ มี Empathy และสร้างวัฒนธรรมการดูแลซึ่งกันและกัน เพื่อให้ทีมงานสามารถผ่านความท้าทายไปพร้อมกัน

2. ระบบการจัดการ (Management): การขับเคลื่อนองค์กรด้วยความยืดหยุ่นและคล่องตัว ในยุค VUCA การบริหารจัดการแบบเดิมไม่เพียงพออีกต่อไป ผู้นำต้องสร้างระบบที่ ยืดหยุ่น (Agile) และ ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้รวดเร็ว โดยมีองค์ประกอบหลัก 6 ด้าน ได้แก่ 1) การวางแผนทรัพยากรองค์กร (ERP Integration) ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ 2) การจัดการซัพพลายเชนอย่างยืดหยุ่น (Resilient Supply Chain) สร้างเครือข่ายคู่ค้าที่สามารถปรับตัวต่อความเสี่ยงระดับโลก เช่น วิกฤตเศรษฐกิจหรือโลจิสติกส์ 3) การบริหารความสัมพันธ์กับลูกค้า (Customer-Centric Approach) ใช้ข้อมูลเชิงลึก (Customer Insights) เพื่อเข้าใจความต้องการที่เปลี่ยนไปของลูกค้า 4) การบริหารโครงการและการจัดการความเสี่ยง (Risk & Project Management) พัฒนากระบวนการประเมินความเสี่ยงเชิงรุก และมีแผนสำรอง (Contingency Plan) ที่ชัดเจน 5) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (HR Development) เน้นการพัฒนา “ผู้นำรุ่นใหม่” และส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) 6) การขับเคลื่อนเทคโนโลยีและการวิเคราะห์ข้อมูล (Digital & Data-Driven Management) ใช้ข้อมูลเป็นฐานในการตัดสินใจ (Data-Driven Decision Making) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและคาดการณ์แนวโน้มตลาด

3. ระบบงานในองค์กร (Work): การทำงานแบบบูรณาการและเน้นประสิทธิผล องค์กรในยุค VUCA ต้องมีระบบงานที่ ยืดหยุ่นและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่มงานสำคัญ ได้แก่ 1) งานยุทธศาสตร์และการบริหารความสัมพันธ์ลูกค้า เน้นการสร้างความได้เปรียบเชิงกลยุทธ์และความภักดีของลูกค้า 2) งานปฏิบัติการด้านการผลิตและบริการ มุ่งสู่ระบบการผลิตอัจฉริยะ (Smart Manufacturing) และการควบคุมคุณภาพที่แม่นยำ 3) งานอำนวยการ (บัญชี การเงิน กฎหมาย สนับสนุน และ IT) สนับสนุนการดำเนินงานด้วยระบบที่โปร่งใสและปลอดภัย 4) งานขายและการตลาด ใช้การตลาดดิจิทัลและการวิเคราะห์ข้อมูลลูกค้าเพื่อเพิ่มโอกาสทางธุรกิจ

สรุปเชิงวิเคราะห์ ผู้นำยุคใหม่ต้องเป็นทั้ง “นักกลยุทธ์” และ “นักปรับตัว” จากผลการวิเคราะห์พบว่าอุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะได้รับทั้งผลดีและผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงในยุค VUCA เช่น ต้นทุนผันผวน เทคโนโลยีเปลี่ยนเร็ว และความต้องการของลูกค้าที่หลากหลายขึ้น ผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจน ระบบการจัดการที่ยืดหยุ่น และ วัฒนธรรมองค์กรที่พร้อมเรียนรู้ จะสามารถนำองค์กรให้เติบโตได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น ผู้นำยุคใหม่ควรพัฒนา ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ (Strategic Leadership) ที่เน้น การมองภาพอนาคตอย่างรอบด้าน การบริหารความไม่แน่นอนอย่างมีระบบ การสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้และนวัตกรรม เพื่อให้องค์กรใน

อุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะสามารถ แข่งขันได้อย่างยั่งยืน และพร้อมรับทุกความเปลี่ยนแปลงในโลกยุค VUCA

อภิปรายผล

ธุรกิจตัดเฉือนโลหะในยุค VUCA World ต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการ แต่ในขณะเดียวกันก็มีโอกาสในการพัฒนาและการปรับตัวเพื่อความยั่งยืนในระยะยาว ผู้นำในอุตสาหกรรมนี้จำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน ยืดหยุ่น และสามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็วเพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยการไม่ปรับตัวในยุค VUCA World มีผลกระทบเชิงลบอย่างมากต่อธุรกิจอุปกรณ์ตัดเฉือนโลหะ ทั้งในด้านยอดขาย การสูญเสียลูกค้า ปัญหาทางการเงิน การสูญเสียบุคลากรที่มีคุณภาพ และการสูญเสียความสามารถในการแข่งขัน ดังนั้น การมีวิสัยทัศน์และการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งสำคัญในการดำเนินธุรกิจให้ประสบความสำเร็จในยุคที่ท้าทายนี้

อย่างไรก็ตาม การปรับตัวในยุค VUCA มีทั้งผลกระทบเชิงลบและเชิงบวกต่อธุรกิจอุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะ การที่บริษัทมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและสามารถปรับตัวได้อย่างรวดเร็วทำให้สามารถเผชิญกับความท้าทายและสร้างโอกาสในการเติบโตและความยั่งยืนในระยะยาว นอกจากนี้ อาจเกิดมุมมองที่ตรงข้ามกับความเข้าใจทั่วไป ได้แก่ การที่องค์กรไม่ปรับตัว ก็อาจส่งผลกระทบเชิงบวก แต่ทั้งนี้ จะต้องเป็นการรักษาจุดยืนที่ยังสามารถสร้างคุณค่าได้ไว้อย่างมั่นคง ซึ่งผลการศึกษาดังกล่าวจะเห็นได้ถึงศักยภาพของผู้นำองค์กรที่มีการวิเคราะห์อย่างรอบด้านถึงโอกาสและอุปสรรคต่างๆ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ โชติกา ใจทิพย์ และกฤษดา เชียรวัฒนสุข (2561) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องศักยภาพของผู้นำองค์กรธุรกิจในสถานการณ์โลกที่มีความผันผวน ความไม่แน่นอน ความซับซ้อน และความคลุมเครือ และสรุปผลได้ว่า ผู้นำที่ปรับตัวเก่งและมีไหวพริบในการตัดสินใจอย่างฉลาด จะสามารถอยู่รอดได้ในสถานการณ์ VUCA Worldท่ามกลางความวุ่นวายโกลาหลของโลกแห่งอนาคต ถึงแม้ว่าจะมีความเสี่ยงที่ต้องเผชิญแต่ในขณะเดียวกันก็ยังมีโอกาสอีกมากมายให้ไขว่คว้า ผู้นำจำเป็นต้องมีศักยภาพที่เต็มเปี่ยมไปด้วยพลังแห่งความพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนกลยุทธ์และยุทธวิธี เพื่อแก้วิกฤติที่เกิดขึ้นให้เป็นการหยิบฉวยประโยชน์จากสถานการณ์ VUCA World โดยผู้นำต้องพลิกสถานการณ์ที่เลวร้ายให้ผ่านพ้นไปให้ได้ ดังนี้คือ พลิกความผันผวน (Volatility) ให้เป็นวิสัยทัศน์ (Vision) พลิกความไม่แน่นอน (Uncertainty) ให้เป็นความเข้าใจ (Understanding) พลิกความยุ่งเหยิง (Complexity)ให้เป็นความชัดเจน (Clarity) และพลิกความคลุมเครือ (Ambiguity) ให้เป็นความคล่องแคล่ว (Agility) นั่นหมายถึงการรู้จักมองสภาพแวดล้อมภายนอกให้กว้าง และมองสภาพแวดล้อมภายในให้ชัด เมื่อได้ข้อมูลที่ทันสมัยต่อเหตุการณ์แล้วก็จะประจักษ์แจ้งโดยสามารถพิเคราะห์พิจารณาแนวทางในรูปแบบของตัวเองได้

นอกจากนี้จากการศึกษาวิสัยทัศน์ผู้นำในการปรับตัวเพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจอุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะในยุค VUCA WORLD พบว่า ผู้นำจะต้องสร้างวิสัยทัศน์โดยเชื่อมโยงกับระบบการจัดการแบบบูรณาการ เพื่อขับเคลื่อนอุตสาหกรรมไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า ผู้นำจะต้องสร้างวิสัยทัศน์

โดยขับเคลื่อนผ่านระบบการจัดการ 6 ด้านคือ 1) การจัดการแผนงานทรัพยากรองค์กร 2) การจัดการด้านซัพพลายเชน 3) การจัดการระบบความสัมพันธ์กับลูกค้า 4) การจัดการโครงการและการบริหารความเสี่ยง 5) การจัดการทรัพยากรมนุษย์ และ 6) การขับเคลื่อนเทคโนโลยีและการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการขับเคลื่อนผ่านระบบการจัดการจะขับเคลื่อนผ่านเนื้องาน 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) งานด้านยุทธศาสตร์และการบริหารความสัมพันธ์ลูกค้า 2) งานด้านปฏิบัติการ 3) งานอำนวยการ (บัญชี/การเงิน กฎหมาย สนับสนุน ไอที) และ 4) งานขายและการตลาด

ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำได้นำวิสัยทัศน์บูรณาการไว้ในระบบการจัดการ โดยยกระดับการบริการงานของระบบการจัดการ เพื่อทำให้เกิดการทำงานในองค์กรด้านต่างๆ ที่พร้อมต่อการตอบสนองยุค VUCA ซึ่งสอดคล้องกับ ศศิมา สุขสว่าง (2560) ได้เสนอแนวทางรับมือกับ VUCA world สำหรับผู้นำองค์กร ผู้นำทีม และผู้บริหาร โดยต้องเตรียมตัวใน 4 ด้านหลัก ๆ ดังนี้ 1) การมีวิสัยทัศน์ (Vision) ต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน และทันต่อเหตุการณ์เพื่อให้สามารถตัดสินใจ ได้โดยอย่างรวดเร็ว และตอบสนองได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนอย่างรวดเร็ว 2) การทำความเข้าใจ (Understanding) เป็นการทำความเข้าใจจุดแข็ง จุดอ่อนขององค์กร รวมทั้งขีดความสามารถและกลยุทธ์ขององค์กร ผู้นำองค์กรจำเป็นต้องเข้าไปมีส่วนร่วมกับบุคลากร และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) เพื่อรับฟังข้อมูลและความคิดเห็นที่นำมาบูรณาการเพื่อเสริมสร้างมุมมองใหม่ ๆ ในการเตรียมรับมือกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว 3) การสร้างความชัดเจนกระจ่าง (Clarify) ในยุคพลิกผันที่ระบบและองค์กรรวมทั้งสภาพแวดล้อมที่มีความซับซ้อนที่มากขึ้นเรื่อยๆ ประกอบกับมีปัจจัยมากมายและซับซ้อนต่อการตัดสินใ (Multiple key decision factors) การสร้างเสริมความชัดเจนในนโยบายและกลยุทธ์จึงเป็นแนวทางที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง เพื่อให้การตัดสินใจทันต่อเหตุการณ์ 4) ความว่องไว (Agility) เป็นมุมมองความว่องไวต่อการเปลี่ยนแปลง ภายใต้ความยืดหยุ่นและมีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วซึ่งจะช่วยให้สามารถรับมือกับสถานการณ์ฉุกเฉินได้โดยที่ยังคงเป้าหมายและวิสัยทัศน์ขององค์กรยังอยู่ รวมถึงสอดคล้องกับผลการศึกษาของ วีระพงศ์ เกียรติไพรยศ (2565) ที่พบว่าภาวะผู้นำกับการบริหารองค์การในยุคนิวนอร์มัล มีองค์ประกอบภาวะผู้นำ 5 ประการ (Vi-STAR Model) ประกอบด้วย 1) วิสัยทัศน์ 2) คิดเชิงระบบ 3) ใช้เทคโนโลยี 4) มีความรับผิดชอบ และ 5) มีความยืดหยุ่น ภาวะผู้นำ 5 ประการนี้จะทำให้การบริหารองค์การบรรลุเป้าหมายและอยู่รอดในยุคสังคมนิวนอร์มัล

สรุป

ผลการศึกษาพบว่า ในยุค VUCA WORLD ที่เต็มไปด้วยความผันผวน ความไม่แน่นอน ความซับซ้อน และความคลุมเครือ ธุรกิจอุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะต้องเผชิญกับทั้ง โอกาสและความท้าทาย ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อโครงสร้างการดำเนินธุรกิจ การบริหารจัดการ และศักยภาพในการแข่งขันขององค์กร ผลการวิเคราะห์พบว่า ผลกระทบเชิงลบส่วนใหญ่เกิดจากปัจจัยด้านราคาวัตถุดิบที่ผันผวน ความต้องการตลาดที่ไม่แน่นอน ความซับซ้อนของห่วงโซ่อุปทาน และความไม่แน่นอนทางเทคโนโลยี ซึ่งหากองค์กรขาดการปรับตัวที่เหมาะสม

อาจส่งผลต่อประสิทธิภาพการผลิต ต้นทุน และความสามารถในการทำกำไร ในขณะเดียวกัน ยุค VUCA ยังสร้างผลกระทบเชิงบวก ที่ช่วยผลักดันให้ธุรกิจเกิดการปรับตัวเชิงรุกมากขึ้น โดยเฉพาะในด้านการบริหารจัดการซัพพลายเชนที่ยืดหยุ่น การใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงาน และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีทักษะสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและนวัตกรรม ซึ่งกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมความสามารถในการแข่งขันขององค์กรในระยะยาว วิสัยทัศน์ของผู้นำ ถือเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนองค์กรให้สามารถปรับตัวและก้าวผ่านความท้าทายในยุคแห่งความไม่แน่นอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้นำจำเป็นต้องมีคุณลักษณะสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ การเป็นแบบอย่าง การหล่อหลอมวิสัยทัศน์ร่วม การกล้าเปลี่ยนแปลง การผลักดันบุคลากรให้เป็นมืออาชีพ และการใส่ใจคนในองค์กร โดยต้องอาศัยระบบการจัดการที่ครอบคลุมทั้งด้านทรัพยากร เทคโนโลยี และการวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนการจัดโครงสร้างระบบงานภายในองค์กรอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เกิดการบูรณาการระหว่างกลยุทธ์ การปฏิบัติการ การสนับสนุน และการตลาดอย่างสมดุล

โดยสรุป ธุรกิจอุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะในยุค VUCA WORLD จำเป็นต้องพัฒนาความยืดหยุ่นเชิงกลยุทธ์ (Strategic Agility) และ ขีดความสามารถในการปรับตัว (Adaptive Capability) ผ่านการนำเทคโนโลยี นวัตกรรม และศักยภาพของบุคลากรมาผสมผสาน เพื่อให้สามารถรักษาความสามารถในการแข่งขันและสร้างความยั่งยืนให้กับองค์กรในอนาคตได้อย่างมั่นคง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. เสนอให้ผู้นำธุรกิจอุตสาหกรรมเครื่องมือตัดเฉือนโลหะ หรืออุตสาหกรรมอื่นที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์โลกในยุควูก้า นำข้อค้นพบจากงานวิจัยไปบูรณาการปรับใช้ในการปรับตัว เพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่ผันผวน ไม่แน่นอน สลับซับซ้อนและคลุมเครือในยุคปัจจุบัน

2. เสนอให้มีการทำวิจัยเกี่ยวกับวิสัยทัศน์และกลยุทธ์การปรับตัวของธุรกิจอุตสาหกรรมอื่นๆ ในยุควูก้าเวิลด์ เพื่อต่อยอดองค์ความรู้และเผยแพร่เป็นประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. การวิจัยครั้งต่อไปควรขยายขอบเขตไปยังอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น ยานยนต์ อิเล็กทรอนิกส์ หรือโลหะวิศวกรรม เพื่อเปรียบเทียบผลกระทบของ VUCA ต่อแต่ละอุตสาหกรรม และศึกษากลยุทธ์การปรับตัวที่แตกต่างกัน

2. การใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควบคู่กัน เช่น แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ผู้บริหารจะช่วยสร้างข้อมูลเชิงลึกที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้จริงในระดับองค์กร

3. ควรศึกษาแนวโน้มเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น การผลิตแบบ 3 มิติ ระบบอัตโนมัติ และการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data Analytics) เพื่อประเมินผลกระทบต่อประสิทธิภาพการผลิตและกลยุทธ์ธุรกิจอย่างเป็นระบบ

เอกสารอ้างอิง

โชติกา ใจทิพย์, & กฤษดา เชียรวัฒนสุข. (2561). *ศักยภาพของผู้นำองค์กรธุรกิจในสถานการณ์โลกที่มีความผันผวน ความไม่แน่นอน ความซับซ้อน และความคลุมเครือ.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

ศศิมา สุขสว่าง. (2560). แนวทางรับมือกับ VUCA World สำหรับผู้นำองค์กร ผู้นำทีม และผู้บริหาร. *วารสารการจัดการ*, 12(2), 45–60.

วีระพงศ์ เกียรติไพรยศ. (2565). ภาวะผู้นำกับการบริหารองค์การในยุคนิวนอร์มัล. *วารสารพุทธสังคมวิทยาปริทรรศน์*, 7(1), 123-134.

Bass, B. M., & Riggio, R. E. (2006). *Transformational leadership (2nd ed.).* Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.

Berson, Y., & Avolio, B. J. (2004). Transformational leadership and the dissemination of organizational goals: A case study of a telecommunication firm. *Leadership Quarterly*, 15(5), 625–646. https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2004.07.009

Bennett, N., & Lemoine, G. J. (2014). What VUCA really means for you. *Harvard Business Review*, 92(1–2), 27–42.

Chaiyasarn, K., & Khan, W. (2019). Damage detection and localization in masonry structure using faster region convolutional networks. Geomate Journal, 17(59), 98-105.

Chalermchai, P. (2023). *Organizational adaptation in the VUCA era: guidelines for industry leaders. Bangkok: Academic Press.*

Day, D. V. (2001). Leadership development: A review in context. *Leadership Quarterly*, 11(4), 581–613. https://doi.org/10.1016/S1048-9843(00)00061-8.

Department of Industrial Promotion. (2020). *Report on the situation of the metal cutting tool industry in Thailand. Bangkok: Ministry of Industry*.

Electric Vehicle Association of Thailand. (2020). Report on trends in the electric vehicle industry in Thailand. Bangkok: EVAT Publications.

Horney, N., Pasmore, B., & O'Shea, T. (2010). Leadership agility: A business imperative for a VUCA world. *People & Strategy*, 33(4), 32–38.

Kouzes, J. M., & Posner, B. Z. (2017). *The leadership challenge: How to make extraordinary things happen in organizations (6th ed.).* Hoboken, NJ: Wiley.

Nanus, B. (1992). *Visionary leadership: Creating a compelling sense of direction for your organization.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Phumiphan, T. (2022). *Organizational management in a VUCA environment. Bangkok: University Press.*

Sashkin, M. (1988). *The visionary leader. In J. A. Conger & R. N. Kanungo (Eds.), Charismatic leadership: The elusive factor in organizational effectiveness (122–160).* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Senge, P. M. (1990). The fifth discipline: The art & practice of the learning organization. New York, NY: Doubleday.

Somsakul, P. (2021). *The role of SMEs in the Thai economy and the current trend of adaptation. Bangkok: Academic Press.*

Sukchai, K. (2021). *Organizational management strategies in the VUCA era. Bangkok: Industrial Publishing House.*

Thailand Industrial Development Foundation. (2022). *Guidelines for the development of the integrated production equipment and tools industry. Bangkok*: TIDF Publications.

Thongchai, S. (2022). *Organizational management amidst volatility and uncertainty. Bangkok: Management Publishing House*.

Smith, J., & Tinker, R. (2018). *Metal cutting tools and machining technology.* London, UK: Industrial Press.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

A Study of Community Enterprises for Visually Impaired Individuals

การศึกษาวิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตา

Laddawan Boonna[1*], & Dhachakorn Thitiluck[2]

ลัดดาวัลย์ บุญนะ[1*], & ธัชกร ธิติลักษณ์[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Laddawan Boonna*
ลัดดาวัลย์ บุญนะ
College of Leadership and Social Innovation. Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: teacherrsaii@gmail.com

2. Dhachakorn Thitiluck
ธัชกร ธิติลักษณ์
College of Leadership and Social Innovation. Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: Dhachakorn.th@gmail.com

คำสำคัญ:
วิสาหกิจชุมชน, ผู้พิการทางสายตา, การพัฒนาคุณภาพชีวิต

Keywords:
Community Enterprises, Visually Impaired, Quality of Life Development

Article history:
Received: 03/01/2025
Revised: 20/05/2025
Accepted: 05/08/2025
Available online: 28/10/2025

How to Cite:
Boonna, L. & Thitiluck, D. (2025). A Study of Community Enterprises for Visually Impaired Individuals. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 499-517.

ABSTRACT

This study aimed to study community enterprises operated by visually impaired individuals and examine the challenges and obstacles they face. The study also explored how these individuals adapt to managing their enterprises. A qualitative research approach was employed, involving in-depth interviews with 15 purposively selected visually impaired individuals in Chiang Mai Province. Participants were both congenitally and later-life blind.

The study found that 1) community enterprises for visually impaired individuals involve the formation of groups within the community to promote occupations and improve quality of life. However, these community enterprises have not yet reached full development due to five main reasons. (1) Group formation and community support in terms of information accessibility requires special technology. The work of visually impaired individuals must receive continuous support from external organizations. (2) Rules and regulations for coexistence have not been adapted to meet the needs of visually impaired individuals. (3) There is a lack of support from the government and private sectors in terms of market development and budget allocation for career advancement. (4) There is a lack of access to information and the opportunity to learn new skills that are essential for market development and product improvement. (5) Participation in activities or the operation of community enterprises remains fragmented, lacking cooperation and coordination at every stage. The findings further indicated that 2) the problems and obstacles in operating community enterprises for visually impaired individuals included business management, transportation, adaptation to regulations, time constraints, product production, teamwork within the group, and lack of financial

support. The result additionally showed that 3) visually impaired individuals have adapted by training in the use of technology to assist with their work, learning new marketing skills, and adjusting to the regulations related to group formation for the operation of community enterprises for the visually impaired.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาวิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตา 2) ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของวิธีการดำเนินการวิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตา และ 3) ศึกษาการปรับตัวของผู้พิการทางสายตาในการดำเนินการวิสาหกิจชุมชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)โดยสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้วิธีการคัดเลือกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ซึ่งเป็นผู้พิการทางสายตาตั้งแต่กำเนิดหรือพิการภายหลัง และเป็นสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตา ครอบคลุมทั้งเพศชายและหญิง ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 15 ราย

ผลการศึกษาพบว่า 1) วิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตามีลักษณะรูปแบบการรวมตัวของกลุ่มคนในชุมชนเพื่อส่งเสริมอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิต ยังไม่สามารถดำเนินการวิสาหกิจชุมชนที่สมบูรณ์ได้ จากสาเหตุ 5 ประการได้แก่ (1) การรวมตัวเป็นกลุ่มและการสนับสนุนในชุมชน ในประเด็นของการรับรู้ข้อมูลที่ต้องอาศัยเทคโนโลยีพิเศษ โดยการทำงานของผู้พิการจะต้องได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานภายนอก (2) กฎและข้อบังคับในการอยู่ร่วมกัน ไม่ได้ถูกปรับให้เหมาะสมกับความต้องการของผู้พิการ (3) ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน ด้านการพัฒนาตลาดและการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาอาชีพ (4) ขาดการเข้าถึงข้อมูลและการเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ ที่จำเป็นในการพัฒนาตลาดและสินค้า 5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมหรือการดำเนินวิสาหกิจชุมชน ยังคงเป็นลักษณะแยกส่วน ขาดความร่วมมือและการประสานงานในทุกขั้นตอน 2) ปัญหาและอุปสรรคของวิธีการดำเนินการวิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตา ได้แก่ บริหารจัดการธุรกิจ การเดินทาง การปรับตัวเข้ากับกฎระเบียบ ข้อจำกัดด้านเวลา การผลิตสินค้า การทำงานร่วมกันในกลุ่ม และการขาดการสนับสนุนทางการเงิน 3) ผู้พิการทางสายตามีการปรับตัวในด้านการฝึกฝนการใช้เทคโนโลยีเพื่อช่วยในการทำงาน การเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ ทางการตลาด และปรับตัวเรื่องกฎระเบียบของการรวมกลุ่มเพื่อทำงานของวิสาหกิจชุมชนผู้พิการทางสายตา

บทนำ

ผู้พิการเป็นกลุ่มประชากรที่มีความเปราะบางในสังคม เนื่องจากเผชิญกับข้อจำกัดทั้งทางร่างกาย เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตโดยตรง ปัจจุบันประเทศไทยมีจำนวนผู้พิการที่ขึ้นทะเบียนทั้งสิ้น 2,180,178 คน (กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ, 2566) และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สาเหตุหลักมาจากอุบัติเหตุทางถนน การทำงาน รวมถึงความเจ็บป่วยเรื้อรัง ซึ่งนำไปสู่ความพิการถาวร

เมื่อบุคคลกลายเป็นผู้พิการ มักต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ และการมีรายได้เพียงพอแก่การครองชีพ โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้พิการเป็นหัวหน้าครอบครัว ย่อมเกิดภาระค่าใช้จ่ายที่สูงขึ้น ขณะที่รายได้กลับลดลง ข้อมูลจากกรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ (2566) ระบุว่า ผู้พิการที่ขึ้นทะเบียนส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาสูงสุดเพียงระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 84.6 ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงปัญหาการเข้าถึงการศึกษาของผู้พิการ ส่งผลให้โอกาสในการประกอบอาชีพมีจำกัด อีกทั้งสภาพแวดล้อมทางสังคมและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ยังไม่ตอบสนองต่อการใช้ชีวิตของผู้พิการอย่างแท้จริง เช่น ระบบขนส่งสาธารณะ ลิฟต์ ทางลาด หรืออุปกรณ์ช่วยเหลือเฉพาะทาง กลุ่มผู้พิการทางสายตาถือเป็นหนึ่งในกลุ่มที่ประสบอุปสรรคมากที่สุด ทั้งในด้านการศึกษา การฝึกอาชีพ และการเข้าสู่ตลาดแรงงาน แม้ว่ากฎหมายส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 จะกำหนดให้สถานประกอบการที่มีพนักงานตั้งแต่ 100 คนขึ้นไป ต้องรับผู้พิการเข้าทำงานอย่างน้อย 1 คน ตามมาตรา 33 และ 35 แต่ในทางปฏิบัติยังพบว่าผู้พิการโดยเฉพาะผู้พิการทางสายตาได้รับโอกาสในการจ้างงานน้อยมาก อันเนื่องมาจากทัศนคติของนายจ้างที่ยังมองว่าผู้พิการไม่สามารถทำงานได้เทียบเท่าคนปกติ ปัญหาที่แท้จริงของผู้พิการทางสายตาไม่ใช่ “การมองไม่เห็น” แต่คือ “การขาดโอกาสและความเข้าใจที่ถูกต้องจากสังคม” ซึ่งหากได้รับการส่งเสริมด้านการศึกษาและอาชีพอย่างเหมาะสม ผู้พิการทางสายตาสามารถดำรงชีวิตและทำงานได้เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ตัวอย่างเช่น การดำเนินโครงการ “ส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรมคนตาบอดและครอบครัว” ที่ได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชน ได้แก่ บริษัทเครือเจริญโภคภัณฑ์ และบริษัททรู คอร์เปอเรชั่น จำกัด (มหาชน) ซึ่งมุ่งเน้นการฝึกอบรมและสร้างรายได้อย่างยั่งยืน จนเกิดการพัฒนาเป็น วิสาหกิจชุมชนคนพิการทางสายตา แม้จะมีโครงการและนโยบายสนับสนุนผู้พิการทางสายตาในหลายระดับ แต่ยังขาดงานวิจัยที่มุ่งศึกษาลึกในประเด็นต่อไปนี้

1. ขาดการศึกษากระบวนการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนคนพิการทางสายตา อย่างเป็นระบบ ว่ามีรูปแบบการบริหารจัดการ การพัฒนาอาชีพ และการสร้างรายได้อย่างไร

2. ยังไม่มีการวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จและอุปสรรค ในการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนคนพิการทางสายตาอย่างชัดเจน

3. ขาดการเชื่อมโยงข้อมูลเชิงนโยบายกับบริบทของการดำเนินงานจริง เพื่อพัฒนาแนวทางส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับศักยภาพของผู้พิการทางสายตา

สะท้อนว่าการพัฒนาศักยภาพผู้พิการทางสายตายังขาดความเข้าใจในมิติทางเศรษฐกิจและสังคมในระดับพื้นที่ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการศึกษาเพิ่มเติม ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษา “การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนคนพิการทางสายตา” โดยมุ่งเน้นการสำรวจปัญหา อุปสรรค ปัจจัยแห่งความสำเร็จ และแนวทางการพัฒนา รวมถึงศึกษารูปแบบการปรับตัวของผู้พิการทางสายตาในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ผลการศึกษาจะนำไปสู่การเสนอแนวทางเชิงนโยบายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างความยั่งยืนทางอาชีพให้แก่ผู้พิการทางสายตาในอนาคต

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดวิสาหกิจชุมชน (Community Enterprise)

เป็นรูปแบบของธุรกิจที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือของคนในชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายในการสร้างรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตให้แก่สมาชิกในชุมชน วิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบการเชิงพาณิชย์ที่ไม่เพียงแต่เน้นสร้างผลกำไร แต่ยังให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวมักมุ่งเน้นให้ชุมชนมีการพึ่งพาตนเอง และเป็นศูนย์กลางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง (สุวรรณา จิตต์เรืองเกียรติ, 2553) โดยหลักการสำคัญของวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย 1) การพึ่งพาตนเอง วิสาหกิจชุมชนมักถูกสร้างขึ้นจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชนที่มีความต้องการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจหรือสังคมภายในชุมชน ทำให้เกิดการผลิตหรือการบริการที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนเองได้ 2) การมีส่วนร่วมของชุมชน สมาชิกในชุมชนทุกคนมีบทบาทและสิทธิเสียงในการตัดสินใจ เป็นกระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างความร่วมมือที่เข้มแข็ง 3) ความยั่งยืนทางสังคมและสิ่งแวดล้อม นอกจากมุ่งเน้นผลกำไรแล้ว วิสาหกิจชุมชนยังต้องพิจารณาถึงผลกระทบทางสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย เช่น การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ การส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น และการยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชน 4) การสร้างมูลค่าเพิ่มจากทรัพยากรในท้องถิ่น วิสาหกิจชุมชนจะเน้นการใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เช่น ผลผลิตทางการเกษตร งานหัตถกรรม หรือการท่องเที่ยวชุมชน (อานันท์ ปันยารชุน, 2545)

แนวคิดทฤษฎี 4P (Marketing Mix)

การตลาดเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้ธุรกิจสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าและสร้างความสำเร็จในระยะยาว หนึ่งในแนวคิดพื้นฐานทางการตลาดที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง คือ ทฤษฎีส่วนประสมทางการตลาด (Marketing Mix: 4P) ซึ่งเสนอโดย อี. เจอโรม แมคคาร์ธี (E. Jerome McCarthy) ในปี ค.ศ. 1960 โดยกล่าวว่าการตลาดที่มีประสิทธิภาพต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา สถานที่จัดจำหน่าย และการส่งเสริมการขาย

1. ผลิตภัณฑ์ (Product) หมายถึงสินค้าหรือบริการที่สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของลูกค้า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพและมีเอกลักษณ์ช่วยสร้างความพึงพอใจและความภักดีของลูกค้า

2. ราคา (Price) คือมูลค่าที่ลูกค้ายินดีจ่าย ธุรกิจต้องกำหนดราคาให้เหมาะสมกับต้นทุนและคุณค่าที่ลูกค้ารับรู้ เพื่อให้เกิดความคุ้มค่าและสามารถแข่งขันได้ในตลาด

3. สถานที่จัดจำหน่าย (Place) หมายถึงช่องทางที่ใช้ในการส่งมอบสินค้าและบริการให้ถึงมือลูกค้าอย่างสะดวก อาจเป็นการขายผ่านร้านค้า ตลาด หรือช่องทางออนไลน์

4. ส่วน การส่งเสริมการขาย (Promotion) คือกิจกรรมที่ใช้ในการสื่อสารและกระตุ้นให้ลูกค้ารู้จักและตัดสินใจซื้อสินค้า เช่น การโฆษณา การลดราคา หรือการจัดกิจกรรมส่งเสริมการขายต่าง ๆ

โดยสรุป ทฤษฎีส่วนประสมทางการตลาด 4P เป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยให้ธุรกิจสามารถวางแผนและดำเนินกลยุทธ์ทางการตลาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อผสมผสานทั้งสี่องค์ประกอบได้อย่างเหมาะสม ธุรกิจก็จะสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้า สร้างความพึงพอใจ และเติบโตได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

แนวคิดทฤษฎี 7P (Extended Marketing Mix)

ในยุคเริ่มต้นของการตลาด แนวคิดการตลาดแบบ 4P ซึ่งประกอบด้วย Product (สินค้า) Price (ราคา) Place (ช่องทางจัดจำหน่าย) และ Promotion (การส่งเสริมการขาย) ได้ถูกนำมาใช้เพื่อจัดการผลิตภัณฑ์กายภาพเป็นหลัก เน้นการสร้างมูลค่าและการแข่งขันในตลาดสินค้าที่จับต้องได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อธุรกิจเริ่มขยายเข้าสู่การให้บริการ ปรากฏว่าการตลาดแบบ 4P เพียงอย่างเดียวไม่สามารถตอบสนองความซับซ้อนของบริการได้ บริการมีลักษณะเฉพาะหลายประการ เช่น ความไม่สามารถจับต้องได้ (intangible) ความไม่คงที่ (variability) และต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้ให้บริการและลูกค้าในการสร้างคุณค่า สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้ประกอบการต้องพิจารณาปัจจัยเพิ่มเติมในการตลาดบริการ เพื่อแก้ไขข้อจำกัดนี้ Booms และ Bitner (1981) ได้เสนอการขยายแนวคิดการตลาดจาก 4P เป็น 7P (Extended Marketing Mix) โดยเพิ่มอีก 3 องค์ประกอบที่สำคัญ ได้แก่ People (บุคลากร) Process (กระบวนการ) และ Physical Evidence (สิ่งแวดล้อมทางกายภาพ) People หรือบุคลากร เป็นปัจจัยสำคัญในการบริการ เพราะการให้บริการมักเกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างพนักงานกับลูกค้า พนักงานที่มีความรู้ ทักษะ และทัศนคติที่ดี สามารถสร้างประสบการณ์ที่ประทับใจให้กับลูกค้า และช่วยเพิ่มความพึงพอใจและความภักดีต่อองค์กร Process หรือกระบวนการ หมายถึงวิธีการและขั้นตอนที่องค์กรใช้ในการให้บริการ กระบวนการที่มีประสิทธิภาพช่วยให้ลูกค้าได้รับบริการที่รวดเร็ว ถูกต้อง และสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในธุรกิจบริการที่ไม่สามารถเก็บรักษาไว้หรือวัดคุณภาพได้โดยตรง Physical Evidence หรือสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ คือองค์ประกอบที่ลูกค้าสามารถสัมผัสหรือมองเห็นได้ เช่น การตกแต่งสถานที่ เครื่องมืออุปกรณ์ พนักงาน หรือเอกสารและบรรจุภัณฑ์ สิ่งเหล่านี้ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและสื่อสารคุณภาพของบริการ แม้ว่าบริการเองจะเป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ ด้วยการนำแนวคิด 7P มาใช้ ผู้ประกอบการสามารถวางแผนการตลาดได้อย่างรอบด้าน ครอบคลุมทั้งสินค้า บริการ ราคา ช่องทางการจัดจำหน่าย การส่งเสริมการขาย รวมถึงบุคลากร กระบวนการ และสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ซึ่งทำให้สามารถสร้างประสบการณ์ที่ดีและตอบสนองความต้องการของลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทฤษฎี 7P เป็นกรอบแนวคิดที่สำคัญในการตลาดบริการ ช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถปรับกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับลักษณะเฉพาะของบริการ และสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขันในยุคที่การตลาดไม่ได้จำกัดอยู่เพียงผลิตภัณฑ์กายภาพอีกต่อไป

ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน

1. พระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548

1) การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน ในมาตรา 5 ของพระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ระบุว่าวิสาหกิจชุมชนต้องเป็นกลุ่มคนที่รวมตัวกันเพื่อดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิต บริการ หรืองานฝีมือในท้องถิ่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งต้องจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนกับสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) เพื่อได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ

2) แนวทางการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ในมาตรา 6 ระบุว่าวิสาหกิจชุมชนมีหน้าที่ดำเนินงานในลักษณะที่ส่งเสริมการสร้างรายได้ให้กับสมาชิกและคนในชุมชน โดยการดำเนินการต้องคำนึงถึงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (ราชกิจจานุเบกษา, 2548)

2. พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541

มาตรา 15 ห้ามนายจ้างเลือกปฏิบัติต่อแรงงานโดยไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของเพศ อายุ ความพิการ หรือสถานะอื่น ๆ อันเป็นการละเมิดสิทธิของแรงงาน

มาตรา 23 กำหนดให้ลูกจ้างทุกคนมีสิทธิได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรม การลาพักร้อน และการลางานตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา 99 หากนายจ้างไม่ปฏิบัติตามกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองแรงงาน จะมีบทลงโทษทางกฎหมาย เช่น การปรับหรือจำคุกตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ (ราชกิจจานุเบกษา, 2541)

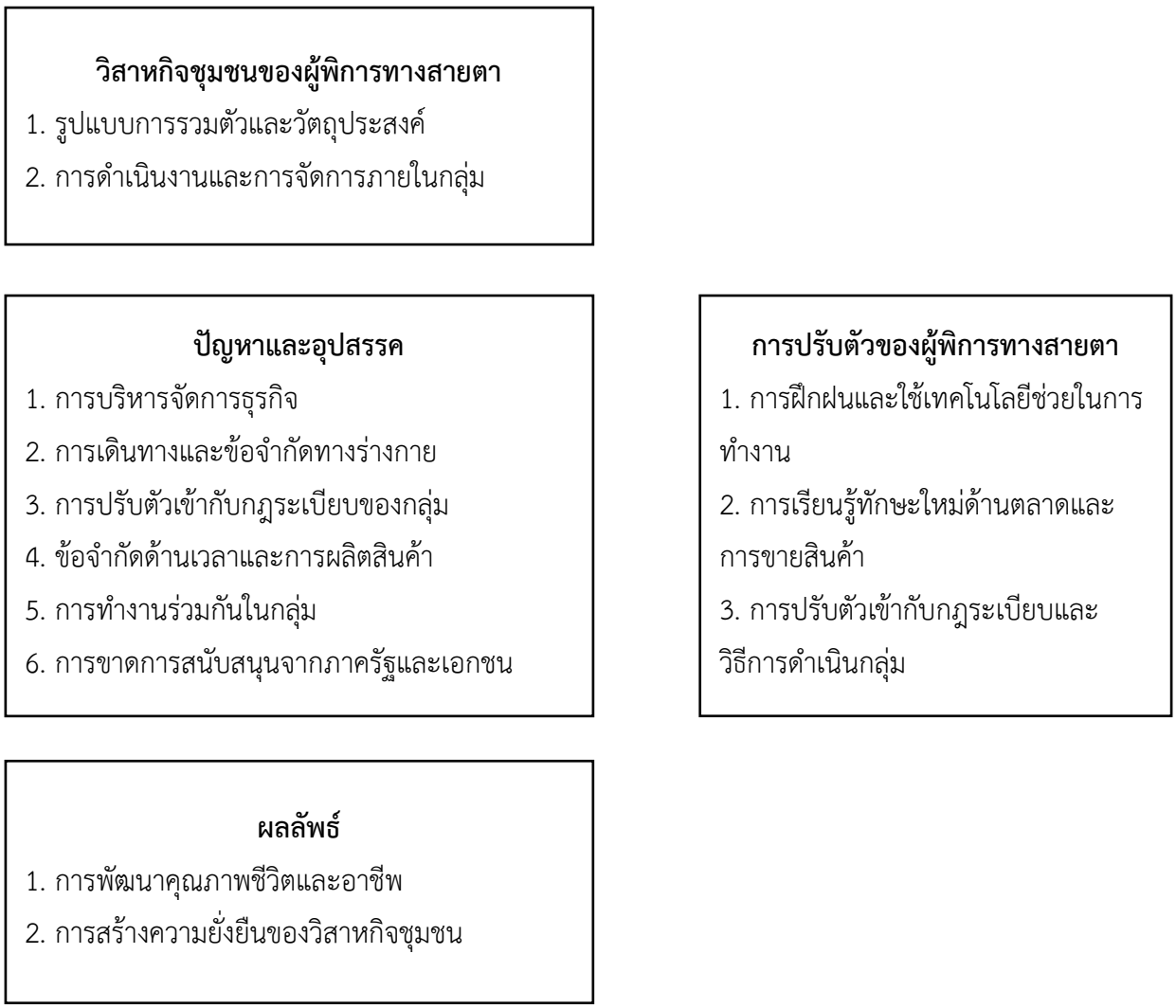
3. พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550

มาตรา 20 คนพิการมีสิทธิในการประกอบอาชีพตามความสามารถของตน และได้รับการคุ้มครองในที่ทำงานเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป ซึ่งหมายถึงสิทธิในการได้รับค่าจ้างและสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ อย่างเป็นธรรม

มาตรา 35 นายจ้างหรือเจ้าของกิจการมีหน้าที่ให้การสนับสนุนการจ้างงานคนพิการตามสัดส่วนที่กฎหมายกำหนด หากไม่สามารถจ้างงานคนพิการได้ จะต้องสนับสนุนคนพิการในรูปแบบอื่น เช่น การฝึกอบรมหรือสนับสนุนทุนในการประกอบอาชีพ (ราชกิจจานุเบกษา, 2550)

กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดสามารถออกแบบให้สะท้อน ปัจจัยส่งผลต่อการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตา และ กลยุทธ์การปรับตัวของผู้พิการ โดยอ้างอิงจากผลการศึกษาที่คุณให้มา องค์ประกอบหลักของกรอบแนวคิด

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาวิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตา
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคของวิธีการดำเนินการวิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตา
3. เพื่อศึกษาการปรับตัวของผู้พิการทางสายตาการดำเนินการวิสาหกิจชุมชน

สมมติฐานในการวิจัย

1. วิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตามีรูปแบบการรวมกลุ่มเพื่อส่งเสริมอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิต แต่ยังมีข้อจำกัดในการดำเนินงานให้สมบูรณ์ เนื่องจากปัจจัยภายในกลุ่มและภายนอกกลุ่ม

2. ปัญหาและอุปสรรคหลักของการดำเนินวิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตาเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ การเข้าถึงทรัพยากร ข้อจำกัดด้านร่างกายและเวลา และการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก

3. ผู้พิการทางสายตามีการปรับตัวเพื่อเอาชนะข้อจำกัดต่าง ๆ ผ่านการเรียนรู้ทักษะใหม่ การใช้เทคโนโลยีช่วย และการปรับตัวเข้ากับกฎระเบียบหรือข้อจำกัดของวิสาหกิจชุมชน

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ประเภทของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการณ์จริงของการดำเนินงานในวิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตาในจังหวัดเชียงใหม่ โดยมุ่งทำความเข้าใจประสบการณ์ มุมมอง และแนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน ผ่านการเก็บข้อมูลเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก รวมทั้งการศึกษาข้อมูลจากเอกสารและสื่อที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและสมบูรณ์ที่สุด

แหล่งข้อมูล

การวิจัยนี้อาศัยแหล่งข้อมูล 2 ประเภท ได้แก่

1. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ศึกษาจากเอกสารทางราชการ รายงานวิจัย หนังสือ สื่อสิ่งพิมพ์ เว็บไซต์ และสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook และแหล่งข้อมูลออนไลน์อื่น ๆ เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์และสนับสนุนข้อมูลภาคสนาม

2. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการสังเกตการณ์ (Observation) ในพื้นที่จริงของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนมุมมอง ประสบการณ์ และการดำเนินงานของผู้พิการทางสายตาอย่างแท้จริง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร ผู้พิการทางสายตาที่เป็นสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนผู้พิการทางสายตาในจังหวัดเชียงใหม่ ครอบคลุมทั้งเพศชายและหญิง

2. กลุ่มตัวอย่าง ผู้พิการทางสายตาจำนวน 15 ราย ซึ่งเป็นสมาชิกของวิสาหกิจชุมชน

3. เทคนิคการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้วิธีการ สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาผู้ที่มีส่วนร่วมและมีประสบการณ์ตรงกับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่มีคุณค่าและน่าเชื่อถือ

เครื่องมือในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) ใช้คำถามปลายเปิด แบ่งออกเป็น 8 หัวข้อหลัก ได้แก่

1) ข้อมูลทางประชากรศาสตร์ของผู้ให้ข้อมูล

2) อาชีพและการดำรงชีพของผู้พิการทางสายตา

3) ที่มาและจุดเริ่มต้นของการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน

4) รูปแบบและกระบวนการดำเนินธุรกิจ

5) รายได้ ผลตอบแทน และประโยชน์ที่ได้รับ

6) แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนคนพิการทางสายตา

7) ความพึงพอใจ ปัญหา และอุปสรรคในการดำเนินธุรกิจ

8) ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นต่อการดำเนินธุรกิจ

2. แบบสังเกตการณ์ (Observation Form) ใช้บันทึกพฤติกรรม การสื่อสาร การมีส่วนร่วม และกระบวนการดำเนินงานของกลุ่มตัวอย่างภายในวิสาหกิจชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

1. การเตรียมการวิจัย ศึกษาทฤษฎี แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและ จัดทำกรอบแนวคิดและเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 15 ราย เก็บข้อมูลด้วยการจดบันทึกและบันทึกเสียงและ สังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมในพื้นที่จริงของวิสาหกิจชุมชน

3. การตรวจสอบข้อมูล (Data Verification) ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยการสอบถามยืนยันจากผู้ให้ข้อมูล (Member Check)

4. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นที่ศึกษา และสังเคราะห์ผลจากหลายแหล่งข้อมูล

5. การสรุปผลและนำเสนอข้อมูล สรุปสาระสำคัญของผลการศึกษา และจัดทำรายงานในรูปแบบเชิงพรรณนา พร้อมอ้างอิงข้อมูลเชิงเอกสารที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์จะถูกนำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) โดยใช้กระบวนการ วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อหาประเด็นหลัก (Themes) และรูปแบบความสัมพันธ์ของข้อมูล ตลอดจนการเปรียบเทียบกับข้อมูลทุติยภูมิเพื่อให้ได้ข้อสรุปที่มีความถูกต้องและเชื่อถือได้

ผลการวิจัย

วิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตา

วิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตาเป็นการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนเพื่อพัฒนาอาชีพและยกระดับคุณภาพชีวิต โดยคำนึงถึงความต้องการและข้อจำกัดเฉพาะของผู้พิการทางสายตา การดำเนินงานของกลุ่มได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และมีระบบการจัดการที่มุ่งสู่ความมั่นคงและยั่งยืน ทั้งนี้ สามารถสรุปสาระสำคัญได้ 5 ประเด็นหลัก ดังนี้

1) การรวมกลุ่มและการสนับสนุนในชุมชน การรวมตัวของผู้พิการทางสายตาเป็นหัวใจสำคัญของความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากเป็นพื้นที่ให้สมาชิกได้พบปะ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และพัฒนาทักษะร่วมกัน โดยมีหน่วยงานต่าง ๆ ให้การสนับสนุนด้านอุปกรณ์และการฝึกอบรม รายได้จากการดำเนินกิจการจะถูกจัดสรรเข้ากองกลางเพื่อแบ่งปันอย่างเท่าเทียม อย่างไรก็ตาม กลุ่มยังประสบข้อจำกัดด้านการสื่อสาร การเข้าถึงเทคโนโลยี และการพึ่งพาหน่วยงานภายนอก ซึ่งอาจกระทบต่อความยั่งยืนและความเข้มแข็งของกลุ่มในระยะยาว

2) กฎระเบียบและข้อบังคับในการอยู่ร่วมกัน กฎและข้อบังคับภายในกลุ่มมีบทบาทสำคัญในการสร้างระเบียบและลดความขัดแย้ง แต่ผู้พิการทางสายตามักประสบอุปสรรคในการปฏิบัติตามกฎที่อาจไม่ได้ออกแบบให้สอดคล้องกับข้อจำกัดด้านการมองเห็น เช่น การอ่านข้อมูลหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ การขาดการปรับปรุงกฎระเบียบให้เหมาะสม รวมถึงการขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้สมาชิกบางส่วนไม่สามารถมีส่วนร่วมได้อย่างเต็มที่

3) การสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเติบโตของวิสาหกิจชุมชน ทั้งในด้านงบประมาณ การฝึกอบรม การพัฒนาอาชีพ และการสร้างตลาด อย่างไรก็ตาม ผู้พิการทางสายตายังขาดโอกาสในการได้รับการส่งเสริมที่เพียงพอ โดยเฉพาะด้านการตลาด การสร้างแบรนด์ และการเข้าถึงแหล่งเงินทุน ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบจำเป็นในการสร้างความมั่นคงและความสามารถในการแข่งขันของกลุ่ม

4) การสร้างอาชีพและรายได้ วิสาหกิจชุมชนเป็นช่องทางสำคัญในการสร้างรายได้และเสริมคุณค่าในตนเองให้แก่ผู้พิการทางสายตา การทำงานร่วมกันช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และพัฒนาทักษะในการ

ผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ อย่างไรก็ตาม กลุ่มยังประสบปัญหาในการเข้าถึงเทคโนโลยีที่จำเป็น การฝึกอบรมทักษะใหม่ ๆ และการจัดการด้านการตลาด ซึ่งส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันและความยั่งยืนของกิจการ

5) การมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชน แม้จะมีการรวมกลุ่มกันในระดับหนึ่ง แต่รูปแบบการดำเนินงานยังไม่เป็นระบบอย่างแท้จริง สมาชิกส่วนใหญ่ยังทำงานแยกกัน ขาดการประสานงานในกระบวนการผลิตและจัดจำหน่าย รวมทั้งขาดสถานที่ทำงานร่วมกันและระบบบริหารจัดการที่ชัดเจน ทำให้การดำเนินงานยังไม่สอดคล้องกับแนวคิดของวิสาหกิจชุมชนอย่างเต็มรูปแบบ

ผลการศึกษาพบว่า วิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตามีความสอดคล้องกับแนวคิดหลักของวิสาหกิจชุมชนในด้านการรวมกลุ่ม การมีส่วนร่วม และการพัฒนาอาชีพ แต่ยังต้องปรับปรุงด้านการบริหารจัดการ การจัดสรรรายได้ การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน รวมถึงการวางระบบการทำงานที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น

การวิเคราะห์ตามทฤษฎีการตลาด (4P และ 7P)

1. Product ผลิตภัณฑ์มีเอกลักษณ์และสะท้อนทักษะเฉพาะของผู้พิการ แต่ยังต้องพัฒนาคุณภาพและความสอดคล้องกับความต้องการของตลาด

2. Price การตั้งราคายังขาดกลยุทธ์ที่ชัดเจน จำเป็นต้องได้รับคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญ

3. Place ช่องทางการจำหน่ายยังจำกัด โดยเฉพาะในตลาดออนไลน์

4. Promotion การประชาสัมพันธ์และการสร้างแบรนด์ยังไม่เพียงพอ

5. People สมาชิกกลุ่มคือทรัพยากรหลัก จำเป็นต้องได้รับการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง

6. Process กระบวนการดำเนินงานยังไม่เป็นระบบ ส่งผลต่อประสิทธิภาพ

7. Physical Evidence ขาดสถานที่ทำงานและแสดงสินค้าที่เหมาะสม

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1. พระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 สนับสนุนการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน แต่กลุ่มยังไม่สามารถดำเนินการได้เต็มรูปแบบ

2. พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 รับรองสิทธิของผู้พิการในการได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรม แต่ยังขาดระบบบริหารจัดการแรงงานที่ชัดเจน

3. พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 – ส่งเสริมสิทธิในการประกอบอาชีพ แต่การดำเนินงานของกลุ่มยังไม่สอดคล้องกับข้อกำหนดทางกฎหมายอย่างครบถ้วน

แนวทางพัฒนา

การประยุกต์ใช้แนวคิด Business Model Canvas จะช่วยให้การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตามีระบบมากขึ้น ทั้งในด้านการสร้างคุณค่า (Value Proposition) การกำหนดกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย (Customer Segments) การจัดการทรัพยากรหลัก (Key Resources) และการสร้างรายได้ (Revenue Streams) ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินงานมีทิศทางและความยั่งยืนในระยะยาว

ปัญหาและอุปสรรคของวิธีการดำเนินการวิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตา

การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตามีปัญหาและอุปสรรคสำคัญ 7 ด้าน ดังนี้

1. การบริหารจัดการธุรกิจ ผู้พิการทางสายตาประสบปัญหาในการตรวจสอบสต็อก บันทึกรายรับรายจ่าย ทำบัญชี และจัดการภายในกลุ่มสมาชิก ซึ่งต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากผู้อื่น ทำให้เกิดความล่าช้าและข้อผิดพลาดในการบริหารงาน

2. การเดินทาง การเดินทางไปยังสถานที่ทำงานเป็นอุปสรรคสำคัญ เนื่องจากผู้พิการต้องพึ่งพาผู้อื่นหรือมีค่าใช้จ่ายเพิ่มเติม ซึ่งอาจทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมของวิสาหกิจชุมชนได้อย่างต่อเนื่อง

3. การปรับตัวเข้ากับกฎระเบียบของวิสาหกิจชุมชน การจัดทำเอกสาร รายงาน และปฏิบัติตามมาตรฐานสินค้าเป็นเรื่องยากสำหรับผู้พิการทางสายตา เนื่องจากต้องอาศัยความช่วยเหลือหรือเทคโนโลยีที่เหมาะสม

4. ระยะเวลาในการทำงาน ผู้พิการทางสายตามักใช้เวลามากกว่าปกติในการทำงาน ทำให้เกิดความล่าช้าในการผลิตสินค้าและการจัดการข้อมูล นอกจากนี้ การทำงานในหลายสถานที่พร้อมกันยังจำกัดเวลาที่สามารถทุ่มให้กับวิสาหกิจชุมชนได้

5. การผลิตสินค้า ข้อจำกัดทางสายตาส่งผลต่อคุณภาพและปริมาณการผลิต หากขาดการตรวจสอบจากบุคคลอื่น อาจทำให้สินค้าไม่ตรงตามความต้องการตลาด

6. การรวมกลุ่มทำงานร่วมกัน ผู้พิการหลายคนอาศัยอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ทำให้การเดินทางไปรวมกลุ่มเป็นอุปสรรคต่อการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

7. การขาดการสนับสนุนทางการเงิน แม้ภาครัฐและเอกชนจะสนับสนุนบางด้าน แต่ยังมีข้อจำกัดด้านทุนการพัฒนาทักษะการตลาด และการสร้างแพ็คเกจสินค้า ทำให้วิสาหกิจชุมชนไม่สามารถเติบโตได้เต็มศักยภาพ

การปรับตัวของผู้พิการทางสายตาในการดำเนินการวิสาหกิจชุมชน

1. การปรับตัวในการดำเนินวิสาหกิจชุมชน

การเข้าร่วมวิสาหกิจชุมชนเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยสร้างความมั่นคงทางการเงินและยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้พิการทางสายตา อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานยังเผชิญบทบาทและความท้าทายหลายประการ ดังนี้

1) ความมั่นคงทางการเงิน ผู้พิการทางสายตาเชื่อว่าการมีวิสาหกิจชุมชนที่มั่นคงช่วยสร้างรายได้ต่อเนื่อง ทำให้สามารถวางแผนการใช้จ่าย ลดความพึ่งพาครอบครัว และสร้างความมั่นคงในชีวิต

2. บทบาทและหน้าที่การทำงาน การทำงานในวิสาหกิจชุมชนต้องใช้เวลาและความทุ่มเทมากขึ้น ส่งผลให้เวลาส่วนตัวและครอบครัวลดลง แต่แลกกับรายได้ที่มั่นคงและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตและโอกาสทางอาชีพ

ผู้พิการทางสายตาได้รับโอกาสพัฒนาทักษะ มีบทบาทและแสดงความสามารถชัดเจนในที่ทำงาน ลดภาระครอบครัว และสร้างความรู้สึกมีคุณค่า

4) ความสะดวกในการดำรงชีวิตประจำวัน รายได้ที่สม่ำเสมอจากวิสาหกิจชุมชนช่วยให้การดำรงชีวิตประจำวันสะดวกขึ้น แตกต่างจากสถานการณ์เดิมที่รายได้ไม่แน่นอน

5) การสนับสนุนจากภาครัฐ ผู้พิการทางสายตามีความคาดหวังว่าภาครัฐจะช่วยด้านการเงิน การผลิต และการตลาด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและรายได้ของวิสาหกิจ

6) ข้อจำกัดของวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชนบางแห่งขาดความยืดหยุ่นในการรองรับข้อจำกัดของผู้พิการ โดยเฉพาะด้านการจัดการทางการเงินและการตลาด

2. การปรับตัวในการทำงาน

ผู้พิการทางสายตาต้องปรับตัวเพื่อรองรับข้อจำกัดด้านการมองเห็น ดังนี้

1) ความพยายามและการฝึกฝน ต้องเพิ่มความพยายามและฝึกทักษะใหม่ เช่น การใช้เทคโนโลยีช่วยในการทำงาน

2) การเรียนรู้และปรับตัวตามเวลา ต้องใช้เวลาและความอดทนในการเรียนรู้ทักษะใหม่

3) การจัดการอารมณ์และจิตใจ ผู้ที่ไม่ได้ตาบอดตั้งแต่เกิดอาจเผชิญความเครียด จำเป็นต้องควบคุมอารมณ์เพื่อไม่ให้ส่งผลต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น

4) การปรับตัวของวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจต้องปรับวิธีการทำงานให้เหมาะสมกับผู้พิการทางสายตา

5) ความยืดหยุ่นในกฎระเบียบ ควรปรับกฎเกณฑ์ให้สอดคล้องกับข้อจำกัด เช่น การให้เวลาในการทำงานมากขึ้น

6) การเปิดโอกาสในการเรียนรู้ ควรให้โอกาสฝึกทักษะใหม่โดยไม่กดดัน

7) การสนับสนุนการทำงานร่วมกัน ผู้พิการและวิสาหกิจต้องเข้าใจและสนับสนุนซึ่งกันและกัน

8) การหาจุดร่วมในการทำงาน การสื่อสารและสร้างความสัมพันธ์ช่วยลดความขัดแย้งและเพิ่มประสิทธิภาพ

9) การปรับตัวในระยะยาว การปรับตัวเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ต้องอาศัยเวลาและความอดทนของทั้งผู้พิการและวิสาหกิจ

จากผลการศึกษาทั้งสามวัตถุประสงค์ พบว่า การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนผู้พิการทางสายตา เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยสามารถอธิบายสภาพการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการปรับตัว

ได้อย่างชัดเจน ทั้งนี้ การดำเนินงานของกลุ่มยังมีข้อจำกัดหลายด้านที่ ไม่สอดคล้องกับทฤษฎีทางการตลาด (4P และ 7P) และ แนวคิดการบริหารธุรกิจตาม Canvas Model รวมถึงยังไม่สามารถปฏิบัติตามกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้อย่างเต็มรูปแบบ เนื่องจากขาดระบบบริหารจัดการและการสนับสนุนที่ต่อเนื่อง ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ผู้พิการทางสายตามีศักยภาพในการพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตได้ หากได้รับการสนับสนุนอย่างเหมาะสมและต่อเนื่อง ทั้งในด้านการจัดการ การฝึกทักษะ เทคโนโลยี และการตลาด ซึ่งจะช่วยให้วิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตาสามารถเติบโตอย่างยั่งยืนในอนาคต

อภิปรายผล

ลักษณะของวิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตา

วิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตาเป็นรูปแบบการรวมกลุ่มของผู้คนที่มีความต้องการและศักยภาพคล้ายคลึงกัน เพื่อส่งเสริมอาชีพและยกระดับคุณภาพชีวิตในชุมชนให้ดีขึ้น การรวมกลุ่มในลักษณะนี้ไม่ได้เพียงแต่สร้างรายได้เท่านั้น แต่ยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งทางสังคม เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและพัฒนาทักษะเฉพาะด้านให้กับผู้พิการ การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนจึงเป็นทั้งช่องทางการประกอบอาชีพและเวทีในการพัฒนาความสามารถของสมาชิก การดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตามักเผชิญกับข้อจำกัดหลายด้าน หนึ่งในข้อจำกัดสำคัญคือ การรวมตัวของสมาชิกที่ต้องอาศัยความใกล้ชิดทางภูมิศาสตร์และความพร้อมด้านสังคม หากขาดเครือข่ายที่เข้มแข็ง การประสานงานและการพัฒนากิจกรรมก็จะดำเนินไปได้ช้า นอกจากนี้ การสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอก เช่น รัฐบาล องค์กรเอกชน หรือสถาบันการศึกษา เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของวิสาหกิจ การให้คำปรึกษา เงินทุน และเทคโนโลยีช่วยเหลือ จะช่วยให้ผู้พิการสามารถเข้าถึงข้อมูลและฝึกทักษะใหม่ ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

อีกหนึ่งอุปสรรคคือ กฎระเบียบหรือข้อบังคับที่ไม่เหมาะสมกับความต้องการของผู้พิการทางสายตา เช่น การทำเอกสาร การเข้าถึงข้อมูล หรือระบบการเงิน สิ่งเหล่านี้ทำให้การบริหารจัดการวิสาหกิจเป็นไปได้ยาก การปรับปรุงกฎระเบียบและการจัดเตรียมเครื่องมือที่เอื้อต่อผู้พิการจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง การศึกษาของ Wong และคณะ (2020) พบว่า การรวมกลุ่มผู้พิการในชุมชนจำเป็นต้องอาศัยเทคโนโลยีและการสนับสนุนเชิงโครงสร้างจากรัฐหรือองค์กรเอกชน เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตและอาชีพได้อย่างยั่งยืน ในขณะที่งานวิจัยของ Liao & Wang (2019) ชี้ให้เห็นว่าการฝึกอบรมและพัฒนาทักษะเฉพาะด้านเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของวิสาหกิจผู้พิการ

ดังนั้น ลักษณะสำคัญของวิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตาจึงประกอบด้วย การรวมกลุ่มเพื่อสร้างอาชีพ การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการสร้างความเข้มแข็งทางสังคม ขณะเดียวกันก็ต้องมีการสนับสนุนด้านเทคโนโลยี กฎระเบียบ และการฝึกอบรมเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างยั่งยืน การพัฒนาวิถีทางเหล่านี้จะช่วยให้ผู้พิการทางสายตามีโอกาสในการประกอบอาชีพและเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมอย่างเท่าเทียม

ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินวิสาหกิจชุมชน

ผลการศึกษาพบว่า ผู้พิการทางสายตาเผชิญกับอุปสรรคหลายด้านในการดำเนินวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ การบริหารจัดการธุรกิจที่ซับซ้อน การวางแผนด้านการเงิน การควบคุมคุณภาพสินค้า และการจัดสรรทรัพยากรอย่างเหมาะสม ซึ่งทำให้เกิดความล่าช้าและข้อผิดพลาดในการดำเนินงาน นอกจากนี้ การเดินทางไปติดต่อธุรกิจหรือเข้าร่วมกิจกรรมยังเป็นอุปสรรคสำคัญ เนื่องจากผู้พิการทางสายตามีข้อจำกัดด้านการเคลื่อนไหวและต้องพึ่งพาผู้อื่น ทำให้การประสานงานกับลูกค้า คู่ค้า หรือหน่วยงานสนับสนุนเป็นไปได้ไม่สะดวก ผู้พิการทางสายตายังต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านเวลาและกำลังคนในการผลิตสินค้า การทำงานร่วมกันในกลุ่มอาจมีปัญหาเรื่องการสื่อสารและการแบ่งหน้าที่ ทำให้ประสิทธิภาพในการดำเนินงานลดลง นอกจากนี้ การขาดการสนับสนุนทางการเงินจากทั้งภาครัฐและเอกชนยังเป็นอุปสรรคสำคัญ เนื่องจากผู้พิการมักเข้าถึงแหล่งทุนหรือโอกาสทางธุรกิจได้ยาก การขาดความรู้ด้านกฎหมายและข้อระเบียบก็อาจทำให้เกิดปัญหาในการดำเนินงานหรือเสียโอกาสทางธุรกิจ งานวิจัยของ Smith & Jones (2018) สะท้อนว่า ผู้พิการมักเผชิญความท้าทายด้านการบริหารจัดการและการเข้าถึงทรัพยากร ทำให้ความสามารถในการพัฒนาธุรกิจชุมชนลดลง ขณะที่ Kaur et al. (2021) ชี้ว่าการสนับสนุนทางการเงินและความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชนถือเป็นปัจจัยสำคัญต่อความยั่งยืนของวิสาหกิจผู้พิการ นอกจากนี้ การขาดเครือข่ายและการประสานงานที่ไม่เพียงพอยังส่งผลต่อประสิทธิภาพและความต่อเนื่องของการดำเนินงานชุมชน

โดยสรุป อุปสรรคในการดำเนินวิสาหกิจของผู้พิการทางสายตานั้นเป็นเรื่องที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องหลายมิติ ทั้งด้านการบริหารจัดการ การผลิต การสื่อสาร การสนับสนุนทางการเงิน และการเข้าถึงโอกาสทางธุรกิจ ซึ่งหากมีมาตรการสนับสนุนและการประสานงานที่เหมาะสม จะช่วยลดข้อจำกัดเหล่านี้และส่งเสริมให้วิสาหกิจชุมชนของผู้พิการพัฒนาได้อย่างยั่งยืน

การปรับตัวของผู้พิการทางสายตาในการดำเนินวิสาหกิจชุมชน

ผู้พิการทางสายตามีการปรับตัวในหลายด้านเพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมวิสาหกิจชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน ด้านหนึ่งคือ การฝึกฝนการใช้เทคโนโลยีช่วยการทำงาน เช่น การใช้ซอฟต์แวร์อ่านหน้าจอ การจดจำเสียง และแอปพลิเคชันสำหรับการบริหารจัดการธุรกิจ ซึ่งช่วยให้ผู้พิการสามารถเข้าถึงข้อมูลและดำเนินงานได้แม้ไม่มีการมองเห็น นอกจากนี้ ผู้พิการทางสายตายัง เรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ ด้านการตลาดและการสื่อสาร เช่น การโปรโมตสินค้าออนไลน์ การใช้โซเชียลมีเดีย และการจัดการการขาย ซึ่งเป็นการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและขยายฐานลูกค้า อีกด้านที่สำคัญคือ การปรับตัวตามกฎระเบียบและแนวปฏิบัติของการรวมกลุ่มเพื่อทำงาน เช่น การปฏิบัติตามระบบการประชุมร่วม การแบ่งหน้าที่ในทีม และการสื่อสารกับสมาชิกกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งช่วยสร้างความมั่นใจและความร่วมมือระหว่างสมาชิกกลุ่ม

การปรับตัวเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Bandura (1977) เรื่อง การเรียนรู้ด้วยตนเองและการปรับตัวตามสภาพแวดล้อม (self-efficacy) ที่ระบุว่าการพัฒนาทักษะเฉพาะตนและการรับมือกับอุปสรรคเป็นปัจจัย

สำคัญที่ทำให้ผู้พิการสามารถดำเนินกิจกรรมอาชีพได้อย่างต่อเนื่องและมั่นคง นอกจากนี้ งานวิจัยของ Chen & Huang (2020) ยังยืนยันว่า การใช้เทคโนโลยีช่วยเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลและพัฒนาตลาด ทำให้ผู้พิการสามารถสร้างรายได้และความมั่นคงทางเศรษฐกิจได้แม้เผชิญข้อจำกัดทางร่างกาย นอกจากด้านเทคโนโลยีและการตลาดแล้ว การปรับตัวทางจิตใจและสังคมก็มีบทบาทสำคัญ ผู้พิการทางสายตามักพัฒนาความอดทน ความยืดหยุ่น และทักษะการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ซึ่งช่วยให้สามารถรับมือกับความท้าทายต่าง ๆ ทั้งจากปัจจัยภายในและภายนอก และยังสร้างความมั่นใจในการทำงานร่วมกับชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจ ทำให้การดำเนินธุรกิจของผู้พิการทางสายตามีความต่อเนื่องและยั่งยืนมากขึ้น

โดยรวม การวิจัยชี้ให้เห็นว่าวิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตามีศักยภาพในการส่งเสริมอาชีพและพัฒนาคุณภาพชีวิต แต่ยังเผชิญอุปสรรคหลายด้านที่ต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน การปรับตัวของผู้พิการ เช่น การใช้เทคโนโลยี การพัฒนาทักษะใหม่ และการปรับตัวตามกฎระเบียบ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้วิสาหกิจชุมชนสามารถดำเนินต่อไปได้อย่างยั่งยืน

สรุป

การวิจัยนี้สรุปได้ว่า วิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตามีศักยภาพสูงในการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิก ไม่ว่าจะเป็นด้านรายได้ การสร้างอาชีพ การพัฒนาทักษะ และการสร้างความมั่นคงทางสังคม อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของวิสาหกิจเหล่านี้ยังเผชิญกับ ข้อจำกัดหลายด้าน เช่น ขาดการเข้าถึงทรัพยากร ขาดความรู้ด้านการบริหารจัดการ ขาดการสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและการตลาด รวมถึงความท้าทายด้านสภาพแวดล้อมและนโยบายที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การสนับสนุนเชิงระบบจากภาครัฐ ภาคเอกชน และเครือข่ายชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับวิสาหกิจชุมชน นอกจากนี้ กลยุทธ์การปรับตัวของผู้พิการ เช่น การเรียนรู้เทคนิคใหม่ ๆ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสร้างเครือข่ายทางธุรกิจ และการปรับตัวตามความต้องการของตลาด มีบทบาทสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพและความยั่งยืนของวิสาหกิจ แม้ว่าวิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตาจะมีศักยภาพสูง แต่การดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัย การสนับสนุนเชิงระบบควบคู่ไปกับความสามารถในการปรับตัวและพัฒนาตนเองของผู้พิการ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสมาชิกและชุมชนโดยรวม งานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาระบบสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตาอย่างครบวงจร ทั้งด้านเทคโนโลยี การฝึกอบรม การสนับสนุนทางการเงิน และการปรับปรุงกฎระเบียบ เพื่อให้ผู้พิการสามารถดำเนินวิสาหกิจชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. จัดฝึกอบรมทักษะใหม่ ๆ สำหรับผู้พิการทางสายตาอย่างต่อเนื่อง เช่น การใช้เทคโนโลยีช่วยงาน และการจัดการธุรกิจ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและลดความผิดพลาด โดยเน้นให้สามารถทำงานด้วยตนเอง

2. พัฒนาระบบบริหารธุรกิจภายในวิสาหกิจชุมชน เช่น การเงิน สต็อก บัญชี พร้อมระบบตรวจสอบและการจัดสรรงานที่ชัดเจน เพื่อลดข้อผิดพลาดและความล่าช้า

3. สร้างสถานที่ทำงานที่เหมาะสม ปลอดภัย และเข้าถึงง่าย เพื่อส่งเสริมการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

4. สนับสนุนการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการตลาดอย่างต่อเนื่อง เน้นความหลากหลาย ตรงตามความต้องการตลาด พร้อมเสริมสร้างเครือข่ายธุรกิจ

5. ปรับระบบการทำงานให้ยืดหยุ่นและเหมาะสมกับผู้พิการทางสายตา เช่น การปรับเวลาแบ่งหน้าที่ และกฎระเบียบที่เข้าใจง่าย สอดคล้องกับศักยภาพสมาชิก

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรจัดทุนสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ส่วนภาคเอกชนร่วมสนับสนุนเงินทุน การพัฒนาศักยภาพและโอกาสทางการตลาด เพื่อความยั่งยืน

2. จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมเฉพาะทางสำหรับผู้พิการทางสายตา เน้นทักษะธุรกิจ การผลิต และการใช้เทคโนโลยี

3. ส่งเสริมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนทั่วประเทศ และสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และพัฒนาผลิตภัณฑ์

4. พัฒนานโยบายสนับสนุนการเข้าถึงทรัพยากร อุปกรณ์ และบริการที่เหมาะสม เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน

5. ปรับปรุงระบบขนส่งสาธารณะให้สะดวก ปลอดภัย และเข้าถึงง่าย รวมถึงสนับสนุนค่าเดินทางเมื่อจำเป็น

6. ปรับปรุงระบบประกันสังคมให้ครอบคลุมและเหมาะสมกับผู้พิการทางสายตา เพื่อสร้างความมั่นคงในการทำงาน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ขยายกลุ่มตัวอย่าง ควรเพิ่มจำนวนและความหลากหลายของผู้เข้าร่วม เช่น ผู้พิการทางสายตาจากหลายพื้นที่หรืออาชีพ เพื่อให้ผลการวิจัยสะท้อนภาพรวมได้มากขึ้น

2. ศึกษาเชิงลึกด้านเทคโนโลยีและเครื่องมือช่วย การวิจัยครั้งต่อไปควรเจาะลึกถึงการใช้เทคโนโลยีหรืออุปกรณ์ช่วยทำงาน เช่น ซอฟต์แวร์ช่วยอ่านหน้าจอ แอปพลิเคชันจัดการธุรกิจ หรืออุปกรณ์ช่วยสื่อสาร

3. เน้นผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม วิเคราะห์ว่าแนวทางหรือกิจกรรมใดช่วยเพิ่มรายได้ ลดต้นทุน หรือสร้างความเข้มแข็งให้กับวิสาหกิจชุมชนของผู้พิการทางสายตา

4. ศึกษาความยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน การวิจัยต่อไปควรเน้นการประเมินความต่อเนื่องและความมั่นคงของธุรกิจ เช่น การสนับสนุนจากภาครัฐ ภาคเอกชน และเครือข่ายสังคม

5. ศึกษาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข เจาะลึกปัญหาที่ผู้พิการทางสายตาพบในการทำงานหรือบริหารวิสาหกิจชุมชน และเสนอแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ. (2566). *สถิติผู้พิการที่ขึ้นทะเบียนในประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ.

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2550). พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550. *ราชกิจจานุเบกษา,* เล่ม 124 ตอนที่ 75: 1-20.

พิศิษฐ ตัณฑวณิช และพนา จินดาศรี. (2561). ความหมายที่แท้จริงของค่า IOC. *วารสารการวัดผล การศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 24(2), 3-12.

ราชกิจจานุเบกษา. (2541). *พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ราชกิจจานุเบกษา.

ราชกิจจานุเบกษา. (2548). *พระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ราชกิจจานุเบกษา.

ราชกิจจานุเบกษา. (2550). *พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ราชกิจจานุเบกษา.

สุวรรณา จิตต์เรืองเกียรติ. (2553*). วิสาหกิจชุมชน: แนวคิดและการพัฒนา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

อานันท์ ปันยารชุน. (2545). *การพัฒนาชุมชนและเศรษฐกิจชุมชน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Bandura, A. (1977). Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. *Psychological Review*, 84(2), 191–215. https://doi.org/10.1037/0033-295X.84.2.191

Booms, B. H., & Bitner, M. J. (1981). *Marketing Strategies and Organization Structures for Service Firms. In J. Donnelly & W. George (Eds.), Marketing of Services (47–51).* Chicago, IL: American Marketing Association.

Chen, Y., & Huang, L. (2020). Technology Adoption and Entrepreneurship Among People with Visual Impairments. *Journal of Disability Studies*, 12(3), 45–60.

Kaur, P., Singh, R., & Sharma, A. (2021). Financial Support and Sustainability of Social Enterprises for Persons with Disabilities. *International Journal of Social Entrepreneurship*, 8(2), 112–127.

Liao, H., & Wang, J. (2019). Skill Development and Vocational Training for Visually Impaired Entrepreneurs. *Asian Journal of Disability Research*, 7(1), 23–36.

McCarthy, E. J. (1960). *Basic Marketing: A Managerial Approach.* Homewood, IL: Richard D. Irwin.

Smith, D., & Jones, M. (2018). Challenges in Managing Community Enterprises for the Visually Impaired. *Journal of Community Development*, 53(4), 567–583.

Wong, T., Lee, C., & Tan, S. (2020). Community Integration and Structural Support for Visually Impaired Individuals in Social Enterprises. *Disability & Society*, 35(6), 1012–1030.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Virtues Of the King in Educational Administrators Affecting the Effectiveness of Schools Under Cluster 1 Of the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Si Thammarat

ทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

Chontida Nootongkaew[1*]

ชลธิดา หนูทองแก้ว[1*]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Chontida Nootongkaew*
ชลธิดา หนูทองแก้ว
Faculty of Education Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: chontida0026@outlook.co.th

คำสำคัญ:
ทศพิธราชธรรม, ผู้บริหารสถานศึกษา, ประสิทธิผลของสถานศึกษา, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา, กลุ่มสหวิทยาเขต

Keywords:
Ten Principles of Kingship, School Administrators, School Effectiveness, Secondary Educational Service Area Office, Inter-School Network Group

Article history:
Received: 07/07/2025
Revised: 20/08/2025
Accepted: 28/09/2025
Available online: 28/10/2025

How to Cite:
Nootongkaew, C. (2025). Virtues Of the King in Educational Administrators Affecting the Effectiveness of Schools Under Cluster 1 Of the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Si Thammarat. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 518-537.

ABSTRACT

The purposes of this thesis were to 1) study the Ten Royal Virtues of school administrators under Cluster 1 of the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Si Thammarat, 2) examine the effectiveness of schools under Cluster 1 of the Secondary Educational Service Area Nakhon Si Thammarat, 3) investigate the relationship between the Ten Royal Virtues of school administrators and the effectiveness of schools under Cluster 1 of the Secondary Educational Service Area Nakhon Si Thammarat and 4) identify the variables of the Ten Royal Virtues that can predict the effectiveness of schools under Cluster 1 of the Secondary Educational Service Area Nakhon Si Thammarat. The sample group was 260 teachers from schools under Cluster 1 of the Secondary Educational Service Area Nakhon Si Thammarat. The research instruments used were questionnaires. The statistical methods for data analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, Pearson's correlation coefficient, and stepwise multiple regression.

The findings were as follows: 1) The level of the Ten Royal Virtues of school administrators under Cluster 1 of the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Si Thammarat showed a high average across all aspects. The virtues, ordered from the highest to the lowest average, are: Patience (Khanti), Absence of anger (Akkodha), Non obstruction (Avirodha), Self-control (Tapa), Morality (Sila), Uprightness (Ajjava), Non-violence (Avihimsa), Gentleness (Maddava), Generosity (Dana) and Philanthropy (Pariccaga) 2) The level of school effectiveness under Cluster 1 of the Secondary

Educational Service Area Office Nakhon Si Thammarat showed a high average in all aspects. The aspects, ordered from the highest to the lowest average, were: students' positive attitudes, problem-solving management by school administrators, school reform and development, and academic achievement 3.The relationship between Virtuse of the King of school administrators and school effectiveness under Cluster 1 of the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Si Thammarat was found to be positively significant, with a relatively high level of correlation at the statistical significance level of .001 4.The predictive variables for the relationship between Virtues and school effectiveness under Cluster 1 of the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Si Thammarat were identified as Avirodha, Sila, Khanti, and Maddava, which together predicted school effectiveness at 85.40%. The regression equations in raw scores and standard.

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา 2) ศึกษาประสิทธิผลสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา 3) ศึกษาความสัมพันธ์ของทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลสถานศึกษา 4) ศึกษาตัวแปรทศพิธราชธรรมที่ใช้ในการพยากรณ์ประสิทธิผลสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างคือ ครูของสถานศึกษาในกลุ่มสหวิทยาเขตกลุ่มที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช จำนวน 260 คน เครื่องมือคือแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 ในจังหวัดนครศรีธรรมราช มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด คือ ขันติ อักโกธะ อวิโรธนะ ตบะ ศีล อาชชวะ อวิหิงสา มัททวะ ทาน และปริจาคะ 2) ระดับประสิทธิผลสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยสูงสุดไปต่ำสุด ทัศนคติทางบวกของนักเรียน การแก้ปัญหาภายในสถานศึกษาการปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน 3. ความสัมพันธ์ระหว่างทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 ในจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันในทางบวกอยู่ในระดับค่อนข้างสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .001 4. ตัวแปรพยากรณ์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับทศพิธราชธรรมกับระดับประสิทธิผลสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 ในจังหวันครศรีธรรมราช พบว่าตัวแปรพยากรณ์ที่ดีที่สุด 4

ด้าน คือว่า อวิโรธนะ ศีล ขันติ มัททวะ โดยทำนายประสิทธิผลสถานศึกษา ได้ร้อยละ 73 สามารถสร้างสมการถดถอยในรูปแบบคะแนนดิบและคะแนนมาตรฐาน

บทนำ

บริหารจัดการได้อย่างมีสถานภาวะ มีภาวะผู้นำความสำคัญและเป็นแรงบันดาลใจแก่บังคับบัญชามีสร้างแรงจูงใจซึ่งเป็นคุณธรรมของพระบาทสมเด็จรูปอยู่เรื่องอื่นปัจจุบันสังคมไทยต้องการผู้นำที่มีคุณธรรมาภิบาลสถานะการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพในการบริหารงานบริหารคนและส่งเสริมให้นักเรียนในบางครั้งและเก่งต่อเนื่องคู่กัน กรรมการที่ดีอย่างยิ่งในภาวะผู้นำมีความน่าเชื่อถือต่ำผู้มีอำนาจควบคุมมีกระบวนการโน้มน้าวใจสร้างผู้นำและยึดหลักความยุติธรรม โดยผู้บริหารระดับสูงที่นำหลักธรรมทางโภชนาการในทศพิธราชธรรมคุณธรรมของพระบาทเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มาบริหาร และประธานสภาการศึกษาของสถานศึกษาอย่างยั่งยืน (พิชญาภา ยืนยาว 2561: 6)

โรงเรียนผู้มีอำนาจ บริหารระบบ มีหน้าที่สำคัญในกำกับดูแลเป็นถึงมือจับของไม่จำเป็นต้องขัดแย้งภายในองค์กรและการโหลดจัดงานและความสามารถ ใน ชีวิตโรงเรียนในคณะสำนักงานเขตการศึกษาพื้นที่มัธยมศึกษาประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช สหมหาวิทยาลัยที่ 1 หลายขนาดและความพยายามของผู้บริหารจึงทำให้สามารถสังเกตเป้าหมายของแต่ละโรงเรียนได้ แต่ในระดับสูงอาจพบอุปสรรคเช่น การไม่ให้ความร่วมมือของนักเรียนโดยตรงในองค์กรภายในและตัดสินความยุติธรรมของผู้บริหารซึ่งควบคุมบรรยากาศการทำงานและคุณภาพชีวิตของครูการให้มีประสิทธิภาพและจากเจ้าของนี่ ก็ คือหลักทศแนวทางที่ช่วยพัฒนาการบริหารให้มีประสิทธิภาพและบรรลุผลสำเร็จคือหลักทศพิธราชธรรม 10 ประการมาใช้รวมถึงประการรวมถึง ทาน การไม่ให้และช่วยเหลือเหลือประชาชน การจัดเลี้ยงและช่วยเหลือประชาชน น้ำแข็ง ประพพ นักเรียนดีมีวินัย บริจาคให้เพื่อส่วนรวมเสียสละเพื่อส่วนรวม อาชะวะ เรื่องของซื่อสัตย์สุจ ความซื่อสัตย์สุจริต มัททวะ แสงอ่อนโยนสุภาพ แสดงความอ่อนโยน ตปะ การข่มใจบำเพ็ญเพีย การข่มใจ บำเพ็ญเพียรเพียร์อักโกธะ ไม่โกรธมีเมตตา ไม่มีความโกรธเคืองตา อวิหิงสา ไม่เบียดเบียน ขันติ อดทน อดกลั้น อวิโรธนะ เพราะในหลักธรรม(สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) 2560: 25-27)

ทศพิธราชธรรมไม่ได้ หมายถึง หลักธรรมของพระเจ้าแผ่นดินเท่านั้น แต่หมายถึง ผู้นำบ้านเมืองและผู้ปกครองอื่น ทศพิธราชธรรมเป็นหลักปฏิบัติสำหรับกล่อมเกลาจิตใจเพื่อสามารถปรับใจให้สอดรับกับวิกฤตต่างๆ ที่เข้ามากระทบและทดสอบจิตใจและสามารถตัดสินใจอย่างถูกต้อง ไม่มีอคติและมีประโยชน์ส่วนรวมที่จะเกิดขึ้นแก่สังคมเป็นสำคัญ ทาน การให้ คือ สละทรัพย์สิ่งของ บำรุงเลี้ยง ช่วยเหลือประชาราษฎรและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ศีล ความประพฤติดีงาม คือสำรวมกายและวจีทวาร ประกอบแต่การสุจริต รักษากิตติคุณให้ควรเป็นตัวอย่างและเป็นที่เคารพนับถือของประชาราษฎร มิให้มีข้อที่ใครจะดูแคลน ปริจจาคะ การบริจาค คือเสียสละความสุขสำราญ เป็นต้น ตลอดจนชีวิตของตน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองอาชชวะ ความซื่อตรง คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ไร้มารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจไม่

หลอกลวงประชาชน มัททวะ ความอ่อนโยน คือ มีอัธยาศัย ไม่เย่อหยิ่งหยาบคายกระด้างถือองค์ มีความงามสง่าเกิดแต่ทวงกิริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ไม่ให้ความรักภักดีแต่มิขาดยำเกรง ตบะ ความทรงเดช คือ แผดเผากิเลสตัณหา มิให้เขามาครอบงำย่ำยีจิต ระงับยับบั้ง ข่มใจได้ ไม่ยอมให้หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและความปรนเปรอมีความเป็นอยู่สม่ำเสมอ หรืออย่างสามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียรทำกิจให้บริบูรณ์ อักโกธะ ความไม่โกรธ คือ ไม่กริ้วกราดลุอำนาจความโกรธจนเป็นเหตุให้วินิจฉัยความและกระทำการต่างๆ ผิดพลาดเสียธรรม มีเมตตาประจำใจไวระงับความเคืองขุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันราบเรียบเป็นตัวของตัวเองอวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน คือ ไม่บีบคั้นกดขี่ เช่น เก็บภาษี ขูดรีดหรือเกณฑ์แรงงานเกินขนาด ไม่หลงระเริงในอำนาจ ขาดความกรุณาหาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใด เพราะอาศัยความอาฆาตเกลียดชังขันติ ความอดทน คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึงจะลำบากกายเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกหยันด้วยคำเสียดสีถากถางอย่างใด ก็ไม่หมดกำลังใจไม่ยอมละทิ้งกรณียที่บำเพ็ญโดยชอบธรรมอวิโรธนะ ความไม่คลาดธรรม คือ วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรมคงที่ ไม่เอนเอียงหวั่นไหวเพราะถ้อยคำดีร้าย ลาภสักการะหรืออิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์ใดๆ สถิตมั่นในธรรมทั้งส่วนยุติธรรม คือ ความเที่ยงธรรมก็ดี นิติธรรม คือ ระเบียบแบบแผนหลักการปกครอง ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามก็ดีไม่ประพฤติให้เคลื่อนคลาดวิบัติไปราชธรรม 10 นี้ (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (2557: 67)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช และประวัติหลักทศพิธราชธรรมความเป็นผู้นำความเป็นผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาเขตการปกครองพื้นที่การศึกษาระดับมัธยมศึกษานครศรีธรรมราชในอำเภอเมืองท่องเที่ยวนครศรีธรรมราช 2546 และประกาศอีกครั้งในปี 2560 2561 และ 2566 มีองค์กรหลักด้านต่างๆ ที่เป็นแนวทางการพัฒนาแผนมาตรฐานการศึกษาการวิจารณ์ติดตามคุณภาพการบริหารงบประมาณและส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีเพื่อการเรียนรู้โครงสร้างการแบ่งกลุ่มงานและส่วนต่าง ๆ รวม 10 กลุ่มที่แกนสำหรับการศึกษาค้นคว้าสูงสุดในประสิทธิภาพสูงสุดเป็นผู้นำผู้มี อำนาจ บริหารสถานศึกษจะการพัฒนาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาสามารถยกระดับได้ภาพรวมนำหลักทศพิธราชธรรมซึ่งเป็นหลักและมิติเสียสละเรื่องแบ่งเป็นคุณลักษณะหลักธรรมของผู้นำที่มีลักษณะความยุติธรรม และความเสียสละ 3 กลุ่มคือ กลุ่มการปฏิบัติตนเบื้องต้นรวมถึงทานศีลและจาปริคะ กลุ่มคุณสมบัติภายในผู้นำเช่น อาชวะ มัททวะ และตปะ กลุ่มประวัติศาสตร์ในเชิงรุกรวมถึงอัคโกธะ อวิหิงสา ขันติ และอวิโรธนะคณะกรรมการทศพิธราชธรรมในสภาของผู้บริหารสถานศึกษาช่วยให้หล่อหลอมผู้นำส่วนใหญ่มีความน่าเชื่อถือจากครู และชุมชนออร์จะควบคุมงานของโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพต่อไป(พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (2561: 22-32)

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทศพิธราชธรรม

ทศพิธราชธรรม หมายถึง ธรรมะ 10 ประการที่พระมหากษัตริย์หรือผู้นำพึงประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้การปกครองเป็นไปด้วยความยุติธรรมและเป็นประโยชน์สุขแก่ประชาชน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2553) แนวคิดนี้

สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทของการบริหารสถานศึกษาได้เช่นเดียวกัน เพราะผู้บริหารสถานศึกษานับเป็น “ผู้นำองค์กรทางการศึกษา” ที่ต้องมีทั้งคุณธรรม จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อบุคลากร ครู นักเรียน และชุมชนรอบข้าง การยึดมั่นในหลักทศพิธราชธรรมจึงเป็นรากฐานสำคัญในการบริหารด้วยความโปร่งใส เป็นธรรม และมีเมตตาธรรม หลักธรรมทั้ง 10 ประการประกอบด้วย

1. ทาน การให้ หมายถึง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การให้ทั้งวัตถุธรรม คำแนะนำ หรือโอกาสแก่ผู้อื่น ผู้บริหารควรมีน้ำใจ ช่วยเหลือผู้ใต้บังคับบัญชา และสนับสนุนการพัฒนาครูและนักเรียน เพื่อสร้างวัฒนธรรมแห่งการแบ่งปันในองค์กร

2. ศีล ความประพฤติดี คือ การรักษาความประพฤติทั้งกาย วาจา ใจ ให้อยู่ในกรอบคุณธรรม ผู้บริหารควรเป็นแบบอย่างที่ดี ซื่อสัตย์สุจริต เคารพกฎระเบียบขององค์กร และปฏิบัติตามหลักจรรยาบรรณของวิชาชีพครู

3. ปริจาคะ การเสียสละ คือ การละความเห็นแก่ตัว ยอมสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ในบริบทของสถานศึกษา หมายถึง การตัดสินใจเพื่อประโยชน์ของนักเรียนและองค์กร มากกว่าผลประโยชน์ส่วนตัว

4. อาชชวะ ความซื่อตรง หมายถึง ความตรงไปตรงมา โปร่งใส ไม่อำพราง ผู้บริหารที่มีอาชชวะจะสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจให้เกิดขึ้นในหมู่ครูและบุคลากร ตลอดจนผู้ปกครองและชุมชน

5. มัททวะ ความอ่อนโยน คือ ความสุภาพ นุ่มนวล และมีเมตตาในการพูดและการกระทำ ผู้บริหารควรรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความเข้าใจ และปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความเคารพเท่าเทียม

6. ตปะ ความเพียรและความอดทน หมายถึง ความมุ่งมั่น อดทน และมีวินัยในการทำงาน แม้จะเผชิญอุปสรรค ผู้บริหารควรเป็นผู้ที่มีความพากเพียรในการพัฒนาโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก

7. อักโกธะ ไม่โกรธ คือ การควบคุมอารมณ์ ไม่แสดงความโกรธหรือมุ่งร้าย ผู้บริหารที่มีอักโกธะจะสามารถตัดสินปัญหาอย่างมีเหตุผล ไม่ใช้อารมณ์ และสร้างบรรยากาศการทำงานที่สงบสุข

8. อวิหิงสา ไม่เบียดเบียน หมายถึง การไม่ทำร้ายผู้อื่นทั้งทางกาย วาจา และใจ ผู้บริหารควรบริหารด้วยความเมตตา ไม่ใช้อำนาจในทางที่ผิด และปฏิบัติต่อทุกคนด้วยความเป็นธรรม

9. ขันติ ความอดกลั้น คือ ความสามารถในการทนต่อความยากลำบากหรือคำวิพากษ์วิจารณ์ ผู้บริหารที่มีขันติจะสามารถรักษาความสงบและความมั่นคงของใจได้ดี เป็นผู้นำที่มีสติและไม่หวั่นไหวต่อปัญหา

10. อวิโรธนะ ความเที่ยงธรรม หมายถึง การไม่ลำเอียง รักษาความยุติธรรม ผู้บริหารควรตัดสินใจอย่างรอบคอบ ไม่เห็นแก่พวกพ้อง และคำนึงถึงความถูกต้องเป็นหลัก

ทศพิธราชธรรมจึงมิใช่เพียงหลักธรรมสำหรับพระมหากษัตริย์เท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางแห่ง “ภาวะผู้นำเชิงคุณธรรม” ที่ผู้บริหารยุคใหม่ โดยเฉพาะในภาคการศึกษา สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน พัฒนาคน และสร้างองค์กรที่มีความสุขและยั่งยืนได้ (สุวัฒน์, 2560; ปรัชญา, 2562)

ประสิทธิผลของสถานศึกษา (School Effectiveness)

ประสิทธิผลของสถานศึกษา หมายถึง ระดับความสำเร็จของสถานศึกษาในการบรรลุวัตถุประสงค์ทางการศึกษา ทั้งในด้านคุณภาพของผู้เรียน การบริหารจัดการ และการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน (Hoy & Miskel, 2008) กล่าวคือ โรงเรียนที่มีประสิทธิผลไม่เพียงแต่สามารถผลิตผู้เรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงเท่านั้น แต่ยังต้องสามารถปลูกฝังคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ และพฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสม ควบคู่ไปกับการบริหารจัดการภายในที่มีประสิทธิภาพและยืดหยุ่นต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลกยุคใหม่ องค์ประกอบของประสิทธิผลโรงเรียนโดยทั่วไปประกอบด้วย

1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เป็นตัวชี้วัดสำคัญที่สุดของความมีประสิทธิผลของสถานศึกษา ซึ่งสะท้อนถึงคุณภาพของการจัดการเรียนการสอน ความเหมาะสมของหลักสูตร และความสามารถของผู้เรียนในการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริง

2. ทัศนคติและพฤติกรรมทางบวกของนักเรียน นอกจากผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการแล้ว นักเรียนในโรงเรียนที่มีประสิทธิผลจะมีแรงจูงใจใฝ่เรียนรู้ มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

3. การบริหารจัดการภายในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ การบริหารที่มีระบบ โปร่งใส และเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เช่น ผู้บริหาร ครู บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชน จะช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือ ส่งผลให้โรงเรียนดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน

4. ความสามารถในการปรับตัวและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนที่มีประสิทธิผลจะมีการเรียนรู้ขององค์กร (organizational learning) อย่างต่อเนื่อง มีระบบประเมินผลและพัฒนาคุณภาพภายใน (internal quality assurance) ที่เข้มแข็ง และเปิดรับนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน

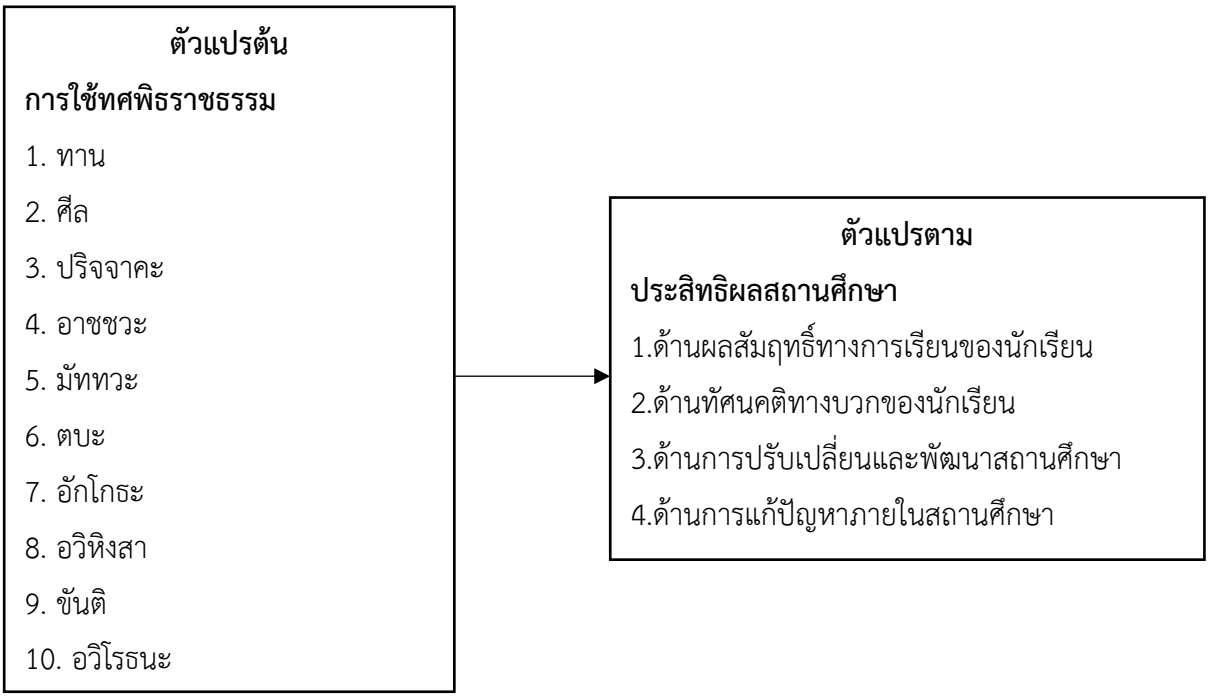
ตามแนวคิดของ Lezotte (1991) โรงเรียนที่มีประสิทธิผลจะมีระบบการบริหารจัดการที่ชัดเจน ผู้นำที่มีพลังทางวิชาการ วัฒนธรรมองค์กรที่ดี และความร่วมมือของทุกฝ่าย เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้าน “ประสิทธิผลของสถานศึกษา” เป็นผลลัพธ์ของการทำงานร่วมกันระหว่างผู้นำ ครู นักเรียน และชุมชน ซึ่งมุ่งสร้างสมดุลระหว่าง “คุณภาพทางวิชาการ” และ “คุณภาพทางคุณธรรม” เพื่อให้โรงเรียนเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่สามารถพัฒนาและยืนหยัดได้อย่างยั่งยืนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ความสัมพันธ์ระหว่างทศพิธราชธรรมของผู้บริหารกับประสิทธิผลสถานศึกษา

งานวิจัยจำนวนมากชี้ให้เห็นว่า การบริหารสถานศึกษาที่ตั้งอยู่บนหลัก ทศพิธราชธรรม ซึ่งประกอบด้วยคุณธรรม 10 ประการ เช่น ทาน ศีล ปริจจาคะ อาชชวะ มัททวะ ตปะ อักโกธะ อวิหิงสา ขันติ และอวิโรธนะ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับระดับของประสิทธิผลในการดำเนินงานของสถานศึกษา (ศิริพร, 2561; วิจิตร,

2563; ธีรภัทร, 2565) โดยเฉพาะในด้าน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน บรรยากาศองค์กรทางการศึกษา และ การมีส่วนร่วมของครูและบุคลากรทางการศึกษา ผู้บริหารที่ยึดมั่นในทศพิธราชธรรมมักจะเป็นผู้นำที่มีจิตใจเป็นธรรมและมีความเสียสละ ซึ่งทำให้บุคลากรเกิดความไว้วางใจและความศรัทธา ส่งผลให้เกิดแรงจูงใจภายในในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ ความซื่อสัตย์ ความอดทน และการไม่โกรธของผู้บริหารยังช่วยลดความขัดแย้งภายในองค์กร ทำให้เกิดบรรยากาศแห่งความร่วมมือและความเข้าใจอันดี ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาองค์กรให้มีประสิทธิผลสูงขึ้น การบริหารตามหลักทศพิธราชธรรมยังช่วยสร้าง วัฒนธรรมองค์กรที่มีคุณธรรมและส่งเสริมให้ครูและบุคลากรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ทั้งในด้านวินัย คุณธรรม และความรับผิดชอบ ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้และความสำเร็จของนักเรียนโดยตรง ดังนั้น การยึดหลักทศพิธราชธรรมของผู้บริหารจึงไม่เพียงส่งผลต่อการบริหารงานเท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญในการยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาในภาพรวม ผู้บริหารที่นำหลักทศพิธราชธรรมมาเป็นแนวทางในการบริหารงาน จะสามารถสร้างความศรัทธา ความร่วมมือ และบรรยากาศที่เกื้อหนุนต่อการทำงานร่วมกันภายในสถานศึกษา ซึ่งล้วนเป็นองค์ประกอบที่ส่งเสริมให้สถานศึกษามีประสิทธิผลและบรรลุเป้าหมายทางการศึกษาได้อย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

2. เพื่อศึกษาประสิทธิผลสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ของทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

4. เพื่อศึกษาตัวแปรทศพิธราชธรรมที่ใช้ในการพยากรณ์ประสิทธิผล สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

สมมติฐานในการวิจัย

1. ความสัมพันธ์การใช้ทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 ในจังหวัดนครศรีธรรมราชมีความสัมพันธ์กันในทางบวก

2. ตัวแปรพยากรณ์การใช้ทศพิธราชธรรมอย่างน้อย 1 ด้านของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ระเบียบวิธีในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช กลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 โดยมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ประเภทของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อศึกษาภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา และวิเคราะห์องค์ประกอบของภาวะผู้นำดังกล่าว โดยใช้วิธีการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) และองค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA)

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครูของสถานศึกษาในกลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช ปีการศึกษา 2567 ซึ่งมีจำนวนสถานศึกษาทั้งหมด 15 แห่ง รวมจำนวนครูทั้งหมด 775 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูในสถานศึกษากลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช จำนวน 260 คน ได้มาจากการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของ Krejcie และ Morgan (1970: 607–610) โดยใช้วิธีการสุ่มแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีความเป็นตัวแทนของสถานศึกษาทั้ง 15 แห่งอย่างเหมาะสม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นตามแนวคิดทางทฤษฎี ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

1. องค์ประกอบของการมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์
    1) การกำหนดตัวชี้วัด จำนวน 3 ข้อ
    2) หลักฐานเชิงประจักษ์ จำนวน 5 ข้อ
    3) การวัดผลสัมฤทธิ์ จำนวน 4 ข้อ
    4) การกำกับติดตาม จำนวน 5 ข้อ
2. องค์ประกอบของการมีประสิทธิผล
    1) การบรรลุเป้าหมาย จำนวน 5 ข้อ
    2) การพัฒนาองค์กร จำนวน 5 ข้อ
    3) ความมีคุณภาพของงาน จำนวน 5 ข้อ
    4) ความคุ้มค่า จำนวน 5 ข้อ
    5) ความพึงพอใจในงาน จำนวน 6 ข้อ
3. องค์ประกอบของการวางแผนการทำงาน
    1) การกำหนดวิสัยทัศน์ จำนวน 5 ข้อ
    2) การกำหนดพันธกิจ จำนวน 5 ข้อ

3) การกำหนดกลยุทธ์ จำนวน 4 ข้อ

4) การกำหนดวัตถุประสงค์ล่วงหน้า จำนวน 3 ข้อ

4. องค์ประกอบของการประเมินผล

1) การเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 7 ข้อ

2) การคิดวิเคราะห์ จำนวน 4 ข้อ

3) การตัดสินใจ จำนวน 7 ข้อ

แบบสอบถามใช้มาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ต 5 ระดับ (5 = เห็นด้วยอย่างยิ่ง ถึง 1 = ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง) เพื่อวัดระดับความคิดเห็นของผู้ตอบ

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขออนุมัติหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เพื่อเก็บข้อมูลจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช

2. ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังผู้อำนวยการสถานศึกษากลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 เพื่อให้ครูในสถานศึกษาตอบแบบสอบถามทาง ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail) ภายในระยะเวลา 3 สัปดาห์

3. หากครบกำหนดแล้วยังไม่ได้รับแบบสอบถามครบตามจำนวนที่กำหนด ผู้วิจัยจะดำเนินการติดตามและส่งหนังสือขอความร่วมมืออีกครั้ง

4. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม คัดแยกเฉพาะฉบับที่สามารถนำไปใช้วิเคราะห์ข้อมูลได้

5. นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์เข้าสู่กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูลและเกณฑ์การแปลความหมาย

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่

1) ค่าความถี่ (Frequency)

2) ค่าร้อยละ (Percentage)

3) ค่าเฉลี่ย (Mean)

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ วุฒิการศึกษา และตำแหน่งในการทำงาน

2. การวิเคราะห์เชิงสถิติขั้นสูง

1) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ (Exploratory Factor Analysis: EFA) เพื่อหาความสัมพันธ์ร่วมของตัวแปร โดยใช้เกณฑ์พิจารณาค่าไอเกน (Eigenvalue) มากกว่า 1 และค่าความแปรปรวนสะสมไม่น้อยกว่าร้อยละ 60

2) วิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis: CFA) เพื่อทดสอบความสอดคล้องของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยใช้ดัชนี ได้แก่ ค่าไคสแควร์ (Chi-square) ค่า GFI AGFI และค่า RMSEA ตามแนวทางของ นงลักษณ์ วิรัชชัย (2548)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณที่มุ่งศึกษาภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช กลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่สุ่มอย่างเป็นระบบ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติทั้งเชิงพรรณนาและเชิงอนุมาน เพื่อสร้างและตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้ากับข้อมูลเชิงประจักษ์อย่างมีหลักวิชาการ

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการภาค 5” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ 1) เพื่อศึกษาตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำแบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการภาค 5 2) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องอย่างกลมกลืน และยืนยันองค์ประกอบตัวบ่งชี้ภาวะผู้นำ แบบมุ่งเป้าของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขตตรวจราชการภาค 5

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยจำแนกตามเพศ วุฒิการศึกษา อายุและประสบการณ์ในการทำงาน

ที่	สถานภาพ	ความถี่	ร้อยละ
1	เพศ		
	ชาย	86	33.10
	หญิง	174	66.90
	รวม	**260**	**100.00**
2	อายุ		
	20 – 25 ปี	39	15.00
	26 – 30 ปี	87	33.5
	31 – 35 ปี	93	35.8
	อายุมากกว่า 35 ขึ้นไป	41	15.8

ที่	สถานภาพ	ความถี่	ร้อยละ
	รวม	**260**	**100.00**
3	ตำแหน่ง		
	ครูผู้สอน	260	100.0
	รวม	**260**	**100.00**
4	ระดับการศึกษาสูงสุด		
	ปริญญาตรี	197	75.8
	ปริญญาโท	60	23.1
	ปริญญาเอก	3	1.2
	รวม	**260**	**100.00**
5	ขนาดสถานศึกษา		
	ขนาดเล็ก	-	-
	ขนาดกลาง	60	23.1
	ขนาใหญ่	82	31.5
	ขนาดใหญ่พิเศษ	118	45.4
	รวม	**260**	**100.00**
6	ประสบการณ์การทำงาน		
	น้อยกว่า 8 ปี	95	36.5
	8-20 ปี	146	56.2
	21 ปีขึ้นไป	19	7.3
	รวม	**260**	**100.00**

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 260 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ 66.90 อายุส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 31 – 35 ปี คิดเป็นร้อยละ 35.80 มีตำแหน่ง ครูผู้สอน คิดเป็นร้อยละ 100 ระดับการศึกษาสูงสุดส่วนใหญ่เป็นระดับปริญญาตรี 197 คน คิดเป็นร้อยละ 75.80 ขนาดโรงเรียนส่วนใหญ่พิเศษ 118 คน คิดเป็นร้อยละ 45.4 สำหรับประสบการณ์การทำงานส่วนใหญ่มีประสบการณ์การทำงาน 8-20 ปี ขึ้นไป 146 คน คิดเป็นร้อยละ 56.2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช ด้านอวิโรธนะ

ข้อที่	ทศพิธราชธรรม	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1.	ผู้บริหารมีปัญญาในการบริหารโรงเรียน	4.06	0.78	มาก
2.	ผู้บริหารมีความหนักแน่นธรรม มีหลักธรรมนำทางในการบริหารงาน	4.15	0.78	มาก
3.	ผู้บริหารมีความยุติธรรม เที่ยงธรรม ยกย่องคนควร ยกย่องปราบคนที่ควรปราบ วางตนเป็นหลักที่ดีไม่มีความเอนเอียง	4.05	0.75	มาก
4.	ผู้บริหารวางตนเป็นหลักที่ดี ประพฤติปฏิบัติตน แสดงออกและบริหารงานกับบุคลากรภายในโรงเรียนทั้งครูนักเรียน ผู้ปกครองและบุคคลที่เกี่ยวข้องตามแนวทางของกฎหมายและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข ร่วมอนุรักษ์วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี	4.06	0.78	มาก
5.	ผู้บริหารมีการวางตนที่ดี เป็นที่น่านับถือของทุกคน	4.15	0.73	มาก
	ภาพรวม	**4.09**	**0.67**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาในกลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช มีการปฏิบัติตามหลักธรรมทศพิธราชธรรมด้านอวิโรธนะ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยรวม $\bar{X}$ = 4.09, S.D. = 0.67) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ได้แก่ ผู้บริหารมีความหนักแน่นธรรม มีหลักธรรมนำทางในการบริหารงานผู้บริหารวางตนดี เป็นที่น่านับถือของทุกคน (ทั้งสองข้อมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน $\bar{X}$ = 4.15) ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ผู้บริหารมีความยุติธรรม เที่ยงธรรม วางตนเป็นกลางไม่เอนเอียง ($\bar{X}$ = 4.05) สรุปโดยรวม ผู้บริหารมีการยึดหลักธรรมด้านอวิโรธนะในระดับที่ดีมาก สะท้อนถึงภาวะผู้นำที่ยึดหลักธรรม ความน่าเชื่อถือ และความยุติธรรมในการบริหารสถานศึกษา

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ของระดับประสิทธิผลสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช โดยภาพรวมและรายด้าน

ด้านที่	ประสิทธิผลสถานศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน	4.03	0.68	มาก
2	ทัศนคติทางบวกของนักเรียน	4.11	0.67	มาก
3	การปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา	4.07	0.65	มาก
4	การแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา	4.07	0.71	มาก
	ภาพรวม	**4.07**	**0.63**	**มาก**

จากตารางที่ 3 พบว่า ระดับระดับประสิทธิผลสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช ภาพรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$=4.07, S.D.=0.63) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทัศนคติทางบวกของนักเรียน (Y_2) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}$=4.11, S.D.=0.67) รองลงมา คือ การปรับเปลี่ยนและพัฒนาสถานศึกษา (Y_3) ($\bar{X}$=4.07, S.D.=0.65) และด้านการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา(Y_4) ($\bar{X}$=4.07, S.D.=0.71) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน (Y_1) ($\bar{X}$=4.03, S.D.=0.68)

ตารางที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันของตัวแปรทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 ในจังหวัดนครศรีธรรมราช

ทศพิธราชธรรม (X)	ประสิทธิผลสถานศึกษา (Y)				ผลรวม
	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	$Y_{รวม}$
X_1	.613**	.599**	.619**	.635**	.667**
X_2	.714**	.658**	.696**	.711**	.752**
X_3	.705**	.658**	.676**	.654**	.735**
X_4	.675**	.672**	.707**	.703**	.746**
X_5	.718**	.683**	.687**	.701**	.754**
X_6	.715**	.699**	.721**	.712**	.770**
X_7	.677**	.659**	.710**	.714**	.747**

ทศพิธราชธรรม (X)	ประสิทธิผลสถานศึกษา (Y)				ผลรวม
	Y_1	Y_2	Y_3	Y_4	$Y_{รวม}$
X_8	.688**	.674**	.681**	.706**	.744**
X_9	.721**	.742**	.721**	.759**	.769**
X_{10}	.741**	.745**	.776**	.761**	.817**
ผลรวม $X_{รวม}$	**.776****	**.759****	**.779****	**.785****	**.838****

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

จากตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product-Moment Correlation Coefficient) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างหลักธรรมทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยภาพรวม มีความสัมพันธ์ในเชิงบวกในระดับค่อนข้างสูง (r = .838) และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 เมื่อพิจารณารายคู่ของตัวแปร พบว่าทุกคู่มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางถึงระดับสูงมาก (r = .599 – .817) โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 เช่นกัน โดยความสัมพันธ์ที่สูงที่สุด ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างทศพิธราชธรรมด้าน อวิโรธนะ (X10) กับประสิทธิผลของสถานศึกษา (Y) ซึ่งอยู่ในระดับสูงมาก (r = .817) ส่วนความสัมพันธ์ที่ต่ำที่สุด ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่าง ทาน (X1) กับประสิทธิผลของสถานศึกษาในด้านทัศนคติทางบวกของนักเรียน (Y2) ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง (r = .599)

อภิปรายผล

เพื่อศึกษาทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารสถานศึกษาได้น้อมนำหลัก ทศพิธราชธรรมทั้ง 10 ประการ ได้แก่ ทาน ศีล ปริจจาคะ อาชชวะ มัททวะ ตบะ อักโกธะ อวิหิงสา ขันติ และอวิโรธนะ มาใช้เป็นแนวทางในการบริหารงานอย่างชัดเจน โดยมีการส่งเสริมคุณธรรม ความโปร่งใส ความเป็นธรรม เปิดรับฟังความคิดเห็น และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านขันติ (ความอดกลั้น) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงถึงความมั่นคงทางอารมณ์ของผู้บริหาร ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญที่ช่วยให้สามารถรับมือกับปัญหาและสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีสติและเป็นธรรม ส่วน ด้านศีล และ ด้านตบะ มีค่าเฉลี่ยเท่ากัน รองลงมา แสดงถึงการปฏิบัติตนโดยยึดมั่นในจริยธรรม ความเพียร และการเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งทางกาย วาจา และใจ ขณะที่ ด้านปริจจาคะ (การเสียสละ) มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด แม้จะอยู่ในระดับต่ำสุดแต่ก็ยังอยู่ในระดับดี สะท้อนว่าผู้บริหารยังคงมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แต่ควรได้รับการส่งเสริมเพื่อให้เกิดความสมดุลในการบริหารงานมากยิ่งขึ้น

ผลการอภิปรายนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐมน สมตน (2565) ที่พบว่า หลักทศพิธราชธรรม 7 ด้าน ได้แก่ ทาน ศีล อาชชวะ อักโกธะ อวิหิงสา ขันติ และอวิโรธนะ มีอิทธิพลเชิงบวกต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา อีกทั้งยังสอดคล้องกับ สมชาย ใจดี (2565) และ วรางค์พร สัมมานันท์ (2566) ที่ระบุว่า ผู้บริหารที่ยึดถือหลักทศพิธราชธรรมจะช่วยสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี เกิดความสุข ความร่วมมือ และความไว้วางใจในองค์กร ทั้งยังสนับสนุนผลวิจัยของ ศุภชัย โกมลรัตน์ (2562) ซึ่งชี้ว่า ผู้นำที่มีคุณธรรมและความเสียสละจะสามารถสร้างความไว้วางใจและความเข้มแข็งในองค์กรได้อย่างยั่งยืน

เพื่อศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 จังหวัดนครศรีธรรมราช

การศึกษาประสิทธิผลของสถานศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นระบบ เนื่องจากการประเมินประสิทธิผลสามารถสะท้อนถึงความสามารถของผู้บริหารในการดำเนินงานและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบรายละเอียดดังนี้

1. ด้านทัศนคติทางบวกของนักเรียน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงให้เห็นถึงความพึงพอใจและความผูกพันของนักเรียนต่อสถานศึกษา ซึ่งสะท้อนถึงการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วม และความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน ส่งผลให้นักเรียนมีแรงจูงใจและทัศนคติที่ดีต่อการเรียน

2. ด้านการปรับเปลี่ยนและพัฒนาโรงเรียน อยู่ในระดับดี แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารมีความสามารถในการวางแผนและดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านโครงสร้าง หลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งเป็นการสะท้อนถึงการบริหารเชิงยุทธศาสตร์และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง

3. ด้านการแก้ปัญหาภายในโรงเรียน อยู่ในระดับดี สะท้อนถึงความสามารถของผู้บริหารในการจัดการปัญหาต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างเหมาะสม และสร้างกระบวนการทำงานที่ช่วยลดอุปสรรคในการดำเนินงานของโรงเรียน

4. ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน แม้มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดแต่ยังอยู่ในระดับดี แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารยังคงมีหน้าที่ในการพัฒนากลยุทธ์และแนวทางส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนให้ดียิ่งขึ้น เช่น การสนับสนุนการเรียนรู้เชิงลึก การใช้สื่อและเทคโนโลยีเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ และการติดตามผลการเรียนอย่างเป็นระบบ

ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Hoy และ Miskel (2008) ที่ระบุว่า ประสิทธิผลของสถานศึกษาขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการเชิงคุณธรรมของผู้บริหาร ซึ่งมีผลต่อบรรยากาศของโรงเรียน โครงสร้างองค์กร และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนโดยตรง โดยเน้นว่า ผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์และความสามารถในการบริหารจัดการอย่างมีคุณธรรม จะสามารถสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และพัฒนานักเรียนได้อย่างยั่งยืน

เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของสถานศึกษา

จากผลการวิเคราะห์พบว่า ทศพิธราชธรรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับประสิทธิผลของสถานศึกษา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ผู้บริหารที่ปฏิบัติตามหลักทศพิธราชธรรมอย่างเคร่งครัด มีแนวโน้มที่จะส่งเสริมประสิทธิผลของสถานศึกษาได้อย่างเด่นชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านต่าง ๆ ได้แก่

1. คุณภาพผู้เรียน การบริหารที่ยึดหลักคุณธรรม ส่งผลให้เกิดการจัดการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ มีการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนอย่างรอบด้าน และสร้างแรงจูงใจให้ผู้เรียนมุ่งมั่นพัฒนาตนเอง

2. บรรยากาศองค์กร การนำหลักทศพิธราชธรรมมาใช้ช่วยสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่โปร่งใส ยุติธรรม และเป็นธรรม ส่งผลให้บุคลากรมีความพึงพอใจ มีความสามัคคี และร่วมมือกันเพื่อเป้าหมายร่วมของสถานศึกษา

3. การพัฒนาอย่างยั่งยืน ผู้บริหารที่มีคุณธรรมสูงสามารถวางแผนและตัดสินใจบนพื้นฐานของความถูกต้องและประโยชน์รวม ส่งผลให้การพัฒนาสถานศึกษามีความต่อเนื่องและยั่งยืน ทั้งในด้านวิชาการ การบริหารจัดการ และการพัฒนาชุมชน

ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปิยนาถ สงวนศักดิ์ (2564) ที่พบว่าคุณธรรมของผู้นำมีอิทธิพลโดยตรงต่อประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร และความพึงพอใจในองค์กร ทำให้เห็นชัดเจนว่า การปลูกฝังคุณธรรมและการปฏิบัติตนตามหลักทศพิธราชธรรมของผู้บริหาร ไม่เพียงส่งผลต่อความสำเร็จของตนเอง แต่ยังสร้างคุณประโยชน์ต่อการพัฒนาสถานศึกษาโดยรวมอย่างเป็นรูปธรรม

เพื่อศึกษาตัวแปรทศพิธราชธรรมที่สามารถพยากรณ์ประสิทธิผลของสถานศึกษา

ในปัจจุบัน การบริหารสถานศึกษาไม่ใช่เพียงเรื่องของการจัดการด้านวิชาการหรืองบประมาณเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับ คุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารและบุคลากร การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ทศพิธราชธรรม กับ ประสิทธิผลของสถานศึกษา จึงเป็นแนวทางสำคัญในการทำความเข้าใจว่าคุณธรรมสามารถส่งเสริมความสำเร็จและความยั่งยืนขององค์กรได้อย่างไร ทศพิธราชธรรมประกอบด้วยคุณธรรมหลายด้าน เช่น ขันติ ซึ่งหมายถึงความอดทนและการยับยั้งใจในสถานการณ์ต่าง ๆ, ศีล คือความมีวินัยและการปฏิบัติตามหลักคุณธรรม, และ อวิโรธนะ คือความไม่ยึดมั่นถือมั่นในผลประโยชน์ส่วนตัว การศึกษาวิเคราะห์พบว่า คุณธรรมบางด้านของทศพิธราชธรรมสามารถ พยากรณ์ระดับประสิทธิผลของสถานศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการวิเคราะห์นี้สะท้อนให้เห็นว่า คุณธรรมเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงคุณลักษณะส่วนบุคคลเท่านั้น แต่ยังเป็น ปัจจัยพื้นฐานที่สนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ การมีผู้นำและบุคลากรที่ยึดมั่นคุณธรรมสร้าง ความมั่นคงภายในองค์กร ทำให้การบริหารงานมีความสม่ำเสมอและราบรื่น นอกจากนี้ คุณธรรมยังช่วยสร้าง ความยุติธรรมและความน่าเชื่อถือ ภายในองค์กร ส่งผลให้บุคลากรและนักเรียนมีความไว้วางใจและ

ร่วมมือกันอย่างเต็มที่ ในเชิงปฏิบัติ คุณธรรมเหล่านี้ยังเป็นตัวชี้วัดสำคัญของ การบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน การตัดสินใจและการดำเนินงานที่คำนึงถึงคุณธรรมช่วยลดความขัดแย้ง เพิ่มความร่วมมือ และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างยั่งยืน ดังนั้น การส่งเสริมทศพิธราชธรรมในบุคลากรและผู้นำสถานศึกษา ไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างคุณภาพด้านจริยธรรม แต่ยังเป็น กลไกสำคัญในการยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษา การพัฒนาคุณธรรมเหล่านี้ควบคู่ไปกับการพัฒนาทักษะทางวิชาการและการบริหารจัดการ จะช่วยให้สถานศึกษาสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เชื่อถือได้ และยั่งยืนในระยะยาว

จากการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ทั้ง 4 ข้อ สามารถสรุปได้ว่า การน้อมนำหลักทศพิธราชธรรมมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา ส่งผลโดยตรงต่อประสิทธิผลของโรงเรียนในทุกมิติ ทั้งด้านคุณภาพของผู้เรียน การบริหารจัดการ และบรรยากาศองค์กร การส่งเสริมให้ผู้บริหารมีการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมอย่างต่อเนื่องจึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งและมีประสิทธิผลอย่างยั่งยืน

สรุป

การศึกษานี้พบว่า ทศพิธราชธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา กลุ่มสหวิทยาเขตที่ 1 จังหวัดนครศรีธรรมราช อยู่ในระดับสูงมาก โดยด้านที่โดดเด่นได้แก่ ความเอื้อเฟื้อ การปฏิบัติตามกฎหมาย ความอ่อนโยน ความพากเพียร ความเที่ยงธรรม ความกรุณา อารมณ์มั่นคง และหลักธรรมนำทาง ในขณะที่บางด้าน เช่น การเสียสละทรัพย์สิน การบริหารตามหลักนิติธรรม และความอดทน ยังมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่า การประเมินประสิทธิผลสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับสูง ครอบคลุมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทัศนคติทางบวก การปรับปรุงพัฒนาสถานศึกษา และการแก้ปัญหาภายในสถานศึกษา พบความสัมพันธ์ทางบวกสูงระหว่างทศพิธราชธรรมของผู้บริหารกับประสิทธิผลสถานศึกษา $r=0.838, p<.001$ และสามารถร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลได้ร้อยละ 74.30 โดยด้านอวิโรธนะ ขันติ ศีล และมัททวะ มีอิทธิพลมากที่สุด ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหาร โดยเฉพาะด้านหลักธรรมนำทาง ความอดทน การปฏิบัติตามศีล และความอ่อนโยน มีความสำคัญต่อการยกระดับประสิทธิผลของสถานศึกษาอย่างชัดเจน

การศึกษาชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของผู้บริหารโดยเฉพาะด้านหลักธรรมนำทาง ความอดทน การปฏิบัติตามหลักศีล และความอ่อนโยน มีผลโดยตรงต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา ทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การสร้างทัศนคติทางบวก และการปรับปรุงพัฒนาสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1.ผู้บริหารสถานศึกษาที่นำหลักธรรมทศพิธราชธรรมมาบริหารสถานศึกษา เป็นบุคคลที่เป็นที่น่ายอมรับขององกรค์ ดังนั้นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษนครศรีธรรมราช ควรจัดกิจกรรมการอบรมส่งเสริมภาวะผู้นำที่เน้นหลักธรรมทศพิธราชธรรมให้ผู้บริหาร

2.สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษามัธยมศึกษา และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรจัดกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการที่เน้นการส่งเสริม หรือพัฒนาภาวะผู้นำด้านศีลธรรมเพื่อนำไปสู่การส่งผลต่อประสิทธิผลสถานศึกษามากขึ้น

3. การสร้างระบบการติดตามและประเมินผล ควรมีการติดตามและประเมินผลการใช้หลักทศพิธราชธรรมในการบริหารงาน เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อประสิทธิผลการบริหารงานบุคคลและการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง และสามารถปรับปรุงการบริหารได้ตามความเหมาะสม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาเรื่อง ขอบเขตการวิจัยให้ครอบคลุมสถานศึกษาหลายแห่งในพื้นที่อื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบผลการใช้ทศพิธราชธรรมในสถานศึกษาหลายๆ แบบ เช่น โรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดเล็ก หรือสถานศึกษาที่มีบริบทต่างกัน เพื่อหาความแตกต่างและประสิทธิผลที่หลากหลายมากขึ้น

2. ควรศึกษาเรื่อง อิทธิพลต่อความสำเร็จในการใช้หลักทศพิธราชธรรมในสถานศึกษา เช่น ทรัพยากรทางการศึกษา ความสนใจจากผู้บริหาร หรือการสนับสนุนจากผู้ปกครองและชุมชน

3. ควรศึกษาเรื่อง การพัฒนาตัวชี้วัดภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

ณัฐมน สมตน. (2565). ผลของหลักทศพิธราชธรรมต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา. *วารสารการบริหารการศึกษาไทย*, 12(2), 45–58.

ธีรภัทร. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมผู้บริหารกับประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา. *วารสารการบริหารโรงเรียน*, 15(1), 23–41.

นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2548). *การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis) และการประยุกต์ใช้ทางจิตวิทยาและการศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

ปรัชญา. (2562). *คุณธรรมในการบริหารการศึกษา: ทฤษฎีและการปฏิบัติ.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิชาการ.

ปิยนาถ สงวนศักดิ์. (2564). ผลของคุณธรรมของผู้นำต่อประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรสถานศึกษา. *วารสารพัฒนาการศึกษา*, 11(2), 89–101.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2557). *ทศพิธราชธรรมและการบริหารงานในสถานศึกษา (67).* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. (2561). *การพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารสถานศึกษาโดยใช้ทศพิธราชธรรม: กรณีศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครศรีธรรมราช.* นครศรีธรรมราช: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์. (2553). *ทศพิธราชธรรมกับการบริหารงาน.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

พิชญาภา ยืนยาว. (2561). *บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริมคุณธรรมและทศพิธราชธรรม.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์การศึกษา.

วิจิตร. (2563). *การพัฒนาผู้นำสถานศึกษาด้วยหลักทศพิธราชธรรม.* นครราชสีมา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏ.

วรางค์พร สัมมานันท์. (2566). ผลของคุณธรรมของผู้บริหารต่อบรรยากาศการทำงานในโรงเรียนมัธยมศึกษา. *วารสารวิชาการการศึกษา*, 14(3), 67–79.

ศิริพร. (2561). ผลของการบริหารตามทศพิธราชธรรมต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา. *วารสารการบริหารการศึกษา*, 9(2), 88–102.

ศุภชัย โกมลรัตน์. (2562). ความสัมพันธ์ระหว่างคุณธรรมของผู้นำกับความไว้วางใจในองค์กรการศึกษา. *วารสารการบริหารการศึกษา*, 9(2), 55–68.

สมชาย ใจดี. (2565). การประยุกต์ใช้ทศพิธราชธรรมในงานบริหารสถานศึกษา. *วารสารพัฒนาการศึกษา*, 10(1), 23–34.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2560). *หลักธรรมทางจริยธรรมสำหรับผู้บริหาร.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธรรมะ.

สุวัฒน์. (2560). การประยุกต์ใช้ทศพิธราชธรรมในบริหารสถานศึกษา. *วารสารการศึกษาไทย*, 12(3), 45–62.

Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2008). *Educational administration: Theory, research, and practice (8th ed.).* New York, NY: McGraw-Hill.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.

Lezotte, L. W. (1991). *Effective schools: Past, present, and future.* Okemos, MI: Effective Schools Products.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Marketing Adaptation and Technology Acceptance of Sidewalk Food Vendors during the COVID-19 Pandemic: A Case Study of Don Mueang District and Lessons for the Post-Pandemic Era

การปรับตัวด้านการตลาดและการยอมรับเทคโนโลยีของร้านอาหารริมบาทวิถีในช่วงโควิด-19: กรณีศึกษาเขตดอนเมืองและบทเรียนสู่ยุคหลังโควิด

Eakpoome Kittiwattankorn[1*], & Korn Kangsadanporn[2]

เอกภูมี กิตติวัฒนากร[1*], & กรณ์ กังสดารพร[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Eakpoome Kittiwattankorn*
เอกภูมี กิตติวัฒนากร
College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: Pat.eakpoome@gmail.com

2. Korn Kangsadanporn
กรณ์ กังสดารพร
College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: apirat.k@rsu.ac.th

คำสำคัญ:
ร้านอาหารริมบาทวิถี, การตลาดผ่านแอป, การปรับตัว, เทคโนโลยี, โควิด-19

Keywords:
Sidewalk Food Vendors, Food Delivery Application Marketing, Adaptation, Technology Acceptance, COVID-19

Article history:
Received: 06/05/2025
Revised: 25/07/2025
Accepted: 12/09/2025
Available online: 30/10/2025

How to Cite:
Kittiwattankorn, E. & Kangsadanporn, K. (2025). Marketing Adaptation and Technology Acceptance of Sidewalk Food Vendors during the COVID-19 Pandemic: A Case Study of Don Mueang District and Lessons for the Post-Pandemic Era. *Journal Dhamma for Life,* 31(*4),* 538-553.

ABSTRACT

This research aims to (1) study the marketing adaptation strategies of sidewalk food vendors during the COVID-19 pandemic, (2) explore their pathways to marketing through food delivery applications, and (3) examine the technology acceptance among entrepreneurs in Don Mueang District, Bangkok. A qualitative research methodology was employed, using in-depth interviews with 30 vendors conducted in 2021. The findings reveal five strategic adaptations made by the vendors: menu adjustments, pricing strategies, shifts in distribution channels, emphasis on hygiene, and intra-family labor management. The process of joining food delivery platforms reflects a combination of self-directed learning and external motivations, such as customer demand and support from close networks. Although these platforms offer opportunities to expand market reach, vendors face challenges such as high commission fees and unfair competition, especially for small-scale operators. Analysis through the Technology Acceptance Model (TAM) indicates that entrepreneurs who perceive the usefulness of food delivery apps and receive family support are likelier to adopt and continue using the technology. Conversely, those lacking digital skills or having negative user experiences tend to discontinue usage. Despite being based on data collected during the COVID-19 pandemic, the study's findings provide enduring strategic insights that align with current consumer behavior and economic systems. These insights can inform policies and initiatives to promote grassroots economic development and support small entrepreneurs in the post-pandemic era.

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการปรับตัวด้านการตลาดของร้านอาหารริมบาทวิถีในสถานการณ์โควิด-19 2) ศึกษาเส้นทางการทำการตลาดผ่านแอปพลิเคชันส่งอาหาร และ 3) ศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีของผู้ประกอบการในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ประกอบการจำนวน 30 ราย ในช่วงปี พ.ศ. 2564 ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวเชิงกลยุทธ์ของผู้ประกอบการใน 5 ด้าน ได้แก่ การปรับเมนูอาหาร การตั้งราคาขาย การเปลี่ยนช่องทางการจำหน่าย การเน้นสุขอนามัย และการบริหารแรงงานภายในครอบครัว เส้นทางการเข้าร่วมแพลตฟอร์มแอปส่งอาหารสะท้อนการเรียนรู้ด้วยตนเองและแรงจูงใจภายนอก เช่น ลูกค้าและเครือข่ายใกล้ตัว แม้ระบบแอปจะเปิดโอกาสในการขยายตลาด แต่ก็มีอุปสรรคด้านค่าธรรมเนียมและการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมสำหรับร้านค้ารายย่อย การวิเคราะห์ผ่านกรอบแนวคิด TAM พบว่า ผู้ประกอบการที่รับรู้ถึงประโยชน์ของแอปและมีความช่วยเหลือจากครอบครัวจะยอมรับและใช้งานอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ผู้ที่ขาดทักษะเทคโนโลยีและเผชิญประสบการณ์ลบมีแนวโน้มจะเลิกใช้งาน อย่างไรก็ตาม แม้ข้อมูลจะเก็บในช่วงโควิด-19 แต่ข้อค้นพบยังคงสะท้อนบทเรียนเชิงกลยุทธ์ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคและระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน สามารถนำไปใช้ในการวางแผนส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากและการสนับสนุนผู้ประกอบการรายย่อยในยุคหลังโควิดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทนำ

สถานการณ์การระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) นับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ส่งผลให้สังคมไทยต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมในระดับมหภาค ทั้งในมิติของสุขภาพ การใช้ชีวิต และระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะในภาคบริการ ซึ่งรวมถึงธุรกิจอาหารที่ต้องเผชิญกับความท้าทายอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน ความจำเป็นในการรักษาระยะห่างทางสังคม การล็อกดาวน์พื้นที่ และความตื่นตัวด้านสุขอนามัยของผู้บริโภค ทำให้วิถีชีวิตแบบใหม่หรือ "New Normal" กลายเป็นมาตรฐานของสังคมในระยะเวลาอันรวดเร็ว (World Health Organization, 2020) หนึ่งในพฤติกรรมสำคัญที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างชัดเจนคือ การบริโภคอาหารที่เปลี่ยนจากการรับประทานในร้านมาเป็นการทำอาหารที่บ้านหรือสั่งอาหารผ่านระบบเดลิเวอรีออนไลน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตเมืองใหญ่ที่มีการแพร่ระบาดรุนแรง ความเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงชั่วคราว แต่ยังมีแนวโน้มที่จะฝังรากเป็นพฤติกรรมถาวรในอนาคต (Euromonitor International, 2018) ในประเทศไทย ธุรกิจฟู้ดเดลิเวอรีเติบโตอย่างก้าวกระโดด โดยมีมูลค่าตลาดมากกว่า 29.2 พันล้านบาท และมีการเติบโตต่อเนื่องปีละกว่า 10% สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการของผู้บริโภคในการเข้าถึงบริการอาหารอย่างสะดวกและรวดเร็ว (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2561) ผู้ให้บริการแอปพลิเคชันส่งอาหาร เช่น LINE MAN, GrabFood และ Foodpanda ต่างแข่งขันกันด้วยกลยุทธ์การตลาดที่เข้มข้น ทั้งในด้านโปรโมชั่น การเข้าถึงร้านค้า และการพัฒนาระบบสั่งซื้อที่เป็นมิตรกับผู้ใช้งาน การเปลี่ยนแปลงนี้มีผลกระทบต่อธุรกิจร้านอาหารโดยตรง โดยเฉพาะร้านอาหารริมทางหรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “สตรีทฟู้ด” ซึ่งเป็นรูปแบบของธุรกิจ

รายย่อยที่มีต้นทุนจำกัด ขาดโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยี และยังมีข้อจำกัดในด้านการบริหารจัดการข้อมูลการตลาด และการเข้าถึงระบบดิจิทัล ร้านอาหารริมบาทวิถีเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบเศรษฐกิจเมือง มีบทบาทในการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนด้วยอาหารราคาย่อมเยา และเป็นแหล่งจ้างงานให้กับแรงงานนอกระบบจำนวนมาก (Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2015) ในกรุงเทพมหานคร โดยเฉพาะเขตดอนเมือง ร้านอาหารริมทางกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ชุมชน แหล่งเรียนรู้ สถานที่ราชการ และศูนย์กลางการเดินทาง เช่น สนามบินดอนเมือง ซึ่งมีการสัญจรของประชาชนอย่างต่อเนื่อง

ในขณะที่ธุรกิจขนาดกลางและขนาดใหญ่สามารถปรับตัวโดยใช้เทคโนโลยี เช่น ระบบ POS หรือ CRM ร้านอาหารริมบาทวิถีจำนวนมากยังคงพึ่งพาการขายหน้าร้านแบบดั้งเดิม การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคสู่ระบบออนไลน์จึงก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและดิจิทัลอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การนำเทคโนโลยีมาใช้ในกระบวนการขายสินค้าและบริการ จำเป็นต้องอาศัยการเรียนรู้และความพร้อมในหลายมิติ ทั้งด้านโครงสร้างพื้นฐาน การรู้เท่าทันเทคโนโลยี (Digital Literacy) รวมถึงความสามารถในการใช้เครื่องมือดิจิทัลเพื่อสร้างความแตกต่างทางการตลาด (Kotler & Keller, 2016) ร้านอาหารริมบาทวิถีส่วนใหญ่ไม่มีความพร้อมในด้านดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นการเข้าถึงอุปกรณ์ การจัดการระบบหลังบ้าน หรือการสื่อสารกับลูกค้าผ่านสื่อออนไลน์ จากการศึกษาของ Davis (1989) เกี่ยวกับแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model: TAM) พบว่า การยอมรับเทคโนโลยีขึ้นอยู่กับ “การรับรู้ถึงประโยชน์” และ “การรับรู้ว่าง่ายต่อการใช้งาน” หากเทคโนโลยีสามารถตอบโจทย์ทั้งสองด้าน ก็มีแนวโน้มได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง เขตดอนเมืองเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางประชากรและลักษณะกายภาพของเมือง เป็นศูนย์รวมของชุมชน สถานที่ราชการ สนามบิน และแหล่งที่อยู่อาศัยที่หนาแน่น ก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจแบบฐานราก โดยเฉพาะร้านอาหารริมทางที่กระจายอยู่ในหลายพื้นที่

การศึกษานี้มุ่งวิเคราะห์การยอมรับและการประยุกต์ใช้แอปพลิเคชันส่งอาหารของร้านอาหารริมทางในเขตดอนเมือง โดยพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการตัดสินใจใช้แอปพลิเคชัน เช่น พฤติกรรมผู้บริโภค การตลาด การตั้งราคา และคุณภาพบริการ ทั้งนี้เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ที่สามารถใช้พัฒนาแนวทางส่งเสริม SME อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะธุรกิจระดับฐานรากที่ยังมีงานวิจัยรองรับน้อยในบริบทการปรับตัวสู่เทคโนโลยีดิจิทัล ข้อมูลจากการศึกษานี้สามารถนำไปใช้กำหนดนโยบายภาครัฐและวางแผนอบรมการใช้เทคโนโลยีให้แก่ผู้ประกอบการรายย่อยได้อย่างตรงเป้าหมาย แม้การเก็บข้อมูลจะเกิดขึ้นในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในปี 2564 แต่พฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงในช่วงวิกฤตยังคงมีอิทธิพลต่อธุรกิจรายย่อยในปี 2568 การศึกษานี้จึงมีคุณค่าในการประเมินความพร้อม ความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี และแนวทางสนับสนุนที่เหมาะสม เพื่อวางรากฐานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืนในระยะยาว

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดการปรับตัวของผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Adaptation)

การปรับตัวของผู้ประกอบการ (Entrepreneurial Adaptation) เป็นกระบวนการที่ผู้ประกอบการปรับเปลี่ยนแนวทางการดำเนินธุรกิจให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี เพื่อให้ธุรกิจสามารถดำรงอยู่และเติบโตได้อย่างยั่งยืน (Hitt, Ireland & Hoskisson, 2017) แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของผู้ประกอบการในการวิเคราะห์สถานการณ์ การเรียนรู้จากประสบการณ์ และการตัดสินใจเชิงกลยุทธ์ภายใต้ความไม่แน่นอน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเป็นผู้ประกอบการที่มีพลวัต (dynamic entrepreneurship) ในภาวะวิกฤต เช่น การระบาดของโรคโควิด-19 ผู้ประกอบการต้องเผชิญกับแรงกดดันทั้งจากด้านอุปสงค์ที่ลดลง การหยุดชะงักของห่วงโซ่อุปทาน และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้บริโภคอย่างฉับพลัน การปรับตัวจึงกลายเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถดำรงอยู่ได้ในสภาพแวดล้อมที่ผันผวน โดยการปรับตัวอาจเกิดขึ้นในหลายมิติ ได้แก่

1. มิติด้านผลิตภัณฑ์และบริการ การปรับเปลี่ยนรูปแบบสินค้า เมนู หรือบริการให้ตอบสนองต่อความต้องการใหม่ของตลาด เช่น การเพิ่มเมนูสุขภาพ หรือบริการจัดส่งถึงบ้าน

2. มิติด้านราคาและช่องทางจัดจำหน่าย การใช้กลยุทธ์ราคาที่ยืดหยุ่น และการขยายช่องทางการขายผ่านระบบออนไลน์และแพลตฟอร์มดิจิทัล

3. มิติด้านการสื่อสารการตลาด การใช้สื่อสังคมออนไลน์เพื่อสร้างการรับรู้ รักษาความสัมพันธ์กับลูกค้า และสร้างภาพลักษณ์เชิงบวกขององค์กร (Kotler & Keller, 2020)

4. มิติด้านการจัดการภายในองค์กร การปรับโครงสร้างการทำงาน การใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการ และการพัฒนาทักษะบุคลากรให้สอดคล้องกับบริบทใหม่ของธุรกิจ

การปรับตัวดังกล่าวเชื่อมโยงกับแนวคิด ความสามารถเชิงพลวัต (Dynamic Capabilities) ของ Teece, Pisano และ Shuen (1997) ซึ่งอธิบายถึงความสามารถขององค์กรในการรับรู้ (sensing) คว้าโอกาส (seizing) และปรับเปลี่ยนทรัพยากร (transforming) ให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม การปรับตัวของผู้ประกอบการจึงเป็นการแสดงออกถึงการใช้ความสามารถเชิงพลวัตในการตอบสนองต่อความไม่แน่นอนทางธุรกิจ การปรับตัวของผู้ประกอบการยังสะท้อนแนวคิดเรื่อง ความยืดหยุ่น (Resilience) ซึ่งหมายถึงความสามารถในการฟื้นตัวจากความยากลำบาก และปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ (Lengnick-Hall & Beck, 2005) รวมถึง ความสามารถในการเรียนรู้ (Learning Agility) ที่ช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ ปรับใช้ความรู้ใหม่ และสร้างนวัตกรรมเพื่อตอบสนองต่อความท้าทาย (DeRue et al., 2012) กล่าวโดยสรุป การปรับตัวของผู้ประกอบการเป็นกระบวนการเชิงกลยุทธ์และเชิงพฤติกรรมที่สะท้อนถึงความสามารถในการวิเคราะห์ ตัดสินใจ และดำเนินการอย่างยืดหยุ่นภายใต้สภาวะที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความอยู่รอดและความยั่งยืนของธุรกิจในระยะยาว

แนวคิดเทคโนโลยีและเศรษฐกิจแพลตฟอร์มส่งอาหาร (Food Delivery Platform Economy)

ในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทในทุกมิติของชีวิตประจำวัน ระบบเศรษฐกิจแบบแพลตฟอร์ม (Platform Economy) ได้กลายเป็นโครงสร้างทางเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ที่เชื่อมโยงผู้ผลิต ผู้บริโภค และผู้ให้บริการเข้าด้วยกันผ่านเครือข่ายออนไลน์ โดยเฉพาะในภาคบริการอาหาร แพลตฟอร์มส่งอาหาร เช่น Grab, LINE MAN, Robinhood และ Foodpanda ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการบริโภคอาหารและการดำเนินธุรกิจของร้านอาหารทุกขนาด (Kenney & Zysman, 2016) แพลตฟอร์มเหล่านี้ทำหน้าที่เป็น “ตัวกลางดิจิทัล” ที่ใช้เทคโนโลยีเพื่อจับคู่ความต้องการระหว่างผู้บริโภคกับร้านอาหาร และจัดการกระบวนการส่งมอบอาหารผ่านแรงงานขับส่งอิสระ หัวใจสำคัญของแพลตฟอร์มส่งอาหารอยู่ที่การบูรณาการเทคโนโลยีหลายด้านเข้าด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นแอปพลิเคชันบนสมาร์ตโฟน ระบบจับคู่คำสั่งซื้ออัตโนมัติ (Matching Algorithm) ระบบชำระเงินดิจิทัล รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ (Big Data Analytics) เพื่อเข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภคและปรับกลยุทธ์ทางการตลาดให้เหมาะสม เทคโนโลยีเหล่านี้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการ ลดเวลารอคอย และสร้างประสบการณ์การบริโภคที่สะดวกสบายมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ ยังเปิดโอกาสให้ผู้ประกอบการรายย่อยสามารถเข้าถึงตลาดที่กว้างขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องมีหน้าร้านจริงหรือระบบจัดส่งของตนเอง เศรษฐกิจแพลตฟอร์มส่งอาหารไม่ได้มีแต่ด้านบวกเท่านั้น ในอีกมุมหนึ่ง มันได้ก่อให้เกิด “โครงสร้างอำนาจใหม่” ภายในระบบเศรษฐกิจดิจิทัล เนื่องจากแพลตฟอร์มมักเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขทางการค้า ค่าธรรมเนียม และการจัดอันดับร้านอาหาร ซึ่งส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการรายย่อยโดยตรง (Srnicek, 2017) การพึ่งพาแพลตฟอร์มมากเกินไปอาจทำให้ร้านค้าสูญเสียอำนาจต่อรอง และต้องปรับตัวตามเงื่อนไขที่บริษัทแพลตฟอร์มกำหนด ขณะเดียวกัน แรงงานส่งอาหารซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานอิสระ (gig workers) ก็ต้องเผชิญกับความไม่มั่นคงในการทำงาน ไม่มีสวัสดิการพื้นฐาน และถูกประเมินผลผ่านระบบอัลกอริทึมที่ควบคุมประสิทธิภาพการทำงานอย่างเข้มงวด (Sundararajan, 2016)

ในภาพรวม แพลตฟอร์มส่งอาหารจึงไม่เพียงเป็นนวัตกรรมทางเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังเป็น “ปรากฏการณ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ” ที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของระบบการผลิตและการบริโภคในยุคดิจิทัล มันทำให้เกิดรูปแบบเศรษฐกิจแบบใหม่ที่ผสมผสานความยืดหยุ่นของแรงงาน การใช้ข้อมูลเป็นทรัพยากรหลัก และการสร้างมูลค่าผ่านเครือข่ายออนไลน์

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุภาวดี (2565) ได้ศึกษาการปรับตัวของผู้ประกอบการร้านอาหารในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 โดยมุ่งเน้นไปที่ร้านอาหารรายย่อยในเขตเมือง ผลการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการส่วนใหญ่เผชิญปัญหายอดขายลดลงอย่างรุนแรงจากมาตรการล็อกดาวน์และการจำกัดการนั่งรับประทานในร้าน อย่างไรก็ตาม ผู้ประกอบการได้ปรับตัวด้วยการปรับเมนูให้เหมาะกับการส่งเดลิเวอรี เช่น เมนูที่จัดเก็บง่าย ไม่เสียรสชาติระหว่างการขนส่ง รวมถึงมีการใช้ช่องทางออนไลน์มากขึ้น ทั้งการรับออเดอร์ผ่านแอปพลิเคชันและการสื่อสาร

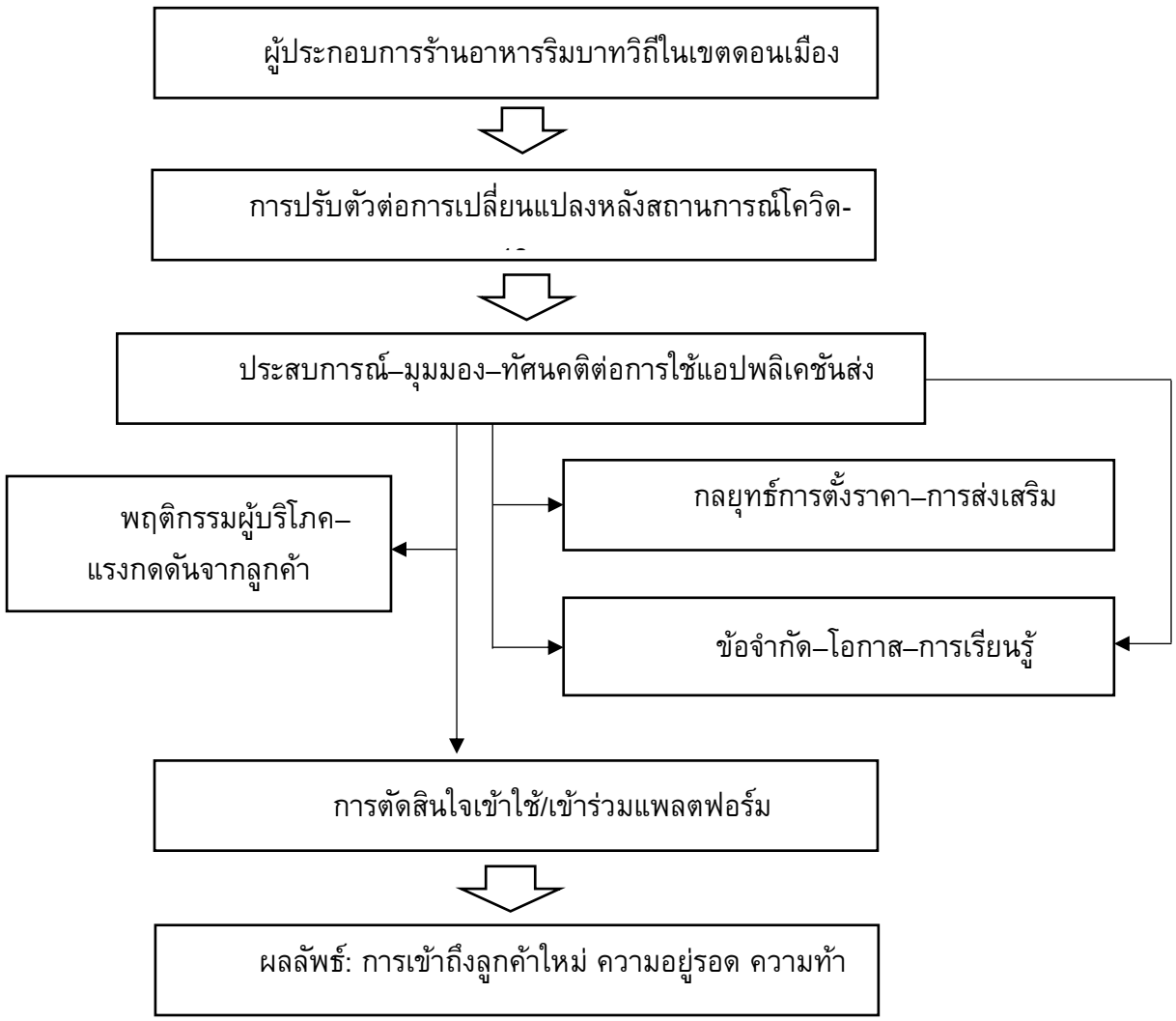
กับลูกค้าผ่านโซเชียลมีเดียเพื่อรักษาฐานลูกค้าเดิมและเข้าถึงลูกค้าใหม่ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของความยืดหยุ่นทางธุรกิจ (business agility) และ การนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาประยุกต์ใช้ (digital adaptation) ในภาคธุรกิจอาหารขนาดเล็กในยุควิกฤติ

ภาวดี และคณะ (2564) ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับและการใช้บริการแอปพลิเคชันส่งอาหารของผู้ค้าขนาดเล็กในประเทศไทย โดยใช้กรอบแนวคิด เทคโนโลยี แอคเซ็พแทนซ์ โมเดล (Technology Acceptance Model: TAM) ผลการวิจัยพบว่า การยอมรับแอปส่งอาหารมีความสัมพันธ์กับระดับทักษะทางเทคโนโลยีของผู้ประกอบการ ความมั่นใจในการใช้งานระบบออนไลน์ รวมถึงการสนับสนุนจากครอบครัวหรือคนใกล้ชิด ซึ่งช่วยลดความกังวลและเพิ่มแรงจูงใจในการทดลองใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ งานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่าการส่งเสริม สมรรถนะด้านดิจิทัล (digital literacy) เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการรายย่อยในยุคดิจิทัล

Kim & Lee (2021) ทำการศึกษาพฤติกรรมของผู้ประกอบการร้านอาหารในประเทศเกาหลีใต้ที่เข้าร่วมแพลตฟอร์มส่งอาหารออนไลน์ เช่น Baedal Minjok และ Yogiyo โดยพบว่าการเข้าร่วมแพลตฟอร์มเหล่านี้ช่วยเพิ่มยอดขายในระยะสั้น เนื่องจากสามารถเข้าถึงลูกค้าได้กว้างขึ้นและอำนวยความสะดวกในการสั่งซื้อ แต่ในระยะยาวกลับพบว่ากำไรของร้านลดลง เนื่องจากต้องจ่ายค่าธรรมเนียมและส่วนแบ่งรายได้ให้กับแพลตฟอร์ม รวมทั้งเกิดการแข่งขันด้านราคาสูงขึ้น งานวิจัยนี้สะท้อนถึงความท้าทายในการพึ่งพาแพลตฟอร์มดิจิทัล และเน้นถึงความจำเป็นที่ธุรกิจต้องสร้าง กลยุทธ์ความยั่งยืน (sustainable strategy) เพื่อรักษาความสามารถในการทำกำไรระยะยาว

Vargo & Lusch (2016) ได้เสนอแนวคิด “Service-Dominant Logic (S-D Logic)” ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดทางการตลาดที่มองว่าการสร้างคุณค่าของธุรกิจยุคใหม่ไม่ได้เกิดจากการขายสินค้าเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการ แลกเปลี่ยนทรัพยากร ความรู้ และความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระบบบริการ ไม่ว่าจะเป็นลูกค้า ผู้ให้บริการ หรือพันธมิตรทางธุรกิจ แนวคิดนี้เน้นให้ผู้ประกอบการมองลูกค้าเป็น “ผู้ร่วมสร้างคุณค่า (co-creator of value)” มากกว่าผู้บริโภคเพียงฝ่ายเดียว ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวทางธุรกิจบริการอาหารยุคดิจิทัล ที่ต้องอาศัยการปฏิสัมพันธ์และข้อมูลจากลูกค้าเพื่อปรับปรุงบริการให้ตรงกับความต้องการได้อย่างต่อเนื่อง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษารูปแบบและแนวทางการปรับตัวทางการตลาดของร้านอาหารริมบาทวิถีในเขตดอนเมืองภายใต้สถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรนา 2019

2. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการดำเนินกลยุทธ์การตลาดผ่านแอปพลิเคชันส่งอาหารของร้านอาหารริมทางในเขตดอนเมือง

3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับและการใช้งานเทคโนโลยีแอปพลิเคชันส่งอาหารของผู้ประกอบการร้านอาหารริมบาทวิถีในเขตดอนเมือง

สมมติฐานในการวิจัย

1. ผู้ประกอบการที่รับรู้ถึงประโยชน์ของแอปพลิเคชันส่งอาหารจะมีแนวโน้มยอมรับและใช้งานต่อเนื่อง
2. การสนับสนุนจากครอบครัวและเครือข่ายใกล้ชิดส่งผลเชิงบวกต่อการยอมรับเทคโนโลยี
3. ผู้ประกอบการที่มีทักษะเทคโนโลยีต่ำหรือเผชิญประสบการณ์ลบกับแพลตฟอร์มมีแนวโน้มลดหรือเลิกใช้งาน

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ประเภทการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการ วิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับประสบการณ์ มุมมอง และการปรับตัวของผู้ประกอบการร้านอาหารริมบาทวิถีในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานครต่อการใช้แอปพลิเคชันส่งอาหาร เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงอธิบายและตีความอย่างรอบด้าน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร คือ ผู้ประกอบการร้านอาหารริมบาทวิถีในเขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร
2. กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ประกอบการหรือผู้ดูแลกิจการร้านอาหารริมบาทวิถีที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ดังนี้
    1) เป็นเจ้าของหรือผู้ดูแลกิจการร้านอาหารริมบาทวิถีในเขตดอนเมือง
    2) มีประสบการณ์ในการดำเนินกิจการไม่น้อยกว่า 1 ปี
    3) มีประสบการณ์ในการใช้แอปพลิเคชันส่งอาหาร (เช่น LINE MAN, GrabFood, Foodpanda หรือ Robinhood) มาแล้วอย่างน้อย 3 เดือน

กลุ่มตัวอย่างหลักของการศึกษาคือ ผู้ประกอบการร้านอาหารริมบาทวิถีในเขตดอนเมืองที่มีการดำเนินกิจการระหว่างช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ผู้วิจัยใช้เกณฑ์คัดเลือกเชิงเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ผู้ประกอบการที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับการปรับตัวทางการตลาดและ/หรือการใช้แอปส่งอาหาร ในการศึกษาครั้งนี้เก็บข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์จำนวน 30 ราย ซึ่งถือว่าเพียงพอสำหรับการศึกษาคุณภาพเชิงกรณีศึกษา (Case Study) เพื่อให้สามารถวิเคราะห์เชิงลึกและหา theme หลักได้อย่างมีความอิ่มตัวของข้อมูล (Thematic Saturation)

เทคนิคการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ใช้วิธีการคัดเลือกแบบ เจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากคุณสมบัติของผู้ประกอบการที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา และมีความสมัครใจเข้าร่วมการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือหลักที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Guide) ซึ่งผู้วิจัยออกแบบขึ้นตามกรอบแนวคิดของการศึกษาที่ผสมผสานองค์ประกอบของการปรับตัวด้านการตลาด (Marketing Adaptation) และตัวแปรทางเทคโนโลยีตามทฤษฎีการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model: TAM) เนื้อหาของแบบสัมภาษณ์ครอบคลุมประเด็นสำคัญ 4 ด้าน ได้แก่

1. ลักษณะการดำเนินธุรกิจอาหารริมบาทวิถี (ลักษณะสินค้า บริการ เวลา สถานที่ ช่องทางการขาย)
2. ประสบการณ์ ทัศนคติ และการใช้งานแอปพลิเคชันส่งอาหาร (ใช้งาน ไม่ใช้งาน เหตุจูงใจ อุปสรรค)
3. การปรับตัวทางการตลาดและการสังเกตพฤติกรรมผู้บริโภค (การเปลี่ยนแปลงเมนู ราคา โปรโมชั่น การสื่อสารกับลูกค้า)
4. ปัจจัยด้านเทคโนโลยีตาม TAM (Perceived Usefulness Perceived Ease of Use ความตั้งใจในการใช้จริง ฯลฯ)

ก่อนนำไปใช้จริง แบบสัมภาษณ์ได้ผ่านการตรวจสอบความเหมาะสมของประเด็นและคำถามโดยผู้ทรงคุณวุฒิทางสังคมศาสตร์และธุรกิจอาหารจำนวน 3 ท่าน ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงเนื้อหาและเชิงรูปแบบ ผู้วิจัยจึงปรับแก้แบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะดังกล่าวเพื่อเพิ่มความชัดเจนและความครอบคลุมของคำถาม และจัดทำคู่มือผู้สัมภาษณ์ (interviewer notesะ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างกรอบแนวคิดและระบุประเด็นเชิงปฏิบัติสำหรับแบบสัมภาษณ์ (ระบุ TAM และส่วนประสมทางการตลาด 4Ps เป็นแกนกลาง)
2. พัฒนาแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างตามประเด็นการศึกษา และทดสอบเชิงนำร่อง (pilot test) หากจำเป็น เพื่อประเมินความชัดเจนและการไหลของคำถาม
3. ติดต่อผู้ประกอบการที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์ ผ่านช่องทางท้องถิ่นและเครือข่ายชุมชน เพื่อขอความยินยอมเข้าร่วมการสัมภาษณ์ (informed consent)
4. ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) แต่ละราย ใช้เวลาประมาณ 45–60 นาที โดยบันทึกเสียงและจดบันทึกภาคสนาม (field notes) ประกอบเพื่อเก็บข้อมูลบริบทและการสังเกตเชิงพฤติกรรมที่อาจไม่ปรากฏในคำพูดเท่านั้น

5. ดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล (member checking) เพื่อยืนยันความถูกต้องของสาระที่ถอดเทปและตีความก่อนนำไปวิเคราะห์เชิงลึก

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลรองถูกสืบค้นและรวบรวมจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ งานวิจัยและบทความวิชาการเกี่ยวกับอาหารริมทางและธุรกิจชุมชน รายงานเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภคยุคดิจิทัล เอกสารอธิบายคุณลักษณะของแอปส่งอาหาร นโยบายที่เกี่ยวข้องในช่วงโควิด-19 และทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เช่น ส่วนประสมทางการตลาด (4Ps) และทฤษฎี TAM ข้อมูลรองเหล่านี้ถูกนำมาประกอบและใช้เป็นแหล่งอ้างอิงเชิงบริบทเมื่อตีความประเด็นที่ปรากฏจากการสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) ในการประมวลผลข้อมูลเชิงบรรยาย โดยดำเนินการตามขั้นตอนสำคัญดังนี้

1. ถอดเทปการสัมภาษณ์ทุกฉบับเป็นข้อความ (verbatim transcription) และตรวจสอบความถูกต้องโดยการเปรียบเทียบกับไฟล์บันทึกเสียงและบันทึกภาคสนาม

2. อ่านข้อมูลเชิงข้อความหลายรอบเพื่อทำความคุ้นเคยและกำหนดหน่วยวิเคราะห์ (meaning units)

3. จัดหมวดหมู่ (coding) ข้อความตามกรอบแนวคิดที่กำหนดล่วงหน้า (deductive codes) เช่น ประเด็นที่เกี่ยวกับ TAM และ 4Ps และเปิดรับรหัสใหม่ที่ปรากฏจากข้อมูล (inductive codes) เพื่อไม่ละเลยปรากฏการณ์เชิงบริบท

4. รวบรวมรหัสที่มีความหมายร่วมกันเป็นหมวดหมู่ย่อย (sub-themes) และสังเคราะห์เป็นประเด็นหลัก (themes) ที่สะท้อนรูปแบบการปรับตัวด้านการตลาดและการยอมรับเทคโนโลยีของผู้ประกอบการ

5. วิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างประเด็น เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ประโยชน์ของแอปส่งอาหารกับการปรับกลยุทธ์ทางการตลาด และนำเสนอด้วยคำอธิบายเชิงคุณภาพพร้อมตัวอย่างคำพูดเด่น (illustrative quotes) จากผู้ให้สัมภาษณ์

6. สังเคราะห์ผลการวิเคราะห์เป็นข้อค้นพบเชิงอธิบายและเชิงตีความที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และอภิปรายต่อทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเพื่อสรุปบทเรียนนำไปใช้ในยุคหลังโควิด

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

เพื่อให้ผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือ (Trustworthiness) ผู้วิจัยใช้แนวทางดังนี้

1. ตรวจสอบข้อมูลกับผู้ให้สัมภาษณ์ (Member Checking)

2. อธิบายบริบทของผู้ให้ข้อมูลและสถานที่อย่างละเอียด

3. บันทึกขั้นตอนการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ

4. เก็บหลักฐานการวิจัยทุกขั้นตอนเพื่อให้สามารถตรวจสอบย้อนกลับได้

5. การตรวจสอบสามเสา Triangulation ใช้ข้อมูลจากแหล่งข้อมูลรอง (เอกสาร รายงานเชิงนโยบาย) ประกอบการตีความจากข้อมูลสัมภาษณ์ เพื่อลดอคติจากแหล่งเดียว (data triangulation)

6. การสรุปโดยผู้เชี่ยวชาญ / การตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ (Peer Debriefing / Expert Review) ปรึกษาและนำเสนอผลเบื้องต้นแก่ผู้เชี่ยวชาญหรือเพื่อนร่วมสาขาเพื่อรับข้อเสนอแนะเชิงวิชาการก่อนสรุปผลสุดท้าย

ผลการวิจัย

รูปแบบและแนวทางการปรับตัวทางการตลาดของร้านอาหารริมบาทวิถีในเขตดอนเมือง ภายใต้สถานการณ์การระบาดของไวรัสโคโรนา 2019

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการร้านอาหารริมบาทวิถีในเขตดอนเมืองได้ปรับตัวด้านการตลาดอย่างหลากหลายเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์โรคระบาด COVID-19 ซึ่งส่งผลกระทบโดยตรงต่อรายได้และพฤติกรรมผู้บริโภค การปรับตัวของผู้ประกอบการสามารถจำแนกออกเป็น 5 มิติสำคัญ ได้แก่

1) การปรับด้านผลิตภัณฑ์ โดยลดจำนวนเมนู เหลือเฉพาะเมนูที่ขายดี ต้นทุนต่ำ และจัดเตรียมได้เร็ว เช่น อาหารจานเดียว หรือเมนูที่ใช้วัตถุดิบซ้ำกัน

2) การปรับด้านราคา ร้านค้าหลายรายเลือกตรึงราคาหรือปรับลดเล็กน้อย แม้ต้นทุนวัตถุดิบจะสูงขึ้น เพื่อรักษาลูกค้า และแข่งขันกับร้านอื่น ๆ

3) การปรับช่องทางการจำหน่าย ผู้ประกอบการจำนวนมากเริ่มใช้ช่องทางสื่อสารดิจิทัลที่ไม่เป็นทางการ เช่น Facebook, LINE รวมถึงการรับออเดอร์แบบสั่งล่วงหน้าและเดลิเวอรี่ภายในชุมชน

4) การปรับภาพลักษณ์ด้านสุขอนามัย ร้านค้าปรับปรุงวิธีบรรจุอาหาร สวมใส่อุปกรณ์ป้องกัน และใช้ QR Code เพื่อความปลอดภัยในการชำระเงิน

5) การจัดการต้นทุนแรงงานและเวลา มีการลดเวลาการขายลง ปรับเวลาทำการให้ตรงกับความต้องการลูกค้า และใช้แรงงานในครอบครัวแทนการจ้างภายนอก

การปรับตัวของผู้ประกอบการร้านอาหารริมบาทวิถีภายใต้ภาวะวิกฤตดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการวิเคราะห์สถานการณ์อย่างยืดหยุ่น ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด และรักษาความสัมพันธ์กับลูกค้าอย่างใกล้ชิด เพื่อให้สามารถดำเนินธุรกิจต่อไปได้ในช่วงที่สภาวะทางเศรษฐกิจและสังคมมีความไม่แน่นอนสูง

รูปแบบการดำเนินกลยุทธ์การตลาดผ่านแอปพลิเคชันส่งอาหารของร้านอาหารริมทางในเขตดอนเมือง

การเข้าสู่ระบบการตลาดผ่านแอปพลิเคชันส่งอาหารของผู้ประกอบการร้านอาหารริมบาทวิถีในเขตดอนเมือง เป็นผลลัพธ์จากการปรับตัวภายใต้แรงกดดันจากภายนอกมากกว่าการวางแผนธุรกิจที่เป็นระบบ โดยเฉพาะในช่วงที่ผู้บริโภคไม่สามารถออกมารับประทานอาหารที่ร้านได้ตามปกติ และลูกค้าหลายรายเริ่มหันไปใช้บริการแพลตฟอร์มส่งอาหารอย่างแพร่หลาย เส้นทางการทำการตลาดผ่านแอปของผู้ประกอบการสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ระยะ ได้แก่

1) การตัดสินใจเข้าร่วม มักเกิดจากคำแนะนำของลูกค้า หรือการเห็นร้านอื่นในพื้นที่มีลูกค้าเพิ่มจากการใช้แอป

2) การสมัครใช้งาน ผู้ประกอบการบางรายมีอุปสรรคเรื่องเทคโนโลยี ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากลูกหลานในการสมัคร และลงทะเบียนเมนู

3) การเรียนรู้และการตั้งราคาขาย ร้านค้าต้องเรียนรู้ระบบจัดการหลังบ้าน เช่น การตั้งราคา (ที่ต้องรวมค่าธรรมเนียม GP) การรับออเดอร์ และการตอบกลับ

4) การเข้าร่วมโปรโมชัน ผู้ประกอบการบางรายเลือกเข้าร่วมเพื่อเพิ่มยอดขาย แม้ต้องแลกมาด้วยกำไรที่ลดลง และเงื่อนไขจากแพลตฟอร์มที่ซับซ้อน

5) การประเมินผลและตัดสินใจต่อยอด ร้านค้าบางรายใช้แอปเป็นช่องทางหลักในการขยายตลาด แต่บางรายเลือกถอนตัวเพราะภาระต้นทุนและการแข่งขันสูง

จากผลการศึกษาพบว่า แม้แอปส่งอาหารจะเปิดโอกาสให้ร้านค้ารายย่อยเข้าถึงลูกค้าใหม่ แต่ระบบและนโยบายของแพลตฟอร์มส่วนใหญ่ยังไม่เป็นมิตรกับผู้ประกอบการขนาดเล็ก เช่น ค่าธรรมเนียมที่สูง ระบบจัดอันดับที่ขาดความหลากหลาย และแรงกดดันจากการรีวิวเชิงลบ ทำให้ร้านค้าบางรายรู้สึกหมดกำลังใจที่จะอยู่ในระบบอย่างต่อเนื่อง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับและการใช้งานเทคโนโลยีแอปพลิเคชันส่งอาหารของผู้ประกอบการร้านอาหารริมบาทวิถีในเขตดอนเมือง

การยอมรับเทคโนโลยีการตลาดผ่านแอปพลิเคชันส่งอาหารของผู้ประกอบการร้านอาหารริมบาทวิถีสามารถวิเคราะห์ได้ผ่านกรอบแนวคิด Technology Acceptance Model (TAM) โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ การรับรู้ถึงประโยชน์ (Perceived Usefulness: PU) การรับรู้ว่าง่ายต่อการใช้งาน (Perceived Ease of Use: PEOU) ทัศนคติต่อการใช้งาน (Attitude Toward Use: ATT) และความตั้งใจในการใช้งาน (Behavioral Intention to Use: BI)

จากผลการศึกษาพบว่า ผู้ประกอบการที่ตระหนักถึงประโยชน์ของแอป เช่น ช่วยเพิ่มยอดขาย ขยายตลาดและเข้าถึงลูกค้าใหม่ มักมีทัศนคติที่ดีต่อการใช้งาน และเต็มใจเรียนรู้ระบบ อย่างไรก็ตาม การรับรู้ว่าง่ายต่อการใช้งานขึ้นอยู่กับระดับความรู้เทคโนโลยี ทักษะส่วนตัว และการมีผู้ช่วยเหลือ เช่น ลูกหลาน ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อ

ความต่อเนื่องในการใช้งานของผู้ประกอบการที่มีอายุสูง ในกรณีของผู้ที่ไม่มีพื้นฐานด้านเทคโนโลยี หรือไม่สามารถจัดการระบบได้ด้วยตนเอง มักเกิดความรู้สึกต่อต้าน หวาดกลัวระบบ หรือรู้สึกว่าแอปเป็นระบบที่ “ไม่ยุติธรรม” โดยเฉพาะเมื่อต้องรับภาระต้นทุนสูง ตอบแชตลูกค้าตลอดเวลา หรือเผชิญกับปัญหารีวิวจากลูกค้าที่ไม่เป็นธรรม ความสามารถในการยอมรับเทคโนโลยีจึงไม่ได้เป็นเรื่องของทักษะเท่านั้น แต่เชื่อมโยงกับทุนทางสังคมและความสัมพันธ์ภายในครอบครัวอย่างลึกซึ้ง ร้านค้าที่มีลูกหลานช่วยเหลือ มีเพื่อนร้านค้าคอยแนะนำ หรือได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานท้องถิ่น มักจะมีโอกาสปรับตัวได้ดีกว่าและสามารถอยู่ในระบบได้ยาวนานกว่าผู้ที่ขาดปัจจัยเหล่านี้ โดยรวมแล้ว การยอมรับแอปพลิเคชันส่งอาหารในบริบทของผู้ประกอบการร้านอาหารริมบาทวิถีเป็นกระบวนการที่มีพลวัตสูง ขึ้นกับปัจจัยเชิงปัจเจก เทคโนโลยี และโครงสร้างทางสังคมที่แวดล้อมอยู่

อภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้มีการอภิปรายโดยเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ทั้งสามข้ออย่างเป็นระบบ และสนับสนุนด้วยแนวคิดทางทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างสอดคล้องกัน

การปรับตัวทางการตลาดของร้านอาหารริมบาทวิถีภายใต้สถานการณ์โควิด-19

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประกอบการร้านอาหารริมบาทวิถีในเขตดอนเมืองมีความสามารถในการปรับตัวได้อย่างยืดหยุ่นในช่วงวิกฤต โดยเฉพาะในด้านการปรับกลยุทธ์สินค้า ราคา ช่องทางจำหน่าย และการสื่อสารกับลูกค้าให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Kotler และ Keller (2016) ที่กล่าวถึง “การตลาดเชิงปรับตัว” (Adaptive Marketing) ว่าผู้ประกอบการจำเป็นต้องมีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อสถานการณ์ได้อย่างรวดเร็วเพื่อความอยู่รอดในภาวะวิกฤต

ในบริบทของประเทศไทย ผลการศึกษาของ พิชญาภา โพธิ์ศรี (2565) ชี้ว่า ร้านค้าขนาดเล็กที่สามารถดำรงกิจการได้ในช่วงโควิด-19 มักเป็นร้านที่มีการลดต้นทุนและเปลี่ยนช่องทางจำหน่ายสู่ระบบออนไลน์อย่างคล่องตัว ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยครั้งนี้ที่พบว่า ร้านอาหารริมบาทวิถีใช้กลยุทธ์ทางโซเชียลมีเดีย การขายแบบสั่งล่วงหน้า และการใช้ทุนทางสังคมในชุมชนเพื่อประคับประคองกิจการให้ดำเนินต่อไปได้

การดำเนินกลยุทธ์การตลาดผ่านแอปพลิเคชันส่งอาหาร

ผลการวิจัยพบว่า การเข้าร่วมแพลตฟอร์มแอปพลิเคชันส่งอาหารของผู้ประกอบการร้านริมบาทวิถีส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดจากการวางแผนเชิงกลยุทธ์ล่วงหน้า แต่เป็นผลจากแรงผลักดันทางเศรษฐกิจ เช่น รายได้ลดลง หรือคำแนะนำจากลูกค้าเดิม การเปลี่ยนผ่านนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Srnicek (2017) เรื่อง Platform Capitalism ที่มองว่า แพลตฟอร์มดิจิทัลมิได้เป็นเพียงตัวกลางทางเทคโนโลยี แต่เป็นโครงสร้างทางเศรษฐกิจใหม่ที่เข้ามามีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้ค้ารายย่อยโดยตรง

นอกจากนี้ แนวคิด Platform Cooperativism ของ Scholz (2017) ยังเสนอว่า แพลตฟอร์มควรถูกออกแบบให้เกิดความเป็นธรรมและมีส่วนร่วมของผู้ใช้งาน โดยเฉพาะกลุ่มผู้ค้ารายย่อย ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของงานวิจัยนี้ที่เสนอให้ผู้ให้บริการแอปส่งอาหารพิจารณาปรับระบบจัดอันดับและกลไกสนับสนุนร้านค้าขนาดเล็กให้มีความหลากหลายและเป็นธรรมมากขึ้น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับและการใช้งานเทคโนโลยีแอปพลิเคชันส่งอาหาร

การวิจัยนี้ใช้กรอบแนวคิด Technology Acceptance Model (TAM) ในการอธิบายปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการยอมรับเทคโนโลยีของผู้ประกอบการ ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดของ Venkatesh และ Davis (2000) ที่ระบุว่า การยอมรับเทคโนโลยีขึ้นอยู่กับ “การรับรู้ประโยชน์ในการใช้งาน” (Perceived Usefulness) และ “ความง่ายในการใช้งาน” (Perceived Ease of Use) ตลอดจนแรงสนับสนุนทางสังคม

นอกจากนี้ งานของ ณัฐพงษ์ ปรางทอง (2564) ซึ่งศึกษาผู้ประกอบการตลาดสด พบว่า ผู้ประกอบการที่ได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ จะสามารถปรับตัวเข้าสู่ระบบขายออนไลน์ได้ง่ายกว่า ผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับข้อค้นพบนั้น โดยพบว่าผู้ประกอบการที่มีบุตรหลานช่วยดูแลระบบหลังบ้านของแอปส่งอาหาร มีแนวโน้มใช้งานแพลตฟอร์มอย่างต่อเนื่องมากกว่าอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

โดยสรุป การอภิปรายผลในครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า การปรับตัวและการยอมรับเทคโนโลยีของผู้ประกอบการร้านอาหารริมบาทวิถีมิได้เป็นเพียงเรื่องของเทคโนโลยีเท่านั้น แต่เกี่ยวข้องกับบริบททางสังคม เครือข่ายความสัมพันธ์ในครอบครัว และทุนทางวัฒนธรรมในชุมชน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและความยั่งยืนของการเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจดิจิทัลในระดับฐานรากอย่างแท้จริง

สรุป

การศึกษานี้ครอบคลุมและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ โดยให้ประโยชน์เชิงวิชาการเกี่ยวกับการปรับตัวของผู้ประกอบการร้านอาหารริมบาทวิถีภายใต้บริบทวิกฤต ผลการวิจัยพบว่าผู้ประกอบการมีความหลากหลายและยืดหยุ่นในการปรับตัวใน 5 มิติ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ ราคา ช่องทางการจำหน่าย สุขอนามัย และการจัดการแรงงาน โดยมุ่งใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อความอยู่รอดทางธุรกิจ ในด้านกลยุทธ์การตลาดผ่านแอปพลิเคชันส่งอาหาร พบว่าผู้ประกอบการมีการเข้าสู่ระบบแพลตฟอร์มอย่างค่อยเป็นค่อยไปใน 5 ระยะ ได้แก่ การตัดสินใจเข้าร่วม การสมัครใช้งาน การเรียนรู้ระบบ การเข้าร่วมโปรโมชัน และการประเมินผลการดำเนินงาน แม้แพลตฟอร์มช่วยขยายฐานลูกค้า แต่ยังมีข้อจำกัดด้านค่าธรรมเนียมสูงและแรงกดดันจากระบบประเมินผล การวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิด Technology Acceptance Model (TAM) ชี้ให้เห็นว่า การยอมรับเทคโนโลยีขึ้นอยู่กับการรับรู้ประโยชน์ ความง่ายในการใช้งาน ทัศนคติเชิงบวก และความตั้งใจใช้งานต่อเนื่อง อีกทั้งทุนทางสังคมยังมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้และลดความกลัวของผู้ประกอบการรายย่อยต่อการใช้เทคโนโลยี

โดยสรุป การดำเนินธุรกิจของผู้ประกอบการร้านอาหารริมบาทวิถีในช่วงวิกฤตจำเป็นต้องอาศัยทั้งศักยภาพส่วนบุคคลและการสนับสนุนจากโครงสร้างทางสังคม เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวและความยั่งยืนในยุคดิจิทัล

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรจัดหลักสูตรฝึกอบรมผู้ประกอบการรายย่อยให้เข้าใจระบบแพลตฟอร์มดิจิทัล ตั้งแต่ขั้นพื้นฐานจนถึงขั้นปฏิบัติการจริง โดยควรมีการฝึกอบรมแบบ onsite และ online ควบคู่กัน

2. ควรมีการออกแบบระบบจัดอันดับร้านในแพลตฟอร์มให้คำนึงถึงความเท่าเทียม เช่น ให้คะแนนจากความหลากหลายของเมนู ความตรงเวลา หรือความพึงพอใจที่วัดได้หลายมิติ ไม่เน้นยอดขายหรือโปรโมชันเพียงอย่างเดียว

3. ควรมีการสนับสนุนค่าอุปกรณ์หรืออินเทอร์เน็ตสำหรับร้านขนาดเล็ก เช่น การให้ทุนสำหรับซื้อโทรศัพท์ หรือส่วนลดค่าเน็ตในช่วงแรกของการเข้าร่วมแพลตฟอร์ม

4. ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายร้านอาหารรายย่อย เช่น เครือข่ายร้านริมทางในแต่ละเขต เพื่อแบ่งปันประสบการณ์ ช่วยเหลือกัน และต่อรองกับแพลตฟอร์มในเชิงนโยบายได้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ควรมีการศึกษาติดตามผลในระยะยาวว่า ผู้ประกอบการที่เข้าร่วมแอปจะสามารถอยู่รอดในระบบแพลตฟอร์มได้หรือไม่ และมีแนวโน้มเติบโตหรือไม่

2. ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างเขตเมืองและต่างจังหวัด เพื่อดูความแตกต่างด้านการยอมรับเทคโนโลยีของผู้ประกอบการ

3. ควรมีการศึกษาบทบาทของครอบครัวและทุนทางสังคมในฐานะปัจจัยหนุนหรือปัจจัยกีดกันการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบเศรษฐกิจดิจิทัลของผู้ประกอบการรายย่อย

เอกสารอ้างอิง

ณัฐพงษ์ ปรางทอง. (2564). *บทบาทของครอบครัวในการส่งเสริมการค้าผ่านแอปของผู้ประกอบการตลาดสดในกรุงเทพฯ (ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต).* มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ภาวดี, และ คณะ. (2564). ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับและการใช้บริการแอปพลิเคชันส่งอาหารของผู้ค้าขนาดเล็กในประเทศไทย. *วารสารบริหารธุรกิจ*, 12(2), 45–61.

พิชญาภา โพธิ์ศรี. (2565). กลยุทธ์การอยู่รอดของผู้ประกอบการรายย่อยในช่วงโควิด-19. *วารสาร เศรษฐศาสตร์ท้องถิ่น*, 18(1), 75–90.

สุภาวดี. (2565). การปรับตัวของผู้ประกอบการร้านอาหารรายย่อยในช่วงสถานการณ์โควิด-19. *วารสารการจัดการธุรกิจอาหารและการบริการ*, 7(1), 22–38.

สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2561). *รายงานสภาพธุรกิจฟู้ดเดลิเวอรีในประเทศไทย.* สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม.

Davis, F. D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology. MIS Quarterly, 13(3), 319–340. https://doi.org/10.2307/249008

DeRue, D. S., Nahrgang, J. D., Wellman, N., & Humphrey, S. E. (2012). Trait and behavioral leadership: Building a framework for leadership development. Academy of Management Annals, 6(1), 107–164. https://doi.org/10.5465/19416520.2012.657965

Euromonitor International. (2018). Food delivery in Thailand. Euromonitor International.

Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2015). Street foods. FAO. https://www.fao.org/3/i4416e/i4416e.pdf

Hitt, M. A., Ireland, R. D., & Hoskisson, R. E. (2017). Strategic management: Concepts and cases: Competitiveness and globalization (12th ed.). Cengage Learning.

Kenney, M., & Zysman, J. (2016). The rise of the platform economy. *Issues in Science and Technology*, 32(3), 61–69.

Kim, H., & Lee, J. (2021). The impact of food delivery platforms on small restaurant businesses in South Korea. *Journal of Business Research*, 134, 734–744.

Kotler, P., & Keller, K. L. (2016). *Marketing management* (15th ed.). Pearson.

Kotler, P., & Keller, K. L. (2020). *Marketing management* (16th ed.). Pearson.

Lengnick-Hall, C. A., & Beck, T. E. (2005). Adaptive fit versus robust transformation: How organizations respond to environmental change. *Journal of Management*, 31(5), 738–757.

Scholz, T. (2017). *Platform cooperativism: Challenging the corporate sharing economy*. New York University Press.

Srnicek, N. (2017). *Platform capitalism*. Polity Press.

Sundararajan, A. (2016). T*he sharing economy: The end of employment and the rise of crowd-based capitalism.* MIT Press.

Teece, D. J., Pisano, G., & Shuen, A. (1997). Dynamic capabilities and strategic management. *Strategic Management Journal*, 18(7), 509–533.

Vargo, S. L., & Lusch, R. F. (2016). Service-dominant logic 2025. *International Journal of Research in Marketing*, 34(1), 46–67.

Venkatesh, V., & Davis, F. D. (2000). A theoretical extension of the technology acceptance model: Four longitudinal field studies. *Management Science*, 46(2), 186–204.

World Health Organization. (2020). *Coronavirus disease (COVID-19) pandemic*. WHO.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

An Analysis of the Main Principles of Legal Philosophy Appearing In The Dutiyaparajika from the Samantapasadika Scriptures

ศึกษาวิเคราะห์หลักนิติปรัชญาที่ปรากฏในทุติยปาราชิกจากคัมภีร์สมันตปาสาทิกา

Phramaha Suphon Santikaro[1*], & Phrametheevachirapirat[2]

พระมหาสุพร สนฺติกโร[1*], & พระเมธีวชิราภิรัต[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phramaha Suphon Santikaro*
พระมหาสุพร สนฺติกโร
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: suporn.watsom@gmail.com

2. Phrametheevachirapirat
พระเมธีวชิราภิรัต
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: phraborommatat@gmail.com

คำสำคัญ:
นิติปรัชญา, ทุติยปาราชิก, คัมภีร์สมันตปาสาทิกา พระวินัยปิฎก, หลักกฎหมายธรรมชาติ

Keywords:
Legal Philosophy, Dutiyaparajika, Samantapasadika Vinaya Pitaka, Natural Law Principles

Article history:
Received: 07/07/2025
Revised: 25/08/2025
Accepted: 20/09/2025
Available online: 30/10/2025

How to Cite:
Santikaro, P. & Vachirapirat, P. (2025). An Analysis of the Main Principles of Legal Philosophy Appearing In The Dutiyaparajika from the Samantapasadika Scriptures. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 554-565.

ABSTRACT

This research aimed to: 1) study theoretical concepts of legal philosophy, 2) examine the content and key principles of the Dutiyaparajika as presented in the Samantapasadika scripture, and 3) analyze the principles of legal philosophy reflected in the Dutiyaparajika according to the Samantapasadika commentary. This research was qualitative, employing documentary research through content analysis of the Tripitaka, Buddhist commentaries, academic literature, and related research studies.

The findings revealed that legal philosophy refers to the body of knowledge concerned with the nature and foundations of law, emphasizing interpretations grounded in morality and justice. The principles of legal philosophy appearing in the Dutiyaparajika of the Samantapasadika demonstrate that the disciplinary rules of Buddhism (Vinaya) serve not only to maintain the purity and orderliness of the monastic community but also connect significantly to principles of justice and societal laws, particularly regarding the act of theft. The Dutiyaparajika clearly parallels secular criminal law, illustrating the interrelationship between Buddhist discipline and general legal principles governing society. The results of this study provide valuable insights for interpreting and applying Buddhist disciplinary rules in contemporary contexts characterized by increased complexity. Furthermore, the research highlights the significance of the Samantapasadika commentary in preserving and transmitting the Buddhist Vinaya effectively within the modern era.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีด้านนิติปรัชญา 2) ศึกษาเนื้อหาและสาระสำคัญของทุติยปาราชิกตามที่ปรากฏในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา และ 3) วิเคราะห์หลักนิติปรัชญาที่สะท้อนอยู่ในทุติยปาราชิกจากคัมภีร์สมันตปาสาทิกา โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหาเอกสาร (Documentary Research) จากพระไตรปิฎก อรรถกถา งานวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า นิติปรัชญา หมายถึง องค์ความรู้ที่ศึกษาเกี่ยวกับหลักกฎหมายและธรรมชาติของกฎหมาย โดยเน้นการตีความบนพื้นฐานของคุณธรรมและความถูกต้องชอบธรรม หลักนิติปรัชญาที่ปรากฏในทุติยปาราชิกจากคัมภีร์สมันตปาสาทิกา แสดงให้เห็นชัดเจนว่ากฎเกณฑ์ของพระวินัยไม่ได้มุ่งรักษาความบริสุทธิ์ของสงฆ์เท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงกับหลักความยุติธรรมในสังคมโลกอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะประเด็นการลักทรัพย์ที่มีลักษณะสอดคล้องกับกฎหมายอาญาทางโลก ซึ่งแสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระธรรมวินัยกับหลักกฎหมายที่ใช้ควบคุมสังคมโดยทั่วไป ผลการศึกษานี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการตีความและปฏิบัติตามพระวินัยในบริบทที่สังคมปัจจุบันมีความซับซ้อนยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้เกิดความเข้าใจในคุณค่าของคัมภีร์สมันตปาสาทิกาที่มีต่อการรักษาและสืบทอดหลักพระธรรมวินัยอย่างมีประสิทธิภาพในยุคปัจจุบัน

บทนำ

พระวินัยเป็นพุทธบัญญัติที่กำหนดความประพฤติ ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม และการปฏิบัติของพระภิกษุและภิกษุณี พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์ 10 ประการ เช่น การรักษาความเรียบร้อยของสงฆ์ ป้องกันกิเลส และสร้างความสมานฉันท์ในสังคมสงฆ์ (วิ.มหา.2/20/369) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การบัญญัติสิกขาบทมักเกิดขึ้นจากเหตุการณ์หรือปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ทำให้เกิดการประชุมสงฆ์และบัญญัติสิกขาบทเพื่อป้องกันความประพฤติที่ไม่เหมาะสม ในบรรดาสิกขาบท พระอาบัติปาราชิกถือเป็นอาบัติหนักที่สุด โดยเฉพาะ ทุติยปาราชิก ว่าด้วยการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ มีความซับซ้อนในการวินิจฉัยองค์ประกอบความผิด การตรวจสอบต้องพิจารณา 5 ฐานะ คือ วัตถุ กาล ประเทศ ราคา และการใช้สอย (วิ.มหา./175/109) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แม้ว่าจะมีงานวิจัยหลายชิ้นเกี่ยวกับพระวินัย แต่ยังขาดการวิเคราะห์ หลักนิติปรัชญา ที่ปรากฏในทุติยปาราชิกอย่างละเอียด โดยเฉพาะจากคัมภีร์ สมันตปาสาทิกา ซึ่งให้ความเห็นเชิงลึกเกี่ยวกับการตีความ การวินิจฉัย และการลงโทษพระภิกษุผู้กระทำผิด การศึกษาหลักนิติปรัชญาจะช่วยให้เข้าใจเหตุผลและหลักการของการบัญญัติพระวินัยอย่างลึกซึ้ง และสามารถตีความให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน โดยเฉพาะในยุคที่เทคโนโลยีและรูปแบบทรัพย์สินมีความซับซ้อน

นิติปรัชญา หมายถึงการศึกษาและวิเคราะห์หลักการความรู้เกี่ยวกับกฎหมายหรือธรรมชาติ มุ่งเน้นการทำความเข้าใจโครงสร้าง การใช้ แม่บทของกฎหมาย และการตีความเพื่อให้เหมาะสมกับสังคม (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542) แนวคิดหลัก ได้แก่

1) กฎหมายธรรมชาติ กฎหมายต้องสอดคล้องกับคุณธรรม

2) กฎหมายบ้านเมือง กฎหมายต้องเป็นไปตามที่รัฐกำหนด

3) แนวคิดเชิงวิพากษ์ กฎหมายถูกใช้เพื่อสนับสนุนความยุติธรรมหรือสร้างความเหลื่อมล้ำในสังคม

ทุติยปาราชิกตามคัมภีร์สมันตปาสาทิกา มีสาระสำคัญ 3 ประเด็น ได้แก่

1) การใช้และตีความทุติยปาราชิกในการวินิจฉัยการละเมิดศีล

2) กระบวนการวินิจฉัยและการลงโทษพระภิกษุผู้ละเมิด

3) ทัศนะเชิงจริยศาสตร์ที่เน้นการรักษาความบริสุทธิ์และความศักดิ์สิทธิ์ของสังคมสงฆ์

ถึงแม้ทุติยปาราชิกจะมีบทบัญญัติชัดเจน แต่ในงานวิจัยยังไม่มีการวิเคราะห์ หลักนิติปรัชญาที่อยู่เบื้องหลัง อย่างเป็นระบบ การศึกษาครั้งนี้จึงมีความจำเป็นเพื่อเติมเต็มช่องว่างความรู้ดังกล่าว โดยเฉพาะการตีความหลักกฎหมายธรรมชาติ กฎหมายบ้านเมือง และแนวคิดเชิงวิพากษ์ที่สะท้อนผ่านทุติยปาราชิก ซึ่งจะช่วยให้การวินิจฉัยกรณีปัญหาใหม่ ๆ ของพระสงฆ์สามารถทำได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และรักษาพระธรรมวินัยให้อยู่คู่สังคมอย่างมั่นคง

ผลการศึกษานี้สามารถใช้เป็นแนวทางในการตีความและปฏิบัติตามพระวินัยในบริบทสังคมปัจจุบันที่มีความซับซ้อนยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยสร้างความเข้าใจและคุณค่าในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา เพื่อการรักษาและสืบทอดหลักพระธรรมวินัยอย่างมีประสิทธิภาพในยุคปัจจุบัน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

นิติปรัชญา

นิติปรัชญาเป็นสาขาหนึ่งของวิชากฎหมายที่มุ่งศึกษาธรรมชาติของกฎหมาย หลักการ และปรัชญาที่อยู่เบื้องหลังกฎหมาย โดยไม่จำกัดเพียงการบังคับใช้กฎหมาย แต่ยังมุ่งพิจารณาถึงคุณค่า ความยุติธรรม และความเหมาะสมทางจริยธรรมของกฎหมาย การศึกษาในสาขานี้ช่วยให้เข้าใจว่า กฎหมายไม่ได้เป็นเพียงชุดข้อบังคับ แต่เป็นเครื่องมือที่สะท้อนและจัดการกับความสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ หลักการสำคัญที่นิติปรัชญาเน้นมีดังนี้

1. กฎหมายสะท้อนคุณธรรมและความถูกต้องชอบธรรม ทฤษฎีนี้เสนอว่ากฎหมายควรมีรากฐานจากคุณธรรมและความยุติธรรม ไม่ใช่เพียงการบังคับใช้กฎเกณฑ์โดยเคร่งครัด นักนิติปรัชญาอย่าง Aquinas, T. (1947) มองว่ากฎหมายที่ดีต้องสอดคล้องกับธรรมชาติของความดีและความถูกต้องชอบธรรม (Natural Law Theory) ตัวอย่างเช่น Thomas Aquinas แยกกฎหมายออกเป็น eternal law, natural law, human law และ divine law เพื่อเน้นว่า กฎหมายมนุษย์ต้องสอดคล้องกับหลักคุณธรรมและความยุติธรรมโดยรวม

2. กฎหมายเป็นเครื่องมือในการควบคุมและรักษาความยุติธรรมในสังคม กฎหมายทำหน้าที่เป็นกลไกในการรักษาระเบียบและควบคุมพฤติกรรมของบุคคลในสังคม เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยและความยุติธรรม ตามหลักสังคมวิทยา นักนิติปรัชญาสมัยใหม่ เช่นปอน (Pound, 1910 เสนอแนวคิด “กฎหมายในฐานะวิศวกรรมสังคม (Law as Social Engineering)” ซึ่งมองว่ากฎหมายเป็นเครื่องมือในการปรับสมดุลผลประโยชน์ของสมาชิกในสังคม และแก้ไขความขัดแย้งอย่างเป็นระบบ

3. การตีความกฎหมายต้องพิจารณาบริบทของสังคมและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง (Contextual Interpretation) การตีความกฎหมายไม่ควรจำกัดอยู่เพียงข้อความในตัวกฎหมาย แต่ต้องพิจารณาถึงบริบททางสังคม วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ของสังคมที่กฎหมายบังคับใช้

แนวคิดนี้สะท้อนในความสมจริงทางกฎหมาย (Legal Realism) ของนักนิติปรัชญาเช่น โฮลม์ส (Holmes, O. W. Jr., 1897) ซึ่งเน้นว่าผลของการตัดสินคดีขึ้นอยู่กับการประยุกต์ใช้กฎหมายในบริบทสังคมจริง ไม่ใช่เพียงหลักเกณฑ์ทางทฤษฎีนิติปรัชญาช่วยให้เราเข้าใจว่า กฎหมายไม่ใช่เพียงชุดข้อบังคับที่ต้องปฏิบัติ แต่เป็นปรัชญาที่สะท้อนความยุติธรรม คุณธรรม และความเหมาะสมทางสังคม การศึกษานิติปรัชญาจึงเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการสร้างและตีความกฎหมายอย่างรอบด้าน

หลักพระธรรมวินัยและทุติยปาราชิก

ทุติยปาราชิก เป็นความผิดครั้งที่สองที่พระสงฆ์ต้องสละสมณเพศตามพระวินัย การกระทำผิดดังกล่าวถือเป็นการละเมิดข้อกำหนดขั้นร้ายแรง (ปาราชิก) ที่ถือเป็นข้อบังคับขั้นสูงสุดในวินัยสงฆ์ ซึ่งพระสงฆ์ผู้กระทำผิดจะไม่สามารถกลับเข้าสู่สมณเพศได้อีก (พระไตรปิฎก มัชฌิมนิกาย สุตตนิบาต) คัมภีร์ สมันตปาสาทิกา ให้รายละเอียดเกี่ยวกับเหตุปาราชิกและหลักการลงโทษทางพระวินัยไว้อย่างชัดเจน โดยเน้นถึงความร้ายแรงของการละเมิด เช่น การล่วงละเมิดทางเพศ การลักทรัพย์ หรือการกระทำใดที่ทำลายศีลธรรมและความสงบเรียบร้อยของสงฆ์ (สมันตปาสาทิกา, 2547) การลงโทษที่กำหนดนี้สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามรักษาความบริสุทธิ์ของสังฆะและการคงไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือทางศีลธรรมของสงฆ์ หลักการทางพระวินัยนี้ยังสะท้อนถึงความเชื่อมโยงระหว่างกฎเกณฑ์ทางศาสนาและความยุติธรรมในสังคมโลก เช่น การลักทรัพย์ ซึ่งในทางพุทธศาสนาเป็นความผิดร้ายแรงที่นำไปสู่ปาราชิก และในทางกฎหมายสากลก็ถือเป็นอาชญากรรมร้ายแรงที่ต้องได้รับโทษตามกฎหมายอาญา การเปรียบเทียบนี้ทำให้เห็นว่าหลักธรรมวินัยมีความสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องความยุติธรรมและการรักษาระเบียบสังคมในระดับโลก (Gombrich, 2009; Harvey, 2013)

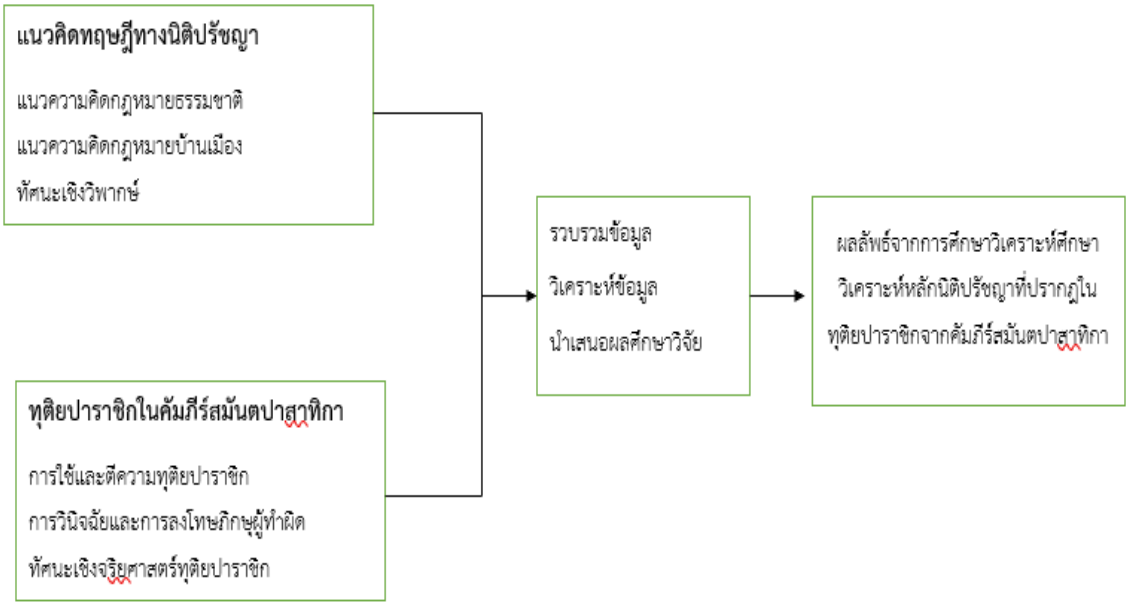
ดังนั้น การศึกษาทุติยปาราชิกและหลักพระธรรมวินัยจึงไม่เพียงแต่เป็นการเข้าใจข้อปฏิบัติของสงฆ์ แต่ยังสะท้อนถึง คุณค่าของกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมที่มีผลต่อสังคมโดยรวม และเป็นกรณีศึกษาในการเปรียบเทียบระหว่างศีลธรรมทางศาสนาและกฎหมายทางโลก

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยด้านนิติปรัชญาในบริบทไทยมักมุ่งเน้นไปที่การตีความกฎหมายโดยคำนึงถึงบริบททางสังคม วัฒนธรรม และศาสนา โดยเฉพาะการเชื่อมโยงหลักกฎหมายกับหลักธรรมะเพื่อควบคุมพฤติกรรมของสังคมให้เกิดความสงบเรียบร้อยและเป็นธรรม (จันทร์เจริญ, 2561) หลักคิดนี้สะท้อนแนวทาง “กฎหมายที่มีคุณธรรม” ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เพียงกฎหมายรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายแพ่ง แต่ยังรวมถึงหลักวินัยและจริยธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา การศึกษาเอกสารทางพระพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก อรรถกถา และคัมภีร์สมันตปาสาทิกา มีความสำคัญอย่างยิ่งในการวิเคราะห์เนื้อหาและสาระสำคัญของกฎพระวินัย (วิชชุวรากร, 2559) เพราะกฎพระวินัยไม่ได้เป็นเพียงข้อกำหนดสำหรับพระภิกษุเท่านั้น แต่ยังสะท้อนปรัชญาเชิงกฎหมายที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมทั่วไปในด้านการควบคุมพฤติกรรมและส่งเสริมคุณธรรม งานวิจัยที่เกี่ยวข้องยังชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง หลักพระธรรมวินัยและหลักนิติปรัชญา ซึ่งทั้งสองมีจุดร่วมในเรื่องการสร้างความเป็นระเบียบ ความยุติธรรม และการป้องกันความเสียหายต่อสังคม (พรหมมาศ, 2563) การศึกษารูปแบบเชิงเปรียบเทียบนี้ช่วยให้เกิดความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับบทบาทของศีลธรรมและกฎหมายในการจัดการสังคม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานวิจัยด้านกฎหมายไทยร่วมสมัย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์หลักนิติปรัชญาที่ปรากฏในทุติยปาราชิกจากคัมภีร์สมันตปาสาทิกา” จากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยกำหนดกรอบแนวคิดดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีหลักนิติปรัชญา
2. เพื่อศึกษาทุติยปาราชิกจากคัมภีร์สมันตปาสาทิกา
3. เพื่อวิเคราะห์หลักนิติปรัชญาที่ปรากฏในทุติยปาราชิกจากคัมภีร์สมันตปาสาทิกา

สมมติฐานในการวิจัย

1. หลักทุติยปาราชิกในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา สะท้อนหลักนิติปรัชญาที่เกี่ยวกับความยุติธรรมและคุณธรรมของกฎหมาย

2. กฎเกณฑ์ทางพระวินัยไม่เพียงควบคุมความบริสุทธิ์ของพระสงฆ์ แต่ยังเชื่อมโยงกับหลักความยุติธรรมในสังคมโลก

ระเบียบวิธีในการวิจัย

ประเภทการวิจัย

วิจัยนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ วิธีวิเคราะห์เนื้อหาเอกสาร (Documentary Research) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีด้านนิติปรัชญา เนื้อหาและสาระสำคัญของทุติยปาราชิกตามคัมภีร์สมันตปาสาทิกา และวิเคราะห์หลักนิติปรัชญาที่สะท้อนอยู่ในทุติยปาราชิก

เทคนิคการคัดเลือก

ผู้วิจัยใช้ การคัดเลือกเอกสารเชิงเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกเอกสารที่

1. มีความเกี่ยวข้องกับนิติปรัชญาและพระธรรมวินัย
2. มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับทุติยปาราชิกและคัมภีร์สมันตปาสาทิกา
3. เป็นเอกสารที่ได้รับการยอมรับทางวิชาการหรือมีความน่าเชื่อถือ

เครื่องมือในการวิจัย

1. แบบบันทึกรายการรวบรวมข้อมูล (Data Collection Form) ก่อนการวิเคราะห์เพื่อจัดระบบข้อมูลจากเอกสาร

2. ตารางการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Matrix) สำหรับแยกแยะหัวข้อ ประเด็นสำคัญ และหลักนิติปรัชญาที่ปรากฏในเอกสาร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ขั้นรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและภาษาไทย คัมภีร์อรรถกถาสมันตปาสาทิกาฉบับภาษาไทย และเอกสารทุติยภูมิอื่น ๆ เช่น ตำรา หนังสือ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ บทความ วารสาร และงานเขียนที่เกี่ยวข้อง

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยทำการ วิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดย

1) แยกแยะข้อมูลและจัดประเภทตามหัวข้อและเนื้อหาของแต่ละบท

2) ใช้ประเด็นสำคัญในการตีความและอธิบายเนื้อหา

3) จัดหมวดหมู่ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

3. ขั้นนำเสนอผลการศึกษา ผู้วิจัยเรียบเรียงข้อมูลที่ได้เป็นวิทยานิพนธ์ฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำเสนอผลการศึกษาให้คณะกรรมการตรวจสอบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ใช้วิธี วิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis)

2. แยกหัวข้อหลักและประเด็นย่อยตามเนื้อหา

3. ตีความและสรุปสาระสำคัญของนิติปรัชญาที่ปรากฏในทุติยปาราชิกจากคัมภีร์สมันตปาสาทิกา

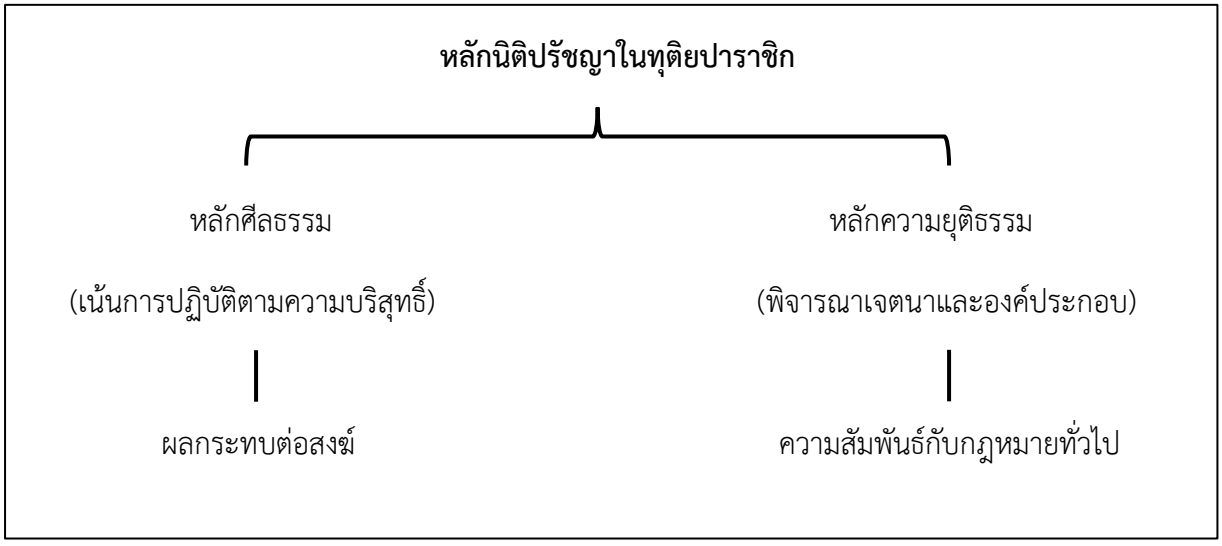
ผลการวิจัย

สาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับ แนวคิดทฤษฎีพื้นฐานด้านนิติปรัชญา งานวิจัยนี้วิเคราะห์หลักนิติปรัชญาที่แฝงอยู่ในบทบัญญัติทางพระวินัย โดยใช้คัมภีร์สมันตปาสาทิกาเป็นหลักฐานสำคัญในการตีความ การศึกษาพบว่าแนวคิดของกฎหมายธรรมชาติและกฎหมายบ้านเมืองมีอิทธิพลต่อระบบพระวินัย โดยเฉพาะในเรื่องการพิจารณาความผิดและบทลงโทษ

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบหลักนิติปรัชญาในทุติยปาราชิกกับกฎหมายทั่วไป

ทฤษฎี/แนวคิด	หลักการสำคัญ	ลักษณะเด่น	ผลต่อระบบกฎหมาย
1. แนวคิดทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติ	เชื่อในกฎเกณฑ์ที่สูงกว่ากฎหมายบ้านเมือง ยึดหลักศีลธรรมและความยุติธรรมเน้นสิทธิธรรมชาติ	มีหลักการสากล เชื่อมโยงกับศีลธรรมคุ้มครองสิทธิมนุษยชน พัฒนาหลักสิทธิมนุษยชน	พัฒนาหลักสิทธิมนุษยชน สร้างมาตรฐานความยุติธรรมพัฒนากฎหมายระหว่างประเทศ
2. แนวคิดทฤษฎีกฎหมายบ้านเมือง	เน้นกฎหมายที่บังคับใช้จริงแยกกฎหมายจากศีลธรรมมุ่งความแน่นอนของกฎหมาย	มีความชัดเจน เป็นระบบบังคับใช้ได้จริง	สร้างความแน่นอนทางกฎหมาย พัฒนาระบบกฎหมายลายลักษณ์อักษร พัฒนาหลักนิติรัฐ
3. ทัศนะเชิงวิพากษ์	วิพากษ์ความเป็นกลางของกฎหมาย วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจคำนึงถึงบริบททางสังคม	มองกฎหมายอย่างรอบด้านเน้นความเป็นธรรมในสังคมพิจารณาผลกระทบต่อผู้ด้อยโอกาส	ปรับปรุงกฎหมายให้เป็นธรรม คุ้มครองสิทธิผู้ด้อยโอกาส พัฒนากฎหมายให้สอดคล้องกับสังคม

องค์ประกอบของทุติยปาราชิก

จากการศึกษา หลักนิติปรัชญาที่ปรากฏในทุติยปาราชิกจากคัมภีร์สมันตปาสาทิกา งานวิจัยนี้มุ่งเน้นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดด้านนิติปรัชญาและพระวินัย โดยพบว่ากฎเกณฑ์ของพระวินัยมิได้มี

จุดมุ่งหมายเพียงเพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของสงฆ์ แต่ยังเชื่อมโยงกับหลักความยุติธรรมในสังคมโลกอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในเรื่องการลักทรัพย์ ซึ่งมีแนวคิดสอดคล้องกับกฎหมายอาญาและหลักกฎหมายธรรมชาติ ทุติยปาราชิกเป็นหนึ่งในอาบัติที่ร้ายแรงที่สุดของพระภิกษุ หากมีการลักทรัพย์โดยเจตนาและทรัพย์สินมีมูลค่าถึงเกณฑ์ที่กำหนด พระภิกษุจะต้องพ้นจากสมณเพศโดยอัตโนมัติ การกำหนดบทลงโทษนี้มีรากฐานมาจากแนวคิดทางศีลธรรมและนิติปรัชญา โดยมุ่งเน้นให้ผู้ปฏิบัติศาสนาเป็นผู้มีความบริสุทธิ์ทั้งกาย วาจา และใจ คัมภีร์สมันตปาสาทิกาให้ความสำคัญกับกระบวนการวินิจฉัยความผิด โดยต้องตรวจสอบองค์ประกอบหลัก เช่น เจ้าของทรัพย์ ราคาทรัพย์ เจตนาในการลักทรัพย์ และผลกระทบที่เกิดขึ้น

การบัญญัติสิกขาบทนี้ยังสะท้อนความคล้ายคลึงกันระหว่างพระวินัยกับกฎหมายบ้านเมือง แม้ว่าพระวินัยมิใช่กฎหมายที่รัฐกำหนดขึ้น แต่ก็มีโครงสร้างที่สามารถเปรียบเทียบได้กับกระบวนการพิจารณาคดีในระบบกฎหมายทั่วไป ทั้งในแง่ของกระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริง วิธีการตีความ และบทบาทของคณะสงฆ์ในการวินิจฉัยกรณีอาบัติ ในแง่ของจริยศาสตร์ ทุติยปาราชิกมีบทบาทสำคัญในการรักษามาตรฐานศีลธรรมของพระพุทธศาสนา การบัญญัติอาบัตินี้ช่วยป้องกันการละเมิดหลักธรรม และส่งเสริมให้พระภิกษุรักษาศีลอย่างเคร่งครัด เพื่อป้องกันความเสื่อมเสียในสังคมสงฆ์และรักษาความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน นอกจากนี้ คัมภีร์สมันตปาสาทิกาได้เสนอแนวทางตีความที่สอดคล้องกับหลักกฎหมายธรรมชาติ โดยชี้ให้เห็นว่าบทลงโทษในพระวินัยไม่ใช่เพียงการกำหนดโทษ แต่เป็นผลแห่งกรรมที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ

จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า ทุติยปาราชิกมิใช่เพียงข้อห้ามทางศาสนา แต่เป็นระบบที่มีความเชื่อมโยงกับแนวคิดทางกฎหมายและจริยศาสตร์ โดยมีบทบาทในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมสงฆ์และสะท้อนแนวคิดของความยุติธรรม พระวินัยในข้อนี้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้พระภิกษุรักษาศีลและดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมในฐานะผู้สืบทอดพระธรรมวินัย

อภิปรายผล

ผลการศึกษานี้ชี้ให้เห็นว่า ทุติยปาราชิก ไม่เพียงแต่เป็นกฎเกณฑ์ทางพระวินัยเพื่อรักษาความบริสุทธิ์ของสงฆ์ แต่ยังสะท้อนหลักความยุติธรรมและแนวคิดทางกฎหมายที่กว้างขึ้นในสังคม การวิเคราะห์พบว่า ทุติยปาราชิกมีลักษณะคล้ายกับแนวคิด กฎหมายธรรมชาติ (Natural Law) ซึ่งให้ความสำคัญกับศีลธรรมและคุณธรรมเป็นพื้นฐานของการกำหนดกฎหมายและการพิจารณาคดี ในขณะเดียวกันก็มีความสอดคล้องกับหลักกฎหมายบ้านเมือง (Positive Law) ที่เน้นการบังคับใช้โดยอำนาจรัฐ (American Psychological Association, 2020)

จากการศึกษาคัมภีร์สมันตปาสาทิกา พบว่า การพิจารณาการละเมิดทุติยปาราชิกต้องพิจารณาองค์ประกอบของความผิด ได้แก่ การมีเจ้าของทรัพย์ มูลค่าของทรัพย์ ความตั้งใจในการลักทรัพย์ และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อคณะสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพิจารณาคดีในระบบกฎหมายทั่วไปที่เน้นทั้งเจตนาและผลลัพธ์ของการกระทำ (Mens Rea และ Actus Reus) การลงโทษสูงสุดคือการพ้นจากสมณเพศ ซึ่งสะท้อน

แนวคิดเรื่องกรรมในพุทธศาสนาว่าผลแห่งการกระทำเกิดขึ้นตามธรรมชาติ ไม่จำเป็นต้องมีการลงโทษจากภายนอกอย่างเดียว (American Psychological Association, 2020)

ทุติยปาราชิกยังมีบทบาทสำคัญในการรักษามาตรฐานศีลธรรมของพระพุทธศาสนา การบัญญัติอาบัตินี้ช่วยป้องกันการละเมิดหลักธรรมและส่งเสริมให้พระภิกษุรักษาศีลอย่างเคร่งครัด ซึ่งไม่เพียงแต่รักษาความศรัทธาของพุทธศาสนิกชน แต่ยังช่วยรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมสงฆ์ การตีความของสมันตปาสาทิกายังชี้ให้เห็นว่าบทลงโทษมิใช่เพียงการกำหนดโทษ แต่เป็นผลธรรมชาติที่เกิดจากการกระทำของผู้ละเมิดเอง ซึ่งสอดคล้องกับหลักจริยศาสตร์ (Ethics) และแนวคิดความยุติธรรมเชิงคุณธรรม (American Psychological Association, 2020)

ดังนั้น ทุติยปาราชิกจึงสามารถมองได้ว่าเป็นระบบที่เชื่อมโยงระหว่างศีลธรรมของพระภิกษุและหลักกฎหมายของสังคม มีบทบาททั้งในการกำกับพฤติกรรมส่วนบุคคลและรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมสงฆ์ ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยด้านนิติปรัชญาและการศึกษาพระวินัยที่ชี้ให้เห็นว่ากฎหมายและศีลธรรมมีความสัมพันธ์เชิงบูรณาการ โดยทั้งสองระบบต่างสนับสนุนให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุขและเป็นธรรม (American Psychological Association, 2020)

สรุป

การศึกษาครั้งนี้พบว่า ทุติปาราชิกในพระวินัยปิฎกเป็นกฎเกณฑ์สำคัญที่สะท้อนหลักนิติปรัชญาในบริบทของสังคมสงฆ์อย่างชัดเจน ในแง่มุมของนิติปรัชญา ทุติปาราชิกไม่ได้เป็นเพียงข้อบังคับทางกฎหมายเพื่อการลงโทษ แต่เป็นกรอบการรักษาความบริสุทธิ์และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคมสงฆ์ การพิจารณาทุติปาราชิกใน สมันตปาสาทิกา ยิ่งเน้นย้ำแนวคิดว่ากฎหมายควรสอดคล้องกับศีลธรรมและความยุติธรรม

หลักนิติปรัชญาของทุติปาราชิกชี้ให้เห็นว่าการสร้างกฎระเบียบในสังคมสงฆ์มีเป้าหมายหลักเพื่อส่งเสริมคุณธรรมและป้องกันความเสื่อมเสียของคณะสงฆ์ การละเมิดทุติปาราชิกจึงไม่ได้ถูกมองเพียงเป็นการละเมิดข้อบังคับทางกฎหมาย แต่เป็นการทำลายความบริสุทธิ์และความน่าเชื่อถือของสังคมสงฆ์ การลงโทษหรือการแยกออกจากสมณเพศจึงเป็นผลลัพธ์ทางวินัยที่เกิดจากการรักษามาตรฐานศีลธรรม ไม่ใช่เป้าหมายปลายทางของกฎหมาย ในเชิงวิชาการ ทุติปาราชิกจึงเป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของ กฎหมายเชิงคุณธรรม (moral law) ที่อาศัยหลักการทางศีลธรรมเป็นแกนกลางในการบังคับใช้ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างศีลธรรมกับกฎหมายอย่างเป็นองค์รวม สังคมสงฆ์ไม่ได้พึ่งพาอำนาจภายนอกเพื่อบังคับให้ปฏิบัติตาม แต่ใช้วิธีการสร้างความตระหนักรู้ในคุณธรรมและความรับผิดชอบของบุคคลภายใน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะต่อสาธารณะ

1. ควรเผยแพร่ความเข้าใจเกี่ยวกับทุติปาราชิกในเชิงนิติปรัชญาให้แก่ประชาชนทั่วไปและผู้ปฏิบัติธรรม เพื่อสร้างความตระหนักรู้ว่ากฎหมายเชิงศีลธรรมสามารถส่งเสริมความยุติธรรมและคุณธรรมในสังคมได้

2. องค์ความรู้ดังกล่าวสามารถใช้เป็นแนวทางในการออกแบบ กฎหมายหรือระเบียบข้อบังคับในองค์กรสมัยใหม่ ที่เน้นการสร้างคุณธรรมและความรับผิดชอบส่วนบุคคล แทนการลงโทษเพียงอย่างเดียว

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการอบรมและให้ความรู้แก่พระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้เข้าใจหลักพระวินัยอย่างชัดเจนและถูกต้องในสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลง

2. ควรมีการจัดทำคู่มือหรือแนวปฏิบัติในการวินิจฉัยอาบัติที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สิน ที่ทันสมัยและชัดเจน เพื่อลดปัญหาความขัดแย้งและการตีความผิดที่อาจเกิดขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษา การเปรียบเทียบทุติปาราชิกกับกฎหมายเชิงคุณธรรมในวัฒนธรรมและศาสนาอื่น เพื่อวิเคราะห์แนวทางการบังคับใช้กฎหมายเชิงศีลธรรมในบริบทสังคมที่แตกต่าง

2. การวิจัยเชิงประจักษ์ (empirical study) สามารถนำเสนอ ผลกระทบของทุติปาราชิกต่อพฤติกรรมและวินัยของพระภิกษุ เพื่อประเมินประสิทธิภาพของกฎหมายเชิงคุณธรรม

3. ควรพัฒนากรอบแนวคิดทางนิติปรัชญาที่ผสมผสาน ศีลธรรม ความยุติธรรม และการป้องกันความเสื่อมเสียของสังคม สำหรับการประยุกต์ใช้ในบริบทสังคมสมัยใหม่

เอกสารอ้างอิง

จันทร์เจริญ. (2561). การศึกษาแนวคิดนิติปรัชญาในบริบทไทย. *วารสารวิชาการกฎหมายไทย*, 12(2), 45–67.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พรหมมาศ. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างหลักพระธรรมวินัยกับหลักนิติปรัชญา: การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ. *วารสารกฎหมายและศาสนา*, 5(1), 23–41.

สมันตปาสาทิกา. (2547). *กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: อาทรการพิมพ์.

วิชชุวรากร. (2559). *การวิเคราะห์กฎพระวินัย: การประยุกต์ใช้ในสังคมไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

American Psychological Association. (2020). Publication manual of the American Psychological Association (7th ed.). *Washington*, DC: Author.

Aquinas, T. (1947). *Summa Theologica.* New York: Benziger Brothers.

Gombrich, R. (2009). *What the Buddha Thought.* Oxford: Equinox Publishing.

Harvey, P. (2013). *An Introduction to Buddhism: Teachings, History and Practices.* Cambridge: Cambridge University Press.

Holmes, O. W., Jr. (1897). *The Common Law.* Boston: Little, Brown and Company.

Pound, R. (1910). *Law as Social Engineering.* Boston: Little, Brown and Company.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Academic Article

Methods of Knowledge Construction in Theravada Buddhist Philosophy

วิธีการสร้างองค์ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท

Phra Satawat Kittipalo[1]*, Phra Udomvajiramedhi Charoen Khangkham[2], Boonruam Khammuangsaen[3], Siriporn Krongcheep[4] & Kitsuchin Ponsen[5]

พระศตวรรษ กิตฺติปาโล[1]*, พระอุดมวชิรเมธี เจริญ คางคำ[2],
บุญร่วม คำเมืองแสน[3], สิริพร ครองชีพ[4] และ กฤตสุชิน พลเสน[5]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phra Satawat Kittipalo*
พระศตวรรษ กิตฺติปาโล
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: satawat18456@gmail.com

2. Phra Udomvajiramedhi Charoen Khangkham
พระอุดมวชิรเมธี เจริญ คางคำ
Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: phraudomvajiramedhi@gmail.com

3. Boonruam Khammuangsaen
บุญร่วม คำเมืองแสน
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Boonruam.ka@mbu.ac.th

4. Siriporn Krongcheep
สิริพร ครองชีพ

ABSTRACT

This article aims to study (1) The process of knowledge construction in Theravāda Buddhist philosophy and (2) The application of Buddhist principles in the development of knowledge. The study found that knowledge construction in Theravāda Buddhist philosophy is fundamentally based on the Threefold Training: Sīla (morality), Samādhi (concentration), and Paññā (wisdom). The study of the Tipiṭaka and its commentaries serves as a crucial source of knowledge. Additionally, the principle of Yoniso Manasikāra, or wise reflection, plays a significant role in fostering accurate understanding. Meditation practices, including both Samatha and Vipassanā, contribute significantly to the development of wisdom and insight into the nature of reality. This process enables practitioners to attain the ultimate truth and apply Buddhist principles in daily life. Regarding the application of Buddhist principles, the Four Noble Truths provide

Faculty of Religion and Philosophy, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศาสนาและปรัชญา
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: siri.krong@gmail.com

5. Kitsuchin Ponsen
กฤตสุชิน พลเสน
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: kitsuchin.pon@mbu.ac.th

คำสำคัญ:
พุทธปรัชญาเถรวาท, องค์ความรู้
Keywords:
Theravāda Buddhist philosophy, knowledge construction

Article history:
Received: 27/01/2025
Revised: 25/06/2025
Accepted: 04/08/2025
Available online: 21/10/2025

How to Cite:
Kittipalo, P.S. (2025). Methods of Knowledge Construction in Theravada Buddhist Philosophy. *Journal Dhamma for Life,* 31(4*),* 566-574.

a systematic framework for analyzing and resolving problems through the examination of Dukkha (suffering), Samudaya (cause of suffering), Nirodha (cessation of suffering), and Magga (the path to cessation). Additionally, the principle of Paṭiccasamuppāda (dependent origination) enhances the understanding of causality and interdependent factors, promoting holistic knowledge development. The integration of study and practice is thus essential for deepening knowledge and ensuring its practical application. The combination of scholarly study, critical reflection, and systematic practice forms a vital process that supports the development of wisdom and understanding of the ultimate reality as it truly is.

บทคัดย่อ

พุทธปรัชญาเถรวาทเป็นแนวคิดที่มีรากฐานจากคำสอนของพระพุทธเจ้า (พุทธทาสภิกขุ, 2529) ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาปัญญาและความเข้าใจในธรรมชาติของชีวิต องค์ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทไม่ได้เกิดจากการรับรู้โดยผิวเผิน แต่ต้องอาศัยกระบวนการศึกษา พินิจพิจารณา และปฏิบัติธรรมอย่างเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจที่ถูกต้องและสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2540) การสร้างองค์ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีพื้นฐานอยู่บนหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2553) ศีลช่วยกำหนดกรอบความประพฤติที่ถูกต้อง สมาธิเป็นเครื่องมือช่วยให้จิตสงบและมีความมั่นคง ส่วนปัญญาเป็นสิ่งที่พัฒนาให้สามารถเข้าใจความเป็นจริงของโลกตามหลักอริยสัจ 4 ได้อย่างลึกซึ้ง (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2560) องค์ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทไม่ได้เกิดขึ้นจากการศึกษาทางทฤษฎีเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการปฏิบัติธรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริง (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2552) การศึกษาพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลหลักของพระพุทธศาสนา ถือเป็นส่วนสำคัญในการสร้างพื้นฐานความรู้ โดยต้องอาศัยการอธิบายเพิ่มเติมจากอรรถกถาและฎีกา เพื่อให้สามารถเข้าถึงเจตนารมณ์ของคำสอนได้อย่างถูกต้อง (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2537)

นอกจากนี้ การใช้หลักโยนิโสมนสิการ หรือการพิจารณาไตร่ตรองอย่างมีเหตุผล เป็นวิธีการที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) ผู้ศึกษาต้องมีการวิเคราะห์เปรียบเทียบ และประเมินความถูกต้องของข้อมูลเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ที่มั่นคง ซึ่งเป็นแนวทางเดียวกับหลักวิทยาศาสตร์ที่อาศัยเหตุผลและการพิสูจน์ (เสถียร พันธรังสี, 2554) หลักปฏิจจสมุปบาทมีบทบาทสำคัญในกระบวนการสร้างองค์ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท เนื่องจากเป็นหลักธรรมที่อธิบายถึงความเป็นเหตุเป็นผลของสรรพสิ่งในโลก การทำความเข้าใจหลัก ปฏิจจสมุปบาทช่วยให้สามารถวิเคราะห์ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ และเชื่อมโยงเหตุปัจจัยของสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง (พระธรรมกิตติวงศ์, 2561) นอกจากการศึกษาทางทฤษฎีแล้ว การปฏิบัติสมาธิและวิปัสสนากรรมฐานมีความสำคัญต่อการพัฒนาองค์ความรู้ทางพุทธปรัชญาเถรวาท การฝึกจิตให้มีสมาธิจะช่วยให้เกิดความเข้าใจในสภาวธรรม และสามารถเห็นความเป็นจริงของโลกตามที่เป็นจริงได้ (พระพรหมโมลี, 2555) ซึ่งเป็นแนวทางที่นำไปสู่ปัญญาและการพัฒนาความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น การนำหลักอริยสัจ 4 มาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์และแก้ปัญหาในชีวิตประจำวัน ถือเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง และเป็นรูปธรรมมากขึ้นหลักอริยสัจ 4 สามารถใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพิจารณาปัญหา และค้นหาทางออกที่เหมาะสม เป็นแนวทางที่สามารถนำไปใช้ได้ทั้งในระดับบุคคล และระดับสังคม (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, 2562)

ดังนั้น การสร้างองค์ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทจึงเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการศึกษา การพินิจพิจารณา และการปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่อง การผสมผสานระหว่างหลักธรรมและการปฏิบัติอย่างเป็นระบบจะช่วยให้สามารถเข้าใจความเป็นจริงของชีวิต และนำไปสู่การพัฒนาตนเองและสังคมโดยรวมได้อย่างยั่งยืน (พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร, 2563)

การสร้างองค์ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท

การสร้างองค์ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยทั้งการศึกษาเชิงลึกและการปฏิบัติจริง องค์ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีพื้นฐานอยู่บนหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2553) ศีลช่วยกำหนดกรอบความประพฤติที่ถูกต้อง สมาธิเป็นเครื่องมือช่วยให้จิตสงบและมีความมั่นคง ส่วนปัญญาเป็นสิ่งที่พัฒนาให้สามารถเข้าใจความเป็นจริงของโลกตามหลักอริยสัจ 4 ได้อย่างลึกซึ้ง (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2560)

ศึกษาพระไตรปิฎกและอรรถกถา

องค์ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทต้องอาศัยการศึกษาพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่รวบรวมคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยแบ่งออกเป็นสามส่วน ได้แก่

พระวินัยปิฎก กล่าวถึงวินัยและกฎระเบียบของพระสงฆ์ ครอบคลุมข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับศีลของภิกษุและภิกษุณี เพื่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสังฆะ นอกจากนี้ยังประกอบด้วย ปาติโมกข์ ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติหลักของพระสงฆ์ เช่น ปาราชิก สังฆาทิเสส และนิสสัคคิยะ (พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร, 2563)

พระสุตตันตปิฎก รวบรวมพระสูตรและคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยแบ่งออกเป็นหมวดหมู่ต่าง ๆ เช่น ทีฆนิกาย (พระสูตรที่ยาว) มัชฌิมนิกาย (พระสูตรขนาดกลาง) สังยุตตนิกาย (พระสูตรที่รวมตามหมวดหมู่ธรรม) อังคุตตรนิกาย (พระสูตรที่จัดตามลำดับตัวเลข) และ ขุททกนิกาย (พระสูตรขนาดเล็กที่มีบทเรียนเสริม) ซึ่งช่วยให้เข้าใจธรรมะในบริบทต่าง ๆ เช่น คำสอนเกี่ยวกับอริยสัจ 4 ไตรลักษณ์ และพรหมวิหาร 4 (พระธรรมกิตติวงศ์, 2561)

พระอภิธรรมปิฎก เป็นคำอธิบายเชิงลึกเกี่ยวกับธรรมะและหลักปรัชญาพุทธ โดยมีลักษณะเป็นการวิเคราะห์ทางจิตวิทยาและอภิปรัชญา ทำให้เกิดองค์ความรู้เชิงปรัชญาที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาจิตใจ พระอภิธรรมยังกล่าวถึง จิต เจตสิก รูป และนิพพาน อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังขตธรรมและอสังขตธรรม (พระธรรมโมลี, 2555)

การศึกษาพระไตรปิฎกควรดำเนินควบคู่ไปกับอรรถกถาและฎีกา ซึ่งเป็นคัมภีร์อธิบาย พระพุทธพจน์ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากพระอรรถกถาจารย์ อรรถกถามีบทบาทสำคัญในการอธิบายเนื้อหาพระไตรปิฎกให้ละเอียดขึ้น โดยมีการตีความเพื่อให้เข้าใจได้ง่ายขึ้นและเหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2537)

นอกจากนี้ พระไตรปิฎกยังเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาพุทธศาสนาในทุกระดับ ตั้งแต่พระภิกษุสามเณร นักวิชาการทางพุทธศาสนา จนถึงบุคคลทั่วไปที่ต้องการเข้าใจหลักธรรมที่แท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมที่ใช้พระไตรปิฎกเป็นตำราหลัก (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, 2562)

การใช้หลักโยนิโสมนสิการ

โยนิโสมนสิการเป็นหลักการคิดวิเคราะห์เชิงลึกในพระพุทธศาสนา ที่มุ่งให้ผู้ปฏิบัติใช้ปัญญาใคร่ครวญและเข้าใจความจริงของธรรมะและสรรพสิ่งอย่างมีเหตุผล คำว่า “โยนิโส” หมายถึง “อย่างถูกวิธี” ส่วน “มนสิการ” หมายถึง “การใคร่ครวญ” หรือ “การพิจารณาด้วยใจ” ดังนั้น โยนิโสมนสิการจึงหมายถึงการคิดอย่างเป็นระบบรอบคอบ และตั้งอยู่บนพื้นฐานของเหตุผล (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) หลักโยนิโสมนสิการถือเป็นแนวทางสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้มนุษย์เรียนรู้และเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ด้วยปัญญา มิใช่ด้วยความเชื่อโดยปราศจากการวิเคราะห์ การใช้หลักนี้ช่วยให้เกิดความเข้าใจอย่างถูกต้องต่อธรรมชาติและความจริงของชีวิต อีกทั้งยังเป็นพื้นฐานในการพัฒนาความคิด การตัดสินใจ และการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุมีผล (พุทธทาสภิกขุ, 2529)

เมื่อพิจารณาในเชิงลึก โยนิโสมนสิการสามารถจำแนกได้เป็นหลายลักษณะตามวิธีการคิดและพิจารณา เช่น สัจฉินตาโยนิโสมนสิการ ซึ่งหมายถึงการใช้ “ความจริง” เป็นหลักในการคิด พิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงโดยปราศจากอคติหรือความเชื่อผิด ๆ อีกประเภทหนึ่งคือ เหตุปัจจัยโยนิโสมนสิการ ซึ่งมุ่งเน้นการมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลของสิ่งต่าง ๆ เช่นในหลักปฏิจจสมุปบาท ที่อธิบายว่าสรรพสิ่งเกิดขึ้นเพราะอาศัยเหตุปัจจัยต่อเนื่องกัน (พระธรรมกิตติวงศ์, 2561) นอกจากนี้ยังมี ปฏิจจสมุปบาทโยนิโสมนสิการ ซึ่งเน้นการเข้าใจระบบแห่งเหตุปัจจัยอย่างถ่องแท้ ว่าสรรพสิ่งไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นโดยลำพัง หากแต่ต่างอาศัยซึ่งกันและกัน (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2537)

การประยุกต์ใช้โยนิโสมนสิการในทางพระพุทธศาสนามีความสำคัญยิ่ง โดยเฉพาะในการศึกษาธรรมะ ผู้ศึกษาที่ใช้หลักนี้จะสามารถทำความเข้าใจพระไตรปิฎกได้อย่างลึกซึ้ง ผ่านการพิจารณาคำสอนตามหลักเหตุและผล เช่น การไตร่ตรองอริยสัจ 4 เพื่อเข้าใจความทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ และแนวทางแห่งการดับทุกข์ได้อย่างถูกต้อง ตลอดจนสามารถนำหลักการนี้ไปใช้ในการปฏิบัติวิปัสสนา เพื่อให้เกิดปัญญารู้แจ้งในสัจธรรมได้อย่างแท้จริง

ในด้านการพัฒนาปัญญา โยนิโสมนสิการเปรียบเสมือนเครื่องมือทางจิตที่ช่วยให้มนุษย์คิดอย่างมีระบบและเป็นกลาง ผู้ที่ฝึกใช้โยนิโสมนสิการอยู่เสมอจะสามารถพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างรอบด้าน ลดอคติและความเชื่อผิด ๆ ที่อาจนำไปสู่ความเข้าใจคลาดเคลื่อน การฝึกคิดแบบโยนิโสจึงเป็นการฝึกให้เกิดสติและปัญญาเห็นความจริงของชีวิตได้อย่างแจ่มชัด และสามารถดำเนินชีวิตด้วยความเข้าใจและเมตตา (พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร, 2563)

นอกจากนี้ หลักโยนิโสมนสิการยังสามารถประยุกต์ใช้ได้อย่างกว้างขวางในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขปัญหาด้วยการใช้เหตุผล การพัฒนาทัศนคติที่ถูกต้องเพื่อป้องกันความลำเอียงทางความคิด หรือแม้แต่การเรียนรู้และการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างรอบคอบ การนำหลักคิดแบบโยนิโสมนสิการมาใช้ในชีวิตจึงไม่เพียงช่วยให้เกิดความเข้าใจในธรรมะเท่านั้น แต่ยังช่วยให้ชีวิตดำเนินไปอย่างมีสติ ปัญญา และความสงบเย็นอย่างแท้จริง

การปฏิบัติสมาธิและวิปัสสนา

สมาธิและวิปัสสนาเป็นกระบวนการสำคัญที่มีบทบาทอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท ทั้งสองเป็นเครื่องมือในการฝึกจิตให้สงบและเปิดทางสู่การเข้าถึงปัญญาอันแท้จริง หลักการปฏิบัติสมาธิและวิปัสสนามีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับ “ไตรสิกขา” ซึ่งเป็นหลักการฝึกอบรมตนในพระพุทธศาสนา โดยสมาธิเป็นหนทางสู่การพัฒนา “อธิจิต” หรือความมั่นคงของจิต ส่วนวิปัสสนาเป็นการพัฒนา “อธิปัญญา” คือปัญญาที่เกิดจากการเห็นตามความเป็นจริง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

คำว่า “สมาธิ” หมายถึง ภาวะที่จิตตั้งมั่นแน่วแน่ ไม่ฟุ้งซ่าน และสงบจากกิเลส ซึ่งนำไปสู่ความระงับภายใน ส่วน “วิปัสสนา” หมายถึง การใช้ปัญญาพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง จนสามารถเข้าใจสภาวะของสรรพสิ่งในแง่ของไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา (พุทธทาสภิกขุ, 2529) การปฏิบัติสมาธิและวิปัสสนาจึงเป็นการฝึกฝนจิตให้สงบและแจ่มชัดในธรรม เป็นการสร้างพื้นฐานให้ปัญญาเกิดขึ้นจากประสบการณ์ตรง ไม่ใช่เพียงจากการเรียนรู้เชิงทฤษฎี

สมาธิในพระพุทธศาสนามีการจำแนกตามระดับความตั้งมั่นของจิต ได้แก่ ขณิกสมาธิ ซึ่งเป็นสมาธิชั่วขณะเกิดขึ้นและดับไปอย่างรวดเร็ว อุปจารสมาธิ ซึ่งเป็นสมาธิระดับใกล้ฌาน ทำให้จิตตั้งมั่นได้นานขึ้น และ อัปปนาสมาธิ ซึ่งเป็นสมาธิขั้นสูงสุด ที่จิตแน่วแน่เต็มที่จนเข้าสู่ฌานลึก (พระธรรมกิตติวงศ์, 2561) สมาธิแต่ละระดับมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาปัญญา โดยเฉพาะเมื่อใช้ร่วมกับการเจริญวิปัสสนา การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดปัญญาเห็นสภาวธรรมตามความเป็นจริง ผู้ปฏิบัติมักอาศัยหลัก สติปัฏฐาน 4 เป็นแนวทางสำคัญ ซึ่งประกอบด้วยการระลึกรู้ในกาย เวทนา จิต และธรรม การมีสติรู้อย่างต่อเนื่องทำให้เกิดความเข้าใจใน

ธรรมชาติของสรรพสิ่งตามหลักไตรลักษณ์ คือ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ และความไม่มีตัวตนถาวร (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, 2562)

ผลของการปฏิบัติสมาธิและวิปัสสนานั้นมีคุณประโยชน์อย่างยิ่ง ทั้งต่อพัฒนาการทางจิตและปัญญา สมาธิช่วยให้จิตใจสงบ ลดความฟุ้งซ่านและความเครียด ขณะที่วิปัสสนาช่วยให้เกิดปัญญา เข้าใจสภาวะของชีวิตและธรรมชาติอย่างถูกต้อง เมื่อทั้งสองส่วนประสานกัน จะช่วยให้เกิดความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบ มีเหตุมีผล และสามารถตัดสินใจได้อย่างมีสติ (พระธรรมกิตติวงศ์, 2561) ในชีวิตประจำวัน หลักสมาธิและวิปัสสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้หลากหลายรูปแบบ เช่น การฝึกสติขณะทำงานเพื่อเพิ่มสมาธิและประสิทธิภาพ การใช้หลักวิปัสสนาเพื่อวิเคราะห์อารมณ์และลดการยึดติดในสถานการณ์ต่าง ๆ หรือแม้แต่การใช้สมาธิเป็นเครื่องมือสร้างสรรค์ในงานศิลปะ ดนตรี และกิจกรรมทางจิตใจ (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2537) การนำหลักธรรมเหล่านี้มาใช้ไม่เพียงช่วยให้เกิดความสงบภายใน แต่ยังส่งเสริมให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอย่างมีปัญญา เข้าใจตนเองและผู้อื่นมากยิ่งขึ้น กล่าวโดยสรุป สมาธิและวิปัสสนาเป็นรากฐานของการพัฒนาจิตและปัญญาในพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งในแง่ของการศึกษา การปฏิบัติ และการดำเนินชีวิต เมื่อผู้ปฏิบัติสามารถฝึกฝนทั้งสองอย่างได้อย่างต่อเนื่อง ย่อมเกิดความเข้าใจในธรรมะอย่างลึกซึ้ง และสามารถดำรงชีวิตอย่างมีสติ สมดุล และสงบเย็นภายใต้หลักแห่งธรรมะได้อย่างแท้จริง

การประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพุทธปรัชญาในการพัฒนาองค์ความรู้

หลักธรรมในพุทธปรัชญามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์ความรู้ของมนุษย์ เนื่องจากพระพุทธศาสนาเน้นกระบวนการคิดและการพิจารณาอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยการฝึกสติ สมาธิ และปัญญาเป็นเครื่องมือในการเข้าถึงความจริง หลักธรรมเหล่านี้มิได้จำกัดอยู่เฉพาะในทางธรรมะเท่านั้น แต่ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้และการศึกษาสมัยใหม่ เพื่อส่งเสริมให้เกิดการแสวงหาความรู้และการแก้ปัญหาด้วยเหตุผลและปัญญา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) การประยุกต์ใช้หลักธรรมดังกล่าวจึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ที่มีระบบระเบียบ มีเหตุผล และสามารถตอบสนองต่อการแก้ปัญหาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

หนึ่งในหลักธรรมสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการสร้างองค์ความรู้ได้คือ อริยสัจ 4 ซึ่งเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา อริยสัจ 4 ประกอบด้วย ทุกข์ การระบุหรือเข้าใจปัญหาที่ต้องการแก้ไข สมุทัย การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา นิโรธ การมองเห็นแนวทางแห่งการดับปัญหา หรือเป้าหมายของการพัฒนา และมรรค การกำหนดแนวทางหรือกระบวนการที่จะนำไปสู่เป้าหมายดังกล่าว (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, 2562) เมื่อใช้หลักอริยสัจ 4 เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาองค์ความรู้ จะช่วยให้กระบวนการคิดและวิเคราะห์ปัญหามีความเป็นระบบ รอบคอบ และมีเหตุผลมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังสามารถประยุกต์ใช้ได้กับทุกศาสตร์ ทั้งในด้านวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และปรัชญา (โกวิท วงศ์สุรวัฒน์, 2560)

อีกหลักธรรมสำคัญที่มีบทบาทในการวิเคราะห์และสร้างองค์ความรู้คือ ปฏิจจสมุปบาท ซึ่งเป็นหลักการว่าด้วยความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย หลักนี้แสดงให้เห็นว่า ทุกสิ่งทุกอย่างในโลกย่อมเกิดขึ้นจากการอาศัยซึ่งกันและ

กัน ไม่มีสิ่งใดดำรงอยู่โดยลำพัง การเข้าใจหลักปฏิจจสมุปบาทจึงเป็นการเปิดมุมมองให้เห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างเหตุและผล ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ได้อย่างลึกซึ้ง การเรียนรู้ตามหลักนี้ช่วยให้ผู้ศึกษามองเห็นภาพรวมขององค์ความรู้ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ และสามารถคิดเชิงระบบได้อย่างมีเหตุผล (พระธรรมกิตติวงศ์, 2561)

นอกจากนี้ การบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเข้ากับแนวคิดทางการศึกษาสมัยใหม่ ยังเป็นแนวทางที่ช่วยเสริมสร้างความสมดุลระหว่าง “ปัญญา” และ “คุณธรรม” ในกระบวนการเรียนรู้ แนวทางดังกล่าวสามารถประยุกต์ใช้ได้ในหลายด้าน เช่น การใช้หลัก โยนิโสมนสิการ เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างเป็นระบบและมีเหตุผล การใช้ สมาธิและสติ เพื่อพัฒนาความสามารถในการจดจ่อและการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ การปลูกฝัง คุณธรรมและจริยธรรม ให้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการวิจัยและการศึกษา การประยุกต์ใช้หลัก อริยสัจ 4 เพื่อวิเคราะห์ปัญหาในวงการศึกษา ตลอดจนการบูรณาการแนวคิดสมาธิและการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อส่งเสริมศักยภาพทางปัญญาและความเข้าใจในตนเอง (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2537)

กล่าวโดยสรุป หลักธรรมทางพุทธปรัชญาเป็นแนวทางแห่งปัญญาที่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาองค์ความรู้ได้อย่างสอดคล้องกับยุคสมัยใหม่ การนำหลักธรรมเหล่านี้มาใช้ไม่เพียงช่วยให้เกิดความเข้าใจในเชิงลึกต่อความจริงของชีวิตและโลกเท่านั้น แต่ยังช่วยส่งเสริมให้มนุษย์เรียนรู้ด้วยจิตที่มีสติ สมาธิ และปัญญา อันเป็นรากฐานของการสร้างสังคมที่มีปัญญาและคุณธรรมควบคู่กันไปอย่างยั่งยืน

กรณีศึกษาการนำพุทธปรัชญามาใช้ในการพัฒนาองค์ความรู้

เพื่อให้เห็นภาพที่ชัดเจนของการนำพุทธปรัชญามาใช้ในการพัฒนาองค์ความรู้ สามารถศึกษากรณีตัวอย่างที่สำคัญ ได้แก่

การใช้สมาธิในการพัฒนาการเรียนรู้ มีการศึกษาพบว่าการฝึกสมาธิช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้และความจำ โดยเฉพาะในการศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ ซึ่งการมีสมาธิที่มั่นคงช่วยให้สามารถจดจ่อและเข้าใจเนื้อหาได้ดีขึ้น นอกจากนี้ การปฏิบัติสมาธิยังช่วยให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และสามารถแก้ปัญหาได้อย่างเป็นระบบ (พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร, 2563)

การใช้หลักพุทธปรัชญาในการบริหารและพัฒนาสังคม ในหลายประเทศมีการนำหลักพุทธปรัชญา เช่น เมตตา กรุณา และสมาธิ มาใช้ในการบริหารองค์กรและการพัฒนาสังคม โดยเฉพาะในด้านการบริหารที่เน้นความรับผิดชอบทางจริยธรรมและความยั่งยืน การบริหารที่ยึดหลักพุทธปรัชญาช่วยให้เกิดสังคมที่มีความเป็นธรรมสงบสุข และลดปัญหาความขัดแย้งในองค์กร (พุทธทาสภิกขุ, 2529)

การส่งเสริมการศึกษาแนวพุทธในระบบการศึกษาสมัยใหม่ การศึกษาเชิงพุทธปรัชญามีการนำไปใช้ในระบบการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางปัญญาและคุณธรรม เช่น การบูรณาการแนวคิดของอริยสัจ 4 และโยนิโสมนสิการในหลักสูตรการศึกษาเพื่อส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการพัฒนาจิตใจ นอกจากนี้ยังมีการนำแนวคิดพุทธปรัชญามาประยุกต์ใช้กับการศึกษา ผ่านเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การสร้างหลักสูตรการเรียนการสอนที่เน้นสมาธิและปัญญา (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

การศึกษาแนวพุทธช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจแนวคิดที่เป็นเหตุเป็นผล และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ การนำพุทธปรัชญามาประยุกต์ใช้กับการศึกษาและการบริหารสมัยใหม่เป็นแนวทางที่สามารถช่วยให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้และสังคมที่ยั่งยืน (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี, 2562) หลักธรรมทางพุทธปรัชญามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ เนื่องจากพุทธศาสนาเน้นการพิจารณาเหตุและผลอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยการพัฒนาสติ สมาธิ และปัญญา ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในกระบวนการเรียนรู้และการศึกษาสมัยใหม่ การนำหลักธรรมเหล่านี้มาใช้ในการพัฒนาองค์ความรู้ช่วยให้เกิดแนวทางในการแสวงหาความจริงอย่างเป็นเหตุเป็นผล และสามารถประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับ

การวิเคราะห์กระบวนการสร้างองค์ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท จากการศึกษาพบว่ากระบวนการสร้างองค์ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทมีพื้นฐานอยู่บนหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาองค์ความรู้แบบองค์รวม โดย ศีล ทำหน้าที่เป็นรากฐานของการดำรงชีวิตที่มั่นคง สมาธิช่วยให้เกิดจิตที่สงบและแน่วแน่ ส่วนปัญญานำไปสู่การเข้าใจธรรมะตามความเป็นจริง การบูรณาการไตรสิกขาส่งผลให้การสร้างองค์ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นกระบวนการที่เป็นระบบ มีการเรียนรู้ผ่านการศึกษาพระไตรปิฎก การปฏิบัติธรรม และการใช้โยนิโสมนสิการในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุมีผล

บทบาทของโยนิโสมนสิการในการพัฒนาองค์ความรู้ โยนิโสมนสิการเป็นหลักคิดวิเคราะห์ที่ช่วยให้เกิดปัญญาในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยเฉพาะในการศึกษาพระไตรปิฎก ซึ่งมีเนื้อหาจำนวนมากและมีโครงสร้างที่ซับซ้อน หลักโยนิโสมนสิการช่วยให้สามารถวิเคราะห์และประมวลความรู้ได้อย่างเป็นระบบ การใช้หลักเหตุปัจจัยและปฏิจจสมุปบาทในกระบวนการคิดยังช่วยให้เกิดการพิจารณาธรรมอย่างลึกซึ้ง ทำให้สามารถประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้จากพระไตรปิฎกในบริบทของชีวิตประจำวันได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของสมาธิและวิปัสสนาต่อการเรียนรู้ การปฏิบัติสมาธิและวิปัสสนามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ เพราะเป็นกระบวนการที่ช่วยให้จิตมีความสงบและสามารถมองเห็นสัจธรรมได้อย่างชัดเจน การศึกษาแนวคิดพุทธปรัชญาไม่สามารถเข้าใจได้เพียงแค่การเรียนรู้เชิงทฤษฎี แต่ต้องอาศัยการปฏิบัติเพื่อให้เกิดประสบการณ์ตรง การฝึกสมาธิช่วยให้เกิดจิตที่มั่นคง ส่วนการเจริญวิปัสสนาทำให้สามารถพิจารณาความจริงของสรรพสิ่งได้ตามหลักไตรลักษณ์ ซึ่งเป็นแกนกลางของพุทธปรัชญาเถรวาท

การใช้หลักอริยสัจ 4 ในการวิเคราะห์ความรู้ หลักอริยสัจ 4 เป็นแนวคิดที่สามารถนำไปใช้วิเคราะห์องค์ความรู้ในบริบทต่าง ๆ ได้อย่างเป็นระบบ โดยมีการกำหนดปัญหา (ทุกข์) การวิเคราะห์สาเหตุ (สมุทัย) การกำหนดเป้าหมายของการพัฒนา (นิโรธ) และแนวทางแก้ไขปัญหา (มรรค) ซึ่งเป็นโครงสร้างที่ช่วยให้การสร้างองค์ความรู้เป็นระบบระเบียบมากขึ้น โดยเฉพาะในการพัฒนาทางด้านสังคมศาสตร์และจริยศาสตร์

บทบาทของปฏิจจสมุปบาทในการอธิบายโครงสร้างความรู้ หลักปฏิจจสมุปบาทอธิบายถึงเหตุปัจจัยที่ทำให้เกิดสรรพสิ่ง ซึ่งช่วยให้เข้าใจถึงความเชื่อมโยงขององค์ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท หลักการนี้ชี้ให้เห็นว่าทุก

องค์ความรู้ไม่ได้เกิดขึ้นโดยลำพัง แต่มีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยหลายอย่าง ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาวิชาการด้านต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาระบบการศึกษาให้เป็นแบบองค์รวม

กรณีศึกษาการนำพุทธปรัชญามาใช้ในสังคมปัจจุบัน มีหลายกรณีศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จของการนำพุทธปรัชญามาใช้ในการพัฒนาสังคม เช่น การนำสมาธิและโยนิโสมนสิการมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษา การใช้แนวคิดเมตตาและกรุณาในการบริหารองค์กร และการใช้หลักอริยสัจ 4 ในการวางแผนและแก้ปัญหาเชิงกลยุทธ์ในภาคธุรกิจ

การบูรณาการหลักพุทธปรัชญากับเทคโนโลยีการศึกษา

ในปัจจุบันมีการนำหลักพุทธปรัชญามาใช้ร่วมกับเทคโนโลยีการศึกษา เช่น การใช้เทคนิคสมาธิในการพัฒนาการเรียนรู้ผ่านสื่อดิจิทัล และการสร้างแอปพลิเคชันที่ช่วยเสริมสร้างสติและปัญญาในชีวิตประจำวัน การบูรณาการเทคโนโลยีเข้ากับพุทธปรัชญาสามารถช่วยให้การศึกษามีความยืดหยุ่นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

บทวิพากษ์เกี่ยวกับแนวทางการศึกษาพุทธปรัชญา

แม้ว่าพุทธปรัชญาจะเป็นแนวคิดที่มีโครงสร้างที่สมบูรณ์ แต่ก็มีข้อจำกัดในแง่ของการนำไปใช้ในระบบการศึกษาสมัยใหม่ เช่น การศึกษาพระไตรปิฎกที่ใช้ภาษาบาลีซึ่งทำให้เกิดอุปสรรคในการเข้าถึงของผู้เรียนทั่วไป นอกจากนี้ การนำพุทธปรัชญามาประยุกต์ใช้ยังต้องคำนึงถึงบริบทของแต่ละสังคมเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

สรุป

กระบวนการสร้างองค์ความรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นแนวทางที่มีระบบและลึกซึ้ง โดยมีรากฐานอยู่บนหลักไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา การฝึกฝนตนเองตามหลักไตรสิกขานี้ไม่เพียงช่วยพัฒนาความรู้ในเชิงทฤษฎี แต่ยังช่วยให้สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน โดยศีลเป็นหลักประกันให้เกิดพฤติกรรมที่ดี สมาธิช่วยเสริมสร้างความแน่วแน่ของจิต และปัญญาทำให้เกิดความเข้าใจโลกตามความเป็นจริง การใช้หลักโยนิโสมนสิการเป็นอีกแนวทางที่ช่วยให้สามารถคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ และแยกแยะข้อมูลที่ถูกต้องออกจากข้อมูลที่ผิดพลาด หลักการนี้ช่วยลดอคติที่อาจเกิดจากการรับรู้ที่คลาดเคลื่อน และสนับสนุนให้เกิดการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ตามเหตุและผล โยนิโสมนสิการจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้ที่มีความแม่นยำและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง สมาธิและวิปัสสนามีบทบาทสำคัญในการทำให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ทางพุทธปรัชญาเถรวาท เนื่องจากสมาธิช่วยให้เกิดจิตที่มั่นคง และสามารถมองเห็นความจริงของสรรพสิ่งได้อย่างลึกซึ้ง วิปัสสนาทำให้เกิดความเข้าใจตามหลักไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาปัญญาในพุทธศาสนา อริยสัจ 4 ถือเป็นหลักธรรมที่สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาองค์ความรู้ได้อย่างมีระบบ การใช้หลักทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ในการพิจารณาปัญหาต่าง ๆ ทำให้สามารถวิเคราะห์และวางแนวทางแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักการนี้สามารถนำไปใช้ได้ทั้งในการพัฒนาตนเอง การศึกษา และการแก้ปัญหาทางสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม ปฏิจจสมุปบาทเป็นหลักที่ช่วยให้เข้าใจว่าทุกสิ่งล้วน

เกิดขึ้นจากเหตุและปัจจัย ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นโดยไม่มีที่มา ความเข้าใจในหลักการนี้ทำให้สามารถพัฒนาองค์ความรู้ที่เป็นองค์รวม โดยเน้นการพิจารณาความเชื่อมโยงของเหตุและผล ซึ่งสามารถนำไปใช้ในศาสตร์แขนงต่าง ๆ เช่น วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และจริยศาสตร์

การนำพุทธปรัชญามาใช้ในการศึกษาและพัฒนาสังคมสามารถช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่สมบูรณ์และยั่งยืน เช่น การใช้สมาธิและโยนิโสมนสิการในระบบการศึกษา การบูรณาการพุทธปรัชญาเข้ากับเทคโนโลยี และการใช้หลักเมตตาและกรุณาในการบริหารจัดการองค์กร นอกจากนี้พุทธปรัชญายังสามารถช่วยเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมในสังคม ทำให้เกิดสังคมที่มีความสมดุลและสงบสุข อย่างไรก็ตาม การนำพุทธปรัชญามาใช้ในบริบทสมัยใหม่ยังมีความท้าทาย เช่น ความแตกต่างในการตีความคำสอน ปัญหาเรื่องภาษาในการศึกษาพระไตรปิฎก และความต้องการให้พุทธปรัชญาสามารถตอบสนองต่อบริบทของโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การพัฒนาแนวทางที่สามารถนำพุทธปรัชญามาประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญ

เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดจากพุทธปรัชญา ควรมีการส่งเสริมการศึกษาทางพุทธศาสนาอย่างเป็นระบบ การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่เข้าถึงได้ง่าย และการนำเทคโนโลยีมาช่วยในการถ่ายทอดองค์ความรู้พุทธศาสนา นอกจากนี้ ควรสนับสนุนการบูรณาการแนวคิดพุทธปรัชญาเข้ากับการศึกษาสมัยใหม่ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นองค์รวมและสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. (2560). *พุทธปรัชญาเถรวาทในบริบทสังคมไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พุทธทาสภิกขุ. (2529). *พุทธปรัชญาและการปฏิบัติธรรม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

พระธรรมกิตติวงศ์. (2561). *ปฏิจจสมุปบาท: หลักการอธิบายเหตุปัจจัยของชีวิต.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เลี่ยงเชียง.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). *พุทธธรรม.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *โยนิโสมนสิการ: วิธีคิดตามแนวพุทธ.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2552). *พระไตรปิฎกศึกษา.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระพรหมโมลี. (2555). *สมาธิและวิปัสสนากรรมฐานในพุทธศาสนา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. (2562). *อริยสัจ 4 กับการแก้ปัญหาชีวิต.* เชียงราย: สำนักพิมพ์วชิรเมธี.

พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร. (2563). *หลักพุทธธรรมกับการพัฒนาสังคมไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2553). *พุทธศาสนากับการศึกษา.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2537). *อรรถกถาพระไตรปิฎก.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

เสถียร พันธรังสี. (2554). *หลักพุทธปรัชญาเถรวาท.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Energy Management, Innovative Energy-Saving Technology, and BCG Model Influence on Gas Fuel-Saving Efficiency of Modern Industrial Factories in the Eastern Region

การบริหารจัดการพลังงาน นวัตกรรมเทคโนโลยีการประหยัดพลังงาน และการใช้ BCG MODEL ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการประหยัดพลังงานเชื้อเพลิงแก๊สของโรงงานอุตสาหกรรมยุคใหม่ในภาคตะวันออก

Thakon Sawatdikumthon[1]* & Rungraditt Kongyoungyune[2]
ฐากร สวัสดิกำธร[1]* และ รุ่งรดิศ คงยั่งยืน[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Thakon Sawatdikumthon*
ฐากร สวัสดิกำธร
Faculty of Liberal Arts,
Krirk University, Thailand.
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกริก
Email: thakono@gmail.com

2. Rungraditt Kongyoungyune
รุ่งรดิศ คงยั่งยืน
Faculty of Management and Business, Chaopraya University, Thailand.
คณะบริหารและการจัดการ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา
Email: rungradit.k@cpu.ac.th

คำสำคัญ:
การบริหารจัดการพลังงาน, การจัดการนวัตกรรม, โมเดลเศรษฐกิจ BCG, ประสิทธิผลการประหยัดพลังงาน, โรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้เชื้อเพลิงแก๊สในการผลิต, การลดก๊าซเรือนกระจก, ความยั่งยืนในภาคอุตสาหกรรม
Keywords:
Energy Management, Innovation Management, BCG Economic Model, Energy Conservation Effectiveness, Gas-Fueled Industrial Factories, Greenhouse Gas Reduction, Industrial Sustainability

ABSTRACT

This research aims to examine the influence of energy management, innovation management, and the implementation of the BCG (Bio-Circular-Green Economy) model on the effectiveness of gas fuel energy conservation in industrial factories located in Eastern Thailand. The study emphasizes the critical role of integrating energy management, innovation management, and the application of the BCG economic model to promote efficient energy usage, minimize energy loss, and reduce greenhouse gas emissions.

The research employed path analysis to explore the structural relationships among the variables. Data were collected from 223 industrial factories using gas fuel. The statistical methods used included percentage, mean, standard deviation, and Pearson Product-Moment Correlation Coefficient.

The findings revealed that energy management, innovation management, and the implementation of the BCG model had a statistically significant positive impact on energy conservation effectiveness. Particularly, effective energy planning and green economy support were identified as key factors.

The analysis further indicated that energy management and innovation management exert both direct and indirect effects through the use of the BCG model, which emerged as the most influential factor in enhancing gas fuel energy

Article history:
Received: 17/06/2025
Revised: 30/08/2025
Accepted: 12/09/2025
Available online: 01/11/2025

How to Cite:
Sawatdikumthon, T. & Kongyoungyune, R. (2025). Energy Management, Innovative Energy-Saving Technology, and BCG Model Influence on Gas Fuel-Saving Efficiency of Modern Industrial Factories in the Eastern Region. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 576-592.

conservation effectiveness among industrial factories in the eastern region of Thailand. Additionally, the adoption of circular economy and green economy concepts was found to reduce environmental impacts and enhance international competitiveness. The study recommends the development of policies that support technological innovation, encourage behavioral change in energy consumption, and promote collaboration between the public and private sectors to achieve sustainability in the industrial sector.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยบริหารจัดการพลังงาน (Energy Management) ปัจจัยการจัดการนวัตกรรม (Innovation Management) ปัจจัยการใช้นโยบาย BCG Model (Bio-Circular-Green Economy) ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการประหยัดพลังงานเชื้อเพลิงแก๊ส ของโรงงานอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกของประเทศไทย โดยเน้นถึงบทบาทสำคัญของการบูรณาการระหว่างการบริหารจัดการพลังงาน (Energy Management) การจัดการนวัตกรรม (Innovation Management) และการประยุกต์ใช้โมเดลเศรษฐกิจ BCG (Bio-Circular-Green Economy) เพื่อส่งเสริมการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ลดการสูญเสียพลังงาน และลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก

การศึกษานี้ใช้การวิเคราะห์เส้นทาง (Path Analysis) เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างของปัจจัยดังกล่าว โดยเก็บข้อมูลจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้เชื้อเพลิงแก๊ส 223 แห่ง สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient)

ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยการบริหารจัดการพลังงาน การจัดการนวัตกรรม และการใช้นโยบาย BCG Model มีอิทธิพลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการประหยัดพลังงานอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการวางแผนพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพและการสนับสนุนเศรษฐกิจสีเขียว

ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า การบริหารจัดการพลังงานและการจัดการนวัตกรรมส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมผ่านการใช้นโยบาย BCG Model ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อประสิทธิผลการประหยัดพลังงานเชื้อเพลิงแก๊ส ของโรงงานอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกของประเทศไทย นอกจากนี้ การใช้แนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) และเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) จะช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันในระดับสากล การศึกษานี้เสนอแนะให้มีการพัฒนานโยบายที่สนับสนุนการใช้นวัตกรรมเทคโนโลยี การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้พลังงาน และการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนเพื่อสร้างความยั่งยืนในภาคอุตสาหกรรม

บทนำ

โมเดลเศรษฐกิจ BCG (Bio-Circular-Green Economy) เป็นแนวทางสำคัญของประเทศไทยในการฟื้นฟูเศรษฐกิจหลังวิกฤตโควิด-19 โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผ่านการใช้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (กอบศักดิ์ ภูตระกูล, 2565) รัฐบาลได้ประกาศให้ BCG เป็นวาระแห่งชาติ ตั้งแต่ปี 2564 และได้บูรณาการแนวทางนี้ไว้ใน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2564) การเติบโตทางเศรษฐกิจในอดีตของไทยพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติมากเกินไป ส่งผลให้เกิดความเสื่อมโทรมของระบบนิเวศ การใช้พลังงานอย่างไม่มีประสิทธิภาพ และอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจต่ำกว่าร้อยละ 3 ต่อปี ไม่เพียงพอที่จะนำประเทศหลุดพ้นจากกับดักรายได้ปานกลาง BCG จึงเป็นแนวทางการพัฒนาแบบองค์รวม โดยเน้นเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียว เพื่อลดการปล่อยของเสีย เพิ่มการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า และสร้างความยั่งยืนในทุกภาคส่วน (UNDP, 2021) อุตสาหกรรมเป้าหมาย เช่น เกษตรและอาหาร พลังงาน ยานยนต์ และการผลิต มีศักยภาพในการประยุกต์ใช้ BCG เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ลดต้นทุน และลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก เช่น การพัฒนาเทคโนโลยีพลังงานทดแทน นวัตกรรมเทคโนโลยีประหยัดพลังงาน การรีไซเคิลในอุตสาหกรรมการผลิต และการปรับเปลี่ยนสู่ยานยนต์ไฟฟ้า (World Bank, 2021)

ภาคอุตสาหกรรมพลังงานยังเผชิญความท้าทายในการลดต้นทุนการผลิต และการเพิ่มประสิทธิภาพพลังงาน (energy efficiency) โดยเฉพาะในกลุ่มโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับเป้าหมายของยุทธศาสตร์พลังงานชาติ 2022–2036 ที่กำหนดให้มีการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ และการลดความเข้มของพลังงาน (Energy Intensity) ลงอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานปลัดกระทรวงพลังงาน, 2565)

อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยยังเผชิญข้อจำกัดในหลายด้าน ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีที่ยังไม่ทั่วถึง ข้อจำกัดด้านองค์ความรู้ใน SMEs การพึ่งพาเทคโนโลยีต่างประเทศ และระบบกฎหมายที่ยังไม่เอื้อต่อการลงทุนด้านเศรษฐกิจหมุนเวียน (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2565)เพื่อให้ BCG Model สามารถขับเคลื่อนอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีในประเทศ การยกระดับบุคลากรในภาคอุตสาหกรรมให้สามารถใช้ AI, Big Data และเทคโนโลยีดิจิทัล รวมถึงสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาองค์ความรู้และระบบนิเวศนวัตกรรมสีเขียวให้เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย แนวทางการกำหนดนโยบายแบบบูรณาการระหว่าง BCG กับแผนพลังงานและสิ่งแวดล้อมจึงมีความจำเป็น เพื่อให้ทุกภาคส่วนโดยเฉพาะภาคเอกชนสามารถดำเนินธุรกิจที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมได้จริง เช่น การให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีสำหรับการลงทุนในนวัตกรรมที่ลดการปล่อยคาร์บอน หรือระบบคาร์บอนเครดิต (อบก., 2566)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการใช้นวัตกรรมในการประหยัดพลังงานเชื้อเพลิงในภาคการผลิตสำหรับโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้พลังงานเชื้อเพลิงก๊าซทั้ง NG และLPG เนื่องด้วยผลจากการใช้เชื้อเพลิงในการภาคการผลิตมีปริมาณมากในแต่ละรอบการผลิต จึงเป็นส่วนหนึ่งของต้นทุนการผลิตโดยรวมที่มีมูลค่ามหาศาลในภาคโรงงานอุตสาหกรรมทั่วประเทศ การศึกษา “การจัดการพลังงาน นวัตกรรมเทคโนโลยีการประหยัดพลังงานและการใช้ BCG MODEL ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการประหยัดเชื้อเพลิงแก๊สของโรงงานอุตสาหกรรมยุคใหม่ ในภาคตะวันออก” ในครั้งนี้ จึงเป็นไปตามรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจ BCG Model (Bio-Circular-Green Economy) ดังที่กล่างมาข้างต้น

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดทฤษฎีการจัดการพลังงานแบบองค์รวม (Total Energy Management: TEM)

แนวคิด Total Energy Management (TEM) ของ Lyle Harris (1974) เป็นกรอบแนวคิดสากลที่ใช้ในการบริหารจัดการพลังงานอย่างเป็นระบบ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน ลดต้นทุน และส่งเสริมความยั่งยืนขององค์กร แนวคิดนี้มุ่งเน้นให้การจัดการพลังงานเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์องค์กร โดยมีหลักการพื้นฐาน 3 ประการ ได้แก่ (1) การวิเคราะห์และวางแผนการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ (2) การเชื่อมโยงการ

จัดการพลังงานกับวัตถุประสงค์และยุทธศาสตร์ขององค์กร และ (3) การใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือในการวิเคราะห์และจัดการพลังงาน แนวคิดดังกล่าวเป็นรากฐานให้กับมาตรฐานสากล เช่น ISO 50001 ซึ่งมุ่งเน้นการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องในด้านการจัดการพลังงานขององค์กร เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2. แนวคิดทฤษฎีการจัดการนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation Management Theory)

แนวคิดของ Howaldt, Kaletka, Schröder และ Zirngiebl (2018) ได้เสนอกรอบแนวคิดการจัดการนวัตกรรมทางสังคมที่ครอบคลุมทั้งในระดับองค์กรและระดับสังคม โดยมุ่งเน้นการสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนผ่านการนำนวัตกรรมมาใช้แก้ไขปัญหาสังคมอย่างสร้างสรรค์ กรอบแนวคิดนี้ประกอบด้วย 5 มิติหลัก ได้แก่ (1) แนวคิดพื้นฐานของนวัตกรรมทางสังคมที่เน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อแก้ปัญหาสังคม (2) ความเชื่อมโยงระหว่างนวัตกรรมทางสังคมกับโครงสร้างองค์กร (3) การพัฒนาโมเดลองค์กรใหม่ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม (4) การบูรณาการนวัตกรรมทางสังคมเข้าสู่กิจกรรมทางธุรกิจ และ (5) ผลกระทบของการนำองค์ความรู้และนวัตกรรมเข้าสู่สังคม แนวคิดดังกล่าวช่วยอธิบายบทบาทขององค์กรในการขับเคลื่อนนวัตกรรมทางสังคม เพื่อสร้างคุณค่าใหม่และส่งเสริมความยั่งยืนทั้งในระดับองค์กรและระดับสังคม

3. แนวคิดการใช้นโยบายเศรษฐกิจ BCG Model ในองค์กร

แนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ-หมุนเวียน-สีเขียว (Bio-Circular-Green Economy: BCG Model) เป็นกรอบนโยบายที่ได้รับการพัฒนาเพื่อขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม (สวทช., 2564; World Economic Forum, 2020; Ellen MacArthur Foundation, 2019) โดยมีองค์ประกอบหลัก 3 ด้าน ได้แก่ (1) เศรษฐกิจชีวภาพ (Bio Economy) คือ การใช้ทรัพยากรชีวภาพเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มอย่างยั่งยืน (2) เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) คือ การออกแบบกระบวนการผลิตเพื่อลดของเสียและใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่าที่สุด และ (3) เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) คือ การพัฒนาเศรษฐกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม การนำนโยบาย BCG Model มาประยุกต์ใช้ในองค์กรสะท้อนถึงความสามารถขององค์กรในการดำเนินงานตามแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน ช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน และเสริมสร้างความยั่งยืนในระยะยาว

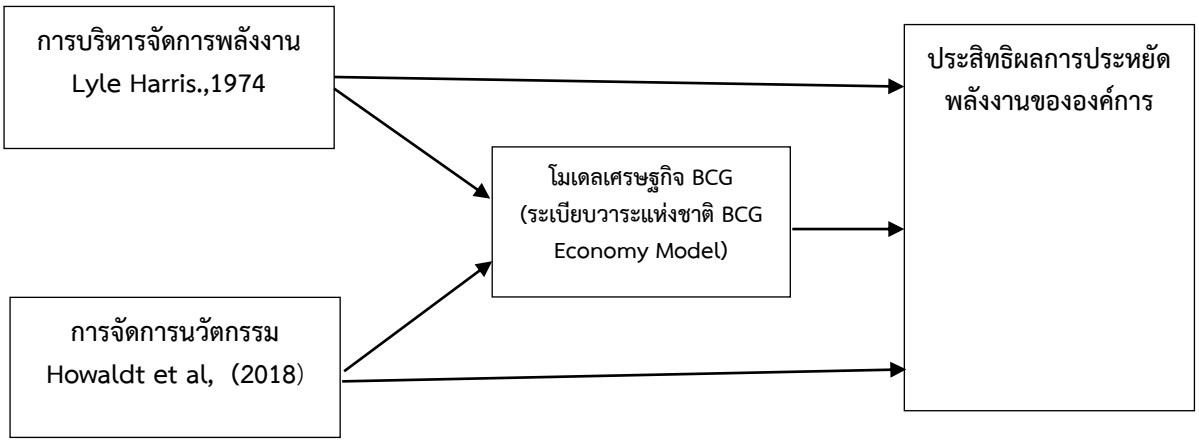
4. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับประสิทธิผลการประหยัดพลังงานขององค์กร (Energy Efficiency Theory)

แนวคิดเรื่องประสิทธิผลการประหยัดพลังงานขององค์กรเป็นแนวคิดสำคัญในการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน โดยอาศัยการบูรณาการระหว่างการจัดการพลังงาน นวัตกรรมเทคโนโลยี และพฤติกรรมของบุคลากร จากแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน ได้แก่ Vieira (2015) ที่เน้นการบริหารจัดการพลังงานขององค์กร (Organizational Energy Management), Debnath et al. (2019) ที่กล่าวถึงการบริหารประสิทธิภาพทางพลังงาน (Energy Efficiency Management), Klewitz et al. (2017) ที่เน้นการใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อยกระดับประสิทธิภาพพลังงาน และ Choudhary et al. (2018) ที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของพนักงานเพื่อสนับสนุนการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ แนวคิดเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าการประหยัดพลังงานขององค์กรไม่ใช่เพียงการใช้เทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการบริหารจัดการเชิงระบบ การมีส่วนร่วมของบุคลากร และการสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ตระหนักถึงความยั่งยืน

จากแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องทั้ง 4 ด้าน สามารถสรุปได้ว่า การบริหารจัดการพลังงานอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดแบบองค์รวม (TEM) ที่บูรณาการเข้ากับแนวทางการจัดการนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation Management Theory) และนโยบายเศรษฐกิจ BCG Model เพื่อยกระดับประสิทธิผล

การใช้พลังงานขององค์กร แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ที่มุ่งสร้างสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยการบริหารจัดการพลังงาน ปัจจัยการจัดการนวัตกรรมปัจจัยการใช้ BCG Model และปัจจัยประสิทธิผลการประหยัดพลังงาน

2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างปัจจัยการบริหารจัดการพลังงาน ปัจจัยการจัดการนวัตกรรม ปัจจัยการใช้ BCG Model และปัจจัยประสิทธิผลการประหยัดพลังงาน

3. เพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของปัจจัยการบริหารจัดการพลังงาน ปัจจัยการจัดการนวัตกรรม และปัจจัยการใช้ BCG Model ที่ส่งผลต่อปัจจัยประสิทธิผลการประหยัดพลังงาน

สมมติฐานในการวิจัย

1. ปัจจัยการบริหารจัดการพลังงาน ปัจจัยการจัดการนวัตกรรมปัจจัยการใช้ BCG Model และปัจจัยประสิทธิผลการประหยัดพลังงาน มีความสัมพันธ์กัน

2. ปัจจัยการบริหารจัดการพลังงาน ปัจจัยการจัดการนวัตกรรมและปัจจัยการใช้ BCG Model มีอิทธิพลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อปัจจัยนวัตกรรมการประหยัดพลังงาน ในโรงงานอุตสาหกรรมภาคตะวันออก

ระเบียบวิธีการวิจัย

1.ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ โรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้เชื้อเพลิงแก๊ส NG และ LPG จำนวนทั้งสิ้น 483 แห่ง กลุ่มตัวอย่างจำนวน 219 แห่งนั้นได้ดำเนินการคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane Taro (1973, p.127) และกำหนดค่าความคลาดเคลื่อนร้อยละ 5 ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) ในการเลือกกลุ่ม ผู้ที่จะตอบแบบสอบถามคือ ผู้บริหารระดับสูง ประกอบด้วย ผู้จัดการใหญ่ รองผู้จัดการใหญ่ ผู้ช่วยผู้จัดการใหญ่ หรือผู้บริหารระดับกลาง ประกอบด้วย รอง

หัวหน้าหน่วยงาน ผู้อำนวยการ ผู้จัดการ หรือผู้ที่ได้รับมอบหมายจากสถานประกอบการ ซึ่งผู้ที่ตอบแบบสอบถามถือว่าเป็นตัวแทนของหน่วยงานนั้นๆ โดยนำแบบสอบถามให้สถานประกอบการที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 5 ชุดต่อ 1 สถานประกอบการ กำหนดการเก็บแบบสอบถามสถานประกอบการละไม่ต่ำกว่า 3 ชุดจึงนับเป็นหน่วยวิเคราะห์

2. ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

การบริหารจัดการพลังงานในองค์กร ตามกรอบแนวคิดของ Lyle Harris (1974) พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นดังนี้ ด้านการวิเคราะห์และวางแผนพลังงานกับกลยุทธ์ (α = 0.92) ด้านการเชื่อมโยงการจัดการกับกลยุทธ์ในการจัดการ (α = 0.97) ด้านการใช้เทคโนโลยีในการจัดการและวางแผนพลังงาน (α = 0.95)

การจัดการนวัตกรรมทางสังคม พบว่ามีค่าความเชื่อมั่นในระดับสูงเช่นกัน ได้แก่ ด้านการทบทวนแนวคิดนวัตกรรมทางสังคม (α = 0.94) ด้านการเชื่อมโยงนวัตกรรมกับองค์กร (α = 0.97) ด้านการพัฒนาโมเดลองค์กรใหม่ (α = 0.89) ด้านการนำเข้านวัตกรรมทางสังคมเข้าสู่โมเดลธุรกิจ (α = 0.96) ด้านผลกระทบของการนำความรู้เข้าสู่องค์กรและการสร้างสังคมองค์กรที่โปร่งใส (α = 0.96)

การใช้นโยบายเศรษฐกิจ BCG พบว่า การใช้นโยบายเศรษฐกิจชีวภาพ (Bio Economy) (α = 0.98) การใช้นโยบายเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) (α = 0.95) การใช้นโยบายเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) (α = 0.94)

ปัจจัยประสิทธิผลการประหยัดพลังงานขององค์กร พบว่ามีค่าความเชื่อมั่นในระดับสูงมาก ได้แก่ การบริหารจัดการพลังงานองค์การ (α = 0.96) การบริหารความเป็นอยู่ทางพลังงาน (α = 0.96) การวัดและการติดตามผลประสิทธิภาพของการประหยัดพลังงาน (α = 0.97) การใช้นวัตกรรมเทคโนโลยี (α = 0.97) และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของพนักงาน (α = 0.96)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ คือ แบบสอบถาม (Research Questionnaire) ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยในการสร้างแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ จากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาทำเป็นแบบสอบถาม (Questionnaire) ที่มีคำถามชนิดปลายปิดโดยแบ่งโครงสร้างของแบบสอบถามออกเป็น 4 ตอน ดังนี้

แบบสอบถามตอนที่ 1 เป็นแบบมาตราส่วนแบบประมาณค่า (Rating scale) เป็นคำถามเกี่ยวกับ ปัจจัยการบริหารจัดการพลังงานในองค์กร ของ Lyle Harris (1974) ที่พัฒนามาจาก”การจัดการพลังงานแบบองค์รวม (Total Energy Management) มี 3 ด้าน คือ 1) การวิเคราะห์และวางแผนการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ 2) การเชื่อมโยงการจัดการพลังงานกับวัตถุประสงค์และยุทธศาสตร์ทางธุรกิจ 3) การใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือในการวิเคราะห์และการจัดการ ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 15 ข้อ

แบบสอบถามตอนที่ 2 เป็นแบบมาตราส่วนแบบประมาณค่า (Rating scale) เป็นคำถามเกี่ยวกับปัจจัยการจัดการนวัตกรรมในองค์กร ของ Jürgen Howaldt, Christoph Kaletka, Antonius Schröder, และ Marthe Zirngiebl (2018) มี 5 ด้านคือ 1) การทบทวนแนวคิดหลักของนวัตกรรมทางสังคม 2) การเชื่อมโยงระหว่างนวัตกรรมทางสังคมและองค์กร 3) การพัฒนาโมเดลองค์กรใหม่ 4) การนำนวัตกรรมทางสังคมเข้าสู่

กิจกรรมธุรกิจ 5) ผลกระทบของการนำความรู้เข้าสู่องค์กรและสังคมองค์การมีการสื่อสารที่เปิดกว้างและโปร่งใส ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 19 ข้อ

แบบสอบถามตอนที่ 3 เป็นแบบมาตราส่วนแบบประมาณค่า (Rating scale) เป็นคำถามเกี่ยวกับ ปัจจัยการใช้นโยบายในองค์การ ปัจจัย BCG Model โมเดลเศรษฐกิจสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน มี 3 ด้าน คือ 1) ใช้นโยบายเศรษฐกิจชีวภาพในองค์กร 2) การใช้นโยบายเศรษฐกิจหมุนเวียนในองค์กร 3) ระดับการใช้นโยบายเศรษฐกิจสีเขียวในองค์กร ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 15 ข้อ

แบบสอบถามตอนที่ 4 เป็นแบบมาตราส่วนแบบประมาณค่า (Rating scale) เป็นคำถามเกี่ยวกับปัจจัยประสิทธิผลการประหยัดพลังงานขององค์การประยุกต์จากงานวิจัยของนักวิชาการ 5 แนวทาง คือ 1) ด้านการบริหารจัดการพลังงานองค์การ 2) ด้านการบริหารความเป็นอยู่ทางพลังงาน 3) การวัดและการติดตามผลประสิทธิภาพของการประหยัดพลังงาน 4) การใช้นวัตกรรมเทคโนโลยี และ 5) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของพนักงาน ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 24 ข้อ

4. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและหาความเชื่อมั่นของแบบบสอบถาม ดังนี้

1. ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 10 ท่าน โดยพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา โดยใช้ค่า S-CVI (Scale Content Validity Index) ค่าเฉลี่ย CVI = 9.49 ค่า S-CVI = 0.95
2. หาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถาม โดยทดลองใช้แบบสอบถามกับพนักงาน ซึ่งมิใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ จำนวน 30 คน ได้ความเชื่อมั่นทั้งฉบับ 0.95

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการแจกแบบสอบถามและเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดทำหนังสือพร้อมแบบสอบถามส่งให้กลุ่มประชากรผ่านระบบ Google form โดยทำรหัส ในชุดแบบสอบถามที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง พร้อมชี้แจงรายละเอียดความมุ่งหมายของการวิจัย โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มประชากรจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้เชื้อเพลิงแก๊ส ที่ส่งกลับคืนมาทาง Google form จากการเก็บข้อมูลจริงเพื่อเพิ่มความแม่นยำของผลลัพธ์และลดข้อผิดพลาดที่อาจเกิดจากอัตราการตอบกลับต่ำ Yamane (1973) จึงส่งแบบสอบถามเกินกว่าจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่ได้คำนวณไว้ โดยสามารถเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง และได้รับแบบสอบถามตอบกลับจำนวน 821 ชุด จากโรงงาน 223 แห่ง ซึ่งเป็นจำนวนที่มากกว่าที่กำหนดไว้ การใช้กลุ่มตัวอย่างที่มากกว่าค่าที่แนะนำจึงเป็นการช่วยให้เกิดความแม่นยำเพิ่มขึ้น ขนาดตัวอย่างที่ใหญ่ขึ้น จะช่วยลดความคลาดเคลื่อนในการสุ่มตัวอย่าง (sampling error) และเพิ่มความแม่นยำของผลการวิจัย (Creswell & Creswell, 2018) และเมื่อได้รับแบบสอบถามกลับมาทำการตรวจสอบความถูกต้องความสมบูรณ์ของแบบสอบถามเพื่อนำแบบสอบถามไปประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูล

6. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมานในการวิเคราะห์ข้อมูลและทดสอบสมมติฐาน โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1) ทำการหาค่าเฉลี่ยของตัวแปรที่อยู่ในปัจจัยการบริหารจัดการพลังงานในองค์กร ปัจจัยการจัดการนวัตกรรมในองค์กร ปัจจัยการใช้นโยบายในองค์การ BCG Model ปัจจัยประสิทธิผลการ

ประหยัดพลังงานขององค์การ 2) ใช้การหาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) 3) ใช้การวิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Pearson Correlation) ในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการตัวแปร 4) ใช้การวิเคราะเส้นทาง (Path Analysis) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์และอิทธิพลตามกรอบแนวคิดในภาพรวมที่ได้นำเสนอในภาพที่ 1 และรวมถึงการคำนวณหาค่าอิทธิพลทางตรง (Direct Effect) อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effดนพท) และอิทธิพลรวม (Total Effect) เพื่อให้ทราบถึงอิทธิพลของปัจจัยการบริหารจัดการพลังงานในองค์กร ปัจจัยการจัดการนวัตกรรมในองค์กร ปัจจัยการใช้นโยบายในองค์การ BCG Model ที่ส่งผลต่อปัจจัยประสิทธิผลการประหยัดพลังงานขององค์การ

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์รายปัจจัย

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการบริหารจัดการพลังงานของโรงงาน (TE)

การบริหารจัดการพลังงานของโรงงาน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. การวิเคราะห์และวางแผนการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ	3.74	1.10	มาก	1
2. การเชื่อมโยงการจัดการพลังงานกับวัตถุประสงค์ และยุทธศาสตร์	3.63	1.15	มาก	2
3.การใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือในการวิเคราะห์และการจัดการ	3.15	1.39	ปานกลาง	3
รวม	3.51	1.13	มาก	-

จากตารางที่ 1 พบว่าปัจจัยประสิทธิผลการประหยัดพลังงานขององค์กร มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดที่ 3.63 ด้านการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของพนักงาน ซึ่งเป็นด้านที่มีคะแนนสูงสุด ($\bar{X}$ = 3.70) และด้านที่มีคะแนนต่ำสุดคือการวัดและการติดตามผลประสิทธิภาพของการประหยัดพลังงาน ($\bar{X}$ = 3.53)

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการจัดการนวัตกรรมองค์การ (NM)

การจัดการนวัตกรรมองค์การ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับ
1. การทบทวนแนวคิดหลักของนวัตกรรมทางสังคม (NS)	3.55	1.25	มาก	1
2. การเชื่อมโยงระหว่างนวัตกรรมทางสังคมและองค์การ (NO)	3.51	1.26	มาก	3
3. การพัฒนาโมเดลองค์การใหม่ (DO)	3.49	1.25	ปานกลาง	4
4. การนำนวัตกรรมทางสังคมเข้าสู่กิจกรรมธุรกิจ (SB)	3.55	1.26	มาก	2
5. ผลกระทบการนำความรู้เข้าสู่องค์การและสังคมองค์การมีการสื่อสารที่เปิดกว้างและโปร่งใส (OS)	3.43	1.31	ปานกลาง	5
รวม	3.51	1.24	มาก	-

จากตารางที่ 2 พบว่าปัจจัยการบริหารจัดการพลังงานในองค์กร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.51 โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ การวิเคราะห์และวางแผนการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ ($\bar{x}$ = 3.74) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือในการวิเคราะห์และการจัดการ ($\bar{x}$ = 3.15))

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยการใช้นโยบาย BCG MODEL ในองค์การ (BCG)

การใช้นโยบาย BCG MODEL ในองค์การ	$\bar{X}$	S. D.	ระดับ	อันดับ
1. การใช้นโยบายเศรษฐกิจชีวภาพ (Bio Economy) ในองค์การ	3.21	1.34	ปานกลาง	3
2. การใช้นโยบายเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ในองค์การ	3.54	1.18	มาก	2
3. การใช้นโยบายเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ในองค์การ	3.69	1.17	มาก	1
รวม	3.48	1.18	ปานกลาง	-

จากตารางที่ 3 พบว่าปัจจัยการจัดการนวัตกรรมในองค์กร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.51 เท่ากันกับปัจจัยการบริหารจัดการพลังงานในองค์กร ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือ การทบทวนแนวคิดหลักของนวัตกรรมทางสังคม ($\bar{x}$ = 3.55) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ การพัฒนาโมเดลองค์การใหม่ ($\bar{x}$ = 3.31)

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ปัจจัยประสิทธิผลการประหยัดพลังงานขององค์การ (EF)

ประสิทธิผลการประหยัดพลังงานขององค์การ	$\bar{X}$	S. D.	ระดับ	อันดับ
1. การบริหารจัดการพลังงานองค์การ (Vieira, 2015) (OE)	**3.69**	**1.23**	**มาก**	2
2. การบริหารประสิทธิภาพทางพลังงาน (Debnath et al., 2019) (EE)	**3.66**	**1.29**	**มาก**	3
3.การวัดและการติดตามผลประสิทธิภาพของการประหยัดพลังงาน (Kemp and Foxon, 2017) (EM)	**3.53**	**1.32**	**มาก**	5
4.การใช้นวัตกรรมเทคโนโลยี (Klewitz et al., 2017) (TI)	**3.55**	**1.30**	**มาก**	4
5.การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของพนักงาน (Choudhary et al., 2018) (BC)	**3.70**	**1.23**	**มาก**	1
รวม	**3.63**	**1.24**	**มาก**	-

จากตารางที่ 4 พบว่าปัจจัยการใช้โมเดลเศรษฐกิจ BCG มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในบรรดาปัจจัยทั้งหมด คือ 3.48 ด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุดคือ นโยบายด้านเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ($\bar{x}$ = 3.69) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ นโยบายด้านเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) ($\bar{x}$ = 3.21)

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ (ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ Correlation) ระหว่างตัวแปร

การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเพื่อใช้ประกอบการตอบคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์ในการศึกษา ข้อ 2 และทดสอบสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1 คือการศึกษาความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างการบริหารจัดการพลังงาน การจัดการนวัตกรรม ด้านการใช้ BCG Model และประสิทธิผลการประหยัดพลังงาน ของกลุ่มอุตสาหกรรมที่ใช้เชื้อเพลิงแก๊สภาคตะวันออก จะมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 5 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (Correlation) ระหว่างตัวแปร

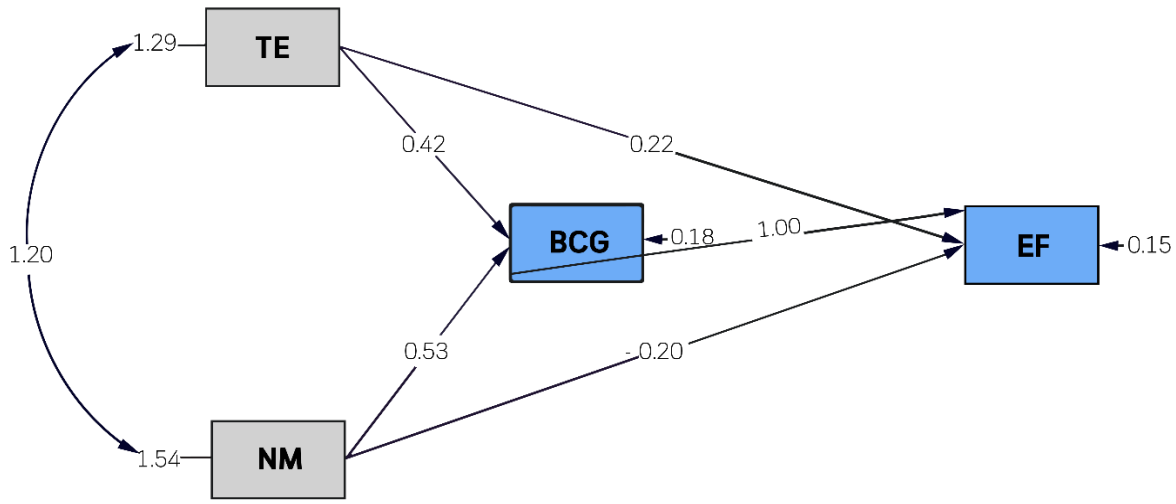
ตัวแปร	การบริหารจัดการพลังงาน	การจัดการนวัตกรรม	การใช้ BCG Model	ประสิทธิผลการประหยัดพลังงาน
การบริหารจัดการพลังงาน	1	.870**	.854**	.854**
การจัดการนวัตกรรม		1	.908**	.832**
การใช้ BCG Model			1	.944**
ประสิทธิผลการประหยัดพลังงาน				1

** หมายถึงมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความมั่นใจที่ร้อยละ 99 หรือมี P-Value น้อยกว่า 0.01

จากการวิเคราะห์ตารางค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ พบว่าตัวแปรหลักทั้งสี่ ได้แก่ การบริหารจัดการพลังงาน การจัดการนวัตกรรมในองค์กร นโยบายเศรษฐกิจ BCG และประสิทธิผลการประหยัดพลังงาน มีความสัมพันธ์ในระดับสูงทุกคู่ตัวแปร โดยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (2-tailed) แสดงถึงโครงสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงและเอื้อต่อกันอย่างมีนัยสำคัญ ดังนี้

การบริหารจัดการพลังงานมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการจัดการนวัตกรรมในองค์กร (r = .870) และการนำนโยบายเศรษฐกิจ BCG มาปรับใช้ (r = .854) ทั้งยังสัมพันธ์กับประสิทธิผลการประหยัดพลังงาน (r = .854) ในระดับสูงมาก นอกจากนี้ การจัดการนวัตกรรมในองค์กรมีความสัมพันธ์สูงสุดกับการใช้นโยบายเศรษฐกิจ BCG (r = .908) และสัมพันธ์กับประสิทธิผลการประหยัดพลังงาน (r = .832) อย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างการนำนโยบายเศรษฐกิจ BCG และประสิทธิผลการประหยัดพลังงานมีค่าสูงที่สุด (r = .944) ชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการแนวคิดเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียวมีบทบาทสำคัญต่อการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงานอย่างยั่งยืน ผลการวิเคราะห์สนับสนุนสมมติฐานที่ว่า ตัวแปรทั้งสี่มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญในเชิงบวกระดับสูง

ผลการวิเคราะห์ค่าอิทธิพลระหว่างตัวแปร

แผนภาพที่ 2 แสดงค่าอิทธิพล (Path Analysis) และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

TE = การบริหารจัดการพลังงานในองค์การ ; NM = การจัดการนวัตกรรมในองค์การ ; BCG = การใช้โมเดลเศรษฐกิจ BCG ในองค์การ ; EF = ประสิทธิผลการประหยัดพลังงานในองค์การ

ตารางที่ 6 แสดงค่าอิทธิพลรวม (TE) อิทธิพลทางตรง (DE) และอิทธิพลทางอ้อม (IE)

ตัวแปรทำนาย	**(TE) การบริหารจัดการพลังงานในองค์การ**			**(NM) การจัดการนวัตกรรมในองค์การ**			**(BCG) การใช้โมเดลเศรษฐกิจ BCG ในองค์การ**			R^2
ตัวแปรถูกทำนาย	*TE*	*DE*	*IE*	*TE*	*DE*	*IE*	*TE*	*DE*	*IE*	
(BCG) การใช้โมเดลเศรษฐกิจ BCG ในองค์การ	0.42**	0.42**		0.53**	0.53**	-				0.87**
(EF) ประสิทธิผลการประหยัดพลังงานในองค์การ	0.64**	0.22**	0.42**	0.33**	-0.20**	0.53**	1.00**	1**	-	0.90**

TE = Total Effect, DE = Direct Effect, IE = Indirect Effect, R^2 = Structural Equations, ** = p<0.01

อิทธิพลทางตรง (Direct Effects: DE) การบริหารจัดการพลังงานในองค์การ มีอิทธิพลทางตรงต่อโมเดลเศรษฐกิจ BCG เท่ากับ (β = 0.42) และมีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิผลการประหยัดพลังงานขององค์การ เท่ากับ (β = 0.22) การจัดการนวัตกรรมในองค์การ มีอิทธิพลทางตรงต่อโมเดลเศรษฐกิจ BCG เท่ากับ (β = 0.53) และมีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิผลการประหยัดพลังงานขององค์การ เท่ากับ (β = -0.20) โมเดลเศรษฐกิจ BCG มีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิผลการประหยัดพลังงานขององค์การ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (β = 1.00)

อิทธิพลทางอ้อม (Indirect Effects: IE) การบริหารจัดการพลังงานในองค์การ มีอิทธิพลทางอ้อมต่อประสิทธิผลการประหยัดพลังงานขององค์กร ผ่านโมเดลเศรษฐกิจ BCG (β = 0.42) การจัดการนวัตกรรมในองค์การ มีอิทธิพลทางอ้อมต่อประสิทธิผลการประหยัดพลังงานขององค์การ ผ่านโมเดลเศรษฐกิจ BCG (β = 0.53) ทั้ง การบริหารจัดการพลังงานในองค์การ และ การจัดการนวัตกรรมในองค์การไม่มีอิทธิพลทางอ้อมต่อโมเดลเศรษฐกิจ BCG เนื่องจาก โมเดลเศรษฐกิจ BCG เป็นตัวแปรที่ถูกรับอิทธิพลโดยตรง

อิทธิพลโดยรวม (Total Effects: TE) การบริหารจัดการพลังงานในองค์การ มีอิทธิพลโดยรวมต่อโมเดลเศรษฐกิจ BCG (β = 0.42) และมีอิทธิพลโดยรวมต่อประสิทธิผลการประหยัดพลังงานขององค์การ (β = 0.64) การจัดการนวัตกรรมในองค์การ (NM) มีอิทธิพลโดยรวมต่อโมเดลเศรษฐกิจ BCG (β = 0.53) และมีอิทธิพลโดยรวมต่อประสิทธิผลการประหยัดพลังงานขององค์การ (β = 0.33) โมเดลเศรษฐกิจ BCG (BCG) มีอิทธิพลโดยรวมต่อประสิทธิผลการประหยัดพลังงานขององค์การ (β = 1.00)

ตัวแปร โมเดลเศรษฐกิจ BCG สามารถอธิบายความแปรปรวนได้ 87% (R^2 = 0.87) ตัวแปรประสิทธิผลการประหยัดพลังงานขององค์กร สามารถอธิบายความแปรปรวนได้ 90% (R^2 = 0.90) โมเดลนี้สามารถอธิบายผลได้อย่างแม่นยำและมีความสอดคล้องดีมากกับข้อมูลเชิงประจักษ์

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษานี้สรุปได้ว่า "ประสิทธิผลการประหยัดพลังงาน" เป็นปัจจัยสำคัญอันดับหนึ่ง ($\bar{x}$ = 3.63) โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของพนักงาน ($\bar{x}$ = 3.70) ซึ่งสนับสนุนแนวคิดของ Choudhary et al. (2018) และ ปภัสสร หงส์จินดา (2017) ที่ระบุว่าการสร้างความตระหนักรู้และการมีส่วนร่วมของพนักงานมีผลอย่างยั่งยืนต่อการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม ด้านการวัดและติดตามผลการประหยัดพลังงานยังคงต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ($\bar{x}$ = 3.53) ตามข้อเสนอของ Kemp and Foxon (2017) ในด้าน "การบริหารจัดการพลังงานในองค์กร" ($\bar{x}$ = 3.51) จุดแข็งคือการวางแผนการใช้พลังงานอย่างเป็นระบบ ($\bar{x}$ = 3.74) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Total Energy Management และแนวทางการจัดการพลังงานเชิงกลยุทธ์ของ Harris (1974) แต่ยังมีข้อจำกัดในการใช้เทคโนโลยีการวิเคราะห์ ($\bar{x}$ = 3.15) ตามข้อค้นพบของ Chen และ Li (2021) และ อำนวย คำรณ (2019) สำหรับ "การจัดการนวัตกรรมในองค์กร" ($\bar{x}$ = 3.51) พบว่าการทบทวนแนวคิดนวัตกรรมทางสังคมเป็นจุดแข็ง ($\bar{x}$ = 3.55) ตามแนวคิดของ Howaldt et al. (2018) และ จิรวัฒน์ หอมนาน (2020) ที่ชี้ว่านวัตกรรมทางสังคมสามารถเสริมสร้างความสามารถในการปรับตัวขององค์กรได้ อย่างไรก็ตาม การพัฒนาโมเดลองค์กรใหม่ยังต้องการการสนับสนุนเพิ่มเติม ($\bar{x}$ = 3.31) สุดท้าย "การใช้นโยบาย BCG Model" ($\bar{x}$ = 3.48) พบว่าการพัฒนาเศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ได้รับการส่งเสริม ($\bar{x}$ = 3.69) สอดคล้องกับแนวคิดของ World Economic Forum (2020) และยุทธศาสตร์ชาติ แต่เศรษฐกิจชีวภาพ (Bio Economy) ยังขาดการบูรณาการอย่างเป็นรูปธรรม ($\bar{x}$ = 3.21) ซึ่งตรงกับข้อค้นพบของ ธนวัฒน์ นาคสมบัติ (2021)

การประหยัดพลังงานในภาคอุตสาหกรรมต้องอาศัยการบูรณาการหลายปัจจัย ทั้งพฤติกรรมบุคลากร การวางแผนพลังงาน การส่งเสริมนวัตกรรม และการขับเคลื่อนนโยบาย BCG Model เพื่อสร้างความสามารถในการแข่งขันและการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว

อภิปรายผลความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทั้ง 4 ได้แก่ การบริหารจัดการพลังงาน การจัดการนวัตกรรม การใช้นโยบาย BCG Model และประสิทธิผลการประหยัดพลังงาน ในโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้เชื้อเพลิงแก๊สในภาคตะวันออกของประเทศไทย พบว่าทุกคู่ตัวแปรมีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

การใช้นโยบาย BCG Model มีความสัมพันธ์สูงที่สุดกับประสิทธิผลการประหยัดพลังงาน (r = .944) ชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการเศรษฐกิจชีวภาพ หมุนเวียน และสีเขียว มีผลโดยตรงต่อการลดการใช้พลังงานและเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต (Geissdoerfer et al., 2017; สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์, 2565) การจัดการนวัตกรรมมีความสัมพันธ์อย่างมากกับการใช้ BCG Model (r = .908) แสดงให้เห็นว่านวัตกรรมเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ BCG โดยเฉพาะในด้าน Bio Economy และ Green Technology (Howaldt et al., 2018; Chen & Li, 2021) การบริหารจัดการพลังงานสัมพันธ์กับการจัดการนวัตกรรม (r = .870) และการใช้ BCG Model (r = .854) ชี้ให้เห็นว่าองค์กรที่มีระบบบริหารพลังงานที่ดีมีแนวโน้มสร้างนวัตกรรมและบูรณาการแนวคิด BCG ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Smith et al., 2019; Prasertsan et al., 2019; Geissdoerfer et al., 2017) การบริหารจัดการพลังงานยังมีความสัมพันธ์สูงกับประสิทธิผลการประหยัดพลังงาน (r = .854) สนับสนุนว่าการวางแผนและการจัดการพลังงานอย่างเป็นระบบช่วยลดการใช้พลังงานได้จริง (Vieira, 2015; IEA, 2020; Prasertsan et al., 2019) ในด้านการจัดการนวัตกรรมและประสิทธิผลการประหยัดพลังงาน (r = .832) แม้มีค่าน้อยที่สุดในกลุ่ม แต่ยังแสดงว่านวัตกรรมมีบทบาทในการส่งเสริมการใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ (Choudhary et al., 2018; Smith et al., 2019)

ผลการศึกษายืนยันสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 1 และตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 2 อย่างชัดเจนว่า การบูรณาการการบริหารพลังงาน นวัตกรรม และนโยบายเศรษฐกิจ BCG ส่งเสริมซึ่งกันและกันในการยกระดับประสิทธิผลการประหยัดพลังงานขององค์กรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และเป็นแนวทางสำคัญสำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างยั่งยืนในอนาคต

อภิปรายผลอิทธิพลระหว่างตัวแปร

ผลการศึกษาตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 และยอมรับสมมติฐานข้อ 2 ที่ ที่ว่า ปัจจัยการบริหารจัดการพลังงาน ปัจจัยการจัดการนวัตกรรม ปัจจัยการใช้ BCG Model มีอิทธิพลต่อปัจจัยประสิทธิผลการประหยัดพลังงาน จากการวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยใช้โมเดล SEM Path Analysis พบว่าประสิทธิผลการประหยัดพลังงานขององค์กร ได้รับอิทธิพลโดยตรงและโดยอ้อมจากปัจจัยสำคัญ 3 ด้าน ได้แก่ การบริหารจัดการพลังงานในองค์การ การจัดการนวัตกรรมในองค์การ และการใช้โมเดลเศรษฐกิจ BCG โดยเฉพาะโมเดล BCG ที่ส่งผลโดยตรงในระดับสูงสุด (β = 1.00, $p<0.01$) สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของโมเดลเศรษฐกิจ BCG ในการผลักดันองค์กรไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวนโยบายของประเทศไทยตามแผน BCG Economy Model (สวทช., 2564) และแนวทางเศรษฐกิจหมุนเวียนในระดับสากล (World Economic Forum, 2020)

โดยการบริหารจัดการพลังงานในองค์กร ส่งผลต่อ ประสิทธิผลการประหยัดพลังงานในองค์การ ทั้งทางตรง (β = 0.22) และทางอ้อมผ่าน BCG (β = 0.42) โดยมีผลรวมของอิทธิพล สูงถึง (β = 0.64) แสดงให้เห็นว่าการบริหารพลังงานอย่างมีระบบตั้งแต่การวางแผน การตรวจวัด และการมีส่วนร่วมของบุคลากรภายในองค์กรมีบทบาทสำคัญต่อการประหยัดพลังงานอย่างแท้จริง งานวิจัยของ พิทยา พันธุ์สมบัติ (2562) สนับสนุนข้อค้นพบนี้ โดยระบุว่าการจัดการพลังงานในโรงงานที่มีการประเมินผลและการใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมสามารถลดต้นทุนพลังงานได้อย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับแนวคิด Total Energy Management ของ Harris (1974) และ Vieira (2015)

ในส่วนของ การจัดการนวัตกรรมในองค์การ แม้ว่าจะมีอิทธิพลโดยรวมต่อ ประสิทธิผลการประหยัดพลังงานในองค์การ ในระดับปานกลาง (β = 0.33) แต่กลับพบอิทธิพลทางตรงเชิงลบ (β = -0.20) ซึ่งอาจสะท้อนถึงปัญหาการสื่อสารภายในองค์กร หรือการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงจากพนักงานในบางกรณี อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาอิทธิพลทางอ้อมผ่าน BCG (β = 0.53) พบว่า NM สามารถส่งเสริมประสิทธิภาพด้านพลังงานได้หากมีการบูรณาการนวัตกรรมเข้ากับระบบเศรษฐกิจสีเขียวอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับงานของ Howaldt et al. (2018) และ สมชาติ โชติการ (2563) ที่เน้นว่านวัตกรรมจะเกิดผลได้จริงต้องได้รับการสนับสนุนในเชิงโครงสร้างทั้งด้านนโยบาย บุคลากร และวัฒนธรรมองค์การ และสุดท้าย ค่าความแปรปรวนของโมเดลแสดงให้เห็นความแม่นยำที่สูง (R^2 ของ BCG = 0.87, EF = 0.90) แสดงว่าโมเดลนี้มีความเหมาะสมสำหรับการวิเคราะห์ปัจจัยเชิงโครงสร้างของการจัดการพลังงานในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Thanarak et al. (2021) ในการศึกษาการจัดการพลังงานและนวัตกรรม

การประยุกต์ใช้โมเดลเศรษฐกิจ BCG ร่วมกับการบริหารจัดการพลังงานและการจัดการนวัตกรรม เป็นแนวทางสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการประหยัดพลังงานในองค์การ โดยเฉพาะการสร้างการมีส่วนร่วม การวางแผนเชิงกลยุทธ์ และการใช้เทคโนโลยีใหม่ ๆ ซึ่งควรได้รับการส่งเสริมและขยายผลในระดับนโยบายเพื่อขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศ

สรุป

การวิจัยเรื่อง “การบริหารจัดการพลังงาน นวัตกรรมเทคโนโลยีการประหยัดพลังงาน และการใช้ BCG Model ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการประหยัดพลังงานเชื้อเพลิงแก๊สของโรงงานอุตสาหกรรมยุคใหม่ในภาคตะวันออก” มีเป้าหมายหลักเพื่อศึกษาปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการประหยัดพลังงานเชื้อเพลิงแก๊สในภาคอุตสาหกรรม โดยเน้นการบูรณาการแนวคิดการบริหารจัดการพลังงาน การจัดการนวัตกรรม และการประยุกต์ใช้โมเดลเศรษฐกิจ BCG (Bio-Circular-Green Economy) ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจที่ประเทศไทยให้ความสำคัญในยุคหลังโควิด-19 เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจและความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม ผลการศึกษาจากโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้เชื้อเพลิงแก๊สในภาคตะวันออกจำนวน 223 แห่ง พบว่าปัจจัยการบริหารจัดการพลังงาน การจัดการนวัตกรรม และการใช้นโยบาย BCG Model มีอิทธิพลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการประหยัดพลังงานเชื้อเพลิงแก๊สอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การวางแผนพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพและการสนับสนุนเศรษฐกิจสีเขียวเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน ลดการสูญเสีย และลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก

ข้อค้นพบสำคัญ การบริหารจัดการพลังงานอย่างเป็นระบบตามแนวคิด Total Energy Management (TEM) ช่วยให้โรงงานสามารถวางแผน วิเคราะห์ และใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน ลดต้นทุน และสนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนขององค์กร การจัดการนวัตกรรม โดยเฉพาะนวัตกรรมทางสังคมและ

เทคโนโลยีใหม่ ๆ มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงกระบวนการผลิตและการใช้พลังงานในโรงงานอุตสาหกรรม ช่วยให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยั่งยืน การประยุกต์ใช้ BCG Model เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายเศรษฐกิจชีวภาพ เศรษฐกิจหมุนเวียน และเศรษฐกิจสีเขียวในภาคอุตสาหกรรม ช่วยลดการใช้ทรัพยากรอย่างสิ้นเปลืองและเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และสถาบันการศึกษา รวมถึงการพัฒนานโยบายที่สนับสนุนการใช้นวัตกรรมเทคโนโลยีและการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้พลังงาน เป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความยั่งยืนในภาคอุตสาหกรรม

โดยสรุป การวิจัยนี้ยืนยันว่าการบูรณาการการบริหารจัดการพลังงาน การจัดการนวัตกรรม และการประยุกต์ใช้ BCG Model เป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยยกระดับประสิทธิผลการประหยัดพลังงานเชื้อเพลิงแก๊สในโรงงานอุตสาหกรรมยุคใหม่ของภาคตะวันออก ทั้งนี้ การดำเนินนโยบายที่เอื้อต่อการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรม การสร้างความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ และการส่งเสริมแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียนและเศรษฐกิจสีเขียว จะเป็นกุญแจสำคัญในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมไทยสู่ความยั่งยืนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

แนวทางขยายผลสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนของอุตสาหกรรมไทย จากผลการศึกษาที่เน้นโรงงานอุตสาหกรรมที่ใช้เชื้อเพลิงแก๊สในภาคตะวันออกของประเทศไทย พบว่าการจัดการนวัตกรรมที่สอดคล้องกับแนวคิด BCG Model มีบทบาทสำคัญต่อการเพิ่มประสิทธิผลการประหยัดพลังงานในองค์กร เพื่อขยายองค์ความรู้และนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในภาคอุตสาหกรรมไทย จึงมีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต ดังนี้

1) ขยายขอบเขตการวิจัยครอบคลุมทุกหน่วยงานที่ใช้เชื้อเพลิงแก๊ส ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้หลากหลาย เพื่อเปรียบเทียบผลการประหยัดพลังงานและค้นหานวัตกรรมที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ข้ามอุตสาหกรรม ช่วยให้การกำหนดนโยบายมีฐานข้อมูลที่รอบด้านยิ่งขึ้น

2) ศึกษาซ้ำในบริบทเดิมเมื่อเวลาผ่านไป ควรทำการวิจัยซ้ำเพื่อประเมินความต่อเนื่องของผลลัพธ์ ทั้งด้านการประหยัดพลังงาน การลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก และผลกระทบจากเทคโนโลยีหรือนโยบายใหม่

3) ออกแบบการศึกษาแบบระยะยาว (Longitudinal Study) การวิจัยระยะยาวจะช่วยติดตามพัฒนาการขององค์กรที่นำเทคโนโลยีประหยัดพลังงานมาใช้ และสะท้อนถึงความยั่งยืนของแนวทางดังกล่าวได้อย่างชัดเจน

4) เพิ่มการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเข้าใจประเด็นเชิงลึก การศึกษาปัจจัยซับซ้อน เช่น การยอมรับเทคโนโลยีใหม่ ความท้าทายในองค์กร และวัฒนธรรมองค์กร ผ่านการวิจัยเชิงคุณภาพ จะช่วยเสริมข้อมูลเชิงลึกให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

5) ขยายการศึกษาไปยังอุตสาหกรรมอื่น ควรศึกษาภาคอุตสาหกรรมที่มีลักษณะการผลิตต่างกัน เช่น อุตสาหกรรมเกษตร อาหาร หรือโรงงานพลังงานหมุนเวียน เพื่อเปรียบเทียบและพัฒนาโมเดลการจัดการพลังงานที่เหมาะสมในแต่ละบริบท

6) เพิ่มปัจจัยด้านองค์กรและนโยบายในการวิเคราะห์ การบูรณาการปัจจัยใหม่ เช่น วัฒนธรรมองค์กร ภาวะผู้นำ และการสนับสนุนจากภาครัฐ จะช่วยให้การวิเคราะห์มีความรอบด้านมากขึ้น และสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของประเทศ

ข้อเสนอแนะเหล่านี้มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างองค์ความรู้และแนวทางการบริหารจัดการพลังงานในภาคอุตสาหกรรมไทยให้มีประสิทธิภาพ พร้อมสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมที่ตอบโจทย์เศรษฐกิจสีเขียวและการพัฒนาที่ยั่งยืนในอนาคตอย่างเป็นรูปธรรม

งานวิจัยฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการประหยัดพลังงานเชื้อเพลิงแก๊สในโรงงานอุตสาหกรรมภาคตะวันออกของประเทศไทย โดยมุ่งเน้นการบูรณาการระหว่างการบริหารจัดการพลังงาน การจัดการนวัตกรรม และการใช้นโยบายตามแนวคิด BCG Model (Bio-Circular-Green Economy) ผลการวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง พบว่า ทั้งสามปัจจัยมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญ และส่งผลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการประหยัดพลังงาน โดยเฉพาะการใช้แนวคิดเศรษฐกิจสีเขียวและเศรษฐกิจหมุนเวียน ซึ่งช่วยลดการสูญเสียพลังงานและลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก อีกทั้งยังส่งเสริมศักยภาพการแข่งขันในระดับสากล

โดยการพัฒนานโยบายที่สนับสนุนเทคโนโลยีประหยัดพลังงาน การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมภายในองค์กร และการส่งเสริมความร่วมมือภาครัฐ-เอกชน จะเป็นกุญแจสำคัญในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมไทยไปสู่ความยั่งยืนอย่างแท้จริง งานวิจัยนี้จึงสามารถเป็นแนวทางเชิงนโยบายและแนวปฏิบัติในการบริหารจัดการพลังงานขององค์กรอุตสาหกรรม เพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านสู่เศรษฐกิจสีเขียวในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

กอบศักดิ์ ภูตระกูล. (2565). *BCG Model: อนาคตใหม่ของประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล.

จิรวัฒน์ หอมนาน. (2020). นวัตกรรมทางสังคมเพื่อการปรับตัวขององค์กรในยุคการเปลี่ยนแปลง. *วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 15*(2), 45–58.

ธนวัฒน์ นาคสมบัติ. (2021). การพัฒนาเศรษฐกิจชีวภาพในประเทศไทย: โอกาสและความท้าทาย. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมือง, 9*(1), 25–40.

พิทยา พันธุ์สมบัติ. (2562). การจัดการพลังงานในภาคอุตสาหกรรม: กรณีศึกษาโรงงานผลิตอาหาร. *วารสารบริหารธุรกิจเทคโนโลยีมหานคร, 16*(2), 1–15.

สมชาติ โชติการ. (2563). นวัตกรรมทางสังคม: พลังขับเคลื่อนการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารพัฒนาสังคม, 22*(1), 87–108.

สวทช. (สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ). (2564). *BCG Model: เศรษฐกิจชีวภาพ–หมุนเวียน–สีเขียว เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.* กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ.

สำนักงานปลัดกระทรวงพลังงาน. (2565). *ยุทธศาสตร์พลังงานชาติ พ.ศ. 2565–2580.* กรุงเทพฯ: กระทรวงพลังงาน.

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (CEA). (2565). *BCG Economy Model: แนวทางการขับเคลื่อนประเทศไทยด้วยเศรษฐกิจสร้างสรรค์.* กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์.

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2564). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570).* กรุงเทพฯ: สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

อบก. (องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน)). (2566). *แนวทางการใช้ระบบคาร์บอนเครดิตในประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน).

อำนวย คำรณ. (2019). การใช้เทคโนโลยีเพื่อการวิเคราะห์การใช้พลังงานในโรงงานอุตสาหกรรม. *วารสารพลังงานทดแทนและเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม, 7*(1), 55–68.

Chen, Y., & Li, S. (2021). Green innovation and sustainable development: Empirical evidence from China. *Journal of Cleaner Production, 278,* 123–478.

Choudhary, A., Mathur, S., & Jain, K. (2018). Achieving energy efficiency in industries through innovative technologies: An overview. *Renewable and Sustainable Energy Reviews, 81,* 1678–1697. https://doi.org/10.1016/j.rser.2017.05.282

Debnath, K. B., Mourshed, M., & Keane, M. M. (2019). Sustainability and resilience in energy systems: A life cycle management perspective. *Sustainable Energy Technologies and Assessments, 35,* 258–270.

Ellen MacArthur Foundation. (2019). *Completing the picture: How the circular economy tackles climate change.* Cowes: Ellen MacArthur Foundation.

Geissdoerfer, M., Savaget, P., Bocken, N. M. P., & Hultink, E. J. (2017). The circular economy – A new sustainability paradigm? *Journal of Cleaner Production, 143,* 757–768. https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.12.048

Harris, L. (1974). *Total energy management.* Industrial Press.

Howaldt, J., Kaletka, C., & Schröder, A. (2018). Social innovation and its relationship to social change: Verifying existing social theories in reference to social innovation and its relationship to social change. *Athens Journal of Social Sciences, 5*(2), 123–144.

Kemp, R., & Foxon, T. (2017). Technological transitions and system innovations. In *Handbook of sustainable innovation* (pp. 10–22). Edward Elgar Publishing.

Klewitz, J., Zeyen, A., & Hansen, E. G. (2017). Intermediaries driving eco-innovation in SMEs: A qualitative investigation. *European Journal of Innovation Management, 20*(2), 233–257.

Prasertsan, S., Rerkkriangkrai, W., & Chaisomphob, T. (2019). Energy management for sustainable industry in Thailand. *Renewable and Sustainable Energy Reviews, 101,* 27–40.

Thanarak, P., Chanthong, W., & Pimonsathean, Y. (2021). Applying structural equation modeling (SEM) to assess energy management practices in the Thai manufacturing sector. *Energy Reports, 7,* 4990–5001.

United Nations Development Programme (UNDP). (2021). *Thailand's bio-circular-green economic model: An inclusive and sustainable pathway to prosperity.* Bangkok: UNDP Thailand.

Vieira, E. (2015). *Energy efficiency: Towards the end of demand growth.* Academic Press.

Vieira, E. (2015). Organizational energy management: A multidimensional perspective. *Journal of Cleaner Production, 105,* 163–178.

World Bank. (2021). *Thailand economic monitor: The road to recovery.* Washington, DC: World Bank Group.

World Economic Forum. (2020). *The circular economy imperative: How to build resilient, thriving economies.* Retrieved from https://www.weforum.org

Yamane, T. (1973). *Statistics: An introductory analysis* (3rd ed.). Harper and Row.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Buddhist Philosophy and the Concept of Happiness in the Consumerist Era

พุทธปรัชญากับแนวคิดความสุขในยุคบริโภคนิยม

Phra Narong Suphatto Saysook[1]* & Phra Suchat Abhassaro Phuengphai[2]
Phra Prasong Panyavachiro Jankum[3] & Boonruam Khammuangsaen[4]
พระณรงค์ สุภทฺโท (สายสุข)[1]* พระสุชาติ อาภสฺสโร (ผึ่งผาย)[2]
พระประสงค์ ปญฺญาวชิโร จันคำ[3] และ บุญร่วม คำเมืองแสน[4]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phra Narong Suphatto Saysook*
พระณรงค์ สุภทฺโท (สายสุข)*
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: narongsaysook@gmail.com
2. Phra Suchat Abhassaro Phuengphai
พระสุชาติ อาภสฺสโร ผึ่งผาย
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: suchat.saro30@gmail.com
3. Phra Prasong Panyavachiro Jankum
พระประสงค์ ปญฺญาวชิโร จันคำ
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: prasongjunkum@gmail.com
4. Boonruam Khammuangsaen
บุญร่วม คำเมืองแสน
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: boonruam.ka@mbu.ac.th

คำสำคัญ:
พุทธปรัชญา, ความสุขในยุคบริโภคนิยม
Keywords:
Buddhist Philosophy, Happiness in The Consumerist Era

ABSTRACT

This article aims to study (1) the concept of happiness according to Buddhist philosophy and (2) a comparison between the notion of happiness in Buddhist philosophy and consumerist society. The study finds that Buddhist philosophy views true happiness as arising from the reduction of defilements and the cultivation of wisdom, which can be categorized into happiness derived from morality (Sila), concentration (samādhi), wisdom (paññā), and ultimately, Nirvana (nibbāna). In contrast, the concept of happiness in consumerist society emphasizes the pursuit of happiness through material possessions and consumption, which often results in only temporary satisfaction and a continuous desire for new things. This article proposes that applying Buddhist principles, particularly the Four Noble Truths and the Noble Eightfold Path, can help individuals attain genuine and sustainable happiness amidst the currents of consumerism. Furthermore, the study reveals that happiness derived from Buddhist philosophy is more stable compared to happiness dependent on material possessions or consumption. Individuals who develop inner happiness through mental and intellectual cultivation tend to experience greater peace and resilience in adapting to life's changes. Conversely, happiness in a consumerist society often leads to stress and an endless cycle of desire, resulting in persistent dissatisfaction. Moreover, Buddhist philosophy offers practical approaches applicable to

Article history:
Received: 31/03/2025
Revised: 02/05/2025
Accepted: 13/09/2025
Available online: 02/11/2025

How to Cite:
Phra Narong Suphatto Saysook et al. (2025). Buddhist Philosophy and the Concept of Happiness in the Consumerist Era. *Journal Dhamma for Life,* 31(4*),* 593-602.

daily life, including mindfulness in recognizing one's emotions, reducing attachment to material possessions, and living a balanced life through the Middle Path (Majjhimā Paṭipadā). These practices enable individuals to discover true happiness without relying on external stimuli.

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) แนวคิดเรื่องความสุขตามหลักพุทธปรัชญา 2) การเปรียบเทียบแนวคิดความสุขในพุทธปรัชญากับสังคมบริโภคนิยม จากการศึกษาพบว่า พุทธปรัชญามองว่าความสุขที่แท้จริงเกิดจากการลดละกิเลสและพัฒนาปัญญา ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นสุขจากศีล สมาธิ ปัญญา และนิพพาน ในขณะที่แนวคิดความสุขในยุคบริโภคนิยมเน้นการแสวงหาความสุขจากวัตถุและการบริโภค ซึ่งมักเป็นเพียงความสุขชั่วคราวและต้องการสิ่งใหม่อยู่เสมอ บทความนี้เสนอว่าการปรับใช้หลักธรรมทางพุทธปรัชญา ได้แก่ หลักอริยสัจสี่และมรรคมีองค์แปด สามารถช่วยให้บุคคลมีความสุขที่แท้จริงและยั่งยืน ท่ามกลางกระแสบริโภคนิยมได้ นอกจากนี้ การศึกษายังพบว่าความสุขที่เกิดจากพุทธปรัชญานั้น มีความมั่นคงมากกว่าความสุขที่ขึ้นอยู่กับวัตถุหรือการบริโภค บุคคลที่พัฒนาความสุขจากภายในผ่านการฝึกฝนจิตและปัญญา จะมีความสงบและสามารถรับมือกับความเปลี่ยนแปลงของโลกได้ดีขึ้น ในทางตรงกันข้าม ความสุขในยุคบริโภคนิยมมักนำไปสู่ความเครียดและความต้องการที่ไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งทำให้เกิดความรู้สึกไม่พอใจอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งพุทธปรัชญายังเสนอแนวทางปฏิบัติ ที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันได้ดี คือการมีสติรู้เท่าทันอารมณ์ของตนเอง การลดความยึดติดกับวัตถุ และการใช้ชีวิตที่สมดุลผ่านหลักมัชฌิมาปฏิปทา การปฏิบัติเหล่านี้ช่วยให้บุคคลสามารถค้นพบความสุขที่แท้จริง โดยไม่ต้องพึ่งพาสิ่งเร้าภายนอก

บทนำ

ความสุขเป็นเป้าหมายสูงสุดของมนุษย์ และเป็นสิ่งที่ถูกนิยามและตีความแตกต่างกันไปตามบริบทของสังคม วัฒนธรรม และยุคสมัย ในปัจจุบัน โลกอยู่ภายใต้กระแสบริโภคนิยมที่ส่งเสริมให้ผู้คนเชื่อมโยงความสุขเข้ากับการบริโภคสินค้า บริการ และประสบการณ์ทางวัตถุ ความสุขในบริโภคนิยมถูกนิยามผ่านการมีทรัพย์สินรายได้สูง หรือการได้รับความพึงพอใจจากสิ่งเร้าภายนอก อย่างไรก็ตาม การแสวงหาความสุขในลักษณะนี้มักนำไปสู่ความต้องการที่ไม่รู้จบ ทำให้เกิดภาวะเครียดและความรู้สึกไม่พอใจอย่างต่อเนื่อง พุทธปรัชญาได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับความสุขที่แตกต่างออกไป ซึ่งเน้นความสุขจากภายในที่เกิดจากการเข้าใจธรรมชาติของชีวิต และการฝึกฝนจิตใจเพื่อลดละกิเลสภายในที่เกิดขึ้น (Bodhi, 2011)

พุทธปรัชญามองว่าความสุขสามารถจำแนกออกเป็นหลายระดับ ตั้งแต่ความสุขทางโลก (สามิสสุข) ซึ่งยังเกี่ยวข้องกับการมีวัตถุ ไปจนถึงความสุขที่เกิดจากความสงบทางจิตใจ (นิรามิสสุข) และความสุขสูงสุดที่เกิดจากการหลุดพ้นจากกิเลส (นิพพานสุข) พระพุทธเจ้าทรงสอนว่าความสุขที่แท้จริงไม่ได้เกิดจากการสะสมวัตถุ

ภายนอก แต่เกิดจากการลดละความอยากและการพัฒนาปัญญา การมีสติ สมาธิ และปัญญาจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการบรรลุความสุขที่ยั่งยืน (Harvey, 2013)

นักวิชาการด้านพุทธศาสนาได้เสนอว่าแนวคิดเรื่องความสุขในพุทธปรัชญา มีรากฐานอยู่บนหลักอริยสัจสี่ โดยเน้นว่าความทุกข์เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่สามารถลดลงได้ด้วยการปฏิบัติธรรม (Gethin, 1998) ซึ่งตรงข้ามกับแนวคิดบริโภคนิยมที่มองว่าการบริโภคจะช่วยลดความทุกข์และเพิ่มความสุข อย่างไรก็ตาม งานวิจัยด้านจิตวิทยาสมัยใหม่ชี้ให้เห็นว่าการบริโภคที่มากเกินไปอาจส่งผลเสียต่อสุขภาวะทางจิตและความพึงพอใจในชีวิต (Kasser, 2002) งานวิจัยของนักวิชาการไทยได้ชี้ให้เห็นว่าการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนา เช่น หลักอริยสัจสี่และมรรคมีองค์แปด มาใช้ในชีวิตประจำวันสามารถช่วยลดความทุกข์ และเสริมสร้างความสุขได้อย่างยั่งยืน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543) อีกทั้งยังพบว่าการปฏิบัติสมาธิและเจริญสติช่วยให้บุคคลมีความพึงพอใจในชีวิตและลดความกังวลเกี่ยวกับการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย (สมภาร พรมทา, 2552)

ในแง่ของสังคม การนำหลักพุทธปรัชญามาใช้สามารถช่วยให้เกิดวัฒนธรรมที่เน้นความพอเพียง ลดการยึดติดกับวัตถุ และส่งเสริมความเมตตาต่อกันมากขึ้น สิ่งนี้สามารถนำไปสู่สังคมที่มีความสมดุลและลดความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจที่ขับเคลื่อนด้วยการบริโภค ซึ่งมักทำให้เกิดการแข่งขันและความเครียดในระดับบุคคลและสังคม อีกแง่มุมหนึ่งที่น่าสนใจคือบทบาทของสื่อและเทคโนโลยีในกระแสบริโภคนิยม สื่อโฆษณาและโซเชียลมีเดียมักส่งเสริมให้ผู้คนเชื่อมโยงความสุขเข้ากับการบริโภคและภาพลักษณ์ทางสังคม สิ่งนี้ทำให้เกิดค่านิยมที่มุ่งเน้นวัตถุและเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่นอยู่ตลอดเวลา การมีสติและเข้าใจธรรมชาติของสื่อสามารถช่วยให้บุคคลลดผลกระทบจากอิทธิพลเหล่านี้ และมุ่งเน้นไปที่ความสุขที่แท้จริงจากภายใน การเลือกแนวทางการดำเนินชีวิตที่สมดุลระหว่างพุทธปรัชญาและความจำเป็นในโลกยุคปัจจุบันเป็นสิ่งสำคัญ การนำหลักพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันสามารถช่วยให้บุคคลสามารถจัดการกับความเครียด รักษาความสงบทางจิตใจ และบรรลุความสุขที่แท้จริงโดยไม่ต้องพึ่งพาการบริโภคที่ไม่สิ้นสุด บทความนี้จะสำรวจแนวทางปฏิบัติที่สามารถช่วยให้บุคคลดำรงชีวิตอย่างมีความหมาย และสร้างความสมดุลระหว่างโลกภายนอกกับโลกภายในได้อย่างเหมาะสม

แนวคิดทฤษฎีบริโภค

ทฤษฎีบริโภคเป็นแนวคิดที่พยายามอธิบายว่ามนุษย์เลือกบริโภคสินค้าและบริการอย่างไร โดยมีพื้นฐานมาจากเศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา และสังคมวิทยา แนวคิดเกี่ยวกับพฤติกรรมการบริโภคมีหลายทฤษฎีสำคัญที่ช่วยอธิบายพฤติกรรมของผู้บริโภค ได้แก่

1. ทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Utility Theory) ทฤษฎีนี้เสนอว่าผู้บริโภคมีแนวโน้มเลือกบริโภคสินค้าและบริการที่ให้ความพึงพอใจสูงสุด โดยคำนึงถึงต้นทุนและผลประโยชน์สูงสุดที่ได้รับจากการบริโภค (Kahneman & Tversky, 1979

2. ทฤษฎีความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Needs) แนวคิดนี้เสนอว่าความต้องการของมนุษย์เป็นลำดับชั้น ตั้งแต่ความต้องการพื้นฐานไปจนถึงความต้องการด้านการตระหนักรู้ในตนเอง และส่งผลต่อรูปแบบการบริโภคที่แตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล (Maslow, 1943)

3. ทฤษฎีการบริโภคเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Consumption Theory) ทฤษฎีนี้มองว่าผู้บริโภคเลือกสินค้าตามความหมายที่เกี่ยวข้องกับตัวตนและสถานะทางสังคม โดยมีอิทธิพลจากวัฒนธรรมและค่านิยมที่ได้รับจากสังคม (Bourdieu, 1984)

4. ทฤษฎีบริโภคแบบวัตถุนิยม (Materialism Theory) แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่าผู้บริโภคมีแนวโน้มใช้ทรัพย์สินและวัตถุเป็นตัวชี้วัดความสุขและความสำเร็จในชีวิต และความต้องการสินค้าฟุ่มเฟือยสามารถสร้างแรงจูงใจในเชิงจิตวิทยาให้กับผู้บริโภค (Richins & Dawson, 1992)

5. ทฤษฎีการบริโภคเพื่ออัตลักษณ์ (Identity-Based Consumption Theory) ทฤษฎีนี้เน้นว่าแนวโน้มการเลือกบริโภคสินค้าและบริการเป็นผลมาจากความต้องการกำหนดอัตลักษณ์ของตนเอง และแสดงออกผ่านพฤติกรรมการบริโภค (Oyserman, 2009)

จากการศึกษาทฤษฎีบริโภคและพฤติกรรมการบริโภคในสังคมไทย พบว่ากระแสบริโภคนิยมทำให้เกิดความต้องการบริโภคที่ไม่สิ้นสุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “วงจรความต้องการที่ไม่มีที่สิ้นสุด” (Hedonic Treadmill) ที่ระบุว่าผู้บริโภคจะยังคงแสวงหาความพึงพอใจใหม่ๆ อยู่เสมอ แม้ว่าจะได้รับสิ่งที่ต้องการไปแล้ว การเข้าใจแนวคิดเหล่านี้สามารถนำไปสู่การตระหนักรู้และปรับพฤติกรรมการบริโภคให้เหมาะสม โดยการพิจารณาความจำเป็นและผลกระทบต่อชีวิตอย่างรอบคอบ

ลักษณะของการบริโภค

พฤติกรรมการบริโภคสามารถแบ่งออกเป็นประเภทต่าง ๆ ตามวัตถุประสงค์ แรงจูงใจ และผลกระทบของการบริโภค ดังนี้

1. การบริโภคเพื่อความจำเป็น (Necessity Consumption) การบริโภคที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐาน เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย และเครื่องนุ่งห่ม (Kotler & Keller, 2012)

2. การบริโภคเชิงอารมณ์ (Emotional Consumption) การบริโภคที่ขับเคลื่อนด้วยอารมณ์และความรู้สึก เช่น การซื้อของขวัญให้ตนเองหรือผู้อื่นเพื่อสร้างความสุขทางใจ (Holbrook & Hirschman, 1982)

3. การบริโภคแบบโอ้อวด (Conspicuous Consumption) การบริโภคเพื่อแสดงสถานะทางสังคม เช่น การซื้อสินค้าหรูหรา หรือแบรนด์เนมเพื่อสร้างภาพลักษณ์ (Veblen, 1899)

4.การบริโภคเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Consumption) การเลือกบริโภคสินค้าที่สะท้อนอัตลักษณ์และค่านิยมส่วนบุคคล เช่น การใช้สินค้าที่สะท้อนความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Belk, 1988)

5. การบริโภคที่มีความรับผิดชอบ (Responsible Consumption) การบริโภคที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น การสนับสนุนสินค้าออร์แกนิก หรือสินค้าที่ยั่งยืน (Shaw & Newholm, 2002)

6. การบริโภคเชิงพฤติกรรม (Behavioral Consumption) การบริโภคที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ หรือจากนิสัยที่ได้รับการปลูกฝัง เช่น การซื้อกาแฟทุกเช้า (Wood & Neal, 2009)

7. การบริโภคเพื่อหลีกหนี (Escapist Consumption) การบริโภคเพื่อหลีกหนีจากความเครียดหรือปัญหาในชีวิต เช่น การเสพสื่อบันเทิง การเล่นเกมออนไลน์ หรือการท่องเที่ยว (Hirschman & Holbrook, 1982)

จากการศึกษาพฤติกรรมการบริโภคประเภทต่าง ๆ สามารถสังเกตได้ว่าปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมเหล่านี้มีทั้งปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และจิตวิทยา ซึ่งส่งผลให้พฤติกรรมการบริโภคของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน นอกจากนี้ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและการสื่อสารยังทำให้เกิดรูปแบบการบริโภคใหม่ ๆ เช่น การบริโภคแบบดิจิทัล (Digital Consumption) ซึ่งเป็นที่แพร่หลายในปัจจุบัน

พฤติกรรมของการบริโภค

พฤติกรรมการบริโภคเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเลือก การใช้ และการกำจัดสินค้าและบริการของผู้บริโภค โดยได้รับอิทธิพลจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ และจิตวิทยา พฤติกรรมการบริโภคสามารถจำแนกออกเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่

1. พฤติกรรมการบริโภคเชิงเหตุผล (Rational Consumption Behavior) เป็นการบริโภคที่อิงอยู่บนการวิเคราะห์เหตุผล เช่น การพิจารณาราคา คุณภาพ และความคุ้มค่าก่อนการซื้อสินค้า พฤติกรรมประเภทนี้พบมากในผู้บริโภคที่มีข้อมูลและตระหนักรู้ถึงผลกระทบของการบริโภค (Schiffman & Kanuk, 2010)

2. พฤติกรรมการบริโภคเชิงอารมณ์ (Emotional Consumption Behavior) เป็นการบริโภคที่ขับเคลื่อนด้วยอารมณ์ เช่น การซื้อสินค้าตามอารมณ์หรือแรงกระตุ้นชั่วคราว (Solomon, 2018)

นอกจากนี้ พฤติกรรมการบริโภคยังได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านเทคโนโลยี โดยเฉพาะในยุคดิจิทัลที่ผู้บริโภคมีแนวโน้มซื้อสินค้าผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์มากขึ้น ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะของพฤติกรรมการบริโภค เช่น การใช้รีวิวออนไลน์และการตลาดเชิงประสบการณ์เพื่อเป็นปัจจัยในการตัดสินใจซื้อ พฤติกรรมการบริโภคในยุคดิจิทัลยังเกี่ยวข้องกับ พฤติกรรมการบริโภคแบบใช้ข้อมูล (Data-Driven Consumption Behavior) ซึ่งได้รับการศึกษาโดย Wedel & Kannan (2016) ที่กล่าวถึงบทบาทของข้อมูลและอัลกอริทึมในการกำหนดพฤติกรรมผู้บริโภคในยุคดิจิทัล ซึ่งหมายถึงการที่ผู้บริโภคใช้ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เช่น รีวิวออนไลน์และอัลกอริทึมของแพลตฟอร์มอีคอมเมิร์ซ เพื่อช่วยในการตัดสินใจซื้อสินค้าและบริการ

อีกประเด็นสำคัญคือ พฤติกรรมการบริโภคเพื่อแสดงออกถึงตัวตน (Identity-Expressive Consumption Behavior) ซึ่งอธิบายโดย Berger & Heath (2007) ว่าผู้บริโภคเลือกสินค้าตาม อัตลักษณ์ของตนเอง และใช้การบริโภคเป็นเครื่องมือในการสื่อสารทางสังคม ซึ่งหมายถึงการเลือกซื้อสินค้าที่สะท้อนอัตลักษณ์และค่านิยมของผู้บริโภค เช่น การซื้อสินค้าที่ยั่งยืนเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม หรือการซื้อสินค้าที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของกลุ่มสังคมที่ตนเองเป็นสมาชิก การบริโภคประเภทนี้ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงการตลาดที่ส่งเสริมให้สินค้ากลายเป็นสัญลักษณ์ของไลฟ์สไตล์และอัตลักษณ์ของบุคคล โดยรวมแล้ว พฤติกรรมการบริโภคในปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยีการตลาดดิจิทัล และปัจจัยทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

การบริโภคตามหลักมรรคมีองค์แปดหรือมัชฌิมาปฏิปทา

การบริโภคตามแนวทางของพุทธปรัชญาไม่ได้เน้นเพียงการตอบสนองความต้องการทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังคำนึงถึงผลกระทบของการบริโภคต่อจิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยใช้ มรรคมีองค์แปด หรือ

มัชฌิมาปฏิปทา เป็นแนวทางในการกำหนดพฤติกรรมการบริโภคที่สมดุล ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคได้ดังนี้

1. สัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) การบริโภคอย่างมีสติและปัญญา ตระหนักถึงผลกระทบของการบริโภคทั้งในระดับบุคคลและสังคม การบริโภคที่เกิดจากความเข้าใจในหลัก อริยสัจสี่ ทำให้บุคคลเลือกบริโภคเฉพาะสิ่งที่จำเป็นและเป็นประโยชน์ ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมนั้นได้

2. สัมมาสังกัปปะ (ความดำริชอบ) การตั้งเจตนาให้การบริโภคของตนอยู่บนพื้นฐานของความไม่โลภ ไม่ยึดติดกับการบริโภคเพื่อความเพลิดเพลินเกินพอดี และคำนึงถึงความเมตตาต่อผู้อื่น เช่น การเลือกใช้สินค้าที่ไม่เบียดเบียนสัตว์หรือสิ่งแวดล้อม

3. สัมมาวาจา (วาจาชอบ) การบริโภคข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ หลีกเลี่ยงสื่อที่สร้างความหลงผิดหรือโฆษณาชวนเชื่อที่กระตุ้นการบริโภคเกินจำเป็น

4. สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ) การเลือกบริโภคสินค้าที่ผลิตโดยกระบวนการที่เป็นธรรมไม่สนับสนุนการแสวงหาผลประโยชน์ที่ขัดต่อศีลธรรม เช่น การไม่สนับสนุนสินค้าที่เกิดจากแรงงานที่ไม่เป็นธรรม

5. สัมมาอาชีวะ (อาชีพชอบ) การเลือกอาชีพที่สุจริต ไม่ส่งเสริมการบริโภคที่เป็นโทษต่อสังคม เช่น การไม่เกี่ยวข้องกับธุรกิจที่เกี่ยวกับอบายมุข การพนัน หรือสินค้าที่เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม

6. สัมมาวายามะ (ความเพียรชอบ) ความพยายามในการฝึกฝนตนเองให้มีการบริโภคที่อยู่ในกรอบของศีลธรรม หลีกเลี่ยงการตกเป็นเหยื่อของกระแสบริโภคนิยมที่เร่งเร้าให้บริโภคเกินพอดี

7. สัมมาสติ (สติชอบ) การบริโภคอย่างมีสติ รู้เท่าทันตนเองในขณะบริโภค ไม่บริโภคเพียงเพราะแรงกระตุ้นจากโฆษณาหรือสื่อสังคมออนไลน์

8. สัมมาสมาธิ (สมาธิชอบ**)** การมีสมาธิและความสงบทางจิตใจช่วยให้สามารถควบคุมพฤติกรรมการบริโภค ไม่หลงไปตามอารมณ์หรือสิ่งเร้าภายนอก

การนำมรรคมีองค์แปด มาใช้ในการบริโภคช่วยให้เกิดความสมดุล ลดการบริโภคเกินพอดี และส่งเสริมการใช้ชีวิตอย่างมีสติ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสังคมยุคใหม่เพื่อลดปัญหาจากบริโภคนิยมที่มากเกินไปไม่ได้เน้นเพียงการตอบสนองความต้องการทางกายภาพเท่านั้น แต่ยังคำนึงถึงผลกระทบของการบริโภคต่อจิตใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยใช้มรรคมีองค์แปด หรือมัชฌิมาปฏิปทา เป็นแนวทางในการกำหนดพฤติกรรมการบริโภคที่สมดุล (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2543)

การบริโภคตามหลักอริยสัจสี่

อริยสัจสี่เป็นหลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนาที่สามารถนำมาใช้ในการกำหนดแนวทางการบริโภคอย่างมีสติและสมดุล ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบสี่ประการ ได้แก่

1. ทุกข์ คือ สภาพที่ทนได้ยาก ภาวะที่ทนอยู่ในสภาพเดิมไม่ได้ สภาพที่บีบคั้น ความทุกข์จากการบริโภคที่ไม่สิ้นสุด การบริโภคอย่างไม่มีขอบเขตนำไปสู่ความทุกข์ เช่น ความต้องการที่ไม่รู้จบ การเปรียบเทียบตนเองกับผู้อื่น และความกังวลเกี่ยวกับฐานะทางสังคม

2. สมุทัย คือ สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์อย่างแท้จริง ต้นเหตุของความทุกข์ในบริโภคนิยม ความโลภและตัณหาเป็นแรงผลักดันที่ทำให้เกิดการบริโภคเกินความจำเป็น ผู้คนถูกชักนำให้เชื่อว่าการสะสมวัตถุเป็นหนทางสู่ความสุข แต่แท้จริงแล้วสิ่งเหล่านี้เป็นสาเหตุของความทุกข์

3. นิโรธคือ ความดับทุกข์ การดับทุกข์ด้วยการบริโภคอย่างมีสติ พระพุทธศาสนาสอนว่าการปล่อยวางจากกิเลสและการลดละการบริโภคที่เกินความจำเป็นจะนำไปสู่ความสุขที่แท้จริง บุคคลสามารถมีความพอเพียงโดยไม่ต้องพึ่งพาสิ่งของภายนอก

4. มรรค คือ แนวปฏิบัติที่นำไปสู่นิโรธหรือนำไปถึงความดับทุกข์ ความดับโดยสิ้นกำหนัด โดยไม่เหลือแห่งตัณหา เส้นทางสู่การบริโภคที่สมดุล แนวทางในการลดการบริโภคที่ฟุ่มเฟือยและส่งเสริมการใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายอยู่ที่การดำเนินชีวิตตามมรรคมีองค์แปด ซึ่งนำไปสู่ความสมดุลและความสงบในจิตใจ

การประยุกต์ใช้หลักธรรมต่อการบริโภค

การประยุกต์ใช้หลัก มรรคมีองค์แปดและอริยสัจสี่ ในการบริโภคสามารถช่วยให้บุคคลดำเนินชีวิตอย่างมีสมดุล ลดความทุกข์ที่เกิดจากการบริโภคเกินความจำเป็น และส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยสามารถนำไปใช้ในลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. การบริโภคตามมรรคมีองค์แปด ทางสายกลางและการเลือกบริโภคอย่างมีสติ บุคคลสามารถใช้มรรคมีองค์แปดเป็นแนวทางในการควบคุมการบริโภคให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม ไม่ตกอยู่ในกระแสบริโภคนิยมที่เน้นความฟุ่มเฟือย การบริโภคที่อยู่บนหลักสัมมาทิฏฐิ (ความเห็นชอบ) และสัมมาสติ (การมีสติในการใช้จ่าย) จะช่วยให้เกิดความสุขที่แท้จริง และหลีกเลี่ยงการเป็นหนี้สินที่เกินตัว ตัวอย่างของการนำไปใช้ ได้แก่ การเลือกซื้อสินค้าจำเป็นแทนสินค้าฟุ่มเฟือย และการบริโภคอาหารที่มีประโยชน์ต่อสุขภาพแทนการบริโภคเพื่อตอบสนองกิเลส

2. การบริโภคตามอริยสัจสี่ เข้าใจปัญหาของบริโภคนิยมและการแก้ไข การตระหนักถึงทุกข์ ที่เกิดจากการบริโภคเกินความจำเป็น เช่น ความเครียดจากการเป็นหนี้ หรือการยึดติดกับวัตถุ จะช่วยให้บุคคลเข้าใจว่าสิ่งของภายนอกไม่ใช่แหล่งของความสุขที่แท้จริง การเข้าใจ สมุทัย หรือสาเหตุของการบริโภคเกินพอดี ซึ่งมักเกิดจากตัณหาและการโฆษณาชวนเชื่อ จะช่วยให้สามารถหลีกเลี่ยงการใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น การปฏิบัติตามมรรคโดยเฉพาะการมีสติและการพิจารณาก่อนซื้อของ จะช่วยลดการบริโภคที่เกินจำเป็น และทำให้เกิดความพอเพียงในการดำรงชีวิต

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับ

การเปรียบเทียบแนวคิดความสุขในพุทธปรัชญากับสังคมบริโภคนิยม

แนวคิดเรื่องความสุขในพุทธปรัชญาและสังคมบริโภคนิยมมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน ในแง่ของแหล่งที่มาของความสุข วิธีการบรรลุความสุข และผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อบุคคลและสังคม ซึ่งสามารถเปรียบเทียบได้ตามตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงแหล่งที่มาของความสุข

แหล่งที่มาของความสุข	
พุทธปรัชญา	**สังคมบริโภคนิยม**
ความสุขเกิดจากการลดละกิเลส การเข้าใจสัจธรรมของชีวิต และการมีจิตใจที่สงบ โดยไม่ยึดติดกับวัตถุหรือสิ่งภายนอก	ความสุขถูกกำหนดโดยการครอบครองวัตถุ ความสำเร็จทางวัตถุ และการแสดงสถานะทางสังคมผ่านการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย

ตารางที่ 2 แสดงวิธีการบรรลุความสุข

วิธีการบรรลุความสุข	
พุทธปรัชญา	**สังคมบริโภคนิยม**
เน้นการพัฒนาทางจิตใจ การฝึกสมาธิ และการปฏิบัติตามหลักธรรม เช่น มรรคมีองค์แปดและอริยสัจสี่ ซึ่งช่วยให้บุคคลสามารถค้นพบความสุขที่แท้จริงภายในตนเอง	เชื่อว่าความสุขสามารถบรรลุได้ผ่านการบริโภคสินค้าและบริการที่สร้างความพึงพอใจ โดยมีแรงขับจากการตลาดและโฆษณา ที่กระตุ้นให้เกิดการแสวงหาความสุขจากสิ่งของภายนอก

ตารางที่ 3 แสดงผลกระทบที่เกิดขึ้น

ผลกระทบที่เกิดขึ้น	
พุทธปรัชญา	**สังคมบริโภคนิยม**
การปฏิบัติตามหลักธรรมช่วยลดความเครียด ลดความโลภ และเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีขึ้น นำไปสู่สังคมที่มีความสงบสุขมากขึ้น	การบริโภคที่มากเกินไปมักนำไปสู่ปัญหาทางเศรษฐกิจ การเป็นหนี้สิน และความทุกข์จากการเปรียบเทียบกับผู้อื่น ส่งผลให้เกิดความเครียดและปัญหาสุขภาพจิตในระยะยาว

ตารางที่ 4 แสดงการพึ่งพิงต่อสิ่งภายนอก

การพึ่งพิงต่อสิ่งภายนอก	
พุทธปรัชญา	**สังคมบริโภคนิยม**
ส่งเสริมให้บุคคลพึ่งพิงตนเองผ่านการพัฒนาจิตใจและการลดละตัณหา	สนับสนุนให้บุคคลพึ่งพาสินค้าและบริการเพื่อสร้างความพึงพอใจ และเติมเต็มอัตลักษณ์ของตน

ตารางที่ 5 แสดงความยั่งยืนของความสุข

ความยั่งยืนของความสุข	
พุทธปรัชญา	**สังคมบริโภคนิยม**
ความสุขที่เกิดจากการปฏิบัติตามหลักธรรมเป็นความสุขที่มั่นคงและยั่งยืน เนื่องจากไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา	ความสุขจากการบริโภคเป็นความสุขชั่วคราวที่ต้องมีการเติมเต็มอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากความต้องการของมนุษย์ไม่มีที่สิ้นสุด

จากการเปรียบเทียบนี้จะเห็นได้ว่า พุทธปรัชญาเน้นความสุขที่เกิดจากการฝึกจิตใจ และการเข้าใจธรรมชาติของชีวิต ในขณะที่สังคมบริโภคนิยมให้คุณค่ากับความสุขที่เกิดจากวัตถุ และการบริโภค ซึ่งอาจนำไปสู่ความทุกข์ในระยะยาวหากไม่มีการบริโภคอย่างมีสติ

สรุป

การบริโภคเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ซึ่งสามารถอธิบายได้ผ่านแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ จิตวิทยา และสังคมวิทยา อย่างไรก็ตาม พุทธปรัชญาได้เสนอแนวทางในการบริโภคที่สมดุลและมีสติผ่านหลัก มรรคมีองค์แปดและอริยสัจสี่ โดยมรรคมีองค์แปดเน้นการบริโภคอย่างมีสติ ไม่ตกอยู่ในกระแสบริโภคนิยม อริยสัจสี่ช่วยให้เข้าใจปัญหาของการบริโภคเกินจำเป็น ทำให้ตระหนักถึงความไม่เที่ยงของวัตถุและลดความยึดติดต่อสิ่งของภายนอก การใช้หลักธรรมเหล่านี้ช่วยให้เกิดการบริโภคอย่างมีความรับผิดชอบและลดผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการบริโภคที่ขาดสติ

เมื่อเปรียบเทียบแนวคิดความสุขในพุทธปรัชญากับสังคมบริโภคนิยม พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน พุทธปรัชญา เน้นความสุขที่เกิดจากการลดละกิเลสและการพัฒนาจิตใจ ความสุขที่ได้จากการฝึกสมาธิและการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงเป็นความสุขที่ยั่งยืน ขณะที่สังคมบริโภคนิยม เชื่อว่าความสุขเกิดจากการสะสมวัตถุ การบริโภคสินค้า และการใช้จ่ายเพื่อแสดงสถานะทางสังคม อย่างไรก็ตามความสุขจากการบริโภคมักเป็นความสุขชั่วคราว ที่ต้องมีการเติมเต็มอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่ความทุกข์ทางเศรษฐกิจและสังคมหากไม่มีการบริโภคอย่างมีสติ

ดังนั้น การผสมผสานแนวคิดจากพุทธปรัชญากับพฤติกรรมการบริโภค สามารถช่วยให้เกิดสมดุลระหว่างความจำเป็นทางวัตถุกับการพัฒนาทางจิตใจ หากบุคคลสามารถตระหนักรู้และนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต ก็จะสามารถลดความเครียดจากการบริโภคเกินจำเป็น และนำไปสู่ความสุขที่แท้จริง และยั่งยืนมากกว่าการพึ่งพาสิ่งของภายนอก

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาพบว่าพุทธปรัชญาเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อลดผลกระทบจากกระแสบริโภคนิยมและเสริมสร้างความสุขที่แท้จริงให้แก่บุคคลและสังคมได้อย่างยั่งยืน ดังนั้น ผู้เขียนขอเสนอแนะแนวทางในเชิงวิชาการและการประยุกต์ใช้ดังต่อไปนี้

ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพุทธปรัชญาในมิติอื่น ๆ ของชีวิตสมัยใหม่ เช่น ด้านเศรษฐกิจพอเพียง การบริหารจัดการองค์กร และสุขภาวะจิต เพื่อสร้างองค์ความรู้เชิงบูรณาการระหว่างพุทธศาสตร์และสังคมศาสตร์ นอกจากนี้ การวิจัยเชิงประจักษ์ที่เน้นการวัดผลทางพฤติกรรมหรือสุขภาวะของผู้ปฏิบัติธรรมจะช่วยเสริมความน่าเชื่อถือและขยายผลทางทฤษฎีให้แก่แนวคิดความสุขในมิติพุทธปรัชญาได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

ข้อเสนอแนะเชิงการประยุกต์ใช้

ภาครัฐ สถานศึกษา และองค์กรทางศาสนาควรร่วมกันส่งเสริมการเผยแพร่หลักธรรม เช่น อริยสัจสี่และมรรคมีองค์แปด ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่เข้าถึงง่ายและสอดคล้องกับวิถีชีวิตยุคดิจิทัล เพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงคุณค่าของความสุขจากภายใน ลดการยึดติดกับวัตถุ และปรับพฤติกรรมการบริโภคให้สมดุล

นอกจากนี้ สื่อมวลชนและแพลตฟอร์มออนไลน์ควรมีบทบาทในการสร้างค่านิยมด้าน “การบริโภคอย่างมีสติ” เพื่อช่วยให้สังคมไทยสามารถรับมือกับความท้าทายจากบริโภคนิยมได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

งานวิจัยในอนาคตอาจมุ่งเน้นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการฝึกสติ สมาธิ กับระดับความสุขของบุคคลในสังคมบริโภคนิยม เพื่อพิสูจน์เชิงประจักษ์ถึงผลของการประยุกต์ใช้หลักพุทธปรัชญาต่อคุณภาพชีวิต อีกทั้งควรมีการศึกษาเปรียบเทียบในบริบทวัฒนธรรมต่างประเทศ เพื่อให้เห็นภาพรวมของแนวคิดความสุขในเชิงพหุวัฒนธรรมและขยายผลการประยุกต์ใช้ในระดับสากล

โดยสรุป การส่งเสริมความเข้าใจและการประยุกต์ใช้พุทธปรัชญาในบริบทของสังคมบริโภคนิยม ไม่เพียงช่วยให้บุคคลบรรลุความสุขที่แท้จริงเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างสมดุลระหว่างพัฒนาวัตถุกับพัฒนาจิตใจ ซึ่งจะนำไปสู่สังคมที่มีความยั่งยืนทั้งในมิติส่วนบุคคลและส่วนรวม

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ. (2525). *พระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับหลวง* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2543). *พุทธวิธีในการแก้ปัญหา.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมภาร พรมทา. (2552). *เศรษฐศาสตร์พอเพียงกับพุทธปรัชญา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Bodhi, B. (2011). *The noble eightfold path: Way to the end of suffering.* Pariyatti.

Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste.* Harvard University Press.

Gethin, R. (1998). *The foundations of Buddhism.* Oxford University Press.

Harvey, P. (2013). *An introduction to Buddhism: Teachings, history and practices.* Cambridge University Press.

Kasser, T. (2002). *The high price of materialism.* MIT Press.

Kotler, P., & Keller, K. L. (2012). *Marketing management* (14th ed.). Pearson.

Lyubomirsky, S., & Della Porta, M. D. (2010). Hedonic adaptation to positive and negative experiences. In *Oxford handbook of stress, health, and coping* (pp. 200–224). Oxford University Press.

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review, 50*(4), 370–396.

Schiffman, L. G., & Kanuk, L. L. (2010). *Consumer behavior* (10th ed.). Prentice Hall.

Solomon, M. R. (2018). *Consumer behavior: Buying, having, and being* (12th ed.). Pearson.

Wedel, M., & Kannan, P. K. (2016). Marketing analytics for data-rich environments. *Journal of Marketing, 80*(6), 97–121.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

KLA-JON: The Brave to be Poor Concept and the Principle of Changing Lifestyle to Overcome Crisis

การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตกู้วิกฤตด้วยแนวคิด “กล้าจน”

Onwipa Griffiths[1]* & Chatwarun Angasinha[2]

อรวิภา กริฟฟิธส์[1*] และ ฉัตรวรัญช์ องคสิงห[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Onwipa Griffiths*
อรวิภา กริฟฟิธส์
College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: onwipa.griffiths@gmail.com

2. Chatwarun Angsingha
ฉัตรวรัญช์ องคสิงห
College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม
มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: chattrsu@gmail.com

คำสำคัญ:
แนวคิดกล้าจน, การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต, การกู้วิกฤต, จิตอาสาแพทย์วิถีธรรม

Keywords:
KLA-JON, Life Transformation, Crisis Recovery, Buddhist Dhamma Medicine Volunteers

Article history:
Received: 10/06/2025
Revised: 05/09/2025
Accepted: 16/10/2025
Available online: 04/11/2025

ABSTRACT

This study aims to examine (1) the concept of KLA-JON (“Daring to Be Poor”) and (2) the principles of life transformation through the KLA-JON approach as a means of overcoming personal crises. Employing a qualitative research methodology, the study integrates both documentary research and fieldwork. The participants consisted of 22 individuals, including resident and non-resident volunteers from the Maitree Dhamma Health Network at Suan Pa Na Boon, as well as Dr. Jaipetch Klajon-(Ajarn Mor Khiew-อาจารย์หมอเขียว). The primary data collection methods included in-depth interviews and participant observation, and the data were analyzed using content analysis techniques. The findings reveal that the KLA-JON philosophy is rooted in Buddhist principles, particularly the teachings that emphasize the reduction and relinquishment of defilements—greed, anger, and delusion—through a life of simplicity, non-attachment, and selfless compassion. The concept has been applied and expanded through the lived experiences of Dhamma health volunteers who embody this philosophy in practice, guided by the Five Precepts (Sīla), the Six Principles of Cordiality (Saraniyadhamm 6), the Communal Sharing System (Satharanabhogi), and the Nine Virtues of a Noble Life (Wanna Kao). Together, these principles cultivate balance in body, mind, and community. Significantly, the concept has been inspired and shaped by Phra Bodhirak (Phra Khru Somana Phothirak), founder of the Asoke community, who initiated the Boon Niyom Economy, a merit-based system grounded in voluntary simplicity, self-restraint, collective effort, and ethical living. His teachings encourage mindful austerity, strict observance of ethical discipline, and the spirit of giving without expectation of return. As a result, resilient and self-reliant communities rooted in compassion and mutual support have emerged. The application of KLA-JON has led to holistic recovery and transformation across five key dimensions: (1) improved physical health through conscious

How to Cite:
Griffiths, O. & Angsingha, C. (2025). KLA-JON: The Brave to be Poor Concept and the Principle of Changing Lifestyle to Overcome Crisis. *Journal Dhamma for Life,* 31(4*),* 603 – 616.

consumption, (2) mental peace and emotional vitality, (3) economic stability based on frugality and self-sufficiency, (4) strengthened social relationships and environmental stewardship through interdependence and reduced resource exploitation, and (5) awakened insight and the ability to confront crises with mindfulness and clarity. Rather than signifying passive acceptance of poverty, KLA-JON represents the courageous, voluntary renunciation of defilements. It is an inner liberation that paves the way toward a life of sustainable happiness, peace, and spiritual well-being—both at the individual and communal levels.

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) แนวคิดกล้าจน (2) หลักการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตกู้วิกฤตด้วยแนวคิดกล้าจน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ จากการวิเคราะห์เอกสารและภาคสนาม กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยจิตอาสาแพทย์วิถีธรรมทั้งประจำและไม่ประจำสวนป่านาบุญ รวม 22 คน รวมถึง ดร.ใจเพชร กล้าจน (อาจารย์หมอเขียว) ใช้เครื่องมือหลักได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผลการวิจัยวิเคราะห์ด้วยเทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า “แนวคิดกล้าจน” มีรากฐานจากปรัชญาทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะคำสอนที่เน้นการลด ละ เลิกกิเลส ความโลภ ความโกรธ ความหลง ด้วยการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น และมีจิตใจเมตตาเสียสละเพื่อส่วนรวม แนวคิดนี้ได้ถูกพัฒนาและขยายผลผ่านการดำเนินชีวิตของจิตอาสาแพทย์วิถีธรรม โดยมีการปฏิบัติตามหลักศีล 5 หลักสาราณียธรรม 6 หลักสาธารณโภคี และหลักวรรณะ 9 ซึ่งช่วยสร้างสมดุลทางกาย ใจ และสังคม นอกจากนี้ แนวคิดกล้าจนยังได้รับอิทธิพลสำคัญจากพ่อครูสมณะโพธิรักษ์ ผู้นำชุมชนชาวอโศก ผู้ริเริ่มระบบบุญนิยมและสาธารณโภคี ซึ่งเน้นการลดกิเลสและการดำเนินชีวิตเรียบง่ายเพื่อผาสุกที่แท้จริง และ“กล้าจน” อย่างมีสติ ปฏิบัติศีลเคร่ง ขยันเสียสละ ทำงานเพื่อส่วนรวมโดยไม่หวังผลตอบแทน จนเกิดรูปธรรมของชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนได้ และอยู่ร่วมกันด้วยเมตตา การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตด้วยแนวคิดกล้าจนจึงนำไปสู่การฟื้นฟูคุณภาพชีวิตใน 5 มิติ ได้แก่ (1) สุขภาพร่างกายดีขึ้นเพราะลดกิเลสในการบริโภค (2) สุขภาพจิตสงบ เบิกบาน มีกำลังใจ (3) ด้านเศรษฐกิจเกิดความมั่นคงด้วยวิถีชีวิตแบบไม่ฟุ่มเฟือย (4) ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมเกิดความเกื้อกูล พึ่งพา และลดการใช้ทรัพยากรเกินจำเป็น และ (5) ด้านปัญญาเกิดความเข้าใจชีวิต รู้จักปล่อยวาง พัฒนาตนและเผชิญวิกฤตได้อย่างมีสติ แนวคิดกล้าจนจึงไม่ใช่การยอมจำนนต่อความจน แต่เป็นความกล้าหาญที่จะลดกิเลสอย่างสมัครใจ เป็นการสร้างทางรอดภายในที่นำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข สงบ และยั่งยืน ทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคมโดยรวม

บทนำ

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา โลกเผชิญกับวิกฤตความยากจนที่ทวีความรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะหลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งส่งผลให้ความก้าวหน้าในการลดความยากจนชะลอตัวลงอย่างมาก (World Bank, 2024) ปัจจุบันมีประชากรเกือบ 700 ล้านคน หรือประมาณ 8.5% ของประชากรโลกที่ยังคงมีชีวิตอยู่ภายใต้เส้นความยากจนขั้นรุนแรง (ต่ำกว่า $2.15 ต่อวัน) และประมาณ 3.5 พันล้านคน หรือ 44% ของประชากรโลก มีรายได้ต่ำกว่า $6.85 ต่อวัน ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่สะท้อนความยากจนในประเทศ
รายได้ปานกลางถึงสูง

ในประเทศไทย แม้สภาพเศรษฐกิจจะฟื้นตัวในบางภาคส่วน แต่ความยากจนยังคงเป็นปัญหาสำคัญ ข้อมูลจากสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (National Economic and Social Development Council, 2023) ระบุว่า ในปี 2566 มีประชาชนประมาณ 7.17 ล้านคนที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มยากจน โดยในจำนวนนี้ 4.78 ล้านคนประสบกับความยากจนแบบหลายมิติ (multidimensional poverty) ซึ่งรวมถึงการขาดแคลนในด้านสุขภาพ การศึกษา และคุณภาพชีวิต แม้จะไม่มีปัญหาทางการเงินโดยตรง (UNICEF Thailand, 2022) นอกจากนั้น ความยากจนยังคงเป็นปัญหาสำคัญในหลายประเทศ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา อัตราความยากจนสัมบูรณ์และความยากจนสัมพัทธ์มีแนวโน้มสูงขึ้น แม้ว่าจะมีการดำเนินนโยบายต่าง ๆ เพื่อลดความยากจนก็ตาม ในประเทศไทย ความยากจนยังคงกระจุกตัวอยู่ในพื้นที่ชนบทและภูมิภาคที่มีการพัฒนาน้อยกว่า ระหว่างปี พ.ศ. 2558 ถึง 2561 อัตราความยากจนของประเทศไทยเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 7.2 เป็นร้อยละ 9.8 และจำนวนประชากรที่อยู่ในภาวะยากจนเพิ่มขึ้นจาก 4.85 ล้านคนเป็นมากกว่า 6.7 ล้านคน อีกทั้ง จำนวนประชากรที่อยู่ในภาวะยากจนเพิ่มขึ้นจาก 4,850,000 คนเป็นมากกว่า 6,700,000 คน ความยากจนที่เพิ่มขึ้นในปี 2561 นี้กระจายตัวอยู่ทั่วทุกภูมิภาคใน 61 จังหวัดจาก 77 จังหวัดทั่วประเทศ ภาวะภัยแล้งได้เริ่มส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกรซึ่งเป็นกลุ่มที่ยากจนที่สุดอยู่แล้ว จากสถิตินับตั้งแต่ปี 2531 ซึ่งเป็นปีแรกที่ได้จัดพิมพ์อัตราความยากจนอย่างเป็นทางการอย่างต่อเนื่อง โดยจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปัตตานี กาฬสินธุ์ นราธิวาส และตาก เป็น 5 จังหวัดที่มีอัตราความยากจนสูงที่สุด

ความยากจน (poverty) หมายถึง ภาวะที่บุคคลหรือกลุ่มคนขาดแคลนทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตอย่างเพียงพอ ซึ่งรวมถึงรายได้ การศึกษา สุขภาพ และที่อยู่อาศัย ตามที่ธนาคารโลก (World Bank) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า ความยากจนเป็นการขาดแคลนความเป็นอยู่ที่ดีในหลายมิติ เช่น การขาดรายได้ที่เพียงพอ การขาดการเข้าถึงบริการทางสังคม และการขาดโอกาสในการพัฒนาตนเอง (World Bank, 2020)

ความยากจนส่งผลกระทบในหลายด้าน เช่น สุขภาพ การศึกษา และเศรษฐกิจ ในระดับประเทศ ความยากจนก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำและการขาดโอกาสทางสังคม ขณะที่ในระดับโลก ความยากจนเป็นหนึ่งในอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีผลกระทบในระดับปัจเจก ครอบครัว สังคม ประเทศและระดับสากล

แนวคิดการพยายามขจัดความยากจนที่ชัดเจน และจัดเป็นเป้าหมายแรกคือ เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ของสหประชาชาติ มีเป้าหมายข้อแรกในการขจัดความ

ยากจนในทุกรูปแบบ นอกจากนี้ยังมีการดำเนินโครงการระดับชาติ และระดับนานาชาติเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน เช่น โครงการพัฒนาชุมชน และการสนับสนุนด้านการศึกษาและสาธารณสุข (Sustainable Development Goals Move (SDG Move),2021))

ความยากจนไม่เพียงแต่ส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ แต่ยังมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับสุขภาพจิต การศึกษาโดย Elliott (2020) ชี้ให้เห็นว่าความยากจนสามารถเป็นทั้งสาเหตุและผลลัพธ์ของปัญหาสุขภาพจิต โดยความเครียดทางสังคม การตีตรา และประสบการณ์ที่กระทบกระเทือนจิตใจในวัย
เด็กและวัยผู้ใหญ่สามารถนำไปสู่ภาวะซึมเศร้าและความวิตกกังวล

ในบริบทของประเทศไทย แนวคิด "กล้าจน" (KLA-JON หรือ Daring to Be Poor) ซึ่งพัฒนาโดย ดร.ใจ เพชร กล้าจน หรือ "อาจารย์หมอเขียว" เป็นแนวทางที่เน้นการลดกิเลส ใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย และเสียสละเพื่อส่วนรวม โดยมีรากฐานมาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่น ศีล 5 สาราณียธรรม สาธารณโภคี และวรรณะ 9 แนวคิดนี้ได้รับการปฏิบัติและขยายผลผ่านการดำเนินชีวิตของจิตอาสาแพทย์วิถีธรรม (Buddhist Dhamma Medicine Volunteers) ซึ่งมุ่งเน้นการฟื้นฟูคุณภาพชีวิตทั้งด้านกาย ใจ และสังคม

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการกล่าวถึงแนวคิดกล้าจนในเชิงกิจกรรมหรือคำสอนของผู้นำชุมชนทางธรรม แต่ยังขาดงานวิจัยเชิงลึกที่วิเคราะห์โครงสร้างแนวคิด วิธีการปฏิบัติ และผลของการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตอย่างเป็นระบบ งานวิจัยที่ผ่านมามักเน้นการศึกษารูปแบบสุขภาวะทางเลือกในเชิงสุขภาพแบบองค์รวม หรือความสุขเชิงพุทธ แต่ยังขาดการวิเคราะห์แนวทาง “กล้าจน” ในฐานะโมเดลการกู้วิกฤตภายในที่มีพลังทางจริยธรรมและการเปลี่ยนแปลงชีวิตอย่างแท้จริง ในขณะที่หลายคนมองว่าความยากจนเป็นอุปสรรคที่ต้องหลีกหนี โดยมีพื้นฐานวิธีคิด ท่ามกลางกระแสการแสวงหาความมั่งคั่ง และในโลกที่ผู้คนต่างไขว่คว้าความมั่งคั่งเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จ หรือความยากจนจะถูกมองว่าเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขแต่ในมุมหนึ่งของสังคม แต่ยังมีผู้คนที่เลือกจะมองความยากจนด้วยมุมมองที่แตกต่าง ชุมชนนี้มีแนวคิดไม่กลัวความจน แต่ 'กล้าที่จะจน' แนวคิดนี้เน้นการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง พึ่งพาตนเอง และการแบ่งปันกับผู้อื่น การศึกษาการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวคิด 'กล้าจน' จึงมีความน่าสนใจอย่างยิ่งเนื่องจากสามารถเป็นแนวทางในการกู้วิกฤตและเสริมสร้างความยั่งยืนในสังคม

ดังนั้น บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดกล้าจนอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งศึกษาการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของจิตอาสาแพทย์วิถีธรรมที่ได้น้อมนำแนวคิดดังกล่าวมาปฏิบัติในชีวิตจริง เพื่อเสริมสร้างความรู้ทางวิชาการและเสนอทางเลือกในการดำรงชีวิตที่ยั่งยืนในสังคมร่วมสมัย

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดการวิจัย

การศึกษานี้อาศัยกรอบความคิดเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงระหว่างปรัชญาทางพระพุทธศาสนา จริยธรรมเชิงพุทธ และทฤษฎีทางสังคม เพื่ออธิบายแนวคิด “กล้าจน” และผลของการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตในบริบทของจิตอาสาแพทย์วิถีธรรม โดยสามารถแบ่งแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องออกเป็น 4 กลุ่มหลัก ดังนี้ 1) แนวคิดเรื่องความจนจากมุมมองของพระพุทธศาสนา แนวคิดกล้าจนมีรากฐานมาจากคำสอนของพระพุทธศาสนา โดยเน้น

“การลด ละ เลิกกิเลส” ซึ่งประกอบด้วยความโลภ ความโกรธ และความหลง การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง ไม่เบียดเบียน และมีเมตตาต่อผู้อื่น ถือเป็นการพัฒนาปัญญาเพื่อการหลุดพ้นจากความทุกข์ แม้จะ “จน” ในทางวัตถุ แต่จิตใจกลับอุดมด้วยธรรม ปรัชญานี้สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “ความจนอย่างมีศักดิ์ศรี” (poverty with dignity) ซึ่งมองความจนไม่ใช่ความล้มเหลวทางสังคม แต่เป็นทางเลือกที่มีเป้าหมายเพื่อเสรีภาพจากพันธนาการทางวัตถุและการบริโภคที่ไม่สิ้นสุด (Rahula, W.,1974) 2) แนวคิดเรื่องจิตอาสาและการเสียสละ แนวคิดของ “จิตอาสาแพทย์วิถีธรรม” คือ การใช้ชีวิตเพื่อผู้อื่นอย่างแท้จริง โดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นการฝึกฝนให้เกิดอุเบกขา ความเมตตา และความเสียสละ จิตอาสาเหล่านี้มักปฏิบัติตามหลักสาธารณโภคี วรรณะ 9 และศีลธรรมของพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด แนวทางนี้สะท้อนการเปลี่ยนผ่านจาก “ปัจเจกนิยม” ไปสู่ “ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง” และใช้แนวคิด “กล้าจน” เป็นเครื่องมือในการกู้วิกฤตภายในจิตใจและภายนอก (Smith, A.,2009) 3) แนวคิดสุขภาวะองค์รวม (Holistic Health) สุขภาวะตามแนวทางแพทย์วิถีธรรมครอบคลุมทั้ง 5 มิติ ได้แก่ กาย จิต เศรษฐกิจ สังคม-สิ่งแวดล้อม และปัญญา โดยเน้น “สุขภาพจากภายใน” ซึ่งเกิดจากการลดกิเลส ไม่เสพติดวัตถุ และมีจิตใจที่สงบ แนวทางนี้แตกต่างจากแนวคิดสุขภาพเชิงชีวการแพทย์แบบตะวันตกที่เน้นการไม่มีโรค แต่แพทย์วิถีธรรมเน้นการปรับสมดุลของร่างกาย-จิตใจ และดำรงชีวิตแบบธรรมชาติ (World Health Organization.,1986) 4) แนวคิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต (Transformative Lifestyle) การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของผู้เข้าร่วมโครงการสะท้อนแนวคิดของ “การเปลี่ยนแปลงเชิงจิตวิญญาณ” โดยเริ่มจากการเปลี่ยนความคิด ความเชื่อ และพฤติกรรมอย่างลึกซึ้ง เป็นกระบวนการพัฒนาตนที่ไม่ใช่เพียงการเปลี่ยนนิสัย แต่เป็นการเปลี่ยนระดับจิตใจและอัตลักษณ์ แนวคิดนี้สอดคล้องกับ Mezirow (1991) ที่กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง (transformative learning) จะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลเผชิญกับวิกฤตที่ท้าทายกรอบคิดเดิม (Mezirow, J.,1991) 5) แนวคิดบุญนิยมและสาธารณโภคีของสมณะโพธิรักษ์ แนวคิดบุญนิยมและระบบสาธารณโภคีของพ่อครูสมณะโพธิรักษ์ เป็นรากฐานสำคัญของชุมชนชาวอโศกและแนวทางกล้าจน โดยเน้นการใช้ “ศีลธรรม” แทน “ตัวเงิน” และให้ “บุญ” เป็นรางวัลสูงสุดของการดำรงชีวิต ระบบนี้เน้นการพึ่งตนเอง ลดการบริโภค และการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล โดยไม่จำเป็นต้องมีเงินตราเป็นตัวกลาง (Phothirak, S.,2005) 6) นวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (Mainstream Economics) เศรษฐศาสตร์กระแสหลักเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ การบริโภค การลงทุน และผลตอบแทนสูงสุด โดยถือว่ามนุษย์เป็น "ผู้แสวงหาประโยชน์สูงสุด" (Homo Economicus) ระบบตลาดเสรีจึงถูกยกให้เป็นกลไกหลักในการจัดสรรทรัพยากร ซึ่งส่งผลให้เกิดค่านิยมการบริโภคเกินจำเป็น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และความเสื่อมถอยของสิ่งแวดล้อม (Stiglitz, 2010) 7) แนวคิดเศรษฐศาสตร์ทางเลือก (Alternative Economics) เศรษฐศาสตร์ทางเลือกวิพากษ์แนวคิดกระแสหลัก โดยเสนอโมเดลที่มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติและสังคม เช่น เศรษฐกิจชุมชน (community economy), เศรษฐกิจแบบเกื้อกูล (solidarity economy), และเศรษฐกิจจิตวิญญาณ (spiritual economy) โดยเน้นคุณค่าอื่นนอกจากตัวเงิน เช่น ความสุข ความสัมพันธ์ และการเสียสละ แนวคิดกล้าจนสอดคล้องกับแนวทางนี้ โดยเปลี่ยน “มูลค่า” ทางเศรษฐกิจเป็น “คุณค่า” ทางจิตใจ (Gibson-Graham, J. K. (2006) และ 8) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy: SEP) SEP คือปรัชญาที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงเสนอเพื่อพัฒนาคนและสังคมให้มี

ภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจและจิตใจ ด้วยหลัก 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกันในตัว โดยมีเงื่อนไขคือความรู้และคุณธรรม แนวคิดกล้าจนมีความสอดคล้องกับ SEP โดยเฉพาะการลดความโลภ ความฟุ่มเฟือย และการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจ (Thailand Development Research Institute (TDRI).,2007)

วัตถุประสงค์

1) เพื่อศึกษา “แนวคิดกล้าจน”

2) เพื่อศึกษาหลักการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตกู้วิกฤตด้วยแนวคิดกล้าจน

ระเบียบวิธีการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษากลุ่มจิตอาสาแพทย์วิถีธรรม ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อเข้าใจการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวคิด “กล้าจน” ผู้ให้ข้อมูลใช้ การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย ดร.ใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว) จิตอาสาแพทย์วิถีธรรมที่เข้าร่วมให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เป็นบุคคลที่อุทิศตนในการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม โดยใช้หลักการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมตามแนวทาง “แพทย์วิถีธรรม” ซึ่งมุ่งเน้นการพึ่งตนเองด้านสุขภาพด้วยวิถีธรรมชาติบำบัด ร่วมกับการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย สมถะ และมีจิตใจมุ่งมั่นในอุดมการณ์แห่งการลดกิเลสและช่วยเหลือผู้อื่น กลุ่มจิตอาสาที่ให้ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) จิตอาสาประจำสวนป่านาบุญ ซึ่งอาศัยอยู่ประจำที่ศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีบทบาทในการจัดกิจกรรมค่ายสุขภาพพึ่งตน การเผยแพร่ความรู้ด้านกสิกรรมไร้สารพิษ และการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพแก่ผู้มารับการอบรมอย่างต่อเนื่อง 2) จิตอาสาจร หรือจิตอาสาที่ไม่ได้ประจำ ณ ศูนย์ใดศูนย์หนึ่ง แต่ยังคงมีจิตใจอาสาในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของแพทย์วิถีธรรมในเวลาที่สามารถจัดสรรได้ เช่น การช่วยงานค่ายสุขภาพ การร่วมกิจกรรมลงพื้นที่เพื่อให้บริการสุขภาพ การสื่อสารองค์ความรู้แก่สังคม ฯลฯ บุคคลเหล่านี้ล้วนผ่านประสบการณ์ตรงจากการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตภายใต้แนวคิด “กล้าจน” ซึ่งเป็นแกนหลักของการพึ่งตนเองตามแนวทางแพทย์วิถีธรรม พวกเขาจึงเป็นแหล่งข้อมูลที่มีคุณค่าอย่างยิ่งในการสะท้อนผลของการปฏิบัติธรรมควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาวะทั้งในระดับปัจเจกและส่วนรวม รวมทั้งหมด 21 คน

เครื่องมือวิจัยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบ่งคำถาม 4 ส่วน ได้แก่ข้อมูลส่วนบุคคล ชีวิตก่อนเข้าร่วม กระบวนการเข้าถึงแพทย์วิถีธรรม ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น และใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) โดยมีอุปกรณ์ เครื่องบันทึกเสียง, สมุดบันทึก สำหรับการเก็บข้อมูล ใช้ 2 วิธีคือ 1) จากเอกสาร (Document Study): ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากงานวิจัย บทความ ฯลฯ และ 2) จากภาคสนาม โดยดำเนินการสัมภาษณ์จิตอาสาอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งนี้ผู้วิจัยเข้าไปร่วมกิจกรรมค่ายสุขภาพโดยยึดหลักจริยธรรมการวิจัยเช่น ขออนุญาตก่อนสัมภาษณ์ รักษาความลับ สร้างบรรยากาศไว้วางใจ ขอความยินยอมล่วงหน้า รักษาความลับ ให้ความเคารพในผู้ให้ข้อมูลทุกคน

ใช้สถานที่สัมภาษณ์อย่างเหมาะสม

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การ วิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (Narrative Content Analysis) และวิธีการอุปมาน (Inductive Approach) โดยจำแนกเนื้อหา จัดหมวดหมู่ วิเคราะห์ตีความตามหลักตรรกะ และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยวิธี Triangulation of Method ได้แก่การเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายวิธี เช่น สัมภาษณ์ สังเกต บันทึกเสียง และเอกสาร และ Peer Debriefing โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษากลุ่มจิตอาสาแพทย์วิถีธรรม ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อเข้าใจการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตตามแนวคิด “กล้าจน” ผู้ให้ข้อมูลใช้ การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย ดร.ใจเพชร กล้าจน (หมอเขียว) จิตอาสาแพทย์วิถีธรรมที่เข้าร่วมให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ เป็นบุคคลที่อุทิศตนในการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อสังคม โดยใช้หลักการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมตามแนวทาง “แพทย์วิถีธรรม” ซึ่งมุ่งเน้นการพึ่งตนเองด้านสุขภาพด้วยวิถีธรรมชาติบำบัด ร่วมกับการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่าย สมถะ และมีจิตใจมุ่งมั่นในอุดมการณ์แห่งการลดกิเลสและช่วยเหลือผู้อื่น กลุ่มจิตอาสาที่ให้ข้อมูล แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) จิตอาสาประจำสวนป่านาบุญ ซึ่งอาศัยอยู่ประจำที่ศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีบทบาทในการจัดกิจกรรมค่ายสุขภาพพึ่งตน การเผยแพร่ความรู้ด้านกสิกรรมไร้สารพิษ และการให้คำปรึกษาด้านสุขภาพแก่ผู้มารับการอบรมอย่างต่อเนื่อง 2) จิตอาสาจร หรือจิตอาสาที่ไม่ได้ประจำ ณ ศูนย์ใดศูนย์หนึ่ง แต่ยังคงมีจิตใจอาสาในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของแพทย์วิถีธรรมในเวลาที่สามารถจัดสรรได้ เช่น การช่วยงานค่ายสุขภาพ การร่วมกิจกรรมลงพื้นที่เพื่อให้บริการสุขภาพ การสื่อสารองค์ความรู้แก่สังคม ฯลฯ บุคคลเหล่านี้ล้วนผ่านประสบการณ์ตรงจากการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตภายใต้แนวคิด “กล้าจน” ซึ่งเป็นแกนหลักของการพึ่งตนเองตามแนวทางแพทย์วิถีธรรม พวกเขาจึงเป็นแหล่งข้อมูลที่มีคุณค่าอย่างยิ่งในการสะท้อนผลของการปฏิบัติธรรมควบคู่กับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และสุขภาวะทั้งในระดับปัจเจกและส่วนรวม รวมทั้งหมด 21 คน

เครื่องมือวิจัยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบ่งคำถาม 4 ส่วน ได้แก่ข้อมูลส่วนบุคคล ชีวิตก่อนเข้าร่วม กระบวนการเข้าถึงแพทย์วิถีธรรม ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น และใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) โดยมีอุปกรณ์ เครื่องบันทึกเสียง, สมุดบันทึก สำหรับการเก็บข้อมูล ใช้ 2 วิธีคือ 1) จากเอกสาร (Document Study): ใช้ข้อมูลทุติยภูมิจากงานวิจัย บทความ ฯลฯ และ 2) จากภาคสนาม โดยดำเนินการสัมภาษณ์จิตอาสาอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งนี้ผู้วิจัยเข้าไปร่วมกิจกรรมค่ายสุขภาพโดยยึดหลักจริยธรรมการวิจัยเช่น ขออนุญาตก่อนสัมภาษณ์ รักษาความลับ สร้างบรรยากาศไว้วางใจ ขอความยินยอมล่วงหน้า รักษาความลับ ให้ความเคารพในผู้ให้ข้อมูลทุกคน
ใช้สถานที่สัมภาษณ์อย่างเหมาะสม

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การ วิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (Narrative Content Analysis) และวิธีการอุปมาน (Inductive Approach) โดยจำแนกเนื้อหา จัดหมวดหมู่ วิเคราะห์ตีความตามหลักตรรกะ และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยวิธี Triangulation of Method ได้แก่การเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายวิธี เช่น สัมภาษณ์ สังเกต บันทึกเสียง และเอกสาร และ Peer Debriefing โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัย

แนวคิดกล้าจนจึงมีรากฐานจากปรัชญาของพุทธศาสนา มีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล โดยพระพุทธเจ้า ได้สอนให้เป็น คนวรรณะ 9 และให้ความเสมอภาคในการปฏิบัติ โดยไม่แบ่งชนชั้น หากมาปฏิบัติตาม ก็จะได้ผลเหมือนกันพระพุทธเจ้าสอนให้คนเรารู้จักการเสียสละ ลด ละ เลิกความโลภ ความโกรธ และความหลง เมื่อลดละสิ่งเหล่านี้ได้ ก็จะเกิดการแบ่งปัน เสียสละช่วยเหลือผู้อื่นได้มาก พอแบ่งปันผู้อื่นได้มากก็เกิดการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เป็นแนวคิดที่ไม่เบียดเบียนธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิด ความไม่ผลาญทรัพยากรธรรมชาติเกินความจำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ รัชกาลที่ 9 ก็ทรงตรัสหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ประมาณกว่า 50 ปี ที่พ่อครูสมณะโพธิรักษ์สอนให้คนมาจน กล้าจน ด้วยระบบสาธารณโภคี ที่ทุกคนมาเสียสละส่วนตน ทำงานเต็มที่เข้าส่วนกลาง ส่วนกลางรวย และเก็บไว้เท่าที่จำเป็น และขยัน สร้างสรรค์ เผื่อแผ่สู่สังคม สมาชิกมีสมรรถนะ ทำงานเต็มความรู้ความสามารถของตน โดยที่น้อมนำเอาคำสอนของพระพุทธเจ้าในการเป็นคนวรรณะ 9 และบูรณาการกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นคนทวนกระแส จากทุนนิยม สู่บุญนิยม จนเกิดเป็นชุมชนที่เป็นรูปธรรมในยุคปัจจุบัน

ด้านแพทย์วิถีธรรมแนวคิดกล้าจน เริ่มพัฒนาการที่มาจากการเป็นจิตอาสากล้าเป็นผู้ที่เสียสละ กล้าที่จะไม่หวังสิ่งตอบแทน เนื่องจากการเป็นจิตอาสาต้องทำงานด้วยใจล้วน ๆ ไม่มีค่าแรง ไม่มีค่าจ้าง หรือสิ่งใด ๆ มาตอบแทน กล้าให้แล้วคิดที่จะไม่เอาอะไรจากใครให้ได้ แนวคิดกล้าจนจึงเป็นการตัดทอนแนวคิดที่เน้นสถานะและความมั่งคั่งออกไป เพื่อเน้นคุณค่าของความสามารถและจริยธรรม แนวคิด "กล้าจน" จึงไม่ใช่การยอมรับความจนแบบจำนน แต่เป็นการรู้จักใช้ชีวิตอย่างมีสติ และพอเพียง เพื่อสร้างความมั่นคงและความสุขที่ยั่งยืน เริ่มจากคบและเคารพมิตรดี มีอริยศีล ต้องเรียนรู้การลดกิเลส ฝึกปฏิบัติศีล 5 เป็นอย่างต่ำ ลดละเลิกอบายมุข พึ่งตนเอง ไม่ตกเป็นทาสของความโลภ ความโกรธ ความหลง ความอยากได้สุขสมใจอยาก แบ่งปันด้วยใจที่บริสุทธิ์ก็คือการกล้าจน จนจากกิเลส

แนวคิดกล้าจนมีองค์ประกอบดังนี้ 1) สาราณียธรรม 6 คนในสังคมอยู่ด้วยกันด้วยความเมตตา กายกรรม เมตตาวจีกรรม เมตตามโนกรรมต่อกัน จึงมีความระลึกถึงกัน ความเคารพรักกัน มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันไม่ทะเลาะวิวาทกัน จึงช่วยกันสร้างสรรค์สิ่งที่ดีเป็นประโยชน์ต่อชนหมู่มาก เพราะการลดความเห็นแก่ตัว กล้าจน กล้าเสียสละ 2) สาธารณโภคี เป็นสังคมที่พึ่งตนเองได้อย่างพอเพียงด้วยการสร้างอาหารกสิกรรมไร้สารพิษ ไม่เป็นหนี้ คนในสังคมไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบ แต่เต็มใจจน สมัครใจปฏิบัติเพื่อขัดเกลาลดละกิเลสตน คนในสังคมสาธารณโภคีแสวงหาความจนอย่างจริงใจ แสวงหาฝึกฝนลดกามสุขสุขจากการได้เสพสุข

สมใจ ทำให้มีทุนรอน แรงงาน และเวลาเหลือ นำสู่ส่วนกลาง คนในสังคมสาธารณโภคีต่างมุ่งเน้นการพัฒนาจิตวิญญาณของตนเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้นเป็นลำดับ ตั้งแต่โสดาบัน สกิทาคามี อนาคามี จนถึงอรหันต์ 3) วรรณะ 9 คนเป็นคนวรรณะ 9 จะเป็นคนที่ยอดขยันไม่สะสม สำหรับตัวเองนั้นจะเอาไว้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น เพราะกินน้อย ใช้น้อยในปัจจัย 4 รู้ค่าในสาระในประโยชน์ ไม่หลงโลกธรรม หลงความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย เมื่อตนเองเอาไว้เพื่อตนแต่น้อยจึงมีเหลือแบ่งปันได้มาก คือคนที่จนแบบเต็มใจจน เสียสละ ลดความเห็นแก่ตัว ไม่มีความกลัวกังวลว่าจะขาดแคลนเพราะรู้สาระในการใช้สิ่งที่ประหยัด เรียบง่าย หาได้ง่ายใกล้ตัวมากินใช้ เป็นคนยอดขยัน 4) หลักกิเลสการที่จิตอาสาแพทย์วิถีธรรมจะกล้าจนได้นั้นจะต้องลดกิเลส เพราะปัญหาทุกปัญหาในโลกเกิดจากคนไม่ลดกิเลสการแก้ปัญหาจึงต้องแก้ที่ต้นเหตุคือต้องลดกิเลสหรือล้างกิเลส แนวคิดกล้าจนเป็นแนวคิดที่กล้าจนจากกิเลสจิตอาสาแพทย์วิถีธรรมจะจนจากกิเลสได้ต้องปฏิบัติศีลจนถึงจิตที่ล้างชอบชัง สุขทุกข์ในใจได้จริง โดยการปฏิบัติอย่างเป็นลำดับศีลที่มีเบื้องต้นท่ามกลางบั้นปลาย ศีลเป็นหลักเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุดในการปฏิบัติ การปฏิบัติศีลต้องให้ต่อเนื่อง ๆ จึงเรียกว่าสมาธิ

แนวคิด "กล้าจน" มีความสำคัญในหลายด้านโดยเฉพาะในบริบทของสังคมปัจจุบันที่เต็มไปด้วยการบริโภคนิยมและความฟุ่มเฟือย ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ต่อไปนี้คือความสำคัญของแนวคิด "กล้าจน"คือ 1) สร้างความมั่นคงทางการเงิน 2) ส่งเสริมความสุขที่ยั่งยืน 3) ลดปัญหาสังคม 4) รักษาสิ่งแวดล้อม 5) สร้างจิตสำนึกที่ดี 6) เสริมสร้างวินัยและความรับผิดชอบ โดยสรุป แนวคิด "กล้าจน" ไม่เพียงแต่ช่วยให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขและมั่นคง แต่ยังมีส่วนสำคัญในการสร้างสังคมและสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นอีกด้วย ดังจะเห็นได้ว่าผู้ที่นำแนวคิดกล้าจนไปปฏิบัติจะมีแนวการการปฏิบัติคล้าย ๆ กัน คือ 1) พึ่งพาตนเองได้ 2) ลดความเห็นแก่ตัว 3) เป็นนักเสียสละ คนดี คนกล้าและเกิดจิตอาสาขึ้นในสังคม 4) สามารถปรับตัวกับวิกฤตในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ 5) ช่วยลดความเหลื่อมล้ำในสังคม 6) การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ 7) ปลูกฝังให้บุคคลมีความกล้าที่จะจน ไม่กลัวจน

ผลลัพธ์ของการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตกู้วิกฤตด้วยแนวคิดกล้าจน “แนวคิดกล้าจน” นี้ แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในมุมมองชีวิตที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีความกล้าหาญที่จะเผชิญกับความยากลำบากโดยไม่ยึดติดกับทรัพย์สิน เงินทอง การฝึกฝนตนเองและการนำหลักคุณธรรมจริยธรรมมาปฏิบัติเป็นรากฐานสำคัญในการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อเอาชนะวิกฤตในทุกมิติ ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และปัญญา แนวคิดกล้าจนจึงเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งภายในและการพัฒนาชีวิตอย่างยั่งยืนในทุกระดับ พบว่าการนำแนวคิดกล้าจนไปใช้ทำให้ ชีวิตผาสุก ไม่ทุกข์ ไม่เดือดร้อนกับเหตุการณ์ร้าย ๆ หรือวิกฤติที่เข้ามาในชีวิต

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตกู้วิกฤตด้วย “แนวคิดกล้าจน” ผลวิจัยพบว่าการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตกู้วิกฤตด้วย “แนวคิดกล้าจน” สามารถแก้ปัญหาวิกฤตต่าง ๆ ในชีวิตได้ทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะ

เป็นด้านสุขภาพร่างกาย สุขภาพจิตใจ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เพราะเป็นการแก้ปัญหาอย่างถึงต้นเหตุที่แท้จริง นั่นคือกิเลส ความโลภ ความโกรธ ความหลง

สอดคล้องกับหลักการแพทย์วิถีธรรม ที่ ดร.ใจเพชร กล้าจน (อาจารย์หมอเขียว)นักวิชาการผู้ชำนาญการศาสตร์การแพทย์วิถีธรรม พบว่าความกลัว กังวลระแวง หวั่นไหว เป็นสาเหตุของทุกโรค และนำเรื่องร้ายต่าง ๆ เข้ามาในชีวิต เพราะใจเป็นประธานของสิ่งทั้งปวง พอเกิดความกลัวทำให้เกิดทุกข์ใจ ก็ส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกาย เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ขาดปัญญาในการออกจากทุกข์ การแก้ปัญหาจึงต้องลดกิเลส เหตุแห่งทุกข์ทั้งปวงอย่างไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

สอดคล้องกับพระราชดำรัส ของ รัชกาลที่ 9 เนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย วันที่ 4 ธันวาคม 2541 เรื่อง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่ทรงดำรัสว่า “...พอเพียง มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้คือ คำว่าพอ ก็พอเพียงนี้ก็พอแค่นั้นเอง คนเราถ้าพอในความต้องการก็มีความโลภน้อย มีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณซื่อตรง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีของหรูหราก็ได้แต่ต้องไม่เบียดเบียนคนอื่น..”

สอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์บุญนิยม พ่อครู (สมณะโพธิรักษ์)กล่าวว่า ผู้ที่เจริญอย่างแท้จริงไม่สะสมกักตุน ตามหลักวรรณะ 9 ข้ออปจยะ เพราะเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งว่าเรายิ่งสะสมเท่าใด คนอื่นก็ยิ่งขาดแคลน เนื่องจากทรัพยากรของโลกมีอย่างจำกัด เราจึงเพียงเก็บไว้เท่าที่จำเป็นที่เหลือก็สะพัดออกไปแก่ผู้อื่น

สอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ ป.อ. ปยุตโต “ความสันโดษ ก็คือไม่มีความต้องการ เทียม ไม่เห็นแก่ความต้องการประเภทเสพสิ่งปรนเปรอตน แต่มี ความต้องการคุณภาพชีวิต ไม่ชอบฟุ่งเฟ้อ ไม่เห่อในการบริโภค รู้จัก ประหยัดใช้น้อย ในทางพุทธศาสนานั้น สันโดษจะต้องมาคู่กับความเพียรเสมอ สันโดษ เพื่อจะได้ประหยัดแรงงานและเวลาที่จะสูญเสีย ไปในการที่จะปรนเปรอตน แล้วเอาแรงงานและเวลานั้นไปใช้ในการทำงานปฏิบัติหน้าที่”

สอดคล้องกับงานวิจัยของ Mick Collins ,William Hughes ,Andrew Samuels (2010) เรื่อง ภาวะวิกฤตโลกคือเสียงสะท้อนของจิตวิญญาณที่ต้องการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในภาวะวิกฤตโลก ซึ่งเขาให้ความสำคัญการเปลี่ยนจิตสำนึกเขามองว่าวัตถุนิยมที่มีส่วนทำให้เกิดวิกฤตการณ์ระดับโลกในปัจจุบัน สถานการณ์นี้เรียกร้องให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ซึ่งตั้งอยู่บนวิสัยทัศน์ใหม่ที่ตระหนักและให้ความสำคัญกับการพึ่งพาซึ่งกันและกันของชีวิตทุกรูปแบบ ข้อเสนอนี้เน้นย้ำโดยความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกที่นำไปสู่การมีส่วนร่วมในชีวิตที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

สอดคล้องกับงานวิจัยของ นิตยาภรณ์ สุระสาย (2563) เรื่องรูปแบบการบูรณาการวัฒนธรรม การดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์วิถีธรรมพบว่าเงื่อนไขแห่งความสำเร็จได้แก่แรงบันดาลใจ เปิดใจเรียนรู้ศรัทธาแบบอย่างที่ดีเชื่อเรื่องวิบากกรรมเป็นปัจจัยภายใน และได้รับการ สนับสนุนจากครอบครัว จิตอาสา บุคลากรสาธารณสุข หน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐและภาค ประชาสังคมเป็นปัจจัยภายนอก การแบ่งปัน เป็นการเสียสละ ส่วนที่เกินกินเกินใช้ออกสู่สังคม การค้าบุญนิยม การทำงานฟรี การบำเพ็ญกุศลที่เป็นประโยชน์ร่วมกับมิตรดี สหายดี

สร้างสังคมสิ่งแวดล้อมดี เป็นพลังเหนียวนำที่ดี เกิดพลังสามัคคี เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ทำให้เกิดความมั่นคงในสังคม

สอดคล้องกับงานวิจัย ของ ใจเพชร กล้าจน (2559) เรื่องจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธเพื่อมนุษยชาติพบว่า แรงจูงใจในการเป็นจิตอาสาแพทย์วิถีพุทธ อันดับแรก คือ การอยากช่วยผู้อื่นให้พ้นทุกข์ อยากทำ ความดี อยากส่งต่อสิ่งดี ๆ ในส่วนของปัจจัยความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรค ในการพึ่งตนและ ช่วยเหลือผู้อื่นให้มีสุขภาวะที่ดีตามหลักการแพทย์วิถีพุทธ ระบบสาธารณโภคี การอยู่ร่วมกันแบบพี่น้องที่มีความเมตตาต่อกันทั้งทางกาย วาจา ใจ พึ่งเกิดพึ่งแก่พึ่งเจ็บพึ่งตายกันได้ ทำให้ลดค่าใช้จ่าย ลดทุกข์ ช่วยแก้วิกฤตเศรษฐกิจ ความเหลื่อมล้ำในสังคม สอดคล้อง เศรษฐศาสตร์บุญนิยมที่สมณะโพธิรักษ์ ระบบสาธารณโภคีคือระบบเศรษฐกิจที่ดีที่สุดในโลก ที่ส่วนตัวจนแต่สังคมรวย ทุกคนเต็มใจจน เสียสละไม่มีการบังคับ คนที่สละได้มากที่สุดคือพระอรหันต์

สรุป

แนวคิดความกล้าจนไม่ได้หมายถึงความยากจนทางเศรษฐกิจ หากแต่หมายถึงการ “จนกิเลส” ซึ่งสะท้อนถึงอิสรภาพจากการครอบงำของระบบบริโภคนิยมและทุนนิยม โดยอาศัยหลักธรรมสำคัญ อาทิ วรรณะ 9, สาราณียธรรม 6, และระบบสาธารณโภคี ซึ่งนำไปสู่การดำเนินชีวิตแบบอาริยะที่มีความสุขแม้ในภาวะที่มีทรัพยากรจำกัด แนวคิดนี้สามารถเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตได้จริงอย่างเป็นระบบ ผู้ปฏิบัติสามารถลดพฤติกรรมการบริโภคเกินจำเป็น หันมาใช้ทรัพยากรอย่างมีสติ ช่วยเหลือผู้อื่น และมีสุขภาวะที่ดีขึ้นทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนผ่านจากวิถีบริโภคนิยมสู่แนวคิดกล้าจนเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความกล้าหาญภายใน การฝึกฝนจิตใจอย่างต่อเนื่อง และการมีเครือข่ายสนับสนุน เช่น หมู่มิตรดี ชุมชนสาธารณโภคี หรือองค์กรจิตอาสา

กรอบแนวคิดกล้าจนที่ปรากฏในงานวิจัยนี้ยังท้าทายกรอบคิดของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่วัดความสำเร็จผ่าน GDP หรืออัตราการบริโภค โดยเสนอมิติใหม่ของ “ความมั่งคั่ง” ที่ไม่ได้อยู่ที่ปริมาณทรัพย์สิน แต่คือคุณภาพของจิตใจ การมีจริยธรรม ความสามารถในการพึ่งตน และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขภายใต้โครงสร้างเศรษฐกิจที่เอื้อประโยชน์ต่อส่วนรวม แนวคิดกล้าจนมิใช่เพียงแนวทางศีลธรรม แต่เป็นพลังทางสังคมที่สามารถปรับใช้ได้จริงในทุกระดับ หากมีการสนับสนุนจากทั้งภายในตนและจากโครงสร้างสังคมโดยรอบ การส่งเสริมแนวคิดนี้จึงควรอยู่ในยุทธศาสตร์การสร้างสังคมแห่งความยั่งยืนที่มีจิตวิญญาณนำเศรษฐกิจ และคุณธรรมเป็นรากฐานของการพัฒนา โดยแนวคิดนี้ท้าทายรากฐานของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก (Mainstream Economics) อย่างลึกซึ้ง ทั้งในด้านนิยามของ “ความมั่งคั่ง” และ “ความสำเร็จ” ตลอดจนวิธีคิดเกี่ยวกับมนุษย์และการจัดการทรัพยากร เศรษฐศาสตร์กระแสหลักยึดหลักเหตุผลของปัจเจกชนที่แสวงหาประโยชน์สูงสุด (rational choice and utility maximization) ผ่านกลไกตลาดเสรี โดยเน้นตัวชี้วัดเชิงปริมาณ เช่น GDP อัตราการเติบโต และผลกำไร แต่กลับละเลยประเด็นเชิงคุณภาพ เช่น ความเป็นธรรม ความสัมพันธ์ทางสังคม ความสงบสุขภายในจิตใจ และความยั่งยืนของทรัพยากรธรรมชาติ

ในทางตรงกันข้าม แนวคิดกล้าจน ซึ่งอยู่ภายใต้กลุ่มเศรษฐศาสตร์ทางเลือก (Alternative Economics) โดยเฉพาะเศรษฐศาสตร์วิถีพุทธ (Buddhist Economics) และเศรษฐกิจพอเพียง กลับให้ความสำคัญกับการ “ลดความต้องการ” แทนการเพิ่มผลผลิต มองความสำเร็จในฐานะการมีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่เบียดเบียน และเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น แนวคิดนี้สอดคล้องกับทฤษฎีของนักคิดทางเลือก เช่น E.F. Schumacher ที่เสนอว่า “ขนาดเล็กนั้นงดงาม” (Small is Beautiful) และความเจริญที่แท้จริงควรอยู่ที่การยกระดับจิตใจของมนุษย์ ไม่ใช่การเพิ่มปริมาณของบริโภคหรือการผลิตอย่างไร้ขอบเขต

คำถามสำคัญที่สังคมควรถามในวันนี้จึงไม่ใช่เพียง “เราจะเติบโตได้เท่าไร” หากแต่ควรตั้งคำถามว่า “เราจะใช้ชีวิตอย่างไรให้เป็นอิสระจากการครอบงำของระบบเศรษฐกิจที่ไม่เคยพอ?” แนวคิดกล้าจนจึงไม่ใช่เพียงการเสนอวิถีชีวิตแบบใหม่ แต่เป็น “การโต้กลับเชิงโครงสร้าง” (structural counter-narrative) ต่อระบบทุนนิยมที่ผลิตความโลภ ความเครียด ความเหลื่อมล้ำ และการทำลายสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การส่งเสริมแนวคิดกล้าจนในระดับนโยบาย การศึกษา และชีวิตประจำวัน คือการคืนอำนาจการเลือกให้กับประชาชน นำไปสู่การสร้าง “ระบบเศรษฐกิจที่มีจิตใจ” ซึ่งเคารพธรรมชาติ เชื่อมโยงมนุษย์กับมนุษย์ และเปิดพื้นที่ให้กับ “การดำรงอยู่” มากกว่าการ “แข่งขันเพื่อครอบครอง” คำตอบของสังคมจึงควรมุ่งไปสู่การสร้างความเข้าใจใหม่เกี่ยวกับคุณค่าของชีวิตที่ไม่ได้ผูกติดกับการบริโภค แต่ผูกพันกับความสุขที่เกิดจากการพอเพียง การเสียสละ และการอยู่ร่วมกันอย่างมีเมตตา

ข้อเสนอแนะและการนำไปประยุกต์ใช้

1) ข้อเสนอแนะ

1.1) นโยบายในระดับท้องถิ่น

ควรให้แต่ละครอบครัวได้รับความรู้การปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตด้วยแนวคิด “กล้าจน” ในการพึ่งตนด้านการดูแลสุขภาพกายใจ ด้วยสิ่งที่ประหยัดเรียบง่าย ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การรณรงค์และส่งเสริมการทำกสิกรรมไร้สารพิษเพื่อความมั่นคงทางอาหาร การอนุรักษ์วิถีชีวิตวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมที่ดีงาม การเป็นอยู่แบบพี่น้อง เช่น การแบ่งปัน การช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน พึ่งเกิด พึ่งแก่ พึ่งเจ็บ พึ่งตายกันได้ และควรส่งเสริมวิถีชีวิตวัฒนธรรมการรับประทานอาหารมังสวิรัติในวันพระและในวันสำคัญทางศาสนาให้มีอยู่คู่เมืองไทย ซึ่งจะส่งผลให้สถาบันครอบครัว และชุมชนเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองได้

1.2) นโยบายระดับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ควรนำแนวคิดนี้มาใช้ในองค์กรของตน

เพื่อพัฒนาบุคลากรเป็นฐานความรู้ที่จะใช้ในการดำเนินชีวิต เพื่อที่จะได้มีภูมิคุ้มกัน ไม่หวั่นไหวต่อภาวะวิกฤตต่าง ๆ เป็นการเพิ่มศักยภาพความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับทุกสถานการณ์ องค์กรด้านการศึกษาสามารถนำมาใช้ในหลักสูตรการเรียนเชิงสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้กับนักเรียนด้วยการสร้างห้องเรียนจากการลงมือทำจริง เช่นการทำกสิกรรม การปรุงอาหารจากพืชผัก การพัฒนาฝีมือในการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย และ

องค์กรสาธาณสุขควรนำความรู้นี้มาบูรณาการการดูแลสุขภาพตามหลักการแพทย์วิถีธรรมให้กับประชาชนเพื่อความผาสุกของประชาชนและเป็นการลดค่าใช้จ่ายลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม

1.3) นโยบายระดับประเทศ ควรนำความรู้นี้มาใช้การสร้างนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจ

มนุษย์และสังคมแห่งชาติ เป็นนโยบายเร่งด่วนในการแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน และควรบรรจุเป็นหลักสูตรในการเรียนการสอนด้วยตั้งแต่อนุบาลจนถึงมหาวิทยาลัยโดยออกแบบให้เหมาะสมกับแต่ละวัย

2) การประยุกต์ใช้

จากผลการวิจัย แนวคิด “กล้าจน” มีศักยภาพในการนำไปประยุกต์ใช้ในหลายมิติ ทั้งในระดับปัจเจก ชุมชน และนโยบายสาธารณะ ดังนี้

ระดับบุคคล แนวคิดกล้าจนสามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเองอย่างยั่งยืน โดยเน้นการลดกิเลส พึ่งตน และมีชีวิตเรียบง่าย ผู้ที่ประสบกับวิกฤตทางสุขภาพ จิตใจ หรือการเงินสามารถน้อมนำแนวคิดนี้ไปใช้ฟื้นฟูตนเองได้ เช่น การดูแลสุขภาพด้วยสมุนไพรและยา 9 เม็ดของหมอเขียว การปลูกพืชไร้สารพิษเพื่อบริโภคในครัวเรือน การปฏิเสธการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย เป็นต้น

ระดับครอบครัวและชุมชน ชุมชนสามารถจัดตั้งรูปแบบการอยู่ร่วมแบบสาธารณโภคี ซึ่งสมาชิกใช้ทรัพยากรร่วมกันโดยไม่ยึดติดกับกรรมสิทธิ์ส่วนตัว ส่งเสริมการแบ่งปัน อาสาสมัคร และการฝึกฝนคุณธรรมตามหลักวรรณะ 9 ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง ลดความขัดแย้ง และสร้างเครือข่ายที่เปี่ยมด้วยเมตตาและความร่วมมือ

ระดับองค์กรและสังคม สถาบันการศึกษา องค์กรจิตอาสา หรือหน่วยงานด้านสุขภาพ สามารถนำหลักกล้าจนไปบูรณาการในหลักสูตรหรือกิจกรรม เช่น จัดค่ายสุขภาพแนวพึ่งตน ส่งเสริมการใช้พลังงานและทรัพยากรอย่างประหยัดในองค์กร หรือสนับสนุนแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในโครงการพัฒนาเยาวชน

ระดับนโยบายสาธารณะ แนวคิดกล้าจนสามารถเป็นแนวทางเสริมการออกแบบนโยบายสวัสดิการที่ส่งเสริมการพึ่งตนมากกว่าการพึ่งรัฐ ลดค่าใช้จ่ายของภาครัฐในระยะยาว และสนับสนุนการเกิดสังคมฐานบุญนิยม (ไม่ใช่ทุนนิยม) ที่ประชาชนสามารถช่วยเหลือกันเองได้อย่างแท้จริง

เอกสารอ้างอิง

ใจเพชร กล้าจน. (2559). *จิตอาสาวิถีพุทธเพื่อมวลมนุษยชาติ.* มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

สืบค้นจาก https://morkeaw.net/

ใจเพชร กล้าจน. (2560). *ถอดรหัสสุขภาพเล่ม 3.* สืบค้น https://morkeaw.net/

ธนาคารโลกกรุ๊ป. (2563). *อัตราความยากจนของประเทศไทยสูงขึ้นท่ามกลางเศรษฐกิจที่ชะลอตัว.* สืบค้น https://www.worldbank.org/th/news/press-release/2020/03/03/thailands-poverty-on-the-rise-amid-slowing-economic-growth?utm_source=chatgpt.com

นิตยาภรณ์ สุระสาย. (2563). *รูปแบบการบูรณาการวัฒนธรรมการดูแลสุขภาพด้วยการแพทย์วิถีธรรม (Unpublished Doctoral dissertation)*. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี , อุบลราชธานี สืบค้นจาก https://morkeaw.net/.

พระพรหมคณาภรณ (ป. อ. ปยตโต). (2548). *เศรษฐศาสตรแนวพทธ.* สืบค้นจากhttps://www.happy society.org/uploads/DhammaRoom/17/download_file.pdf

สมณะโพธิรักษ์. (2566). *คนวรรณะ 9* .สืบค้นจาก https://www.boonniyom.net/53237.html

สมณะโพธิรักษ์. (2550). *วิถีพุทธยุคเศรษฐกิจพอเพียง*. สืบค้นจากhttps://drive.google.com/file/d/13HN5hB5X9N6ne0WLM1BhFRmzVw4DEqoA/view

สมณะโพธิรักษ. (2546). *บรรลุธรรมด้วยจรณะ 15*. สืบค้นจากhttps://youtu.be/vkPtS9Ser2o?si=U30D2HChpznno1Dw

สมณะโพธิรักษ์. (2562). *สื่อธรรมะพ่อครู สาธารณโภคี.* สืบค้นจากhttps://drive.google.com /file/d/1CK3-h18qnc74_WeJeH5x94yZSlTJ6QRN/view

Sustainable Development Goals Move (SDG Move). (2021). *Social determinants of heal and health equity: Insights from global perspectives.* Retrieved from https://www.sdgmove.com/2021/04/08/social-determinants-of-health-and-health-equity/

Collins, M, & Hughes, & W, Samuels, A, (2010). *วิกฤตการณ์โลกในปัจจุบันกำลังเผชิญกับมนุษยชาติด้วยความท้าทายที่ไม่เคยมีมาก่อนในการหาวิถีชีวิตที่ยั่งยืน*. สืบค้นจากhttps://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/ppi.214 World Bank. (2020). Poverty. Retrieved from https://www.worldbank.org/en/topic/poverty

Gibson-Graham, J. K. (2006). *A Postcapitalist Politics.* University of Minnesota Press.

Mezirow, J. (1991). *Transformative Dimensions of Adult Learning*. Jossey-Bass.

Phothirak, S. (2005). *Boonniyom: A Way of Life Beyond Capitalism*. Asoke Publishing.

Samuels, A. (2001). *Politics on the couch: Citizenship and the internal life*. Karnac Books.

Smith, A. (2009). Volunteerism and Altruism: A Philosophical Inquiry. *Journal of Humanitarian Studies,* 14(2), 117–132.

Stiglitz, J. E. (2010). Freefall: America, Free Markets, and the Sinking of the World Economy.

W. W. Norton. Thailand Development Research Institute (TDRI). (2007). Sufficiency Economy: Implications and Applications.

World Health Organization. (1986). *Ottawa Charter for Health Promotion.*

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Leadership of School Administrators Based on the Three Papanika Dhamma Principles Affecting Academic Administration under the Jurisdiction of the Nakhon Pathom Secondary Educational Service Area Office

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม

Tharnun Charoensaktanakul[1*] & Phravuddhanavajiramedhi [2]

ฐานันตร์ เจริญศักดิ์ธนากุล[1*] และ พระวัฒนวชิรเมธี[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Tharnun Charoensaktanakul*
ฐานันตร์ เจริญศักดิ์ธนากุล*
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: tharnun.cha@gmail.com

2. Phravuddhanavajiramedhi
พระวัฒนวชิรเมธี
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: teerawit.pk@mbu.ac.th

คำสำคัญ:
ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา, ปาปณิกธรรม 3, การบริหารงานวิชาการ
Keywords:
The Leadership of School Administrators, Three Papanika Dhamma, Academic Administration

Article history:
Received: 29/04/2025
Revised: 30/08/2025
Accepted: 18/09/2025
Available online: 11/11/2025

How to Cite:
Charoensaktanakul, T. & Phravuddhanavajiramedhi. (2025). The Leadership of School Administrators Based on the Three Papanika Dhamma Principles Affecting Academic Administration under the Jurisdiction of the Nakhon Pathom Secondary Educational Service Area Office. *Journal Dhamma for Life*, *31*(4), 617-628.

ABSTRACT

The purposes of this research were: 1) to study the leadership of school administrators based on the three principles of Papanika Dhamma under the Secondary Educational Service Area Office, Nakhon Pathom, 2) to examine the academic administration of schools under the Secondary Educational Service Area Office, Nakhon Pathom and, 3) to study the leadership of school administrators based on the three principles of Papanika Dhamma and its impact on the academic administration of schools under the Secondary Educational Service Area Office, Nakhon Pathom. The sample group consisted of 58 school administrators and 259 teachers, totaling 317 respondents. The research instrument was a questionnaire, and data were analyzed using statistical software. The statistical methods applied included Frequency, Percentage, Arithmetic Mean, Standard Deviation, and hypothesis testing using Stepwise Multiple Regression Analysis. The results of this research were as follows: 1. The educational administrators' leadership based on the three principles of Papanika Dhamma under the Secondary Educational Service Area Office, Nakhon Pathom in overall was at the highest level. When considering each aspect individually, all are also at the highest level. In descending order, the leadership aspects are ranked as follows: Chakkhuma (visionary leadership), Nissayasampanno (collaborative leadership), and Vidhuro (expertise-driven leadership), respectively. 2. The academic administration under the Secondary Educational Service Area Office, Nakhon Pathom in overall was at the highest level. The aspects ranked from highest to lowest were as follows: creating a learning-supportive atmosphere and culture, developing students' potential, setting directions for change, supervision

and evaluation of teaching performance, enhancing teachers' professional development and, curriculum instructional management, respectively. 3. The leadership of school administrators based on the three principles of Papanika Dhamma impact on academic administration under the Secondary Educational Service Area Office, Nakhon Pathom was statistically significant at the .05 level. The leadership aspects, ranked by importance, were Chakkhuma Leadership and Vidhuro Leadership. The multiple correlation coefficient (Multiple R) was .941, with these variables collectively predicting 88.6% (R^2 = .886) of the academic administration under the Secondary Educational Service Area Office, Nakhon Pathom. Forecast equations in raw score form $\hat{y}$tot = .085 + .040 (X2) + .046 (X1) (R2 = .886) Forecast equations in standard score form $\hat{z}$y = .721 (zx1) + .234 (zx2) (R2 = .886)

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม 2) เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม และ 3) เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา 58 คน ครูผู้สอน 259 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้นจำนวน 317 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบสมมุติฐาน ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis) ผลการวิจัยพบว่า 1. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ภาวะผู้นำด้านจักขุมา ภาวะผู้นำด้านนิสสยสัมปันโน และและภาวะผู้นำด้านวิธูโร ตามลำดับ 2. การบริหารงานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ การสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพของวิชาการ การกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลง การนิเทศและการประเมินผลปฏิบัติการสอน การพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพ และการบริหารหลักสูตรการเรียนการสอน ตามลำดับ 3. ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เรียงลำดับความสำคัญ ได้แก่ ภาวะผู้นำด้านจักขุมา และภาวะผู้นำด้านวิธูโร มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) เท่ากับ .941 ซึ่งตัวแปรได้ร่วมกันทำนายการบริหารงานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ได้ร้อยละ 88.6 (R2 = .886) สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ $\hat{y}$tot = .085 + .040 (X2) + .046 (X1) (R2 = .886) สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน $\hat{z}$y = .721 (zx1) + .234 (zx2) (R2 = .886)

บทนำ

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 – 2579 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) ไว้ว่า “คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21” (แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579, 2560) อีกทั้งแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566 - 2570 ได้กำหนดวิสัยทัศน์ (Vision) ไว้ว่า “ผู้เรียนมีความรู้และสมรรถนะที่จำเป็น มีความสุข และมีเป้าหมาย ได้รับการพัฒนาอย่างมีคุณภาพ เพื่อพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ เพื่อเป็นรากฐานในการพัฒนาประเทศ โดยมีเป้าหมายคือ ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพตามมาตรฐาน เป็นผู้เรียนรู้ ผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม และเป็นพลเมืองที่เข้มแข็งของประเทศ (แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2566 – 2570, 2565)

กลไกสำคัญที่จะทำให้องค์กรดำเนินไปสู่เป้าหมายที่ดีงาม คือ "ผู้นำ" เนื่องจากผู้นำมีบทบาทในการกำหนดนโยบายบริหารจัดการ รวมถึงความคิดริเริ่มในการวางแผน กำกับ และดำเนินการปรับปรุงแก้ไขปัญหาให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร ดังนั้น ผู้นำจึงเป็นผู้มีอิทธิพลที่ส่งผลต่อความเป็นไปขององค์กรในทุกด้าน ทั้งด้านการบริหารและการจัดการบุคลากรด้วยเหตุนี้ ทุกองค์กรจึงจำเป็นต้องมีผู้นำที่ดี ซึ่งการประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนามาใช้ในชีวิตประจำวัน จะช่วยให้เกิดสติปัญญาตามเจตนารมณ์ของแต่ละบุคคล ระดับการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาแบ่งเป็นหลายขั้น ทั้งสัจธรรมเบื้องต้น ขั้นกลาง และขั้นสูง การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงาน จะช่วยแก้ไขปัญหาสังคมได้ในระดับหนึ่ง ดังปรากฏตามสื่อต่าง ๆ ในปัจจุบัน ดังนั้น "การมีผู้นำที่ประพฤติตามหลักพระพุทธศาสนา" จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการนำพาองค์กรไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ (เจ้าอธิการอธคิม สุภกิจฺโจ (แก้วอุดม), 2558)

ผู้บริหารสถานศึกษา เป็นบุคคลสำคัญในการขับเคลื่อนสถานศึกษาไปสู่การพัฒนา หากผู้บริหารมีภาวะผู้นำ มีการวางแผน กำหนดแนวทาง สนับสนุน ช่วยเหลือ และมีวิสัยทัศน์ ตลอดจนสามารถกระตุ้นและชี้นำบุคคลหรือกลุ่มบุคคลให้ปฏิบัติงานจนบรรลุเป้าหมายได้ จะส่งผลให้องค์กรเกิดประสิทธิผลสูงสุด (เพ็ญนภา พลับฉิม, 2559: 11) ทั้งนี้ ภาวะผู้นำหมายถึงกระบวนการในการใช้อิทธิพลต่อบุคคลอื่นเพื่อให้เกิดพฤติกรรมตามที่ต้องการ ภาวะผู้นำจึงขึ้นอยู่กับความสามารถในการโน้มน้าวใจผู้ตาม และการบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม ผู้นำคือบุคคลที่มีอิทธิพลสูงสุดในกลุ่ม อาจมาจากการเลือกตั้ง การแต่งตั้ง หรือการยกย่องจากสมาชิกกลุ่ม เพื่อให้ทำหน้าที่ชี้แนะและช่วยเหลือจนบรรลุเป้าหมายร่วมกัน (คชาภรณ์ เสริมศรี, 2557: 14) การบริหารงานของผู้บริหารสามารถอาศัยแนวทางตามทฤษฎีการบริหารที่ได้รับการยอมรับในระดับสากล อย่างไรก็ตาม การบริหารที่ยึดแต่ทฤษฎีเพียงอย่างเดียว อาจทำให้ขาดคุณธรรมและจริยธรรม ส่งผลให้การบริหารไม่ประสบความสำเร็จตามที่คาดหวัง การผสมผสานระหว่างทฤษฎีการบริหารสมัยใหม่กับหลักคำสอนทางศาสนา จะช่วยเสริมสร้างทักษะการบริหารให้มีความสมบูรณ์และมีประสิทธิภาพมากขึ้นพระพุทธศาสนาสอนให้คนมีคุณธรรมและจริยธรรม การนำหลักธรรมมาใช้ในการบริหาร จะทำให้เกิดความอ่อนนุ่ม ยืดหยุ่น และสามารถปรับตัวตามสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม

จากที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จะเห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีภาวะผู้นำ มีการบริหารงานผสมผสานหลักการทางทฤษฎีต่างๆ ของการบริหารเข้ากับหลักการทางคำสอนศาสนาเชื่อว่าจะทำให้เสริมสร้างทักษะการบริหารงานได้ดีและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยนำหลักธรรมที่ใช้ในการบริหารเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและบรรลุเป้าหมายที่ปรากฏ คือ หลักปาปณิกธรรม 3

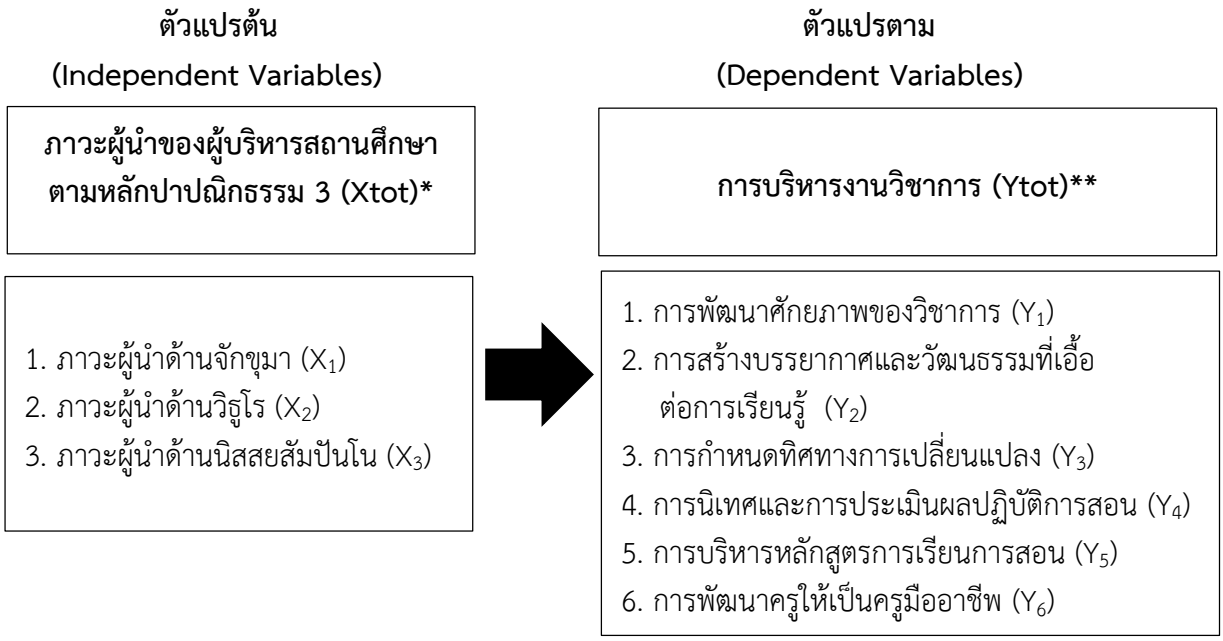
การพัฒนาการบริหารและการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ด้วยหลักปาปณิกธรรมสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ได้จัดทำรายงานผลการดำเนินงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคหลายประการที่จำเป็นต้องเร่งแก้ไขและพัฒนา ได้แก่ การขาดบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะทาง การขาดประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ความล่าช้าในการเบิกจ่ายงบประมาณ

และความไม่พร้อมของอาคารสถานที่และครุภัณฑ์ อีกทั้งยังประสบปัญหาด้านคุณธรรมและความโปร่งใสในการดำเนินงาน โดยการประเมิน ITA อยู่ในระดับ Bนอกจากนี้ จากการประเมินการบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 พบว่าการบริหารจัดการโรงเรียนคุณภาพและการใช้ทรัพยากรร่วมกันยังไม่ปรากฏผลลัพธ์ที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม และการประเมินด้านการบริหารงานวิชาการก็อยู่ในระดับ "คุณภาพ: ปรับปรุง" สะท้อนถึงความจำเป็นในการพัฒนาอย่างเร่งด่วน จากสภาพปัญหาดังกล่าว แสดงให้เห็นว่าการบริหารงานและภาวะผู้นำของผู้บริหารในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ต้องได้รับการปรับปรุง โดยเน้นการพัฒนาด้านการวางวิสัยทัศน์ การบริหารจัดการเชิงระบบ และการเสริมสร้างความโปร่งใสตรวจสอบได้ แนวทางสำคัญที่เสนอในการพัฒนา คือ การน้อมนำ หลักปาปณิกธรรม 3 ประการ มาประยุกต์ใช้ ได้แก่ จักขุมา การมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มองเห็นโอกาสและอุปสรรคในอนาคต วิธูโร ความเชี่ยวชาญในการบริหารจัดการงานอย่างมืออาชีพ นิสสยสัมปันโน การสร้างความร่วมมือและพึ่งพาอาศัยกันในองค์กร

การประยุกต์ใช้หลักธรรมดังกล่าวจะช่วยให้การดำเนินงานมีความเป็นระบบ มีประสิทธิภาพ โปร่งใสตรวจสอบได้ และนำไปสู่การยกระดับผลการประเมินการปฏิบัติงานในระดับ "ดีเยี่ยม" ตลอดจนส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐมในอนาคตอย่างยั่งยืน

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาวิจัย ผู้วิจัยจึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม

2. เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม

3. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม

ระเบียบการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย การออกแบบการวิจัย ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย ตัวแปรพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล ตัวแปรที่ศึกษา และตัวแปรผลที่ได้จากการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การออกแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ออกแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงพรรณนา ที่มีแบบแผนการวิจัยในลักษณะของกลุ่มตัวอย่างเดียว ศึกษาสภาวการณ์ที่ไม่มีการทดลอง (The one short, non-experimental case study design) โดยผู้วิจัยไม่ได้จัดทำหรือสร้างสถานการณ์ตามเงื่อนไขที่ต้องการใด ๆ

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ตัวแปรที่ศึกษาที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ประกอบไปด้วยตัวแปรพื้นฐาน ตัวแปรต้น และตัวแปรตาม ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้ 1. ตัวแปรพื้นฐาน เป็นสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ(เศษเดือนเกิน 6 เดือนให้นับเป็น 1 ปี) ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงานตามตำแหน่ง 2. ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 ตามแนวคิดของพระปัญญา โชติธมฺโน, 2561 , น.71 ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านจักขุมา (การมีวิสัยทัศน์ : Vision) (X1) 2) ด้านวิธูโร (การบริหารจัดการ : Management) (X2) 3) ด้านนิสสยสมฺปนฺโน (การมีมนุษยสัมพันธ์ : Relation) (X3) 3. ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ **การบริหารงานวิชาการตามแนวคิดของพัทธยา ชนะพันธ์ ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) การพัฒนาศักยภาพของวิชาการ** (X1) **2) การสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้** (X2) **3) การกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลง** (X3) **4) การนิเทศและการประเมินผลปฏิบัติการสอน** (X4) **5) การบริหารหลักสูตรการเรียนการสอน** (X5) **และ 6) การพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพ** (X6

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม จำนวน 1,814 คน

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ซึ่งได้มาจากการเปิดตารางประมาณขนาดตัวอย่างของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie and Morgan) และได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 317 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามความคิดเห็นแบบปลายเปิด (Open-ended Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยสร้างข้อคำถามภายใต้กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ประกอบด้วยข้อมูลพื้นฐาน ได้แก่ เพศ อายุ (เศษเดือนเกิน 6 เดือนให้นับเป็น 1 ปี) ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์ในการทำงานในตำแหน่งปัจจุบัน ลักษณะของข้อคำถามเป็นแบบสำรวจรายการ (Check list) ตอนที่ 2แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลัก "ปาปณิกธรรม 3" ตามแนวคิดของพระปัญญา โชติธมฺโน (2561, น. 71) ประกอบด้วย 3 ด้าน ได้แก่ จักขุมา (การมีวิสัยทัศน์ : Vision)วิธูโร (การบริหารจัดการ : Management) นิสสยสมฺปนฺโน (การมีมนุษยสัมพันธ์ : Relation) ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการตามแนวคิดของพัทธยา ชนะพันธ์ ประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพทางวิชาการ การสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้การกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลง การนิเทศและการประเมินผลการสอน การบริหารหลักสูตรการเรียนการสอน การพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพ 5 หมายถึง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 / การบริหารงานวิชาการ อยู่ในระดับมากที่สุด 4 หมายถึง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 / การบริหารงานวิชาการ อยู่ในระดับมาก 3 หมายถึง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 / การบริหารงานวิชาการ อยู่ในระดับปานกลาง 2 หมายถึง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 / การบริหารงานวิชาการ อยู่ในระดับน้อย 1 หมายถึง ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 / การบริหารงานวิชาการ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้ได้รับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามและได้ข้อมูลตามความจริง ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนดังนี้ 1. ผู้วิจัยทำหนังสือถึงคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ไปยังสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 2. ผู้วิจัยดำเนินการจัดทำแบบสอบถาม และส่งแบบสอบถามด้วยตนเอง สำหรับสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ที่สามารถดำเนินการได้ ส่วนสถานศึกษาที่ไม่สะดวก ผู้วิจัยใช้การจัดส่งแบบสอบถาม ทางไปรษณีย์โดยวิธีการลงทะเบียน พร้อมแนบซองเปล่าและติดแสตมป์ เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามส่งแบบสอบถามกลับคืนผู้วิจัยโดยตรงทางไปรษณีย์ 3. ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบความเรียบร้อยสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่รับคืนจากกลุ่มตัวอย่าง มีความสมบูรณ์ทุกฉบับ แล้วจึงนำมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูลและเกณฑ์การแปลความหมาย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้เป็นไปอย่างถูกต้องตามระเบียบวิธีวิจัย ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลทุกขั้นตอนจากแบบสอบถามและนำมาวิเคราะห์ โดยใช้เทคนิคทางสถิติทางคอมพิวเตอร์ประมวลผลข้อมูล ซึ่งได้นำข้อมูลจากแบบสอบถามเป็นรหัสแทนค่าและประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและข้อคำถามในการวิจัยได้ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ 1. การวิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนก เพศ อายุ(เศษเดือนเกิน 6 เดือนให้นับเป็น 1 ปี) ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงานตามตำแหน่ง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ความถี่ (Frequency

Distributions) และค่าร้อยละ (Percentage) 2. การวิเคราะห์ข้อมูลภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 และและการบริหารงานวิชาการ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Division) แล้วนำค่าเฉลี่ยที่ได้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ตามแนวคิดของลิเคิร์ท (บุญชม ศรีสะอาด, 2556, หน้า 121) โดยได้กำหนดค่าคะแนนของช่วงน้ำหนักเป็น 5 ระดับ 3. การวิเคราะห์ข้อมูลภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ โดยใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอย พหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis) ซึ่งก่อนการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 ตัวแปรต้น ในการวิเคราะห์ หาค่าความสัมพันธ์จะใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson’s product-moment correlation coefficient) สำหรับเกณฑ์และแปลความหมายดังนี้ (เฉลิมศรี อรรจนกุล, 2558, น. 206) ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) 0.81 ขึ้นไป หมายถึง มีความสัมพันธ์กันสูงมาก ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) 0.61-0.80 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันสูง ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) 0.41-0.60 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันปานกลาง ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) 0.20-0.40 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันต่ำ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) ต่ำกว่า 0.20 หมายถึง มีความสัมพันธ์กันต่ำมาก สำหรับทิศทางความสัมพันธ์พิจารณา ดังนี้ ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าเป็นบวกแสดงว่าภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 กับการบริหารงานวิชาการ มีความสัมพันธ์ในลักษณะคล้อยตามกัน ถ้าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) มีค่าเป็นลบ ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 กับการบริหารงานวิชาการ มีความสัมพันธ์ในทางตรงกันข้ามกันหรือผูกพันกัน การวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน (stepwise multiple regression analysis) โดยผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ตามข้อตกลงเบื้องต้นในการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน เพื่อทดสอบว่าตัวแปรต้น (Independent Variables) ทุกตัว จะไม่มีความสัมพันธ์กันเองสูง เพื่อป้องกันปัญหาความสัมพันธ์ภายในของตัวแปรพยากรณ์ (Multicollinearity) โดยพิจารณาจากค่าความคงทนของการยอมรับ (Tolerance) เกณฑ์ที่ใช้คือ ต้องมากกว่า 0.19 ค่าปัจจัย การขยายตัวของความแปรปรวน Variance inflation factor (VIF) เกณฑ์ที่ใช้คือ ต้องไม่เกิน 5.3 (ลัดดาวัลย์ เพชรโรจน์ และคณะ, 2562, น. 277) เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลก่อนที่จะนำไปใช้เพื่อการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนต่อไป

ผลการวิจัย

สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้บริหารสถานศึกษา และครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม จำนวน 317 คน เมื่อแยกพิจารณาตามเพศ อายุ(เศษเดือนเกิน 6 เดือนให้นับเป็น 1 ปี) ระดับการศึกษา ตำแหน่ง ประสบการณ์ในการทำงานตามตำแหน่ง มีรายละเอียดดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

(n = 317)

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	139	43.85
	หญิง	178	56.15
รวม		**317**	**100**

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
อายุ(เศษเดือนเกิน 6 เดือนให้นับเป็น 1 ปี)	21 – 30 ปี	80	25.24
	31 – 40 ปี	141	44.48
	41 – 50 ปี	72	22.71
	51 ปีขึ้นไป	24	7.57
รวม		**317**	**100**
ระดับการศึกษา	ปริญญาเอก	9	2.84
	ปริญญาโท	96	30.28
	ปริญญาตรี	212	66.88
รวม		**317**	**100**
ตำแหน่ง	ผู้บริหารสถานศึกษา	58	18.30
	ครู	259	81.70
รวม		**317**	**100**
ประสบการณ์ในการทำงานตามตำแหน่ง	น้อยกว่า 5 ปี	51	16.09
	5 – 10 ปี	140	44.16
	11 – 15 ปี	83	26.19
	16 - 20 ปี	23	7.25
	21 ปีขึ้นไป	20	6.31
รวม		**317**	**100**

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 178 คน คิดเป็นร้อยละ 56.15 และเพศชาย จำนวน 139 คน คิดเป็นร้อยละ 43.85 เมื่อพิจารณาอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุ 31 – 40 ปี จำนวน 141 คน คิดเป็นร้อยละ 44.48 รองลงมาคือ มีอายุ 21 – 30 ปี จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 25.24 มีอายุ 41 – 50 ปี จำนวน 72 คิดเป็นร้อยละ 22.71 และมีอายุ 51 ปีขึ้นไปจำนวน 24 คน คิดเป็นร้อยละ 7.57 เมื่อพิจารณาระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 212 คน คิดเป็นร้อยละ 66.88 รองลงมา คือ ระดับปริญญาโท จำนวน 96 คน คิดเป็นร้อยละ 30.28 และระดับปริญญาเอก จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 2.84 เมื่อพิจารณาตำแหน่ง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีตำแหน่งครู จำนวน 259 คน คิดเป็นร้อยละ 81.70 และผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 18.30 และ เมื่อพิจารณาประสบการณ์ทำงานในสถานศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงาน 5 - 10 ปี จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 44.16 รองลงมา คือ มีประสบการณ์ทำงาน 11 - 15 ปี จำนวน 83 คน คิดเป็นร้อยละ 26.19 มีประสบการณ์การทำงาน น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 51 คน คิดเป็นร้อยละ 16.09 มีประสบการณ์การทำงาน 16 - 20 ปี จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 7.25 และประสบการณ์การทำงาน 21 ปีขึ้นไป จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 6.31

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับการบริหารงานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม โดยภาพรวม

(n = 317)

การบริหารงานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม (Y_{tot})	$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1. การพัฒนาศักยภาพของวิชาการ (Y_1)	4.69	0.44	มากที่สุด
2. การสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ (Y_2)	4.74	0.41	มากที่สุด
3. การกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลง (Y_3)	4.69	0.44	มากที่สุด
4. การนิเทศและการประเมินผลปฏิบัติการสอน (Y_4)	4.65	0.48	มากที่สุด
5. การบริหารหลักสูตรการเรียนการสอน (Y_5)	4.51	0.63	มากที่สุด
6. การพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพ (Y_6)	4.65	0.59	มากที่สุด
รวม	**4.65**	**0.46**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 4.6 พบว่า การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$= 4.65, S.D. = 0.46) เมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ คือ ด้านการสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ($\overline{X}$= 4.74, S.D. = 0.41) ด้านการพัฒนาศักยภาพของวิชาการ ($\overline{X}$= 4.69, S.D. = 0.44) ด้านการกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลง ($\overline{X}$= 4.69, S.D. = 0.44) ด้านการนิเทศและการประเมินผลปฏิบัติการสอน ($\overline{X}$= 4.65, S.D. = 0.48) ด้านการพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพ ($\overline{X}$= 4.65, S.D. = 0.59) และด้านการบริหารหลักสูตรการเรียนการสอน ($\overline{X}$= 4.51, S.D. = 0.63) ตามลำดับ

อภิปรายผล

จากการศึกษา พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 (จักขุมา วิธูโร และนิสสยสัมปันโน) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารมีการนำหลักธรรมมาพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ด้าน จักขุมา ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ มองการณ์ไกล วางแผนเป็นระบบ ด้าน วิธูโร มีทักษะการบริหารจัดการ และการแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และด้านนิสสยสัมปันโน มีความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์ การติดต่อประสานงาน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547) แนวคิดเรื่องภาวะผู้นำดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของสุรีรัตน์ โตเขียว (2560) ที่อธิบายว่า ภาวะผู้นำ คือความสามารถในการชักชวนและจูงใจบุคคลให้ปฏิบัติตามอย่างเต็มใจ รวมทั้งสาวิตรี มาตขาว (2560) ที่เน้นการสร้างแรงบันดาลใจและความร่วมมือขององค์การ เช่นเดียวกับเพ็ญนภา ศรีแปลก (2563) ที่กล่าวว่าผู้บริหารต้องริเริ่ม สร้างสรรค์ และพัฒนาตนเองอยู่เสมอ สอดคล้องกับงานวิจัยของสุจิต กิ่งเกล้า (2563) ที่พบว่าคุณลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ตามหลักปาปณิกธรรม คือ ด้านวิสัยทัศน์ (จักขุมา) มากที่สุด รองลงมาคือมนุษยสัมพันธ์ (นิสสยสัมปันโน) และการจัดการ (วิธูโร) โดยมีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูงกับภาวะผู้นำ (R = .925**). งานวิจัยของชยาภาภรณ์ ทองบ่อ (2562) ก็สนับสนุนว่า การสร้างแรงบันดาลใจมีอิทธิพลสูงสุดต่อประสิทธิผลการบริหารสาธารณะ และงานของนภเกตน์ ตารมย์ (2561) ที่ศึกษาภาวะผู้นำเชิงพุทธ ก็ชี้ว่ามนุษย

สัมพันธ์เป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุด สำหรับ การบริหารงานวิชาการ พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการเรียนการสอน การพัฒนานักเรียน และการประกันคุณภาพการศึกษา ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทำงานเป็นทีม มีเป้าหมายและแผนงานชัดเจน (เธียรพัฒน์ ชุปวา, 2559; พระอนันต์ ตโมนุโท, 2560; ธนัฏฐา คุณสุข, 2565) ผลวิจัยต่าง ๆ ยังสนับสนุนผลการศึกษานี้ เช่น ปิยนาถ ธนพรวรกุล (2560) ที่พบว่าการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนกลุ่มกรุงธนเหนืออยู่ในระดับสูงในหลายด้าน เช่น การจัดการหลักสูตรและการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ภรณ์กนก เติมใจ และคณะ (2567) ที่พบว่าการพัฒนาสื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีสามารถพยากรณ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุกได้ถึงร้อยละ 91 และงานของจารุวรรณ เกตุศรีรักษ์ และคณะ (2567) ที่เน้นภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมมีผลต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษา กล่าวโดยสรุป ภาวะผู้นำตามหลักปาปณิกธรรม 3 และ การบริหารงานวิชาการ มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการยกระดับคุณภาพของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ทั้งในด้านการพัฒนานักเรียน การบริหารจัดการ และการเตรียมความพร้อมของบุคลากรเพื่อความสำเร็จอย่างยั่งยืน

สรุป

ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐมการศึกษานี้วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลัก ปาปณิกธรรม 3 ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม สรุปสาระสำคัญดังนี้ 1. สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 56.15) มีอายุระหว่าง 31-40 ปี มากที่สุด (ร้อยละ 44.48) ระดับการศึกษาส่วนใหญ่จบปริญญาตรี (ร้อยละ 66.88) ส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งครู (ร้อยละ 81.70) และมีประสบการณ์ทำงานระหว่าง 5-10 ปี (ร้อยละ 44.16) 2. ภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักปาปณิกธรรม 3 ผลการศึกษาพบว่า ภาวะผู้นำโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ จักขุมา (ผู้มีวิสัยทัศน์และมองการณ์ไกล) นิสสยสัมปันโน (ผู้เป็นที่พึ่งและพัฒนาผู้อื่น) วิธูโร (ผู้มีความเชี่ยวชาญและแก้ปัญหาได้ดี) รายด้านสรุปได้ว่า: จักขุมา: ผู้บริหารมีการกำหนดวิสัยทัศน์และกลยุทธ์อย่างชัดเจน วิธูโร: ผู้บริหารสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตร ส่งเสริมประสิทธิภาพการทำงาน นิสสยสัมปันโน: ผู้บริหารยกย่องเชิดชูเกียรติและสร้างขวัญกำลังใจแก่บุคลากร 3. การบริหารงานวิชาการ ภาพรวมของการบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับมากที่สุด ทุกด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อยได้แก่: การสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การพัฒนาศักยภาพของวิชาการ การกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลง การนิเทศและการประเมินผลปฏิบัติการสอน การพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพ การบริหารหลักสูตรการเรียนการสอน ตัวอย่างที่โดดเด่นเช่น: ผู้บริหารส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอน ผู้บริหารสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักเรียนและผู้ปกครอง ผู้บริหารสื่อสารวิสัยทัศน์และเป้าหมายอย่างชัดเจน 4. ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำกับการบริหารงานวิชาการ การวิเคราะห์สมการถดถอยพบว่า: ภาวะผู้นำด้านจักขุมา (X1) และ ด้านวิธูโร (X2) ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 มีค่าสัมประสิทธิ์การทำนายเท่ากับ $R^2 = 0.886$ แสดงว่าสามารถอธิบายความแปรปรวนของการบริหารงานวิชาการได้ถึงร้อยละ 88.6 สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ: $\hat{y}tot = 0.085 + 0.040(X2) + 0.046(X1)$ สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน: $z\hat{y} = 0.721(zx1) + 0.234(zx2)$

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

จากการศึกษาการศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 ที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะทั่วไป ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ข้อเสนอแนะในการนำไปปฏิบัติ และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไปไว้ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ควรส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษานำหลักปาปณิกธรรม 3 มาใช้ในการบริหารงานวิชาการอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการพัฒนาหลักสูตรที่ตอบโจทย์ผู้เรียน สนับสนุนครูให้มีความก้าวหน้าในการสอน และใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียน

2. ข้อเสนแนะเชิงนโยบาย

เพื่อให้ได้ข้อมูลประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบาย ผู้วิจัยได้มีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ ดังนี้ 1. จากการวิจัย ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำด้านวิธูโร มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารควรมุ่งเน้นการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบการศึกษา ผู้บริหารควรใช้ข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์ในการตัดสินใจ นำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารและการเรียนการสอน ส่งเสริมการวิจัยและนวัตกรรมเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาและผู้เชี่ยวชาญ เพื่อแลกเปลี่ยนแนวทางที่เป็นประโยชน์ ซึ่งทั้งหมดนี้จะช่วยให้การบริหารงานมีประสิทธิภาพและพัฒนาสถานศึกษาให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืน 2. จากการวิจัย การบริหารงานวิชาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ผลการวิจัยพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยสุด ดังนั้น ผู้บริหารควรวางแผนกลยุทธ์ในการพัฒนาความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการจัดทำหลักสูตรแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ส่งเสริมการดำเนินงานสร้างหลักสูตร การนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ และการประเมินการใช้หลักสูตร

3. จากผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักปาปณิกธรรม 3 มีความสัมพันธ์กันในทางบวกกับการบริหารงานวิชาการ อยู่ในระดับสูง ทั้งการพัฒนาศักยภาพของวิชาการ การสร้างบรรยากาศและวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การกำหนดทิศทางการเปลี่ยนแปลง การนิเทศและการประเมินผลปฏิบัติการสอน การบริหารหลักสูตรการเรียนการสอน และการพัฒนาครูให้เป็นครูมืออาชีพ แต่อย่างใดก็ตาม ผู้บริหารควรกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และพันธกิจ การจัดการเรียนรู้ การบริหารจัดการหลักสูตรและการสอน การพัฒนานักเรียน การพัฒนาครู และการส่งเสริมบรรยากาศสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมการเรียนรู้ และปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอน ที่จะนำองค์กรไปสู่เป้าหมายและมีประสิทธิภาพสูงสุด

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรพัฒนาผู้บริหารตามหลักปาปณิกธรรม 3 ผ่านการอบรมและการฝึกปฏิบัติจริงในการบริหารงานวิชาการ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม

2. ควรปรับระบบบริหารงานวิชาการ ให้ยืดหยุ่น ทันสมัย และตอบโจทย์ผู้เรียนโดยใช้เทคโนโลยีสนับสนุนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม

3. ควรติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงแนวทางการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับเป้าหมายของสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม

เอกสารอ้างอิง

คชาภรณ์ เสริมศรี. (2557). *ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาหนองบัวลาภู เขต 1* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

จารุวรรณ เกตุศรีรักษ์ และคณะ. (2567). *ภาวะผู้นำเชิงนวัตกรรมของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารงานวิชาการด้านการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 2*. คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์.

ปิยนาถ ธนพรวรกุล. (2560). *การบริหารงานวิชาการกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร กลุ่มกรุงธนเหนือ* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

เพ็ญนภา พลับฉิม. (2559). *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต 2* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

เพ็ญนภา ศรีแปลก. (2563). *การศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระแก้ว* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

ภรณ์กนก เติมใจ และคณะ. (2567). *การบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อการจัดการเรียนรู้เชิงรุกของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาสุรินทร์* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). คณะศิลปศาสตร์ สถาบันรัชต์ภาคย์.

วรรณวิษา จีนไฝ. (2561). *การบริหารงานวิชาการกับประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษาจังหวัดนครปฐม* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สาวิตรี มาตขาว. (2560). *ปัจจัยภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการจัดการเรียนรู้ของครูผู้สอนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

สุจิต กิ่งเกล้า. (2563). *การบูรณาการหลักทุติยปาปณิกธรรมเพื่อส่งเสริมคุณลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสำนักงานประกันสังคมจังหวัดสมุทรสาคร* (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุรีรัตน์ โตเขียว. (2560). *รูปแบบภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในศตวรรษที่ 21* (ดุษฎีนิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Media Literacy Enhancement of Chinese Youth: Case of Guangzhou University Students Regarding Information Fragmentation

Tian Yu[1*], Kanokrat Yossakrai[2], & Sukanya Buranadechachai[3]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Tian Yu*
Faculty of Communication Arts, Bangkok Thonburi University, Thailand.
Email: 71364929@qq.com

2. Kanokrat Yossakrai
Faculty of Communication Arts, Bangkok Thonburi University,Thailand.
Email: kanokraty@gmail.com

3. Sukanya Buranadechachai
Faculty of Communication Arts, Bangkok Thonburi University, Thailand.
Email: sukanyab@buu.ac.th

Keywords:
Media Literacy, Information Fragmentation, Guangzhou University Students

Article history:
Received: 01/05/2025
Revised: 02/10/2025
Accepted: 20/10/2025
Available online: 13/11/2025

How to Cite:
Yu, T. et al. (2025). Media Literacy Enhancement of Chinese Youth: Case of Guangzhou University Students Regarding Information Fragmentation. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 629-665.

ABSTRACT

The objectives of this research were (1) To study the current situation of the media literacy level of Guangzhou youths regarding information fragmentation; （2) To develop the media literacy training model for Guangzhou youths regarding information fragmentation; and （3） To propose the media literacy training guideline for Guangzhou youths regarding information fragmentation. The research was mixed methodology research. Population was university students aged 18-22 in the Guangzhou area, totalling 1.6 million. The sample size was determined by Taro Yamane (error 0.05), obtained by purposive sampling method, totaling 400 and using randomize table to selected 60 students for 30 students of control group and 30 students of experimental group. The 10 key informants were 1 college media professional teacher, 1 college ideological and political lecturer, 1 college student majoring in media, 1 non-media major college student, 2 parents of college students in Guangzhou, 2 media experts form Guangzhou, and 2 practice person who related to media literacy. The instruments used for data collection were questionnaire, in-depth interview, documents, and non-participatory observation. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, standard deviation, Paired T-test, and Independence T-test.

The research findings revealed that; (1) Guangzhou is rich in higher education resources with important role in talent training and regional economic development. Moreover, it has faced the phenomenon of information fragmentation which lead the youth to misunderstanding, misdirection and information overload, (2) The media literacy training model for information fragmentation come from the curriculum which test from pre-test and post-test with significant level at (3) Researcher proposes information fragmentation of media literature training course comprises of 6 topics such as 1) exposure and use of social media, 2) safety and healthy use of media, 3) understanding and analysing media language and

images, 4) identifying and responding to fake news, 5) information technology laws and media use, and 6) building and maintaining trust in online media.

Introduction

In the digital era, the ways in which individuals' access, transmit, and process information have undergone profound transformation. One of the defining features of this transformation is information fragmentation, a phenomenon that characterizes contemporary information societies. This issue is particularly prominent in major urban centers such as Guangzhou, where information circulation is fast-paced, diverse, and widely dispersed. Consequently, challenges such as information overload, uneven information quality, and cognitive saturation have become increasingly prevalent. As the economic and cultural hub of South China, Guangzhou possesses abundant media resources and a highly dynamic information ecosystem. However, this richness also amplifies the challenges of fragmented information. University students, as key participants in the digital environment, are not only passive receivers of information but also active content producers and disseminators. Therefore, their ability to cultivate strong media literacy skills is crucial for navigating the complexities of today's information landscape. For contemporary university students, information fragmentation serves as a double-edged sword. On one hand, technological advancements have expanded access to knowledge, enhanced interactivity, and improved efficiency in information acquisition. On the other hand, excessive exposure to fragmented content can lead to information overload, anxiety, and reduced cognitive focus. The rapid influx of digital information often challenges students' capacity to process and synthesize knowledge meaningfully. Moreover, issues such as misinformation, declining source credibility, and shortened attention spans further complicate the learning environment. Privacy risks and data security threats are additional concerns; as personal information becomes increasingly vulnerable in digital spaces. These challenges are particularly pronounced in a city like Guangzhou, where information exchange is both rapid and diverse, making it imperative for university students to develop advanced media literacy competencies.

This study seeks to explore how media literacy can be effectively cultivated among university students in Guangzhou within the context of information fragmentation. It aims to enhance students' abilities to access, evaluate, and apply information critically, thereby enabling them to manage the challenges associated with information overload, misinformation, and digital distraction. The research focuses on the youth demographic in Guangzhou and proposes practical strategies for media literacy education and training. Furthermore, it provides policy recommendations for educational institutions, media organizations, and governmental bodies to promote a comprehensive and sustainable media literacy framework that supports the development of an informed and critically engaged youth population. As information fragmentation continues to intensify, insufficient media literacy can exacerbate issues such as misunderstanding, misinformation, and cognitive fatigue. By examining the current state of media literacy among Guangzhou university students, this study will propose targeted pedagogical strategies that foster critical thinking, information discernment, and analytical skills. These strategies aim to guide educational institutions in helping students adapt to the evolving information environment of the digital age.

In addition, the research will offer insights for media professionals, providing guidance on optimizing content production, improving information quality, and addressing the challenges of fragmented media consumption. Through these combined efforts, this study aspires to empower Guangzhou's university students to better navigate the complexities of the information era and contribute to the sustainable and ethical development of China's digital society.

Literature Review and Theoretical Framework

Literature Review

In the digital era, the explosion of information facilitated by the internet and social media platforms has reshaped how individuals' access, process, and share knowledge. However, this rapid flow of content has also led to information fragmentation, characterized by the disintegration of coherent narratives and the prevalence of fragmented, decontextualized, and often superficial information units (Bawden & Robinson, 2020). The phenomenon has posed new challenges for information consumers particularly youth who must navigate an overwhelming volume of content from multiple sources.

Media literacy, defined as the ability to access, analyze, evaluate, and create media in various forms (Livingstone, 2004), has thus become a crucial competency for young individuals to critically engage with media messages. Media literacy education equips learners with the cognitive and evaluative tools needed to discern credible information, resist misinformation, and participate meaningfully in the digital environment (Potter, 2018). For university students, who are among the most active digital consumers, the ability to interpret fragmented information and synthesize it into meaningful knowledge is an essential academic and social skill (Hobbs, 2021).

In China, the development of media literacy among youth has drawn increasing attention from both educators and policymakers. With rapid urbanization and technological advancement, cities like Guangzhou a key economic and cultural hub in South China have witnessed a surge in diversified media consumption patterns among university students. Studies indicate that while Chinese youth demonstrate high media engagement levels, their critical and reflective media literacy skills remain uneven (Zhang & Zhu, 2022). This imbalance is exacerbated by information fragmentation, where short-form videos, algorithmic feeds, and social media updates dominate attention spans and influence perceptions of truth and credibility.

Previous studies have highlighted both the opportunities and risks associated with fragmented information environments. On one hand, fragmented information facilitates quick learning, interactivity, and participation (Jenkins et al., 2016). On the other hand, it fosters shallow cognitive processing, information overload, and reduced capacity for critical thinking (Carr, 2020). For university students, these challenges are particularly acute due to academic pressures, social media dependency, and exposure to algorithmically curated information ecosystems (Sun & Wang, 2021).

To address these issues, several scholars have emphasized the role of media literacy training and education. Empirical evidence suggests that structured media literacy interventions can improve students' ability to identify misinformation, evaluate content sources, and manage information anxiety (Martens, 2010; Hobbs & Mihailidis, 2019). Yet,

research focusing specifically on Chinese youth in metropolitan contexts especially Guangzhou remains limited. Hence, this study seeks to fill this gap by investigating the current media literacy levels of Guangzhou university students and developing an effective media literacy training model tailored to their media behaviors and socio-cultural context.

Theoretical Framework

The theoretical framework of this study integrates four interrelated theories Media Literacy Theory, Information Fragmentation Theory, Uses and Gratifications Theory, and Media Exposure Theory to guide the analysis and interpretation of findings. Together, these theories provide a multidimensional understanding of how Guangzhou youth interact with, evaluate, and utilize fragmented information.

Media Literacy Theory

Media Literacy Theory posits that individuals require critical competencies to access, understand, evaluate, and create information effectively in complex media environments (Potter, 2018). It emphasizes both cognitive and affective dimensions of media engagement, encompassing skills such as analysis, evaluation, and message creation. Within this study, the theory provides a foundation for examining how Guangzhou youth develop competencies to interpret fragmented information. Specifically, it aligns with the study's objectives of (1) assessing the current state of media literacy among university students, (2) developing a media literacy training model, and (3) proposing educational guidelines for sustainable improvement.

Information Fragmentation Theory

Information Fragmentation Theory addresses how modern media environments disseminate knowledge in discontinuous and disjointed forms (Bawden & Robinson, 2020). Fragmentation affects how individuals perceive and synthesize information, often leading to context loss, reduced comprehension, and selective exposure. Applying this theory allows the study to explore how Guangzhou youth navigate fragmented information flows and how such fragmentation influences their ability to integrate knowledge and make informed judgments.

Uses and Gratifications Theory

Rooted in communication studies, Uses and Gratifications Theory (Katz, Blumler & Gurevitch, 1974) explains how individuals actively select media channels to satisfy specific psychological and social needs. This theory provides insight into why and how Guangzhou university students engage with particular forms of media—such as short videos, social networks, or online news—and how these preferences fulfill needs for information, entertainment, or social connection. Understanding these motivations is critical for designing media literacy interventions that resonate with youth media habits and cognitive tendencies.

Media Exposure Theory

Media Exposure Theory highlights how the frequency, duration, and selectivity of media engagement shape individuals' cognition, attitudes, and behaviors (Slater, 2007). It underscores the importance of selective exposure the process through which individuals choose content aligned with their pre-existing beliefs or preferences. Within this study, the theory informs analysis of how Guangzhou university students selectively engage with or avoid specific information content and how these patterns influence their perceptions of credibility, trust, and truthfulness in fragmented media environments.

Conceptual Framework

The conceptual framework (see Figure 1) illustrates the interrelationship among key constructs derived from these theories. Information fragmentation serves as the independent variable, influencing media exposure and media use motivations, which in turn affect the development of media literacy competencies among Guangzhou university students. The framework emphasizes how educational interventions can strengthen media literacy, mitigate negative impacts of fragmented information, and enhance critical engagement with media content.

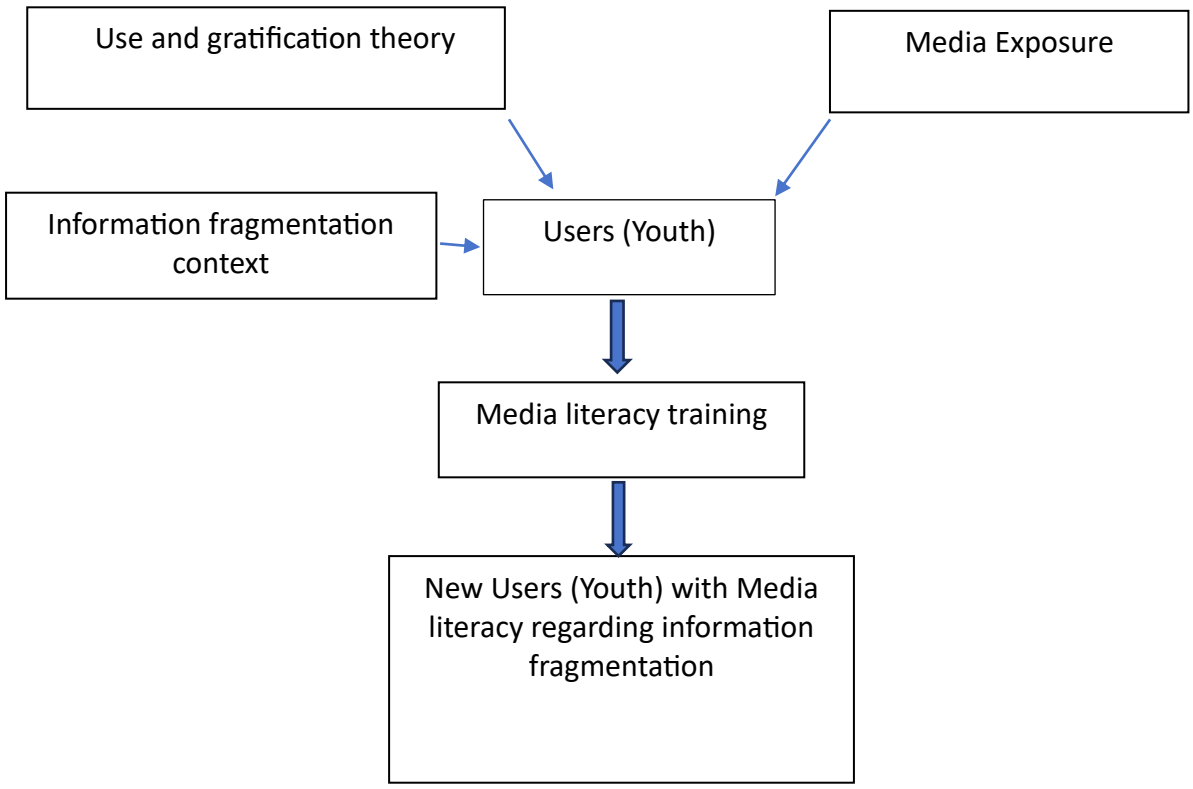

Figure 1 Theoretical Framework

There are theories in this study such as media literacy, information fragmentation, use and gratification theory, and media exposure. Detail as follow:

Table 1 theories in this study

Theory	Characters/Quest	Apply	Research objective
Media literacy	As an individual's core ability to effectively process information in an information environment	To analyze the skills and challenges the Guangzhou youths to identifying, evaluating and utilizing fragmented information Level: access, understand, critique, learning	1. To study the currentsituation of the medialiteracy level of Guan gzhou youths regarding informati onfragmentation. 2. To develop the media literacy training model for Guangzhou youths regarding information fragmentation 3. To propose the media literacy training guidelines for Guangzhou youths regarding information fragmentation
Information fragmentati on	As a key feature of the modern information environment, it affects the way information is received and processed.	Explore how Guangzhou Youths navigate the fragmented information flow, including how they select, interpret and integrate information fragments.	
Usage and gratification	Explain how individuals choose and use media resources according to their own needs.	Study the motivations of Guangzhou Youth in choosing specific media and information, and how these choices meet their specific needs.	
Media Exposure	Helping individuals autonomously select information content that aligns with their preferences and beliefs in an informational environment	To study how university students in Guangzhou selectively engage with and avoid specific information content in an informational environment, and how these selective	

Theory	Characters/Quest	Apply	Research objective
		behaviours influence their cognition, attitudes, and behaviour.	

Objectives

1. To study the current situation of the media literacy level of Guangzhou youths regarding information fragmentation.
2. To develop the media literacy training model for Guangzhou youths regarding information fragmentation
3. To propose the media literacy training guidelines for Guangzhou youths regarding information fragmentation

Methodology

Research Design

This study employed a mixed-methods experimental research design, integrating both quantitative and qualitative approaches to comprehensively examine the media literacy level of Guangzhou youth in the context of information fragmentation. The quantitative component aimed to measure differences in media literacy levels before and after the implementation of a media literacy training intervention, while the qualitative component sought to gain deeper insights into the experiences, perceptions, and contextual factors influencing these outcomes.

The research was conducted over a six-month period in Guangzhou, People's Republic of China. The experimental approach was chosen to determine the effectiveness of a media literacy training model by comparing the performance of an experimental group and a control group.

Research Hypotheses

To address these objectives, the following hypotheses were formulated:

H1: The mean test scores of the control group are significantly lower than those of the experimental group.

H2: The pre-test scores of the experimental group are significantly lower than their post-test scores after participating in the media literacy training program.

Population and Sampling

The target population for this study consisted of approximately 1.6 million youth residing in Guangzhou, representing a diverse demographic of university and college students. From this population, a sample of 400 respondents was selected using stratified random sampling to ensure balanced representation across gender, academic discipline, and institution type.

Participants were drawn from several higher education institutions, including Jinan University, Guangzhou University, Guangdong University of Technology, Guangzhou Institute of Sport, and Guangdong University of Finance and Economics. The sample comprised both undergraduate and junior college students, ensuring a representative mix of academic levels and digital literacy backgrounds.

Key Informants

To complement the quantitative data, 10 key informants were purposefully selected for in-depth interviews. This group included a range of stakeholders with diverse expertise in media education and youth media practices:

Table 2 Profile of Key Informants

No.	Category / Profession	Affiliation / Background	Role in the Study
1	College Media Studies Lecturer	Guangzhou University	Provided expert insights on current media education practices and student engagement strategies.
2	Lecturer in Ideological and Political Education	Jinan University	Offered perspectives on integrating media literacy within civic and ideological education frameworks.
3	Media-Major University Student	Guangdong University of Technology	Represented students with formal media education experience and high digital engagement.
4	Non-Media-Major University Student	Guangdong University of Finance and Economics	Reflected the general student population's media use behaviors and literacy challenges.
5	Parent of University Student	Guangzhou Resident	Shared parental views on youth media exposure and information evaluation habits.
6	Parent of University Student	Guangzhou Resident	Contributed insights on parental awareness and concerns regarding digital media influence.
7	Media Expert	Guangzhou-Based Media Organization	Provided professional understanding of media production, credibility, and audience fragmentation.
8	Media Expert	Guangzhou-Based Media Organization	Shared expertise on digital content strategies and audience interaction trends.
9	Media Literacy Practitioner	Independent Training Institution	Contributed practical approaches for implementing media literacy education programs.

No.	Category / Profession	Affiliation / Background	Role in the Study
10	Media Literacy Practitioner	Guangzhou Educational Development Center	Offered applied perspectives on curriculum design and media literacy training effectiveness.

These informants provided critical insights into pedagogical practices, youth media behavior, and challenges related to fragmented information environments.

Research Instruments

A combination of quantitative and qualitative instruments was used to collect data systematically.

1. Quantitative Instruments Media Literacy Level Test: Designed to measure participants' ability to access, analyze, evaluate, and apply information in fragmented digital contexts. Structured Questionnaire: Developed based on prior validated scales in media literacy research. It consisted of closed-ended items measuring media use patterns, information evaluation skills, and attitudes toward digital content reliability.

2. Qualitative Instruments In-depth Interview Guide: Used to explore key informants' perspectives on youth media literacy challenges and effective training strategies. Document Analysis: Examination of institutional reports, media education policies, and relevant academic literature to triangulate findings. All instruments were pre-tested to ensure reliability, validity, and contextual appropriateness for the Guangzhou youth population.

Research Procedures

The research was implemented in three phases:

1. Pre-Assessment Phase A baseline pre-test was administered to both the control and experimental groups to measure their initial media literacy levels.

2. Intervention PhaseThe experimental group participated in a structured media literacy training program, designed to enhance skills in accessing, analyzing, and evaluating fragmented information. The control group did not receive the intervention during this phase.

3. Post-Assessment Phase Upon completion of the training, both groups were administered a post-test to measure changes in media literacy performance. The differences between pre-test and post-test scores, as well as between the control and experimental groups, were analyzed to test the research hypotheses.

Parallel to these phases, qualitative interviews with key informants were conducted to provide contextual interpretation of quantitative findings and to support the development of the proposed training model and guidelines.

Data Collection

Data collection was conducted over a six-month period using both online and on-site methods. Questionnaires were distributed to participants through institutional digital

platforms and coordinated by research assistants. A total of 400 valid questionnaires were retrieved and used for analysis.

In-depth interviews were carried out with the 10 key informants, recorded with consent, and subsequently transcribed for thematic analysis. Additional data were gathered from relevant policy documents, media education materials, and institutional reports to enrich the contextual understanding.

Data Analysis

1. Quantitative Analysis Quantitative data were processed using SPSS (Statistical Package for the Social Sciences). Descriptive statistics (mean, standard deviation, frequency) were applied to summarize demographic characteristics and baseline literacy levels. Inferential statistical tests such as independent sample t-tests and paired sample t-tests were used to evaluate differences between the control and experimental groups and to assess changes within the experimental group before and after training. Statistical significance was determined at $p < 0.05$.

2. Qualitative Analysis Qualitative data from interviews and documents were analyzed using thematic analysis, following Braun and Clarke's (2006) approach. Transcripts were coded, categorized, and interpreted to identify recurring themes related to media literacy challenges, pedagogical strategies, and perceptions of information fragmentation. The findings from qualitative data were triangulated with quantitative results to enhance validity and provide a comprehensive interpretation of the research objectives.

Results

Among the 400 questionnaires released in this survey, the focus is on Jinan University, Guangzhou University, Guangdong University of Technology, Guangzhou Institute of Sport, Guangdong University of Finance and Economics and other schools. The students surveyed include undergraduates and junior college students. The following is the content of the analysis by volume

The result of objective 1: To study the current situation of the media literacy level of Guangzhou youth regarding information fragmentation

1) General situation of Guangzhou city

Guangzhou plays a pivotal role in politics, economy, culture, and history, and is one of the most influential cities in south China. As a national central city, higher education in Guangzhou is faced with the development opportunities. It undertakes the mission and responsibility of accelerating the construction of a high-quality higher education system, promoting the modernization of education. Nowadays, all people are living in the digital age, especially college students who are forming their outlook on life and values are facing a complex information environment, and profound changes have taken place in the way of information acquisition, dissemination, and processing. The phenomenon of information fragmentation has changed the way of information interaction in the whole society, and the characteristics of rapid, diverse and fragmented information exchange have become more prominent, which puts forward new requirements for college students' media literacy. In the digital age, the whole society is

flooded with massive information, and the phenomenon of information fragmentation is serious, which changes the way we interact with information, and also puts forward new requirements for personal media literacy. A lack of media literacy can lead to misunderstanding, misdirection and information overload. Especially in big cities like Guangzhou, the fast, diverse and decentralized nature of information exchange is more obvious. In the age of information fragmentation, it is necessary to explore how to cultivate college students' media literacy so as to effectively acquire and identify effective information. Through the research on college students in Guangzhou, the media literacy level of college students in Guangzhou can be deeply analyzed and targeted training strategies can be proposed. Especially in the aspects of education strategy, public opinion, media education policy formulation, media industry development, media content production, culture, and value shaping, etc., to help them better understand, screen and apply information, improve the level of media literacy, and better adapt to the challenges of the information society.

Problem of Information fragmentation in Guangzhou city: College students in Guangzhou are energetic, plastic, and quick to accept new things during this critical period of their growth. New media are exerting a powerful influence and redefining the growth of college students' values. As an important factor, fragmented information imperceptibly and quickly affects their behavior, changes their thinking and affects their value formation. Long-term exposure to fragmented information will lead to the following effects on college students: (1) Information overload and anxiety (2) Information credibility and misinformation (3) Distraction and reduced deep thinking (4) Privacy and data security (5) Difficulty in filtering and evaluating information (6) Lack of critical thinking.

Media literacy level: There are significant group differences in the media literacy level of Guangzhou college students. Students majoring in media have relatively high media literacy. The courses involve media ethics, news regulations and other content, which provides a good foundation, but the overall depth of knowledge is insufficient. On the other hand, the level of media literacy of non-media majors is relatively uneven, and most of them can only cope with the use and discrimination of basic information, lacking systematic learning and in-depth understanding. At the same time, some college students have obvious deficiencies in information discrimination and emotional communication, and are easily affected by fragmented information, leading to anxiety and negative emotions.

2) Demographic information

Table 3 Analysis results of questionnaire frequency and percentage data n = 400

Demographic information	Frequency	Percentage
Gender		
Male	160	40%
female	240	60%
Grade		
Freshman Year	157	39.25%
Sophomore year	125	31.25%
Junior year	73	18.25%
Senior	45	11.25%
Education		

Demographic information	Frequency	Percentage
Junior college	102	25.5%
Undergraduate	297	74.25%
Other	1	0.25%
School		
Jinan University	55	13.75%
Guangzhou University	60	15%
Guangdong University of Finance and Economics	39	9.75%
Guangdong University of Technology	29	7.25%
Guangzhou Institute of Physical Education	34	8.5%
Other schools	183	45.75%
Majors		
Art	39	9.75%
News communication (broadcasting, production, news)	88	22%
Sociology and Humanities	45	11.25%
Education	87	21.75%
Business/Management	48	12%
Finance/Economics	13	3.25%
Science	18	4.5%
Other (please specify....)	62	15.5%

From Table 3 it can be analyzed that 60% of the respondents in this survey are female and 40% are male. The respondents are mainly undergraduate and junior college students, with 74.25% of undergraduates and 25.5% of junior college students. Guangzhou University topped the list with 15 percent, followed by Jinan University with 13.75% and Guangdong University of Finance and Economics with 9.75%. As can be seen from the data of majors, news broadcasting 22%, education major 21.75%; Business/management 12%.

3) Media Exposure

Table 4 Media exposure of college students in Guangzhou

Questions	Frequency	Percentage
Devices used on the Internet		
Smartphones	330	82.5%
Tablet computer	40	10%
Computer	28	7%
Smart TV	0	0%
Other (please specify....)	2	0.5%
Software or platform for surfing the Internet		
Tik Tok/Douyin	314	78.5%

Questions	Frequency	Percentage
Quick Hands	113	28.25%
WeChat	317	79.25%
Video number	118	29.5%
Little Red Book	208	52%
Other ((please specify....)	44	11%
Short video platforms that are used frequently		
TikTok/ Douyin	327	81.75%
Quick Hands	99	24.75%
WeChat	171	42.75%
Video number	97	24.25%
Little Red Book	218	54.5%
Others (please specify...)	31	7.75%

From table 4 Samplings using smart phones 82.5%; tablet computer 10%; desktop computers 7%. WeChat is the most used online as 79.25%; Douyin 78.5 %; Xiaohongshu 52 %. The platform that watched the shortest videos was Douyin as 81.75%; Xiaohongshu 54.5%; WeChat 42.75%. As can be seen from the above data, smart phones are the preferred devices for college students to obtain information and carry out daily activities, WeChat and Douyin are the most popular Internet platforms for college students, and Douyin is the first-choice platform for college students to watch short videos. These platforms have a direct impact on college students' entertainment, social habits and information receiving channels.

4) Usage and gratification

Table 5 Usage of Internet time among college students in Guangzhou

Questions	Frequency	Percentage
Length of time spent online each day		
Very little (less than 1 hour per day)	6	1.5%
Little (1-3 hours per day)	15	3.75%
Moderate (4-6 hours per day)	162	40.5%
Batch (6-9 hours per day)	135	33.75%
Very much (10 + hours per day)	82	20.5%
How many hours per day you watch short videos		
Very little (less than 1 hour per day)	36	9%
Less (1-3 hours per day)	114	28.5%
Moderate (4-6 hours per day)	155	38.75%
Batch (6-9 hours per day)	49	12.25%
Very much (10 + hours per day)	46	11.5%
The amount of time you spend online each day		
Before you wake up	133	33.25%
Taking transportation	224	56%

Questions	Frequency	Percentage
Lunch break	144	36%
Before bed	290	72.5%
Eating	298	74.5%

From Table 5 As can be seen from Table 4.3, the proportion of college students in Guangzhou who surf the Internet for 4-6 hours every day is the highest, accounting for 40.5%; The second place is 6-9 hours online, accounting for 33.75%; The third is more than 10 hours online, accounting for 20.5%. According to the data of watching short-time videos online, the top one is watching short videos 4-6 hours a day, accounting for 38.75%; Ranked second is watching short video 1-3 hours a day, accounting for 28.5%; And the second most watched short videos for 6-9 hours a day, accounting for 12.25%. In terms of online time choice, the first time is eating meals, accounting for 74.5%; The second is the time before going to bed, accounting for 72.5%; In third place is the time spent on transportation, accounting for 56 percent. This indicates that college students in Guangzhou have a high degree of dependence on the Internet, short video has become the main Internet activity of college students, the peak time of college students' Internet is obviously fragmented, and the high frequency of online duration and short video usage shows that students have a high degree of dependence on the Internet and short video content, but lack of reasonable time management.

Table 5 Gratification of Internet purposes of college students in Guangzhou area

Questions	Frequency	Percentage
The main purpose of surfing the Internet		
Information (to browse news and information)	232	58%
Education (Online learning: Take online courses, find study materials)	251	62.75%
Entertainment (playing games, watching movies, etc.)	325	81.25%
Socializing and shopping (PR and advertising)	253	63.25%
Reasons for seeking satisfaction online		
Diversion (escape, seeking emotional release)	77	19.25%
Personal relationships (companionship and social utility)	94	23.5%
Personal identity (self-expression, reality exploration, value realization)	122	30.5%
Information (access to news and information)	102	25.5%
Other (please specify.....)	5	1.25%
Reasons for frequent use of some web platforms		
It provides insight	55	13.75%
It helps create imagination	101	25.25%
It communicates quickly and can generate interaction.	155	38.75%
It stimulates perception of sight, size, color, and movement.	82	20.5%
Others (please specify.....)	7	1.75%

From Table 5 The main purpose of Guangzhou college students surfing the Internet is entertainment, accounting for 81.25%; social networking and shopping online 63.25%; online learning as 62.75 %. Personal identity (self-expression, reality exploration and value realization) ranked first in achieving self-satisfaction online as 30.5%. Information (access to news and information) as 25.5 %, and personal relationships (companionship and social utility) as 23.5 %. In Guangzhou, college students choose to use some network platforms frequently, the first reason is that it can communicate quickly and generate interaction, as 38.75%; helping to create imagination 25.25%; stimulating perception of sight, size, colour and movement as 20.5 %. Entertainment drive is the main purpose of Guangzhou college students to surf the Internet, and self-realization and information acquisition are the core needs of college students to surf the Internet. The reasons why students choose platforms mainly focus on interactivity, creativity, and perceptual stimulation, indicating that they tend to pursue instant gratification and sensory enjoyment when using the Internet, and may ignore the depth and quality of content.

The result of objective 2: The result of developing the media literacy training model for Guangzhou youths regarding information fragmentation

There are 3 parts such as pre-test of media literacy level, training program of media literacy under graduation education level, and post-test of media literacy level.

Part 1 Pre-test of media Literacy Level it is experimental research design which setting Criteria of Sample screening from 400 sampling (18-24 years old and College students in Guangzhou) are Mainly use smart phones to surf the Internet, frequently use short video platforms (such as Douyin, Kuaishou, etc.) and watch short videos for more than four hours a day. Willing to participate in the test and media literacy training of this study and select 60 students from randomized table. Grouping and preliminary test by randomly dividing the 60 students into two groups such as the control group and the experimental group, with 30 students in each group. Before the training, the students in both groups participated in a preliminary media literacy test, using the same set of questionnaires, which covered the key indicators of media literacy such as information screening ability, critical thinking ability and information processing ability.

Table 6 The pre-test scores are summarized as follows

Groups	Sample size	Average	Standard Deviation	T-value	P value
Control group (1.0)	30	68.32	8.74	-0.769	0.445
Experimental group (2.0)	30	70.32	11.26		

Note: p<0.05 indicates significant difference

Hypothesis 1 test: The result of hypothesis 1 test is p = 0.445 or > 0.05 indicates that there is no significant difference between media literacy marks of control group and experimental group. Even though, the average score of experiment group more than control group (70.32 and 68.32).

Part 2 training program of media literacy under graduation education level

Target: Guangzhou college students

Course Structure: The course consists of six sessions, each lasting 3 hours, which will focus on the following six topics: exposure and use of social media; Engaging with media safely and productively; Media language and images; Fake news; Information Technology Law (IT Law); And trusting online media.

Section 1 Exposure and use of social media

Title: Exposure and Use of social media issues

Concept: Once we widely used the media is radio, television, with the continuous development of communication technology, now we usually use the media such as WeChat, Douyin, Weibo, Kuaishou, etc., are widely accessible to the public media. When contacting these media, there may be problems with the accuracy and reliability of information. Media users need to think and analyze the information carefully to make the right decisions and understand the information, causes and prevention measures of possible problems.

Learning objectives

1. Discover the problems in the use of traditional media (such as radio, TV, newspapers) and emerging media (such as Douyin, Kuaishou).
2. Analyze the reasons for the problems in media exposure and use.
3. Propose solutions to problems and prevent problems in media exposure and use.

Study content:

1) Problems found when using different media (traditional and new media).
2) Reasons why there are problems when the media publishes the news.
3) Ways to solve and prevent problems in the use of media.

Teaching content

1. Questions before class

(1) What media are you mainly using? (2) Which media are you satisfied with? Which ones are not? Why? (3) Let's play a short marketing video and ask everyone to give their opinions. (Play Douyin video: Flying orange education marketing: 3 people 40 accounts cleaning aunt can)

2. Second, teaching planning

1) Play video: The lecturer played a short video of Douyin, about some intense images of the media release, the page view is high, but it is not verified by the official information content. (We media video content: Urban management personnel in Anshan, Liaoning Province illegally occupied motor vehicle lanes to park)

2) Discuss the impact of the video: The lecturer asked the students to suggest the impact of the above video on the viewers, and what kind of reflection it caused.

3) Comparative analysis: The lecturer finds out the news report video released by the official media which is consistent with the above short video content, and compares the playing effect and the intuitive feeling after watching the two videos (Official media content: Urban management personnel illegally occupied parking lanes in Anshan, Liaoning Province, China Youth Network official media).

4) Remarks: China Youth Net, the full name of China Youth Computer Information Service network, one of the eight key news and propaganda websites of the central government, also made relevant reports on the same incident.

5) Group discussion: The lecturer guided the students to think about the

problems found in using different media, and divided the students into groups. Each group wrote a plan book to prevent problems in using social media.

6) Group presentation: Each group will find a representative to present and explain the plan paper that their group has refined.

Teacher's summary: The lecturer explains the reasons for the problems in using different media, how to solve the problems and ways to prevent the wrong use of media. Summarize the causes of media use problems, how to solve them, and how to prevent media use problems.

3. Instructional Design

1) Guidance and interaction: lecturers ask questions to lead students to think, and play videos to provoke discussion.

2) Group discussion and presentation: Students discuss and display their plans in groups to strengthen practical operation and communication.

3) Case analysis: Guide students to think and understand deeply by comparing and analyzing the information released by the official media and the self-media.

4. Teaching Sources

Article "Since the media has no bottom line when to stop traffic", author: Zhao Li, Li Jifan; Source: Legal Daily, February 2024.

The main content

1. Analysis of the phenomenon of rubbing traffic

1) We media accounts attract traffic, increase the number of fans and obtain economic benefits by fabricating false information and impersonating parties.

2) Through case analysis, such as the incident of "Qin Lang lost his homework" and the incident of "female teacher being reported for cheating", the harm of the spread of false information is revealed.

Existing laws and regulations should address**:** The cybersecurity law and the regulations on the administration of internet live broadcasting services are the legal basis for cracking down on false information and we-media violations. Platforms can take measures such as banning, blocking accounts and cleaning up fans of we-media violations, while it is necessary to retroactively and severely punish bad behaviors. How to guide the public to report false information**:** Encourage netizens to participate in the reporting mechanism, discover and stop the spread of bad information in a timely manner, and maintain network security. Platforms should set up special reporting portals and provide extensive evidence clues to form a healthy and orderly online environment.

Conclusion: The article reveals the seriousness of the current we-media traffic piggyback phenomenon, and points out the importance of cracking down on illegal activities through laws and platform supervision. Educating the public on how to identify false information and actively report illegal activities is the key to purifying the online ecosystem.

2. Teaching summary and Suggestions

In the process of chasing traffic, we media pay more and more attention to income, ignoring the important issue of guidance. Some we media even give priority to income, and are more and more inclined to steal heat and earn traffic in order to increase income. As a result of this practice, media content gradually loses its original authenticity, impartiality and education, and becomes more commercial. The rapid development and popularization of network media have accelerated the speed of information dissemination unprecedentedly, but it has also brought about the problem of excessive information and the spread of false

information. The algorithms of technology platforms tend to push content that caters to users' preferences, leading to the intensification of information cocoon and echo chamber effects, affecting users' ability to think and judge independently. The negative impact of online media is not only a problem of the technology itself, but also a deeper problem of social structure and cultural environment. Society's demand for instant information and pursuit of sensory stimulation have made media content tend to be shallow and entertaining, ignoring the importance of deep thinking and rational discussion. The problem of digital divide among all social classes has exacerbated inequality in access to and use of information, further deepening social inequality and division. Addressing the negative effects of online media requires the joint efforts of both technical and social levels. At the technical level, platforms need to improve their algorithms and enhance the authenticity and diversity of information. At the social level, the media literacy of the public needs to be improved to enhance their ability to identify information and critical thinking.

3. Video links A news video on the rumor "Three children died in a car accident in Shanghai" from CCTV News' "Morning News" - the video reported the spread of online rumors and the punishment for those who published them.

Table 7 Measuring and evaluating learning outcomes

Evaluation Checklist	Specify the name of the item for problem prevention or repair
The project to prevent or fix the problem about social media exposure and use (out of 10)	Students identify problems in media exposure and use: 2 points
	Students can analyze the causes of problems. 2 points
	Students can suggest ways to solve and prevent problems: 2 points
	Students can demonstrate and explain the content and logic of the plan book: 2 points
	Student's active participation in discussion and presentation: 2 points

Through the study of this course, students will be able to better understand and apply media literacy knowledge to enhance their ability to protect themselves and use media effectively in the age of digital media.

Section 2: Accessing Media safely and beneficially Title: Safety and Health in Media Use

Concept: In the era of digital media, mobile phone is considered to be an important device in our life that can easily connect to the Internet, mobile phone can be used for business activities, finance, study, travel, leisure, buying and selling products, chatting, quickly understand the news through the network media, easy access, fast learning. Therefore, in order to access various media, learners need to prepare the skills of accessing information sources and know how to select, analyze and evaluate the accuracy, reliability and value of the content in order to access the media safely and benefit from it. It is essential to access and use media safely. This course will explore the basic concepts of online security, how to protect personal privacy and data security, and prevent online fraud and cyberbullying. The course will also

discuss the impact of prolonged media use on physical and mental health, and provide strategies for managing media time wisely.

Learning objectives:

1) Understand the basic concepts and importance of cybersecurity.

2) Master methods to protect personal privacy and data security.

3) Learn ways to protect against online fraud and cyberbullying.

4) Understand the impact of prolonged media use on physical and mental health, and learn to time your media use wisely.

What to study:

1) Basic concepts and importance of network security.

2) Methods to protect personal privacy and data security.

3) Tips for preventing online fraud and cyberbullying.

4) Health problems and solutions of media use.

Teaching content:

1. Pre-class discussion:

1) Have you ever experienced online fraud or cyberbullying? If so, how did you deal with it?

2) How do you feel after using mobile phone and tablet computer to surf the Internet for a long time?

Teaching plan:

1) Network security concept: The teacher explained the basic concept and importance of network security.

2) Privacy and Data security: Students share ways to protect personal privacy and data security.

3) Preventing online fraud and cyberbullying: In groups, discuss how to prevent online fraud and cyberbullying and propose solutions.

4) Healthy use of media: Teachers guide students to develop reasonable schedules for media use and discuss strategies for maintaining physical and mental health.

2.Teaching Design: The combination of teacher teaching and student discussion, Case sharing and solution making, Practical operation and strategy discussion.

3. Teaching materials Source: Article**:** Study on the Impact of Social Media Users' Privacy Risk Perception on Privacy Protection Behavior, author: Shi Yue, Source: Master's Thesis of Zhejiang University of Media and Communication, May 2024.

The main content: 1) Privacy risk perception and privacy protection behavior 2) the moderating effect of privacy literacy 3) the effect of social media use intention 4) Specific measures of privacy protection behavior includes regularly checking and updating privacy Settings, limiting the scope of information disclosure, using end-to-end encryption tools, and reasonable choice of social media platforms.

Conclusion: Shi Yue's research shows that social media users' privacy risk perception has a significant impact on their privacy protection behavior. Improving users' privacy literacy is the key to improving their privacy protection behavior. In addition, enhancing understanding of the privacy policies of social media platforms is also an important part. Through the combination of privacy education and technical tools, the level of privacy protection of users can be effectively improved and the risk of information disclosure can be reduced. Teaching summary and Suggestions: (1) Improve readers' understanding and protection ability of network security cybersecurity refers to protecting network systems and their data from unauthorized access,

attack, destruction, or tampering. Common cyber threats are viruses and malware that can disrupt system functions and steal or delete data; And phishing attacks, which trick users into providing sensitive information by posing as legitimate entities. A. Basic protection: use strong passwords B. handle public Wi-Fi with caution C. manage social media privacy Settings D. user education and awareness raising. (2) Guard against Internet fraud and Internet violence There are various types of online fraud, including telecom fraud, phishing, fake websites, fake investments and many other forms. There are various forms of cyberbullying: cyberbullying includes cyberbullying, defamation, slander, privacy disclosure, etc. A. Preventive measures: laws and regulations: strengthen the formulation and enforcement of relevant laws and regulations, and severely punish online fraud and online violence. B. Technical measures: improve network security technology, develop and apply anti-fraud and anti-cyber violence software and tools. C. Education and training: improve the public's awareness and prevention ability of network security, and make people understand and master the methods of preventing network fraud and network violence through education and training. D. Social support: establish and improve a social support system, and provide psychological counselling and legal aid to victims. Video link: CCTV News CCTV1 4.15 network information security video, Don't let privacy leakage become an accomplice, Fight against telecom network fraud alert to five types of high incidence forms - CCTV

Table 8 Measuring and evaluating learning outcomes

Evaluation checklist	Specify the name of the item for problem prevention or repair
Safety and Health in media use (out of 10)	Students' understanding of the basic concepts of cybersecurity: 2 points
	Mastery of methods to protect personal privacy and data security: 2
	Skills for preventing online fraud and cyberbullying: 2
	Ability to manage media use wisely: 2
	Strategies for maintaining physical and mental health: 2

Through the study of this course, students will be able to understand and master the skills to use media safely and enhance their ability to protect themselves and use media healthily in the age of digital media

Section 3 Media language and images Title: Understanding and analysis of media language and image

Concept:

Language and images are the main ways for media to disseminate information. Understanding and analyzing the use of language media and images is essential to promoting media literacy. This course will explore how to interpret and analyze language and images in media, and how to discern misleading information that may be present in them.

Learning objectives:

1) Learn to interpret and analyze language and images in media.
2) Learn ways to discern misleading information.
3) Improve your critical thinking skills with words and images.

What to study: A. basic concepts and characteristics of language media. B. the role and influence of images in media communication. C. methods of interpreting and analyzing language and images. D. skills for discerning misleading information.

Teaching content:

1) Pre-class activities: A. Students share an advertisement they have seen recently and describe the language and images. B. The lecturer shows a news video and the students discuss the use of language and images.

2) Lesson planning: concept explanation**,** group analysis (students work in groups to analyze language and images in different types of media content e.g. advertisements, news reports, social media posts), present discussion (each group presents the results of the analysis and discusses any misleading information that may be present in it), lecturer summary

3) Teaching Design: the combination of teacher teaching and student analysis, group discussion and case study, practical operation and result presentation.

4) Teaching materials Source: Article: "The Characteristics and Innovative Strategies of News Language in the Age of Integrating Media", author: Gu Weilin, Source: Western Radio and Television, Time: May 2023.

Main content:

1) The characteristics of news language under the background of media era such as A. Networking**:** News language in the era of integrating media pays more attention to the audience's experience, and extensively uses network buzzwords and new media language to enhance the readability and interest of content. B. Personalization: The news language is gradually personalized to reflect the characteristics of The Times, to convey the unique views of the media and groups, and to increase the audience's sense of participation. C. Civilianization: News reports use civilianization language to narrow the distance between the media and the audience, so that the content is closer to life and easy to arouse resonance.

2) The importance of innovative news language such as A. Enhance the appeal of reports: Innovative language styles can enhance the attractiveness and emotional resonance of news reports, and enhance the audience's reading experience. B. Improve the aesthetic of news: while satisfying the information function, the media should pay attention to the aesthetic experience of news, enhance the artistry of the content, and make the audience more willing to pay attention to the report.

3) Innovative strategies of news language in the age of integrating media such as A. With the help of mass language (Through the introduction of daily life language, enhance the affinity of reports and narrow the distance with the audience) B. Add emotional elements (explore the emotional factors in the report, enhance the warmth and interaction of the language, so that the audience can feel the human touch) C. Use literary language (use vivid literary language in the report to improve the narrative effect and make the report more attractive). D. Highlight personalized language (develop unique language styles, form brand characteristics of the media, and attract more attention)

Conclusion: Under the background of integrating media, innovating news language is an important strategy to adapt to the development of The Times and enhance the effect of news communication. Article "Characteristics and Editorial Principles of News Information Images in the New Media Environment", author: Xu Chunxia. (source: Research on Communication Power, Time: July 2017).

1. Main content: This article discusses the communication characteristics and editing principles of news images under the background of new media, focusing on the analysis of the

impact of new media on news images and the key requirements in image editing such as A. the immediacy and rapid dissemination of news images B. diversification and interactivity of news images C. the visual impact of news images D. the authenticity and standardization of news images E. the content accuracy of news images F. the spread and expansibility of news images G. the basic principles of news image editing H. the interactivity of images on new media platforms

2. The Conclusion: Features and Editorial Principles of News Information Images under New Media Environment emphasizes the importance of news images in the new media era, which should not only reflect the visual beauty of images, but also meet the authenticity and normative requirements of news. As an important part of news communication, news image occupies an important position in news communication due to its diversified forms and rapid transmission characteristics. At the same time, image editors need to strictly follow professional norms to ensure the accuracy and legitimacy of news images. By learning and mastering these principles, students can better understand the application of news images in new media, thereby improving their media literacy and image processing ability. Video: A Easy weight loss, no diet, no exercise (video 1 from TikTok) B. lose 10 pounds in a week, no diet, no hard exercise (video 2 from Douyin) C. don't believe what you eat can lose weight science video (video 3 from Douyin) D. freckle removal ring set reveals freckle removal scam (video 4 from Douyin) E. is permanent freckle removal believable (two doctors' popular science (Video 5 from Douyin)

Table 9 Measure and evaluate learning outcomes

Assessment Checklist	Specify the name of the item for problem prevention or repair
Understanding and analysis of media language and images (out of 10)	Students' understanding of basic concepts of language media and images: 2 points
	Ability to interpret and analyze language and images: 2
	Skills in identifying misleading information: 2
	Ability to analyze different types of media content: 2
	Critical thinking skills: 2

Through the study of this course, students will be able to understand and analyze language and images in media, improve their ability to discern misleading information, and enhance critical thinking.

Section 4: Fake News Title: Identification and response of fake news

Concept:

Fake news is increasingly prevalent in the age of digital media, and identifying false news is an essential skill for every media user. This course will explore the characteristics of fake news, how it spreads and its harm, and provide ways to identify and respond to fake news. Learning objectives:

1) Understand the characteristics of fake news and how it spreads.

2) Learn ways to identify fake news.

3) Get the skills to deal with fake news.

What to study: A. The definition and characteristics of fake news. B. Ways of spreading false news. C. The harm of fake news. D. Ways to spot fake news. E. Tips for dealing with fake news.

What to teach:

1) Discussion before class such as Have you ever been misled by false news? Share experiences, what do you think are the characteristics of fake news?

2**)** Teaching plan: (1) Definition and characteristics**:** The lecturer explained the definition and characteristics of false news (2) Transmission channels and hazards (students will discuss and summarize the transmission channels and hazards of false news in groups) (3) Identification method: The teacher demonstrates the method of identifying false news (4) Group exercises: Students work in groups to identify fake news and suggest strategies to deal with it (5) Show and comment: Each group shows ways to identify and respond to fake news, with teacher comments.

3) Teaching Design: the combination of teacher teaching and student discussion, group discussion and practical operation, case study and result presentation.

4) Teaching Sources: (1) Article: A Study on the Evolution of Social Media Users and Their Behavior Guidance and Control under the Influence of Government rumour-refuting Information, author: Li Songtao, Source: Jilin University Doctoral thesis, Time: May 2024. Main contents are A. the transmission mechanism of false news (User cognitive evolution) B. the role of opinion leaders in the dissemination of fake news: Role Evolution: C. User's acceptance and behavior guidance to false news (to accept false news refuting information rationally). Conclusion: This paper provides profound insights on the mechanism and governance of fake news from multiple perspectives (such as cognition, role, and information dissemination), which can provide rich teaching materials for media literacy education for teenagers. By means of case analysis and behavior guidance, it can help teenagers improve their discernment ability of false news and enhance their media literacy (2) Teaching summary and Suggestions: Social media platforms are the main channels for the spread of false news. Users make false information spread rapidly by sharing, liking and commenting. Instant messaging tools: Through instant messaging tools such as WeChat and WhatsApp, fake news can spread to a large number of users in a short period of time, making it difficult to track and manage. News websites and blogs: Some irresponsible news websites and blogs will publish and spread unverified fake news in order to attract traffic. Email: By sending mass emails, fake news can reach a large number of users' inboxes directly, increasing the credibility and breadth of the message. The harm of false news: Misleading the public: False news can mislead the public, leading to the spread of wrong information and affecting the public's judgment and decision-making. Social trust crisis: Frequent false news will reduce the public's trust in media and information sources and undermine the foundation of social trust. Trigger panic and chaos: Especially in times of emergencies and crises, fake news may trigger panic and chaos among the public and cause social instability. Economic losses: False news may also have an impact on economic activities, such as stock market fluctuations, corporate reputation damage, etc., leading to economic losses. Preventive measures: Education and training: improve the media literacy of the public and educate them on the ability to identify false news. Technical means: Use artificial intelligence and big data technology to monitor and identify fake news, and strengthen the management and control of online information. Laws and regulations: Formulate and improve relevant laws and regulations to strengthen supervision and punishment of fake news. Media responsibility: News media should enhance their sense of social responsibility and strictly check

the authenticity and accuracy of news content. (3) Video: How AI concocts fake news? (video 1 from Central video), using AI to spread rumors "There is video but there may not be truth" (video 2 from Central Video), The use of AI technology to produce fake news is punished by law (video 3 from Central Video), Fake news "Qin Lang lost his job in Paris" (Video 4 from Douyin)

Table 10 Measuring and Evaluating Learning outcomes

Assessment Checklist	Specify the name of the item for problem prevention or repair
Identifying and responding to fake news (out of 10)	Students' understanding of the definition and characteristics of fake news: 2
	Ability to summarize the ways in which fake news spreads and the harm it does: 2
	Method of identifying fake news: 2
	Tips for dealing with fake news: 2
	Ability to analyze cases of fake news: 2

Through the study of this course, students will be able to understand the definition and characteristics of false news, master ways to identify and respond to false news, and improve their ability to analyze cases of false news.

Section 5: Information Technology Law (IT Law) Title: Information Technology Law and Media Use

Concept: Information Technology Law (IT Law) plays an important role in ensuring legal and ethical norms in the digital media environment. This course will introduce the basic concepts and applications of information technology law and explore its importance in the use of media. Learning objectives:

1) Understand the basic concepts and applications of information technology law.

2) Grasp the importance of information technology law in the use of media.

3) Learn practical cases and application methods of information technology law.

Study content: 1) basic concepts of information technology law 2) the application of information technology law to the use of media. 3) case study of typical information technology law 4) how to follow information technology law in media use.

What to teach:

1. Pre-class activities: 1) students share their knowledge and questions about information technology law 2) teachers demonstrate basic concepts and applications of information technology law videos.

2. Teaching Plan: 1) Concept and application: the lecturer explains the basic concept and application of information technology law 2) Importance Discussion: Students discuss in groups the importance of information technology law in the use of media. 3) Case studies: Teachers provide typical cases, and students analyze and discuss the legal and ethical issues in the cases 4) Summary and presentation: Students summarize and demonstrate how to follow the method of information technology law in media use.

3. Instructional Design: the combination of teacher teaching and student discussion, group discussion and case study, practical operation and result presentation.

4. Teaching materials Source: 1) Article: The Path of Legal Regulation of Network Bad Information in China, author: Wang Zhilong, source: Changjiang Forum. The main contents:

improving the classification system of network information content, clarify the governance responsibilities of online platforms, legal punishment for the spread of bad information online, clarify the regulatory responsibilities of government departments, strengthen legal education and network security awareness training for teenagers, establish a sound social reporting mechanism. To sum up, the conclusion of the article mainly focuses on improving the legal system, clarifying platform responsibilities, strengthening government supervision, raising public awareness of the rule of law, and improving the reporting mechanism to effectively regulate bad information on the Internet, especially to protect minors from bad content. 2) Teaching summary and Suggestions: The "Network Security Law" is to ensure the security of cyberspace through legislation to prevent cybercrimes and cyber-attacks. The law needs to keep pace with The Times and adapt to the rapid development of information technology, such as legal challenges brought by new technologies such as artificial intelligence and blockchain. The formulation and implementation of laws require the joint participation of the government, enterprises and the public to form a sound legal ecological environment. case 1: data leak incident, case 2: spreading false news, case 3: copyright infringement: Laws and regulations have played an important role in regulating media behavior and protecting public rights and interests. Specific case studies further reveal the importance and effectiveness of laws in responding to the challenges and problems brought about by information technology. 3) Video: Illegal cases of network data leakage in Shenzhen and other places (Video 1 from TikTok Shenzhen Network police), What's illegal on the Internet (Video 2 from Douyin Xinyu Police), The Ministry of Public Security announced ten cases of "Internet rumor fabrication" (Video 3 from CCTV Rule of Law Online)

Table 11 Measuring and evaluating learning outcomes

Assessment Checklist	Specify the name of the item for problem prevention or repair
Information Technology Law and media use (out of 10)	Student's understanding of basic legal concepts of information technology: 2
	Ability to apply information technology law to the use of media: 2
	Case study ability: 2
	Method of following information technology law: 2 points
	Understanding of legal and ethical issues: 2

Through the study of this course, students will be able to understand and master the basic concepts of information technology law and its importance in the use of media, and improve their understanding and application of legal and ethical issues.

Section 6: Trust online Media Title: Building and Maintaining Trust in Online Media

Concept: In the digital age of information deluge, it is very important to establish and maintain trust in online media. This course will explore how to assess the trustworthiness of online media, develop critical thinking, and improve information discrimination.

Learning objectives: 1) Understand the methods of credibility assessment in online media. 2) Learn to develop critical thinking. 3) Improve your ability to discern information. Study content: 1) Methods of credibility assessment in online media 2) The cultivation of

critical thinking 3The skills of information discrimination 4) Methods for building and maintaining trust in online media.

Teaching content:

1. Pre-class activities: 1) Students share whether they trust a certain online media and why, the lecturer shows a video about trust in online media.

2. Teaching Plan: credibility assessment (the lecturer explains the method of credibility assessment of network media), group discussion (students discuss in groups and summarize the criteria for assessing the credibility of online media), critical thinking (lecturers expla in ways to develop critical thinking, information discrimination (students practice information discrimination skills in groups and present the results). Summary: lecturers summarize how to build and maintain trust in online media.

3. Teaching Design: the combination of teacher teaching and student discussion, group discussion and case study, practical operation and result presentation.

4. Teaching materials Source: 1) Article: The Influencing Mechanism of the Formation of Social Trust among Netizens in the Age of social media, author: Li Yanli, Source: PR World, April 2022. The main contents of the study are definition and current situation of social trust, media use and social trust, the correlation between social satisfaction and social trust, and the influence mechanism of social media. Conclusive findings: pluralistic media use does not weaken social trust such as social satisfaction is the key factor to enhance social trust, social impact of information dissemination and governance suggestions. To sum up, the study provides a theoretical basis for how to enhance social trust in the age of social media, emphasizes the importance of social satisfaction, and proposes effective strategies to enhance public trust through media governance and public services. 2) Video: How hard it is to draw the right conclusions in the age of information explosion (video 1 from the Internet Security Bureau of the Ministry of Public Security of Douyin), It's hard to tell whether you're a fool or a rumor (video 2 from Douyin Capital Online Police), and how to spot 'fake news' (Video 3 from Douyin Zhihu).

Table 12 Measuring and Evaluating Learning Outcomes

Assessment Checklist	Specify the name of the item for problem prevention or repair
Establish and maintain trust in online media (out of 10)	Students' understanding of online media trustworthiness assessment methods: 2
	The ability to develop critical thinking: 2
	Information discrimination skills: 2
	Ways to build and maintain trust in online media: 2
	Trust in online media: 2

Through the study of this course, students will be able to understand and master methods for assessing the credibility of online media, develop critical thinking, improve information discrimination, and build and maintain trust in online media. Part 3 Post-test of media literacy level the students in the control group did not receive media literacy training and only improved through self-study; The experimental group received six media literacy training courses, including information screening skills, critical thinking training and network information security. After the training, both groups of students took the post-test again.

Table 13 The scores of the late test between control group and experimental group

Groups	Sample size	Mean value	Standard Deviation	T-value	P- value
Control group (1.0)	30	70.18	8.71	-8.374	0.000**
Experimental Group (2.0)	30	86.83	6.54		

Note: p<0.05 indicates significant difference Comparative analysis of pre - and post-test) * p<0.05 **

Following the implementation of the media literacy training program, the post-test results were analyzed to compare the performance of the control and experimental groups. As shown in Table 13, the control group (n = 30), which did not receive any formal media literacy training and relied solely on self-study, obtained a mean score of 70.18 (SD = 8.71). In contrast, the experimental group (n = 30), which participated in six structured media literacy training sessions—including modules on information screening skills, critical thinking development, and online information security—achieved a significantly higher mean score of 86.83 (SD = 6.54). The independent samples t-test revealed a statistically significant difference between the two groups (t = -8.374, p < 0.001), indicating that the training intervention had a substantial positive effect on students' media literacy performance. These findings support Hypothesis 1, confirming that students who received targeted media literacy education demonstrated greater competency in processing fragmented information compared to those who did not receive such training.

Table 14 T-test analysis results

T-test analysis results									
Analysis item	**item**	**Sample size**	**Average**	**S.D.**	**Difference in mean**	**Difference 95% CI**	**t**	**df**	**p**
Preliminary test score	1.0	30	68.32	8.74	-2.00	-7.207 to 3.207	-0.769	58.000	0.445
	2.0	30	70.32	11.26					
	Total	60	69.32	10.04					
Late test scores	1.0	30	70.18	8.71	-16.65	-20.630 to -12.670	-8.374	58.000	0.000**
	2.0	30	86.83	6.54					
	Total	60	78.51	11.35					

From table 14 the comparison of test data between the control group and the experimental group, it can be found that there was no significant change in the scores of the students in the control group in the early and late tests (average score increased from 68.32 to 70.18, p>0.05), indicating that it was difficult to significantly improve the level of media literacy by self-study alone. The scores of the experimental group in the early test and the later test

changed significantly (average score increased from 70.32 to 86.83, p<0.05), indicating that systematic media literacy training can effectively improve the level of students' media literacy.

Hypothesis test 2: The result of hypothesis 2 test is p > 0.000 or < 0.05 indicated accept H2 or there is significant difference between marks of pretest and post-test media literacy level marks of experimental group. Moreover, the post-test mark or late test scores more than pretest or preliminary test score by average score 78.51 and 69.32. Conclusions and Suggestions:

Table 15 T-test analysis

T-test analysis results				
	Group (mean ± standard deviation)		t	p
	1.0 (n = 30)	2.0 (n = 30)		
Pre-test score	68.32±8.74	70.32±11.26	-0.769	0.445
Late test scores	70.18±8.71	86.83±6.54	-8.374	0.000 * *

* p<0.05 *

(1) Preliminary test analysis: The results of T-test showed that there was no significant difference between the experimental group and the control group in the preliminary test scores (t=-0.769, p=0.445). This indicates that the media literacy level of students in the two groups was at a similar level at the beginning of the experiment, and the data were comparable. (2) Post-test analysis: The T-test results showed that there was a significant difference between the experimental group and the control group in the post-test scores (t=-8.374, p=0.000). Specifically, the average score of the experimental group (86.83) was significantly higher than that of the control group (70.18). (3) Summary**:** Through analysis, it is found that media literacy training can significantly improve students' ability of information screening, analysis and application. This indicates that systematic media literacy courses have important practical value in dealing with the background of information fragmentation.

The result of objective 3: Result of proposing the media literacy training guidelines for Guangzhou youth regarding information fragmentation

The result of proposing the media literacy training guidelines for Guangzhou youth regarding information fragmentation are (1) curriculum design of media literacy (2) comprehensive in-depth interview analysis: suggestion for improving media literacy, and (3) Long-term tracking investigation methodology. Detail as follow:

Curriculum design of media literacy:

To address the issue of information fragmentation in the digital age, researcher conducted in-depth interviews with 10 key individuals based on literature reviw about media literacy training project: under graduation level in Thailand and applied with suitable context in China, specially to apply among university students in Guangzhou. Drawing on the suggestions they provided, Researcher also incorporated relevant media literacy theories from recent years.

Course Background and objectives:

Media literacy is seen as a vital competency in the digital age. The fragmented dissemination of information not only changes the path of information acquisition, but also has a profound impact on college students' thinking patterns and behavior habits. In order to address this challenge, this course is designed for Guangzhou college students as the target

group, aiming to address the challenges to college students' information processing ability and media literacy in the age of information fragmentation. The course is divided into six sessions covering social media use, safety and health, media language and images, false news identification, information technology law, and trust in online media. Combining multimedia resources, case studies, practical exercises and teaching assessments, the course aims to help students comprehensively improve their abilities in information screening, critical thinking and media application. The course combines the ability to cultivate critical Thinking, Privacy Awareness, Information Discernment and Legal Literacy. It is committed to improving students' comprehensive competitiveness in the information society.

Curriculum structure and content overview:

Researcher created Media literacy Training Couse. It was spent time 6 days during 6 weeks which 3 hours in each day. Therefore, researcher spent totally 18 hours with 6 days and 6 weeks for this training. Therefore, the Media literacy Schedule is as follow: Training Content and Schedule (Media Literacy Training). Detail as follows:

First week for trainee registration, computer-randomized assignment of trainees into two groups: control group and experimental group, pretest for 60 trainees (researchers calculate pretest scores), chapter 1 training (only for 30 experimental group trainees, while the 30 control group trainees do not receive any training). Training Topic is **"**exposure to and use of social media and training objective is "helping students understand the double-edged effect of social media and enhance their ability to identify its risks. Theoretical support is "McLuhan's media theory", which highlights the duality of media as an "extension of information." While social media promotes communication, it also leads to information overload and privacy leaks. Teaching resources are short film "*The Impact of Social Media on Youth Mental Health"*, analysis of trending topic dissemination paths. Teaching activities is group simulation of public opinion dissemination on social media, with a "role-playing" exercise to analyze perspectives of different stakeholders. Teaching assessment is to focus on students' understanding of the functions and risks of social media, with an evaluation based on a case study analysis report. Expected outcomes are that students can critically analyze the role of social media in information dissemination and propose improvement suggestions.

Second week for chapter 2 training (for 30 experimental group trainees): Training topic is "Safety and Healthy Use of Media". Training objective is "Cultivate students' awareness of cybersecurity and time management". Theoretical support is to Combine time management theory with the framework of online privacy protection to emphasize the importance of "digital well-being". Teaching resources are short films: "The Cost of Data Breach and How to Effectively Manage Screen Time". Teaching activities are "Designing time management plans and simulating privacy protection scenarios (e.g., setting strong passwords and encrypting data)". Teaching Assessment is "Evaluating students' practical application of cybersecurity measures and time management skills through group presentations and project evaluation rubrics". Expected Outcomes are that students learn to protect their personal privacy, plan their internet usage wisely, and improve their efficiency in daily life.

Third week for chapter 3 training (for 30 experimental group trainees): Training topic is "Understanding and analyzing media language and images". Training objective: is to guide students in recognizing implicit biases in language and images and improve their ability to interpret media content. Theoretical support based on critical linguistics and visual communication theory. Teaching resources are videos about how advertisements manipulate perception and the harm of clickbait headlines. Teaching activities are that students compare

language differences in news reports, design their own advertisements or news pieces, and emphasize fairness in language. Teaching assessment is to combine language analysis assignments with a creative design evaluation rubric to assess students' critical language skills. Expected outcomes are that students can identify implicit biases in news reports and advertisements and enhance their sensitivity to language and images.

Fourth week for chapter 4 training (For 30 experimental group trainees): Training topic is to identify and respond to Fake news. Training objective it to teach students how to quickly identify fake news and develop effective debunking strategies. Theoretical support based on fake news dissemination theories, analyze the formation and spread mechanisms of misinformation. Teaching resources are short film the threat of AI-generated fake news, real-world case studies of fake news. Teaching activities are that students will design rumour-debunking strategies in groups and visualize the dissemination paths of fake news. Teaching assessment is to evaluate students' ability to handle fake news based on the innovativeness and practicality of their rumour-debunking strategies. Expected outcomes are that students master methods for quickly identifying and responding to fake news and can independently design effective counter-strategies.

Fifth week for chapter 5 training (for 30 experimental group trainees): Training topic is information technology laws and media use. Training objective is to help students understand information technology-related laws and regulate their online behavior. Theoretical support based on information technology law theory, analyzing the boundaries between legal responsibility and freedom in cyberspace. Teaching resources are case study videos implementation of the data protection law and internet defamation cases. Teaching activities are that simulated legal case analysis, where students take on roles such as "judges" and "lawyers" to discuss the legality of online behavior. Teaching assessment is to evaluate students' understanding and application of laws through legal case analysis reports and a legal awareness scorecard. Expected outcomes are what students develop awareness of information technology laws and the ability to regulate their online behavior. Sixth week for chapter 6 training (For 30 experimental group trainees): Training topic is to build and maintain trust in online media. Training objective is to guide students in evaluating the credibility of online media rationally. Theoretical support based on trust theory, exploring the components of credibility and its impact on information dissemination. Teaching resources are videos about the trust crisis in online media and how to evaluate the reliability of news sources. Teaching activities are to design online media evaluation standards, with student groups rating the credibility of different media sources. Teaching assessment is students' understanding of credibility evaluation is assessed through their rating results and group discussion insights, combined with an evaluation rubric focusing on logical consistency and depth of analysis. Expected outcomes are that students can assess the authority and objectivity of online media and enhance their ability to filter accurate information. Post-test for 30 experimental group trainees and 30 control group trainees (Researchers calculate post-test scores)

Curriculum teaching methods and resources: Multi-modal teaching: Through article reading, video watching, case analysis and other forms of teaching resources, mobilize students' multi-sensory participation. Experiential teaching: Introducing practical activities such as role play, group discussions and debate competitions to enhance students' sense of participation. Dynamic assessment: Prompt feedback on teaching effectiveness and adjustment of teaching strategies at the end of each lesson through self-evaluation, mutual evaluation and teacher evaluation.

Overall teaching effectiveness with student feedback are (1) knowledge enhancement by students comprehensively grasping the core concepts and application methods of media literacy, especially in information screening, privacy protection and critical analysis skills have made significant progress. (2) skills development: students are able to apply what they learn in everyday situations, such as designing rumour-refuting schemes, managing social media use and assessing media credibility. (3) mind development: The course significantly improves students' critical thinking skills and helps them develop habits of rational analysis and independent judgment. (4) students' feedback: Through the analysis of the course evaluation form, the course satisfaction rate reached 93%. Students generally reflect that the course content is close to the actual needs, and the teaching method is novel and interesting, which has practical value for their future development. Summary of teaching design is through the organic combination of theory and practice; this course provides a systematic media literacy improvement scheme for Guangzhou college students. This course not only effectively deals with the impact of information fragmentation on college students' thinking and behavior, but also provides an important reference for the development of subsequent media literacy courses, which has extensive academic value and social significance.

1) Long-Term Tracking Investigation Methodology: The study includes a comparison between the pre-test and post-test scores of the experimental group (30 trainees) using an independent T-Test. The results will be analyzed using both Paired T-Test and Independent T-Test to assess the effectiveness of the media literacy training. However, the evaluation does not stop at the completion of the training. In addition to assessing trainees during and immediately after the training, the study incorporates a long-term follow-up approach. This involves evaluating the same group of 30 trainees at multiple intervals, including 1 month, 6 months, and 1 year after training. This extended tracking enables the measurement of the retention and long-term impact of media literacy training, providing insights into how well trainees maintain and apply their knowledge and skills over time. The repeated assessments at different stages help determine whether the training outcomes are sustained and if any further interventions are necessary to reinforce learning.

2) Media literacy enhancement model: Based on the above research, researcher has summarized a media literacy enhancement model to address information fragmentation, grounded in the theoretical framework of System Theory: Input-Process-Output. Details as follows:

3) The key role of training in improving media literacy

Through the training, the experimental group's ability in the following aspects has been significantly improved: (1) Information screening and verification ability: The training helps students master the methods of screening reliable information sources and verifying the authenticity of information, so that their ability to identify false information is significantly improved. (2) Critical thinking and analysis ability: Through classroom teaching and case analysis, students' ability to analyze and criticize media content is strengthened, and they are more able to independently and rationally deal with complex information in a fragmented information environment. (3) Optimization of media usage habits: Students are more rational in media selection, use and satisfaction, which reduces the consumption of invalid information and improves the efficiency of study and life. (4) Overall improvement of media literacy: The improvement of comprehensive ability is reflected in the later test, which not only improves the average score, but also shows that most students have higher learning initiative and information processing ability. The media literacy training model for Guangzhou youth

regarding information fragmentation develop form system model of input, process, and output. 1) The input process emphasizes to select 60 students of control group and experiment group selection form 400 samplings. Researcher divided 60 samplings to be 30 samplings into control group and 30 samplings into experimental group by computer randomized table. Researcher created the content of media literacy regarding information fragmentation training and also created media literacy level test. Finally, researcher did pretest of media literacy test level with 60 samplings. 2) The process step emphasizes in training 30 experimental group with program of media literacy under graduation education level 3 hours across 6 weeks by (1) the content of 6 chapter of training camp rise of exposure and use of social media issues, safety and health in media use, understanding and analysis of media language and image, identification and response of fake news, information technology law and media use, and building and maintaining trust in online media. (2) The activity of training of each chapter comprises of lecture, simulation activity, group learning, and conclusion by themselves and trainers. (3) The output step emphasizes in post-test of media literacy test level both 30 samplings of control group and 30 trainees of experimental group. The output step emphasized in post-test both 30 samplings of control group and 30 trainees of experimental group. Through the comparison of the pre-and post-test data of the experimental group and the control group, this study clarified the significant effect of media literacy training on the improvement of media literacy of Guangzhou college students.

Discussion

1. Discussion on hypothesis

1) The hypothesis 1 is “Marks of Control group less than Marks of Experimental group” (1) The result of hypothesis 1 test is $p = 0.445$ or > 0.05 indicates to reject H1 or there is no significant difference between media literacy marks of control group and experimental group. Even though, the average score of experiment group more than control group (70.32 and 68.32). (2) Although the control group improved slightly in the late test (from 68.32 to 70.18), the improvement was small, mainly relying on students' self-study and passive information acquisition, and failed to systematically improve media literacy. This indicates that students without professional training still have difficulty in effectively dealing with complex media information in the information fragmentation environment. (3) This research conforms with Zhang Zhi-An, SHEN Guo-Lin, 2004) about media literacy is the capacity to use mass communication resources correctly and constructively, fully utilizing media resources for self-improvement and societal progress. It means that everyone will learning media literacy from each experience in generally as the result of the score of control group.

2) The hypothesis 2 is “Pretest Mark of Experimental group less than Post-test Mark of Experimental group” 1) The result of hypothesis 2 test is $p = 0.000$ or < 0.05 indicated accept H2 or there is significant difference between marks of pretest and post-test media literacy level marks of experimental group. Moreover, the post-test mark or late test scores more than pretest or preliminary test score by average score 78.51 and 69.32. 2) The experimental results of this study clearly prove that media literacy training plays a key role in the improvement of media literacy of Guangzhou university students. Through systematic and targeted curriculum design, the training made up for students' shortcomings in information processing and media use, while the control group made limited progress due to the lack of systematic training. This

further verifies the necessity and effectiveness of media literacy education, and provides practical support and theoretical basis for universities and society to promote media literacy education. 3) The research creates suitable media literacy guideline with understand basic information of experimental group first with demographic data, media exposure behavior, usage and gratification behavior. After that researcher design research as teaching plan with 6 chapters for achievement knowledge and opinion, setting training objective, theoretical support, teaching resources, teaching activities, teaching assessment, and expected outcomes. This research conforms with Kleechaya, Phnom (2016) that the designed teaching plan has achievement in knowledge, teaching plan was appropriate and practical for teaching, and the lesson was practical, interesting, up to date and easily to understand. The activities in class are fascinating because it provides the opportunity for the students to express their ideas with each other. Moreover, the research conform with Kleechaya, Panom (2016, 2019, 2022) about "Media Literacy" learning and teaching is necessary to the process which emphasize knowledge, critical thinking training, safety response skill training to content and media usage, the learner can apply in everyday life which coaching by teacher with adding knowledge, persuade to analysis thinking, and introduce learner to safety response to media and benefit through activities and cooperative learning between education institution and learner. Moreover, it emphasizes learning process by themselves with leading and changing promotion by teachers or lecturers. Finally, audience ability of understanding and analysis, the critical evaluation of drama content is high level,

2. General analysis

1) Through extensive literature review and analysis of these scholars' academic viewpoints, my research aligns with the perspectives of Zhu Jiahui & Guo Yun (2023), Li Xiaoting & Wang Chuanling (2023), and Wang Jianya, Zhang Yajie & Cheng Huiping (2020). Their studies support the enhancement of university students' ability to cope with information fragmentation through media literacy training and offer valuable complementary insights, such as the impact of AI algorithms and social media information acquisition patterns. However, my research disagrees with the perspectives of Wu Xiaofei (2017), who hold an overly optimistic view of fragmented information. Their studies fail to provide effective media literacy training strategies and instead passively rely on the self-optimization of the information environment. This approach does not effectively help university students improve their ability to distinguish information. The research not only validates the necessity of media literacy training but also proposes specific curriculum design strategies to bridge the practical gap in existing studies. Scholars Whose Views researcher agree with ： These studies support the role of media literacy training in improving university students' ability to distinguish information, aligning closely with my research direction and providing valuable insights. (1) Zhu Jiahui & Guo Yun (2023) – Media Literacy Should Evolve with the Communication Environment. Viewpoint: Their study highlights that the definition of media literacy evolves alongside changes in the communication environment. In the deep media era, media literacy should encompass individual, societal, and national autonomy, initiative, and soft power. Reason for agreement: The research also emphasizes that, in response to the challenges of information fragmentation, media literacy education should not be limited to traditional information verification but should integrate critical thinking and information selection skills while adapting to the characteristics of digital communication. Borrowed Insights: researcher can incorporate their perspective on the

dynamic development of media literacy to further refine my media literacy curriculum, ensuring it adapts to various communication environments, thereby enhancing university students' ability to navigate changing media landscapes. (2) Li Xiaoting & Wang Chuanling (2023) – Media Literacy in the AI era. Viewpoint: Their research argues that media literacy in the AI era should include understanding AI-driven content recommendation mechanisms, adapting to algorithmic environments, and fostering users' critical thinking and ethical values. Reason for Agreement: Information fragmentation is not just caused by an overload of information but is also heavily influenced by algorithm-driven content recommendations. My research emphasizes that university students' media literacy training should incorporate information filtering skills, with a specific focus on understanding AI-driven content personalization. Borrowed Insights: Their study reinforces the need for media literacy curricula to include "awareness of algorithmic recommendation mechanisms," helping students better understand and counteract information cocoons while broadening their range of information sources. (3) Wang Jianya, Zhang Yajie & Cheng Huiping (2020) – The impact of short

videos on university students. Viewpoint: Their study demonstrates that the pan-entertainment trend of short videos leads to excessive use among university students, reducing their learning efficiency. However, media literacy training can effectively mitigate these negative effects. Reason for Agreement: the research also finds that the fragmented nature of short video content negatively impacts students' deep reading and critical thinking abilities. Therefore, media literacy training is essential to guide students toward more rational use of short videos and to enhance their ability to process information more deeply. Borrowed insights: Their study provides substantial empirical data on the influence of short videos, which I can integrate into curriculum design to help students recognize the pros and cons of short video consumption and develop better self-regulation strategies. By integrating insights from these studies, my research further supports the necessity of media literacy training as a key strategy for helping university students navigate information fragmentation. Scholars whose views: researcher disagree with ： The following studies take an overly optimistic or passive stance on information fragmentation, failing to provide effective media literacy training strategies. Therefore, researcher do not agree with their viewpoints. (4) Wu Xiaofei (2017) – The "Self-Repair" of fragmented information. Viewpoint: This study suggests that although fragmented information may affect user cognition, society will gradually adapt and develop a "self-repair" mechanism to restore balance over time. Reason for disagreement: the research finds that media literacy levels among university students vary significantly. Many students are unable to correct information biases on their own and instead rely on algorithmic recommendations and social media feeds, leading to misjudgements and one-sided perceptions. Relying on "information self-repair" is a passive and unrealistic approach. Counter argument: Interviews with university students reveal that many are unaware that they are trapped in information cocoons and even believe that their information intake is already comprehensive. This indicates that passively waiting for self-repair mechanisms is insufficient—what is needed instead is proactive media literacy training to help students develop independent critical thinking skills. By identifying these gaps in existing research, my study highlights the necessity of structured media literacy training programs as an active solution to counteract the challenges posed by information fragmentation.

3. Analysis of training content and teaching effect

Rationality analysis of training course setting: The media literacy training course is divided into six thematic modules, including information discrimination, media criticism, media ethics, safe use, media use optimization and media literacy improvement strategies. These modules not only cover the core theory and practice of media literacy, but also carry out targeted course design according to the actual needs of Guangzhou college students in the era of information fragmentation, reflecting the following reasonability such as comprehensive coverage of media literacy competency requirements, aligned with the context of information fragmentation (combining theory with practice, focus on quantification and evaluation of educational effect) Analysis of post-training results: through the comparison of the test data before and after the experimental group, as well as the observation and feedback in classroom teaching, it can be seen that the training content has achieved remarkable results such as information discrimination ability was significantly improved, enhancement of critical thinking, optimization of media usage habits, improvement of media ethics awareness, improvement of overall media literacy. The direct impact of training content on students' improvement. Detail as follows: (1) The feedback and satisfaction survey of students shows that more than 90% of the students in the experimental group think that the course content is practical, especially the content related to media criticism and information screening is of great help to daily life. (2) Significant changes in test results: The comparison of test results before and after the training shows that the media literacy scores of the experimental group have significantly improved in the dimensions of information screening, critical analysis, media selection and so on. (3) Sustainable behavior change: Students mentioned in the questionnaire after the course that they began to pay more attention to the authority of information sources, were more willing to proactively verify the authenticity of information, and reduced the time spent on meaningless short video viewing.

Conclusion

This training course has proven effective in improving the media literacy levels of college students in Guangzhou by adopting a scientifically designed curriculum and diverse teaching methods. The rationality and relevance of the course content are evident in several aspects: it is closely aligned with students' real needs, integrates both theoretical knowledge and practical application, and emphasizes the quantitative assessment of learning outcomes. Evidence from the test data of the experimental group, combined with students' feedback, clearly shows that the media literacy training produced significant positive effects. Specifically, it helped students develop more rational and responsible media usage habits, strengthened their information processing and critical thinking skills, and enhanced their overall media literacy. Beyond its immediate impact on students, the course also offers a valuable reference model for universities seeking to design or improve media literacy programs. Moreover, it provides a solid practical foundation for developing educational strategies suited to the modern era of fragmented and fast-paced information, helping students navigate and interpret media more effectively in today's digital society.

Recommendations

Practical Suggestions

1. Integrate media literacy into the core curriculum Universities should embed media literacy training into general education courses, ensuring all students, regardless of major, gain essential media competencies.

2. Promote experiential and interactive learning Activities such as media production projects, news verification exercises, and online discussion analyses can deepen students' understanding of media influence and credibility.

3. Enhance teacher training Educators should receive systematic training on emerging media trends, misinformation detection, and digital ethics to effectively guide students.

Proposed Body of Knowledge

1. Media Awareness and Ethics Understanding media influence, recognizing bias, and practicing ethical media use.

2. Information Evaluation and Verification Developing critical thinking skills to assess credibility, accuracy, and intent in media content.

3. Digital Competence and Production Skills Gaining technical abilities to create, share, and manage digital media responsibly.

4. Cognitive and Emotional Regulation Cultivating self-awareness and emotional control when engaging with media to prevent overexposure or manipulation.

Recommendations for Future Research

1. Expand the sample size and diversity to include universities from different regions or disciplines for broader generalization.

2. Conduct longitudinal studies to measure the long-term sustainability of media literacy improvements.

3. Investigate digital citizenship and AI media literacy, focusing on students' ability to interpret algorithmic content, deepfakes, and synthetic media.

4. Develop and validate new assessment tools that can measure multidimensional aspects of media literacy, including behavioral and affective outcomes.

References

Bawden, D., & Robinson, L. (2020). The dark side of information: Overload, anxiety and other paradoxes and pathologies. *Journal of Information Science*, 46(5), 644–656. https://doi.org/10.1177/0165551518769969

Carr, N. (2020). *The shallows: What the Internet is doing to our brains (10th anniv. ed.).* W. W. Norton.

Hobbs, R. (2021). *Media literacy in action: Questioning the media.* Rowman & Littlefield.

Hobbs, R., & Mihailidis, P. (Eds.). (2019). *The international encyclopedia of media literacy.* Wiley-Blackwell. https://doi.org/10.1002/9781118978238

Jenkins, H., Ford, S., & Green, J. (2016). *Spreadable media: Creating value and meaning in a networked culture.* New York University Press.

Kleechaya, Phnom (2016). *Access, Risk, Digital Literacy and Conceptual Frame of Digital Media Education for Thai Secondary School Students Phase 1.* Bangkok: Thailand research fund.

Kleechaya, Panom and others. (2022). *Handbook to teach and adding Media literacy knowledge in Class; under graduation level.* Bangkok: Communication arts faculty, Chulalongkorn university.

Katz, E., Blumler, J. G., & Gurevitch, M. (1974). *Utilization of mass communication by the individual. In J. G. Blumler & E. Katz (Eds.), The uses of mass communications: Current perspectives on gratifications research (19–32).* Sage.

Li, X., & Wang, C. (2023). *The cultivation of user media literacy in the era of artificial intelligence:* Opportunities, challenges, and coping strategies.

Livingstone, S. (2004). Media literacy and the challenge of new information and communication technologies. *Communication Review*, 7(1), 3–14.

Martens, H. (2010). Evaluating media literacy education: Concepts, theories and future directions. *Journal of Media Literacy Education*, 2(1), 1–22.

Potter, W. J. (2018). *Media literacy (9th ed.).* SAGE Publications.

Wang, J., Zhang, Y., & Cheng, H. (2020). *Influencing factors of college students' excessive use of short mobile phone videos.*

Wu, X. (2017). *Reflections on information fragmentation caused by mobile terminals.*

Slater, M. D. (2007). Reinforcing spirals: The mutual influence of media selectivity and media effects and their impact on individual behavior and social identity. *Communication Theory*, 17(3), 281–303. https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2007.00296.x

Sun, Y., & Wang, X. (2021). Digital media use, information overload, and mental health among Chinese university students. *Computers in Human Behavior*, 119, 106718. https://doi.org/10.1016/j.chb.2021.106718

Yossakrai, Kanokrat and others (2023). Online media Literacy of Thai traditional, folk, and alternative medicine with the COVID-19 outbreak issue in Thailand: Audience Viewpoint. *Journal of BSRU-Research and Development Institute*. Vol.8, No.1 (January-June), 171-182.

Zhu Jiahui, Guo Yun, (2023). Re-understanding Media literacy: Academic Thinking based on the Evolution of communication Environment. *Young reporter* (08), 101-103.

Zhang, L., & Zhu, J. (2022). Media literacy education in China: Challenges and prospects in the era of social media. *Asian Journal of Communication*, 32(3), 234–249. https://doi.org/10.1080/01292986.2022.2042169

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Academic Article

Cultivating Peace and Unity: The Four Sangahavatthu in Practice

การเสริมสร้างความสงบสุขด้วยหลักสังคหวัตถุ 4

Phra Anan Asapho Suriya[1*], Phramaha Anan Anuttaro[2], Paisin Pongpha[3], & Boonruam Khammuangsaen[4]

พระอนันต์ อาสโภ สุริยา[1*], พระมหาอนันต์ อนุตฺตโร[2], ไพสิน ป้องภา[3], & บุญร่วม คำเมืองแสน[4]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phra Anan Asapho Suriya*
พระอนันต์ อาสโภ สุริยา
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: anansuriya083@gmail.com

2. Phramaha Anan Anuttaro
พระมหาอนันต์ อนุตฺตโร
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: aunwiseta@gmail.com

3. Paisin Pongpha
ไพสิน ป้องภา
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: paisinpongpha@gmail.com

4. Boonruam Khammuangsaen
บุญร่วม คำเมืองแสน
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Boonruam.ka@mbu.ac.th

คำสำคัญ:
การเสริมสร้าง, สังคหวัตถุ 4, ความสงบสุข

Keywords:
Cultivating, Sanghavatthu 4, Peace

Article history:
Received: 31/02/2025
Revised: 15/07/2025
Accepted: 01/10/2025
Available online: 15/11/2025

How to Cite:
Suriya, P. et al. (2025). Cultivating Peace and Unity: The Four Sangahavatthu in Practice. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 666-676.

ABSTRACT

This article aims to analyze the role of the Four Social Principles (Sanghavastu 4) namely dāna (generosity), piyavācā (kind speech), attācariya (beneficial conduct), and samanattatā (equity) in fostering social harmony and positive relationships. The study highlights the importance of these principles in reducing conflict and promoting cooperation across multiple levels, from families and communities to society at large. The findings indicate that the consistent application of the Four Social Principles enhances understanding and compassion within families, strengthens unity and collaboration in communities, and contributes to the resolution of broader social issues at the national level.

Furthermore, integrating these principles with mindfulness, concentration, and wisdom supports the development of ethical character, moral awareness, and social consciousness. It equips individuals with the skills to manage emotions, understand life challenges, and address problems appropriately. The insights gained from this study demonstrate that the Four Social Principles are not merely Buddhist ethical teachings but practical frameworks that can be applied in everyday life to create a peaceful, harmonious, and mutually supportive society. They provide a concrete approach to enhancing both the quality of life and interpersonal relationships in contemporary social contexts.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา ในการสร้างความสงบสุขและเสริมสร้างสัมพันธภาพในสังคม การศึกษาชี้ให้เห็นว่าหลักการดังกล่าวมีความสำคัญต่อการลดความขัดแย้งและส่งเสริมความร่วมมือในหลากหลายระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงสังคมวงกว้าง ผลการวิเคราะห์พบว่า การนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอสามารถพัฒนา ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวให้เกิดความเข้าใจและเอื้ออาทร สร้างความสามัคคีในชุมชน และช่วยขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาสังคมเชิงโครงสร้างในระดับประเทศ

นอกจากนี้ การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ควบคู่กับการฝึกสติ สมาธิ และปัญญา ยังมีส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณลักษณะทางจริยธรรม คุณธรรม และจิตสำนึกที่ดี ส่งเสริมให้บุคคลมีทักษะในการบริหารอารมณ์ เข้าใจปัญหาชีวิต และแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่าหลักสังคหวัตถุ 4 มิได้เป็นเพียงหลักธรรมทางพุทธศาสนา แต่เป็นกรอบแนวปฏิบัติที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในทุกบริบท เพื่อสร้างสังคมที่สงบสุข มีความสามัคคี และเกื้อกูลกันอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคมร่วมสมัยอย่างเป็นรูปธรรม

บทนำ

ความสงบสุขถือเป็นเป้าหมายสำคัญในชีวิตของบุคคลและสังคมในทุกยุคทุกสมัย การเสริมสร้างความสงบสุขไม่ได้จำกัดอยู่เพียงความสงบภายในจิตใจของบุคคลเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงความสงบสุขในระดับสังคมและโลกโดยรวม อย่างไรก็ตาม ในยุคปัจจุบันที่สังคมเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเต็มไปด้วยความขัดแย้งทั้งในระดับบุคคลและสังคม การสร้างความสงบสุขจึงกลายเป็นเรื่องท้าทายมากยิ่งขึ้น การนำแนวคิดและหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างความสงบสุขจึงเป็นสิ่งสำคัญและมีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชน (ธวัชชัย, 2561) หนึ่งในหลักธรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความสงบสุขทางสังคมคือ หลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งประกอบด้วย ทาน (การให้) ปิยวาจา (การพูดจาดี) อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) และสมานัตตา (ความเสมอภาค) หลักธรรมเหล่านี้เน้นการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลและการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคม มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความสามัคคี ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความสงบสุขโดยรวมของสังคม (พุทธทาสภิกขุ, 2538) ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ความสงบสุขที่แท้จริงเกิดจากการปฏิบัติธรรมและการดำเนินชีวิตตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา การนำหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสังคมมาใช้ในการดำเนินชีวิตจึงเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความสงบสุขตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งเน้นการเข้าใจธรรมชาติของชีวิตและความไม่เที่ยงของสิ่งต่าง ๆ การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 จึงเป็นแนวทางในการส่งเสริมความสงบสุขที่ยั่งยืนทั้งในระดับบุคคลและสังคม (สมเด็จพระมหารัชมงคลมุนี, 2560)

การศึกษานี้มุ่งเน้นการนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างความสงบสุขโดยอิงหลักสังคหวัตถุ 4 ตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท โดยเน้นการประยุกต์ใช้หลักธรรมเหล่านี้ในชีวิตประจำวันและสังคมไทยปัจจุบัน การวิจัยจะช่วยให้เข้าใจถึงวิธีการที่หลักสังคหวัตถุ 4 สามารถนำไปใช้ในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคล ลดความขัดแย้ง และส่งเสริมความสามัคคีในสังคม นอกจากนี้ยังนำเสนอแนวทางการสร้างความสงบสุขที่สามารถปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวันของบุคคล (จำนงค์, 2558) การประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 ในชีวิตประจำวันไม่เพียงแต่ส่งเสริมความสงบสุขให้ตนเองและผู้อื่นเท่านั้น แต่ยังเสริมสร้างความเข้าใจและความเคารพในสิทธิและศักดิ์ศรีของบุคคลอื่นในสังคม หลักธรรมนี้เน้นการปฏิบัติด้วยความเมตตา ความกรุณา และการแบ่งปัน การศึกษาด้านนี้จึงช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและนำไปสู่การสร้างสังคมที่สงบสุขและยั่งยืน (เจริญชัย, 2562; สุวรรณา, 2560)

ท้ายที่สุด การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการเสริมสร้างความสงบสุขด้วยหลักสังคหวัตถุ 4 และเป็นเครื่องมือในการประยุกต์ใช้พุทธปรัชญาเถรวาทในการสร้างสังคมที่ดีขึ้น ผลการศึกษาไม่เพียงแต่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาจิตใจของบุคคลเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อการพัฒนาสังคมที่สงบสุขและยั่งยืน

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเสริมสร้างความสงบสุขตามหลักสังคหวัตถุ 4

การเสริมสร้างความสงบสุขเป็นเป้าหมายสำคัญทั้งสำหรับปัจเจกบุคคลและสังคมโดยรวม โดยเฉพาะในบริบทสังคมร่วมสมัยที่มีความเปลี่ยนแปลงรวดเร็วและเผชิญกับความขัดแย้งหลากหลายระดับ การประยุกต์ใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาจึงถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นกรอบแนวคิดที่สามารถตอบสนองต่อการพัฒนาความสงบสุขอย่างเป็นองค์รวม โดยเฉพาะ สังคหวัตถุ 4 ซึ่งถือเป็นหลักธรรมสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างมนุษย์และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ธวัชชัย (2561) อธิบายว่าความสงบสุขมิได้จำกัดอยู่เพียงสภาวะภายในจิตใจเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข ทั้งนี้ สังคมห้วงปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความขัดแย้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทำให้การเสริมสร้างความสงบสุขเป็นเรื่องที่ท้าทายยิ่งขึ้น การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาปรับใช้จึงเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของพุทธศาสนิกชนและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในระดับชุมชนและสังคมได้อย่างเหมาะสม พุทธทาสภิกขุ (2538) เสนอว่าสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา เป็นหลักธรรมที่มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความผาสุกของสังคมผ่านการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล หลักธรรมดังกล่าวช่วยให้เกิดความสามัคคี ความร่วมมือ และความเมตตา ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานของสังคมที่มีเสถียรภาพและสันติภาพ ในทัศนะของสมเด็จพระมหารัชมงคลมุนี (2560) ความสงบสุขที่แท้จริงตามแนวทางพุทธปรัชญาเถรวาทเกิดจากการปฏิบัติตามหลักศีล สมาธิ และปัญญา อย่างไรก็ตาม การสร้างความสงบสุขในมิติทางสังคมจำเป็นต้องอาศัยหลักธรรมที่มุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ซึ่งสังคหวัตถุ 4 สามารถทำหน้าที่เป็นกรอบการประพฤติที่ส่งเสริมความเสมอภาค ความเคารพและความเข้าใจซึ่งกันและกัน นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขทั้งในระดับบุคคลและระดับชุมชน จำนงค์

(2558) ชี้ให้เห็นว่าการนำสังคหวัตถุ 4 มาใช้ในบริบทชีวิตประจำวันสามารถลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความสามัคคีในสังคมไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ การประยุกต์ใช้หลักธรรมดังกล่าวจึงถือเป็นเครื่องมือสำคัญต่อการพัฒนาสังคมที่มีความกลมกลืนและเกื้อกูลกัน เจริญชัย (2562) เน้นว่า การปฏิบัติตามสังคหวัตถุ 4 นอกจากจะก่อให้เกิดความสงบสุขทั้งต่อตนเองและผู้อื่นแล้ว ยังช่วยเสริมสร้างการเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ หลักคุณธรรมดังกล่าวช่วยขัดเกลาพฤติกรรมที่เน้นเมตตา กรุณา และการแบ่งปัน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาสังคมให้มีความยั่งยืน สุวรรณา (2560) กล่าวว่าการศึกษาสังคหวัตถุ 4 ทำให้เกิดความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับแนวคิดพุทธปรัชญาและช่วยให้สามารถนำหลักธรรมดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ทั้งในการพัฒนาจิตใจและการสร้างสังคมที่มีความสุข การพัฒนาที่เกิดจากหลักธรรมจึงไม่เพียงส่งผลต่อปัจเจกบุคคล แต่ยังครอบคลุมถึงความเข้มแข็งของสังคมโดยรวมด้วย สุรสิทธิ์ ไกรสิน (2561) มุ่งเน้นการประยุกต์ใช้สังคหวัตถุ 4 ในระดับชุมชน โดยเสนอรูปแบบการเผยแพร่หลักธรรมที่ชัดเจน เช่น การผลิตสื่อ การจัดอบรม และการสร้างกิจกรรมร่วมระหว่างวัด หน่วยงานรัฐ และประชาชนทั่วไป ผลที่เกิดขึ้นคือความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ความร่วมมือ และความรู้สึกเป็นมิตรภายในชุมชน ซึ่งเป็นฐานสำคัญของสังคมที่สงบสุข ด้านนิยามและองค์ประกอบของสังคหวัตถุ 4 สุทธิพงศ์ ปานเพ็ชร์ (2550) อธิบายว่าสังคหวัตถุหมายถึงหลักการสงเคราะห์ที่ทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างราบรื่น ประกอบด้วย

1. ทาน เป็นการให้สิ่งของแก่คนที่ควรให้หมายความว่า คนเราเกิดมามีชีวิตอยู่ได้ก็เพราะอาศัยการให้ จะเห็นได้ชัดก็คือ บิดา มารดา ให้ปัจจัยดำรงชีพทุกอย่างแก่บุตรธิดา ครู อาจารย์ให้วิชาความรู้แก่ลูกศิษย์ ซึ่งการให้ของมีอยู่ 2 อย่างคือ อามิสทานให้วัตถุสิ่งของกับ ธรรมทาน ให้ธรรมหรือวิชาความรู้แก่ผู้อื่น ซึ่งการแบ่งปันวัตถุเพื่อเป็นปัจจัยร่วมกัน

2. ปิยวาจา เจรจาด้วยถ้อยคำน่ารัก ไพเราะอ่อนหวาน หมายความว่า การพูดจาน่ารักพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะ การพูดนอกจากจะเป็นวาจาที่ไพเราะอ่อนหวานแล้ว ต้องเป็นวาจาที่เป็นสัจจะ และมีประโยชน์แก่ผู้ฟังแล้วยังจะเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวน้ำใจได้มั่นคง

3. อัตถจริยา ประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น หมายความว่า การทำประโยชน์แก่คนอื่นเช่น การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์

4. สมานัตตตา ความเป็นคนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัว ความเป็นคนเสมอต้นเสมอปลายคือ จิตใจคงเส้นคงวาต่อคนทั่วไป รู้จักร่วมสุขร่วมทุกข์กับคนอื่น เห็นคนอื่นได้รับทุกข์ต้องไม่ทอดทิ้งหรือรังเกียจ เห็นคนอื่นได้ดีมีความสุขก็ไม่ริษยาแรกคบเป็นอย่างไร ต่อไปก็เป็นอย่างนั้นไม่เปลี่ยนแปลง การวางตัวอย่างนี้ ย่อมเป็นที่รักใคร่นับถือของคนทั่วไป

งานวิจัยเชิงประจักษ์ยังยืนยันประโยชน์ของสังคหวัตถุ 4 ในการพัฒนาการบริการภาครัฐ เช่น สมหมาย บัวจันทร์ (2551) พบว่าประชาชนมีความพึงพอใจต่อการบริการตามหลักสังคหวัตถุ 4 ในระดับสูง โดยเฉพาะด้านสมานัตตตา ขณะที่ราชันย์ ธงชัย (2551) พบว่าด้านทานและปิยวาจามีบทบาทสูงในความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการลงบัญชีทหารกองเกิน ในมิติทางพุทธศาสนา พระเดชา กิตฺติโก (2556) และพระครูอาทรปริยัติยานุกิจ (2555) ต่างชี้ว่าสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยให้เกิดความราบรื่นในการทำงานและการ

อยู่ร่วมกัน สร้างความสมัครสมานและความไว้วางใจระหว่างบุคคล ส่วนพระครูบุญญสารโสภิต (2555) มองว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นเสมือน กุญแจนำชีวิต ที่สามารถชี้นำสังคมสู่ความสงบสุขและสันติภาพอย่างแท้จริง

กล่าวโดยสรุป งานเขียนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสะท้อนให้เห็นตรงกันว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่มีศักยภาพอย่างยิ่งในการสร้างความสงบสุขทั้งในระดับบุคคล ชุมชน และสังคม ผ่านการพัฒนาเชิงความสัมพันธ์ ระบบคุณธรรม และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ หลักธรรมดังกล่าวจึงสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการพัฒนาสังคมร่วมสมัยได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ความหมายและความสำคัญของหลักสังคหวัตถุ 4

หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมทางพุทธศาสนาที่มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์อันราบรื่นและความร่วมมือในสังคม พระพรหมคุณาภรณ์ (2556) อธิบายว่าหลักธรรมดังกล่าวประกอบด้วย ทาน (การให้) ปิยวาจา (วาจาไพเราะ) อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) และสมานัตตตา (ความเสมอภาค) ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาความผูกพันทางสังคม การลดความขัดแย้ง และการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ หลักธรรมทั้งสี่นี้จึงถือเป็นรากฐานเชิงจริยธรรมที่ช่วยให้มนุษย์สามารถสร้างปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์และยั่งยืนในทุกระดับของสังคม ตั้งแต่ระดับปัจเจกบุคคลไปจนถึงระดับชุมชนและองค์กรสังคม รากฐานของหลักสังคหวัตถุ 4 สืบเนื่องมาจากคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งทรงให้ความสำคัญกับการทำให้สังคมสงบสุขและมีความสามัคคี โดยพระพุทธองค์ทรงเน้นว่าการอยู่ร่วมกันอย่างสันติจำเป็นต้องอาศัยการแบ่งปัน การสื่อสารที่เป็นประโยชน์ การช่วยเหลือเกื้อกูล และการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค (พระธรรมปิฎก, 2545) คำสอนนี้ปรากฏในพระไตรปิฎกหลายตอน โดยเฉพาะในทีฆนิกาย สีลขันธวรรค ซึ่งกล่าวถึงสังคหวัตถุ 4 ในฐานะหลักการพื้นฐานที่ควรนำมาปรับใช้เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคคลและหมู่คณะ คำสอนดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับการพัฒนาความเป็นชุมชน มิใช่เพียงการพัฒนาจิตใจของบุคคลเท่านั้น แต่ยังมุ่งสร้างกรอบจริยธรรมที่เอื้อต่อการพัฒนาสังคมโดยรวม

การพิจารณาความสำคัญของสังคหวัตถุ 4 ในบริบทสังคมสมัยใหม่พบว่า หลักธรรมทั้งสี่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการจัดการปัญหาความขัดแย้งและความแตกแยกที่เกิดขึ้นจากความหลากหลายของความคิดเห็น วัฒนธรรม และวิถีชีวิตในปัจจุบัน การปฏิบัติทานยังมีบทบาทสำคัญในการลดทอนความเห็นแก่ตัว และส่งเสริมความไว้วางใจระหว่างบุคคลและกลุ่มคน เมื่อบุคคลเรียนรู้ที่จะแบ่งปัน ไม่ว่าจะเป็นวัตถุ สิ่งของ หรือเวลาและความเอื้ออาทร ก็ย่อมก่อให้เกิดความผูกพันและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ขณะเดียวกัน ปิยวาจาหรือวาจาไพเราะก็มีความจำเป็นอย่างยิ่งในสภาวะที่สังคมเผชิญความขัดแย้งทางความคิด การใช้ถ้อยคำที่สร้างสรรค์สุภาพ และไม่ทำร้ายจิตใจผู้อื่นช่วยลดความตึงเครียด ลดความเข้าใจผิด และสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการสื่อสารร่วมกันอย่างเปิดเผย อัตถจริยา หรือการประพฤติประโยชน์ เป็นหลักการที่ขยายบทบาทจากคำพูดไปสู่การลงมือทำ โดยเน้นความสำคัญของการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การทำประโยชน์ต่อผู้อื่นนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งและความไว้เนื้อเชื่อใจในสังคม หลักธรรมนี้ยังเป็นแรงผลักดันให้บุคคลมีบทบาทเชิงรุกใน

การแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ท้ายที่สุด สมานัตตตา หรือความเสมอภาค เป็นหลักที่ช่วยลดอคติและความลำเอียงทั้งในระดับบุคคลและโครงสร้างสังคม การปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียมในฐานะมนุษย์ช่วยลดความแบ่งแยก และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความยุติธรรมทางสังคม

ในภาพรวม หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นกรอบจริยธรรมที่มีคุณค่าอย่างยิ่งต่อสังคมร่วมสมัย เนื่องจากช่วยให้บุคคลเข้าใจความต้องการและความรู้สึกของผู้อื่น ส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการให้ การช่วยเหลือ และการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ สังคมที่สมาชิกยึดมั่นในหลักธรรมดังกล่าวย่อมมีความสามัคคีสูงและสามารถรับมือกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้อย่างสันติ ตลอดจนสร้างพื้นฐานที่เข้มแข็งสำหรับการพัฒนาชุมชนและสังคมอย่างยั่งยืน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2556) หลักสังคหวัตถุ 4 จึงมิได้เป็นเพียงคำสอนทางศาสนาในเชิงศีลธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นกรอบแนวคิดเชิงสังคมศาสตร์ที่สามารถประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความเข้าใจ ความเป็นธรรม และความร่วมมือในทุกระดับของสังคม

องค์ประกอบของหลักสังคหวัตถุ 4

หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมเชิงสังคมที่มุ่งเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดี ความไว้เนื้อเชื่อใจ และความสงบสุขร่วมกันในชุมชน โดยเน้นให้บุคคลพัฒนาความสัมพันธ์ผ่านการให้ การสื่อสารที่สร้างสรรค์ การกระทำที่เป็นประโยชน์ และการปฏิบัติอย่างเสมอภาค หลักธรรมทั้งสี่มีเนื้อหาและแนวทางปฏิบัติที่สะท้อนมิติทางจริยธรรมและสังคมวิทยาอย่างเป็นระบบ ดังต่อไปนี้

ประการแรก ทาน (Dana) หมายถึงการให้หรือการแบ่งปัน ซึ่งครอบคลุมทั้งการให้วัตถุสิ่งของและการให้ในเชิงนามธรรม อาทิ เวลา ความรู้ กำลังใจ หรือแม้กระทั่งการให้อภัย ทานในมุมมองของพระพุทธศาสนาไม่ได้จำกัดอยู่ที่ทรัพย์สิน แต่ยังรวมถึงการมอบความรัก ความเข้าใจ และโอกาสแก่ผู้อื่น (พระพรหมคุณาภรณ์, 2556) การให้ก่อประโยชน์ทั้งแก่ผู้ให้และผู้รับ กล่าวคือ ผู้ให้ย่อมพัฒนาจิตใจ ลดความยึดมั่นในตนเอง และเกิดความอิ่มเอมจากการแบ่งปัน ขณะที่ผู้รับย่อมได้รับการบรรเทาความเดือดร้อนและสามารถสร้างความหวัง รวมถึงก่อรูปความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นในสังคม

ประการที่สอง ปิยวาจา (Peyyavajja) หมายถึงการใช้วาจาไพเราะ สุภาพ และสร้างสรรค์ คำพูดเป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถส่งเสริมหรือทำลายความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้อย่างมีนัยสำคัญ การใช้วาจาที่จริงใจอ่อนโยน และคำนึงถึงความรู้สึกของผู้ฟังจึงเป็นหัวใจสำคัญในการสื่อสารเชิงบวกและลดความขัดแย้ง (พระธรรมปิฎก, 2545) การหลีกเลี่ยงถ้อยคำหยาบคาย การไม่ใช้ภาษาที่สร้างความแตกแยก และการใช้คำพูดเพื่อเสริมแรงใจ ล้วนมีบทบาทในการสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

ประการที่สาม อัตถจริยา (Atthacariya) คือการประพฤติประโยชน์หรือการช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการกระทำที่เป็นรูปธรรม อัตถจริยาเน้นให้บุคคลมีบทบาทในการร่วมแก้ไขปัญหา สนับสนุนผู้อื่น และมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สร้างสรรค์ต่อสังคม (พระพรหมคุณาภรณ์, 2556) การกระทำเช่นนี้อาจอยู่ในรูปของการช่วยเหลือผู้ประสบ

ความยากลำบาก การร่วมกิจกรรมสาธารณประโยชน์ หรือการสนับสนุนโครงการชุมชน โดยยึดหลักการไม่หวังผลตอบแทน ซึ่งล้วนส่งเสริมความเข้มแข็งและความเป็นปึกแผ่นของสังคม

สุดท้าย สมานัตตตา (Samanattata) หมายถึงการปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเสมอภาค ปราศจากอคติ และไม่เลือกปฏิบัติโดยอาศัยฐานะ เพศ อายุ หรือความเชื่อเป็นเกณฑ์ สมานัตตตาช่วยเสริมสร้างความเป็นธรรมและความไว้วางใจในสังคม (พระธรรมปิฎก, 2545) การถือมั่นในหลักความเสมอภาคนี้แสดงออกผ่านการให้เกียรติทุกคนอย่างเท่าเทียม การเปิดใจรับฟังความคิดเห็นโดยไม่ตัดสินล่วงหน้า และการสร้างสภาพแวดล้อมที่ผู้คนรู้สึกมีคุณค่าและได้รับการยอมรับ

โดยสรุป องค์ประกอบของหลักสังคหวัตถุ 4 เป็นกรอบแนวคิดที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีคุณธรรมและสันติสุข ทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม การบูรณาการหลักธรรมเหล่านี้ในการดำเนินชีวิตและการทำงานร่วมกันสามารถนำไปสู่สังคมที่มีความไว้ใจ ความรับผิดชอบร่วมกัน และความกลมเกลียวอันยั่งยืน

บทบาทของหลักสังคหวัตถุ 4 ในการสร้างความสงบสุข

หลักสังคหวัตถุ 4 ถือเป็นหลักธรรมเชิงสังคมที่มีศักยภาพในการเสริมสร้างความสงบสุขและความมั่นคงภายในสังคมอย่างรอบด้าน ตั้งแต่ระดับครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคม ไปจนถึงระดับชุมชนและสังคมส่วนรวม โดยสาระสำคัญของหลักธรรมประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา ซึ่งต่างมีบทบาทสำคัญในการลดความขัดแย้ง สร้างความเข้าใจ และเสริมสร้างความสามัคคีในทุกมิติของการอยู่ร่วมกัน

ในระดับครอบครัว การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ช่วยเสริมสร้างสายสัมพันธ์ที่มั่นคงและลดปัจจัยที่นำไปสู่ความขัดแย้ง ทานในบริบทครอบครัวไม่เพียงหมายถึงการแบ่งปันวัตถุสิ่งของเท่านั้น หากยังรวมถึงการให้เวลา ความรัก และความเอื้ออาทรแก่สมาชิกในครอบครัว การใช้ปิยวาจาเป็นเครื่องมือสื่อสารที่สุภาพ ไพเราะ และให้กำลังใจ ช่วยสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นและลดความตึงเครียด ขณะเดียวกัน อัตถจริยา หรือการประพฤติประโยชน์ เช่น การช่วยเหลือกันในงานบ้านหรือกิจกรรมต่าง ๆ ช่วยส่งเสริมความร่วมมือ และท้ายที่สุด สมานัตตตา หรือการปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียม ช่วยลดความรู้สึกเหลื่อมล้ำในครอบครัว ทำให้เกิดความไว้วางใจและความผูกพันที่ยั่งยืน

ระดับชุมชนเองก็ได้รับผลดีอย่างเด่นชัดจากการนำหลักสังคหวัตถุ 4 ไปใช้เป็นแนวทางปฏิบัติ ชุมชนที่สมาชิกมีนิสัยแห่งการให้ (ทาน) ไม่ว่าจะเป็นการบริจาคสิ่งของหรือทรัพยากรเพื่อช่วยเหลือผู้เดือดร้อน ย่อมก่อให้เกิดสายสัมพันธ์ของการเกื้อกูลกัน นอกจากนี้ การใช้ปิยวาจาในการประชุมหรือกิจกรรมชุมชน ทำให้เกิดพื้นที่การสื่อสารที่สร้างสรรค์ และลดความขัดแย้งที่อาจเกิดจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่แตกต่าง การร่วมมือกันประกอบกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมตามหลักอัตถจริยา เช่น การพัฒนาสิ่งแวดล้อมหรือสาธารณูปโภค ส่งเสริมให้เกิดความภาคภูมิใจร่วมกัน สุดท้าย การยึดถือสมานัตตตา ทำให้ทุกคนรู้สึกมีคุณค่าและมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างเท่าเทียม ไม่ถูกแบ่งแยกด้วยฐานะ เพศ หรือวัย อันเป็นรากฐานของความสามัคคีและความสงบสุข

ในระดับสังคมส่วนรวม ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด และผลประโยชน์ การประยุกต์หลักสังคหวัตถุ 4 มีบทบาทอย่างยิ่งในการสร้างสันติภาพและความเข้าใจ ทานสามารถแสดงออกผ่านการสนับสนุนกิจกรรมเพื่อสังคม เช่น โครงการช่วยเหลือผู้ประสบภัยหรือผู้ด้อยโอกาส ซึ่งช่วยลดช่องว่างระหว่างกลุ่มคนต่าง ๆ ปิยวาจามีความสำคัญในระดับนโยบายและการสื่อสารสาธารณะ เพราะการใช้ภาษาที่สร้างสรรค์ช่วยลดความรุนแรงทางวาทกรรม และลดโอกาสเกิดความขัดแย้งในวงกว้าง อัตถจริยาถูกสะท้อนผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมสาธารณประโยชน์ เช่น การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือการทำงานอาสาสมัคร ขณะที่สมานัตตตาช่วยให้เกิดความยุติธรรมในสังคม การปฏิบัติต่อพลเมืองทุกคนอย่างเท่าเทียมเป็นพื้นฐานสำคัญของสังคมที่สงบสุขและมีเสถียรภาพ

กล่าวโดยสรุป หลักสังคหวัตถุ 4 มิได้เป็นเพียงหลักธรรมเชิงศีลธรรมเท่านั้น แต่ยังเป็นกรอบแนวคิดเชิงสังคมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริงเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในทุกระดับ การปฏิบัติตามหลักการเหล่านี้อย่างต่อเนื่องจะช่วยสร้างสังคมที่มีความเข้าใจ ยอมรับ และเกื้อกูลซึ่งกันและกัน อันนำไปสู่ความสงบสุขอย่างยั่งยืนในระยะยาว

สรุป

หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และ สมานัตตตา เป็นกรอบคิดทางพระพุทธศาสนาที่มีศักยภาพสูงในการเสริมสร้างสันติสุขและความสามัคคีในสังคม จากการวิเคราะห์พบว่า หลักธรรมทั้งสี่มีบทบาทสำคัญต่อการดูแลความสัมพันธ์มนุษย์ในหลายระดับ ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน ไปจนถึงระดับประเทศ ในระดับครอบครัว หลักสังคหวัตถุช่วยพัฒนาความไว้วางใจ ลดความขัดแย้ง และสร้างบรรยากาศแห่งความรักและความเท่าเทียม ส่วนในระดับชุมชน การให้ การสื่อสารเชิงบวก การร่วมมือทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม และการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค ล้วนส่งเสริมทุนทางสังคมและความเข้มแข็งของชุมชน ขณะที่ในระดับประเทศ หลักธรรมทั้งสี่สามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางเชิงนโยบายเพื่อเพิ่มความเป็นธรรม ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของสันติสุขอย่างยั่งยืน แม้หลักสังคหวัตถุ 4 จะมีความเหมาะสมในการประยุกต์ใช้สร้างสังคมที่สงบสุข แต่การดำเนินการจริงยังเผชิญความท้าทายหลายด้าน เช่น ความเห็นแก่ตัว การแบ่งขั้วทางการเมืองและอุดมการณ์ รวมถึงความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ขัดขวางการเกิดวัฒนธรรมแห่งการเอื้อเฟื้อและความเสมอภาค หากสังคมไม่มีกระบวนการปลูกฝังหรือส่งเสริมคุณธรรมเหล่านี้อย่างจริงจัง โครงสร้างความขัดแย้งอาจยังดำรงอยู่หรือทวีความรุนแรงขึ้น

ดังนั้น การส่งเสริมหลักสังคหวัตถุ 4 จำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ครอบครัวต้องเป็นฐานแรกในการปลูกฝังจริยธรรม สถาบันการศึกษาต้องสร้างพื้นที่การเรียนรู้ด้านคุณธรรมและสันติวิธี ภาครัฐต้องดำเนินนโยบายที่สะท้อนความเสมอภาคและความเป็นธรรม และประชาชนต้องนำหลักธรรมเหล่านี้ไปใช้ในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอ หากหลักสังคหวัตถุ 4 ถูกบูรณาการในโครงสร้างสังคมอย่างทั่วถึง จะช่วยลดความขัดแย้ง เพิ่มความร่วมมือ และเสริมสร้างสันติสุขในระยะยาว การพัฒนาสังคมให้มั่นคงและยั่งยืนจึงขึ้นอยู่กับ

ความสามารถของสมาชิกสังคมในการยึดมั่นคุณธรรม ความเมตตา และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติตามแนวทางของสังคหวัตถุทั้งสี่

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการปฏิบัติ

1. พัฒนากลไกการบูรณาการหลักสังคหวัตถุ 4 ในสถาบันการศึกษา ควรออกแบบหลักสูตรที่เชื่อมโยงหลักสังคหวัตถุเข้ากับทักษะสังคมสมัยใหม่ เช่น ทักษะการสื่อสารอย่างสันติ การแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ และการทำงานร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม

2. สร้างแนวทางปฏิบัติสำหรับ เสนอให้ชุมชนพัฒนาเกณฑ์หรือมาตรฐานการอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานของหลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในชุมชน เช่น แนวปฏิบัติเรื่องการสื่อสาร การช่วยเหลือกัน และกระบวนการตัดสินใจร่วม

3. นำนโยบายความเสมอภาคเชิงโครงสร้างมาใช้ในระดับรัฐ หลักสมานัตตตาสามารถถูกยกเป็นกรอบคิดในการออกแบบนโยบายสาธารณะ เช่น การกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรม การออกแบบบริการรัฐที่เข้าถึงง่าย และการลดช่องว่างทางเศรษฐกิจผ่านมาตรการภาษีหรือสวัสดิการที่เป็นธรรม

4. ส่งเสริมการสร้างวัฒนธรรมการให้ ภาครัฐและภาคเอกชนสามารถร่วมกันสร้างโครงการหรือแพลตฟอร์มเพื่อส่งเสริมทาน เช่น ธนาคารอาหาร การบริจาคเวลา และกิจกรรมอาสาสมัคร เพื่อปลูกฝังพฤติกรรมการแบ่งปันให้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตสังคมไทย

องค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการศึกษา

1. หลักสังคหวัตถุ 4 ไม่ได้เป็นเพียงหลักธรรมทางศาสนา แต่สามารถมองเป็น กลไกสันติภาพทางสังคม จากผลการวิเคราะห์พบว่า เมื่อทั้งสี่องค์ประกอบถูกนำไปใช้ร่วมกัน จะเกิดระบบความสัมพันธ์ที่ลดความขัดแย้ง เพิ่มความร่วมมือ และสร้างทุนทางสังคมอย่างยั่งยืน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างระดับครอบครัว–ชุมชน–ประเทศเป็นโครงสร้างที่เชื่อมโยงกัน การฝึกฝนสังคหวัตถุในระดับครอบครัวสร้างฐานค่านิยมที่ส่งต่อไปยังชุมชน และเมื่อขยายผลในระดับประเทศจะสร้างสังคมที่มีภูมิคุ้มกันต่อความขัดแย้งเชิงโครงสร้างได้มากขึ้น

3. การนำสังคหวัตถุ 4 ไปใช้ควบคู่กับแนวคิดสมัยใหม่ เช่น Active Citizenship และ Social Equity ช่วยเพิ่มประสิทธิผลของการสร้างสันติสุข ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการเชื่อมหลักธรรมเข้ากับเครื่องมือร่วมสมัยในสังคมประชาธิปไตยสามารถเพิ่มการมีส่วนร่วมของประชาชนและลดความเหลื่อมล้ำเชิงโครงสร้างได้จริง

4. ความสำเร็จของการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ขึ้นอยู่กับ การมีส่วนร่วม (participation) มากกว่าเพียงการสอนหรือการรณรงค์ ชุมชนหรือครอบครัวที่มีการปฏิบัติจริง ร่วมคิด ร่วมทำ พบว่ามีความสามัคคีและความไว้วางใจเพิ่มขึ้นมากกว่าชุมชนที่ใช้เพียงการประชาสัมพันธ์เชิงทฤษฎี

เอกสารอ้างอิง

จำนงค์, ว. (2558). *คุณค่าทางศีลธรรมของสังคหวัตถุ 4 ในสังคมไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสาร.

เจริญชัย, ส. (2562). *การสร้างความสงบสุขในสังคมไทยด้วยหลักธรรมทางพุทธศาสนา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บุญญาภิบาล.

ธวัชชัย, จ. (2561). *การเสริมสร้างความสงบสุขในชีวิตประจำวัน การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศรีธรรมราช.

พุทธทาสภิกขุ. (2538). *พุทธธรรม.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิธรรมทาน.

สมเด็จพระมหารัชมงคลมุนี. (2560). *การเสริมสร้างความสงบสุขตามแนวพุทธปรัชญาเถรวาท.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมทาน.

สุวรรณา, ก. (2560). *แนวทางการสร้างความสามัคคีในสังคมด้วยหลักสังคหวัตถุ 4.* เชียงใหม่: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระครูบุญญสารโสภิต (2555). *การศึกษาหลักสังคหวัตถุ 4 ที่หัตถกคหบดีนำไปใช้ในพระสุตตันตปิฎก. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.* บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูอาทรปริยัติยานุกิจ (2555). *การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในอำเภอสุวรรณภูมิจังหวัดร้อยเอ็ด.* วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเดชา กิตฺติโก (2556). *การบริหารงานบุคคลตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารโรงเรียนธรรมภิรักษ์ เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร.* วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ราชันย์ ธงชัย. (2551). *ความพึงพอใจของประชาชนต่อการให้บริการในการลงบัญชีทหาร กองเกินตามแนวสังคหวัตถุ 4 ของหน่วยงานสัสดีอำเภอเมืองจังหวัดระยอง.* วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุรสิทธิ์ ไกรสิน. (2561). รูปแบบการเสริมสร้างสมรรถนะการดูแลสุขภาวะองค์รวมของผู้สูงอายุในเขตทุ่งกุลาร้องไห้โดยประยุกต์ใช้หลักภาวนา 4. *วารสารสถาบันวิจัยญาณสังวร*, 2561; (2) : 24-37.

สมหมาย บัวจันทร์. (2551). *การวิเคราะห์และยกระดับความพึงพอใจในการให้บริการประชาชนตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของสำนักงานเขตบางแค กรุงเทพมหานคร.* วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สุทธิพงศ์ ปานเพ็ชร์. (2550). *การประยุกต์หลักพุทธธรรมกับวิถีชีวิตชุมชน.* รายงานการวิจัยอิสระ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์,.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). *สังคหวัตถุ 4: หลักสร้างความสามัคคี.* กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Ideology of Participatory Politics: A Case Study of the Samma Thipatai Party

อุดมการณ์ ความคิด การเมืองแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาพรรคสัมมาธิปไตย

Kingkaew Chatmaneewatthana[1*], & Suriyasai Katasila[2]

กิ่งแก้ว ฉัตรมณีวัฒนา[1*], & สุริยะใส กตะศิลา[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Kingkaew Chatmaneewatthana*
กิ่งแก้ว ฉัตรมณีวัฒนา
College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: kingkaew2554@gmail.com

2. Suriyasai Katasila
สุริยะใส กตะศิลา
College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Thailand.
วิทยาลัยผู้นำและนวัตกรรมสังคม มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: suriyasai1@hotmail.com

คำสำคัญ:
อุดมการณ์ทางการเมือง, การเมืองแบบมีส่วนร่วม, พรรคสัมมาธิปไตย, การเมืองคุณธรรม, บุญนิยม

Keywords:
Political Ideals, Participatory Politics, Sammathipatai, Meritorious Politics, Sammathipatai Party

Article history:
Received: 09/05/2025
Revised: 24/07/2025
Accepted: 12/09/2025
Available online: 15/11/2025

How to Cite:
Chatmaneewatthana, K. &. Katasila, S. (2025). The Ideology of Participatory Politics: A Case Study of The Samma Thipatai Party. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 677-692.

ABSTRACT

This qualitative study aims to examine the ideology and participatory political concepts adopted by the Sammathipatai Party, analyze the processes through which these ideas are implemented, identify challenges in communicating them to the public, and propose strategies to genuinely enhance citizen participation. Data were collected from party executives, members, and the general public using in-depth interviews and participant observation. The collected information was analyzed thematically to identify core themes, trends, and operational limitations.

The findings reveal that: 1) the Sammathipatai Party's political ideology emphasizes transparency, fairness, and virtue-based democracy, guided by moral and ethical principles and a spirit of selflessness, with the Five Precepts and the concept of merit-making (Boon-Niyom) serving as foundational principles in political activities; 2) key challenges include a lack of a stable voter base, limited resources and budget, and difficulties in communicating moral-based political concepts in an accessible manner; and 3) the party differs from mainstream political parties in its prioritization of ethics, reduction of societal vices, and the promotion of moral political practices. Despite operational constraints, the party remains a model of ethical politics and a potential starting point for sustainable democracy.

บทคัดย่อ

งานวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างอุดมการณ์และแนวคิดการเมืองแบบมีส่วนร่วมที่พรรคสัมมาธิปไตยน้อมนำมาใช้ พร้อมทั้งวิเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนแนวคิดดังกล่าว ปัญหาและอุปสรรคในการสื่อสารแนวคิดสู่ประชาชน และนำเสนอแนวทางเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง การวิจัยดำเนินการโดยใช้วิธีสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยคณะกรรมการพรรค สมาชิกพรรค และประชาชนทั่วไปที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่เก็บรวบรวมถูกวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อระบุหัวข้อหลัก แนวโน้ม และข้อจำกัดในการปฏิบัติทางการเมือง

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า 1) พรรคสัมมาธิปไตยมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่เน้นความโปร่งใส ความเป็นธรรม และประชาธิปไตยเชิงคุณธรรม โดยอิงหลักศีลธรรม จริยธรรม และการเสียสละ ซึ่งนำศีล 5 และแนวคิดบุญนิยมมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง 2) อุปสรรคสำคัญในการขับเคลื่อนแนวคิด ได้แก่ การขาดฐานเสียงที่มั่นคง ทรัพยากรและงบประมาณจำกัด และความท้าทายในการสื่อสารแนวคิดเชิงธรรมะให้ประชาชนเข้าใจง่าย 3) พรรคสัมมาธิปไตยแตกต่างจากพรรคการเมืองกระแสหลักในแง่ของการให้ความสำคัญกับจริยธรรม การลดละอบายมุข และการสร้างต้นแบบการเมืองคุณธรรม แม้จะมีข้อจำกัดด้านการปฏิบัติ แต่พรรคยังมีศักยภาพเป็นจุดเริ่มต้นของประชาธิปไตยที่ยั่งยืนในอนาคต

บทนำ

ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมา การเมืองไทยมีการเปลี่ยนแปลงทั้งในเชิงโครงสร้างและพฤติกรรมทางการเมือง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการผลักดันประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม แม้ว่าจะมีความพยายามเหล่านี้ แต่การสร้างระบบการเมืองที่เปิดกว้างและเสมอภาคยังคงเผชิญกับข้อจำกัดหลายประการ เช่น การขาดฐานความรู้ทางการเมืองของประชาชน การมีอำนาจรวมศูนย์ในบางกลุ่ม และความไม่มั่นคงของสถาบันทางการเมือง (Chambers, 2020; Phongpaichit & Baker, 2017) พรรคสัมมาธิปไตยถือเป็นหนึ่งในพรรคทางเลือกที่พยายามเสนอรูปแบบการเมืองเชิงคุณธรรม ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับฐานรากและยึดหลักศีลธรรมในการขับเคลื่อนสังคม (Suwannathat-Pian, 2019) พรรคนี้เกิดขึ้นจากความเชื่อมั่นในพลังของธรรมะและคุณธรรมในการเปลี่ยนแปลงสังคม โดยมีแนวทาง การเมืองเชิงคุณธรรม ซึ่งอ้างอิงจากศีล 5 และหลักบุญนิยม เพื่อสร้างสังคมที่โปร่งใส ลดละอบายมุข และส่งเสริมการพัฒนาตนเองควบคู่ไปกับการพัฒนาสังคม (Lertpaitoon, 2021) แม้ว่าพรรคสัมมาธิปไตยจะมีอุดมการณ์ที่ชัดเจนและยึดหลักจริยธรรมเป็นแกนกลาง แต่การขับเคลื่อนแนวคิดดังกล่าวในเวทีการเมืองจริงยังเผชิญกับอุปสรรคหลายประการ ได้แก่ การขาดฐานเสียงที่เข้มแข็งในระดับท้องถิ่น การมีทรัพยากรบุคคลและงบประมาณจำกัด รวมถึงความท้าทายในการสื่อสารแนวคิดที่ลึกซึ้งทางธรรมะให้ประชาชนทั่วไปเข้าใจและยอมรับได้ง่าย (Phongpaichit & Baker, 2017) นอกจากนี้ แนวคิดที่แตกต่างจากการเมืองกระแสหลักยังเป็นสาเหตุให้พรรคได้รับการยอมรับในวงกว้างน้อย

อย่างไรก็ตาม ปัญหาและข้อจำกัดเหล่านี้ยังสะท้อนช่องว่างในการวิจัยด้านการเมืองไทยแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการศึกษาการเคลื่อนไหวของพรรคทางเลือกเชิงคุณธรรม การวิจัยส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นไปที่พรรคการเมืองกระแสหลักและสถาบันทางการเมืองแบบดั้งเดิม (Chambers, 2020) ดังนั้น การศึกษาพรรคสัมมาธิปไตยจึงมีความสำคัญเพื่อทำความเข้าใจ อุดมการณ์ แนวคิด กระบวนการเคลื่อนไหว และอุปสรรคในการสร้างการเมืองเชิงคุณธรรม อีกทั้งยังสามารถเสนอแนวทางการเสริมสร้างการเมืองแบบมีส่วนร่วมที่ยั่งยืนในสังคมไทย

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีอุดมการณ์

พรรคสัมมาธิปไตย เป็นพรรคการเมืองที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวในด้านการสะท้อนแนวคิดและค่านิยมที่ยึดโยงกับอุดมการณ์ที่ชัดเจน การวิเคราะห์พรรคการเมืองในบริบทของ ทฤษฎีอุดมการณ์ ช่วยให้เราเข้าใจได้ว่ากิจกรรมและนโยบายของพรรคไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ แต่สะท้อนความเชื่อและหลักคิดที่พรรคยึดถืออย่างต่อเนื่อง ทฤษฎีอุดมการณ์ชี้ให้เห็นว่าอุดมการณ์ทางการเมืองไม่เพียงเป็นกรอบแนวคิดหรือชุดความเชื่อของพรรคเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทในการกำหนดพฤติกรรมของผู้ติดตามและวิธีการสื่อสารทางการเมือง (Heywood, 2013) ในกรณีของพรรคสัมมาธิปไตย แนวทางการดำเนินงานและกิจกรรมต่าง ๆ มักสะท้อนถึงค่านิยมหลักของพรรค เช่น การเน้นความยุติธรรม ความเสมอภาคทางสังคม และการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจทางการเมือง กิจกรรมของพรรคทั้งในระดับชุมชนและระดับชาติ เช่น การจัดเวทีเสวนา การประชุมสมาชิก การรณรงค์เชิงนโยบาย ล้วนเป็นเครื่องมือในการสื่อสารอุดมการณ์เหล่านี้ไปยังประชาชน การดำเนินงานในลักษณะนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Althusser (1971) ที่กล่าวว่า อุดมการณ์ทำหน้าที่เป็น เครื่องมือของรัฐทางอ้อม ในการสร้างและควบคุมความเชื่อของประชาชน ผ่านสถาบันและกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ นโยบายของพรรคยังสะท้อนอุดมการณ์ในการแก้ไขปัญหาสังคมอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน การสร้างโอกาสทางการศึกษา และการสนับสนุนความโปร่งใสในการบริหารราชการ ทั้งหมดนี้สะท้อนว่าพรรคไม่ได้มองการเมืองเป็นเพียงเวทีแข่งขันอำนาจ แต่เป็นพื้นที่ในการเผยแพร่ค่านิยมและหลักคิดที่พรรคยึดถือ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีอุดมการณ์ที่ชี้ว่า อุดมการณ์ทางการเมืองทำหน้าที่ชี้นำพฤติกรรม ความเชื่อ และวิธีคิดของประชาชนให้สอดคล้องกับแนวทางของพรรค (Eagleton, 1991)

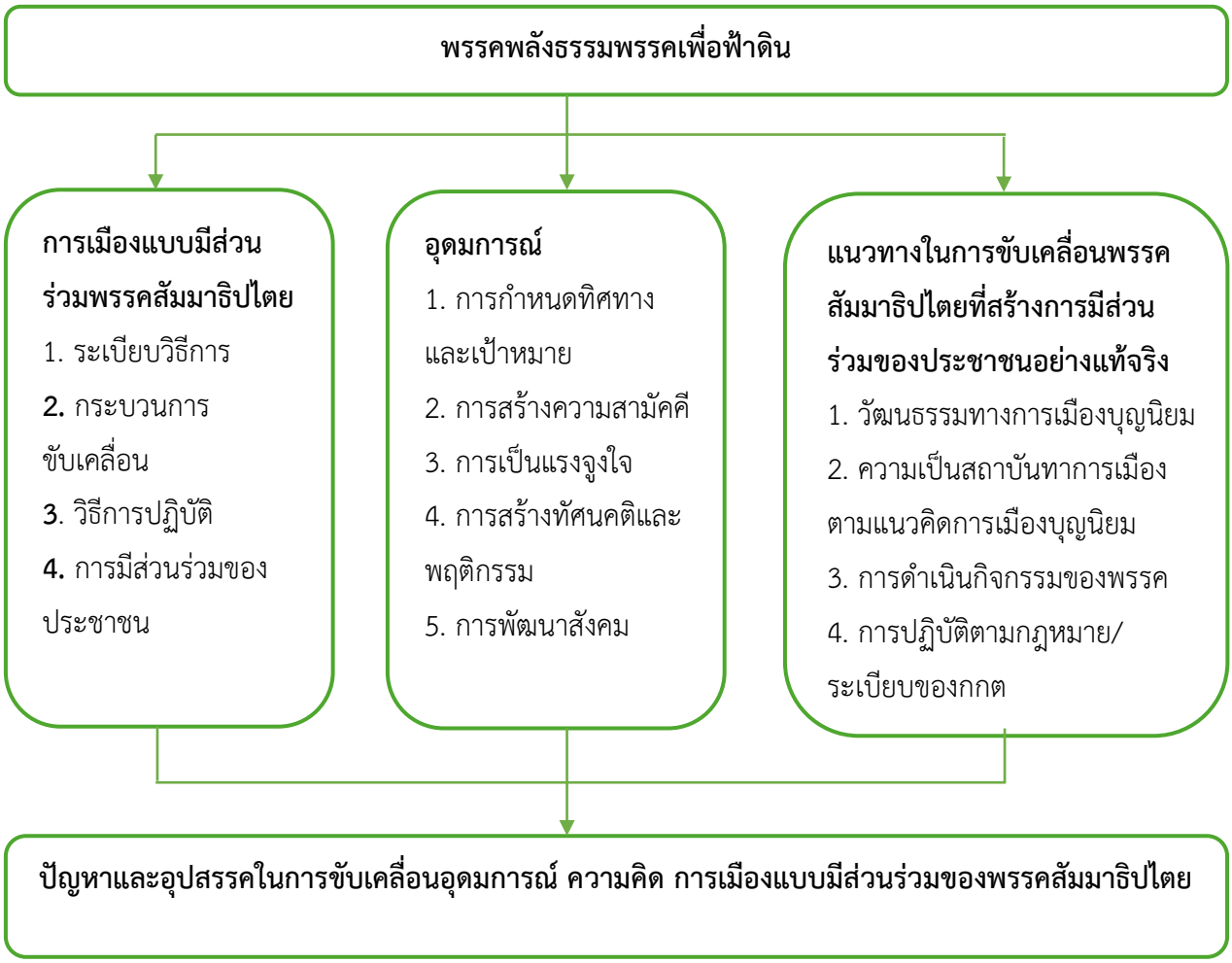
ดังนั้น การวิเคราะห์พรรคสัมมาธิปไตยผ่านเลนส์ของทฤษฎีอุดมการณ์จึงช่วยให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างนโยบาย กิจกรรม และผลกระทบต่อสังคม การดำเนินงานของพรรคไม่เพียงเป็นการตอบสนองต่อความต้องการทางการเมืองในระยะสั้น แต่ยังเป็นการปลูกฝังค่านิยมและแนวคิดที่สามารถส่งผล ต่อพฤติกรรมและความเชื่อของประชาชนในระยะยาว ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของอุดมการณ์ทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อสังคม (Larrain, 1994)

แนวคิดพรรคการเมือง

พรรคการเมืองถือเป็นสถาบันสำคัญในระบบประชาธิปไตย เนื่องจากมีบทบาทหลักในการสะท้อนความต้องการของประชาชนและเป็นช่องทางสำคัญในการเข้าถึงอำนาจทางการเมือง (Sartori, 1976) พรรคการเมืองทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่างประชาชนกับรัฐ ช่วยให้เกิดการรวมตัวทางความคิด การกำหนดนโยบาย และการเลือกตั้งเพื่อจัดตั้งรัฐบาล อีกทั้งยังมีหน้าที่ในการสร้างความเข้าใจเรื่องสิทธิและหน้าที่ของประชาชน ตลอดจนเป็นเวทีสำหรับการถกเถียงทางการเมืองที่หลากหลาย (Aldrich, 1995) ลักษณะเฉพาะของพรรคการเมืองในระบบประชาธิปไตยมักเน้นไปที่การแสวงหาอำนาจทางการเมืองอย่างเป็นระบบ การสร้างฐานเสียง การจัดตั้งนโยบายสาธารณะ และการแข่งขันอย่างเปิดเผยเพื่อให้เกิดความชอบธรรมทางประชาธิปไตย พรรคเหล่านี้มักมีโครงสร้างองค์กรที่ชัดเจน มีขั้นตอนการตัดสินใจอย่างเป็นรูปธรรม และเน้นการตอบสนองต่อความคาดหวังของประชาชนเพื่อนำไปสู่การบริหารประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ ในทางกลับกัน หากเปรียบเทียบกับแนวคิดพรรคสัมมาธิปไตย ซึ่งมีลักษณะมุ่งเน้นไปที่คุณธรรมส่วนบุคคลและจริยธรรมทางศีลธรรมมากกว่าการแสวงหาอำนาจทางการเมืองแบบปกติ (ปรีดี พนมยงค์, 2550) พรรคประเภทนี้มักให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตใจและคุณธรรมของสมาชิก พรรคสัมมาธิปไตยเน้นการปฏิบัติธรรม การให้ความรู้ด้านศีลธรรม และการสร้างความเป็นอยู่ที่ดีในสังคม โดยไม่จำเป็นต้องมีเป้าหมายในการเข้ายึดอำนาจรัฐหรือแข่งขันทางการเมืองในลักษณะดั้งเดิม ความแตกต่างระหว่างสองรูปแบบนี้สะท้อนให้เห็นว่า บทบาทของพรรคการเมืองไม่จำกัดอยู่เพียงการแสวงหาอำนาจทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังสามารถปรับเปลี่ยนตามคุณค่าหลักของสังคมและวิสัยทัศน์ของสมาชิกได้ พรรคสัมมาธิปไตยแสดงให้เห็นว่าการเมืองสามารถผสมผสานกับคุณธรรมส่วนบุคคลและจริยธรรมเพื่อสร้างสังคมที่มีคุณภาพโดยไม่ต้องเน้นการแข่งขันทางการเมืองแบบดั้งเดิม

ดังนั้น การวิเคราะห์พรรคการเมืองผ่านเลนส์ของทฤษฎีพรรคการเมือง (Political Party Theory) ช่วยให้เราเข้าใจบทบาท หน้าที่ และลักษณะเฉพาะของพรรคการเมืองในบริบทต่าง ๆ ทั้งในระบบประชาธิปไตยแบบทั่วไปและในกรณีที่มีแนวคิดทางศีลธรรมเป็นแกนกลางของพรรค ซึ่งทั้งสองแนวทางต่างก็มีคุณค่าและสามารถตอบสนองต่อความต้องการของสังคมในมิติที่แตกต่างกัน (Duverger, 1954; Panebianco, 1988)

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาอุดมการณ์ ความคิด การเมืองแบบมีส่วนร่วม ของพรรคสัมมาธิปไตย
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนอุดมการณ์ ความคิด การเมืองแบบมีส่วนร่วม ของพรรคสัมมาธิปไตย
3. เพื่อเสนอแนวทางในการขับเคลื่อนพรรคสัมมาธิปไตยที่สร้างการมี ส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

สมมติฐานการวิจัย

การดำเนินกิจกรรมและนโยบายของพรรคสัมมาธิปไตย มีผลเชิงบวกต่อการพัฒนาคุณธรรมและความพึ่งตนเองของประชาชน

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประเภทการวิจัย

การวิจัยนี้เป็น งานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างอุดมการณ์และแนวคิดการเมืองแบบมีส่วนร่วมที่พรรคสัมมาธิปไตยน้อมนำมาใช้ พร้อมทั้งวิเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนแนวคิด ปัญหาและอุปสรรคในการสื่อสารแนวคิดสู่ประชาชน และนำเสนอแนวทางเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร บุคคลที่เกี่ยวข้องกับพรรคสัมมาธิปไตย รวมถึงคณะกรรมการบริหารพรรค สมาชิกพรรค และประชาชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมของพรรค

2. กลุ่มตัวอย่าง การเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นแบบ เจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย

   1) คณะกรรมการบริหารพรรค

   2) กรรมการสาขาพรรค

   3) ตัวแทนพรรคประจำจังหวัด

   4) สมาชิกพรรค

   5) ประชาชนทั่วไปที่เกี่ยวข้อง

เทคนิคการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้แน่ใจว่าผู้เข้าร่วมวิจัยเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องและสามารถให้ข้อมูลเชิงลึก พิจารณาความหลากหลายของบทบาทในพรรคและการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองเพื่อให้ครอบคลุมมุมมองที่แตกต่าง

เครื่องมือในการวิจัย

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) และแบบไม่เป็นทางการ (Unstructured Interview) เพื่อให้ผู้ตอบสามารถเล่าเรื่องและสะท้อนมุมมองของตนได้อย่างเต็มที่

2. การสังเกตการณ์ แบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เพื่อติดตามการปฏิบัติจริงและปฏิสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกพรรคและประชาชน แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) เพื่อสังเกตเหตุการณ์อย่างเป็นกลาง

3. เอกสารและข้อมูลรอง เอกสารพรรค รายงานกิจกรรม ข่าวสาร และสื่อสาธารณะ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การเตรียมงานวิจัย

1) ศึกษาเอกสารและข้อมูลทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2) กำหนดกลุ่มตัวอย่างและนัดหมายเพื่อสัมภาษณ์

2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

1) ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างที่เลือก

2) สังเกตการณ์การประชุมและกิจกรรมของพรรค

3) จดบันทึกและบันทึกเสียงเพื่อความถูกต้อง

3. การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ใช้เทคนิค Triangulation โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากหลายแหล่ง (สัมภาษณ์ สังเกตการณ์ เอกสาร)

การเก็บข้อมูล

1. การสัมภาษณ์แต่ละครั้งจะใช้เวลาประมาณ 45–90 นาที

2. สังเกตการณ์ตามกิจกรรมของพรรค เช่น การประชุม การจัดกิจกรรมทางสังคม และการสื่อสารกับประชาชน

3. บันทึกข้อมูลเป็นลายลักษณ์อักษรและบันทึกเสียง เพื่อนำมาวิเคราะห์อย่างละเอียด

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ใช้ การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา อ่านและทำความเข้าใจกับข้อมูลที่ได้จากสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ จัดหมวดหมู่ข้อมูลตาม ธีมหลัก (Themes) เช่น อุดมการณ์ แนวคิดการเมือง กระบวนการสื่อสาร ปัญหาและอุปสรรค สังเคราะห์แนวโน้ม ข้อจำกัด และตัวอย่างเชิงประจักษ์เพื่อสรุปผลการวิจัย

2. ใช้วิธี การตีความเชิงลึก เพื่อสะท้อนความหมายและบริบทของข้อมูล

ระเบียบวิธีวิจัยนี้ได้รับการออกแบบเพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความลึกและความถูกต้องทางวิชาการสูง ตอบโจทย์วัตถุประสงค์ของการวิจัยในการศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างอุดมการณ์และการเมืองแบบมีส่วนร่วมของพรรคสัมมาธิปไตย พร้อมทั้งระบุปัญหาและข้อจำกัดในการปฏิบัติและนำเสนอแนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง

ผลการวิจัย

อุดมการณ์ ความคิด การเมืองแบบมีส่วนร่วม ของพรรคสัมมาธิปไตย

พรรคสัมมาธิปไตยมีอุดมการณ์ทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมที่ต่างจากพรรคทั่วไปอย่างสิ้นเชิง โดยเน้นธรรมะระดับโลกุตระ ยึดหลักธรรมะ ศีลธรรม ความเสียสละ ไม่เน้นอำนาจ ยึดประโยชน์ส่วนรวมผู้นำต้องปฏิบัติธรรมจริง มีศีล และเป็นแบบอย่างแก่สังคม ที่มาของพรรคสัมมาธิปไตย เกิดจากการกลุ่มคนมาปฏิบัติธรรมกันเรียนรู้ธรรมะของพระพุทธเจ้า พ่อครู พ่อหลวง พระโพธิสัตว์องค์ต่าง ๆ ผู้รู้ท่านต่าง ๆ ทำให้ได้เห็นการเมืองที่มีค่าที่สุดที่เป็นประโยชน์ที่สุดทั้งต่อตัวเราและมนุษยชาติซึ่งเป็นการเมืองที่ยอดเยี่ยมพรรคสัมมาธิปไตยเป็นการเมืองโลกุตระ ที่คนส่วนใหญ่ในโลกยังไม่รู้จัก แต่เป็นการเมืองที่ดีที่สุดในโลก เป็นการเมืองที่เป็นประโยชน์ตนประโยชน์ท่านสูงสุด เป็นการเมืองที่นำความอยู่เย็นเป็นสุขมาสู่ตนเองและผู้อื่น คนในโลกจะพบกับการเมืองที่สร้างปัญหาสูงสุด คือการเมืองโลกียะ การเมืองที่เต็มไปด้วยกิเลส เต็มไปด้วยความเห็นแก่ตัว เต็มไปด้วยการแก่งแย่งแข่งขัน เต็มไปด้วยการคดโกงเต็มไปด้วยการแสวงหาสุขสมใจอยาก แง่เชิงต่าง ๆ มากขึ้น ๆ อย่างไม่มีวันสิ้นสุด แล้วก็สามารถที่จะทำชั่วได้ทุกเรื่อง เพื่อให้ตัวเองนั้นได้สมใจอยาก แล้วเป็นสิ่งที่สร้างปัญหามากที่สุดในโลกคืองานการเมืองงานการเมืองเป็นงานที่สร้างปัญหามากที่สุดในโลก ถ้าผิดทาง แต่ถ้าถูกทางเป็นงานการเมืองที่สร้างประโยชน์มากที่สุดในโลก มีอยู่สองด้าน คือ

1. การเมืองที่สร้างประโยชน์มากที่สุดในโลก ถ้าถูกทาง ถูกธรรมแท้ ๆ การเมืองแท้ต้องมีธรรม โดยเฉพาะธรรมะระดับโลกุตระนั้น เป็นงานการเมืองที่สร้างประโยชน์ให้กับโลกมากที่สุดในโลก สร้างประโยชน์ให้กับตัวเองมากที่สุด สร้างประโยชน์ให้กับผู้อื่นมากที่สุด และเป็นประโยชน์ที่ถูกตรงตามธรรม เป็นประโยชน์ที่ทรงคุณค่ายอดเยี่ยมที่สุดในโลกเลย

2. การเมืองโลกียะ ตรงกันข้ามกับการเมืองโลกุตระ การเมืองกิเลส การเมืองเห็นแก่ตัว การเมืองคดโกง การเมืองที่กอบโกยผลประโยชน์ทางโลกเข้าสู่ส่วนตัวนั้น เป็นการเมืองที่สร้างปัญหามากที่สุดในโลก งานการทำงานการเมือง โดยเฉพาะงานการเมืองที่มีผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ คืองานการเมืองที่เข้าไปบริหารในบ้านในเมือง ในบ้านเมืองนั้น ๆ แล้วมีคนเข้าไปบริหารบ้านเมือง ไปทำการเมือง ไปบริหารบ้านเมืองมันเต็มไปด้วยกิเลส งานการเมืองเป็นสิ่งที่เต็มไปด้วยกิเลส งานการเมืองทั่วไปนะงานการเมืองโลกียะเป็นงานการเมืองที่เต็มไปด้วยกิเลสโลภโกรธหลงกอบโกยผลประโยชน์เข้าส่วนตัวและพรรคพวกของตัวเองเป็นส่วนใหญ่งานการเมืองเป็นสิ่งที่มีอำนาจมากงานการเมืองมีผลกระทบต่อทุกคน เพราะมีอำนาจในการบริหาร มีอำนาจในการกำหนดการบริหารทั้งเรื่องบุคลากรทั้งเรื่องงบประมาณเป็นหลัก บุคลากรงบประมาณและทิศทางนโยบาย อ่านโยบายหรือทิศทางการดำเนินงานต่าง ๆ ในทุกด้านทุกมิติ เพราะฉะนั้นเมื่อ เมื่อ คุม 3 อย่างนี้หรือดำเนินการอยู่ 3 อย่างนี้ คือ 1) บริหารบุคลากร 2) บริหารงบประมาณ 3) บริหารทิศทาง ทิศทางในการดำเนินกิจกรรมการงานต่าง ๆ เมื่อมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารสามอย่างนี้ สามอย่างนี้ก็เป็นสิ่งที่มีผลกระทบมากที่สุดต่อชีวิตแต่ละชีวิต โดยมีตัวบท

กฎหมายเป็นตัวบังคับให้ปฏิบัติตาม ใครไม่ปฏิบัติตามก็ต้องถูกลงโทษ อย่างนี้เป็นต้น ถูกลงโทษตามกฎหมายตามโลกียะตามโลก เพราะฉะนั้นทุกคนก็เลยต้องทำตาม ทุกคนก็ต้องทำตามตัวบทกฎหมายที่กำหนดออกมา

ปัญหาและอุปสรรคในการขับเคลื่อนอุดมการณ์ความคิดการเมืองแบบมีส่วนร่วมของพรรคสัมมาธิปไตย

1. ทัศนคติเชิงลบต่อการทำงานของพรรคการเมืองประชาชนส่วนใหญ่มีความเชื่อว่าการทำพรรคการเมืองมักเกี่ยวข้องกับการช่วงชิงอำนาจและผลประโยชน์ส่วนตัว ทำให้พรรคที่มีอุดมการณ์เน้นคุณธรรมและการเสียสละอย่างพรรคสัมมาธิปไตยถูกมองในแง่ลบ ซึ่งส่งผลเสียต่อภาพลักษณ์และการยอมรับจากสาธารณะ

2. การรับรู้เกี่ยวกับการชุมนุมประท้วง การชุมนุมประท้วงซึ่งมักจะเป็นสิ่งที่สังคมไทยเห็นได้ชัดในการทำงานของพรรคการเมือง ทำให้พรรคสัมมาธิปไตยขาดการมีส่วนร่วมในมิติอื่นๆ ของการเมือง เช่น การสร้างความเข้มแข็งในชุมชนและการพัฒนาศักยภาพของประชาชน

3. ขาดความสนใจและความเชื่อมโยงจากประชาชน ความไม่รู้จักและความไม่สนใจของประชาชนทำให้พรรคสัมมาธิปไตยมีความท้าทายในการสร้างฐานผู้สนับสนุนและสมาชิกที่มีความแข็งแกร่ง ปัญหานี้ยังรวมถึงการขาดการมีส่วนร่วมทางการเมืองในการกำหนดนโยบายและโปรแกรมของพรรค

4. ข้อจำกัดในการเข้าร่วมสมาชิกพรรค มาตรฐานที่สูงในการเป็นสมาชิกพรรคเช่น การลดละเลิกอบายมุขและการกินมังสวิรัติ เป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ผู้คนหลายคนไม่สามารถหรือไม่ต้องการเข้าร่วมกับพรรคได้

5. ขาดความเป็นเอกภาพในพรรค การขาดความเป็นเอกภาพในอุดมการณ์และวิสัยทัศน์อาจทำให้เกิดความแตกแยกภายในพรรค ซึ่งส่งผลกระทบต่อการนำเสนอตัวเองต่อสาธารณะและการดำเนินการทางการเมืองอย่างมีประสิทธิภาพ

6. ขาดการสนับสนุนจากสื่อมวลชนกระแสหลัก สื่อมวลชนมีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่แนวคิดและอุดมการณ์ทางการเมือง การที่พรรคสัมมาธิปไตยไม่สามารถเข้าถึงหรือได้รับการสนับสนุนจากสื่อกระแสหลักทำให้การเคลื่อนไหวของพรรคขาดการประชาสัมพันธ์และการเข้าถึงประชาชนทั่วไป

7. การแข่งขันทางการเมืองที่มีปัจจัยหลากหลาย ระบบการเมืองไทยที่ซับซ้อนด้วยเครือข่ายการเมืองหัวคะแนน และกลุ่มทุน ส่งผลให้พรรคการเมืองใหม่เช่นพรรคสัมมาธิปไตยเผชิญกับความท้าทายในการแข่งขันและการสร้างอิทธิพลทางการเมือง

ปัญหาและอุปสรรคของพรรคการเมืองในการสร้างการมีส่วนร่วมของพรรคสัมมาธิปไตย ยังมีความท้าทายของพรรคเช่น การขยายการรับรู้ การสร้างการมีส่วนร่วมของพรรค และการได้รับการยอมรับของสังคมวงกว้างอาจจะไม่ได้อยู่เฉพาะในวงแคบ เช่น กลุ่มแพทย์วิถีธรรมและชาวอโศกเท่านั้น

กระบวนการขับเคลื่อนอุดมการณ์ความคิดการเมืองแบบมีส่วนร่วม ของพรรคสัมมาธิปไตย การขับเคลื่อนพรรคสัมมาธิปไตย พ่อครูสมณะโพธิรักษ์ ได้นำทางพรรคสัมมาธิปไตยให้มี กระบวนการขับเคลื่อนอุดมการณ์

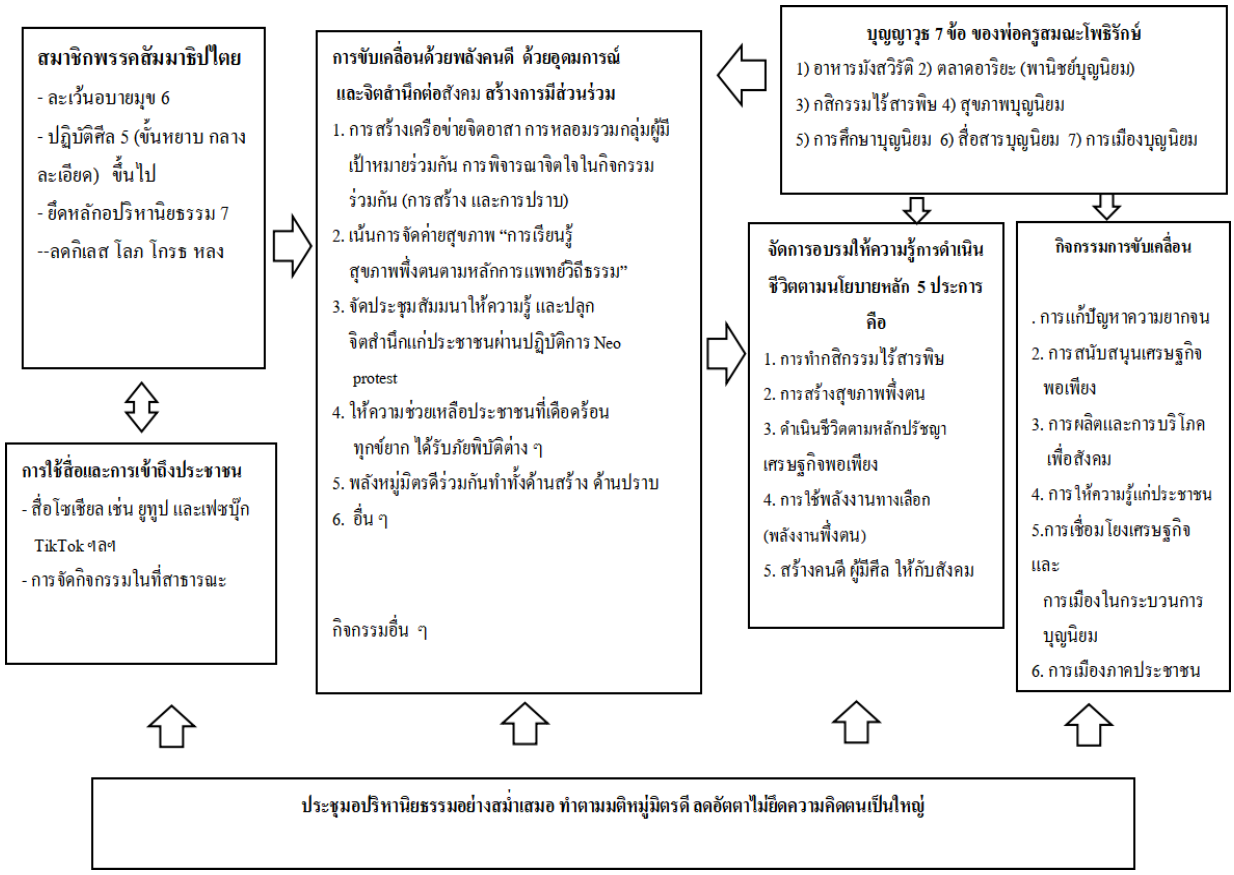
ความคิดการเมืองแบบมีส่วนร่วมซึ่งวางแผนออกมาเป็นรูปธรรมตามหลัก การบุญญาวุธ 7 ประการ เพื่อเป็นการเมืองบุญนิยมที่ดี ดังนี้

1. อาหารมังสวิรัติ
2. ตลาดอาริยะ
3. กสิกรรมไร้สารพิษ
4. สุขภาพบุญนิยม
5. การศึกษาบุญนิยม
6. สื่อสารบุญนิยม
7. การเมืองบุญนิยม

กิจกรรมการขับเคลื่อนพรรคสัมมาธิปไตย แบ่งเป็นด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ 1) การแก้ปัญหาความยากจนยึดแนวคิด จนให้เป็น ไม่มีปัญหาอะไร โดยมองว่าความสำเร็จของชีวิตคือการจนสำเร็จ อย่างมีความสุข เชื่อว่าความยากจนที่เป็นปัญหาทั่วโลกสามารถแก้ไขได้ หากผู้คนลดความโลภ และเปลี่ยนเป้าหมายจากการแสวงหากำไรสูงสุดไปสู่การเสียสละเพื่อส่วนรวม 2) การสนับสนุนเศรษฐกิจพอเพียง ยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชกาลที่ 9 โดยเริ่มจากการพอเพียงสำหรับตนเอง และ ขยายไปสู่การช่วยเหลือผู้อื่นในวงกว้าง สนับสนุนการลดต้นทุนค่าครองชีพด้วยการทำเกษตรกรรมแบบยั่งยืน และผลิตสินค้าที่ราคาถูก เพื่อให้ประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้ 3) การผลิตและการบริโภคเพื่อสังคมส่งเสริมการผลิตและการบริโภคในราคาถูก มุ่งเน้นการเผื่อแผ่และแบ่งปัน แทนการผลิตเพื่อแสวงหากำไรส่วนตัว 4) การให้ความรู้แก่ประชาชน การวิพากษ์ระบบเศรษฐกิจปัจจุบัน ชี้ให้เห็นปัญหาในระบบเศรษฐกิจที่สนับสนุนทุนใหญ่และผลิตสินค้าราคาแพง ซึ่งส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำ เน้นปัญหาการกู้หนี้ยืมสิน และการพึ่งแรงงานภายนอกที่ทำให้เกษตรกรไม่สามารถดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน 5) การเชื่อมโยงเศรษฐกิจและการเมืองในกระบวนการบุญนิยม เชื่อมโยงกระบวนการทางเศรษฐกิจและการเมืองผ่านแนวคิดบุญนิยม ซึ่งเน้นการพึ่งพาตนเองและการเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น นโยบายของพรรคเน้นความเมตตา การแบ่งปัน และการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยไม่พึ่งทุนใหญ่หรือกอบโกยผลประโยชน์ส่วนตัว 6) การเมืองภาคประชาชน ดำเนินงานในรูปแบบ การเมืองภาคประชาชน เช่น การแจกอาหาร ดูแลการพยาบาล และตั้งโรงทานเพื่อช่วยเหลือสังคม ใช้หลัก "สันติอหิงสา" หรือการต่อสู้อย่างสันติวิธี เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคม มุ่งพัฒนาการเมืองจากฐานประชาชน และเชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างการเมืองภาคประชาชนกับการทำงานในภาครัฐสภา 7) การพัฒนาตนเอง เพื่อสามารถนำเสนอรูปแบบและแนวทางที่สร้างสรรค์สู่สังคมการพัฒนาตัวเองจาก ภายใน คือ การลด ละ เลิกกิเลส และพยายามลดทอนความยึดถือมั่นในตัวตนการพัฒนาตัวเองจากภายนอก คือ การพัฒนาทักษะทางวัตถุในด้านต่าง ๆ เพื่อที่จะมีศักยภาพในการเข้าร่วมงานบริหาร และสามารถช่วยจัดการกับประเด็นทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง 8) การทำงานเพื่อสังคมนำเสนอแนวทางการเมืองที่ สัมพันธ์กับชีวิตประจำวัน เช่น การพึ่งพาตนเอง การทำอยู่ทำกิน สร้างเสริมให้มีการดำเนินงาน ศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตน ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ร่วมกับเครือข่ายที่มีอุดมการณ์เดียวกันทั่วทั้งประเทศ เพื่อเป็นต้นแบบของการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ เช่น กสิกรรมไร้สารพิษ การจัดการพลังงาน การศึกษา

ทางเลือกและตลาดบุญนิยม 9) การเผยแพร่อุดมการณ์ จัดกิจกรรมอบรมแนวทาง การพึ่งตน ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง เช่น ค่ายสุขภาพ ค่ายกสิกรรมไร้สารพิษ ตลาดอาริยะ และการบรรยายธรรมะ ฯลฯ บูรณาการเรื่องการลด ละ เลิกกิเลสให้เป็นแก่นหลัก พร้อมทั้งผสมผสานประเด็นอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ในวิถีชีวิตประจำวัน ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่เรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ 10) การดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม สร้าง โมเดล หรือรูปแบบการพัฒนาเพื่อเป็นตัวอย่างสำหรับสังคม พรรคเริ่มต้นจากการพัฒนาตนเองก่อน ทั้งด้านการทำกิน การพึ่งพาตนเอง และการบริหารจัดการ เช่น การเกษตร การศึกษา และการพาณิชย์ ใช้กิจกรรมใน ศูนย์เรียนรู้สุขภาพพึ่งตน ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ร่วมกับเครือข่ายที่มีอุดมการณ์เดียวกันทั่วประเทศ เช่น การพัฒนาวิถีชีวิตแบบพึ่งพาตนเอง การสร้างระบบการศึกษาที่เน้นปฏิบัติจริง และการพาณิชย์แบบแบ่งปัน เพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความตระหนักและเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในแนวทางการเมืองแบบสัมมาธิปไตย

สรุปได้ว่าการขับเคลื่อนพรรคสัมมาธิปไตยเริ่มจากสร้างสมาชิกพรรคให้มีคุณธรรมจริยธรรม สามารถพึ่งตนเองได้ทั้งด้านสุขภาพ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม เมื่อสมาชิกพรรคที่เป็นคนดีมีศีล มาสร้างการเมืองที่มีคุณค่าให้กับสังคม เป็นการเมืองธรรมะ การเมืองแบบโลกุตระ โดยอุดมการณ์การเมืองยึดตามหลักพระพุทธศาสนา มีจุดหมายปลายทาง และวัตถุประสงค์ ที่พยายามจะดำเนินการให้สัมฤทธิผลให้นักการเมืองเป็นผู้มีจิตใจสูง และสร้างคนดีให้กับสังคมให้มากขึ้น ๆ พรรคสัมมาธิปไตยทำตามอุดมการณ์อย่างตรงไปตรงมา และประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้จริง การดำเนินงานของพรรคเปิดเผยชัดเจน ประชาชนไม่ต้องกังวลว่าจะมีสิ่งใดแอบแฝงการขับเคลื่อนพรรคสัมมาธิปไตย ดังรูปที่ 2

แผนภาพที่ 2 สรุปการขับเคลื่อนพรรคสัมมาธิปไตยของพรรคสัมมาธิปไตย

อภิปรายผล

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าพรรคสัมมาธิปไตยมีอุดมการณ์ทางการเมืองที่เน้นความโปร่งใส ความเป็นธรรม และประชาธิปไตยเชิงคุณธรรม โดยอิงหลักศีลธรรม จริยธรรม และการเสียสละ ซึ่งสะท้อนออกมาในกิจกรรมและแนวทางการดำเนินงานของพรรค การผสมผสานแนวคิดทางธรรมะเช่น ศีล 5 และหลักบุญนิยม เข้ากับการเมือง ทำให้พรรคมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากพรรคการเมืองกระแสหลัก แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่มุ่งศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างอุดมการณ์และแนวคิดการเมืองแบบมีส่วนร่วม และวิเคราะห์กระบวนการขับเคลื่อนแนวคิดดังกล่าวในบริบททางการเมืองไทย

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม พบว่าพรรคมุ่งเน้นการสร้างพื้นที่ทางการเมืองที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมได้จริง เช่น การจัดเวทีเสวนาเชิงคุณธรรม การเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะ และการส่งเสริมความรู้ด้านการเมืองคุณธรรมแก่สมาชิกและประชาชน การดำเนินงานในลักษณะนี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Carole Pateman (1970) ว่าด้วยประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ที่ชี้ให้เห็นว่าการสร้างประชาธิปไตยที่แท้จริงต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจทั้งระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยยังชี้ให้เห็นอุปสรรคสำคัญในการขับเคลื่อนแนวคิดของพรรค ได้แก่ การขาดฐานเสียงที่มั่นคง ทรัพยากรและงบประมาณจำกัด และความท้าทายในการสื่อสารแนวคิดเชิงธรรมะให้ประชาชนเข้าใจง่าย ข้อจำกัดเหล่านี้สะท้อนถึงความซับซ้อนของการนำแนวคิดเชิงคุณธรรมไปสู่การปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Mansbridge (1999) ที่ระบุว่า การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในประชาธิปไตยเชิงคุณธรรมจำเป็นต้องอาศัยกลไกการสื่อสารที่ต่อเนื่องและการปรับตัวให้เหมาะสมกับบริบททางสังคม

นอกจากนี้ พรรคสัมมาธิปไตยยังสะท้อนแนวคิดของ Iris Marion Young (2000) ว่าด้วย ความยุติธรรมเชิงพหุนิยม โดยพรรคให้ความสำคัญกับการรับฟังเสียงหลากหลายของประชาชน การสร้างพื้นที่ให้ประชาชนแสดงความคิดเห็น และการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าพรรคไม่ได้มุ่งเน้นเพียงการสร้างความถูกต้องทางศีลธรรมเท่านั้น แต่ยังตระหนักถึงความสำคัญของความหลากหลายและความเท่าเทียมทางสังคม

การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาของข้อมูลยังชี้ให้เห็นว่าพรรคพยายามสร้าง ต้นแบบการเมืองเชิงคุณธรรมที่แตกต่างจากแนวทางของพรรคการเมืองกระแสหลัก โดยเน้นการลดละอบายมุข การส่งเสริมการศึกษาเรื่องคุณธรรม และการสร้างความเชื่อมั่นผ่านกิจกรรมสาธารณะ ตัวอย่างเช่น สมาชิกพรรคหลายคนระบุว่าการจัดกิจกรรมสร้างบุญร่วมกับชุมชนช่วยเสริมสร้างความเข้าใจเรื่องการเมืองคุณธรรมและสร้างความเชื่อมโยงระหว่างพรรคกับประชาชน

ถึงแม้ว่าพรรคยังเผชิญกับข้อจำกัดด้านการปฏิบัติและทรัพยากร แต่ความพยายามในการสร้างพื้นที่ทางการเมืองที่แตกต่างและส่งเสริมประชาธิปไตยเชิงคุณธรรมสะท้อนถึงศักยภาพในการเป็นแรงขับเคลื่อนของประชาธิปไตยที่ยั่งยืน ในอนาคต งานวิจัยนี้จึงยืนยันว่าการผสมผสานระหว่างอุดมการณ์ทางศีลธรรมและกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาการเมืองที่โปร่งใส เป็นธรรม และเชิงคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอทางทฤษฎีเกี่ยวกับประชาธิปไตยเชิงคุณธรรม (Gutmann & Thompson, 2004)

โดยสรุป ผลการวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่า พรรคสัมมาธิปไตยสามารถเป็น ตัวอย่างของการเมืองแบบมีส่วนร่วมเชิงคุณธรรมที่ให้ความสำคัญกับทั้งคุณธรรมจริยธรรม และการมีส่วนร่วมของประชาชน แม้จะยังมีข้อจำกัดด้านการปฏิบัติแต่แนวทางการเมืองเชิงคุณธรรมดังกล่าวสามารถสร้างแรงบันดาลใจและเป็นรากฐานในการพัฒนาประชาธิปไตยที่ยั่งยืนในบริบทสังคมไทย

สรุป

พรรคสัมมาธิปไตยเป็นตัวอย่างของพรรคการเมืองที่สร้างความแตกต่างจากพรรคการเมืองแบบดั้งเดิมด้วยการยึดถือ หลักจริยธรรมและคุณธรรมเป็นศูนย์กลางของการดำเนินงาน พรรคมุ่งหวังที่จะสร้างประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ ซึ่งไม่เพียงแต่เกิดจากการเลือกตั้งหรือโครงสร้างทางกฎหมาย แต่เกิดจาก การมีส่วน

ร่วมของประชาชนในระดับฐานราก ผ่านการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจ และจิตสำนึกของพลเมืองในเรื่องสิทธิและหน้าที่ แม้ว่าพรรคจะเผชิญกับข้อจำกัดหลายด้าน เช่น ทรัพยากรทางการเงินและบุคลากรที่จำกัด การยอมรับจากสังคมที่ยังอยู่ในช่วงเริ่มต้น รวมถึง ความท้าทายในการสื่อสารแนวคิดที่ซับซ้อนและค่อนข้างใหม่ แต่พรรคยังคงยืนหยัดในแนวทางของตนอย่างมั่นคง โดยไม่ประนีประนอมกับหลักการที่ตั้งไว้ จุดเด่นอีกประการของพรรคคือการสร้าง แรงบันดาลใจให้กับการเมืองในรูปแบบใหม่ ซึ่งเน้น คุณค่า ความเสียสละ การพัฒนาจิตใจ และศีลธรรมของประชาชน เป็นสำคัญ มากกว่าการมุ่งหาอำนาจหรือผลประโยชน์ทางการเมืองเพียงอย่างเดียว แนวทางนี้สะท้อนให้เห็นว่าการเมืองสามารถเป็นเวทีสำหรับ การสร้างสังคมที่ยั่งยืนและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ไม่ใช่เพียงการแข่งขันทางอำนาจ

จากการศึกษาพรรคสัมมาธิปไตยจึงชี้ให้เห็นว่า การเมืองแบบมีจริยธรรมและคุณค่ามนุษย์เป็นแกนกลาง สามารถเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยที่ยั่งยืนในระยะยาว หากแนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนและนำไปปรับใช้อย่างเหมาะสม อาจเป็น ต้นแบบของการเมืองที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างแท้จริง และการสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคมทั้งระบบ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1. การเมืองแบบโลกุตระของพรรคสัมมาธิปไตย เป็นแบบอย่างให้กับพรรคการเมืองทั่วไป ในด้านคุณธรรม ความโปร่งใส เสียสละเพื่อประชาชน ควรมีการประชาสัมพันธ์ และจัดระบบ รวมทั้งสร้างแรงจูงใจภายนอกและแรงจูงใจภายในเพื่อให้คนรุ่นใหม่ และประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้ เข้าถึง ได้ทุกช่องทาง

2. ควรมีการเผยแพร่แนวทางการดูแลสุขภาพพึ่งตนตามหลักการแพทย์วิถีธรรม ให้กับประชาชนที่สนใจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพของประชาชนได้เรียนรู้ และนำไปปฏิบัติ

3. ภาครัฐและสังคมควรสนับสนุนการศึกษาและสร้างพื้นที่ให้แก่การเมืองที่มีคุณธรรม เพื่อทดแทนการเมืองแบบโลกียะที่ครอบงำระบบอยู่ในปัจจุบัน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการนำผลการวิจัยไปพัฒนาต่อยอดขยายผลการดำเนินงานของพรรคทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ และคุณภาพ

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบพรรคการเมืองทั่วไป และพรรคสัมมาธิปไตย เฉพาะด้านให้หลากหลาย และครอบคลุมผลการดำเนินงานของพรรคที่เห็นเชิงประจักษ์ สามารถแก้ปัญหาความทุกข์ของประชาชน เกิดประโยชน์กับสังคมและประเทศชาติ

เอกสารอ้างอิง

กุลลดา เกษบุญชู. (2548). *ประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่.* กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.

จุฑาทัตต เหล่าธรรมทัศน์ (2564). *พัฒนาการของเครือข่ายผู้ร่วมอุดมการณ์เพื่อการจัดตั้งพรรคการเมือง : กรณีศึกษาพรรครวมพลังประชาชาติไทย.* สืบค้นจาhttps://rsuir-library.rsu.ac.th/handle/123456789/1588.

ปรีดี พนมยงค์. (2550). *แนวคิดเรื่องพรรคการเมืองและการเมืองคุณธรรม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (2537). *รัฐกับพระพุทธศาสนา ถึงเวลาชำระล้างหรือยัง.* กรุงเทพฯ :บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2537, 12-14.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), (2543). *กระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนไปสู่ประชาธิปไตย.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พัทธนันท์ สัทธาพงษ์. (2564). *พระราชหัตถเลขาสละราชสมบัติพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว.* สืบค้นจาก https://parliamentmuseum.go.th/2564/ar64-royal-writing.html.

สมณะโพธิรักษ์. (2552). *การเมืองบุญนิยม.* สำนักพิมพ์ชุมชนสันติอโศก.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2564). *รายชื่อพรรคการเมือง.* เข้าถึงจาก https://www.ect.go.th/.

สุรพล ยะพรหม. (2558). *ความคิดทางการเมือง:ประชาธิปไตย ตามแนวคิดพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต).* สืบค้นจาก. https://www.mcu.ac.th/article/detail/14340.

สุริยะใส กตะศิลา. (2559). *อุดมการณ์ทางการเมืองของมวลมหาประชาชนในวิกฤติประชาธิปไตย.* สืบค้นจาก https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jsd/article/view/70176.

เสนีย์ คำสุข และสรศักดิ์ สุขศิริ. (2555). *การก่อตัว การจัดตั้ง และการดำเนินงานของพรรคการเมือง ใหม่.* สืบค้นจากhttps://ir.stou.ac.th/handle/123456789/10325.

Aldrich, J. H. (1995). *Why parties? The origin and transformation of political parties in America.* University of Chicago Press.

Althusser, L. (1971). *Ideology and ideological state apparatuses. In Lenin and Philosophy and Other Essays (121–176).* Monthly Review Press.

Chambers, P. (2020). *Democracy in Thailand: Past lessons and future prospects.* Bangkok: Thai Political Studies Press.

Duverger, M. (1954). *Political parties: Their organization and activity in the modern state.* Methuen.

Eagleton, T. (1991). *Ideology: An introduction.* Verso.

Heywood, A. (2013). *Political ideologies: An introduction (5th ed.).* Palgrave Macmillan.

Gutmann, A., & Thompson, D. (2004). *Why deliberative democracy?* Princeton University Press.

Larrain, J. (1994). *Ideology.* Open University Press.

Lertpaitoon, P. (2021). Ethics and governance in Thai political parties. *Journal of Southeast Asian Studies*, 52(3), 405–423.

Mansbridge, J. (1999). *On the idea that participation makes better citizens. In M. E. Warren (Ed.), Democracy and trust (pp. 291–325).* Cambridge University Press.

Phongpaichit, P., & Baker, C. (2017). *Thailand: Economy and politics.* Cambridge University Press.

Panebianco, A. (1988). *Political parties: Organization and power.* Cambridge University Press.

Pateman, C. (1970). *Participation and democratic theory.* Cambridge University Press.

Sartori, G. (1976). *Parties and party systems: A framework for analysis.* Cambridge University Press.

Suwannathat-Pian, K. (2019). *Moral politics in Thailand: The rise of ethical political movements.* Chiang Mai University Press.

Young, I. M. (2000). *Inclusion and democracy.* Oxford University Press.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Internal Supervision Models Affecting Learning Management Skills in the 21st Century under the Office of Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area 2

รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2

Keattiyos Chamchoy[1*], & Pornthep Ruphan[2]

เกียรติยศ แช่มช้อย[1*], & พรเทพ รู้แผน[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Keattiyos Chamchoy*
เกียรติยศ แช่มช้อย
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Email: keattiyos.cc@gmail.com

2. Pornthep Ruphan
พรเทพ รู้แผน
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.
มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Email: drpornthep@aru.ac.th

คำสำคัญ:
ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21, การนิเทศการศึกษา, การพัฒนาวิชาชีพครู, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2

Keywords:
21st Century Learning Management Skills, Educational Supervision, Teacher Professional Development, Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area

Article history:
Received: 13/05/2025
Revised: 13/08/2025
Accepted: 12/09/2025
Available online: 15/11/2025

How to Cite:
Chamchoy, K. &. Ruphan, P. (2025). Internal Supervision Models Affecting Learning Management Skills in the 21st Century under the Office of Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area 2. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 693-710.

ABSTRACT

The purposes of the research were to: 1) investigate the learning management skills in the 21st century; 2) study the internal supervision models; 3) examine the relationship between internal supervision models and the learning management skills in the 21st century and 4) explore internal supervision models that affected learning management skills in the 21st century. The sample group, obtained by stratified sampling, consisted of 306 teachers under the Office of Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area 2. The research instrument was a questionnaire with a reliability level of 0.96 in terms of internal supervision models, and of 0.96 in terms of learning management skills in the 21st century. Statistical analysis was performed by mean, standard deviation, Pearson's correlation coefficient, and stepwise multiple regression analysis.

The results were as follows: 1) Teachers' learning management skills in the 21st century were at a high level when considered as a whole. Student centered learning management skills was found the highest, while classroom research skills was found the lowest; 2) internal supervision models at the schools under the Office of Phra Nakhon Si Ayutthaya Primary Educational Service Area 2 were at a high level when considered as a whole. Supervision by School Administrators was found the highest, while online supervision was found the lowest; 3) internal supervision models related positively to learning management skills in the 21st century at

a high level with statistical significance at .01; and 4) internal supervision models that affected learning management skills in the 21st century with statistical significant level at .05, comprised of three aspects: Supervision by School Administrators, peer Supervision and clinical supervision. They jointly predicted learning management skills in the 21st century accounting for 51.4%.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 2) เพื่อศึกษารูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษา 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษากับทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และ 4) เพื่อศึกษารูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาส่งผลต่อทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 จำนวน 306 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นด้านรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษา เท่ากับ 0.96 และด้านทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เท่ากับ 0.96 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 มีทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านทักษะการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านทักษะการวิจัยในชั้นเรียน 2) สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 มีรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการนิเทศโดยผู้บริหาร และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการนิเทศแบบออนไลน์ 3) รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 อยู่ในระดับค่อนข้างสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 4) รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ประกอบด้วย ด้านการนิเทศโดยผู้บริหาร ด้านการนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน และด้านการนิเทศแบบคลินิก โดยร่วมกันพยากรณ์ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้ร้อยละ 51.4

บทนำ

ปัจจัยตั้งต้นที่สำคัญที่สุดของคุณภาพการศึกษาคือ ครู เนื่องจากครูเป็นผู้มีบทบาทโดยตรงในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ หากประเทศใดมีครูที่มีคุณภาพ ย่อมถือว่ามีต้นทุนทางการศึกษาที่ดี ซึ่งส่งผลต่อ

ประสิทธิภาพของการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 ที่ระบุว่า คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2560) การจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 จำเป็นต้องเตรียมนักเรียนให้มีคุณลักษณะสอดคล้องกับความต้องการของโลกยุคใหม่ ได้แก่ การมีความรู้ในวิชาแกน ความสามารถด้านนวัตกรรม เทคโนโลยี สารสนเทศ การคิดวิเคราะห์ และทักษะชีวิต ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนขึ้นอยู่กับครูผู้สอนเป็นสำคัญ (อดุลย์ วังศรีคุณ, 2557, 6-7) ดังนั้น การพัฒนาครูให้มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ครูในยุคปัจจุบันต้องมีความพร้อมที่จะปรับตัว พัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และสามารถนำแนวคิดการสอนแบบใหม่ที่มีประสิทธิภาพมาใช้ได้อย่างเหมาะสม (พนมนคร มีราคา, 2560, 25) นอกจากนี้ ครูยังต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำทางด้านการเรียนรู้ แนะนำการใช้เทคโนโลยีอย่างเข้าใจ และกระตุ้นให้ผู้เรียนมีนิสัยรักการเรียนรู้ตลอดชีวิต (สุริยา ฆ้องเสนาะ, 2559, 5) กระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนจึงมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาครูและคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน เพราะเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารกับครู เพื่อนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตร การสอน และการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2553, 17) การนิเทศภายในที่มีคุณภาพจะช่วยให้ครูเห็นจุดแข็งจุดอ่อนของตนเอง และสามารถปรับปรุงวิธีการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามเป้าหมายการศึกษา การนิเทศสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ ทั้งในลักษณะรายบุคคล เช่น การสังเกตการสอน การให้คำปรึกษาหรือแบบกลุ่มเช่น การอบรม การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสาธิตการสอน โดยต้องเลือกให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและความต้องการของบุคลากร (ปาจรีย์ หงษ์แก้ว, 2563, สุจิตรา แซ่จิว, 2557, 23) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547,179) ได้ให้ความหมายการนิเทศภายในสถานศึกษาว่า หมายถึง กระบวนการที่ผู้นิเทศในสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้บริหาร ผู้ช่วยผู้บริหาร ครูวิชาการ และครูอาจารย์ที่ผู้บริหารมอบหมาย ดำเนินการโดยใช้ภาวะผู้นำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ ประสานงานและใช้ศักยภาพการทำงานอย่างเต็มที่ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนางานของสถานศึกษานั้น ๆ โดยส่วนรวมให้เป็นไปตามมาตรฐานหลักสูตร วารุณีย์ วงศ์สีชา (2557, 18) ได้กล่าวว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง การนิเทศการศึกษาโดยผู้บริหาร สมรรถภาพการสอนของครูมีคุณภาพ และประสิทธิภาพสูงสุด ส่งผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น ประภารัตน์ พนานุสรณ์ (2557, 26) ได้กล่าวว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึง กระบวนการปฏิบัติงานที่ผู้บริหารเป็นผู้นำในการดำเนินการมีการวางแผน ควบคุม ตรวจสอบ เพื่อให้เกิดความร่วมมือกันของบุคลากรในสถานศึกษาทุกฝ่ายโดยใช้เทคนิค ชี้แนะ กระตุ้น ยั่วยุ ส่งเสริม ช่วยเหลือให้ครูผู้สอนเกิดความกระตือรือร้นและใช้เทคนิคการสอนที่ตอบสนองความต้องการของนักเรียน ให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ สร้างเสริมพัฒนาการของนักเรียนทุกด้านทั้งร่างกาย สติปัญญา จิตใช้อารมณ์ และสังคม ให้เต็มวัยและศักยภาพส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาโดยรวมทำให้ผลการศึกษาดีขึ้น ราตรี สายเขียว (2557, 15) ได้กล่าวว่า การนิเทศภายในสถานศึกษา หมายถึงการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างผู้บริหารและบุคลากรภายในสถานศึกษา โดยใช้ขั้นตอนกระบวนการในการนิเทศภายใน ให้เป็นไปตามมาตรฐานของสถานศึกษา เพื่อปรับปรุงและพัฒนา

คุณภาพการเรียนการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพอันจะนำมาซึ่งผลสัมฤทธิ์สูงสุดในการเรียนการสอนของนักเรียนเพื่อเกิดการพัฒนาขึ้นในตัวผู้เรียนในทุกด้าน ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการศึกษาที่กำหนด

จากความสำคัญข้างต้น พบว่า ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครูในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ยังคงต้องได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หนึ่งในปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือการนิเทศภายในสถานศึกษา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการนิเทศภายใน ศึกษาทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 และวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างสองปัจจัยดังกล่าว เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้ในการออกแบบรูปแบบการนิเทศภายในที่เหมาะสม พัฒนาครู และยกระดับคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนให้ตอบโจทย์การเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างแท้จริง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีการนิเทศภายในสถานศึกษา

การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของครูและยกระดับคุณภาพผู้เรียนในภาพรวมของสถานศึกษา กระบวนการดังกล่าวมิได้มุ่งเน้นเพียงการตรวจสอบหรือประเมินผลเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกในการส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาศักยภาพของครูให้สามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับเป้าหมายทางการศึกษา ตามแนวคิดของ Oliva และ Pawlas (2004) การนิเทศภายในสถานศึกษาประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การวางแผนการนิเทศ การสังเกตการจัดการเรียนการสอน การสะท้อนผลและให้ข้อเสนอแนะเชิงสร้างสรรค์ ตลอดจนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยมีเป้าหมายหลักเพื่อให้ครูสามารถปรับปรุงกระบวนการสอนและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพสูงสุด ในเชิงแนวคิด การนิเทศภายในเป็นการดำเนินการที่มีลักษณะเป็นระบบและมีแบบแผน (Systematic Process) ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันภายในโรงเรียน การนิเทศที่มีประสิทธิภาพจึงควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ ความเคารพซึ่งกันและกัน และการมุ่งเน้นผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นสำคัญ รูปแบบของการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ได้รับการยอมรับและนำมาใช้ในปัจจุบันสามารถจำแนกได้เป็น 4 รูปแบบหลัก ได้แก่ การนิเทศโดยผู้บริหาร (Administrative Supervision) เป็นรูปแบบที่ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการกำกับ ติดตาม และให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนดำเนินไปตามมาตรฐานและเป้าหมายของโรงเรียน การนิเทศลักษณะนี้มักเน้นการประเมินภาพรวม การบริหารจัดการ และการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ทางการศึกษา การนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน (Peer Supervision) มุ่งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูในลักษณะของการร่วมมือกันพัฒนา (Collaborative Development) โดยครูจะทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ให้และผู้รับคำปรึกษา ซึ่งช่วยสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ร่วมกันและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การนิเทศแบบคลินิก (Clinical Supervision) เป็นรูปแบบการนิเทศที่เน้นการปรับปรุงและพัฒนาการสอนของครูรายบุคคลอย่างเป็นระบบ โดยมีกระบวนการ

ที่ชัดเจน ได้แก่ การวางแผนร่วมกัน การสังเกตการสอน การสะท้อนผล และการปรับปรุงพัฒนาการสอน ซึ่งช่วยให้ครูได้รับข้อเสนอแนะเชิงลึกและสามารถนำไปปรับใช้ได้อย่างเหมาะสมและ การนิเทศแบบออนไลน์ (Online Supervision) เป็นแนวทางใหม่ที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและสภาพแวดล้อมทางการศึกษาในยุคดิจิทัล การนิเทศรูปแบบนี้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือในการติดตาม ประเมิน และให้คำปรึกษาครูอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดความสะดวก คล่องตัว และสามารถขยายโอกาสในการพัฒนาได้มากยิ่งขึ้น

โดยสรุป การนิเทศภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญที่มีบทบาทโดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ทั้งในด้านประสิทธิภาพของครูและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน การดำเนินการนิเทศที่มีระบบและมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายจึงเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถานศึกษาและยกระดับมาตรฐานการศึกษาของประเทศในระยะยาว

ทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นแนวคิดที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่เหมาะสมกับบริบทของโลกยุคใหม่ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แนวคิดนี้มุ่งให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง มีความสามารถในการปรับตัว และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Trilling & Fadel, 2009) โดยหนึ่งในกรอบแนวคิดที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลคือ Partnership for 21st Century Learning (P21) ซึ่งได้กำหนดกลุ่มทักษะหลักที่ผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ควรได้รับการพัฒนาออกเป็น 3 ด้านสำคัญ ได้แก่

1. ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะกลุ่มนี้เป็นรากฐานสำคัญของการสร้างสังคมแห่งนวัตกรรม ประกอบด้วยความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Thinking) การคิดสร้างสรรค์ (Creativity) การสื่อสาร (Communication) และการทำงานร่วมกัน (Collaboration) ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถแก้ปัญหาที่ซับซ้อนได้อย่างมีระบบ คิดอย่างยืดหยุ่น และสร้างสรรค์แนวทางใหม่ในการทำงานร่วมกับผู้อื่น (Partnership for 21st Century Learning, 2019)

2. ทักษะสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี ทักษะด้านนี้เน้นการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสารสนเทศอย่างมีวิจารณญาณ ผู้เรียนต้องสามารถสืบค้น ประเมิน และใช้ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม รวมถึงมีความเข้าใจต่อผลกระทบของสื่อในสังคม (Jenkins et al., 2016) การพัฒนาทักษะนี้มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) และการทำงานในโลกดิจิทัล

3. ทักษะชีวิตและการทำงาน เป็นทักษะที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิผลในสังคมโลกาภิวัตน์ เช่น ความรับผิดชอบ การยืดหยุ่น การปรับตัว การทำงานอย่างมีจริยธรรม และการบริหารจัดการตนเอง (Binkley et al., 2012) ทักษะเหล่านี้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความยั่งยืนทางอาชีพและการดำรงชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

สำหรับ บทบาทของครูในศตวรรษที่ 21 การจัดการเรียนรู้ตามกรอบแนวคิด P21 ไม่เพียงเน้นที่ผู้เรียนเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความสามารถของครูในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-Centered Approach) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อเสริมการเรียนรู้ และการใช้การวิจัยเพื่อพัฒนาการสอนอย่างต่อเนื่อง ครูจึงต้องเป็น ผู้อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ (Learning Facilitator) ที่ช่วยให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองผ่านกระบวนการคิด วิเคราะห์ และสร้างสรรค์ (OECD, 2018)

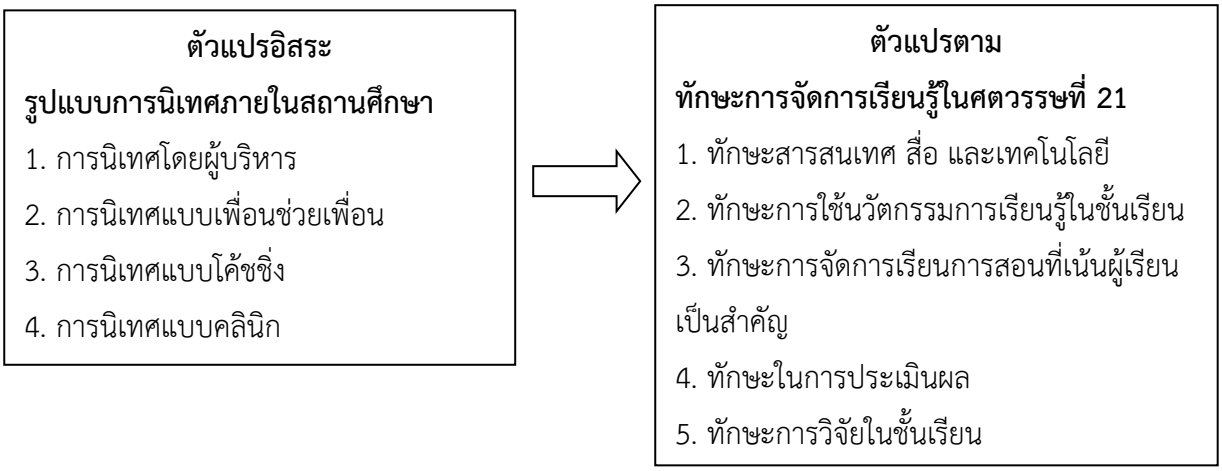
กล่าวโดยสรุป การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นกระบวนการที่บูรณาการทักษะความรู้และคุณลักษณะของผู้เรียนเข้ากับเทคโนโลยีและการคิดสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตและทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในโลกยุคดิจิทัล

แนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างการนิเทศกับการพัฒนาครู

การนิเทศการสอนถือเป็นกระบวนการสำคัญที่ส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นให้ครูเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเองผ่านการสะท้อนคิด การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ตามแนวคิดของ Glickman, Gordon และ Ross-Gordon (2018) การนิเทศที่มีคุณภาพมิได้เป็นเพียงการตรวจสอบหรือประเมินผลการปฏิบัติงานของครูเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการร่วมมือกันระหว่างผู้บริหาร ผู้นิเทศ และครู เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาอย่างแท้จริง โดยเน้นการมีส่วนร่วม การสื่อสารสองทาง และการเรียนรู้ร่วมกันในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเติบโตทางวิชาชีพ ในมิติของการพัฒนาครู การนิเทศมีบทบาทในการช่วยให้ครูได้สะท้อนผลการสอนของตนเอง วิเคราะห์จุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนา ตลอดจนได้รับข้อเสนอแนะเชิงสร้างสรรค์ที่นำไปสู่การปรับปรุงแนวทางการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนมากขึ้น การนิเทศที่เน้นการสนับสนุนและการให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่องจึงเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยยกระดับสมรรถนะของครู ทั้งด้านความรู้ ทักษะการสอน และทัศนคติในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ซึ่งเน้นการคิดวิเคราะห์ การสร้างสรรค์ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างการนิเทศกับการพัฒนาครูจึงเป็นความสัมพันธ์เชิงเสริมพลัง (Synergistic Relationship) กล่าวคือ การนิเทศที่มีคุณภาพจะเป็นตัวขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาครูอย่างยั่งยืน ในขณะเดียวกันการที่ครูมีความพร้อมและเปิดใจรับการนิเทศ ก็จะทำให้กระบวนการนิเทศเกิดประสิทธิผลสูงสุด ทั้งนี้ การนิเทศที่ประสบความสำเร็จจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือ ความไว้วางใจ และการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อสร้างวัฒนธรรมองค์กรแห่งการพัฒนาอย่างต่อเนื่องในวิชาชีพครู

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2
2. เพื่อศึกษารูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษากับทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต 2
4. เพื่อศึกษารูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาส่งผลต่อทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยาเขต 2

สมมติฐานการวิจัย

1. รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษามีความสัมพันธ์ทางบวกกับทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู
2. รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาสามารถพยากรณ์ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครูได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 โดยมีรายละเอียดของระเบียบวิธีการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรในการวิจัย ได้แก่ ครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ปีการศึกษา 2567 จำนวนทั้งสิ้น 1,416 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2, 2567)

2. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ที่ปฏิบัติงานในปีการศึกษา 2567 จำนวน 306 คน โดยได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) ตามสัดส่วนของจำนวนครูในแต่ละอำเภอ ขั้นตอนการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างมีดังนี้

1) กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้เกณฑ์ของ Krejcie และ Morgan (1970, 607–610) ที่ระดับความเชื่อมั่น 0.05 ซึ่งได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 306 คน

2) แบ่งชั้นภูมิของกลุ่มตัวอย่าง ตามสัดส่วนของจำนวนครูในแต่ละอำเภอ

3) สุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้นภูมิ โดยใช้วิธีการจับสลากแบบใส่คืน (Simple Random Sampling with Replacement) เพื่อให้ครูแต่ละคนมีโอกาสเท่ากันในการถูกเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง โดยผ่านกระบวนการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) จากผู้ทรงคุณวุฒิ และการหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ก่อนนำไปใช้จริง แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) จำนวน 5 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และตำแหน่งหน้าที่

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษา ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่

1) การนิเทศโดยผู้บริหาร จำนวน 5 ข้อ

2) การนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน จำนวน 5 ข้อ

3) การนิเทศแบบโค้ชชิ่ง จำนวน 6 ข้อ

4) การนิเทศแบบคลินิก จำนวน 5 ข้อ

5) การนิเทศแบบออนไลน์ จำนวน 5 ข้อ

โดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนตามแนวทางของบุญชม ศรีสะอาด (2560, 121)

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่

1) ทักษะสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี จำนวน 5 ข้อ

2) ทักษะการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ จำนวน 4 ข้อ

3) ทักษะการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จำนวน 6 ข้อ

4) ทักษะในการประเมินผล จำนวน 6 ข้อ

5) ทักษะการวิจัยในชั้นเรียน จำนวน 6 ข้อ

โดยใช้เกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยตามบุญชม ศรีสะอาด (2560, 121)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยทำหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูลผ่านบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา เพื่อขอความร่วมมือจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2

2. ส่งแบบสอบถามออนไลน์ (Google Form) ผ่านระบบสำนักงานอิเล็กทรอนิกส์ (E-Office) ถึงครูในสังกัดที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ระหว่างวันที่ 20 เมษายน – 5 พฤษภาคม 2568

3. ติดตาม ตรวจสอบความครบถ้วนและความถูกต้องของการตอบแบบสอบถามภายใน 15 วัน หลังจากหมดกำหนดส่ง

4. นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามจำนวน 306 ชุด (คิดเป็นร้อยละ 100) มาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามนำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ (เช่น SPSS) ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์โดยใช้สถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

2. รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษา และ ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) พร้อมทั้งแปลความหมายตามเกณฑ์ของบุญชม ศรีสะอาด (2560, 121)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษากับทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 วิเคราะห์โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product-Moment Correlation Coefficient)

4. การวิเคราะห์รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ใช้วิธีการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	76	24.80
หญิง	230	75.20
รวม	**306**	**100.00**
อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	88	28.80
30 – 40 ปี	121	39.50
41 – 50 ปี	69	22.50
51 ปีขึ้นไป	28	9.20
รวม	**306**	**100.00**
ระดับการศึกษา		
ปริญญาตรี	213	69.60
ปริญญาโท	93	30.40
ปริญญาเอก	0	0.00
รวม	**306**	**100.00**
ประสบการณ์ในการทำงาน		
ต่ำกว่า 10 ปี	166	54.20
10 – 15 ปี	71	23.20
16 – 20 ปี	39	12.70
มากกว่า 20 ปี	30	9.80
รวม	**306**	**100.00**

จากตาราง 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 230 คน คิดเป็นร้อยละ 75.20 มีอายุ 30 – 40 ปี จำนวน 121 คน คิดเป็นร้อยละ 39.50 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 213 คน คิดเป็นร้อยละ 69.60 และมีประสบการณ์ในการทำงาน ต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 166 คน คิดเป็นร้อยละ 54.20

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ในภาพรวมและรายด้าน

ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. ทักษะการใช้สารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี	4.21	0.69	มาก	3
2. ทักษะการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในชั้นเรียน	4.15	0.66	มาก	4
3. ทักษะการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	4.26	0.60	มาก	1
4. ทักษะในการประเมินผล	4.25	0.59	มาก	2
5. ทักษะการวิจัยในชั้นเรียน	4.12	0.60	มาก	5
รวมเฉลี่ย	**4.20**	**0.57**	**มาก**	**-**

จากตาราง 2 พบว่า ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 มีทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.20, S.D. = 0.57) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านทักษะการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ($\bar{X}$ = 4.26, S.D. = 0.60) รองลงมา คือ ด้านทักษะในการประเมินผล ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = 0.59) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านทักษะการวิจัยในชั้นเรียน ($\bar{X}$ = 4.12, S.D. = 0.60)

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ด้านทักษะการใช้สารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
1. ครูสามารถใช้เทคโนโลยีในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการจัดการเรียนการสอนและพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน	4.25	0.74	มาก	1
2. ครูสามารถสร้างและปรับใช้เทคโนโลยีสื่อการสอนดิจิทัลเพื่อการจัดการเรียนรู้ เช่น วิดีโอ สไลด์ หรือแอปพลิเคชัน	4.19	0.71	มาก	4

รายการ	$\bar{X}$	S. D.	แปลผล	อันดับ
3. ครูสามารถใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารกับผู้เรียนและผู้ปกครองผ่านสื่อสังคม ออนไลน์ เช่น Line , Facebook, Instagram, E-mail	4.22	0.82	มาก	3
4. ครูสามารถใช้สารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยีเครื่องมือดิจิทัลในการประเมินผลการเรียนรู้ออนไลน์ เช่น Google Forms, Quizizz, Kahoot	4.13	0.77	มาก	5
5. ครูสามารถใช้เทคโนโลยีในการเพิ่มพูนทักษะความรู้หรือปรับปรุงทักษะความรู้ของตัวเองอยู่เสมอ เช่น Youtube, Facebook, Tiktok	4.23	0.83	มาก	2
รวมเฉลี่ย	**4.21**	**0.69**	**มาก**	**-**

จากตาราง 3 พบว่า ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 มีทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านทักษะการใช้สารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.21, S. D. = 0.69) รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ครูสามารถ ใช้เทคโนโลยีในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลในการจัดการเรียนการสอน และพัฒนาคุณภาพ การเรียนรู้ของผู้เรียน ($\bar{X}$ = 4.25, S. D. = 0.74) รองลงมา คือ ครูสามารถ ใช้เทคโนโลยีในการเพิ่มพูนทักษะความรู้หรือปรับปรุงทักษะความรู้ของตัวเองอยู่เสมอ เช่น Youtube, Facebook, Tiktok ($\bar{X}$ = 4.23, S. D. = 0.83และรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ครูสามารถ ใช้สารสนเทศ สื่อ เทคโนโลยี เครื่องมือดิจิทัลในการประเมินผลการเรียนรู้ออนไลน์ เช่น *Google Forms, Quizizz, Kahoot* ($\bar{X}$ = 4.13, S. D. = 0.77)

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณตัวแปรรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งผล ต่อทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านทักษะการวิจัยในชั้นเรียน

Model	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	B	Std. Error	Beta		
ค่าคงที่ (Constant)	.193	.188		1.030	.304
1. การนิเทศแบบคลินิก (X_4)	.780	.053	.668	14.604	.000
2. การนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน (X_2)	.150	.044	.156	3.421	.001
R = .773 R^2 = .597 F = 224.301 Sig = .000*					

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ .05

จากตาราง 4 พบว่า ตัวแปรรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาที่มีอำนาจพยากรณ์ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านทักษะการวิจัยในชั้นเรียน (*Y5*) อย่างมีนัยสำคัยทางสถิติ ที่ระดับ .05 คือ ด้านการนิเทศแบบคลินิก (X_4) (B = .780 และ Beta = .668) รองลงมา คือ การนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน (X_2) (B = .150 และ Beta = .156) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของการกำหนด R^2 = .597 ซึ่งสามารถสร้างสมการพยากรณ์รูปแบบการนิเทศ ภายในสถานศึกษาที่สามารถทำนายทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านทักษะการวิจัย ในชั้นเรียน ได้ดังนี้

สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนดิบ (Unstandardized Score)

$$Y' = 0.193 + 0.780X_4 + 0.150X_2$$

สมการพยากรณ์ในรูปแบบคะแนนมาตรฐาน (Standardized Score)

$$Z = 0.668X_4 + 0.156X_2$$

สรุปได้ว่ารูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อทักษะการจัดการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ด้านทักษะการวิจัยในชั้นเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ประกอบด้วย ด้านการนิเทศ แบบคลินิก และด้านการนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน โดยร่วมกันพยากรณ์ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้านทักษะการวิจัยในชั้นเรียนได้ร้อยละ 59.7 ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการเรียนรู้ชุดการเรียน อิเล็กโทนิคกฎแห่งกรรมที่มีอิทธิพลต่อการไม่กลั่นแกล้งผู้อื่นของเยาวชนไทย

อภิปรายผล

ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 มี ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสะท้อนถึงความมุ่งมั่นของครูในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ผ่านการเข้าร่วมอบรม สัมมนา และการศึกษาต่อเนื่อง ส่งผลให้ครูมีความรู้และทักษะที่ทันสมัย สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ และส่งเสริมทักษะสำคัญ เช่น การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การทำงานร่วมกับผู้อื่น การสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (ปรีชา นาราศรี, 2564; ปุญญิสา เปงยาวงษ์, 2565; ลัดดาวัลย์ สะอิ้งทอง, 2564) ครูยังสามารถปรับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม ทั้งในด้านการใช้สื่อดิจิทัล การสร้างกิจกรรมที่เน้นการปฏิสัมพันธ์ และการประเมินผลที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึก ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า ทักษะการจัดการเรียนรู้ของครูไม่เพียงแต่จำกัดอยู่ที่การถ่ายทอดความรู้ แต่ยังครอบคลุมถึง การสร้างแรงจูงใจ ส่งเสริมความคิดริเริ่ม และสนับสนุนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ของผู้เรียน ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดของ ทักษะศตวรรษที่ 21 ที่เน้นการเรียนรู้แบบผู้เรียน

เป็นศูนย์กลาง (Learner-Centered Approach) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ และการพัฒนาทักษะที่จำเป็นสำหรับชีวิตในยุคดิจิทัลและสังคมโลกาภิวัตน์ เช่น ความคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหาที่ซับซ้อน และการทำงานร่วมกันอย่างสร้างสรรค์

โดยสรุปการที่ครูมีทักษะการจัดการเรียนรู้ในระดับสูงสะท้อนถึงศักยภาพในการเป็น ผู้นำการเรียนรู้ (Learning Leader) ซึ่งสามารถพัฒนาผู้เรียนให้พร้อมรับความท้าทายในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างแท้จริง

รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาที่ศึกษามีระดับสูง โดยครูได้รับการสนับสนุนจากระบบนิเทศที่มีความชัดเจนและต่อเนื่อง ครูสามารถเข้าถึงกระบวนการนิเทศที่เน้นการพัฒนา มากกว่าการควบคุม ซึ่งเป็นการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้และการพัฒนาวิชาชีพอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ ระบบนิเทศยังเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ ของการนิเทศ รวมถึงการประเมินและปรับปรุงกระบวนการนิเทศให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของตนเอง (กรณาธิป ชิณวงษ์, 2566; วัชรพัทธ์ เหล่างาม, 2565; ภีชาวิชญ์ ยางงาม, 2564) การนิเทศที่มีประสิทธิภาพเช่นนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้ครูสามารถพัฒนาทักษะและแนวปฏิบัติในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมเท่านั้น แต่ยัง สร้างแรงจูงใจและเสริมประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของครู โดยกระตุ้นให้ครูเกิดความตระหนักถึงจุดแข็งและจุดที่ต้องพัฒนา ส่งผลให้ครูสามารถปรับกลยุทธ์การสอน การวางแผนกิจกรรมการเรียนรู้ และการใช้เทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในภาพรวม การนิเทศภายในสถานศึกษาที่มีลักษณะเน้นพัฒนาและมีส่วนร่วม ทำให้เกิดวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างครูและผู้บริหาร เป็นกลไกสำคัญที่สนับสนุน การพัฒนาวิชาชีพครูอย่างต่อเนื่อง (Continuous Professional Development) และยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนการสอนให้ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและบริบทของสถานศึกษาได้อย่างแท้จริง

ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการนิเทศภายในกับทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ผลการวิจัยชี้ว่า รูปแบบการนิเทศภายในมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับค่อนข้างสูงและมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 กับทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะด้านทักษะการวิจัยในชั้นเรียน แสดงให้เห็นว่าการนิเทศเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาครูให้สามารถสะท้อน วิเคราะห์ และปรับปรุงการเรียนการสอนได้อย่างตรงจุด (รัชดาพร บุตะเขียว, 2560; สุจิตรา แซ่จิว, 2557; กรณาธิป ชิณวงษ์, 2566) รายละเอียดผลการสัมพันธ์ในแต่ละรูปแบบนิเทศสามารถสรุปได้ดังนี้

1. การนิเทศโดยผู้บริหาร มีความสัมพันธ์สูงสุดกับทักษะการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เนื่องจากผู้บริหารมีบทบาทในการกำหนดนโยบาย สื่อสารวิสัยทัศน์ และส่งเสริมวัฒนธรรมการเรียนรู้ในโรงเรียน (กรณาธิป ชิณวงษ์, 2566)

2. การนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน มีความสัมพันธ์สูงสุดกับทักษะด้านการวิจัยในชั้นเรียน เพราะส่งเสริมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เทคนิคการสอน และความรู้ด้านการวิจัยอย่างเป็นกันเอง ทำให้ครูสามารถพัฒนาทักษะในบริบทจริงของตนเอง (สุจิตรา แซ่จิว, 2557)

3. การนิเทศแบบโค้ชชิ่ง มีความสัมพันธ์สูงสุดกับทักษะด้านการวิจัยในชั้นเรียน กระบวนการโค้ชชิ่งช่วยเสริมสร้างทักษะการสอนและการวิจัยให้เหมาะสมกับผู้เรียน พร้อมคำแนะนำเฉพาะบุคคล ทำให้ครูสามารถปรับปรุงแนวทางการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สุจิตรา แซ่จิว, 2557)

4. การนิเทศแบบคลินิก มีความสัมพันธ์สูงสุดกับทักษะด้านการวิจัยในชั้นเรียน เพราะมุ่งเน้นการสะท้อนวิเคราะห์ และให้ข้อเสนอแนะเชิงลึกโดยใช้ข้อมูลจริง ทำให้ครูสามารถพัฒนาแผนการเรียนรู้และการวิจัยได้ตรงจุดและมีประสิทธิภาพ

โดยสรุป การนิเทศภายในสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างและพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู ทั้งในด้านการจัดการเรียนการสอน การใช้เทคโนโลยี และการวิจัยในชั้นเรียน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างการสนับสนุนจากโรงเรียนและความสามารถในการพัฒนาวิชาชีพครูอย่างยั่งยืน

สรุป

ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครูครูในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 มีทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีรายละเอียดรายด้านดังนี้ ด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด โดยครูสามารถวางแผนและจัดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงด้านการประเมินผลมีระดับมาก โดยครูสามารถประเมินพัฒนาการของผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง และรายงานผลไปยังผู้เกี่ยวข้องได้ด้านการใช้สารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี แม้อยู่ในระดับมาก แต่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด โดยเฉพาะในด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อประเมินผลการเรียนรู้ออนไลน์ เช่น Google Forms, Quizizz, Kahoot ด้านการใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ครูสามารถนำนวัตกรรมต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในชั้นเรียนได้ เช่น e-Learning, DLTV รวมถึงการส่งเสริมการทำงานกลุ่ม ด้านการวิจัยในชั้นเรียน อยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยครูสามารถระบุปัญหาและเลือกแนวทางแก้ไขได้อย่างเหมาะสม แต่ยังมีข้อจำกัดในการจัดทำและเผยแพร่รายงานวิจัยรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยรูปแบบการนิเทศที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การนิเทศโดยผู้บริหาร มีความชัดเจนในด้านการกำหนดเป้าหมายและติดตามผลการสอนของครู การนิเทศแบบโค้ชชิ่ง และ แบบเพื่อนช่วยเพื่อน มีความร่วมมือระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศในการพัฒนาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การนิเทศแบบคลินิก เน้นการวิเคราะห์ปัญหาในชั้นเรียนอย่างต่อเนื่อง การนิเทศแบบออนไลน์ แม้อยู่ในระดับมากแต่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด โดยเฉพาะด้านการสรุปผลการนิเทศผ่านช่องทางออนไลน์ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการนิเทศกับทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21พบว่าโดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับค่อนข้างสูง อย่างมีนัยสำคัญทาง

สถิติที่ระดับ .01 โดยรูปแบบการนิเทศมีความสัมพันธ์สูงสุดกับ ทักษะด้านการวิจัยในชั้นเรียน และต่ำสุดกับทักษะการใช้สารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี โดยเฉพาะ การนิเทศแบบคลินิก มีความสัมพันธ์สูงสุดกับทักษะด้านการวิจัยในชั้นเรียน การนิเทศโดยผู้บริหาร เชื่อมโยงอย่างเด่นชัดกับการสอนที่เน้นผู้เรียนการนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน และ โค้ชชิ่ง มีความสัมพันธ์ในระดับปานกลาง โดยเฉพาะกับทักษะด้านวิจัยและการประเมินผลการนิเทศแบบออนไลน์ มีความสัมพันธ์ต่ำที่สุดในทุกด้านรูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 อย่างมีนัยสำคัญพบว่า การนิเทศแบบคลินิก เป็นรูปแบบที่มีผลต่อการพัฒนาทักษะของครูมากที่สุดในบริบทของการศึกษานี้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการดำเนินการจัดอบรมพัฒนาศักยภาพผู้บริหารและครูผู้รับผิดชอบการนิเทศภายในสถานศึกษา ให้สามารถออกแบบและดำเนินการนิเทศในรูปแบบที่เน้นการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21

2. สถานศึกษาควรดำเนินการนิเทศโดยใช้รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาที่สอดคล้องกับภาพแวดล้อมบริบทของผู้เรียน และศักยภาพของบุคลากร โดยคำนึงถึงความยืดหยุ่นและความเป็นไปได้ในการปฏิบัติจริง ส่งเสริมให้เกิดบรรยากาศของการเรียนรู้ร่วมกันในโรงเรียน

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิผลของการนิเทศภายในสถานศึกษา
2. ควรมีการศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 2

เอกสารอ้างอิง

กรณาธิป ชิณวงษ์. (2566). *รูปแบบการนิเทศภายในสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการพัฒนาวิชาชีพครู.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

บุญชม ศรีสะอาด. (2560). *การวิจัยทางการศึกษา: แนวคิด หลักการ และกระบวนการ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา นาราศรี. (2564). ทักษะการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ของครู. *วารสารวิจัยการศึกษา*, 12(2), 45–58.

ปาจรีย์ หงษ์แก้ว. (2563). *การพัฒนารูปแบบการนิเทศภายในที่มีประสิทธิผลของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 22. ใน วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา.* มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

ประภารัตน์ พนานุสรณ์. (2557). *บทบาทของผู้บริหารในการนิเทศภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1.* วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต].มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

ปุญญิสา เปงยาวงษ์. (2565). *การพัฒนาทักษะครูในศตวรรษที่ 21: แนวทางการเรียนรู้เชิงรุกและเทคโนโลยี.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์การศึกษา.

พนมนคร มีราคา. (2560). "ครู ต้อง มี ลักษณะ อย่างไร... ใน ศตวรรษ ที่ 21." *วารสาร ศึกษา ศาสตร์ ม มร* 5.2 (2017): 23-35.

ภีชาวิชญ์ ยางงาม. (2564). *บทบาทของระบบนิเทศต่อการพัฒนาทักษะการสอนของครู.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์การศึกษา.

ราตรี สายเขียว. (2557). *สภาพการนิเทศภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาร้อยเอ็ด เขต2.* วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

รัชดาพร บุตะเขียว. (2560). ความสัมพันธ์ระหว่างการนิเทศภายในกับทักษะการจัดการเรียนรู้ของครู. วารสารวิจัยการศึกษา, 9(2), 77–88.

ลัดดาวัลย์ สะอิ้งทอง. (2564). การออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. *วารสารการจัดการเรียนรู้*, 8(1), 23–35.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579.* กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *แนวทางการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551.* กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สุจิตรา แซ่จิว. (2557). *การศึกษาความสัมพันธ์ ระหว่างกระบวนการนิเทศภายในสถานศึกษากับพฤติกรรมการสอนของครู สังกัดเทศบาลในจังหวัดระยอง จันทบุรีและตราด.* ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

สุริยา ฆ้องเสนาะ. (2559*). บทบาทของครูไทยในศตวรรษที่ 21.* สืบค้นเมื่อ 30 กรกฎาคม 2564, จาก https://drsumaibinbai.files.wordpress.com/2016/02/บทบาทของครูไทยใน ศตวรรษที่ 21.pdf. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2547). คู่มือการนิเทศภายในสถานศึกษา (179).

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2. (2567). *ข้อมูลครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2 ปีการศึกษา 2567.* พระนครศรีอยุธยา: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เขต 2.

สุจิตรา แซ่จิว. (2557). การนิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อนและโค้ชชิ่งกับการพัฒนาทักษะการวิจัยในชั้นเรียนของครู. *วารสารวิจัยครู*, 5(1), 33–46.

วารุณีย์ วงศ์สีชา.(2557). *การนิเทศภายในโรงเรียนของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3*. ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต,สาขาวิชาการบริหารการศึกษา,บัณฑิตวิทยาลัย,มหาวิทยาลัยราชภัฏอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ จังหวัดปทุมธานี.

วัชรพัทธ์ เหล่างาม. (2565). การนิเทศภายในสถานศึกษากับการพัฒนาครู: กรณีศึกษาของโรงเรียนในประเทศไทย. *วารสารวิชาการศึกษา*, 10(3), 50–62.

อดุลย์ วังศรีคูณ. (2557). การศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 ผลผลิตและแนวทางการพัฒนา. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์บัณฑิต วิทยาลัยมหาวิทยาลัยพิบูลสงคราม.* 8(1). 1-17.

Binkley, M., Erstad, O., Herman, J., Raizen, S., Ripley, M., Miller-Ricci, M., & Rumble, M. (2012). Defining twenty-first century skills. In P. Griffin, B. McGaw, & E. Care (Eds.), Assessment and teaching of 21st century skills (17–66). *Springer*. https://doi.org/10.1007/978-94-007-2324-5_2

Glickman, C. D., Gordon, S. P., & Ross-Gordon, J. M. (2018). *SuperVision and instructional leadership: A developmental approach (10th ed.).* Pearson.

Jenkins, H., Purushotma, R., Weigel, M., Clinton, K., & Robison, A. J. (2016). *Confronting the challenges of participatory culture: Media education for the 21st century.* MIT Press.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.

Oliva, P. F., & Pawlas, G. E. (2004). *Supervision for today's schools (7th ed.).* John Wiley & Sons.

OECD. (2018). The future of education and skills: Education 2030. *OECD Publishing*. https://www.oecd.org/education/2030-project/

Partnership for 21st Century Learning. (2019). *Framework for 21st century learning.* Battelle for Kids. https://www.battelleforkids.org/networks/p21

Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times.* Jossey-Bass.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Academic Administration of Executives Affecting the Desired Characteristics of Vocational Graduates under the Nakhon Pathom Provincial Vocational Education Office

การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาที่พึงประสงค์สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม

Thanawat Khueanphet[1*], & Phramaha Kraiwan Jinadattiyo[2]

ธนวัต เขื่อนเพชร[1*], & พระมหาไกรวรรณ์ ชินทตฺติโย[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Thanawat Khueanphet*
ธนวัต เขื่อนเพชร
Faculty of Education Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: tanawat.khu@student.mbu.ac.th

2. Phramaha Kraiwan Jinadattiyo
พระมหาไกรวรรณ์ ชินทตฺติโย
Faculty of Education Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: kraichinnatat@gmail.com

คำสำคัญ:
การบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร, คุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาที่พึงประสงค์, สำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม

Keywords:
Academic Administration of Executives, Desired Characteristics of Vocational Graduates, Nakhon Pathom Provincial Vocational Education Office

Article history:
Received: 13/05/2025
Revised: 20/07/2025
Accepted: 12/09/2025
Available online: 15/11/2025

How to Cite:
Khueanphet, T. &. Jinadattiyo, P. (2025). The Academic Administration of Executives Affecting the Desired Characteristics of Vocational Graduates under the Nakhon Pathom Provincial Vocational Education Office. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 711-726.

ABSTRACT

The purposes of this research were: 1) Study the academic administration of executives under the Nakhon Pathom Provincial Vocational Education Office. 2) Examine the desired characteristics of vocational graduates under the Nakhon Pathom Provincial Vocational Education Office, 3) Investigate the impact of academic administration on the desired characteristics of vocational graduates under the Nakhon Pathom Provincial Vocational Education Office. The sample group consisted of 11 school administrators, 11 deputy school administrators, and 20 department heads or teachers, totaling 242 respondents. The research instrument used was a questionnaire, and data were analyzed using statistical software. The statistical methods applied included Frequency, Percentage, Arithmetic Mean, Standard Deviation, and hypothesis testing using Stepwise Multiple Regression Analysis. The results of this research were as follows: 1) The academic administration of executives under the Nakhon Pathom Provincial Office of Vocational Education is generally at a high level. The ranking from highest to lowest is as follows: academic departments, curriculum development and instruction, assessment and evaluation, academic services and library, dual vocational education, and instructional media, respectively. 2) The desired characteristics of vocational graduates under the Nakhon Pathom Provincial Vocational Education Office were found to be at a high level overall. When ranked from highest to lowest, they included knowledge,

morality and ethics, desired personal attributes, and skills and application, respectively. 3) The academic administration of executives that significantly affected the desired characteristics of vocational graduates under the Nakhon Pathom Provincial Vocational Education Office at a statistical significance level of .05 included, in order of importance, the dual vocational education system, instructional media, department-level management, and assessment and evaluation. The multiple correlation coefficient (Multiple R) was .894, indicating that these variables together predicted 80.0 percent (R2 = .800), which can be written as a regression analysis equation as follows. Forecast equations in raw score form $\hat{y}$tot = .121 + .038 (X1) + .045 (X3) + .048 (X5) + .052 (X6) (R2 = .800) Forecast equations in standard score form z$\hat{y}$ = .151 (zx1) + .152 (zx3) + .333 (zx6) + .357 (zx5) (R2 = .800).

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม 2) เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาที่พึงประสงค์ สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม และ 3) เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาที่พึงประสงค์ สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารสถานศึกษา รองผู้บริหารสถานศึกษา และหัวหน้าแผนกวิชาหรือครูผู้สอนในสถานศึกษา รวมจำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 242 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) การทดสอบสมมุติฐาน ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise multiple regression analysis) ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐมโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ แผนกวิชา งานพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน งานวัดผลและประเมินผล งานวิทยาบริการและห้องสมุดงานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี และงานสื่อการเรียนการสอน ตามลำดับ 2) คุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาที่พึงประสงค์ สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านความรู้ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และด้านทักษะและการประยุกต์ใช้ ตามลำดับ 3) การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาที่พึงประสงค์ สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เรียงลำดับความสำคัญ ได้แก่ งานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี งานสื่อการเรียนการสอน ด้านแผนกวิชา และงานวัดผลและประเมินผล มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) เท่ากับ .894 ซึ่งตัวแปรได้ร่วมกันทำนายคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาที่พึงประสงค์ สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม

ได้ร้อยละ 80.0 (R2 = .800) สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ $\hat{y}$tot = .121 + .038 (X1) + .045 (X3) + .048 (X5) + .052 (X6) (R2 = .800) สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน $z\hat{y}$ = .151 (zx1) + .152 (zx3) + .333 (zx6) + .357 (zx5) (R2 = .800)

บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอาชีวศึกษาซึ่งมีบทบาทสำคัญในการผลิตและพัฒนากำลังคนสายอาชีพที่มีคุณภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2564) การบริหารงานวิชาการซึ่งเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามเป้าหมายของการจัดการอาชีวศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาในฐานะผู้นำองค์กรจึงมีบทบาทสำคัญในการบริหารงานวิชาการเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่หลักสูตรและสังคมคาดหวัง สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2564) ได้กำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาการอาชีวศึกษาโดยเน้นการยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้มีสมรรถนะทางวิชาชีพและคุณลักษณะที่พึงประสงค์สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 อย่างไรก็ตาม การจัดการอาชีวศึกษาในปัจจุบันยังเผชิญกับปัญหาและความท้าทายหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาที่ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการดังที่ พิณสุดา สิริธรังศรี (2563) ได้ชี้ให้เห็นว่า ผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษายังขาดทักษะในการปฏิบัติงานจริง ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ทักษะการสื่อสาร และคุณลักษณะด้านเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ ซึ่งปัญหาดังกล่าวอาจมีสาเหตุมาจากการบริหารงานวิชาการที่ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอประเด็นปัญหาที่สำคัญอีกประการคือ ความไม่เข้มแข็งของความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและสถานประกอบการ ซึ่งส่งผลให้การฝึกงานหรือฝึกอาชีพยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ขาดการนิเทศติดตามที่มีคุณภาพ (วิรัช วิรัชนิภาวรรณ, 2564) ประกอบกับระบบการวัดและประเมินผลที่ยังไม่สามารถสะท้อนทักษะวิชาชีพและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้อย่างแท้จริง เน้นการประเมินความรู้มากกว่าทักษะปฏิบัติ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2564; ชนาธิป พรกุล, 2563) นอกจากนี้การพัฒนาทักษะสำคัญในศตวรรษที่ 21 เช่น ภาษาต่างประเทศ ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม (วิจารณ์ พานิช, 2563) รวมถึงทักษะการเป็นผู้ประกอบการ ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง (ไพฑูรย์ สินลารัตน์, 2564) ศิริพร สว่างจิตร (2559, 14) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหาร สถานศึกษาโดยมีการบริหารการจัดการด้านกิจกรรมทุกชนิด ทุกประเภทที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน และการจัดสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อการจัดการเรียนการสอนมาปรับปรุงพัฒนาการเรียน การสอนให้ได้ผลดี มีประสิทธิภาพสูงสุดกับนักเรียน โดยอาศัยบุคคลและกลุ่มบุคคลดำเนินงาน ตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ธนกร โคกสีอำนวย (2561, 10) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง กระบวนการบริหารกิจกรรมทุกอย่าง

ที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพตรงตามจุดหมายของหลักสูตรและเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน สมฤทัย ล้อแก้วมณี (2561, 8) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง สภาพการดำเนินการหรือการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับวิชาการของวิทยาลัย การบริหารงานวิชาการตามระเบียบสำนักงานคณะกรรมการอาชีวศึกษาว่าด้วยการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา พ.ศ. 2552 มี 6 งาน คือ แผนกวิชา งานพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน งานวัดผลและประเมินผล งานวิทยาบริการและห้องสมุด งานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี และงานสื่อการเรียนการสอน ลัดดา วงศ์กระจ่าง (2567, 42) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ ทิศทางแนวปฏิบัติงานด้วยการส่งเสริม สนับสนุน การจัดการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลให้ดีขึ้น พร้อมกับก่อให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงาน โดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อันก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์มีความรู้ ทักษะ สมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและก่อประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร หมายถึง การบริหารกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน การพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน รวมถึงการประเมินผล โดยมีการร่วมมือจากบุคลากรในสถานศึกษาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและส่งเสริมประสิทธิภาพ การเรียนรู้ของนักเรียนเพื่อผลประโยชน์สูงสุดตามเป้าหมายของการศึกษา

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการจัดการศึกษาโดยรวม เนื่องจากภารกิจด้านวิชาการเป็นแกนกลางของการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและโลกยุคใหม่ แนวคิดของ Bush และ Coleman (2000) ชี้ให้เห็นว่าการบริหารงานวิชาการที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องครอบคลุมตั้งแต่การจัดทำหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล ตลอดจนการพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และทรัพยากรการเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งสอดรับกับกรอบการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน (สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษา, 2552) หนึ่งในองค์ประกอบสำคัญของการบริหารงานวิชาการ คือ การพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ซึ่งต้องอาศัยการออกแบบหลักสูตรให้สอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้และความต้องการของตลาดแรงงาน โดยเฉพาะในบริบทของโลกยุคดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แนวคิดของ Ornstein และ Hunkins (2018) เน้นว่าหลักสูตรที่ดีต้องตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและสังคม พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ครูสามารถปรับใช้ตามบริบทของผู้เรียนอย่างเหมาะสม เพื่อให้เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้สูงสุด ด้านการวัดผลและประเมินผล แนวคิดการประเมินเพื่อพัฒนา (Assessment for Learning) ของ Black และ Wiliam (1998) ชี้ว่าการประเมินไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการตัดสินผลการเรียนรู้ แต่ต้องเป็นกระบวนการที่ช่วยให้ผู้เรียนได้ตระหนัก

รู้ถึงพัฒนาการของตนเองและสามารถนำผลการประเมินไปสู่การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง การประเมินในมุมมองนี้จึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึกและการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนอย่างแท้จริง อีกองค์ประกอบที่มีบทบาทสำคัญ คือ งานสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา ซึ่งสะท้อนตามแนวคิดของ UNESCO (2015) ที่ระบุว่าการใช้เทคโนโลยีเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากช่วยขยายโอกาสการเรียนรู้ เพิ่มความน่าสนใจของบทเรียน และสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ เทคโนโลยีการศึกษาจึงไม่เพียงเป็นเครื่องมือเสริม แต่เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ที่ต้องได้รับการวางแผนและพัฒนาอย่างเป็นระบบ งานวิทยาบริการและห้องสมุดก็เป็นอีกมิติหนึ่งของการบริหารวิชาการที่สนับสนุนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยอ้างอิงแนวคิดของ Knowles (1984) ซึ่งเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแนวทางการศึกษาผู้ใหญ่ ห้องสมุดและบริการสารสนเทศจึงมีบทบาทในการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเข้าถึงแหล่งความรู้ได้หลากหลาย สร้างทักษะการสืบค้นข้อมูล และปลูกฝังนิสัยรักการเรียนรู้ สำหรับบริบทของอาชีวศึกษา งานแผนกวิชามีหน้าที่สำคัญในการวางแผน พัฒนาหลักสูตร และจัดฝึกทักษะวิชาชีพให้สอดคล้องกับมาตรฐานอาชีพตามกรอบคุณวุฒิอาชีพ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเตรียมความพร้อมสู่ตลาดแรงงานอย่างมีคุณภาพ (สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ, 2560) การบริหารงานด้านนี้จึงต้องคำนึงถึงความร่วมมือกับสถานประกอบการและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในสายอาชีพนั้น ๆ ท้ายที่สุด การจัดอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี (Dual Vocational Education) ถือเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่โดดเด่นในปัจจุบัน โดยแนวคิดของสถาบันอาชีวศึกษาเยอรมนี (BIBB, 2016) ชี้ให้เห็นว่าการบูรณาการการเรียนในสถานศึกษาและการฝึกประสบการณ์จริงในสถานประกอบการช่วยให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะวิชาชีพตรงตามความต้องการของตลาดแรงงาน ส่งผลให้เกิดความพร้อมในการทำงานมากยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุป การบริหารงานวิชาการเป็นกระบวนการที่มีหลายมิติและต้องอาศัยแนวคิดทางการศึกษาที่หลากหลาย ทั้งในด้านหลักสูตร การสอน การประเมิน สื่อและนวัตกรรม รวมถึงการจัดการศึกษาทางอาชีพ การบริหารที่มีประสิทธิภาพจะช่วยสร้างคุณภาพผู้เรียนที่ตอบโจทย์ทั้งสังคมและโลกยุคใหม่ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของระบบการศึกษาในปัจจุบัน

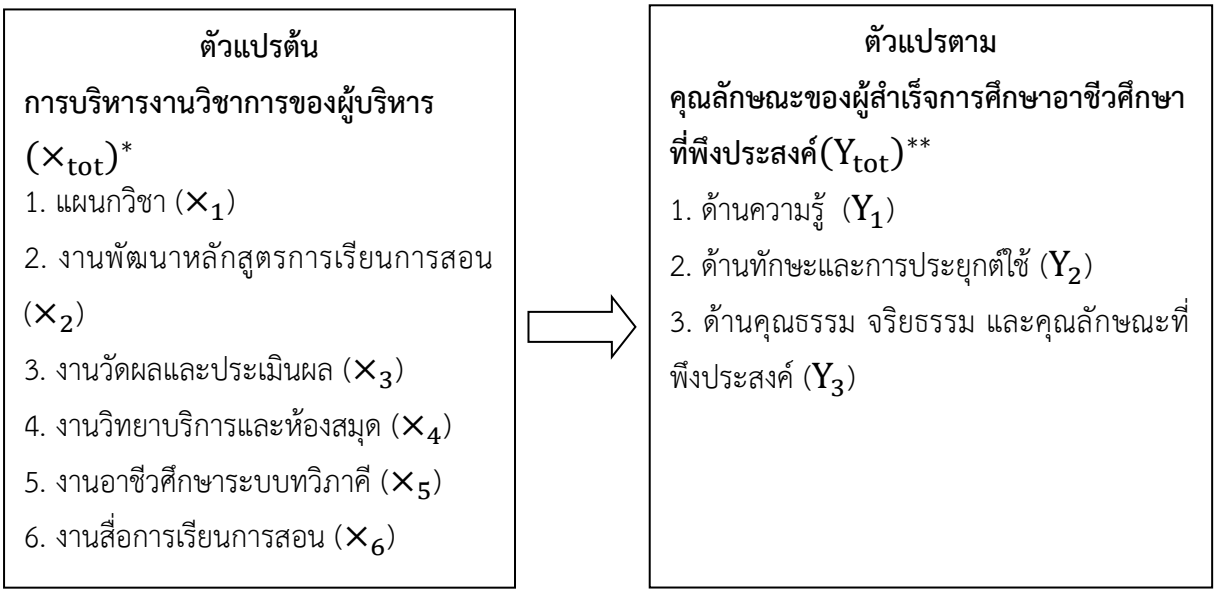
แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาที่พึงประสงค์

ผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องมีคุณลักษณะที่สอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพและความต้องการของตลาดแรงงาน ทั้งในระดับประเทศและนานาชาติ มาตรฐานอาชีวศึกษาไทย (สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา, 2562) ได้ระบุคุณลักษณะสำคัญที่ผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้าน โดยเริ่มจากด้านความรู้ ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญของการประกอบอาชีพ ผู้เรียนต้องมีทั้งความรู้พื้นฐานและความรู้เชิงช่างหรือเชิงวิชาชีพที่ลึกซึ้งเพียงพอสำหรับนำไปสู่การปฏิบัติงานจริงตามสาขาที่ศึกษา (Kongprasert, 2017) ความรู้เหล่านี้เป็นพื้นฐานให้ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถปรับตัวต่อเทคโนโลยีใหม่ ๆ รวมทั้งต่อยอดสู่นวัตกรรมในสายงานของตนได้ นอกจากด้านความรู้แล้ว คุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ยังเป็น

องค์ประกอบสำคัญของผู้ประกอบอาชีพที่มีคุณภาพ การทำงานด้วยความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ มีวินัย และตรงต่อเวลา เป็นคุณลักษณะสำคัญที่องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนล้วนให้ความสำคัญ (International Labour Organization – ILO, 2015) คุณลักษณะเชิงคุณธรรมเหล่านี้ไม่เพียงส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของผู้ปฏิบัติงาน แต่ยังสะท้อนถึงมาตรฐานวิชาชีพของบุคลากรอาชีวศึกษาในภาพรวม ด้านทักษะและการประยุกต์ใช้ก็เป็นหัวใจสำคัญของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาเช่นเดียวกัน ระบบอาชีวศึกษาคาดหวังว่าผู้เรียนจะต้องพัฒนาทั้งทักษะปฏิบัติ ทักษะการคิดวิเคราะห์ และทักษะด้านเทคโนโลยี เพื่อให้สามารถปรับตัวได้ในยุคดิจิทัล ซึ่งล้วนเป็นส่วนหนึ่งของทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 (Trilling & Fadel, 2009) การมีทักษะเหล่านี้ช่วยให้ผู้สำเร็จการศึกษามีความพร้อมต่อการทำงานจริง สามารถแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ และตอบสนองความต้องการของอุตสาหกรรมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

กล่าวโดยสรุป ผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาที่พึงประสงค์ควรประกอบด้วยความรู้ที่มั่นคง คุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม และทักษะที่สามารถนำไปใช้ในบริบทการทำงานจริง ทั้งสามองค์ประกอบนี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนก้าวสู่การเป็นแรงงานที่มีคุณภาพ มีความสามารถในการแข่งขัน และพร้อมต่อการพัฒนาในอนาคตอย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1.เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษา จังหวัดนครปฐม

2. เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาที่พึงประสงค์ สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษา จังหวัดนครปฐม

3. เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาที่พึงประสงค์ สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม

สมมติฐานการวิจัย

การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารมีอิทธิพลเชิงบวกต่อคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประเภทการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อศึกษาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา และวิเคราะห์อิทธิพลที่มีต่อคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาที่พึงประสงค์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา รองผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าแผนกวิชา และครูผู้สอนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม จำนวน 11 แห่ง รวมทั้งสิ้น 633 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา รองผู้บริหารสถานศึกษา หัวหน้าแผนกวิชา และครูผู้สอน ในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม จำนวน 11 แห่ง โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan ได้จำนวนรวม 242 คน แบ่งเป็น

1) ผู้อำนวยการวิทยาลัย และรองผู้อำนวยการ จำนวนวิทยาลัยละ 2 คน เลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

2) หัวหน้าสาขาวิชา และครูผู้สอน จำนวนสถานศึกษาละแห่งละ 20 คน เลือกโดยวิธีการจับสลาก (Simple Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ โดยมีขั้นตอนการสร้างและตรวจสอบคุณภาพดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนาเนื้อหา ศึกษาทฤษฎี แนวคิด หลักการ วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิชาการและคุณลักษณะผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษา รวมถึงระเบียบสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2552 และคู่มือการประกันคุณภาพภายในด้านอาชีวศึกษา (2567) แล้วนำข้อมูลมาจัดทำกรอบตัวแปรและสร้างแบบสอบถามภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

ขั้นตอนที่ 2 ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา

1) นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบ

2) ความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

3) ความถูกต้องของถ้อยคำ

4) จากนั้นคำนวณ ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) โดยเกณฑ์ยอมรับตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป

ขั้นตอนที่ 3 ทดลองใช้เครื่องมือ นำแบบสอบถามฉบับปรับปรุงไปทดลองใช้กับกลุ่มประชากรที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อทดสอบคุณภาพของแบบสอบถาม

ขั้นตอนที่ 4 ตรวจสอบความเชื่อมั่น วิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha) โดยกำหนดเกณฑ์ยอมรับมากกว่า 0.70 ผลการคำนวณพบว่าแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.892

ขั้นตอนที่ 5 จัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ นำข้อเสนอแนะจากการทดลองใช้และคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษามาปรับปรุงแบบสอบถามให้สมบูรณ์ พร้อมสำหรับใช้เก็บข้อมูลจริง

วิธีดำเนินการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อให้การเก็บข้อมูลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยดำเนินการตามลำดับขั้นดังนี้

1. ทำหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ไปยังสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ทั้งหมด 242 คน

2. จัดทำแบบสอบถามออนไลน์ด้วย Google Forms พร้อมหนังสือขอความร่วมมือส่งไปยังสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม เพื่อออกหนังสือแจ้งไปยังสถานศึกษา และส่ง QR Code ให้แก่ผู้ตอบ

3. นำข้อมูลที่ได้รับจาก Google Forms มาแปลงเป็นข้อมูลเชิงตัวเลข แล้วตรวจสอบความครบถ้วนก่อนนำไปวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ประกอบด้วย

1. สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้วิเคราะห์ข้อมูลสถานภาพพื้นฐาน ได้แก่

1) เพศ

2) อายุ

3) ระดับการศึกษา

4) ตำแหน่งปัจจุบัน

5) ประสบการณ์การทำงาน

สถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) สำหรับการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ

(1) การบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร

(2) คุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาที่พึงประสงค์ ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) พร้อมการแปลผลตามระดับคะแนนแบบลิเคิร์ท 5 ระดับ

การวิเคราะห์สหสัมพันธ์

ใช้สถิติสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson’s Product-Moment Correlation Coefficient) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร โดยพิจารณาทิศทางและระดับความสัมพันธ์ตามเกณฑ์ของเฉลิมศรี อรรจนกุล (2558)

การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ใช้เพื่อศึกษาตัวแปรด้านการบริหารงานวิชาการที่มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษา โดยตรวจสอบความเหมาะสมของโมเดลด้วย

1. ค่า Tolerance > 0.01

2. ค่า Variance Inflation Factor (VIF) < 10

เพื่อป้องกันปัญหาความสัมพันธ์ร่วม (Multicollinearity) และให้ได้ตัวแปรพยากรณ์ที่เหมาะสมที่สุด

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์สถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (N = 242)

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม		จำนวน	ร้อยละ
เพศ	ชาย	95	39.26
	หญิง	147	60.74
รวม		**242**	**100**
อายุ	21 – 30 ปี	140	57.85
	31 – 40 ปี	61	25.21
	41 – 50 ปี	32	13.22
	51 ปีขึ้นไป	9	3.72
รวม		**242**	**100**
ระดับการศึกษา	ปริญญาเอก	20	8.26
	ปริญญาโท	53	21.91
	ปริญญาตรี	169	69.83
	อื่น ๆ	0	0
รวม		**242**	**100**
ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการวิทยาลัย	11	4.55
	รองผู้อำนวยการวิทยาลัย	11	4.55
	หัวหน้าสาขาวิชา	110	45.45
	ครู	110	45.45
รวม		**242**	**100**
ประสบการณ์ในการทำงานตามตำแหน่ง	น้อยกว่า 5 ปี	49	20.25
	5 – 10 ปี	97	40.08
	11 – 15 ปี	31	12.81
	16 – 20 ปี	43	17.77
	21 ปีขึ้นไป	22	9.09
รวม		**242**	**100**

จากตารางที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 147 คน คิดเป็นร้อยละ 60.74 และเพศชาย จำนวน 95 คน คิดเป็นร้อยละ 39.26 เมื่อพิจารณาอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีอายุ 21 – 30 ปี จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 57.85 รองลงมาคือ อายุ 31 – 40 ปี จำนวน 61 คน คิดเป็นร้อยละ 25.21 อายุ 41 – 50 ปี จำนวน 32 คิดเป็นร้อยละ 13.22และอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ

3.72 เมื่อพิจารณาระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 169 คน คิดเป็นร้อยละ 69.83 รองลงมา คือ ระดับปริญญาโท จำนวน 53 คน คิดเป็นร้อยละ 21.91 และระดับปริญญาเอก จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 8.26 เมื่อพิจารณาตำแหน่ง พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีตำแหน่งผู้อำนวยการวิทยาลัย จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 4.55 รองผู้อำนวยการวิทยาลัย จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 4.55 หัวหน้าสาขาวิชา จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 45.45 และครู จำนวน 110 คน คิดเป็นร้อยละ 45.45 เมื่อพิจารณาประสบการณ์ทำงานในสถานศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีประสบการณ์ทำงาน 5 – 10 ปี จำนวน 97 คน คิดเป็นร้อยละ 40.08 รองลงมา คือ มีประสบการณ์ทำงาน น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 20.25 ประสบการณ์การทำงาน 16 – 20 ปี จำนวน 43 คน คิดเป็นร้อยละ 17.77 ประสบการณ์การทำงาน 11 – 15 ปี จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 12.81 และประสบการณ์การทำงาน 21 ปีขึ้นไป จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 9.09

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และระดับการบริหารงานวิชาการของ ผู้บริหาร สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม (N = 242)

การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม		$\overline{X}$	S.D.	ระดับ
1.	แผนกวิชา	4.11	0.58	มาก
2.	งานพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน	4.07	0.54	มาก
3.	งานวัดผลและประเมินผล	4.06	0.54	มาก
4.	งานวิทยาบริการและห้องสมุด	4.03	0.54	มาก
5.	งานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี	4.02	0.53	มาก
6.	งานสื่อการเรียนการสอน	4.01	0.52	มาก
รวม		**4.05**	**0.47**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า การบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.05, S.D. = 0.47) เมื่อพิจารณารายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้ คือ แผนกวิชา ($\overline{X}$ = 4.11, S.D. = 0.58) งานพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน ($\overline{X}$ = 4.07, S.D. = 0.54) งานวัดผลและประเมินผล ($\overline{X}$ = 4.06, S.D. = 0.54) งานวิทยาบริการและห้องสมุด ($\overline{X}$ = 4.03, S.D. = 0.54) งานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ($\overline{X}$ = 4.02, S.D. = 0.53) และงานสื่อการเรียนการสอน ($\overline{X}$ = 4.01, S.D. = 0.52) ตามลำดับ

คุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาที่พึงประสงค์ สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านความรู้ ด้านคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และด้านทักษะและการประยุกต์ใช้ ตามลำดับ 3) การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาที่พึงประสงค์ สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัด

นครปฐม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เรียงลำดับความสำคัญ ได้แก่ งานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี งานสื่อการเรียนการสอน ด้านแผนกวิชา และงานวัดผลและประเมินผล มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณ (Multiple R) เท่ากับ .894 ซึ่งตัวแปรได้ร่วมกันทำนายคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาที่พึงประสงค์ สังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม ได้ร้อยละ 80.0 (R2 = .800) สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ $\hat{y}$tot = .121 + .038 (X1) + .045 (X3) + .048 (X5) + .052 (X6) (R2 = .800) สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน $z\hat{y}$= .151 (zx1) + .152 (zx3) + .333 (zx6) + .357 (zx5) (R2 = .800)

อภิปรายผล

ผลการวิจัยครั้งนี้มุ่งวิเคราะห์การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาและความสัมพันธ์กับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สำเร็จการศึกษาในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม โดยสามารถอภิปรายตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา

ผลการวิจัยพบว่าการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ครอบคลุมทุกองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การวางแผน การจัดหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตร การนิเทศการสอน การวัดผลประเมินผล การพัฒนาสื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษา ตลอดจนการทำวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะด้านการจัดการเรียนการสอนและด้านการวัดผลประเมินผล ซึ่งมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด สะท้อนให้เห็นถึงการมีระบบบริหารจัดการที่เป็นรูปธรรมและส่งผลต่อคุณภาพผู้เรียนอย่างชัดเจน ผลดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ บุญเกื้อ ควรหาเวช (2556) ที่ระบุว่า การบริหารงานวิชาการเป็นหัวใจ ของการบริหารสถานศึกษา เนื่องจากเป็นกลไกที่เชื่อมโยงโดยตรงกับคุณภาพของผู้เรียน ผู้บริหารที่มีความรู้ ความสามารถ และมีภาวะผู้นำทางวิชาการจะสามารถขับเคลื่อนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียนได้อย่างมีนัยสำคัญ นอกจากนี้ แนวคิดของ Sergiovanni (1996) ที่เน้นบทบาทผู้บริหารในฐานะ Instructional Leader ซึ่งต้องกำหนดวิสัยทัศน์ทางการเรียนรู้และกำกับการสอนอย่างเป็นระบบ ยังช่วยสนับสนุนข้อค้นพบที่ว่า ผู้บริหารในพื้นที่วิจัยมีบทบาทเชิงรุกในการขับเคลื่อนงานวิชาการอย่างต่อเนื่อง

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษา

ผลการวิจัยชี้ว่าผู้สำเร็จการศึกษาในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐมมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะด้านคุณธรรม จริยธรรม ทักษะชีวิต และทักษะการทำงาน ซึ่งถือเป็นทักษะที่มีความ

จำเป็นต่อบริบทโลกในศตวรรษที่ 21 ที่ต้องการกำลังคนที่มีความรู้ควบคู่คุณธรรม และสามารถปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปราณี เอี่ยมละออ (2560) ซึ่งชี้ว่า การผลิตผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาที่มีคุณลักษณะเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพ โดยผู้บริหารและครูต้องร่วมกันพัฒนาการเรียนรู้ที่บูรณาการทั้งทักษะอาชีพ ทักษะชีวิต และค่านิยมเชิงจริยธรรม ทั้งนี้สะท้อนว่าระบบการจัดการศึกษาในพื้นที่วิจัยสามารถปลูกฝังคุณลักษณะที่จำเป็นต่อการทำงานจริงแก่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิผล

ความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารงานวิชาการกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สำเร็จการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการมีความสัมพันธ์เชิงบวกระดับสูงกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สำเร็จการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเฉพาะองค์ประกอบด้านการจัดการเรียนการสอน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่ส่งผลต่อผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนโดยตรง ผลดังกล่าวสอดคล้องกับ Stufflebeam (2003) ตามโมเดล CIPP ที่ชี้ว่ากระบวนการ (Process) ที่มีคุณภาพย่อมส่งผลต่อผลผลิต (Product) ที่มีคุณภาพเช่นกัน กล่าวคือ หากกระบวนการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลมีระบบและมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนย่อมพัฒนาคุณลักษณะตามเป้าหมายได้อย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้ แนวคิดของ Fullan (2001) เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาที่ยั่งยืนยังชี้ให้เห็นว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารเป็นปัจจัยกำหนดความสำเร็จของการพัฒนานักเรียนในระยะยาว ไม่ใช่เพียงการบริหารเชิงเอกสารหรือระบบเท่านั้น แต่ต้องเป็นการขับเคลื่อนการเรียนรู้ร่วมกับครูและผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

ข้อค้นพบของงานวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ ศักดิ์สิทธิ์ แสงสุข (2562) ที่พบว่า สถานศึกษาที่มีระบบบริหารงานวิชาการที่เข้มแข็ง มักผลิตผู้เรียนที่มีความรู้ ทักษะวิชาชีพ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ได้ดีกว่าสถานศึกษาทั่วไป สะท้อนให้เห็นว่าการบริหารงานวิชาการที่มีคุณภาพเป็นปัจจัยพื้นฐานของการผลิตกำลังคนอาชีวศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและตลาดแรงงาน

สรุป

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับสูงทุกด้าน ซึ่งชี้ให้เห็นถึงศักยภาพของผู้บริหารในการขับเคลื่อนคุณภาพการจัดการศึกษาอย่างเป็นระบบและครอบคลุม โดยเฉพาะด้านงานแผนกวิชา ผู้บริหารสามารถกำกับดูแลการวางแผนจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดตารางเรียนตารางสอน และการออกแบบโครงสร้างการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียน สำหรับด้านหลักสูตรการเรียนการสอน ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้ครูมีความเข้าใจหลักสูตรอย่างถูกต้องและลึกซึ้ง รวมถึงสนับสนุนการมีส่วนร่วมของครูในการพัฒนาและปรับปรุงแผนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนและชุมชน ด้านงาน

วัดผลและประเมินผล พบว่าผู้บริหารดำเนินงานตามระเบียบและมาตรฐานวิชาชีพอย่างเคร่งครัด พร้อมทั้งส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพครูด้านการประเมินผล เพื่อให้การวัดผลสอดคล้องกับสภาพจริงและสะท้อนสมรรถนะของผู้เรียนได้อย่างแม่นยำ ขณะที่งานวิทยบริการและห้องสมุดได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีความทันสมัย เอื้อต่อการเข้าถึงข้อมูลและการเรียนรู้ด้วยตนเองของผู้เรียน ในด้านงานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี ซึ่งเป็นจุดเด่นของการจัดอาชีวศึกษา ผู้บริหารให้ความสำคัญกับการวางแผนความร่วมมือกับสถานประกอบการอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์จริงที่ช่วยเสริมสร้างทักษะวิชาชีพสอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงาน นอกจากนี้ ผู้บริหารยังส่งเสริมการพัฒนาสื่อการเรียนการสอนและเทคโนโลยีทางการศึกษาให้มีความทันสมัยและตอบสนองต่อบริบทยุคดิจิทัล ทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพและหลากหลายยิ่งขึ้น สำหรับคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษาที่พึงประสงค์ ผลการวิจัยพบว่าอยู่ในระดับสูงทั้งด้านความรู้ ทักษะและคุณธรรมจริยธรรม ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและตลาดแรงงาน ตลอดจนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การประยุกต์ใช้ความรู้ในสถานการณ์จริง และมีความรับผิดชอบสูง อันเป็นรากฐานสำคัญของการเป็นกำลังแรงงานคุณภาพ

ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณชี้ให้เห็นว่า การบริหารงานวิชาการใน 4 ด้าน ได้แก่ งานแผนกวิชา งานวัดผลและประเมินผล งานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี และงานสื่อการเรียนการสอน มีอิทธิพลต่อคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยเฉพาะงานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคีและงานสื่อการเรียนการสอน ที่มีความสัมพันธ์เชิงบวกในระดับสูง แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ที่เน้นประสบการณ์จริงและการใช้สื่อที่มีความหลากหลาย สมการถดถอยยังระบุว่าตัวแปรทั้ง 4 ด้านสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาได้ถึงร้อยละ 80 ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับสูงมาก ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาการบริหารงานวิชาการทั้งสี่ด้านอย่างจริงจังจะช่วยยกระดับคุณภาพผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับเป้าหมายของอาชีวศึกษาอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1. ควรพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับตลาดแรงงาน โดยปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัยและตรงกับความต้องการของภาคอุตสาหกรรม ในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม

2. ควรส่งเสริมการเรียนรู้แบบปฏิบัติจริง เช่น ฝึกงาน สหกิจศึกษา และโครงการร่วมกับสถานประกอบการ เพื่อเพิ่มทักษะที่จำเป็น ในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม

3. ควรเสริมสร้างภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร โดยจัดอบรมและพัฒนาศักยภาพในการบริหารหลักสูตรและการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัจจัยภายในและภายนอกที่มีอิทธิพลต่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารในสถานศึกษาอาชีวศึกษา เช่น นโยบายการศึกษา วัฒนธรรมองค์กร และความร่วมมือกับภาคอุตสาหกรรม เพื่อพัฒนาแนวทางการบริหารที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม

2. ควรศึกษาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารในสถาบันอาชีวศึกษาในต่างประเทศ และเปรียบเทียบกับแนวทางของประเทศไทย เพื่อหาแนวปฏิบัติที่สามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม ในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม

3. ควรศึกษาว่าการบริหารงานวิชาการในมิติต่างๆ (เช่น หลักสูตร การเรียนการสอน และการประเมินผล) มีผลต่อคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาในด้านทักษะวิชาชีพ คุณธรรม และความพร้อมในการทำงานมากน้อยเพียงใด เพื่อพัฒนากลยุทธ์การบริหารที่ตอบโจทย์ความต้องการของตลาดแรงงาน ในสังกัดสำนักงานอาชีวศึกษาจังหวัดนครปฐม

เอกสารอ้างอิง

ชนาธิป พรกุล. (2563). *การประเมินผลทักษะปฏิบัติในอาชีวศึกษา.* สถาบันพัฒนาหลักสูตร.

เฉลิมศรี อรรจนกุล. (2558). *การวิจัยนิเทศศาสตร์.* สงขลา : คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา.

ทศนกร โคกสีอำนวย. (2561). *การบริหารงานวิชาการสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ทิพวรรณ หงส์รัตน์. (2561). *การสร้างเครื่องมือวิจัยและการตรวจสอบคุณภาพ.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

บุญเกื้อ ควรหาเวช. (2556). *การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ทางการศึกษา.

ปราณี เอี่ยมละออ. (2560). *การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.

พิณสุดา สิริธรังศรี. (2563). *ปัญหาและความท้าทายของผู้สำเร็จการศึกษาอาชีวศึกษา.* สถาบันการอาชีวศึกษา.

ไพฑูรย์ สินลารัตน์. (2564). *การพัฒนาทักษะผู้ประกอบการในอาชีวศึกษา.* สำนักอาชีวศึกษา.

ลัดดา วงค์กระจ่าง. (2567). *การบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในยุคความปกติถัดไปที่ส่งผลต่อคุณภาพวิชาชีพของวิทยาลัยสารพัดช่าง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา.* ปริญญาครุศาตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

วราภรณ์ ภูมิสิงหราช. (2562). *การวิเคราะห์สถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับงานวิจัยทางการศึกษา.* สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

วิจารณ์ พานิช. (2563). *ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 สำหรับผู้เรียนไทย.* สถาบันส่งเสริมการเรียนรู้.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2564). *การนิเทศการฝึกงานในสถานประกอบการ.* สำนักวิชาการอาชีวศึกษา.

ศักดิ์สิทธิ์ แสงสุข. (2562). *การบริหารงานวิชาการกับผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษาอาชีวศึกษา.* กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏ.

ศิริพร สว่างจิตร. (2559). *การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์การศึกษา.

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2564). *การวัดผลและประเมินผลในอาชีวศึกษา.* สำนักพัฒนาการวัดผล.

สมฤทัย ล้อแก้วมณี. (2561). *การจัดการงานวิชาการในสถานศึกษาอาชีวศึกษา.* นนทบุรี: สำนักพิมพ์อาชีวศึกษา.

สุชาติ เซี่ยงฉิน. (2560). *การวิจัยเชิงปริมาณ: แนวคิดและการประยุกต์ใช้.* สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2552). *ระเบียบสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ว่าด้วยการบริหารงานวิชาการ พ.ศ. 2552.* กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2562). *มาตรฐานอาชีวศึกษาไทย.* กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2564). *นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาการอาชีวศึกษา.* กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา. (2567). *คู่มือการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาอาชีวศึกษา พ.ศ. 2567.* กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักบริหารงานการมัธยมศึกษา. (2552). *แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน.* กระทรวงศึกษาธิการ.

สถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ. (2560). *กรอบคุณวุฒิอาชีพและมาตรฐานอาชีพ.* กระทรวงแรงงาน.

Black, P., & Wiliam, D. (1998). *Assessment and classroom learning.* Assessment in Education: Principles, Policy & Practice, 5(1), 7–74.

BIBB (Federal Institute for Vocational Education and Training). (2016). *Dual vocational education and training in Germany.* BIBB.

Bush, T., & Coleman, M. (2000). *Leadership and strategic management in education.* Paul Chapman Publishing.

Cronbach, L. J. (1951). *Coefficient alpha and the internal structure of tests.* Psychometrika, 16(3), 297–334.

Fullan, M. (2001). *Leading in a culture of change.* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

International Labour Organization (ILO). (2015). *Guidelines on work ethics and professional behavior.* ILO Publications.

Knowles, M. (1984). *The adult learner: A neglected species.* Gulf Publishing.

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30, 607–610.

Kongprasert, C. (2017). Knowledge and skills in vocational education. *Journal of Technical Education*, 12(2), 45–60.

Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2018). *Curriculum: Foundations, principles, and issues (8th ed.).* Pearson.

Sergiovanni, T. J. (1996). *Leadership for the schoolhouse: How is it different? Why is it important?* San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Stufflebeam, D. L. (2003). The CIPP model for evaluation. In T. Kellaghan & D. L. Stufflebeam (Eds.), *International handbook of educational evaluation* (31–62). Dordrecht: Kluwer.

Trilling, B., & Fadel, C. (2009). *21st century skills: Learning for life in our times.* Jossey-Bass.

UNESCO. (2015). *ICT in education: Policy guidelines.* UNESCO Publishing.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Administrators' Administrative Skills Affecting the Knowledge Management in Schools under the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Pathom

ทักษะการบริหารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม

Wuttigorn Aongmanee[1*], & Phravaddhanavajiramedhi[2]

วุฒิกร อ่องมณี[1*], & พระวัฒนวชิรเมธี[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Wuttigorn Aongmanee*
วุฒิกร อ่องมณี
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: wuttigorn@rn.ac.th

2. Phravaddhanavajiramedhi
พระวัฒนวชิรเมธี
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: teerawit.pk@mbu.ac.th

คำสำคัญ:
ทักษะการบริหาร, ผู้บริหารสถานศึกษา, การจัดการความรู้, เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม

Keywords:
Administrative skills, School administrators, Knowledge management, Nakhon Pathom Secondary Educational Service Area Office

Article history:
Received: 29/04/2025
Revised: 04/09/2025
Accepted: 02/11/2025
Available online: 24/11/2025

How to Cite:
Aongmanee, W. &. Phravaddhanavajiramedhi. (2025). Administrators' Administrative Skills Affecting the Knowledge Management in Schools under the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Pathom. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 727-746.

ABSTRACT

The purposes of this research were: 1) to study the administrative skills of school administrators under the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Pathom, 2) to study knowledge management in schools under the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Pathom and, 3) to study the administrative skills of school administrators that affect knowledge management in schools under the Secondary Educational Service Area Office, Nakhon Pathom. The sample group in this research consists of 320 participants, including school directors, heads of four administrative units, and teachers from schools under the Secondary Education Service Area Office Nakhon Pathom, representing 29 schools. The research instrument used in this study was a questionnaire. The data were analyzed using statistical software. The statistical methods used for data analysis include frequency, percentage, mean ($\bar{x}$), standard deviation (S.D.), and hypothesis testing through stepwise multiple regression analysis.

The results of research were found that: 1) The administrative skills of school administrators under the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Pathom in overall was at a high level. When considering each aspect, all areas are rated at a high level. The average scores in each area, ranked from highest to lowest, are as follows: conceptual skills, cognitive skills, human skills, technical skills, and educational and teaching skills, respectively. 2) The knowledge management in schools under the Secondary Educational

Service Area Office Nakhon Pathom in overall was at a high level. When considering each aspect, all areas are rated at a high level. The average scores in each area, ranked from highest to lowest, are as follows: learning, access to knowledge, sharing and exchanging knowledge, knowledge discovery, organizing knowledge systematically, synthesizing and filtering knowledge, and creating and seeking knowledge, respectively. 3) The administrative skills of school administrators that affect knowledge management in schools under the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Pathom, ranked by the prediction coefficient in order of importance, are as follows: human skills, cognitive skills, technical skills, educational and teaching skills, and conceptual skills, respectively. These skills can significantly explain the variance in the administrative skills of school administrators affecting knowledge management in schools under the Secondary Educational Service Area Office Nakhon Pathom was statistical significance at 0.01 level.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม 2) เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม 3) เพื่อศึกษาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้ากลุ่มบริหารงาน 4 ฝ่าย และครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม จำนวน 320 คน จาก 29 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบสมมติฐาน ใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยสามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ทักษะความคิดรวบยอด ทักษะทางความรู้ความคิด ทักษะทางมนุษย์ ทักษะทางเทคนิค และทักษะทางการศึกษาและการสอน ตามลำดับ 2) การจัดการความรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยสามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยดังนี้ การเรียนรู้ การเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การค้นความรู้ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ และการสร้างและแสวงหาความรู้ ตามลำดับ 3) ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม โดยเรียงลำดับค่าสัมประสิทธิ์การทำนายตามความสำคัญ ดังนี้ ทักษะทางมนุษย์ ทักษะทางความรู้ความคิด ทักษะทางเทคนิค ทักษะทาง

การศึกษาและการสอน และทักษะความคิดรวบยอด ตามลำดับ สามารถอธิบายความแปรปรวนของทักษะการบริหารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐมได้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

บทนำ

สภาวการณ์ของโลกในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงอย่างผันผวนทั้งระบบเศรษฐกิจ สังคม การปฏิบัติงานล้วนได้รับอิทธิพลจากเทคโนโลยีดิจิทัล ประกอบกับการพัฒนาและปฏิรูปประเทศในกระแสโลกาภิวัตน์ ที่ต้องเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันภายใต้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งความท้าทายของทุกประเทศ ที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงหลายประการ ทั้งประเด็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และความขัดแย้งระหว่างประเทศ ส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศทั้งในระดับชุมชน ภูมิภาคและระดับโลก โดยจากผลการจัดอันดับขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศโดยสถาบันการจัดการนานาชาติ (International Institute for Management Development: IMD) ประจำปี 2566 พบว่า ประเทศไทย อยู่อันดับที่ 30 จากทั้งหมด 64 เขตเศรษฐกิจ และเป็นอันดับ 3 ในกลุ่มภูมิภาคอาเซียน ซึ่งการจัดอันดับนี้ วัดจากขีดความสามารถในการแข่งขันทั้งหมด 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านสมรรถนะทางเศรษฐกิจ 2) ด้านประสิทธิภาพของภาครัฐ 3) ด้านประสิทธิภาพของภาครัฐของภาคธุรกิจ และ 4) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน อย่างไรก็ตามด้านการศึกษา เป็นหนึ่งในตัวชี้วัดของด้านโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งมีขีดความสามารถในการแข่งขันอยู่ในอันดับที่ 54 (Lausanne: n.p., 2023: 36-49) จึงจะเห็นได้ว่าการพัฒนาความสามารถ ในการแข่งขันของประเทศไทยนั้น ล้วนมาจากการพัฒนาหน่วยงานและองค์การต่าง ๆ ที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานนโยบายในทุกด้านทั้งภาครัฐและเอกชน

ในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคของการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาการและเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว ผู้เรียนจึงจำเป็นต้องพัฒนาการเรียนรู้ให้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 54 จึงได้กำหนดให้มีการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและมาตรฐานสากล พร้อมมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ เชี่ยวชาญตามความถนัด และมีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ (ราชกิจจานุเบกษา, 2560: 14) ทั้งนี้ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดให้การจัดการศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ สมรรถนะสำคัญ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เชื่อว่าทุกคนมีศักยภาพในการเรียนรู้และพัฒนาได้ การจัดการเรียนรู้จึงต้องเน้นพัฒนาความรู้ควบคู่คุณธรรม และคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551: 4–7) นอกจากนี้ แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2560–2579 ได้กำหนดวิสัยทัศน์เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้อย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และสอดคล้องกับบริบทโลกในศตวรรษที่ 21 โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ 4 ประการ คือ พัฒนาระบบการศึกษา พัฒนาคุณลักษณะและสมรรถนะของคนไทย พัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณธรรม และนำพา

ประเทศก้าวข้ามกับดักรายได้ปานกลาง (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว องค์กรการศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวเป็น องค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ที่มุ่งเน้นการแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ อย่างต่อเนื่อง เพื่อตอบสนองต่อความซับซ้อนและการเปลี่ยนแปลงในโลกปัจจุบัน อีกทั้งต้องมีการจัดการความรู้ (Knowledge Management) เพื่อรวบรวม จัดเก็บและแบ่งปันองค์ความรู้ทั้งที่เป็นความรู้ที่ชัดแจ้งและความรู้ฝังลึกในตัวบุคลากร (ธีระ รุญเจริญ, 2555: 228) ซึ่งสอดคล้องกับพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 ที่กำหนดให้หน่วยงานราชการพัฒนาองค์กรให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ (พระราชกฤษฎีกา, 2546: 4) การจัดการความรู้จะประสบความสำเร็จได้ จำเป็นต้องมีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีทักษะการบริหารอย่างรอบด้าน โดยทักษะสำคัญที่ Drake และ Roe (1986: 29-30) ระบุไว้ ได้แก่ 1) ทักษะด้านความรู้ความคิด 2) ทักษะทางเทคนิค 3) ทักษะด้านการศึกษาและการสอน 4) ทักษะทางมนุษยสัมพันธ์ และ 5) ทักษะการคิดรวบยอด เพื่อขับเคลื่อนองค์กรให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

จากปัญหาดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการจัดการความรู้ในสถานศึกษา นอกจากวัฒนธรรมองค์กรและเทคโนโลยีสารสนเทศแล้ว "ทักษะการบริหาร ภาวะผู้นำ และความสำคัญที่ผู้บริหารสถานศึกษาให้กับการจัดการความรู้" ก็มีบทบาทสำคัญอย่างมาก (ลักษณา ศิริวรรณ, 2567) การจัดการความรู้ในโรงเรียน หมายถึง การสร้าง แสวงหา การเข้าถึง และการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในองค์กร เพื่อพัฒนาศักยภาพ เพิ่มขีดความสามารถ ลดความซ้ำซ้อน ถ่ายทอดประสบการณ์ และปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วให้เหมาะสมกับการปฏิรูปการศึกษา

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีเกี่ยวกับทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา

ทักษะการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่ช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถผลักดันองค์กรให้บรรลุเป้าหมายทั้งด้านวิชาการ การจัดการทรัพยากร และการพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยทฤษฎีทักษะการบริหารของ Katz (1974) ถือเป็นหนึ่งในกรอบแนวคิดที่ได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในวงวิชาชีพ โดยเขาระบุว่าผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีทักษะหลัก 3 ด้าน ได้แก่ ทักษะทางเทคนิค ทักษะทางมนุษย์ และทักษะทางความคิดรวบยอด ซึ่งแต่ละทักษะมีบทบาทสำคัญในการทำให้ผู้บริหารสามารถทำงานได้อย่างรอบด้าน

ทักษะทางเทคนิค คือความรู้และความเชี่ยวชาญในงานเฉพาะด้าน เช่น การจัดทำหลักสูตร การวางระบบงานธุรการ หรือการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหาร ความเข้าใจเชิงลึกในกระบวนการเหล่านี้ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวิเคราะห์ปัญหาและให้คำแนะนำแก่ครูและเจ้าหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง (Katz, 1974) ทักษะทางมนุษย์ เป็นอีกมิติที่สำคัญ เนื่องจากผู้บริหารต้องทำงานร่วมกับบุคลากรหลายกลุ่ม การมีความสามารถในการสื่อสาร การทำงานเป็นทีม การสร้างแรงจูงใจ และการเป็นผู้นำ จะช่วยให้โรงเรียนดำเนินงานได้อย่างราบรื่นและสร้างบรรยากาศการทำงานที่ดี (Hoy & Miskel, 2013) ส่วนทักษะทางความคิดรวบยอด เป็นทักษะระดับสูง

ที่เกี่ยวข้องกับการมองภาพรวมขององค์กร การคิดเชิงระบบ และการวางกลยุทธ์การพัฒนาโรงเรียน ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในยุคที่การศึกษามีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว (Robbins & Coulter, 2018) นอกเหนือจากกรอบทักษะพื้นฐานดังกล่าว นักวิชาการด้านการศึกษาได้ขยายแนวคิดให้ครอบคลุมทักษะที่จำเป็นในบริบทโรงเรียนเพิ่มเติม เช่น ทักษะความรู้ความคิด ซึ่งเกี่ยวข้องกับการคิดเชิงวิพากษ์ การวิเคราะห์ข้อมูล การแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ และการตัดสินใจ ทักษะเหล่านี้สนับสนุนให้ผู้บริหารสามารถรับมือกับปัญหาที่ซับซ้อน เช่น ประเด็นคุณภาพผู้เรียน นโยบายการศึกษาใหม่ หรือความท้าทายที่เกิดขึ้นเฉียบพลัน (Leithwood et al., 2006) นอกจากนี้ ทักษะทางการศึกษาและการสอน ก็มีบทบาทสำคัญต่อผู้บริหารสถานศึกษา เนื่องจากผู้บริหารต้องมีความเข้าใจเรื่องหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การนิเทศภายใน และการประเมินผล เพื่อสามารถส่งเสริมคุณภาพการเรียนรู้ของนักเรียนได้จริง (Sergiovanni, 2009)

งานวิจัยด้านการบริหารการศึกษาหลายชิ้นชี้ให้เห็นว่า ผู้บริหารที่มีทักษะทั้ง 5 ด้านในระดับสูง ได้แก่ ทักษะทางเทคนิค มนุษย์ ความคิดรวบยอด ความรู้ความคิด และทักษะด้านการจัดการเรียนการสอน จะสามารถผลักดันโรงเรียนให้เกิดการพัฒนาคุณภาพอย่างยั่งยืน ทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ผู้เรียน ความร่วมมือของครู และบรรยากาศการเรียนรู้ภายในองค์กร (Hallinger & Heck, 2010) สิ่งเหล่านี้ยืนยันว่าทักษะการบริหารที่หลากหลายเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างภาวะผู้นำทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

ทฤษฎีและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการความรู้ในสถานศึกษา (Knowledge Management: KM)

การจัดการความรู้ในสถานศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนการสอนและพัฒนาองค์กรอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยแนวคิดจากนักวิชาการด้านความรู้ที่เน้นการสร้าง แบ่งปัน และนำความรู้ไปใช้เพื่อพัฒนาการทำงานของครูและผู้เรียน แนวคิดของ Nonaka และ Takeuchi (1995) ที่เรียกว่า SECI Model เป็นกรอบสำคัญที่อธิบายว่าความรู้หมุนเวียนและพัฒนาได้ผ่านสี่ขั้นตอน ได้แก่ การแลกเปลี่ยนความรู้จากประสบการณ์ (Socialization) การถ่ายทอดความรู้ฝังลึกให้อยู่ในรูปแบบที่จับต้องได้ (Externalization) การรวบรวมและจัดระบบความรู้ (Combination) และการนำความรู้ไปใช้จนเกิดการเรียนรู้ใหม่ (Internalization) กระบวนการเหล่านี้ทำให้เกิดวงจรการสร้างความรู้ที่สนับสนุนการเติบโตขององค์กรทางการศึกษา สำหรับบริบทของสถานศึกษา กระบวนการจัดการความรู้มักประกอบด้วยการสร้างและแสวงหาความรู้ใหม่ การจัดระบบให้ค้นหาได้ง่าย การเปิดโอกาสให้ครูและบุคลากรเข้าถึงและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ตลอดจนการประมวลและกลั่นกรองความรู้เพื่อใช้พัฒนางานวิชาการ รวมถึงการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ของทั้งองค์กร งานวิจัยด้านการศึกษาหลายชิ้น เช่น งานของ Sallis & Jones (2013) พบว่าการมีระบบการจัดการความรู้ที่เข้มแข็งช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนและพัฒนาศักยภาพครูอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อสถานศึกษาสามารถสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน

ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษากับการจัดการความรู้

ความสามารถด้านการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดคุณภาพของการจัดการความรู้ภายในสถานศึกษา เนื่องจากบทบาทของผู้บริหารมิได้จำกัดอยู่เพียงการกำกับดูแล แต่ยังครอบคลุมถึงการเป็นผู้นำการเรียนรู้ และผู้ขับเคลื่อนวัฒนธรรมองค์ความรู้ให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม งานศึกษาด้านการบริหารการศึกษาและทฤษฎีการจัดการความรู้ต่างชี้ให้เห็นว่า ทักษะการบริหารแต่ละด้านของผู้บริหารมีความสัมพันธ์กับระดับการจัดการความรู้ในลักษณะเสริมแรงซึ่งกันและกัน โดยสามารถอธิบายได้ดังนี้

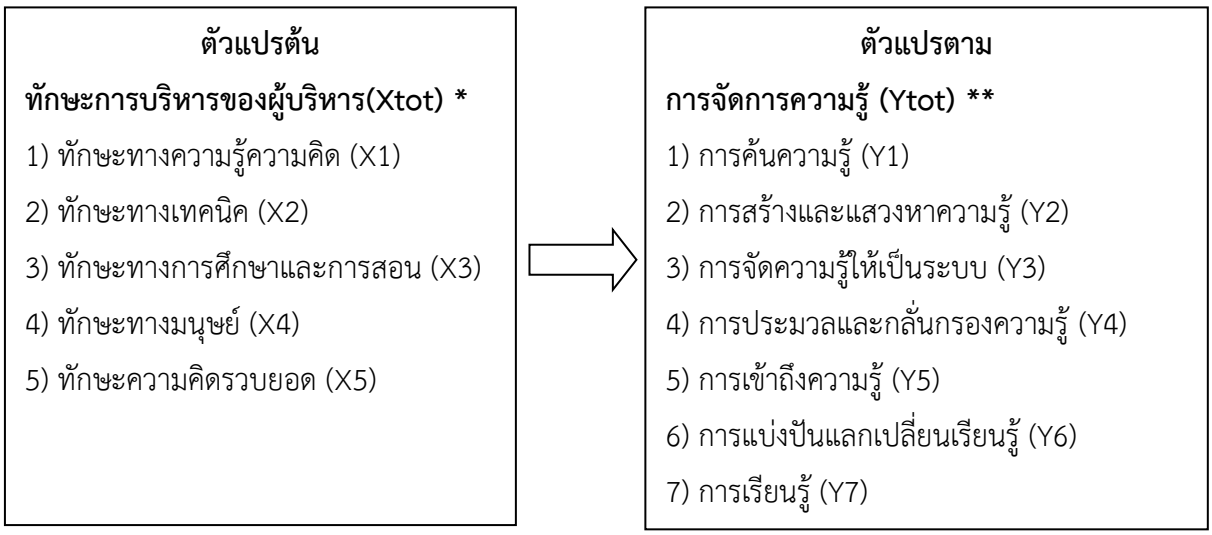
ประการแรก ทักษะทางมนุษย์ ช่วยให้ผู้บริหารสามารถสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในองค์กร ส่งเสริมการสื่อสารอย่างเปิดกว้าง และกระตุ้นให้บุคลากรเกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกัน บรรยากาศเช่นนี้เป็นพื้นฐานสำคัญของการแบ่งปันความรู้ ซึ่งเป็นหัวใจของวงจร KM ทั้งในส่วนของการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การสะท้อนคิด และการพัฒนาวิธีปฏิบัติที่ดี หลายงานวิจัยชี้ว่าโรงเรียนที่ผู้บริหารมีทักษะทางมนุษย์สูงมักเกิดชุมชนนักปฏิบัติ ที่เข้มแข็งและส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยตรง (Nonaka & Takeuchi, 1995; Leithwood et al., 2004)

ประการที่สอง ทักษะทางความรู้ความคิดและทักษะคิดรวบยอด มีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การจัดการความรู้อย่างเป็นระบบ ผู้บริหารที่มีทักษะเชิงคิดวิเคราะห์สามารถมองเห็นภาพรวมขององค์กร ระบุองค์ความรู้สำคัญที่ควรพัฒนา และออกแบบกระบวนการ KM ให้สอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ของสถานศึกษา นอกจากนี้ แนวคิดเชิงนวัตกรรมยังช่วยให้โรงเรียนสามารถพัฒนาวิธีการเรียนรู้ใหม่ ๆ เช่น การออกแบบหลักสูตรฐานสมรรถนะ การใช้ข้อมูลผลสัมฤทธิ์มาวิเคราะห์ เพื่อสร้างการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ผู้เรียนยุคใหม่ (Senge, 1990; Fullan, 2014)

ประการที่สาม ทักษะทางเทคนิคและทักษะด้านการสอน ช่วยให้ผู้บริหารสามารถจัดระบบความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อรวบรวม จัดเก็บ และเผยแพร่ข้อมูล ตลอดจนการพัฒนาศักยภาพครูผ่านกระบวนการ PLC การนำเทคโนโลยีและระบบสารสนเทศทางการศึกษาเข้ามาช่วยจัดการความรู้ทำให้บุคลากรเข้าถึงข้อมูลได้สะดวก เกิดการเรียนรู้ต่อเนื่อง และสามารถแลกเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่ช่วยยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น (DuFour & Eaker, 1998)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าทักษะทั้งสามด้านของผู้บริหาร ทักษะทางมนุษย์ ทักษะทางความคิด และทักษะทางเทคนิค ล้วนเกี่ยวข้องกับความสำเร็จของการจัดการความรู้ภายในสถานศึกษาในรูปแบบที่ส่งเสริมกันอย่างเป็นระบบ ผู้บริหารที่พัฒนาทักษะเหล่านี้อย่างรอบด้านย่อมสามารถสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีพลัง สร้างนวัตกรรมทางการสอน และผลักดันให้เกิดวัฒนธรรมการแบ่งปันความรู้ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของผู้เรียนและความก้าวหน้าของสถานศึกษาโดยรวม

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม
2. เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม
3. เพื่อศึกษาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม

สมมติฐานการวิจัย

1. ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมาก
2. การจัดการความรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม โดยรวมอยู่ในระดับมาก
3. ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษามีอิทธิพลเชิงบวกต่อการจัดการความรู้ในสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ระเบียบวิธีการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้บรรลุวัตถุประสงค์ ผู้วิจัยได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยประกอบด้วย การออกแบบการวิจัย ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ตัวแปร เครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การออกแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยใช้รูปแบบ กลุ่มตัวอย่างเดียว ศึกษาสภาวการณ์ ไม่มีการทดลอง (One-Shot, Non-experimental Case Study Design) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของทักษะการบริหารของผู้บริหารและการจัดการความรู้ในสถานศึกษา

ตัวแปรในการวิจัย

1. ตัวแปรพื้นฐาน ข้อมูลสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ในสถานศึกษา และประสบการณ์การทำงาน

2. ตัวแปรต้น (X) ทักษะการบริหารของผู้บริหารตามแนวคิดของ Drake และ Roe (1986) ครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่

X1 ทักษะทางความรู้ความคิด

X2 ทักษะทางเทคนิค

X3 ทักษะทางการศึกษาและการสอน

X4 ทักษะทางมนุษย์

X5 ทักษะความคิดรวบยอด

3. ตัวแปรตาม (Y) การจัดการความรู้ในสถานศึกษา ตามแนวคิดของกิจจา บานชื่น และกณิกนันต์ บานชื่น (2559) ครอบคลุม 7 ด้าน ได้แก่

Y1 การค้นความรู้

Y2 การสร้างและแสวงหาความรู้

Y3 การจัดความรู้ให้เป็นระบบ

Y4 การประมวลและกลั่นกรองความรู้

Y5 การเข้าถึงความรู้

Y6 การแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้

Y7 การเรียนรู้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้ากลุ่มบริหารงาน 4 ฝ่าย และครูในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม จำนวน 1,884 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม, 2567:17)

2. กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้ากลุ่มบริหารงาน 4 ฝ่าย และครู จำนวน 320 คน การกำหนดกลุ่มตัวอย่างใช้ ตารางสำเร็จรูปของ Krejcie และ Morgan (อ้างถึงใน ธานินทร์ ศิลป์จารุ, 2557:48–49) และปรับขนาดตามสัดส่วนของสหวิทยาเขตโดยใช้วิธีการเทียบบัญญัติไตรยางค์

เครื่องมือในการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลสถานภาพส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม (Checklist)

ตอนที่ 2 ทักษะการบริหารของผู้บริหาร ตามแนวคิดของ Drake และ Roe (1986) ครอบคลุม 5 ทักษะ โดยใช้มาตรส่วนประมาณค่า (Likert Scale) 5 ระดับ (1 = น้อยที่สุด ถึง 5 = มากที่สุด)

ตอนที่ 3 การจัดการความรู้ในสถานศึกษา ตามแนวคิดของ กิจจา บานชื่น และกณิกนันต์ บานชื่น (2559) ครอบคลุม 7 ด้าน โดยใช้ Likert Scale 5 ระดับ

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. ศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องเพื่อสร้างแบบสอบถามภายใต้คำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

2. เสนอแบบสอบถามฉบับร่างต่อผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านเพื่อประเมิน ความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เกณฑ์ ≥ 0.50 ผลวิเคราะห์ IOC = 1.00

3. ทดลองใช้ (Try Out) กับกลุ่มนอกตัวอย่าง จำนวน 30 คน จาก 3 โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาปทุมธานี และหาค่าความเชื่อมั่นด้วย Cronbach’s Alpha

ทักษะการบริหารของผู้บริหาร = 0.842

การจัดการความรู้ในสถานศึกษา = 0.809

ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะและนำไปใช้เก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ส่งหนังสือขอความร่วมมือผ่านคณบดีคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และประธานสาขาวิชาการบริหารการศึกษา เพื่อขอความร่วมมือจากผู้อำนวยการสถานศึกษา

2. ส่งแบบสอบถามผ่านระบบ E-service Online ถึงผู้อำนวยการสถานศึกษา จำนวน 29 โรงเรียน

3. ตรวจสอบความครบถ้วนของแบบสอบถามที่ได้รับคืน จำนวน 320 ฉบับ (ร้อยละ 100) ก่อนนำไปวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ด้วย ความถี่ (Frequency: f) และร้อยละ (Percentage: %)

2. ทักษะการบริหารและการจัดการความรู้ วิเคราะห์ด้วย ค่าเฉลี่ย (Arithmetic Mean: X) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) โดยใช้เกณฑ์ตาม Best (1983)

4.50–5.00 = มากที่สุด

3.50–4.49 = มาก

2.50–3.49 = ปานกลาง

1.50–2.49 = น้อย

1.00–1.49 = น้อยที่สุด

3. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์และผลกระทบของทักษะการบริหารต่อการจัดการความรู้ ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) และ ตรวจสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต้นด้วย Pearson's correlation coefficient เพื่อตรวจสอบ Multicollinearity

r = 0.71–1.00 = สูง

r = 0.31–0.70 = ปานกลาง

r = 0.01–0.30 = ต่ำ

r = 0.00 = ไม่มีความสัมพันธ์

หากพบความสัมพันธ์กันเอง ใช้ Tolerance > 0.19 และ VIF ≤ 5.3 เพื่อยืนยันความเหมาะสมก่อนการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ

ผลการวิจัย

ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา

ผลการวิเคราะห์ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาพบว่า โดยรวมแล้วผู้บริหารมีทักษะการบริหารอยู่ในระดับ “มาก” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการจัดการและนำองค์กรไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อพิจารณาแยกตามแต่ละด้าน พบว่าทุกด้านมีระดับทักษะอยู่ในระดับ “มาก” เช่นเดียวกัน ในจำนวนด้านที่วิเคราะห์ สามารถเรียงลำดับค่าเฉลี่ยของทักษะการบริหารจากมากไปน้อยได้ดังนี้ ด้านทักษะความคิดรวบยอด ซึ่งสะท้อนถึงความสามารถในการวิเคราะห์ วางแผน และตัดสินใจในเชิงกลยุทธ์ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายของสถานศึกษา ตามด้วยทักษะทางความรู้ความคิด ที่แสดงถึงความเข้าใจในข้อมูลและสถานการณ์ รวมทั้งความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบเพื่อแก้ไขปัญหาที่ซับซ้อน ด้านทักษะทางมนุษย์ซึ่งเกี่ยวข้องกับการสื่อสาร การประสานงาน และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง ด้านทักษะทางเทคนิค แสดงถึงความสามารถในการใช้เครื่องมือ กระบวนการ และวิธีการบริหารในเชิงปฏิบัติ และสุดท้ายคือทักษะทางการศึกษาและการสอน ที่สะท้อนถึงความรู้ความเข้าใจในหลักการทางการศึกษา และการนำไปปรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน

โดยสรุปการที่ผู้บริหารสถานศึกษามีทักษะการบริหารในระดับมาก ทั้งในภาพรวมและในแต่ละด้านนี้ แสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการบริหารจัดการองค์กรอย่างมีระบบและมีประสิทธิผล ตลอดจนความพร้อมในการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่ดีสำหรับครูและนักเรียน

ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งได้จากการตอบแบบสอบถามของผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้ากลุ่มบริหารงาน 4 ฝ่าย และครู จำนวน 320 ฉบับ เมื่อแยกพิจารณาตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่ในสถานศึกษา และประสบการณ์การทำงาน ดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละข้อมูลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามสถานภาพ

ข้อที่	สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ			
	1.1 ชาย	147	45.94
	1.2 หญิง	173	54.06
รวม		**320**	**100.00**
2. อายุ			
	2.1 ไม่เกิน 30 ปี	32	10.00
	2.2 31-40 ปี	170	53.13
	2.3 41-50 ปี	93	29.06

	2.4 51 ปีขึ้นไป	25	7.81
รวม		**320**	100.00
3. ระดับการศึกษา			
	3.1 ปริญญาตรี	208	65.00
	3.2 ปริญญาโท	108	33.75
	3.3 ปริญญาเอก	4	1.25
รวม		**320**	**100.00**
4. ตำแหน่งหน้าที่ในสถานศึกษา			
	4.1 ผู้อำนวยการโรงเรียน	29	9.07
	4.2 หัวหน้ากลุ่มบริหารงาน 4 ฝ่าย	116	36.25
	4.3 ครู	175	54.68
รวม		**320**	**100.00**
5. ประสบการณ์การทำงาน			
	5.1 น้อยกว่า 5 ปี	57	17.81
	5.2 6-10 ปี	171	53.44
	5.3 11-15 ปี	60	18.75
	5.4 16-20 ปี	27	8.44
	5.5 21 ปีขึ้นไป	5	1.56
	รวม	**320**	**100.00**

จากตารางที่ 1 พบว่า ข้อมูลสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 320 คน ส่วนใหญ่เป็นเป็นเพศหญิง จำนวน 173 คน คิดเป็นร้อยละ 54.06 และเพศชาย จำนวน 147 คน คิดเป็นร้อยละ 45.94 ตามลำดับเมื่อพิจารณาตามอายุ ส่วนใหญ่อายุ 31-40 ปี จำนวน 170 คน คิดเป็นร้อยละ 53.13 รองลงมาอายุ 41-50 ปี จำนวน 93 คน คิดเป็นร้อยละ 29.06 อายุไม่เกิน 30 ปี จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 10.00 และอายุ 51 ปีขึ้นไป จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 7.81 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาตามระดับการศึกษา ส่วนใหญ่ปริญญาตรี จำนวน 208 คน คิดเป็นร้อยละ 65.00 รองลงมาปริญญาโท จำนวน 108 คน คิดเป็นร้อยละ 33.75 และปริญญาเอก จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 1.25 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาตามตำแหน่งหน้าที่ในสถานศึกษา ส่วนใหญ่เป็นครู จำนวน 175 คน คิดเป็นร้อยละ 54.68 รองลงมาเป็นหัวหน้ากลุ่มบริหารงาน 4 ฝ่าย จำนวน 116 คน คิดเป็นร้อยละ 36.2 ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 9.07 ตามลำดับ เมื่อพิจารณาตาม ประสบการณ์การทำงาน ส่วนใหญ่ 6-10 ปี จำนวน 171 คน คิดเป็นร้อยละ 53.44 รองลงมา 11-15 ปี จำนวน 60 คน คิดเป็นร้อยละ 18.75 น้อยกว่า 5

ปี จำนวน 57 คน คิดเป็นร้อยละ 17.81 16-20 ปี จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 8.44 และ 21 ปีขึ้นไป จำนวน 5 คน คิดเป็น ร้อยละ 1.56 ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุคูณของทักษะการบริหารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐมด้านการเรียนรู้ (Y_7) ตัวแปรที่ได้รับคัดเลือกสมการ

ตัวแปรพยากรณ์	Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
	ß	Std. Error	ß		
ค่าคงที่ (Constant)	0.528	0.338		1.562**	0.001
ทักษะทางมนุษย์ (X_4)	0.760	0.093	0.505	8.136**	0.000
ทักษะทางความรู้ความคิด (X_1)	0.504	0.093	0.333	5.430**	0.000
ทักษะทางการศึกษาและการสอน (X_3)	-0.439	0.079	-0.323	-5.576**	0.000
ทักษะทางเทคนิค (X_2)	0.270	0.050	0.256	5.423**	0.000
ความคิดรวบยอด (X_5)	-0.212	0.054	-0.160	-3.939**	0.000
R = 0.721 R^2 = 0.520 Adjusted R^2 = 0.513 F = 68.113					

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 2 พบว่า ตัวแปรที่ได้รับการคัดเลือกเข้าสมการ เรียงลำดับความสำคัญ ได้แก่ ทักษะทางมนุษย์ ทักษะทางความรู้ความคิด ทักษะทางการศึกษาและการสอน ทักษะทางเทคนิค และทักษะความคิดรวบยอดตามลำดับ สามารถอธิบายความแปรปรวนของทักษะการบริหารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ด้านการเรียนรู้ (Y_7) ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พหุคูณเท่ากับ 0.721 (R =0.721) ร่วมกันอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 51.30 (Adjusted R^2 = 0.513) สามารถเขียนแสดงความสัมพันธ์ในรูปสมการพยากรณ์ได้ และมีความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของการพยากรณ์ ± 0.24923 ดังนี้ สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ $\hat{Y}$ = 0.528+0.760(X4) + 0.504(X1) -0.439(X3) + 0.270(X2) - 0.212(X5) สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน $\hat{Z}$ = 0.505(X_4) + 0.333(X_1) - 0.323(X_3) + 0.256(X_2) - 0.160(X_5) ดังนั้น ผลการทดสอบสมมติฐานทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาอย่างน้อยหนึ่งด้านส่งผลต่อการจัดการความรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม โดยการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ แบบเป็นขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) พบว่า สอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัย

การจัดการความรู้ในสถานศึกษา

ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับการจัดการความรู้ในสถานศึกษาพบว่า โดยรวมแล้วการจัดการความรู้อยู่ในระดับ “มาก” ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการดำเนินงานด้านการจัดการความรู้ได้รับการพัฒนาและให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาในรายละเอียดตามด้านต่าง ๆ พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน แสดงให้เห็นถึงความรอบด้านในการบริหารจัดการความรู้ภายในสถานศึกษา โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ การเรียนรู้ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าสถานศึกษามีความมุ่งมั่นในการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของครู นักเรียน และบุคลากร ทำให้ทุกฝ่ายสามารถพัฒนาความรู้และทักษะอย่างต่อเนื่อง รองลงมาคือ การเข้าถึงความรู้ ที่สะท้อนถึงความพร้อมและความสะดวกในการเข้าถึงข้อมูลหรือทรัพยากรความรู้ต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนการเรียนการสอนและการบริหารงานภายในสถานศึกษา

ด้านถัดมาคือ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งแสดงถึงความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างครู นักเรียน และบุคลากร ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและเสริมสร้างเครือข่ายความรู้ภายในองค์กร ส่วนการค้นความรู้ และ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ ชี้ให้เห็นถึงความพยายามในการสืบค้นข้อมูลใหม่ ๆ และการจัดเก็บความรู้ให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ และการสร้างและแสวงหาความรู้ แม้จะมีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าด้านอื่น ๆ แต่ก็ยังอยู่ในระดับมาก แสดงถึงความพยายามในการพัฒนาคุณภาพของความรู้ให้มีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม

โดยสรุป การจัดการความรู้ในสถานศึกษามีความเข้มแข็งและมีการพัฒนาครอบคลุมทุกด้าน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและการบริหารงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาของบุคลากรอย่างต่อเนื่อง

ผลของทักษะการบริหารต่อการจัดการความรู้

ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนชี้ให้เห็นว่า ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษามีผลต่อการจัดการความรู้ในสถานศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าความสามารถในการบริหารของผู้บริหารมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างและพัฒนาระบบการจัดการความรู้ภายในองค์กร การจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถถ่ายทอดความรู้ ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน และสร้างนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้อย่างต่อเนื่อง เมื่อตรวจสอบลำดับความสำคัญของตัวแปรอิสระที่มีผลต่อการจัดการความรู้ พบว่าค่าสัมประสิทธิ์การทำนายจากมากไปน้อยได้แก่ ทักษะทางมนุษย์ ทักษะทางความรู้ความคิด ทักษะทางเทคนิค ทักษะทางการศึกษาและการสอน และทักษะความคิดรวบยอด ซึ่งบ่งบอกว่าทักษะที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสาร การสร้างความสัมพันธ์ และการทำงานร่วมกับบุคลากรมีความสำคัญมากที่สุดต่อการจัดการความรู้ รองลงมาคือความสามารถในการคิดวิเคราะห์และประยุกต์ความรู้เชิงทฤษฎี การใช้เทคโนโลยีหรือเครื่องมือในการบริหาร การวางแผนด้านการศึกษาและการสอน และสุดท้ายคือความสามารถในการมองภาพรวมและคิดเชิงกลยุทธ์ จากผลการศึกษาเหล่านี้ สามารถสรุปได้ว่าการพัฒนาทักษะการบริหารอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะ

ทักษะด้านมนุษย์และความคิด จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการความรู้ของสถานศึกษา ส่งผลให้เกิดการพัฒนาองค์กรที่เข้มแข็ง สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง และยกระดับคุณภาพการศึกษาของนักเรียนได้อย่างยั่งยืน

จากผลการศึกษาเหล่านี้ สามารถสรุปได้ว่าการพัฒนาทักษะการบริหารอย่างรอบด้าน โดยเฉพาะทักษะด้านมนุษย์และความคิด จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการความรู้ของสถานศึกษา ส่งผลให้เกิดการพัฒนาองค์กรที่เข้มแข็ง สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง และยกระดับคุณภาพการศึกษาของนักเรียนได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

เพื่อศึกษาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา

ผลการศึกษาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม พบว่าทักษะการบริหารโดยรวมของผู้บริหารอยู่ในระดับมาก ซึ่งเมื่อพิจารณาในเชิงลักษณะเฉพาะด้าน พบว่าทักษะด้านความคิดรวบยอด มีค่ามัชฌิมเลขคณิตสูงสุด รองลงมาคือทักษะทางความรู้ความคิด และต่ำสุดคือทักษะด้านการศึกษาและการสอน ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของผู้บริหารในการกำหนดนโยบาย วางยุทธศาสตร์ วิเคราะห์ปัญหา และพัฒนาศักยภาพของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด ความสามารถเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดของ Griffin (1984) ที่ระบุว่าผู้บริหารควรมีทักษะทั้งด้านเทคนิค มนุษย์ และความคิดรวบยอด รวมถึงความสามารถในการวิเคราะห์และวินิจฉัยปัญหา นอกจากนี้ งานวิจัยของ พิมลพรรณ เพชรสมบัติ (2560), มลฤดี สวนดี (2565) และ Salih Pasa Mernisoglu (2015) ยังชี้ว่า ทักษะดังกล่าวมีผลต่อความสำเร็จของผู้บริหารในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะทักษะความคิดรวบยอด ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงองค์ประกอบภายในองค์กร วิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อน และวางแผนเชิงกลยุทธ์ (Katz, 2005; ภัทร์ธีรา วงษาวดี, 2563) จากข้อมูลทั้งหมดนี้ สามารถสรุปได้ว่าผู้บริหารสถานศึกษาส่วนใหญ่มีความพร้อมในด้านการบริหารเชิงกลยุทธ์และการคิดเชิงวิเคราะห์ ทำให้สามารถพัฒนาสถานศึกษาและตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เพื่อศึกษาการจัดการความรู้ในสถานศึกษา

การวิจัยครั้งนี้คือเพื่อศึกษาการจัดการความรู้ในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการจัดการความรู้ในสถานศึกษามีระดับมาก เมื่อพิจารณาในด้านเฉพาะพบว่า ด้านการเรียนรู้ มีค่ามัชฌิมเลขคณิตสูงสุด รองลงมาคือด้านการเข้าถึงความรู้ และด้านที่มีค่าน้อยที่สุดคือการสร้างและแสวงหาความรู้ ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่าสถานศึกษามีระบบการจัดการความรู้ที่มีประสิทธิภาพ สามารถส่งเสริมให้บุคลากรเข้าถึงความรู้ได้ง่าย ประมวลผลข้อมูล และนำความรู้ที่ได้ไปพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม ความสอดคล้องนี้สอดรับกับแนวคิดของมหาวิทยาลัยมหิดล (2552) และ

วลีรัตน์ ตันทุลเศรษฐ์ (2552) ที่ระบุว่าการจัดการความรู้เป็นกระบวนการสร้าง รวบรวม แลกเปลี่ยน และพัฒนาความรู้เพื่อยกระดับประสิทธิภาพขององค์กร นอกจากนี้ ผลการศึกษายังสอดคล้องกับกรอบแนวทางของสำนักงาน ก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ (2566) รวมถึงผลการวิจัยของ สุพัตรา โคตะวงศ์ (2562) และไอลดา สุขสี (2563) ที่ชี้ว่า การจัดการความรู้โดยเฉพาะด้านการเรียนรู้มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการบริหารงานในสถานศึกษาอย่างชัดเจน

โดยสรุป การวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดการความรู้ในฐานะเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาสถานศึกษา ทั้งในแง่ของการเรียนรู้ การเข้าถึงความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อสร้างคุณค่าและยกระดับประสิทธิภาพขององค์กร

เพื่อศึกษาทักษะการบริหารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ในสถานศึกษา

การศึกษานี้มุ่งเน้นไปที่การสำรวจและทำความเข้าใจทักษะการบริหารของผู้บริหาร รวมถึงผลกระทบที่ทักษะเหล่านี้มีต่อการจัดการความรู้ในสถานศึกษา จากผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ พบว่าทักษะความคิดรวบยอดของผู้บริหารมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญต่อการจัดการความรู้ภายในองค์กร การมีทักษะด้านความคิดและความรู้ความคิดไม่เพียงแต่ช่วยให้ผู้บริหารสามารถวิเคราะห์ปัญหาและวางแผนได้อย่างรอบคอบ แต่ยังเป็นตัวเสริมสำคัญที่ทำให้การสร้าง แลกเปลี่ยน และเผยแพร่ความรู้เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ ยังแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารที่มีความสามารถในการคิดเชิงกลยุทธ์ วางแผนล่วงหน้า และวิเคราะห์สถานการณ์อย่างรอบด้าน สามารถสนับสนุนกระบวนการจัดการความรู้ของสถานศึกษาได้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ความสามารถเหล่านี้ไม่เพียงทำให้การเรียนรู้ภายในองค์กรเกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม แต่ยังช่วยสร้างวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนความรู้และการพัฒนาอย่างยั่งยืนในองค์กรได้อย่างชัดเจน

ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับแนวคิดของ กิจจา และ กณิกนันต์ บานชื่น (2559) ซึ่งระบุว่าการเรียนรู้และการคิดเชิงกลยุทธ์ของผู้บริหารเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มพูนและพัฒนาความรู้ขององค์กร ที่ยืนยันว่าการเรียนรู้ถือเป็นแกนหลักของการพัฒนาองค์ความรู้และเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรให้เติบโตอย่างมั่นคง

ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า ทักษะการบริหารของผู้บริหารไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการวางแผนและตัดสินใจเท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมให้การจัดการความรู้ในสถานศึกษามีความต่อเนื่อง มีประสิทธิภาพ และสามารถพัฒนาองค์กรให้เติบโตอย่างยั่งยืนได้อย่างแท้จริง

สรุป

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา การจัดการความรู้ในสถานศึกษา และความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารกับการจัดการความรู้ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้ากลุ่มบริหารงาน 4 ฝ่าย และครู จำนวน 320 คน จาก 29 โรงเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลคือแบบสอบถาม โดยวิเคราะห์

ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน ผลการวิจัยพบว่า ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาแยกตามด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน โดยทักษะความคิดรวบยอดมีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือทักษะทางความรู้ความคิด ทักษะทางมนุษย์ ทักษะทางเทคนิค และทักษะทางการศึกษาและการสอนตามลำดับ แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษามีความสามารถในการวิเคราะห์และวางแผน ตลอดจนสามารถประยุกต์ใช้ความรู้และทักษะด้านต่าง ๆ เพื่อการบริหารโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในด้านการจัดการความรู้ของสถานศึกษา พบว่าภาพรวมอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน เมื่อพิจารณาแยกตามด้านพบว่าการเรียนรู้ของบุคลากรและการเข้าถึงความรู้มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือการแบ่งปันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การค้นความรู้ การจัดความรู้ให้เป็นระบบ การประมวลและกลั่นกรองความรู้ และการสร้างและแสวงหาความรู้ตามลำดับ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการความรู้ในสถานศึกษามีความรอบด้านครอบคลุมตั้งแต่การเข้าถึงและใช้ความรู้ไปจนถึงการแบ่งปันและพัฒนาความรู้ร่วมกันภายในโรงเรียน เมื่อพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะการบริหารของผู้บริหารกับการจัดการความรู้ พบว่าทักษะการบริหารทุกด้านส่งผลต่อการจัดการความรู้ โดยทักษะทางมนุษย์มีผลต่อการจัดการความรู้มากที่สุด รองลงมาคือทักษะทางความรู้ความคิด ทักษะทางเทคนิค ทักษะทางการศึกษาและการสอน และทักษะความคิดรวบยอดตามลำดับ การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอนชี้ให้เห็นว่าทักษะเหล่านี้สามารถอธิบายความแปรปรวนของการจัดการความรู้ในสถานศึกษาได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากผลการวิจัยนี้ สรุปได้ว่าทักษะการบริหารโดยเฉพาะทักษะทางมนุษย์และทักษะทางความรู้ความคิดเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมการจัดการความรู้ในสถานศึกษา การพัฒนาผู้บริหารให้มีทักษะเหล่านี้ จะช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในโรงเรียน ทั้งยังสามารถใช้เป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาบุคลากรและนโยบายด้านการจัดการความรู้ในระดับโรงเรียนและเขตพื้นที่การศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงองค์ความรู้ใหม่

1. ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะทักษะทางมนุษย์และทักษะทางความรู้ความคิดมีผลสำคัญต่อการจัดการความรู้ในสถานศึกษา

2. การพัฒนาทักษะการบริหารเหล่านี้ช่วยส่งเสริมการเข้าถึงความรู้ การแบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ภายในโรงเรียน

3. การจัดการความรู้ในโรงเรียนมีความสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพการศึกษาและประสิทธิภาพการบริหาร

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาปัจจัยการบริหารที่ส่งผลต่อทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม

2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการความรู้ในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม

3. ศึกษารูปแบบการพัฒนาทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม

เอกสารอ้างอิง

กิจจา บานชื่น, & กณิกนันต์ บานชื่น. (2559). *การจัดการความรู้ในสถานศึกษา.* สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กระทรวงศึกษาธิการ.

ธีระ รุญเจริญ. (2555). *ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษาเพื่อปฏิรูปรอบ 2 และประเมินภายนอกรอบ 3. (พิมพ์ครั้งที่ 5).* กรุงเทพฯ : ข้าวฟ่าง จำกัด.

ธานินทร์ ศิลป์จารุ. (2557). *การวิจัยและสถิติสำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 9).* สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นครปฐม, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา. (2567). *รายงานข้อมูลสถานศึกษา ประจำปี 2567.* สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครปฐม.

พิมลพรรณ เพชรสมบัติ. (2560). *ทักษะการบริหารของผู้บริหารมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี.* ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546. (2546). *พระราชกฤษฎีกาฯ.* สำนักนายกรัฐมนตรี.

ภัทร์ธีรา วงษาวดี. (2563). *ทักษะการบริหารของผู้บริหารที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมองค์การของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8.* (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาการบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2563), ง.

ราชกิจจานุเบกษา. (2560). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560.* สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

ลักษณา ศิริวรรณ. (2567). *การจัดการความรู้ในสถานศึกษาและบทบาทผู้บริหารยุคใหม่.* มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

มหาวิทยาลัยมหิดล. (2552). *การจัดการความรู้ในองค์กรการศึกษา.* มหาวิทยาลัยมหิดล.

มลฤดี สวนดี. (2565*). ทักษะของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการบริหารสถานศึกษา ในศตวรรษที่ 21 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1.* วิทยานิพนธ์ ค.ม. (การบริหารการศึกษา). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.

สำนักงาน ก.พ.ร., & สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ. (2566). *กรอบแนวทางการจัดการความรู้ภาครัฐ.* สำนักงาน ก.พ.ร. และสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579.* กระทรวงศึกษาธิการ.

สุพัตรา โคตะวงศ์ (2562). การจัดการความรู้ที่ส่งผลประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา,* 2562. 55.

ไอลดา สุขสี. (2563). *แนวทางการจัดการความรู้ในโรงเรียนป่าไม้อุทิศ 15 (บ้านม่วงเฒ่า).* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร).

วลีรัตน์ ตันทุลเศรษฐ์. (2552). *การจัดการความรู้:* แนวคิดและการประยุกต์ในองค์กร.

Best, J. W. (1983). *Research in education (4th ed.).* Prentice-Hall.

Drake, T. L., & Roe, W. H. (1986). *The principalship (3rd ed.).* Macmillan Publishing.

DuFour, R., & Eaker, R. (1998). *Professional learning communities at work: Best practices for enhancing student achievement.* Solution Tree Press.

Fullan, M. (2014). *The principal: Three keys to maximizing impact.* Jossey-Bass.

Griffin, R. W. (1984). *Management.* Houghton Mifflin.

Hallinger, P., & Heck, R. H. (2010). Collaborative leadership and school improvement: Understanding the impact on school capacity and student learning. *School Leadership & Management*, 30(2), 95–110.

Hoy, W. K., & Miskel, C. G. (2013). *Educational administration: Theory, research, and practice (9th ed.).* McGraw-Hill.

International Institute for Management Development (IMD). (2023). World Competitiveness Yearbook 2023.

Katz, R. L. (1974). Skills of an effective administrator. *Harvard Business Review*, 52(5), 90–102.

Katz, R. L. (2005). Skills of an effective administrator. *Harvard Business Review Press*. (Original work published 1974)

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining sample size for research activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.

Leithwood, K., Day, C., Sammons, P., Harris, A., & Hopkins, D. (2006). *Successful school leadership: What it is and how it influences pupil learning.* Department for Education and Skills.

Leithwood, K., Seashore Louis, K., Anderson, S., & Wahlstrom, K. (2004). *How leadership influences student learning.* The Wallace Foundation.

Mernisoglu, S. P. (2015). Administrative skills and school leadership effectiveness.

Nonaka, I., & Takeuchi, H. (1995). *The knowledge-creating company: How Japanese companies create the dynamics of innovation.* Oxford University Press.

Robbins, S. P., & Coulter, M. (2018). *Management (14th ed.).* Pearson.

Sallis, E., & Jones, G. (2013). *Knowledge management in education: Enhancing learning and education.* Kogan Page.

Senge, P. M. (1990). *The fifth discipline: The art and practice of the learning organization.* Doubleday.

Sergiovanni, T. J. (2009). *The principalship: A reflective practice perspective (6th ed.).* Pearson.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Performance Model of Secondary School Teachers

รูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา

Rapeetham Noppasutipat[1*], & Phrasrivachiravatee[2]

รพีธรรม์ นพศุทธิพัฒน์[1*], & พระศรีวชิรวาที[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Rapeetham Noppasutipat*
รพีธรรม์ นพศุทธิพัฒน์
Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: pattrick1984@gmail.com

2. Phrasrivachiravatee
พระศรีวชิรวาที
Faculty of Education, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: Jkit2009@gmail.com

คำสำคัญ:
ประสิทธิภาพการทำงาน, ครูโรงเรียนมัธยมศึกษา, รูปแบบการปฏิบัติงาน, การพัฒนาวิชาชีพครู

Keywords:
Work Performance, Secondary School Teachers, Work Performance Patterns, Professional Development

Article history:
Received: 13/05/2025
Revised: 20/07/2025
Accepted: 12/09/2025
Available online: 15/11/2025

How to Cite:
Noppasutipat, R. &. Phrasrivachiravatee. (2025). The Performance Model of Secondary School Teachers. *Journal Dhamma for Life,* 31(4*),* 747-761.

ABSTRACT

The purposes of this research were: 1) to know the performance model of secondary school teachers and 2) to know the results of confirming the performance model of secondary school teachers. The sample size used was secondary schools. Under the Office of the Basic Education Commission set sample size Using Taro Yamane's sample was 345 schools and used the schools as the unit of analysis. The informants werecomposes of 3 respondents; school director, deputy school director and academic affairs teacher, with a total of 1,035 respondents. The instruments for collecting the data were semi-structured interview and opinionnaires. The statistics used to analyze the data were frequency, percentage, arithmetic mean, standard deviation, exploratory factor analysis, and content analysis. The results of research were found that: 1. The major component performance efficiency model of secondary school teachers composed of 5 components. 1) Professional teachers 2) Classroom Management 3) The Spirituality of Teachers 4) Work commitment 5) Being a positive role model 2. The confirmation of the performance model of secondary school teachers toward effectiveness were found with accuracy, propriety, feasibility and utility.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบรูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา และ 2) เพื่อศึกษาการสร้างรูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดขนาดตัวอย่าง โดยใช้ตารางประมาณการขนาดกลุ่มตัวอย่าง ของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) จำนวน 345 โรงเรียน และใช้พื้นฐาน เป็นหน่วยในการวิเคราะห์ (unit of analysis) ผู้ให้ข้อมูล คือผู้บริหารโรงเรียน ครูวิชาการ และครูผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการสอน โรงเรียน 3 คน รวมทั้งสิ้น 1,035 คน เครื่องมือที่ใช้ ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบสอบถามและแบบสอบถามความคิดเห็น สถิติที่ใช้ ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ความถี่ ร้อยละ มัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การวิเคราะห์ องค์ประกอบเชิงสำรวจ และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1. องค์ประกอบรูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ 1) ครูมืออาชีพ 2) การบริหารจัดการชั้นเรียน 3) จิตวิญญาณความเป็นครู 4) ความผูกพันในงาน 5) การเป็นแบบอย่างที่ดี 2. ผลการสร้างรูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ มีความเห็นว่า รูปแบบมีความถูกต้องครอบคลุม ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และเป็นประโยชน์

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 โลกเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และเทคโนโลยี ส่งผลให้จำเป็นต้องพัฒนาคนให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) พบว่านักเรียนไทยร้อยละ 59.5 ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และการอ่าน และมีเพียงร้อยละ 0.18 เท่านั้นที่ทำคะแนนได้สูงกว่าค่าเฉลี่ย การเปลี่ยนแปลงสู่เศรษฐกิจฐานนวัตกรรมจึงต้องการทักษะใหม่ ๆ เช่น ความรู้ดิจิทัล การจัดการข้อมูล ปัญญาประดิษฐ์ และทักษะทางพฤติกรรม (ภัณฑิรา สุปการ, 2557) พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เน้นพัฒนาคนให้สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา นโยบายการปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่สองมุ่งเน้นคุณภาพการศึกษา โอกาสทางการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551) ครูเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังพระราชกระแสรับสั่งของรัชกาลที่ 9 ที่เน้นการพัฒนาครูให้มีคุณภาพก่อนการพัฒนาเด็ก (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาสมรรถนะครู (Chinyere, 2014) แม้เทคโนโลยีก้าวหน้าแต่ไม่สามารถทดแทนครูได้ เพราะครูต้องจัดการเรียนการสอนและเป็นผู้อำนวยการเรียนรู้ (ประสาท เนืองเฉลิม, 2563) ในศตวรรษที่ 21 ครูต้องปรับบทบาทจากผู้ถ่ายทอดเป็นผู้ออกแบบกิจกรรมและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้แบบ Active Learning โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีและทักษะที่จำเป็นในชีวิตจริง

เนื่องจากคนเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการบริหาร หากมีครูที่มีคุณภาพก็จะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (มาโนช เฮงยศมาก, 2559) อย่างไรก็ตาม ระบบการศึกษายังมีปัญหาด้านประสิทธิภาพและคุณภาพ ซึ่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 ได้เน้นปฏิรูปการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพผู้เรียนอย่างเต็มที่ (สำนักงานข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2560) สุดท้าย การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาจำเป็นต้องเน้นทั้งความรู้ ทักษะ คุณธรรม และจริยธรรม เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุขตามแนวคิด "ดี เก่ง มีสุข" (จันทรานี สงวนนาม, 2553)

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู

ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูเป็นปัจจัยสำคัญที่สะท้อนคุณภาพของกระบวนการจัดการเรียนรู้และผลลัพธ์ทางการศึกษาของผู้เรียน โดยครูถือเป็นบุคลากรแนวหน้าในการขับเคลื่อนคุณภาพโรงเรียนผ่านการจัดการเรียนรู้ การดูแลนักเรียน และการพัฒนาสถานศึกษา การพิจารณาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูจึงต้องอาศัยกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่อธิบายบทบาท สมรรถนะ และแรงจูงใจที่หล่อหลอมพฤติกรรมการทำงานของครูอย่างรอบด้าน ตามกรอบของ ทฤษฎีบทบาท มนุษย์ในสังคมต่างมีบทบาทเฉพาะที่สังคมคาดหวัง ครูจึงต้องปฏิบัติงานหลายบทบาท ทั้งบทบาทผู้สอน ผู้ให้คำปรึกษา ผู้ดูแลนักเรียน รวมถึงผู้ร่วมพัฒนาองค์กรสถานศึกษา (Biddle, 1986) ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูจึงเกิดจากความสามารถในการส่งเสริมและรักษาสมดุลของบทบาทเหล่านี้อย่างเหมาะสม โดยแต่ละบทบาทมีผลโดยตรงต่อคุณภาพของการเรียนรู้และคุณภาพชีวิตของผู้เรียน นอกจากนี้ ทฤษฎีสมรรถนะ ชี้ให้เห็นว่าการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพเกิดจากการมีสมรรถนะที่สอดคล้องกับมาตรฐานวิชาชีพครู ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณลักษณะเชิงพฤติกรรม (Spencer & Spencer, 1993) ครูที่มีสมรรถนะสูงสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิผล ปรับวิธีการสอนให้เหมาะกับผู้เรียนรายบุคคล และสร้างบรรยากาศทางการเรียนรู้ที่เอื้อต่อพัฒนาการของผู้เรียนในทุกมิติ จึงนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ดีขึ้นและการบริหารจัดการชั้นเรียนที่มีคุณภาพ ในมิติด้านแรงขับเคลื่อนการทำงาน ทฤษฎีแรงจูงใจ อธิบายว่าพฤติกรรมการปฏิบัติงานของครูได้รับอิทธิพลจากปัจจัยด้านแรงจูงใจภายในและภายนอก ทฤษฎีสองปัจจัยของเฮอร์ซเบิร์กระบุว่าแรงจูงใจที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจ เช่น ความสำเร็จ การยอมรับ ความก้าวหน้า และความหมายของงาน มีบทบาทสำคัญต่อการอุทิศตนของครู (Herzberg, 1966) ขณะที่ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ชี้ให้เห็นว่าการตอบสนองความต้องการพื้นฐานจนถึงความต้องการด้านการเติมเต็มศักยภาพจะช่วยผลักดันให้ครูมีกำลังใจและมีความผูกพันกับงานมากขึ้น (Maslow, 1954) เมื่อครูมีแรงจูงใจที่เพียงพอ ย่อมส่งผลต่อคุณภาพงาน การดูแลผู้เรียน และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

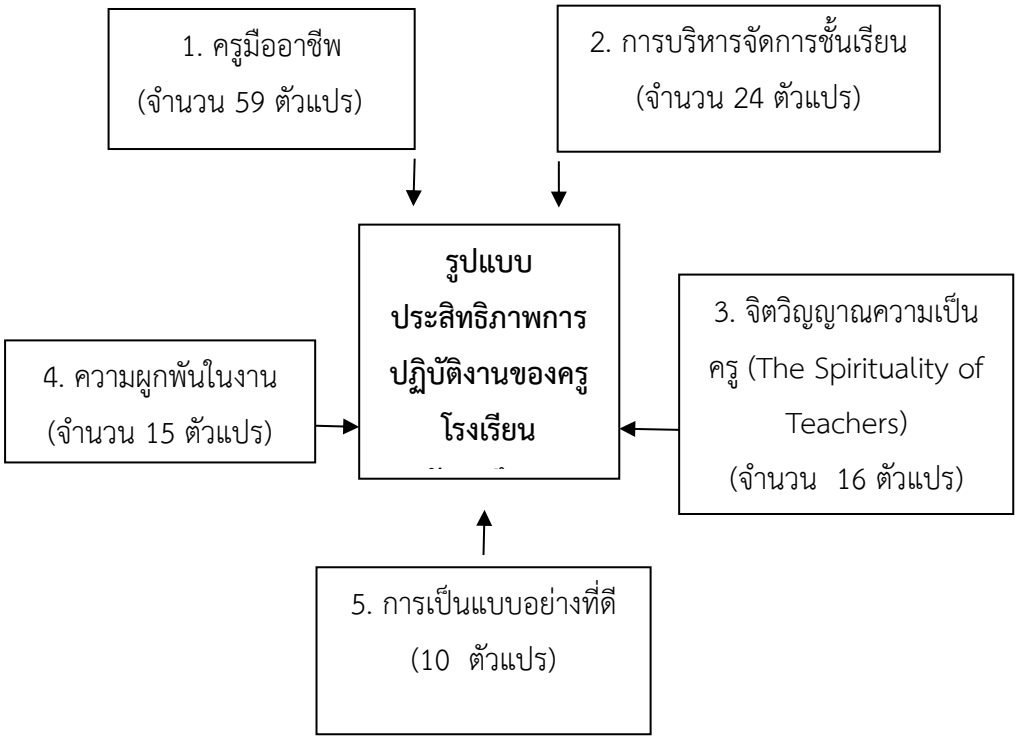
กล่าวโดยสรุป ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูเป็นผลรวมจากการปฏิบัติบทบาทตามความคาดหวังของสังคม การมีสมรรถนะที่เหมาะสมกับวิชาชีพ และแรงจูงใจที่ผลักดันการทำงาน การประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดทั้งสามจึงช่วยให้เข้าใจปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพการทำงานของครูได้อย่างครอบคลุม และสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาครูและระบบการศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จิตวิญญาณความเป็นครู

จิตวิญญาณความเป็นครูเป็นหัวใจสำคัญของวิชาชีพครู เพราะสะท้อนถึงความรัก ความศรัทธา และความมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างเต็มศักยภาพ แนวคิดเรื่องจิตบริการ มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมจิตวิญญาณความเป็นครู เนื่องจากครูคือผู้ที่ต้องให้บริการทางการศึกษาแก่ผู้เรียนด้วยความเต็มใจ เห็นคุณค่าของงานที่ทำ และพร้อมทุ่มเทเพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมาย จิตบริการช่วยให้ครูมีความเอื้ออาทร เห็นอกเห็นใจ และสามารถตอบสนองความต้องการที่หลากหลายของผู้เรียนได้อย่างเหมาะสม ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่ช่วยยกระดับคุณภาพของการจัดการเรียนการสอน นอกจากนี้ ทัศนคติเชิงบวกต่อวิชาชีพครูยังเป็นอีกองค์ประกอบที่เสริมสร้างจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างมั่นคง ทัศนคติที่ดีทำให้ครูมีแรงจูงใจภายใน พร้อมเผชิญความท้าทาย และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ครูที่มีทัศนคติเชิงบวกมักมองเห็นคุณค่าของผู้เรียน เชื่อในศักยภาพของตนและผู้เรียน รวมทั้งมุ่งมั่นสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัยและส่งเสริมการเติบโตทางปัญญาและอารมณ์ งานวิจัยหลายชิ้นชี้ว่าครูที่มีจิตบริการสูงและทัศนคติเชิงบวกจะมีประสิทธิภาพการสอนที่ดีกว่า สามารถสร้างแรงบันดาลใจ และมีความผูกพันกับงานในระดับสูงกว่าครูทั่วไป (Sutriyanti et al., 2018)

เมื่อพิจารณาภาพรวม จะพบว่าจิตบริการและทัศนคติเชิงบวกต่อวิชาชีพเป็นองค์ประกอบที่หลอมรวมเป็นจิตวิญญาณความเป็นครู ครูที่มีจิตวิญญาณนี้จะมีความทุ่มเทในการทำงาน ใส่ใจการเรียนรู้ของผู้เรียน และพร้อมเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งด้านความรู้ ความประพฤติ และคุณธรรม จึงนับได้ว่าจิตวิญญาณความเป็นครูไม่เพียงส่งเสริมคุณภาพการสอน แต่ยังช่วยให้ครูสามารถเติมเต็มบทบาทของผู้ให้การศึกษา พร้อมสร้างผลลัพธ์ที่ดีต่อผู้เรียนและสังคมในระยะยาว

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบรูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา
2. เพื่อศึกษาการสร้างรูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา

สมมติฐานการวิจัย

1. องค์ประกอบรูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา
2. รูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสม ถูกต้อง ครอบคลุม และสามารถนำไปใช้ได้จริงตามการประเมินของผู้ทรงคุณวุฒิ

ระเบียบวิธีการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย ประเภทการวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เทคนิคการคัดเลือก เครื่องมือในการวิจัย ขั้นตอนการดำเนินงาน การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประชากร

การวิจัยครั้งนี้ใช้ประชากร 4 กลุ่ม ได้แก่

1) ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับการสัมภาษณ์เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ได้มาด้วยการเลือกแบบเจาะจง โดยกำหนดคุณสมบัติให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา เช่น ศึกษาธิการภาค ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ผู้อำนวยการโรงเรียน และครูผู้มีประสบการณ์

2) ประชากรสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณได้แก่ โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ใน 62 เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ (ราชกิจจานุเบกษา พ.ศ. 2564) รวมทั้งสิ้น 2,360 โรงเรียน (ข้อมูลพื้นฐานปีงบประมาณ 2566 ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2566)

3) ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับตรวจสอบความตรงของเครื่องมือ (IOC) เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาและการบริหารการศึกษา เช่น อาจารย์ระดับอุดมศึกษา ศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษา

4. ผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับยืนยันรูปแบบ ได้จากการเลือกแบบเจาะจง โดยเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู ได้แก่ อาจารย์ระดับอุดมศึกษา และศึกษาธิการจังหวัด

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างคือ โรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 345 โรงเรียน ได้จากการคำนวณตามตารางของ Yamane (1967) ระดับความเชื่อมั่น 95% และค่าความคลาดเคลื่อน 5% ใช้วิธีการสุ่มแบบ ชั้นภูมิอย่างเป็นสัดส่วนแบ่งตาม 62 เขตพื้นที่การศึกษา ผู้ให้ข้อมูลจากแต่ละโรงเรียน ประกอบด้วย 3 คน ได้แก่

1) ผู้อำนวยการโรงเรียน

2) ครูฝ่ายวิชาการ

3) ครูผู้สอน

รวมจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งสิ้น 1,035 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง พัฒนาโดยการศึกษาวรรณกรรม งานวิจัย และเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบประเด็นสัมภาษณ์ จากนั้นสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 5 คน เพื่อนำข้อเสนอแนะไปปรับปรุงเครื่องมือ

2. แบบสอบถาม แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบ

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบที่เอื้อต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ได้มีการตรวจสอบคุณภาพดังนี้

1) ความตรงเชิงเนื้อหา โดยการหาค่า IOC

2) ความเชื่อมั่น โดยคำนวณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha)

3. แบบสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิ ใช้เพื่อประเมินความครบถ้วน ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความถูกต้องของแบบสอบถามและรูปแบบที่พัฒนาขึ้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อจัดทำกรอบแนวคิดเบื้องต้น

2. ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

3. ขออนุญาตทดลองใช้เครื่องมือจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามงกุฎราชวิทยาลัย และส่งแบบสอบถามไปยังสถานศึกษาที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง

4. ขออนุญาตเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างโรงเรียน และจัดส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์

5. ดำเนินการส่งแบบสอบถามพร้อมหนังสือชี้แจงการตอบแบบสอบถาม ซองตอบกลับติดแสตมป์ล่วงหน้า

6. ส่งแบบประเมินรอบยืนยันรูปแบบให้ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อประเมินความถูกต้อง ความเหมาะสม และความเป็นไปได้ของรูปแบบ

การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

เมื่อได้รับแบบสอบถามครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล ทำการลงรหัส และวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์องค์ประกอบที่เอื้อต่อรูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู ประกอบด้วย

1) การวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2) การวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

3) การประมวลผลเพื่อสกัดตัวแปรที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์เชิงปริมาณประกอบด้วย

1) การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปด้วยค่าความถี่และร้อยละ

2) การวิเคราะห์ความคิดเห็นด้วยค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

โดยใช้เกณฑ์การแปลผลค่าคะแนนตามแนวคิดของ Best (อ้างอิงช่วงคะแนน 1.00–5.00) การวิเคราะห์องค์ประกอบ (Exploratory Factor Analysis: EFA) ใช้วิธี

1) Principal Component Analysis (PCA)

2) หมุนแกนแบบตั้งฉาก (Orthogonal Rotation) ด้วยวิธี Varimax Rotation ตามแนวคิดไกเซอร์กำหนดเงื่อนไขการคงปัจจัย

3) Factor Loading ≥ 0.50

4) Eigenvalue ≥ 1

5) มีตัวแปรสังเกตอย่างน้อย 3 ตัวต่อหนึ่งปัจจัย

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์การยืนยันรูปแบบ (Model Validation) ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่และร้อยละ เพื่อพิจารณาความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากผู้เชี่ยวชาญ

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์สถานภาพของกลุ่มตัวอย่าง

ผลการวิเคราะห์สถานภาพของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 1,035 คน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1. วุฒิการศึกษาระดับสูงสุด		
ปริญญาตรี	698	67
ปริญญาโท	295	29
ปริญญาเอก	42	4
รวม	**1,035**	**100**
2. ตำแหน่ง / สถานภาพของท่านในปัจจุบัน		
ผู้อำนวยการโรงเรียน	345	33.33
ครูหัวหน้าฝ่ายวิชาการ	345	33.33
ครูผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการเรียนการสอน	345	33.33
รวม	**1,035**	**100**

จากตารางที่ 1 ผลการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 1,035 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน คน คิดเป็นร้อยละ 67 รองลงมาตามลำดับมีวุฒิการศึกษา ระดับปริญญาโท จำนวน 295 คน คิดเป็นร้อยละ 29 และ มีวุฒิการศึกษา ระดับปริญญาเอก จำนวน

42 คน คิดเป็นร้อยละ 4 มีสถานภาพ/ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 345 คน ครูหัวหน้าฝ่ายวิชาการ จำนวน 345 คน และครูผู้ปฏิบัติหน้าที่ในการเรียนการสอน จำนวน 345 คน

ผลสรุปการตรวจสอบยืนยันรูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา

การตรวจสอบยืนยันรูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา แสดงค่าความถี่ และร้อยละของข้อมูลของความคิดเห็นจาก ผู้ทรงคุณวุฒิที่ในด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ของรูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา มี รายละเอียดดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าความถี่ และร้อยละของข้อมูลของความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิในด้านความถูกต้องครอบคลุม ความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์ ของรูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา

	ความคิดเห็นผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ			
	ความถูกต้องครอบคลุม	ความเหมาะสม	ความเป็นไปได้	ความเป็น ประโยชน์
รูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา	เป็นแนวปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพของครูที่มีความชัดเจน	มีความเหมาะสมกับแนวทางการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพของครู	มีความสอดคล้องกับสภาพที่ แท้จริงของการปฏิบัติหน้าที่ของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา	ช่วยสร้างความตระหนักในการปฏิบัติหน้าที่ของครู
	ข้อมูลที่ได้มาขององค์ประกอบมีความน่าเชื่อถือ	แนวทางการปฏิบัติของครูแต่ละองค์ประกอบมีความเหมาะสม	สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง	ช่วยพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติหน้าที่ของครู
	วิธีการในการปฏิบัติของแต่ละองค์ประกอบมีความชัดเจน	มีความเหมาะสมกับมาตรฐานการปฏิบัติงานของครู	มีความเป็นรูปธรรมก่อให้เกิดประสิทธิภาพการปฏิบัติงานได้จริง	ส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือระหว่างผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน

	มุ่งเน้นความสำคัญด้านการตอบสนองและความครอบคลุมภาระงานที่ครูปฏิบัติ		เป็นวิธีการที่เหมาะสมในการพัฒนาภาระงานของครู ให้มีประสิทธิภาพ		มีความสอดคล้องกับแนวทางการส่งเสริมด้านประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู		ส่งเสริมให้ครูมีรูปแบบการปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพ	
	เห็นด้วย	**ร้อยละ**	**เห็นด้วย**	**ร้อยละ**	**เห็นด้วย**	**ร้อยละ**	**เห็นด้วย**	**ร้อยละ**
องค์ประกอบที่ 1 ครูมืออาชีพ	5	100%	5	100%	5	100%	5	100%
องค์ประกอบที่ 2 การบริหารจัดการชั้นเรียน	5	100%	5	100%	5	100%	5	100%
องค์ประกอบที่ 3 จิตวิญญาณความเป็นครู	5	100%	5	100%	5	100%	5	100%
องค์ประกอบที่ 4 ความผูกพัน	5	100%	5	100%	5	100%	5	100%
องค์ประกอบที่ 5 การเป็นแบบอย่างที่ดี	5	100%	5	100%	5	100%	5	100%

จากตารางที่ 2 พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน มีความเห็นสอดคล้องกันว่า รูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา มีความถูกต้อง ครอบคลุม เหมาะสม เป็นไปได้ และเป็นประโยชน์ เนื่องจากเมื่อพิจารณาองค์ประกอบแล้ว พบว่าประสิทธิภาพ การปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ควรให้ความสำคัญในองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน ขององค์ประกอบรูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ทั้ง 5 ท่านมีความเห็นต่อ ด้านความถูกต้อง ครอบคลุม (Accuracy Standards) คิดเป็นร้อยละ 100 มีความเหมาะสม (propriety standards)จำนวนรวม 5 คน คิดเป็นร้อยละ 100 มีความเป็นไปได้ (feasibility standards) จำนวนรวม 5 คน คิดเป็นร้อยละ 100 และมีความเป็นประโยชน์ (utility standards) จำนวนรวม 5 คน คิดเป็นร้อยละ 100 ลักษณะนี้แสดงว่า โดยภาพรวมการตรวจสอบยืนยัน รูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา มีความถูกต้อง ครอบคลุม มีความเหมาะสม มีความเป็นไปได้ และมีความเป็นประโยชน์ ครอบคลุมสอดคล้องกับทฤษฎีหลักการ

อภิปรายผล

การศึกษารูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยม

จากการศึกษาพบว่าองค์ประกอบสำคัญมี 5 ด้าน ได้แก่ 1) ครูมืออาชีพ 2) ความผูกพันในงาน 3) การมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 4) การมีภาพลักษณ์ที่ดี และ 5) ความรักในอาชีพครู ซึ่งสะท้อนถึงคุณลักษณะที่ส่งเสริมการสอนอย่างมีประสิทธิภาพและความเป็นครูที่พึงประสงค์ ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดและงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง เช่น อำพร อัศวกุลชัย (2553) ที่ระบุว่าปัจจัยประสิทธิภาพครูประกอบด้วยความร่วมมือกับเพื่อนครู สุขภาพจิตดี และแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ด้านธรรมศักดิ์ ทองเดือน (2560) ชี้ให้เห็นความสำคัญของการส่งเสริมขวัญและผลประโยชน์ของครู ขณะที่วิรัลพัชร นิลแก้วบวรวิชญ์ และธัชชัย จิตรนันท์ (2564) เน้นการนิเทศการสอนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ในทำนองเดียวกัน สุริชา ฐานวิสัย (2567) พบว่าการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสมและการปรับการสอนตามผู้เรียนมีผลต่อประสิทธิภาพการสอน ขณะที่แนวคิดของ B. Von Haller Gilmer (1971) เน้นปัจจัยด้านค่าตอบแทน ความมั่นคง และการพัฒนาศักยภาพ ส่วน Borich, Gary D. (1992) เสนอการประเมินประสิทธิภาพครูด้วยความชัดเจนของบทเรียนและการจัดการชั้นเรียนที่ดีนอกจากนี้ Harrington Emerson (1992) และ Reynold (1998) ยังเน้นเรื่องคุณภาพของงาน มนุษย์สัมพันธ์ และการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดรับกับแนวคิดของ Beach & Reinhartz (2000) ในการพัฒนากลยุทธ์การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการสร้างและยืนยันรูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเพื่อตรวจสอบและยืนยันสมมติฐานข้อที่ 2 ผ่านการสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน โดยใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบประสิทธิภาพดังกล่าวมี 5 องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ครูมืออาชีพ (Professional Teacher) การบริหารจัดการชั้นเรียน (Classroom Management) จิตวิญญาณความเป็นครู (The Spirituality of Teachers) ความผูกพันในงาน (Work Commitment) การเป็นแบบอย่างที่ดี (Being a Positive Role Model)

เพื่อศึกษาการสร้างรูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน

มีความครบถ้วน เหมาะสม เป็นไปได้ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง เนื่องจากการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ และ "ครู" เป็นผู้มีบทบาทหลักในการสร้างคน สร้างชาติแนวคิดนี้สอดคล้องกับงานของ Beach และ Reinhartz (2000) ที่กำหนดโครงสร้างของประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูไว้ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ ความชัดเจนในการจัดการเรียนการสอน (Clarity of Instruction) ความกระตือรือร้นระหว่างการเรียนการสอน (Enthusiasm during Instruction) การแสดงความใส่ใจในงาน (Task Orientation) การใช้กลวิธีการสอน (Instructional Strategies) มีปฏิสัมพันธ์กับนักเรียน (Interaction with Students) การใช้คำถามที่น่าสนใจ (Use of Interesting Questions) เช่นเดียวกับ Cheng และ Tsui

(2001) ที่เน้นว่าประสิทธิภาพของครูเป็นหัวใจสำคัญในการปฏิรูปการศึกษา โดยต้องเข้าใจถึงความซับซ้อนและพัฒนากลยุทธ์ใหม่ ๆ เพื่อการปรับปรุงการปฏิบัติงานของครูให้ดีขึ้น McBer (2007) ก็ให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของครูที่มีประสิทธิภาพใน 5 ด้าน ได้แก่ ความเป็นมืออาชีพ การคิดวิเคราะห์ การวางแผนและกำหนดความคาดหวัง ความเป็นผู้นำ และความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ในประเทศไทย แนวทางการพัฒนาครูโดย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2553) ได้ระบุสมรรถนะที่จำเป็นออกเป็น สมรรถนะหลัก (Core Competency) เช่น การมุ่งผลสัมฤทธิ์ การบริการที่ดี การพัฒนาตนเอง การทำงานเป็นทีม และจริยธรรมจรรยาบรรณวิชาชีพครู สมรรถนะประจำสายงานเช่น การบริหารหลักสูตร การพัฒนาผู้เรียน การวิเคราะห์และวิจัยเพื่อพัฒนาผู้เรียน และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนเพื่อการเรียนรู้ อีกทั้ง สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2558) ได้กำหนดขอบเขตมาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้ประกอบวิชาชีพครู 12 ข้อ เช่น การพัฒนาวิชาชีพ การมุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียน และการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี นอกจากนี้ งานวิจัยของ อำพร อัศวโรจนกุลชัย (2553) พบว่าประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูมีปัจจัยสำคัญ 8 ประการ ได้แก่ ความร่วมมือระหว่างครู การรับรู้ความสามารถในตนเอง สุขภาพจิตที่ดี แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความรู้ การแสวงหาสารสนเทศ วัฒนธรรมของโรงเรียน และโครงสร้างขององค์การการพัฒนารูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูต้องครอบคลุมทั้งด้านทักษะ ความสามารถ จริยธรรม และความสัมพันธ์กับชุมชนและเพื่อนร่วมงาน เพื่อให้ครูสามารถทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและส่งเสริมการพัฒนาการศึกษาของชาติอย่างยั่งยืน

จากแนวคิดทฤษฎีและผลการศึกษาที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถยืนยันและรับรองได้ว่า รูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ครูมืออาชีพ การบริหารขัดการชั้นเรียน จิตวิญญาณความเป็นครู 4 ความผูกพันในงาน (work commitment) และ การเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นองค์ประกอบสำคัญของประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ สำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา สามารถ นำข้อค้นพบที่ได้นี้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติกับหน่วยงานของตนในบริบท

สรุป

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษารูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อสร้างความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการสอนและบทบาทวิชาชีพของครู ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูสามารถแบ่งออกเป็นห้าองค์ประกอบหลัก ซึ่งประกอบด้วยตัวแปรย่อยรวมทั้งหมด 124 ตัวแปร องค์ประกอบแรกคือ ครูมืออาชีพ ครูมืออาชีพเป็นผู้ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ มีจรรยาบรรณและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้เรียนและเพื่อนครู ครูในกลุ่มนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การคิดสร้างสรรค์ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการสอน และความมุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มกำลัง องค์ประกอบที่สองคือ ความผูกพันในงาน ครูที่มีความผูกพันในงานจะทุ่มเททั้งกายและใจเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายของโรงเรียน แสดงออกผ่านการประเมินผลผู้เรียนอย่าง

รอบด้าน การเสียสละและความซื่อสัตย์ต่อวิชาชีพ รวมถึงการให้คุณค่าและเห็นความสำคัญของบทบาทครูต่อสังคมและการศึกษา องค์ประกอบที่สามคือ การมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ครูที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจะวางแผนและจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ใช้สื่อและวิธีการสอนที่หลากหลายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างเต็มที่ โดยเน้นการใช้ข้อมูลสารสนเทศ การสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ และการออกแบบกิจกรรมจากสถานการณ์จริง องค์ประกอบที่สี่คือ การมีภาพลักษณ์ที่ดี ครูที่มีภาพลักษณ์ดีมีมุมมองเชิงบวกต่อการทำงาน รักในอาชีพ มีความอดทน และมุ่งมั่นพัฒนาตนเองและผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ภาพลักษณ์ที่ดีของครูไม่เพียงสร้างความเชื่อมั่นและความไว้วางใจต่อผู้เรียนและผู้ปกครองเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความเป็นมืออาชีพและความน่าเชื่อถือของโรงเรียนโดยรวม องค์ประกอบที่ห้า คือ ภาวะผู้นำทางวิชาการ ครูที่เป็นผู้นำทางวิชาการมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางการเรียนการสอน สนับสนุนการพัฒนาครูและผู้เรียน และสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่เข้มแข็งในโรงเรียน แม้องค์ประกอบนี้ยังอยู่ระหว่างการสรุปตัวแปรย่อย แต่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเป็นผู้นำเชิงวิชาการควบคู่ไปกับการสอน

งานวิจัยนี้มีคุณค่าเชิงวิชาการอย่างมาก เพราะได้วางกรอบเชิงโครงสร้างของประสิทธิภาพการปฏิบัติงานครูอย่างชัดเจน ครอบคลุมทั้งความรู้ ความสามารถ ทัศนคติ และพฤติกรรมเชิงวิชาชีพ ทำให้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาครู การออกแบบโปรแกรมฝึกอบรม หรือการประเมินผลการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษาได้อย่างมีหลักฐานเชิงวิชาการ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ในสถานศึกษา

1. สำหรับผู้อำนวยการสถานศึกษา ควรนำรูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู นำไปใช้ในการพัฒนาครู โดยเน้นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนโดยตรงเป็นอันดับแรก

2. สำหรับผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน นำรูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูไปใช้ประกอบการกำหนดนโยบายการจัดการเรียนการสอน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของครูในสถานศึกษา

3. สำหรับโรงเรียนและผู้บริหาร ใช้ตัวแปรและองค์ประกอบที่ค้นพบเป็นแนวทางในการวัดและประเมินประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำรูปแบบประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูไปทำ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในยุคดิจิทัล

2. ศึกษาองค์ประกอบที่มีระดับประสิทธิภาพต่ำสุด เช่น การเป็นแบบอย่างที่ดี ด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อหาวิธีพัฒนาที่เหมาะสม

3. ขยายการวิจัยไปยังโรงเรียนในสังกัดอื่น ๆ เช่น โรงเรียนเอกชน (สช.) โรงเรียนท้องถิ่น (อปท.) โรงเรียนอาชีวศึกษา (สอศ.) เพื่อเปรียบเทียบและปรับใช้แนวทางที่เหมาะสม

4. ศึกษาเรื่อง การพัฒนาครูมืออาชีพของโรงเรียนมัธยมศึกษา เพื่อยกระดับสมรรถนะและประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *นโยบายการปฏิรูปการศึกษาทศวรรษที่สอง.* กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). *ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง เขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา.* ราชกิจจานุเบกษา.

จันทรานี สงวนนาม. (2553). *การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อสร้างเด็กดี เด็กเก่ง และมีความสุข.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

ธรรมศักดิ์ ทองเดือน. (2560). การพัฒนาประสิทธิภาพและแรงจูงใจครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา. *วารสารวิชาการการศึกษา*, 12(2), 45–62.

ประสาท เนืองเฉลิม. (2563). *บทบาทครูในศตวรรษที่ 21: การจัดการเรียนรู้และเทคโนโลยี.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์การศึกษา.

ภัณฑิรา สุปการ. (2557). *ทักษะที่จำเป็นในเศรษฐกิจฐานนวัตกรรม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

มาโนช เฮงยศมาก. (2559). บทบาทครูและคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน. *วารสารการศึกษา*, 8(2), 12–25.

สำนักงานข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2560). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562: การปฏิรูปการเรียนรู้ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง.* กรุงเทพฯ: สำนักงาน ก.ค.ศ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). *แนวทางการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา.* กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *รายงานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในศตวรรษที่ 21.* กรุงเทพฯ: สำนักงาน กพส.

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *การพัฒนาครูเพื่อคุณภาพผู้เรียน.* กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2558). *มาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้ประกอบวิชาชีพครู.* กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สุริชา ฐานวิสัย. (2567). การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เหมาะสมและการปรับการสอนตามผู้เรียนเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพการสอน. *วารสารการวิจัยทางการศึกษา*, 8(1), 33–50.

วิรัลพัชร นิลแก้วบวรวิชญ์, & ธัชชัย จิตรนันท์. (2564). การนิเทศการสอนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนมัธยม. *วารสารการจัดการศึกษา*, 15(1), 78–95.

อำพร อัศวกุลชัย. (2553). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

อำพร อัศวโรจนกุลชัย. (2553). ประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของครู: ปัจจัยสำคัญและแนวทางการพัฒนา. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 10(3), 21–38.

Beach, D., & Reinhartz, J. (2000). *Teacher development and student learning: Strategies for effective teaching.* Boston: Allyn & Bacon.

Biddle, B. J. (1986). Recent developments in role theory. *Annual Review of Sociology*, 12, 67–92.

Borich, G. D. (1992). *Effective teaching methods (4th ed.).* New York: Macmillan.

Cheng, Y. C., & Tsui, K. T. (2001). Teachers' professional development: An international perspective. *Educational Research Journal*, 16(2), 45–63.

Chinyere, N. (2014). Teacher competency and professional development. *Journal of Education and Practice*, 5(3), 45–52.

Emerson, H. (1992). *The principles of efficiency.* New York: Harper & Row.

Herzberg, F. (1966). *Work and the nature of man.* Cleveland: World Publishing Company.

Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality.* New York: Harper.

McBer, H. (2007). *Research into teacher effectiveness: A model of high-performing teachers.* London: McBer & Co.

Reynold, J. (1998*). Quality of work and human relations in education.* London: Routledge.

Spencer, L. M., & Spencer, S. M. (1993). *Competence at work: Models for superior performance.* New York: Wiley.

Sutriyanti, E., et al. (2018). Service mind and positive attitude in teachers' professional effectiveness. *International Journal of Educational Research*, 92, 45–55.

Von Haller Gilmer, B. (1971). *Teacher effectiveness: Factors affecting performance.* New York: Academic Press.

Yamane, T. (1967). *Statistics: An introductory analysis (2nd ed.).* New York: Harper and Row.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Promoting The Driving of Community Actvities to Keep Surrounding with Buddhist Principles: A Case Study of Wat Cham Uthit Community, Mueang District, Songhla Province

ส่งเสริมการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนล้อมรักษ์ด้วยหลักพุทธธรรม: กรณีศึกษาชุมชนวัดแช่มอุทิศ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

Phrakhrusamu Supphachai Chaichanyut[1*], & Phrakhru Bowonchaiwat[2]

พระครูสมุห์ศุภชัย ไชยชาญยุทธ[1*], & พระครูบวรชัยวัฒน์[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phrakhrusamu Supphachai Chaichanyut*
พระครูสมุห์ศุภชัย ไชยชาญยุทธ
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: chaiychayyuththsuphchay@gmail.com

2. Phrakhru Bowonchaiwat
พระครูบวรชัยวัฒน์
Mahamakut Buddhist University, Thailand.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: wanchaimateego@gmail.com

คำสำคัญ:
ชุมชนล้อมรักษ์, หลักพุทธธรรม, อริยสัจ 4, การบำบัดยาเสพติด, การมีส่วนร่วมของ ชุมชน

Keywords:
Community-Based Treatment, Buddhist Principles, Four Noble Truths, Drug Rehabilitation, Community Participation

Article history:
Received: 29/04/2025
Revised: 21/07/2025
Accepted: 05/09/2025
Available online: 24/11/2025

How to Cite:
Chaichanyut, P. &. Bowonchaiwat, P. (2025). Promoting The Driving of Community Actvities to Keep Surrounding with Buddhist Principles: A Case Study of Wat Cham Uthit Community, Mueang District, Songhla Province. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 762-777.

ABSTRACT

This research article aims to: (1) to study theoretical concepts for driving the activities of the Community-Based Treatment (CBTx) model, (2) to explore appropriate Buddhist principles for such initiatives, and (3) to promote the implementation of community-based activities through Buddhist teachings. The case study area was Wat Chaem Uthit Community, which has been experiencing ongoing problems with drug abuse, especially among youth and local residents in high-risk areas such as alleyways and mountainous zones. These conditions have led to compounded issues involving health, education, and family relationships.

The research findings revealed that: The findings revealed that the success of the CBTx initiative depended on strong collaboration among three main sectors: local monastics, community leaders, and government-affiliated networks. The activities used to support drug rehabilitation spanned across individual, family, and community levels. These included spiritual-based programs such as novice ordination, moral training camps, and Dhamma discussions; family-based therapies such as home visits by monks and community leaders; and community-based activities such as candlelight processions, tree-planting, and public forums. All initiatives were carried out under the ช conceptual framework of the Four Noble Truths recognizing suffering, understanding its causes, realizing its cessation, and following the path leading to its end. Furthermore, the application of the Four Noble Truths as a framework for rehabilitation yielded highly positive outcomes, especially in the transformation of behavior,

mindset, and attitudes among participating patients. Participants gained awareness of life's value, set occupational goals, and successfully reintegrated into society with dignity. These activities also strengthened community solidarity, making the prevention of drug problems more tangible and sustainable. The model serves as a practical and effective example that can be expanded to other communities.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนล้อมรักษ์ 2) เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนล้อมรักษ์ 3) เพื่อส่งเสริมการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนล้อมรักษ์ด้วยหลักพุทธธรรม: กรณีศึกษาชุมชนวัดแช่มอุทิศ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา ซึ่งประสบปัญหาการแพร่ระบาดของยาเสพติดอย่างต่อเนื่องในกลุ่มวัยรุ่นและประชาชนในชุมชน โดยเฉพาะบริเวณพื้นที่เสี่ยงติดแนวเขาและซอยต่าง ๆ ที่เข้าถึงได้ง่าย ส่งผลให้เกิดปัญหาซ้ำซ้อนทั้งด้านสุขภาพ การศึกษา และความสัมพันธ์ในครอบครัว เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า แนวทางการดำเนินกิจกรรมชุมชนล้อมรักษ์อาศัยการมีส่วนร่วมอย่าง เข้มแข็งจากสามภาคส่วน ได้แก่ พระสงฆ์ในพื้นที่ ผู้นำชุมชน และเครือข่ายหน่วยงานภาครัฐ โดยกิจกรรมที่นำมาใช้ในการบำบัดและฟื้นฟูผู้เสพติด มีทั้งในระดับปัจเจก ครอบครัว และชุมชน อาทิ กิจกรรมศาสนสัมพันธ์บำบัด เช่น การบวชสามเณรภาคฤดูร้อน การเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม การสนทนาธรรมเพื่อฟื้นฟูจิตใจ กิจกรรมครอบครัวบำบัด เช่น การเยี่ยมบ้านโดยพระและผู้นำชุมชน และกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์บำบัด เช่น การเวียนเทียนร่วมกัน การปลูกต้นไม้ การตั้งเวทีสาธารณะเพื่อรับฟังปัญหา ทั้งหมดดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดอริยสัจ 4 ที่เน้นการ รู้ทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ ความดับทุกข์ ทางสู่ความดับทุกข์ นอกจากนี้การใช้หลักอริยสัจ 4 เป็นแนวทางในการฟื้นฟูผู้ป่วยยาเสพติด พบว่า ส่งผลในเชิงบวกอย่างชัดเจน โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรม ความคิด และเจตคติของผู้ป่วยที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง มีการตระหนักรู้ในคุณค่าชีวิต มีเป้าหมายในการประกอบอาชีพ และสามารถกลับเข้าสู่สังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี กิจกรรมเหล่านี้ยังเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ทำให้เกิดการรวมพลังในการป้องกันปัญหายาเสพติดอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืน อันเป็นแบบอย่างที่สามารถนำไปขยายผลในชุมชนอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทนำ

ปัญหายาเสพติดเป็นหนึ่งในความท้าทายสำคัญที่สังคมโลกกำลังเผชิญ และยังคงทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ แม้มาตรการของภาครัฐในหลายประเทศจะพยายามขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหามาอย่างต่อเนื่อง แต่สถานการณ์ก็ยังไม่คลี่คลายลงได้อย่างชัดเจน สำหรับประเทศไทย ปัญหายาเสพติดถือเป็นปัญหาเชิง

โครงสร้างที่ฝังรากลึกและส่งผลกระทบต่อทุกระดับของสังคม (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2566) ทั้งปัญหาทางเศรษฐกิจ สุขภาพ ความปลอดภัย และคุณภาพชีวิตของประชาชน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการแพร่ระบาดของยาเสพติดมีหลากหลายประการ ตั้งแต่ความเปราะบางของสถาบันครอบครัว การคบเพื่อน การขาดทักษะการดำเนินชีวิตของเยาวชน ไปจนถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเข้าถึงยาเสพติด (World Health Organization, 2021) ปัจจัยเหล่านี้ล้วนทำให้เยาวชนซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความอยากรู้อยากลองและขาดประสบการณ์ในการตัดสินใจ กลายเป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะเข้าสู่เส้นทางการใช้ยาเสพติดได้ง่าย รัฐไทยได้ดำเนินนโยบายด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นการบังคับใช้กฎหมายการปราบปรามผู้ค้า การสกัดกั้นการลักลอบนำเข้า ไปจนถึงการส่งเสริมมาตรการด้านสาธารณสุขเพื่อบำบัดและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด ภายใต้นโยบาย ปลุกชุมชนให้เข้มแข็ง เปลี่ยนผู้เสพเป็นผู้ป่วย ปราบปรามสกัดกั้นยึดทรัพย์ผู้ค้า ขจัดข้าราชการทุจริตพัวพันยาเสพติดให้สิ้น อย่างไรก็ตาม แม้จะมีความพยายามดังกล่าว ปัญหายาเสพติดก็ยังคงเป็นภาวะวิกฤตที่ส่งผลต่อความมั่นคงของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหลายชุมชนที่ยังขาดการมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งและการบูรณาการงานในระดับพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ชุมชนวัดแซ่มอุทิศ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เป็นหนึ่งในพื้นที่ที่สะท้อนให้เห็นปัญหานี้อย่างชัดเจน ด้วยสภาพพื้นที่เป็นชุมชนเมืองกึ่งชนบท มีเส้นทางเข้าออกหลายซอยและตั้งอยู่ติดเทือกเขาเทียบดา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่เชื่อมต่อกับหลายชุมชน ทำให้มีความสุ่มเสี่ยงต่อการลักลอบจำหน่ายและแพร่กระจายของยาเสพติด นอกจากนี้ ภายในชุมชนยังพบความหลากหลายของปัญหาสังคม ทั้งการเข้าถึงยาเสพติดที่ง่าย ผู้ค้าที่มีอยู่ในพื้นที่ สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการใช้ยาเสพติด และผู้ป่วยที่ขาดการดูแลอย่างใกล้ชิด จากข้อมูลการบำบัดในเดือนพฤศจิกายน 2566 พบว่ามีผู้ป่วยยาเสพติดในพื้นที่จำนวน 30 ราย ซึ่งถือเป็นระดับที่ต้องได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน แม้หน่วยงานรัฐในพื้นที่และเครือข่ายภาคีจะได้พยายามบูรณาการงานเพื่อแก้ไขปัญหา แต่การดำเนินงานยังขาดความต่อเนื่อง ทำให้ผู้ป่วยจำนวนมากยังไม่สามารถเข้าถึงระบบการรักษาและฟื้นฟูได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อรับมือกับปัญหานี้ จึงได้มีการนำโครงการชุมชนล้อมรักษ์ หรือ Community-Based Treatment (CBTx) มาใช้ในชุมชนวัดแซ่มอุทิศ โดยมุ่งสร้างความร่วมมือของทุกภาคส่วนในชุมชนในการดูแลผู้ป่วยยาเสพติดแบบองค์รวม ทั้งด้านการบำบัด การฟื้นฟูอาชีพ การติดตามผล และการลดโอกาสกลับไปใช้ซ้ำ เพื่อให้ผู้ป่วยสามารถคืนสู่สังคมได้อย่างมั่นคง (กระทรวงสาธารณสุข, 2566)

ในขณะเดียวกัน (พระพรหมคุณาภรณ์, 2560) การนำหลักพุทธธรรมมาใช้เป็นแนวทางประกอบการบำบัดผู้ติดยาเสพติดได้รับความสนใจเพิ่มขึ้น เนื่องจากเป็นหลักการพัฒนาจิตใจมนุษย์ที่มีความเป็นระบบและครอบคลุม หลักอริยสัจ 4 ซึ่งประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยให้ผู้ป่วยตระหนักถึงปัญหา เข้าใจสาเหตุของความทุกข์ และมองเห็นหนทางแก้ไขด้วยกระบวนการภายในจิตใจ การประยุกต์หลักธรรมควบคู่กับการบำบัดทางกายและการเสริมทักษะชีวิตจึงช่วยให้การฟื้นฟูมีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากขึ้น ทั้งยังช่วยเสริมสร้างความรู้สึกคุณค่า การรับผิดชอบ และการพัฒนาตนเองของผู้ป่วย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการเลิกยาเสพติดอย่างถาวร อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณางานศึกษาที่ผ่านมา จะพบว่ายังมีช่องว่างความรู้หลายประการเกี่ยวกับกระบวนการบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้ากับแนวทาง CBTx ในระดับชุมชน

โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีบริบทเฉพาะตัว เช่น ชุมชนเมืองกึ่งชนบทที่มีโครงสร้างสังคมหลากหลาย นอกจากนี้ การศึกษาที่ว่าด้วยการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนล้อมรักษ์โดยเน้นบทบาทของชุมชนเองยังมีจำนวนจำกัด ทั้งที่ชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการดูแลผู้ป่วยอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง ช่องว่างเหล่านี้สะท้อนถึงความจำเป็นในการศึกษาเชิงลึกเพื่อพัฒนาแนวทางที่เหมาะสมและยั่งยืน (ประกอบชัย, 2565)

จากเหตุผลทั้งหมด ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาการส่งเสริมการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนล้อมรักษ์ด้วยหลักพุทธธรรม โดยใช้กรณีศึกษาชุมชนวัดแซ่มอุทิศ อำเภอเมืองสงขลา เพื่อทำความเข้าใจแนวทางการแก้ไขปัญหายาเสพติดที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนไทยปัจจุบัน การศึกษานี้คาดว่าจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบการทำงานในระดับพื้นที่ และอาจนำไปประยุกต์ใช้เป็นต้นแบบในการดำเนินงานด้านการป้องกันและฟื้นฟูผู้ป่วยยาเสพติดในชุมชนอื่น ๆ ต่อไป

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับยาเสพติด

แนวคิดเกี่ยวกับยาเสพติดมีความหลากหลาย แต่ล้วนชี้ให้เห็นถึงผลกระทบอันซับซ้อนที่ส่งผลทั้งต่อร่างกาย จิตใจ และสังคมของผู้เสพ หนึ่งในนิยามที่ได้รับการอ้างถึงอย่างชัดเจนคือของ สุพัตรา สุภาพ (2542) ที่กล่าวว่า “ยาเสพติดให้โทษ” คือสารที่เมื่อเข้าสู่ระบบร่างกายแล้วจะทำให้ผู้เสพเกิดความต้องการเสพซ้ำอย่างต่อเนื่อง ทั้งในเชิงร่างกายและจิตใจ จนยากต่อการควบคุมตนเอง นิยามนี้ไม่เพียงสะท้อนลักษณะของสารเสพติดเท่านั้น แต่ยังบ่งบอกถึงกลไกความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในตัวผู้เสพอีกด้วย สุพัตราอธิบายถึงลักษณะสำคัญของการเสพติดไว้หลายประการ ประการแรก ผู้เสพจะเกิดความต้องการอย่างรุนแรงและพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้ได้มาซึ่งสารเสพติด ความต้องการดังกล่าวไม่ใช่เพียงความอยากธรรมดา หากเป็นความรู้สึกที่ควบคุมยากและเร่งเร้าให้ผู้เสพพยายามแสวงหาสารเสพติดอย่างต่อเนื่อง ประการที่สอง ปริมาณการเสพมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเสมอ ไม่ว่าจะเป็นการรับประทาน การฉีด หรือการสูดดม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าร่างกายเกิดภาวะดื้อยาและต้องการปริมาณสูงขึ้นเพื่อให้ได้ผลเช่นเดิม ประการสุดท้ายคือการพึ่งพาทั้งทางร่างกายและจิตใจ เมื่อร่างกายปรับตัวเข้ากับสารเสพติด ผู้เสพจะไม่สามารถทำงานหรือใช้ชีวิตได้ตามปกติหากขาดสารนั้น ส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพในระยะยาว ทั้งทางกายภาพ เช่น ความเสื่อมโทรมของอวัยวะภายใน และทางจิตใจ เช่น ภาวะซึมเศร้า ว้าวุ่น หรือความผิดปกติทางอารมณ์ จากแนวคิดดังกล่าว สามารถมองเห็นได้ว่ายาเสพติดเป็นปัญหาที่มีหลายมิติ ไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะในระดับชีวภาพที่สารออกฤทธิ์ต่อระบบประสาทเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับปัจจัยด้านจิตใจ เช่น ความเครียด ความกดดัน หรือสภาวะทางอารมณ์ และปัจจัยทางสังคม เช่น สภาพแวดล้อม การเลียนแบบ การเข้าถึงยา หรือแม้กระทั่งแรงผลักดันทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทั้งหมดนี้ประสานกันจนทำให้ผู้เสพเข้าสู่วงจรการเสพติดได้ง่ายและหลุดออกมาได้ยาก ด้วยเหตุนี้ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับยาเสพติดจึงมักชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการบำบัดรักษาที่ครอบคลุมและต่อเนื่อง การแก้ปัญหาการเสพติดไม่สามารถทำได้ด้วยการหยุดเสพ

เพียงลำพัง แต่จำเป็นต้องอาศัยการบำบัดทั้งทางร่างกาย การฟื้นฟูสุขภาพจิต และการสนับสนุนทางสังคมควบคู่กันไป เพื่อช่วยให้ผู้เสพสามารถกลับมาใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณภาพและยืนหยัดอยู่ในสังคมได้อย่างมั่นคง

แนวคิดของสุพัตราจึงช่วยสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการทำความเข้าใจปัญหายาเสพติดอย่างลึกซึ้ง และเน้นย้ำว่าการรับมือกับปัญหานี้ต้องดำเนินไปบนฐานของความเข้าใจทั้งเชิงวิชาการ มิติสุขภาพ และโครงสร้างทางสังคมร่วมกันอย่างเป็นองค์รวม

แนวคิดชุมชนล้อมรักษ์และบทบาทภาคีเครือข่าย

ภาคี ทรัพย์พิพัฒน์ (2567) อธิบายว่า ชุมชนล้อมรักษ์เป็นกลไกสำคัญของการบำบัดและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดโดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมเป็นแกนกลาง การคัดเลือกชุมชนเข้าร่วมโครงการอาศัยกลไกของคณะกรรมการพัฒนาคุณภาพชีวิตระดับอำเภอ (พชอ.) ซึ่งทำหน้าที่ประสานความร่วมมือระหว่าง 5 ภาคีเครือข่ายหลัก ได้แก่ ทหาร ตำรวจ นายอำเภอ อปท. และสาธารณสุขอำเภอ โดยมุ่งประเมินศักยภาพ ความเข้มแข็ง และปัญหาของชุมชนเพื่อออกแบบการดำเนินงานที่เหมาะสม ชลน่าน ศรีแก้ว (2567) เน้นว่าการแก้ไขปัญหายาเสพติดถูกยกระดับเป็นวาระแห่งชาติ โดยใช้แนวทาง ปลุกชุมชนให้เข้มแข็ง เปลี่ยนผู้เสพเป็นผู้ป่วย และขับเคลื่อนการบำบัดรักษาแบบชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Treatment and Rehabilitation: CBTx) ภายใต้การบูรณาการระหว่างระบบบริการสุขภาพและพลังของชุมชน เนื่องจากการติดยาเสพติดเป็นภาวะเจ็บป่วยเรื้อรังที่มีโอกาสกลับเป็นซ้ำ จึงต้องอาศัยกระบวนการฟื้นฟูที่ต่อเนื่องและรอบด้าน สมชาย จักรพันธุ์ (2567) เสริมว่าปัจจัยความสำเร็จของชุมชนล้อมรักษ์ขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของชุมชน ครอบครัว และผู้เสพเอง โดยใช้พื้นที่เป็นฐานและให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการร่วมออกแบบการช่วยเหลือ ขณะที่หน่วยงานสาธารณสุขมีบทบาทสนับสนุนเชิงเทคนิคและประสานความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการในทุกมิติ สำหรับบริบทของเมืองใหญ่ ศานนท์ หวังสร้างบุญ (2567) ระบุว่ากรุงเทพมหานครมีความซับซ้อนทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และโครงสร้างชุมชน ทำให้เป็นพื้นที่เสี่ยงต่อการแพร่ระบาดของยาเสพติด จึงจำเป็นต้องใช้แนวคิดชุมชนล้อมรักษ์เป็นเครื่องมือสำคัญในการป้องกันและฟื้นฟู โดยเน้นการยอมรับปัญหา การลดความหวาดกลัวต่อผู้เสพ และการร่วมมือของประชาชนทุกกลุ่ม นอกจากนี้ รุ่งอรุณ ลิ้มพหะภัณ (2567) ได้สะท้อนมุมมองของภาคประชาสังคมว่า การสนับสนุนชุมชนให้เข้มแข็งและสร้างพื้นที่ปลอดภัยจากยาเสพติดสามารถทำได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยมีตัวอย่างพื้นที่ต้นแบบกว่า 25 แห่งใน 48 จังหวัด และเกิดเครือข่ายแกนนำกว่า 2,600 คน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้และขยายผลการดำเนินงานสู่ชุมชนอื่น ๆ

การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนล้อมรักษ์

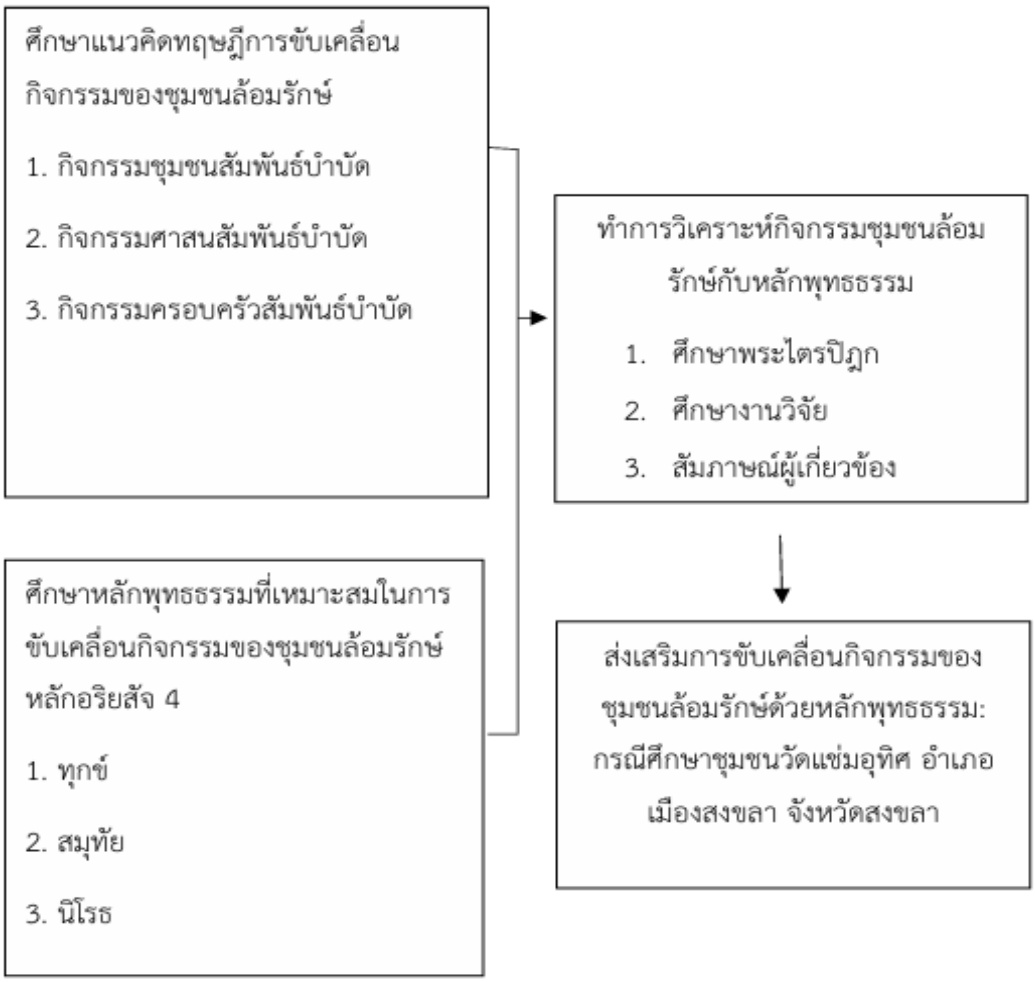
การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการขับเคลื่อนกิจกรรม “ชุมชนล้อมรักษ์” เป็นแนวทางที่ช่วยยกระดับการบำบัดและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยไม่เพียงมุ่งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอก แต่ยังบ่มเพาะความเข้มแข็งภายในจิตใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมไปพร้อมกัน หลักพุทธธรรมที่ถูกนำมาบูรณาการล้วนเป็นเครื่องมือ

สำคัญที่ช่วยให้ผู้ป่วยสามารถมองเห็นปัญหาอย่างชัดเจน ควบคุมอารมณ์ได้ดีขึ้น และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัวและชุมชน ซึ่งล้วนส่งผลให้เส้นทางการฟื้นฟูมีความมั่นคงและยั่งยืนมากขึ้น

การใช้อริยสัจ 4 ทำให้ผู้เข้าฟื้นฟูได้เรียนรู้การเผชิญหน้ากับความจริงของชีวิต เริ่มจากการยอมรับทุกข์ที่เกิดจากการเสพติด มองเห็นสาเหตุแห่งทุกข์ทั้งด้านสภาพแวดล้อม ความเคยชิน หรือภาวะอารมณ์ ก่อนจะค่อย ๆ พัฒนาแนวทางดับทุกข์ด้วยการฝึกวินัยและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ตลอดจนเดินตามวิธีการแห่งการพ้นทุกข์อย่างเป็นขั้นตอน ความเข้าใจเหล่านี้ช่วยลดการโทษตนเองและเปิดพื้นที่ให้เกิดการเริ่มต้นใหม่อย่างมั่นคง ในขณะเดียวกัน การฝึกสติผ่านสติปัฏฐาน 4 ทำให้ผู้เข้าร่วมสามารถรู้เท่าทันความคิด ความรู้สึก และการกระทำของตนเองได้มากขึ้น การมีสติรู้กาย รู้ใจ ช่วยให้ควบคุมแรงกระตุ้น ลดพฤติกรรมเสี่ยง และจัดการอารมณ์ได้ดีขึ้น โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่ต้องเผชิญกับสิ่งล่อใจหรือความเครียด นอกจากนี้ มรรคมีองค์ 8 ยังถูกนำมาประกอบเป็นทิศทางการพัฒนาพฤติกรรมอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การตั้งเจตนาดี การใช้วาจาสุภาพ การประกอบกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ และการฝึกสมาธิเพื่อเสริมพลังใจ แนวทางเหล่านี้ช่วยให้ผู้เข้าฟื้นฟูค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปสู่ความสร้างสรรค์และมั่นคงมากขึ้น อีกด้านหนึ่ง พรหมวิหาร 4 มีบทบาทสำคัญในการหล่อเลี้ยงความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน โดยการปลูกฝังเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ช่วยให้สมาชิกในชุมชนมีความเข้าใจและให้อภัยต่อผู้ที่อยู่ระหว่างการฟื้นฟู ก่อให้เกิดบรรยากาศเกื้อกูล ลดการตีตรา และส่งเสริมการกลับคืนสู่สังคมอย่างสง่างาม

หลักพุทธธรรมเหล่านี้สามารถนำไปประยุกต์ในกิจกรรมชุมชนล้อมรักษ์ได้หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการทำกลุ่มบำบัดเชิงพุทธ การเจริญสติในวิถีชีวิตประจำวัน การอบรมคุณธรรมให้ครอบครัว หรือการสร้างสภาพแวดล้อมทางสังคมที่สนับสนุนผู้ฟื้นฟูอย่างต่อเนื่อง การผสานหลักธรรมเข้ากับการทำงานเชิงชุมชนเช่นนี้ทำให้กระบวนการฟื้นฟูไม่ได้เป็นเพียงการ “เลิกยา” แต่เป็นการสร้างคนใหม่ที่มีพลังใจ แข็งแรงทั้งกาย จิตใจ และความสัมพันธ์ทางสังคม พร้อมกลับมามีบทบาทในชุมชนได้อย่างยั่งยืนและมีคุณค่า

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนล้อมรักษ์
2. เพื่อศึกษาหลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนล้อมรักษ์
3. เพื่อส่งเสริมการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนล้อมรักษ์ด้วยหลักพุทธธรรม: กรณีศึกษา ชุมชนวัดแช่มอุทิศ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา

สมมติฐานการวิจัย

การประยุกต์หลักพุทธธรรมในการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนล้อมรักษ์ จะส่งผลให้ ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีส่วนร่วมมากขึ้น ในการบำบัดรักษาและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Interview Research) โดยใช้วิธี สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และดำเนินการเก็บข้อมูลในภาคสนาม (Field Study) ณ ชุมชนวัดแช่มอุทิศ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา เพื่อศึกษาการส่งเสริมการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนล้อมรักษ์ โดยอาศัยหลักอริยสัจ 4 เป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์และสร้างเครื่องมือวิจัย

ประเภทการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (Qualitative In-depth Interview Research) เน้นการศึกษาประสบการณ์ ความคิดเห็น และมุมมองของผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของชุมชนล้อมรักษ์

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนล้อมรักษ์ของชุมชนวัดแช่มอุทิศ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา โดยกลุ่มตัวอย่างเลือกแบบ เจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วย

1. พระนักวิชาการ
2. ผู้นำชุมชน
3. ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมชุมชน
4. จำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 12 คน

เทคนิคการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเชิงเจาะจง โดยพิจารณาจากความรู้ ความเชี่ยวชาญ และความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและมีความน่าเชื่อถือ

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview Guide) ซึ่งสร้างขึ้นโดยอิงจากการศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับกิจกรรมชุมชนล้อมรักษ์และหลักอริยสัจ 4

1. การสร้างเครื่องมือเริ่มจากการศึกษาวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2. ปรับปรุงและตรวจสอบโดยที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา เพื่อประเมินความถูกต้องและความเชื่อมั่นของเครื่องมือ

3. นำเครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบไปสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาทบทวนเอกสาร ศึกษาข้อมูลหลักอริยสัจ 4 จากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย พ.ศ. 2539 (ข้อมูลปฐมภูมิ)และ ศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือ ตำรา วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย และบทความวิชาการ (ข้อมูลทุติยภูมิ)

2. การศึกษาจากภาคสนาม

1) รวบรวมและจัดหมวดหมู่ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมของชุมชนล้อมรักษ์

2) ออกแบบแบบสัมภาษณ์ โดยผ่านกระบวนการตรวจสอบโดยที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ

3) ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พร้อมบันทึกเสียงและจัดทำบันทึกข้อความเพื่อจัดทำรายงานเชิงพรรณนา

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยมุ่งศึกษา การส่งเสริมการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนล้อมรักษ์ เพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชน ผ่านกิจกรรม ได้แก่

1. กิจกรรมชุมชนสัมพันธ์บำบัด
2. กิจกรรมศาสนสัมพันธ์บำบัด
3. กิจกรรมครอบครัวบำบัด

โดยวิเคราะห์หลักธรรมที่นำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรม โดยเฉพาะหลักอริยสัจ 4

การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ข้อมูลที่ได้จากเอกสารและภาคสนามจะถูกวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ตามวิธีอุปนัย (Inductive Method)

2. ข้อมูลถูกจำแนกและจัดกลุ่มตามประเด็นที่ศึกษา พิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล และสังเคราะห์เพื่อสรุปผล

3. ผลการวิเคราะห์นำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา พร้อมข้อเสนอแนะเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

การส่งเสริมการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนล้อมรักษ์ด้วยหลักพุทธธรรม เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการประยุกต์ใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ “หลักอริยสัจ 4” เข้ากับกระบวนการบำบัดและฟื้นฟูผู้มีปัญหายาเสพติดในชุมชนวัดแช่มอุทิศ อำเภอเมืองสงขลา จังหวัดสงขลา โดยมีแนวคิดสำคัญว่าการแก้ไขปัญหายาเสพติดไม่สามารถพึ่งพาเพียงมาตรการทางกฎหมายหรือทางการแพทย์เท่านั้น หากต้องมีการเยียวยาทางจิตใจด้วยหลักธรรมของศาสนา เพื่อให้เกิดการบำบัดฟื้นฟูอย่างยั่งยืนและสร้างภูมิคุ้มกันภายในที่มั่นคง แนวทางการดำเนินงานในพื้นที่ชุมชนวัดแช่มอุทิศ ได้แบ่งกิจกรรมออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ กิจกรรมชุมชนสัมพันธ์บำบัด กิจกรรมศาสนสัมพันธ์บำบัด และกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์บำบัด โดยทุกกิจกรรมล้วนถูกขับเคลื่อนภายใต้หลักอริยสัจ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ซึ่งเป็นแก่นคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อการเข้าใจชีวิตและการดับทุกข์ได้อย่างลึกซึ้งและเป็นระบบ

กิจกรรมชุมชนสัมพันธ์บำบัดด้วยหลักอริยสัจ 4

กิจกรรมชุมชนสัมพันธ์บำบัดเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนในชุมชน ทั้งภาครัฐ เอกชน พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไป เข้ามามีบทบาทร่วมกันในการดูแล ป้องกัน และบำบัดผู้ที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติด โดยเน้นกระบวนการสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งต่อปัญหา และส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผ่านหลักธรรมะ

ในส่วนของ ทุกข์ กิจกรรมนี้ชี้ให้เห็นว่ายาเสพติดก่อให้เกิดปัญหาในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน ทำให้เกิดความทุกข์ทั้งด้านสุขภาพ ความสัมพันธ์ การงาน และศีลธรรม จุดเด่นของกิจกรรมนี้คือการให้ผู้เกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงความทุกข์ที่ตนกำลังเผชิญ ไม่ใช่เพียงจากมุมของผู้เสพ แต่รวมถึงครอบครัวและสังคมด้วย

สมุทัย หรือสาเหตุของทุกข์ในการเสพยา ถูกชี้ชัดว่ามาจากความหลงผิด ความอยากได้อยากมี ความกลัว และการขาดภูมิคุ้มกันทางใจ โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนที่เติบโตในครอบครัวที่ขาดการอบรมทางจริยธรรม และไม่มีแบบอย่างที่ดีในชีวิต

นิโรธ หรือการดับทุกข์ในบริบทนี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการเลิกเสพยาเท่านั้น แต่หมายถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตใหม่ที่ยั่งยืน โดยใช้ธรรมะเป็นแนวทางการปรับพฤติกรรม สร้างพลังใจ และส่งเสริมให้ผู้เสพสามารถอยู่ร่วมในชุมชนอย่างภาคภูมิใจและไม่กลับไปสู่วงจรเดิม

มรรค หรือแนวทางสู่การพ้นทุกข์ ได้แก่ การอบรมสัมมาทิฏฐิให้เกิดความเข้าใจชีวิตที่ถูกต้อง การเสริมสัมมาวายามะให้เกิดความเพียรในการฟื้นฟูตนเอง และการใช้กิจกรรมร่วมกันในชุมชน เช่น ฟังธรรม ปฏิบัติธรรม และกิจกรรมจิตอาสา เป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูใจผู้เกี่ยวข้อง และสร้างพลังร่วมกันในชุมชน

กิจกรรมศาสนสัมพันธ์บำบัดด้วยหลักอริยสัจ 4

กิจกรรมนี้เน้นการประสานพลังของศาสนา โดยเฉพาะพระสงฆ์และผู้นำศาสนาในชุมชน มาเป็นแกนกลางในการใช้หลักธรรมะบำบัดจิตใจผู้เสพ ผู้เกี่ยวข้อง และครอบครัว ผ่านกิจกรรมทางศาสนา เช่น การเทศน์ธรรม การนั่งสมาธิ การเยี่ยมเยียนผู้มีปัญหา และการเสริมสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในทุกข์และเหตุแห่งทุกข์

ทุกข์ ในกิจกรรมศาสนสัมพันธ์บำบัด มีมิติที่ลึกขึ้นไปอีก คือ ความรู้สึกของผู้เสพที่ถูกตีตราจากสังคม ความเครียดของครอบครัว ความรู้สึกหมดหวังและการแยกตัวออกจากชุมชน กิจกรรมจึงเน้นการใช้ธรรมะเป็นแสงสว่างในการเยียวยาใจ ฟื้นฟูศักดิ์ศรี และสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เสพกลับคืนสู่ชีวิตปกติ

สมุทัย หรือสาเหตุของปัญหาถูกวิเคราะห์ว่าเกิดจากความโลภ ความโกรธ และความหลง โดยเฉพาะความหลงผิดว่ายาเสพติดคือทางออกของปัญหา ความทุกข์ ความเหงา หรือความไร้คุณค่าในตนเอง ซึ่งกิจกรรมนี้จะช่วยคลี่คลายได้โดยการส่งเสริมการฟังธรรมะ การใช้ศรัทธาเป็นแรงผลักดัน และการสร้างแบบอย่างที่ดีจากชุมชน

นิโรธ ในกิจกรรมศาสนสัมพันธ์บำบัด หมายถึงการคืนคุณค่าให้แก่ผู้เสพ การฟื้นฟู ศรัทธาในตนเอง การได้รับการยอมรับจากครอบครัวและชุมชนอีกครั้งหนึ่ง และการสร้างใจที่มั่นคงพอจะดำเนินชีวิตอย่างมีสติและเมตตา

มรรค ที่เน้นในกิจกรรมนี้คือการใช้กิจกรรมทางศาสนาอย่างหลากหลาย เช่น การฟังธรรม อบรมศีล สมาธิ ปัญญา การจัดเวทีสนทนาธรรม และการสร้างเครือข่ายชุมชนศรัทธา ที่ส่งเสริมให้เกิดจิตสำนึกใหม่และแรงจูงใจในการเปลี่ยนแปลงชีวิต

กิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์บำบัดด้วยหลักอริยสัจ 4

กิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์บำบัดถือเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการบำบัดที่ยั่งยืน เพราะครอบครัวคือจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ การปลูกฝังคุณธรรม และการเยียวยาใจ การบำบัดโดยใช้กิจกรรมที่ส่งเสริมการสื่อสาร ความรัก ความเข้าใจ และการใช้ธรรมะในบ้าน คือการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางใจในระยะยาว

ทุกข์ ที่เกิดขึ้นในครอบครัวมักแสดงออกมาในรูปแบบของความร้าวฉาน ความไม่เข้าใจ ความรุนแรง ความเครียดสะสม และการสูญเสียความอบอุ่น ซึ่งส่งผลต่อจิตใจของทั้งพ่อแม่ และลูก กิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์บำบัดจะทำให้ครอบครัวได้เห็นทุกข์ที่แท้จริง และตระหนักร่วมกันในฐานะหน่วยที่ต้องร่วมมือกันแก้ปัญหา

สมุทัย ความทุกข์ในครอบครัวคือ ความขาดศีลธรรม ขาดการสื่อสารที่สร้างสรรค์ ความเร่งรีบในชีวิตประจำวันที่ทำให้พ่อแม่ไม่มีเวลาให้ลูก รวมถึงการขาดแบบอย่างที่ดี ปัญหาเศรษฐกิจ และการเลี้ยงดูที่ไม่สอดคล้องกับธรรมะ ล้วนเป็นเหตุแห่งทุกข์ที่ผลักให้เด็กหรือสมาชิกในครอบครัวเข้าสู่ยาเสพติด

นิโรธ คือ ความหวังในการคืนความรัก ความเข้าใจ และการสร้างพื้นที่แห่งความปลอดภัยภายในบ้าน ซึ่งกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์บำบัดได้ช่วยให้พ่อแม่ลูกได้เปิดใจคุยกัน ฟังกัน และให้อภัยกัน โดยมีธรรมะเป็นตัวกลาง ซึ่งหลายครอบครัวสามารถพลิกฟื้นจากภาวะความรุนแรง กลับคืนมาเป็นบ้านที่มีรอยยิ้มและความสุขได้

มรรค คือกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การอบรมธรรมะในครอบครัว การฝึกสมาธิร่วมกัน การจัดกิจกรรมวาดฝัน พูดคุยอย่างเปิดใจ การฟังธรรมะประจำวัน การทำจิตอาสาร่วมกัน และการสวดมนต์ในบ้าน ทั้งหมดนี้เป็นเครื่องมือสร้างสายใยแห่งความรัก ความเข้าใจ และสร้างบ้านให้เป็น สังฆะย่อย ที่เกื้อกูลกันและกัน

อภิปรายผล

แนวคิดทฤษฎีการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนล้อมรักษ์

การขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนล้อมรักษ์ในพื้นที่ศึกษา มีพื้นฐานมาจากแนวคิด “ชุมชนเป็นฐาน ประชาชนเป็นศูนย์กลาง” ซึ่งสอดคล้องกับกรอบแนวคิด Community-Based Treatment (CBTx) โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน ครอบครัว อาสาสมัคร และประชาชนทั่วไป ในการพัฒนาฟื้นฟู และติดตามผู้เสพยาเสพติด เพื่อให้สามารถกลับมาใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ชุมชนวัดแช่มอุทิศได้ดำเนินกิจกรรมในหลายระดับเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสนับสนุนการบำบัดผู้เสพยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างเช่น การสร้างเครือข่ายผู้นำชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ การอบรมอาสาสมัครให้มีทักษะในการดูแลและให้คำปรึกษาผู้เสพ การรวมกลุ่มเยียวยาผู้เสพในระดับครอบครัวเพื่อสร้างระบบสนับสนุนที่มั่นคง ตลอดจนการจัดกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกทางคุณธรรมและสร้างพลังบวกในชุมชน การดำเนินงานในลักษณะนี้ช่วยสร้าง พลังในการขับเคลื่อนงานด้านการบำบัดยาเสพติดอย่างเป็นระบบ ทั้งยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายชุมชนและลดความเสี่ยงในการกลับไปเสพซ้ำ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ รจนา สุโพธิ์ (2567) ที่พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการฟื้นฟูผู้เสพยาเสพติดสามารถส่งเสริมสุขภาวะของผู้ป่วยได้อย่างมีประสิทธิภาพ และช่วยให้ผู้เสพกลับมาใช้ชีวิตอย่างเป็นปกติในสังคมได้อย่างยั่งยืน

หลักพุทธธรรมที่เหมาะสมในการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนล้อมรักษ์

การขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนล้อมรักษ์สามารถอาศัยหลักพุทธธรรมเป็นแนวทางสำคัญ โดยเฉพาะอริยสัจ 4 ซึ่งช่วยให้ชุมชนสามารถเข้าใจปัญหา วางแนวทางแก้ไข และฟื้นฟูผู้ที่ได้รับผลกระทบจากยาเสพติดได้อย่างครอบคลุมและยั่งยืน อริยสัจ 4 ประกอบด้วย ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค ซึ่งแต่ละข้อมีความสำคัญต่อ

การจัดการปัญหาในชีวิตจริง ในขั้นแรก การตระหนักถึง ทุกข์ ทำให้ชุมชนรับรู้ถึงผลกระทบของยาเสพติด ทั้งต่อร่างกาย จิตใจ และความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคม เมื่อเข้าใจทุกข์แล้ว การวิเคราะห์ สมุทัย หรือเหตุของทุกข์ จะช่วยให้ชุมชนค้นพบสาเหตุเชิงลึก เช่น ความเครียด ความเหงา หรือแรงกดดันทางสังคม ซึ่งเป็นรากของปัญหาที่ทำให้บุคคลเข้าไปพัวพันกับยาเสพติด จากนั้น ชุมชนสามารถนำหลัก นิโรธ มาวางแนวทางการฟื้นฟูและป้องกัน ทั้งการบำบัดผู้เสพ การจัดกิจกรรมอบรมเยาวชน และการสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับผู้ที่อยู่ในความเสี่ยง กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้ผู้เข้าร่วมเรียนรู้การควบคุมใจและพฤติกรรม ลดความเสี่ยงในการกลับไปเสพซ้ำ ส่วนหลัก มรรค หรือแนวทางปฏิบัติ มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาคุณธรรมในชีวิตประจำวัน ผ่านการปลูกฝังสติ สมาธิ และปัญญา กิจกรรมของชุมชน เช่น การทำสมาธิ การสนทนาธรรม การสวดมนต์ และกิจกรรมศาสนสัมพันธ์บำบัด ล้วนช่วยสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจ ส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมสามารถคิด พูด และประพฤติดีในสังคม การนำพุทธธรรมมาประยุกต์ใช้ยังช่วยเสริมสร้าง แรงศรัทธาและจิตสำนึกเชิงคุณธรรม ให้กับสมาชิกชุมชน โดยเฉพาะเยาวชน การบ่มเพาะธรรมะช่วยให้เกิดความเชื่อมั่นในคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ส่งผลให้เยาวชนสามารถตัดสินใจที่ดี ลดโอกาสที่จะหลงเข้าสู่วงจรปัญหายาเสพติด การศึกษาโดยประกาศิต ชัยรัตน์ (2560) พบว่าการปลูกฝังธรรมะในเยาวชนช่วยเสริมภูมิคุ้มกันทางจิตใจและลดโอกาสเข้าสู่วงจรยาเสพติดได้อย่างแท้จริง

ในภาพรวม หลักพุทธธรรมไม่เพียงแต่เป็นเครื่องมือทางจิตใจในการเยียวยา แต่ยังเป็นกรอบแนวคิดในการขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดความร่วมมือ ความเมตตา และความรับผิดชอบต่อสังคม ทำให้ชุมชนล้อมรักษ์กลายเป็นพื้นที่ที่ทั้งอบอุ่น ปลอดภัย และเต็มไปด้วยแรงบันดาลใจในการเปลี่ยนแปลงชีวิตของผู้คนในชุมชนอย่างแท้จริง

การส่งเสริมการขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนล้อมรักษ์ด้วยหลักพุทธธรรม

ชุมชนล้อมรักษ์ในพื้นที่วัดแช่มอุทิศเป็นชุมชนที่ให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูชีวิตของสมาชิกทุกคน ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน โดยมีการออกแบบกิจกรรมอย่างเป็นระบบและเชื่อมโยงกับหลักพุทธธรรม กิจกรรมเหล่านี้สามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภทหลัก ได้แก่ กิจกรรมชุมชนสัมพันธ์บำบัด กิจกรรมศาสนสัมพันธ์บำบัด และกิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์บำบัด กิจกรรมชุมชนสัมพันธ์บำบัดเป็นการสร้างเครือข่ายสังคมที่เข้มแข็งภายในชุมชน ผ่านเวทีพูดคุย การประชุมปรึกษา การเยี่ยมบ้านผู้ป่วย การสร้างกลุ่มอาสาสมัคร และการรณรงค์เผยแพร่ความรู้ในชุมชน กิจกรรมเหล่านี้ไม่เพียงช่วยลดความโดดเดี่ยวของผู้ป่วย แต่ยังสร้างความสัมพันธ์อันอบอุ่นระหว่างสมาชิกภายในชุมชน ทำให้ทุกคนรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าและเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายสนับสนุนทางสังคม ในขณะเดียวกัน กิจกรรมศาสนสัมพันธ์บำบัดเน้นการใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือในการเยียวยา ทั้งการนิมนต์พระเทศนา การสวดมนต์ร่วมกัน การปฏิบัติสมาธิ และการใช้บทเรียนธรรมะเพื่อสร้างการสำนึกผิดและแรงบันดาลใจในการเริ่มต้นชีวิตใหม่ กิจกรรมเหล่านี้สอดคล้องกับแนวทางของ พระอธิการสุพิศ ทรงจิตร (2562) ที่เสนอว่าการนำกิจกรรมทางธรรมะมาบูรณาการกับวิถีชีวิตชุมชนสามารถช่วยส่งเสริมการเลิกพฤติกรรมเสพติดและสร้างคุณค่าในตนเองใหม่ได้ อีกด้านหนึ่ง กิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์บำบัดมุ่งเน้นการฟื้นฟูสายสัมพันธ์ภายในครอบครัว ซึ่งถือเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคม กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การอบรมครอบครัวธรรมะ

เวิร์กช็อปหรือค่ายธรรมะ การสร้างพื้นที่พูดคุยแบบสันติ และการจัดกิจกรรมจิตอาสาครอบครัว ล้วนช่วยเสริมสร้างความรัก ความเข้าใจ และการให้อภัยภายในครอบครัว ผลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างพบว่า ครอบครัวที่เข้าร่วมกิจกรรมเหล่านี้มีความเข้าใจผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดมากขึ้น พร้อมสนับสนุนการเริ่มต้นชีวิตใหม่ ทั้งยังเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันทางจิตใจ ป้องกันการเข้าสู่วงจรยาเสพติด และส่งเสริมความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูกิตติโชติคุณ กิตฺติปาโล (2561) และ เกษราภรณ์ บุรวัฒน์ และคณะ (2563)

ดังนั้น การขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนล้อมรักษ์ด้วยหลักพุทธธรรม ไม่เพียงช่วยฟื้นฟูบุคคลและครอบครัวเท่านั้น แต่ยังเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน กิจกรรมเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าศาสนาและความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนสามารถบูรณาการเป็นเครื่องมือในการสร้างสังคมที่อบอุ่น ปลอดภัย และมีความหวังสำหรับทุกชีวิต

สรุป

การศึกษากรณีชุมชนวัดแช่มอุทิศ จังหวัดสงขลา พบว่าการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนวัดแช่มอุทิศ จังหวัดสงขลา เป็นตัวอย่างที่ชัดเจนของความสำเร็จในการขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนภายใต้แนวคิด ชุมชนล้อมรักษ์ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนนี้ไม่เพียงแต่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องเท่านั้น แต่ยังสะท้อนถึงความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน และเครือข่ายภาครัฐ ซึ่งแต่ละฝ่ายมีบทบาทที่แตกต่างกันแต่ประสานกันอย่างลงตัว ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ กิจกรรมของชุมชนครอบคลุมทุกระดับ ทั้งระดับปัจเจก ครอบครัว และชุมชน เช่น การบวชสามเณรภาคฤดูร้อนที่ช่วยสร้างวินัยและคุณธรรมให้เยาวชน การสนทนาธรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้คนได้แลกเปลี่ยนแนวคิดและเสริมสร้างจิตใจ การเยี่ยมบ้านเพื่อดูแลสมาชิกที่ต้องการความช่วยเหลือ และกิจกรรมสาธารณะอื่น ๆ ที่ทำให้ชุมชนเกิดความร่วมมือและความผูกพันระหว่างสมาชิก

สิ่งที่ทำให้กิจกรรมเหล่านี้แตกต่างและยั่งยืนคือการดำเนินงานภายใต้ หลักอริยสัจ 4 ซึ่งเป็นแนวทางที่ช่วยให้ผู้เข้าร่วมตระหนักรู้ถึงทุกข์และสาเหตุของทุกข์ เข้าใจแนวทางการดับทุกข์ และสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ผลที่เกิดขึ้นไม่เพียงแต่ทำให้ผู้เข้าร่วมเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและเจตคติ แต่ยังช่วยให้พวกเขากลับเข้าสู่สังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี นอกจากนี้ ชุมชนยังเกิดความเข้มแข็งและสามารถสร้างรูปแบบการป้องกันปัญหายาเสพติดที่ยั่งยืน ซึ่งสามารถขยายผลไปสู่ชุมชนอื่น ๆ ได้

งานวิจัยกรณีชุมชนวัดแช่มอุทิศจึงไม่เพียงแต่สะท้อนความสำเร็จของการขับเคลื่อนชุมชนในทางปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังสร้างองค์ความรู้ใหม่ในด้านการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาสังคม อีกทั้งยังเป็นแนวทางที่สามารถนำไปปรับใช้กับชุมชนอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกชุมชนอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ควรจัดตั้งศูนย์พุทธบำบัดประจำชุมชน โดยให้พระสงฆ์เป็นผู้นำด้านจิตวิญญาณร่วมกับภาคีเครือข่าย

2. ควรส่งเสริมให้ โรงเรียน วัด และชุมชน (พลังบวร) ทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบผ่านกิจกรรมตามหลักพุทธธรรม

3. ควรจัดทำคู่มือกิจกรรมบำบัดโดยใช้หลักอริยสัจ4 ให้แก่ผู้นำชุมชนและอาสาสมัครด้านยาเสพติด

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ควรศึกษาการเปรียบเทียบผลการดำเนินกิจกรรมล้อมรักษ์ในชุมชนที่มีบริบทแตกต่างกัน เพื่อพัฒนาแบบจำลองกิจกรรมตามบริบท

2. ควรมีการศึกษาเชิงปริมาณเพื่อประเมินผลกระทบของกิจกรรมบำบัดต่อระดับความรู้ทัศนคติ และพฤติกรรมของผู้ป่วยยาเสพติด

3. ควรวิจัยการประยุกต์ใช้ หลักพรหมวิหาร 4 หรือ สังคหวัตถุ 4 ในการพัฒนาเครือข่ายภาคีชุมชนเพื่อต่อยอดแนวทางพุทธบำบัด

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข. (2566). *รายงานผลการดำเนินงานโครงการชุมชนล้อมรักษ์: การดูแลผู้ป่วยยาเสพติดแบบองค์รวม.* กรุงเทพฯ: สำนักสารนิเทศ.

เกษราภรณ์ บุรวัฒน์ และคณะ. (2563). หลักธรรมกับการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง. *วารสารสิรินธรปริทรรศน์.* 21 (2), 388.

ชลน่าน, ศรีแก้ว. (2567). การบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดแบบชุมชนเป็นฐาน: แนวทางการบูรณาการระหว่างระบบบริการสุขภาพและชุมชน. *วารสารสุขภาพและสังคม*, 15(1), 22–37.

ประกาศิต ชัยรัตน์. (2560). หลักพุทธธรรมกับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชน. *วารสารปรัชญาปริทรรศน์.* 22(1), 22-23.

ประกอบชัย. (2565). *การบูรณาการชุมชนและหลักพุทธธรรมในการฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด: กรณีศึกษาในพื้นที่ชุมชนเมืองกึ่งชนบท.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

พระครูกิตติโชติคุณ กิตฺติปาโล (ปะละกัง). (2561). *พุทธจริยศาสตร์กับการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของชุมชนในอำเภอเปือยน้อย จังหวัดขอนแก่น.* ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระอธิการสุพิศ ทรงจิตร และคณะ. (2562). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบำบัดและลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเยาวชนติดยาเสพติด : กรณีศึกษาวัดโนนสูงวนาราม ตำบลโนนสูง อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ. *วารสารบัณฑิตสาเกตปริทรรศน์*, 4(2), 48.

พระพรหมคุณาภรณ์. (2560). *พุทธธรรมบำบัด: แนวทางการพัฒนาจิตใจและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2566). *รายงานสถานการณ์ยาเสพติดในประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด.

สมชาย, จักรพันธุ์. (2567). ปัจจัยความสำเร็จของชุมชนล้อมรักษ์: การมีส่วนร่วมของชุมชน ครอบครัว และผู้เสพ. *วารสารการพัฒนาชุมชน*, 8(3), 58–72.

สุพัตรา, สุภาพ. (2549). *แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับยาเสพติด.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย.

ศานนท์, หวังสร้างบุญ. (2567). การจัดการปัญหายาเสพติดในกรุงเทพมหานคร: แนวคิดชุมชนล้อมรักษ์ในเมืองใหญ่. *วารสารการบริหารสังคมเมือง*, 10(2), 33–49.

ภาคี, ทรัพย์พิพัฒน์. (2567). ชุมชนล้อมรักษ์: กลไกการบำบัดและฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด. *วารสารพัฒนาสังคมและชุมชน*, 12(2), 45–60.

รจนา สุโพธ และคณะ. (2567). การพัฒนาระบบการบำบัดผู้ป่วยยาเสพติดโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน : กรณีศึกษาตำบลหนองไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี. *วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ.* 16 (2), 244-257.

รุ่งอรุณ, ลิ้มหหะภัณ. (2567). การสนับสนุนชุมชนให้เข้มแข็งและสร้างพื้นที่ปลอดภัยจากยาเสพติด: ประสบการณ์ใน 48 จังหวัด. *วารสารพัฒนาสังคมและภาคประชาสังคม*, 5(1), 12–28.

World Health Organization. (2021). ***Youth and substance use: Risk factors and prevention strategies.*** Geneva: World Health Organization.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Development Guidelines for Student Care and Support System of Pattananikom School

แนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนพัฒนานิคม

Pongsathorn Saenmueang[1*], & Worakan Suksodkhiao[2]

พงศธร แสนเมือง[1*], & วรกาญจน์ สุขสดเขียว[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Pongsathorn Saenmueang*
พงศธร แสนเมือง
Faculty of Education, Silpakorn University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
Email: pongsathorn@ptnk.ac.th

2. Worakan Suksodkhiao
วรกาญจน์ สุขสดเขียว
Faculty of Education, Silpakorn University, Thailand.
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
Email: jee1199@yahoo.com

คำสำคัญ:
ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน, การพัฒนานักเรียน, การดูแลรายบุคคล

Keywords:
Student Support System, Student Care, Individual Student Support

Article history:
Received: 01/05/2025
Revised: 01/08/2025
Accepted: 02/10/2025
Available online: 26/11/2025

How to Cite:
Saenmueang, P. &. Suksodkhiao, W. (2025). The Development Guidelines for Student Care and Support System of Pattananikom School. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 778-792.

ABSTRACT

The purposes of the research were to determine 1) the Pattananikom School student care and support system and 2) the guidelines for student care and support system development. The population of this research was 90 Pattananikom School persons, as well as focus group discussions, was 7 participants. The research instruments were opinionnaires and focus group discussions. Frequency, percentage, means, standard deviation, and content analysis were applied for statistical data to report findings. The results of this research were as follows: 1. The Pattananikom School student care system was at a high level of overall results and total of each aspect by arranging means from the highest number to the lowest number, namely student development and encouragement, student prevention and correction, individual student awareness, student monitoring, and student transfer 2. The results of this research indicated that there were 6 strategies for the development guidelines for student care system of Pattananikom School as follows: 1) improving the systems for data collection and analyzing up-to-date data by utilizing information technology to store and analyze the data; 2) building trust between students and their advisors, and encouraging students to confidently share their information achieved by using techniques to foster good relationships and giving advice without any judgment; 3) developing the student care system to be clear and standardized for reducing the time spent on student screening process; 4) ensuring that the data used in the student screening process was completed, up-to-date, and accurately reflected the students' current situations; 5) signing memorandums of understanding (MOUs) with external organizations to define the roles and responsibilities for supporting students

systematically; and 6) improving the coordination systems and follow-up the results of student transfer by appointing a specific person taking responsible for this part.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบ 1) การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนพัฒนานิคม 2) แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนพัฒนานิคม ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บุคลากรของโรงเรียนพัฒนานิคม จำนวน 90 คน และบุคลากรของโรงเรียนพัฒนานิคมในการสนทนากลุ่ม จำนวน 7 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นและแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหาผลการวิจัยพบว่า 1. การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนพัฒนานิคม โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหา ด้านการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ด้านการคัดกรองนักเรียน และด้านการส่งต่อ 2. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนพัฒนานิคม มี 6 แนวทาง ได้แก่ 1) การปรับปรุงระบบการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน โดยการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาช่วยจัดเก็บและวิเคราะห์ข้อมูล 2) การสร้างความไว้วางใจระหว่างนักเรียนและครูที่ปรึกษา ควรช่วยส่งเสริมให้นักเรียนกล้าเปิดเผยข้อมูลของตนเอง ใช้เทคนิคการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีและการให้คำแนะนำโดยไม่ตัดสิน 3) การพัฒนาระบบคัดกรองให้มีความชัดเจนและเป็นมาตรฐาน เพื่อลดระยะเวลาในการคัดกรองนักเรียน 4) ข้อมูลที่ใช้ในการคัดกรองนักเรียนควรมีความครบถ้วน ทันสมัย และสะท้อนสถานการณ์ปัจจุบันของนักเรียน 5) การลงนามบันทึกข้อตกลง (MOUs) กับหน่วยงานภายนอก เพื่อกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบในการช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ 6) การปรับปรุงระบบการประสานงานและติดตามผลการส่งต่อ ควรมีการแต่งตั้งผู้รับผิดชอบด้านการส่งต่อโดยเฉพาะ

บทนำ

การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของประชาชน โดยเฉพาะในยุคสังคมสูงวัยที่มีความหลากหลายทางบทบาทและความต้องการ ระบบการศึกษาไทยจึงต้องปรับตัวเพื่อสร้างการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ เข้าถึงได้อย่างทั่วถึง และครอบคลุมทั้งด้านร่างกายและจิตใจ รวมถึงมีกลไกสนับสนุนกลุ่มที่เข้าถึงยาก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) มุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อพัฒนาประเทศอย่างมั่นคงและยั่งยืนทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม(สำนักนายกรัฐมนตรี, 2565 หน้า 3)

เด็กและเยาวชนไทยในปัจจุบันได้รับผลกระทบจากปัญหาและสิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวย ส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไป เช่น การติดเกม พฤติกรรมรุนแรง การละเมิดกฎหมาย และการเข้าถึงสารเสพติดง่ายขึ้น อีกทั้งยังขาดที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ไม่เห็นความสำคัญของศาสนา ค่านิยมไทย และความสัมพันธ์ในครอบครัวการพัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถ และคุณสมบัติตามมาตรฐานวิชาชีพจึงเป็นสิ่งสำคัญ โดยเฉพาะบทบาทในการดูแลเอาใจใส่นักเรียน มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และสามารถให้คำปรึกษา แก้ไขปัญหานักเรียนได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2559 หน้า 1-2)

สำนักงานพัฒนาสุขภาพจิตเล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ มีความชัดเจน และประสานงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพจากทุกภาคส่วน ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา โดยเน้นการใช้เครื่องมือและวิธีการที่มีคุณภาพ เพื่อสนับสนุนนักเรียนให้เกิดการพัฒนาอย่างมีประสิทธิผลแนวคิดหลักคือ มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต โดยมีความแตกต่างกันตามช่วงวัยและลักษณะเฉพาะตัว ดังนั้น การดูแลช่วยเหลือนักเรียนต้องคำนึงถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคล และความสำเร็จในการพัฒนาตนเองต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของครู ผู้ปกครอง ชุมชน และสิ่งแวดล้อมรอบตัว (สำนักพัฒนาสุขภาพจิต, 2565)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กำหนดนโยบายให้สถานศึกษามีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการพัฒนา ป้องกัน แก้ไขปัญหา และคุ้มครองสิทธิเด็ก ด้วยความร่วมมือจากครู ผู้ปกครอง ชุมชน และองค์กรท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการสนับสนุนอย่างมีประสิทธิภาพระบบดังกล่าวมุ่งเสริมสร้างความปลอดภัยในทุกด้าน พร้อมพัฒนาครูและบุคลากรให้มีทักษะในการดูแลนักเรียน รวมถึงการเฝ้าระวัง เช่น เยี่ยมบ้านและประชุมผู้ปกครอง การช่วยเหลือนักเรียนที่มีปัญหา และการส่งเสริมพัฒนาการตามบริบทของแต่ละบุคคลทั้งนี้ มีการกำหนดองค์ประกอบหลัก 4 ด้านในการพัฒนาทักษะชีวิต ได้แก่ การรู้จักและชื่นชมตนเอง การคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหา การจัดการอารมณ์ และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดี เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม และสุขภาพกายใจอย่างยั่งยืน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2566)

จากปัญหาที่พบในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน จะเห็นได้ว่าการดำเนินงานด้านนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ผู้วิจัยจึงให้ความสนใจศึกษาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนพัฒนานิคม ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่รอบโรงงานอุตสาหกรรมที่มีความหลากหลายทั้งทางสังคมและวัฒนธรรม และมีความเจริญเข้าถึงอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้มีนักเรียนย้ายเข้ามาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องผู้ปกครองส่วนใหญ่มักมีเวลาจำกัดในการดูแลบุตรหลาน ส่งผลให้โรงเรียนต้องรับภาระในการดูแลพฤติกรรมและพัฒนาผู้เรียนเพิ่มมากขึ้น จากข้อมูลการคัดกรองรายบุคคลและแบบประเมินพฤติกรรม SDQ ปี 2565–2566 พบว่านักเรียนมีปัญหาหลากหลายด้าน เช่น อารมณ์ สมาธิ พฤติกรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม รวมถึงปัญหาด้านสุขภาพและพฤติกรรมอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อผลการเรียนและชุมชนโดยรอบ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน

แนวคิดเกี่ยวกับ ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการได้พัฒนาขึ้นเพื่อใช้เป็นกลไกสำคัญในการดูแล พัฒนา และส่งเสริมผู้เรียนอย่างเป็นระบบ โดยยึดหลักการดูแลนักเรียนแบบองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา แนวคิดนี้มองว่านักเรียนแต่ละคนมีความแตกต่างและมีความต้องการเฉพาะตัว การดูแลช่วยเหลือจึงไม่อาจใช้วิธีการเดียวกันกับทุกคน แต่ต้องอาศัยข้อมูลที่ถูกต้อง การสังเกตอย่างรอบด้าน และการทำงานร่วมกันของครูทุกฝ่ายภายในสถานศึกษา รวมถึงความร่วมมือจากผู้ปกครองและชุมชน เพื่อให้การดูแลมีความต่อเนื่องและเกิดผลจริงในชีวิตของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่เน้นให้โรงเรียนเป็นพื้นที่ปลอดภัยและเป็นมิตรสำหรับนักเรียนทุกคน (สพฐ., 2562)

องค์ประกอบหลักของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนประกอบด้วย ห้าส่วนสำคัญ โดยแต่ละส่วนต่างเชื่อมโยงและสนับสนุนกันอย่างเป็นระบบ หน่วยแรกคือ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ซึ่งถือเป็นรากฐานของการดูแลทั้งหมด โรงเรียนจำเป็นต้องมีข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับนักเรียน เช่น สภาพครอบครัว สุขภาพ พฤติกรรม ความสนใจ และผลการเรียน ข้อมูลเหล่านี้ช่วยให้ครูเข้าใจนักเรียนในมิติที่ลึกซึ้งกว่าเพียงการสังเกตในห้องเรียน ส่งผลให้สามารถวางแผนการสอน การแนะนำ และการช่วยเหลือได้อย่างเหมาะสมกับความต้องการของแต่ละคน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561)

ขั้นตอนถัดมาคือ การคัดกรองนักเรียน ซึ่งเป็นกระบวนการประเมินเพื่อจำแนกนักเรียนออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ตามระดับความเสี่ยง ไม่ว่าจะเป็นความเสี่ยงด้านการเรียน การปรับตัว หรือปัญหาทางพฤติกรรม การคัดกรองนี้ช่วยให้ครูสามารถค้นหานักเรียนที่ต้องได้รับความช่วยเหลือเป็นพิเศษได้อย่างทันท่วงที และลดโอกาสที่ปัญหาจะลุกลามจนกลายเป็นอุปสรรคในการเรียนรู้หรือการใช้ชีวิตประจำวัน เมื่อได้ข้อมูลและรู้กลุ่มเป้าหมายแล้ว ระบบจะดำเนินเข้าสู่ส่วนที่สามคือ การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน ซึ่งเป็นการดูแลเชิงรุก มุ่งเน้นให้ผู้เรียนพัฒนาศักยภาพด้านต่าง ๆ ผ่านกิจกรรมเสริมสร้างทักษะชีวิต การแนะแนว การให้คำปรึกษา และกิจกรรมสร้างเสริมคุณลักษณะที่พึงประสงค์ กระบวนการนี้ช่วยให้นักเรียนไม่เพียงมีความรู้ แต่ยังมีทักษะในการแก้ไขปัญหา การอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการวางแผนชีวิตของตนเอง

องค์ประกอบที่สี่ คือ การป้องกันและแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นบทบาทสำคัญของโรงเรียนในการดูแลนักเรียนที่เริ่มมีสัญญาณของปัญหา เช่น ผลการเรียนตก ความสัมพันธ์กับเพื่อน หรือปัญหาครอบครัว โรงเรียนจะเข้าไปช่วยเหลือด้วยวิธีการที่หลากหลาย ทั้งการให้คำปรึกษา การติดตามพฤติกรรม การสื่อสารกับผู้ปกครอง และการออกมาตรการที่เหมาะสม เพื่อให้ปัญหาถูกแก้ไขตั้งแต่ระยะเริ่มต้น

หากพบว่าปัญหาของนักเรียนมีความซับซ้อนหรือรุนแรงจนเกินขอบเขตที่โรงเรียนสามารถดูแลได้ ระบบจะดำเนินสู่ขั้นตอนสุดท้ายคือ การส่งต่อ โดยประสานกับหน่วยงานภายนอก เช่น โรงพยาบาล หน่วยงานสังคม

สงเคราะห์ หรือองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ขั้นตอนนี้เน้นให้การช่วยเหลือมีความต่อเนื่องและครบวงจร โดยโรงเรียนยังคงติดตามผลหลังการส่งต่อเพื่อให้แน่ใจว่านักเรียนได้รับความช่วยเหลืออย่างเหมาะสม

องค์ประกอบทั้งห้านี้ไม่เพียงทำให้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีความเป็นรูปธรรมและตรวจสอบได้ แต่ยังเป็นฐานสำคัญในการพิจารณาการดำเนินงานของโรงเรียนพัฒนานิคม เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามกรอบมาตรฐานที่กำหนดตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาในข้อที่หนึ่ง กล่าวคือ การศึกษาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างถูกต้อง ครบถ้วน และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียนทุกคนในสถานศึกษา ระบบดังกล่าวจึงเปรียบเสมือนหัวใจสำคัญที่ช่วยให้โรงเรียนสามารถมองเห็นนักเรียนในทุกมิติ พร้อมทั้งยื่นมือช่วยเหลืออย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการดูแลและพัฒนานักเรียน

การดูแลและพัฒนานักเรียนในวัยเรียนเป็นภารกิจที่ต้องอาศัยความเข้าใจทั้งในด้านพัฒนาการและด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เด็กในช่วงวัยนี้กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงทั้งทางอารมณ์ สังคม และสติปัญญา ทำให้การออกแบบระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนจำเป็นต้องมีพื้นฐานจากทฤษฎีทางจิตวิทยาและการศึกษา เพื่อให้ครูสามารถระบุปัญหาได้อย่างแม่นยำและให้การช่วยเหลือได้ทันท่วงที

ในด้านพัฒนาการตามทฤษฎีของเอริก เอริคสัน เด็กวัยเรียนกำลังก้าวเข้าสู่ช่วงที่ต้องการพัฒนาความเชื่อมั่นในความสามารถของตน หากได้รับการสนับสนุนและคำชื่นชมที่เหมาะสม เด็กจะรู้สึกภูมิใจและกล้าที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ แต่หากขาดการดูแลที่ทั่วถึง พวกเขาอาจเกิดความรู้สึกด้อยค่า ไม่มั่นใจในตนเอง นอกจากนี้แนวคิดของฌอง เพียเจต์ยังชี้ว่า เด็กวัยประถมอยู่ในระยะของการคิดเชิงรูปธรรม พวกเขาต้องการประสบการณ์ตรงสถานการณ์จริง และคำอธิบายที่จับต้องได้เพื่อพัฒนาการคิดวิเคราะห์ การมีระบบติดตามนักเรียนและการคัดกรองที่ละเอียดจึงมีความสำคัญ เพราะช่วยให้ครูสามารถปรับการสอนให้เหมาะสมกับพัฒนาการทางสติปัญญาของแต่ละคนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Erikson, 1968)

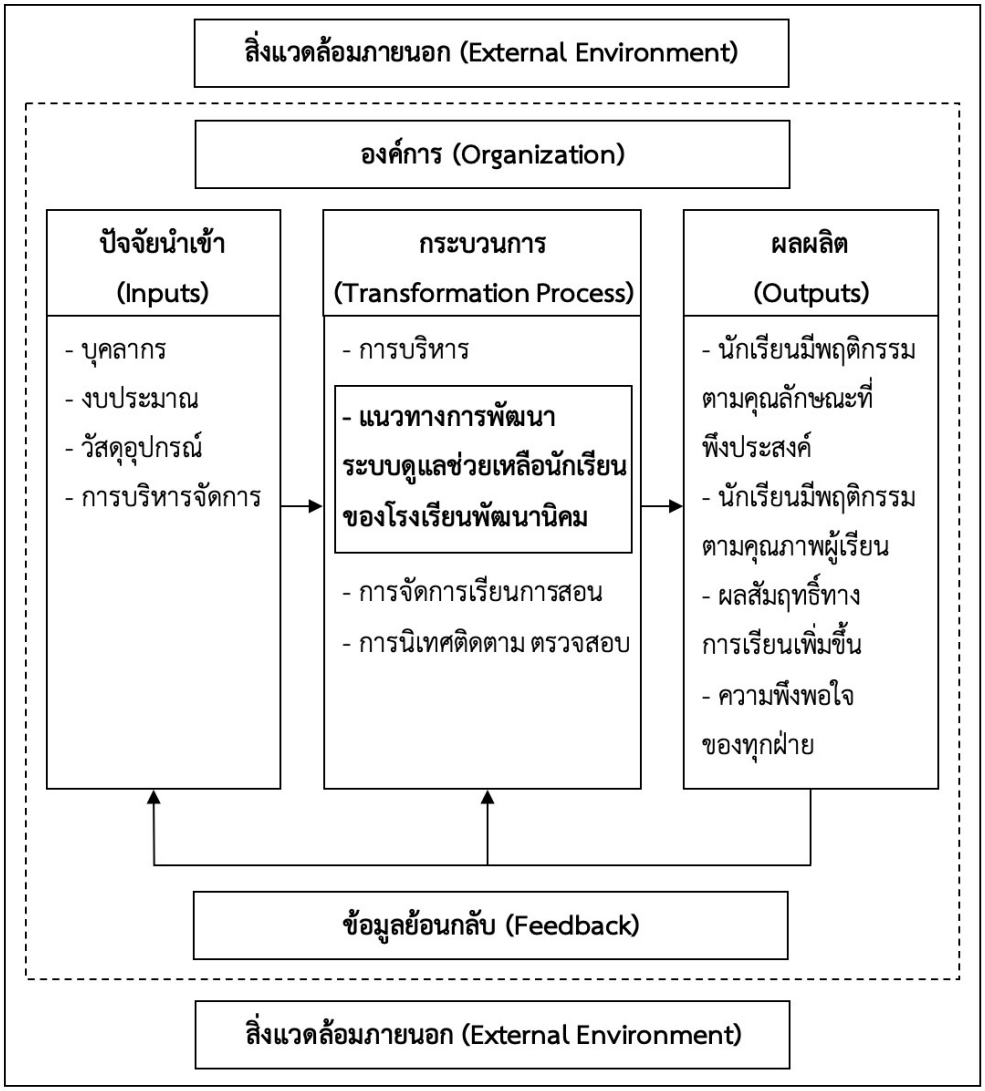
ขณะเดียวกัน (Bronfenbrenner, 1979) ทฤษฎีระบบนิเวศของบรอนเฟนเบรนเนอร์ช่วยเปิดมุมมองว่าการพัฒนาของเด็กมิได้เกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียน แต่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ของหลายบริบท ทั้งครอบครัว โรงเรียน และสังคมรอบตัว การดูแลนักเรียนจึงไม่ควรจำกัดอยู่เพียงการประเมินผลในชั้นเรียน หากแต่ต้องมองภาพรวมของสภาพแวดล้อมที่เด็กเติบโตอยู่ การมีระบบติดตามที่ครอบคลุมจึงช่วยให้ระบุปัญหาได้อย่างแม่นยำและตอบสนองได้ทันท่วงที ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในเรื่องการค้นหาปัญหาและให้ความช่วยเหลือผู้เรียนอย่างเป็นระบบ

นอกจากด้านพัฒนาการแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนก็เป็นหัวใจสำคัญของการดูแลช่วยเหลือผู้เรียน ตามแนวคิดของ (Tschannen-Moran, 2014)ความไว้วางใจคือฐานรากของการทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ครูที่แสดงออกถึงความจริงใจ ความห่วงใย และความโปร่งใส จะช่วยให้นักเรียนรู้สึกปลอดภัยและกล้าที่จะเปิดเผยเรื่องราวของตนเอง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางอารมณ์ การเรียน หรือความกังวลที่พวกเขาเผชิญอยู่

ความไว้วางใจเช่นนี้ทำให้การให้ความช่วยเหลือเป็นไปอย่างตรงจุด และช่วยให้ครูเข้าใจผู้เรียนในมิติที่ลึกซึ้งกว่าเพียงพฤติกรรมที่เห็นได้จากภายนอก ส่งผลให้การวางแนวทางการดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นไปได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากทฤษฎีทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า การดูแลและพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้านจำเป็นต้องยึดโยงกับความเข้าใจในพัฒนาการตามช่วงวัยและความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างครูกับนักเรียน การมีระบบติดตามและคัดกรองที่ดี ประกอบกับความไว้วางใจที่ถูกสร้างขึ้นในชั้นเรียน จะเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยให้ผู้เรียนเติบโตอย่างมีคุณภาพทั้งด้านการเรียนรู้และการดำเนินชีวิต

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทราบการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนพัฒนานิคม
2. เพื่อทราบแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนพัฒนานิคม

สมมติฐานการวิจัย

การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในแต่ละด้าน ได้แก่ การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน การป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อ อยู่ในระดับมากทุกด้าน

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ และครูในโรงเรียนพัฒนานิคม จำนวนรวมทั้งสิ้น 90 คน ทั้งนี้ไม่รวมกับผู้วิจัย (ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2567)

กลุ่มประชากรโรงเรียนพัฒนานิคม	จำนวนประชากร (คน)	ผู้ให้ข้อมูลสนทนากลุ่ม
ผู้บริหาร ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน	4	3
หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้	8	1
ครู	78	3
รวม	**90**	**7**

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้กำหนดตัวแปรออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. ตัวแปรพื้นฐาน เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งหน้าที่การทำงาน และประสบการณ์ในตำแหน่งปัจจุบัน

2. ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามกระบวนการ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล หมายถึง การใช้วิธีการหรือเครื่องมือหลากหลายเพื่อให้ครูทราบลักษณะ จุดแข็ง–จุดอ่อน และข้อมูลรอบด้านของนักเรียน เพื่อนำไปวางแผนช่วยเหลืออย่างเหมาะสม

2) การคัดกรองนักเรียน หมายถึง การจำแนกนักเรียนตามพฤติกรรมเป็นกลุ่มปกติ กลุ่มเสี่ยง และกลุ่มที่มีปัญหา โดยอาศัยข้อมูลจากการรู้จักรายบุคคล และใช้เกณฑ์คัดกรองที่เหมาะสมกับบริบทโรงเรียน

3) การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน หมายถึง การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต พฤติกรรมที่พึงประสงค์ และศักยภาพ เช่น โฮมรูม เยี่ยมบ้าน ประชุมผู้ปกครอง และกิจกรรมชุมนุม

4) การป้องกันและแก้ไขปัญหา หมายถึง การดูแลนักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มที่มีปัญหาอย่างต่อเนื่อง เช่น ให้คำปรึกษาเบื้องต้น ติดตามพฤติกรรม และจัดหาวิธีช่วยเหลือเหมาะสม

5) การส่งต่อ หมายถึง การส่งนักเรียนที่มีปัญหาซับซ้อนหรือเกินศักยภาพโรงเรียนไปยังผู้เชี่ยวชาญหรือหน่วยงานภายนอก ทั้งในกรณีปัญหาและการพัฒนาศักยภาพพิเศษ โดยแบ่งเป็นการส่งต่อภายในโรงเรียนและภายนอกโรงเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) แบบสอบถามความคิดเห็น แบ่งเป็น 2 ตอน

ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม (เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และประสบการณ์) เป็นคำถามแบบเลือกตอบ

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนพัฒนานิคม ใช้มาตราส่วนลิเคิร์ท 5 ระดับ โดยกำหนดค่าน้ำหนักตั้งแต่ 1–5 คะแนนตามระดับความคิดเห็น

2) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ใช้สำหรับรวบรวมข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการพัฒนาระบบ มีผู้เข้าร่วมจำนวน 7 คน

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ขอหนังสือจากภาควิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อประสานงานโรงเรียนพัฒนานิคม

2. ส่งหนังสือถึงผู้อำนวยการโรงเรียนเพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลและบันทึกการสนทนากลุ่ม

3. นำแบบสอบถามของสุมิตร เหพูลอย และแบบบันทึกการสนทนากลุ่มมาใช้ พร้อมให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้อง

4. แจกและเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม คัดเลือกชุดข้อมูลที่สมบูรณ์เป็นหน่วยการวิเคราะห์ และวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

2. วิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มเพื่อสรุปข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

1) แบบสอบถามความคิดเห็น

ข้อมูลพื้นฐาน ใช้ความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage)

2. ระดับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน: ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (SD) และแปลผลตามเกณฑ์ของเบสท์ (Best)

4.50–5.00 ระดับมากที่สุด

3.50–4.49 ระดับมาก

2.50–3.49 ระดับปานกลาง

1.50–2.49 ระดับน้อย

1.00–1.49 ระดับน้อยที่สุด

2) แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์แนวทางพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนโดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตารางที่ 1 จำนวนร้อยละของข้อมูลทั่วไปและสถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
- ชาย	28	31.11
- หญิง	62	68.89
รวม	**90**	**100**
2. อายุ		

สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
- 21 - 30 ปี	22	24.44
- 31 - 40 ปี	45	50.00
- 41 - 50 ปี	16	17.78
- 51 ปีขึ้นไป	7	7.78
รวม	**90**	**100**
3. ระดับการศึกษา		
- ปริญญาตรี	59	65.56
- ปริญญาโท	31	34.44
- ปริญญาเอก	0	0.00
รวม	**90**	**100**
4. ตำแหน่งหน้าที่การทำงาน		
- ผู้อำนวยการโรงเรียน	1	1.11
- รองผู้อำนวยการโรงเรียน	3	3.33
- หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้	8	8.89
- ครู	78	81.11
รวม	**90**	**100**
5. ประสบการณ์ในตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน		
- 1-10 ปี	48	53.33
- 11-20 ปี	25	27.78
- 21-30 ปี	9	10.00
- 31 ปีขึ้นไป	8	8.89
รวม	**90**	**100**

จากตารางที่ 1 พบว่ามีผู้ตอบแบบสอบถามความคิดเห็นรวมทั้งสิ้น 90 คน เป็นเพศชายจำนวน 28 คน คิดเป็นร้อยละ 31.11 เป็นเพศหญิง จำนวน 62 คน คิดเป็นร้อยละ 68.89 ด้านอายุพบว่า อายุ 31-40 ปี มีมากที่สุด จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 50.00 รองลงมาคือ อายุ 21-30 ปี จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 24.44 อายุ 41-50 ปี จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 17.78 และน้อยที่สุด คือ อายุ 50 ปีขึ้นไป จำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 7.78 สถานภาพด้านระดับการศึกษา ระดับปริญญาตรีมากที่สุด จำนวน 59 คน คิดเป็นร้อยละ 65.56 รองลงมา คือระดับปริญญาโท จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 34.44 และน้อยที่สุด คือ ระดับปริญญาเอก ไม่มีผู้ตอบแบบสอบถามความคิดเห็น คิดเป็นร้อยละ 0.00 ด้านตำแหน่งหน้าที่การทำงาน ผู้อำนวยการ โรงเรียน จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 1.11 รองผู้อำนวยการโรงเรียน จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 3.33 หัวหน้ากลุ่ม

สาระการเรียนรู้ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 8.89 และครู จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 81.11 และด้านประสบการณ์ในตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน ระหว่าง 1-10 ปี มากที่สุด จำนวน 48 คน คิดเป็นร้อยละ 53.33 รองลงมา คือ ระหว่าง 11-20 ปี จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 27.78 ระหว่าง 21-30 ปี จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 10.00 และน้อยที่สุด คือ 31 ปีขึ้นไป จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 8.89

ตารางที่ 2 ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนพัฒนานิคม โดยภาพรวม

(N=90)

ด้านที่	การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน	μ	σ	ระดับ
1	การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล	4.25	0.65	มาก
2	การคัดกรองนักเรียน	4.18	0.72	มาก
3	การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน	4.48	0.58	มาก
4	การป้องกันและแก้ไขปัญหา	4.33	0.63	มาก
5	การส่งต่อ	4.01	0.69	มาก
รวม		**4.25**	**0.65**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า การดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนพัฒนานิคม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (μ = 4.25, σ = 0.65) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงค่ามัชฌิมเลขคณิตจากมากไปน้อย ดังนี้ การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน (μ = 4.48, σ = 0.58) การป้องกันและแก้ไขปัญหา (μ = 4.33, σ = 0.63) การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล (μ = 4.25, σ = 0.65) การคัดกรองนักเรียน (μ = 4.18, σ = 0.72) และการส่งต่อ (μ = 4.01, σ = 0.69) และเมื่อพิจารณาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) อยู่ระหว่าง 0.58-0.72 แสดงให้เห็นว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน

แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนพัฒนานิคม ด้านการส่งต่อไปยังผู้เชี่ยวชาญภายนอกต้องอาศัยระบบที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งรวมถึงการกำหนดแนวทางที่ชัดเจน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการพัฒนาช่องทางการส่งต่อที่เข้าถึงได้ง่าย จะช่วยให้นักเรียนที่มีปัญหาเฉพาะทางได้รับการช่วยเหลืออย่างทันท่วงที ลดความเสี่ยงในการเกิดปัญหาร้ายแรง และช่วยให้นักเรียนกลับเข้าสู่ระบบและใช้ชีวิตได้อย่างปกติ

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่มุ่งเน้นไปที่การศึกษาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนพัฒนานิคม และนำไปสู่แนวทางการพัฒนาระบบดังกล่าว ผลการวิจัยสามารถเชื่อมโยงกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องได้อย่างสอดคล้อง โดยสามารถสรุปเป็น 5 ด้านหลัก ดังนี้

การทำความรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลเป็นหัวใจสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การสังเกตพฤติกรรม การพูดคุย และการสอบถามนักเรียน ทำให้ครูเข้าใจความต้องการ ความสนใจ และปัญหาที่นักเรียนเผชิญ ผลการศึกษาพบว่าการรู้จักนักเรียนแต่ละคนช่วยให้การวางแผนและจัดกิจกรรมของครูมีความเหมาะสมและตรงตามความต้องการของนักเรียน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาลินี ศรีสุข (2563) และ รังสิมา คำศรี (2564) ที่ชี้ว่าการเข้าใจนักเรียนในเชิงลึกเป็นปัจจัยสำคัญในการออกแบบกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพ

นอกจากการรู้จักนักเรียน การคัดกรองนักเรียนอย่างเป็นระบบก็มีความสำคัญไม่แพ้กัน การใช้แบบประเมินพฤติกรรมและเครื่องมือคัดกรองช่วยให้ครูสามารถแบ่งกลุ่มนักเรียนตามระดับความเสี่ยง และจัดสรรการช่วยเหลือได้ตรงจุด ผลการวิจัยสอดคล้องกับข้อเสนอของ วรรณภา สีหะวงศ์ (2565) ที่เน้นว่าการคัดกรองอย่างมีระบบเป็นเครื่องมือสำคัญในการป้องกันปัญหาและให้การสนับสนุนอย่างเหมาะสม

การส่งเสริมและพัฒนานักเรียนเป็นอีกด้านหนึ่งที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของนักเรียน การจัดกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาทักษะชีวิต การสร้างแรงจูงใจ และการเสริมสร้างคุณลักษณะที่ดี ทำให้นักเรียนมีความพร้อมในการเรียนรู้และลดพฤติกรรมเสี่ยง ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานของ ปรียาภรณ์ อินทรักษา (2562) ซึ่งยืนยันว่าการส่งเสริมศักยภาพของนักเรียนเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนานักเรียนอย่างรอบด้าน

ด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหาก็เป็นส่วนสำคัญของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน การทำงานเชิงรุก การประเมินปัญหาเชิงลึก และการวางแผนเผชิญเหตุช่วยให้ครูสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ ณัฐวดี ศรีสว่าง (2563) ที่เน้นว่าการเตรียมพร้อมรับมือกับปัญหาต่าง ๆ เป็นสิ่งจำเป็นในการดูแลนักเรียน

นอกจากนี้ การส่งต่อและเชื่อมประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก เช่น สาธารณสุข ตำรวจ และนักสังคมสงเคราะห์ ยังช่วยให้การดูแลนักเรียนครอบคลุมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การสร้างเครือข่ายความร่วมมือช่วยเติมเต็มสิ่งที่โรงเรียนไม่สามารถดูแลได้ด้วยตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ จิราพร กุลวิจิตร (2561)

จากการวิเคราะห์ผลการวิจัยทั้ง 5 ด้านดังกล่าว ทำให้เห็นว่าแนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนพัฒนานิคมมีความสอดคล้องกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาระบบให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

สรุป

การดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญที่สะท้อนถึงความใส่ใจและความมุ่งมั่นของโรงเรียนในการพัฒนานักเรียนให้เติบโตทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา จากการศึกษาการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนพัฒนานิคม พบว่าภาพรวมของการดำเนินงานอยู่ในระดับมากในทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความรอบด้านและความตั้งใจจริงของโรงเรียนในการดูแลนักเรียนทุกคน เมื่อพิจารณารายละเอียดของแต่ละด้าน พบว่า ด้าน การส่งเสริมและพัฒนานักเรียน อยู่ในลำดับสูงสุด โรงเรียนให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของนักเรียน ทั้งด้านการเรียนรู้ ความสามารถพิเศษ และทักษะชีวิต ทำให้นักเรียนได้รับโอกาสเติบโตอย่างรอบด้าน รองลงมาคือด้าน การป้องกันและแก้ไขปัญหา ซึ่งระบบของโรงเรียนมีมาตรการเฝ้าระวังปัญหาและแนวทางการแก้ไขที่ชัดเจน ช่วยลดความเสี่ยงและป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น ด้าน การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล โรงเรียนสามารถติดตามความต้องการและลักษณะเฉพาะตัวของนักเรียนแต่ละคน ส่งผลให้การดูแลเป็นไปอย่างเหมาะสมและตรงจุด ในส่วนของ การคัดกรอง โรงเรียนดำเนินการคัดกรองนักเรียนเพื่อระบุปัญหาและความเสี่ยงอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะมีความรอบคอบ แต่ยังสามารถพัฒนาการใช้เทคโนโลยีและมาตรฐานให้สูงขึ้นได้ ส่วน การส่งต่อ แม้จะดำเนินการได้ดี แต่ก็มีความจำเป็นต้องปรับปรุงระบบการประสานงานและการติดตามผลให้มีความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาระบบฐานข้อมูลให้ทันสมัยและเข้าถึงง่าย เพื่อสนับสนุนการติดตามและประเมินผล การส่งเสริมความไว้วางใจระหว่างครูกับนักเรียน เพื่อให้การสื่อสารและการให้คำปรึกษามีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การพัฒนาระบบคัดกรองที่เป็นมาตรฐานและใช้เทคโนโลยี เพื่อลดความคลาดเคลื่อนของข้อมูล การทำข้อตกลงความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกเพื่อสร้างเครือข่ายสนับสนุนด้านการดูแลช่วยเหลือนักเรียน และการปรับปรุงระบบการประสานงานและติดตามผลการส่งต่อให้อย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ การดำเนินงานและแนวทางการพัฒนาที่กล่าวมา สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของโรงเรียนพัฒนานิคมในการสร้างระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เข้มแข็ง ครอบคลุม และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนทุกคนได้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. โรงเรียนควรสร้างระบบฐานข้อมูลนักเรียนกลางที่เชื่อมโยงผู้บริหาร ครูที่ปรึกษา และครูแนะแนว ข้อมูลควรครอบคลุมพฤติกรรม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อมของนักเรียน พร้อมประยุกต์เทคโนโลยี เช่น แอปพลิเคชันหรือ AI เพื่อวิเคราะห์และติดตามพัฒนาการนักเรียนได้สะดวกต่อเนื่อง

2. ครูที่ปรึกษาควรคัดกรองและบันทึกข้อมูลนักเรียนโดยเชื่อมโยงกับประวัติสุขภาพ พฤติกรรม และสภาพแวดล้อมครอบครัว การใช้เครื่องมือหลากหลาย เช่น แบบประเมินซึมเศร้า (PHQ-9) และความเครียด (Strain) จะช่วยลดความเสี่ยงและปรับกลุ่มนักเรียนที่มีปัญหาเข้าสู่กลุ่มปกติได้

3. ควรอบรมครูเพื่อสร้างความเข้าใจระบบการส่งต่อนักเรียนอย่างเป็นระบบ และประสานงานกับคณะกรรมการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานภายนอก เพื่อแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดและมีประสิทธิภาพ

4. ภาครัฐควรกำหนดมาตรฐานและคู่มือการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนระดับประเทศ ให้ทุกโรงเรียนมีศูนย์ดูแลนักเรียนอย่างเป็นทางการ พร้อมทีมงานชัดเจน เพื่อเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาการศึกษาและยุทธศาสตร์การศึกษาระดับชาติอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนของโรงเรียนพัฒนานิคม

2. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ส่งผลต่อการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี

3. ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนกับการพัฒนานักเรียนกลุ่มเสี่ยงและกลุ่มที่มีปัญหา ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2561). *แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียน.* สำนักพัฒนานวัตกรรมการจัดการศึกษา.

ชาลินี ศรีสุข. (2563). *แนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขนาดกลางสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 31 วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต.* มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

จิราพร กุลวิจิตร. (2561). *แนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต.* มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา.

ณัฐวดี ศรีสว่าง. (2563). *การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 3 วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต.* มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

ปรียาภรณ์ อินทรักษา. (2562). *การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต.* มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

รังสิมา คำศรี. (2564). *การบริหารจัดการระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต.* มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

สำนักนายกรัฐมนตรี. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570).* กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักพัฒนาสุขภาพจิต. (2565). *แนวทางการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอย่างเป็นระบบ.* กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2559*). แนวทางการพัฒนาครูและนักเรียนเพื่อการเรียนรู้และคุณภาพชีวิตที่ดี.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *นโยบายและแนวทางการดูแลช่วยเหลือนักเรียน.* กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). *ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในสถานศึกษา: การพัฒนา ป้องกัน แก้ไขปัญหา และคุ้มครองสิทธิเด็ก.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

วรรณภา สีหะวงศ์. (2565). *การคัดกรองนักเรียนอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาการเรียนรู้และพฤติกรรม.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์การศึกษาเชิงปฏิบัติ.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design.* Harvard University Press.

Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis. W. W.* Norton & Company.

Tschannen-Moran, M. (2014). *Trust matters: Leadership for successful schools.* Jossey-Bass.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Digital Era Leadership of Administrators Affecting Internal Quality Assurance Effectiveness of the Schools under Phra Nakorn Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office

ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

Sirinada Erbkamol[1*] & Pornthep Ruphan[2]

สิรินดา เอิบกมล[1*] และ พรเทพ รู้แผน[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Sirinada Erbkamol*
สิรินดา เอิบกมล*
Educational Administration, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Email: sirinada.erb@gmail.com

2. Pornthep Ruphan
พรเทพ รู้แผน
Educational Administration, Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand.
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
Email: drpornthep@aru.ac.th

คำสำคัญ:
ภาวะผู้นำยุคดิจิทัล, ผู้บริหารสถานศึกษา, ประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายใน, สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา
Keywords:
Digital Era Leadership, School Administrators, Internal Quality Assurance Effectiveness, Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office

Article history:
Received: 13/05/2025
Revised: 13/08/2025
Accepted: 12/09/2025
Available online: 28/11/2025

How to Cite:
Erbkamol, S. & Ruphan, P. (2025). Digital Era Leadership of Administrators Affecting Internal Quality Assurance Effectiveness of the Schools under Phra Nakorn Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office. 2025. *Journal Dhamma for Life, 31*(4), 809-822.

ABSTRACT

The purposes of the research were to: 1) investigate the effectiveness of internal quality assurance of the schools; 2) study the leadership in terms of digital era of the school administrators;3) examine the relationship between digital era leadership of the school administrators and the effectiveness of internal quality assurance; and 4) explore digital era leadership of the school administrators that affected internal quality assurance of the schools. The sample group, obtained by stratified sampling, consisted of 176 school administrators and head teachers responsible for the department of the schools under Phra Nakorn Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office. The research instrument was a questionnaire with a reliability level of 0.97 in terms of digital era leadership of the school administrators, and of 0.99 in terms of school internal quality assurance effectiveness. Statistical analysis was performed by mean, standard deviation, Pearson's correlation coefficient, and stepwise multiple regression analysis.

The results were as follows: 1) The effectiveness of internal quality assurance of the schools was at a high level when considered as a whole. Student centered learning was found the highest, while student Quality was found the lowest; 2) digital era leadership of the school administrators at the schools under Phra Nakorn Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office was at a high level when considered as a whole. Digital Communication was found the highest, while digital vision was found the lowest; 3) leadership of the school administrators in terms of digital era related positively

to the effectiveness of internal quality assurance at a moderate level with statistical significance at .01; and 4) leadership of the school administrators in terms of digital era that affected internal quality assurance of the schools with statistical significant level at .05, comprised of two aspects: Digital Literacy and Digital Culture. They jointly predicted an internal quality assurance effectiveness of the schools accounting for 21.7%.

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา 2) ศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหาร 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารกับประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา และ 4) ศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 176 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบบสอบถาม มีค่าความเชื่อมั่นด้านภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหาร เท่ากับ 0.97 และด้านประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา เท่ากับ 0.99 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน

ผลการวิจัย พบว่า 1) สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา มีประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านคุณภาพของผู้เรียน 2) ผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา มีภาวะผู้นำยุคดิจิทัล โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสื่อสารด้วยดิจิทัล และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล 3) ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารมีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา อยู่ในระดับปานกลาง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 4) ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ประกอบด้วย ด้านการเป็นผู้ใช้งานดิจิทัล และด้านการสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล โดยร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาได้ร้อยละ 21.7

บทนำ

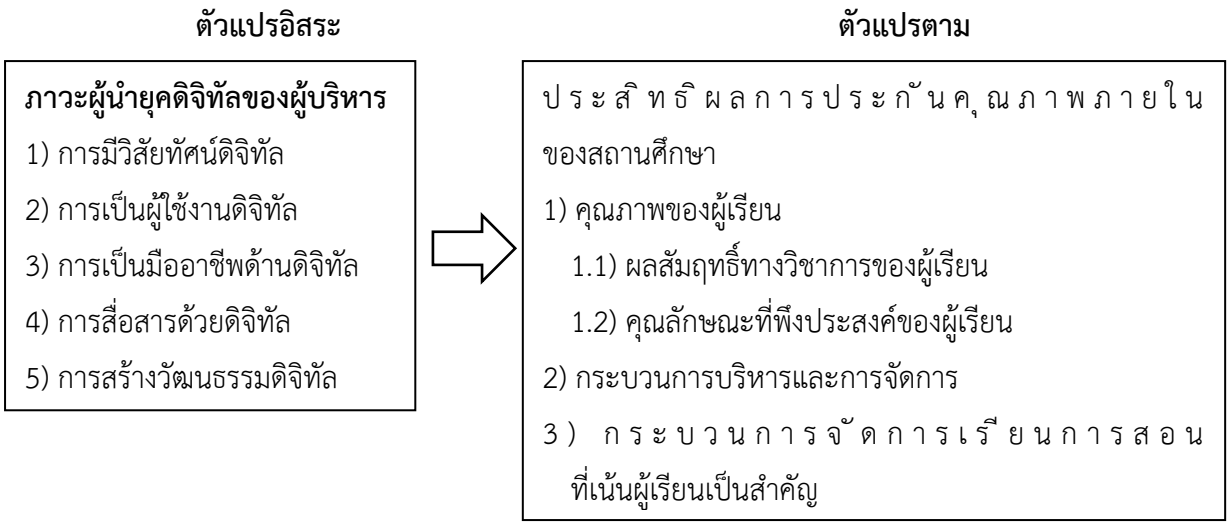
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 6 ว่าด้วยมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา มาตรา 48 กำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยให้การจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและ

เปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542, 2542, หน้า 14) ประกอบกับได้มีการประกาศใช้กฎกระทรวงการประกันคุณภาพการศึกษาพ.ศ. 2561 และกระทรวงศึกษาธิการมีการประกาศให้ใช้มาตรฐานการศึกษาระดับปฐมวัย ระดับการศึกษา ขั้นพื้นฐาน และระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานศูนย์การศึกษาพิเศษ พ.ศ. 2561 ลงวันที่ 6 สิงหาคม 2561 สำหรับให้สถานศึกษาใช้เป็นแนวทางดำเนินงานเพื่อการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาและเตรียมการสำหรับการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งจะทำให้เกิดความมั่นใจแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายว่าการจัดการศึกษาของสถานศึกษา มีคุณภาพ ได้มาตรฐานและคงรักษาไว้ซึ่งมาตรฐานจากการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา (สำนักทดสอบทางการศึกษา, 2561, หน้า 1-2)จิราพร สามัญ (2558, หน้า 16) ให้ความหมายไว้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการหรือวิธีการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งใช้อิทธิพลของผู้นำต่อบุคคลอื่นหรือกลุ่มคน ผ่านการติดต่อสื่อสาร การประสานงาน การชักนำ การผลักดัน และการจูงใจ เพื่อให้บุคคลหรือกลุ่มคนปฏิบัติงานด้วยความยินดี เต็มใจ และศรัทธา ซึ่งนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มหรือองค์กรรัตติกรณ์ จงวิศาล (2559, หน้า 14) ให้ความหมายไว้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง คุณลักษณะพฤติกรรม ความสามารถ หรือกระบวนการที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ หรือเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของบุคคล ซึ่งมีอิทธิพลต่อผู้อื่นหรือกลุ่มคน โดยสามารถสร้างแรงบันดาลใจและก่อให้เกิดความปรารถนา ตลอดจนทำให้เกิดความเชื่อถือ ศรัทธา การยอมรับ ความพยายาม การอุทิศตน และการใช้ความสามารถอย่างเต็มที่ ทั้งยังช่วยเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้อื่น เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย ไพฑูรย์ สินลารัตน์ และ นักรบ หมื่แสน (2561, หน้า 11) ให้ความหมายไว้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารที่มีความสัมพันธ์หรือมีอิทธิพลระหว่างผู้นำและผู้ตาม โดยมุ่งเน้นการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกัน ทั้งนี้ ผู้นำจะต้องมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เผชิญอยู่ โดยอาศัยอำนาจหน้าที่หรือการกระทำในการชักจูงหรือชี้นำบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติงานจนสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ มัทนา วังถนอมศักดิ์ (2561, หน้า 3) ให้ความหมายไว้ว่า ภาวะผู้นำ หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นภายในกลุ่ม ซึ่งต้องอาศัยอิทธิพลในการสร้างความเปลี่ยนแปลง โดยสามารถชี้นำ กระตุ้น และโน้มน้าว รวมทั้งสร้างแรงจูงใจให้บุคคลที่เป็นผู้ตามเกิดการยอมรับและเชื่อถือ ตลอดจนปฏิบัติตาม เพื่อให้นำไปสู่การทำงานที่สามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อัลอัจมี (AlAjmi, 2022, pp. 1-10) ได้ศึกษา ผลกระทบของความเป็นผู้นำทางดิจิทัลต่อการบูรณาการเทคโนโลยีของครูในช่วงการระบาดของ COVID – 19 ในประเทศคูเวต ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นผู้นำด้านดิจิทัลในบรรดาผู้บริหารโรงเรียนมีผลกระทบเชิงบวกต่อการบูรณาการเทคโนโลยีของครูในช่วงการ ระบาดของโควิด – 19 มีการแนะนำการอภิปรายและความหมายสำหรับผู้กำหนดนโยบาย ผู้บริหาร โรงเรียน และการวิจัยในอนาคต กรณัฏฐ์ ตาแปง (2562, หน้า 25) ให้ความหมายไว้ว่า ภาวะผู้นำ กระบวนการหรือลักษณะที่แสดงออกของผู้นำ ซึ่งมีอิทธิพลต่อบุคคลอื่นในการชักจูงให้ร่วมกันทำงานด้วยความเต็มใจและมีความกระตือรือร้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายร่วมกันตามที่ได้กำหนดไว้ ทั้งนี้ ภาวะผู้นำเป็นผลรวมของบุคลิกภาพ อาทิ ลักษณะทางกาย ทางอารมณ์ ทางสังคม และมนุษยสัมพันธ์ เป็นต้น

จากความสำคัญและปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา

พระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามมาตรฐานให้กับสถานศึกษา เพื่อนำข้อมูลจากการวิจัยไปเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสู่ยุคดิจิทัล เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลและประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาให้ดียิ่งขึ้น

กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

2. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารกับประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

4. เพื่อศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

ระเบียบการวิจัย

1. ประชากร

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จากโรงเรียน 29 โรงเรียน ประกอบด้วย ผู้บริหาร

สถานศึกษา จำนวน 82 คน และครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ของสถานศึกษา จำนวน 232 คน รวมทั้งสิ้น 314 คน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา, 2567)

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 176 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Sampling) ตามขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยใช้เกณฑ์การคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางสำเร็จรูปของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970, pp.607-610) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 176 คน ที่ระดับความเชื่อมั่น .05

2. นำกลุ่มตัวอย่างที่ได้เทียบสัดส่วนจากจำนวนประชากร จำแนกเป็นกลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 35 คน และครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ของสถานศึกษา จำนวน 141 คน แล้วจึงแบ่งสัดส่วนโดยจำแนกตามอำเภอ

3. เมื่อจำแนกกลุ่มตัวอย่างตามอำเภอแล้วจึงใช้การเลือกผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้มาเป็นตัวอย่างของการวิจัยตามจำนวนที่กำหนดไว้ ด้วยวิธีการจับสลากแบบใส่คืน แล้วทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ที่จับสลากได้

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นเพื่อศึกษาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้โดยแบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) จำนวน 5 ข้อ ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และตำแหน่งหน้าที่ ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ โดยมีเนื้อหาแบ่งเป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล จำนวน 5 ข้อ 2) การเป็นผู้ใช้งานดิจิทัล จำนวน 5 ข้อ 3) การเป็นมืออาชีพด้านดิจิทัล จำนวน 5 ข้อ 4) การสื่อสารด้วยดิจิทัล จำนวน 5 ข้อ และ 5) การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล จำนวน 5 ข้อ โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, หน้า 121) ดังนี้ ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) ซึ่งมีคำตอบให้เลือก 5 ระดับ โดยมีเนื้อหาแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านคุณภาพ

ของผู้เรียน จำนวน 13 ข้อ 2) ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ จำนวน 9 ข้อ และ 3) ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จำนวน 8 ข้อ โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยทำบันทึกเสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยาเพื่อขอความอนุเคราะห์ออกหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลถึงผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

2. ผู้วิจัยส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลถึงผู้บริหารสถานศึกษาและครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง พร้อมทั้งแบบสอบถามออนไลน์ด้วยกูเกิลฟอร์ม (Google form) ผ่านช่องทางระบบสำนักงานอิเล็กทรอนิกส์ (My Office) ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ระหว่างวันที่ 20 เมษายน 2568 – 5 พฤษภาคม 2568 ได้ข้อมูลตอบกลับจำนวน 176 คน คิดเป็นร้อยละ 100

3. ผู้วิจัยติดตามและตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถามเมื่อพ้นระยะเวลาที่ส่งแบบสอบถามไปแล้ว 15 วัน และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาตรวจสอบความสมบูรณ์ในการตอบแล้วนำไปวิเคราะห์โดยใช้คอมพิวเตอร์ โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ตามวัตถุประสงค์ และสมมติฐานที่ผู้วิจัยตั้งไว้ ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และตำแหน่ง ด้วยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) 2. วิเคราะห์ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายของระดับของภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหาร ตามค่าเฉลี่ยของข้อมูลกำหนดไว้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, หน้า 121) 3. วิเคราะห์ประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายของระดับของประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาตามค่าเฉลี่ยของข้อมูลกำหนดไว้ 4. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลกับประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ด้วยการคำนวณหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product - Moment Correlation Coefficient) โดยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์การแปลความหมายของค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (บุญชม ศรีสะอาด, 2560, หน้า 103) 5.

วิเคราะห์ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ด้วยวิธีการวิเคราะห์สมการถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis)

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา และครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 176 คน จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์การในการทำงาน และตำแหน่ง ปรากฏผล

ตาราง 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	57	32.40
หญิง	119	67.60
รวม	176	100.00
อายุ		
ต่ำกว่า 30 ปี	37	21.00
30 – 40 ปี	78	44.30
41 – 50 ปี	39	22.20
มากกว่า 50 ปี	22	12.50
รวม	176	100.00
ระดับการศึกษา		
ปริญญาตรี	94	53.40
ปริญญาโท	76	43.20
ปริญญาเอก	6	3.40
รวม	176	100.00
ประสบการณ์ในการทำงาน		
ต่ำกว่า 10 ปี	85	48.30
10 – 15 ปี	47	26.70
16 – 20 ปี	23	13.10
มากกว่า 20 ปี	21	11.90
รวม	176	100.00

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ตำแหน่ง		
ผู้บริหารสถานศึกษา	35	19.90
ครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้	141	80.10
รวม	176	100.00

จากตาราง 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 119 คน คิดเป็นร้อยละ 67.60 มีอายุ 30 – 40 ปี จำนวน 78 คน คิดเป็นร้อยละ 44.30 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 94 คน คิดเป็นร้อยละ 53.40 มีประสบการณ์ในการทำงานต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 85 คน คิดเป็นร้อยละ 48.30 ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 19.90 และดำรงตำแหน่งครูหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ จำนวน 141 คน คิดเป็นร้อยละ 80.10

ตาราง 2 ผลการวิเคราะห์ประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมและรายด้าน

ประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา	$\overline{X}$	S. D.	แปลผล	อันดับ
1. คุณภาพของผู้เรียน	4.00	0.61	มาก	4
1.1 ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน	3.92	0.63	มาก	5
1.2 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน	4.09	0.65	มาก	2
2. กระบวนการบริหารและการจัดการ	4.07	0.66	มาก	3
3. กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	4.16	0.65	มาก	1
รวมเฉลี่ย	4.05	0.59	มาก	-

จากตาราง 2 พบว่า สถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา มีประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.04, S. D. = 0.59) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ($\overline{X}$ = 4.16, S. D. = 0.65) รองลงมา คือ ด้านคุณภาพของผู้เรียน ในประเด็นย่อยด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ($\overline{X}$ = 4.09, S. D. = 0.65) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ด้านคุณภาพของผู้เรียน ในประเด็นย่อยด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน ($\overline{X}$ = 3.92, S. D. = 0.63)

ตาราง 3 ผลการวิเคราะห์ประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ด้านคุณภาพของผู้เรียน

รายการ	$\bar{X}$	S. D.	แปลผล	อันดับ
1. ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน				
1.1 ผู้เรียนสามารถอ่าน เขียน สื่อสาร และคิดคำนวณตามเป้าหมาย ที่สถานศึกษากำหนดไว้	3.88	0.68	มาก	4
1.2 ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์ ตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้	3.87	0.73	มาก	5
1.3 ผู้เรียนสามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณ ตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้	3.85	0.76	มาก	9
1.4 ผู้เรียนสามารถคิดสร้างสรรค์ ตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้	3.86	0.77	มาก	6
1.5 ผู้เรียนสามารถคิดแก้ปัญหา ตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้	3.86	0.76	มาก	6
1.6 ผู้เรียนสามารถสร้างนวัตกรรม ในรายวิชาตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ต่าง ๆ ตามเป้าหมายที่สถานศึกษา กำหนดไว้	3.86	0.75	มาก	6
1.7 ผู้เรียนสามารถในการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศและการสื่อสาร ได้อย่างคล่องแคล่วตามเป้าหมาย ที่สถานศึกษากำหนดไว้	4.11	0.71	มาก	1
1.8 ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ตามหลักสูตรสถานศึกษา ตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้	3.94	0.73	มาก	3
1.9 ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีต่องานอาชีพที่เรียน	4.03	0.72	มาก	2

รายการ	$\bar{X}$	S. D.	แปลผล	อันดับ
ในแต่ละระดับชั้นตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้				
รวม	3.92	0.63	มาก	-
2. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน				
2.1 ผู้เรียนมีคุณลักษณะและค่านิยมที่ดีตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้	4.06	0.69	มาก	4
2.2 ผู้เรียนมีความภูมิใจในท้องถิ่นและความเป็นไทยตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้	4.08	0.77	มาก	2
2.3 ผู้เรียนยอมรับที่จะอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างและหลากหลายตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้	4.07	0.75	มาก	3
2.4 ผู้เรียนมีสุขภาวะทางร่างกายและจิตสังคมตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้	4.14	0.71	มาก	1
รวม	4.09	0.65	มาก	
รวมเฉลี่ย	4.00	0.61	มาก	-

จากตาราง 3 พบว่า สถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา มีประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ด้านคุณภาพของผู้เรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.00, S. D. = 0.61) ในประเด็นย่อยด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการของผู้เรียน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.92, S. D. = 0.63) รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้เรียนสามารถในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารได้อย่างคล่องแคล่วตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้ ($\bar{X}$ = 4.11, S. D. = 0.71) รองลงมา คือ ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะพื้นฐาน และเจตคติที่ดีต่องานอาชีพที่เรียนในแต่ละระดับชั้นตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้ ($\bar{X}$ = 4.03, S. D. = 0.72) และรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ผู้เรียนสามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้ ($\bar{X}$ = 3.85, S. D. = 0.76) ในประเด็นย่อยด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.09, S. D. = 0.65) รายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ผู้เรียนมีสุขภาวะทางร่างกายและจิตสังคมตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้ ($\bar{X}$ = 4.14, S. D. = 0.71) รองลงมา คือ ผู้เรียนมีความภูมิใจในท้องถิ่นและความเป็นไทยตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้

($\overline{X}$ = 4.08, S. D. = 0.77) และรายการที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ผู้เรียนมีคุณลักษณะและค่านิยมที่ดีตามเป้าหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้ ($\overline{X}$ = 4.06, S. D. = 0.69)

สรุปได้ว่าภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในข ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ประกอบด้วย ด้านการเป็นผู้ใช้งานดิจิทัล มีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยร่วมกันพยากรณ์ประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ด้านคุณภาพของผู้เรียนได้ร้อยละ 18.5

อภิปรายผล

ประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาผลการวิจัยพบว่า สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา มีประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะใน ด้านกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งมีค่าเฉลี่ยสูงสุด สะท้อนถึงความตระหนักของผู้บริหารต่อการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนในกระบวนการเรียนรู้อย่างไรก็ตาม ด้านคุณภาพของผู้เรียนในประเด็นผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด อาจเกิดจากความแตกต่างด้านศักยภาพ ความพร้อมทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้เรียน รวมถึงข้อจำกัดด้านจำนวนครูและทรัพยากรการเรียนรู้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวินัย ป้อมดำ (2558), ปิยพร บุญใบ (2563) และพนาศักดิ์ ชาคำหลอย (2565) ที่ชี้ว่าประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในส่วนใหญ่อยู่ในระดับมากเช่นกัน ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะ ด้านการสื่อสารด้วยดิจิทัล ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารสามารถใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมดิจิทัลอย่างไรก็ตาม ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล ได้คะแนนต่ำสุด สะท้อนว่าผู้บริหารยังขาดความเข้าใจในบทบาทของเทคโนโลยีต่อการพัฒนาองค์กรและยังไม่มีการขับเคลื่อนนวัตกรรมอย่างชัดเจน สอดคล้องกับงานวิจัยของอดุลย์ วรรณะปะกะ (2566), ธรรมนูญ คนตรง (2566) และมนัสพงษ์ เก่งฉลาด (2566)ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลกับประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในพบว่ามีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเฉพาะใน ด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้นำดิจิทัลมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนระบบคุณภาพของสถานศึกษาให้เป็นระบบและทันสมัย 1. ด้านวิสัยทัศน์ดิจิทัล: มีความสัมพันธ์สูงสุดกับด้านการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ดิจิทัลสามารถกำหนดทิศทางและนโยบายในการพัฒนาการเรียนการสอนได้อย่างชัดเจน 2. ด้านการเป็นผู้ใช้งานดิจิทัล: มีความสัมพันธ์สูงสุดกับด้านกระบวนการบริหารและการจัดการ สะท้อนว่าผู้บริหารสามารถใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ 3. ด้านการเป็นมืออาชีพด้านดิจิทัล: มีความสามารถในการวางแผนและขับเคลื่อนองค์กรโดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัลครอบคลุมทุกมิติของการบริหาร 4. ด้านการสื่อสารด้วยดิจิทัล: ช่วย

ให้เกิดการมีส่วนร่วม การสื่อสารที่เข้าใจตรงกัน และการบริหารที่โปร่งใส ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อคุณภาพของกระบวนการบริหารและการจัดการ

สรุป

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหาร และระดับประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา รวมทั้งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลกับประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติสหสัมพันธ์เพียร์สันระดับประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ “กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ” รองลงมาคือ “คุณภาพของผู้เรียนในด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์” ขณะที่ด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ “คุณภาพของผู้เรียนในด้านผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ” ภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหาร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ “การสื่อสารด้วยดิจิทัล” รองลงมาคือ “การสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล” และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ “การมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล”ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารกับประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา พบว่า มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยเฉพาะภาวะผู้นำด้าน “การเป็นผู้ใช้งานดิจิทัล” และ “การเป็นมืออาชีพด้านดิจิทัล” มีความสัมพันธ์สูงกับด้าน “กระบวนการบริหารและการจัดการ” และ “กระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ”

จากผลการวิจัยข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการยกระดับประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา โดยเฉพาะในด้านการจัดการเรียนการสอนและการบริหารจัดการภายในสถานศึกษา การเสริมสร้างทักษะการใช้เทคโนโลยี การสื่อสารดิจิทัล และการสร้างวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการใช้เทคโนโลยีในองค์กร จึงควรได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้สถานศึกษามีศักยภาพในการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของยุคดิจิทัล และบรรลุเป้าหมายการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ควรพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหาร ด้านการมีวิสัยทัศน์ดิจิทัล โดยการจัดอบรมหลักสูตรพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัล ในการสร้างวิสัยทัศน์ดิจิทัลและพัฒนาสถานศึกษาด้วยการกำหนดนโยบายของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงสู่ยุคดิจิทัล รวมถึงสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษาต่อไป

2. ผู้บริหารสถานศึกษา ควรพัฒนาประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ด้านคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัล ด้านการสร้างวัฒนธรรมดิจิทัล สนับสนุนให้ผู้เรียน ครูและบุคลากรทางการศึกษามีทักษะในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้ควรจัดหาสื่อ อุปกรณ์และ

แหล่งเรียนรู้ที่จำเป็นในการจัดการเรียนการสอนทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนให้ผู้เรียนทุกคนสามารถเข้าถึงการเรียนรู้อย่างเท่าเทียมและทั่วถึง

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

2. ควรมีการศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

อัจฉรา นิยมาภา. (2561). *การพัฒนาตัวชี้วัดสมรรถนะภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 สังกัดกรุงเทพมหานคร*. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 24(1), 50–65.

อดุลย์ วรรณะปะกะ. (2566). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการดำเนินงานระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษานครพนม* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

อำนวย ทองโปร่ง. (2555). *ทฤษฎีภาวะผู้นำ*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัศนีย์ สุกิจใจ. (2560). *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา*. วารสารวิจัยพุทธศาสตร์, 3(1), 23–35.

อุกฤษฎ์ ดอนบรรเทา, และ เอกราช โฆษิตพิมานเวช. (2567). *การบริหารจัดการสถานศึกษายุคใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ*. วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 7(2), 529–545.

ธรรมนูญ คนตรง. (2566). *ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารโรงเรียนอนุบาลพระนครศรีอยุธยา* (การค้นคว้าอิสระศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ปุณยนุช เมืองแดง. (2565). *แนวทางการยกระดับคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3* (การค้นคว้าอิสระการศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ปิยพร บุญใบ. (2563). *ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

พนาศักดิ์ ชาคำหลอย. (2565). *ปัจจัยคัดสรรที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 3* (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.

มนัสพงษ์ เก่งฉลาด. (2566). *ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำยุคดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษากับสมรรถนะหลักของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1* (การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองการศึกษามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยพะเยา.

วินัย ป้อมดำ. (2558). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลการบริหารระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตภาคเหนือ*. Journal of Educational Administration Khon Kaen University, 11(1), 69–77.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Facilitating Mobility or Fueling Complexity? A Segment-Based Assessment of the Thailand–China Visa Waiver Agreement

Zhang Xin[1*]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Zhang Xin*
College of Leadership and Social Innovation, Rangsit University, Thailand.
Email: xiner_0821@yeah.net

Keywords:
Visa Liberalization, Segmented Tourism, Mobility Governance, Grey Capital, Thailand–China Policy, Post-Access Regulation

Article history:
Received: 02/06/2025
Revised: 10/08/2025
Accepted: 02/10/2025
Available online: 29/11/2025

How to Cite:
Xin, Z. (2025). Facilitating Mobility or Fueling Complexity? A Segment-Based Assessment of the Thailand–China Visa Waiver Agreement. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 823-835.

ABSTRACT

This study investigates the segmented impacts of the Thailand–China Mutual Visa Exemption policy implemented in March 2024. While the agreement has facilitated cross-border travel and revitalized Thailand's inbound tourism, it has also introduced legal ambiguity, administrative strain, and symbolic friction especially among long-stay or purpose-driven travelers such as students, retirees, and job seekers. Using a mixed-methods approach, this research combines 830 survey responses with 15 in-depth interviews across five traveler groups. Findings reveal a shift in travel motivations from traditional push–pull factors to policy-enabled flexibility. While tourists benefit from ease of entry, other groups face regulatory uncertainties around visa extension, residency classification, and social legitimacy. These tensions are exacerbated by infrastructural constraints and inconsistent institutional communication. The study contributes to mobility governance theory by proposing a modified Push Pull framework incorporating trust, segmentation, and post-access frictions. Policy implications suggest the need for differentiated onboarding, traveler profiling, and real-time monitoring systems. A segment-sensitive governance model is recommended to ensure that simplification does not lead to systemic vulnerability.

This research offers empirical and theoretical insights into the unintended complexities of visa liberalization and provides a roadmap for countries aiming to align accessibility with long-term sustainability.

Introduction

International mobility policies have undergone significant recalibration in the post-pandemic period as governments seek to revive tourism, stimulate investment, and restore confidence in cross-border movement (Hall et al., 2020; Gössling et al., 2021). In March 2024, Thailand and China implemented a Mutual Visa Exemption Agreement allowing visa-free entry for up to 60 days. Designed as a catalyst for economic recovery, the policy aimed to re-energize Thailand's largest pre-pandemic source market Chinese travelers and signal the country's broader commitment to openness (Ministry of Tourism and Sports Thailand, 2024). Visa liberalization is often presented as an unequivocal public good: reducing procedural barriers, enhancing accessibility, and facilitating short-term mobility (Neumayer, 2006; Guild, 2020). Yet such reforms rarely affect all traveler types uniformly. While leisure tourists primarily benefit from simplified entry procedures, other segments such as students, retirees, business visitors, and job seekers interact more extensively with host-country institutions, including legal systems, housing markets, education providers, and healthcare services. For these groups, liberalization can introduce administrative ambiguities and vulnerabilities stemming from unclear rules, uneven enforcement, or incomplete information (Hamenstädt, 2022; Xiang & Lindquist, 2014). Recent developments in Thailand illustrate these challenges. The visa-free regime has attracted an increasingly heterogeneous mix of Chinese visitors, including those pursuing long-stay aspirations, exploratory educational mobility, or cyclical migration strategies (Liu-Farrer, 2020). However, post-entry governance has not kept pace with this diversification. Processes related to visa extensions, access to services, and status transitions remain inconsistently communicated or applied (Chantavanich & Middleton, 2023). At the same time, some travelers report feeling symbolically misclassified framed in public discourse as part of "grey capital" or speculative migration flows despite legitimate intentions—illustrating tensions between state branding, local perceptions, and the symbolic ordering of mobile subjects (Bourdieu, 1986; Yeoh & Lin, 2013). Despite the growing salience of these issues, existing scholarship continues to prioritize macroeconomic indicators such as arrival volumes, spending levels, and aggregate recovery (UNWTO, 2023). Such approaches frequently treat "tourists" as a homogeneous category, overlooking how visa policies are interpreted, negotiated, and experienced differently by diverse traveler segments (Cohen & Cohen, 2019). This analytical gap limits understanding of both the unintended governance consequences of liberalization and the symbolic frictions that can arise from uneven policy implementation.

In response, this study investigates two research questions: How has the visa exemption policy influenced motivations, mobility strategies, and behavioral adaptations across different traveler types? And What governance strategies can sustain the policy's economic benefits while mitigating segment-specific risks?

To address these questions, the research employs a mixed-methods design integrating 830 post-policy surveys and 15 in-depth interviews across five traveler categories: tourists, students, business visitors, job seekers, and retirees. The analysis applies an integrated conceptual framework combining Push–Pull Theory (Dann, 1977), mobility governance (Geiger & Pécoud, 2020), and symbolic capital (Bourdieu, 1986), enabling a multidimensional examination of both material and interpretive factors shaping mobility.

This study makes three contributions. First, it provides empirical insight into how travelers with diverse profiles experience a seemingly uniform visa policy. Second, it contributes theoretically by extending motivation and legitimacy models to the context of

post-pandemic mobility governance. Third, it offers policy-relevant guidance for designing trust-based, segment-aware mobility systems that enhance the long-term sustainability of visa liberalization. The remainder of the article is structured as follows. Section 2 reviews relevant literature. Section 3 outlines research objectives and hypotheses. Section 4 describes the methodology. Section 5 presents empirical results. Section 6 discusses findings. Section 7 concludes. Section 8 offers policy recommendations.

Literature Review and Theoretical Framework

Visa liberalization has long been understood as a mechanism that facilitates cross-border mobility by reducing administrative barriers and improving destination attractiveness (Neumayer, 2006; UNWTO, 2022). Yet emerging research suggests that its impacts are neither uniform across traveler categories nor limited to the point of entry. Instead, liberalization interacts with travelers' differentiated needs, policy signaling, and evolving governance regimes in ways that can generate uneven benefits and new regulatory frictions. This section synthesizes insights from segmented tourism analysis, mobility motivation theory, and post-entry governance literature, and incorporates sociological perspectives on symbolic capital to build the study's conceptual foundation.

Segmented Tourism

Conventional tourism scholarship frequently aggregates visitors into a single analytical category, overlooking the heterogeneity of travel purposes and regulatory requirements (Song et al., 2012). More recent work, however, emphasizes that travelers are segmented across multiple dimensions such as leisure, education, business, medical stays, and retirement migration each involving distinct expectations, risk profiles, and administrative needs (Zhang & Pine, 2020). For instance, retirees often require predictable long-stay access, healthcare eligibility, and stable housing arrangements, while international students depend on visa continuity, institutional accreditation, and the ability to transition into subsequent stay categories. Treating these groups as interchangeable obscures how policy incentives and constraints affect them differently. Without acknowledging this heterogeneity, visa policies may produce uneven outcomes, enabling smooth mobility for some categories while unintentionally creating regulatory blind spots or administrative burdens for others.

Visa Policy as a Pull Factor

Push Pull Theory provides a foundational explanation for mobility decisions, positing that travel is shaped by internal motivations (push factors) and external destination features (pull factors) (Dann, 1977; Crompton, 1979). Under regimes of visa liberalization, the visa itself becomes a salient pull factor by signaling openness, flexibility, and administrative friendliness. However, simplified entry procedures do not necessarily translate into ease after arrival. Scholars increasingly note that visa-driven motivation may coexist with post-access frictions such as unclear extension rules, limited rights to services, or uncertainty regarding long-stay conversion pathways. Consequently, visa liberalization must be analyzed not merely as a facilitator of initial mobility but as part of a broader continuum of regulatory experience in which early signals of openness may be undermined by subsequent administrative complexity.

Governance After Entry

Mobility governance theory argues that the border is only the first point in an extended chain of regulatory interactions that structure migrant and traveler experiences (Sheller, 2018; Salazar, 2020). Post-entry governance including residence registration, visa extensions, status conversions, and access to local services often becomes more consequential than the initial entry decision. In Thailand, for example, visa liberalization policies have streamlined arrival procedures while leaving long-stay governance fragmented across agencies and visa categories. The absence of coherent pathways for shifting from short-term to long-term residence has led to inconsistent enforcement practices, reliance on intermediaries, and the emergence of informal workarounds. These gaps can erode institutional trust, diminish travelers' sense of security, and ultimately undermine the intended policy benefits of liberalization.

Symbolic Capital and Social Perception

Beyond formal regulations, mobility is shaped by how travelers are socially perceived within the host society. Drawing on Bourdieu's (1986) notion of symbolic capital, legitimacy and recognition become forms of social currency that affect everyday interactions and emotional well-being. In contexts of heightened sensitivity around foreign real-estate investment, demographic changes, or educational institutions, travelers may be symbolically classified in ways that diverge from their actual purpose of stay. Retirees and students in the present study reported being mistaken for "grey capital" actors because of linguistic markers, rental arrangements, or their affiliation with certain schools. Such misrecognitions can generate discomfort, reduce trust, and weaken revisit intention or positive referral behavior, despite travelers' full legal compliance. Symbolic capital therefore becomes a key dimension of the post-entry experience, linking social perception to mobility sustainability.

Conceptual Framework

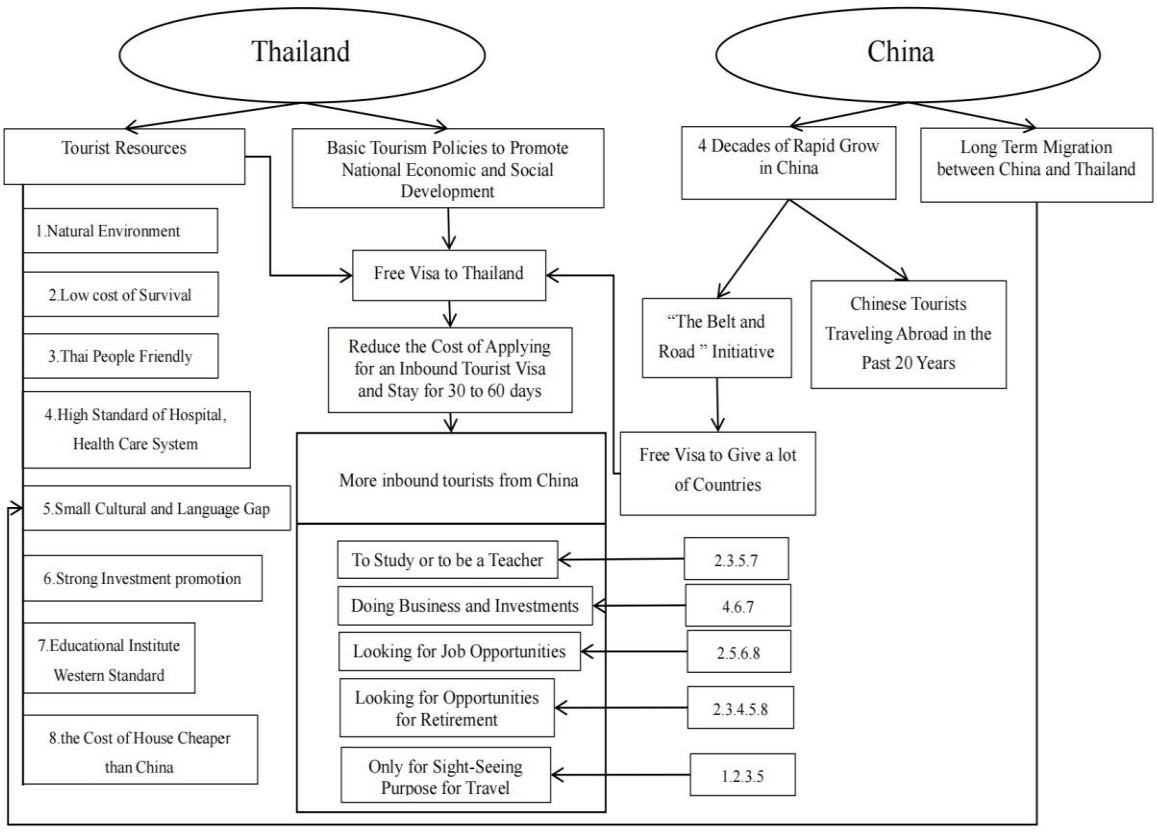

Figure 1 Theoretical Framework

Objectives

1. Examine how visa liberalization shifts travel motivations by segment.
2. Assess travelers' trust in legal clarity, service access, and visa processes.
3. Identify post-entry frictions and symbolic misclassification risks.
4. Recommend segment-sensitive policy solutions grounded in empirical evidence.

Hypotheses

Based on Push Pull Theory, mobility governance, and symbolic capital, the study tests four hypotheses:

1. Visa convenience has become a key pull factor, especially for long-stay groups.
2. Legal clarity and trust vary significantly across traveler segments.
3. Cultural capital (e.g., prior travel, education, language skills) correlates with higher trust and return intention.
4. Perceived association with grey capital negatively affects institutional trust, particularly for retirees and students.

These hypotheses structure the survey design, statistical testing, and interview analysis that follow in later chapters.

Methodology

This study uses a convergent mixed-methods approach to examine how Thailand's visa exemption policy impacts segmented Chinese travelers. Quantitative data provide breadth across traveler groups, while qualitative interviews reveal nuanced governance experiences.

Research Design

A mixed-methods strategy was chosen to capture both measurable trends and experiential insights. The research focuses on five traveler types tourists, students, job seekers, business travelers, and retirees who engage with the policy differently.

Survey Component

A structured questionnaire was distributed in Mandarin and English at four major travel zones: Bangkok, Chiang Mai, Phuket, and Pattaya. Data were collected from March to November 2024.

1. Total responses: 830 valid
2. Structure:
    1) Demographics (e.g., age, gender, travel purpose)
    2) Motivational items (10 Likert-scale questions)
    3) Regulatory Confidence Index (5 items)
    4)Open-ended responses on long-stay and legitimacy concerns
3. Reliability:
    1) Motivation scale: $\alpha = 0.871$
    2) Trust scale: $\alpha = 0.804$

Interview Component

Fifteen semi-structured interviews were conducted via Zoom or WeChat, with three respondents per segment. Each interview lasted 30–45 minutes, exploring:

1. Motivations for choosing Thailand
2. Experiences with visa extension and service navigation
3. Perceptions of legality and symbolic misclassification

All interviews were transcribed, translated, and analyzed using NVivo.

Analysis Strategy

1. Quantitative analysis included:
    1) Descriptive statistics
    2) ANOVA for inter-group comparisons
    3) Regression modeling to test predictors of trust
    4) Cluster analysis to group behavioral profiles
2. Quantitative analysis included:
    1) Motivational shift
    2) Legal and service friction

3) Symbolic perception
4) Grey mobility narratives

Triangulation ensured alignment between survey patterns and interview insights.

Ethical Compliance

The research received approval from [University Name] ethics board. Participation was voluntary and anonymous. Transcripts were pseudonymized, and all translations verified by bilingual coders.

Results

This chapter presents findings from 830 surveys and 15 interviews, grouped under four themes: motivational shifts, segmental differences, governance perceptions, and symbolic friction.

Motivational Shifts

Survey results show that visa convenience emerged as the most important pull factor (M = 4.38), surpassing affordability (M = 4.21) and long-stay interest (M = 3.94). These changes were most pronounced among students, job seekers, and retirees, signaling a shift from short-term leisure to strategic, longer-term travel planning. Traditional push factors such as “escape from routine” and “climate” remained relevant, but were no longer dominant for long-stay groups.

Table 1 Mean Scores of Travel Motivation Items by Segment (N = 830)

Item Code	Motivation Factor	Mean Score	Dominant Segments
Q1	Escape from daily routine	3.85	Tourists
Q2	Affordability vs. other destinations	4.21	Tourists, Retirees
Q3	Climate and environmental appeal	3.97	Tourists, Retirees
Q6	Visa convenience and entry flexibility	4.38	All segments
Q8	Long-stay or repeat-visit intention	3.94	Students, Retirees, Seekers

Note. Items adapted from Push–Pull constructs. Scores are based on a 5-point Likert scale. Highest scores observed among long-stay–oriented groups.

Segmental Differences

ANOVA confirmed significant variation across segments ($p < 0.01$):

1) Tourists valued spontaneity but were dissatisfied with cash-based systems.
2) Students prioritized visa continuity but found extension procedures unclear.
3) Job Seekers cited informal work exploration but feared legal scrutiny.

4) Business Travelers needed repeat access but noted confusion around tax and registration.

5) Retirees appreciated lifestyle ease but experienced symbolic mistrust.

Cluster analysis identified three traveler types:

1) Tactical Mobilizers (38%) – multi-purpose travelers

2) Comfort Tourists (32%) – Entry-driven, low-friction seekers

3) Structure Seekers (30%) – Legal-clarity dependent travelers

Governance Confidence

The Regulatory Confidence Index (RCI) averaged 3.21/5. Only 42% agreed that visa conversion or extension rules were clear.

Regression results showed:

1) Legal clarity ($\beta = 0.43$, $p < .001$) was the strongest predictor of trust

2) Prior travel ($\beta = 0.31$, $p < .01$) and service satisfaction ($\beta = 0.27$, $p < .01$) also mattered

RCI was lowest among students (2.83) and retirees (2.74)—groups requiring stable legal pathways but facing inconsistent experiences.

Table2 Regulatory Confidence Index (RCI) by Traveler Segment

Segment	RCI Mean	Std. Dev.	Confidence Interpretation
Tourists	3.45	0.66	Moderate–High trust
Students	2.83	0.71	Low trust, high need for clarity
Job Seekers	3.02	0.68	Mixed perceptions
Business Travelers	3.18	0.70	Functional but infrastructure-limited
Retirees	2.74	0.74	Lowest trust, symbolic uncertainty

Note. Index composed of 5 items measuring perceived visa clarity, service ease, and institutional trust.

Symbolic Misclassification

Interviews revealed symbolic discomfort, particularly among long-stay visitors mistaken for grey capital participants:

"I took language classes, rented legally, but people think I'm laundering money." Retiree, 56

"I'm told I'm still a tourist, but I live here for two months and study. It's confusing." Student, 28

This misclassification undermined emotional legitimacy, even when legal compliance was intact.

Discussion

This study set out to examine how Thailand's visa exemption policy affects different traveler categories and to evaluate whether the policy's intended mobility gains align with the lived realities of those entering under the scheme. Overall, the findings demonstrate that although the policy successfully lowers formal entry barriers, its impacts are unevenly distributed across traveler types. The results underscore persistent governance gaps, symbolic tensions, and the limitations of undifferentiated mobility frameworks. The following subsections interpret these findings in alignment with the research objectives and existing literature.

Policy as a Motivational Force

Consistent with Push–Pull Theory, travel decisions emerge from an interaction between internal motivations and external destination attributes (Dann, 1977; Crompton, 1979). The present study extends this framework by showing that visa policy itself has evolved into a significant pull factor, particularly for long-stay travelers such as students, retirees, and job seekers. For these groups, simplified entry processes provide an initial sense of accessibility, reinforcing Thailand's overall destination appeal. However, the findings also reveal an important nuance: visa simplicity does not translate into experiential simplicity. Although the exemption eases the decision to travel, it does not provide the structural clarity necessary for a secure stay. Respondents described uncertainty about permissible activities, pathways for visa conversion, and obligations after entry. This echoes recent research arguing that mobility regimes increasingly function as layered systems in which front-end liberalization contrasts with complex back-end controls (Hall, 2022; Xiang, 2021). Thus, while policy acts as a powerful motivational trigger, its effectiveness depends on what travelers encounter after crossing the border. A visa exemption can generate initial enthusiasm, but without supportive post-entry infrastructure, it may also produce frustration, ambivalence, or a weakened sense of trust in institutions.

Post-Access Governance Gaps

The second objective concerned the quality of post-entry governance. Findings show that even as entry is liberalized, internal systems remain fragmented, under-coordinated, and unevenly enforced. Participants reported unclear rules for visa conversion, inconsistent requirements across immigration offices, and administrative gaps affecting housing contracts, university registration, and employment verification. These issues disproportionately affect travelers staying beyond the initial 30 days, whose needs are more complex than those of short-term tourists. These patterns align with Novy's (2022) assertion that governance voids often emerge when policy liberalization is not matched by institutional coherence. Thailand's case illustrates this dynamic: the absence of integrated visa tracking, standardized documentation procedures, and inter-agency data systems creates institutional ambiguity, pushing responsibility onto travelers to interpret rules that are neither transparent nor consistently communicated. Consequently, the benefits of visa exemption are blunted by post-access uncertainty, particularly for semi-residential or transitional groups such as students, job seekers, and retirees.

Symbolic Capital and Social Perception

The third objective explored how travelers experience social perception and legitimacy within Thailand. Drawing on Bourdieu's (1986) framework of symbolic capital, this study finds a clear disjuncture between legal status and social legitimacy. Even participants who fully complied with visa regulations reported being stereotyped or scrutinized linked, often unfairly, to concerns about illicit finance, overstaying, or "grey capital" mobility. This finding resonates with research on the moralization of mobility, which shows that states and societies increasingly distinguish between "desirable" and "suspicious" movers regardless of legal status (Kunz, 2020; Salter, 2021). For retirees and students, such perceptions created emotional discomfort, social distance, and reduced willingness to re-engage with long-term mobility in Thailand. As visa regimes expand, symbolic capital becomes a critical yet frequently overlooked dimension of policy success. Legality alone is insufficient; travelers must also be socially recognized as legitimate participants in the host society.

Need for Segment-Sensitive Oversight

Mobility is often treated as a uniform experience, yet travelers move through governance systems in markedly different ways. As Salazar (2020) argues, mobility frameworks fail when they assume a generic traveler; the study's findings reinforce this, revealing distinct needs that emerge across traveler categories. Tourists value speed and digital convenience, seeking smooth applications rather than legal safeguards. Students depend on predictable visa continuity and strong institutional ties that anchor their long-term stay. Retirees need secure housing documentation and acknowledgment of their social contributions. Job seekers require legal "bridge" visas and clear, legitimate pathways into work. Business travelers rely on transparent tax rules and efficient, coordinated processing that keeps commercial timelines intact. These contrasting expectations show that uniform governance, though administratively tidy, is ultimately counterproductive. Instead, mobility systems benefit from graduated, segment-sensitive oversight—an approach that aligns regulatory support with the complexity of each traveler's purpose and vulnerability.

Conclusion

Thailand's recent visa-exemption policy for Chinese travelers has reshaped the rhythm of mobility across its borders, and the effects unfold differently depending on who is moving and why. On the surface, the policy creates an inviting landscape: airports operate with greater ease, queues shorten, and travelers enter with a sense of lightness, unburdened by the paperwork that once defined the first step of their journey. For many short-term tourists, Thailand now feels like a place that welcomes spontaneity. They arrive ready to explore beaches, markets, and city streets without the bureaucratic pause that a visa application once demanded. Their journeys are straightforward, and the system appears to function exactly as advertised simple, fast, and friendly. Yet beneath this smooth façade lies a more complicated terrain, one shaped not by the brief visitor but by the traveler who lingers. Long-stay and semi-residential visitors move through Thailand in ways that stretch beyond a holiday itinerary, and they often discover that the openness at the border does not extend seamlessly into the rest of their stay. For them, the visa exemption is only an initial doorway, and what follows is more

ambiguous. Rules about length of stay, extensions, and local reporting requirements can be unclear or inconsistently applied. These travelers find themselves navigating a patchwork of governance where expectations shift from office to office, or where official guidelines and on-the-ground practices do not always match. The challenges are not only procedural. They are also symbolic. As these longer-term visitors weave themselves into local neighborhoods, work in cafés, or form routines that resemble everyday life, their presence enters a space where social perceptions matter. Some are met with warmth and curiosity, while others encounter suspicion, unspoken boundaries, or uneven acceptance, depending on local narratives about foreign residents and their impact on communities. The uncertainty of their position welcomed as visitors, questioned as semi-residents adds an emotional texture to their mobility that short-term tourists rarely see. These layered experiences reveal a larger truth about visa liberalization: easing entry alone cannot ensure positive or stable mobility outcomes. Policies that accelerate arrival do not automatically guarantee comfort, clarity, or legitimacy once travelers settle into the country's social and administrative fabric. Mobility depends not only on crossing the border but on everything that happens afterward how institutions manage longer stays, how communities interpret foreign presence, and how consistently rules are enforced.

As Thailand continues expanding its visa regimes to attract diverse groups of travelers, the challenge lies in harmonizing these elements. Entry facilitation must be paired with coherent post-entry governance, and the laws that shape everyday mobility must align with the social environments in which travelers live. Only by considering the different needs of different traveler segments can Thailand transform increased access into genuinely equitable and sustainable mobility experiences. In this evolving landscape, thoughtful coordination becomes essential ensuring that the first welcome at the border resonates throughout the entire journey.

Recommendations

Recommendations for the Public

1. Implement a Post-Entry Orientation System (PEOS) targeting students, retirees, and job seekers.
2. While maintaining visa-free status, authorities can assign non-binding tags at entry (e.g., T60-S for short-stay, T60-L for leaseholders). This allows for targeted communication without increasing entry friction or surveillance.
3. Multilingual Mobility Help Desks Deploy staffed help points at airports and major tourist hubs.
4. Integrate visa flow data, service requests, and risk signals across ministries.

Recommendations for Future Research

1. Conduct longitudinal research on traveler adaptation and policy iteration.
2. Integrate host community perspectives to understand social tensions.
3. Compare segment-sensitive visa systems across other ASEAN states.
4. Investigate digital governance tools (e.g., visa dashboards, traveler onboarding apps) as post-access solutions.

References

Bourdieu, P. (1986). *The forms of capital. In J. Richardson (Ed.), Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education (241–258).* Greenwood.

Chantavanich, S., & Middleton, T. (2023). *Post-entry governance and migrant experiences in Thailand.* Chulalongkorn University Press.

Cohen, E., & Cohen, S. A. (2019). Tourism theory: Between foundationalism and pluralism. *Tourism Analysis*, 24(3), 283–295.

Crompton, J. L. (1979). Motivations for pleasure vacation. *Annals of Tourism Research*, 6(4), 408–424.

Dann, G. M. S. (1977). Anomie, ego-enhancement and tourism. *Annals of Tourism Research*, 4(4), 184–194.

Geiger, M., & Pécoud, A. (2020). *The International Organization for Migration: The new 'UN migration agency'.* Palgrave Macmillan.

Gössling, S., Scott, D., & Hall, C. M. (2021). Pandemics, tourism and global change: A rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, 29(1), 1–20.

Guild, E. (2020). *The making of migration policy: Security, rights, and democracy in the EU.* Routledge.

Hall, C. M., Scott, D., & Gössling, S. (2020). Pandemics, transformations and tourism: Be careful what you wish for. *Tourism Geographies*, 22(3), 577–598.

Hamenstädt, U. (2022). Legal ambiguity and migrant precarity: The governance of temporary mobility. *Migration Studies*, 10(2), 245–263.

Kunz, R. (2020). Moralizing mobility: The moral economy of migration policies. *International Political Sociology*, 14(1), 48–65.

Liu-Farrer, G. (2020). *Immigrant Japan: Mobility and belonging in an ethno-nationalist society. Cornell* University Press.

Ministry of Tourism and Sports Thailand. (2024). *Thailand–China Mutual Visa Exemption Agreement: Policy brief and implementation report.* Bangkok: MoTS.

Novy, A. (2022). Governance voids in contemporary mobility systems. *Journal of Urban Affairs*, 44(2), 254–270.

Neumayer, E. (2006). Unequal access to foreign spaces: How states use visa restrictions to regulate mobility. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 31(1), 72–84.

Salazar, N. B. (2020). *Momentous mobilities: Anthropological musings on the meanings of travel.* Berghahn Books.

Sheller, M. (2018). *Mobility justice: The politics of movement in an age of extremes.* Verso Books.

Salter, M. B. (2021). The unmaking of passports: Mobility, security, and the moral ordering of movement. *Political Geography*, 89, 102430.

Song, H., Li, G., & Cao, Z. (2012). Tourism demand modeling and forecasting: How should demand be measured. *Tourism Economics*, 18(6), 1109–1134.

UN World Tourism Organization (UNWTO). (2022). *Visa Openness Report 2022.* Madrid: UNWTO.

UN World Tourism Organization (UNWTO). (2023). *Tourism Recovery Dashboard.* Madrid: UNWTO.

Xiang, B., & Lindquist, J. (2014). Migration infrastructure. *International Migration Review*, 48(s1), S122–S148.

Xiang, B. (2021). *The mobility regime: Migration, control, and the geopolitics of movement.* Stanford University Press.

Yeoh, B. S. A., & Lin, W. (2013). Chinese migration to Southeast Asia: Negotiating identities and transnational mobility. *Asian and Pacific Migration Journal*, 22(1), 1–22.

Zhang, H. Q., & Pine, R. (2020). Segmented tourism markets in Asia: Evolving trends and policy implications. *Asia Pacific Journal of Tourism Research*, 25(4), 345–360.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Sports Diplomacy: Leveraging Thailand's Weightlifting Success As a Soft Power Tool

Bandhita Srinualnad[1*], & Sasiphattra Siriwato[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Bandhita Srinualnad*
Rangsit University, Thailand.
Email: srinualnad.bs@gmail.com

2. Sasiphattra Siriwato
Rangsit University, Thailand.
Email: sasiphattra.s@rsu.ac.th

Keywords:
Soft Power, Thailand's Weightlifting, Public Diplomacy, National Branding

Article history:
Received: 06/06/2025
Revised: 26/08/2025
Accepted: 26/10/2025
Available online: 29/11/2025

How to Cite:
Srinualnad, B. & Siriwato, S. (2025). Sports Diplomacy: Leveraging Thailand's Weightlifting Success As a Soft Power Tool. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 836-852.

ABSTRACT

In an era where nations increasingly employ non-traditional tools to enhance global influence, sports diplomacy has emerged as a significant medium for shaping national image, fostering international relations, and promoting cultural exchange. This study examines the strategic potential of Thailand's weightlifting achievements as a tool of soft power to enhance international visibility and diplomatic influence. The research pursues three objectives: (1) to identify the effects of Thai weightlifting performances on national image and international perceptions, (2) to examine how weightlifting has fostered diplomatic and cultural relations, and (3) to propose effective strategies for leveraging weightlifting in Thailand's public diplomacy. Employing a qualitative methodology, the study analyzes relevant documents and conducts semi-structured interviews with twelve Thai and international participants across four stakeholder groups.

The findings indicate that Thailand's weightlifting success has significantly enhanced the nation's global reputation by conveying Thai values and fostering direct people-to-people engagement in international sports diplomacy. Nevertheless, challenges persist, including the absence of a coordinated national sports diplomacy framework, limited strategic communication, and constrained international marketing capabilities. The study recommends an integrated national strategy for sports diplomacy, strengthened international communication, investment in multinational training infrastructure, and positioning Thailand as a regional knowledge hub in sports development. Strategically, establishing weightlifting as a flagship sport within Thailand's broader soft power agenda can maximize its diplomatic and cultural impact. Overall, this research demonstrates that although weightlifting is not a traditional cultural sport, it holds substantial untapped potential to serve as an effective instrument of public diplomacy when supported by a coordinated and sustained strategic approach.

Introduction

In today's interconnected world, soft power has become a central strategy for nations seeking to enhance their global influence through attraction rather than coercion. As conceptualized by Nye (2004), soft power allows countries to promote cultural values, political ideals, and policies that appeal to international audiences, often through non-state actors such as media, corporations, and cultural institutions (Melissen, 2005). A key component of this approach is public diplomacy, which encompasses tools like cultural exchange, education, tourism, and humanitarian efforts to build trust and mutual understanding (Cowan & Arsenault, 2008). Among the various channels of public diplomacy, sports diplomacy has emerged as a particularly effective method for fostering international engagement. Defined as the strategic use of sport to enhance diplomatic dialogue and national image, sports diplomacy leverages the universal appeal of athletic competition to overcome political and cultural divides, facilitate cooperation, and project soft power (Murray, 2012; Grix & Houlihan, 2014).

Thailand is a country with the ability to develop its soft power across various areas, including sports, but still lacks understanding and coordination in each sector (Sukontasap, 2023). Thailand's growing interest in soft power has led the government to promote it as a strategic tool under the "5F Policy" (Food, Film, Fashion, Fighting, Festival), aiming to enhance its global image and economic value (Bangkok Post, 2023). Muay Thai, though culturally significant and supported by investments in international events and sports tourism, still faces hurdles in achieving Olympic recognition due to standardization issues. Other sports like weightlifting, badminton, and taekwondo each with international success also hold potential as soft power tools for enhancing Thailand's global reputation.

Among these, weightlifting presents a particularly compelling case for closer examination. First, it has consistently delivered success at the Olympic level, earning Thailand global recognition through medal achievements in nearly every Games since 2004. Unlike other sports where success may be intermittent or still developing, weightlifting has established a sustained track record that reflects both athlete excellence and strong institutional support. Second, the sport benefits from strategic investment by both public and private sectors, particularly from the Electricity Generating Authority of Thailand (EGAT), which has contributed significantly to infrastructure development, athlete training, and public visibility. Third, Thailand has demonstrated its credibility in hosting major international events, most notably the 2024 IWF World Cup in Phuket, reinforcing its logistical capability and international presence in the sport. Given these strengths; performance consistency, strategic support, and hosting capability this issue holds significant importance and warrants thorough academic inquiry. Exploring the untapped potential of Thailand's weightlifting success in public diplomacy is increasingly relevant as soft power gains prominence in global affairs. Weightlifting offers a culturally rooted and practical platform to enhance national image, promote cross-cultural understanding, and strengthen international ties. Beyond national pride, it holds promise as a diplomatic asset. This research therefore examines how weightlifting can support national branding and advance Thailand's diplomatic and cultural engagement, while identifying strategic pathways for its integration into public diplomacy.

This study employs an adapted version of the Final Model of Sports Diplomacy developed by Abdi et al. (2018) to frame the analysis of how Thailand's weightlifting achievements can serve as a tool of soft power. The model conceptualizes sports diplomacy as a process where sports-related resources are strategically converted into diplomatic outcomes through

deliberate strategies, contributing to nation branding, international reputation, and global influence. In this study, the framework is tailored to the specific context of Thai weightlifting and public diplomacy efforts.

Literature Review and Theoretical Framework

To better understand how weightlifting may contribute to Thailand's public diplomacy, it is necessary to first understand conceptual foundations of sport diplomacy, national branding, and explore the weightlifting background including case studies review from other nations, to establish a framework for analyzing the role of Thailand's weightlifting as a soft power instrument.

Sports Diplomacy

Sports diplomacy refers to the use of sports as a strategic tool to foster diplomatic relations, cultural exchange, and international cooperation without coercion (Murray, 2018). It has evolved from mere cultural exchange to a form of soft power that allows nations to project national identity and influence global perceptions (Murray, 2018; Constantinou, Sharp, & Kerr, 2016). This approach not only includes sending athletes to international events but also involves hosting global competitions and cultural festivals that promote dialogue among nations (Constantinou et al., 2016). Abdi, Talebpour, and Nooghabi (2018) further argue that sports diplomacy must produce tangible diplomatic benefits, such as strengthened bilateral ties or tourism growth. Similarly, Constantinou et al. (2016) emphasize the role of sports in boosting tourism and public engagement through cultural events. In this context, athletes become symbolic ambassadors, representing their nation's values and contributing to a sense of national pride (Murray, 2018). In addition, Abdi et al. (2018) propose a sports diplomacy model at "Converting Sports diplomacy to diplomatic outcome: a Sports diplomacy model" (Abdi.et. al.,2018, 14) explain that how nations can convert sports resources such as athletes, mega-events, and sports products into diplomatic outcomes like trust-building, cross-cultural communication, and nation branding. However, the study also acknowledges challenges such as the risk of political controversies, economic burdens, and potential media manipulation.

The academic landscape further contextualizes these practices. Santos (2021) offered a foundational framework blending soft and sharp power in sports diplomacy, while Jeong (2021) explored how East Asian countries utilize sport mega-events for nation branding and geopolitical influence. These events such as the 2002 FIFA World Cup, the 2008 Beijing Olympics, and the 2020 Tokyo Olympicsserve not only economic and cultural purposes but also foster regional cooperation and national unity. Brand (2023) expanded the discussion by emphasizing the growing role of non-state actors, especially elite athletes and private organizations, in modern sports diplomacy. However, Méndez (2025) countered this decentralization narrative by highlighting the sustained dominance of state-led efforts in international sports policy and event hosting.

National Branding

National branding refers to a country's strategic effort to shape a positive international image, often using sports as a platform to project cultural values, national identity, and

excellence (Fan, 2010; Gudjonsson, 2005). Scholars highlight that successful national branding requires alignment between domestic values and international expectations (Olins, 2005), while hosting events and showcasing athletes serve as tools to build goodwill and soft power. Richelieu, Lin, and Leng (2024) categorize countries into three sports branding models: Diplomacy Branding (e.g., China, Qatar), Balanced Structure (e.g., Australia, Japan), and Economic Legacy (e.g., Thailand, Malaysia), with Thailand focusing on sports tourism and regional visibility. To enhance their global sports influence must implement tailored policies based on their economic capacity, sporting potential, and diplomatic objectives. Whether through elite sports dominance, hosting major sporting events, or leveraging sports for economic expansion, nations can strategically position themselves within the global sports landscape. By understanding the varied approaches to sports branding, governments can develop sustainable policies that optimize their sports potential, international reputation, and diplomatic presence while reinforcing their soft power influence.

Weightlifting: Sport Background

Weightlifting is one of the oldest competitive sports, in which athletes lift barbells loaded with weights to test their strength, power, and technique. The sport has development under the governance of the International Weightlifting Federation (IWF), which is responsible for establishing rules, organizing global competitions, and promoting the sport worldwide. As of 2022, the IWF comprises 193 affiliated national federations across all five continents (International Weightlifting Federation, 2022). Major international competitions include the Olympic Games, the IWF World Weightlifting Championships, and regional events, serving as vital platforms for elite athletes. Participation levels vary by event. For instance, the 2022 World Weightlifting Championships in Bogotá, Colombia, welcomed 537 athletes from 93 nations, while the 2024 IWF World Cup held in Phuket, Thailand, attracted approximately 1,500 participants, including athletes, coaches, and staff (Torokhtiy, 2024). Weightlifting competitions are divided into two main lifts: the snatch, and the clean and jerk (Olympics.com, n.d.). Each attempt is judged by a panel of three referees using a light-based signaling system, with at least two approvals required for a valid lift. Additionally, a five-member jury is present to review or overturn decisions to ensure fairness. To maintain alignment with Olympic standards, the IWF reviews and updates its regulations every four years, particularly focusing on athlete safety and anti-doping policies. Historically, several nations including China, Russia, the United States, and Bulgaria have dominated the sport, consistently produced world-class lifters and set global records. While, Thailand has long been recognized as a key player in the international weightlifting community, both for its competitive success and its organizational capabilities. From consistency earning the medal in Olympic games since 2004 from and many times have been selected as a host for international competitions. Bringing economic and socio-cultural relations to the local place, where event hosted.

Case Study

Many countries have successfully utilized sports as a diplomatic tool. This study presents two case studies: Australia and South Korea, which illustrate how each nation has effectively integrated sports into their foreign policy strategies.ch illustrate how each nation has effectively integrated sports into their foreign policy strategies. Australia stands out with its

comprehensive sports diplomacy approach in the Indo-Pacific, notably through initiatives like the Pacific Sports Partnerships and Pacific AUS Sports. These programs promote grassroots and elite sport development, strengthen regional ties, and enhance cultural understanding. Australia's strategic hosting of mega-events such as the Australian Open and the upcoming Brisbane 2032 Olympics reinforces its global image, while sports-related trade programs and investments in sports technology further extend its influence in the Asia-Pacific (Gryshuk, 2024). Similarly, South Korea exemplifies a dual-track model of sports diplomacy. Through the Korea International Cooperation Agency (KOICA), the country initially promoted elite sports via taekwondo diplomacy and later shifted towards sport-for-development programs aligned with the UN Sustainable Development Goals. By integrating cultural content and emphasizing intercultural engagement, Korea has effectively merged traditional state-led diplomacy with newer, people-centric public diplomacy, positioning itself as a responsible global middle power (Na & Dallaire, 2022). In Thailand's context, Muay Thai has emerged as a key sports diplomacy tool, promoted through cultural exchange, tourism, and strategic partnerships. Government-backed programs and global media representation have elevated Muay Thai's role in both cultural branding and diplomatic outreach (Chayanon, 2024). Yet, despite extensive research on popular and combat sports, the diplomatic potential of weightlifting remains underexplored. As a sport that has consistently delivered Olympic success for Thailand, weightlifting presents an untapped avenue for strengthening national prestige and engaging in global diplomacy, especially in contexts where niche sports may hold symbolic, economic, and political significance.

Conceptual Framework

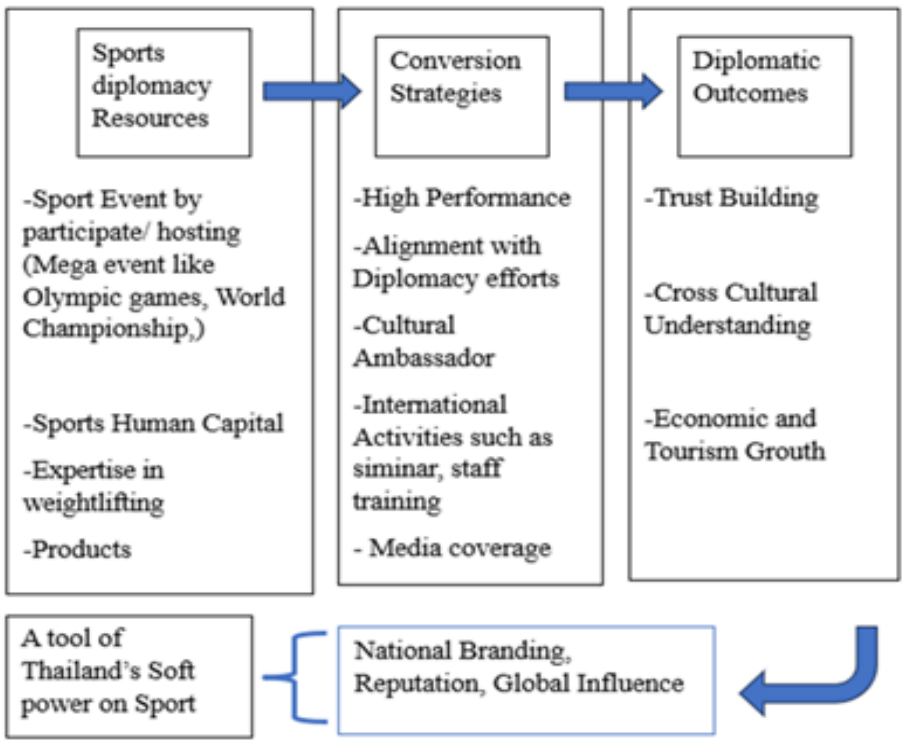

Figure 1 Theoretical Framework

Objectives

1. To identify the effects of Thai weightlifting performances on national image and international views.
2. To examine how weightlifting has fostered diplomatic and cultural relations.
3. To propose the best way to utilize sports, especially weightlifting, in Thailand's public diplomacy.

Methodology

The study adopted a qualitative research approach and utilized both primary and secondary data sources to examine how Thailand can leverage weightlifting as a tool for public diplomacy. Primary data was collected through semi-structured interviews with government officials, sports administrators, athletes, coaches, and academics. Secondary data included academic publications, organizational reports, news articles, and official content from institutions like IWF, AWF, and TAWA. Supplementary sources such as video interviews and sports websites enriched the analysis. Triangulating these diverse sources ensured a holistic understanding of how weightlifting can be strategically positioned as a soft power tool in Thailand's international engagement.

Data Collection

1. Primary data were collected through semi-structured interviews with 12 participants selected using purposive sampling. These participants were divided into four stakeholder groups
   1) Government Officials
   2) Sports Administrators (Thai and foreign)
   3) Athletes and Coaches (Thai and foreign)
   4) Academics and Experts (Thai)

The interviews were conducted in either Thai or English, depending on the participant's preference. Each interview lasted approximately 60 to 90 minutes and was conducted face-to-face or via secure online video platforms, depending on availability and geographic location. All interviews were audio-recorded with consent, and subsequently transcribed verbatim. For Thai-language interviews, professional translation was employed to ensure linguistic accuracy in the analysis.

To maintain confidentiality, participants were assigned alphabetical codes (e.g., Participant A, B, etc.), and any identifying institutional affiliations were anonymized in the final reporting.

2. Secondary Data
   1) Academic literature on soft power, sports diplomacy, and international relations
   2) Institutional reports and strategic documents from IWF (International Weightlifting Federation), AWF (Asian Weightlifting Federation), and TAWA (Thai Amateur Weightlifting Association)
   3) News articles and sports commentary
   4) Official media, including video interviews and international sports websites

These materials served to contextualize interview findings and validate themes emerging from the qualitative data.

Participant Profile and Sampling Rationale

A total of 12 participants were selected based on strict inclusion criteria tailored to each stakeholder group (see Table 1). The selection emphasized relevance, experience, and positional authority, ensuring that all informants had direct involvement in weightlifting governance, international competition, or policy formation.

While 12 participants may appear limited in number, data saturation was achieved. Themes began to recur by the 10th interview, and no significant new insights emerged from subsequent interviews, aligning with established qualitative research standards (Guest, Bunce & Johnson, 2006).

Data Analysis

The interview transcripts and supplementary materials were analyzed using thematic analysis following Braun and Clarke's (2006) six-phase framework:

1) Familiarization with data
2) Generating initial codes
3) Searching for themes
4) Reviewing themes
5) Defining and naming themes
6) Producing the report

Manual coding was conducted with iterative comparison across interviews. Codes were grouped into broader themes reflecting key aspects of how weightlifting is utilized or perceived in the context of Thailand's soft power and public diplomacy.

To aid trustworthiness, the following strategies were employed:

1) Credibility: Triangulation of primary and secondary sources, member checks with select participants to confirm interpretations, and peer debriefing with academic advisors.

2) Dependability: Use of an audit trail documenting data collection procedures, coding decisions, and analytical memos.

3) Confirmability: Reflexive journaling by the researcher throughout the research process to record personal biases, assumptions, and methodological decisions.

4) Transferability: Thick description of participant contexts and institutional roles, allowing readers to determine the applicability of findings to other settings.

The study involved 12 participants divided into four groups:

1. Government Officials (Thai)

Senior representatives from agencies such as the Ministry of Tourism and Sports and the Ministry of Foreign Affairs. Criteria: (1) ≥5 years' experience in sports development, tourism, or diplomacy related to international sporting events, and (2) senior-level position (C-9 or equivalent). Their insights support analysis of Thailand's weightlifting success and its alignment with national soft power strategies.

2. Sports Administrators (Thai and foreign)

Thai and international administrators involved in weightlifting governance, athlete development, and event management. Criteria: (1) ≥5 years' experience in sports

administration, event hosting, or international sports governance, and (2) high-level positions (C-8 or equivalent, e.g., TAWA, AWF, IWF executives). The group also includes experts in event operations and sponsorship, providing a comprehensive view of Thailand's weightlifting governance and sports diplomacy role.

3. Athletes and Coaches (Thai and foreign)

Weightlifting athletes and coaches with experience in global competitions. Coaches: ≥5 years at major events (Olympics, Asian Games, World Championships). Athletes: ≥5 years of international competition, medal or top-five placement, and for foreign athletes, participation in Thai-hosted events or training.

4. Academics and Experts (Thai)

Scholars in sports diplomacy, soft power, and international relations. Criteria: (1) ≥5 years' experience in relevant fields, (2) Ph.D. or master's degree, and (3) affiliation with academic or research institutions. Their insights provide a theoretical foundation for understanding Thailand's use of weightlifting in public diplomacy and comparative perspectives on niche sports as tools of international influence.

To protect confidentiality, participants were labeled alphabetically (Participant A, B, C, etc.). Table 1 summarizes participant groups and backgrounds.

Table 1: Participant group and Background

No.	Focus Group	Group of participants	Ministry or Institution or specialist area
1	Participant A	Government Official	Ministry of Tourism and Sports
2	Participant B	Government Official	Sports Authority of Thailand (SAT)
3	Participant C	Administrative	Thai Amateur Weightlifting Association (TAWA) and South East Asia Weightlifting Federation
4	Participant D	Administrative	Thai Amateur Weightlifting Association (TAWA)
5	Participant E	Foreigner Administrative	Singapore's Weightlifting Federation and SEA Weightlifting Federation
6	Participant F	Thai Coaches	Thailand's weightlifting national team and Olympic medalist
7	Participant G	Thai Athletes	Thailand's national athlete and Olympic medalist
8	Participant H	Coach (Foreigner)	Philippines Weightlifting National Team
9	Participant I	Athletes (Foreigner)	Philippines weightlifting national team, Olympic Medalist
10	Participant J	Academic and Expert	Sport Management and International Relations
11	Participant K	Academic and Expert	Sport Management and Olympic Academy
12	Participant L	Academic and Expert	International Relations

Results

1. Weightlifting Achievement Effect on National Image and Global Recognition

Weightlifting achievement has significantly enhanced Thailand's national image and global recognition in three key ways. One, international sporting success reinforces credibility, with consistent medal wins placing Thailand on the global sports map. Participant J (Personal Communication, March 13, 2025) noted, "Weightlifting is one of the few sports where Thailand has repeatedly proven itself," while Participant D (Personal Communication, April 12, 2025) added it symbolizes "discipline and national focus." Two, the professionalism of the Thai Weightlifting Association (TAWA) strengthens Thailand's image beyond athletics. Participants H (Personal Communication, March 30, 2025) praised Thailand's "hospitality, logistics, and respectful atmosphere," and Participant C emphasized the country is recognized for hosting with "fairness and genuine care." Three, Thai weightlifters often exhibit humility, calmness, and traditional gestures, such as smiling before lifting and bowing. These behaviors resonate globally, reflecting Thailand's cultural values and serving as a form of "quiet diplomacy." As Participant A (Personal Communication, March 22, 2025) said, "Smiling before lifting and bowing… they're identity." Participant L described these behaviors as "quiet diplomacy." Though weightlifting has limits as a soft power tool, but it has become a part of Thailand's modern international identity shaped through athlete conduct, organizational professionalism, and cultural values.

Weightlifting as a Platform for Cultural Diplomacy and International Engagement

In the finding emphasized there are three ways that weightlifting has seen as a platform Cultural Diplomacy and International Engagement. First, hosting international competitions allows Thailand to showcase its culture informally while boosting local economies. Participant D (Personal Communication, April 12, 2025) observed that the events drew over 4,000 attendees and featured branded hotels, cultural tours, and Thai cuisine, stating "By blending sport with cultural elements like traditional music, mascots, and cuisine, Thailand effectively showcased its rich culture." Second, Thailand fosters regional cooperation through informal technical exchanges with countries like Singapore, Brunei, Laos, and Bhutan. As Participant C (Personal Communication, March 20, 2025) explained, "This cooperation happens informally, based on trust and mutual support among staff." Third, competitions create opportunities for diplomatic interaction. Participant C observed that inviting ambassadors facilitates informal diplomacy, while Participant L (Personal Communication, April 10, 2025) emphasized, "Soft power comes from sincerity… when people feel welcomed, that's soft power at work." Participant D added that such events also improve training access, athlete visibility, and economic opportunities.

Capacity building as public diplomacy through weightlifting

Participants perspectives converge on three interrelated possible ways. The first aspect concerns social mobility. Participants A and B emphasized that weightlifting opens opportunities for youth from disadvantaged backgrounds. Weightlifting could be considered as sport for hope. These accounts reflect Thailand's soft power through human development and

merit-based success, showcasing a national image rooted in inclusivity and empowerment. The second aspect highlights international cooperation through sports activities and educational exchanges, such as training programs and seminars to other countries especially to developing country. These initiatives are ongoing and mutually beneficial; Thailand's have got trust and got back their sincerity. Additionally, the involvement of TAWA staff in international governing bodies demonstrates the recognition and respect they have earned within the global weightlifting community. Participant C (Personal Communication, March 20, 2025) has mentioned that Thai staff have been selected to hold many positions in the regional federation. "We got 6 important positions in the Asian Weightlifting Federation; for example, Madame Bussaba Yodbangtoey serves as the Honorary Secretary-General and Advisor to the President of the Weightlifting Federation. Dr. Niwat Limsuknirand has been elected to the Executive Board of the Asian Weightlifting Federation (AWF). Meanwhile, Dr. Siriluck Thatmun has been appointed as a member of the Technical Committee." The third aspect relates to global presence and credibility by sending the athletes to participate in international competition and hosting the event.

Structural and Strategic Challenges in Positioning Weightlifting as a Tool of Soft Power

Participants identified four structural and strategic challenges. First, long-term continuity and sustainability. Participant C (Personal Communication, March 25, 2025) noted, "We need consistent leadership, not just medals. Developing athletes and gaining international presence takes time and teamwork." Second, weak marketing and public communication. Five participants including D, H, I, J, K emphasized the lack of media engagement. Participant D (Personal Communication, April 12, 2025) said that, "We rely too much on medals to get attention. We need proper marketing, audience data, and external support." Third, budget constraints and infrastructure limitations. Participant A (Personal Communication, March 22, 2025) explained, "Funding prioritizes sport tourism, not elite sports like weightlifting." Participant D (Personal Communication, April 12, 2025) added, "We could host foreign teams, but we lack space and facilities. Our main center is still on a military base." Fourth, reputation risks from doping and lack of global visibility. Several participants noted the need for credibility rebuilding. Participant L (Personal Communication, April 10, 2025) stated, "To be taken seriously, we need transparency, strategic messaging, and to show leadership not just in medals but in management."

Recommendations for Policy and Strategic Development

The research findings suggest six strategic directions to strengthen the use of weightlifting as a tool of Thailand's public diplomacy. First, seven participants emphasized the need for a clear, long-term vision that aligns weightlifting development with national strategies such as sport tourism, with a bottom-up approach recommended to empower local actors. As Participant A (Personal Communication, March 22, 2025) noted, "Top-down policy moves slowly local actors and private partners can act faster and more effectively." Second, participants proposed enhancing Thailand's presence in international sports governance, especially by embedding Thai officials in global bodies like the International Weightlifting Federation (IWF), which Participants J and L stated would "amplify Thailand's voice and allow us to project both sporting excellence and cultural diplomacy simultaneously." Third, six

participants called for improved marketing and communication strategies, including hiring professional marketing agencies, training athletes in digital storytelling, and appointing charismatic sports ambassadors. Fourth, infrastructure and financing were identified as key concerns. Five participants advocated for securing stable funding, upgrading training facilities, and fostering public-private partnerships. A central proposal was to establish a national training hub that could host international camps and integrate cultural elements framed as "training tourism." Participant D (Personal Communication, April 12, 2025) noted, "Foreign teams want to train here, but we lack space. A national center would unlock real potential." Fifth, participants highlighted the importance of investing in human capital for global engagement. Thailand must clearly define whether it aims to be a leader, facilitator, or partner in the international weightlifting community. As Participant A (Personal Communication, March 22, 2025) warned, "Without clear positioning, our efforts risk being scattered." Language and intercultural training, alongside the promotion of Thai strengths such as sports science and mindfulness, were recommended to enhance regional influence. Finally, participants recognized weightlifting's potential to promote inclusion, peacebuilding, and cultural diplomacy. Grassroots programs were seen as effective tools for social mobility and national unity. Participant F (Personal Communication, April 10, 2025) emphasized that these initiatives "uplift underprivileged youth and create a sense of belonging," while Participants D, K, and L highlighted the role of women and the importance of involving non-state actors such as private firms, academia, and civil society to broaden public engagement. In summary, the recommendations emphasize that building effective soft power through weightlifting will require consistency, cross-sector collaboration, and strategic investment in people, policy, and narrative framing.

Discussion

The effects of Thai weightlifting performances on national image and international views

Drawing upon the adapted theoretical framework, the findings highlight four key dimensions below and identifies critical gaps, particularly the lack of cohesive strategic communication and nation branding efforts needed to fully leverage these achievements for the achievement provides Thailand with a long-term diplomatic advantage. First, the athletic excellence demonstrated by Thai weightlifters has played a pivotal role in cultivating admiration and trust toward Thailand on the international stage. Consistent success in world championships, Asian competitions, and Olympic Games has positioned Thai athletes as elite competitors, contributing to perceptions of Thailand as a serious sporting nation. According to Fan (2010) and Gudjonsson (2005), repeated success in competitive sports enhances a nation's international credibility, as athletic triumphs symbolize broader national strengths such as discipline, perseverance, and strategic investment in human capital. Interview participants emphasized that Thailand's sustained performance, particularly in traditionally strong categories like the women's 48kg and 53kg divisions, has earned admiration from international federations and foreign audiences. This admiration not only heightens Thailand's prestige but also fosters trust in its capabilities beyond sports, thus supporting broader diplomatic and cultural engagements.

Second, the professionalism of the Thai Weightlifting Association in hosting international competitions has further strengthened Thailand's reputation as an efficient and reliable sporting nation. Events such as the EGAT Cup and the IWF World Cup in Phuket were praised for their logistical excellence, fairness, and authentic hospitality. According to Fan (2010), systematic organizational professionalism enhances a nation's credibility in the international arena. Participants noted that foreign delegations frequently expressed admiration for Thailand's meticulous organization, transparency in competition management, and warm, culturally respectful hosting practices. These impressions not only boosted the credibility of Thai sports governance but also positioned Thailand as a trusted and capable partner within the global sporting community, reinforcing the country's image as a nation committed to excellence both on and off the field.

Third, the demeanor and cultural behavior of Thai athletes and officials—marked by humility, composure, emotional control, and traditional gestures such as smiling and the "wai"—serve as subtle yet powerful vehicles for communicating Thai values on the international stage. These behaviors embody an organic expression of Thailand's soft power, reflecting the nation's cultural identity through authentic and non-coercive means. As Murray (2018) and Constantinou, Sharp, and Kerr (2016) emphasize, athletes function as cultural ambassadors, promoting their national values and fostering mutual understanding without resorting to political coercion. This approach aligns with Fan's (2010) and Gudjonsson's (2005) perspectives on how sports contribute to national branding by projecting admired qualities such as discipline, resilience, and respect. Observers often associate Thai athletes with respectfulness, humility, and emotional resilience under pressure, thereby reinforcing a positive perception of Thailand's cultural character. Furthermore, as noted by Pongprasert and Karnjanakit (2019) and Boonveerabut (2019), Thai athletes not only enhance Thailand's sporting image but also serve as bridges for intercultural understanding, helping to strengthen diplomatic ties and build goodwill among international audiences. Through their demeanor and conduct, Thai athletes thus extend Thailand's soft power influence, complementing the country's broader efforts in public diplomacy and cultural exchange.

Forth, The Emergence of a Self-Reinforcing "Cycle of Success". the findings further reveal the development of a self-reinforcing "Cycle of Success," wherein sporting achievements fuel greater investment, inspire future generations, and attract international recognition, thereby creating a virtuous cycle that strengthens Thailand's sporting ecosystem and enhances global reputation. Successes at international competitions have led to increased governmental support, expanded private sector sponsorships, and heightened media attention, each feeding back into the system to nurture future champions. This dynamic is consistent with the theoretical model of soft power conversion, where sporting accomplishments serve as catalysts for broader socio-cultural and economic benefits (Murray, 2018; Richelieu et al., 2024). Participants highlighted that role models such as Sukanya Srisurat and Sopita Tanasan have inspired youth engagement in weightlifting, ensuring a continuous pipeline of talent. Simultaneously, Thailand's reputation as a regional hub for weightlifting expertise attracts international delegations for training and exchanges, thereby extending the country's diplomatic outreach through sport. However, the absence of coordinated branding strategies risks underutilizing the full diplomatic potential of this success cycle.

Nonetheless, compared to nations like the US, China, Korea, and Australia (Richelieu, Lin, and Leng, 2024), Thailand shares the characteristic of leveraging sports success to enhance global visibility. However, Thailand still lacks a cohesive strategic communication effort and

long-term branding initiatives to fully capitalize on these successes. Unlike Australia or Korea, where government and sporting institutions coordinate systematically to project soft power, Thailand's efforts remain fragmented, representing a critical gap in conversion strategy.

Overall, while Thailand's weightlifting success has already contributed substantially to enhancing the nation's image and international perceptions, maximizing its soft power potential requires more deliberate conversion strategies that integrate athletic success into coherent nation branding and diplomatic outreach campaigns.

Examining weightlifting that has fostered diplomatic and cultural Relations

Weightlifting has supported Thailand's diplomatic and cultural engagement through consistent participation in global competitions, event hosting, and technical cooperation with neighboring countries. These activities have projected Thai cultural values, strengthened interpersonal ties, and enhanced Thailand's soft power abroad. Based on the theoretical framework, these are considered conversion strategies turning sporting success into diplomatic capital. Findings show that weightlifting fosters cross-cultural understanding and diplomacy, especially within ASEAN and with developing countries seeking technical expertise. Competitions, training exchanges, and officiating workshops help build trust and mutual recognition, aligning with Abdi et al.'s (2018) model of sports diplomacy through people-to-people interaction. This supports Murray (2018) and Constantinou et al. (2016), who argue that sports function as "quiet diplomacy," enabling informal engagement beyond official channels. Symbolic participation also plays a role. Inviting ambassadors and dignitaries to competitions creates informal diplomatic opportunities that strengthen goodwill. As Na and Dallaire (2022) noted in South Korea's case, symbolic gestures like Taekwondo demos and volunteer exchanges deepened cultural ties. Similarly, Thailand's symbolic efforts if strategically managed can contribute to public diplomacy. Weightlifting also promotes social mobility, offering youth from underprivileged backgrounds a merit-based path to success. This aligns with Nye's (2004) concept of soft power through human development. Na and Dallaire (2022) showed how Korea's KOICA sport programs enhanced both social development and international standing reinforcing the value of Thailand's grassroots initiatives.

However, most of these benefits have emerged organically, without coordination under a national strategy. As Gudjonsson (2005) and Na and Dallaire (2022) emphasized, lacking strategic direction weakens the long-term impact of sports diplomacy. In contrast, Australia's Sports Diplomacy 2030 policy integrates sports, foreign affairs, trade, and development into a unified soft power agenda (Gryshuk, 2024), with measurable outcomes and cross-sector collaboration. Korea's evolution in sports diplomacy also became more effective once guided by formal foreign policy frameworks.

Finally, findings point to Thailand's untapped potential as a regional knowledge hub in weightlifting. By formalizing coaching, refereeing, and technical exchanges, Thailand could export human capital, echoing South Korea's KOICA model. This aligns with Nye's (2004) vision of soft power through expertise and global contribution.

The best way to utilize sports, especially weightlifting, in Thailand's public diplomacy

The findings point to six interrelated strategies for enhancing weightlifting as a tool of public diplomacy in Thailand, grounded in the concept of soft power that is, the ability to

influence and attract through culture, values, and relationships rather than coercion. These strategies demonstrate how weightlifting can serve not only as a competitive sport but also as a diplomatic asset that projects Thailand's identity, fosters international goodwill, and contributes to long-term global engagement.

First, Strategic Alignment with National Policy. To maximize weightlifting's diplomatic impact, the sport must be embedded within broader national strategies. Inter-ministerial collaboration especially among the Ministry of Foreign Affairs, the Ministry of Tourism and Sports, and the Thailand Weightlifting Association (TAWA) can institutionalize support for weightlifting diplomacy. Integrating weightlifting into the sport tourism agenda may attract government funding by demonstrating economic benefits. Drawing from South Korea's model (Na & Dallaire, 2022), formal linkages between sport and foreign policy ensure that athletic success contributes to sustained soft power influence.

Second, Multi-Sector Partnerships and Private Sector Engagement. While government support ensures legitimacy, partnerships with private entities bring agility, marketing expertise, and long-term investment. Abdi et al. (2018) and Na & Dallaire (2022) emphasize the importance of involving NGOs, cultural institutions, and corporate sponsors to extend the reach and adaptability of sports diplomacy initiatives. Thailand can apply this model to strengthen weightlifting's national and international visibility.

Third, Capacity Building and Regional Leadership. Developing both athletic and administrative talent is essential to expanding Thailand's influence in regional and international weightlifting. Grassroots programs, elite athlete development pipelines, and technical exchanges with neighboring countries can establish Thailand as a knowledge hub. This reflects Korea's success in exporting Taekwondo expertise as a form of soft power (Na & Dallaire, 2022), suggesting Thailand can similarly leverage human capital development for long-term diplomatic gains.

Forth, Strategic Communication and Narrative Framing. Currently, weightlifting's media presence peaks only during international competitions. To sustain public engagement, Thailand should invest in professional communication strategies, train athletes in digital storytelling, and appoint marketing professionals within TAWA. Collecting audience data and crafting athlete-driven narratives can humanize the sport and enhance global recognition similar to the branding success of Muay Thai and South Korea's Taekwondo diplomacy.

Five, Integration with Sport Tourism and Cultural Experiences Weightlifting events should be positioned as platforms for cultural exchange and economic diplomacy. Combining competitions with tourism activities such as training camps, local cultural tours, and traditional performances can deepen diplomatic ties and stimulate economic growth. South Korea's integration of sports and cultural tourism provides a viable model (Na & Dallaire, 2022).

Six, Clarifying Thailand's Diplomatic Identity through Sport. Thailand must define its strategic role in international weightlifting whether as a regional leader, facilitator, or collaborative partner. A clear identity would guide diplomatic messaging and inform strategic decisions across government and sport agencies. As Méndez (2025) and Nye (2004) emphasize, credible governance and value-driven engagement are critical for building trust and influence. Thailand's long-term success will depend on cultivating globally competent personnel, embedding officials in international federations, and exporting technical expertise to neighboring countries thus transforming weightlifting into a channel for sustained soft power projection.

Building on its regional leadership, Thailand should prioritize the development of human capital capable of influencing the global stage. Establishing structured talent development pipelines for athletes, coaches, referees, and administrators is essential to preparing individuals for roles within international organizations such as the International Weightlifting Federation (IWF). According to Green (2005) and Abdi et al. (2018), strategic human resource development enhances a nation's long-term diplomatic leverage. Moreover, Nye (2004) emphasized that exporting human capital in the form of expertise and leadership strengthens a nation's soft power. By systematically advancing its personnel into global sporting bodies, Thailand would amplify its credibility, visibility, and influence in international weightlifting diplomacy, consistent with the strategies outlined by Murray (2012) and Jung (2021) regarding middle power diplomacy. Reflecting Na and Dallaire's (2022) analysis, Korea's focus on developing citizen-diplomats and sport leaders illustrates how investing in human capital is critical for achieving sustained, globally recognized diplomatic influence.

Conclusion

This research examined how weightlifting, a non-traditional yet high-performing sport in Thailand, can serve as a tool of soft power to strengthen the country's image and global influence. Using qualitative data from stakeholders across government, sports administration, and academia, the findings affirm that Thailand's weightlifting achievements have enhanced its international credibility not only through consistent medal performances, but also through the dignified conduct of Thai athletes and the country's ability to host international events with professionalism and cultural hospitality. Beyond its role in sports, weightlifting has facilitated informal diplomacy and people-to-people exchanges, particularly within the ASEAN region and among developing nations. Hosting tournaments, offering technical cooperation, and involving Thai officials in regional federations have contributed to building trust, mutual respect, and regional connectivity. However, many of these benefits have emerged without formal integration into national foreign policy or long-term strategic planning.

To unlock the full potential of weightlifting as a tool of public diplomacy, the study recommends five strategic priorities. First, Thailand should develop a national sports diplomacy strategy that integrates weightlifting with tourism, cultural diplomacy, and foreign affairs. Government support would enable TAWA to create events aligned with the nation's plans. Second, public-private partnerships must be formalized to increase funding, marketing outreach, and long-term investment in the sport, particularly in infrastructure and education, to facilitate multinational training and seminars. Third, ongoing human capital development is crucial, including training for athletes, coaches, and officials in both technical and diplomatic skills, this will help establish Thailand as a sports powerhouse in weightlifting and enhance the capability of its people to integrate with regional and global weightlifting governance bodies. Fourth, professional strategic communication particularly through digital storytelling and media engagement is essential to shape compelling narratives and enhance global visibility. In addition, athletes and staff should be trained in public speaking, cultural etiquette, and emotional composure to effectively represent national values like humility, confidence, and discipline. Well-prepared spokespersons help project a positive image and reinforce Thailand's soft power through both performance and presence. Fifth, Thailand should position itself as a regional hub for weightlifting expertise, backed by infrastructure investment and international exchange programs that reflect local identity and traditional Thai practices.

Recommendations

Contribution to the Body of Knowledge

1. Demonstrating how non-traditional sports, such as weightlifting, can enhance a nation's international image and foster diplomatic relations.
2. Highlighting the mechanisms through which athlete performances, people-to-people interactions, and international sports events translate into cultural and diplomatic influence.
3. Providing a conceptual framework for integrating sports achievements into national public diplomacy strategies, offering a reference model for other nations seeking to leverage sports for soft power.

Recommendations for Future Research

1. Conduct quantitative studies to measure the direct impact of sports diplomacy on national image and international perceptions.
2. Explore comparative studies of other non-traditional sports in Southeast Asia to identify best practices and regional trends.
3. Investigate long-term effects of sports achievements on tourism, trade, and diplomatic relations to strengthen evidence for policy-making.
4. Examine the role of social media and digital campaigns in amplifying sports diplomacy efforts.

References

Abdi, A., Talebpour, M., & Nooghabi, H. A. (2018). Understanding sports diplomacy: Modeling outcomes to achieve diplomatic objectives. *Journal of International Relations*, 14(2), 134–156.

Bangkok Post. (2023b, October 15). *Thailand's economic outlook brightens amid global recovery.* https://www.bangkokpost.com/business/2023/10/15/thailands-economic-outlook-brightens.

Chayanon, A. (2024). Screening of Cu-Mn-Ni-Zn high-entropy alloy catalysts for CO_2 reduction reaction by machine-learning-accelerated density functional theory. *Scientific Reports*, 14(1), 1275.

Constantinou, C. M., Sharp, P., & Kerr, P. (2016). Theoretical perspectives on sports diplomacy: Fostering connections and engagement. *International Journal of Cultural Relations*, 22(1), 104–118.

Cowan, G., & Arsenault, A. (2008). Moving from monologue to dialogue to collaboration: The three layers of public diplomacy. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 616(1), 10–30.

Fan, Y. (2010). National branding: Theory and practice. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 8(2), 98–115.

Grix, J., & Houlihan, B. (2014). Sports mega-events as part of a nation's soft power strategy: The cases of Germany (2006) and the UK (2012). *The British Journal of Politics and International Relations*, 16(4), 572–596.

Gryshuk, R. (2024). Sports in Australia's soft power strategy: Opportunities for implementation by other countries. *Epistemological Studies in Philosophy, Social and Political Sciences*, 1, 189–197.

Gudjonsson, H. (2005). National branding: Image, identity, and promotion. *European Journal of Marketing*, 39(7/8), 771–783.

International Weightlifting Federation. (2022). *Bogotá 2022 Start Book.* https://iwf.sport/wp-content/uploads/downloads/2022/12/Bogota-Start-Book.pdf

Melissen, J. (2005). *The new public diplomacy: Soft power in international relations.* Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Méndez, A. (2025). Digital diplomacy in the age of artificial intelligence: Challenges and opportunities. *International Affairs*, 101(1), 45–62.

Murray, S. (2012). Autism. London, UK: Routledge.

Murray, S. (2018). Sports diplomacy: Origins and contemporary relevance. International *Journal of Sports Policy and Politics*, 10(1), 74–91.

Na, D., & Dallaire, C. (2022). The diplomatic roles of Korean state-run sport for development programs. *International Review for the Sociology of Sport*, 57(8), 1177–1196.

Nye, J. S. (2004). *Soft power: The means to success in world politics.* New York, NY: PublicAffairs.

Olins, W. (2005). Creating national brands: Planning and practice. *Brand Management Journal*, 12(5), 290–308.

Sukontasap, P. (2023). Soft power and the development of Thai society. *Journal of Social Development*, 15(1), 25–40.

Torokhtiy, L. (2024, January 4). *Torokhtiy seminars in 2024: A review. Torokhtiy Weightlifting*. https://torokhtiy.com/blogs/news/torokhtiy-seminars-2024-review.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Strategies for Life Planning After Retiring from Sports for Thai National Wushu Athletes

กลยุทธ์การวางแผนชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทย

Sujinda Yangrungrawin[1*]

สุจินดา หยางรุ่งรวิน[1*]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Sujinda Yangrungrawin*
สุจินดา หยางรุ่งรวิน
Rangsit University, Thailand.
มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: sujinda_6221@hotmail.com

คำสำคัญ:
กลยุทธ์การวางแผนชีวิต, นักกีฬาวูซู, การเปลี่ยนผ่านชีวิต

Keywords:
Life Planning Strategies, Wushu Athletes, Life Transition

Article history:
Received: 03/06/2025
Revised: 03/08/2025
Accepted: 05/10/2025
Available online: 29/11/2025

How to Cite:
Yangrungrawin, S. (2025). Strategies for Life Planning After Retiring from Sports for Thai National Wushu Athletes. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 853-871.

ABSTRACT

The objective of this research is to study" Strategies for Life Planning After Retirement from Sports of Thai National Wushu Athletes" aimed to (1) explore the post-retirement living conditions of Thai national wushu athletes, (2) examine the factors influencing life planning after retirement, and (3) propose strategies that athletes can adopt after their retirement from wushu sports. The research employed a qualitative approach, collecting data from ten participants comprising national wushu team executives and retired athletes. Research tools included document analysis and structured interviews focusing on post-retirement living conditions and factors influencing life planning. The findings were analyzed using content analysis and presented descriptively.

The research findings revealed the following 1) After retiring from sports, Thai national wushu athletes experienced significant life changes across various dimensions, affecting their physical, mental, and financial well-being. Each dimension presented unique challenges requiring tailored solutions and appropriate support. 2) Factors influencing life planning after retirement included physical health, mental readiness, family and social support, personal financial management, and policies from sports organizations. 3) Proposed strategies for life planning focused on physical rehabilitation, psychological support, and financial stability. Comprehensive programs addressing these areas such as health recovery, setting new life goals, and developing career skills would enable athletes to adapt and build sustainable, stable lives post-retirement. If each factor is adequately addressed, athletes can transition effectively and achieve long-term quality of life.

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องกลยุทธ์การวางแผนชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทย มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาสภาพการใช้ชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทย 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการวางแผนชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทย และ 3) เพื่อนำเสนอกลยุทธ์ที่นักกีฬาวูซูสามารถนำไปปรับใช้หลังเลิกเล่นกีฬาวูซู เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากคณะกรรมการบริหารสมาคมกีฬา 3 คน นักกีฬาวูซูทีมชาติไทยที่เคยแข่งขันในระดับชาติหรือระดับนานาชาติและเลิกเล่นกีฬาแล้ว 5 คน เครื่องมือในการวิจัยได้แก่ เอกสารและแบบสัมภาษณ์ที่สอบถามเกี่ยวกับ สภาพการใช้ชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทยและศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการวางแผนชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทย และสรุปผลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า 1) หลังจากนักกีฬาวูซูทีมชาติไทยเลิกเล่นกีฬา ชีวิตของนักกีฬาต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในหลายมิติ ซึ่งส่งผลกระทบทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และการเงิน โดยแต่ละด้านมีความท้าทายเฉพาะตัวที่ต้องการการแก้ไขและการสนับสนุนที่เหมาะสม2) ปัจจัยที่ส่งผลต่อการวางแผนชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทยเกี่ยวข้องกับสุขภาพร่างกาย ความพร้อมด้านจิตใจ การสนับสนุนจากครอบครัวและสังคม การบริหารการเงินส่วนบุคคล และนโยบายจากองค์กรกีฬา 3)กลยุทธ์การวางแผนชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาสำหรับนักกีฬาวูซูทีมชาติไทยควรมุ่งเน้นการฟื้นฟูสุขภาพร่างกาย การสนับสนุนด้านจิตวิทยา และการสร้างความมั่นคงทางการเงิน โดยการจัดทำโครงการที่ครอบคลุมในแต่ละด้าน เช่น การฟื้นฟูสุขภาพ การตั้งเป้าหมายชีวิตใหม่ และการพัฒนาทักษะอาชีพ จะช่วยให้นักกีฬาสามารถปรับตัวและสร้างชีวิตที่มั่นคงหลังเลิกเล่นกีฬาได้อย่างยั่งยืน หากมีการพัฒนาในแต่ละปัจจัยอย่างเหมาะสม นักกีฬาจะสามารถเปลี่ยนผ่านชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีคุณภาพชีวิตที่ดีในระยะยาว

บทนำ

การเกษียณจากการเป็นนักกีฬาถือเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านสำคัญในชีวิต ซึ่งส่งผลกระทบทั้งต่อสุขภาพกายและจิตใจ รวมถึงการพัฒนาในด้านสังคมและอาชีพ แม้ว่าจะมีงานวิจัยจำนวนมากที่ศึกษาเกี่ยวกับประสบการณ์หลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬา แต่ยังมีงานวิจัยน้อยมากที่มุ่งเน้นถึงกลยุทธ์ที่สามารถนำไปใช้เพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านของนักกีฬาให้ดียิ่งขึ้นเพราะนักกีฬาทีมชาติไทยถือเป็นตัวแทนของประเทศชาติที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างชื่อเสียงในเวทีระดับนานาชาติ ความมุ่งมั่นและความสามารถของพวกเขาไม่เพียงแต่แสดงถึงศักยภาพในด้านกีฬา แต่ยังสะท้อนถึงความเป็นหนึ่งเดียวกันและความภาคภูมิใจของคนในชาติ การแข่งขันในระดับนานาชาติไม่ว่าจะเป็นโอลิมปิก เอเชียนเกมส์ หรือการแข่งขันระดับโลกในกีฬาต่าง ๆ ช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ประเทศไทยในสายตาของชาวโลก นอกจากนี้ นักกีฬายังเป็นแรงบันดาลใจให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไปในการพัฒนาศักยภาพและการทำงานเพื่อความสำเร็จ ในฐานะนักกีฬาวูซูทีมชาติไทย สยามสปอร์ต, (2024) การเลิกเล่นกีฬาไม่ใช่เพียงการยุติบทบาทในสนามแข่งขัน แต่ยังเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านที่สำคัญในชีวิตของ

นักกีฬา ซึ่งต้องเผชิญกับความท้าทายหลากหลายด้าน เช่น การปรับตัวเข้าสู่ชีวิตใหม่ การบริหารจัดการทรัพยากรส่วนตัว และการสร้างเส้นทางอาชีพที่มั่นคงหลังเลิกเล่นกีฬา อย่างไรก็ตาม กระบวนการเปลี่ยนผ่านนี้ไม่ได้ง่ายสำหรับนักกีฬาทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักกีฬาที่ขาดการวางแผนล่วงหน้าและการสนับสนุนที่เหมาะสมจากครอบครัว องค์กรกีฬา และสังคมรอบข้าง Sanook, (2024)

ในประเทศไทย วงการกีฬายังคงเผชิญกับปัญหาเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมสำหรับนักกีฬาที่จะเลิกเล่นกีฬา เนื่องจากการสนับสนุนด้านการศึกษา การพัฒนาทักษะ และการสร้างอาชีพที่ยั่งยืนหลังเลิกเล่นกีฬายังมีข้อจำกัดหลายประการ ผลกระทบดังกล่าวอาจทำให้นักกีฬาบางส่วนประสบปัญหาด้านการเงิน ความเครียด หรือความรู้สึกโดดเดี่ยวหลังจากที่ต้องยุติอาชีพที่พวกเขาอุทิศตนมาตลอดชีวิต AnyFlip, (2024) สำหรับนักกีฬาวูซู เป็นหนึ่งในกีฬาที่ต้องการความมุ่งมั่นและการฝึกฝนอย่างหนักตั้งแต่เยาว์วัย เพราะการฝึกฝนกีฬาวูซูตั้งแต่อายุยังน้อยมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากวูซูเป็นศิลปะการต่อสู้ที่ต้องการความคล่องแคล่ว ความยืดหยุ่น และความแข็งแรงของร่างกาย การเริ่มฝึกตั้งแต่เด็กช่วยให้ร่างกายพัฒนาได้เต็มที่และสามารถปรับตัวเข้ากับท่าทางที่ซับซ้อนได้ง่ายขึ้น นอกจากนี้ การฝึกวูซูยังส่งเสริมการพัฒนาทางจิตใจ เช่น การฝึกสมาธิ ความอดทน และการควบคุมอารมณ์ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับการเติบโตของเด็ก อย่างไรก็ตาม การฝึกวูซูต้องการความมุ่งมั่นและวินัยสูง ผู้ฝึกต้องมีใจรักและความตั้งใจจริงในการฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สามารถพัฒนาทักษะและความสามารถได้อย่างเต็มที่ สมาคมกีฬาวูซูแห่งประเทศไทยจึงสร้างระบบพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการกำหนดแนวทางการพัฒนานักกีฬาให้เป็นไปตามมาตรฐานของ สหพันธ์กีฬาวูซูนานาชาติ (IWUF) และสอดคล้องกับการแข่งขันของโลก ทำให้สามารถวางแผนการฝึกซ้อมระยะยาวตั้งแต่เยาวชนไปจนถึงระดับทีมชาติหากนักกีฬาฝึกซ้อมตามระบบของสมาคมอย่างต่อเนื่อง พวกเขาจะได้รับการพัฒนาทักษะที่เป็นมาตรฐานสากล ทำให้นักกีฬามีโอกาสแข่งขันในระดับสูง เช่น เอเชียนเกมส์, เวิร์ดวูซูแชมเปี้ยนชิพ ดังนั้นสมาคมจึงต้องสรรหานักกีฬาในสังกัดของสมาคมฯเอง ซึ่งสมาคมฯให้การสนับสนุนและดูแลนักกีฬาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่วัยเยาวน์เพื่อเสริมสร้างทักษะและศักยภาพในการแข่งขันระดับสูง เป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างรากฐานที่แข็งแกร่งให้กับกีฬาวูซูไทย ทั้งในแง่มาตรฐานการแข่งขันการเติบโตของบุคลากร และการยกระดับวงการวูซูของไทยไปสู่ระดับโลก หากไม่มีการพัฒนานักกีฬาในสังกัดเอง สมาคมกีฬาวูซูอาจต้องพึ่งพานักกีฬาจากภายนอกมากเกินไป ซึ่งอาจทำให้เกิดความไม่มั่นคงในระยะยาว การสร้างนักกีฬาของตัวเองจึงเป็นการลงทุนที่คุ้มค่าและยั่งยืนที่สุดสำหรับสมาคมกีฬาวูซูแห่งประเทศไทย ดังนั้นความสำเร็จในสนามแข่งขันมักมาพร้อมกับการเสียสละโอกาสในด้านอื่น เช่น การศึกษาและการเตรียมตัวสำหรับชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬา เพราะนักกีฬาต้องทุ่มเทและมุ่งมั่นกับการฝึกฝนทุกวันตลอดทั้งปี เพราะถ้าหากไม่ฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง สมรรถภาพทางกายจะลดลง และเกิดอาการบาดเจ็บนักกีฬาอาจไม่รักษาฟอร์มการเล่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น งานวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การวางแผนชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทย” จึงมุ่งหวังศึกษาสภาพชีวิตของนักกีฬาวูซูหลังเลิกเล่นกีฬาเพื่อให้เข้าใจแนวโน้มและความเป็นไปได้ของเส้นทางชีวิตในอนาคต เช่น อาชีพ รายได้ สถานะทางสังคม ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่อาจต้องเผชิญ นอกจากนี้ งานวิจัยยังมุ่งวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจในการวางแผนชีวิตหลังจากเลิกเล่นกีฬา เพื่อนำเสนอแนวทางที่เป็นรูปธรรมให้นักกีฬาวูซูทีมชาติไทยสามารถเตรียมพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนผ่านสู่ชีวิตหลัง

การแข่งขันได้อย่างมั่นคง โดยเน้นการเสริมสร้างทักษะที่จำเป็น การปรับตัวทางอาชีพ และการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อให้พวกเขาสามารถใช้ศักยภาพและประสบการณ์จากการเป็นนักกีฬาให้เกิดประโยชน์สูงสุดในอนาคต

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษากลยุทธ์การวางแผนชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทย จำเป็นต้องพิจารณาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนผ่านชีวิตของนักกีฬา (Athletic Career Transition) การวางแผนชีวิต (Life Planning) การพัฒนาคุณภาพชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬา รวมทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนทางสังคม สุขภาพกาย–ใจ และความมั่นคงทางการเงิน ทั้งนี้เพื่อนำมาสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยที่เหมาะสม

ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านชีวิตนักกีฬา

ทฤษฎีการเปลี่ยนผ่านชีวิตของ Schlossberg (1981) อธิบายว่าการเปลี่ยนผ่านเป็นกระบวนการที่บุคคลต้องเผชิญเมื่อเกิดเหตุการณ์สำคัญที่ส่งผลต่อบทบาททางสังคมหรือบริบทชีวิตเดิม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอาจสร้างทั้งความท้าทายและโอกาสใหม่ ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลสามารถปรับตัวและรับมือกับสถานการณ์ได้ดีเพียงใด โดย Schlossberg เสนอปัจจัยสำคัญ 4 ประการที่กำหนดความสำเร็จของการเปลี่ยนผ่าน ได้แก่ ลักษณะของเหตุการณ์เปลี่ยนผ่าน ลักษณะของบุคคล ทรัพยากรสนับสนุน และกลยุทธ์ในการเผชิญสถานการณ์ เมื่อประยุกต์ทฤษฎีนี้กับบริบทของนักกีฬา การเลิกเล่นกีฬาไม่ว่าจะด้วยวัย สภาพร่างกาย หรือเหตุผลส่วนตัว ล้วนถือเป็น “เหตุการณ์เปลี่ยนผ่านที่สำคัญ” ที่ส่งผลกระทบหลายมิติ ทั้งด้านสภาพร่างกายที่ต้องลดความเข้มข้นของการฝึกซ้อม ด้านอารมณ์ที่อาจเผชิญความรู้สึกสูญเสียบทบาทหรือความภาคภูมิใจ ด้านอัตลักษณ์ที่ต้องสร้างความหมายใหม่ให้กับตัวเองหลังจากไม่ได้อยู่ในสถานะนักกีฬา และด้านเส้นทางอาชีพที่ต้องเลือกแนวทางใหม่ในการดำเนินชีวิต กระบวนการปรับตัวในช่วงเปลี่ยนผ่านนี้จึงไม่ใช่เพียงการยุติบทบาทนักกีฬา แต่เป็นการออกแบบชีวิตในระยะต่อไปอย่างมีเป้าหมาย การวางแผนล่วงหน้าจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมทักษะอาชีพ การสร้างเครือข่ายสนับสนุน หรือการทำงานกับผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาการกีฬา นอกจากนี้ ระบบสนับสนุนจากครอบครัว โค้ช เพื่อนร่วมทีม และองค์กรกีฬายังมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้นักกีฬาปรับตัวได้อย่างราบรื่น ยิ่งนักกีฬามีทรัพยากรภายในและภายนอกมากเพียงใด โอกาสในการเปลี่ยนผ่านสู่ชีวิตหลังการเป็นนักกีฬาก็ยิ่งประสบความสำเร็จมากขึ้นตามไปด้วย

ทฤษฎีอัตลักษณ์ของนักกีฬา

ทฤษฎีอัตลักษณ์ของนักกีฬาที่ Brewer, Van Raalte และ Linder (1993) นำเสนอ อธิบายว่าบทบาทของการเป็น “นักกีฬา” มักกลายเป็นแกนกลางสำคัญของอัตลักษณ์ตนเองสำหรับผู้ที่ประกอบอาชีพด้านกีฬา เมื่อบุคคลมีความผูกพันทางจิตใจและสังคมกับตัวตนในฐานะนักกีฬาอย่างลึกซึ้ง เขาย่อมมองตนเองผ่านมุมมอง

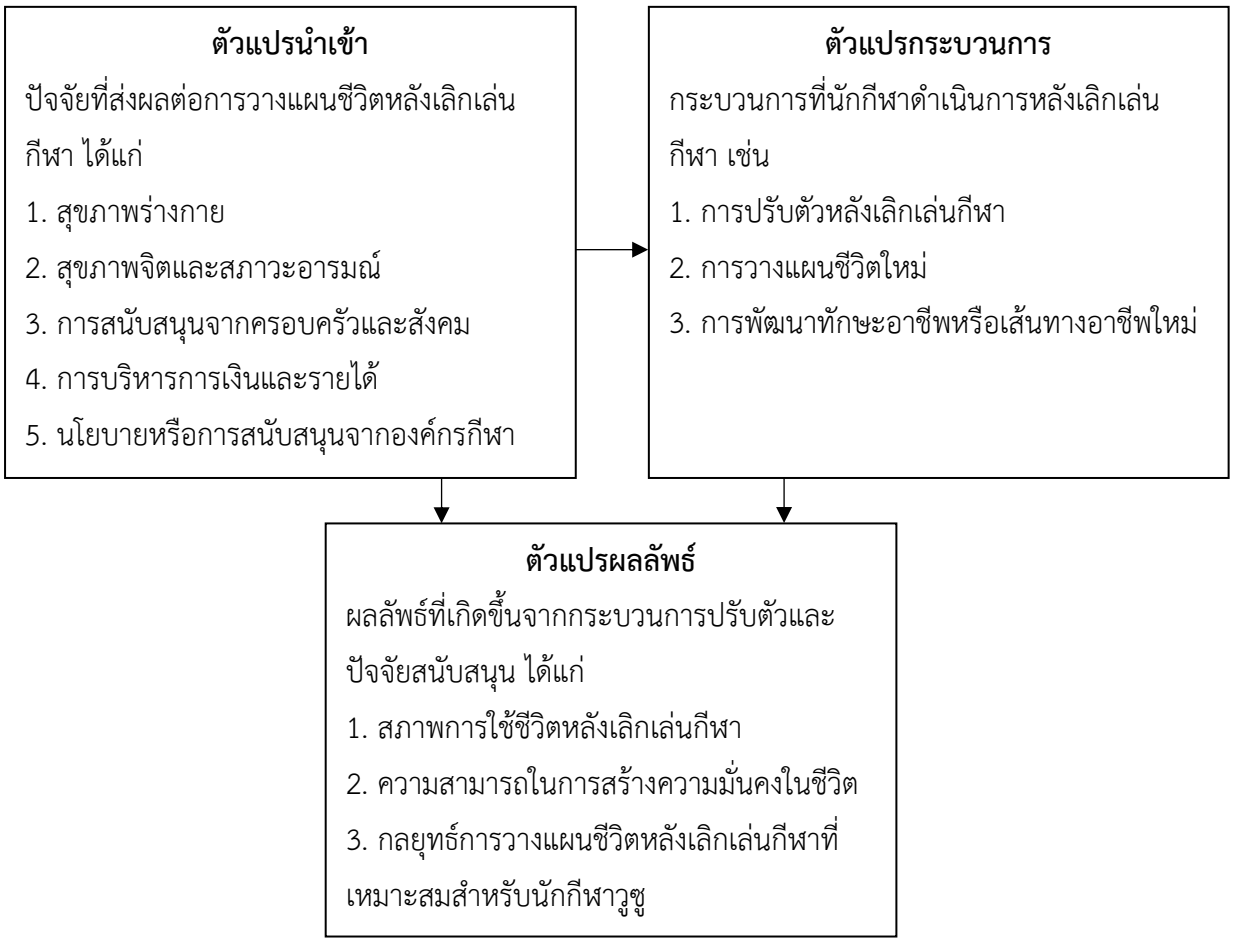
ของความสามารถ การยอมรับ และความสำเร็จในสนามเป็นหลัก ส่งผลให้บทบาทนี้ไม่เพียงกำหนดวิถีชีวิต แต่ยังหล่อหลอมคุณค่าในตนเองและความคาดหวังจากผู้อื่นด้วย อย่างไรก็ตาม เมื่อถึงช่วงเวลาที่ต้องยุติอาชีพ ไม่ว่าจะจากอาการบาดเจ็บ อายุที่เพิ่มขึ้น หรือการเปลี่ยนแปลงทางเส้นทางชีวิต นักกีฬาหลายคนอาจประสบภาวะ “การสูญเสียอัตลักษณ์” (Identity Loss) เพราะบทบาทที่เคยเป็นศูนย์กลางกลับหายไปอย่างกะทันหัน การเปลี่ยนผ่านนี้สามารถส่งผลต่ออารมณ์ ความมั่นคงทางจิตใจ และความสามารถในการปรับตัวเข้าสู่วิถีชีวิตใหม่ได้อย่างมีนัยสำคัญ นักกีฬาอาจรู้สึกสับสน เกิดความว่างเปล่า หรือไม่มั่นใจในคุณค่าของตนเองเมื่อไม่สามารถนิยามตัวตนผ่านบทบาทนักกีฬาเหมือนเดิม ด้วยเหตุนี้ กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ใหม่หลังเลิกเล่นกีฬาจึงมีความสำคัญยิ่ง การค้นหาบทบาท ความสามารถ และความหมายใหม่ในชีวิตช่วยให้นักกีฬาปรับตัวได้ดีขึ้น และสามารถวางแผนเส้นทางอาชีพหรือเป้าหมายชีวิตในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาอัตลักษณ์ที่หลากหลายและยืดหยุ่นจึงเป็นหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนผ่านจากการเป็นนักกีฬาสู่บทบาทใหม่ในสังคมอย่างมั่นคงและยั่งยืน

แนวคิดคุณภาพชีวิต (Quality of Life)

แนวคิดเรื่องคุณภาพชีวิต (Quality of Life) เป็นกรอบสำคัญที่ใช้ทำความเข้าใจความเป็นอยู่โดยรวมของมนุษย์ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และบริบทแวดล้อมที่บุคคลดำรงชีวิตอยู่ ตามที่องค์การอนามัยโลก (WHO, 1997) ได้เสนอไว้ คุณภาพชีวิตมิได้หมายถึงเพียงสุขภาพที่ดีเท่านั้น แต่ครอบคลุมความพึงพอใจ ความมั่นคง และความสามารถในการใช้ชีวิตได้อย่างเต็มศักยภาพ โดยแต่ละมิติส่งผลเกื้อหนุนกันอย่างต่อเนื่องและสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง สำหรับนักกีฬาที่ก้าวผ่านช่วงเวลาการแข่งขันและเข้าสู่ชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬา แนวคิดคุณภาพชีวิตยิ่งมีความสำคัญ เพราะชีวิตในระยะเปลี่ยนผ่านนี้มักเผชิญความท้าทายหลายด้าน ด้านร่างกายมักเป็นจุดเริ่มต้นของความเปลี่ยนแปลง เนื่องจากนักกีฬาหลายคนอาจมีอาการบาดเจ็บเรื้อรังสะสมจากการฝึกฝนและการแข่งขัน ซึ่งส่งผลต่อความสามารถในการประกอบอาชีพหรือทำกิจกรรมในชีวิตประจำวันต่อไป นอกจากนี้ ด้านสุขภาพจิตก็เป็นอีกมิติที่สำคัญ นักกีฬาหลังเลิกเล่นมักต้องปรับตัวต่อความสูญเสียบทบาท การลดลงของชื่อเสียง หรือความไม่มั่นคงในอนาคต จึงอาจเกิดความเครียด ความวิตกกังวล หรือความรู้สึกไร้คุณค่าได้ ในด้านเศรษฐกิจ ความมั่นคงทางการเงินมีบทบาทอย่างยิ่งต่อคุณภาพชีวิต นักกีฬาอาจไม่ได้รับรายได้หรือสวัสดิการรองรับในระยะยาว จึงจำเป็นต้องหาทิศทางอาชีพใหม่หรือพัฒนาทักษะเพิ่มเติมเพื่อสร้างรายได้ที่ยั่งยืน ขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์กับครอบครัว ชุมชนกีฬา และเครือข่ายสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้การเปลี่ยนผ่านสู่ชีวิตหลังการเป็นนักกีฬาดำเนินไปอย่างราบรื่น การได้รับการสนับสนุนทางอารมณ์ การยอมรับ และคำแนะนำจากคนรอบข้างสามารถช่วยเสริมสร้างกำลังใจและความมั่นคงทางใจได้อย่างมาก ด้วยเหตุนี้ แนวคิดคุณภาพชีวิตจึงเป็นกรอบสำคัญที่ช่วยอธิบายความต้องการหลากหลายมิติของนักกีฬาวูซูหลังเลิกเล่นกีฬา ไม่ว่าจะเป็นการดูแลร่างกาย การฟื้นฟูสภาพจิตใจ การวางแผนด้านอาชีพหรือการเงิน และการสร้างระบบการ

สนับสนุนทางสังคมที่เข้มแข็ง การทำความเข้าใจองค์ประกอบเหล่านี้จะนำไปสู่การวางแผนการฟื้นฟูและพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักกีฬาได้อย่างมีประสิทธิภาพและรอบด้านที่สุด

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาสภาพการใช้ชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการวางแผนชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทย
3. เพื่อนำเสนอกลยุทธ์ที่นักกีฬาวูซูสามารถนำไปปรับใช้หลังเลิกเล่นกีฬาวูซู

สมมติฐานการวิจัย

1. นักกีฬาวูซูทีมชาติไทยประสบกับการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และการเงิน หลังเลิกเล่นกีฬา ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตในช่วงเปลี่ยนผ่านอย่างมีนัยสำคัญทางเนื้อหา

2. ปัจจัยด้านสุขภาพร่างกาย สุขภาพจิต การสนับสนุนจากครอบครัวและสังคม การบริหารการเงินส่วนบุคคล และนโยบายจากองค์กรกีฬา มีผลต่อความสามารถในการวางแผนชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทย

3. การมีกลยุทธ์ด้านการฟื้นฟูสุขภาพ การสนับสนุนด้านจิตวิทยา การเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ และการสร้างความมั่นคงทางการเงิน จะช่วยให้นักกีฬาวูซูทีมชาติไทยสามารถปรับตัวหลังเลิกเล่นกีฬาได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

ระเบียบวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับบริบทการดำเนินงานของสมาคมกีฬาวูซูแห่งประเทศไทย โดยมีองค์ประกอบของระเบียบวิธีการวิจัยดังต่อไปนี้

ประเภทการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อนความคิด ประสบการณ์ และสภาพจริงของผู้ให้ข้อมูล โดยไม่เน้นการวัดเชิงปริมาณ แต่เน้นการตีความและทำความเข้าใจกระบวนการและบริบทอย่างรอบด้าน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากร บุคลากรที่ปฏิบัติงานภายในสมาคมกีฬาวูซูแห่งประเทศไทยทั้งหมด

2. กลุ่มตัวอย่าง คัดเลือกบุคลากรสมาคมกีฬาวูซูแห่งประเทศไทยจำนวน 3 คน ซึ่งเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการบริหารจัดการและการดำเนินงานของสมาคม

เทคนิคการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเลือกผู้ให้ข้อมูลที่มีประสบการณ์ตรง สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Guide) ซึ่งมีลักษณะของคำถามปลายเปิด สามารถปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ได้อย่างยืดหยุ่น

2. เครื่องบันทึกเสียง สำหรับบันทึกข้อมูลในระหว่างการสัมภาษณ์

3. แบบบันทึกภาคสนาม (Field Notes) ใช้ในการบันทึกสังเกตการณ์และรายละเอียดที่เกิดขึ้นระหว่างการสัมภาษณ์

4. เครื่องมือทั้งหมดได้รับการพัฒนาโดยการศึกษาทฤษฎี แนวคิด วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดของการศึกษา

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาวรรณกรรมและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้ศึกษาทบทวนเอกสารทางวิชาการ ตำรา งานวิจัย วารสาร สิ่งพิมพ์ เว็บไซต์ รวมถึงเอกสารสำคัญของสมาคมกีฬาวูซูแห่งประเทศไทย เพื่อสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยและใช้เป็นพื้นฐานในการออกแบบเครื่องมือเก็บข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมเครื่องมือ ออกแบบแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง โดยกำหนดประเด็นคำถามแบบเปิด ให้สามารถนำไปใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกและทำให้ผู้ให้ข้อมูลสามารถอธิบายรายละเอียดได้อย่างอิสระ

ขั้นตอนที่ 3 การนัดหมายกับผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยติดต่อทางโทรศัพท์เพื่อนัดหมายผู้ให้ข้อมูลจำนวน 3 คน เพื่อกำหนดวัน เวลา และสถานที่สำหรับการสัมภาษณ์

ขั้นตอนที่ 4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคล ครั้งละ 2 ชั่วโมง พร้อมบันทึกเสียงและจดบันทึกภาคสนาม เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนและสมบูรณ์

การเก็บข้อมูล

1. การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง
2. การบันทึกเสียง
3. การบันทึกภาคสนาม

ข้อมูลทั้งหมดถูกถอดเทป (Transcription) และตรวจสอบความถูกต้องก่อนนำไปวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. อ่านข้อมูลจากการถอดเทปและบันทึกภาคสนามหลายรอบเพื่อให้เข้าใจภาพรวม
2. แยกประเด็นสำคัญและสร้างข้อสรุปย่อย (Coding)
3. จัดทำแบบจำลองสมมติฐานชั่วคราวและกำหนดกรอบแนวคิดจากข้อมูลที่ได้
4. ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยเทคนิค การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่
    1) การเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ต่างบุคคล
    2) การตรวจสอบกับข้อมูลเอกสารทางราชการและข้อมูลจากเว็บไซต์สมาคม
    3) การตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลจากผู้วิจัยในแต่ละรอบของการเก็บข้อมูล

5. ทบทวนและสังเคราะห์ข้อมูลซ้ำทุกขั้นตอนเพื่อสรุปผลอย่างมีความเที่ยงตรง

6. จัดทำรายงานผลการวิจัยอย่างเป็นระบบ

การดำเนินการวิจัยโดยสรุป

การวิจัยเริ่มจากการทบทวนวรรณกรรม ออกแบบเครื่องมือ สัมภาษณ์เชิงลึกบุคลากรสมาคมกีฬาวูซูแห่งประเทศไทย เก็บข้อมูลด้วยการบันทึกเสียงและบันทึกภาคสนาม ถอดเทปและวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ตรวจสอบความน่าเชื่อถือแบบสามเส้า และนำข้อมูลทั้งหมดมาสังเคราะห์และสรุปเป็นรายงานการวิจัย

ผลการวิจัย

ศึกษาสภาพการใช้ชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทย

จากการศึกษาและผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพการใช้ชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูนั้น ปัญหาที่นักกีฬาวูซูทีมชาติไทยต้องเผชิญหลังจากเลิกเล่นกีฬาพบว่า หลังจากที่นักกีฬาวูซูทีมชาติไทยเลิกเล่นกีฬา นักกีฬามักต้องเผชิญกับความท้าทายในหลายมิติของชีวิต ซึ่งประกอบด้วยปัญหาด้านร่างกาย จิตใจ และการเงิน โดยแต่ละด้านมีผลกระทบในระดับที่แตกต่างกันตามบริบทของนักกีฬาแต่ละคน

1. ปัญหาด้านร่างกาย

1) อาการบาดเจ็บเรื้อรัง นักกีฬาวูซูมักมีอาการบาดเจ็บสะสมจากการแข่งขันและการฝึกซ้อมที่หนักหน่วง เช่น บาดเจ็บข้อต่อและกล้ามเนื้อจากการฝึกซ้อมและแข่งขันที่ใช้ท่าทางที่ต้องการความคล่องตัวสูง เช่น ท่ากระโดดหมุนตัว หรือท่าเตะสูง อาจทำให้เกิดอาการบาดเจ็บที่หัวเข่า ข้อเท้า และหลังบาดเจ็บสะสมในระบบโครงกระดูก เช่น อาการหมอนรองกระดูกเสื่อม อันเป็นผลจากการใช้ร่างกายอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาหลายปี

2) การลดลงของความฟิตและสุขภาพ หลังจากเลิกเล่นกีฬา นักกีฬาบางคนไม่สามารถรักษาระดับการออกกำลังกายได้เท่าเดิม ส่งผลให้มีปัญหาสุขภาพ เช่น น้ำหนักเพิ่มขึ้น โรคหัวใจ และปัญหาเกี่ยวกับระบบเผาผลาญ

3) ขาดการเข้าถึงการดูแลสุขภาพที่เหมาะสม นักกีฬาบางคนอาจไม่มีประกันสุขภาพที่ครอบคลุมหลังเลิกเล่นกีฬา ทำให้ไม่สามารถรับการรักษาหรือฟื้นฟูจากอาการบาดเจ็บเรื้อรังได้อย่างเหมาะสม

2. ปัญหาด้านจิตใจ

1) ความสูญเสียตัวตน บทบาทที่เปลี่ยนไป การเลิกเล่นกีฬาหมายถึงการสูญเสียสถานะของการเป็นตัวแทนทีมชาติ ซึ่งเป็นบทบาทที่ให้ความสำคัญและภาคภูมิใจในชีวิต ความโดดเดี่ยว นักกีฬามักรู้สึกขาดการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมทีมและโค้ชที่เคยอยู่ในชีวิตประจำวัน

2) ความเครียดจากอนาคตที่ไม่แน่นอน นักกีฬาบางคนไม่สามารถกำหนดทิศทางชีวิตใหม่ได้ทันทีหลังเลิกเล่นกีฬา ทำให้เกิดความวิตกกังวลเกี่ยวกับอาชีพ การเงิน และการปรับตัว

3) ปัญหาสุขภาพจิต ความเครียดและความกดดันสะสมอาจนำไปสู่ปัญหาสุขภาพจิต เช่น ภาวะซึมเศร้าและภาวะวิตกกังวล โดยเฉพาะเมื่อพวกเขาขาดระบบสนับสนุนทางจิตวิทยาที่เหมาะสม

4) การขาดแรงจูงใจ นักกีฬาบางคนไม่สามารถหากิจกรรมที่ท้าทายและกระตุ้นตนเองได้เหมือนกับการแข่งขันในกีฬา ส่งผลให้เกิดความเบื่อหน่ายและขาดเป้าหมายในชีวิต

3. ปัญหาด้านการเงิน

1) ขาดแหล่งรายได้ที่มั่นคง นักกีฬาส่วนใหญ่พึ่งพารายได้จากการแข่งขันและการเป็นตัวแทนทีมชาติ เมื่อเลิกเล่นกีฬา พวกเขาอาจขาดรายได้ทันที การไม่มีอาชีพสำรอง นักกีฬาที่ไม่ได้วางแผนอาชีพหลังเลิกเล่นกีฬาอาจต้องเผชิญกับความลำบากในการหางานทำ

2) ภาระหนี้สิน นักกีฬาบางคนที่ไม่ได้บริหารจัดการเงินอย่างเหมาะสม อาจพบกับปัญหาหนี้สินหลังจากเลิกเล่นกีฬา เช่น หนี้จากการใช้ชีวิตในช่วงที่ยังเป็นนักกีฬาที่มีรายได้จำกัด

3) การขาดทักษะในการจัดการการเงิน นักกีฬาหลายคนไม่ได้รับการอบรมด้านการจัดการการเงินส่วนบุคคล เช่น การวางแผนการเงิน การลงทุน หรือการสร้างรายได้จากทักษะอื่น ๆ

4) การใช้เงินเกินตัวในช่วงที่ยังเป็นนักกีฬา ความนิยมและสถานะในช่วงที่เป็นนักกีฬาอาจทำให้นักกีฬาบางคนใช้จ่ายเงินในระดับสูง โดยไม่ได้เตรียมตัวสำหรับการลดรายได้หลังเลิกเล่นกีฬา

ตัวอย่างการสัมภาษณ์เชิงลึก สภาพการใช้ชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทย

นักกีฬาวูซูทีมชาติไทย นายดีน “ตอนที่เลิกเล่นกีฬา ผมยังมีหนี้สินที่ต้องจ่ายอยู่ครับ แต่ไม่มีรายได้จากการแข่งขันเหมือนเดิม ทำให้รู้สึกกดดันมากกับการต้องหางานใหม่”

นักกีฬาวูซูทีมชาติไทย นายกานต์ “การบาดเจ็บเรื้อรังทำให้ผมไม่สามารถทำงานที่ต้องยืนหรือนั่งเป็นเวลานาน ๆ ได้ ผมเคยฝึกซ้อมอย่างหนักจนละเลยสุขภาพของตัวเองในระยะยาว”

นักกีฬาวูซูทีมชาติไทย นายกิต “หลังจากเลิกเล่นกีฬา ช่วงแรก ๆ ผมเครียดมากครับ เพราะไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นชีวิตใหม่ยังไง ผมไม่มีความมั่นใจในทักษะด้านอื่นเลยนอกจากวูซู”

ดังนั้นจะสรุปได้ว่า ประเด็นความกังวลหลักของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทยหลังเลิกเล่นกีฬาเน้นไปที่ความมั่นคงทางการเงิน ปัญหาสุขภาพที่เกิดจากการเล่นกีฬาในระยะยาว และการปรับตัวเข้าสู่ชีวิตหลังการเป็นนักกีฬา ซึ่งต้องการการสนับสนุนในด้านการศึกษา พัฒนาทักษะใหม่ และการให้คำปรึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมในระยะเปลี่ยนผ่าน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการวางแผนชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทย

การวางแผนชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทยได้รับอิทธิพลจากปัจจัยหลากหลายด้าน ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 4 มิติหลักดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคล

1) ระดับการศึกษา การศึกษามีผลต่อการสร้างโอกาสในอาชีพใหม่ นักกีฬาที่มีการศึกษาสูงมักจะสามารถปรับตัวเข้าสู่สายอาชีพอื่นได้ดีกว่าการเรียนรู้เพิ่มเติมหรือฝึกอบรมหลังเลิกเล่นกีฬา ช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าสู่สายงานใหม่

2) ทักษะส่วนตัว ทักษะการบริหารเวลา ความมีวินัย และความอดทนที่พัฒนามาจากการฝึกซ้อมกีฬาสามารถนำมาปรับใช้ในสายอาชีพอื่นได้ ความสามารถในการสื่อสารและทำงานเป็นทีมมีบทบาทสำคัญในการประสบความสำเร็จในอาชีพหลังเลิกเล่นกีฬา

3) สุขภาพร่างกายและจิตใจ สภาพร่างกายที่ยังคงแข็งแรงช่วยให้นักกีฬาสามารถประกอบอาชีพที่ต้องการความคล่องตัวหรือการออกแรงได้จิตใจที่เข้มแข็งและความมั่นใจช่วยให้สามารถปรับตัวและเผชิญหน้ากับความเปลี่ยนแปลงได้ดี

2. ปัจจัยด้านครอบครัวและสังคม

1) การสนับสนุนจากครอบครัว ครอบครัวที่สนับสนุนในด้านจิตใจ การเงิน หรือให้คำปรึกษามีบทบาทสำคัญในการช่วยนักกีฬาผ่านช่วงเปลี่ยนผ่านในชีวิตการสนับสนุนให้เริ่มต้นธุรกิจหรือการศึกษาเพิ่มเติมช่วยให้นักกีฬามีทิศทางที่ชัดเจนหลังเลิกเล่นกีฬา

2) เครือข่ายสังคม การมีเครือข่ายเพื่อนและคนรู้จักที่สามารถให้คำแนะนำหรือโอกาสในสายงานใหม่ช่วยให้นักกีฬามีตัวเลือกที่หลากหลายการเชื่อมโยงกับอดีตเพื่อนร่วมทีมและโค้ช ช่วยเสริมความมั่นใจและแรงสนับสนุน

3. ปัจจัยด้านการเงินและอาชีพ

1) การบริหารการเงินส่วนตัว นักกีฬาที่มีการวางแผนการเงินระหว่างการแข่งขัน เช่น การออมเงินหรือการลงทุน จะมีความพร้อมทางการเงินมากกว่าในการเริ่มต้นชีวิตใหม่

2) การสร้างอาชีพใหม่ ความสามารถในการพัฒนาทักษะใหม่ ๆ เช่น การเป็นโค้ช การสอนกีฬา หรือการเริ่มต้นธุรกิจ มีบทบาทสำคัญในการสร้างรายได้ที่มั่นคง

3) การสนับสนุนจากองค์กรกีฬา การจัดหาโปรแกรมฝึกอบรมหรือคำแนะนำในการพัฒนาอาชีพจากองค์กรกีฬา มีส่วนช่วยให้นักกีฬาสามารถปรับตัวเข้าสู่สายงานใหม่ได้ง่ายขึ้น

4. ปัจจัยด้านนโยบายและโครงสร้างองค์กร

1) นโยบายสนับสนุนจากสมาคมกีฬา สมาคมกีฬาที่มีการจัดทำโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสำหรับนักกีฬาที่จะเลิกเล่น เช่น การฝึกอบรมทักษะ การจัดหาทุนการศึกษา หรือการจัดหางาน มีผลสำคัญต่อความสำเร็จของนักกีฬาในชีวิตใหม่

2) การเข้าถึงทรัพยากรและโอกาส การเข้าถึงแหล่งทุนสนับสนุน การฝึกงาน หรือโอกาสในการพัฒนาอาชีพช่วยให้นักกีฬาสามารถเริ่มต้นชีวิตใหม่ได้อย่างมั่นคง

3) การสร้างความตระหนักในช่วงก่อนเลิกเล่นกีฬา การวางแผนล่วงหน้า เช่น การจัดสัมมนาหรือการให้คำปรึกษาเรื่องการวางแผนชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬา ช่วยลดความกังวลในช่วงเปลี่ยนผ่าน

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการวางแผนชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทยเป็นผลมาจากการผสมผสานระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ครอบครัว สังคม การเงิน และนโยบายจากองค์กรกีฬา การทำความเข้าใจและจัดการปัจจัยเหล่านี้อย่างเหมาะสมสามารถช่วยให้นักกีฬาสามารถปรับตัวและสร้างชีวิตที่มั่นคงหลังจากเลิกเล่นกีฬาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กลยุทธ์ที่นักกีฬาวูซูสามารถนำไปปรับใช้หลังเลิกเล่นกีฬาวูซู

การพัฒนากลยุทธ์สำหรับนักกีฬาวูซูทีมชาติไทยที่เลิกเล่นกีฬา จำเป็นต้องมีแนวทางที่ครอบคลุมและเป็นรูปธรรมเพื่อช่วยให้นักกีฬาสามารถเปลี่ยนผ่านสู่ชีวิตใหม่ได้อย่างยั่งยืน การนำทฤษฎีและข้อมูลที่เกี่ยวข้องไปใช้สามารถกำหนดแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนในหลากหลายมิติ ดังนี้

1. กลยุทธ์ด้านการศึกษาและพัฒนาทักษะ

1) จัดโปรแกรมการศึกษาเฉพาะสำหรับนักกีฬา การให้โอกาสนักกีฬาในการเรียนต่อหรือพัฒนาความรู้ในสายอาชีพอื่น เช่น หลักสูตรระยะสั้นด้านการจัดการกีฬา การตลาด หรือการพัฒนาทักษะดิจิทัล ตัวอย่างกลยุทธ์ จัดทุนการศึกษาให้กับนักกีฬาที่ต้องการเรียนต่อในระดับปริญญา เปิดหลักสูตรฝึกอบรมออนไลน์สำหรับนักกีฬาเพื่อเรียนรู้ทักษะที่เป็นที่ต้องการในตลาดแรงงาน

2) การพัฒนาทักษะอาชีพและทักษะทางเลือก จัดฝึกอบรมเพื่อเพิ่มทักษะ เช่น การเป็นโค้ช การเปิดสถาบันฝึกสอนวูซู หรือการพัฒนาทักษะการทำธุรกิจ ตัวอย่างกลยุทธ์ เปิดโปรแกรมฝึกอบรมการเป็นผู้ฝึกสอนวูซูระดับสากลสนับสนุนให้นักกีฬาฝึกอบรมในสายอาชีพอื่นที่สอดคล้องกับความสนใจ เช่น การตลาดดิจิทัลหรือการจัดอีเวนต์

2. กลยุทธ์ด้านสุขภาพและจิตใจ

1) การดูแลสุขภาพระยะยาว นักกีฬาจำเป็นต้องมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงเพื่อรองรับการดำเนินชีวิตในบทบาทใหม่ ตัวอย่างกลยุทธ์ จัดตั้งคลินิกฟื้นฟูสำหรับนักกีฬาที่มีอาการบาดเจ็บเรื้อรังสนับสนุนให้มีโปรแกรมออกกำลังกายหลังเลิกเล่นกีฬา เช่น กิจกรรมโยคะหรือการออกกำลังกายแบบยืดหยุ่น

2) การสนับสนุนด้านสุขภาพจิต การจัดให้มีที่ปรึกษาด้านจิตวิทยาสำหรับนักกีฬาที่เลิกเล่น เพื่อช่วยลดความเครียดและความกังวลเกี่ยวกับอนาคต ตัวอย่างกลยุทธ์ จัดโปรแกรมปรึกษาด้านจิตวิทยาสำหรับนักกีฬาที่ต้องการปรับตัว สร้างเครือข่ายสนับสนุนระหว่างนักกีฬาที่เลิกเล่นเพื่อแบ่งปันประสบการณ์และกำลังใจ

3. กลยุทธ์ด้านการเงินและอาชีพ

1) การจัดการการเงินและการออม นักกีฬาควรได้รับการอบรมด้านการจัดการการเงินตั้งแต่ช่วงที่ยังแข่งขันอยู่ ตัวอย่างกลยุทธ์ จัดทำโปรแกรมอบรมการวางแผนการเงินส่วนบุคคล เช่น การออมเงิน การลงทุน และการสร้างรายได้ระยะยาว สนับสนุนให้มีการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการจัดการหนี้สิน

2) การสร้างเส้นทางอาชีพใหม่ จัดโครงการจับคู่ระหว่างนักกีฬาและบริษัทเอกชน หรือสนับสนุนการสร้างธุรกิจส่วนตัว ตัวอย่างกลยุทธ์ สร้างความร่วมมือกับบริษัทในภาคเอกชนเพื่อจัดหางานให้กับนักกีฬา สนับสนุนเงินทุนเริ่มต้นสำหรับนักกีฬาที่ต้องการเริ่มธุรกิจของตัวเอง

4. กลยุทธ์ด้านการสนับสนุนจากองค์กรและนโยบาย

1) การจัดตั้งหน่วยงานเฉพาะสำหรับช่วยเหลือนักกีฬา สร้างศูนย์ช่วยเหลือนักกีฬาที่เลิกเล่นกีฬา เพื่อให้คำปรึกษาและสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น การศึกษา การเงิน และสุขภาพจิต ตัวอย่างกลยุทธ์ จัดตั้ง ศูนย์พัฒนานักกีฬาหลังเลิกเล่นกีฬา เพื่อให้บริการที่ครบวงจร ออกแบบแพลตฟอร์มออนไลน์สำหรับการค้นหางานและอบรมทักษะ

2) การสนับสนุนนโยบายระดับประเทศ แนวคิดจากงานวิจัยในประเทศไทย: พัฒนานโยบายที่ส่งเสริมการสร้างอาชีพและความมั่นคงทางการเงินสำหรับนักกีฬา ตัวอย่างกลยุทธ์ จัดทำโครงการสนับสนุนทุนการศึกษาและฝึกอบรมสำหรับนักกีฬาที่เลิกเล่น เสนอให้มีการสร้างกองทุนสนับสนุนนักกีฬาหลังเลิกเล่น

5. กลยุทธ์สร้างเครือข่ายสนับสนุนระยะยาว

1) การสร้างเครือข่ายระหว่างนักกีฬาที่เลิกเล่น

- การสร้างชุมชนของอดีตนักกีฬาที่สามารถให้คำปรึกษาและแบ่งปันประสบการณ์
- ตัวอย่างกลยุทธ์
- จัดตั้งสมาคมนักกีฬาวูซูหลังเกษียณ
- จัดงานสัมมนาเพื่อสร้างความเชื่อมโยงระหว่างนักกีฬารุ่นใหม่และรุ่นเก่า

การพัฒนากลยุทธ์ที่ยั่งยืนสำหรับนักกีฬาวูซูที่เลิกเล่นกีฬา ควรมุ่งเน้นไปที่การศึกษา การพัฒนาทักษะ การสนับสนุนด้านสุขภาพและจิตใจ การจัดการการเงิน และการสร้างเครือข่ายสนับสนุน แนวทางเหล่านี้สามารถสร้างความมั่นคงและคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับนักกีฬาหลังเลิกเล่นกีฬาได้อย่างแท้จริง

อภิปรายผล

สภาพการใช้ชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทย

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นภาพการเปลี่ยนผ่านชีวิตของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทยหลังเลิกเล่นกีฬาอย่างเด่นชัด ทั้งในมิติร่างกาย จิตใจ และการเงิน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด “Athletic Career Transition” ของ Stambulova (2003) ที่มองว่าการยุติบทบาทนักกีฬาเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญ หากปราศจากทรัพยากรสนับสนุนที่เพียงพอ นักกีฬาอาจเผชิญผลกระทบด้านลบที่ส่งผลยาวนานต่อคุณภาพชีวิตได้

ในด้านร่างกาย นักกีฬาจำนวนมากต้องเผชิญกับอาการบาดเจ็บเรื้อรังที่เกิดขึ้นจากการฝึกซ้อมอย่างหนักเป็นเวลานาน ไม่ว่าจะเป็นข้อเสื่อม ปวดกล้ามเนื้อ หรือภาวะการอักเสบสะสม สิ่งเหล่านี้สอดคล้องกับ Wylleman และ Lavallee (2004) ที่ระบุว่าการเสื่อมสภาพของร่างกายเป็นผลลัพธ์ที่พบได้บ่อยในนักกีฬาชั้นยอดหลังรีไทร์ นอกจากนี้ เมื่อนักกีฬาไม่สามารถรักษาระดับกิจกรรมทางกายเหมือนช่วงแข่งขันได้ ยังทำให้เกิดความเสี่ยงต่อโรคอ้วนและโรคระบบเผาผลาญมากขึ้น ซึ่งสนับสนุนข้อค้นพบของ Park และคณะ (2019) ที่กล่าวว่า การลดลงของกิจกรรมทางกายหลังเลิกเล่นกีฬาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สุขภาพถดถอยในระยะยาว

ด้านจิตใจ ผลการวิจัยพบว่านักกีฬาหลายคนประสบภาวะ “การสูญเสียตัวตน” เมื่อพวกเขาไม่ได้อยู่ในบทบาทของนักกีฬาที่เคยสร้างความภาคภูมิใจและได้รับการยอมรับจากสังคม ความรู้สึกว่าตนเอง ไม่ใช่คนเดิม นำไปสู่ความเครียด ความกังวล และบางรายอาจเผชิญภาวะซึมเศร้า ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับ Brewer, Van Raalte และ Linder (1993) ที่ชี้ให้เห็นว่า นักกีฬาที่มีการยึดโยงกับบทบาทนักกีฬาอย่างลึกซึ้งมักเปราะบางต่อผลกระทบด้านลบทางจิตใจเมื่อถึงเวลาต้องยุติอาชีพการเล่นกีฬา

ด้านการเงินยังเป็นอีกความท้าทายสำคัญที่นักกีฬาต้องเผชิญ รายได้ที่ลดลงทันทีหลังเลิกแข่งขัน ประกอบกับการขาดทักษะการจัดการการเงินหรือทักษะอาชีพอื่นมารองรับ ทำให้หลายคนประสบปัญหาความไม่มั่นคงในชีวิตทางเศรษฐกิจ สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนผลการศึกษาของ Lavallee (2005) ที่ระบุว่านักกีฬาที่ไม่ได้วางแผนการเงินและการประกอบอาชีพรองไว้ล่วงหน้า มักเผชิญปัญหาการเงินทันทีหลังยุติอาชีพนักกีฬา

โดยสรุป ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การใช้ชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทยเต็มไปด้วยความท้าทายหลายมิติ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และการเงิน ซึ่งล้วนต้องการระบบสนับสนุนที่ครอบคลุม ทั้งในเชิงสวัสดิการ การดูแลสุขภาพ การพัฒนาทักษะใหม่ และการสร้างเส้นทางอาชีพเพื่อให้นักกีฬาสามารถปรับตัวและดำเนินชีวิตในระยะหลังการแข่งขันได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน หากต้องการปรับระดับความเป็นทางการ เพิ่มการอ้างอิง หรือจัดรูปแบบให้เหมาะกับงานวิจัย สามารถบอกฉันได้เสมอค่ะ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการวางแผนชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬา

จากผลการวิจัยพบว่าการวางแผนชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาถูกกำหนดโดยปัจจัยหลายประการ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 4 มิติหลัก ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ครอบครัวและสังคม การเงินและอาชีพ และนโยบายขององค์กรกีฬา โดยผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับโมเดลการเปลี่ยนผ่านชีวิตนักกีฬาของ Wylleman, Reints และ De Knop (2013) ที่ชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนผ่านของนักกีฬานั้นถูกกำหนดจากหลายระดับ ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว และเครือข่ายสังคม ไปจนถึงระบบกีฬาโดยรวม

ปัจจัยส่วนบุคคลเป็นตัวแปรสำคัญที่มีผลโดยตรงต่อความสามารถในการปรับตัวของนักกีฬา พบว่าระดับการศึกษา ทักษะชีวิต รวมถึงความพร้อมทั้งร่างกายและจิตใจ มีบทบาทอย่างยิ่งในการสร้างความยืดหยุ่นและความมั่นใจในการวางแผนชีวิตหลังเลิกแข่งขัน นักกีฬาที่มีการศึกษาและทักษะเสริมมีแนวโน้มที่จะปรับตัวเข้าสู่

อาชีพใหม่ได้ดีกว่า ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Torregrosa et al. (2015) ที่เน้นถึงความสำคัญของการเตรียมความพร้อมในหลายด้านเพื่อรองรับการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ชีวิตหลังกีฬา

ปัจจัยด้านครอบครัวและสังคมเป็นแรงสนับสนุนที่สำคัญต่อการวางแผนชีวิต นักกีฬาที่ได้รับการสนับสนุนและคำปรึกษาจากครอบครัวมักมีความสามารถในการวางแผนชีวิตอย่างมั่นคงและมีทิศทางชัดเจน การสนับสนุนทางสังคมช่วยให้พวกเขารู้สึกมั่นใจและสามารถจัดการกับความท้าทายในการเปลี่ยนผ่านได้ดีขึ้น งานวิจัยของ Côté (1999) ยังชี้ให้เห็นว่าครอบครัวถือเป็น “ทรัพยากรหลัก” ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชีวิตและการเตรียมความพร้อมของนักกีฬา

ความมั่นคงทางการเงินและทักษะอาชีพเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในชีวิตหลังเลิกแข่งขัน การมีความรู้ด้านการบริหารการเงินและการมีทักษะอาชีพเฉพาะด้านช่วยให้นักกีฬาสามารถวางแผนอนาคตได้อย่างมั่นคง นักกีฬาที่เข้าร่วมหลักสูตรเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ (Career Assistance Program) มีโอกาสประสบความสำเร็จในชีวิตหลังรีไทร์สูงกว่า ซึ่งตรงกับผลการศึกษาของ Knights et al. (2016) ที่ยืนยันถึงความสำคัญของการสร้างความพร้อมทางอาชีพควบคู่ไปกับการเล่นกีฬา

ปัจจัยด้านนโยบายและโครงสร้างขององค์กรกีฬามีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านของนักกีฬา แม้ว่าการมีระบบสนับสนุนและโปรแกรมฝึกอาชีพจะเป็นตัวช่วยสำคัญ แต่ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่ามีช่องว่างในการจัดการและเตรียมความพร้อมของนักกีฬา เช่น การขาดโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนรีไทร์หรือข้อจำกัดด้านการฝึกอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับงานของ Stambulova และ Ryba (2013) ที่ระบุว่าการสนับสนุนจากองค์กรกีฬาเป็นตัวแปรที่สามารถสร้างความแตกต่างอย่างมากต่อการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ชีวิตหลังกีฬา

กลยุทธ์ที่ควรนำไปประยุกต์หลังเลิกเล่นกีฬา

จากผลการวิจัยพบว่ากลยุทธ์ที่เหมาะสมในการปรับตัวของนักกีฬาหลังเลิกเล่นสามารถจำแนกได้เป็น 3 มิติสำคัญ ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านการเงิน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด Holistic Athlete Career Support ของ Henriksen (2010) ที่เสนอให้การสนับสนุนนักกีฬาเป็นแบบองค์รวม เพื่อสร้างความยั่งยืนในชีวิตหลังการเล่นกีฬา

ในมิติ ด้านร่างกาย การฟื้นฟูร่างกายและการออกกำลังกายอย่างต่อเนื่องถือเป็นกลยุทธ์สำคัญ นักกีฬาที่เลิกเล่นกีฬาควรเข้าร่วมโปรแกรมฟื้นฟูสมรรถภาพและการดูแลสุขภาพระยะยาว เพื่อลดความเสี่ยงต่อโรคเรื้อรังและปัญหาสุขภาพในอนาคต แนวทางนี้สอดคล้องกับคำแนะนำของ International Olympic Committee (IOC, 2015) ที่เน้นการดูแลร่างกายของนักกีฬาอย่างต่อเนื่อง แม้ว่าจะพ้นจากสนามแข่งขันแล้ว

ด้าน จิตใจ ถือเป็นอีกมิติที่ต้องให้ความสำคัญ การสนับสนุนด้านจิตวิทยา การสร้างตัวตนใหม่หลังเลิกเล่นและการกำหนดเป้าหมายชีวิตใหม่ เป็นกลยุทธ์ที่ช่วยให้นักกีฬาสามารถปรับตัวกับความเปลี่ยนแปลงได้ดี งานวิจัยของ Schinke et al. (2012) ชี้ให้เห็นว่าการบำบัดและการเข้าร่วมกลุ่มสนับสนุนมีส่วนช่วยลดความเสี่ยงด้านสุขภาพจิตอย่างมีนัยสำคัญ ทำให้นักกีฬารู้สึกมั่นคงและมีความหมายในชีวิตหลังการแข่งขัน

สำหรับ ด้านการเงิน การพัฒนาทักษะการบริหารจัดการเงินและการสร้างอาชีพใหม่ถือเป็นกลยุทธ์สำคัญที่ช่วยลดความเสี่ยงในช่วงเปลี่ยนผ่านชีวิต นักกีฬาควรได้รับการอบรมและสนับสนุนตั้งแต่ก่อนเลิกเล่นกีฬาเพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการสร้างรายได้และอาชีพหลังรีไทร์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Sinclair & Orlick (1993) ที่เน้นว่าการพัฒนาทักษะอาชีพและการจัดการด้านการเงินเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับชีวิตนักกีฬาที่ประสบความสำเร็จนอกสนาม

โดยรวมแล้ว การประยุกต์กลยุทธ์ทั้ง 3 มิติอย่างเหมาะสมจะช่วยให้นักกีฬาสามารถสร้างสมดุลในชีวิตและปรับตัวเข้าสู่สังคมใหม่ได้อย่างราบรื่น ทั้งในด้านสุขภาพกาย จิตใจ และความมั่นคงทางการเงิน ทำให้การเลิกเล่นกีฬากลายเป็นการเปลี่ยนผ่านที่สร้างโอกาสใหม่ มากกว่าการสูญเสียโอกาสเดิม

จากการเชื่อมโยงผลการวิจัยกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทยมีความซับซ้อนทั้งด้านร่างกาย–จิตใจ–เศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีและงานวิจัยต่างประเทศหลายฉบับ ปัจจัยส่วนบุคคล สังคม และนโยบายเป็นตัวกำหนดการวางแผนชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาอย่างมีนัยสำคัญ และกลยุทธ์ที่เสนอในงานวิจัยฉบับนี้เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับหลักสากลด้าน “การเปลี่ยนผ่านชีวิตนักกีฬา” ดังนั้น การสนับสนุนนักกีฬาควรเป็นระบบครบวงจร ตั้งแต่ช่วงก่อนเลิกเล่นกีฬาเพื่อให้การเปลี่ยนผ่านชีวิตเป็นไปอย่างราบรื่นและสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีในระยะยาว

สรุป

การวิจัยนี้ศึกษาสภาพการใช้ชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาของนักกีฬาวูซูทีมชาติไทย ปัจจัยที่ส่งผลต่อการวางแผนชีวิต และแนวทางกลยุทธ์เพื่อการปรับตัวอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า นักกีฬาต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงสำคัญทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และการเงิน ซึ่งแต่ละด้านมีความท้าทายเฉพาะตัวที่ต้องการการสนับสนุนจากครอบครัว สังคม และองค์กรกีฬา ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการวางแผนชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬา ได้แก่ สุขภาพร่างกาย ความพร้อมด้านจิตใจ การสนับสนุนทางสังคม การบริหารการเงินส่วนบุคคล และนโยบายขององค์กรกีฬา กลยุทธ์ที่เหมาะสมควรมุ่งเน้นการฟื้นฟูสุขภาพ การสนับสนุนด้านจิตวิทยา และการสร้างความมั่นคงทางการเงิน ผ่านโครงการพัฒนาทักษะอาชีพ การตั้งเป้าหมายชีวิตใหม่ และการสร้างเครือข่ายสังคม การวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่าการเปลี่ยนผ่านชีวิตของนักกีฬาหลังเลิกเล่นกีฬาเป็นกระบวนการซับซ้อนที่ต้องพิจารณาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ การเงิน และปัจจัยสนับสนุนจากสังคม การสร้างกลยุทธ์ที่เป็นระบบและครอบคลุมช่วยให้นักกีฬาสามารถปรับตัวได้อย่างมีคุณภาพชีวิตที่ดีในระยะยาว

สรุปได้ว่า การวางกลยุทธ์ที่ครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และการเงิน ช่วยให้นักกีฬาวูซูสามารถปรับตัวและสร้างคุณภาพชีวิตที่มั่นคงหลังเลิกเล่นกีฬาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลการศึกษานี้ยังมีคุณค่าต่อการพัฒนาแนวทางสนับสนุนนักกีฬาขององค์กรกีฬาและการวิจัยด้านการเปลี่ยนผ่านชีวิตของนักกีฬาโดยทั่วไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและต่อสาธารณะ

1. องค์กรกีฬาและสมาคมกีฬาควรพัฒนานโยบายสนับสนุนนักกีฬาหลังเลิกเล่นกีฬาอย่างเป็นระบบ ครอบคลุมด้านสุขภาพ จิตใจ และการเงิน

2. สาธารณะควรมีความตระหนักถึงความท้าทายที่นักกีฬาประสบหลังเลิกเล่นกีฬา เพื่อสร้างเครือข่ายสนับสนุนทั้งในครอบครัว ชุมชน และสังคม

3. การเผยแพร่แนวทางการวางแผนชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาในวงกว้างจะช่วยให้นักกีฬาและผู้เกี่ยวข้องเข้าใจความสำคัญของการวางแผนล่วงหน้า

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. นักกีฬาควรเริ่มวางแผนชีวิตหลังเลิกเล่นกีฬาแต่เนิ่น ๆ โดยให้ความสำคัญกับการฟื้นฟูร่างกาย การพัฒนาทักษะอาชีพ และการจัดการทางการเงิน

2. องค์กรกีฬาควรจัดโครงการฝึกอบรม การให้คำปรึกษา และเวิร์กช็อปเพื่อพัฒนาความพร้อมด้านจิตใจและทักษะชีวิตของนักกีฬา

3. การสร้างเครือข่ายสนับสนุนระหว่างนักกีฬาที่เลิกเล่นแล้วกับนักกีฬาที่กำลังแข่งขัน จะช่วยแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแนวทางการปรับตัว

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมนักกีฬาหลากหลายประเภทกีฬาและระดับการแข่งขัน เพื่อตรวจสอบความแตกต่างของปัจจัยที่ส่งผลต่อการวางแผนชีวิต

2. ควรใช้วิธีวิจัยผสม (Mixed-methods) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับแบบสอบถามเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่รอบด้านและสามารถวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสถิติได้

3. ควรติดตามผลระยะยาว (Longitudinal study) เพื่อศึกษาผลลัพธ์ของกลยุทธ์การปรับตัวและคุณภาพชีวิตของนักกีฬาหลังเลิกเล่นกีฬา

เอกสารอ้างอิง

สยามสปอร์ต. (2024). *ทีมวูซูไทย: ความหวังในซีเกมส์เพื่อคว้าเหรียญทองอีกครั้งหลัง 12 ปี.* สืบค้นเมื่อ 31 ธันวาคม 2024, จาก https://www.siamsport.co.th/seagames/18836/.

สมาคมกีฬาวูซูแห่งประเทศไทย. (2024). *ระบบพัฒนานักกีฬาวูซูไทย: การเตรียมตัวสู่การแข่งขันระดับนานาชาติ.* Retrieved, from https://www.wushu.or.th.

AnyFlip. (2024). *Stress among young athletes in Thailand: Factors affecting sports cessation between the ages of 10 and 17.* Retrieved December 31, 2024, from https://anyflip.com/ipphi/kltv/basic.

Brewer, B. W., Van Raalte, J. L., & Linder, D. E. (1993). Athletic identity: Hercules' muscles or Achilles heel. *International Journal of Sport Psychology*, 24(2), 237–254.

Côté, J. (1999). The influence of the family in the development of talent in sport. *The Sport Psychologist*, 13(4), 395–417.

Henriksen, K. (2010). The ecology of talent development in sport: A multiple case study of successful athletic talent development environments in Scandinavia. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 20(Suppl. 2), 45–52.

International Olympic Committee (IOC). (2015). *IOC consensus statement: Methods for recording and reporting of epidemiological data on injury and illness in sport 2015.* Lausanne: IOC.

Knights, S., Sherry, E., & Ruddock-Hudson, M. (2016). Investigating elite end-of-athletic-career transition: A systematic review. *Journal of Applied Sport Psychology*, 28(3), 291–308.

Lavallee, D. (2005). The effect of a life development intervention on sports career transition adjustment. *The Sport Psychologist*, 19(2), 193–202.

Park, S., Lavallee, D., & Tod, D. (2019). Athletes' career transition out of sport: A systematic review. *International Review of Sport and Exercise Psychology*, 12(1), 22–53.

Sanook. (2024). *Thai youth athletes and education: financial management and mental coping after retiring from sports.* Retrieved December 31, 2024, from https://www.sanook.com/campus/1399491.

Schlossberg, N. K. (1981). A model for analyzing human adaptation to transition. *The Counseling Psychologist*, 9(2), 2–18. https://doi.org/10.1177/001100008100900202.

Schinke, R. J., Stambulova, N., Si, G., & Moore, Z. (2012). International society of sport psychology position stand: Athletes' mental health, performance, and development. *International Journal of Sport and Exercise Psychology*, 10(1), 1–23.

Sinclair, D. A., & Orlick, T. (1993). Positive transitions from high-performance sport. *The Sport Psychologist*, 7(2), 138–150.

Stambulova, N. (2003). *Symptoms of a crisis-transition: A grounded theory study. In N. Hassmén (Ed.), Svenska Idrottspsykologiska Föreningens Årsbok (97–109).* Örebro: SIPF.

Stambulova, N., & Ryba, T. V. (2013). *Athletes' careers across cultures.* New York, NY: Routledge.

Torregrosa, M., Ramis, Y., Pallarés, S., Azócar, F., & Selva, C. (2015). Olympic athletes back to retirement: A qualitative longitudinal study. *Psychology of Sport and Exercise*, 21, 50–56.

Wylleman, P., & Lavallee, D. (2004). *A developmental perspective on transitions faced by athletes. In M. Weiss (Ed.), Developmental sport and exercise psychology: A lifespan perspective (507–527).* Morgantown, WV: Fitness Information Technology.

World Health Organization. (1997). *WHOQOL: Measuring quality of life.* World Health Organization.

Wylleman, P., Reints, A., & De Knop, P. (2013). *A developmental and holistic perspective on athletic career development. In P. Sotiriadou & V. De Bosscher (Eds.), Managing high performance sport (159–182).* New York, NY: Routledge.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Natural Farming Network with Khok Nong Na and Water Bank for Sustainable Agriculture in Surin Province

เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติกับโคกหนองนาและธนาคารน้ำเพื่อเกษตรยั่งยืนในจังหวัดสุรินทร์

Phramaha Suwira Wattanasin[1*], & Ekaphot Congkrarian[2]

พระมหาสุวีระ วัฒนศิลป[1*], & เอกพจน์ คงกระเรียน[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Phramaha Suwira Wattanasin*
พระมหาสุวีระ วัฒนศิลป
Rangsit University, Thailand.
มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: Suweera2020@gmail.com

2. Ekaphot Congkrarian
เอกพจน์ คงกระเรียน
Rangsit University, Thailand.
มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: Ekaphot.C@rsu.ac.th

คำสำคัญ:
โคกหนองนา, ธนาคารน้ำ, เกษตรยั่งยืน, เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ, จังหวัดสุรินทร์

Keywords:
Khoknongna, Water Banking, Sustainable Agriculture, Natural Agriculture Network, Surin Province

Article history:
Received: 04/06/2025
Revised: 21/07/2025
Accepted: 01/10/2025
Available online: 29/11/2025

How to Cite:
Wattanasin, S. &. Congkrarian, E. (2025). Natural Farming Network with Khok Nong Na and Water Bank for Sustainable Agriculture in Surin Province. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 872-888.

ABSTRACT

This research aims to (1) analyze the challenges of sustainable agriculture through the lens of the Khok Nong Na model implemented by the Natural Agriculture Network in Surin Province; (2) study the water banking system as managed by this network; and (3) investigate the socio-environmental impacts resulting from the implementation of water banks via the Khok Nong Na model within the same context. A qualitative research methodology was employed, using in-depth interviews with a total of 20 key informants across four distinct groups: (1) farmers who participated in the Khok Nong Na project, (2) core members of the Surin Natural Agriculture Network, (3) local community leaders and administrative officials, and (4) Buddhist monks who serve as spiritual leaders within the network. The conceptual frameworks guiding this study include: the theory of sustainable agriculture, the philosophy of sufficiency economy, the theory of water banking, social network theory, and the framework of sustainable development. This study employed a qualitative research methodology, utilizing in-depth interviews and focus group discussions. A total of 20 participants were selected, comprising two buddhist monks, forms of data collection across four key stakeholder groups are 1) farmers participating in the Khok Nong Na project 2) core leaders of the Natural Agriculture Network in Surin Province 3) community and local administrative leaders, and 4) Buddhist monks serving as intellectual and spiritual leaders. Findings from extensive fieldwork and data collection in Surin Province reveal that the Khok Nong Na and underground water bank initiatives are not merely technical innovations in water and land management.

Rather, they represent a structural transformation of local livelihood systems, production processes, and social relations—particularly in communities that have historically faced drought, poverty, and dependency on vulnerable external economic systems. The discussion of results can be framed around three major dimensions: the eco-economic dimension, the community-based knowledge management dimension, and the social network management dimension for sustainability. The study highlights the interconnection between sustainable agriculture, the philosophy of sufficiency economy, and water bank management through the Khok Nong Na approach; the collective power of social networks in driving forward these innovations; and the alignment of these practices with the broader goals of sustainable development.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อวิเคราะห์ปัญหาเกษตรยั่งยืนในมิติของโคกหนองนาของเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ จังหวัดสุรินทร์ 2) เพื่อศึกษาการจัดการธนาคารน้ำของเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ จังหวัดสุรินทร์ และ 3) เพื่อศึกษาผลกระทบจากการจัดการธนาคารน้ำผ่านโคกหนองนา เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ จังหวัดสุรินทร์ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น 20 คน 2 รูป โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่มได้แก่ เกษตรกรที่ได้เข้าร่วมโครงการโคกหนองนา , แกนนำเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ จังหวัดสุรินทร์ ผู้นำชุมชน และผู้บริหารท้องถิ่น และ พระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของเครือข่าย แนวคิดที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษาได้แก่ 1) ทฤษฎีเกษตรกรรมยั่งยืน 2) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 3) ทฤษฎีธนาคารน้ำ 4) ทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม และ 5) แนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาจากการลงพื้นที่และเก็บข้อมูลในจังหวัดสุรินทร์สะท้อนให้เห็นว่า การดำเนินโครงการโคกหนองนาและธนาคารน้ำใต้ดินมิได้เป็นเพียงนวัตกรรมเชิงเทคนิคของการจัดการน้ำและพื้นที่เกษตรเท่านั้น หากแต่เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของระบบชีวิต การผลิต และความสัมพันธ์ทางสังคมของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่เคยประสบปัญหาภัยแล้งความยากจนและการพึ่งพิงระบบเศรษฐกิจภายนอกอย่างเปราะบาง งานวิจัยนี้ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม จำนวนรวม 20 คน 2 รูป ใน 4 กลุ่มได้แก่ 1) เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการโคก หนอง นา 2) แกนนำของเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ จังหวัดสุรินทร์ 3) ผู้นำชุมชนและผู้นำท้องถิ่น และ 4) พระสงฆ์ผู้นำทางความคิดและจิตวิญญาณ ในการอภิปรายผลครั้งนี้สามารถพิจารณาได้ในสามมิติหลัก ได้แก่ มิติทางนิเวศเศรษฐกิจ มิติของการจัดการองค์ความรู้ในชุมชน และมิติของการจัดการเครือข่ายสังคมเพื่อความยั่งยืน ความเชื่อมโยงระหว่าง โคกหนองนาในมิติของเกษตรกรรมยั่งยืน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการธนาคารน้ำ พลังของเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนธนาคารน้ำและโคกหนองนาในจังหวัดสุรินทร์ และโคกหนองนา ธนาคารน้ำและเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน

บทนำ

ในอดีต เกษตรกรรมของไทยเป็นระบบแบบผสมผสาน (Integrated Farming) ที่อิงอยู่กับฤดูกาล ทรัพยากรธรรมชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งทำให้เกษตรกรมีความสามารถในการพึ่งพาตนเองได้ในระดับหนึ่ง ระบบการผลิตมีความหลากหลาย (diversity) ทั้งในแง่พืช สัตว์ และกิจกรรมในครัวเรือน โดยมีความเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแนบแน่น (วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ, 2559, 8) แต่อย่างไรก็ตาม ภายหลังจากการเปลี่ยนผ่านของนโยบายรัฐในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1–4 (พ.ศ. 2504–2520) ที่เน้นการเติบโตของอุตสาหกรรมและการส่งออก ภาคเกษตรไทยเริ่มเข้าสู่ระบบการผลิตเชิงเดี่ยว (Monoculture) และกลไกตลาดโลกอย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน ได้แก่ (1) การลดลงของความหลากหลายทางชีวภาพในระบบเกษตร (2) การพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก (3) การเสื่อมโทรมของดินและทรัพยากรธรรมชาติ (4) ความเปราะบางต่อการเปลี่ยนแปลงของราคาผลผลิตในตลาดโลก โดยจากการศึกษาในเชิงโครงสร้าง ยังพบว่าภาคเกษตรของไทยเป็นภาคเศรษฐกิจที่มีความเหลื่อมล้ำสูงที่สุด ซึ่งจากข้อมูลของธนาคารโลก (World Bank, 2022) ระบุว่า รายได้เฉลี่ยของเกษตรกรไทยต่ำกว่ารายได้ของแรงงานในภาคบริการถึง 3 เท่า และมากกว่าครึ่งหนึ่งของครัวเรือนเกษตรกรมีหนี้สินสะสมต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังพบว่า ประเทศไทยมีการกระจุกตัวของ "ที่ดินเพื่อการเกษตร" อย่างมีนัยสำคัญ โดยเกษตรกรรายย่อยจำนวนมากถือครองที่ดินไม่เกิน 10 ไร่ และมีข้อจำกัดในการพัฒนาระบบชลประทาน การปรับปรุงคุณภาพดิน และการเข้าถึงแหล่งทุน ส่งผลให้ภาคเกษตรในระดับครัวเรือนจำนวนมากยังไม่สามารถหลุดพ้นจาก "วงจรความยากจนเกษตรกรรม" ได้อย่างแท้จริง (สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก, 2565, 14)

ในภาพรวม แม้ว่าประเทศไทยจะมีศักยภาพทางการเกษตรสูง ทั้งในแง่พื้นที่ภูมิอากาศ ความรู้ และวิถีการผลิตท้องถิ่น แต่โครงสร้างเศรษฐกิจที่เน้นอุตสาหกรรมและการเติบโตเชิงปริมาณ ได้ทำให้ภาคเกษตรกลายเป็นภาคที่ถูกละเลยด้านการลงทุนอย่างเป็นระบบ ทั้งด้านการพัฒนาองค์ความรู้ การส่งเสริมตลาดทางเลือก และการบริหารจัดการทรัพยากรโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ดังนั้น การดำเนินการฟื้นฟูภาคเกษตรในยุคปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องมองไกลเกินกว่าการเพิ่มผลผลิตหรือการเข้าถึงเทคโนโลยี หากแต่ต้องมองถึง โครงสร้างของการพึ่งพิง และ ความมั่นคงทางสังคม-สิ่งแวดล้อม ที่เกษตรกรรายย่อยเผชิญในชีวิตจริง ซึ่งแนวทางดังกล่าวต้องตั้งอยู่บนฐานของความเข้าใจภูมิสังคม การมีส่วนร่วมของชุมชน และการเชื่อมโยงระหว่างองค์ความรู้แบบดั้งเดิมกับนวัตกรรมใหม่ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ (Chambers, 1997, 62) ปัญหาภาคเกษตรในประเทศไทยเป็นปัญหาที่มีมิติเชิงระบบซ้อนทับกัน ทั้งด้านทรัพยากร สภาพภูมิอากาศ เศรษฐกิจ โครงสร้างตลาด และความเปราะบางทางสังคม และการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ไม่สามารถจะอาศัยมาตรการใดมาตรการหนึ่งได้แต่ต้องการ แนวทางแบบบูรณาการ ที่ผสานระหว่างการฟื้นฟูทรัพยากร การลดพึ่งพาปัจจัยภายนอก การเสริมอำนาจชุมชน และการเชื่อมโยงกับนโยบายเชิงพื้นที่ และผู้ที่จะได้รับผลกระทบโดยตรง คือ เกษตรกรไทย โดยเฉพาะกลุ่มเกษตรกรรายย่อยในชนบท ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีความเปราะบางสูงสุด ทั้งในเชิงรายได้ ความมั่นคงทางอาหาร และคุณภาพชีวิตโดยรวม (World Bank, 2022, 19) โดยข้อมูลของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

(2566) พบว่า รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรกรไทยอยู่ที่ประมาณ 174,000 บาทต่อปี หรือเฉลี่ยเพียง 14,500 บาทต่อเดือน ซึ่งต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของแรงงานในภาคอุตสาหกรรมและบริการเกือบ 3 เท่า ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่ขาดเงินออม และมีภาระหนี้สินเรื้อรังที่ไม่สามารถปลดได้ ผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยว และการใช้สารเคมีในการผลิตเพื่อเร่งผลผลิต ได้ส่งผลโดยตรงต่อระบบนิเวศในพื้นที่เกษตรกรรมของไทย ดินเสื่อมโทรม ขาดอินทรียวัตถุ และความสามารถในการอุ้มน้ำต่ำลงเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีลักษณะดินทราย (กรมพัฒนาที่ดิน, 2565) ในขณะเดียวกัน การตัดไม้เพื่อขยายพื้นที่เกษตร และการทิ้งสารเคมีลงแหล่งน้ำยังทำให้แหล่งน้ำตื้นเขิน การสูญเสียสัตว์น้ำพื้นถิ่น ความหลากหลายของพืชและแมลงในพื้นที่ลดลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งกระทบทั้งการผลิตและระบบนิเวศท้องถิ่นในระยะยาว โดยถึงแม้ว่าจะมีความพยายามส่งเสริมการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม เช่น โครงการปลูกป่า หรือเกษตรอินทรีย์ แต่ในเชิงพื้นที่ยังไม่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องหรือเชื่อมโยงกับนโยบายด้านน้ำและดินในระดับชุมชนอย่างเป็นระบบ ทำให้ธรรมชาติที่เคยพึ่งพาได้ กลับกลายเป็น ต้นทุนใหม่ ของเกษตรกรในการต่อสู้กับความเสื่อมโทรม

จังหวัดสุรินทร์ เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่เกษตรกรรมขนาดใหญ่ โดยเฉพาะการทำนาและพืชไร่ ข้อมูลจากสำนักงานเกษตรจังหวัดสุรินทร์ (2566) ระบุว่ามีพื้นที่เพาะปลูกกว่า 3.6 ล้านไร่ และประชากรกว่า 70% ประกอบอาชีพเกษตรกรรม อย่างไรก็ตาม พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดกลับประสบปัญหาดินทราย ไม่อุ้มน้ำ ขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง และไม่มีระบบชลประทานที่ครอบคลุม รวมถึง ต้นทุนการผลิตที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในขณะที่รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนเกษตรยังคงต่ำกว่าค่าเฉลี่ยระดับประเทศอย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดปัญหาความยากจน หนี้สินสะสม และความไม่มั่นคงในระดับครัวเรือน ซึ่งกลายเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในชนบท ชุมชนจำนวนหนึ่งในจังหวัดสุรินทร์ได้ริเริ่มการ เปลี่ยนแนวคิด ในการจัดการทรัพยากรโดยไม่พึ่งพาแนวทางการเกษตรเชิงเดี่ยวที่เน้นผลผลิตเชิงปริมาณอีกต่อไป แต่หันมาใช้แนวคิด โคก หนอง นา โมเดล ซึ่งเป็นแนวทางการออกแบบพื้นที่เกษตรกรรมแบบผสมผสาน โดยยึดหลัก เศรษฐกิจพอเพียง และ ภูมิสังคม ของท้องถิ่น โดยแนวคิดนี้จะมุ่งเน้นให้เกษตรกรสามารถจัดการ ดิน น้ำ ป่า ได้ด้วยตนเอง โดยการขุดหนองเพื่อกักเก็บน้ำ สร้างโคกเพื่อปลูกไม้ผลและพืชหลากชนิด และใช้พื้นที่นาในการปลูกข้าวผสมกับเลี้ยงปลา ปลูกผัก และเลี้ยงสัตว์ขนาดเล็ก ซึ่งทั้งหมดนี้ไม่เพียงช่วยลดต้นทุน แต่ยังเพิ่มความหลากหลายของผลผลิต ทำให้ครัวเรือนมีอาหารและรายได้ตลอดทั้งปี (กสิกรรมธรรมชาติ, 2564, 33) นอกจากนี้ ยังมีการเสริมด้วย ธนาคารน้ำ ทั้งในรูปแบบบนดินและใต้ดิน โดยเฉพาะ ธนาคารน้ำใต้ดินแบบปิด ที่เน้นการขุดหลุมขนาดใหญ่และบรรจุวัสดุอินทรีย์เพื่อซับน้ำฝนลงสู่ใต้ดินในช่วงฤดูฝน แล้วค่อย ๆ ดึงกลับมาใช้ในฤดูแล้ง ถือเป็น นวัตกรรมชุมชนที่ไม่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีราคาแพง แต่สามารถนำมาปรับใช้ได้จริงในพื้นที่ที่มีฝนไม่แน่นอน

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าแนวทางโคก หนอง นา และธนาคารน้ำจะเริ่มเป็นที่รู้จักในระดับประเทศ และมีหน่วยงานต่าง ๆ ส่งเสริมอย่างกว้างขวาง แต่ในเชิงวิชาการยังขาดงานวิจัยที่ศึกษาแบบบูรณาการทั้งระบบ โดยเฉพาะในบริบทของพื้นที่เฉพาะอย่างจังหวัดสุรินทร์ โดยงานวิจัยที่ผ่านมาจะแยกศึกษาด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ด้านการออกแบบพื้นที่ ด้านเทคนิคธนาคารน้ำ หรือด้านเศรษฐกิจพอเพียง แต่ยังไม่มีงานใดที่ศึกษาแบบองค์รวมในระดับ เครือข่าย ที่ครอบคลุมทั้ง 3 มิติ คือ 1) การออกแบบและจัดการพื้นที่ 2) การบริหารจัดการ

ทรัพยากรน้ำ 3) กลไกทางสังคมของชุมชน ดังนั้น การวิจัยนี้จึงมุ่งหวังที่จะ เติมเต็มช่องว่างดังกล่าว นอกจากนั้น งานวิจัยนี้ยังเชื่อมโยงแนวคิดและการดำเนินการกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ได้แก่ SDG 1 ขจัดความยากจนในทุกรูปแบบ โดยเสริมสร้างรายได้และความมั่นคงของเกษตรกร SDG 6 การจัดการน้ำอย่างยั่งยืน ด้วยแนวคิดธนาคารน้ำและการฟื้นฟูระบบนิเวศน้ำ SDG17 การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับชุมชนและหน่วยงานรัฐ ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นเป็นความจำเป็นที่ต้องดำเนินการวิจัย เพื่อวิเคราะห์ปัญหาเกษตรยั่งยืนในมิติของโคกหนองนาของเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ จังหวัดสุรินทร์ และศึกษาการจัดการธนาคารน้ำของเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติจังหวัดสุรินทร์ และศึกษาผลกระทบจากการจัดการธนาคารน้ำผ่านโคกหนองนา เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นการศึกษาแนวทางการจัดการพื้นที่แบบผสมผสานที่สอดคล้องกับภูมิสังคม เพื่อนำไปสู่การออกแบบแนวทางการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนอย่างมีส่วนร่วมและขยายผลได้จริง

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

เกษตรกรรมยั่งยืน

เกษตรกรรมยั่งยืน หรือ Sustainable Agriculture เป็นแนวทางการทำเกษตรที่ไม่ได้มุ่งเน้นเพียงผลผลิตทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังให้ความสำคัญกับความสมดุลของระบบนิเวศและคุณภาพชีวิตของชุมชนเกษตรกร (Tilman et al., 2002; Pretty, 2008) ระบบการเกษตรประเภทนี้เน้นการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างรอบคอบ ไม่ว่าจะเป็น ดิน น้ำ พืช หรือสัตว์ เพื่อให้สามารถใช้งานได้อย่างต่อเนื่องโดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมในระยะยาว (FAO, 2018) หนึ่งในลักษณะสำคัญของเกษตรกรรมยั่งยืนคือ การรักษาสมดุลทางนิเวศวิทยา เกษตรกรจะลดการใช้สารเคมีที่เป็นอันตราย เช่น ปุ๋ยเคมีหรือยาฆ่าแมลง และหันมาใช้ปุ๋ยหมักหรือวิธีการทางชีวภาพในการควบคุมศัตรูพืช (Altieri, 1999; Gliessman, 2015) วิธีการเหล่านี้ช่วยปกป้องดินและน้ำ ทำให้ระบบนิเวศสามารถฟื้นตัวได้ตามธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพก็เป็นอีกหนึ่งหลักการสำคัญ การปลูกพืชหลายชนิดและการเลี้ยงสัตว์หลายประเภทร่วมกันไม่เพียงแต่ช่วยลดความเสี่ยงจากโรคและสภาพอากาศที่ไม่แน่นอน แต่ยังส่งเสริมความอุดมสมบูรณ์ของดินและระบบนิเวศในพื้นที่เกษตรอีกด้วย (Altieri & Nicholls, 2003) เกษตรกรรมยั่งยืนยังมุ่งเน้นการพึ่งตนเองของเกษตรกร การผลิตอาหารและวัตถุดิบเพื่อใช้ภายในครอบครัวและชุมชนช่วยลดความเสี่ยงจากความผันผวนของตลาดและการพึ่งพาผลิตภัณฑ์จากภายนอก นอกจากนี้ การบริหารจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและการตลาดที่เหมาะสมยังสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ทำให้เกษตรกรมีรายได้ที่ยั่งยืน (Pretty, 2008; FAO, 2017) เกษตรกรรมยั่งยืนยังสะท้อนถึงความรับผิดชอบต่อสังคม การปฏิบัติทางเกษตรที่คำนึงถึงสังคมและสิ่งแวดล้อมช่วยสร้างชุมชนที่เข้มแข็งและเสริมสร้างความเท่าเทียมทางสังคม (Gliessman, 2015)

โดยสรุป เกษตรกรรมยั่งยืนคือการผสมผสานระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อสร้างความสมดุลในระยะยาว ทำให้เกษตรกรสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคง ในขณะเดียวกัน ผู้บริโภคก็ได้รับอาหารที่ปลอดภัย มีคุณภาพ และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมอย่างแท้จริง (Tilman et al., 2002; FAO, 2018)

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตและการพัฒนาสังคมที่มีรากฐานอยู่บนหลักการของความพอดี มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัว หลักการเหล่านี้สอนให้บุคคลและชุมชนดำเนินชีวิตอย่างไม่ฟุ่มเฟือยหรือขาดแคลน การตัดสินใจทุกอย่างควรอยู่บนพื้นฐานของความรู้ ความรอบคอบ และการพิจารณาถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อทั้งตัวเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมโดยรวม (Office of the Royal Development Projects Board, 2010; Raksasat, 2018) แนวคิดนี้มุ่งเน้นการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่เกินความจำเป็นและไม่แสวงหาผลกำไรมากเกินไป ซึ่งจะช่วยสร้างความมั่นคงและความสามารถในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงหรือวิกฤติทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก (Sangtong, 2016; Pholphirul, 2012) ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วยสามหลักสำคัญ ได้แก่ ความพอประมาณ (Moderation) ซึ่งหมายถึงการดำเนินชีวิตและการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม ไม่ฟุ่มเฟือยหรือขาดแคลน; มีเหตุผล (Reasonableness) คือการใช้ความรู้และวิจารณญาณในการตัดสินใจ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เหมาะสมและไม่สร้างความเสียหายต่อผู้อื่น; และ มีภูมิคุ้มกันในตัว (Self-immunity / Resilience) ซึ่งเน้นการเตรียมพร้อมรับมือกับความเสี่ยงและความไม่แน่นอน เช่น การวางแผน การออม และการใช้ทรัพยากรอย่างชาญฉลาด (Office of the Royal Development Projects Board, 2010; Sangtong, 2016; Pholphirul, 2012) นอกจากหลักการทั้งสามแล้ว การบ่มเพาะคุณธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความขยัน ความอดทน และความรับผิดชอบต่อสังคม ถือเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาเกิดขึ้นอย่างสมดุล การนำหลักคุณธรรมมาผสมผสานกับความรู้และการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล จะส่งผลให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติสามารถพัฒนาได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว (Office of the Royal Development Projects Board, 2010)

ด้วยเหตุนี้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงไม่ใช่เพียงแนวคิดทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นแนวทางการดำรงชีวิตที่ชี้นำให้สังคมไทยมีความสมดุล ยั่งยืน และสามารถรับมือกับความท้าทายต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดและทฤษฎีธนาคารน้ำ

ธนาคารน้ำเป็นแนวคิดที่สำคัญในการจัดการทรัพยากรน้ำ โดยมุ่งเน้นการเก็บกักน้ำในช่วงฤดูฝนเพื่อใช้ในช่วงที่ขาดแคลนน้ำ แนวคิดนี้สามารถเปรียบเทียบได้กับธนาคารทางการเงิน คือ “ฝากน้ำเมื่อมีน้ำ ใช้น้ำเมื่อขาดน้ำ” โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความมั่นคงด้านน้ำให้กับทั้งเกษตรกรรมและชุมชน แนวคิดธนาคารน้ำเน้นการใช้น้ำอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (Gleick, 2003; Zhang et al., 2018) หลักการสำคัญของธนาคารน้ำ

เริ่มต้นจากการเก็บน้ำในช่วงที่ปริมาณน้ำฝนมีมาก การจัดเก็บน้ำในช่วงน้ำมากไม่เพียงช่วยป้องกันปัญหาน้ำท่วม แต่ยังเป็นการสะสมทรัพยากรน้ำเพื่อใช้ในช่วงฤดูแล้ง นอกจากนี้ การใช้ทรัพยากรน้ำอย่างคุ้มค่าเป็นสิ่งสำคัญ การถอนน้ำมาใช้ตามความต้องการจริงในเกษตรกรรมช่วยลดการสูญเสียและสร้างความมั่นคงในการผลิตพืชผล (Postel et al., 1996; Bouwer, 2002) อีกทั้งการบริหารจัดการธนาคารน้ำยังช่วยเพิ่มความยืดหยุ่นของระบบน้ำ ลดความเสี่ยงจากภัยแล้งและความผันผวนของน้ำฝน ซึ่งเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นบ่อยในหลายพื้นที่ (Gleeson et al., 2012) หนึ่งในรูปแบบที่สำคัญของธนาคารน้ำคือ ธนาคารน้ำใต้ดิน ซึ่งเน้นการเก็บน้ำไว้ในชั้นน้ำบาดาลเพื่อลดการสูญเสียน้ำ มีอยู่สองประเภทหลักคือ ธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิด (Closed Groundwater Banking) และธนาคารน้ำใต้ดินระบบเปิด (Open Groundwater Banking) ธนาคารน้ำใต้ดินระบบปิด เป็นการส่งน้ำลงสู่ชั้นน้ำบาดาลโดยตรงผ่านการขุดบ่อหรืออุโมงค์ ข้อดีคือสามารถลดการระเหยและสูญเสียน้ำ ทำให้สามารถเก็บน้ำได้มากในพื้นที่จำกัด แต่ข้อจำกัดคือจำเป็นต้องมีการสำรวจชั้นน้ำบาดาลและออกแบบระบบส่งน้ำอย่างเหมาะสม (Bouwer, 2002; Dillon, 2005) ในขณะที่ธนาคารน้ำใต้ดินระบบเปิด จะเป็นการจัดเก็บน้ำบนพื้นดินก่อนที่จะซึมลงสู่ชั้นน้ำบาดาล วิธีนี้ใช้เทคโนโลยีง่ายและสามารถกักเก็บน้ำปริมาณมากได้ แต่มีข้อจำกัดคือน้ำอาจสูญเสียจากการระเหยหรือการซึมออกข้างบ่อ (Gale et al., 2013) การบริหารจัดการธนาคารน้ำให้มีประสิทธิภาพมักเน้นการผสมผสานระหว่างระบบปิดและระบบเปิด รวมถึงการติดตามและประเมินปริมาณน้ำใต้ดินอย่างสม่ำเสมอ การใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น GIS, Remote Sensing และระบบเซ็นเซอร์น้ำ ช่วยให้การจัดการมีความแม่นยำและมีประสิทธิภาพสูงขึ้น (Dillon et al., 2009; Scanlon et al., 2007)

ประโยชน์ของธนาคารน้ำไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มความมั่นคงด้านน้ำสำหรับเกษตรกรรม แต่ยังลดความเสี่ยงจากภัยแล้งและความผันผวนของฝน ช่วยรักษาสมดุลของระบบนิเวศน้ำใต้ดิน และสนับสนุนการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระดับชุมชน (Postel et al., 1996; Gleeson et al., 2012) การพัฒนาและจัดการธนาคารน้ำอย่างเหมาะสมจึงเป็นหนทางสำคัญในการรักษาและใช้ทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืนในอนาคต

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดวิจัยนี้ เน้นความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เกษตรทฤษฎีใหม่ (โคก หนอง นา) กับธนาคารน้ำ ซึ่งนำไปสู่ผลกระทบเชิงบวกด้านความยั่งยืน และทั้งหมดนี้ต้องอาศัยการสนับสนุนจากเครือข่ายทางสังคมในการขับเคลื่อนและประยุกต์ใช้ในระดับพื้นที่โดยมีองค์ประกอบหลัก 3 ส่วน โดยมีความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันผ่านลูกศรที่แสดงการไหลของกระบวนการหรือผลลัพธ์ รายละเอียดคือ เศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ (โคก หนอง นา) เป็นส่วนเริ่มต้นหรือปัจจัยพื้นฐานในกรอบแนวคิดนี้ โดยเน้นการนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่มาประยุกต์ใช้ (โคก หนอง นา) ซึ่งส่งเสริมความยั่งยืนด้านการเกษตรและการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่อย่างเหมาะสม ธนาคารน้ำ เป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงกับแนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยมีบทบาทในการจัดการน้ำเพื่อให้เกิดความสมดุลและเพียงพอสำหรับการเกษตร การบริโภค และการใช้งานอื่น ๆ ซึ่งเป็นหัวใจของความยั่งยืนทางการเกษตร

ผลกระทบของเกษตรกรรมยั่งยืน ผลลัพธ์ของการนำแนวทางเกษตรกรรมยั่งยืนผ่าน "โคก หนอง นา" และ "ธนาคารน้ำ" มาใช้ จะนำไปสู่ ความเพียงพอด้านทรัพยากร (พอประมาณ) การจัดการที่มีเหตุผล (มีเหตุผล) ระบบการควบคุมและดูแลที่มีภูมิคุ้มกัน (มีภูมิคุ้มกัน) การส่งเสริมความรู้และคุณธรรมในสังคม และ เครือข่ายทางสังคม องค์ประกอบสำคัญที่อยู่ด้านล่างสุดของกรอบแนวคิดนี้ ชี้ให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของชุมชนหรือเครือข่ายในพื้นที่ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนและส่งเสริมการขยายผลของโครงการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ปัญหาเกษตรยั่งยืนในมิติของโคกหนองนาของเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อศึกษาการจัดการธนาคารน้ำของเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ จังหวัดสุรินทร์ และ
3. เพื่อศึกษาผลกระทบจากการจัดการธนาคารน้ำผ่านโคกหนองนา เครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ จังหวัดสุรินทร์

สมมติฐานการวิจัย

1. การดำเนินโครงการโคกหนองนาในเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ ส่งผลให้เกษตรกรมีความสามารถในการพึ่งตนเองและมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ–สังคม–สิ่งแวดล้อมมากขึ้น การจัดการโคกหนองนาเชื่อมโยงกับการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและความยั่งยืนของระบบเกษตรในชุมชน
2. การจัดการธนาคารน้ำในโคกหนองนาอย่างเหมาะสม จะเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บกักน้ำและการใช้น้ำในฤดูแล้งของเกษตรกร การมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่ายทางสังคมเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการจัดการธนาคารน้ำ
3. การจัดการธนาคารน้ำผ่านโคกหนองนามีผลกระทบเชิงบวกต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและชุมชน การจัดการธนาคารน้ำมีผลต่อความยั่งยืนของทรัพยากรน้ำในพื้นที่ และสนับสนุนการบรรลุเป้าหมาย SDGs ได้แก่ SDG 1 (ขจัดความยากจน) SDG 6 (การจัดการน้ำอย่างยั่งยืน) และ SDG 17 (การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ)

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประเภทการวิจัย

การวิจัยนี้จัดเป็น การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการและบริบทการจัดการน้ำและการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืน ผ่านโครงการ "โคก หนอง นา" และ "ธนาคารน้ำ" ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ การวิจัยเชิงคุณภาพเหมาะสมในการทำความเข้าใจ ความสัมพันธ์เชิงสังคม กระบวนการ

เรียนรู้ และการรวมพลังของหลายภาคส่วน ได้แก่ เกษตรกร ผู้นำชุมชน วัด หน่วยงานรัฐ และองค์กรภาคประชาสังคม ที่มีบทบาทในการพัฒนาการเกษตรอย่างยั่งยืนในพื้นที่อย่างองค์รวม

พื้นที่การวิจัย

พื้นที่การวิจัยอยู่ใน จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นพื้นที่เกษตรกรที่มีการดำเนินโครงการ "โคก หนอง นา" และ "ธนาคารน้ำ" โดยเน้นศึกษาระบบการจัดการน้ำในเชิงพื้นที่และการประยุกต์แนวทางกสิกรรมธรรมชาติในบริบทของชุมชน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมาย ได้แก่ เกษตรกรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานด้านกสิกรรมธรรมชาติและการพัฒนาเกษตรยั่งยืน ในจังหวัดสุรินทร์ ผู้วิจัยใช้ การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึก การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาประสบการณ์ มุมมอง และกระบวนการดำเนินงานด้านกสิกรรมธรรมชาติและการพัฒนาเกษตรยั่งยืนในจังหวัดสุรินทร์ โดยกลุ่มประชากรเป้าหมายคือเกษตรกรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการขับเคลื่อนงานดังกล่าว ผู้วิจัยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีประสบการณ์และบทบาทต่อโครงการอย่างแท้จริง ทั้งเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ “โคก หนอง นา” แกนนำเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ ผู้นำชุมชนและผู้บริหารท้องถิ่น ตลอดจนพระสงฆ์หรือผู้นำศาสนาซึ่งมีบทบาทเชื่อมโยงมิติทางวัฒนธรรมและจิตวิญญาณของชุมชน ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 20 คนถูกคัดเลือกโดยพิจารณาจากความรู้ ความเข้าใจ และส่วนร่วมในการพัฒนาการเกษตรยั่งยืนของพื้นที่ เพื่อให้ข้อมูลที่ได้รับมีคุณภาพและสะท้อนบริบทจริงของชุมชนได้อย่างลึกซึ้ง จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีประสบการณ์ตรงและมีบทบาทสำคัญต่อโครงการ โดยกลุ่มตัวอย่างสามารถจำแนกได้เป็น 4 กลุ่มหลัก ได้แก่

1. เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ "โคก หนอง นา"
2. แกนนำเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ
3. ผู้นำชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่น
4. พระสงฆ์หรือผู้นำศาสนาในพื้นที่เครือข่าย
5. จำนวนผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 20 คน

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม การบันทึกภาคสนาม และการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ซึ่งทำงานร่วมกันเป็นชุดเครื่องมือที่เอื้อต่อการเข้าถึงความเข้าใจแบบรอบด้าน การสัมภาษณ์เชิงลึกช่วยให้ผู้วิจัยได้รับข้อมูลเชิงประสบการณ์ที่เฉพาะเจาะจงและนำไปสู่การเปิดเผยมุมมองซึ่งอาจไม่ปรากฏในรูปแบบการเก็บข้อมูลทั่วไป ส่วนการสนทนากลุ่มเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมได้แลกเปลี่ยนความ

คิดเห็นระหว่างกัน ทำให้ผู้วิจัยเห็นพลวัตและเหตุผลร่วมของกลุ่มผู้ปฏิบัติจริง การบันทึกภาคสนามช่วยให้ผู้วิจัยเก็บรายละเอียดของเหตุการณ์ พฤติกรรม และบรรยากาศในพื้นที่ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการตีความเชิงลึก และการศึกษาจากเอกสารทำหน้าที่เป็นฐานข้อมูลประกอบที่ให้ความเข้าใจในเชิงแนวคิด นโยบาย และบริบทของพื้นที่วิจัย

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)
2. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
3. การบันทึกภาคสนาม (Field Notes)
4. การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Document Review)

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกต เรียนรู้ และทำความเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ จากผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรง ผ่านการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสังเกตเชิงมีส่วนร่วมในพื้นที่เกษตรกร นอกจากนี้ ยังทำการบันทึกข้อมูลเชิงสังเกตและศึกษาข้อมูลจากเอกสารเพื่อสร้างความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการจัดการน้ำและการพัฒนาการเกษตรยั่งยืน

กระบวนการดำเนินงานภาคสนามของการวิจัยนี้เน้นการลงพื้นที่เพื่อสังเกต เรียนรู้ และทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวันของเกษตรกร ผู้วิจัยเข้ามีส่วนร่วมทั้งในกิจกรรมการผลิต การจัดการพื้นที่ และการประชุมกลุ่มย่อย ทำให้เห็นความคิด ความเชื่อ และการปรับตัวของผู้ปฏิบัติงานเกษตรยั่งยืนได้อย่างเป็นธรรมชาติ การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มถูกบันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบควบคู่กับการจดบันทึกภาคสนาม เพื่อสะท้อนทั้งเสียงของผู้ให้ข้อมูลและสภาพการณ์ในพื้นที่ นอกจากนี้ การศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องช่วยเสริมกรอบการวิเคราะห์ให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างนโยบาย แนวคิดกสิกรรมธรรมชาติ และการปฏิบัติจริงของชุมชน

การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อรวบรวมข้อมูลครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ผ่านวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงระบบ (Content Analysis) ร่วมกับการตีความเชิงอรรถาธิบาย (Interpretive Analysis) เพื่อให้เข้าใจความหมายเชิงลึกของประสบการณ์และพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติในพื้นที่ แนวทางการวิเคราะห์นี้ทำให้สามารถสังเคราะห์ข้อค้นพบที่สอดคล้องกับความเป็นจริงของบริบทชุมชน พร้อมทั้งถอดบทเรียนทั้งในระดับปฏิบัติการและระดับนโยบาย ซึ่งนำไปสู่ข้อเสนอแนะที่มีคุณค่าต่อการพัฒนาเกษตรยั่งยืนและการจัดการน้ำตามแนวทางกสิกรรมธรรมชาติอย่างรอบด้าน

ผลการวิจัย

การศึกษาภาคสนามในชุมชนจังหวัดสุรินทร์ พบว่าในอดีตประชากรมีวิถีการทำกินที่พึ่งพาธรรมชาติและฤดูกาลเป็นหลัก โดยการทำนาในฤดูฝนเป็นอาชีพหลัก มีรายได้จากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ข้าว อ้อย และมันสำปะหลัง แม้ว่าระบบการผลิตนี้จะสร้างรายได้ในระยะสั้น แต่การพึ่งพาปัจจัยภายนอก เช่น ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง และเมล็ดพันธุ์จากภายนอก ส่งผลให้เกิดต้นทุนสูง หนี้สินสะสม และการเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้ การอพยพของแรงงานหนุ่มสาวเข้าสู่เมืองใหญ่ทำให้ภาระการผลิตตกอยู่กับผู้สูงอายุ ส่งผลให้ครัวเรือนเกษตรต้องแบกรับภาระมากขึ้น และวิถีชีวิตที่พึ่งพาตลาดแบบจำกัดทางเลือก ทำให้ชาวบ้านจำนวนมากประสบปัญหา “อยู่รอดแต่ไม่ยั่งยืน”

การเข้ามาของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยกระตุ้นให้ชุมชนกลับมาทบทวนองค์ความรู้ท้องถิ่น และสร้างทางเลือกใหม่ที่เชื่อมโยงกับภูมินิเวศและบริบทชีวิตจริง โดยเฉพาะโมเดล โคก หนอง นา ซึ่งส่งเสริมให้เกษตรกรออกแบบพื้นที่ของตนเองอย่างเหมาะสม แบ่งพื้นที่อย่างเป็นระบบ ปลูกพืชผสมผสาน สร้างระบบจัดการน้ำ และลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก การเปลี่ยนแปลงนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพียงในระดับแปลงเกษตร แต่ขยายไปสู่วิถีชีวิตโดยรวมของชุมชน จากการปลูกเพื่อขายกลายเป็นการปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือน จากการทำเดี่ยวกลายเป็นการรวมกลุ่มเรียนรู้ การแปรรูปผลผลิต และการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนระหว่างหมู่บ้าน ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ใหม่ระหว่างคนกับธรรมชาติ คนกับคน และคนกับความรู้ ในด้านสิ่งแวดล้อมพบการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การฟื้นตัวของดิน น้ำที่เคยแห้งขอดสามารถหล่อเลี้ยงไร่นาตลอดปี ระบบนิเวศท้องถิ่น เช่น สัตว์น้ำ แมลง และนก กลับคืนมา อุณหภูมิภายในพื้นที่ลดลง และต้นไม้เติบโตเร็วขึ้น นอกจากนี้ ชาวบ้านมีความเข้าใจเรื่องภูมิอากาศ ทิศทางลม ฝน และความชื้นสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติได้ดีขึ้น บทบาทของ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติสุรินทร์ และเครือข่ายที่เกี่ยวข้องมิได้จำกัดเพียงการถ่ายทอดเทคนิค แต่เป็นกระบวนการเสริมพลังให้ชุมชนสามารถออกแบบ พื้นที่ชีวิต ของตนเอง ทำให้พวกเขากลายเป็นเจ้าของความรู้ เจ้าของวิธีการ และเจ้าของการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น การเปลี่ยนผ่านนี้จึงไม่ใช่เพียงการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ แต่เป็นการฟื้นฟูศักดิ์ศรีความเป็นเกษตรกร และการสร้างความหวังบนเส้นทางที่พึ่งตนเองได้ ยืดหยุ่น และยั่งยืน

การจัดการธนาคารน้ำและผลกระทบต่อชุมชน

การดำเนินงานธนาคารน้ำตามแนวทางเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติในจังหวัดสุรินทร์ แสดงให้เห็นศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมเรียบง่าย จุดเด่นสำคัญคือการสร้างความพึ่งพาตนเอง ไม่ต้องรอพึ่งโครงสร้างขนาดใหญ่จากรัฐ แนวทางสำคัญประกอบด้วย

1. การเลือกพื้นที่เหมาะสม เช่น พื้นที่ลุ่ม ดินร่วนปนทราย และไม่มีการใช้สารเคมี
2. การวางผังระบบน้ำ โดยเน้นจุดสะดือดิน (Recharge Point) ตามธรรมชาติของน้ำ

3. การขุดบ่อซึม (Recharge Pit) ลึกถึงชั้นหินอุ้มน้ำ พร้อมเชื่อมระบบไส้ไก่และคลองซับน้ำ

4. การใช้แหล่งน้ำธรรมชาติ เช่น น้ำฝน ลดการพึ่งพาน้ำจากรัฐ

5. การใช้ประโยชน์ร่วมจากพื้นที่ เช่น ปลูกพืช เลี้ยงปลา ไม้ยืนต้น และสร้างแหล่งเรียนรู้

6. การมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางผัง ขุดบ่อ จนถึงการบำรุงรักษาร่วมกัน

ธนาคารน้ำใต้ดินไม่เพียงเป็นนวัตกรรมในการจัดการทรัพยากรน้ำเท่านั้น แต่ยังส่งผลโดยตรงต่อหลายมิติของวิถีชีวิตชุมชน

ด้านเศรษฐกิจและรายได้ ชาวบ้านสามารถปลูกพืชได้หลายฤดูกาล เพิ่มผลผลิต ลดต้นทุนการใช้น้ำและปุ๋ยเคมี รวมทั้งสร้างรายได้เสริมจากการเลี้ยงปลา ไก่ และแปรรูปผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ของตน

ด้านสังคมและความสัมพันธ์ ธนาคารน้ำเป็นจุดศูนย์กลางในการร่วมมือระหว่างสมาชิกชุมชน ทำให้เกิดการช่วยเหลือกันในการขุดบ่อ บำรุงรักษา และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ชุมชนเข้มแข็งขึ้นและลดการพึ่งพาจากภายนอก

ด้านสุขภาพและความมั่นคงทางอาหาร การเข้าถึงน้ำสะอาดและการจัดการพื้นที่โคกหนองนาอย่างเหมาะสมช่วยส่งเสริมสุขอนามัย ลดฝุ่น ความร้อน และความเครียดจากความไม่มั่นคงทางอาหาร

ด้านความมั่นคงในชีวิตและความหวัง ชุมชนสามารถฟื้นคืนวิถีชีวิตเรียบง่าย เชื่อมโยงกับธรรมชาติ ลดช่องว่างระหว่างความรู้กับการปฏิบัติ และสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคม

การเชื่อมโยงกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การดำเนินงานโคกหนองนาและธนาคารน้ำสะท้อนหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งการดำรงชีวิตอย่างมีเหตุผล พอประมาณ และมีภูมิคุ้มกันในตัว โดยมีเงื่อนไขของความรู้และคุณธรรมกำกับ ชุมชนสามารถปรับพื้นที่กักเก็บน้ำในฤดูฝนเพื่อใช้ในฤดูแล้ง สร้างระบบคลองไส้ไก่ และวางแผนจัดการเชิงรุกต่อวิกฤติทางธรรมชาติ

การสร้างเครือข่ายและความร่วมมือ

ความสำเร็จเกิดจากเครือข่ายความร่วมมือแนวนอน (horizontal partnership) ระหว่างแกนนำชุมชน สมาชิกเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ หน่วยงานรัฐ และองค์กรประชาสังคม โดยใช้เวทีชุมชนและศูนย์เรียนรู้เป็นพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และร่วมออกแบบแผนพัฒนาครัวเรือน

ความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs)

1. SDG 1 (ขจัดความยากจน): การฟื้นฟูพื้นที่เกษตร ลดต้นทุนการดำรงชีพ และสร้างรายได้จากผลผลิตและกิจกรรมชุมชน

2. SDG 6 (น้ำสะอาดและการสุขาภิบาล): การจัดการธนาคารน้ำและพื้นที่โคกหนองนา ส่งเสริมการเข้าถึงน้ำอย่างยั่งยืน ป้องกันภัยแล้ง และน้ำท่วมขัง

3. SDG 17 (ความร่วมมือเพื่อการพัฒนา): การสร้างเครือข่ายความร่วมมือแนวนอนระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อขับเคลื่อนชุมชนอย่างยั่งยืน

อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หลักของการศึกษา ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ปัญหาเกษตรยั่งยืนในมิติของโคกหนองนาของเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ จังหวัดสุรินทร์ 2) การศึกษาการจัดการธนาคารน้ำ และ 3) การศึกษาผลกระทบจากการจัดการธนาคารน้ำต่อโคกหนองนา โดยเฉพาะในมิติของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและการฟื้นฟูนิเวศเศรษฐกิจในครัวเรือน ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ Altieri (1995) และ Gliessman (2007) ที่ชี้ว่าเกษตรยั่งยืนมิได้หมายถึงเพียงการลดการใช้สารเคมีหรือฟื้นฟูคุณภาพดินเท่านั้น แต่เป็นการออกแบบระบบเกษตรที่บูรณาการองค์ประกอบด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคม

ผลการศึกษาพบว่า การขุดบ่อซึม การติดตั้งท่อไส้ไก่ และการออกแบบพื้นที่แบบโคกหนองนา ช่วยเพิ่มความสามารถของดินในการกักเก็บน้ำ ทำให้ดินมีความชุ่มชื้นยาวนาน ส่งผลให้พืชพรรณหลากหลายสามารถเจริญเติบโตตลอดปี นำไปสู่การมีอาหารบริโภคในครัวเรือนและส่วนเกินเพื่อจำหน่าย ซึ่งสะท้อนแนวคิดเรื่อง “คืนทุนทางระบบนิเวศ” (ecosystem capital) สู่ระบบเศรษฐกิจในครัวเรือนอย่างเป็นรูปธรรม โดย Altieri (1995) ระบุว่าเกษตรกรรมยั่งยืนเป็นระบบที่ใช้หลักนิเวศวิทยาการเกษตร (agroecology) ในการออกแบบและจัดการพื้นที่เพาะปลูก โดยเน้นการเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ อนุรักษ์ทรัพยากรในระบบนิเวศ และฟื้นฟูโครงสร้างของดิน น้ำ และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิต

แนวคิดดังกล่าวถูกนำไปปฏิบัติในโคกหนองนาโดยการขุดหนองเพื่อกักเก็บน้ำในฤดูฝน การปลูกพืชหลากหลายชนิดบนโคกเพื่อเสริมระบบนิเวศ และการใช้คลองไส้ไก่เพื่อกระจายน้ำไปยังทุกส่วนของพื้นที่อย่างเท่าเทียม ผลลัพธ์ไม่เพียงเพิ่มความอุดมสมบูรณ์ให้ผืนดิน แต่ยังสะท้อนการจัดการทรัพยากรอย่างบูรณาการตามหลักนิเวศเกษตรอย่างแท้จริง

ในด้านสังคมและชุมชน ผลการวิจัยสอดคล้องกับแนวคิดของ Pretty (2008) ที่เสนอว่าเกษตรกรรมยั่งยืนควรมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของเกษตรกรและชุมชนในการออกแบบและเรียนรู้ระบบเกษตรของตนเอง กระบวนการนี้เสริมสร้างความพึ่งตนเอง ฟื้นฟูความรู้ท้องถิ่น และสร้างเครือข่ายผู้ผลิต โคกหนองนาในจังหวัดสุรินทร์สะท้อนแนวคิดดังกล่าวอย่างชัดเจนผ่านการรวมกลุ่มเกษตรกร การเรียนรู้ร่วมผ่านกิจกรรมฝึกอบรม การลงแขก และการส่งเสริมพื้นที่เป็นแหล่งเรียนรู้สาธารณะ ซึ่งสร้างทั้งความรู้และทุนทางสังคมเพื่อสนับสนุนความมั่นคงในชุมชน

ผลลัพธ์นี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พรเทพ เทพสุทิน (2562) ที่ศึกษาการจัดการธนาคารน้ำในจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าเมื่อเกษตรกรสามารถควบคุมน้ำได้ด้วยตนเอง รายได้เพิ่มขึ้น ความเปราะบางทางเศรษฐกิจลดลง และเกิดแรงจูงใจในการรักษาที่ดิน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ สุธิดา วิมุตตานนท์ (2563) ที่ชี้ว่าความสำเร็จของการพึ่งตนเองขึ้นอยู่กับการมีพื้นที่ปลอดภัยสำหรับแลกเปลี่ยนความรู้และทดลองจริง สอดคล้อง

กับแนวคิดของ Gaventa (2006) ที่ระบุว่า “พลังของประชาชน” เกิดขึ้นได้จริงเมื่อมีพื้นที่ทางการเมืองที่เปิดให้เกิดการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมเรียนรู้โดยไม่ถูกผูกขาดโดยรัฐหรือทุน

นอกจากนี้ งานวิจัยของ ดร.นรีนุช ดำรงชัย (2561) พบว่า “วงจรแห่งศรัทธา” เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าโคกหนองนาไม่เพียงเป็นรูปธรรมของการจัดการทรัพยากรและระบบนิเวศ แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งทางสังคมและเศรษฐกิจภายในชุมชน

สรุป

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติในจังหวัดสุรินทร์ได้กลายเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืน โดยผสานองค์ความรู้ท้องถิ่นเข้ากับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตอบสนองต่อความท้าทายด้านทรัพยากรน้ำ ภัยแล้ง ความยากจน และการพึ่งพาระบบเศรษฐกิจภายนอกที่ไม่มั่นคง รูปธรรมสำคัญของการดำเนินงานนี้คือ “โครงการโคก หนอง นา โมเดล” ซึ่งมุ่งฟื้นฟูพื้นที่เกษตรผ่านการออกแบบภูมิสถาปัตย์อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผืนดินสามารถกักเก็บน้ำ ใช้ประโยชน์จากฝน และสร้างสมดุลระบบนิเวศในครัวเรือนควบคู่ไปกับการฟื้นฟูวิถีชีวิตของเกษตรกร เป้าหมายสำคัญคือการเสริมสร้างความพอเพียงและความมั่นคงในการเลี้ยงชีพบนพื้นที่จำกัด องค์ประกอบสำคัญอีกประการคือ “ธนาคารน้ำใต้ดิน” ซึ่งเป็นกลไกบริหารจัดการน้ำระดับชุมชนที่เน้นการเก็บน้ำฝน น้ำผิวดิน และน้ำเสียให้ซึมลงใต้ดินอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างแหล่งน้ำสำรองสำหรับการเพาะปลูกและอุปโภคแม้ในฤดูแล้ง แนวทางดังกล่าวไม่เพียงเป็นนวัตกรรมเชิงเทคนิค แต่ยังสะท้อนการเปลี่ยนแปลงเชิงวัฒนธรรมในการจัดการทรัพยากร โดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างลึกซึ้ง การดำเนินงานทั้งหมดอยู่ภายใต้การนำของเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ ซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ถ่ายทอดองค์ความรู้ และสร้างแรงบันดาลใจผ่านผู้นำชุมชน แกนนำภาคประชาชน และพระสงฆ์ผู้มีบทบาทด้านจิตวิญญาณ ส่งผลให้กระบวนการพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนในจังหวัดสุรินทร์มีความเป็นองค์รวม สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับครัวเรือน ชุมชน และภูมิภาคได้อย่างต่อเนื่อง

กล่าวโดยสรุป แนวทาง “โคก หนอง นา และธนาคารน้ำ” ภายใต้การขับเคลื่อนของเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ ไม่เพียงเป็นการฟื้นฟูพื้นที่เกษตร แต่ยังเป็นกระบวนการเปลี่ยนผ่านสู่ระบบชีวิตใหม่ที่มีฐานอยู่บนความรู้ จิตวิญญาณ และพลังร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานรัฐควรเพิ่มการสนับสนุนด้านงบประมาณและอุปกรณ์ให้กับเครือข่ายกสิกรรมธรรมชาติ
2. จัดตั้งโครงการอบรมและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการจัดการโคก หนอง นา และธนาคารน้ำ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ส่งเสริมให้ชุมชนมีบทบาทหลักในทุกกระบวนการของการจัดการน้ำเพื่อสร้างความยั่งยืนในระยะยาว
2. พัฒนาเครื่องมือและเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่เฉพาะ เช่น ระบบเก็บกักน้ำอัตโนมัติ และการใช้พลังงานหมุนเวียน

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. ศึกษาความยั่งยืนของระบบโคก หนอง นา และธนาคารน้ำในระยะยาว
2. วิเคราะห์ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางภูมิศาสตร์
3. ควรมีการวิจัย การเปรียบเทียบผลกระทบระหว่างพื้นที่ที่มีระบบธนาคารน้ำและพื้นที่ที่ไม่มี เพื่อวางแผนพัฒนาที่เหมาะสมต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาที่ดิน. (2565). *รายงานสถานการณ์ทรัพยากรดินประเทศไทย ปี 2565.* กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

กสิกรรมธรรมชาติ. (2564). *โคก หนอง นา โมเดล: แนวทางปฏิบัติเพื่อการฟื้นฟูระบบ*เกษตรกรรม. มูลนิธิกสิกรรมธรรมชาติ.

ดร. นรีนุช ดำรงชัย. (2561). แนวทางการสร้างความยั่งยืนในการพัฒนาชุมชนไทยภายใต้แนวความคิดเศรษฐกิจพอเพียง. *วารสารสุโขทัยธรรมาธิราช*, 31(1), 92-107.

พรเทพ เทพสุทิน. (2562). *การพัฒนาเกษตรกรรมยั่งยืนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุธิดา วิมุตตานนท์. (2563). *การจัดการทรัพยากรธรรมชาติแบบมีส่วนร่วมในระดับชุมชน.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สำนักงานเกษตรจังหวัดสุรินทร์. (2566). *รายงานข้อมูลสถิติการเกษตรจังหวัดสุรินทร์.* สุรินทร์: สำนักงานเกษตรจังหวัดสุรินทร์.

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2566). *รายงานสถานการณ์และตัวชี้วัดภาคเกษตรไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก. (2565). *รายงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและเกษตรกรรายย่อย.* กรุงเทพฯ: สำนักส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก.

วิฑูรย์ เลี่ยนจำรูญ. (2559). *เกษตรกรรมไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

Altieri, M. A. (1995). *Agroecology: The science of sustainable agriculture (2nd ed.).* Boulder, CO: Westview Press.

Altieri, M. A., & Nicholls, C. I. (2003). *Soil fertility management and insect pests: Harmonizing soil and pest management. In M. A. Altieri (Ed.), Agroecology: Principles and strategies for designing sustainable farming systems (177–202).* CRC Press.

Bouwer, H. (2002). Artificial recharge of groundwater: Hydrogeology and engineering. *Hydrogeology Journal*, 10(1), 121–142.

Chambers, R. (1997). *Whose reality counts? Putting the first last*. London: Intermediate Technology Publications.

Dillon, P. (2005). Future management of aquifer recharge. *Hydrogeology Journal*, 13(1), 313–316.

Dillon, P., Pavelic, P., Page, D., Beringen, H., & Ward, J. (2009). Managed aquifer recharge: An introduction. *Waterlines*, 28(1), 10–12.

Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2017). *The future of food and agriculture – Trends and challenges.* Rome: FAO.

Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO). (2018). *Sustainable agriculture.* Rome: FAO.

Gale, I. N., McDonnell, J. J., & Stewart, M. K. (2013). *Groundwater and surface water interactions: Models, methods, and case studies.* Wiley.

Gaventa, J. (2006). Finding the spaces for change: A power analysis. *IDS Bulletin*, 37(6), 23–33. https://doi.org/10.1111/j.1759-5436.2006.tb00320.x.

Gleick, P. H. (2003). Water use. *Annual Review of Environment and Resources*, 28, 275–314.

Gleeson, T., Wada, Y., Bierkens, M. F. P., & van Beek, L. P. H. (2012). Water balance of global aquifers revealed by groundwater footprint. *Nature*, 488, 197–200.

Gliessman, S. R. (2007). *Agroecology: The ecology of sustainable food systems (2nd ed.).* Boca Raton, FL: CRC Press.

Gliessman, S. R. (2015). *Agroecology: The ecology of sustainable food systems (3rd ed.).* CRC Press.

Pholphirul, P. (2012). Sufficiency economy philosophy: A pathway to sustainable development in Thailand. *Asian Social Science*, 8(7), 34–44.

Postel, S., Polak, P., Gonzales, F., & Keller, J. (1996). Drip irrigation for small farmers: A new initiative to alleviate hunger and poverty. *Water International*, 21(1), 3–13.

Pretty, J. (2008). Agricultural sustainability: Concepts, principles and evidence. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 363(1491), 447–465. https://doi.org/10.1098/rstb.2007.2163.

Raksasat, S. (2018). Application of the sufficiency economy philosophy in community development. *Journal of Social Sciences*, 14(2), 45–56.

Sangtong, K. (2016). Sufficiency economy and sustainable development: Case studies in rural Thailand. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 37(1), 12–22.

Scanlon, B. R., Reedy, R. C., & Pool, D. R. (2007). Groundwater recharge in arid and semiarid regions. *Hydrogeology Journal*, 15(1), 153–167.

Tilman, D., Cassman, K. G., Matson, P. A., Naylor, R., & Polasky, S. (2002). Agricultural sustainability and intensive production practices. *Nature*, 418(6898), 671–677.

World Bank. (2022). *Thailand economic monitor: Agriculture and rural development.* Washington, DC: World Bank.

Zhang, H., Liu, W., & Wang, L. (2018). Water banking and its potential for sustainable water management. *Journal of Hydrology*, 560, 392–401.

Office of the Royal Development Projects Board. (2010). *Sufficiency economy philosophy.* Bangkok: Office of the Royal Development Projects Board.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Impact of Floating Population on Public Utility Management: A Case Study of Rangsit University Students in Muang Ake Village, Pathum Thani Province

ผลกระทบประชากรแฝงที่มีต่อการจัดการสาธารณูปโภค กรณีศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยรังสิต หมู่บ้านเมืองเอก จังหวัดปทุมธานี

Weerapap Nasen[1*], & Chanchai Jewjinda[2]

วีรภัทร ณะเสน[1*], & ชาญชัย จิวจินดา[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Weerapap Nasen*
วีรภัทร ณะเสน
Rangsit University, Thailand.
มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: Weerapat.nasen9363@gmail.com

2. Chanchai Jewjinda
ชาญชัย จิวจินดา
Rangsit University, Thailand.
มหาวิทยาลัยรังสิต
Email: Chanchai.j@rsu.ac.th

คำสำคัญ:
ประชากรแฝง, หาวิทยาลัยรังสิต, เทศบาลนครรังสิต, การบริหารจัดการท้องถิ่น

Keywords:
Floating Population, Rangsit University, Rangsit City Municipality, Local Governance

Article history:
Received: 18/05/2025
Revised: 15/07/2025
Accepted: 12/09/2025
Available online: 29/11/2025

How to Cite:
Nasen, W. &. Jewjinda, C. (2025). The Impact of Floating Population on Public Utility Management: A Case Study of Rangsit University Students in Muang Ake Village, Pathum Thani Province. *Journal Dhamma for Life,* 31(4), 889-905.

ABSTRACT

This research aimed to achieve three main objectives: 1) to investigate the problems arising from the increase of floating population in the Rangsit University area, 2) to study the impacts of the floating population on the administration and management of Rangsit City Municipality, and 3) to explore potential solutions to various problems resulting from the influx of floating students at Rangsit University. This qualitative research employed an in-depth interview methodology, collecting data from a purposive sample of 15 individuals. The sample consisted of 10 community leaders from Muang Ek Village and 5 administrators from Rangsit University.

The findings reveal that the growth of the floating population, predominantly Rangsit University students, has led to severe challenges in fundamental public utilities within Muang Ek Village. Key issues include overflowing waste bins, insufficient water pressure, power outages/fluctuations, and congestion in public transportation systems. Furthermore, this phenomenon significantly impacts the administration and management of Rangsit City Municipality. The municipality faces an increased workload that disproportionately exceeds its allocated budget and personnel, which are primarily based on inaccurate registered population data. This discrepancy compromises the efficiency of public service planning and delivery. The municipality also grapples with challenges in local revenue collection, along with broader issues related to infrastructure and environmental degradation, such as damaged roads and wastewater management.

Based on the identified problems and impacts, the research proposes an integrated approach to problem-solving, emphasizing multi-sector collaboration. Rangsit City Municipality should implement policies to integrate actual population databases for more accurate budget allocation and adopt a collaborative management and burden-sharing policy with Rangsit University and dormitory operators. Concurrently, it is crucial to invest in expanding and upgrading basic utility infrastructure, promoting waste separation, and encouraging energy conservation among students. Rangsit University, in turn, should play a proactive role in incentivizing students to formally register their residency in the area to reflect the true population numbers, alongside fostering a sense of social and environmental responsibility within the community. Implementing these recommendations will mitigate impacts, reduce the municipality's burden, and sustainably enhance the quality of life for both permanent residents and the floating population in the area.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาปัญหาที่เกิดจากการเพิ่มขึ้นของประชากรแฝงในพื้นที่มหาวิทยาลัยรังสิต 2) เพื่อศึกษาผลกระทบของประชากรแฝงต่อการบริหารจัดการของเทศบาลนครรังสิต และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เป็นผลกระทบจากการเข้ามาศึกษาของประชากรแฝงในมหาวิทยาลัยรังสิต การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) กลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 15 ท่าน ประกอบด้วย ประธานชุมชนหมู่บ้านเมืองเอก 10 ท่าน และผู้บริหารมหาวิทยาลัยรังสิต 5 ท่าน

ผลการศึกษาพบว่า การเพิ่มขึ้นของประชากรแฝง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยรังสิต ได้ก่อให้เกิด ปัญหาด้านสาธารณูปโภคพื้นฐานอย่างรุนแรง ในพื้นที่หมู่บ้านเมืองเอก โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาขยะล้นถัง ความไม่เพียงพอของน้ำประปา ปัญหาไฟฟ้าตก/ดับ และความแออัดของระบบขนส่งสาธารณะ นอกจากนี้ยังส่งผลกระทบต่อ การบริหารจัดการของเทศบาลนครรังสิต โดยตรง ทั้งในด้านภาระงานที่เพิ่มขึ้นสวนทางกับงบประมาณและกำลังคนที่ถูกจัดสรรตามข้อมูลทะเบียนราษฎรที่ไม่สะท้อนความเป็นจริง ทำให้การวางแผนพัฒนาและบริหารจัดการบริการสาธารณะขาดประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังสร้างความท้าทายในการจัดเก็บรายได้ท้องถิ่นและปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อม เช่น ถนนชำรุดและน้ำเสีย จากปัญหาและผลกระทบที่พบ การวิจัยได้เสนอ แนวทางการแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการ โดยเน้นความร่วมมือจากหลายภาคส่วน เทศบาลนครรังสิตควรมีนโยบายบูรณาการฐานข้อมูลประชากรที่แท้จริงเพื่อการจัดสรรงบประมาณที่แม่นยำขึ้น และนำนโยบายการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและการแบ่งปันภาระมาร่วมใช้กับมหาวิทยาลัยรังสิตและผู้ประกอบการหอพัก นอกจากนี้ ควรลงทุนขยายและปรับปรุงโครงข่ายสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน

ควบคู่กับการส่งเสริมการคัดแยกขยะและการประหยัดพลังงานในกลุ่มนักศึกษา มหาวิทยาลัยรังสิตควรเข้ามามีบทบาทในการจูงใจให้นักศึกษาย้ายทะเบียนบ้านเข้ามาในพื้นที่เพื่อสะท้อนจำนวนประชากรที่แท้จริง ตลอดจนส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชน การดำเนินการตามแนวทางเหล่านี้จะช่วยบรรเทาผลกระทบ ลดภาระของเทศบาล และยกระดับคุณภาพชีวิตของทั้งประชากรดั้งเดิมและประชากรแฝงในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน

บทนำ

ในปัจจุบัน การเคลื่อนย้ายประชากรเพื่อการศึกษาและการทำงานเป็นปรากฏการณ์ที่พบได้ทั่วไปในเมืองใหญ่ของประเทศไทย ปรากฏการณ์นี้สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของชุมชนและเมืองที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีการรวมตัวของผู้คนจากหลายพื้นที่หรือหลายจังหวัด ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้มักไม่ได้ย้ายทะเบียนบ้านมายังพื้นที่ที่อยู่อาศัยจริง เราเรียกกลุ่มนี้ว่า ประชากรแฝง ประชากรแฝงสามารถแบ่งออกได้เป็นสองประเภทหลัก ได้แก่ ประชากรแฝงกลางวัน หรือ Commuter Population ซึ่งหมายถึงผู้ที่เข้ามาเรียนหรือทำงานในจังหวัดที่ตนเองไม่ได้อาศัยอยู่ถาวร และประชากรแฝงกลางคืน หรือ Non-registered Population ซึ่งหมายถึงผู้ที่อาศัยอยู่ในจังหวัดหนึ่ง แต่ไม่ได้ย้ายทะเบียนบ้านเข้ามาอย่างเป็นทางการ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2565; มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563) กรณีตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในบริบทไทยคือ มหาวิทยาลัยรังสิต ซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนหมู่บ้านเมืองเอก จังหวัดปทุมธานี มหาวิทยาลัยรังสิตเป็นสถาบันอุดมศึกษาเอกชนที่มีชื่อเสียง มีนักศึกษาประมาณ 28,068 คน (สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2567) เปิดสอนใน 34 คณะ/วิทยาลัย/สถาบัน ครอบคลุม 136 สาขาวิชา ทั้งระดับปริญญาตรี โท และเอก ชุมชนหมู่บ้านเมืองเอกเองก็เป็นชุมชนขนาดใหญ่ มีพื้นที่กว่า 4,000 ไร่ แบ่งออกเป็น 10 ชุมชนย่อย นอกจากเป็นพื้นที่พักอาศัยแล้ว ยังเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยขนาดใหญ่ที่มีนักศึกษาหลากหลายสาขาอาศัยอยู่และเข้ามาใช้ชีวิตประจำวัน การมีนักศึกษาเข้ามาอาศัยในชุมชนดังกล่าวส่งผลกระทบทั้งทางบวกและทางลบ ในด้านบวก นักศึกษาช่วยสร้างพลังชีวิตและความมีชีวิตชีวาให้กับชุมชน สร้างบรรยากาศที่คึกคัก นำมาซึ่งความหลากหลายทางความคิด วัฒนธรรม และกิจกรรมต่าง ๆ นอกจากนี้ การใช้จ่ายของนักศึกษายังช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่รอบมหาวิทยาลัย เช่น ร้านค้า ร้านอาหาร หอพัก และธุรกิจบริการต่าง ๆ อีกทั้งนักศึกษาและคณาจารย์ยังสามารถมีส่วนร่วมในโครงการความร่วมมือด้านสังคม สุขภาพ การศึกษา และนวัตกรรม ทำให้ชุมชนได้รับประโยชน์ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ในบริบทของการบริหารจัดการภาครัฐ การมีประชากรแฝงจำนวนมากก็สร้างความท้าทาย เนื่องจากนักศึกษาส่วนใหญ่ไม่ได้ย้ายทะเบียนบ้านมายังจังหวัดปทุมธานี ทำให้จำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎร์ (de jure population) ไม่สะท้อนจำนวนประชากรจริงที่เข้ามาอยู่อาศัยและใช้ชีวิต (de facto population) ส่งผลให้เกิดปัญหาในการวางแผนและจัดสรรทรัพยากร เช่น งบประมาณสำหรับบริการพื้นฐาน การวางแผนโครงสร้างพื้นฐาน การจัดการขยะและน้ำเสีย รวมถึงความปลอดภัยและการ

ให้บริการด้านสุขภาพ หากจำนวนประชากรจริงสูงกว่าตัวเลขทางทะเบียน ระบบบริหารจัดการของท้องถิ่นอาจไม่สามารถรองรับความต้องการได้อย่างเพียงพอ

จากปัญหาดังกล่าว การศึกษาผลกระทบของนักศึกษาในฐานะประชากรแฝงต่อชุมชนหมู่บ้านเมืองเอกจึงมีความสำคัญ เนื่องจากยังมีช่องว่างทางความรู้ (research gap) เกี่ยวกับการบริหารจัดการประชากรแฝงในบริบทของสถาบันการศึกษาขนาดใหญ่และชุมชนเมืองไทย งานวิจัยนี้จึงมุ่งเน้นการรวบรวมข้อมูลและความคิดเห็นเพื่อเสนอแนวทางการจัดการประชากรแฝงอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะช่วยสนับสนุนการวางแผน การจัดสรรทรัพยากร และการพัฒนาชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการอยู่อาศัยร่วมกัน

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ประชากรแฝงที่เพิ่มขึ้นในเขตพื้นที่มหาวิทยาลัยรังสิตและผลกระทบต่อการบริหารจัดการของเทศบาลนครรังสิต ตลอดจนแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น โดยยึดกรอบทฤษฎีและแนวคิดสำคัญที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

แนวคิดเกี่ยวกับประชากร

ประชากรหมายถึงกลุ่มของมนุษย์ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่หนึ่งในช่วงเวลาหนึ่ง และมีลักษณะทางประชากรศาสตร์ เช่น จำนวน การกระจายตัว โครงสร้างอายุและเพศ ตลอดจนตัวชี้วัดด้านพลวัตประชากร เช่น อัตราการเกิด การตาย และการย้ายถิ่น ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญต่อการวางแผนพัฒนาและการจัดสรรทรัพยากรในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ (Weeks, 2015) การทำความเข้าใจโครงสร้างและขนาดประชากรจึงเป็นรากฐานสำคัญในการประเมินความต้องการ การใช้บริการสาธารณะ และผลกระทบต่อการบริหารจัดการในพื้นที่ศึกษา

แนวคิดเรื่องการย้ายถิ่นของประชากรและความหนาแน่นของประชากร

การย้ายถิ่น (Migration) เป็นการเคลื่อนย้ายของประชากรจากพื้นที่หนึ่งไปยังอีกพื้นที่หนึ่ง โดยเกิดจากปัจจัยผลักดัน (Push Factors) เช่น การว่างงานและภัยพิบัติ และปัจจัยดึงดูด (Pull Factors) เช่น โอกาสทางการศึกษาและการทำงาน การย้ายถิ่นมีผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรทั้งในพื้นที่ต้นทางและปลายทาง นอกจากนี้ ความหนาแน่นของประชากร (Population Density) ซึ่งหมายถึงจำนวนประชากรต่อพื้นที่หนึ่งหน่วย ยังเป็นตัวสะท้อนการใช้ทรัพยากรและความสามารถในการรองรับของพื้นที่ หากมีความหนาแน่นสูงโดยขาดการจัดการที่เหมาะสม ย่อมส่งผลให้เกิดปัญหาคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม (Lee, 1966)

สถานการณ์ประชากรแฝงในประเทศไทย

ประชากรแฝงหมายถึงกลุ่มบุคคลที่เข้ามาอยู่อาศัย ทำงาน หรือศึกษาในพื้นที่หนึ่งโดยไม่ได้ย้ายทะเบียนบ้านตามกฎหมาย ส่งผลให้จำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎรไม่สะท้อนความเป็นจริง ปรากฏการณ์นี้พบมากในเขตเมือง พื้นที่อุตสาหกรรม และพื้นที่ที่มีสถาบันการศึกษาขนาดใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานครและปริมณฑล รวมถึงจังหวัดปทุมธานีการมีประชากรแฝงจำนวนมากส่งผลต่อการจัดสรรงบประมาณและการบริหารจัดการบริการสาธารณะของท้องถิ่น เนื่องจากข้อมูลจากทะเบียนราษฎรเป็นฐานสำคัญในการวางแผนและจัดสรรทรัพยากร (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2565)

ทฤษฎีการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM)

เป็นแนวคิดที่ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการยกระดับประสิทธิภาพของระบบราชการให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ โดยเน้นการปรับบทบาทของภาครัฐให้ทำงานอย่างคล่องตัว โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนมากยิ่งขึ้น แก่นสำคัญของ NPM ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดการจัดการของภาคเอกชน ซึ่งถูกนำมาประยุกต์ใช้ในภาครัฐเพื่อเสริมสร้างผลลัพธ์การทำงานให้ชัดเจนและคุ้มค่า องค์ประกอบหลักของแนวคิดนี้ประกอบด้วยการมุ่งเน้นผลลัพธ์ ที่เน้นการกำหนดเป้าหมายและการประเมินผลอย่างเป็นรูปธรรม การนำกลไกตลาดและการแข่งขันเข้ามาสร้างแรงจูงใจให้เกิดประสิทธิภาพ การกระจายอำนาจการตัดสินใจไปยังระดับปฏิบัติการเพื่อให้เกิดความคล่องตัว ตลอดจนการให้ความสำคัญกับผู้รับบริการเป็นศูนย์กลาง ซึ่งทำให้ประชาชนได้รับบริการที่มีคุณภาพและตรงกับความต้องการมากขึ้น นอกจากนี้ NPM ยังย้ำถึงความสำคัญของการวัดผลงานและการกำกับความรับผิดชอบของผู้บริหารภาครัฐ เพื่อเสริมความโปร่งใสและความน่าเชื่อถือขององค์กรสาธารณะ อย่างไรก็ตาม แม้ทฤษฎี NPM จะเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนให้ภาครัฐมีประสิทธิภาพสูงขึ้น แต่แนวคิดนี้ก็มีข้อจำกัด โดยเฉพาะในมิติทางสังคมและการเมือง เช่น ความเสี่ยงต่อการลดทอนบทบาทของภาครัฐในฐานะผู้รักษาผลประโยชน์สาธารณะ หรือความไม่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่นที่มีความหลากหลายและซับซ้อน แนวคิด NPM จึงจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาและปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของการบริหารท้องถิ่น เพื่อให้สามารถตอบโจทย์การพัฒนาและการให้บริการสาธารณะที่มีคุณภาพได้อย่างแท้จริง ดังที่ Hood (1991) ได้ชี้ให้เห็นไว้ในการวิเคราะห์แนวคิดนี้ในระดับสากล

แนวคิดและบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการจัดบริการสาธารณะขั้นพื้นฐาน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การจัดการสิ่งแวดล้อม การดูแลสุขภาพ การเก็บภาษีและค่าธรรมเนียม ตลอดจนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ หลักการกระจายอำนาจตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและ

ขั้นตอนการกระจายอำนาจฯ พ.ศ. 2542 มุ่งให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

ข้อมูลทั่วไปของตำบลหลักหก

ตำบลหลักหก อำเภอเมืองปทุมธานี จังหวัดปทุมธานี เป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญด้านเศรษฐกิจและการศึกษา เนื่องจากเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยรังสิต ซึ่งดึงดูดนักศึกษาและบุคลากรจำนวนมาก ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของชุมชน หอพัก สิ่งปลูกสร้าง และกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว พื้นที่มีลักษณะกึ่งเมืองและกึ่งชนบท มีโครงข่ายคมนาคมที่เชื่อมต่อกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียงอย่างสะดวก เช่น ถนนพหลโยธิน ถนนรังสิต–ปทุมธานี และถนนเลียบคลองรังสิตประยูรศักดิ์ ทำให้เป็นพื้นที่ที่มีการเคลื่อนย้ายประชากรเข้ามาอย่างต่อเนื่อง (สภาพัฒน์, 2560; กรมทางหลวง, 2565)

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยจะเริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจ แนวคิดเรื่องประชากร และ แนวคิดเรื่องการย้ายถิ่นของประชากรและความหนาแน่นของประชากร เพื่ออธิบายถึงการเข้ามาอยู่อาศัยของนักศึกษาในหมู่บ้านเมืองเอก ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิด "ประชากรแฝง" จำนวนมาก นอกเหนือจากประชากรตามทะเบียนบ้าน การวิจัยจะเจาะลึกถึง สถานการณ์ประชากรแฝงในประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่ใกล้สถานศึกษา เพื่อให้เห็นภาพรวมของความท้าทายที่หน่วยงานท้องถิ่นและชุมชนต้องเผชิญ การพิจารณา ข้อมูลทั่วไปของตำบลหลักหก จะช่วยสร้างความเข้าใจในบริบททางกายภาพ สังคม และเศรษฐกิจของพื้นที่กรณีศึกษา อันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่กำหนดลักษณะของปัญหาและผลกระทบที่ตามมา ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับ "การจัดการสาธารณูปโภค" ได้แก่ น้ำประปา ไฟฟ้า การจัดการขยะ และระบบขนส่งสาธารณะ ในหมู่บ้านเมืองเอก โดยจะเน้นการเก็บข้อมูลจากประสบการณ์ตรงและมุมมองของ ผู้ที่เกี่ยวข้อง (เช่น เจ้าหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ให้บริการสาธารณูปโภค ผู้นำชุมชน ผู้ประกอบการหอพัก และประชาชนในพื้นที่) เพื่อทำความเข้าใจว่าประชากรแฝงสร้าง ความท้าทาย ความแออัด การขาดแคลน หรือปัญหาในการบริหารจัดการ อย่างไรในแต่ละด้านของสาธารณูปโภค การวิจัยจะพยายามทำความเข้าใจถึง สาเหตุเชิงลึก ของปัญหาเหล่านี้ รวมถึง ผลกระทบทางสังคมและคุณภาพชีวิต ที่เกิดขึ้นกับทั้งประชากรดั้งเดิมและประชากรแฝงเอง สำหรับบทบาทและแนวทางการบริหารจัดการและการปรับตัวขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในส่วนนี้ การวิจัยจะพิจารณาถึง แนวคิดและบทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) คือ เทศบาลนครรังสิต ในการรับมือกับปัญหาที่เกิดจากประชากรแฝง โดยจะสำรวจว่า อปท มีนโยบายแผนงาน มาตรการ หรือแนวปฏิบัติ อย่างไรในการจัดการสาธารณูปโภคให้เพียงพอและมีประสิทธิภาพภายใต้ข้อจำกัดต่างๆ รวมถึงการวิเคราะห์ว่า ทฤษฎีการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ซึ่งเน้นประสิทธิภาพและผลลัพธ์ ถูกนำมาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาอย่างไร การวิจัยจะมองหาแนวปฏิบัติที่ดีหรือ ข้อจำกัดและความท้าทาย ที่ อปท ประสบในการให้บริการสาธารณูปโภคแก่

ประชากรที่แท้จริงทั้งหมดในพื้นที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประสานงานและความร่วมมือกับภาคส่วนอื่น ๆ เพื่อหาทางออกที่ยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงปัญหาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรแฝงในมหาวิทยาลัยรังสิต
2. เพื่อศึกษาผลกระทบของประชากรแฝงต่อการจัดการบริหารงานของเทศบาลนครรังสิต
3. เพื่อศึกษา แนวทางการแก้ไขปัญหาด้านต่างๆ ที่เป็นผลกระทบของประชากรแฝงที เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยรังสิต

สมมติฐานการวิจัย

1. การเพิ่มขึ้นของประชากรแฝงในพื้นที่มหาวิทยาลัยรังสิตมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับระดับความหนาแน่นของประชากรในตำบลหลักหก และส่งผลให้ความต้องการใช้บริการสาธารณะเพิ่มสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ
2. ประชากรแฝงมีผลกระทบเชิงลบต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการของเทศบาลนครรังสิต โดยเฉพาะด้านการจัดสรรงบประมาณ การบริหารโครงสร้างพื้นฐาน และการจัดบริการสาธารณะขั้นพื้นฐาน
3. ระดับผลกระทบจากประชากรแฝงมีอิทธิพลต่อภาระงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และส่งผลให้คุณภาพการให้บริการสาธารณะลดลงอย่างมีนัยสำคัญ
4. การนำแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (NPM) ไปประยุกต์ใช้สามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานและลดผลกระทบจากประชากรแฝงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้
5. การมีระบบความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยรังสิต ชุมชน และเทศบาลนครรังสิต มีผลเชิงบวกต่อการแก้ไขปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการประชากรแฝงในพื้นที่

ระเบียบวิธีการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มุ่งวิเคราะห์ ผลกระทบของประชากรแฝงที่มีต่อการจัดการสาธารณูปโภค ในพื้นที่หมู่บ้านเมืองเอก จังหวัดปทุมธานี โดยใช้กรณีศึกษา นักศึกษามหาวิทยาลัยรังสิต ในฐานะกลุ่มประชากรแฝงหลัก ผู้วิจัยจึงกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้จัดอยู่ในกรอบการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งค้นหาความหมายเชิงลึกและการตีความปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสาธารณูปโภคจากมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง ประชากร

เป้าหมายประกอบด้วยประธานชุมชนจากสิบชุมชนในเขตเมืองเอกและผู้บริหารที่เกี่ยวข้องจากมหาวิทยาลัยรังสิตห้าท่าน รวมเป็นผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีศักยภาพทั้งสิ้นสิบห้าราย

เทคนิคการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักซึ่งมีบทบาทและประสบการณ์ตรงในการบริหารจัดการชุมชนและสาธารณูปโภค จึงมั่นใจได้ว่าข้อมูลที่ได้จะสอดคล้องและส่งเสริมวัตถุประสงค์การศึกษา ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) มีบทบาทสำคัญต่อการจัดการชุมชนและการบริหารจัดการสาธารณูปโภคในพื้นที่ จึงสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา

คุณสมบัติในการคัดเลือก ตามประเภทของผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)	จำนวน (คน)
ประธานชุมชนเมืองเอกรังสรรค์	1
ประธานชุมชนเมืองเอกฝั่งเหนือ	1
ประธานชุมชนเอกทักษิณ 1235	1
ประธานชุมชนเอกอุดรบูรพา	1
ประธานชุมชนเมืองเอกโครงการ 2	1
ประธานชุมชนเมืองเอกโครงการ 3	1
ประธานชุมชนเมืองเอกโครงการ 4	1
ประธานชุมชนเมืองเอกโครงการ 5	1
ประธานชุมชนเมืองเอกโครงการ 6	1
ประธานชุมชนเมืองเอกโครงการ 8	1
ผู้บริหารมหาวิทยาลัยรังสิต จำนวน 5 คน	5
รวม	15

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล งานวิจัยนี้เน้นการใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเป็นเครื่องมือหลักเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าประสบการณ์ ความเห็น และข้อเสนอแนะอย่างลื่นไหลและเจาะลึก โดยคำถามถูกออกแบบให้ครอบคลุมบริบทการบริหารจัดการสาธารณูปโภค ปัญหาที่พบ และแนวทางแก้ไขที่เกิดจากมุมมองของผู้นำชุมชนและผู้บริหาร นอกเหนือจากการสัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยได้บันทึกภาคสนามอย่างเป็นระบบเพื่อเก็บรายละเอียดของสภาพแวดล้อม พฤติกรรม และสัญญะต่าง ๆ ที่อาจไม่ถูกถ่ายทอดออกมาในคำพูด ซึ่ง

การบันทึกภาคสนามช่วยเติมเต็มบริบทและเป็นฐานข้อมูลเชิงพฤติกรรมที่สำคัญ ทั้งนี้ยังมีการจัดการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อเสริมความสมบูรณ์ของข้อมูล ทำให้เห็นมุมมองร่วมและความแตกต่างระหว่างตัวแทนชุมชนต่าง ๆ

ขั้นตอนการวิจัย

กระบวนการดำเนินการวิจัยเริ่มจากการศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาปรับประยุกต์ใช้ในการออกแบบแนวคำถามและเกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูล โดยแบบสัมภาษณ์ได้รับการพิจารณาและตรวจทานโดยผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้เหมาะสมและเชื่อถือได้ ผู้วิจัยติดต่อและนัดหมายผู้ให้ข้อมูลหลักตามรายชื่อที่คัดเลือก แล้วดำเนินการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวในพื้นที่จริง โดยเก็บข้อมูลทั้งในรูปแบบการอัดเสียงและบันทึกเชิงสังเกตอย่างละเอียดเพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล เมื่อสิ้นสุดการเก็บข้อมูลทุกชุด ข้อความจากการสัมภาษณ์จะถูกถอดคำพูดอย่างละเอียดและจัดเก็บเป็นเอกสารต้นทางสำหรับการวิเคราะห์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้กรอบการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ผสานกับแนวการตีความเชิงอรรถาธิบาย นักวิจัยทำการอ่านข้อมูลซ้ำเพื่อทำความคุ้นเคยกับเนื้อหา ระบุหน่วยความหมาย ตัดสินใจแยกหมวดหมู่และทำการเข้ารหัสเชิงระบบ จากนั้นสังเคราะห์ความหมายและค้นหาความสัมพันธ์เชิงเนื้อหาเพื่อนำไปสู่การสรุปเชิงประเด็น (thematic analysis) ซึ่งมุ่งสะท้อนผลกระทบที่แท้จริงต่อการจัดการสาธารณูปโภคในพื้นที่ ตลอดจนสกัดบทเรียนเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะแนวทางพัฒนาที่สามารถนำไปใช้ได้จริง กระบวนการทั้งหมดถูกออกแบบให้มีความรัดกุม โปร่งใส และสามารถตรวจสอบได้ เพื่อให้ข้อค้นพบมีความน่าเชื่อถือและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ศึกษาอย่างแท้จริง หากต้องการให้ผมปรับโทนภาษาให้เป็นทางการขึ้นสำหรับใส่ในวิทยานิพนธ์หรือสรุปสั้นเพื่อส่งเผยแพร่ บอกได้เลยครับ ผมจะเรียบเรียงให้ตรงตามรูปแบบที่ต้องการ

ผลการวิจัย

การรายงานผลการวิจัยแบ่งเป็น 3 ส่วนได้แก่ 1) สรุปปัญหาที่เพิ่มขึ้น 2) ผลกระทบอกาจัดการของการบริหารงานของเทศบาลนครรังสิต และ 3) แนวทางการแก้ปัญหา โดยมีรายละเอียดรายงานดังนี้

ปัญหาด้านสาธารณูปโภคพื้นฐาน ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่สะท้อนตรงกันถึงปัญหา

ความไม่เพียงพอของสาธารณูปโภค อันเป็นผลโดยตรงจากการที่จำนวนประชากรที่เข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่เมืองเอกมีมากกว่าศักยภาพการรองรับของระบบที่มีอยู่เดิม โดยเฉพาะในช่วงเปิดภาคเรียนหรือช่วงเวลาที่มีกิจกรรมในมหาวิทยาลัย ปัญหาหลักที่พบได้แก่

1. น้ำประปา มีรายงานปัญหา แรงดันน้ำต่ำ หรือ น้ำไม่ไหล ในบางช่วงเวลา โดยเฉพาะในพื้นที่หอพักที่มีการใช้น้ำหนาแน่น ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของทั้งนักศึกษาและผู้อยู่อาศัยในชุมชน นอกจากนี้ยังพบปัญหา น้ำรั่วซึม และการบำรุงรักษาระบบท่อส่งน้ำที่ไม่ทันต่อการขยายตัวของพื้นที่

2. ไฟฟ้า แม้จะยังไม่พบปัญหาไฟฟ้าดับเป็นวงกว้าง แต่ผู้บริหารมหาวิทยาลัยและประธานชุมชนบางท่านแสดงความกังวลเกี่ยวกับ ความต้องการใช้ไฟฟ้าที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งอาจส่งผลให้ระบบสายส่งและหม้อแปลงไฟฟ้าทำงานหนักเกินกำลัง และมีความเสี่ยงต่อปัญหาไฟฟ้าตกหรือไฟดับในอนาคต หากไม่มีการลงทุนขยายระบบอย่างเพียงพอ

3. การจัดการขยะ เป็นปัญหาที่ถูกกล่าวถึงบ่อยที่สุด ประธานชุมชนหลายท่านระบุว่า ปริมาณขยะเพิ่มขึ้นอย่างมหาศาล โดยเฉพาะจากหอพักและร้านค้า ทำให้การจัดเก็บขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่เพียงพอหรือไม่สม่ำเสมอ ก่อให้เกิดปัญหา ขยะล้นถัง กลิ่นเหม็น และการสะสมของแมลงและสัตว์พาหะ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขอนามัยและทัศนียภาพของชุมชนอย่างรุนแรง

4. ระบบขนส่งสาธารณะ การที่นักศึกษาจำนวนมากต้องเดินทางเข้า-ออกมหาวิทยาลัยและพื้นที่ใกล้เคียง ทำให้เกิด ความแออัดของการจราจร โดยเฉพาะในช่วงเวลาเร่งด่วน นอกจากนี้ จำนวนรถโดยสารสาธารณะ (เช่น รถสองแถว รถตู้) ไม่เพียงพอ ต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ ส่งผลให้การเดินทางไม่สะดวกและบางครั้งต้องรอนาน

5. ปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อม นอกเหนือจากสาธารณูปโภคโดยตรง ปัญหาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรแฝงยังส่งผลกระทบต่อโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อมในภาพรวม ได้แก่การทรุดโทรมของถนนและทางเท้า เนื่องจากการจราจรที่หนาแน่นและการใช้งานที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้ ถนนและทางเท้าในชุมชนเกิดการชำรุดเสียหาย ได้ง่ายขึ้น และการบำรุงรักษาไม่ทันต่ออัตราการเสื่อมสภาพ และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดอุบัติเหตุ โดยเฉพาะนักศึกษาและผู้ที่ใช้รถมอเตอร์ไซค์เป็นพาหนะ

6. ปัญหาน้ำเสีย จากการขยายตัวของหอพักและที่พักอาศัย ทำให้มีปริมาณน้ำเสียเพิ่มขึ้น ซึ่งหากไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียที่เพียงพอและมีประสิทธิภาพ อาจส่งผลให้เกิดการปนเปื้อนในแหล่งน้ำธรรมชาติ หรือคลองในพื้นที่

7. ความเสื่อมโทรมของภูมิทัศน์ ในตำบลหลักมีการก่อสร้างที่พักอาศัยและอาคารพาณิชย์อย่างรวดเร็ว โดยบางส่วนขาดการวางแผนที่ดี อาจส่งผลให้ ภูมิทัศน์ของชุมชนขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย และลดพื้นที่สีเขียว

สำหรับปัญหาด้านความปลอดภัยและสังคม ประธานชุมชนบางท่านยังกล่าวถึงความกังวลด้านความปลอดภัยและปัญหาทางสังคมที่อาจเกี่ยวข้องกับการเพิ่มขึ้นของประชากรแฝง ซึ่งได้แก่

8. การจราจรเสี่ยงอันตราย การที่นักศึกษาใช้รถจักรยานยนต์เป็นจำนวนมาก และบางครั้งขาดความระมัดระวังในการขับขี่ ทำให้เกิด อุบัติเหตุบนท้องถนน บ่อยครั้งในพื้นที่

9. ความหลากหลายทางสังคม การเข้ามาของประชากรหลากหลายกลุ่มอาจนำมาซึ่ง ความท้าทายในการปรับตัวและการอยู่ร่วมกัน ระหว่างประชากรดั้งเดิมและประชากรใหม่ ซึ่งต้องอาศัยกลไกของชุมชนในการสร้างความเข้าใจและความร่วมมือ

การเพิ่มขึ้นของประชากรแฝง โดยเฉพาะนักศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยรังสิต

ได้ส่งผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญต่อการบริหารจัดการและการดำเนินงานของเทศบาลในหลายมิติได้แก่ ประเด็นดังนี้

1. ภาระงานและทรัพยากรที่ไม่สมดุล เนื่องจากประชากรแฝงจำนวนมหาศาลที่เข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่เมืองเอกและบริเวณใกล้เคียง ทำให้ความต้องการบริการสาธารณะพื้นฐาน เช่น การจัดเก็บขยะ การจัดการน้ำเสีย การบำรุงรักษาถนนหนทาง และการรักษาความปลอดภัย เพิ่มสูงขึ้นอย่างก้าวกระโดด แต่ทว่า การจัดสรรงบประมาณและกำลังคน ของเทศบาลมักอิงจากข้อมูลทะเบียนราษฎร ซึ่งไม่สะท้อนจำนวนประชากรที่แท้จริง ทำให้เทศบาลต้องแบกรับภาระงานเกินกำลังทรัพยากรที่มีอยู่ ส่งผลให้คุณภาพการบริการบางส่วนอาจไม่ทั่วถึงหรือไม่ทันท่วงที เช่น รถเก็บขยะไม่เพียงพอต่อปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้น หรือเจ้าหน้าที่เทศกิจไม่สามารถดูแลความเรียบร้อยได้ทั่วถึง

2. ความท้าทายในการวางแผนและพัฒนา การขาดข้อมูลประชากรที่แม่นยำและเป็นปัจจุบัน ทำให้การวางแผนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะของเทศบาลเป็นไปอย่างยากลำบาก เทศบาลอาจไม่สามารถคาดการณ์ความต้องการที่แท้จริงของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างถูกต้อง ส่งผลให้การลงทุนด้านสาธารณูปโภค เช่น การขยายระบบประปา ไฟฟ้า หรือการสร้างถนน ไม่สอดคล้องกับความต้องการใช้งานจริง ทำให้เกิดปัญหาคอขวดหรือความไม่เพียงพอในระยะยาว นอกจากนี้ แผนพัฒนาเมืองอาจไม่สามารถรองรับการขยายตัวของหอพักและอาคารพาณิชย์ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและไร้ทิศทางได้ทั้งหมด

3. ปัญหาด้านรายได้และการจัดเก็บภาษี แม้ว่าประชากรแฝงจะเข้ามาใช้บริการและทรัพยากรในพื้นที่เป็นจำนวนมาก แต่รายได้ที่เทศบาลจัดเก็บได้อาจไม่เพิ่มขึ้นตามสัดส่วนของภาระที่เพิ่มขึ้น เนื่องจากภาษีบางประเภท เช่น ภาษีบำรุงท้องที่ หรือภาษีที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง มักเรียกเก็บจากเจ้าของทรัพย์สินหรือผู้ที่จดทะเบียนบ้านในพื้นที่ ขณะที่นักศึกษาหรือผู้ที่มาทำงานชั่วคราวซึ่งเป็นประชากรแฝงอาจไม่ได้มีส่วนร่วมในการจ่ายภาษีท้องถิ่นโดยตรงมากนัก ทำให้เกิด ช่องว่างระหว่างรายจ่ายในการให้บริการกับรายได้ที่จัดเก็บได้ ซึ่งเป็นความท้าทายทางการเงินที่สำคัญต่อการบริหารจัดการของเทศบาล

4. ความสัมพันธ์และการประสานงานกับภาคส่วนอื่น การจัดการปัญหาประชากรแฝงที่ซับซ้อนนี้จำเป็นต้องอาศัยการประสานงานและความร่วมมือระหว่างเทศบาลนครรังสิตกับภาคส่วนอื่นๆ อย่างใกล้ชิด เช่น มหาวิทยาลัยรังสิต ในฐานะผู้ก่อให้เกิดประชากรแฝงกลุ่มใหญ่ หน่วยงานสาธารณูปโภค (การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค การประปาส่วนภูมิภาค) และผู้ประกอบการหอพัก หากขาดการสื่อสารและความร่วมมือที่ชัดเจน อาจทำให้การ

แก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างไม่ต่อเนื่อง ขาดการบูรณาการ และไม่สามารถแก้ปัญหาได้จากต้นตอ ซึ่งเป็นความท้าทายในการบริหารจัดการแบบองค์รวมของเทศบาล

5. ปัญหาด้านความปลอดภัยและสังคม การที่เทศบาลต้องดูแลประชากรจำนวนมหาศาลโดยมีกำลังเจ้าหน้าที่จำกัด ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการดูแลความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยในพื้นที่ เช่น การควบคุมอาชญากรรม หรือการดูแลการจราจร นอกจากนี้ การเพิ่มขึ้นของประชากรหลากหลายกลุ่มยังอาจสร้างความท้าทายในการบริหารจัดการความสัมพันธ์ทางสังคม และการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมด เนื่องจากประชากรแฝงอาจไม่ได้ผูกพันกับชุมชนในระยะยาว

แนวทางการแก้ไขปัญหาผลกระทบจากประชากรแฝง

การแก้ไขปัญหาผลกระทบจากประชากรแฝง ซึ่งส่วนใหญ่นักศึกษาในพื้นที่เมืองเอกและตำบลหลักหก จังหวัดปทุมธานี จำเป็นต้องอาศัยแนวทางแบบ บูรณาการ และ ความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ มหาวิทยาลัย ผู้ประกอบการ และชุมชน เพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพในระยะยาว ดังแนวทางแก้ไขปัญหาในด้านต่างๆ ดังนี้

1. การแก้ไขปัญหาด้านข้อมูลและการวางแผน โดยมีการจัดทำฐานข้อมูลประชากรที่แท้จริง เทศบาลนครรังสิตควรร่วมมือกับมหาวิทยาลัยรังสิต และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานสถิติแห่งชาติ ในการสำรวจและจัดทำฐานข้อมูลประชากรแฝง ในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอและเป็นระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลจำนวนและพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรที่แม่นยำยิ่งขึ้น ข้อมูลนี้จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการจัดสรรงบประมาณและวางแผนพัฒนาสาธารณูปโภคได้อย่างตรงจุดและเพียงพอต่อความต้องการจริง นอกจากนั้นควรมีการบูรณาการแผนพัฒนาเทศบาลควรนำข้อมูลประชากรแฝงมาพิจารณาประกอบการจัดทำ แผนพัฒนาท้องถิ่น โดยเฉพาะแผนแม่บทด้านสาธารณูปโภคและโครงสร้างพื้นฐาน เพื่อให้แผนสามารถรองรับการขยายตัวของประชากรและตอบสนองความต้องการที่แท้จริงในอนาคต

2. การแก้ไขปัญหาด้านสาธารณูปโภคพื้นฐานและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ น้ำประปาและไฟฟ้า ควรมีการลงทุนขยายและปรับปรุงโครงข่าย โดยเทศบาลควรร่วมมือกับการประปาส่วนภูมิภาคและการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เพื่อลงทุน ขยายระบบผลิตและจ่ายน้ำ รวมถึง ปรับปรุงระบบสายส่งและหม้อแปลงไฟฟ้า ให้มีศักยภาพเพียงพอต่อความต้องการที่เพิ่มขึ้น โดยอาจพิจารณาการวางแผนล่วงหน้าระยะยาว รวมถึงการส่งเสริมการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด ทั้งนี้มหาวิทยาลัยและชุมชนควรร่วมกันรณรงค์ให้นักศึกษาและผู้อยู่อาศัย ประหยัดการใช้น้ำและไฟฟ้า เพื่อลดภาระของระบบโดยรวม นอกจากนั้น ระบบขนส่งสาธารณะซึ่งเป็นการพัฒนาเส้นทางและเพิ่มจำนวนรถ เทศบาลควรร่วมมือกับหน่วยงานขนส่งในการพัฒนาเส้นทางและเพิ่มจำนวนรถโดยสารสาธารณะที่ให้บริการในพื้นที่ โดยเฉพาะเส้นทางเชื่อมต่อระหว่างมหาวิทยาลัยกับแหล่งชุมชนสำคัญ และจุดเชื่อมต่อกับระบบขนส่งมวลชนอื่น ๆ เช่น สถานีรถไฟฟ้าหลักหก ซึ่งควรทำคู่ขนานไปกับการรณรงค์และจัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อการเดินและการใช้จักรยานในพื้นที่ใกล้เคียงมหาวิทยาลัย

3. การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เทศบาลควรมีมาตรการที่ชัดเจนในการบังคับใช้ข้อบัญญัติท้องถิ่นเกี่ยวกับการจัดการขยะ โดยอาจพิจารณาการเก็บค่าธรรมเนียมการจัดเก็บขยะให้สอดคล้องกับปริมาณขยะที่สร้างขึ้น เพื่อความเป็นธรรมและเป็นแรงจูงใจในการลดขยะเช่นเดียวกับความร่วมมือในการจัดการขยะ ในการเพิ่มประสิทธิภาพการจัดเก็บ เทศบาลควรพิจารณา เพิ่มความถี่และจำนวนรถเก็บขยะ ในพื้นที่ที่มีความหนาแน่นของประชากรแฝงสูง โดยเฉพาะหอพักและบริเวณร้านค้า เพื่อให้ปริมาณขยะไม่ตกค้าง และควรมีการส่งเสริมการคัดแยกขยะ มหาวิทยาลัยและเทศบาลควรร่วมกันรณรงค์และจัดให้มี ระบบการคัดแยกขยะ ต้นทางในหอพักและที่พักอาศัยของนักศึกษา รวมถึงจัดจุดทิ้งขยะที่เหมาะสมและเพียงพอ เพื่อลดปริมาณขยะที่จะต้องนำไปกำจัด ทั้งนี้รวมถึงเทศบาลควรเร่งรัดการลงทุนและปรับปรุง ระบบบำบัดน้ำเสียรวมของชุมชน เพื่อรองรับปริมาณน้ำเสียที่เพิ่มขึ้นจากหอพักและที่พักอาศัย เพื่อป้องกันปัญหาน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ

4. การส่งเสริมความร่วมมือและการมีส่วนร่วม ประธานชุมชนเสนอให้สร้างกลไกความร่วมมือจัดตั้งคณะทำงานร่วม ระหว่างเทศบาลนครรังสิต มหาวิทยาลัยรังสิต ตัวแทนประธานชุมชน และผู้ประกอบการหอพัก เพื่อเป็นเวทีในการหารือ แลกเปลี่ยนข้อมูล และวางแผนแก้ไขปัญหาร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ สำหรับการมีส่วนร่วมของนักศึกษา มหาวิทยาลัยควรกระตุ้นให้นักศึกษามีจิตสำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน โดยการรณรงค์เรื่องการทิ้งขยะ การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด และการเคารพกฎระเบียบของชุมชน สำหรับบทบาทของมหาวิทยาลัยรังสิต: มหาวิทยาลัยในฐานะผู้สร้างประชากรแฝงกลุ่มใหญ่ ควรมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยอาจพิจารณาจัดสรรงบประมาณ หรือให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการและทรัพยากรแก่เทศบาลในการแก้ไขปัญหาด้านสาธารณูปโภคและสิ่งแวดล้อม

5. การบริหารจัดการและกฎระเบียบ เทศบาลควรทบทวนและปรับปรุง ข้อบัญญัติท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมการก่อสร้างหอพัก การจัดการขยะ และการจัดบริการสาธารณะต่างๆ ให้มีความเข้มงวดและเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน โดยอาจกำหนดมาตรฐานและบทลงโทษที่ชัดเจน ทั้งนี้ควรนำแนวคิดการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) มาปรับใช้ เช่น การมุ่งเน้นผลลัพธ์ การวัดประสิทธิภาพการทำงาน การกระจายอำนาจให้หน่วยงานภายใน และการสร้างแรงจูงใจในการให้บริการ เพื่อให้การบริหารงานสาธารณูปโภคมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยที่การดำเนินงานตามแนวทางเหล่านี้อย่างจริงจังและต่อเนื่อง จะช่วยบรรเทาผลกระทบที่เกิดจากประชากรแฝงได้อย่างเป็นรูปธรรม และนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่เมืองเอกและตำบลหลักหกให้เป็นชุมชนที่น่าอยู่และยั่งยืนสำหรับทุกคน

อภิปายผล

ผลการศึกษาที่มุ่งสำรวจปัญหาจากการเพิ่มขึ้นของประชากรแฝงในพื้นที่มหาวิทยาลัยรังสิต พบว่าความหนาแน่นของประชากรในเขตชุมชนโดยรอบ โดยเฉพาะหมู่บ้านเมืองเอก มีระดับสูงเกินกว่าศักยภาพการรองรับของโครงสร้างพื้นฐานในปัจจุบัน สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และสอดคล้องกับแนวคิดเรื่องขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ (carrying capacity) ของ Lee (1966) ที่อธิบายว่าการเพิ่มขึ้นของ

ประชากรเกินระดับที่พื้นที่สามารถรองรับได้จะก่อให้เกิดปัญหาความตึงตัวด้านสาธารณูปโภคและบริการสาธารณะ ซึ่งปรากฏให้เห็นเด่นชัดในพื้นที่ศึกษานี้ เช่น การขาดแคลนที่จอดรถ ระบบระบายน้ำไม่เพียงพอ และคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ลดลง

ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นปรากฏการณ์ประชากรแฝงซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของพื้นที่ที่ตั้งอยู่ใกล้สถาบันการศึกษา โดยข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2565) ชี้ให้เห็นว่าพื้นที่ลักษณะนี้มักมีจำนวนประชากรที่อยู่อาศัยจริง (de facto population) สูงกว่าจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎร (de jure population) อย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับผลการวิจัยนี้ที่พบว่า ประชากรตามทะเบียนไม่สามารถสะท้อนความต้องการที่แท้จริงของพื้นที่ได้ ส่งผลให้ข้อมูลดังกล่าวไม่เพียงพอสำหรับการวางแผนพัฒนาเมืองหรือการจัดสรรทรัพยากรของหน่วยงานท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 2

ในส่วนของผลกระทบต่อการจัดการด้านการบริหารงานของเทศบาลนครรังสิต การเพิ่มขึ้นของประชากรแฝงก่อให้เกิดภาระด้านการให้บริการสาธารณะโดยตรง โดยเฉพาะการจัดการขยะมูลฝอยที่พบว่ามีปริมาณเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตามจำนวนผู้พักอาศัยจริงในพื้นที่ การขาดความสอดคล้องระหว่างจำนวนประชากรที่ลงทะเบียนและประชากรที่ใช้ทรัพยากรจริง ทำให้เทศบาลอาจไม่ได้รับงบประมาณหรือทรัพยากรบุคลากรอย่างเพียงพอ ซึ่งเป็นประเด็นที่สอดคล้องกับงานศึกษาด้านการบริหารเมืองของท้องถิ่นในหลายประเทศที่ชี้ให้เห็นความท้าทายของท้องถิ่นที่ต้องรองรับประชากรหมุนเวียนหรือประชากรชั่วคราว

ทั้งนี้ ความพยายามของเทศบาลนครรังสิตในการปรับปรุงประสิทธิภาพการให้บริการ เช่น การจัดเส้นทางเก็บขยะใหม่ หรือการปรับกระบวนการให้บริการประชาชน สะท้อนถึงการนำหลักการของทฤษฎีการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management: NPM) ของ Hood (1991) มาใช้ ทั้งในด้านการเพิ่มประสิทธิภาพ ความคุ้มค่า และการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนในบริบทที่มีทรัพยากรจำกัด อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นข้อจำกัดสำคัญ ทั้งในแง่ภาระงานที่เพิ่มขึ้น ความจำกัดด้านงบประมาณ และข้อจำกัดในการประสานความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาและหน่วยงานท้องถิ่น ซึ่งบ่งชี้ถึงความจำเป็นในการพัฒนาแนวทางแก้ไขอย่างเป็นระบบตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ของการศึกษา

โดยสรุป อภิปรายผลในครั้งนี้เสนอภาพรวมของผลกระทบจากประชากรแฝงที่มีต่อระบบสาธารณูปโภคและการบริหารท้องถิ่นอย่างชัดเจน และชี้ให้เห็นความจำเป็นในการพัฒนาแนวทางแก้ไขเชิงนโยบายที่บูรณาการทั้งด้านข้อมูล การจัดสรรทรัพยากร และการบริหารจัดการร่วมระหว่างสถาบันการศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

สรุป

ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าการขยายตัวของประชากรแฝงในพื้นที่หมู่บ้านเมืองเอก โดยเฉพาะนักศึกษามหาวิทยาลัยรังสิตที่เข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก ได้ส่งผลกระทบต่อระบบสาธารณูปโภคของเทศบาลนครรังสิตอย่างมีนัยสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาขยะล้นถัง แรงดันน้ำประปาที่ไม่เพียงพอ รวมถึงความแออัดบนท้อง

ถนนที่ทวีความรุนแรงขึ้น ปัญหาเหล่านี้ล้วนมีรากฐานมาจากข้อมูลประชากรที่ไม่สอดคล้องกับจำนวนผู้อยู่อาศัยจริง ทำให้การวางแผนงบประมาณและการจัดการบริการสาธารณะของท้องถิ่นไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของพื้นที่ได้อย่างทันท่วงที งานวิจัยจึงชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นเร่งด่วนของการมีระบบข้อมูลประชากรที่ถูกต้อง ตลอดจนการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ มหาวิทยาลัย และชุมชนในการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน

จากการลงพื้นที่ศึกษาพบว่า มหาวิทยาลัยสามารถมีบทบาทสำคัญยิ่งในการช่วยปรับปรุงฐานข้อมูลประชากรของพื้นที่ ผ่านการจูงใจให้นักศึกษาย้ายทะเบียนบ้านเข้าสู่ตำบลหลักหกหรือจังหวัดปทุมธานี ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้จำนวนประชากรที่บันทึกไว้สอดคล้องกับจำนวนผู้อาศัยจริง แนวทางสำคัญประการแรกคือการประชาสัมพันธ์อย่างเป็นระบบ เพื่อทำให้นักศึกษาเข้าใจสิทธิประโยชน์ที่พวกเขาจะได้รับจากการย้ายทะเบียนบ้าน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิทางการเมืองท้องถิ่น การมีส่วนร่วมในการเลือกตั้งผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่น การเข้าถึงบริการของรัฐที่ต้องใช้ทะเบียนบ้านในพื้นที่ ตลอดจนความสะดวกในการติดต่อราชการยามจำเป็น การสื่อสารอย่างต่อเนื่องและเข้าถึงง่าย เช่น ผ่านกิจกรรมปฐมนิเทศ เว็บไซต์ของมหาวิทยาลัย หรือสื่อโซเชียล สามารถช่วยให้ข้อมูลที่ถูกต้องและลดความลังเลของนักศึกษาได้อย่างมาก ในขณะเดียวกัน มหาวิทยาลัยควรมีบทบาทในการอำนวยความสะดวกเชิงปฏิบัติ เพื่อให้การย้ายทะเบียนบ้านเป็นเรื่องง่ายและไม่เป็นภาระต่อนักศึกษา การจัดตั้งจุดบริการย้ายทะเบียนบ้านชั่วคราวร่วมกับสำนักงานทะเบียนท้องถิ่น หรือการจัดกิจกรรมพิเศษที่นำเจ้าหน้าที่มาบริการภายในมหาวิทยาลัย จะช่วยลดขั้นตอนการเดินทางและลดอุปสรรคด้านเวลา นอกจากนี้ การจัดทำคู่มือหรืออินโฟกราฟิกที่อธิบายขั้นตอนและเอกสารที่ต้องใช้จะช่วยให้กระบวนการทั้งหมดดำเนินไปได้อย่างราบรื่นยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตาม การสร้างแรงจูงใจที่มีประสิทธิผลไม่ได้จำกัดอยู่เพียงด้านข้อมูลหรือขั้นตอนปฏิบัติเท่านั้น แต่ยังต้องคำนึงถึงปัจจัยด้านความผูกพันทางสังคมด้วย นักศึกษาจะมีแนวโน้มย้ายทะเบียนบ้านมากขึ้นเมื่อรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนอย่างแท้จริง มหาวิทยาลัยจึงควรส่งเสริมให้เกิดความเชื่อมโยงกับชุมชนเมืองเอก ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น โครงการจิตอาสา การทำงานพัฒนาชุมชน หรือกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาและคนในพื้นที่ได้ร่วมมือกัน การมีประสบการณ์ร่วมในพื้นที่ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ และทำให้นักศึกษาตระหนักว่าตนเองมีบทบาทสำคัญในสังคมท้องถิ่นที่อยู่อาศัยอยู่จริง สุดท้าย การสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับผลกระทบของข้อมูลประชากรที่คลาดเคลื่อนถือเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่ควรให้ความสำคัญ การอธิบายให้นักศึกษาเข้าใจว่าการที่พวกเขาไม่ได้ย้ายทะเบียนบ้านส่งผลต่อคุณภาพบริการสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นระบบน้ำประปา การจัดการขยะ หรือการคมนาคม ซึ่งเป็นบริการที่นักศึกษาใช้ร่วมกับคนในชุมชน จะช่วยให้เกิดความรับผิดชอบต่อส่วนรวมมากขึ้น ความเข้าใจนี้จะช่วยสนับสนุนให้การย้ายทะเบียนบ้านเป็นการกระทำที่ไม่เพียงตอบโจทย์ผลประโยชน์ส่วนตัว แต่ยังมีความหมายเชิงสังคมและการพัฒนาพื้นที่ในระยะยาว

กล่าวโดยสรุป การแก้ไขปัญหาประชากรแฝงในพื้นที่เมืองเอกจำเป็นต้องดำเนินการอย่างบูรณาการและต่อเนื่อง มหาวิทยาลัย เทศบาล และชุมชนต้องร่วมมือกันเพื่อพัฒนาระบบข้อมูลประชากรที่ถูกต้องและส่งเสริมให้เกิดการใช้บริการสาธารณะที่มีประสิทธิภาพสูงสุด มาตรการต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นไม่เพียงช่วยให้หน่วยงานท้องถิ่นสามารถบริหารจัดการทรัพยากรได้อย่างเหมาะสมขึ้นเท่านั้น แต่ยังช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง

นักศึกษา ชุมชน และสถาบันการศึกษา นำไปสู่การพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืนตามเป้าหมายของงานวิจัยนี้อย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. นโยบายบูรณาการฐานข้อมูลประชากรและการจัดสรรงบประมาณ ให้มีการจัดทำและใช้ประโยชน์จากฐานข้อมูลประชากรที่แท้จริงในพื้นที่

2. นโยบายการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและการแบ่งปันภาระ ส่งเสริมความร่วมมือและแบ่งปันภาระความรับผิดชอบระหว่างเทศบาล มหาวิทยาลัยรังสิต และผู้ประกอบการที่พักอาศัย หอพัก ในการบริหารจัดการสาธารณูปโภคและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

1. เพื่อประเมินว่าการจัดบริการเคลื่อนที่หรือกิจกรรมส่งเสริมต่าง ๆ ช่วยเพิ่มผู้ย้ายทะเบียนบ้านได้มากน้อยเพียงใดเมื่อเทียบกับงบประมาณที่ใช้

2. เพื่อทำความเข้าใจปัจจัยทางจิตวิทยา สังคม และเศรษฐกิจที่มีผลต่อการตัดสินใจย้ายทะเบียนบ้านอย่างแท้จริง เช่น ความรู้สึกผูกพัน การมองเห็นประโยชน์ระยะยาว หรือความกลัวการยุ่งยากด้านเอกสาร

3. เปรียบเทียบพื้นที่อื่นที่มีประชากรแฝงจำนวนมากเช่น พื้นที่รอบมหาวิทยาลัยหรือแหล่งงานขนาดใหญ่ เพื่อหาบทเรียนหรือโมเดลที่สามารถนำมาปรับใช้ในพื้นที่เมืองเอกหรือเทศบาลอื่น ๆ ได้

4. ศึกษาผลกระทบของประชากรแฝงต่อบริการสาธารณะในเชิงปริมาณ เช่น อัตราการเพิ่มของปริมาณขยะ การใช้น้ำประปา ความหนาแน่นคมนาคม เพื่อสร้างข้อมูลตัวเลขที่สนับสนุนเชิงวิชาการและช่วยให้เทศบาลวางนโยบายอย่างแม่นยำ

เอกสารอ้างอิง

กรมทางหลวง. (2565). *ข้อมูลถนนและโครงข่ายคมนาคม.* กรุงเทพมหานคร: กรมทางหลวง.

กองสวัสดิการสังคม เทศบาลเมืองเมืองเอก. (พฤศจิกายน 2562*). ข้อมูลชุมชนหมู่บ้านเมืองเอก.* ปทุมธานี: เทศบาลเมืองเมืองเอก.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). *รายงานสถิติประชากรแฝงและประชากรตามทะเบียนราษฎร์.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.). (2567). *ข้อมูลจำนวนนักศึกษาปีการศึกษา 2567.* กรุงเทพฯ: กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). *รายงานสถานการณ์ประชากรและสังคมไทย.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

สภาพัฒน์. (2560). *รายงานสถานการณ์การพัฒนาพื้นที่จังหวัดปทุมธานี.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2563). *การศึกษาประชากรแฝงในประเทศไทย.* กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Hood, C. (1991). A public management for all seasons. *Public Administration*, 69(1), 3–19. https://doi.org/10.1111/j.1467-9299.1991.tb00779.x.

Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47–57. https://doi.org/10.2307/2060063.

Weeks, J. R. (2015). *Population: An introduction to concepts and issues (12th ed.).* Boston, MA: Cengage Learning.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://soo8.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

Improving the Quality of Life of Teachers in Thai Society According to Theravada Buddhist Philosophy

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

Somrudee Chanklum[1*], & Phrarajsuddhivajiramedhi[2]

สมฤดี จันทร์กล่ำ[1*], & พระราชสุทธิวชิรเมธี[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Somrudee Chanklum*
สมฤดี จันทร์กล่ำ
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: somrudee.cha@mbu.ac.th

2. Phrarajsuddhivajiramedhi
พระราชสุทธิวชิรเมธี
Graduate School, Mahamakut Buddhist University, Thailand.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Email: chaiyan.sueb@mbu.ac.th

คำสำคัญ:
ชีวิต, การพัฒนาคุณภาพชีวิต, ครูในสังคมไทย

Keywords:
Life, Quality of Life Development, Teachers in Thai Society

Article history:
Received: 18/08/2025
Revised: 10/09/2025
Accepted: 12/10/2025
Available online: 29/11/2025

How to Cite:
Chanklum, S. &. Phrarajsuddhivajiramedhi. (2025). Improving the Quality of Life of Teachers in Thai Society According to Theravada Buddhist Philosophy. *Journal Dhamma for Life,* 31(*4*), 906-923.

ABSTRACT

This research article aims to (1) examine the current state of teachers' quality of life in Thai society, (2) analyze the Theravada Buddhist philosophical principles relevant to enhancing teachers' quality of life, (3) integrate Theravada Buddhist philosophy for the development of teachers' quality of life, and (4) propose a model for improving teachers' quality of life in Thai society based on Theravada Buddhist principles. The study employed a qualitative field research approach, using in-depth interviews with 16 experts (monastic and lay). A semi-structured interview guide was used as the research instrument, and the data were analyzed through content analysis and presented descriptively.

The findings revealed that (1) teachers in Thai society continue to face limitations in their quality of life across physical, mental, and social dimensions. Key factors affecting their well-being include excessive workload, occupational stress, and challenging work environments, all of which contribute to fatigue and imbalance in life. (2) The Seven Qualities of a Good Friend (Kalyāṇamittatā) were found to enhance teachers' physical well-being by encouraging health maintenance and fostering supportive professional relationships. The Ten Methods of Analytical Reflection (Yoniso-manasikāra) significantly contributed to mental development by cultivating reasoned thinking, mindfulness, and creative problem-solving. The Four Brahmavihāras supported the improvement of teachers' social well-being by strengthening compassionate, harmonious, and peaceful interactions with students, parents, and the community through loving-kindness, compassion, empathetic joy, and equanimity. (3) The

integration of these three sets of Theravada Buddhist principles proved effective in holistically developing teachers' quality of life, facilitating a balanced relationship between work and personal life, and promoting greater happiness in the teaching profession. The study culminated in the creation of a new knowledge contribution, the "IDD Model," consisting of: (I) physical development through the Seven Qualities of a Good Friend; (D) mental development through the Ten Methods of Analytical Reflection; and (D) social development through the Four Brahmavihāras. The findings indicate that Theravada Buddhist philosophy holds strong potential for improving teachers' quality of life in Thai society. Its integrative and holistic nature offers a practical framework that can be applied to teacher development and educational institutions more broadly.

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูในสังคมไทย (2) วิเคราะห์หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่สอดคล้องต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตครู (3) บูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูในสังคม และ (4) นำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 16 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) และนำเสนอผลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า (1) คุณภาพชีวิตของครูในสังคมไทยยังเผชิญข้อจำกัดหลายมิติ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต ได้แก่ ภาระงานที่มาก ความเครียดจากบทบาทหน้าที่ และสภาพแวดล้อมการทำงานที่กดดัน ทำให้ครูประสบความเหนื่อยล้าและขาดสมดุลชีวิต (2) หลักกัลยาณมิตร 7 ประการช่วยพัฒนาด้านร่างกาย ด้วยการส่งเสริมการดูแลสุขภาพและการสร้างความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลในหมู่เพื่อนร่วมวิชาชีพ ขณะที่หลักโยนิโสมนสิการ 10 ประการมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาด้านจิตใจ ด้วยการฝึกคิดอย่างมีเหตุผล รอบด้าน มีสติ และแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ส่วนหลักพรหมวิหาร 4 ช่วยเสริมสร้างคุณภาพชีวิตด้านสังคม ผ่านการพัฒนาความสัมพันธ์ที่อบอุ่น เอื้อเฟื้อ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานแห่งเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา (3) การบูรณาการหลักธรรมทั้งสามชุดของพุทธปรัชญาเถรวาทสามารถนำมาใช้พัฒนาคุณภาพชีวิตครูได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยช่วยสร้างสมดุลระหว่างชีวิตและการทำงานในทุกมิติ และส่งเสริมให้ครูมีความสุขในการประกอบวิชาชีพ องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากการวิจัยคือ "Model IDD" ซึ่งประกอบด้วย (I) การพัฒนาด้านร่างกายด้วยหลักกัลยาณมิตร 7 ประการ (D) การพัฒนาด้านจิตใจด้วยหลักโยนิโสมนสิการ 10 ประการ และ (D) การพัฒนาด้านสังคมด้วยหลักพรหมวิหาร 4 รูปแบบนี้แสดงให้เห็นว่าหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

มีศักยภาพสูงในการยกระดับคุณภาพชีวิตครูไทยอย่างเป็นรูปธรรม โดยเน้นการบูรณาการหลักธรรมอย่างครอบคลุมและสมดุล ซึ่งสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางพัฒนาครูและสถาบันการศึกษาในวงกว้างได้ต่อไป

บทนำ

การศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประเทศและเป็นเครื่องมือสร้างทุนมนุษย์ให้สังคมเติบโตอย่างมั่นคง ทั้งแนวทางเศรษฐศาสตร์การศึกษาและนโยบายสาธารณะต่างยืนยันถึงบทบาทของการศึกษาในการขับเคลื่อนคุณภาพทรัพยากรมนุษย์และศักยภาพในการแข่งขันของประเทศ เช่นเดียวกับกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2559) ที่ทรงชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาคน คือหัวใจสำคัญของการพัฒนาชาติ การศึกษาจึงไม่ใช่เพียงการถ่ายทอดความรู้ แต่คือการสร้างพื้นฐานชีวิต ความคิด และคุณธรรมให้ประชาชนของชาติเติบโตอย่างมีคุณภาพ และผู้ที่ทำหน้าที่สำคัญที่สุดในกระบวนการนี้คือ ครู ผู้เป็นฟันเฟืองหลักของการจัดการศึกษาในทุกระดับ สถานการณ์ของวิชาชีพครูไทยในปัจจุบันมิได้ราบรื่น หากแต่เต็มไปด้วยความท้าทายรอบด้าน ทั้งด้านระบบ โครงสร้าง และสังคม Schultz (1961) และ Becker (1993 รายงานการวิจัยในรอบทศวรรษชี้ให้เห็นว่าครูจำนวนมากต้องแบกรับภาระงานนอกเหนือการสอน เช่น งานเอกสาร งานประเมินโครงการ และงานธุรการที่ซ้ำซ้อน ซึ่งลดทอนเวลาที่ครูควรทุ่มเทให้กับการสอนและการพัฒนาตนเอง ขณะเดียวกัน ค่าตอบแทนและสวัสดิการด้านอาชีพบางส่วนยังไม่สามารถดึงดูดหรือรักษาคนเก่งให้อยู่ในระบบได้ นอกจากนี้ ระบบผลิตและพัฒนาครูยังถูกตั้งคำถามว่าเชื่อมโยงกับบริบทการทำงานจริงเพียงใด ทำให้ครูจำนวนไม่น้อยเผชิญช่องว่างระหว่างความรู้ในหลักสูตรกับสถานการณ์จริงในห้องเรียน สังคมไทยมีความคาดหวังสูงต่อบทบาทครู ทั้งในฐานะผู้ถ่ายทอดความรู้ ผู้ปลูกฝังคุณธรรม ผู้เป็นแบบอย่างที่ดี และผู้พัฒนาเด็กให้มีทักษะชีวิตทันต่อโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แนวโน้มสากลสะท้อนตรงกันว่า บทบาทครูในปัจจุบันมีความซับซ้อนมากขึ้น จากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม และความหลากหลายของผู้เรียน ทำให้ครูต้องรับมือกับแรงกดดันทั้งด้านการสอน การดูแลผู้เรียน และการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง ความคาดหวังที่สูงเช่นนี้ แม้จะสะท้อนคุณค่าของวิชาชีพ แต่ก็มักสร้างภาระทางจิตใจ ความเครียด และความเหนื่อยล้าสะสม ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของครูโดยตรง

ภายใต้บริบทเช่นนี้ คุณภาพชีวิตครู จึงเป็นประเด็นสำคัญที่สังคมไม่อาจมองข้าม การมีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสภาพแวดล้อม เป็นปัจจัยพื้นฐานที่ช่วยให้ครูสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มศักยภาพ องค์การอนามัยโลกได้ชี้ให้เห็นว่า คุณภาพชีวิตเกี่ยวข้องกับการรับรู้คุณค่าของตนเอง ความพึงพอใจในชีวิต ความมั่นคงทางอารมณ์ และความสัมพันธ์ที่ดีในสภาพแวดล้อม ซึ่งทั้งหมดเป็นเงื่อนไขสำคัญของคนทำงานในภาคการศึกษา เพราะครูไม่ได้เพียงทำงานกับเนื้อหา แต่ทำงานกับคน และผลลัพธ์ของงานครูส่งผลระยะยาวต่อผู้เรียนและสังคม ท่ามกลางความกดดันและความท้าทายต่าง ๆ ครูจึงจำเป็นต้องมีหลักยึดเหนี่ยวภายในที่ช่วยสร้างสมดุลทางใจ หลักพุทธปรัชญาเถรวาท ซึ่งเป็นระบบความคิดที่เน้นการพัฒนาปัญญา สติ และจิตใจที่ตั้งมั่น

ในความดีงาม จึงเป็นแนวทางที่มีศักยภาพสูงในการประยุกต์ใช้กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครู (DuFour & Eaker, 1998) แม้ว่าหลักธรรมจะไม่อาจแก้ปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น ค่าตอบแทนหรือระบบราชการได้โดยตรง แต่หลักธรรมหลายประการสามารถทำหน้าที่เป็น เครื่องมือภายใน ที่ช่วยให้ครูมีภูมิคุ้มกันทางใจต่อสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักกัลยาณมิตร ช่วยสร้างสังคมเพื่อนร่วมงานที่เกื้อกูลกัน (Kabat-Zinn, 2003) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้ร่วมกันทางวิชาชีพในระดับสากล หลักโยนิโสมนสิการ ช่วยให้ครูคิดอย่างรอบด้าน เห็นเหตุและผลของสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ ช่วยลดความเครียดและเพิ่มปัญญาในการตัดสินใจ ส่วน พรหมวิหาร 4 คือ เครื่องมือสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน ผู้ปกครอง และเพื่อนร่วมงาน โดยเน้นเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ซึ่งงานวิจัยทางจิตวิทยาบวกพบว่า ช่วยเสริมความสุข ความยืดหยุ่นทางอารมณ์ และความพึงพอใจในชีวิตอย่างมีนัยสำคัญ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูด้วยหลักพุทธปรัชญาเถรวาทจึงเป็นการเสริมพลังจากภายในที่ตอบสนองต่อปัญหาความกดดันทางจิตใจและความซับซ้อนของบทบาทครูในปัจจุบัน เป็นการยกระดับความสุข ความมั่นคงทางใจ และความสามารถในการดูแลผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญยังช่วยให้ครูดำรงตนอย่างสมศักดิ์ศรีของแม่พิมพ์ของชาติ ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมร่วมสมัย (คุรุสภา, 2562)

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญต่อการศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เป็นระบบ เสนอแนวทางการประยุกต์หลักธรรมอย่างเหมาะสม และสนับสนุนให้ครูสามารถใช้หลักธรรมเป็นพลังภายในในการสร้างความสุข สมดุลชีวิต และพลังในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ อันจะนำไปสู่การพัฒนาการศึกษาของชาติอย่างยั่งยืนในที่สุด

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัย

คุณภาพชีวิตของครูในสังคมไทย

คุณภาพชีวิตของครูในประเทศไทยเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับประสิทธิภาพของระบบการศึกษา เนื่องจากครูถือเป็นกลไกหลักในการพัฒนาผู้เรียนและสร้างทุนมนุษย์ให้สังคม ในกรอบแนวคิด QOL ขององค์การอนามัยโลก (WHO, 1997) คุณภาพชีวิตของครูสามารถพิจารณาได้ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสภาพแวดล้อมการทำงาน ซึ่งทั้งหมดนี้สะท้อนความผาสุกโดยรวมของการประกอบวิชาชีพครู ในด้านร่างกาย ครูไทยจำนวนมากประสบปัญหาความเหนื่อยล้าจากการทำงานยาวนานและพักผ่อนไม่เพียงพอ จากภาระงานที่เกินขอบเขตการสอน เช่น งานเอกสาร การเตรียมสื่อ การวัดผลประเมินผล ตลอดจนการเข้าร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นบ่อยครั้ง ปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อสุขภาวะพื้นฐาน ทั้งอาการปวดเมื่อยเรื้อรังและความเสี่ยงต่อโรคจากความเครียดสะสม มิติด้านจิตใจถือเป็นประเด็นสำคัญ เนื่องจากความคาดหวังของสังคมต่อบทบาทครูสูงขึ้น ขณะที่ทรัพยากรสนับสนุนอาจไม่เพียงพอ ความกดดันจากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน การประเมินจากต้นสังกัด รวมถึงระบบเลื่อนตำแหน่งที่ซับซ้อน ทำให้ระดับความเครียดและภาวะหมดไฟในการทำงาน (burnout) เกิดขึ้นได้ง่าย งานของ Sirgy (2001) ชี้ว่า ความพึงพอใจในชีวิตและงานเป็นปัจจัย

หลักของคุณภาพชีวิต ซึ่งในกรณีของครูไทย ความสมดุลระหว่างงานกับชีวิตส่วนตัวมักถูกกระทบจากภาระงานที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในด้านความสัมพันธ์ทางสังคม ครูไทยส่วนมากยังได้รับการยอมรับจากชุมชนในฐานะบุคคลที่มีบทบาททางสังคม แต่ความคาดหวังเหล่านี้บางครั้งสร้างแรงกดดันทางสังคม ตัวอย่างเช่น การต้องรักษาภาพลักษณ์ความเป็นแบบอย่าง หรือการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม งานวิจัยของศิริภา บุญเกื้อ (2561) พบว่า ความสัมพันธ์ที่ดีในสถานศึกษา เช่น การสนับสนุนจากผู้บริหาร เพื่อนครู และสภาพแวดล้อมทางวิชาการที่เกื้อกูล มีผลเชิงบวกที่ช่วยส่งเสริมคุณภาพชีวิตของครูได้อย่างมีนัยสำคัญ ด้านสิ่งแวดล้อมและบริบทองค์กรยังเป็นอีกหนึ่งมิติที่กำหนดคุณภาพชีวิตของครูไทย โรงเรียนหลายแห่งโดยเฉพาะพื้นที่ชนบท อาจประสบปัญหาทรัพยากรไม่เพียงพอ ทั้งด้านวัสดุการสอน งบประมาณ หรือโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งส่งผลต่อประสิทธิภาพการทำงานและความพึงพอใจในวิชาชีพ นอกจากนี้ รายได้และความมั่นคงในอาชีพยังเป็นปัจจัยที่พบว่ามีผลโดยตรงต่อความผาสุกของครู โดยเฉพาะครูอัตราจ้างและครูชั่วคราวที่มีรายได้ต่ำและไม่มั่นคง งานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส., 2564) สะท้อนว่าปัญหาภาระงานและความไม่สมดุลดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่ลดทอนคุณภาพชีวิตของครูไทยในหลายพื้นที่

กล่าวโดยสรุป คุณภาพชีวิตของครูในสังคมไทยเป็นผลลัพธ์ของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสภาวะร่างกาย ความผาสุกทางจิตใจ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสภาพแวดล้อมเชิงโครงสร้าง ทั้งยังเกี่ยวพันกับนโยบายภาครัฐ วัฒนธรรมองค์กร และทัศนคติของสังคมต่อวิชาชีพครู การพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูจึงควรมองแบบองค์รวม ไม่เพียงมุ่งลดภาระงาน แต่ยังต้องสร้างระบบสนับสนุนที่ครอบคลุมทั้งด้านจิตสังคม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อมการทำงานให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

พุทธปรัชญาเถรวาทที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตครู

พุทธปรัชญาเถรวาทเป็นแนวทางแห่งการพัฒนาตนที่มุ่งเน้นการรู้เท่าทันชีวิตและการปรับตัวอย่างมีปัญญา หลักธรรมต่าง ๆ ไม่ได้เป็นเพียงคำสอนเชิงศาสนา แต่ยังเป็น “เครื่องมือภายใน” ที่ช่วยให้ครูสามารถรับมือกับความท้าทายของงานอย่างมีสติ สมดุล และมีความหมายมากขึ้น ในโลกการศึกษาที่เต็มไปด้วยความคาดหวังและความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การบูรณาการพุทธธรรมในชีวิตการทำงานของครูจึงเป็นหนทางสำคัญสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน

ประการแรก ไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา เปรียบเสมือนกระบวนการพัฒนามนุษย์ที่เป็นระบบตามแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ (2542) ศีลช่วยสร้างวินัยภายในและการควบคุมตน สมาธิช่วยให้ครูมีสติจดจ่อกับปัจจุบัน ลดความฟุ้งซ่าน และปัญญาทำให้มองเห็นปัญหาอย่างรอบด้าน สามารถตัดสินใจด้วยเหตุผล ไม่ถูกครอบงำด้วยอารมณ์ การนำไตรสิกขามาใช้จึงส่งเสริมให้ครูมีความหนักแน่นทางจิตใจ พร้อมเผชิญสถานการณ์ที่ซับซ้อนในงานได้อย่างมั่นคง

ประการที่สอง หลัก อริยสัจ 4 ช่วยให้ครูเข้าใจธรรมชาติของ ทุกข์ ในงานสอน เช่น ความกดดันจากภาระงาน ความแตกต่างของผู้เรียน หรือความคาดหวังจากสังคม แนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต)

(2545) ชี้ให้เห็นว่าครูสามารถใช้มรรคมีองค์ 8 เป็นแนวทางในการลดทุกข์ เช่น การตั้งเจตนาที่ถูกต้อง การเลือกใช้ถ้อยคำที่เกื้อกูล และการพัฒนาสติปัญญาเพื่อตอบสนองปัญหาอย่างสร้างสรรค์ แนวทางนี้จึงมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการความเครียดและการปรับทัศนคติในการทำงาน

หลัก ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา) เป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ช่วยให้ครูมีสมดุลชีวิต งานที่เหมาะสม Keown (1992) อธิบายไว้ว่าการไม่สุดโต่งกับความคาดหวังหรือความบีบคั้นจากงานจะช่วยรักษาพลังทางจิตใจและลดอาการหมดไฟ (burnout) ครูจึงสามารถทำงานอย่างพอดี ไม่กดดันตนเองจนเกินไป และยังคงความสุขในการทำหน้าที่ผู้ให้ความรู้

ด้านความสัมพันธ์มนุษย์ หลัก พรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นคุณธรรมที่ช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่นและเกื้อกูล สอดคล้องกับแนวคิดความฉลาดทางอารมณ์ของ Goleman (1995) เมตตาทำให้ครูมองผู้เรียนด้วยความปรารถนาดี กรุณาทำให้เกิดการช่วยเหลืออย่างจริงใจ มุทิตาส่งเสริมการยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น และอุเบกขาช่วยให้ครูวางใจเป็นกลางเมื่อต้องเผชิญกับเหตุการณ์ที่ควบคุมไม่ได้ คุณธรรมเหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อทั้งความสัมพันธ์ในโรงเรียนและสุขภาวะทางใจของครูเอง

นอกจากนี้ หลัก อิทธิบาท 4 ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา เป็นแรงผลักดันภายในที่ทำให้ครูรักงานที่ทำ มีความเพียร มีสมาธิในการปฏิบัติงาน และรู้จักใคร่ครวญปรับปรุงการสอนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจภายในของ Deci & Ryan (2000) ที่ชี้ว่าความหมายของงานเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสุขและคุณภาพชีวิตในการทำงาน

ท้ายที่สุด การบูรณาการหลักธรรมเหล่านี้ก่อให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “สุขภาพจิตเชิงพุทธ” ซึ่งสนับสนุนด้วยงานของ Wallace & Shapiro (2006) ที่ชี้ว่าการฝึกเจริญสติและภาวนาช่วยลดความเครียดและเพิ่มความสุขได้อย่างมีหลักฐานเชิงประจักษ์ ครูที่ดำเนินชีวิตตามแนวพุทธย่อมมีสติรู้เท่าทันอารมณ์ มีทัศนคติเชิงบวกต่อปัญหา และมีกำลังใจในการทำหน้าที่อันสำคัญต่อสังคม

กล่าวโดยสรุป พุทธปรัชญาเถรวาทมิได้เป็นเพียงหลักธรรมสำหรับการบรรลุธรรม แต่ยังเป็นแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูอย่างรอบด้าน ตั้งแต่การฝึกตน การจัดการอารมณ์ การสร้างความสัมพันธ์ ไปจนถึงการรักษาสมดุลในชีวิต เมื่อครูมีความสุข มีสติ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี ย่อมสามารถส่งต่อพลังบวกและสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียนได้อย่างแท้จริง

รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูในสังคมไทย

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูเป็นประเด็นสำคัญที่สะท้อนทั้งความผาสุกส่วนบุคคลและศักยภาพของระบบการศึกษาไทยโดยรวม จากการสังเคราะห์แนวคิดทฤษฎีด้านคุณภาพชีวิต พบว่าคุณภาพชีวิตของครูไทยประกอบด้วยหลายมิติเชื่อมโยงกัน ได้แก่ มิติทางกาย จิตใจ สังคม สภาพแวดล้อม และคุณค่าภายใน อันเป็นองค์ประกอบที่สอดคล้องกับกรอบ WHOQOL (WHO, 1997) และแนวคิดคุณภาพชีวิตในการทำงานของ

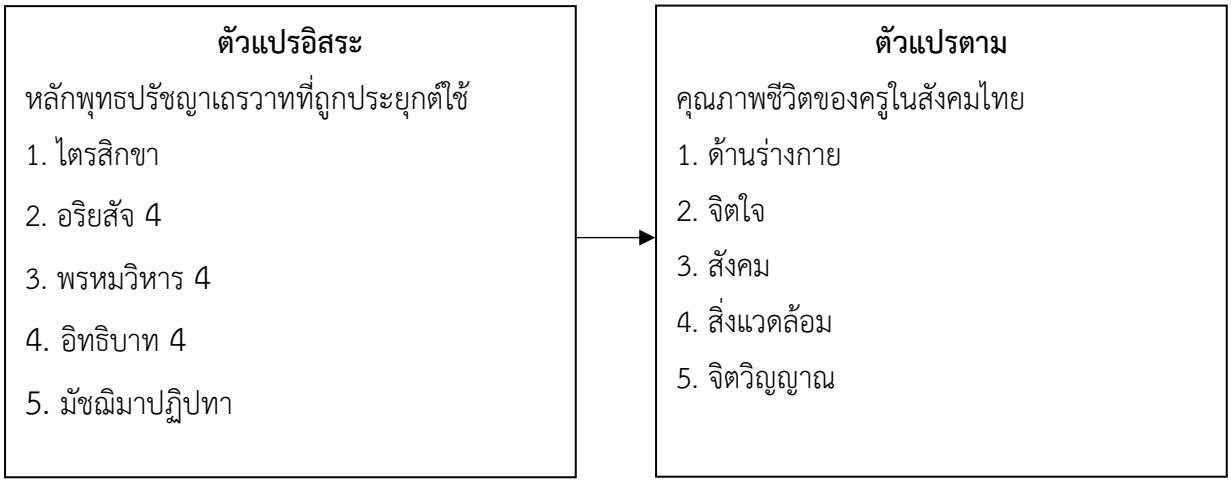
Walton (1973) ซึ่งต่างให้ความสำคัญต่อสวัสดิการ ความมั่นคงปลอดภัย ความยุติธรรมในองค์กร ตลอดจนความสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวและการปฏิบัติงานของครู

ในบริบทไทย งานวิจัยของ มาลินี แสงงาม (2560) ได้ชี้ให้เห็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูเกิดประสิทธิผล คือ การมีระบบสนับสนุนภายในโรงเรียนที่เข้มแข็ง การพัฒนาระบบสวัสดิการที่ตอบโจทย์ความเป็นอยู่ การเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจ และการส่งเสริมพลังเชิงวัฒนธรรมและจิตวิญญาณ ซึ่งเป็นปัจจัยที่หล่อหลอมให้ครูมีพลังใจและแรงขับเคลื่อนในการปฏิบัติงานอย่างเต็มศักยภาพ

นอกจากนี้ การบูรณาการหลักพุทธธรรม เช่น สติ สมาธิ และพรหมวิหาร 4 ยังมีบทบาทต่อการส่งเสริมสุขภาวะภายในอย่างชัดเจน งานของ Chittapanyo (2018) ระบุว่าครูที่เข้าร่วมโปรแกรมเจริญสติเป็นเวลาแปดสัปดาห์มีระดับความเครียดลดลง และมีความพึงพอใจในงานเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาครูมิได้จำกัดเพียงการจัดสวัสดิการหรือสภาพแวดล้อมการทำงาน แต่ยังต้องคำนึงถึงการบ่มเพาะคุณภาพภายในที่ช่วยให้ครูสามารถรับมือกับความกดดันในวิชาชีพได้อย่างสมดุล

ดังนั้น รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตครูในสังคมไทยควรมุ่งไปสู่ รูปแบบการพัฒนาแบบองค์รวม (Holistic Development Model) ที่ผสานทั้ง ปัจจัยภายนอก เช่น นโยบายรัฐ การสนับสนุนขององค์กร การจัดสภาพแวดล้อมการทำงานที่เหมาะสม กับ ปัจจัยภายใน ได้แก่ สุขภาวะทางจิตใจ ความสามารถในการรู้เท่าทันอารมณ์ และหลักพุทธธรรมที่ช่วยหล่อหลอมคุณลักษณะภายในของความเป็นครูที่ดี การบูรณาการสองมิตินี้จะช่วยให้ครูไทยมีความผาสุกทั้งกายและใจ เกิดความพึงพอใจในวิชาชีพ และสามารถยกระดับคุณภาพการจัดการเรียนรู้ได้อย่างยั่งยืน ทั้งยังเป็นรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาระบบการศึกษาไทยในระยะยาวอีกด้วย

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูในสังคมไทย
2. เพื่อศึกษาพุทธปรัชญาเถรวาทที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตครูในสังคมไทย
3. เพื่อบูรณาการพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูในสังคมไทย
4. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

สมมติฐานการวิจัย

การประยุกต์ใช้หลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูไทยมีผลเชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญต่อระดับคุณภาพชีวิตของครูไทยทั้งในมิติร่างกาย จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม และจิตวิญญาณ

ระเบียบวิธีการวิจัย

ประเภทการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงภาคสนาม (Field Research) เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูในสังคมไทย วิเคราะห์หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตครู และบูรณาการหลักธรรมเหล่านี้เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูในสังคมไทย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัยประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธศาสนา การศึกษา และการพัฒนาครู สำหรับการเก็บข้อมูลใช้ กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 16 รูป/คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. นักวิชาการด้านพุทธศาสนา
2. ผู้อำนวยการสถานศึกษา
3. ครูผู้ปฏิบัติงาน ประกอบด้วย ครูชำนาญการพิเศษและครูชำนาญการ

เทคนิคการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างถูกคัดเลือกโดยใช้วิธี เจาะจงตามคุณสมบัติ (Purposive Sampling) โดยเลือกผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการพัฒนาครูและหลักพุทธปรัชญา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีคุณภาพและครอบคลุมทุกมิติของการพัฒนาคุณภาพชีวิต

เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือหลักในการเก็บข้อมูลคือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งถูกออกแบบและตรวจสอบความเที่ยงตรงโดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านพุทธศาสนา การศึกษา และการวิจัย เพื่อให้สามารถรวบรวมข้อมูลได้ครบถ้วน ครอบคลุมทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมของครู รวมถึงสามารถเชื่อมโยงกับหลักพุทธปรัชญาเถรวาทได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารปฐมภูมิ เช่น พระไตรปิฎก และเอกสารทุติยภูมิ อาทิ อรรถกถา ฎีกา และคัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนา รวมถึงงานวิจัย บทความ หนังสือ และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตและการศึกษา เพื่อสังเคราะห์แนวคิดและหลักธรรมที่เหมาะสมต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตครูตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่าง 16 รูป/คน โดยจัดเป็น 3 กลุ่มตามลำดับข้างต้น บทสัมภาษณ์ถูกบันทึกและถอดความอย่างละเอียดเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ต่อไป

การเก็บข้อมูล

การเก็บข้อมูลดำเนินการด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ซึ่งเน้นคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถแสดงความเห็นและประสบการณ์ได้อย่างเต็มที่ การบันทึกข้อมูลทำโดยการถอดเทปเสียงและบันทึกหมายเหตุประกอบ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้ การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และ การวิเคราะห์เชิงธีม (Thematic Analysis) โดยขั้นตอนประกอบด้วย

1. การถอดความบทสัมภาษณ์อย่างละเอียด
2. การอ่านและทำความเข้าใจเนื้อหาอย่างรอบด้าน
3. การสร้างหมวดหมู่และแยกธีมหลักและธีมย่อย
4. การเชื่อมโยงข้อมูลกับกรอบแนวคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาทและวัตถุประสงค์การวิจัย
5. การนำเสนอผลในรูปแบบเชิงพรรณนา (Descriptive Presentation)

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยใช้เทคนิค Triangulation ดังนี้

1. เปรียบเทียบข้อมูลระหว่างเอกสารกับข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์
2. ขอความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ (Expert Review) เพื่อยืนยันความถูกต้องของการตีความ
3. ส่งข้อมูลกลับให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา (Member Checking)

ผลการวิจัย

สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตของครูในสังคมไทย

งานวิจัยชี้ให้เห็นว่าครูในสังคมไทยยังคงเผชิญกับข้อจำกัดและความท้าทายหลายมิติที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครูจำนวนมากต้องรับภาระงานที่มากและซับซ้อน ครอบคลุมทั้งการจัดการเรียนการสอน การประเมินผลนักเรียน การจัดกิจกรรมเสริมทักษะ และการปฏิบัติงานด้านเอกสารต่าง ๆ ภาระงานเหล่านี้มักเป็นสาเหตุสำคัญของความเหนื่อยล้าเรื้อรังและความเครียดสะสม ครูยังประสบความเครียดจากบทบาทหน้าที่หลายประการ ทั้งการเป็นผู้ให้ความรู้ การดูแลนักเรียน และการปรับตัวให้สอดคล้องกับนโยบายทางการศึกษา ซึ่งส่งผลให้เกิดความกดดันทางจิตใจอย่างต่อเนื่อง การวิจัยยังพบว่าสภาพแวดล้อมการทำงานที่มีความเข้มงวดและการแข่งขันสูง รวมถึงความคาดหวังจากผู้บริหาร ผู้ปกครอง และสังคมโดยรวม มีบทบาทสำคัญในการลดระดับความพึงพอใจและความสุขในการประกอบวิชาชีพ

ผลลัพธ์เหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่าครูจำนวนมากประสบปัญหาความเหนื่อยล้า ขาดสมดุลระหว่างชีวิตการทำงานและชีวิตส่วนตัว และมีแนวโน้มลดความผูกพันและความพึงพอใจในวิชาชีพ ซึ่งนับเป็นสัญญาณเตือนถึงความจำเป็นในการพัฒนานโยบายและมาตรการสนับสนุนที่ตอบสนองต่อความต้องการทางกาย จิตใจ และสังคมของครูอย่างครบวงจร

หลักพุทธปรัชญาเถรวาทที่เหมาะสมกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตครู

1. หลักกัลยาณมิตร มีคุณค่าและความสำคัญ ช่วยส่งเสริม สร้างสรรค์ในการเลือกคนเพราะการเป็นครูต้องพบกับผู้คนมากมาย แต่การคบคนควรเลือกลักษณะของกัลยาณมิตรเหมาะกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางพระพุทธศาสนา ด้วยพบว่า กัลยาณมิตรจะหนุนนำให้เรามีความเจริญด้านต่าง ๆ คือ ด้านชีวิตประจำวัน การคบหา สมาคมกับกัลยาณมิตรนั้น เป็นเหตุให้ชีวิตดำเนินไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองทั้งหน้าที่การงาน ตำแหน่ง ชื่อเสียง ดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง การครองตนให้ดีตามหลักธรรม การคบกัลยาณมิตรจะชักนำเข้าสู่ทางชีวิตที่ดีงาม แนะนำทางที่ถูกต้องแล้วก็จะทำให้บุคคลเริ่ม รู้จัก เริ่มมีความเข้าใจหรือความเห็นทางที่ถูกต้อง การคบกัลยาณมิตรช่วยส่งเสริมให้สังคมสงบสุขเพราะคนไม่เบียดเบียนกันด้านต่าง ๆ ด้านศีลธรรมการคบกัลยาณมิตร

นั้นทำให้ ศีลธรรมเกิดขึ้นและเจริญขึ้นภายในจิตใจเพราะกัลยาณมิตรจะนำพาให้มีการรักษากายใจให้งดงามสุข สันติ เพราะกัลยาณมิตร ย่อมไม่แนะนำในทางเสียหาย ป้องกันมิตรผู้ประมาท และยังไม่ชักนำไปในทาง เสียหาย ไม่แนะนำให้ทำความชั่ว แต่แนะนำให้ทำแต่ความดี คือ กายสุจริต วาจาสุจริต มโน สุจริต เจริญด้วยศีลและธรรม

2. หลักโยนิโสมนสิการมีคุณค่าและความสำคัญช่วยเสริมส่งความเข้มแข็งในด้านจิตใจและความคิดจากการวิเคราะห์ พบว่า โยนิโสมนสิการคือการพิจารณาโดยแยบคาย ไม่ว่าสิ่งนั้นจะมากระทบทางกาย และจิตใจก็ตามให้พิจารณาให้เห็นเหตุและผลที่เกิดขึ้น วิธีคิดแบบนี้มีนักวิชาการและผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้สัมภาษณ์และได้รวบรวมและ เรียบเรียง เพื่อนำมาปรับใช้กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตครู มี 10 รูปแบบ หรือ 10 วิธีคิด ได้แก่ วิธีคิด แบบสืบสาวหาเหตุผล การสืบหาสาเหตุของสิ่ง นั้น ๆ ด้วยเหตุและผล วิธีคิดแบบแยกส่วนประกอบ พิจารณาเรื่องต่าง ๆ ตามความเป็นจริงแล้วนำไปค้นหาและวิเคราะห์ วิธีคิดแบบสามัญลักษณ์หรือ ไตรลักษณ์ เป็นการวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ตามกฎไตรลักษณ์ วิธีคิดแบบอริยสัจ คิดแบบแก้ปัญหา การพิจารณาหาเหตุที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงแล้วก็แก้ปัญหานั้น ๆ วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ การพิจารณาให้เห็นความจริงในรายละเอียดได้อย่างลึกซึ้งให้รู้ซึ้งถึงปัญหาต่าง ๆ วิธีคิดแบบเห็นคุณ โทษ และทางออก การพิจารณาให้เห็นถึงคุณโทษและทางออกของชีวิตเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่าง ถูกต้องและเหมาะสม วิธีคิดแบบรู้คุณค่าแท้ คุณค่าเทียม การพิจารณาเห็นว่าอะไรเป็นคุณค่าแท้ อะไรเป็นคุณค่าเทียม เพื่อนำสิ่งที่นั้นมาประเมินค่าแล้วนำไปประยุกต์ใช้ วิธีคิดแบบเร้าคุณธรรม การพิจารณาด้วยการนำเอาประสบการณ์ที่ได้ผ่านมาแล้วนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตที่เหลือ วิธีคิดแบบ อยู่กับปัจจุบัน การพิจารณาถึงความเป็นจริงที่เกิดขึ้นอยู่กับปัจจุบันอารมณ์ และวิธีคิดแบบวิภัชชวาท การพิจารณาแบบแยกแยะ คิดอย่างละเอียดรอบคอบข้อที่ 10 ถือสำคัญมาก คิดทุกแง่คิดและทุกมุมมองของชีวิต ซึ่งรูปแบบวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการทั้ง 10 รูปแบบ ช่วยเสริมส่งเสริมพลังทางความคิดและจิตใจให้ครูได้อย่างสมดุลยิ่ง

3. หลักพรมวิหาร 4 หรือพรหมวิหารธรรม มีคุณค่าและความสำคัญ ช่วยส่งเสริม สร้างสรรค์ คุณธรรม 4 ประการอันประกอบด้วย เมตตา คือการพัฒนาจิตด้วยการแผ่ความ ปรารถนาดีให้แก่ผู้อื่น กรุณา คือการพัฒนาจิตด้วยการแผ่ความกรุณาสงสารให้แก่ผู้ที่ ได้รับความทุกข์ มุทิตา คือ ความพลอยยินดีกับความสุขของผู้อื่น และอุเบกขา คือ ความวางเฉยเป็น ข่มใจและดำรงตนให้เป็นกลาง ครูนำไปประพฤติปฏิบัติเกื้อกูลสร้างปฏิสัมพันธ์ในสังคม เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุข ยังเป็นองค์ธรรมที่มีความสอดคล้องกับ ระเบียบจรรยาบรรณในวิชาชีพของครูซึ่งทำให้ครูไม่รู้สึกว่ามีความยากในการนำไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้สูงขึ้นเลย

การบูรณาการหลักธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตครู

การดำเนินชีวิตของครูในปัจจุบันเต็มไปด้วยความท้าทาย ทั้งภาระงานที่หลากหลาย ความคาดหวังจากผู้เรียนและผู้ปกครอง รวมถึงความกดดันทางสังคมและวิชาชีพ การบูรณาการหลักธรรมเข้ากับชีวิตประจำวันจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูได้อย่างแท้จริง หลักกัลยาณมิตรหรือการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมการทำงานที่อบอุ่นและเป็นมิตร เมื่อครูมีเพื่อนร่วมงาน

และผู้เรียนที่เข้าใจ สนับสนุน และช่วยเหลือกัน การทำงานก็จะราบรื่นขึ้น ความขัดแย้งลดลง และเกิดความสุขในการทำงานอย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกัน หลักโยนิโสมนสิการหรือการใช้ปัญญาไตร่ตรองพิจารณาอย่างรอบคอบ ช่วยให้ครูสามารถจัดการกับปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล การตัดสินใจไม่ถูกครอบงำด้วยอารมณ์หรือความเครียด ชีวิตจึงเกิดความสมดุลระหว่างงานและความเป็นอยู่ส่วนตัว การนำหลักโยนิโสมนสิการมาใช้ยังช่วยให้ครูพัฒนาตนเองทั้งด้านความคิดและการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้ หลักพรหมวิหาร 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นแนวทางในการสร้างจิตใจที่สงบและเป็นมิตรต่อผู้อื่น การแสดงความเมตตาต่อผู้เรียนและเพื่อนร่วมงาน การมีใจกรุณาต่อความทุกข์ของผู้อื่น การยินดีในความสำเร็จของผู้อื่น และการมีอุเบกขาต่อสิ่งที่ไม่อาจควบคุม ช่วยให้ครูมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีและลดความเครียดจากสถานการณ์ต่าง ๆ

เมื่อครูสามารถบูรณาการหลักกัลยาณมิตร หลักโยนิโสมนสิการ และหลักพรหมวิหาร 4 เข้าไว้ด้วยกัน จะเกิดสมดุลระหว่างร่างกาย จิตใจ และความสัมพันธ์ทางสังคม ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือครูมีความสุขในการทำงานมากขึ้น มีความพึงพอใจในชีวิต และสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างยั่งยืน ทั้งในด้านอาชีพ การเรียนรู้ และการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น

อภิปายผล

การศึกษานี้มุ่งเน้นไปที่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูในสังคมไทยโดยอิงหลักพุทธปรัชญาเถรวาท ผลการศึกษาแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องระหว่างแนวคิดทางพุทธปรัชญาเถรวาทกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตครูในมิติร่างกาย จิตใจ และสังคม โดยสามารถสรุปผลการอภิปรายได้ดังนี้

การบูรณาการพุทธปรัชญาเถรวาทกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครู

การสังเคราะห์แนวคิดจากเนื้อหาการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูในสังคมไทยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทสอดคล้องกับกรอบแนวคิดของปราณี นาคทอง (2564) ที่ระบุว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูโดยใช้หลักพุทธปรัชญาเถรวาทมิใช่เพียงการปลูกฝังธรรมะในเชิงจิตใจเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมการจัดการพฤติกรรม สุขภาวะ และความสัมพันธ์ทางสังคมอย่างเป็นระบบ การใช้แนวทางนี้ช่วยส่งเสริมศักยภาพของครูให้เข้าถึงความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามแนวคิดทางจิตวิทยาและการศึกษาร่วมสมัย การบูรณาการดังกล่าวดำเนินไปโดยใช้หลักกัลยาณมิตร 7 ประการ หลักโยนิโสมนสิการวิธีคิด 10 ประการ และหลักพรหมวิหาร 4 ประการ ซึ่งเชื่อมโยงกับกรอบแนวคิดขององค์การระหว่างประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 และความคิดเห็นของนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิ ผลลัพธ์แสดงให้เห็นถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูอย่างสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม พร้อมทั้งสะท้อนความลึกซึ้งของหลักพุทธธรรมที่สามารถปรับประยุกต์ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในบริบทของผู้ประกอบวิชาชีพครูไทย

การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านร่างกาย

การนำหลักกัลยาณมิตร 7 ประการมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านร่างกายช่วยส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพของครูอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการได้รับการสนับสนุนจากเพื่อนร่วมงานที่เป็นกัลยาณมิตร ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของพระศักดิ์ดา ฉนฺทโก (2562) ที่เสนอว่ากัลยาณมิตรเปรียบเสมือน แสงสว่างทางปัญญา ช่วยนำพาชีวิตไปสู่ความเจริญ และสัมพันธ์กับหลัก Social Suppor ของปราณี นาคทองและคณะ (2564) ที่ระบุว่าการสนับสนุนจากเครือข่ายทางสังคมมีอิทธิพลโดยตรงต่อพฤติกรรมสุขภาพ ในระดับนโยบาย แนวทางนี้สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ขององค์การสหประชาชาติ โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 3 ว่าด้วย การมีสุขภาพและความเป็นอยู่ที่ดี และสอดรับกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 ที่เน้นการเสริมสร้างทุนมนุษย์ทุกมิติ รวมถึงสุขภาวะของครูซึ่งเป็นกำลังหลักของระบบการศึกษา

การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านจิตใจ

การนำหลักโยนิโสมนสิการวิธีคิด 10 ประการมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านจิตใจช่วยให้ครูสามารถใคร่ครวญและตระหนักรู้ในตนเองได้อย่างเป็นระบบ ผลการวิจัยพบว่าครูที่ฝึกคิดไตร่ตรองอย่างลึกซึ้งมีความมั่นคงทางอารมณ์ ภาคภูมิใจในตนเอง และมีความสุขในการทำงานมากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของสุมล อมรวิวัฒน์ (2559) ที่ระบุว่า โยนิโสมนสิการ เป็นเครื่องมือสำคัญของการเรียนรู้เชิงลึกและการเรียนรู้ตลอดชีวิต อีกทั้งสะท้อนแนวคิดของ Maslow (1943) เกี่ยวกับการตระหนักรู้ในตนเอง ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยให้ครูสามารถเข้าถึงศักยภาพภายในและสร้างแรงจูงใจที่มั่นคง

การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านสังคม

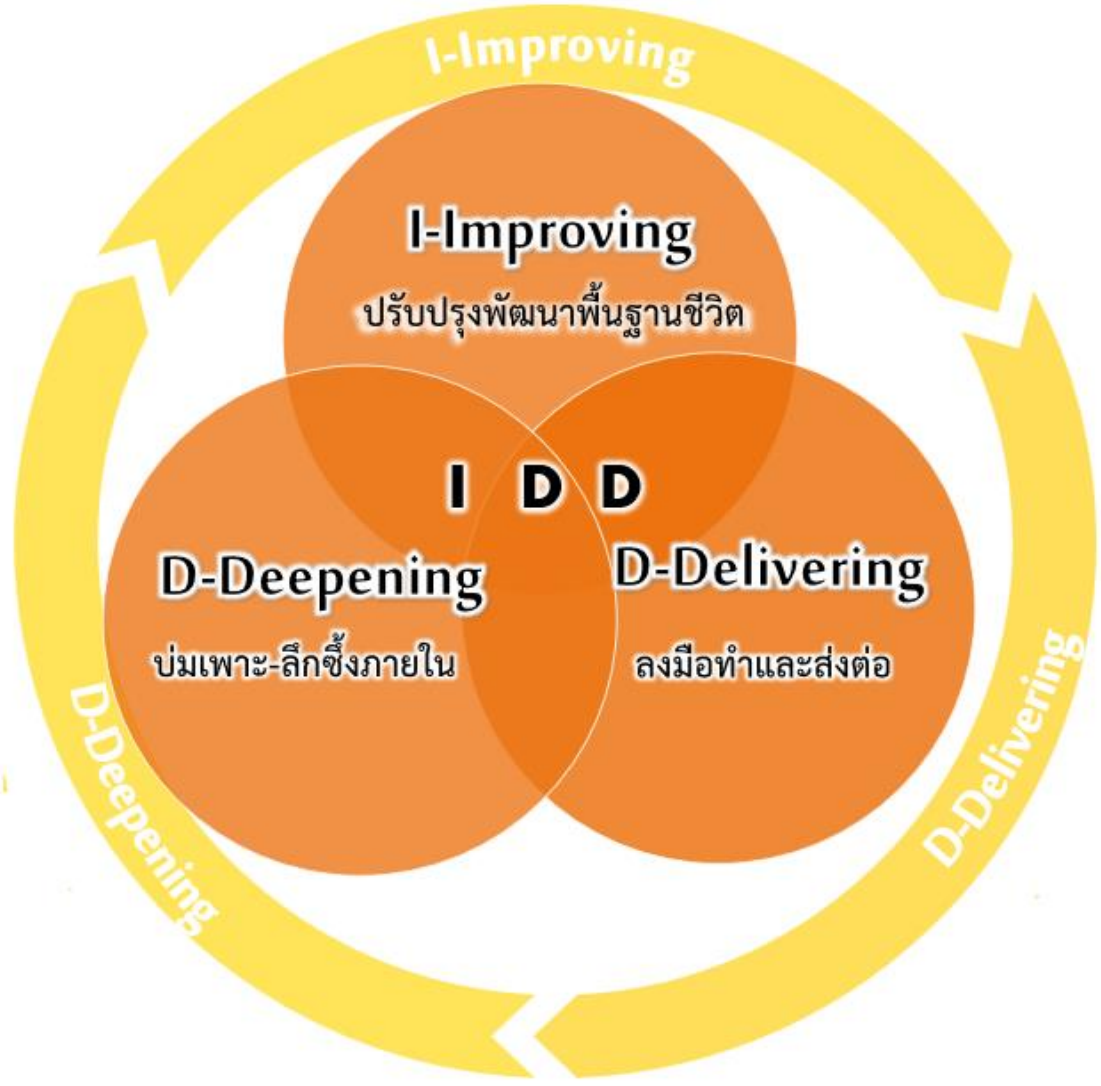
หลักพรหมวิหาร 4 ประการ ซึ่งประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เมื่อถูกนำมาประยุกต์ใช้ในบริบทของครู ส่งผลให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเพื่อนครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ส่งเสริมบรรยากาศแห่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ผลการวิจัยพบว่าครูที่ยึดหลักพรหมวิหาร 4 ประการ มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น อดทนต่อความแตกต่าง และมีความสุขในการปฏิบัติงานอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแนวคิดของวิไลลักษณ์ ลังกา (2563) ที่เสนอว่าหลักพรหมวิหาร 4 ประการเป็นแกนกลางของ ภาวะผู้นำทางจริยธรรม และสอดคล้องกับแนวทางการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ของ UNESCO ที่มุ่งเน้น การเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน ซึ่งไม่อาจสำเร็จได้หากขาดเมตตาธรรมและความเข้าใจในความหลากหลายของมนุษย์

โดยสรุป การพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูในสังคมไทยสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยการบูรณาการพุทธปรัชญาเถรวาทผ่านหลักกัลยาณมิตร 7 ประการ หลักโยนิโสมนสิการวิธีคิด 10 ประการ และหลักพรหมวิหาร 4 ประการ ซึ่งช่วยสร้างความสมดุลในมิติร่างกาย จิตใจ และสังคม พร้อมทั้งสอดคล้องกับแนวทาง

นโยบายระดับชาติและมาตรฐานสากล การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในบริบทครูไทยนี้จึงไม่เพียงช่วยเสริมสร้างความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ แต่ยังส่งเสริมศักยภาพการปฏิบัติวิชาชีพครูอย่างยั่งยืนและร่วมสมัย

องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้ในรูปของ IDD MODEL เป็นกระบวนในรูปของวงจรที่ เชื่อมโยงและเสริมสร้างกันอย่างต่อเนื่องเป็นระบบผ่านการลงมือปฏิบัติ เพื่อให้ครูได้พัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างครบถ้วน ทั้งกาย ใจ และสังคม สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของสังคมไทยในยุคปัจจุบัน คือ

แผนภาพที่ 2 องค์ความรู้ในรูปของ IDD MODEL

I – Improving คือการปรับปรุง ทำให้ดีขึ้น เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครู ด้านร่างกายและสุขภาพ โดยใช้หลักกัลยาณมิตรกระตุ้นและส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่ดีสร้างเครือข่ายกัลยาณมิตรเพื่อสนับสนุนการดูแลสุขภาพกายเสริมสร้างพลังภายนอกที่ช่วยขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย การปรับปรุงร่างกายเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยให้ครูพร้อมรับมือกับบทบาทและความท้าทายในวิชาชีพ

D – Delivering คือ การถ่ายทอด ส่งมอบ เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครู ด้านจิตใจและปัญญา โดยใช้หลักโยนิโสมนสิการวิธีคิด 10 ประการ พัฒนาความสามารถในการใคร่ครวญและตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ถ่ายทอดความรู้และค่านิยมอย่างมีคุณภาพและสติปัญญาใช้ปัญญาในการจัดการอารมณ์และสถานการณ์ต่าง ๆ ในการสอนและการทำงานร่วมกับผู้อื่น การถ่ายทอดที่ลึกซึ้งและมีปัญญาช่วยสร้างความหมายและแรงบันดาลใจในวิชาชีพครู

D – Deepening คือ การกระทำที่ลึกซึ้ง - ทำให้ลึกซึ้ง เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครู ด้านสังคมและความสัมพันธ์ โดยใช้หลักพรหมวิหาร 4 ประการ ปลูกฝังความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขาในความสัมพันธ์กับผู้เรียนและเพื่อนร่วมงาน สร้างภาวะผู้นำทางจริยธรรมและจิตวิญญาณในชุมชนการศึกษาส่งเสริมความสงบสุขและความเป็นหนึ่งเดียวในสังคมโรงเรียนและสังคมโลก การลึกซึ้งในคุณธรรมและความสัมพันธ์ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตครูด้วยความยั่งยืนของวิชาชีพครูในสังคม

สรุป

จากการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่าการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูในสังคมไทยถือเป็นประเด็นสำคัญที่สะท้อนถึงความสมดุลระหว่างชีวิตส่วนตัวและการทำงานของบุคลากรทางการศึกษา งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งศึกษาและวิเคราะห์สภาพการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครู พร้อมทั้งบูรณาการหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม โดยอาศัยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบภาคสนาม เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 16 คน ผ่านการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า ครูในสังคมไทยยังเผชิญข้อจำกัดหลายมิติ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต ได้แก่ ภาระงานที่มาก ความเครียดจากบทบาทหน้าที่ และสภาพแวดล้อมการทำงานที่กดดัน ทำให้ครูประสบความเหนื่อยล้า ขาดสมดุลชีวิต และมีความสุขในการประกอบวิชาชีพไม่เต็มที่ บทบาทของหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตครูปรากฏชัดเจนในสามด้านหลัก หลักกัลยาณมิตร 7 ประการช่วยส่งเสริมร่างกายและสร้างความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลระหว่างเพื่อนร่วมงาน หลักโยนิโสมนสิการ 10 ประการพัฒนาด้านจิตใจ ฝึกคิดอย่างมีเหตุผล รอบด้าน มีสติ และสามารถแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ส่วนหลักพรหมวิหาร 4 ช่วยเสริมสร้างด้านสังคมด้วยการพัฒนาความสัมพันธ์ที่อบอุ่น เอื้อเฟื้อ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติบนพื้นฐานของเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา จากการบูรณาการหลักธรรมทั้งสามชุด งานวิจัยนี้ได้นำเสนอ “Model IDD” ซึ่งประกอบด้วย การพัฒนาด้านร่างกายด้วยหลักกัลยาณมิตร 7 ประการ การพัฒนาด้านจิตใจด้วยหลักโยนิโสมนสิการ 10 ประการ และการพัฒนาด้านสังคมด้วยหลักพรหม

วิหาร 4 รูปแบบนี้ช่วยสร้างสมดุลชีวิตและการทำงานอย่างครอบคลุม ส่งเสริมให้ครูมีความสุขในการประกอบวิชาชีพ และสะท้อนศักยภาพของพุทธปรัชญาเถรวาทในการยกระดับคุณภาพชีวิตครูไทยอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กระทรวงศึกษาธิการควรบรรจุหลักพุทธปรัชญาเถรวาท เช่น หลักกัลยาณมิตร หลังโยนิโสมนสิการ และพรหมวิหาร 4 ลงในหลักสูตรการผลิตครูและการพัฒนาครูอย่างชัดเจน จริงใจ เพื่อให้นำสู่การปฏิบัติอย่างเป็นทางการ

2. ควรมีการประเมินคุณภาพชีวิตครูเชิงคุณภาพ ไม่จำกัดแค่ตัวเลขผลงาน เช่น ใช้การสัมภาษณ์ การสะท้อนตนเอง หรือการประเมินจากเพื่อนร่วมงาน

3. สนับสนุนงานวิจัยและนวัตกรรมที่เน้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูอย่างองค์รวม ไม่จำกัดแค่ด้านวิชาการ

ข้อเสนอแนะเชิงการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาประสิทธิผลของ “IDD Model” ในพื้นที่และกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายครอบคลุม เช่น ครูสังกัดสำนักงานการศึกษาประถมศึกษา สำนักงานการศึกษาพิเศษ สำนักงานการศึกษาตามอัธยาศัย สำนักงานการศึกษามัธยมศึกษา หรือสายอาชีพ ทุกสังกัด

2. ควรมีการเปรียบเทียบการใช้แนวทางพุทธปรัชญาเถรวาทกับแนวคิดตะวันตกด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อหาจุดร่วมและจุดต่างที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตครูกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน เพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงความสัมพันธ์เชิงระบบอย่างชัดเจน

เอกสารอ้างอิง

กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). (2564). *รายงานสถานการณ์สุขภาวะครูไทย.* กรุงเทพฯ: สสส.

คุรุสภา. (2562). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตครูไทย: แนวทางการประยุกต์หลักพุทธปรัชญาเถรวาท.* กรุงเทพมหานคร: คุรุสภา.

ฉนฺทโก, พ.ศ. (2562). *กัลยาณมิตร: แสงสว่างทางปัญญา.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ธรรมสภา.

นาคทอง, ปราณี. (2564). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตของครูตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท.* กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์การศึกษา.

ปราณี นาคทอง และคณะ. (2564). ครูมืออาชีพยุคใหม่ในมุมมองของพุทธศาสนา. *วารสารภาวนาสารปริทัศน์*, (3), 1-12.

พระศักดิ์ดา ฉนฺทโก, & สมศักดิ์ บุญปู่. (2558). กระบวนการพัฒนาผู้เรียนตามแนวพระพุทธศาสนาในสังคมไทย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 17(3), 144–153.

พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2545). *อริยสัจ 4 และการประยุกต์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พุทธทาสภิกขุ. (2542). *พุทธธรรมกับการพัฒนาตนเอง.* กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

มาลินี, แสงงาม. (2560). การพัฒนาคุณภาพชีวิตครูในประเทศไทย: แนวทางเชิงองค์รวม. *วารสารการศึกษาปริทรรศน์*, 12(2), 45–62.

ลังกา, วิ. (2563). หลักพรหมวิหาร 4 ประการกับภาวะผู้นำทางจริยธรรม. *วารสารการศึกษาและพัฒนาครู*, 12(2), 45–60.

ศิริภา, บุญเกื้อ. (2561). ความสัมพันธ์ทางสังคมและคุณภาพชีวิตครูไทย. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 36(1), 25–42.

สุมล อมรวิวัฒน์. (2530). แนวคิดเรื่องการคิดอย่างวิจารณญาณและการจัดการเรียนรู้ตามแนวโยนิโสมนสิการ. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 4(1), 35–48.

สุมล อมรวิวัฒน์. (2535). *การพัฒนาแนวการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการเผชิญสถานการณ์ (รายงานการวิจัย).* สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13.* กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2559). *พระราชดำรัสเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.* กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

อมรวิวัฒน์, ส. (2559). *โยนิโสมนสิการ: การเรียนรู้เชิงลึกเพื่อชีวิตที่สมบูรณ์.* เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

Becker, G. S. (1993). *Human capital: A theoretical and empirical analysis, with special reference to education (3rd ed.).* University of Chicago Press.

Chittapanyo, P. (2018). *The effects of mindfulness-based program on stress and job satisfaction among teachers in Thailand.* Chulalongkorn University, Bangkok.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.

DuFour, R., & Eaker, R. (1998). *Professional learning communities at work: Best practices for enhancing student achievement.* Solution Tree Press.

Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ.* New York: Bantam Books.

Kabat-Zinn, J. (2003). Mindfulness-based interventions in context: Past, present, and future. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 10(2), 144–156.

Keown, D. (1992). *The nature of Buddhist ethics.* London: Macmillan.

Maslow, A. H. (1943). A theory of human motivation. *Psychological Review*, 50(4), 370–396.

Schultz, T. W. (1961). Investment in human capital. *The American Economic Review*, 51(1), 1–17.

Sirgy, M. J. (2001). Life satisfaction research: Lessons for the consumer research. *Journal of Consumer Research*, 28(1), 149–166. https://doi.org/10.1086/321947

United Nations. (2015*). Sustainable development goals.* New York, NY: United Nations.

UNESCO. (2020). *Education for sustainable development and global citizenship in the 21st century.* Paris: UNESCO Publishing.

Walton, R. E. (1973). Quality of working life: What is it. *Sloan Management Review*, 15(1), 11–21.

Wallace, B. A., & Shapiro, S. L. (2006). Mental balance and well-being: Building bridges between Buddhism and Western psychology. *American Psychologist*, 61(7), 690–701. https://doi.org/10.1037/0003-066X.61.7.690

World Health Organization (WHO). (1997). *WHOQOL: Measuring quality of life.* Geneva: WHO.

วารสารธรรมเพื่อชีวิต
JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE
ISSN: 2822-048X
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index

Original Research Article

The Effect of Integrating the Think Pair Square Share Teaching Strategy with Mind Mapping Created by the Gitmind Application on Enhancing Speaking Skills of Grade 11 Students

ผลของการใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) เพื่อพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

Suthee Thiangkam[1*] & Vachira Jantarach[2]

สุธี เที่ยงคำ[1*] และ วชิระ จันทราช[2]

ARTICLE INFO

Name of Author & Corresponding Author: *

1. Suthee Thiangkam*
สุธี เที่ยงคำ*
Silpakorn University, Thailand.
มหาวิทยาลัยศิลปากร
Email: sutheethiangkam@gmail.com

2. Vachira Jantarach
วชิระ จันทราช
Silpakorn University, Thailand.
มหาวิทยาลัยศิลปากร
Email: writejoeynow@yahoo.com

คำสำคัญ:
การสอนแบบคิดจับคู่รวมกลุ่มสี่คน, แผนผังความคิด, ทักษะการพูดภาษาอังกฤษ
Keywords:
Think Pair Square Share, Mind Mapping, English-Speaking Skills

Article history:
Received: 29/04/2025
Revised: 30/08/2025
Accepted: 18/09/2025
Available online: 13/11/2025

How to Cite:
Thiangkam, S. & Jantarach, V. (2025). The Effect of Integrating the Think Pair Square Share Teaching Strategy With Mind Mapping Created by the Gitmind Application on Enhancing Speaking Skills of Grade 11 Students. *Journal Dhamma for Life*, *31*(4), 924-935.

ABSTRACT

This study aims to 1) compare the English-speaking skills of Grade 11 students before and after using the Think Pair Square Share teaching strategy with mind mapping created by the GitMind application, and 2) investigate the satisfaction of Grade 11 students with the use of the Think Pair Square Share teaching strategy with mind mapping created by the GitMind application. The sample group for this study consisted of 36 students from Grade 11/3 at Nakhonthai School, Phitsanulok Province, who were studying in the second semester of the 2024 academic year. Cluster random sampling was used, with classrooms being selected as the unit for sampling.

The research tools included 1) five lesson plans using the Think Pair Square Share teaching strategy with mind mapping created by the GitMind application, 2) an English-speaking proficiency test, and 3) a satisfaction questionnaire regarding the use of the Think Pair Square Share teaching strategy with mind mapping created by the GitMind application. The data were analyzed using statistical methods, including mean, standard deviation, and dependent sample t-test to compare the differences in students' English-speaking test scores before and after the experiment.

The results of the study revealed that 1) the English-speaking skills of Grade 11 students after using the Think Pair Square Share teaching strategy with mind mapping created by the GitMind application were significantly higher than before, with statistical significance at the .05 level, and 2) the students expressed the highest level of satisfaction with the use of the

Think Pair Square Share teaching strategy with mind mapping created by the GitMind application.

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อเปรียบเทียบทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) 2) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการใช้การใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/3 โรงเรียนนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ที่กาลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ประจาปีการศึกษา 2567 จานวนทั้งสิ้น 36 คน โดยทาการจัดการสุ่มตัวอย่างประเภทแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยได้เลือกห้องเรียนใช้เป็นหน่วยในการสุ่มเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ 1) แผนการจัดการเรียนรู้โดยการใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) จานวน 5 แผน 2) แบบทดสอบวัดทักษะการพูดภาษาอังกฤษ 3) แบบทดสอบความพึงพอใจที่มีต่อการใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การหาค่าเฉลี่ย การหาค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการหาค่า t – test (Dependent Sample) เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนการทดสอบทักษะการพูดภาษาอังกฤษ ก่อนและหลังการทดลอง

ผลการวิจัยพบว่า 1) ทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังการใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสาคัญทางสถิติที่ระดับ .05 2) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีความพึงพอใจต่อการใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS)

บทนำ

ความสำคัญและปัญหาทักษะการพูดภาษาอังกฤษในบริบท EFL ในยุคโลกาภิวัตน์ ภาษาอังกฤษได้กลายเป็นภาษาสากลที่มีบทบาทสำคัญในการศึกษา อาชีพ และสังคมระดับนานาชาติ การพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้สามารถสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพในสังคมโลก (Akhter et al., 2020; Lines, 2020) โดยเฉพาะในสาขาอาชีพที่ต้องมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างวัฒนธรรมและสร้างนวัตกรรมในยุคดิจิทัล ความสำคัญของทักษะการพูดภาษาอังกฤษทักษะการพูดภาษาอังกฤษมีความสำคัญตั้งแต่ระดับการศึกษาไปจนถึงตลาดแรงงานโลก การสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงมหาวิทยาลัยมุ่งหวังให้นักเรียนสามารถใช้ภาษาได้อย่างมั่นใจในหลากหลายสถานการณ์ (Utami & Wahyudin, 2022; Crystal, 2018) ในภาคอาชีพ ภาษาอังกฤษทำหน้าที่เป็นภาษากลางในการสื่อสาร ช่วยเปิดโอกาสทางอาชีพ และส่งเสริมความสำเร็จในเวทีโลก (ณัชชา อ่อนสัมพันธุ์, 2562; Lavrov et al., 2020; Aziz & Kashinathan, 2021; Crisanita & Mandasari, 2022) นอกจากนี้ การพูดภาษาอังกฤษยังมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวัน ช่วยสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์และส่งเสริมความเข้าใจข้ามวัฒนธรรม ปัญหาการพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษในบริบท EFL แม้ว่าจะตระหนักถึงความสำคัญ แต่ผู้เรียนในประเทศที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ (EFL) เช่นประเทศไทย ยังคงเผชิญปัญหาหลายประการ ได้แก่ ขาดโอกาสในการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน ทำให้พัฒนาการช้าลง และขาดความมั่นใจในการพูด (Fisher et al., 2024; Toyama & Yamazaki, 2021; Spratt, 2015) การเรียนการสอนเน้นการท่องจำ คำศัพท์และไวยากรณ์มากกว่าการฝึกการสื่อสารจริง ทำให้นักเรียนไม่

สามารถใช้ภาษาได้อย่างมีประสิทธิภาพในสถานการณ์ต่าง ๆ (Afifah et al., 2020; รสสุคนธ์ โทอุบล, 2562) ความวิตกกังวลและขาดความมั่นใจ ในการพูด ทำให้นักเรียนหลีกเลี่ยงการใช้ภาษาอังกฤษ (Ghafar & Raheem, 2023; Cadiz-Gabejan, 2021; Huang, 2024; AbuSahyon et al., 2023) การขาดสภาพแวดล้อมการฝึกพูดที่สนับสนุนและการขาดสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมยิ่งทำให้ปัญหานี้ทวีความรุนแรงขึ้น

สภาพปัญหาในบริบทการศึกษาจริง จากการสอนของผู้วิจัยในรายวิชาภาษาอังกฤษพื้นฐาน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนครไทย ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2567 พบว่ามีเพียงร้อยละ 26 ของนักเรียนที่สอบผ่านเกณฑ์ทักษะการพูดที่กำหนด (โรงเรียนนครไทย, 2567) สะท้อนถึงปัญหาทั้งด้านโอกาสฝึกภาษาและการขาดรูปแบบการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วม เช่น การทำงานเป็นทีมและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2551) แนวทางการพัฒนา การจัดการเรียนรู้แบบ เพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS: Thinking-Pair-Share-Square) ถูกเสนอเป็นแนวทางหนึ่งในการส่งเสริมทักษะการพูดภาษาอังกฤษ ผ่านการสร้างบรรยากาศการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการทำงานเป็นกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งช่วยให้นักเรียนพัฒนาความมั่นใจและทักษะการสื่อสารได้ดียิ่งขึ้น

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัย ผลของการใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) เพื่อพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

Input ปัจจัยนำเข้า	Process กระบวนการ	Output ผลลัพธ์
- การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) - เทคนิคการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) - หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ	- การกำหนดวัตถุประสงค์ของการพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียน - การจัดทำแผนการสอนและทำการสอนโดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) มีขั้นตอนดังนี้ 1. ขั้นการให้คำชี้แจง (ORIENTATION) 2. ขั้นตอนการคิด (THINK) และสร้างแผนผังความคิดจากแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) 3. ขั้นตอนการจับคู่ (PAIR) 4. ขั้นตอนการทำงานร่วมกันในกลุ่มสี่คน (SQUARE)	- ทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังการใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) - ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind)

Input ปัจจัยนำเข้า	Process กระบวนการ	Output ผลลัพธ์
	5. ขั้นตอนการแบ่งปัน (SHARE)	

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind)

2. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการใช้การใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind)

ระเบียบการวิจัย

1. ประชากร

ประชากรของการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งกำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ประจำปีการศึกษา 2567 จำนวนทั้งสิ้น 280 คน

2. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างของการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/3 โรงเรียนนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ที่กำลังศึกษาในภาคเรียนที่ 2 ประจำปีการศึกษา 2567 จำนวนทั้งสิ้น 36 คน โดยทำการจัดการสุ่มตัวอย่างประเภทแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยได้เลือกห้องเรียนใช้เป็นหน่วยในการสุ่ม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แผนการจัดการเรียนรู้ การใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) เพื่อพัฒนาทักษะการพูดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 สร้างขึ้นจำนวน 5 แผน

2. แบบทดสอบวัดทักษะการพูดภาษาอังกฤษ ผู้วิจัยได้สร้างแบบทดสอบวัดทักษะการพูดภาษาอังกฤษโดยใช้วิธีการทดสอบแบบตรง (Direct Tests) ผ่านการถามและตอบ ซึ่งในระหว่างการถามและตอบจะมีการบันทึกวิดีโอเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการประเมินทักษะการพูดภาษาอังกฤษ การประเมินนี้จะมีการถาม-ตอบระหว่างผู้วิจัยและนักเรียน โดยมีการกำหนดหัวข้อสำหรับการประเมินทั้งหมด 5 หัวข้อ แต่ละหัวข้อประกอบด้วย 1 คำถาม รวมเป็น 5 คำถาม

3. แบบทดสอบความพึงพอใจ การใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) เพื่อพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 รวม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านเนื้อหา จำนวน 5 ข้อ ด้านการจัดการเรียนรู้ จำนวน 5 ข้อ ด้านประโยชน์ที่ได้รับ จำนวน 5 ข้อ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

งานวิจัย การใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย ร่วมกับการใช้ผังความคิดและแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) เพื่อพัฒนาทักษะการพูด ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัยโดยมีวิธีการและขั้นตอนดังนี้

1) ดำเนินการทำการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่างเพื่อวัดทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียน โดยใช้วิธีการทดสอบแบบตรง (Direct Tests) ผ่านการถามและตอบ ซึ่งในระหว่างการถามและตอบจะมีการบันทึกวิดีโอเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการประเมินทักษะการพูด การประเมินนี้จะมีการถาม-ตอบระหว่างผู้สอบและผู้ถูกทดสอบ โดยมีการกำหนดหัวข้อสำหรับการประเมินทั้งหมด 5 หัวข้อ แต่ละหัวข้อประกอบด้วยคำถามจำนวน 1 ข้อ รวม 5 คำถาม โดยนักเรียนแต่ละคนจะสุ่มคำถาม 1 คำถาม การตอบคำถามนักเรียนมีเวลาข้อละ 1 นาที ในการทดสอบนี้ ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกวิดีโอและเสียงของการสนทนา เพื่อนำมาใช้เป็นหลักฐานในการให้คะแนน โดยมีผู้ประเมิน 1 คน ที่จะทำการให้คะแนน หลังจากนั้นจะนำคะแนนที่ได้มาหาค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D.

2) ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้กับกลุ่มตัวอย่าง ตามแผนการจัดการเรียนรู้การใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) ซึ่งมีขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ 5 ขั้นตอนได้แก่ ขั้นการให้คำชี้แจง (ORIENTATION) ขั้นตอนการคิด (THINK) ขั้นตอนการจับคู่ (PAIR) ขั้นตอนการทำงานร่วมกันในกลุ่มสี่คน (SQUARE) และขั้นตอนการแบ่งปัน (SHARE) โดยผู้วิจัยดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมด จำนวน 5 แผน ใช้เวลาแผนละ 2 ชั่วโมง โดยกำหนดระยะเวลาการทดลอง 5 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง รวมจำนวน 10 ชั่วโมง

3) ดำเนินการทดสอบหลังเรียน (Post-test) กับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง โดยเป็นข้อสอบชุดเดียวกับการทดสอบก่อนเรียน (Pre-test) เพื่อวัดทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียน โดยใช้วิธีการทดสอบแบบตรง (Direct Tests) ผ่านการถามและตอบ ซึ่งในระหว่างการถามตอบจะมีการบันทึกวิดีโอเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการประเมินทักษะการพูด การประเมินนี้จะมีการถาม-ตอบระหว่างผู้สอบและผู้ถูกทดสอบ โดยมีการกำหนดหัวข้อสำหรับการประเมินทั้งหมด 5 หัวข้อ แต่ละหัวข้อประกอบด้วยคำถามจำนวน 1 ข้อ รวม 5 คำถาม โดยนักเรียนแต่ละคนจะสุ่มคำถาม 1 คำถาม การตอบคำถามนักเรียนมีเวลาข้อละ 1 นาที ในการทดสอบนี้ ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกวิดีโอและเสียงของการสนทนา เพื่อนำมาใช้เป็นหลักฐานในการให้คะแนน โดยมีผู้ประเมิน 1 คน ที่จะทำการให้คะแนน หลังจากนั้นจะนำคะแนนที่ได้มาหาค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D.

4) ดำเนินการสอบถามความพึงพอใจของนักเรียน หลังการใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) จากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. เกี่ยวกับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) และแปลผลค่าเฉลี่ยตามเกณฑ์ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50-5.00 หมายความว่า มีความพึงพอใจมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50-4.49 หมายความว่า มีความพึงพอใจมาก
ค่าเฉลี่ย 2.50-3.49 หมายความว่า มีความพึงพอใจปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50-2.49 หมายความว่า มีความพึงพอใจน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00-1.49 หมายความว่า มีความพึงพอใจน้อยที่สุด

5) การรายงานผลการวิจัย การสรุป และอภิปรายผลการวิจัย

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและเกณฑ์การแปลความหมาย

งานวิจัย การใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) เพื่อพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลของการวิจัยโดยมีวิธีการและขั้นตอนดังนี้ 1) การหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของการให้คะแนนจากผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คนสามารถทำได้โดยใช้สูตรการคำนวณจากโปรแกรม SPSS รุ่นที่ 21 เพื่อประเมินความสอดคล้องกันของคะแนนที่ผู้เชี่ยวชาญให้ 2) การหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบทดสอบวัดทักษะการพูดภาษาอังกฤษและแบบทดสอบความพึงพอใจ ทำได้โดยใช้สูตรการคำนวณจากโปรแกรม SPSS รุ่นที่ 21 เพื่อประเมินว่าคะแนนที่ได้จากการทดสอบนั้นมีความน่าเชื่อถือและสามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างถูกต้อง 3) การเปรียบเทียบทักษะการพูดภาษาอังกฤษของกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ GitMind) จะทำโดยการทดสอบค่า t (t-test Dependent Paired Sample Group) ของผลคะแนนของนักเรียน เพื่อเปรียบเทียบผลคะแนนก่อนและหลังการเรียนรู้ 4) การวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) ใช้สถิติค่าเฉลี่ย $\bar{X}$ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์และแปลผลตามเกณฑ์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตารางที่ 1 เกณฑ์การให้คะแนนทักษะการพูดภาษาอังกฤษ ตามแนวคิดของ พัชรวดี อ่ำเจริญ (2566)

ประเด็นการประเมิน	ระดับคะแนน				รวมคะแนน
	4	3	2	1	
การใช้คำศัพท์	ใช้คำศัพท์และประโยคหลากหลายถูกต้องเหมาะสม	ใช้คำศัพท์และประโยคไม่หลากหลายแต่มีความถูกต้องเหมาะสมเป็นส่วนใหญ่	ใช้คำศัพท์และประโยคแบบง่ายๆ มีข้อผิดพลาดเล็กน้อย แต่เข้าใจได้	ใช้คำศัพท์และประโยคแบบจำกัด และมีข้อผิดพลาดเข้าใจได้เล็กน้อย	4
ความถูกต้องไวยากรณ์	ใช้โครงสร้างทางไวยากรณ์อย่างถูกต้องอย่างสม่ำเสมอ	ใช้โครงสร้างไวยากรณ์ที่มีข้อผิดพลาดเพียงเล็กน้อย สามารถเข้าใจได้	ใช้โครงสร้างไวยากรณ์ที่ไม่ถูกต้อง มีข้อผิดพลาดบางอย่าง แต่ยังเข้าใจได้	ใช้โครงสร้างไวยากรณ์ที่ไม่ถูกต้อง มีข้อผิดพลาดเข้าใจได้เล็กน้อย	4
การออกเสียง	ออกเสียงคำศัพท์และประโยคได้	ออกเสียงคำศัพท์สำนวนและประโยคได้	ออกเสียงคำศัพท์สำนวนและประโยคได้	ออกเสียงคำศัพท์ สำนวนและประโยคได้	4

ประเด็นการประเมิน	ระดับคะแนน				รวมคะแนน
	4	3	2	1	
	ถูกต้องตามหลักการออกเสียงออกเสียงได้อย่างสมบูรณ์	ถูกต้อง ตามหลักการออกเสียงเป็นส่วนใหญ่	ถูกต้องเป็นบางส่วน แต่พอเข้าใจ	เล็กน้อย ทำให้สื่อสารได้พอเข้าใจเป็นคำ	
ความสามารถในการสื่อสาร	สื่อสารได้ตรงตามที่กำหนดครบถ้วนสมบูรณ์ ตอบคำถามได้ชัดเจน เข้าใจง่าย	สื่อสารได้ตรงตามที่กำหนดตามที่กำหนดเป็นส่วนใหญ่ ตอบคำถามยังไม่ชัดเจน	สื่อสารได้ตามที่กำหนดเป็นบางส่วน ตอบคำถามได้บางส่วนยังไม่ชัดเจน	สื่อสารไม่ตรงตามที่กำหนด ตอบคำถามเข้าใจได้บางส่วน ค่อนข้างเข้าใจยาก	4
ความคล่องแคล่ว	พูดต่อเนื่องไม่ติดขัด พูดชัดเจน เป็นธรรมชาติ	พูดตะกุกตะกักบ้าง แต่เป็นธรรมชาติ	พูดเป็นคำ ๆ หยุดเป็นช่วง ๆ ทำให้สื่อสารได้ไม่ชัดเจน	พูดได้เป็นคำพูดแล้วต่อประโยคไม่ได้ ติดขัด ทำให้สื่อความหมายได้เล็กน้อย	4
รวม					**20**

ตารางที่ 2 ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ	ลำดับ
ด้านเนื้อหา				
1. เนื้อหาของบทเรียนมีความน่าสนใจ	4.75	0.50	มากที่สุด	2
2. เนื้อหาของบทเรียนความหลากหลาย	4.75	0.50	มากที่สุด	2
3. เนื้อหาของบทเรียนเหมาะสมกับระดับความรู้ของนักเรียน	4.75	0.50	มากที่สุด	2
4. เนื้อหาของบทเรียนช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษ	4.75	0.50	มากที่สุด	2
5. เนื้อหาของบทเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.81	0.40	มากที่สุด	1
รวมด้านเนื้อหา	**4.76**	**0.47**	**มากที่สุด**	**2**
ด้านการจัดการเรียนรู้				

รายการ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับความพึงพอใจ	ลำดับที่
6. นักเรียนมีโอกาสฝึกทักษะการพูดภาษาอังกฤษในชั้นเรียนอย่างเพียงพอ	4.83	0.38	มากที่สุด	1
7. การถามและตอบในแบบคู่และกลุ่มช่วยเปิดโอกาสในการทำงานร่วมกัน	4.75	0.50	มากที่สุด	2
8. ครูให้คำแนะนำที่ช่วยพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษ	4.75	0.50	มากที่สุด	2
9. บรรยากาศในห้องเรียนช่วยส่งเสริมให้กล้าพูดภาษาอังกฤษ	4.75	0.50	มากที่สุด	2
10. กิจกรรมการเรียนรู้ช่วยพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษ	4.75	0.50	มากที่สุด	2
รวมด้านการจัดการเรียนรู้	**4.77**	**0.45**	**มากที่สุด**	**1**
ด้านประโยชน์ที่ได้รับ				
11. นักเรียนสามารถนำทักษะการพูดภาษาอังกฤษที่ได้เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.75	0.50	มากที่สุด	1
12. การใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ช่วยเพิ่มศักยภาพด้านทักษะการพูดภาษาอังกฤษ	4.75	0.50	มากที่สุด	1
13. การใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนร่วมชั้น	4.75	0.50	มากที่สุด	1
14. ผังความคิดสร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) ช่วยจัดระเบียบความคิดอย่างเป็นระบบ	4.75	0.50	มากที่สุด	1
15. นักเรียนมีความมั่นใจในการใช้ทักษะการพูดภาษาอังกฤษในบริบทต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น	4.75	0.50	มากที่สุด	1
รวมด้านประโยชน์ที่ได้รับ	**4.75**	**0.50**	**มากที่สุด**	**3**
รวมทุกด้าน	**4.76**	**0.48**	**มากที่สุด**	**-**

จากตารางสรุปได้ว่า ความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการใช้การใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) รวมทุกด้าน ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.76 และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.48 ระดับความพึงพอใจ มากที่สุด โดยสามารถแยกเป็นรายด้านตามลำดับมากไปหาน้อยได้แก่ ลำดับแรกด้านการจัดการเรียนรู้ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.77 และมีค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. อยู่ที่ 0.45 ระดับความพึงพอใจ มากที่สุด ต่อมาคือด้านเนื้อหา ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.76 และมีค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. อยู่ที่ 0.47 ระดับความพึงพอใจ มากที่สุด และสุดท้ายได้แก่ด้านประโยชน์ที่ได้รับ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 และมีค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน S.D. อยู่ที่ 0.50 ระดับความพึงพอใจ มากที่สุด โดยมีรายละเอียดความพึงพอใจพิจารณารายข้อของแต่ละด้านเรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้

1. ด้านการจัดการเรียนรู้ สามารถพิจารณารายข้อเป็นรายด้านตามลำดับมากไปหาน้อยได้แก่ ลำดับแรก “นักเรียนมีโอกาสฝึกทักษะการพูดภาษาอังกฤษในชั้นเรียนอย่างเพียงพอ” ($\bar{X}$ = 4.83 และ S.D. = 0.38)

ลำดับต่อมาคือ “การถามและตอบในแบบคู่และกลุ่มช่วยเปิดโอกาสในการทำงานร่วมกัน” “ครูให้คำแนะนำที่ช่วยพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษ บรรยากาศในห้องเรียนช่วยส่งเสริมให้กล้าพูดภาษาอังกฤษ” และ “กิจกรรมการเรียนรู้ช่วยพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษ” ($\bar{X}$ = 4.75 และ S.D. = 0.50) เท่ากันทั้ง 4 ข้อ

2. ด้านเนื้อหา สามารถพิจารณารายข้อเป็นรายด้านตามลำดับมากไปหาน้อยได้แก่ ลำดับแรก “เนื้อหาของบทเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้” ($\bar{X}$ = 4.81 และ S.D = 0.40) ลำดับต่อมาคือ “เนื้อหาของบทเรียนมีความน่าสนใจ” “เนื้อหาของบทเรียนความหลากหลาย” “เนื้อหาของบทเรียนเหมาะสมกับระดับความรู้ของนักเรียน” และ “เนื้อหาของบทเรียนช่วยส่งเสริมการพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษ” ($\bar{X}$ = 4.75 และ S.D. = 0.50) เท่ากันทั้ง 4 ข้อ

3. ด้านประโยชน์ที่ได้รับ สามารถพิจารณารายข้อเป็นรายด้านตามลำดับมากไปหาน้อยได้แก่ นักเรียนสามารถนำทักษะการพูดภาษาอังกฤษที่ได้เรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ การใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ช่วยเพิ่มศักยภาพด้านทักษะการพูดภาษาอังกฤษ การใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนร่วมชั้น ผังความคิดสร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) ช่วยจัดระเบียบความคิดอย่างเป็นระบบ นักเรียนมีความมั่นใจในการใช้ทักษะการพูดภาษาอังกฤษในบริบทต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น ($\bar{X}$ = 4.75 และ S.D. = 0.50) เท่ากันทั้ง 5 ข้อ

ผลการวิเคราะห์ความพึงพอใจจากแบบทดสอบความพึงพอใจตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนคือ อยากให้มีหัวข้อการสนทนากับเพื่อนเช่น การทักทาย การพูดคุย นอกจากนี้ ยังได้มีการเสนอแนะให้มอบหมายการบันทึกวิดีโอเป็นการบ้าน เนื่องจากเมื่อแต่ละกลุ่มในห้องเรียนบันทึกวิดีโอพร้อมกัน เสียงรบกวนเกิดการแทรกกัน ทำให้การบันทึกไม่ชัดเจน

จากการสรุปตารางมีความหมายว่า ยอมรับสมมติฐานข้อที่ 2 คือ “นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีความพึงพอใจต่อการใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) อยู่ในระดับมากที่สุด” ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานงานวิจัยที่ระบุว่าระดับความพึงพอใจต้องมากกว่าหรือเท่ากับสมมติฐานที่กำหนดไว้

อภิปรายผล

สมมติฐานที่ 1 “ทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังการใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) สูงกว่าก่อนเรียน” ผลการวิเคราะห์โดยใช้ t-test พบว่า คะแนนทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนหลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานของการวิจัย ทั้งนี้สามารถอธิบายได้จากสาเหตุหลัก 2 ประการ ดังนี้ 1.1 การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) TPSS เป็นเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือที่ให้นักเรียนได้คิด วิเคราะห์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อนในรูปแบบเป็นคู่และต่อมาเป็นกลุ่มย่อย ซึ่งช่วยส่งเสริมทักษะการทำงานกลุ่ม การสื่อสาร และการแสดงออกทางภาษาได้เป็นอย่างดีแนวทางนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Putri (2016), Rufiana (2017), Luturkey (2018), และ Luthfi et al. (2020) ที่ระบุว่าการเรียนรู้แบบร่วมมือช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะการพูด รวมถึงสร้างแรงจูงใจ ความสนใจและการมีส่วนร่วมมากขึ้น ซึ่งช่วยให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็นและฝึกใช้ภาษาอังกฤษอย่างเป็นธรรมชาติ การศึกษาในประเทศ เช่น โดย นาอีม บินอิบรอเฮง (2563) และหัตถยาภรณ์ ตุ่งยะ (2565) ยังชี้ให้เห็นว่า TPSS ส่งผลดีต่อการเรียนรู้เชิงปฏิสัมพันธ์และการแสดงออกของนักเรียน 1.2 การใช้ผังความคิดจากแอปพลิเคชัน GitMindการใช้ผังความคิดช่วยให้นักเรียนสามารถจัดระเบียบความคิด วางแผนการพูด และจดจำประเด็นสำคัญ

ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งช่วยลดความสับสนและเสริมสร้างความมั่นใจในการพูดภาษาอังกฤษตรงกับแนวคิดของ Setiyawan (2020), Syauki et al. (2021), และ Saputra & Muntasir (2021) ที่กล่าวว่า ผังความคิดเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยนักเรียนวางโครงสร้างการพูดได้ชัดเจน นอกจากนี้ แอป GitMind ยังช่วยกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ เสริมทักษะการคิดเชิงวิจารณ์ และส่งเสริมการเชื่อมโยงข้อมูลได้เป็นระบบ สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Lin & Mubarok (2021), Nurlia & Wiratno (2023), และ Hidayatullah & Zaharah (2024)

สมมติฐานที่ 2 “นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีความพึงพอใจต่อการใช้ TPSS ร่วมกับ GitMind อยู่ในระดับมาก” ผลการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของนักเรียน พบว่าอยู่ในระดับ “มากที่สุด” โดยเฉพาะในด้านเนื้อหา ($\bar{X}$ = 4.76, S.D. = 0.47) ซึ่งแสดงให้เห็นว่านักเรียนเห็นว่าเนื้อหาการเรียนรู้มีประโยชน์และน่าสนใจ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ปัจจัยที่สนับสนุนผลนี้ ได้แก่เนื้อหาเชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงในชีวิตประจำวันมีความหลากหลายและน่าสนใจ เหมาะสมกับระดับความรู้ของผู้เรียน ส่งเสริมการพัฒนาทักษะการพูดอย่างชัดเจน ซึ่งผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานของ สิปปนนท์ ละครขวา (2563), ณัชชา อ่อนสัมพันธุ์ (2562), และ ณัฏฐ์ณิชา วรรณทิพย์ กับ สิทธิพล อาจอินทร์ (2567) ที่พบว่าเนื้อหาที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ช่วยสร้างแรงจูงใจในการเรียน และส่งผลต่อการพัฒนาทักษะทางภาษาโดยตรง สรุปภาพรวมการอภิปรายผลผลการวิจัยชี้ชัดว่า การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดจากแอป GitMind เป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียน อีกทั้งยังส่งผลให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจในกระบวนการเรียนรู้ ทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

สรุป

จากการทำการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่อง ผลของการใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) เพื่อพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังการใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) สูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีความพึงพอใจต่อการใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) อยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ต้องใช้โทรศัพท์และอินเทอร์เน็ต ควรตรวจสอบความพร้อมของนักเรียนในการเข้าถึงอุปกรณ์และการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตสำหรับการใช้แอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) หากพบข้อจำกัด ควรแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มย่อย เพื่อให้สามารถใช้อุปกรณ์ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมกำหนดบทบาทในกลุ่มและวางแผนการเรียนรู้ที่เหมาะสม

2. เนื่องจากการจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ประกอบด้วยขั้นตอนทั้งหมด 5 ขั้นตอน จึงควรวางแผนการจัดตารางเวลาให้เหมาะสม โดยกำหนดเวลาในแต่ละขั้นตอนอย่างชัดเจน พร้อมเตรียมคำแนะนำที่ละเอียดและชัดเจน เพื่อช่วยลดความสับสน และให้แน่ใจว่านักเรียนสามารถทำกิจกรรมได้ครบถ้วนตามวัตถุประสงค์

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ผู้วิจัยสามารถใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) ในการพัฒนาทักษะการพูดประเภทอื่น เช่น การพูดเพื่อการปฏิสัมพันธ์ (Talk as Interactions) หรือการพูดเพื่อการแสดง (Talk as Performances)

2. ผู้วิจัยสามารถใช้การจัดการเรียนรู้แบบเพื่อนคู่คิดสี่สหาย (TPSS) ร่วมกับการใช้ผังความคิดที่สร้างโดยแอปพลิเคชันกิตมายด์ (GitMind) ในการพัฒนาทักษะอื่น ๆ เช่น ทักษะการฟัง ทักษะการอ่าน และทักษะการเขียน

เอกสารอ้างอิง

ณัชชา อ่อนสัมพันธุ์. (2562). *ผลการจัดการเรียนรู้แบบปัญหาเป็นฐานที่มีต่อทักษะการพูดภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต* [การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].

ณัฏฐ์ณิชา วรรณทิพย์, และ สิทธิพล อาจอินทร์. (2567). การพัฒนาความสามารถในการพูดและการเขียนภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โดยการใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์เป็นฐานร่วมกับแอปพลิเคชัน ClassDojo. *วารสารมนุษย์ศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม*, *14*(2), 358–370.

นาอีม บินอิบรอเฮง. (2560). *การใช้เทคนิคแผนผังความคิดร่วมกับการเรียนรู้แบบร่วมมือเพื่อนคู่คิดสี่สหายเพื่อพัฒนาความคิดสร้างสรรค์เรื่องความสัมพันธ์และฟังก์ชันของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเบญจมราชูทิศ จังหวัดปัตตานี* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].

สมฤดี คำภาษี. (2564). *ผลของการใช้กิจกรรมบทบาทสมมติที่มีต่อการพัฒนาทักษะการพูดภาษาอังกฤษของนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ ชั้นปีที่ 1* [การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].

หัตถยาภรณ์ ตุ่งยะ. (2565). *การพัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาและการสื่อสารทางคณิตศาสตร์เรื่องการบวกและการลบเศษส่วนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนวัดไผ่ล้อม (พูลประชาอุปถัมภ์) โดยใช้การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเทคนิค TGT ร่วมกับเทคนิคเพื่อนคู่คิดสี่สหาย* [วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยศิลปากร].

Hidayatullah, R. S., & Zaharah, Z. (2024). Leveraging technology in education: The impact of Gitmind mindmapping on social studies learning. *Utamax: Journal of Ultimate Research and Trends in Education*, *6*(2), 108–122.

Lin, C.-J., & Mubarok, H. (2021). Learning analytics for investigating the mind map-guided AI chatbot approach in an EFL flipped speaking classroom. *Educational Technology & Society*, *24*(4), 16–35.

Luturkey, M. S. (2018). *Students' perception on the use of Think-Pair-Square-Share technique in speaking* [Undergraduate thesis, Widya Mandala Catholic University Surabaya].

Nurlia, R., & Wiratno, W. (2023). The effectiveness of student team achievement division method with Gitmind in the teaching writing for junior high school students. *Journal of Development Research*, *7*(2), 249–255.

Putri, H. P. (2016). The effect of TPSq and TPS strategy on students' speaking skill viewed from students' motivation. *Journal Polingua*, *5*(2).

Rufiana, D. (2017). Using Think-Pair-Square-Share strategy to improve students' speaking ability for Indonesian senior high school students. *JOALL (Journal of Applied Linguistics and Literature)*, *2*(1), 83–93.

Platform &
workflow by
OJS / PKP

JOURNAL OF DHAMMA FOR LIFE

ISSN: 2822-048X (Online) มูลนิธิพุทธศาสนศึกษา
วัดบุรณศิริมาตยาราม ที่ตั้ง เลขที่ 5 ถนนอัษฎางค์ แขวง
ศาลเจ้าพ่อเสือ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200
https://so08.tci-thaijo.org/index.php/dhammalife/index
Copyright © Journal of Dhamma for Life